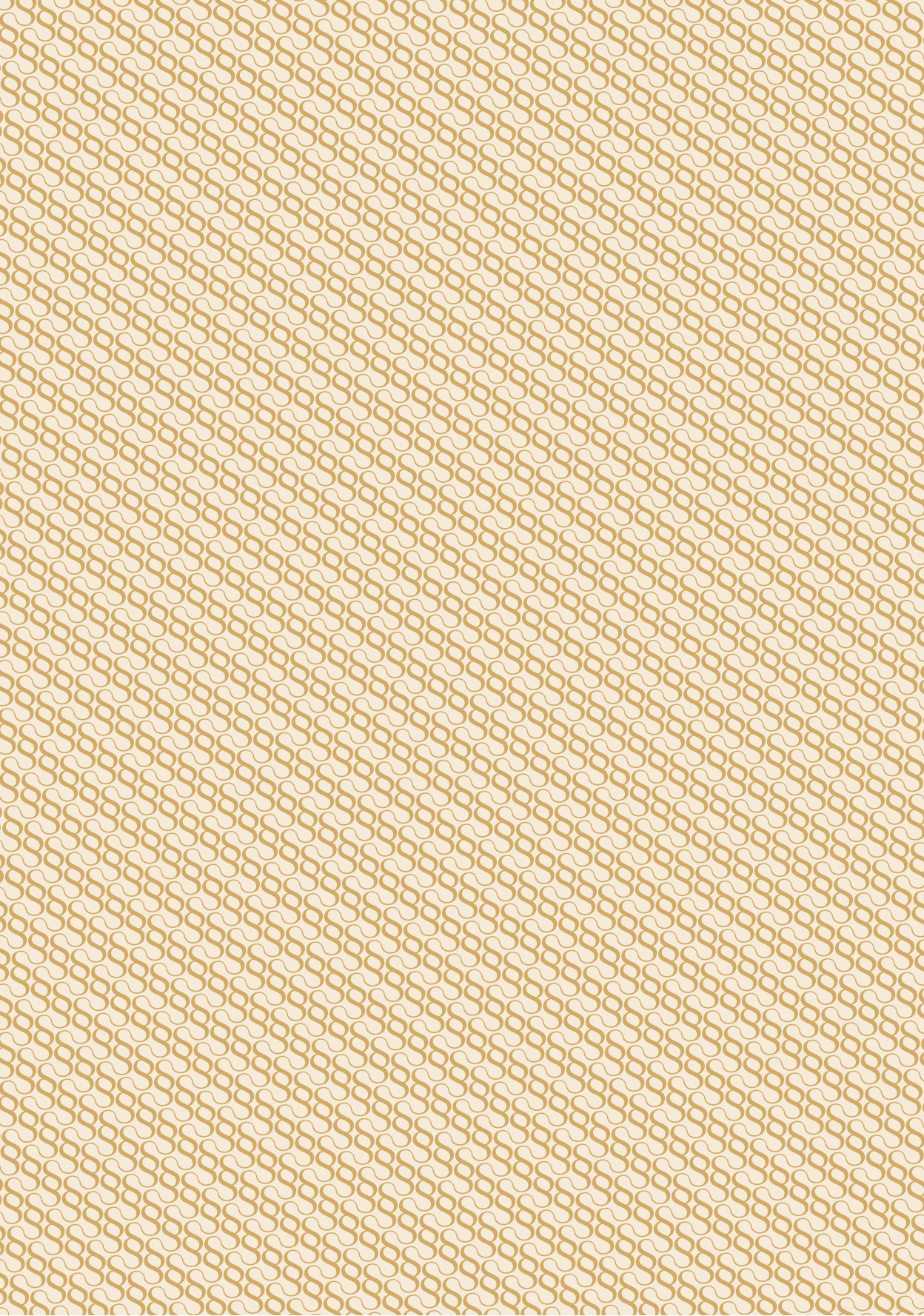

▪ JOGÁSZ ▪
PROFESSZOROK
MISKOLCON

SZERKESZTETTE:
NAGY ZOLTÁN

**JOGÁSZPROFESSZOROK
MISKOLCON**

JOGÁSZPROFESSZOROK MISKOLCON

A MISKOLCI JOGI KAR
FENNÁLLÁSÁNAK
40. JUBILEUMA ALKALMÁBÓL

SZERKESZTETTE:
PROF. DR. NAGY ZOLTÁN

MISKOLCI JOGÁSZTRADÍCIÓK MEGŐRZÉSÉERT EGYESÜLET
MISKOLCI EGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
MISKOLC ■ 2021

Szerkesztette:
PROF. DR. NAGY ZOLTÁN

A szerkesztésben közreműködtek:

GONDOSNÉ DR. PUSZTAHELYI RÉKA
technikai szerkesztő

DR. MARINKÁS GYÖRGY
képanyagszerkesztő

© A kötet szerzői és szerkesztői

**Nemzeti
Együttműködési
Alap**

MINISZTERELNÖKSÉG

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

IGAZSÁGÜGYI
MINISZTERIUM

A könyv a Nemzeti Együttműködési Alap NEA-KK-20-O-V
azonosítószámú pályázat támogatásával készült.

Nyomdai előkészítés:
IDEA PLUS, Kolozsvár
Borító- és könyvterv:
KÖNCZEY ELEMÉR
Műszaki szerkesztés:
FAZAKAS BOTOND, NAGY ANDREA
Korrektúra:
SZABÓ BEÁTA

DOI: 10.53707/jogprofm.2021.nz
<https://doi.org/10.53707/jogprofm.2021.nz>

ISBN 978-963-358-233-6
ISBN 978-963-358-234-3 (elektronikus változat)

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	7
I. rész. TÖRTÉNELMI GYÖKEREK	9
A Miskolci Egyetem története	11
Az eperjesi jogakadémia története	23
A Miskolci Evangélikus Jogakadémia története	65
Az Állam- és Jogtudományi Kar története	101
A selmeci hagyományok kialakulása és továbbélése napjainkban	127
Az eperjesi diákgyógyománnyok	143
II. rész. A MISKOLCI EVANGÉLIKUS JOGAKADÉMIA PROFESSZORAI ÉS OKTATÓI	155
Boleratzky Lóránd	157
Bruckner Győző	173
Hacker Ervin	193
Ifj. Szepesváraljai Haendel Vilmos	209
Hébelt Ede	229
Hilscher Rezső	235
Mikler Károly	245
Novák István	255
Obetkó Dezső	267
Pólay Elemér	279
Ruttkay György	287
Surányi-Unger Tivadar	297
Szontagh Vilmos	305
Sztehlo Zoltán	329
Zelenka István	339
Zsedényi Béla	349
Csengey Gusztáv	365
Horváth Róbert	369
Schneller Károly	379
Diversitas delectat! A Miskolci Evangélikus Jogakadémia hat oktatójának életútja	385

III. rész. AZ ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR PROFESSZORAI	395
Barta Judit	397
Barzó Tímea	405
Bíró György	417
Bragyova András	425
Burián László	431
Csák Csilla Gabriella	437
Csécsy György	447
Farkas Ákos	453
Gáspárdy László	461
Görgényi Ilona	467
Hegedűs István	477
Horváth Tibor	483
Jacsó Judit	493
Jakab Nóra	503
Jobbágyi Gábor	509
Kalas Tibor	515
Kovács Péter	521
Kratochwill Ferenc	527
Lamm Vanda	539
Lévay Miklós	543
Lévayné Fazekas Judit	555
Majtényi László	565
Miskolczi-Bodnár Péter	569
Nagy Anita	575
Nagy Zoltán	581
Novotni Zoltán	591
Paulovics Anita	597
Prugberger Tamás	603
Róth Erika	611
Ruszoly József	619
Samu Mihály	629
Sáry Pál	637
Stipta István	643
Szabadfalvi József	647
Szabó Béla	653
Szabó Miklós	663
Szilágyi János Ede	671
Torma András	683
Vörös Imre	695
Wopera Zsuzsa	699
Zlinszky János	707

ELŐSZÓ

A miskolci jogi kar alapításának negyvenéves évfordulójának alkalmából született meg ez a rendhagyó kötet. A könyv eredeti célja az volt, hogy bemutassa azokat a professzorokat, akik a kezdetektől megalapozták a kar jó hírét és elismertségét a hazai jogi oktatásban, és akik professzorként itt tanítottak. Ahogy azonban végiggondoltuk az elmúlt éveket, rájöttünk, hogy csak akkor lesz teljes a mű, ha az újonnan kinevezett professzorok is helyet kapnak a kötetben, hiszen ők a letéteményesei – a többi kollégánk mellett – a kar jövőjének.

A kötet aztán folyamatosan bővült. Ahhoz, hogy teljes képet kapjunk a professzorokról és az oktatás helyzetéről, szükségesnek tartottuk a kar és az egyetem történetének a bemutatását. Karunk ugyan negyvenéves, de a hagyományai több évszázadra tekintenek vissza. Ezek a hagyományok egyrészt az egyetem jogelődjeitől, másrészt a jogakadémiai hagyományokból erednek. A selmeci jogelőd egyetem műszaki hagyományai mellett a kar hangsúlyt helyez a jogakadémiai hagyományok ápolására, hiszen ezek hatással voltak a miskolci és hazai jogi oktatásra egyaránt. Sok jogakadémiai professzor lett meghatározó szereplője más jogi karnak és a közéletnek egyaránt, az oktatók között számos nemzetközileg is elismert szakembert találunk. A kutatásokat így kiterjesztettük az eperjesi és a miskolci jogi akadémiák professzoraira és oktatóira. Így nem csak a miskolci jogakadémia jogászprofesszorai, hanem nem professzor és nem jogászprofesszor oktatóinak életrajza is feldolgozásra került. Hisszük, hogy megérte a kutatást az eredmény, hiszen kiváló oktatókkal és emberekkel ismerkedhettünk meg munkásságuk és életútjuk feldolgozása során.

Sok köszönet illeti a szerzőket, hogy vállalták a visszaemlékezést, és kitarató kutatómunkával tárták fel a múltat, illetve azokat is, akik ugyan már nem a karunk oktatói, de elkészítették önéletrajzukat, és visszaemlékeztek arra az időszakra, amikor egyetemi tanárként a karunkon tanítottak. A kar erősségét mutatja, hogy számos nálunk indult vagy itt professzorrá vált oktató

játszott fontos szerepet más jogi kar létrejöttében, az oktatási tevékenységük megalapozásában. Több jogi kar dékáni vezetőségében találkoztunk nálunk végzett vagy egykor Miskolcon tanító oktatóval. Jó érzés az egykori alma mater hallgatójaként és professzoraként találkozni egykori professzorainkkal és hallgatóinkkal, akik szeretettel és jó emlékeket őrizve tekintenek vissza a karra, ahol egy igazi közösség részesei voltak.

Gyorsan elszaladt a negyven év, amely nem tűnik hosszúnak egy kar életében, de ez a kötet is igazolja, hogy tartalmas és sokszínű éveket hagyunk magunk mögött. Remélhetőleg méltó hagyatékot hagyunk magunk után a jövő nemzedékek számára, akik megismerkedhetnek ebben a könyvben azokkal, akik sokat tettek azért, hogy a kar még hosszú ideig méltó helyet foglaljon el a jogi karok között a jogtudományi oktatás és tudományos kutatás területén.

Miskolc, 2021. június

Prof. Dr. Nagy Zoltán
szerkesztő

Prof. Dr. Csák Csilla
dékán

I. RÉSZ

TÖRTÉNELMI
GYÖKEREK

A MISKOLCI EGYETEM TÖRTÉNETE¹

Amennyiben a Miskolci Egyetem gyökereit, jelenleg működő karainak történeti előzményeit – egyúttal Miskolc város felsőoktatásának intézményi kezdeteit – kutatjuk, a magyar királyság két felvidéki városában: a 17. századi Eperjesen és a 18. századi Selmecbányán történt iskolaalapításokra tekinthetünk vissza.

I. LEGKORÁBBI ELŐZMÉNY: AZ EPERIESINUM (COLLEGIUM EPERIENSIS)²

■ A Miskolci Egyetem jogi karának szellemi öröksége a 17. század közepén alapított eperjesi *Collegium*ból bontakozott ki. Eperjes városában már a 16. század első felében működött evangélikus latin iskola, azaz gimnázium, amely a reformáció kultúrpolitikájának szellemében tevékenykedett, rektorai és tanárai latin és német nyelven élénk irodalmi munkásságot fejtettek ki. A líceum a mindenkori rektor személyétől függően alkalmanként magasabb szintű tudományok – teológiai, bölcsészeti és jogi ismeretek – előadására is vállalkozott, az erre szolgáló intézményes keretek azonban még nem épültek ki.

-
- 1 Írta: Petrasovszky Anna egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jegtörténeti Tanszék.
  - 2 WALLASZKY Pál: *Conspectus reipublicae liberariae in Hungaria, ab initiis regni ad nostra usque tempora delineatus a Paulo Wallaszky*, Typis Regiae Universitatis Hungaricae, Budae, 1808. 271. Az idézett műben a szerző a magyar „eperjesi” jelzőre többféle latin változatot is használ: Eperiensis, (i. m. 241.) Eperiensiensis (i. m. 270.), magára a líceumra pedig az Eperiesinum elnevezést is használja (l. pl. i. m. 236).

1665-ben a líceum akkori rektora, Bayer János³ egy olyan felsőfokú tanintézmény létesítését indítványozta a város evangélikus egyházi és világi előjáróinak, amelyben a hallgatók magasabb szintű teológiai, filozófiai és jogi tanulmányokkal ismerkedhetnek meg.⁴ A főiskola felállításának ügye a Felvidék protestánsainak szívügyévé vált, annál is inkább, mivel hatékony eszközt láttak benne a katolikus ellenreformációval szembeni küzdelmükben, a Szepességben működő podoláni piarista és szepeshelyi jezsuita kollégium ellensúlyozására. A felső-magyarországi evangélikus rendek, bányavárosok és a tizenhárom szepesi város képviselői 1665. november 18-án Kassán megtartott gyűlésükön határoztak arról, hogy hozzákezdjenek az intézmény megszervezéséhez. Az iskolaalapra való gyűjtés rövid idő alatt jelentős eredményt hozott, és – bár I. Lipót király az építkezést előbb akadályozni igyekezett – 1667. április 16-ra elkészült Eperjes szabad királyi város főterén, a Piac-téren a *Collegium* impozáns épülete.

Az intézmény alapítói azzal a magasztos céllal hozták létre az Eperjesi *Collegiumot*, hogy legyen az „a Mindenható Isten tiszteletének temploma, az igaz tudományok universitása és a hazaszeretet bevehetetlen vára örök időn át”.⁵ Hat rendes tanár és négy *praeceptor* működött az intézményben, vezetőjüket, Pomarius Samuelt Magdeburgból hívták meg főigazgatónak.⁶ A *Collegiumban* megindult – egyebek mellett – a magyar szokásjog oktatása, közjogi előadásait Pancratius Mihály már a következő évben, 1668-ban Kassán *Tractatus historico-politico iuridicus iuris publici Regni Hungariae* címen kinyomtatta.⁷ Az év végi nyilvános közvizsgákon megjelentek a környező vidékek előkelőségei, az öt szabad királyi város és a felső-magyarországi bányavárosok küldöttei, rendszerint főbírái.

A *Collegium* kulturális jelentősége kihatott az egész felvidék szellemi életére, s a tudományok terén bekapcsolta a vidéket a mindenkori nyugat-európai eszmeáramlatokba. Fennállása alatt jelentős külföldi – különösen német és svéd – kapcsolatokra is szert tett, a 18. század elején még XII. Károly svéd király is támogatta 20 000 forinttal, mely összegből felépült a *Collegium* második emeleti része. A *Collegium* diákjai között a magyar nemzet történetére olyan jelentős hatást gyakorló

3 WALLASZKY: i. m. 231.

4 DOBROSSY ISTVÁN: *Miskolc írásban és képekben 6.*, Belvárosi Kulturális Menedzser Iroda és a B-A-Z Megyei Levéltár közös kiadványa, Miskolc, 1999. 183., C. KÁROLY Lajos: Hatalmas palotát és 30 000 kötetes könyvtárat hagyott Eperjesen a jogakadémia, Érdekes beszélgetés Bruckner Győző dr. dékánnal az akadémia múltjáról és jövőjéről, *Reggeli Hírlap* 1934. szeptember 23.

5 BRUCKNER GYŐZŐ: *A Miskolci Jogakadémia múltja és kultúrmunkássága (1919–1949)*, A B-A-Z Megyei Levéltár és a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának közös kiadványa, Miskolc, 1996. 48.

6 „Primarium , a statibus litteris, et datus Samuel Pomarius , hucdum ad. Iacobi Magdeburgi Pastor, [...] qui suscepto , sumtibus I. I. statuum S.S. Theologiae, Doctoris Vittenbergae, axiomate, hoc anno 1667. Eperiesinum feliciter appluit , Theologiam et Linquas docturus orientales. WALLASZKY: i. m. 236.

7 WALLASZKY: i. m. 203.

személyeket találunk, mint a 17. században Thököly Imre, a 18. században Kazinczy Ferenc, a 19. században Kossuth Lajos.⁸

A katolikus Habsburg államhatalom és a protestáns igényeket is képviselő magyar rendi mozgalmak közötti konfliktusnak több alkalommal a *Collegium* is áldozatává vált. Az 1673-as erőszakos bezáratását követően 1682-ben Thököly Imre adta vissza az oktatás szabadságát.⁹ 1686 őszén I. Lipót rendelete kivette a *Collegiumot* az evangélikusok kezéből, és a jezsuitáknak juttatta. 1705-ben II. Rákóczi Ferenc adta vissza az evangélikusoknak, majd 1713–1785 között újból a jezsuitákra volt bízva, melyet követően ismét visszakerült az evangélikusokhoz.

A 19. század első felében a *Collegium* a nemzeti reformeszmék hirdetőjévé vált. Kossuth Lajos, aki 1816–19 között volt kollégiumi diák, később így emlékszik vissza iskolájára: „Ott virradott fel lelkemben azoknak az elveknek világossága, melyek vezéreltek viharos életemben, a hazám és felebarátaim iránti kötelességnek ösvényén [...]”.¹⁰ Az 1848-as márciusi ifjak közül is több (Irányi Dániel, Vachott Imre, Lisznyay Kálmán, Kerényi Frigyes, Sárossy Gyula) a *Collegium* egykori diákja volt. Az intézmény főiskolai hallgatói részt vettek az 1848–49-es szabadságharcban.

A szabadságharc leverését követő Bach-korszakban az államhatalom ismét bezüntettette a jogi előadások tartását, annak újbóli beindítására csak 1861-ben került sor. Az ekkor újjászervezett jogi kurzus a Kassai Jogakadémia mintáját követte, s 1863-ban állami elismerést is nyerve a *Collegium* ismételten a térség jelentős szellemi kisugárzó helyévé vált. Felekezeti jellege nem volt kizárólagos, a diákság jelentős része nem evangélikus vallású volt.¹¹ 1872-től kezdve az intézmény tanítóképző intézettel is kibővült.

Az első világháborút követően a felvidék cseh megszállása alatt – mivel bizonyossá vált, hogy Eperjes a létrejövő Csehszlovákiához fog tartozni – a jogakadémia Miskolcra költözött, és 1919. március 15. napján itt, a Városháza második emeletén folytatta tovább működését. Miskolc örömmel vette az áttelepülést, mivel a város már rég szeretett volna egy felsőoktatási intézményt a falai közé fogadni. Így a jogakadémia lett Miskolc első felsőfokú tanintézménye. 1919 zűrzavaros évében pedig az októberi tanévkezdésekor a miskolci jogakadémia volt az ország egyedül működő

8 MERÉNYI László: Emlékezés az Eperjesi Kollégiumra, *Szemle*, 75.

9 „Diu post Collegium, Commeatui militari hospitium praebuilt. Nihilominus tamen bello, in viscera Hungariae intestino, annis sequentibus grassante, cum Comes Emericus Tököly in partibus superioribus rerum potiretur, magnopere curabat, ut Gymnasium hoc, in quo ipse olim adolescentulus ingenium excolebat, restitueretur et aperiretur. [...] Anno ergo 1684. Collegium restauratur, ac Professores convocantur. WALLASZKY: i. m. 256.

10 NOVÁK István: Az eperjes-miskolci jogászfjúság diákélete, Miskolc, Ludvig István Könyvnyomdája, 1941. 61. FABINY Tibor: Az evangélikus Kossuth, in: *Evangélikus Gyűjteményi Kiadványok 1.* (szerk.: Kertész Botond, sorozatszerk.: H. Hubert Gabriella), Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója, Budapest 2004. 12–13.

11 Az 1913–14-es tanév 318 hallgatója közül csupán 77 volt lutheránus vallású, DUROVICS Alex: Eperjes – Az Evangélikus Jogakadémia 1918/19-es tanévé és Miskolcra költözése, *Gerundium*, 2019/2/4. 82. DOBROSSY: *Miskolc írásban és képekben 6.* A Belvárosi Kulturális Menedzser Iroda és a B-A-Z Megyei Levéltár közös kiadványa, Miskolc, 1999. 183.

főiskolája. A jogakadémia nagyban hozzájárult Miskolc kulturális, társadalmi életének fejlődéséhez, az intézmény az eperjesi diákhagyományokat is tovább ápolta.¹²

1906 és 1921 között a város vezetése folyamatosan kísérleteket tett a selmecbányai Magyar Királyi Bányászati és Erdőmérnöki Főiskola Miskolcra történő áthelyezésének kieszközlésére is, különösen az 1918–1919-es áttelepülése idején. Ez azonban nem vezetett eredményre, annak ellenére, hogy 1919 januárjában a selmeci főiskola vezetői Miskolcon már a megállapodást is aláírták a vármegye alispánjával, a kormánybiztossal és a polgármesterrel arról, hogy a főiskola a következő hónaptól a városban folytatja működését. Ha törekvéseik sikerrel jártak volna, akkor a két világháború között Miskolcon működött volna a Miskolci Egyetem jelenlegi Műszaki Földtudományi és a Műszaki Anyagtudományi Karának, illetve az Állam- és Jogtudományi Kar elődjének tekinthető mindkét főiskolai intézmény.

A második világháborút követő kultúrpolitika már nem tartotta indokoltnak a jogakadémiák megtartását a felsőoktatás intézményrendszerében. 1948-ban előbb állami kézbe került, majd a 4105/1949. (134). számú kormányrendelet az 1948/49-es tanév befejeztével az egeri és kecskeméti jogakadémia mellett a miskolci állami jogakadémia működését is megszüntette. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1530/1949. V.K.M. rendelete előírta a miskolci jogakadémia ingó és ingatlan leltári vagyonának az akkor létrehozott Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem részére történő átadását, jogi könyvtárát pedig Miskolc város kapta meg. Tanulmányi épületébe a városi zeneiskola költözött be, amely néhány évtizeddel később, 1997-ben ugyancsak a Miskolci Egyetemnek lett zeneművészeti intézete. A jogakadémiai oktatógárda több tagjának az állam az ország különböző egyetemlein tett lehetővé elhelyezkedést.

A miskolci állami jogakadémia 1949. augusztus 30. napján úgy szüntette be tevékenységét, hogy szeptembertől átadta a felsőoktatás stafétabotját – a rendelkezésre álló ingó és ingatlan vagyonával együtt – a Miskolc városban újonnan létrejött Nehézipari Műszaki Egyetemnek. A városban tehát az elmúlt száz év folyamán, 1919 óta egyetlen szemeszterre sem szűnt meg a felsőoktatás. A jogakadémiai kezdetet követően 1949-ben egyetemi szintű intézményi keretet kapott, amely a jogakadémia vagyoni javaiban jogutóddá vált, és ahol a jogi képzés – 32 évnyi szünetet követően – 1981-ben újra megindult.

---

12 Csengey Gusztávnak, az eperjesi jogakadémia tanárának („az utolsó kurucnak”) köszönhető a *Ballag már a vén diák...* kezdetű német diákéneket magyarra fordítása a 20. század elején. Vö.: POR-KOLÁB Tibor: A befogadó város, az Eperjesi Evangélikus Jogakadémia és Csengey Gusztáv „költő-professzor” Miskolcon, *Publ. Univ. Miskolcensis. Sec. Phil.*, Tomus XX., Fasc. 1. Miskolc, 2016. 352.

II. A VILÁG ELSŐ MÉRNÖKKÉPZŐ INTÉZETE: ACADEMIA MONTANISTICA SCHEMNICIENSIS

■ A bécsi udvari kamara 1735. június 22. napján bányászati, kohászati iskolát (*Berg-Schola*, *Bergschule*) alapított a felvidéki Selmecebányán azzal a céllal, hogy az egész Habsburg Birodalom számára vezető szakembereket képezzen, elsősorban a fémbányászat és a fémfeldolgozás számára. Ez tekinthető a műszaki felsőoktatási intézmények közül Európában, sőt a világon az elsőként létrejött és jelenleg is működő, ennél fogva a legrégebb ideje fennálló bányászati-kohászati mérnökképzőnek. A francia királyi tanács csak 1747-ben döntött arról, hogy az állami mérnökök számára speciális képzést indít, és megalakítja az *École Royale des Ponts et Chaussées*-t. A párizsi *École Polytechnique*-et pedig csak 1794. március 11-én kelt dekrétummal alapították. A selmeci iskola a fentiekén túl még abban is kitűnik, hogy a Habsburg Birodalom területén ez volt az első állami – nem egyházi – alapítású oktatási intézmény.¹³

A kezdetekben a tanulmányi idő két év volt, amelynek első felében számtani-mértani és mérnöki ismereteket, a második felében – választásuktól függően – bányaművelés-bányajog, bányamérés, ércelőkészítés, kémlesztet-kohászat és pénzverés-aranyváltás főtanszakok valamelyikét tanulhatták a diákok. Az első évfolyam oktatója a Nógrád megyei Ábelfalván született Mikoviny Sámuel mérnök, matematikus, a hazai térképészet kimagasló alakja volt,¹⁴ a második év főtanszakait pedig az adott ipari szakterület vezető beosztású szakemberei oktatták.¹⁵

A kor műszaki követelményeinek fejlődése azonban az iskola továbbfejlesztését igényelte. Ezért 1762. október 22. napján Mária Terézia az iskola átszervezéséről döntött, és 1763-ban egy új típusú intézmény kezdte meg működését.¹⁶ 1763 és 1770 között három tanszék felállításával fokozatosan létrejött a bányászati-kohászati akadémia (*Academia Montanistica, k.k. Bergakademie*). Az 1763-ban megalakult ásványtani, kémiai és elméleti kohásztani tanszék vezetője a kémikus N. J. Jacquin, a bécsi egyetem későbbi rektora volt, utóda az a kémikus és mineralógus G. A.

13 WEISZ, George: *The Emergence of Modern Universities in France, 1863–1914*, Princeton University Press, 2014. 18., HOLLÓ Csaba: 250 éve indult a magyarországi műszaki felsőoktatás, a diplomás mérnökképzés, *Historia Scientiarum*, 11. szám, 2013. 6.

14 FALLER Jenő: Mikoviny Sámuel selmeci tanárkodása, *Buvár*, 2. évf. 1936. április, 278–280.

15 MIHALOVITS János: A Selmeci Bányászati Akadémia alapítása és fejlődése 1846-ig, *Bányászati, Kohászati és Erdészeti Felsőoktatásunk Története* 2. füzet, M. kir Józser Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Karának Könyvkiadó Alapja, Röttig-Romwalter Nyomda Rt. Sopron 1938. 4–5.

16 „Regnante tandem feliciter Maria Theresia Augusta, neglectae tamdiu Rei Montanae Hungaricae, sydus faventius affulsit: dum providentia optimae huius Principis, Regni huius sui et commodorum eius studiosissimae Anno M. DCCLXIII. Die IX. Iunii prima Academiae Scientiarum Montanisticarum fundamenta iacta sunt, sedesque eius fixa est Schemnicii Urbe Regia Libera et Monta, praebente hospitium Caesareo. WALLASZKY: i. m. 382.

Scoppoli, aki majd a páviai egyetemre kap oktatói meghívást. Az 1765-ben felállított második tanszéken matematikát, fizikát és matematikai gépészetet oktattak, első vezetője N. Poda volt. 1770-ben létrejött a harmadik gyakorlati bányászat-kohászat tanszék Chr. T. Delius vezetésével, aki bányaműveléstani könyvével korszakalkotó szakirodalmat hozott létre: tankönyvét XVI. Lajos francia király 1788-ban Párizsban saját költségén kiadatta, s fél évszázadon át használták a francia bányamérnök-képzésben. Selmeci oktatói tevékenysége után Delius és tanszéki utóda, Peithner is a bécsi udvari kamarába kerülve az egész Habsburg Birodalom bányászati-kohászati ügyeinek irányítójává vált. Az akadémia – nyilvános tanintézményként – a selmeci főkamagrófi hivatal keretén belül működött, igazgatója a főkamagróf volt, tanárai a kamaránál tanácsosi rangban álltak.¹⁷ A selmeci akadémia volt a világon az első, amely immáron felsőfokon képezett bányászati-kohászati szakembereket (öt követte 1765-ben Freiberg, 1770-ben Berlin, 1773-ben Szentpétervár). Selmecebányán oktatták a világon először a kémiát a hallgatók kics csoportos öntevékeny laboratóriumi munkájára alapozva, amely olyan gyökeres újítás volt a természettudományos képzésben, hogy „selmeci módszerként” átvette az 1794-ben létrejövő párizsi műszaki egyetem (*École Polytechnique*), és az egyetemi oktatásban innen terjedt el világszerte a 19. század elején.¹⁸

A selmeci akadémiahoz fűződik egy másik világszereplő is: 1786-ban a Selmecebánya melletti Szklenőfürdőn került sor az akadémia professzorainak közreműködésével, nemzetközi érdeklődés mellett a Born-féle amalgamáló eljárás félüzemi kísérleteire. A kínálkozó lehetőséget megragadva Born Ignác vezetésével a jelen lévő európai és latin-amerikai tudósok létrehozták a világ első nemzetközi műszaki egyesületét (*Societät der Bergbaukunde*). Az egyesületbe néhány éves működése során tizenhárom európai és két latin-amerikai ország százötvennégy szakembere lépett be annak reményében, hogy meggyorsítják a tudományos információáramlást, így köztük olyan neves személyiségek, mint Lavoisier, Goethe és Watt.¹⁹

A 19. század első felében bölcsészeti tanfolyam (1809), ábrázoló geometriai és építészeti tanszék (1839), majd ásványtani, földtani és őslénytani tanszék (1840) is létesült. A tanulmányi idő egyéves kötelező termelési gyakorlattal együtt négy évre emelkedett. Az oktatás német nyelven történt. A hallgatói létszám az ötszázat is elérte, melynek kétharmada a birodalom Lajtán-túli tartományaiból és külföldről érkezett.²⁰

1846. október 6. napján V. Ferdinánd király az akadémia átszervezéséről rendelkezett. A főiskola szervezetileg különvált a selmeci főkamagrófi hivataltól,

17 MIHALOVITS: i. m. 10.

18 ZSÁMBOKI László: A Miskolci Egyetem történeti fejlődésének vázlata (1735–1999), in: *50 éve Miskolcon, Fejezetek a Miskolci Egyetem történetéből*, Miskolci Egyetem, Miskolc, 1999. 8–10., ZSÁMBOKI László: *Selmecekről indultunk*, A Miskolci Egyetemi Könyvtár, Levéltár és Múzeum kiadványai, Miskolci Egyetem, Miskolc, 1999. 154–155., ZSÁMBOKI László: Történeti visszapillantás, in *1735–1985 Nehézipari Műszaki Egyetem Miskolc* (szerk.: Tar Sándor), Miskolc-Egyetemváros, 1985. 7.

19 MIHALOVITS: i. m. 13–15., ZSÁMBOKI: *Selmecekről indultunk* 156.

20 ZSÁMBOKI: A Miskolci Egyetem történeti fejlődésének vázlata, 10.

a főkamagróf azonban továbbra is ellátta az akadémia igazgatói tisztségét, s elnöke volt a hat professzorból álló akadémiai igazgatótanácsnak. Az 1808-ban a főkamagrófi hivatal részeként létrehozott erdészeti tanintézetet most önálló tanszékként hozzátartolták az akadémiahoz. Erre való tekintettel a főiskola neve is megváltozott: Bányászati-Kohászati és Erdészeti Akadémia (*k.k. Berg und Forstakademie*) lett.²¹

1848-ban a nemzeti ellentétek kiéleződése miatt – mivel a magyar diákok a forradalom és szabadságharc mellé álltak – az osztrák és cseh-morva hallgatók elhagyták Selmecbányát. Számukra a bécsi udvar az ausztriai Leobenben és a csehországi Příbramban hozott létre tanintézményt, amelyek 1861-ben, illetve 1865-ben akadémiai rangot kaptak. Ezzel megszűnt a selmeci akadémia egyedülállása a birodalmon belül, hatása egyre inkább csak Magyarországon érvényesült.²²

Az 1867-es kiegyezést követően az akadémia nevében is kifejezte, hogy magyar állami intézmény lett, Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Akadémia néven. 1868–1872 között fokozatosan bevezették a magyar tanítási nyelvet, oktatói néhány év alatt megteremtették a magyar bányászati, kohászati, erdészeti szaknyelv fogalomrendszerét, s megírták magyar nyelven az alapvető szakmai kiadványokat. Ebben az időben az akadémia – immár nemzeti keretek között – második virágkorát élte. Oktatói és hallgatói vezető szerepet vállaltak a szakmai egyesületek létrehozatalában, a szakfolyóiratok alapításában és fenntartásában, a hazai ipar technológiai korszerűsítésében. A bányászoképzést négy szakra bontották: bányászati, fémkohászati, vaskohászati és gépészeti-építészeti szakokra. Az erdészoktatás erdészeti és erdőmérnöki szakokra vált szét. 1872-ben vezették be az államvizsga letételét, melyet követően a hallgatók már nem csupán a tanulmányaik folytatásáról szóló végbizonyítványt, hanem szakképzettséget tanúsító oklevelet kaptak. Az akadémia professzorai közül többen a Magyar Tudományos Akadémia tagjaivá váltak, s a nemzetközi tudományos életbe is bekapcsolódtak.

Az 1904-es oktatási reform során az intézmény neve Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Főiskola lett. A képzés bányamérnöki, vaskohómérnöki, fémkohómérnöki és erdőmérnöki szakon folyt, a természettudományi óraszámok majdnem megduplázódtak, 10-30%-kal haladták meg az európai műszaki főiskolák és a budapesti műegyetem hasonló képzéseinek óraszámait. Az 1913/14-es utolsó békebeli tanévben a főiskolának 20 tanszéke és 580 hallgatója volt. Az oktatás tandíjmentes volt, ösztöndíj-lehetőséggel. A hallgatók több mint egyharmada földműves, munkás vagy kisiparoscsaládból származott.²³

Az első világháborút követően a főiskola felügyeletét ellátó pénzügyminiszter 1918 őszén elrendelte az intézmény Sopronba történő áttelepítését, mely 1919 tavaszán valósult meg. Selmecbányán megszűnt a bányász-kohász szakképzés.

Mint azonban a fentiekben már láttuk, a főiskola kis híján Miskolcra költözött. Vezetői 1919 januárjában Miskolcon már a megállapodást is aláírták a vármegye

21 ZSÁMBOKI: A Miskolci Egyetem történeti fejlődésének vázlatja, 11–12.

22 ZSÁMBOKI: A Miskolci Egyetem történeti fejlődésének vázlatja, 11.

23 ZSÁMBO

alispánjával, a kormánybiztossal és a polgármesterrel arról, hogy az iskola 1919. február 15-től e városban folytatja működését. Ez azonban mégsem valósult meg.²⁴

1922-ben az intézmény neve Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskolára változott. A trianoni országcsontkítás utáni Magyarország bányászati-kohászati termelése a korábbiak tizedére esett vissza, majd az 1920-as évek végén bekövetkezett gazdasági világválság következtében a főiskola hallgatóinak létszáma is jelentősen lecsökkent, az 1930-as évek elején 150-200 főre mérséklődött. Az oktatók kutatásait összefoglaló évkönyvek azonban nemzetközi kiadványcsere útján számos külföldi oktatási és tudományos intézményhez jutottak el. 1931-ben a főiskola habilitációs jogot szerzett egyetemi doktori és magántanári fokozat odaítélésére. Az iskola képviselője felsőházi tagságot kapott az országgyűlésben.²⁵

Az újabb oktatáspolitikai reform az ország összes műszaki és gazdasági felsőoktatási intézményét egyetlen intézménybe látta célszerűnek szervezni, ezért az 1934. évi X. törvénycikk a budapesti műegyetem, a budapesti tudományegyetem közgazdaság-tudományi kara, az Állatorvosi Főiskola és a soproni Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola egy intézménnyé szervezésével létrehozta a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemet.²⁶

III. UNIVERSITAS SZÜLETIK – UNIVERSITAS MISKOLCINENSIS

■ A II. világháború után, alig néhány hónappal azt követően, hogy 1945. január 1-én – Diósgyőr, Hejőcsaba és Tapolca hozzácsatolásával – létrejött Nagy-Miskolc, a diósgyőri vasgyári állami bányák, valamint a vas- és acélgyár igazgatóságának képviselői 1945. május 24. napján, az ország újjáépítési tervéhez készített észrevételükben javaslatot tettek a Miskolcon történő egyetem alapítására. Ennek keretében a budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem – Sopronban működő – bánya-, kohó- és erdőmérnöki karának Miskolcra történő költöztetését indíttvá nyozták, de fontosnak tartották a kereskedelmi, ipari, jogi és szociológiai karok felállítását is.²⁷

Ehhez hasonló állásfoglalást jelentetett meg 1946. december 13-án a város jogakadémiáján tanuló diákokból álló Miskolci Joghallgatók Testülete is. A joghallgatók az egyetem létesítését már meglévő főiskolák egyesítésével képzelték el, melyek közül az egyik intézmény a jogakadémia lett volna. Ebben az évben költözött Miskolcra – a város vezetésének reményei szerint egyetemmé fejlesztésének lehetőségével

KI: A Miskolci Egyetem történeti fejlődésének vázlat, 13., Történeti visszapillantás, 1979. 6.

24 DOBROSSY: i. m. 177–179.

25 ZSÁMBOKI László: Történeti visszapillantás, 1979., 6.

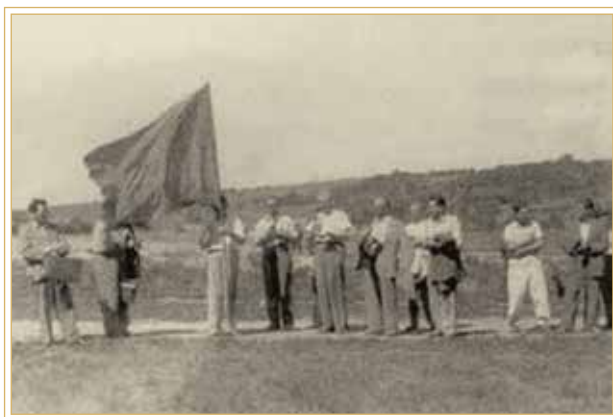
26 ZSÁMBOKI: A Miskolci Egyetem történeti fejlődésének vázlat, 14.

27 DOBROSSY: i. m. 193–194.

– a kassai kereskedelmi főiskola és az újvidéki keleti kereskedelmi főiskola, amelyek révén – a jogakadémia után – létrejött Miskolc második főiskolai szintű oktatási intézménye. Ebből alakult volna meg a létrehozandó egyetem közgazdaság-tudományi és szociálpolitikai kara. A pécsi Erzsébet Tudományegyetemből és a soproni hittudományi karból egy egyesített társadalom- és hittudományi (bölcész) kar képződött volna, és e javaslat is Miskolcra telepítette volna a soproni bánya-, kohó- és erdőmérnöki kart. A joghallgatók az új egyetemet – az eperjesi *Collegium* hajdani diákjáról – Kossuth Lajosról nevezték volna el. Állásfoglalásuk tanárúknak, Hilscher Rezsőnek azon memorandumán alapult, amelynek érvényre juttatásához korábban már a jogakadémia másik tanárán, Zsedényi Bélán – az Ideiglenes Nemzetgyűlés és a Nemzeti Főtanács elnökén – keresztül próbáltak meg támogatást szerezni, de ez nem járt sikerrel.²⁸

Láthatjuk tehát, hogy a soproni bánya-, kohó- és erdőmérnöki kar Miskolcra telepítését már 1906–1921 között Miskolc város vezetése, 1945-től pedig – egyetem létrehozatala céljából – a helyi nehézipari cégek és az itteni jogakadémia egész testülete szorgalmazta. Az elgondolást azonban a kormányzat saját aktuális gazdaság- és társadalompolitikai céljai mentén, csak részlegesen valósította meg.

Az egyetem alapkövének letétele Miskolcon
(Forrás: Prof. Dr. Szabó Miklós archívuma)

Az 1949. évi XXIII. törvény Nehézipari Műszaki Egyetem létesítését mondta ki, amely bánya- és kohómérnöki, valamint gépészmérnöki karra tagozódik. Az előbbi két kar a soproni karok Miskolcra telepítését jelentette, míg az utóbbi kar új alapítás volt. Az oktatás 1949. szeptember 18. napján ötszáz fővel a Miskolci Fráter György (későbbi nevén: Földes Ferenc) Gimnáziumban indult meg, majd más belvárosi épületeket is igénybe

²⁸ BRUCKNER Győző: *A Miskolci Jogakadémia múltja és kultúrmunkássága (1919–1949)*, A B-A-Z Megyei Levéltár és a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának közös kiadványa, Miskolc, 1996. 262.

vettek, mivel az egyetem jelenlegi épületeinek felépítése a Dudujka-völgyben, a későbbi Egyetemváros területén csak 1950 tavaszán kezdődött meg. Az építkezések előrehaladtával a kohász tanszékek 1952-ben, a bányász tanszékek pedig 1959-re fokozatosan települtek át Sopronból Miskolcra. 1959-ig Sopronban a Nehézipari Műszaki Egyetemenek földmérő mérnöki kara is volt, 1949–59 között Sopron és Miskolc között megosztott bányá- és földmérőmérnök-oktatás folyt. Sopronban az ottmaradt tanszékekből 1952-ben létrejött az Erdőmérnöki Főiskola, 1962-től az Erdészeti és Faipari Egyetem.²⁹

A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem továbbfejlesztése az elkövetkezendő évtizedekben előbb műszaki irányban történt. 1969-ben, majd 1970-ben két főiskolai karral, a dunaújvárosi Kohó- és Fémipari Főiskolával, illetve a kazincbarcikai Vegyipari Automatizálási Főiskolával bővült. A kazincbarcikai főiskolai kar 1985-ben beolvadt az egyetemi képzésbe, a dunaújvárosi intézmény pedig 2000-ben kivált, és önálló egyetemenként (Dunaújvárosi Egyetem) működik.³⁰

Az 1980-as évektől indult meg az egyetem társadalomtudományi képzések felé történő nyitása. Ennek első lépése volt a városban 32 évvel ezelőtt megszüntetett jogi képzés újbóli megindítása, 1981-ben előbb intézeti formában, majd 1983-tól Állam- és Jogtudományi Karként. Ezt követően 1987-ben intézetként, 1990-től karrá válva megindult az egyetemen a közgazdaság-tudományi képzés is. Mindezek hatására – mivel megszűnt az egyetem kizárólagos nehézipari képzési jellege – 1990-ben a neve Miskolci Egyetemre változott. Ezt követően az oktatás humán és művészeti irányban fejlődött tovább: 1992-ben előbb intézeti keretben, majd 1997-től karként elindult a Miskolci Egyetemen a bölcsészképzés. Az 1904-es alapítású városi zeneiskola – amely 1949-ben a megszűnt miskolci jogakadémia épületét kapta meg – már a zeneművészeti főiskola kihelyezett tagozata volt 1997-ben, amikor a Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Intézetévé vált.³¹

1987 és 1995 között a Hajnal Imre Egészségtudomány Egyetem Egészségügyi Főiskolai Karának kihelyezett tagozataként Miskolcon védőnő- és gyógytornászképzést indítottak be. A védőnőképzés 1998-tól a Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Karának miskolci kihelyezett tagozatán indult újra, amely 2001-től Egészségtudományi Intézetként a Miskolci Egyetemhez csatlakozott, és 2005-től Egészségügyi

29 TERPLÁN Zénó: *A Nehézipari Műszaki Egyetem húsz esztendeje*, kézirat, 71–77. NME, Miskolc, 1970. 3., 11–12., 22–23., 95–105., ZSÁMBOKI: Történeti visszapillantás, in: *Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc, 1985. 7–8.*, DOBROSSY: i. m. 194., *Emlékkönyv, készült a Nehézipari Műszaki Egyetem Miskolci Alapításának 25. évfordulójára*, A Nehézipari Műszaki Egyetem közleményei, 21. kötet (szerk.: Jubileumi Előkészítő Bizottság, felelős szerkesztő: Terplán Zénó), Miskolc, 1974. 34.

30 *Emlékkönyv, készült a Nehézipari Műszaki Egyetem Miskolci Alapításának 25. évfordulójára*, 130–134., ZSÁMBOKI: A Miskolci Egyetem történeti fejlődésének vázlata, 16.

31 STIPTA István: A miskolci állam- és jogtudományi kar oktatás története (1981–1999), in: *50 éve Miskolcon, Fejezetek a Miskolci Egyetem történetéből*, Miskolci Egyetem, Miskolc, 1999. 176–177., BESSENYEI József: A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának története), in: *50 éve Miskolcon, Fejezetek a Miskolci Egyetem történetéből*, Miskolci Egyetem, Miskolc, 1999. 205. MOLNÁR László: A dunaújvárosi főiskolai kar története, in: *50 éve Miskolcon, Fejezetek a Miskolci Egyetem történetéből*, Miskolci Egyetem, Miskolc, 1999. 220–221., Miskolci Egyetem 1735, A Miskolci Egyetem kiadványa, 11., Bartók Béla Zeneművészeti Intézet. web.archive.org, 2009. május (2019. november 10.),

Főiskolai Karként, 2009-től Egészségügyi Karként működik tovább, egyéb szakirányú képzéseket is nyújtva.³²

A sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskola 2000-ben szintén a Miskolci Egyetemhez csatlakozott, 2013-ban azonban kivált, és az egri Eszterházy Károly Egyetemhez került.³³

2013 októberében a Miskolci Egyetemen nyílt meg az ország harmadik Konfuciusz Intézete.³⁴ 2017-től az egyetem Ózdon és Sátoraljaújhelyen kihelyezett tagozatot működtet. 2019. augusztus 1-től a Miskolci Egyetem lett a miskolci Ferenczy Sándor Egészségügyi Szakgimnázium fenntartója.³⁵

A Miskolci Egyetem jelenleg hét karral és egy intézettel működik (Műszaki Földtudományi Kar, Műszaki Anyagtudományi Kar, Gépészmérnöki és Informatikai Kar, Állam- és Jogtudományi Kar, Gazdaságtudományi Kar, Bölcsészettudományi Kar, Egészségügyi Kar, Bartók Béla Zeneművészeti Intézet). 1999-ben megkapta Miskolc Megyei Jogú Város *Pro Urbe* díját, 2008-ban az országban elsőként nyerte el a *Felsőoktatási Minőség Díjat*, 2010-ben *Kiváló Egyetem* minisztériumi elismerésben részesült. A Minőség-Innováció 2018-as pályázatában Oktatási szférában működő szervezetek kategóriában *Nemzeti Díjnyertes* lett.³⁶

2020. augusztus 1. napjától az egyetem az állam által létrehozott *Universitas Miskolcensis Alapítvány* fenntartásában működik, kuratóriumának elnöke a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egykori hallgatója, Varga Judit igazságügyi miniszter.

A Miskolci Egyetem tanárai és diákjai mindig is élénken ápolták a selmeci hagyományokat, a jogi kar törekvései révén pedig az elmúlt években az eperjesi–miskolci jogakadémia jogász hagyományai is újból felelevenedtek.

32 Miskolci Egyetem Egészségügyi Kar http://ek.uni-miskolc.hu/?page_id=285 (2020. február 9.)

33 Comenius: Az iskola átmegy, a név marad, *Borsod Online*, 2013. június 4. <https://boon.hu/kozelet/helyi-kozelet/comenius-az-iskola-atmegy-a-nev-marad-3317917/> (2000. február 9.)

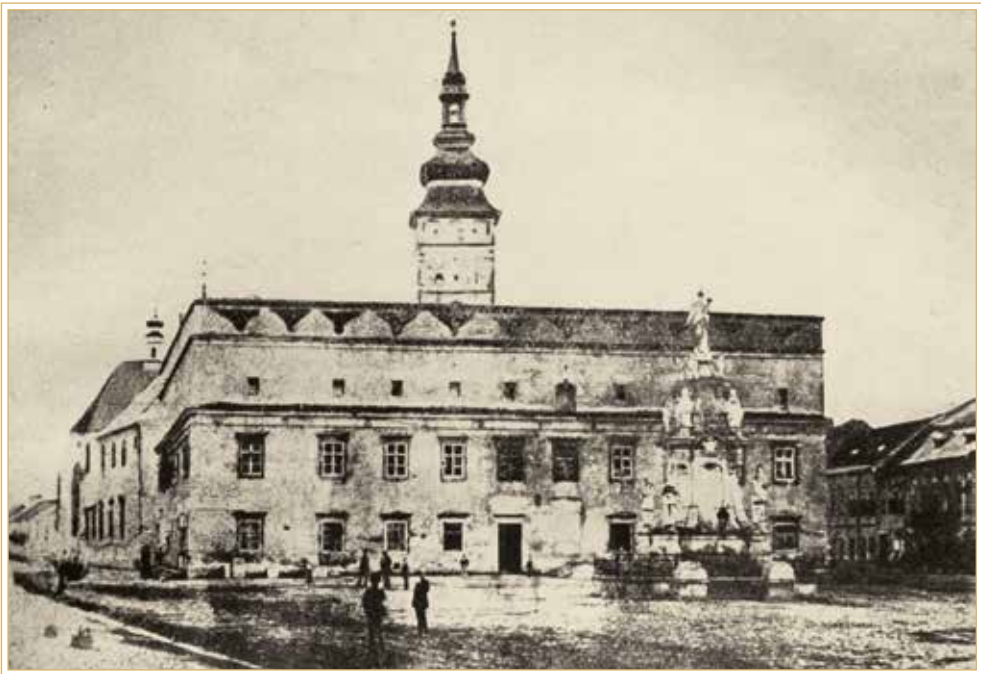
34 Konfuciusz Intézet nyílik Miskolcon, *Borsod Online*, 2013. augusztus 23. <https://boon.hu/kozelet/helyi-kozelet/konfuciusz-intezet-nyilik-miskolc-3300718/> (2020. február 9.)

35 Az egyetem felügyeli a város egészségügyi szakképzését, *Borsod Online*, 2019. augusztus 29., <https://boon.hu/kozelet/helyi-kozelet/az-egyetem-felugyeli-a-varos-egeszsegugyi-szakkepzeset-3766837/> (2020. február 9.)

36 Felsőoktatási Minőséget elismerő díjakat ítéltek oda, Nemzeti Erőforrási Minisztérium honlapja, 2008. augusztus 28. <http://www.nefmi.gov.hu/miniszterium/2008/felsooktatasi-minoseget>, A Miskolci Egyetem elismerései: <https://www.uni-miskolc.hu/kivalo-egyetem-elismero-oklevel>, <https://www.uni-miskolc.hu/minoseg-innovacio-2018-dij>, <https://www.uni-miskolc.hu/felsooktatasi-minosegi-dij>, <https://www.uni-miskolc.hu/kivalo-egyetem-elismero-oklevel> (2020. február 9.)

AZ EPERJESI JOGAKADÉMIA TÖRTÉNETE¹

Az Eperjesi Kollégium régi főépülete.

Forrás: Novák István: *Az eperjesi-miskolci jogászfifjúság diákélete*, 33.

---

1 Írta: Sály Pál egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi Tanszék.

I. A VÁROS ÉS A KOLLÉGIUM TÖRTÉNETE A 19. SZÁZAD ELEJÉIG

■ Eperjes települését egy régi monda szerint II. (Vak) Béla alapította 1132-ben azon a helyen, ahol a hosszú úttól elfáradva és a nagy melegben megszomjazva kísérvivel megállt, s amíg vitézei forrásvizet kerestek, ő maga a fűben tapogatózva jóízű epret talált.² Béla fia, II. Géza német telepeseket hívott a környékre az ipar, a kereskedelem és a műveltség megteremtése céljából. A város nevét tartalmazó első okirat 1233-ból való, amikor II. András háromezer kősdarabot adományozott a helyi plébánosnak.³ A tartárjárás után IV. Béla újabb német telepések behívásával mozdította elő a város fejlődését. Eperjest Károly Róbert emelte 1324-ben szabad királyi városi rangra hátlából, amiért a város polgárai támogatták Csák Máté legyőzésében. Innentől kezdve a város a belső ügyeit maga intézte, fő szervei a kisebb és a nagyobb tanács voltak. A pallosjoggal is rendelkező kisebb tanács a város bírójából, 12 esküdtből és a jegyzőből állt.⁴

Azt, hogy mikortól működött iskola a városban, nem tudjuk, de az iskolamesternek (*Schulmeister*) nevezett tanító fizetése Eperjes legrégebb (1429-ből való) számadási könyvében már rendes tételként szerepel.⁵ A tanító számára lakást is biztosítottak az iskola épületében. Az eperjesi iskolamesternek gyakran külföldről (elsősorban a német tartományokból), a 15. század második felétől rendszerint a bécsi vagy a krakkói egyetemről érkeztek.⁶ Érdemes ehhez hozzátenni, hogy már a 15. században 45 eperjesi diák folytatta tanulmányait külföldi egyetemen.⁷ A 15. század második felétől egy segédtanító, a 16. század első felétől pedig a kántor is segített az iskolamesternek a tanításban. 1520 körül a város új épületet emelt az iskola számára a főtéren, a plébániatemplom mellett. A templommal együtt kőfallal körbevett, saját kerttel rendelkező, egyemeletes reneszánsz épület egyúttal szállást is biztosított az iskolamester, a segédtanító és a nem helybéli diákok részére.

-
- 2 Erről szól TOMPA Mihály *Eperjes* című verse. A város legrégebb ismert (15–16. századi) pecsétjein és címerein visszatérő motívum az eper. Vö. IVÁNYI Béla: *Eperjes szabad királyi város czimerei és pecsétjei*, *Turul* 1911/1, 16–32.
  - 3 Vö. GÖMÖRY János: *Eperjes és az evangélikus kollégium története*, Evangélikus Országos Múzeum, Budapest, 1994, 12.
  - 4 Vö. GÖMÖRY: i. m. (1994) 14.
  - 5 Vö. HÖRK József: *Az eperjesi ev. ker. collegium története*, Bernovits Gusztáv kő- és könyvnyomdája, Kassa, 1896. 19.
  - 6 Vö. KÖNYA Péter: *Az eperjesi evangélikus kollégium története a 19. század közepéig*, in: DUROVICS Alex – KÖNYA Péter: *Az eperjesi kollégium felsőfokú hallgatói – Študenti vyšších tried prešovského kolégia 1667–1850*, ELTE Egyetemi Levéltára, Budapest, 2015. 12.
  - 7 Vö. SZÓGI László: *A Sáros megyei peregrináció 1387–1918*, in: SZÓGI László – KÖNYA Péter: *Sáros megyei diákok az európai egyetemeken – Šarišskí študenti na európskych univerzitách 1387–1918*, ELTE Egyetemi Levéltára, Budapest, 2012. 143.

A németországi kapcsolatokkal rendelkező eperjesi polgárok körében korán elterjedtek Luther tanai. 1531-ben Philadelphus Antal és Bogner Bertalan prédikációinak hatására a lakosság döntő többsége a város vezetőivel együtt evangélikus hitre tért. 1550-ben az iskola vezetését az erdélyi Tordáról származó Gelei Zsigmond vette át, aki a wittenbergi egyetemen tanult, s akit maga Melanchton ajánlott az eperjesiek számára. Gelei a városi iskolát – német mintára, új tantárgyak bevezetésével – humanista gimnáziummá alakította át, melyben már három iskolamester (a *rector* mellett egy *conrector* és egy *subrector*) működött.⁸ A tanításban továbbra is részt vett a segédtanító, valamint – a város és az evangélikus gyülekezet háromnyelvűsége miatt – egy német, egy magyar és egy szlovák kántor.

A következő évszázad alatt a gimnázium dinamikusan fejlődött tovább, ami szorosan összefüggött a város gazdasági virágzásával. Az ország három részre szakadásakor az eperjesi polgárok Szapolyai Jánossal szemben I. Ferdinánd mellé álltak, aki ezért a városnak fontos privilégiumokat (így többek között árumegállító jogot) adományozott. A gimnázium legfelsőbb osztályaiban Dürner Sámuel rektor (1641–1648) döntése alapján kötelező tárgy lett a filozófia és a teológia, ami a távolabbi megyék ifjúságát is Eperjesre vonzotta, s ami fontos lépést jelentett a gimnázium főiskolává fejlődésének irányába. A fejlődéshez a harmincéves háború is hozzájárult annyiban, hogy sok diák a veszélyekkel és viszontagságokkal járó németországi tanulmányok helyett választotta az egyre hírnevesebbé váló eperjesi gimnáziumot.⁹

A 17. század derekán a legfelsőbb osztályokban tanuló diákok száma már meghaladta a kétszázat. 1665-ben Bayer János rektor a hely szűkössé válása mellett azt is felismerte, hogy mennyire megnőtt az igény arra, hogy Eperjesen főiskolát hozzanak létre. A felsőfokú iskola felállításának gondolatát mind a helyi evangélikus esperes, mind a város főbírája felkarolta, s e nagyratörő terv az evangélikusok körében országszerte nagy tetszést aratott. 1665. november 18-án a felső-magyarországi evangélikus rendek kassai gyűlésén a főurak, a vármegyék és a szabad királyi városok követei egyhangúlag a főiskola felállítása mellett döntöttek.¹⁰ E döntés meghozatala után Ghillány János, aki gróf Thököly István követeként jelent meg a gyűlésen, így határozta meg a felállítandó intézmény hármass dicső célját: legyen ez a kollégium „a

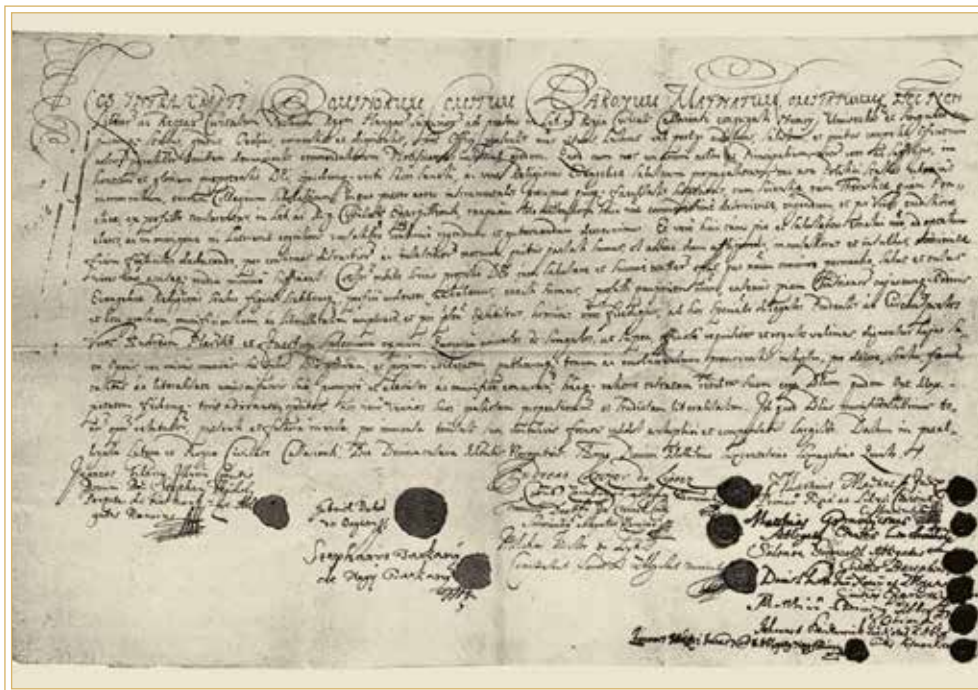
8 Vö. HÖRK: i. m. (1896) 35.; KÖNYA Péter: Eperjes mint a felső-magyarországi evangélikus művelődés központja, *Sárospataki Füzetek* 2013/3, 81.; Uő: Az eperjesi evangélikus kollégium tanárainak egyetemjárása a 19. század közepéig, *Gerundium* 2017/1., 178.

9 Vö. HÖRK: i. m. (1896) 60.; GÖMÖRY János: *Az eperjesi ev. kollégium rövid története*, Kósch Árpád könyvnyomdája, Prešov, 1933. 11.

10 Vö. VANDRÁK András: *Az eperjesi egyházkerületi, ág. h. evangélikus collegium multjának és jelen állapotjának vázlatos rajza*, Staudy Antal nyomdája, Eperjes, 1867. 7; GÖMÖRY: i. m. (1933) 11.; Uő: i. m. (1994) 25.; KÖNYA: i. m. (2012) 82.; Uő: i. m. (2015) 19. Bruckner Győző szerint a kollégium felállításával az evangélikus rendek a Szepesség rekatolizálása terén jelentős eredményeket elérő podolini piarista és szepeshelyi jezsuita kollégium tevékenységét is ellensúlyozni kívánták (BRUCKNER Győző: *A reformáció és ellenreformáció története a Szepességen. I. kötet (1520–1745-ig)*, Grill könyvkereskedés, Budapest, 1922. 260.).

mindenható Isten tiszteletének temploma, az igaz tudományok univerzitása és a lángoló hazaszeretet bevehetetlen fellegvára örök időkön át!”¹¹

Alapító okirat

Forrás: Az Eperjesi Ágostai Hitvallású Evangélikus Kerületi Collegium Értesítője
1894–1895. Közli Hörk József Collegium Igazgató. 7.
https://medit.lutheran.hu/files/ertesito_eperjes_kollegium_1894_1895.pdf

Az építkezésre azonnal gyűjtés kezdődött, mely rendkívül sikeres volt, az egész országból, sőt külföldről is érkeztek nagylelkű adományok. Eperjes városa a főpiac legszebb helyét ajánlotta fel az építendő kollégium számára, s egyúttal két jobbágyfaluja jövedelmét és két további birtokát ajándékozta az intézménynek.

1666. április 6-án – annak ellenére, hogy Szelepcsényi György primás, esztergomi érsek a király nevében óva intette az eperjesieket az építkezés megkezdésétől – ünnepléses keretek között elhelyezték a kollégium alapkövét. Röviddel később maga az uralkodó, I. Lipót rendeletet küldött Eperjesre, melyben megtiltotta az építkezést, ami ennek ellenére folytatódott.¹²

11 Vö. LUDMANN Ottó (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1913–1914. tanévről*, Kösch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1914. 12. Az értesítőben Thököly István neve helyett tévesen Thököly Imre szerepel.

12 A király arra hivatkozott, hogy akadémiát csak ő állíthat fel; az eperjesi tanácsosok erre azzal válaszoltak, hogy ők nem akadémiát, hanem csupán egy nagyobb gimnáziumot építenek.

1667. április 16-án a felső-magyarországi evangélikus rendek szerződést kötöttek Eperjes városával, melyben a rendek vállalták, hogy támogatni fogják a kollégium fenntartását, azzal a kikötéssel, hogy az evangélikus vallás veszélybe kerülése esetén a kollégiumot átköltöztethetik biztonságos helyre. 12 felügyelőt (6 megyei és 6 városi *inspectort*) választottak a rendek állandó képviselőit, a kollégium vagyonának kezelésére, a tanárok alkalmazására. Meghatározták a felügyelőkkel, a tanárokkal és a tanulókkal szembeni főbb elvárásokat. A tanárok vonatkozásában előírták, hogy „legyenek az igaz ágostai hitvallású evangélikus egyháznak szívből tagjai [...], mindenkor kegyességre, tiszta életre törekedjenek, tanítványaik előtt jó példával, szeretettel, egyetértéssel, tisztességgel, mértékletességgel, józansággal, szerénységgel, szelídséggel, becsületességgel és más keresztyén erényekkel ékesen fényljenek, s azokat semmiképpen meg ne botránkoztassák. Minden egyes tanítványukat, mint atyák gyermekeiket, egyaránt szeressék...”¹³ A tanulók kötelességei között szerepel, hogy „a munkát, a lélek eledelét és fűszerét szeressék, a henyélt, az ördög párnáját, mely rosszabb a kutyánál és a kígyónál, kerüljék”.¹⁴ Meghatározták a tanrendet, melyben tíz osztályt különítettek el, s mely az elemi ismeretektől (az ábécét tanulók osztályától) a középfokú tananyagig át (ide tartozott pl. a költészet és a szónoklattan) a főiskolai (filozófiai és teológiai) tárgyakig mindent felölelt. A kollégium pecsétjét is meghatározták; szélső köriratán ez állt: *Sigill. Colleg. Eperiensiensis Stat. Ev. 1666.*, belső körirata pedig így szólt: *Illo alitur vivit*. A pecsét közepén egy égő függőlámpa volt, melynek két oldalán egy-egy angyal állt felemelt jobb, ill. bal kézzel.¹⁵

Röviddel később, a kollégiumi felügyelők intézkedései folytán összeállt a tanári kar. A kollégium rektora a neves teológus, Pomarius Sámuel (1624–1683) lett, aki többek között Frankfurtban és Wittenbergben tanult, s aki Eperjesre érkezése előtt Magdeburgban működött lelkészként. A kollégium ünnepélyes megnyitójára 1667. október 18-án került sor.

A tanárok közül kiemelést érdemel az erdélyi (szászsebesi) Pancratius (Pongrácz) Mihály (1631–1690), aki többek között Bécsben, Nürnbergben és Wittenbergben tanult teológiát és jogot, majd a rostocki egyetemen mindkét jog – tehát a római jog és a kánonjog – doktora (*doctor utriusque iuris*) lett. Amikor 1666-ban, hazafelé tartva Eperjesre érkezett, a kiállhatatlan természetű Bayer Jánost elmozdító eperjesiek felkérték arra, hogy viselje a rektori tiszteletet, amíg a kollégium elkészül. Rektori hivatalának megszűnése után, 1667 októberétől 1668 júniusáig a kollégium kilencedik osztályában gyakorlati filozófiát, földrajzot és egy kevés közjogot tanított. A *Tractatus politico-historico-juridicus juris publici Regni Hungariae, Magistratum et Statuum, tam ecclesiasticorum, quam secularium, originem in genere et in specie exhibens* című munkája 1668-ban jelent meg Kassán: ez az első magyar közjogi mű, mely a magyar egyházi és világi szerveket az organikus állameszme alapján a magyar királyság

13 HÖRK: i. m. (1896) 13–14.

14 HÖRK: i. m. (1896) 15.

15 Vö. HÖRK: i. m. (1896) 17.

misztikus testének (*corpus mysticum Hungariae regni*) tagjaiként ábrázolja. 1668-ban Eperjesről hazament Erdélybe, ahol 1686-ban a szászok püspökévé választották.

A kollégium első diákjai közé tartozott gróf Thököly Imre, akit apja 1668 januárjában íratott be a harmadik osztályba (*classis grammatarum*).¹⁶ A második, 1668/69-es tanévre csak a felsőbb osztályokba 258 növendék iratkozott be, akik között voltak erdélyiek, lengyelek, poroszok, sziléziaiak és horvátok is.¹⁷ Az 1669 októberében tartott nyilvános vizsgák után a diákok – köztük a tizenkét éves Thököly, aki Imre herceget alakította – előadták a *Papinianus Tetragonos* (magyarul: *Erőslelkű Papinianus*) című, latin nyelvű, háromfelvonásos színművet, melynek szerzője a kollégium egyik neves filozófus tanára, Ladiver Illés volt.¹⁸ A katolikusokat sértő színdarab, valamint a kollégium rektorának és egyes tanárainak a kassai jezsuita Sámbar Mátyással folytatott heves hitvitái jelentősen hozzájárultak a kollégium elleni szigorú királyi fellépéshez. Az eperjesi evangélikusokkal szembeni retorziókat azonban elsősorban az váltotta ki, hogy 1669-ben a városban találkoztak a Wesselényi-összeesküvés résztvevői.

1671 májusában az Eperjesre érkező báró Paris von Spankau tábornok, felső-magyarországi főkapitány elkobozta a kollégium épületét katonai gabonaraktár céljára. A tanévet a kollégium tanárai és tanulói a régi gimnázium épületében fejezték be, és a következő tanévben is ott folyt az oktatás. 1672 júniusában elvették az evangélikusoktól a város három (német, magyar és tót) templomát, és átadták azokat a katolikusoknak. Júliusban a kollégiumot is átadták a jezsuitáknak, akik azt rendházként kezdték használni.

Röviddel később lázadás tört ki a városban, melynek során az evangélikusok visszafoglalták a templomokat. A környéken kóborló kuruc csapatokat beengedték a városba, a királyi hivatalnokokat börtönbe zárták. Az evangélikusok visszaszerezték a kollégium épületét, melyben újra megindult az oktatás. Miután a visszavonuló kuruc csapatok elhagyták Eperjest, a felfegyverkezett polgárok 1672 decemberéig

16 Vö. NOVÁK István: *Az eperjesi-miskolci jogászfijfúság diákélete*, Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, 1941. 16–18.

17 Vö. HÖRK: i. m. (1896) 28.

18 Vö. THALY Kálmán: Thököly Imre és iskolatársai mint színjászok, *Századok* 1880/5. 411–417. A darab szövegét l. ALSZEGHY Zsoltné – LÓRÁNT István – VARGA Imre (szerk.): *Ludi scaenici linguae Latinae protestantium in Hungaria e saeculo XVII–XVIII. Magyarországi latin nyelvű protestáns iskoladramák a XVII–XVIII. századból*, Argumentum Kiadó, Budapest, 2005. 403–500. Ladiver a híres német barokk költő, Andreas Gryphius *Großmütiger Rechtsgelehrter oder Sterbender Aemilius Paulus Papinianus* (magyarul: *Erőslelkű jogtudós, avagy a haldokló Aemilius Paulus Papinianus*) című szomorújátékát dolgozta át; erről l. ANGYAL Dávid: Gryphius András magyar színpadon, in: GRAGGER Róbert (szerk.): *Philologiai dolgozatok a magyar-német érintkezésekről*, Hornyánszky Viktor nyomdája, Budapest, 1912. 75–76. Gryphius darabjának részletes elemzését l. SZABÓ Béla: Papinianus a színpadon. A jog mártírja vagy modern példakép?, in: FEKETE Balázs – H. SZILÁGYI István – KÖNCZÖL Miklós (szerk.): *Iustitia kirándul. Tanulmányok a »jog és irodalom« köréből*, Szent István Társulat, Budapest, 2009. 153–197. Ladiverről l. még FABINY Tibor: Ladiver Illés. Egy hányatott életű eperjesi tudós, *Lelkipásztor* 1994/1. 24–27.

tudtak ellenállni a Wolfgang von Cobb tábornok által vezetett császári hadaknak, melyek végül elfoglalták a várost.

1673 márciusában gróf Ferdinand Volkra tábornok a templomokat és az iskolákat átadta a katolikusoknak. Az evangélikusok ezúttal a kollégium mellett a régi gimnáziumot is elveszítették, melynek épületében a jezsuiták új gimnáziumot indítottak. A lutheránus városi hivatalnokok és tanácsosok helyébe katolikusokat állítottak. A kollégium volt tanárait felszólították arra, hogy térjenek át a katolikus hitre, vagy hagyják el a várost. A katolizálás lehetőségét elutasító Pomarius rektor kilenc tanártársával és hatvan diákkal együtt Szepesváraljára távozott, ahol még néhány hónapig folytatták az oktatást.¹⁹

1682 augusztusában Thököly Imre hadai elfoglalták a várost. A jezsuitákat elűző kurucok a templomokat és az iskolákat visszaadták az evangélikusoknak. Thököly 600 hold szőlőt és Rimaszombat vámjövedelmének felét a kollégiumnak ajándékozta, ahová visszahívta a volt tanárokat. A kollégium (az ún. *Collegium Thökölyanum*) rektora az Erdélyből visszatérő Ladiver Illés lett. A tanárok és a diákok nyíltan kifejezésre juttatták azt, hogy Thököly oldalán állnak. Az egyik tanár, Schwartz János az 1684/85-ös tanév során előadatta diákjaival az általa írt *Helena Menelao reddita* (magyarul: *A Menelaosznak visszaadatott Heléna*) című színjátékot, melyben a Thököly elől menekülő Lipót király fejéről leesett a korona.²⁰

Thököly uralma azonban – a török hadak vereségei folytán – hamar véget ért. Eperjes három ostromot is visszavert (a harcokban a kollégium tanárai és diákjai is részt vettek), végül azonban (1685 szeptemberében) kapitulált. A császári erők – a kapitulációs szerződésben foglaltakat betartva – egy ideig nem háborgatták az evangélikusokat, s így a kollégium is tovább működhetett 1686 végéig. 1687 elején azonban gróf Csáky István kassai főkapitány vezetésével a városba érkezett egy bizottság (*commissio Csakyana*), mely az uralkodó parancsát teljesítve a protestáns kézen lévő templomokat és iskolákat újból a katolikusoknak adta át. A kollégium épületét megint a jezsuiták foglalhatták el, akik a régi iskolában ismét gimnáziumot nyitottak. Az evangélikus lelkészek a kollégiumi tanárokkal együtt elhagyták a várost.

Ezek után került sor a hűtlenséget elkövető város kegyetlen megbüntetésére. 1687 februárjában gróf Antonio Caraffa császári tábornok a piactéren felállította híres vértörvényszékét (*laniena Eperiensis*), mely az év novemberéig működött. E hónapok alatt huszonnégy polgárt és nemest kínoztak meg és végeztek ki, köztük a kollégium több felügyelőjét, támogatóját, illetve volt diákját. Caraffa azt a pénzgyűjtési akciót, melyet az állásukat elvesztett tanárok megsegítésére Zimmermann Zsigmond kollégiumi felügyelő szervezett, összeesküvésnek minősítette. Schwartz János az említett színdarabja miatt a murányi börtönbe került.²¹

19 Pomarius menekülésének történetét részletesen megörökítette naplójában; I. FRENYÓ Lajos: *Pomarius Sámuel naplója*, Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, 1936.

20 Vö. HÖRK: i. m. (1896) 46.

21 K. PAPP Miklós: *Caraffa és az eperjesi vér-törvényszék I–II.*, Demjén és Sebes bizománya, Pest, 1863; Szeremlei Sámuel: Az eperjesi mézárszék, in: Kovács Albert (szerk.): *Magyar protestáns*

Eperjes és a kollégium történetében a Rákóczi-szabadságharc hozott újabb fordulatot. Rákóczi serege 1704 decemberében foglalta el a várost. 1705 januárjában a fejedelem Eperjesre küldte Bertóthy Ferenc főhadbiztost, aki a kollégiumot visszaadta az evangélikusoknak. Az év októberében tartott szécsényi országgyűlés ezt megerősítette. A kollégiumban (*collegium Rákóczyanum*) igen gyorsan sikerült újra beindítani az oktatást. 1705 őszén elhunyt Thököly Imre, aki végrendeletében a kollégiumra hagyta Rimaszombat és Gyöngyös mezővárosok jövedelmeinek felét, ugyanolyan jogokkal, mint amelyeket valamikor ő maga élvezett.²² E rendelkezés, melynek végrehajtására nem kerülhetett sor, nagy erkölcsi elismerést jelentett a kollégium számára.

Amikor 1710 novemberében a császári hadak Hugo Virmond tábornok vezetésével ostromolni kezdték Eperjest, a város hamar kapitulált. Az evangélikus egyház és a kollégium a kapitulációs szerződés alapján még egy ideig tovább működhetett, 1711 februárjában azonban gróf Pálffy János – I. József király nevében – elrendelte a szabadságharc előtti állapotok visszaállítását, ami – az evangélikusok makacs ellenállása folytán – csak az ősz folyamán valósult meg. A kollégium újból a jezsuiták kezébe került, az evangélikusok egy külvárosi telken, fából épített, gyülekezeti (parókiái) szintű iskolában csupán elemi szinten folytathatták az oktatást. E külvárosi iskolában Mária Terézia engedélyével indulhatott be újra a felsőbb tudományok oktatása 1750-ben.

1773 júliusában XIV. Kelemen pápa – a Bourbon-udvarok politikai nyomására – feloszlatta a jezsuita rendet. A rend vagyonát elkobozták, az eperjesi kollégium épülete is állami tulajdonba került, amit innentől kezdve a hadsereg gabonaraktáraként használtak. 1781-ben II. József – aki előzőleg, 1770-ben személyesen meglátogatta az eperjesi evangélikusok külvárosi iskoláját²³ – kiadta híres türelmi rendeletét, mely lehetővé tette, hogy az evangélikusok újra bekerüljenek a városi tanácsba és más hivatalokba. 1783-ban a kollégium épületét a régi magyar templommal együtt árverésre bocsátották. Az eperjesi evangélikusok hatezer forintért mindkét épü-

egyháztörténelmi monographiák XIII., Magyarországi Protestánsok, Budapest, 1880. 91–133.; HÖRK: i. m. (1896) 148–160.; MAYER Endre: *Az eperjesi vértanúk kivégeztetése vagy az eperjesi mészárszék*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1908; GREXA Gyula: *Carafa és az eperjesi vértörvényszék*, Gömöri Zoltán könyvnyomdája, Rozsnyó, 1913; REZIK János: *Az 1687. évben felállított eperjesi vérpad, vagy az eperjesi vérfürdő – Theatrum Eperiense anno 1687 erectum seu laniena Eperiensis. Latinul és magyarul* (ford.: Gömöry János – Pogány Gusztáv), Transcius, Liptovsky sv. Mikuláš, 1931; BIDNER Ákos: *Az eperjesi vértörvényszék*, Budapest, 1941; KÖNYA Péter: *Az eperjesi vértörvényszék, Lelkipásztor 1992/7–8.*, 247–250.; UÓ: *Az eperjesi vértörvényszék*, Evangélikus Országos Múzeum – PVT Prešov, Budapest – Prešov, 1994; UÓ: *Eperjes az utolsó Habsburg-ellenes felkelések korában*, in: ifj. BARTA János (szerk.): *Habsburgok és Magyarország a XVI–XVII. században*, KLTE, Debrecen, 1997. 23–32.; FILEP Tamás Gusztáv: *Az eperjesi teátrum, Kortárs 2004/6.*, 80–87.; RADVÁNSZKY Anikó: „Hol vagytok lutheránusok, hogy protestáljatok?” Adalék az eperjesi véstörvényszék történetéhez Zrínyi Ilona Radvánszky Jánosnak címzett levele alapján, in: AJKAY Alinka – BAJÁKI Rita (szerk.): *Pázmány nyomában. Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére*, Mondat Kft., Vác, 2013. 337–352.

22 Vö. KÖNYA: i. m. (2013), 88.

23 E látogatás részleteiről l. HÖRK: i. m. (1896) 110–115.

letet megvásárolták. Az épületek átadására 1784 novemberében került sor. 1785 márciusában a kollégium pártfogóinak ülése – Szirmay István egyházkerületi felügyelő indítványára – úgy határozott, hogy a kollégium a kerületi pártfogóság és a két (a magyar–német és a szlovák) helyi evangélikus gyülekezet közös tulajdona legyen.²⁴

A kollégiumban 1785 őszén indult újra a tanítás. Az iskola – a súlyos anyagi problémák ellenére²⁵ – gyorsan fejlődött. 1804 júliusában a magyar ágostai hitvallású evangélikus egyház tiszai kerületének eperjesi közgyűlésén a kollégiumot egyértelműen kerületi rangra emelték, s ezzel az egész kerület legjelentősebb iskolájává nyilvánították. Így jelentősen megnőtt a kollégium anyagi bázisa, és a diákok létszáma is emelkedni kezdett: 1806-ban 351, 1830-ban 375, 1840-ben 429 tanulója volt a kollégiumnak.²⁶

II. AZ EGY ÉVFOLYAMOS JOGI KÉPZÉS IDŐSZAKA

■ Az 1810 októberében tartott pártfogósági gyűlésen Roskoványi István vidéki első felügyelő (*primarius inspector*) javaslatot tett a jogi oktatás bevezetésére, s a jogi tanszék felállítására ötven forintot adományozott. E tanszék csak 1815-ben jött létre, amikor tomkaházi Thomka István eperjesi ügyvéd önként és ingyen vállalkozott a hazai jog heti 4-6 órában való oktatására. Két tanév után, 1817-ben azonban lemondott tanári állásáról.²⁷ A jogi oktatás ezt követően 1822-ig szünetelt Eperjesen.

1816-ban az evangélikusok országos gyűlésén rangsorolták az evangélikus iskolákat. E rangsorban az eperjesi kollégium a második helyre került a pozsonyi líceum után, megelőzve a késmárki, a soproni, a lőcsei, a selmeci, a rozsnyói és a többi középiskolát.²⁸

1816 és 1819 között, három tanéven át a kollégium diákja volt Kossuth Lajos.²⁹ Az evangélikus vallású, nemes ifjú – aki korábbi tanulmányait a sátoraljaújhelyi piaristáknál végezte – az első évben – tizennégy évesen – szónoklattant és költészettant

24 Vö. VANDRÁK: i. m. (1867) 22; HÖRK: i. m. (1896) 123.

25 A kollégium gyakran kényszerült pártfogóinak adományaiért könyörögni, s ha ez sem segített, a diákjait gyűjtögető, kolduló utakra küldte szét a felső-magyarországi városokba, községekbe. Vö. HÖRK: i. m. (1896) 162.

26 Vö. HÖRK: i. m. (1896) 166.

27 Thomka Istvánról annyit tudunk még, hogy az eperjesi szláv egyház jegyzőjeként és felügyelőjeként, majd a sáros-zempléni evangélikus esperesség ügyészeként és másodfelügyelőjeként tevékenykedett. Vö. HÖRK: i. m. (1896) 372.

28 Vö. HÖRK: i. m. (1896) 149.

29 Vö. HÖRK József: *Kossuth Lajos Eperjesen*, Eperjes, 1894; GÖMÖRY: i. m. (1933) 65–69.; NOVÁK: i. m. 58–62.; BRUCKNER Győző: *Kossuth Lajos és eperjesi Alma Matere, Miskolci Jogászélet 1927/10–11–12., 1–2.*; MISKOLCZY Ambrus: *Kossuth Eperjesen. Carlowsky Zsigmond és Greguss Mihály jogbölcselete*, ELTE, Budapest, 2007.

tanult Carlowsky Zsigmondtól,³⁰ a második és a harmadik évben pedig filozófiát és teológiát Greguss Mihálytól.³¹ Kossuth Greguss kollégiumi lakásának egyik szobájában lakott; a közórákon kívül Greguss magánoktatásban is részesítette. Többek között jogfilozófiai kérdésekkel is foglalkoztak, Kossuthnak a jog és az erkölcs elválaszthatatlanságáról szóló (Kant ezzel ellentétes tanait elutasító) nézetei Greguss hatását tükrözik.³² Iskolai bizonyítványa szerint Kossuth szorgalma (*diligentiája*) az első évben jeles (*egregia*), a másodikban ernyedetlen (*indefessa*), a harmadikban kötelességtudó (*debita*), tanulmányi eredménye és erkölcsi magaviselete végig kitűnő (*eminens*) volt. A *domesticusok* közé tartozott, vagyis nem a diákmenzán étkezett, hanem a szállásán kapott ellátást (amint az a jobb módú ifjakknál szokásban volt). Az iskolai okiraton az is szerepel, hogy az állami-jogi pályára készült (*status pro quo se parat: politicus*).³³

A jogi tárgyak önálló oktatása 1822-ben indult újra a kollégiumban, amikor Csupka András (1796–1851) ügyvéd erre nagylelkűen vállalkozott. Csupka Sárospatakon Kövy Sándor tanítványa volt, akinek példáját követve – a gyakorlatias oktatás híveként – diákszervezetet alapított „Tarca vármegye” néven.³⁴ „Ezekben a vármegyékben – írja Novák István – a joghallgatók a vármegyei életet, a közgyűlések lefolyását, a törvénykezési gyakorlatot s az ítélőtáblai eljárást sajátították el. Nevelő értékük óriási volt, mert az iskolapadot elhagyó és a kor szokása szerint patvariára menő, vagy jurátusi éveiket töltő ifjak kész gyakorlati ismeretekkel kapcsolódtak be a vármegyei és törvénykezési életbe.”³⁵ Tarca vármegye mozgalmas életében minden

30 Carlowsky Zsigmond (1772–1821) 1795-től 1817-ig tanított Eperjesen, majd szülővárosában, Kasán lett híres ügyvéd. Kitűnő logika tankönyvét sokáig használták. A természetjog kérdéseivel is foglalkozott, *Jus naturae* címmel maradt fenn kézírata. Vö. SZABADFALVI József: *A magyar jogbölcseleti gondolkodás kezdetei. Werbőczy Istvántól Somló Bódogig*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2011. 35.

31 Greguss Mihály (1793–1838) Heidelbergben és Tübingenben tanult, 1817-től tanított filozófiát az eperjesi kollégiumban, ahol a Magyar Társaság alapítói közé tartozott, 1830-tól úttörőként magyarul tanította a magyar történelmet és a statisztikát (csak 1841-ben lett a magyar a tanítás nyelve), 1831–1834 között a kollégium rektora volt, majd a pozsonyi líceum tanára lett. Carlowskyhoz hasonlóan természetjoggal is foglalkozott, *Az észjogtudomány esedezőlevele* című kéziratát Miskolczy közli (i. m. 67–76.). Gregussról l. még Mészáros András: *Vandrák András filozófiai rendszere*, Madách Kiadó, Pozsony, 1980. 145–148.

32 Vö. MISKOLCZY: i. m. 55. Kossuth 1819-től a sárospataki református kollégiumban folytatta tanulmányait, ahol a híres jogtanár, Kövy Sándor (1763–1829) tanítványa lett.

33 I. HÖRK József (szerk.): *Az eperjesi ág. hitv. ev. kerületi collegium értesítője az 1893–94. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-inézete, Eperjes, 1894, 28–29.

34 Kövy „Páncél vármegye” néven hozott létre ilyen diákegyesületet a sárospataki református kollégiumban, melynek diákként Kossuth is tagja volt. Vö. Finkey Ferenc: Visszaemlékezés a Kossuth Lajos sárospataki diákságának százados fordulóján, *Miskolci Jogászélet*, 1928/1., 5.; uő: Emlékezés Kövy Sándor halálának századik évfordulóján, *Miskolci Jogászélet* 1930/1.; Szabó Béla: A magyarországi jogoktatás Kossuth Lajos korában, in: BALOGH Judit (szerk.): *Európai Magyarországot! Kossuth Lajos és a modern állam koncepciója című országos jogtörténeti konferencia (Debrecen, 2002. október 3–4.) tanulmányai*, Debreceni Egyetem, Debrecen, 2004. 21.; SZATHMÁRY Béla: Kövy Sándor emlékezete, *Zempléni Múza* 2013/2., 15–21.

35 NOVÁK: i. m. 79.

diáknak megvolt a maga pontos szerepe, I. András királyt pedig Csupka professzor alakította.

Az 1836-ban bevezetett tanterv szerint Csupka a jogi tanfolyamon a következő tárgyakat oktatta (a heti óraszám feltüntetésével): polgári jog (8), büntetőjog (4), bányajog (2), kereskedelmi és váltójog (4), egyházi jog (4), politika (4), tisztii irály (2). Emellett a bölcsészeti tanfolyamon észjogot (természetjogot) is tanított heti 2 órában.³⁶ Olyan kiválóan oktató, hogy híre az egész országban elterjedt. Ennek hatására többek között a délvidéki gazdag rákok is csapatostól jártak fel Eperjésre a jog tanulmányozására.³⁷ Tanítványainak száma egyes években a százat is meghaladta.

Csupka iskolai jövedelmét éveken át egyedül az ún. *onomasticum* (névnapi ajándék) képezte, ami viszont időnként igen jelentős összegű volt.³⁸ Azon túl, hogy közel három évtizeden keresztül nagy óraszámú tanított, sokat fáradozott a kollégium pénzügyeinek rendezése érdekében.³⁹ Kollégiumi munkája mellett kerületi ítélőtáblai ügyvédként, életének utolsó évében pedig a megyei törvényszék ülnökeként tevékenykedett.⁴⁰

A kollégium folyamatos működését és fejlődését nagylelkű adományok biztosították. 1804 és 1848 között 58 alapítványt rendeltek a kollégium támogatására.⁴¹ 1835-ben Szirmay János vidéki felügyelő a 15 ezer kötetes könyvtárát a kollégiumnak adományozta, emellett alapítványt hozott létre a könyvtáros fizetésére és a könyvtár további bővítésére. Az 1840-es években Benczúr Józsefnek, a kollégium volt tanárának szervező munkája és anyagi áldozata folytán sikerült elérni, hogy az egykori külvárosi iskola telkén tornatermet építsenek a kollégium diákjai számára. 1845-ben Lucskai Bánó Gábor sárosi birtokos a kollégiumra hagyta a természettani gyűjteményét és 4 ezer kötetes könyvtárát.

A kollégium életében fontos szerepet játszottak a diáktársaságok, melyek közül kiemelkedett az 1827-től működő Magyar Társaság, melynek alapítása Nemesányi

36 Vö. HÖRK: i. m. (1896) 172.

37 Vö. HÖRK: i. m. (1896) 178.

38 Összege – a gazdag rákok adakozása folytán – olykor a kétezer forintot is elérte, amiből Csupka meg is gazdagodott. Vö. HÖRK: i. m. (1896) 188.

39 1826-ban vállalkozott a kollégium hatezer forintot elérő kamatköveteléseinek behajtására. A kollégium pártfogóinak gyűlése úgy határozott, hogy a behajtott összeg a jogtanári fizetés tőkeösszegéül szolgáljon. A követeléseket több év alatt sikerült behajtani. Vö. VANDRÁK: i. m. (1867) 27.; HÖRK: i. m. (1896) 159–160.; HORVÁTH Ödön: Az eperjesi ág. ev. coll. jogakadémia multja és jelene rövid vonásokban, in: HÖRK József (szerk.): *Az eperjesi kerületi evang. collegium értesítője az 1885/86-ik iskolai évről*, Bernovits Gusztáv könyvnyomdája, Kassa, 1886. 10.

40 Vö. HAZSLINSZKY Frigyes: *Gyászbeszéd néhai tekintetes és tudós Csupka András hites ügyvéd, eperjesi collégiumi jogtanár és cs. kir. megyei törvényszéki ülnök úr emlékére*, Redlitz Ede nyomdája, Eperjes, 1852; HORVÁTH Ödön: Az eperjesi jogakadémia legkiválóbb tanára, *Eperjesi Lapok* 1890. február 26., 1–2.; UÓ: Csupka András, in: MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon II.*, Pallas, Budapest, 1899, 817; HÖRK: i. m. (1896) 372.; VASIL'OVÁ, Darina: Obsobnosti Právnicej akademie Prešovského kolégia Potiského dištriktu evanjelickéj cirkví a. v. v rokoch 1850–1878, *Annales historici Presovienses* 2012/1., 148–149.

41 Vö. KÓNYA: i. m. (2015) 46.

Károly miskolci származású jogász nevéhez fűződött. A Társaság irodalmi önképzőkör volt, melynek hetente kétszer tartott ülésein verseket mondtak, és irodalmi dolgozatokat olvastak fel. A Társaságot 1845 áprilisában Petőfi is meglátogatta két alkalommal (a második alkalommal Tompa Mihállyal közösen).⁴²

Az 1848-as forradalmi eseményeket a kollégium tanárainak és diákjainak többsége nagy lelkesedéssel fogadta, a fiatalabb tanárok áprilisban beálltak nemzetőrnek, és több csatában részt vettek, így többek között a decemberi kassai ütközetben, mely vereséggel végződött. A kollégium 1849 nyarától egy éven keresztül az orosz intervenció csapatai megszállása alatt állt, és katonai kórházként működött. Az orosz katonák, akik a fizikaszertárban talált spirituszt megitták, sok tárgyat elloptak, és az épületben jelentős kárt okoztak. A szabadságharc leverése után vizsgálat indult a kollégium tanárai ellen, akiket a kassai katonai bíróság elé idéztek. A tanároknak 1850 márciusában sikerült magukat a vádak alól tisztázniuk („purifikáltattak”).⁴³

Az 1851 őszen tartott pártfogósági gyűlésen Schulek Gusztáv ügyvédet választották a néhány hónappal korábban elhunyt Csupka helyére rendes jogtanárnak.⁴⁴ Ugyanekkor Vandrák Andrásra bízták az észjog, a politika és a statisztika,⁴⁵

42 Vö. MIKOLA JÁNOS: A collegiumi Magyar Társaság története, in: Csengey Gusztáv (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1902–1903. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1903. 1–24.; Novák: i. m. 70–79.

43 Vö. HÖRK: i. m. (1896) 187.

44 Schulek Gusztáv (1820–1905) Bártfán, Rozsnyón és Eperjesen végzett tanulmányai után a tiszán-inneni királyi kerületi tábla esküdtjeként, majd Pesten királyi ítéletáblai hites jegyzőként folytatott joggyakorlatot. Ügyvédi vizsgái után Eperjesen köz- és váltóügyvédként, váltójegyzőként, valamint az evangélikus esperesség jegyzőjeként és ügyészeként működött. 1848 decemberében beállt nemzetőrnek, és több csatában – így többek között az 1849. január 22-i tarcali ütközetben – részt vett. 1849 februárjában visszatért Eperjesre, ahol a kormánybiztos sóvári királyi kincstári ügyésszé nevezte ki. Áprilisban a császári hadsereg letartóztatta és egy galíciai katonai fogházba szállította, ahonnan azonban rövidesen hazaengedték. Ezek után az osztrák hadsereggel elmenekült hazaáruklók elkobzandó javainak összeírásával és zárolásával bízták meg. 1849 júniusában a közeledő orosz hadsereg elől elmenekült, és több mint egy évig az ország különböző pontjain bujdosott. 1850 augusztusában jelentkezett a kassai haditörvényszéknél, ahol szabadmeneti bizonylatot kapott. Visszatért Eperjesre, ahol folytatta az ügyvédkedést. 1851-ben a kollégium jogtanárává választották, a következő évben azonban – „a forradalom alatti viselete miatt” – előbb a tanítástól, majd az ügyvédi tevékenységtől is eltiltották. Miután 1854-ben az osztrák jogból ügyvédi vizsgát tett, visszanyerte az ügyvédkedés jogát. 1861-ben újból a kollégium tanára lett; osztrák és magyar büntetőjogból, valamint kereskedelmi és váltójogból tartott díjazás nélkül előadásokat. Hallgatói részére büntetőjogból egy 62 íves, váltójogból pedig egy 8-9 íves jegyzetet készített. Hosszabb-rövidebb megszakításokkal fél évszázadon keresztül (1851–1852, 1861–1862, 1864–1868, 1879–1901 között) tanított, s közben kétszer választották (az 1880/81-es, majd az 1883/84-es tanévre) a jogakadémia dékánjává. 1872–1875 között a Sáros megyei ügyvédi egyesület elnöke volt. Vö. HÖRK: i. m. (1896) 379; n. n.: Schulek Gusztáv, in: Csengey Gusztáv (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1905–1906. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1906. 13–19; VASIL'OVÁ: i. m. 150–153.

45 Vandrák András (1807–1884) Csetneken, Kassán, Rozsnyón, Eperjesen és a jénai egyetemen folytatott tanulmányai után 1833-ban – tanára, a Pozsonyba távozó Greguss Mihály javaslatára – választották az eperjesi kollégium rendes tanárává (Greguss helyére). Logikát, pszichológiát, metafizikát, esztétikát, latin és magyar nyelvet, számtant és fizikát tanított a gimnázium 7. és 8.

Herfurth Józsefre pedig az egyházjog oktatását.⁴⁶ 1852 júniusában a pártfogósági gyűlés a kollégium jelentős átszervezése mellett döntött, így többek között határozat született a gimnázium nyolcosztályossá és a jogi tanfolyam kétévéssé alakításáról. Június végén azonban Schuleket a kormány eltiltotta a jog tanításától, aminek következtében a jogi tanfolyamot ideiglenesen fel kellett függeszteni.

osztályában. 1841-ben az evangélikus tanárok zayugróci nagygyűlésén megbízták az evangélikus iskolák tanrendjének kidolgozásával. A következő évben a kollégium rektorává választották (e tisztséget 1866-ig kisebb megszakításokkal újból és újból betöltötte). Munkája elismeréseként Trencsén, Árva és Sáros vármegye is táblabíráinak sorába iktatta. 1847-ben az MTA – jeles filozófiai munkáira tekintettel – levelező tagjává választotta. A szabadságharc alatt belépett a nemzetőrségbe, és 1848 decemberében részt vett a kassai ütközetben. 1858-ban a jénai egyetem a bölcsészet tudorává avatta, s ugyanekkor – 25 éves tanári jubileuma alkalmából – Arany János is megtisztelte egy üdvözlő költeménnyel. Jelentős szerepe volt abban, hogy 1861-ben újból sikerült megnyitni a jogakadémiát, ahol több mint húsz éven át adott elő jogbölcseletet és magyar közjogot. 1866-ban, a kollégium fennállásának 200. évfordulója alkalmából összefoglalta az iskola történetét. Jel-szavához („Mindent a kollégiumért!”) egész életében hű maradt, több előnyösebb állásajánlatot is visszautasítva (az 1850-es években Sopronba hívták igazgatónak, 1867-ben pedig Eötvös József hívta a közoktatásügyi minisztériumba a protestáns osztály vezetőjének). 1870-ben megbízást kapott a magyar evangélikus gimnáziumok szervezési rendjének kidolgozására. Tanügyi érdemei elismeréséül 1882-ben a király a Ferenc József lovagrend kiskeresztjével tüntette ki. 1883-ban volt diákjai és tisztelői fényes ünnepség keretében emlékeztek meg ötvenéves tanári jubileumáról. F. m.: *A philosophiai ethika elemei* (Lócse, 1842); *Elemi logika* (Eperjes, 1844); *Tiszta logika felgymnasiumi tanulók számára* (Eperjes, 1861); *Lélektan mint gymnasiumi kézikönyv* (Eperjes, 1863); *Bölcseleti jogtan* (Eperjes, 1864); *Bölcseleti erkölcsstan* (Eperjes, 1865); *Az eperjesi egyházkerületi, ág. h. evangélikus collegium multjának és jelen állapotjának vázlatos rajza* (Eperjes, 1867). Irod.: n. n.: Dr. Vandrák András coll. tanár úr jubileuma, in: Bancsó Antal (szerk.): *Az eperjesi ker. evang. collegium értesítője az 1883/4. isk. évről*, Eperjesi Bankegyelet könyvnyomdája, Eperjes, 1884. 1–12.; n. n.: Emlékbeszéd dr. Vandrák András tanár úr felett, in: HÖRK József (szerk.): *Az eperjesi kerületi evang. collegium értesítője az 1884/85. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomdája, Eperjes, 1885. 10–15.; VÉCSEY Tamás: Emlékbeszéd Vandrák András akadémiai levelező tag felett, *A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek* 1885/8., 1–29.; HÖRK: i. m. (1896) 345–347.; MAYER Endre: *Vandrák András az eperjesi ev. kollégium tanára*, Luther-Társaság, Budapest, 1911; SZELÉNYI Ödön: *Vandrák András pedagógiai iratai*, *Magyar paedagogia* 26., 1917., 48–63.; BRUCKNER Győző: *A tiszai evangélikus egyházkerület miskolci jogakadémiájának multja az eperjesi ősi kollégium tükrében*, Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, é. n., 26–27.; MÉSZÁROS: i. m.

- 46 Herfurth József (1820–1895) Rozsnyón és Eperjesen végzett középiskolai tanulmányai után négy évig a jénai, a tübingeni és a berlini egyetem hallgatója volt. 1850-től tanított egyháztörténetet az eperjesi teológián, a következő évben a főgimnázium történelemtanára, a jogakadémián pedig (egy évig) az egyházjog előadója lett, de a gimnáziumban magyar nyelvet is tanított, és két évtizeden át a kollégiumi Magyar Társaság tanárelnöke volt. A teológián 1854-ig adta elő az egyháztörténetet, a jogakadémián 1864–1875 között magyar jog- és alkotmánytörténetet tanított. Amikor az ötvenes években a kollégium tanárainak nyilatkoznia kellett nemzetisége felől, Vandrák Andrással és Hazslinszky Friggyessel együtt magyarnak vallotta magát (a többi 9 tanár németnek mondta magát). A kiegyezésig a lakásán adta elő titokban a szabadságharc történetét diákjainak. 3000 kötetes könyvtárát és 6500 forintot érő éremgyűjteményét a kollégiumra hagyta. Irod.: HÖRK József: *Herfurth József emlékezete*, in: UÓ (szerk.): *A tiszai ág. h. ev. egyházkerületi collegium értesítője az 1895–96. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1896. 15–17.; UÓ: i. m. (1896) 373–374.; FRENYÓ Lajos (szerk.): *Herfurth József ifjúkora. A megboldogult híres collegiumi professor feljegyzései ifjúkoráról*, Sziklai Henrik, Eperjes, 1907; VASIL’OVA: i. m. 156–158.

III. A KÉT ÉVFOLYAMOS JOGI OKTATÁS MÁSFÉL ÉVTIZEDE

■ A jogi tanfolyam az önkényuralmi évek után, 1861 őszén indulhatott újra kétéves tanrend szerint, öt tanárral, s azzal a célkitűzéssel, hogy felvegye a versenyt a kassai királyi jogakadémiával.⁴⁷ Ekkor a rendes jogtanári állást Glós Károly ügyvéd töltötte be,⁴⁸ mellette Vandrák András, Schulek Gusztáv, Tillisch János⁴⁹ és Irányi István⁵⁰ vállalta a jogi tárgyak oktatását. A képzés iránti nagy érdeklődésre utal, hogy már az első év 43 joghallgatóval indult. A tanév végén Schulek lemondott állásáról, helyettesítésével Schmidt Gyula ügyvédet bízták meg, aki két tanéven át látta el e feladatát.

Közben, 1862 júliusában, a királyi helytartótanács leiratában nyilvánította, hogy a kollégiumi jogtanfolyam ellen semmilyen kifogása nincs, az ott szerzett bizonyítványok államilag érvényesnek tekintendők. Fontos újabb állami megerősítést jelentett, hogy 1863 szeptemberében rendeleti úton királyi bírói államvizsgálati bizottságot neveztek ki Eperjesen, mely előtt 1864-től lehetett évente vizsgázni (1864-ben 28 fő tett vizsgát).

1864 júniusában Glós lemondott állásáról. A következő hónapban visszakerült a tanári karba Schulek Gusztáv, és tanári állást kapott Vécsey Tamás.⁵¹ 1864 őszétől

47 Vö. VANDRÁK: i. m. (1867) 36.

48 Glós Károly (1821–1907) Miskolcon, Késmárkon, Lőcsén és Eperjesen végzett tanulmányait követően ügyvéd lett, majd 1851–1861 között állami szolgálatban állt, és szolgabírói hivatalt viselt, 1861–1864-ig, majd 1881–1897 között tanított politikát, magyar és osztrák magánjogot a jogakadémián, közben három tanéven át (1882/83-ban, 1884/85-ben és 1885/86-ban) a jogakadémia dékánja volt. 1864–1881 között ismét ügyvédként, ill. a gróf Dessewffy család jószágkormányzójaként tevékenykedett. Irod.: n. n.: id. Glós Károly, in: LUDMANN Ottó (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület collegiumának értesítője az 1907–1908. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1908, 8–9; VASIL'OVÁ: i. m. 154–156.

49 Tillisch János (1822–1886) Eperjesen, majd 1849–1951 között Jénában és Halléban tanult. 1851-től eperjesi teológiai tanár, 1875-től 1884-ig teológiai dékán. A jogi tanfolyamon, ill. a jogakadémián 1861-től 1886-ig tanított egyházjogot, ill. egyháztörténetet. Irod.: VASIL'OVÁ: i. m. 153–154.

50 Irányi István (1816–1884) csak rövid ideig oktatott, majd később megyei törvényszéki ülnökként helyettesítette – szintén rövid ideig – Vécsey Tamást. Irod.: VASIL'OVÁ: i. m. 158–159.

51 Vécsey Tamás (1839–1912) a Szikszón, Miskolcon és Eperjesen végzett elemi és középfokú tanulmányai után 1856–1860 között a budapesti egyetem jogi karának hallgatója, 1861-től Eötvös Loránd nevelője, majd 1863-ban a budapesti jogi kar magántanára lett. Hamarosan meghívást kapott Eperjesre, ahol 1864-től heti 16 órában tanított római jogot, statisztikát, közgazdaságtant és politikát. A diákok körében megalapította a Kölcsey-kört, melyet maga vezetett. 1868/69-ben jogakadémiai dékán, 1869/70-ben kollégiumi igazgató volt. 1870-ben a késmárki, majd 1875-ben a nagyszentmiklósi választókerületben országgyűlési képviselővé választották. Előbb a balközép, majd a liberális politikai erőkhöz csatlakozott, 1881-ig volt képviselő. Közben 1874-ben a budapesti egyetem tanárává nevezte ki az uralkodó. 1881/82-ben és 1891/92-ben a budapesti jogi kar dékánja, majd 1901/92-ben az egyetem rektora volt. 1878-ban a Magyar Jogászegylet alelnökévé, 1881-ben az MTA levelező, 1889-ben rendes, majd 1911-ben tiszteleti tagjává választották.

Herfurth József tanította a jogtörténetet. 1865-ben nyílt meg a kollégiumi konviktus, ahol ebédelni és vacsorázni is lehetett (a kollégium régi tápintézetében, az ún. alumneumban csak szegényes ebédet kínáltak).

Az 1860-as évek közepén a joghallgatók új irodalmi társaságot hoztak létre Kölcsey Kör néven. A Kör Vécsey professzor elnökletével hetente egyszer vagy kétszer ülésezett, a diákok saját tudományos vagy szépirodalmi dolgozataikat olvasták fel, melyeket bírálni lehetett, megvitattak különböző jogi és államtudományi kérdéseket, továbbá verseket, szónoklatokat adtak elő.⁵² Az 1865/66-os tanév során megalapították a Joghallgatók Segélyegyletét, mely a rászorulóknak ebédet és vacsorát fizetett, pénzbeli segélyt nyújtott, tankönyveket kölcsönzött, s pillanatnyi szorultság esetén kezesség mellett pénzkölcsönt folyósított.⁵³ A joghallgatók száma az 1866/67-es tanévben már meghaladta a százat.⁵⁴ A kiegyezés időszakában hozták létre a kollégiumi jogászfifjúság önkormányzati szervét, a Joghallgatók Testületét, melynek célja „a joghallgatók közötti baráti érintkezés és összetartozás elősegítése, a jogászfifjúságot közösen érintő ügyek hathatósabb előmozdítása, megvitatása és elintézése, valamint a joghallgatók társadalmi szereplésének előmozdítása” volt.⁵⁵ A joghallgatók maguk közül elnököt és 8 bizottmányi tagot választottak, akik irodalmi estélyek és vitaülések mellett megszervezték a jogászbált és a különböző ünnepeket. A Testület keretein belül rövidesen Irodalmi Kört szerveztek, ahol előre megadott témákból jogtudományi dolgozatokat lehetett készíteni, melyeket a tanárok értékelték, s a legjobb pályaművek szerzőit pénzjutalomban részesítették.⁵⁶ Emellett létrehozták az Olvasókört, melyet Jogászkörnek is neveztek, s mely lényegében egy klubot jelentett, „ahol a joghallgatók naponként összejöhetnek, hogy olvasással, beszélgetéssel,

---

Az evangélikus egyházi közéletben is aktívan tevékenykedett mint egyházkerületi főjegyző, konventi, majd zsinati képviselő, valamint egyházmegyei gondnok. F. m.: *A fogyasztási egyletek. Nemzetgazdászati és statisztikai tanulmány* (Pest, 1870); *Római családi jog* (Budapest, 1875); *Lucius Ulpius Marcellus* (Budapest, 1882); *Aemilius Papinianus pályája és művei* (Budapest, 1884); *A római jog külső története és institúciói* (Budapest, 1886, 1907⁷); *Sextus Caecilius Africanus jogtudós* (Budapest, 1889); *A jogi szakoktatás reformja* (Budapest, 1889); *Széchenyi és a magyar magánjog* (Budapest, 1895). Irod.: HÖRK: i. m. (1896) 351–358.; SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: Vécsey Tamás, *Budapesti Szemle* 1912/425., 290–292.; Iványi Béla: Vécsey Tamás, *Századok* 1912. 397–398.; NAGY Ferenc: Vécsey Tamás t. tag emlékezete, *Az MTA elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek* 1922/4., 1–16.; SZTEHLO Zoltán: Dr. Vécsey Tamás, *Miskolci Jogászelet* 1939/7–9., 342–357.; HAMZA Gábor: Vécsey Tamás, egy nagy magyar római jogász portréja, *Magyar Tudomány* 41., 1996. 1148–1153.; uő: Vécsey Tamás, in: uő (szerk.): *Magyar jogtudósok I.*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999. 61–74.; uő: Vécsey Tamás és a jogi szemináriumok, *Jogtörténeti Szemle* 2005/Különszám, 12–21.

52 Vö. NOVÁK: i. m. 132–134.

53 Vö. NOVÁK: i. m. 112–115.

54 Az egyházi jogakadémiák közül ezzel Eperjes az első helyen állt a hallgatói létszám vonatkozásában (a királyi jogakadémiáknak ekkor több hallgatója volt). A kiegyezés körüli években összesen 15 jogakadémia működött: 6 királyi (Kolozsvár, Nagyszében, Győr, Kassa, Nagyvárad, Pozsony), 2 római katolikus (Eger, Pécs), 1 evangélikus (Eperjes) és 6 református (Debrecen, Kecskemét, Máramarosziget, Nagyenyed, Pápa, Sárospatak).

55 NOVÁK: i. m. 97.

56 Vö. NOVÁK: i. m. 128–129.

vagy különböző szórakoztató játékokkal a komoly tanulmányok egyhangúságát el-
lensúlyozzák”.⁵⁷ Az Olvasókör számára számos lap és folyóirat járt a *Ludas Matyi-*
től a *Jogtudományi Közlönyig*. A diákszervezetek közé tartozott még a Joghallgatók
Becsületbírósági Esküdtszéke, mely elnökből, alelnökből és esetről esetre kiválaszt-
ott esküdtekből állt, s a joghallgatók egymás közötti, kényes természetű személyes
ügyeiben járt el a sértett fél kérelmére.⁵⁸

1868 májusában Schulek Gusztáv – ügyvédi munkája érdekében – ismételten le-
mondott állásáról, Ujhelyi Boldizsár ügyvéd került a helyére, aki azonban – családi
okokból – egy év után szintén leköszönt állásáról. 1869 nyarán csatlakozott a tanári
karhoz két újabb ügyvéd, Liszka Nándor⁵⁹ és Fekete Gyula.⁶⁰ A törvényszéki orvos-
tan előadására Mosánszky Titus, a kollégium egyik orvosa díjazás nélkül vállalko-
zott heti 2 órában 1870 februárjától.

Az 1869/70-es tanévben a kollégiumba beiratkozók száma a következőképpen alakult:

		1. félév	2. félév
Főgimnázium	1. osztály	29	29
	2. osztály	31	31
	3. osztály	20	17
	4. osztály	28	28
	5. osztály	31	30
	6. osztály	24	24
	7. osztály	40	39
	8. osztály	34	35
Hittanintézet	I. évfolyam	6	5
	II. évfolyam	11	11
	III. évfolyam	9	9
Jogakadémia	I. évfolyam	78	77
	II. évfolyam	74	73

57 NOVÁK: i. m. 134.

58 Vö. NOVÁK: i. m. 102–105.

59 Liszka Nándor 1875-ig tanított Eperjesen; 1875-től 1900-ig a debreceni jogakadémia tanára volt.

60 Fekete Gyula (1840–1919) 1869–1876 között tanított a jogakadémián, 1878-tól királyi törvényszéki
bíróként dolgozott. Hallgatóit – a bányajog oktatása körében – tanulmányi kirándulásra vitte Göl-
nicbányára. F. m.: *Az iszákosság és annak befolyása a társadalom életrendjére és az ellene való védelem
irányelvei* (Budapest, 1891); *A dologház és lakói* (Budapest, 1891); *Az elhagyott gyermekek és a büntette-
sek gondozása* (Budapest, 1893); *A magánelzárás* (Budapest, 1903); *A munkásság helyzete* (Budapest,
1908). Irod.: VASIL'OVÁ 160–161.

A beiratkozottak vallási és nemzetiségi (anyanyelvi) megoszlása a következő volt:

	Vallás					Nemzetiség			
	ev.	ref.	róm. kat.	görög-keleti	izraelita	magyar	német	északi szláv	déli szláv
Főgimn.	166	25	4	-	42	126	95	16	-
Hittani.	26	-	-	-	-	3	13	10	-
Jogak.	72	52	21	4	3	129	17	2	4

A tanév adatai szerint a joghallgatók három vármegye kivételével az ország valamennyi részéből érkeztek, a legtöbben Szepesből (a két évfolyamban összesen 20 fő). Sárosi 19 fő volt (ebből 7 eperjesi). A joghallgatók között az 1. félévben 10, a 2. félévben 9 magántanuló volt, akik tartós közszolgálatot teljesítettek. A joghallgatók között életkoruk tekintetében nagy különbségek voltak: a legfiatalabb 1852-ben, a legidősebb 1831-ben született. A joghallgatók 26%-a árva volt, ezek közül a rászorulókat alapítványi támogatással végezhetnék tanulmányaikat.

A tanév során a jogakadémia tanárai az alábbi tárgyakat oktatták (zárójelben a heti óraszám):

Vécsey Tamás	1. félév Római jog (6) A statisztika elmélete (4)
	2. félév Római jog (2) Nemzetgazdaságtan (6) Jog- és államtudományi enciklopédia (2) A magyar birodalom statisztikája (4)
Vandrák András	1. félév Észjog (4)
	2. félév Bölcséleti államjog és magyar közjog (3)
Tillisch János	1. félév Katolikus egyházjog (4)
	2. félév Protestáns egyházjog (4)

Fekete Gyula	1. félév Alkotmány és igazságügyi politika (3) Rendészettan és művelődési politika (3) Osztrák polgári törvénykönyv (6)
	2. félév Osztrák polgári törvénykönyv (5) Váltó-, kereskedelmi és csódtörvények (3) Közigazgatási jog (2) Bányajog (2)
Liszka Nándor	1. félév Büntetőjog és eljárás (7) Magyar polgári magánjog (5)
	2. félév Magyar polgári magánjog (6) Polgári törvénykezés (6)
Herfurth József	1. félév Magyar alkotmány- és jogtörténet (4)
Mosásnszky Titus	2. félév Törvénytudomány (2)

1870-ben Vécsey Tamást a késmárki választókerület országgyűlési képviselőjévé választották, így a tanítást ősztől nem tudta tovább vállalni. Ekkor a statisztika oktatását Vandrák András, a római jog előadását pedig Irányi István megyei törvényszéki ülnök vette át. Az 1870/71-es tanév második félévében a római jogot – Vécsey más tárgyaival együtt – Mosásnszky Győző ügyvéd oktatta. A következő két tanév során Irányi, Liszka, Fekete és Vandrák helyettesítette Vécseyt. 1873 februárjától a törvénytudományi orvostant Stern János adta elő díjazás nélkül. A joghallgatók száma az 1873/74-es tanévben 197-re emelkedett.

A kollégium 1873 őszén új (negyedik) intézettel bővült: megnyitotta kapuit a három évfolyamos képzést nyújtó tanítóképző-intézet első évfolyama. Az új intézetnek (mely Nyíregyházáról költözött Eperjesre) az első tanévben mindössze 4 hallgatója volt (húsz évvel később, 1893-ban a tanítóképzőnek már 92 növendéke volt).

1874 februárjában Vécsey lemondott jogakadémiai állásáról, miután kinevezték a budapesti tudományegyetem jog- és államtudományi karának tanárává. Helyettesítését Szánthó Gyula ügyvéd vállalta.⁶¹

61 Szánthó Gyula (1846–1930) a Miskolcon és Eperjesen végzett gimnáziumi tanulmányait követően a budapesti egyetem jogi fakultásán tanult tovább. 1868-tól 1871-ig Borsod vármegye törvényszékénél dolgozott, 1874-től egy évig tanított római jogot az eperjesi jogakadémián. 1875-től 1910-ig a sárospataki református jogakadémia római jogász professzora volt. 1910-től 1924-ig a földművelésügyi minisztérium törvényelőkészítő osztályán dolgozott. 1915-ig világi főjegyzőként működött a tiszai evangélikus egyházkerületben. Jelentős a műfordítói munkássága. Irod.: PANKA

1874 májusában a vallás- és közoktatásügyi minisztérium elrendelte a jogi tantintézetek négy évi tanfolyamra való átszervezését. Trefort Ágoston miniszter célja a jogakadémiákon folyó képzés színvonalának emelése volt. A rendelet értelmében a jogakadémiák csak abban különböznek a tudományegyetemek jog- és államtudományi karaitól, hogy nem bírnak a tudori szigorlatok elfogadásának (*promotio*) és az egyetemi magántanári képesítés megadásának (*habilitatio*) jogával.⁶²

Az eperjesi kollégium ekkor Zsedényi Ede, Bánó József és Vécsey Tamás személyében egy bizottságot küldött a minisztériumba, melynek sikerült elérnie, hogy a kollégium kellő időt kapjon a jogakadémia átalakítására. A legnagyobb gondot az anyagi források hiánya okozta.

Óriási csapást jelentett a jogakadémiákra nézve az ügyvédi rendtartásról szóló 1874. évi XXXIV. törvénycikk, melynek 5. §-a az ügyvédi vizsgára bocsátás feltételévé tette a jogtudorság elnyerését, amire csak az egyetemeken volt lehetőség. Az ügyvédi pályára készülők jelentős része innentől kezdve a jogakadémiák helyett a budapesti vagy az 1872-ben felállított kolozsvári egyetem jogi karára jelentkezett.

1875 nyarán Liszka és Szánthó lemondott állásáról, helyükre Horovitz Simon⁶³ és Mosánszky Győző⁶⁴ került. Mosánszky Győző a tanítást nem tudta sokáig vállalni, tárgyainak oktatását 1876 januárjában Horovitz vette át. Februártól a törvényszéki orvostant Mosánszky Titus adta elő. Az 1876 júniusában tartott pártfogósági gyűlés az anyagi források hiánya miatt kénytelen volt határozatot hozni a jogakadémia felfüggesztéséről.

Károly: Szántóházi és dénesfalvi Szánthó Gyula dr. sárospataki jogtanár emlékezete, *Miskolci Jogászelet* 1936/1–2., 17–20.

- 62 Vö. Horváth Ödön: Jogakadémia, in: Márkus Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon IV.*, Pallas, Budapest, 1903. 436.; Csizmadia Andor: A magyar jogi felsőoktatás története, *Felsőoktatási Szemle* 1969/10., 579.; Trócsányi László: A jogakadémiák helye és szerepe a magyar jogászeletben, *Állam- és Jogtudomány* 1982/2., 369.; Mezey Barna: A jogakadémiák 1874. évi reformja, in: Kovács Kálmán (szerk.): *A jogászképzés és a magyar felsőoktatás rendszerében*, ELTE, Budapest, 1984. 103–116.; uő: A jogakadémiák a jogászképzés történetében, in: Kajtár István – Pohánka Éva (szerk.): *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923*, Publikon Kiadó, Pécs, 2009. 28.
- 63 Horovitz Simon (1843–1927) középiskolai tanulmányait az eperjesi királyi katolikus főgimnáziumban végezte, majd Budapesten és Bécsben tanult jogot. 1871-től ügyvédként dolgozott Eperjesen. 1875-től 1876-ig, majd 1878-tól 1916-ig tanított a jogakadémián. F. m.: *A magyar büntetőjog rendszeres tan- és kézikönyve, különös tekintettel a gyakorlati életre* (Kassa, 1891); *A római jog történetének és anyagi részének tankönyve* (Eperjes, 1908). Irod.: Bruckner Győző: Dr. Horovitz Simon halála, in: uő (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület miskolci jogakadémiájának 1926–27. tanévi almanachja*, Magyar Jövő nyomdaüzem és lapkiadó, Miskolc, 1927. 17–18.; SZTEHLO Zoltán: dr. Horovitz Simon, *Miskolci Jogászelet* 1927/5., 1–2.; VASIL'OVÁ: i. m. 161–163.
- 64 Mosánszky Győző (1844–1900) ügyvédként és az evangélikus egyház felügyelőjeként tevékenykedett. F. m.: *A sárosvármegyei zsellérek* (Eperjes, 1893).

IV. A NÉGY ÉVFOLYAMOS JOGAKADÉMIA MŰKÖDÉSE A SZÁZADFORDULÓIG

■ 1877 januárjában az eperjesi városi közgyűlés határozatában kimondta, hogy a négy évfolyamú jogakadémia fenntartásához annak felállításától kezdve 10 éven át évi ezer forinttal hozzájárul. A sárosmegyei törvényhatóság – a Dessewffy család tagjai és az adakozók döntő többségének engedélyével – 1877 júniusában úgy határozott, hogy a Dessewffy Arisztid emlékére állítandó szoborra összegyűlt összeg (több mint 15 ezer forint) jövedelmét fordítsák egy – a honvédtábornokról elnevezett – jogakadémiai tanszék díjazására. Mindez lehetővé tette, hogy a kollégium keretein belül 1878 őszén újra meginduljon a jogi oktatás, immáron négyéves tanrend szerint. Ekkor a két első évfolyam indult be, a tanári kart Vandrák András, Horovitz Simon, Tillisch János és – új tanerőként, a Dessewffy Arisztidról elnevezett tanszéken – Berzeviczy Albert⁶⁵ képezte.

65 Berzeviczy Albert (1853–1936) elemi és középfokú tanulmányait Kísszebenben, Lőcsén és Budapesten, jogi tanulmányait Kassán és Budapesten végezte. Előbb Sáros vármegye tiszteletbeli aljegyzője, majd első aljegyzője, tiszteletbeli főjegyzője, végül főjegyzője lett. 1878–1881 között tanított (katolikusként) az eperjesi jogakadémián. 1881-től a Szabadelvű Párt országgyűlési képviselője, 1884-től miniszteri tanácsos a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban, címzetes, majd közigazgatási államtitkár, a képviselőház második alelnöke, majd első alelnöke, az Interparlamentáris Unió magyar csoportjának alelnöke, majd elnöke, 1903–1905 között vallás- és közoktatásügyi miniszter. 1910–1911 között a képviselőház elnöke, a Szabadelvű Párt megszűnése után csatlakozott a Nemzeti Társaskörhöz, mely rövidesen Nemzeti Munkapárttá alakult át. 1917-től a főrendiház, 1927-től a felsőház tagja. 1923–1936 között a Kisfaludy Társaság elnöke, 1932-től a Magyar Pen Club elnöke, 1904-ben az MTA tiszteleti tagjává választották, 1905-től haláláig az MTA elnöke. A bécsi és a berlini tudományos akadémia, valamint a nápolyi Accademia Pontaniana külső tagja. Alapító elnöke volt az olasz–magyar kulturális kapcsolatokat ápoló Corvin Mátyás Egyesületnek, továbbá a lengyel–magyar irodalmi kapcsolatokat ápoló Mickiewicz Társaságnak. A Magyar Olimpiai Bizottság alapító elnöke volt 1895–1904 között. 1930-ban az első között vehette át a Magyar Corvin-láncot. F. m.: *A középső felvidék szerepe tudományosságunk történetében* (Budapest, 1901); *Beszédek és tanulmányok I–II.* (Budapest, 1905); *A cinquecento festészete és szobrászata* (Budapest, 1906); *Beatrix királyné, 1458–1508* (Budapest, 1908); *Válogatott beszédek* (Budapest, 1912); *Az absolutismus kora Magyarországon (1849–1865) I–IV.* (Budapest, 1922–1937). Irod.: SCHNELLER Károly: Berzeviczy Albert, *Miskolci Jogásélet 1936/3–4.*, 33–35.; Angyal Dávid: Berzeviczy Albert, *Századok 1936/4–6.*, 238–240.; BALOGH Jenő: Berzeviczy Albert emlékezete, *A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek 1938/5.*, 1–39.; KORNIS Gyula: Európai magyar műveltség. Berzeviczy Albert, in: uő: *Tudós fejek*, Franklin-Társulat, Budapest, 1942. 61–120.; FELKAI László: Berzeviczy Albert, a művelődéspolitikus, *Magyar Pedagógia 1998/1.*, 27–40.; JÓNAS Károly – VILLÁM Judit: *A magyar Országgyűlés elnökei (1848–2002)*, Argumentum Kiadó, Budapest, 2002. 154–158.; TÖKÉCZKI László: *Történelmi arcképek*, XX. Század Intézet, Budapest, 2002. 41–43.; GALI Máté: Berzeviczy Albert élete és naplója, in: uő: *„Az ország belepusztul ebbe a háborúba”*. Berzeviczy Albert kiadatlan naplója (1914–1920), Komp-pressz Kiadó, Kolozsvár, 2014. 7–35.; uő: *A márványarcú miniszter*, Szépműves Könyvek, Budapest, 2017.

1879 augusztusában a kollégium választmányi gyűlésén rendes jogtanárrá választották Schulek Gusztávot, Sebestyén Jenőt⁶⁶ és Sélley Sándort.⁶⁷ Az egyházi jog oktatására Hörk Józsefet,⁶⁸ a törvénytudományi orvostan előadására pedig Sztehló Gusztávot kérték fel. Az 1879/80-as tanév első félévére összesen 40 joghallgató iratkozott be, ezek közül az első évfolyamot 15, a másodikat 16, a harmadikat (az államtudományi tanfolyamot) 6, a negyediket (a jogtudományi tanfolyamot) 3 fő kezdte el. Az I. évfolyam az első alapvizsgálattal, a II. évfolyam a második alapvizsgálattal, a III. évfolyam az államtudományi államvizsgálattal, a IV. évfolyam a jogtudományi államvizsgálattal zárult. Az egyes tárgyak oktatása a következőképpen történt:

Berzeviczy Albert	1. félév Bevezetés a jog- és államtudományokba (2) Alkotmány és kormányzati politika (5)
	2. félév Nemzetgazdaságtan (8)
Sélley Sándor	1. félév Magyar alkotmány- és jogtörténet (7) Tételes nemzetközi jog spec.koll. (4)
	2. félév Egyetemes európai jogtörténet (5) Váltó- és kereskedelmi jog (6) Váltójogi gyakorlatok spec.koll. (1) Kereskedelmi társaságok jogi természete spec.koll. (2)

66 Sebestyén Jenő (1846–1897) a Gyöngyösön, Losoncon, Pesten és Pozsonyban végzett elemi és középfokú tanulmányait követően a pesti egyetem jogi karán tanult tovább. Rövid ideig fogalmazógyakornok volt a budai pénzügyigazgatóságnál, majd ügyvédjelöltként dolgozott Budapesten. 1875–1879 között Prónay Gábor báró fiának volt a magántanára, akivel két évig a lipcsei és a müncheni egyetemen hallgatott előadásokat. 1879–1883 között az eperjesi jogakadémián tanított nemzetgazdaságtant, pénzügytant, közigazgatási jogot és statisztikát. Az 1881/82-es tanévben a jogakadémia dékánja volt. 1883-tól a budapesti kereskedelmi akadémián tanított. F. m.: *Kereskedelemismeret* (Budapest, 1886).

67 Sélley Sándor (1829–1906) 1879–1883 között tanított a jogakadémián, 1883-ban királyi ügyészé nevezték ki, később Budapest főkapitánya, majd belügyminiszteri tanácsos lett.

68 Hörk József (1848–1910) Losoncon, Lőcsén, Rimaszombaton és Eperjesen tanult, a teológiát is Eperjesen végezte. A losonci evangélikus algimnázium, majd a losonci tanítóképző tanára lett, 1872–1876 között lelkészként szolgált Felsőpokorágyon. Számos németországi egyetemet meglátogatott, majd 1877-től az eperjesi hittanintézetben tanított, 1879-ben a jogakadémia rendkívüli tanára lett. 1884–1887, majd 1893–1896 között a kollégium igazgatója volt. F. m.: *A hű lelkipásztor jelleme* (Budapest, 1880); *A sáros-zempléni ev. esperesség története* (Kassa, 1885); *Vallásitanítási terv az elemi ev. iskolák részére* (Kassa, 1886); *Az ev. Tiszakerület püspökei* (Kassa, 1888); *Beszédek és értekezések* (Kassa, 1889); *A hős Keczer András ev. vértanú családja* (Budapest, 1892); *A nagysárosi vára* (Budapest, 1893); i. m. (1894); i. m. (1896); *Magyar protestáns egyházjog* (Pozsony – Budapest, 1903). Irod.: Hörk: i. m. (1896) 359–363.

Horovitz Simon	1. félév Római jog (8) Büntetőjog (5)
	2. félév Római jog (8) Büntetőjog (5) Római perjog spec.koll. (3)
Vandrák András	1. félév Jogbölcsezet (5) Magyar közjog (3)
	2. félév Jogbölcsezet (5) Magyar közjog (3) A bölcsészet lényege és kulturális fontossága spec.koll. (1)
Schulek Gusztáv	1. félév Magyar magánjog (5) Peres és peren kívüli eljárás (5) Osztrák polgári jog (6)
	2. félév Magyar magánjog (5) Peres és peren kívüli eljárás (6) Bányajog spec.koll. (3)
Sebestyén Jenő	1. félév Pénzügytan (3) Magyar közigazgatási jog (5) A statisztika elmélete és Európa statisztikája spec.koll. (4)
	2. félév Magyar pénzügyi törvények (5) Magyar állam statisztikája (6) Államszámviteltan spec.koll. (2)
Hörk József	1. félév Egyházjog (4)
	2. félév Egyházjog (4)

Tillisch János	1. félév Bölcsészet története spec.koll. (4) Egyetemes egyháztörténet spec.koll. (4)
	2. félév Bölcsészet története spec.koll. (4) Egyháztörténet spec.koll. (2)
Sztehló Gusztáv	2. félév Törvénytudományi orvostan spec.koll. (2)

1881 júliusában az eperjesi választókerület országgyűlési képviselőjévé választott Berzeviczy Albert lemondott tanári állásáról. Helyére Glós Károly ügyvédet választották. 1882 őszétől a törvénytudományi orvostant Breyer Adolf tiszteletbeli megyei főorvos oktatta. 1883 márciusában Sélley Sándor – királyi ügyészi kinevezése miatt – benyújtotta lemondását. Három hónappal később Sebestyén Jenő is leköszönt tanári állásáról: ő a budapesti kereskedelmi akadémia tanára lett. Az így megüresedett két tanszékre Zsigmondy Ernő és Horváth Ödön⁶⁹ került.

1883. szeptember 15-én a kollégiumban fényes ünnepséget rendeztek Vandrák András 50 éves tanári jubileuma alkalmából. Egy évvel később, 1884 szeptemberében Vandrák elhunyt; tárgyainak oktatását Horváth Ödönre bízták. 1885 őszén Szlávik Mátyás⁷⁰ az *Általános középkori történet* című speciálkollégium indításával

69 Horváth Ödön (1862–1919) Huszton és Máramaroszigeten végzett elemi és középfokú tanulmányai után az eperjesi jogakadémián tanult tovább, ahol 1883-ban segédtanár lett. Miután 1884-ben Kolozsváron a jogtudományok doktorává avatták, a jogakadémia rendes tanára lett a magyar közjog, jogbölcselet és nemzetközi jog tanszékén. 1886-ban dékán lett. Aktívan részt vett az eperjesi közéletben, a Sáros megyei jótékony nőegylet titkára volt. F. m.: *Az eperjesi ág. ev. collegiumi jogakadémia multja s jelene* (Kassa, 1886); *A párviadal történeti, jogbölcseleti és tételes jogi szempontból* (Eperjes, 1887); *Dolgozatok a jogi oktatásügy köréből* (Budapest, 1891); *A vallásszabadság kérdéséhez* (Debreczen, 1891); *Jogi államvizsgálataink reformja* (Budapest, 1892); *Eszmék a vallásszabadságról* (Eperjes, 1893); *A párviadal kérdéséhez* (Eperjes, 1893); *A házasság felbonthatósága* (Budapest, 1893); *A vallás mint a politikai jogok gyakorlásának alapfeltétele* (Eperjes, 1893); *Dolgozatok a vallásszabadság kérdéséhez* (Eperjes, 1894).

70 Szlávik Mátyás (1860–1937) az elemi iskolát Dobsinán, a gimnáziumot Rozsnyón, a teológiai tanulmányait Eperjesen végezte, majd 1881-től a hallei egyetemen folytatott ösztöndíjjal filozófiai tanulmányokat, ahol 1884-ben bölcseletdoktori oklevelet szerzett, s az eperjesi kollégium teológiai tanára lett. Nyolc éven át teológiai dékán és hat tanéven át kollégiumi igazgató volt. A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság választmányi tagjai közé tartozott. A jogakadémián bölcselet- és művelődéstörténetet oktatott. Közben az eperjesi magyar–német egyház helyettes lelkészéként is szolgált. Az ideiglenesen Budapesten működő teológián is tanított, majd 1922-ben nyugdíjba vonult. 1931-ben az MTA Kazinczy Gábor-díjjal és emlékéremmel tüntette ki, 1934-ben aranydiplomát vehetett át Halléban. F. m.: *Die Reformation in Ungarn* (Halle, 1884); *A férfi- és a nő-nem lélektani jellemzése* (Kassa, 1885); *A legújabb teológia történetéből* (Budapest, 1887); *Bölcselettörténet I–II.* (Eperjes – Pozsony, 1888–1889); *Kant etikája* (Eperjes, 1894); *Zur Frage der Zivilehe in Ungarn* (Leipzig, 1894); *Zur Geschichte und Literatur der Philosophie in Ungarn* (Leipzig, 1895); *A szabad akarat kérdéséhez* (Budapest, 1896); *Zur Geschichte des Anabaptismus in Ungarn* (Leipzig, 1897); *Az akarat kérdésének történetirodalmából* (Budapest, 1905). Irod.: BRUCKNER Győző: Dr. Szlávik Mátyás

bekapcsolódott a jogakadémián folyó oktatásba. Ugyanekkor Lakner Árpád, Eperjesi tiszti főorvosa vállalta a Közegészségtan című speciálkollégium vezetését.

Miután az alügyésszé kinevezett Zsigmondy Ernő lemondott állásáról, helyére 1886 januárjában Ferenczy Elek került. Két hónappal később elhunyt Tillisch János; speciálkollégiumi tárgyainak (Bölcsészettörténet, Egyháztörténet) oktatását Szlávik Mátyásra bízták. Az 1885/86-os tanév adatai szerint a joghallgatóknak a kötelező tárgyakból heti 13-18 órájuk volt. A jogakadémiának ekkor 27 hallgatója volt (az I. évfolyamon 5, a II. évfolyamon 14, a III. évfolyamon 2, a IV. évfolyamon 6 fő).

1887 májusában több halálos áldozatot követelő tűzvész tört ki a városban, a tűz a kollégiumot is elérte, és abban jelentős anyagi kárt okozott. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 1000 forint segélyt utalványozott a helyreállítási költségek fedezésére. Emellett sokaktól (így többek között Vécsey Tamástól is) érkezett adomány e célra.

1887 júniusában Ferenczy Elek lemondott állásáról; helyére – két hónappal később – Bartha Bélát választották jogtanárrá.⁷¹ 1888 júniusában magántanárrá választották Fúzy Béla szolgabíró, aki 1891 júniusában mondott le állásáról; helyére Sztelhó János ügyvéd került.⁷² 1891 júniusában Bartha Béla is lemondott állásáról (a sárospataki református jogakadémia tanára lett), helyére Sarudy Vilmost választották jogtanárrá 1891 augusztusában.⁷³ Az 1892/93-as tanévtől Pelech E. János kincstári orvos speciálkollégiumot vezetett Törvénytudományi elnevezéssel, heti 1 órában.

A kollégium falai között működő diákszervezetek száma közben tovább növekedett. Az 1870-es évek végén létrehozták az Eperjesi Joghallgatók Zenekörét, mely nyilvános hangversenyeket adott.⁷⁴ 1882-ben megalapították az Eperjesi Jogász Vívóegyletet, mely rövidesen torna- és futball-álosztállyal bővült.⁷⁵ A jogakadémia és a hittanintézet hallgatói 1889 novemberében közösen létrehozták az Eperjesi

---

emlékezte, *Miskolci Jogászelet* 1937/10., 269–274.; MÉSZÁROS: i. m. 169–179.; GÁVAY Éva: Százötven éve született Szlávik Mátyás teológiai professzor, *Evangelikus Élet* 2010/43., 7.

71 Bartha Béla (1861–1914) Szatmáron és Iglón végzett gimnáziumi tanulmányai után Sárospatakon és Budapesten hallgatott jogot, előbb házi nevelő, majd 1883–1887 között Budapesten ügyvédjelölt volt. 1887–1891 között tanított az eperjesi jogakadémián. 1891–1895 között a sárospataki, 1895–1905 között a debreceni jogakadémia, 1905–1910 között a selmecbányai bányászati főiskola tanára volt. F. m.: *A házassági jog reformja* (Kassa, 1891); *A polgári házasság és a házassági bíráskodás* (Budapest, 1892); *A magyar jövedéki büntető eljárás* (Debrecen, 1898); *A magyar államgazdaságtan tan- és kézikönyve I–II.* (Debrecen, 1900–1901); *A magyar közigazgatási jog tankönyve I–II.* (Debrecen, 1900–1901); *A magyar pénzügyi jog vázlatja* (Pozsony – Budapest, 1900); *A jogi szakoktatás és államvizsgálati rendszer reformja* (Debrecen, 1902); *A magyar közigazgatási és belügyi közigazgatási jog tankönyve* (Selmecbánya, 1908).

72 Sztelhó János (a római jogász Sztelhó Zoltán apja) köz- és váltóügyvéd, az eperjesi ügyvédi kamara titkára, 1918-ig tanított a jogakadémián.

73 Sarudy Vilmos (1864–1903) köz- és váltóügyvéd 1891–1903 között tanított a jogakadémián. Irod.: FLÓRIÁN Károly: *Gyászbeszéd Dr. Sarudy Vilmos kollégiumi jogakadémiai nyilv. rend. tanár felett*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1903.

74 Vö. NOVÁK: i. m. 149–150.

75 Vö. NOVÁK: i. m. 157–158.

Akadémiai Egyesületet, melynek elnökévé Horváth Ödön dékánt választották.⁷⁶ Körülbelül ugyanekkor alapították az Eperjesi Jogász Dalegyletet, melynek szintén Horváth Ödön lett az elnöke, a karnagyi feladatokat pedig Hudák György, a görögkatolikus székesegyház kántora látta el.⁷⁷

Az egyházkerület, valamint a kollégium pártfogóinak és igazgatóválasztmányának 1891–1893 között tartott gyűlésein elfogadták azokat a határozatokat, melyek alapján 1893 júniusában elkészült a kollégium részletes szervezeti szabályzata.⁷⁸ E 45 §-ból álló szabályzat értelmében a hittanintézetből, a jog- és államtudományi karból, főgimnáziumból és tanítóképző-intézetből álló kollégium a tiszai ágostai hitvallású evangélikus egyházkerület főhatósága alatt állt. A kollégiumot az egyházkerület közgyűlésén szavazati és indítványozási jog illette meg. A kollégium és a közoktatásügyi kormány érintkezése az egyházkerület püspöki hivatala által történt. A kollégiumot az egyházkerület az ősi pártfogósággal együtt tartotta fenn. Az ősi pártfogóságot a kollégium fenntartásához alapítványokkal vagy évi járulékokkal hozzájáruló protestáns személyek alkották. A kollégium tisztviselői és tanárai az ősi pártfogóság tagjai voltak. Az ősi pártfogóság jogait a kollégiumi igazgatóválasztmányba választott 12 tagja által gyakorolta. Az igazgatóválasztmány élére az egyházkerületi közgyűlés egy egyházi és egy világi elnököt választott. Az igazgatóválasztmány 24 tagjának egyik felét az egyházkerület közgyűlése, másik felét az ősi pártfogóság választotta meg. Az igazgatóválasztmány hatáskörébe tartozott a kollégium bizottságainak megalakítása, tisztviselőinek és tanárainak megválasztása, vagyonának kezelése. Az igazgatóválasztmány – mely rendes üléseit minden tanév kezdetén és végén tartotta – határozta meg a tanárok fizetését, a tan- és tápintézeti díjakat. A kollégiumnak három bizottsága volt: végrehajtó bizottság, pénzügyi bizottság és számvizsgáló bizottság. A kollégium tisztviselői a következők voltak: kollégiumi igazgató (akit évről évre választottak a tanintézetek rendes tanárai közül), az egyes tanintézetek élén álló vezető tanárok (teológiai dékán, jogakadémiai dékán, főgimnáziumi igazgató, tanítóképző-intézeti igazgató; őket 3 évre választották az egyes tanintézetek rendes tanárai közül), kollégiumi jegyző, kollégiumi pénztáros, tápintézeti gondnok, kollégiumi ügyész, kollégiumi könyvtáros, múzeumi őrök, kollégiumi orvosok, a Szirmay-könyvtár őre. A tanintézetek tanárait a kollégiumi igazgató közös tanári értekezletre hívhatta össze.

1894 márciusában elhunyt Kossuth Lajos. Április 8-án fényes gyászünnepélyt rendeztek a kollégium dísztermében. A tanárok és a diákok között gyűjtés kezdődött egy elkészítendő Kossuth-szoborra.

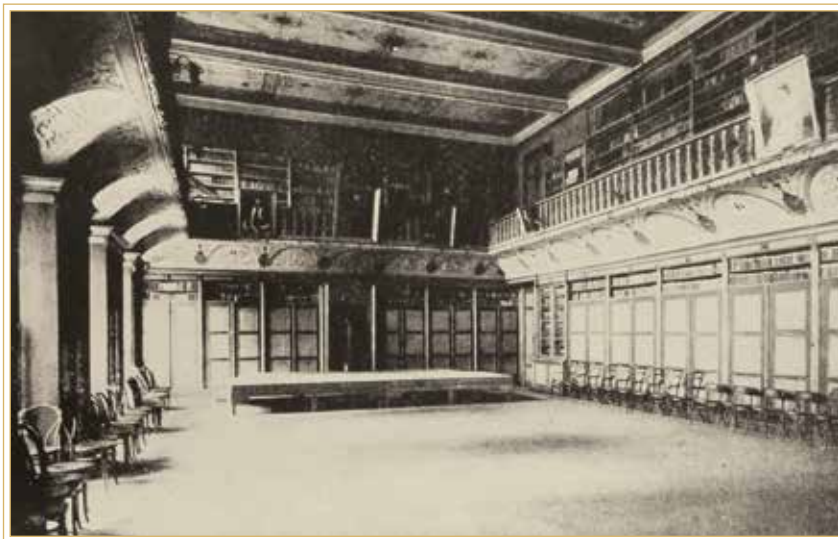
76 Vö. NOVÁK: i. m. 150–152.

77 Vö. NOVÁK: i. m. 146–148.

78 A szabályzatot I. SZLÁVIK Máttyás (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerületi collegium értesítője az 1896–97. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1897. 34–43.

1897 júniusában a jogakadémia tanárává választották Mikler Károlyt,⁷⁹ Máriássy Béla vármegyei aljegyzőt⁸⁰ és Körtvélyessy Dezső ügyvédet,⁸¹ 1898 januárjában pedig Meliórisz Béla ügyvédjelöltet⁸² és Horovitz Imre törvényszéki orvost (Horovitz Simon fiát). Közülük egyedül Mikler kapott rendes tanári státuszt, a többiek magántanárként speciálkollégiumok vezetését vállalták.

Az Eperjesi Kollégium nagy könyvtára és díszterme

Forrás: Novák István: *Az eperjesi-miskolci jogászfjúság diákélete*, 152.

- 79 Mikler Károly (1872–1955) elemi és középiskolai tanulmányait Nagykőrösön és Selmecebányán, jogi tanulmányait a budapesti egyetemen végezte. A budapesti ítélőtáblán és a kassai pénzügy-igazgatóságon folytatott rövid ideig joggyakorlatot. 1897–1923 között az eperjesi, ill. miskolci jogakadémia tanára, 1903–1823 között dékánja volt. F. m.: *Magyar evangélikus egyházjog* (Budapest, 1906). Irod.: BOLEERATZKY Lóránd: Emlékezés Mikler Károly egyházjogász professzorra, in: ifj. SCHNELLER Károly (szerk.): *Emlékezés a miskolci evangélikus jogakadémia tanáira*, Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1995. 118–121.
- 80 Máriássy Béla (1870–1916) később Sárosvármegye árvaszékének elnöke lett.
- 81 Felsőásguthi Körtvélyessy Dezső (†1934) a Csődjog és a Telekkönyvi rendtartás című szabadon választott tárgyat tanította az eperjesi jogakadémián. Köz- és váltóügyvédként, majd a varanói járásbíró, később az eperjesi törvényszék bírójaként dolgozott. A komlóskeresztesi és lapsi evangélikus egyházköztség felügyelője volt. Irod.: BRUCKNER Győző: Dr. Körtvélyessy Dezső halála, in: uó (szerk.): *A tiszai ev. egyházkerület miskolci jogakadémiájának 1934–35. tanévi almanachja*, Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, 1935. 36.
- 82 Meliórisz Béla (1875–1901) eperjesi gimnáziumi tanulmányai után jogi tanulmányait az eperjesi jogakadémián, a budapesti és a kolozsvári egyetemen végezte. 1897-ben Eperjesen ügyvédjelölt és ugyanebben az évben a jogakadémia magántanára lett. 1899-ben a vallás- és közoktatásügyi minisztérium ösztöndíjasaként tanulmányokat folytatott Németországban, Belgiumban és Angliában. 1900-ban a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság levelező tagjai sorába választotta. F. m.: *A holicai vár foglya* (Eperjes, 1897); *A magyar alkotmány biztosítékai* (Budapest, 1898); *Gyász a királynéért* (Eperjes, 1898); *A heraldika köréből* (Eperjes, 1899).

1898. március 15-én, az 1848-as forradalom kitörésének 50. évfordulója alkalmából díszünnepséget tartottak a kollégiumban. Este az Eperjesi Joghallgatók Testülete díszelőadást rendezett a városi színházban. Az előadást a városi Vigadó nagytermében „házas jellegű közvacsora” és táncestély követte.⁸³

1898 szeptemberében Erzsébet királyné merénylet áldozata lett; emlékére októberben gyászünnepélyt tartottak a kollégium dísztermében. 1899 szeptemberétől a tanítóképzés négy évfolyamúvá bővült. Az intézet egyúttal önálló, saját gyakorló elemi népiskolát kapott.

V. A JOGAKADÉMIA TÖRTÉNETE 1900–1914 KÖZÖTT

■ Az 1900/01-es tanévre 232 fő iratkozott be a jogakadémiára.⁸⁴ Közülük a tanév során eltávozott 25 fő, meghalt 1 fő. A beiratkozottak között 74 evangélikus, 25 református, 58 római katolikus, 19 görögkatolikus, 7 görögkeleti és 47 izraelita vallású volt. Magyar anyanyelvű volt 171 fő, német 38, tót 12, lengyel 2, román 4, szerb 5 fő, rutén anyanyelvű nem volt a hallgatók között. A Sáros vármegyeiek száma 56 volt. Tandíjelengedésben 23, ösztöndíjban 29, tápdíjelengedésben 8 fő részesült.

A tanév során magántanárrá választották Flórián Károlyt,⁸⁵ aki a 2. félévben speciálkollégiumot indított. Áprilisban Körtvélyessy Dezső járásbírói kinevezést kapott Varanóra, s bár továbbra is a jogakadémia magántanára maradt, a továbbiakban órákat nem tartott, csupán a vizsgáztatásban vett részt a jogtudományi államvizsgálati bizottság kültagjaként.

83 Az ünnepi eseményekről a programot, az elhangzott ünnepi beszédeket, verseket és imákat is tartalmazó részletes beszámolót készített Szlávik Mátyás kollégiumi igazgató; I. SZLÁVIK Mátyás (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerületi collegium értesítője az 1897–98. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1898. 1–19.

84 Csak a debreceni és a pozsonyi jogakadémiának volt ekkor több hallgatója. A századfordulón 10 jogakadémia működött: 3 királyi (Kassa, Nagyvárad, Pozsony), 2 római katolikus (Eger, Pécs), 1 evangélikus (Eperjes) és 4 református (Debrecen, Kecskemét, Máramarossziget, Sárospatak).

85 Flórián Károly (1878–1941) a középiskolát Eperjesen, jogi tanulmányait Kolozsváron végezte. Rövid ideig bíró volt az eperjesi törvényszéken, 1901-től tanított az eperjesi jogakadémián. 1912-ben az eperjesi Thököly Imre szabadkőműves páholy főmestere lett. 1914-ben a berlini egyetemen tartott előadásokat. 1915-ben orosz hadifogságba került, ahonnan csak 1918 decemberében tért vissza Eperjesre. Az 1919/20-as tanévben a miskolci, az 1921/22-es tanévben a kassai jogakadémián tanított. 1924–1928 között Eperjes polgármestere volt. A Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság alapítói közé tartozott. F. m.: *Szocializmus és a magántulajdon* (Budapest, 1901). Irod.: BRUCKNER Győző: Dr. Flórián Károly emlékezete, *Miskolci Jogászelet* 1941/8., 113–121.; uő: Dr. Flórián Károly emlékezete, in: uő (szerk.): *A tiszai ev. egyházkerület miskolci jogakadémiájának 1941–42. tanévi almanachja*, Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, 1942. 30–33.; GAYER Veronika: Az eperjesi Városi Polgári Párt és Flórián Károly az 1920-as években, in: Sona GABZDILOVÁ – Attila SIMON (eds.): *Prístupy k riešeniu národnostnej otázky v medzivojnovovom Československu*, Univerzita J. Selyeho, Komárno, 2014. 124–136.

A tanárok az alábbi tárgyakat oktatták:

Meliórisz Béla	1. félév Bevezetés a jog- és államtudományokba (2) Magyar közigazgatási jog (5) Magyar pénzügyi jog (5)
	2. félév Magyar állam statisztikája, tekintettel Ausztriára (5)
Horovitz Simon	1. félév Római jog (8) Büntetőjog (5)
	2. félév Római jog (8) Büntetőjog (5) Az esküdtbíróságokról spec.koll. (2)
Mikler Károly	1. félév Magyar alkotmány- és jogtörténet (7) Egyházi jog (5)
	2. félév Európai jogtörténet (5) Európai államok legújabb története spec.koll. (4) A magyarországi ág. hitv. ev. ker. egyház alkotmánya spec.koll. (2) A hűbértség befolyása hazánkban (1)
Horváth Ödön	1. félév Jogbölcselet (6) Politika (5) A jog- és állambölcselet irodalma spec.koll. (3)
	2. félév Magyar közjog (6) Tételes európai nemzetközi jog (3) Jogbölcseleti nemzetközi jog spec.koll. (1)
Schulek Gusztáv	1. félév Magyar magánjog (5) Peres és peren kívüli eljárás (5) Osztrák magánjog (6)
	2. félév Magyar magánjog (5) Peres és peren kívüli eljárás (5) Bányajog spec.koll. (2)

Sarudy Vilmos	1. félév Nemzetgazdaságtan (5) Kereskedelmi és váltójog (6) Biztosítási jogunk spec.koll. (1)
	2. félév Pénzügytan (4) Magyar közigazgatási jog spec.koll. (3) Államszámviteltan spec.koll. (2) Váltó- és kereskedelmi jogi gyakorlatok (2) Válogatott kérdések a magyar közjog és közigazgatási jog köréből (2)
Szlávik Mátyás	1. félév Bölcsészettörténet spec.koll. (4)
	2. félév Művelődéstörténet spec.koll. (4) Bölcséleti etika spec.koll. (4) Bölcsészettörténet spec.koll. (4)
Máriássy Béla	1. félév Az 1877:XX. tc. magyarázata spec.koll. (1) A francia közigazgatásról spec.koll. (1)
	2. félév Újabb törvényeink a gazdasági közigazgatás köréből spec.koll. (2)
Horovitz Imre	2. félév Közegészségtan spec.koll. (2) Törvényszéki orvostan spec.koll. (2)
Sztehlo János	2. félév Az idegen váltóról spec.koll. (2)
Flórián Károly	2. félév A szocializmus története spec.koll. (2)

A kötelező tárgyak vonatkozásában a hallgatók óraszámát a következőképpen alakult. I. évfolyam: 1. félévben 17, 2. félévben 13 óra; II. évfolyam: 1. félévben 16, 2. félévben 18 óra; III. évfolyam: 1. félévben 22, 2. félévben 15 óra; IV. évfolyam: 1. félévben 20 óra. A IV. évfolyam 2. félévére csak azoknak volt kötelező, akik nem teljesítettek egyéves önkéntes katonai szolgálatot (e félév során csak speciálkollégiumokat lehetett hallgatni). A 2. féléves speciálkollégiumok között hét olyan volt, melyet valamelyik évben kötelező volt hallgatni (Európai államok legújabb története; Művelődéstörténet; Bölcséleti etika; Közegészségtan; Törvényszéki orvostan; Bányajog; Államszámviteltan). A joghallgatók kötelesek voltak minden félévben legalább 20 órát hallgatni; ha a kötelező tárgyak heti óraszámát nem érte el a 20-at, a hiányt speciálkollégiumok hallgatásával kellett pótolni.

1901 szeptemberében Schulek Gusztáv nyugdíjba vonult, helyére Raffay Ferenc ügyvédet választották tanárrá.⁸⁶ Novemberben Meliőrisz Béla életének 27. évében, súlyos betegségben elhunyt.

Időközben a jogakadémia pénzalapjai jelentősen gyarapodtak. A Sáros vármegyei közgyűlés 1902 decemberében úgy határozott, hogy a Desseffy Arisztid-szoboralapnak egy jogakadémiai tanszék díjazására fordított jövedelmét a vármegyei kultúralapból tíz éven keresztül évi 2000 koronával kiegészíti, s egyben „a jövőre is kilátásba helyezi azt, hogy a jogakadémiát, mint történeti jelentőségű és nagyhasznú intézményt, mindenkor a tőle telhető anyagi és erkölcsi támogatásban fogja részesíteni”.⁸⁷ A jogakadémiát az Eperjesi Bankegylet, a Nagysárosi Műmalom Rt. és az Eperjesi Takarékpénztár szintén jelentős összegekkel támogatta.

1903 áprilisában Sarudy Vilmos önkézevel vetett véget életének. Helyére júniusban – öt pályázó közül – Obetkó Dezső szabadkai királyi törvényszéki bírót választották jogtanárrá. Röviddel később Horváth Ödön lemondott állásáról, mivel a királyi közigazgatási bíróság ítélőbírójává nevezték ki. Helyére augusztusban – 15 pályázó közül – jogtanárrá választották Eöttevényi Nagy Olivér pozsonyi ügyvédet.⁸⁸ Decemberben tovább bővült a tanári kar: 17 pályázó közül a közigazgatási jog és a statisztika rendkívüli tanárává választották Mauritz Gyula baranya-szentlőrinci ügyvédet, aki a tanév 2. félévében kapcsolódott be az oktatásba. Az 1903/04-es tanévben a jogakadémiának 253 hallgatója volt.

86 Raffay Ferenc (1870–1907) középiskolai tanulmányait Cegléden és Szarvason végezte, majd Budapesten tanult jogot. Budapesten és Cegléden ügyvédjelölt volt, majd 1897-től a győri törvényszéken dolgozott jegyzőként és albíróként. A győri járásbírószágon lett bíró 1900-ban, majd ügyvédi irodát nyitott Győrben. 1901–1907 között tanított az eperjesi jogakadémián. F. m.: *A hűtlen elhagyás, mint házasságbontó ok* (Budapest, 1898); *A párbétkérdés megoldása* (Budapest, 1898); *Házassági perrendtartás* (Budapest, 1898); *A házassági törvény és a polgári törvénykönyv kodifikációja* (Budapest, 1899); *Az egyesületi jog kodifikálása* (Budapest, 1903); *Különvagyon és közszerzemény kodifikálása* (Budapest, 1903); *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének birtoktana* (Budapest, 1903); *A magyar magánjog kézikönyve* (Eperjes, 1904); *Az osztrák magánjog tankönyve* (Eperjes, 1906). Irod.: n. n.: Dr. Raffay Ferencz meghalt, in: LUDMANN Ottó (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület collegiumának értesítője az 1907–1908. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1908. 6–8.

87 Vö. CSENGEY Gusztáv (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület collegiumának értesítője az 1902–1903. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1903. 39.

88 Eöttevényi Nagy Olivér (1871–1945) középiskoláit Győrben és Pozsonyban, jogi tanulmányait a pozsonyi jogakadémián és a budapesti egyetemen végezte. Pozsonyban ügyvédként dolgozott, és Pozsony megye tiszteletbeli aljegyzője volt. 1903–1907 között az eperjesi, 1907-től a kassai jogakadémián tanított. 1917–1918 között Krassó-Szörény vármegye főispánja volt, 1919-től Budapesten élt, 1922-ben a Magyar Külügyi Társaság igazgatója lett. F. m.: *A választói jog problémái* (Budapest, 1907); *A magyar közjog tankönyve* (Kassa, 1905–1911); *Osztrák közjog* (Budapest, 1913); *Gazdasági jogismeret* (Budapest, 1914); *A háború a nemzetközi jog megvilágításában* (Budapest, 1915); *Ungarns völkerrechtliche Tätigkeiten* (Breslau, 1915); *Háború és diplomácia* (Budapest, 1916); *Nemzetiségi törvényünk és a kisebbségi szerződések* (Pécs, 1925); *La constitution de la Hongrie* (Budapest, 1932); *A közelkelet külpolitikája* (Budapest, 1937); *Ferenc Ferdinánd* (Budapest, 1942); *A császári armádiától a nemzeti hadseregig* (Budapest, 1943).

1904 júliusában a 26 éves Mauritz Gyula – aki csupán egy féléve oktatott a jogakadémián – lelőtte az eljegyzésüket felbontani kívánó menyasszonyát, majd saját magával is végzett. Helyére szeptemberben 27 pályázó közül Ereky István bírót, győri királyi ítélőtáblai tanácsjegyzőt választották ideiglenesen rendkívüli tanárrá, akit egy év után véglegesítettek.⁸⁹ 1905 ősztől 1906 májusáig Eperjes városa, evangélikus egyháza és kollégiuma közösen lépett fel annak érdekében, hogy a kormány Eperjesre hozassa Thököly hamvait. Ezek az erőfeszítések azonban sikertelenek maradtak: mint tudjuk, a kuruc fejedelem újratemetésére 1906 októberében szülővárosában, Késmárkon került sor, az ottani új evangélikus templomban (ugyanakkor a katolikus II. Rákóczi Ferenc hamvait a kassai dómban helyezték örök nyugalomra).

1907 januárjában lemondott állásáról Eöttevényi Nagy Olivér, mivel kinevezték a kassai királyi jogakadémia tanárává. Az így megüresedett tanszék 2. féléves tárgyainak előadására ideiglenesen Mikler Károlyt és Obetkó Dezsőt kérték fel. Az 1907 júniusában tartott igazgatóválasztmányi ülés 6 pályázó közül Réz Mihály dicsőszentmártoni szolgabíróat választotta rendkívüli jogtanárnak.⁹⁰ Ugyanekkor Breyer

89 Ereky István (1876–1943) jogi tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte. 1898-tól joggyakornok volt a budapesti büntető járásbírószágon, később aljegyző és jegyző a rétsági és a sümegi járásbírószágon, majd tanácsjegyző a győri ítélőtáblán. 1904–1914 között tanított az eperjesi jogakadémián. 1909-ben a kultuszárca megbízásából egy évig Angliában tanulmányozta a helyi önkormányzatokat és az egyetemi oktatási rendszert. 1914-től a pozsonyi egyetemen tanított. 1921–1940 között a szegedi egyetemen tanított, ahol háromszor választották (egy-egy tanévre) a jogi kar dékánjává, s egy tanéven át az egyetem rektora is volt. 1940-től a pécsi egyetemen folytatta a tanítást haláláig. Az MTA 1921-ben levelező, 1934-ben rendes tagjai közé választotta. 1923-ban Sztróckay-díjjal, 1930-ban Marczibányi-díjjal és Corvin-koszorúval tüntették ki, 1938-ban elnyerte az MTA nagyjutalmát. F. m.: *Tanulmányok a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete köréből* (Budapest, 1903); *A magyar helyhatósági önkormányzat: vármegyék és községek I–II.* (Budapest, 1908); *Tanulmányok a vármegyei önkormányzat köréből* (Budapest, 1908); *Jogtörténelmi és közigazgatási jogi tanulmányok I–II.* (Eperjes, 1917); *Közigazgatási reform és a nagyvárosok önkormányzata* (Budapest, 1932); *Egyetemi reform. Az egyetemi szelekció reformja* (Szeged, 1937); *Közigazgatás és önkormányzat* (Budapest, 1939). Irod.: KORNIS Gyula: A jogtudomány egysége. Ereky István, in: *Uő: Tudós fejek.* Franklin-Társulat, Budapest, 1942. 41–42.; BRUCKNER Győző: Ereky István dr. emlékezete, *Miskolci Jogászelet* 1943/5., 65–66.; *Uő: Ereky István dr. emlékezete, in: Uő (szerk.): A tiszai ev. egyházkerület miskolci jogakadémiájának 1942–43. tanévi almanachja,* Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, 1943. 30–33.; POLNER Ödön: Ereky István munkássága, *Közigazgatótudomány* 1944/3–4., 69–110.; LÖVÉTEI István: Ereky István (1876–1943), in: *Uő – SZAMEL Lajos (szerk.), Szamel Katalin (összeáll.): A magyar közigazgatás-tudomány klasszikusai 1874–1947,* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 241–243.

90 Réz Mihály (1878–1921) marosvásárhelyi és nagyszebeni iskolái után jogi tanulmányait Kolozsváron, Budapesten és Berlinben végezte. 1901-től szolgabíró volt Dicsőszentmártonban, 1907-től az eperjesi jogakadémián, 1913-tól 1919-ig a kolozsvári egyetemen tanított. 1909-ben az MTA levelező tagjai közé választotta. 1921-ben Genfben a Népszövetség főtitkára mellett szervezett magyar titkárság vezetője lett. F. m.: *Széchenyi ma* (Budapest, 1902); *A kiegyezésről* (Budapest, 1905), *Magyar fajpolitika* (Budapest, 1905); *Magyarság és demokrácia: hírlapi cikkek* (Budapest, 1906); *Nemzeti politika* (Budapest, 1907); *A magyarság uralma és a kor szelleme* (Budapest, 1909); *Magyarország és Ausztria közjogi viszonya* (Budapest, 1910); *Közjogi tanulmányok. A magyar parlamentarizmus. A jogfolytonosság és a legalitás. A királyi ház törvényei. Az osztrák és a magyar Pragmatica Sanctio. Bosznia*

Adolf vármegyei főorvos lemondott megbízatásáról; a törvényszéki orvostan előadásával Horovitz Imre magántanárt bízták meg.

1907 októberében életének 37. évében, tüdőgyulladás következtében, váratlanul elhunyt Raffay Ferenc. Tárgyainak oktatását ideiglenesen Flórián Károlyra és Obetkó Dezsőre bízták.

Az 1907/08-as tanévben 329 hallgatója volt a jogakadémiának, ezzel az intézet a hallgatói létszám tekintetében az ország tíz jogakadémiája közül a legelsőik közé emelkedett. A tanárok az 1. félévben 24 tantárgyból heti 96 órát, a 2. félévben 32 tantárgyból heti 106 órát adtak elő. A hallgatók között 76 evangélikus, 44 református, 95 római katolikus, 17 görögkatolikus, 5 görögkeleti és 92 izraelita vallású volt. A legtöbb hallgató Zemplén (52 fő), Sáros (47 fő) és Gömör (23 fő) vármegyéből származott.

1908 júniusában került sor az eperjesi vértanúk emlékművének ünnepélyes leleplezésére. Az 1687-ben a kollégium épülete előtt kivégzett mártírok emlékműve – Markup Béla szobrászművész alkotása – a kollégium kezdeményezésére, országos közadakozásból készült. A kollégium északnyugati sarkában elhelyezett – ma is látható – dombormű egy erőteljes magyar főurat ábrázol a Thököly-kor viseletében, aki fájdalmas arccal, de mélységes elszántsággal tekint maga elé, bal kezét szívére teszi, jobbját ökolbe szorítja. A háttérben a bakó áll, pallossal a kezében. A szobor alatt szürke márványtáblán olvasható Caraffa áldozatainak névsora e felirattal: *Is-tent imádni és hazát szeretni tőlünk tanuljatok!*⁹¹

1908 őszén az elhunyt Raffay tárgyainak oktatását a jogtanárként alkalmazott Hebelt Ede ügyvéd vette át.⁹² 1910 júniusában Bruckner Győzöt az újkori művelődéstörténeti speciálkollégium magántanárává választották.⁹³ Ugyanekkor a német

közjogi helyzete (Budapest, 1914); *A történelmi realizmus rendszere* (Budapest, 1923). Irod.: MOÓR Gyula: Réz Mihály, *Társadalomtudomány* 1921. 345–348.; POLNER Ödön: Három magyar közjogász: Nagy Ernő, Ferdinandy Geyza, Réz Mihály, *A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek* 1941/8., 31–50.; MOROVÁN Zsolt: Réz Mihály. Konzervatív fordulat a századelőn, *Valóság* 1998/2., 47–70. VARANNAI Zoltán: A nemzetiségi kérdés mint a fajok harca. Réz Mihály nemzeti-ségpolitikai nézetei, *Európai utas* 2000/4., 52–53.

91 Az emlékmű elkészítéséről l. MAYER Endre: Az eperjesi vértanúk műemlékének keletkezése, in: LUDMANN Ottó (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1907–08. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1908. 161–172. A mű leleplezésekor tartott ünnepély leírását, az elhangzott beszédeket és az adakozók névsorát l. uo. 173–218.

92 Hebelt Ede (1879–1961) aktívan politizált, 1905-től a szociáldemokrata párt tagja volt, az őszirózsás forradalom után a kultuszminisztériumban a diákügyek miniszteri biztosa mellett dolgozott. A Tanácsköztársaság alatt a munkásegylet vezetője, 1922–1926 között Sopron nemzetgyűlési képviselője volt. A kommunisták elleni perekben ügyvédként gyakran képviselte a védelmet, és részt vett a Vörös Segély munkájában. 1945 után támogatta a két munkáspárt együttműködését, 1954–1956 között az MDP KB tagja volt. F. m.: *Tanulmányok a jogügyletről* (Budapest, 1912). Irod.: KÁRPÁTI László: *A szegények ügyvédje. Dr. Hebelt Ede élete és munkássága*, Országos Ügyvédi Tanács, Budapest, 1979.

93 Bruckner Győző (1877–1962) Felsőlővön, Késmárkon és Sopronban végzett középiskolai tanulmányai után Budapesten, Strassburgban és Párizsban tanult, 1901-ben tanári és bölcsészdoktori oklevelet szerzett a budapesti egyetemen. 1902–1903 között az eperjesi kollégiumhoz tartozó főgimnáziumban tanított. 1903–1920 között az iglói evangélikus főgimnázium, valamint 1910–1918 között az eperjesi jogakadémia tanára volt, de 1914 augusztusától négy éven át harctéri szolgálata

nyelv előadótanára lett Obál Béla,⁹⁴ Maléter István pedig megbízást kapott speciálkollégiumok tartására és – Ereky Istvánt helyettesítve – a jogbölcselet előadására.⁹⁵ Ereky ugyanis 1910 januárjától a vallás- és közoktatásügyi minisztérium támogatásával egyéves angliai tanulmányúton vett részt, melynek során az angol önkormányzati rendszert tanulmányozta. Az 1910/11-es tanévben a tíz hazai jogakadémia közül Eperjesen volt a legmagasabb a hallgatók létszáma 359 fővel. Malétert 1911 júniusában véglegesítették magántanárként. 1911 októberétől Obál Béla egy évet Németországban töltött tanulmányúton.

Közben a kollégium nagy beruházásokba kezdett. Mivel a kollégiumi tanulók és hallgatók száma folyamatosan nőtt, szükségessé vált, hogy a főgimnáziumnak új épületet emeljenek, ehhez azonban az anyagi források sokáig hiányoztak. 1906-ban az állam a felekezeti tanárok fizetését az állami tanárok fizetéséhez hasonlóan kiegyenlítette. Ily módon felszabadult az a tekintélyes tartaléktőke, melyet a kollégium pénztárosa, Flórián Jakab a tanárok fizetésének kiegészítésére különített el. A felszabadult összeget a kollégium 1907-ben telekvásárlásra fordította, és az építkezéshez

---

miatt nem tanított. 1920–1947 között a miskolci jogakadémia tanára és 1923–1945 között dékánja volt. Az MTA 1926-ban levelező tagjai közé választotta. F. m.: *A szepesi szász nép* (Budapest, 1913); *A reformáció és ellenreformáció története a Szepességen* (Budapest, 1922); *Kray Jakab késmárki vértanú szereplése és diplomáciai működése II. Rákóczi Ferenc szolgálatában. Akadémiai székfoglaló* (Budapest, 1927); *A svéd alkotmány* (Miskolc, 1928); *Ferenc Ferdinánd trónörökös magyarországi politikai tervei* (Miskolc, 1929); *A késmárki céhek jog- és művelődéstörténeti jelentősége* (Miskolc, 1941); *A miskolci jogakadémia múltja és kultúrmunkássága 1919–1949* (Miskolc, 1996). Irod.: BOLERATZKY Lóránd: Harminc éve halt meg dr. Bruckner Győző, *Lelkipásztor* 1992/7–8., 252–253.; STIPTA István: Bruckner Győző (1877–1962), *Gerundium* 2012/1–2., 15–24.

94 Obál Béla (1882–1951) teológiai tanulmányait 1901–1905 között Eperjesen végezte, majd két évig a hallei egyetemen tanult, 1907-től az eperjesi teológiai akadémián egyháztörténetet tanított. Szabadkőműves volt, a Károlyi-kormány alatt kormánybiztos, majd főispán, a Tanácsköztársaság idején a budapesti egyetem tanára lett. A proletárdiktatúra bukása után Bécsbe emigrált. F. m.: *Franz Rákóczi II, und sein Freiheitskampf* (Halle, 1907); *Hungarica Vitebergensia* (Halle, 1909); *Die Religionspolitik in Ungarn während der Regierung Leopold I.* (Halle, 1910); *Az egyház és a városok a reformáció előtt* (Eperjes, 1914); *Der Kongress von Visegrád in Ungarn vom Jahre 1335 und seine Bedeutung für heute* (Wien, 1936).

95 Maléter István (1870–1933) pozsonyi középiskolai tanulmányai után a pécsi jogakadémián tanult tovább, majd többéves nyugat-európai tanulmányúton vett részt. 1905-ben rövid időre Kassa polgármestere lett. 1910–1918 között az eperjesi jogakadémia tanára, 1916/17-ben a kollégium igazgatója volt. 1918-ban az eperjesi Nemzeti Tanács elnökévé választották, a Károlyi-kormány pedig Sáros vármegye kormánybiztosává nevezte ki. 1918–1922 között a kassai jogakadémián tanított. A kassai szabadkőműves páholy főmestere és a kisczadapárt (Magyar Nemzeti Párt) helyi szervezetének vezetője volt. 1931-ben megalapította a Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaságot, s haláláig szerkesztette annak lapját, a *Magyar Figyelőt*. F. m.: *Az athéni demokrácia* (Kassa, 1913). Irod.: BRUCKNER Győző: Dr. Maléter István, *Miskolci Jogászelet* 1925/2., 11.; HEBELT Ede: Maléter István (1870–1933), *Századunk* 1934/1., 21–23.; SZALATNAI Rezső: Maléter István, *Magyar Figyelő* 1934/1–2., 3–6.; ZSEDÉNYI Béla: Maléter István dr. emlékezete, *Miskolci Jogászelet* 1934/1–2., 1–5.; TURCZEL Lajos: Emlékezés Maléter Istvánra, az 1956-os mártír, Maléter Pál édesapjára, in: UÓ: *Arcképek és emlékezések*, Madách – Posonium, Pozsony, 1997. 6–16.; FILEP Tamás Gusztáv: Maléter István és a balítéletek, in: UÓ: *A hagyomány felemelt töre*, Ister Kiadó, Budapest, 2003. 25–118.

beruházási segílyt kért az államtól. Az állam 1909-ben 300 ezer korona beruházási segílyt nyújtott az építkezésre, mely így a következő év júniusában megkezdődhetett. A központi fűtés bevezetésére és az épület berendezésére a vallás- és közoktatásügyi minisztérium újabb támogatást nyújtott 134 ezer korona összegben. A főgimnázium új, kétemeletes épületének ünnepélyes felavatására 1911 októberében került sor. A főgimnázium új épületbe való költözésével az ősi kollégiumban maradt három tanintézet újabb helyiségekhez jutott; a jogakadémia így az egész első emeletet elfoglalhatta. A dísztermen és a könyvtári helyiségeken kívül – a korábbi négy helyiség helyett – most már tíz helyiség állt kizárólag a jogakadémia rendelkezésére.

Az Eperjesi Kollégium új főépülete.

Forrás: Novák István: *Az eperjesi-miskolci jogászfjűsűg diákélete*, 33.

Ezekben az években a marxista szocializmus és a polgári radikalizmus vallás- és nemzetellenes, romboló eszméi a kollégium falai közé is beszivárogtak. 1910 márciusában a Joghallgatók Testületének közgyűlésén a résztvevők többsége úgy döntött, hogy a Testületen belül létrehozza a szabadgondolkodók alosztályát. Mivel e döntés ellen a konzervatív joghallgatók a tanári karhoz fellebbeztek, a felforgató elemek elálltak eredeti szándékuktól, és áprilisban a kollégium keretein kívül hozták létre az Eperjesi Szabadgondolkodók Egyesületét, Martinovics

Kör néven.⁹⁶ A kör elnöke Hebelt Ede professzor lett. Válaszlépésként a konzervatív oldal – Réz Mihály professzor vezetésével – megalapította a Sárosvármegyei Széchenyi Szövetséget. A Martinovics Kör – a pesti Galilei Kör példáját követve – heves agitációba kezdett, és a kollégium falain belül – több szabadkőműves páholy anyagi támogatásával – nyilvános előadásokat szervezett (az első rendezvényen Jászi Oszkár tartott előadást). 1911. március 12-én a kör szervezésében Fáber Oszkár (az egykori piarista szerzetesnövendék, aki később – a Tanácsköztársaság alatt – az Országos Vallásügyi Likvidáló Bizottság elnöke lett) óriási botrányt kiváltó, egyházellenes előadást tartott a kollégium dísztermében. Három nappal később, a március 15-i kollégiumi ünnepélyen Ruttkay-Nedeczky Béla, a Joghallgatók Testületének elnöke, a Martinovics Kör fő aktivistája marxista propagandabeszédet mondott el, mely – Fáber előadásához hasonlóan – nagy szégyent hozott az egész kollégiumra. Tahy József alispán, a kollégium másodfelügyelője összehívta a négy tanintézet vezetőjét, akik a tanári kar nevében nyilatkozatot adtak ki, melyben hangsúlyozták, hogy a Fáber-előadást nem a kollégium szervezte, hanem a Martinovics Kör, melynek a kollégium dísztermét előadások céljára többé nem engedik át. A tanári kar Ruttkay-Nedeczky Bélát dékáni írnoki állásából elbocsátotta, a kollégium végrehajtó bizottsága pedig a hallgatót megfosztotta anyagi kedvezményeitől. Miután az alispánnak – Geduly Henrik püspök támogatásával – sikerült elérnie, hogy Hebelt Ede a Martinovics Kör elnökségéről lemondjon, a kör aktivitása fokozatosan csökkent, míg végül 1912 őszén megszűnt.

Súlyos csapást jelentett a jogakadémiák számára az igazságügyi szervezeti és eljárási szabályokat módosító 1912. évi VII. törvénycikk, melynek 1. §-a a gyakorlati bírói vizsgálat feltételévé tette a jogtudori oklevél megszerzését. Innentől kezdve tehát jogakadémiai végzettséggel már nem lehetett bírói pályára lépni. Tovább rontotta a jogakadémiák helyzetét az, hogy ugyanebben az évben az egyetemek száma kettőről négyre nőtt: 1912-ben ugyanis felállították a debreceni és a pozsonyi egyetemet, melyeken rövidesen jog- és államtudományi kar is indult.

Eperjesen az 1912/13-as tanévben – miniszteri rendelet alapján – bevezetésre került a harmadik alapvizsgálat, melyet a harmadik év végén kellett a jogakadémiai hallgatóknak letenniük. 1913 szeptemberében Réz Mihály lemondott állásáról, mivel a kolozsvári egyetem tanárává nevezték ki. 1914 tavaszán Flórián Károly és Bruckner

---

96 Vö. NOVÁK: i. m. 223–225; Ladányi Andor: Az eperjesi Martinovics Kör története (1910–1912), in: MÉSZÁROS István (szerk.): *Tanulmányok a magyar nevelésügy XVII–XX. századi történetéből*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 203–226.

Győző külföldi tanulmányúton vett részt. 1914 júniusában jogtanárrá választották Moór Gyulát⁹⁷ és Sztelhó Zoltánt.⁹⁸

- 97 Moór Gyula (1888–1950) brassói gimnáziumi tanulmányai után a kolozsvári jogi karon tanult tovább, ösztöndíjjal több németországi tanulmányúton részt vett. 1914–1918 között az eperjesi jogakadémia tanára volt, de folyamatos harctéri szolgálata miatt ténylegesen nem oktatott. 1918-ban a kolozsvári jogi kar tanára lett, s e többször átköltöztetett karon maradván 1920-tól Budapesten, 1921–1929 között pedig Szegeden tanított. 1925-ben az MTA levelező tagja lett. 1929–1948 között a budapesti egyetem jogi karán oktatott, ahol többször dékánná választották. 1942-ben az MTA rendes tagjainak sorába választotta. 1945-ben az MTA elnöke, majd helyettes elnöke, ugyanekkor az egyetem rektora, majd helyettes rektora lett. 1949-ben politikai okokból megfosztották akadémiai tagságától; rehabilitálására 1989-ben került sor. F. m.: *Stammler* „Helyes jogról szóló tana” (Budapest, 1911); *Bevezetés a jogfilozófiába* (Budapest, 1923); *Zum ewigen Frieden: Grundriss einer Philosophie des Pazifismus und des Anarchismus* (Leipzig, 1930); *A jogi személyek elmélete* (Budapest, 1931); *Szociológia és jogbölcselet* (Budapest, 1934); *A szabad akarat problémája* (Budapest, 1943); *A jogbölcselet problémái* (Budapest, 1945); *Jogfilozófia* (Budapest, 1936). Irod.: SZAJER József – TÓTH Ádám (szerk.): *Moór Gyula (1888–1950)*, ELTE, Budapest, 1988; SZABÓ József: *Moór Gyula emlékezete (1888–1950)*, *Polisz* 1989/3., 17–21.; PACZOLAY Péter: *Moór Gyula jogfilozófiája, Jogtudományi Közlöny* 1989/10., 505–512.; SZABADFALVI József: *Moór Gyula pályakezdése (1906–1918)*, *Jogtudományi Közlöny* 1989/10. 497–504.; UÓ: *Moór Gyula emlékezete, Magyar Jog* 1990/11., 983–984.; UÓ: „A demokrácia örvényei”, *Valóság* 1991/7., 28–41.; UÓ: *Kísérlet egy jogbölcseleti szintézisre (Moór Gyula „szegedi éveit”), Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sectio Juridica et Politica* 7 (1992), 177–205.; UÓ: *Moór Gyula, az MTA egykori megbízott elnöke, Magyar Tudomány* 1993/11., 1392–1398.; UÓ: *Vonzások és taszítások, Magyar Jog* 1994/11., 654–660.; UÓ: *Moór Gyula. Egy XX. századi magyar jogfilozófus pályaképe*, *Osiris–Századvég*, Budapest, 1994; UÓ: *Kísérletek egy jogbölcseleti szintézisre. Moór Gyula jogbölcselete*, in: *Portrévázlatok a magyar jogbölcseleti gondolkodás történetéből*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 1995. 143–209.; UÓ: *Emlékezés Moór Gyulára, Magyar Szemle* 2000/11–12., 43–57.; UÓ: *Moór Gyula (Moór Gyula írásaiból. Kortársak és az utókor Moór Gyuláról)*, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2001; UÓ: *Moór Gyula*, in: HAMZA Gábor (szerk.): *Magyar jogtudósok III.*, ELTE, Budapest, 2006. 169–189.; VARGA Csaba: *Moór Gyula, Iustum Aequum Salutare* 2016/1., 207–215.
- 98 Sztelhó Zoltán (1889–1975) Eperjesen végzett elemi és középfokú tanulmányai után előbb az eperjesi jogakadémián, majd a budapesti egyetemen folytatta jogi tanulmányait, melyek alatt hosszabb németországi tanulmányutakon vett részt. 1914–1918 között az eperjesi jogakadémia, majd annak átköltözése után 1919–1938 között a miskolci jogakadémia tanára volt (a világháború alatt azonban harctéri szolgálata miatt nem oktatott). 1938–1949 között a debreceni jogi karon tanított. F. m.: *Vezérfonal a római jog institúcióihoz* (Miskolc, 1920); *Az egyiptomi papyrusok és a római jog* (Miskolc, 1938). Irod.: PÓLAY Elemér: *Sztelhó Zoltán (1889–1975)*, *Jogtudományi Közlöny* 1976/2., 105–106.; SÁNDOR István: *Sztelhó Zoltán munkássága és a római jog, Jogtudományi Közlöny* 2011/12., 645–650.; MADAI Sándor: *Sztelhó Zoltán (1889–1975)*, in: SZABÓ Béla (szerk.): *„Ernyedetlen szorgalommal...” A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1889–1975)*, Debreceni Egyetem, Debrecen, 2014. 517–526.

VI. A VILÁGHÁBORÚ KITÖRÉSÉT KÖVETŐ ESEMÉNYEK

■ Röviddel később kitört a világháború. Ereky Istvánt, Flórián Károlyt, Bruckner Győzöt, Moór Gyulát és Sztehlo Zoltánt még a nyár folyamán behívták harctéri szolgálatra. A joghallgatók közül is sokakat mozgósítottak. Flórián Károly Przemysl várának elestekor orosz hadifogságba került. Erekyt 1914 szeptemberében kinevezték a pozsonyi tudományegyetem tanárává, ezért jogakadémiai állásáról lemondott; tárgyainak előadását Mikler Károly vette át.

Ősszel az előadások tartását többször fel kellett függeszteni, mivel a katonák beosztása akadályozta a tanterem használatát. A második félévben zavartalanul folytak az előadások, annak ellenére, hogy az ellenség behatolt a vármegye területére. A hadi szolgálatra behívott joghallgatók tanulmányi kedvezményekben részesültek (tanulmányi idejüket csökkentették). 1915 májusában – a híres gorlicei áttörés következtében – az ellenség elhagyta Sáros vármegyét, így a következő tanév alatt nyugodtabb körülmények között folyhatott a tanítás, bár alaposan megcsappant a diákok száma. Flórián Károlyt Szibériában tartották fogságban, Bruckner Győző, Moór Gyula és Sztehlo Zoltán továbbra is a harctéren szolgált, Hebelt Ede viszont felmentést kapott a katonai szolgálat alól. Az itthon maradt tanárok a hadba vonult kollégáikat díjazás nélkül helyettesítették. A 1915/16-os tanév alatt a kollégium hallgatói közül 11 fő esett el a harctéren. Sarudy István elsőéves joghallgató másodosztályú ezüst vitézségi érme után járó évi 90 korona díját – évenként kiegészítve azt 100 koronára – alapítványul felajánlotta a jogakadémiának egy szegény sorsú joghallgató támogatására (az összeget egy rászoruló hallgató diákotthoni lakbérének kifizetésére fordították). Horovitz Simon e tanév végén nyugdíjba vonult.

1916 nyarának végén – hosszú betegség után – elhunyt Horovitz Imre; ősztl a közegészségtan és a törvényszéki orvostan előadását egy évre Holénia Gyula városi főorvos, kórházigazgató vette át. 1916 novemberében elhunyt Ferenc József; a kollégiumban gyászünnepélyt tartottak az uralkodó emlékére.

Az 1917/18-as tanévre 295 fő iratkozott be a jogakadémiára, akik 6 fő kivételével magyar anyanyelvűek voltak. A joghallgatók között 60 evangélikus, 20 református, 120 római katolikus, 21 görögkatolikus, 1 görögkeleti és 63 izraelita vallású volt. A tanév során a közegészségtant Mosásnszky Jenő kórházigazgató adta elő (a törvényszéki orvostan oktatására nem került sor), Moór Gyulát továbbra is Maléter István és Obetkó Dezső, Flórián Károlyt továbbra is Hebelt Ede és Obetkó Dezső helyettesítette. A háborús viszonyok miatt 1917. október 31-én, a reformáció 400 éves jubileuma alkalmából csupán szerényebb ünnepséget rendezhettek a kollégiumban.

A tanárok az 1. félévben 23 tantárgyból heti 96 órát, a 2. félévben 26 tantárgyból heti 94 órát adtak elő, az alábbi beosztás szerint:

Maléter István	1. félév Bevezetés az állam- és jogtudományokba (2) Politika (5) Jogbölcseészet (6) – Moór Gyula helyett
	2. félév Magyar közjog (6) Nemzetközi jog (3) Európai államok legújabb története spec.koll. (4)
Hebelt Ede	1. félév Római jog (8) Magyar magánjog (5) Osztrák magánjog (6) Magánjogi szeminárium spec.koll. (2) Közgazdaságtan (5) – Flórián Károly helyett Közgazdasági szeminárium spec.koll. (2) – Flórián Károly h. Pénzügytan spec.koll. (4) – Flórián Károly helyett
	2. félév Római jog (8) Magyar magánjog (5) Bányajog spec.koll. (2) Magánjogi szeminárium spec.koll. (2) Magánjogi repetitorium spec.koll. (2) Pénzügytan (4) – Flórián Károly helyett
Mikler Károly	1. félév Magyar alkotmány- és jogtörténet (5) Magyar közigazgatási jog (4) Egyházjog (7) Egyház és állam spec.koll. (2)
	2. félév Magyar alkotmány- és jogtörténet (7) Magyar állam statisztikája (4) Európai jogtörténet spec.koll. (3) Egyházi közigazgatási jog spec.koll. (2) Államszámviteltan spec.koll. (2)

Obetkó Dezső	1. félév Magyar anyagi büntetőjog (5) Magyar polgári törvénykezési jog (5) Magyar kereskedelmi és váltójog (6) Angol nyelv spec.koll. (2) Magyar pénzügyi jog (4) – Flórián Károly helyett
	2. félév Magyar anyagi büntetőjog (5) Magyar polgári törvénykezési jog (5) Magyar közigazgatási jog (4) Angol nyelv spec.koll. (2) Magyar büntető perjog (5) – Moór Gyula helyett
Szlávik Mátyás	1. félév Művelődéstörténet spec.koll. (4) Bölcslelettörténet spec.koll. (4)
	2. félév Bölcsleleti etika spec.koll. (4) Bölcslelettörténet spec.koll. (4) Protestáns egyháztörténet spec.koll. (2)
Máriássy Béla	1. félév Közigazgatási jogi gyakorlatok spec.koll. (2)
	2. félév A vármegye spec.koll. (2)
Obál Béla	1. félév Német nyelv spec.koll. (1)
	2. félév Német nyelv spec.koll. (1)
Mosánszky Jenő	2. félév Közegészségtan spec.koll. (2)

A világháborús vereséget és az októberben kitört forradalmat követő katonai őszeomlás, valamint a csehek Magyarországra való benyomulásának tényéből Mikler Károly, a jogakadémia dékánja joggal következtetett arra, hogy a csehek Eperjest is el fogják foglalni. Éppen ezért 1918. december 5-én az evangélikus püspökök budapesti konferenciáján a jogakadémia Miskolcra való áthelyezésére tett javaslatot.⁹⁹ Geduly Henrik, a tiszai egyházkerület püspöke (a kollégium egyházi főhatósága) püspöktár-

99 Vö. MIKLER Károly: Az eperjesi ág. hitv. ev. egyházkerületi collegiumi Jogakadémiának 1918 december 28-án bekövetkezett cseh megszállás következtében Miskolcra történt áthelyezése, in: uó: (szerk.): *Emlékkönyv a Bethlen Gábor által 1621 december 31. napján megkötött nikolsburgi béke háromszázados évfordulójára*, Református Főiskolai Könyvnyomda, Sárospatak, 1922. 217–224.; STIPTA István: Hetven éve történt. Az eperjesi evangélikus jogakadémia áttelepülése 1918/19-ben, *Napjaink* 1989/3., 11–14.; HERCZEG Tünde: Az Eperjesi Jogakadémia Miskolcra költöztetése (1918–1919),

saival egyetértve helyeselte a javaslatot, s ezért másnap Miklerrel együtt felkereste Lovászy Márton vallás- és közoktatásügyi minisztert (a kollégium állami főhatóságát), akitől az átköltözés jóváhagyását kérte. A miniszter a jogakadémia Miskolcra való átköltözését rendeleti úton jóváhagyta. Mikler ezek után tárgyalta Szentpáli István miskolci polgármesterrel, aki december 19-re összehívta a város törvényhatósági bizottságát, mely örömmel döntött a jogakadémia Miskolcon való elhelyezése és anyagi támogatása mellett. Ugyanaznap ülésezett Eperjesen a kollégium ősi pártfogósága, mely a jogakadémia áthelyezésére irányuló javaslatot elutasította.

December 28-án a cseh katonaság bevonult Eperjesre. A jogakadémia működését betiltották, és a tanárokat rövid időre letartóztatták. 1919. január 16-án Mikler újra megállapodott Szentpálival az átköltözésről. Február 9-én Geduly püspök elrendelte a jogakadémia Miskolcra való ideiglenes átköltözését (ezt ekkor már az ősi pártfogóság is helyeselte). Az átköltözésre március 14-én került sor. A dékán már másnap megkezdte Miskolcon hivatalos tevékenységét, a március 21-én kitört proletárdiktatúra azonban a jogakadémia működését rövidesen betiltotta.¹⁰⁰ A vörös hadsereg miskolci parancsnoksága az átköltözött tanároktól azt követelte, hogy tartsanak a tiszt és altiszt kar számára „szociológiai öntudatosító” előadásokat. A jogakadémiai tanárok erre nem voltak hajlandóak, s a forradalmi törvényszék előtti felelősségre vonástól tartva elhagyták Miskolcot, ahová csak a Tanácsköztársaság bukása után tértek vissza, s ahol október 1-jén kezdték el újra a tanítást, megkezdve az 1919/20-as tanévet.

Ahogy Zsedényi Béla írja, az evangélikus egyház trianoni veszteségei közül az egyik legjelentősebb az eperjesi kollégium elvesztése volt.¹⁰¹ A teológiai akadémia a cseh megszállás után – a pozsonyi evangélikus teológiai akadémiával együtt – előbb Budapestre költözött át, majd onnan két évvel később a pécsi egyetem soproni evangélikus hittudományi karába olvadt be. A tanítóképző intézet – a jogakadémiát követve – 1920-ban szintén Miskolcra költözött át. A kollégium főgimnáziuma Eperjesen maradt, melynek falai között 1926-ig folyhatott tovább magyar nyelven a tanítás.¹⁰²

A kollégium vagyonát – ami ingatlanokból, ingóságokból és alapítványokból állt – a megszálló hatalom elkobozta. Az ingatlanok közé tartozott a kollégium kétemeletes központi épületén kívül a főgimnázium új épülete, a konviktus épülete, a régi tornacsarnok és a hatalmas botanikus kert. Az ingó vagyontárgyak közül kiemelésre érdemesnek a könyvtárak (a 20 000 kötetes nagykönyvtár, a 15 000 kötetes Szirmay-könyvtár, a 3200 kötetes teológiai szakkönyvtár, a főgimnáziumi Magyar Társaság 3000 kötetes könyvtára és a tanítóintézet önálló, 2800 kötetes könyvtára), a főgimnáziumban elhelyezett (természettan, kémiai, természettani

Gömörország 2015/2., 26–29.; DUROVICS Alex: Eperjes – az evangélikus jogakadémia 1918/19-es tanéve és Miskolcra költözése, *Gerundium* 2019/2., 80–89.

100 Vö. MIKLER: i. m. 223.

101 ZSEDÉNYI Béla: Az eperjesi ev. Kollégium nemzetközi sorsa és jogi személyisége, *Miskolci Jogászélet* 1933/2–3., 2.

102 Az 1919/20-as tanévben az első osztály már szlovák tanítási nyelvű volt, majd évről évre egysel nőtt a szlovák, és csökkent a magyar osztályok száma; 1926 júniusában került sor az utolsó magyar nyelvű érettségi vizsgákra. Vö. GÖMÖRY: i. m. (1994) 90–91.

és rajzszertárból álló) múzeum és a régi éremgyűjtemény. Végül a kollégiumnak – az 1913 végén készített kimutatások szerint – 55 alapítványa volt, összesen több mint félmillió korona tőkével.¹⁰³

Trianon után hat jogakadémiánk működött még rövidebb-hosszabb ideig. A pécsi katolikus jogakadémia 1923-ban beolvadt a Pozsonyból Budapestre menekült, majd onnan 1921-ben Pécsre helyezett tudományegyetem jogi karába. A sárospataki református jogakadémia 1923-ban, a Máramaroszigetről Hódmezővásárhelyre menekült (szintén református) jogakadémia 1924-ben szűnt meg. Az egri katolikus, a kecskeméti református és az Eperjesről Miskolcra menekült evangélikus jogakadémia megszüntetésére 1949-ben került sor.

Amint Trócsányi László rámutat, jogakadémiáink a jogászképzés mellett fontos kultúrpolitikai szerepet is betöltöttek, nagymértékben hozzájárultak a jogi műveltség általánossá tételéhez, s a tudományos pályán is sokakat elindítottak.¹⁰⁴ Mindez különösen elmondható az eperjesi jogakadémiáról, melynek tanárai közül heten lettek akadémikusok: Vandrák András (1847-ben), Vécsey Tamás (1881-ben), Berzeviczy Albert (1904-ben), Réz Mihály (1909-ben), Ereky István (1921-ben), Moór Gyula (1925-ben) és Bruckner Győző (1926-ban).

A Collegium pecsétje

Forrás: Az Eperjesi Ágostai Hitvallásu
Evangelikus Kerületi Collegium
Értesítője 1894–1895. Közli Hörk József
Collegium Igazgató. 17.
https://medit.lutheran.hu/files/ertesito_eperjes_kollegium_1894_1895.pdf

103 Vö. ZSEDÉNYI: i. m. 10.

104 TRÓCSÁNYI: i. m. 379.

A MISKOLCI EVANGÉLIKUS JOGAKADÉMIA TÖRTÉNETE¹

A Jogakadémia Miskolcon a Városháza épületének második emeletén működött 1919 és 1944 között. 1944-től az 1949-es megszüntetéséig a Zenepalota épületében kapott helyet.

Forrás: Novák István: Az eperjesi-miskolci jogászfjúság diákélete, 257.

---

1 Írta: Lehotay Veronika egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti Tanszék.

A Miskolci Evangélikus Jogakadémia² története 1919-ben kezdődik, azonban jogelődjéé egészen a középkorig nyúlik vissza. Történetét elsőként a jogakadémia egykori tanára és dékánja, *Bruckner Győző* könyvéből ismerhetjük meg. A jogakadémia egykori világának kutatását az 1990-es években *Stipta István* kezdte meg, az ő tanulmányai szolgálnak alapul Miskolc két világháború közötti felsőoktatása és a jogakadémia sorsa iránt érdeklődők számára. Jelen tanulmány megírása során (is) az ő műveik szolgáltak kiindulópontként.³ Ezen túlmenően számos korabeli forrás is rendelkezésre áll, a legjelentősebbek az évenként kiadott jogakadémiai évkönyvek és az 1925 és 1944 között megjelenő tudományos folyóirat, a *Miskolci Jogászélet* számai.

A századfordulón összesen tíz jogakadémia működött, amelyek közül az elsősorban gyakorlati tudást nyújtó Eperjesen tanult a legtöbb diák, ott volt a legnagyobb, mindamelllett gondosan megválogatott jogtudósokból álló tanári kar.⁴ Az első világháborút lezáró békeszerződés és a trianoni határ azonban fordulópontot jelentett a jogakadémiák életében is. Az állami jogászképzéssel szemben állt a felekezeti jogakadémiai rendszer. Ebben a helyzetben merült fel az Eperjesi Evangélikus Jogakadémia Miskolcra költözésének a szüksége.

I. AZ EPERJESI EVANGÉLIKUS JOGAKADÉMIA MISKOLCRA KÖLTÖZÉSE

A Kollégium a nemzetiségi vidéken a magyar hazaszeretet oltára és végvára volt...
(Bruckner Győző)⁵

■ Az első világháború idején radikális változások következtek. Az Eperjesi Evangélikus Jogakadémia tanárai és hallgatói közül sokan a harctérre kerültek, a kollégium épületei kaszárnyaként és kórházként szolgáltak. 1918 októberében az önálló csehszlovák állam deklarálását követően (1918. október 29.) még egy ideig tovább

2 A továbbiakban: jogakadémia.

3 Emellett többen is foglalkoztak a téma egy-egy részével. Lásd Boleratzky Lóránd; Sereg Péter-Koncz Ibolya; Pethő Ernő, Veress László tanulmányait.

4 STIPTA ISTVÁN: A Miskolci Evangélikus Jogakadémia (1919–1949), in: KAJTÁR ISTVÁN – POHÁNKA ÉVA (szerk.): *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923*. A 2009. október 16-án Pécsen tartott tudományos konferencia tanulmányai. Publikon Kiadó, Pécs, 2009. 66.

5 BRUCKNER GYŐZŐ: A Tiszai Evangélikus Egyházkerület Miskolci jogakadémiájának a múltja az eperjesi ősi kollégium tükrében. Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, 1944. 30.

működhetett a magyar közigazgatás és egyben az oktatás is, ez azonban csak egy átmeneti állapotot jelentett, legalábbis a jogakadémia számára. Az önálló csehszlovák állam megalakulását követően a teológiai kar, a főgimnázium, a tanítóképző számára úgy tűnt, hogy lehetőség mutatkozik a maradásra. Később azonban a teológiai karnak és a tanítóképzőnek is menekülnie kellett.⁶

A csehszlovák kormány képviselője, Stefanek Antal tanügyi referens 1919. március 4-én úgy fogalmazott, hogy az új csehszlovák állam „nem kíván jogászokat képezni a magyar állam részére”.⁷ Ő hozta tehát a szomorú hírt: a jogakadémiának az első világháborút lezáró békekövetkeztében menekülnie kellett, nem maradhat tovább Eperjesen.⁸ Bruckner Győző szerint „A Kollégium a nemzetiségi vidéken a magyar hazaszeretet oltára és végvára volt, amely jogi főiskolájával nemcsak jogot hirdetett, hanem a magyar szokásjog és evangélikus egyházjog művelésével a magyar nemzetnek és az evangélikus egyetemes egyháznak hálájára érdemesített magát. Végvár volt, a magyar művelődés előretolt bástyája...”⁹

Miután tehát egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a csehszlovák államban nem jut hely a jogakadémiának és az ott tanító tanároknak sem, így az áttelepítés gondolata tulajdonképpen egyet jelentett a jogakadémia megmentésének a gondolatával.¹⁰ Meg kellett határozni, hogy hová kerüljön a főiskola. Először Kassa merült fel, amelynek hátterében az az elképzelés állt, hogy a békekötés következtében Kassa magyar területen marad.¹¹ Felmerült az a lehetőség is, hogy még Miskolc is Csehszlovákiához kerül („Miskovec”). Az evangélikus egyház Nyíregyházát vetette fel a jogakadémia lehetséges helyszínének, amely a felügyeletet gyakorló egyházkerület központja volt.

Mikler Károly a jogakadémia megmentésének érdekében az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszterrel, Lovászy Mártonnal tárgyalt,¹² aki teljes mértékben az ügy mellé állt, hiszen reálisan látta a békekötés várható eredményét. Támogatta a dékán elképzeléseit, és anyagilag is hozzájárult a költözés költségeihez.¹³ 1918. december 10-én Mikler Károly látogatást tett Miskolcon, és menedéket kért a jogakadémia számára. A város vezetése, így Szentpály István polgármester és Lichtenstein László, a város főispánja is a támogatásáról biztosította a dékánt.¹⁴ Ígéretet tettek

6 BOLERATZKY Lóránd: A tiszai evangélikus egyházkerület miskolci jogakadémiájának múltja és szerepe a jogi oktatásban. Keszthely, 1990. 7.

7 STIPTA István: A Miskolci Jogakadémia jelentősége a régió jogászképzésében. 383–391., in: DOBROSSY István (szerk.): *Miskolc a Millecentenárium évében*. 2. kötet, Miskolc, 1997. 383.

8 BRUCKNER: i. m. (1944) 29.

9 BRUCKNER: i. m. (1944) 30.

10 STIPTA István: Bruckner Győző, a miskolci jogakadémia dékánja, in: BRUCKNER Győző (szerk.): *A Miskolci Jogakadémia múltja és kultúr munkássága*. B.-A.-Z. Megyei Levéltár – ME ÁJK, Miskolc, 1996. 13.

11 STIPTA: i. m. (2009) 67.

12 SEREG Péter – KONCZ Ibolya Katalin: Audiatur et Altera Pars! – A Miskolci evangélikus jogakadémia harca a fennmaradásért, in: *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXIII (2015), 84–93.

13 STIPTA: i. m. (2009) 66.

14 BRUCKNER Győző: *A Tiszai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1932–33. tanévi almanachja*, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1933. 10.

arra, hogy Miskolc törvényhatósági bizottsága még decemberben napirendjére tűzi és megtárgyalja a jogakadémia ügyét, valamint felajánlottak egy megfelelő épületet és évi 25 000 korona támogatást is.¹⁵ Miskolc város törvényhatósági bizottságának a határozata 1918. január 31-én született meg.

1919. február 9-én Geduly Henrik evangélikus püspök határozatában elrendelte, hogy „...az eperjesi ág. h. ev. egyházkerületi collegiumi jogakadémia ideiglenesen, a béketárgyalások befejezéséig Miskolc város hatósága alatt legyen [...]”, címében, pecsétjében, hivatalos irataiban a következő elnevezést viselje: 'A tiszai ág. h. ev. egyházkerület eperjesi kollégiumának jogakadémiája – ideiglenesen Miskolcon.’”¹⁶

Az eperjesi jogakadémia Miskolcra költöztetésére tehát 1919. március 10. és 14. között kerülhetett sor, amelynek során azonban a 15 000 kötetes kollégiumi könyvtárát, a 14 000 kötetes Szirmay-könyvtárát, a 6000 darabból álló éremgyűjteményét, valamint levéltárának jelentős részét és szertárait volt kénytelen Eperjesen hagyni.¹⁷ Jelentős pénzbeli vagyona is elveszett, amelynek nagy része alapítványokból származott. Mikler Károly dékán vagyonmentő tárgyalásainak köszönhetően azonban Miskolcra kerülhettek a bútorok, az irattár, a kollégium 1665. évi eredeti alapítólevele Thököly Imre, Wittnyédy István és az öt szabad királyi város főbírájának aláírásával, valamint több 18. századi okirat, és a Dessewffy Arisztidről készült Than Mór portré is.¹⁸ A tárgyalás során Mikler Károly elhitette az eperjesi zsupánnal, hogy ezek a tárgyak az evangélikus felekezet tulajdonát képezik, így ezek nem tekinthetők hadizsákmánynak.¹⁹ Mikler Károly mellett jelentős feladatot vállalt a jogakadémia megmentésében Miskolc akkor polgármestere, Szentpály István és a főispán, Lichtenstein László is. Mindent megtettek, hogy „az eperjesi ősi főiskola 1919. március 15-én újra szárnyat bonthasson”.²⁰

1919 márciusában és április első napjaiban már a helyi lapok – a *Miskolczi Napló* és a *Reggeli Hírlap* – is beszámoltak a jogakadémia átköltözéséről. Tudósítottak arról, hogy a cseh hatóságok nem hátráltatták a jogakadémia Miskolcra költözését, és a dékáni hivatal meg tudta kezdeni a működését az új helyen: fogadják és beírják a jelentkezőket. A tanárok megérkezését követően az alap- és az államvizsgák is megkezdődhettek.²¹ Miskolc lakossága számára a jogakadémia átköltözése újabb reménysugarat jelentett. Ekkor ugyanis még nem kerültek napvilágra a végleges határok, így bízni lehetett abban, hogy a költözés azt jelenti, hogy a város magyar terület marad. Az államhatárokról a végleges döntést 1919. június 19-én tudták meg a városban.²² A jogakadémia a Városháza második emeletének néhány helyiségébe telepedhetett le átmenetileg.

15 Stipta: i. m. (2009) 67.

16 DOBROSSY István: *Miskolc trászban és képekben*, 6. kötet, Miskolc, 1999. 352.

17 SEREG – KONCZ: i. m. (2015) 85.; BOLERATZKY: i. m. (1990) 7.

18 BOLERATZKY: i. m. (1990) 7.

19 STIPTA i. m. (1997) 388.

20 BRUCKNER: i. m. (1944) 31.

21 *Miskolczi Napló* 1919. április 3.; *Reggeli Hírlap* 1919. április 1.

22 STIPTA: i. m. (2009) 67.

Az Eperjesre való visszatérésről azonban többen nem mondtak le, és erre 1938-ban úgy tűnt, hogy esély is mutatkozik. *Szigorúan bizalmas* jelzéssel található az irattárban néhány magánlevél, amely arról tanúskodik, hogy Bruckner Győző az 1938-as területi visszacsatolások után szervezni kezdte a Felvidékre való visszatelepülését a jogakadémiának. Több jogakadémiai vezetőt is felkeresett ennek érdekében, akik azonban eltérő állásponton voltak. Óriás Nándor, az egeri dékán egy új kassai egyetem létrehozása mellett érvelt, ahol helye lenne a jogakadémiának is.²³ Bruckner Győző leveleire azonban érdemi és pozitív választ nem érkezett, így a Miskolci Evangélikus Jogakadémia 1919-től megszakítás nélkül működött egészen az 1949-es megszüntetéséig.

II. ELSŐKÉNT AZ ORSZÁGBAN: AZ OKTATÁS KEZDETEI A MISKOLCI EVANGÉLIKUS JOGAKADÉMIÁN

■ A jogakadémiák száma a trianoni békeszerződés rendelkezései következtében tízről háromra csökkent. Miskolcon az evangélikus, Egerben a római katolikus és Kecskeméten a református jogakadémia működött tovább.²⁴ Ezek közül is elsőként a miskolci jogakadémián indult meg az oktatás 1919 őszén.

A jogakadémia már a kommün idején elkezdte a tevékenységét, majd 1919. október 4-én (a kommün bukását követően, a megszálló romániai csapatok asszisztálása mellett), elsőként az országban Miskolcon kezdődött újra a jogi oktatás összevont évfolyamban.²⁵ Nehézségekbe ütközött a tanári kar megszervezése, hiszen időközben derült ki, hogy a tanárok közül többen nem akarnak Miskolcra költözni. Így például Szlávik Mátyás, a bölcsésztan tanára, Moór Gyula és Ereky István sem szeretett volna Miskolcra jönni. Átköltözött azonban Sztehlo Zoltán, Obetkó Dezső, Maléter István, Hébelt Ede, és Mikler Károly is oktatott. Ez év őszén ez volt az egyetlen működő főiskola az országban, hiszen Budapesten is csak 1920 tavaszán indult újra az oktatás. Sztehlo Zoltán, aki római jogot oktatott eredetileg, ebben az évben magyar anyagi büntetőjogot is tartott heti öt órában. Az egyházjog és a jogtörténet tanára, Mikler Károly a közigazgatási jog és a közgazdaságtan oktatásában vállalt szerepet. Az osztrák magán- és pénzügyi jog felelőse Obetkó Dezső lett. 1921-ben már Miskolcon, a tanárok között találjuk Bruckner Győzőt, Hacker Ervint és Schneller Károlyt is.

A rendkívüli körülményekre való tekintettel, méltányosság alapján a korábban máshová beiratkozott hallgatók felvételére is lehetőséget adtak, és ők is

23 STIPTA: i. m. (1997.) 388.

24 BOLERATZKY: i. m. (1990) 7.

25 STIPTA: i. m. (1997) 384.

levizsgázhattak a jogakadémián. Az oktatás az eperjesi tanrend szerint folyt az első félévben. Átalakításokra, órarend-módosításra a megváltozott viszonyok miatt került sor. A második félévben (1919/1920. II. félév) már akkora volt a hallgatói létszám, hogy az oktatás évfolyamomként, bontásban történhetett.

Létrejött az a tantárgyi rendszer, amely meghatározta a jogakadémián folyó oktatást egészen a megszűnéséig.²⁶ Az első évfolyamon heti 8 órában római jogot és heti 7 órában magyar alkotmány- és jogtörténetet oktatott a hallgatóknak Mikler Károly. Második évfolyamon Maléter István 6 órában magyar közjogot, Sztehlo Zoltán szintén 6 órában magyar magánjogot, 4 órában pénzügyi jogot Flórián Károly, és 3 órában nemzetközi jogot Maléter István oktatott. A harmadik évfolyamon 5-5 órában Obetkó Dezső magyar anyagi és magyar büntetőeljárásjogot tanított, míg Mikler Károly heti 4 órában a magyar állam statisztikájáról tartott előadásokat. Végül a negyedik évfolyamon speciális kollégiumok keretében Maléter István (*Európai államok legújabb története*) és Szlávik Mátyás (*Bölcséleti etika*) előadásaink látogatására volt lehetőség a jogakadémián.²⁷ A jogakadémia szabályzata szerint a hallgatók előadásokat mindenki saját tetszése szerint választhatta meg. Ahhoz pedig, hogy a félév a rendes tanulmányi időbe beszámítható legyen, legalább 20 órát kitevő kollégiumot kellett hallgatni, amelybe nem számítottak bele az idegen nyelvi órák. Kötelező tantárgy volt, tehát a négy évfolyam valamelyikén fel kellett venni egy bölcséleti és egy történeti kollégiumot, legalább heti 4-4 órában, továbbá heti 2-2 órában orvostant és államszámviteltant.²⁸

III. AZ ELSŐ VÁLSÁG IDŐSZAKA: CSÖKKENŐ ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK ÉS A NUMERUS CLAUSUS (1920–1923)

■ A kormányzat ebben az időszakban folyamatosan csökkentette a jogakadémiák állami támogatását. Az első válság 1921 júniusában következett be a jogakadémia életében, amikor Vass József miniszter megvonta az állami támogatást a felekezeti iskoláktól. 1921. június 23-án a 112184/1921. számú rendeletében ugyanis a vallás- és közoktatásügyi miniszter előírta, hogy a szűkös pénzügyi helyzete miatt nem folyósíthatja az államsegélyt a jövőben kinevezendő vagy megválasztandó jogtanárok részére. Bruckner Győző így írt a rendelet hatásáról: „Az eperjesi, illetve miskolczi jogakadémiát ugyan ez a kijelentés nem érintette közvetlenül, mert mind a kilenc szervezett tanszéke be volt töltve, de az akadémia jövő fejlődését mintegy előre kizárja a rendelet, amely ellen éppen ezért a tiszai ev. egyházkerület püspöke óvat is

26 Stipta: i. m. (1996) 19.

27 Stipta: i. m. (1996) 19.

28 *Jogakadémiai Almanach*, 1927. 48.

emelt”.²⁹ Geduly Henrik evangélikus püspök mindössze egy évi haladékot tudott kérni a fizetésmegvonás tekintetében.

Vass József vallás- és közoktatásügyi miniszter intézkedéseiből látható, hogy nem volt a jogakadémiák támogatója. Ez is az oka annak, hogy a jogakadémia tanári kara üdvözlő emlékiratban köszöntötte az új kultuszminisztert, gróf Klebelsberg Kunót. A dokumentumban azzal a kéréssel fordultak az új miniszterhez, hogy szakítson elődje törekvéseivel, amelyek a jogakadémiák ellehetetlenítését célozták. Sajnos azonban kérésük nem járt sikerrel, hiszen 1922 őszén a „jogakadémiák kérdése válságosra fordult”.³⁰ Klebelsberg Kunó ugyanis nem értett egyet a kétszintű jogászképzéssel és az egyházi keretek között folyó jogi oktatással sem.³¹ Jól tükrözik a miniszter álláspontját a vonatkozó jogszabályok is. Az 1922. évi VI. törvénycikk 4. szakasza és az 1922. évi XVII. törvénycikk 8. szakasza felhatalmazást adott a vallás- és közoktatási miniszternek arra, hogy revízió alá vegye az államsegélyben részesülő tanári állások után járó államsegélyt. Amennyiben pedig pénzügyi vagy kultúrpolitikai okokból szükségét látta, akkor meg is vonhatta azt teljes egészében.³² Ezek a rendelkezések egyértelműen a jogakadémiák ellen irányultak. Újra Geduly Henrik püspök lépett fel pártfogóként, amikor memorandumot intézett nemcsak a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, hanem a pénzügyminiszterhez is, amelyben azt kérte, hogy ne vonják meg az államsegélyt a jogakadémiáktól. Hivatkozott a memorandumban irredenta szempontokra és az eperjesi múltra is: „...a cseh megszállás alatt sorvadó Eperjesre kétségtelenül elcsüggesztő hatással lenne annak a híre, hogy közel három százados főiskoláját a kormány egyszerűen megszünteti”.³³

1923. január 17-ére Mikler Károly dékán mint a Jogtanárok Országos Egyesületének társelnöke közgyűlést hívott össze, hogy a jogakadémia mentőakciójának tervét kidolgozzák. Azonban egy héttel korábban, január 5-én megjelent a miniszter 2614/1923. számú rendelete, amelyben rögzítette, hogy a felekezeti jogakadémiák államsegélyét a tanév végével megvonja.³⁴ 1923-ban tehát megszűnt valamennyi rendszeresített jogtanári állás után járó segélyek folyósítása.³⁵ A „magyar kormány 1923 óta egyetlen fillérenyi támogatásban sem részesítette a jogakadémiát.”³⁶ A közgyűlést a döntés ellenére megtartották, és elhatározták, hogy nemzetgyűlési képviselők segítségét kérik a rendelet módosításában. A nemzetgyűlési képviselők (Raffay Sándor, Kaas Albert) a jogakadémia tanáraival együtt keresték fel a minisztert. Mikler Károly egészségi állapota miatt nem tudott részt venni ezen a találkozón, ezért

29 BRUCKNER Győző: A miskolci (eperjesi) ág. hitv. ev. egyházkerületi jogakadémiánk válságos napjai, in: *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület miskolci (eperjesi) jogakadémiájának 1922/23. évi almanachja*. Dunántúl Könyvkiadó és Nyomda R.T., Pécs, 1923. 115. (A továbbiakban: *Jogakadémiai Almanach*, 1923.)

30 *Jogakadémiai Almanach*, 1923. 116.

31 STIPTA: i. m. (1997) 384.

32 *Jogakadémiai Almanach*, 1923. 115.

33 *Jogakadémiai Almanach*, 1923. 116.

34 *Jogakadémiai Almanach*, 1923. 117.

35 BRUCKNER: i. m. (1944) 31.

36 SEREG-KONCZ: i. m. (2015) 86.

öt Molnár Kálmán egri jogtanár képviselte.³⁷ A vallás- és közoktatásügyi miniszter két kérdésre mutatott rá a válaszában: a jogakadémiára és a személyi ügyekre. Érvei között szerepelt a jogakadémiával kapcsolatban, hogy „nem adhat biztatást, mert szegény, csonka ország lévén, a tudományosan képzett tisztviselő-elem ugyanis aránytalanul nagy nálunk s nem célszerű szellemi proletárokat nevelni ma, mikor gyakorlati téren találja meg ki-ki leginkább boldogulását”.³⁸ A személyi ügyekkel összefüggésben azt az ígéretet tette, hogy méltányosan fog eljárni. Ezt követően a jogakadémia emlékiratot szerkesztett a miniszternek, felsorakoztatva benne a jogakadémiák megmaradása melletti egyházpolitikai, tudományos-didaktikai, művelődéspolitikai, nemzeti-irredenta érveket.

Az 1923. január 30-án Nyíregyházán tartott rendkívül egyházkerületi közgyűlésen Zelenka Lajos kúriai bíró, egyházkerületi felügyelő is tiltakozását fejezte ki a rendeletek ellen. Az 1923. március 22-i egyházkerületi közgyűlésen báró Radvánszky Albertet iktatták be egyházi felügyelővé, aki a jogakadémia fenntartását tűzte ki az egyik megvalósítandó céljaként. A Radvánszky Albert vezetésével megalakult küldöttség személyesen kereste fel Klebelsberg Kunót, aki „fájó szívvel konstatálta, hogy néki építés helyett a rombolás szerepe jutott sivár pénzügyi viszonyaink miatt”.³⁹

Sajnos a további erőfeszítések is eredménytelenül zárultak, így most már azt a kérdést kellett megválaszolni, hogy a Miskolci Evangélikus Jogakadémia működni tud-e, fennmaradhat-e államsegély nélkül.⁴⁰ Hosszas tárgyalások következtek, mert gondoskodni kellett új anyagi támogatásról. A jogakadémia Borsod vármegyétől, amely „szomorú pénzügyi helyzetére” hivatkozott, nem kapott segílyt, támogatást.⁴¹

Miskolc új polgármestere azonban Hodobay Sándor lett, aki mint egykori eperjesi diák teljes mértékben kiállt a jogakadémia fennmaradása mellett, és „Alma Máterével szemben igen nagy megértést mutatott”.⁴² Az új polgármester így fogalmazott: „Nagybánya helyét a jövőben Miskolcznak kell majd betöltenie”.⁴³ Miskolc céljai között szerepelt az iskoláinak a fejlesztése is, tekintettel „az utóbbi időben nyert határvárosi küldetésére”.⁴⁴ Hodobay Sándor „megértő és a város érdekeit a szívében viselő nyilatkozatai megnyugtatták a miskolczi joghallgatók szülőit, akik nyugtalanul néztek eddig a jogakadémia jövője elé”.⁴⁵

Újabb nehézségeket okoztak mindeközben a létszám korlátozására irányuló jogszabályok. Az 1920. évi XXV. törvénycikk, a numerus clausus alapján a vallás- és

37 *Jogakadémiai Almanach*, 1923. 117.

38 *Jogakadémiai Almanach*, 1923. 118.

39 *Jogakadémiai Almanach*, 1923. 120.

40 *Jogakadémiai Almanach*, 1923. 123.

41 STIPTA: i. m. (1997) 385.

42 BRUCKNER: i. m. (1944) 31.

43 BRUCKNER Győző: *A miskolci jogakadémia múltja és kultúrmunkássága (1919–1949)*, sajtó alá rendezte: Novák István, Miskolc, 1996. 21.

44 BAZ Megyei Levéltár. IV. 1903/a. Miskolc törvényhatósági jogú város 1922. évi jegyzőkönyve 430.

45 *Jogakadémiai Almanach*, 1923. 126.

közoktatásügyi miniszter évenként megállapíthatta az egyetemekre és a főiskolákra felvehető hallgatók és ezen belül a felvehető zsidó hallgatók létszámát is. A törvény célja tehát eredetileg a zsidó hallgatók egyetemi és főiskolai felvételének a korlátozása volt, később azonban módosították a rendelkezéseit. 1921. október 4-én hozták meg a jogakadémián azt a kari tanácsi állásfoglalást, amelynek értelmében a törvény szerinti arányszámra tekintet nélkül „a keresztény vallású pályázókkal meg nem telt megengedett létszám határáig nem keresztény kérelmezők is felvétetnek”.⁴⁶ Az evangélikus egyház igyekezett oktatási autonómiáját érvényre juttatni, amelynek példája, hogy a jobb előmenetelű jelentkezőket az egyházi hatóság vezetője, a püspök vette fel. A felvehető hallgatói létszám megállapítása a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatáskörébe tartozott. Klebelsberg Kunó álláspontja, mely szerint „a felekezeti oktatás egész Európában túlélte magát”, továbbra sem változott.⁴⁷ Ennek érdekében felszólította a jogakadémiák fenntartó hatóságait, hogy szüntessék meg a jogakadémiák működését. Ezt azonban nem tették meg, ezért jelentősen csökkentette a miniszter a felvehető hallgatók létszámát, és elvette a jogakadémiáktól az államvizsgáztatás jogát.⁴⁸

1923 júniusában hívta össze a polgármester a 40 főből álló törvényhatósági bizottságot, ahol ismertette a jogakadémia segélyezésének a kérdését. A bizottság lelkesedéssel fogadta és támogatta a polgármester javaslatát. A város ennek jegyében biztosította az intézmény számára a szükséges helyiségeket, vállalta a fűtés és a világítás költségeinek a fizetésén túl három tanszék kiadásának a fedezését is.⁴⁹ Összesen évi 6 millió koronát adott Miskolc a jogakadémiának.⁵⁰ Az erről szóló megállapodás 1923. június 26-án született meg, amelyben az oktatók vállalták a „tényleges és állandó” miskolci működést. Hodobay Sándor kiemelte, hogy „kultúrvégvárossá szeretné tenni Miskolczot, és akkor kell, hogy főiskolája legyen”.⁵¹ A város feltételként határozta meg, hogy a tandíjkezdvezmény meghatározott részét (3/8-ad) miskolci, szegényebb sorsú hallgatók kapják meg, valamint a tandíjakat a jogakadémia felekezettől függetlenül határozza meg. A városi költségvetés 0,8 százalékát fordította a jogakadémiára, ennek azonban a többszörösét kapta vissza a hallgatók elhelyezése, ellátása révén.⁵²

A dékáni szék elfoglalását követően Bruckner Győző első feladatai között pedig az szerepelt, hogy tárgyalásokat kezdeményezzen a várossal a jogakadémia érdekében. Miskolc városa az evangélikus egyházkerülettel a segélyről 1924. november 10-én megkötötte azt a szerződést – amelyet a Belügyminisztérium a 168086/IV.1924. számú rendeletével jóváhagyott –, amely a jogakadémia továbbélésének

46 STIPTA: i. m. (1996) 20.

47 STIPTA: i. m. (1997) 385.

48 Uo.

49 Uo.

50 *Jogakadémiai Almanach*, 1923. 127.

51 Uo.

52 STIPTA: i. m. (1996) 21.

az alapját jelentette.⁵³ A szerződés megszületésében jelentős szerepet vállalt Hodobay Sándor polgármester mellett Geduly Henrik püspök, Prónay Görgy miniszterelnökségi titkár, Rakovszky István belügyminiszter is. A város a következő feltételeket határozta meg a támogatásért: a jogakadémia kizárólag Miskolcon működik; az egyházkerület állandóan fenntartja és betölti a nyolc tanszéket; a nyolc tanszék közül három (a magyar törvénykezési, kereskedelmi jogi és váltójogi; a magyar közigazgatási és magyar pénzügyi jogi; valamint a közgazdaságtani, pénzügytani és statisztikai) tanszék tanárainak az illetményeihez járul hozzá Miskolc;⁵⁴ az egyházkerület teljesíti a vállalt kötelezettségeit, amíg az állami segínyt újból meg nem kapja, vagy hagyomány, adomány útján vagy más módon pénzügyi forráshoz nem jut úgy, hogy annak a segítségével a tanári állásokat képes lesz fenntartani.⁵⁵ A város a jogakadémia számára térítésmentesen rendelkezésre bocsátotta a szükséges helyiséget (Városháztér 14. II. emelet). Rögzítették azt is, hogy a szegényebb sorsú hallgatóknak tandíjkedvezményt kell biztosítani.⁵⁶ A szerződéssel megszűnt a jogakadémia ideiglenes helyzete, immár jogilag is része lett Miskolcnak.

A tanári karban változások következtek be. 1921-ben Obetkó Dezső, Flórián Károly és Maléter István a kassai jogakadémiára mentek el, és Hébelt Endre ellen még folyt a fegyelmi eljárás.

Érdemes itt kitérni Hébelt Endre történetére. Hébelt Endre Miskolcra érkezését követően felfüggesztették az állásából, hosszú eljárást követően 1934-ben bocsátották el az állásából. Az evangélikus egyházmegyei törvényszék indította ellene az eljárást, amelynek során a vizsgálat kiterjedt a Tanácsköztársaság alatti magatartására, a munkásegyletemen folytatott oktatási tevékenységére, a képviselői felszólalásaira is. Az evangélikus egyház egyetemi törvényszéke 1923. március 23-án hozott ítéletében a vizsgálat kiegészítését rendelte el. A fegyelmi vizsgálat megejtésére új vizsgálóbiztost küldött ki az egyházmegyei törvényszék, dr. Röck Aladár ügyvédet és főügyészt. A tárgyalást azonban Hébelt Endre súlyos betegsége miatt 1926 júliusára halasztották el.⁵⁷ A fegyelmi bíróság első- és másodfokon is állásvesztésre ítélte, de a harmadfok új eljárást rendelt el. Így 1927. július 25-én került az ügy az egyházmegyei törvényszéke elé, amely Hébelt Endrét a jogtanári állásának az elvesztésére ítélte, továbbá kimondta, hogy minden egyházi tisztség viselésére alkalmatlannak tartja. A két világháború közötti Magyarországon oktatási tevékenységet nem folytathatott a döntés értelmében.⁵⁸

Visszatérve a jogakadémiára: három olyan oktató került a tanári karba, akik a megszűnésig aktívan és színvonalasan vettek részt az oktatásban és a kutatásban. Így a közigazgatási jog és a statisztika oktatója Schneller Károly, a büntetőjog tanára Hacker Ervin, míg a történeti tárgyak és a filozófia tárgyfelelőse Bruckner Győző

53 BRUCKNER: i. m. (1944) 32.

54 BOLERATZKY: im. (1990) 8.

55 SEREG-KONCZ: i. m. (2015) 86.

56 BOLERATZKY: i. m. (1990) 8.

57 *Jogakadémiai Almanach*, 1926. 17.

58 STIPTA: i. m. (1996) 18–19.

lett.⁵⁹ 1923-ban Mikler Károly egészségi állapotára és korára hivatkozással nem vállalta tovább a dékáni feladatokat, így helyére Bruckner Győző került, aki 21 évig látta el a dékáni feladatokat, és meghatározó szerepet töltött be a jogakadémia történetében. Az ő dékáni tevékenységével új szakasz vette kezdetét a Miskolci Evangélikus Jogakadémián. Bruckner Győző számos egyéb címmel rendelkezett, így többek között képesített egyetemi magántanár, a Magyar Történelmi Társulat *Magyarország újabbkori történetének forrásai* című szakbizottságának választott tagja, a magyar alkotmány- és jogtörténet, egyházjog, történelem és filozófia nyilvános rendes tanára, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, a Miskolczi Jogász Turista egyesület elnöke is volt.⁶⁰ A jogakadémia évkönyvének szerkesztői feladatait is ő látta el.

1923-ban 60 hallgató felvételére adott engedélyt tehát a miniszter. A felvételnél a fentebb említett, jogkorlátozó numerus clausus törvény alapján „a fajok és nemzetiségek” számarányát is figyelembe kellett venni. 1923-ban 93-an jelentkeztek a jogakadémia első évfolyamára, és az említett jogszabály értelmében összesen négy izraelita vallású hallgatót lehetett volna felvenni a jogakadémiára. A hallgatói létszámról pontos adatok az 1922/23. tanévből maradtak fenn. Az első félévben 212 rendes hallgatót tartanak számon a tantestületi jegyzőkönyvek és a hivatalos kimutatások. Rendes hallgatónak azok minősültek, akiknek kötelező volt az előadásokon való részvétel. Az első évfolyamra 72 hallgató iratkozott be, második évfolyamon 66-an, míg a harmadikon 42-en, a negyediken 32-en voltak.⁶¹ Érdekes a hallgatók felekezeti megoszlása is, a 71 protestáns hallgatóból mindössze 31-en voltak evangélikusok. A legtöbben miskolci lakosok voltak, 31-en Borsod vármegyéből, míg 24-en Abaújából érkeztek.

Ezt követően vette kezdetét az az időszak, amit a Miskolci Evangélikus Jogakadémia fénykorának tartunk. Dacára annak a körülménynek, hogy a kormányzat álláspontja továbbra sem változott, a virágzó jogakadémia folyamatosan a megszüntetés ellen harcolt a következő években is.

---

59 STIPTA: i. m. (1996) 21.

60 *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület miskolci jogakadémiájának 1925/26. tanévi almanachja*. Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat Részvénytársaság, Miskolc, 1926. 5. (A továbbiakban: *Jogakadémiai Almanach*, 1926.)

61 STIPTA: i. m. (1996) 20.

IV. A MISKOLCI EVANGÉLIKUS JOGAKADÉMIA FÉNYKORA (1923–1939)

A mai viszonyok mellett a magyar kultúra egyik fáklyáját kioltani nem lehet. Már pedig ilyen fáklyája nemzeti kultúránknak az evangélikus jogakadémia, amelynek megmentéséért szívvel, lélekkel a kerület mellé álllok.
(Mikszáth Kálmán, Miskolc város főispánja) ⁶²

■ Klebelsberg Kunó álláspontja erről az időszakról a következőképpen hangzott: „...a felekezeti oktatás egész Európában túlélte magát”.⁶³ Ahogyan korábban említettük, elsőként a főiskolák megszüntetését rendelte el, mivel azonban ez nem történt meg, ezért a felére csökkentette a felvehető hallgatók létszámát, továbbá elvette a jogakadémiáktól a köztisztviselői pályára jogosító államvizsgáztatási jogot. 1923-ban *Klebelsberg Kunó* pedig megszüntette a teljes fizetéskiegészítő államsegélyt. Ebben a helyzetben történt meg a jogakadémián a dékánváltás.

1923-ban november 9-én tartotta Bruckner Győző dékáni székfoglaló beszédét. Itt célként határozta meg az evangélikus egyházzal és a várossal való együttműködést, a kapcsolat megerősítését, az eperjesi főiskolai hagyományok ápolását, az egyházjog kutatásának és a szemináriumi tevékenységeknek a fontosságát. Jelszava így hangzott: „Mindent az ifjúságért!”⁶⁴ Az 1923/24. tanévben a tanári karba visszatért Obetkó Dezső. Maléter Istvánt betegsége miatt Stankóczy László és Hacker Ervin helyettesítették a második félévben. A törvényszéki orvostan oktatására kinevezték Henszelmann Aladárt.

Az 1925/26-os tanévet a dékán úgy értékelte, hogy „csendes, de intenzív munka” folyt le.⁶⁵ A második félév rossz hírrrel kezdődött. 1926 tavaszán egy jogi oktatással kapcsolatos reformtervezet látott napvilágot, amelyben a vallás- és közoktatásügyi miniszter az ország három jogakadémiáját fölöslegesnek ítélte meg, az ott képzett „mezei” jogászokkal együtt. Ennek megfelelően a jogakadémiák megszüntetése mellett érvelt. A tervet azonban nem született rendelet.⁶⁶ Ebben a tanévben több veszteség is érte a jogakadémiát. Elhunyt 1925. július 13-án Csengey Gusztáv, aki *A nemzeti felkelések története* című speciális kollégium előadója volt, az eperjesi akadémiának dékánja és rektora is volt. Számos testületben részt vett (Petőfi Társaság, Hallei Egyetemi Magyar Egyesület, Miskolci Joghallgatók Egyesülete). Bruckner Győző így emlékezett rá: „Utolsó éveit megkeserítette forrón szeretett hazájának szomorú sorsa, és a cseh invázió elől új otthon keresett és talált Miskolcon,

62 *A miskolci jogakadémia létkérdése.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat R.-T., Miskolc, 1927. 15–16.

63 STIPTA: i. m. (1997) 385.

64 *Jogakadémiai Almanach*, 1924. 102.

65 *Jogakadémiai Almanach*, 1926. 13.

66 SEREG-KONCZ: i. m. (2015) 87.

hol a költészet nyújtott neki vigasztalást. Lírájának nemes hangjai elnémultak, de zenéjük még sokáig rezeg a szívekben és növeli azt a szeretetet és csodálatot, mely Csengeryt mindenütt körülvette.”⁶⁷ 1925. október 24-én halt meg Obetkó Dezső, aki a polgári törvénykezési jog, a magyar kereskedelmi és váltójog nyilvános rendes tanára volt, emellett képesített ügyvéd és törvényszéki bíró is. 1910/11-ben az eperjesi kollégium rektora volt, 1911-től 1920-ig a kar prodékánja, és az *Eperjesi Lapok* szerkesztői feladatát is ellátta. Ugyancsak Bruckner Győző emlékezett meg róla: „A régi Eperjesi Kollégiumnak színmagyar szellemét, régi eszméit hozta új működési helyére, mikor Eperjestől megválni kényszerült. Korai halála egy tartalmas, komoly törekvésekben gazdag pályát szakított ketté, s a jogakadémiára nézve fájdalmas veszteséget jelent.”⁶⁸ Az elhunyt tanárok mellett tudósít a jogakadémia évkönyve Rakovszky István harmadéves „kiváló előmenetelű” joghallgató haláláról is.⁶⁹ Más személyi változások is érték a tanári kart. 1925-ben Maléter István nyugdíjazásával megüresedett a közjog–nemzetközi jog–politikai tanszék, amelyre Zsedényi Béla került. Zsedényi Béla „kitűnő tanulmányaival é nagyszerű előadásaisal páratlan népszerűséget szerez s az ő óráit mindig igen nagy számban keresték fel a hallgatók”.⁷⁰ Továbbra sem vehetett részt az oktatásban Hébelt Ede, így őt Sztehlo Zoltán (osztrák jog) és Putnoki Béla (magánjog) helyettesítette. A tanári kar tagjai között volt Hacker Ervin, Schneller Károly, Sztehlo Zoltán, Szontágh Vilmos, Henszelmann Aladár, Szilágyi Antal és Putnoki Béla. A jogakadémián lektor és nyelvmesterként működött közre az oktatásban Budaker Károly (német nyelvi lektor), valamint Raffay Károly (angol nyelvmester).⁷¹ A jogakadémián három alapvizsgálati bizottság, egy jogtudományi államvizsgálati és egy államtudományi államvizsgálati bizottság működött. A második félévtől államszámviteli tanfolyamot is szerveztek a jogakadémián, ahol az előadásokat Szontágh Vilmos tartotta.

Az 1926/27. tanévről így ír Bruckner Győző: „Mikor az évről évre jobban és jobban izmosodó főiskolánk legutolsó évi történetére visszatekintünk, azt a boldog érzést, amit a szép fejlődése vált ki bennünk, fekete zászlók, gyászlobogók lobogása zavarja meg; egy professzorát és két érdemes hallgatóját adta át akadémiánk az elmúlt tanévben az anyaföldnek”.⁷² 1927 áprilisában Eperjesen halt meg Horovitz Simon, a jogakadémia nyilvános rendes tanára. Boros József elsőéves joghallgató súlyos betegségben, míg Kosztolányi Zoltán ugyancsak elsőéves joghallgató spanyoljárvány miatt halt meg.⁷³ Megalakult az Eperjesi Kollégiumi Diákszövetség. Az 1926/27. tanévben Szelényi Ödön az etika és a filozófia speciális kollégiumok jogakadémiai magántanára lett, valamint Surányi-Unger Tivadart a magyar kereskedelmi és

67 *Jogakadémiai Almanach*, 1926. 11.

68 *Jogakadémiai Almanach*, 1926. 12.

69 *Jogakadémiai Almanach*, 1926. 13.

70 ifj. SCHNELLER Károly (szerk.): Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira (sajtó alá rend. Boleratzky Lóránd), 1995. 20.

71 *Jogakadémiai Almanach*, 1926. 8.

72 *Jogakadémiai Almanach*, 1927. 17.

73 *Jogakadémiai Almanach*, 1927. 18.

váltójogi, magyar polgári törvénykezési jogi tanszékre hívta meg a jogakadémia. Bővült a speciálkollégiumok száma is: például Hacker Ervin *Börtönügyi részletkérdések*, Zsedényi Béla *Trianoni béke*, Schneller Károly *Népmozgalmi statisztika* címen tartott órákat.⁷⁴ Az 1927/28-as tanévben újabb negatív változást hozott a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelete. Az 50139/1927. számú vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet a köztisztviselői pályára minősítő jog- és államtudományi vizsgák megtartásának jogát a tudományegyetemek számára biztosította, tehát a jogakadémiáktól elvette ezt a jogot.

Miskolc törvényhatósági bizottságának az 1927. szeptember 29-én tartott közgyűlésén is felmerültek a jogakadémiákkal kapcsolatos kormányzati intézkedések. Hodobay Sándor elkeseredésének adott hangot, és rámutatott arra, hogy Miskolcnak mindent önállóan, a maga erejéből kell megteremtenie. Utalt arra is, hogy Miskolc többször kért főiskolát, és amikor végre „a végzet szomorú intézkedése folytán úgyszólván véletlenségből” megkapta, a kormányzat akarja elvenni a várostól.⁷⁵ A dékán a jogakadémia nemzetközi kapcsolatait is felhasználta megmaradásáért. 1926-ban Bruckner Győző az uppsalai érseket látogatta meg Svédországban. Söderblom Náthán ellenvetését fejezte ki a jogakadémia megszüntetésével kapcsolatban, ahogyan fogalmazott: „... ha hontalanná lett is az Önök főiskolája, mely evangélikus szempontból nagy erkölcsi tőkét jelent, tartsanak ki mellette, mert egy évszázados tradíciókkal bíró intézmény elejtése oly veszteség volna, mely a svéd nemzetnél is visszhatást keltene. Állam és egyház nyújtson egymásnak békejobbot kultúra fejlesztésénél és megalapozásánál.”⁷⁶ 1927-ben Hindenburg birodalmi elnök születésnapjára táviratot küldött a jogakadémia, melyben jelezte, hogy a „Miskolcra menekült jogakadémiát a német nemzethez eltéphetetlen szálak” kötik.⁷⁷ Az elnök válaszolt a jogakadémia levelére, melyben annak fejlődését „szívből kívánta”.⁷⁸ A tiszai evangélikus egyházkerület elnöksége a kormányzótól is kihallgatást kért, de érdemi változásokat nem eredményezett a találkozó.⁷⁹

Bruckner Győző így értékelte az elmúlt időszakot: „Ha visszapillantunk erre a tíz évre, a lankadatlan küzdelmek sorozatát látjuk, harcot a létért s mindenkor kicsilllog a szent cél: ezt a történelmi múltú magyar főiskolát meg kell menteni a jövő Magyarországnak”.⁸⁰ A tanévben ünnepelték Putnoki Béla 30 éves írói jubileumát, a tanári karban nem történtek változások. A kötelezővé tett testnevelést a következő sportágakban lehetett teljesíteni: vívás, torna, korcsolya és sí, valamint nyáron az atlétika.⁸¹

74 *Jogakadémiai Almanach*, 1927. 15.

75 STIPTA: i. m. (1997) 386.

76 BOLERATZKY: i. m. (1990) 9.

77 STIPTA: i. m. (1997) 386.

78 STIPTA: i. m. (1997) 387.

79 BOLERATZKY: i. m. (1990) 9.

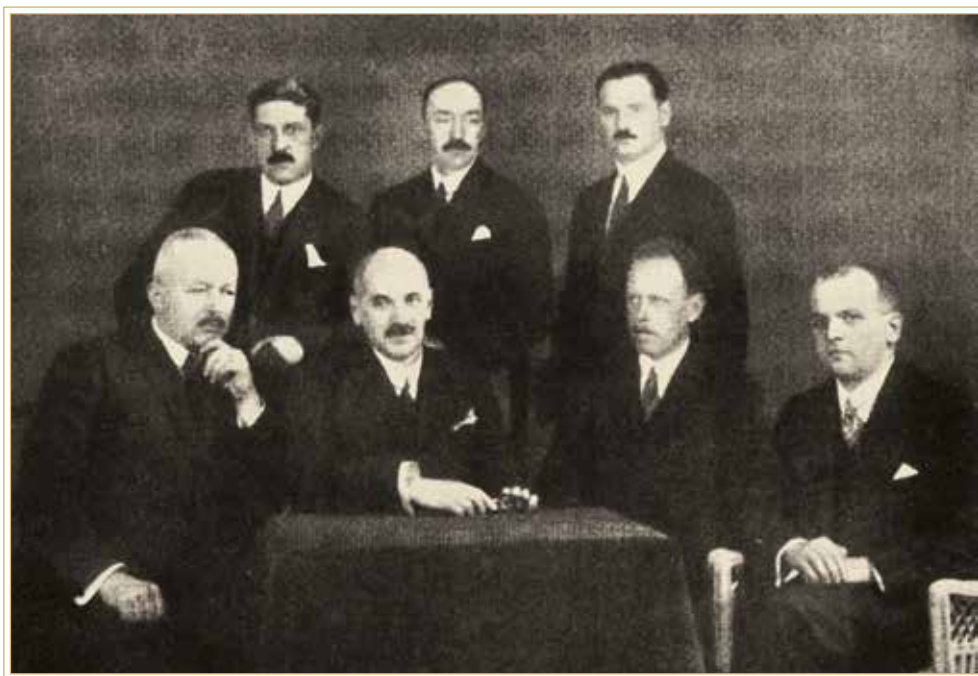
80 *Jogakadémiai Almanach*, 1928. 15.

81 *Jogakadémiai Almanach*, 1927. 45–46.

Az 1928/29-es tanévben tanárai közül ekkor már kilencen képesített egyetemi magántanárok voltak. A tanári karban Csorba Zoltán lelkész lett az angol nyelv ideiglenesen megbízott lektora.⁸² A Hacker Ervin büntetőjogi szemináriumán való részvételhez a vezető tanár előzetes engedélyére volt szükség.⁸³ A vallás- és közoktatásügyi miniszter 40 hallgató felvételét engedélyezte ebben a tanévben, ezért a jogakadémia táviratot küldött Klebelsberg Kunónak, amelyben sérelmezte ezt a keretszámot: „...közel 200, részben szegénysorsú, jeles és jó előmenetelű magyar ifjút kellene a szülők szociális érdekeinek és a Nagyméltóságod által is bölcsen felismert demokratikus kívánalmaknak súlyos sérelmére visszautasítani”.⁸⁴ A táviratnak annyi eredménye lett, hogy a miniszter tíz fővel felemelte a felvehető tanulók létszámát. Ezt követően minden tanévben harcolnia kellett a jogakadémiának a hallgatói létszámok emeléséért.

*A jogakadémiai tanári kar az 1929/1930. tanévben Miskolcon:
Zsedényi Béla, Szontagh Vilmos, Surányi-Unger Tivadar,
Sztehlo Zoltán, Bruckner Győző, Hacker Ervin, Schneller Károly*
Forrás: Novák István: *Az eperjesi-miskolci jogászfjúság diákélete*, 497.

82 *Jogakadémiai Almanach*, 1929. 16.

83 *Jogakadémiai Almanach*, 1929. 19.

84 *Jogakadémiai Almanach*, 1929. 28.

Az 1929/1930. tanévben a jogakadémia nyilvános rendes tanárai Bruckner Győző, Hacker Ervin, Schneller Károly, Szontágh Vilmos, Sztéhlo Zoltán és Zsedényi Béla voltak; címzetes nyilvános rendes jogakadémiai tanárként működött közre Henszelmann Aladár és Szilágyi Antal; míg jogakadémiai magántanár volt Putnoki Béla és Szelényi Ödön. Budaker Károly és Csorba Zoltán a lektori feladatokat látták el. Fontos esemény volt a jogakadémián is Horthy Miklós tízéves kormányzóságának a megünneplése, amelyet a Werbőczy Bajtársi Egyesület szervezett. Továbbá emlékkönyv kiadásával emlékeztek meg az Ágostai Hitvallás megalkotásának negyedszázados évfordulójáról.⁸⁵ Ettől a tanévtől kezdve a katona szolgálatot beszámították a jogi tanulmányokba.

*Részlet a Werbőczy Bajtársi Egyesület 1936. február 26-i táncos dísztáboráról.
Forrás: Novák István: Az eperjesi-miskolci jogászfűjség diákélete, 382.*

Az 1930/31. tanévben megkezdődött a jogakadémia székházépítésének az előkészítése. Továbbra is problémát jelentett az engedélyezett alacsony hallgatói létszám (40 fő), amelyet az egyházkerület segítségével újra sikerült – ezúttal 80 főre – emelni.⁸⁶ A tanári kar tagja lett Haendel Vilmos és Zelenka István. Az 1932/33-as tanév évkönyvében megemlékeztek gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter haláláról, aki 1932. október 11-én hunyt el. Kiemelték érdemeit az analfabetizmus leküzdése terén, ugyanakkor megjegyezték, hogy „nagyszabású kultúrpolitikájában nem szánt szerepet a jogakadémiának, sőt azokat teljesen el akarta sorvasztani”.⁸⁷ A dékán pedig üdvözölte az új vallás- és közoktatásügyi minisztert, Hóman Bálintot. Tovább folytak a tárgyalások a jogakadémia elhelyezéséről, mert a székház építésének tervét

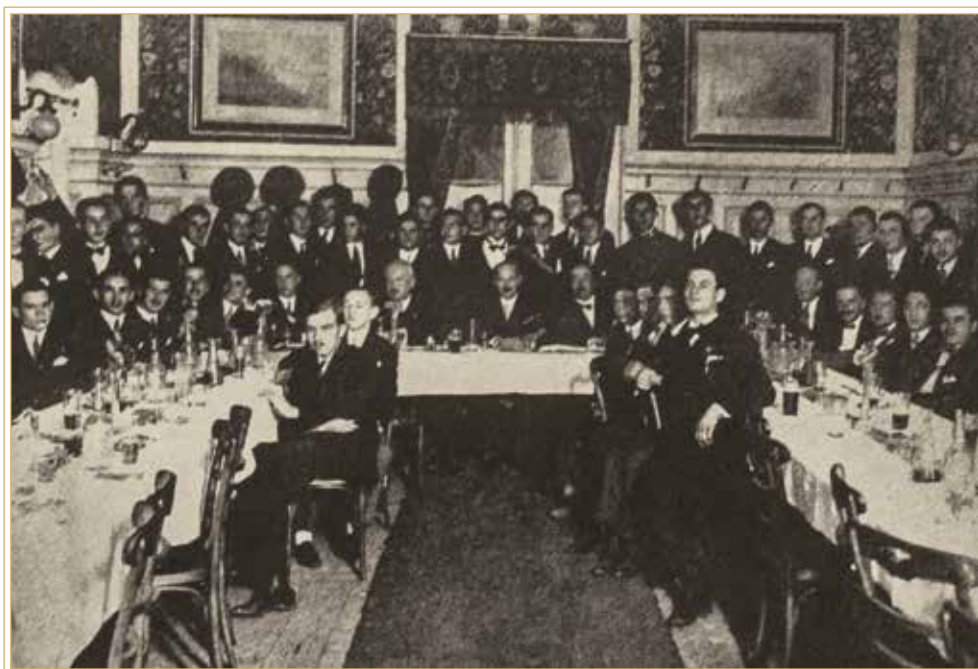
⁸⁵ *Jogakadémiai Almanach*, 1930. 22–23.

⁸⁶ *Jogakadémiai Almanach*, 1931. 32–33.

⁸⁷ *Jogakadémiai Almanach*, 1933. 29.

a gazdasági viszonyok miatt el kellett vetni. Az 1933/34-es tanévben a 80-as hallgatói keretlétszámot ismét az egyházkerület segítségével 90-re sikerült emelni. Ebben a tanévben szinte valamennyi egyetemen és főiskolán zavargásokra került sor, amelyre Bruckner Győző a téli félév lezárásakor reagált: „...nem mulasztom el, hogy teljes elismerésemet ne fejezzem ki a Miskolci Joghallgatók Testületének, továbbá a Werbőczy Bajtársi Egyesületben és a Jogász Turista Egyesületben tömörült joghallgató uraknak a közelmúltban tanúsított higgadt s belátó magatartásukért, amelynek az eredménye az volt, hogy Miskolcon egyetlen egy esetben sem fordultak elő azok a rendzavarások, melyek a fővárosban s egyes vidéki főiskolákon az előadások nyugodt menetét megnehezítették, sőt lehetetlenné tették. Miskolc jogászfijúsága [...] eddig mindig tudatában maradt annak, hogy a kitaró és lelkiismeretes munkával, nem pedig dorongok és husángok segítségével kell megküzdenie a maga igazát.”⁸⁸ 1933 decemberében elhunyt Maléter István, a „legszeretreméltóbb, rokonszenves, melegszívű” kartárs.⁸⁹

A Miskolci Joghallgatók Testülete ismerkedési estje 1930. október hóban
Forrás: Novák István: *Az eperjesi-miskolci jogászfijúság diákélete*, 384.

⁸⁸ *Jogakadémiai Almanach*, 1934. 34.

⁸⁹ *Jogakadémiai Almanach*, 1934. 28.

Az 1934/35. tanévben megtörtént a jogakadémia helyiségeinek az átalakítása, így kibővültek a tantermek, adminisztratív helyiségeket és könyvtárszobát hoztak létre. Két vetítógép is rendelkezésre állt innentől kezdve az előadások színvonalának növelése érdekében.⁹⁰ Ebben a tanévben sikerült megnyitni a jogakadémiai menzát is. Az 1935/36. tanévben 40-ben, míg ezt követően 50-ben állapította meg az első évfolyamra felvehető joghallgatók számát a miniszter.⁹¹ Ezek az alacsonyan megállapított keretszámok egyre inkább ellehetetlenítették a jogakadémia működését.

*A jogakadémiai tanári kar az 1933/1934. tanévben Miskolcon:
Zelenka István, Haendel Vilmos, Szontagh Vilmos, Zsedényi Béla,
Schneller Károly, Stehlo Zoltán, Bruckner Győző, Hacker Ervin*
Forrás: Novák István: *Az eperjesi-miskolci jogászfijűség diákélete*, 497.

A Miskolci Ügyvédi Kamara 1935-ös éves jelentésében arról számolt be, hogy a jogakadémiák fölös számban ontják magukból a pályára készülő fiatalságot, és „még sokszor: tudás és alapos előképzettség nélkül”.⁹² A jogakadémia tanárai a vádakat visszautasították. A tiszai evangélikus egyházkerület miskolci jogakadémiája

⁹⁰ *Jogakadémiai Almanach*, 1935. 42.

⁹¹ BRUCKNER: i. m. (1944) 34.

⁹² Miskolc története, V/2. 354.

pártfogósága 1935. szeptember 26-án átruházta a fenntartói jogát a jogakadémiai igazgatóválasztmányra, és négy rendes és két póttagot választott be a saját tagjai közül. *Vitéz Görgey László* felsőházi tagot választotta meg az egyházkerületi közgyűlés világi elnökként az igazgatóválasztmányba, míg az egyházi elnök *Domján Elek* kormányfőtanácsos, a tiszai evangélikus egyházmege esperese lett.⁹³ Az igazgatóválasztmány 1936. január 20-án tartotta meg az alakuló ülését Miskolcon, a jogakadémia tanácsstermében. Új szervezeti és kormányzati szabályzat született, amelynek értelmében hét éven keresztül vezette a testület a jogakadémiát, intézte annak anyagi ügyeit. Mindezek érdekében két szakbizottságot alakítottak: pénzügyit és számvizsgálót. A választmánynak számos problémával meg kellett küzdenie a hét év során, így a létszámkérdéssel, a jogi szakoktatás reformjával, a működését korlátozó 1940-es törvény rendelkezéseivel is.⁹⁴ Mindezek ellenére mégis ez az időszak jelenti a jogakadémia fénykorát és a pénzügyi stabilizáció időszakát egyben. 1935-ben már közel 300 ezer pengő vagyonnal rendelkezett.

Az 1936/37-es tanév szeptemberében életbe lépett az új tanulmányi és fegyelmi szabályzat. A felvehető hallgatói létszámmal ismét probléma volt, az eredetileg 50-es létszámot 68-ra emelte a miniszter. A jogakadémiának több ingatlana is lett, így a Széchenyi út 2. szám alatt és két tapolcai villatelek is. Mindez az anyagi biztonság lehetővé tette, hogy a tanárokat a jogakadémia az egyetemi professzorok színvonalán tudta fizetni,⁹⁵ így stabilizálódott a tanári kar is. 1937 februárjában elhunyt Geduly Henrik, aki püspökként „szakadatlanul őrködött a nagymultú, ősi eperjesi Kollégium felett”.⁹⁶

Az 1937/38. tanévben a dékáni hivatal ügykezelésének egységesítése érdekében titkárt választott az igazgatói választmány. Dr. Kovács Tibor látta el ettől az évtől kezdve tehát a titkári feladatokat.⁹⁷ Az 50-es hallgatói létszámot végül 75-re sikerült emelni ebben a tanévben. 1937. december 10-én a jogakadémiai hallgatók légmentes előadásán vettek részt, amelyet Geissler Ernő gépészmérnök tartott.

Az 1938/39-es tanévben Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter 70-ben, majd a következő két tanévben 75-ben állapította meg az első évfolyamra felvehető joghallgatók létszámát.⁹⁸ 1939. március 15-én, a jogakadémia Miskolcra való költözésének 20. évfordulóján Bruckner Győző a következőképpen értékelte a Miskolcon töltött két évtizedet: „...a főiskola erős gyökereket vert Miskolc városában, amelynek közönségéhez a már általa felnevelt és kibocsátott nemzedékek révén is közvetlen bensőséggel hozzánőtt. Miskolc lendületes és lüktető életének komoly és pótolhatatlan tényezőjévé vált a főiskola s méltóan megfelel annak a bizalomnak és szeretetnek, amellyel a város közönsége, mint menekült intézményt befogadta, és részére támogatását biztosította, úgy, hogy ma már Miskolc nem nélkülözheti

93 BRUCKNER: i. m. (1944) 33.

94 Uo.

95 STIPTA: i. m. (1997) 387.

96 *Jogakadémiai Almanach*, 1937. 36.

97 *Jogakadémiai Almanach*, 1938. 36.

98 BRUCKNER: i. m. (1944) 34.

azokat az előnyöket, amelyeket a jogakadémia a maga intézményesen felépített tudományos felkészültségével nyújt.”⁹⁹ A tanári karban annyi változás történt, hogy Novák István jogakadémiai gyakornokként csatlakozott az egyházi jogi tanszékhez, valamint Sztehlo Zoltánt 1938 augusztusában a debreceni egyetem nyilvános rendkívüli tanárává nevezték ki. A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelete alapján a jogakadémia a katonai szolgálatra bevonult hallgatóknak 1939 elején pótfélévet biztosított.

Az 1939/1940. tanévben Zelenka István egyetemi magántanári képesítést szerzett, míg Schneller Károly lemondott jogakadémiai tanári állásáról, miután a szegedi egyetem nyilvános rendkívüli tanárává nevezte ki. A tavaszi félévre mindössze 270 hallgató iratkozott be, mert a hallgatók egy részét katonai szolgálatra hívták be, másrészt már ekkor ellenőrizték a numerus clausus betartását is.¹⁰⁰ 1940-től azonban újabb nehézségekkel kellett a jogakadémiának megküzdenie, ekkor kezdődik a Miskolci Evangélikus Jogakadémia történetének záró szakasza.

V. A MISKOLCI EVANGÉLIKUS JOGAKADÉMIA SORSA A HÁBORÚS ÉVEK ALATT (1940–1944)

■ Az 1940 és az 1944 közötti időszak tehát már a hanyatlás, a szervezeti leépülés időszaka volt a jogakadémia életében. 1940 őszén a kultuszminiszter újabb törvényjavaslatot nyújtott be az országgyűlés elé, amely a kolozsvári egyetem visszaállításáról és a szegedi egyetem felállításáról rendelkezett. A törvényjavaslat záradéka azonban a jogakadémiákra vonatkozott: „A jogakadémiákon az 1942/43. tanévtől kezdve csupán két évfolyam működhetik. Jogakadémián csupán az első és a második alapvizsgát lehet letenni. A jogakadémiai hallgató a tanulmányait a második alapvizsga sikeres kiállása után a tudományegyetem jog- és államtudományi karán folytathatja.”¹⁰¹ Így a jogakadémiák (ismét, ahogyan az 1850-es években) alárendelt helyzetbe kerültek. 1940-ben tehát bővült a jogi karok száma, amely a szervezeti leépülés kezdetét jelentette a jogakadémia számára. „Szegeden vitéz nagybányai Horthy Miklós Úrnak, Magyarország kormányzójának nevét viselő tudományegyetemet kell felállítani” – olvasható az 1940. évi XXVIII. törvénycikkben. Mindez újra felvetette a jogakadémiák létjogosultságának a kérdését. Lichtenstein László egyházkerületi felügyelő és Turóczy Zoltán püspök felkeresték Hóman Bálint kultuszminisztert, azonban találkozójuk nem járt eredménnyel. 1941 áprilisában a további tárgyalások eredményeképpen aztán mégis megjelent egy rendelet (24724/1941. számú vk. miniszteri rendelet), amely az 1939. évi II. törvénycikk 168. szakaszában foglalt

99 BRUCKNER: i. m. (1944) 32.

100 BRUCKNER: i. m. (1997) 27.

101 BRUCKNER: im. (1944) 37–38.

felhatalmazása alapján meghosszabbította a jogakadémiák teljes négy évfolyamú működését az 1941/1942. tanévre. Újabb rendelettel (31600/1942. számú vk. miniszteri rendelet) pedig az 1942/43. tanévre is meghosszabbították, tehát folytatódhatott a négy évfolyamos képzés. Ez azonban csak átmeneti megoldás volt.

A vallás- és közoktatásügyi miniszteri székbe Szinyei Merse Jenő került, aki mértőbb álláspontot képviselt a jogakadémiákkal szemben. Innentől kezdve folyamatosak voltak a változások a tanári karban. A kolozsvári, a szegedi és a debreceni egyetem jogi karai a vidéki jogakadémiák legjobb tanárainak katedrákat ajánlottak fel. Debrecenbe ment Sztehlo Zoltán 1938-ban, majd Schneller Károly Szegedre 1939 nyarán. Szontágh Vilmos 1940-ban, majd 1943-ban Hacker Ervin is a debreceni egyetem nyilvános rendes tanára lett. Henszelmann Aladár és Szilágyi Antal is távozott Miskolcra. Szilágyi Antal a maroszigeti törvényszék elnöke lett.

A nehézségek ellenére az 1940/41. tanévben 329 hallgató iratkozott be a jogakadémiára, amelyből 173-an római és görögkatolikusok, 106-an reformátusok, 36-an evangélikusok, 2-en görögkeleti vallásúak, 11-en izraeliták voltak, és egy hallgató unitárius vallású volt. A következő félévben jelentősen csökkent a létszám: 290 hallgató iratkozott be.¹⁰² 146 hallgató miskolci volt, de Tolna, Vas, Veszprém és Zala megye kivételével minden vármegyéből jöttek hallgatók.¹⁰³

Az 1941/42. tanévben a tanári karban találjuk ekkor még Hacker Ervint, Zsedényi Bélát, Szepesváraljai Haendel Vilmost, Henszelmann Aladárt, Szigethi Szilágyi Antalt és Putnoki Bélát. Az angol nyelvi lektori feladatokat Csorba Zoltán látta el, és továbbra is közreműködött a jogakadémia lektori feladatainak ellátásában Kovács Tibor is. Megbízott előadóként vett részt Jakab Sándor, aki pénzügyi számvizsgálóként az államszámviteltan előadója volt. A jogakadémia pedellusi feladatait továbbra is Fodor Gyula látta el.¹⁰⁴ Zsedényi Bélának a kormányzó egyetemi rendkívüli magántanári címet adományozott oktatói és tudományos munkája elismerésül. A kötelező tárgyak mellett a speciális kollégiumok látogatására továbbra is lehetőség volt: *A hármasszövetség kora (1871–1908)* címmel Bruckner Győző; *Korszerű honvédelmi ismeretek* címmel Kozma István vezérkari ezredes, *Váltójogi praktikum* címmel Putnoki Béla tartott előadásokat.

Az 1943/44. tanévben a következő oktatókat találjuk még Miskolcon: Bruckner Győzőt, Szepesváraljai Haendel Vilmost, Zsedényi Bélát, Zelenka Istvánt, Hilscher Dezsőt és Putnoki Bélát. Haendel Vilmos és Zelenka István nyilvános rendes tanárrá léptek elő. Bruckner Győzőnek a kormányzó a szakirodalom művelése és az egyetemi oktatás terén szerzett érdemei elismerésül adományozott nyilvános rendkívüli tanári címet 1941-ben.¹⁰⁵ Ugyanezt a címet kapta meg 1942-ben dr. Zsedényi Béla is, aki 1944. január 1-től betegsége miatt nyugdíjba vonult. Mindezek ellenére az oktatás folyt, és a hallgatói létszám is emelkedett. A joghallgatók létszáma meghaladta

102 *Jogakadémiai Almanach*, 1941. 80.

103 *Jogakadémiai Almanach*, 1941. 81.

104 *Jogakadémiai Almanach*, 1942. 24.

105 BRUCKNER, 1944. 40.

a félévenkénti 300-at.¹⁰⁶ Míg 1940-ben 356-an, addig 1944-ben 592 joghallgató tanult a miskolci jogakadémián.¹⁰⁷ 1944. október 10-től légi tevékenység miatt meg kellett szakítani az előadásokat. Bruckner Győző felhatalmazást kapott a püspöktől, hogy az akadémiát Sopronba vagy Kőszegre menekítse. Végül a dékáni hivatal iratait és pénzét Budapestre, Veszprémbe, végül Sopronba mentette, majd ő maga fiával együtt Németországba menekült.¹⁰⁸ Rajniss Ferenc nyilas miniszter közben 1944. október 29-től bizonytalan időre bezáratta az egyetemeket és a főiskolákat.¹⁰⁹

VI. ÚJRAKEZDÉS ÉS MEGSZŪNÉS (1945–1949)

■ 1945 januárjában Zsedényi Bélát bízta meg Turóczy Zoltán püspök a jogakadémia vezetésével, és így újra megindult az oktatás 1945. január 15-én. Főleg helyi oktatókat kértek fel a tanításra, így többek között Dienes Istvánt, Kristóf Tibort, Csorba Zoltánt, Záborszky Gyulát. Zelenka István és Hilscher Dezső tért vissza leghamarabb Miskolcra. Kezdetben mostoha körülmények között, a Zsedényi–Pazár-lakásban működött a jogakadémia, majd később került a Zeneakadémia épületébe.¹¹⁰ Igazgatóválasztmányt hívtak össze, céljuk a jogakadémia újrászervezése volt anyagi és erkölcsi tekintetben is. A tervek között szerepelt esti tanfolyam indítása is a dolgozók részére. Dékánválasztást is hirdettek. 1945. szeptember 11-én a választáson Zelenka István és Hilscher Dezső jelent meg, szavaztak, és mivel mindenkire egy szavazat jutott, ezért sorsot húztak. Zelenka István nyert. 1945. szeptember 26-án visszaérkezett Bruckner Győző Miskolcra, az igazoló bizottság egyhangúan igazolta, és ő úgy vélte, hogy ezzel a dékáni tiszttel viselésére is jogosult.¹¹¹ Arra hivatkozott, hogy őt 1944 júniusában három évre választották meg, és Turóczy Zoltán püspök tudtával hagyta el Magyarországot. Érvelését azonban az egyház nem fogadta el.¹¹²

A Miskolci Joghallgatók Testülete 1946-ban állást foglalt a miskolci egyetem létrehozása érdekében. Az egyetem részét képezte volna a jogakadémia, a volt kassai és újvidéki kereskedelmi főiskolák, és a soproni evangélikus hittudományi kar is.¹¹³ A jogakadémia tanáraiban is felmerült egy miskolci egyetem, ezen belül a jogi kar létrehozásának a gondolata, amelynek tervét egy memorandumban elküldték a minisztériumba. Az egyetemnek a Kossuth Lajos nevet adták volna. A tervek szerint kereskedelmi és ipari szakot is magába foglaló közgazdaság-tudományi és szociálpolitikai szakkal bővült volna. Hozzá tartozott volna a soproni bánya-, kohó- és

106 BRUCKNER, 1944. 41.

107 STIPTA, 1997. 389.

108 STIPTA, 1997. 389.

109 Miskolc története, 2007. 357.

110 BOLERATZKY: i. m. (1990) 11.

111 STIPTA: i. m. (1997) 389.

112 STIPTA: i. m. (1997) 390.

113 BOLERATZKY: i. m. (1990) 12.

erdőmérnöki kar is.¹¹⁴ Teleki Géza miniszter azonban nem látta megvalósíthatónak ezt a tervet. 1946/47-ben esti munkásszemináriumokat szerveztek, összesen 42 hallgató, diósgyőri vasmunkások részére. Ezt követően még egyszer merült fel a miskolci egyetem létrehozásának a gondolata, amelyet Rónai Sándor miskolci képviselő is támogatott. A miniszter azonban ezt a tervet is elvetette.¹¹⁵

1946-ban kezdődik a jogakadémia történetének utolsó időszaka. Az 1946-ban megkezdett állami lépések tehát a jogakadémiák és köztük a miskolci intézmény megszűnéséhez vezettek. 1946. március 21-én Bassola Zoltán kultuszállamtitkár értekezletet tartott a jogakadémiák részvételével. A miskolci jogakadémiát Zsedényi Béla és Ordass Lajos képviselték. Az értekezlet fő kérdése az volt, hogy fenntarthatók-e továbbra is a jogakadémiák. Bár törekedtek a kompromisszumos megoldásra, a megegyezés nem jött létre. Egy fontos eredménye mégis volt a találkozóknak: Zsedényi Béla bejelentése nyomán legalizálódott a női hallgatók jogakadémián való tanulási lehetősége.¹¹⁶ Egyértelművé vált, hogy elsősorban az orvosi és a műszaki képzéseket kívánja a kormányzat előtérbe helyezni. 1947. március 12-én a nemzetgyűlésben egyedül Révész László kisgazdapárti képviselő támogatta a jogakadémiák fenntartását. A 60000/1946. VKM rendelet módosította a jog- és államtudományi karok tanulmányi és vizsgarendjét, míg a 67000/1946. számú VKM rendelet egységesítette az államtudományi és a jogtudományi doktori fokozatot. Ennek elnyeréséhez írásbeli értekezés elkészítésére és négy doktori szigorlat letételére volt szükség. A doktori szigorlatok történeti, elméleti, közjogi és magánjogi részre oszlottak.¹¹⁷ A tudományegyetemek állam- és jogtudományi karán megkezdett tanulmányokat nem lehetett a jogakadémián folytatni, azok a hallgatók pedig, akik a jogakadémián szereztek végbizonyítványt, Budapesten vagy a miniszter által kijelölt egyetemen teheték le a szigorlatot.¹¹⁸ Újabb rendelet miniszteri vizsgabiztos kiküldését rendelte el a jogakadémiai vizsgákhoz, amelynek célja az volt, hogy a „jogakadémiák tanítási módszereit és tanulmányi eredményeit megfigyeljék”.¹¹⁹ Bruckner Győző meggyőzően tiltakozott a rendelet ellen, rámutatott arra, hogy még I. Lipót és a Bach-féle elnyomatás korszakában sem voltak vizsgabiztosok. Meglátása szerint az ellenőrzés a szigorlati eredmények elemzésével is megvalósítható, és ezzel a tanszabadság jogát sem éri sérelem. Hivatkozott továbbá arra is, hogy a jogakadémia semmilyen állami támogatásban nem részesült.¹²⁰ Tiltakozása eredménnyel járt, mert 1947-ben sor került a miniszteri biztos visszarendelésére.

Az 1948. évi XXXIII. törvénycikk államosította a jogakadémiákat, ami azt jelentette, hogy a jogakadémiák állami fennhatóság alá kerültek, és végül az oktatási reform alapján az egyetemek mellett nem volt többé helye a jogakadémiáknak.

114 STIPTA: i. m. (1997) 390.

115 Uo.

116 BOLERATZKY: i. m. (1990) 13.

117 Uo.

118 Uo.

119 36412/1947. számú VKM rendelet. BOLERATZKY: i. m. (1990) 12–13.

120 BOLERATZKY: i. m. (1990) 14.

A jogalkotó a döntését így indokolta: „...a jogakadémiák jelentőségüket veszített, idejüket múlt intézmények”. 1948. június 30-tól a három jogakadémia nem volt többé egyházi intézmény, tanárai és dolgozói állami alkalmazottak lettek.

Az evangélikus egyház vezetése 1948. augusztus 20-án kiadott körlevelében búcsúzott el a jogakadémiától: „Századokon keresztül nemzedékek seregét oktatták hitünk igazságaiban, a tudományokban s nevelték fel egyházunk és hazánk számára. Most, hogy az iskolákat az állam vette birtokába, köszönettel adózott a pedagógus nemzedékeknek. Az új szolgálati viszonyban Isten áldását kívánja munkájára és kívánja, hogy régi lélekkel és töretlen hűséggel végezzék ezentúli szolgálatukat.”¹²¹

Az 1948/49. tanév még elkezdődött, de a megszüntetéshez már csak lépések hiányoztak. Ebben a tanévben a joghallgatók felvételét felvételi vizsgabizottság végezte, amelynek elnöke a jogakadémiához nem tartozó ügyvéd volt.¹²² A következő lépés az az 1948. december 14-én született megállapodás volt, amelyet a kultuszminiszter az evangélikus egyházzal kötött. A kultuszminiszter ebben vállalta, hogy a Miskolci Evangélikus Jogakadémia megszüntetése esetén az állam gondoskodik az ott működő tanárok elhelyezéséről.¹²³ Miskolc városa egyoldalúan felbontotta az 1924-ben megkötött szerződést.

Sorra születtek meg azok a jogi reformok, amelyek radikális változásokat hoztak a jogi oktatás területén. Meghatározták az egyes karok szervezetét és az új tanulmányi rendet is. Megszüntették az alapvizsgákat, helyettük kötelező kollokviumokat és szigorlatokat írtak elő. A jog- és államtudományi karok helyett jog- és közigazgatás-tudományi karok szervezését írta elő a jogalkotó. Jelentősen átalakult a tantárgyi struktúra is.¹²⁴ Az alapvizsgák megszüntetése érintette a leghátrányosabban a jogakadémiákat, másrészt az 1948-as reform a szigorlatok megtartásának a jogát nem biztosította jogakadémiák számára. Ez utóbbi rendelkezéssel a jogakadémiák „vizsgatartás nélküli iskolatípusá” váltak. Gyakorlatilag annyi feladatuk maradt, hogy a szigorlati vizsgákra készítették elő a hallgatókat. Ezzel fenntartásuk feleslegessé vált. A kultuszminiszter az egyetemekről küldött vizsgabizottságokat a szigorlatok letételéhez, ennek megfelelően a miskolci jogakadémiára a debreceni egyetem tanárai érkeztek. Mindezek a lépések készítették elő tehát azokat a jogszabályokat, amelyekkel a kultuszminiszter végleg bezárta a jogakadémiákat.

A 4105/1949. számú kormányrendelet biztosította a megszüntetés jogi alapjait, amikor elrendelte az egri, a kecskeméti és a miskolci állami jogakadémiáknak az 1948/1949. tanév befejeztével történő végleges megszüntetését.¹²⁵ Ezzel elkezdődött tehát egy új oktatáspolitikai kiépítése, amelyben a jogakadémiáknak már nem volt helye. A felsőoktatási reform alapján a következő tanévtől jogászképzés csak az egyetemeken folyhatott. A miskolci (ekkor már) állami jogakadémia dékáni hivatala a 4105/1949. kormányrendelet értelmében 1949. augusztus 30-án 12

121 BOLERATZKY: i. m. (1990) 15.

122 BOLERATZKY: i. m. (1990) 15.

123 BRUCKNER: i. m. (1996) 268.

124 BRUCKNER: i. m. (1996) 270.

125 Uo.

órákor befejezte a működését. A dékán ekkor már Zelenka István volt, ő „kapcsolta le a villanyt”.¹²⁶

A bezárásról kiadott dékáni jelentés¹²⁷ szerint a jogakadémia irattára a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jogi és közigazgatási tudományi karára került. Tóth Miklós egyetemi könyvtárkezelő gyakornoknak jutott a feladat, hogy elszállítsa teherautón Budapestre a jogakadémia irattárát 1949. szeptember 12-én. Az irattár később az Országos Levéltárba, illetve a miskolci levéltárba került, míg végül 1960-ban az Evangélikus Országos Levéltárban helyezik el.¹²⁸ A jogakadémia ingó és ingatlan leltári anyaga a Nehézipari Műszaki Egyetemé lett, míg a jogakadémiai helyiségeket a Városi Zeneiskola kapta. A 12 ezer kötetes könyvtár egy része a pécsi egyetem, illetve a miskolci műegyetem tulajdona lett, végül a megmaradt könyvek Bruckner Győző közbenjárása segítségével a miskolci városi könyvtárba kerültek. Az evangélikus egyházhoz mindössze 337 egyházjogi könyv került.

A Jogakadémia könyvtárának ex librise.
 Forrás: A tiszai ág. Hitv. evangélikus egyházkerület Miskolci jogakadémiájának Almanachja 1933/34. tanév.
 Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, 1934.

A tanárok közül Hilscher Rezső és Ruttkay György a pécsi egyetem jogi karán helyezkedtek el tanszékvezető előadónak. Zelenka István és Boleratzky Lóránd a budapesti egyetemen a szemináriumi könyvtárak rendezésére nyert beosztást. Horváth Róbert az állami statisztikai hivatalba, míg Várhegyi Miklós a miskolci műegyetem könyvtárába került.¹²⁹

¹²⁶ https://miskolciszemelvek.blog.hu/2019/06/25/az_eperjesi_jogakademia_miskolcon. (A letöltés ideje: 2020. január 15.)

¹²⁷ 1949. szeptember 24.

¹²⁸ BOLERATZKY: i. m. (1990) 17.

¹²⁹ BRUCKNER: i. m. (1996) 271.

Bruckner Győző így írt a miskolci evangélikus jogakadémia megszűnéséről: „Kulturintézményeink sorából tehát eltűnt az az iskolatípus, amely nemzeti kultúránkban mélyre gyökerezett, egyházunk világi vezetői nagy részének egyházjogi tudást adott és mint felekezeti jogakadémia egyházunk önkormányzatának igazi pártfogója és az evangélikus egyházjognak hazánkban egyetlen tudományos műhelye volt”.¹³⁰

VII. PILLANATKÉPEK A JOGAKADÉMIA ÉLETÉBŐL

■ Dr. Bruckner Győző 1923-ban 92 kötetes könyvtárat vett át elődjétől. Csekély pénzüsszeg állt rendelkezésre a könyvtár bővítésére, így a jogakadémia megkeresésekkel is próbálta a jogi könyvek tulajdonosait arra biztatni, hogy fölöslegessé vált könyveiket adják a könyvtárnak. A könyvtár bővítéséről a jogakadémiai évkönyvekben is beszámoltak. Az MTA elnökének, Berzeviczy Albertnek és Balog Jenőnek, az MTA főtitkárának a segítségével 604 könyvet kapott a jogakadémia.¹³¹ Könyveket adományozott többek között a szegedi, a pécsi, a debreceni egyetem könyvtára is, ahogyan a Magyar Statisztikai Hivatal is. Szerzői tiszteletpéldányok is részei lettek a könyvtárnak. 1923-tól járulékot szedtek a hallgatóktól a könyvtár számára, így sikerült újabb könyveket vásárolni. Így például a könyvtár megvette Obetkó Dezső 400 kötetből álló hagyatékát. 1926-ban Glós Károly kormányfőtanácsos, a Miskolci Ügyvédi Kamara elnöke, akinek édesapja az eperjesi jogakadémia tanára és dékánja volt, nagyobb könyvadományt juttatott a könyvtárnak.¹³² A könyvtár forgalma az 1930-as években volt a legélénkebb. 1934-ben a város a jogakadémia kérésére nagyobb helyiséget biztosított a könyvtár számára. A joghallgatók délutánonként használhatták a könyvtárat, külön olvasóterem állt a rendelkezésükre, de kölcsönzésre is lehetőség volt.¹³³ Ha valamely könyv hiányzott, próbálták beszerezni. Kezdetleges könyvtárközi kölcsönzésre is lehetőség volt, mert kértek kölcsön könyveket Budapestről, Sárospatakról vagy Sopronból is. Kezdetben korlátlanul lehetett kölcsönözni, majd később 6 hétre és 10 műben korlátozták a kölcsönözhető könyvek számát. Nagy hangsúlyt fektettek a köttetésre is, a bekötött könyveket ex librisszel látták el, amelyek Farkas Rozália iparművész tervei alapján készültek. A lapocskák közepén Pallasz Athéné fény sugarával körülvett, korinthuszi oszlopon nyugvó oltár előtt, egy felnyitott könyvön áll, amelyben ez a beírás látható: „Ex libris Bibliothecae iuridico politicicae Academiae (collegii) Miskolciensis 1667”.¹³⁴ 1937-ben Fleckstein Amália végakaratóban a könyvtárát és a könyvszekrényét a jogakadémiára

130 BRUCKNER: i. m. (1996) 272.

131 TÓVÁRI Judit – BEREZCZ József: A Jogakadémia és könyvtárának szerepe Miskolc kulturális életében a két világháború között. In: *Borsodi Könyvtári Krónika III.* Miskolc, 1981. 242.

132 *Jogakadémiai Almanach*, 1927. 33.

133 TÓVÁRI – BEREZCZ: i. m. (1981) 245.

134 TÓVÁRI-BEREZCZ: i. m. (1981) 246.

hagyta.¹³⁵ A 1944 végére közel 9000 kötetesre bővült a jogakadémia könyvtára.¹³⁶ Ezt követően azonban nehéz sors: költözések és selejtezések vártak rá.¹³⁷

Bruckner Győző kezdeményezésének köszönhetően a Miskolci Ügyvédi Kamarával összefogva 1925 elején jelent meg a *Miskolci Jogászélet* elnevezésű jog- és államtudományi szakmai folyóirat 600 példányban, amely az első vidéki jogtudományi folyóirat volt egyben. Szerkesztője Putnoki Béla lett. 1926-ban az ügyvédi kamara kilépett a laptársulattól, így egyedül a jogakadémia hivatalos lapja lett egészen 1944 tavaszáig. Eredeti célja a jogakadémia hallgatóinak az informálása volt a tanévi eseményekről, azonban később fontos és jelentős tudományos cikkek és tanulmányok megjelentetésének az orgánuma lett. 1931-ben a felelős szerkesztői feladatokat Putnoki Béla Sztehlo Zoltánnak adta át, de szerkesztette a folyóiratot Schneller Károly, Zsedényi Béla, majd végül Haendel Vilmos is.¹³⁸ A jelentősebb és terjedelmesebb cikkek, tanulmányok 1925-től különlenyomatban, a *Miskolci Jogászélet Könyvtára* című sorozatban is megjelentek. 1934-ben került sor a 100. tanulmány kiadására. A tanári értekezések megjelentetésének a fóruma volt továbbá a *Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseink Tára* is. Az utolsó, 46. példánya 1946-ban jelent meg.

A joghallgatók dolgozataikat a *Jogakadémiai Szemináriumi Értekezések* című sorozatban jelentethették meg, 1936-ig 81 tanulmányt közöltek ebben. A *Tiszai ág. hitv. jogakadémiai Arcképcsarnok*a című kiadványban, amelyet nyolc alkalommal adtak ki, a jogakadémia elhunyt tanáira, támogatóira emlékeztek.¹³⁹

A *tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület miskolci (eperjesi) jogakadémia almanachja* első száma 1923-ban jelent meg, amelyet a miskolci (eperjesi) evangélikus jogakadémia tanári kara Geduly Henrik egyházkerületi püspök úrnak, mint a jogakadémia „lelkes és tevékeny pártfogójának” ajánlotta. Az évkönyv második kötetét a tanára kar dr. Hodobay Sándornak, Miskolc polgármesterének ajánlotta „Alma matere megmentése érdekében kifejtett lelkes, önzetlen és eredményes fáradozásáért tisztelete és elismerése jeléül”.¹⁴⁰ Az évkönyvek is számos (nemcsak jogi tárgyú) tanulmánynak, értekezésnek biztosítottak megjelenési lehetőséget. Az első számban tanulmányokat találunk, majd a második számtól kezdve minden tanévnek a történetét is feltehetjük, valamint statisztikai kimutatásokat a felvett hallgatók számáról, vallási megoszlásáról, szüleik foglalkozásáról.

A jogakadémia tanárai és diákjai számos egyesületnek, társaságnak voltak aktív tagjai. Bruckner Győzőt a Magyar Tudományos Akadémia történelmi osztályának tudományos osztálya levelező taggá választotta 1926-ban. Székkfoglaló előadásának a címe: *Kray Jakab késmárki vértanú? közéleti szereplése és diplomáciai*

135 *Jogakadémiai Almanach*, 1938. 55.

136 TÓVÁRI-BERECZ: i. m. (1981) 245.

137 TÓVÁRI-BERECZ: i. m. (1981) 250.

138 THURZÓ Nagy László: *Miskolci Lexikon*, II. kötet. B és C könyv. 189.

139 STIPTA István: *Arcképcsarnok. Bruckner Győző*. MMXII vol. III NR. 1–2. 23.

140 *Jogakadémiai Almanach*, 1924. 1.

*működése II. Rákóczi Ferenc szolgálatában.*¹⁴¹ A Magyar Statisztikai Társaság tagja volt Schneller Károly, Surányi Unger Tivadar és Hacker Ervin. A Magyar Külügyi társaság Schneller Károlyt francia nyelven megjelent statisztikai tanulmánya-
iért rendes tagjává választotta. 1929-ben már Sztehlo Zoltán és Zsedényi Béla is a társaság tagja lett. A Magyar Jövő Kör megalakításában Zsedényi Bélának volt jelentős szerepe. Tagjai között tanárok, ügyvédek, újságírók, katonatisztek voltak. 1937-ben folyóiratot is indítottak *Termés* címmel.¹⁴² A La Fontaine Társaság célja a magyar irodalom külföldön történő terjesztése, népszerűsítése volt, másrészt bemutatták a népszerű külföldi irodalmi műveket is, így többek között Tolsztoj, Dosztojevszkij, Goethe és Victor Hugo munkáit. A másik irodalmi társaság a Lévy József Közművelődési Egyesület volt, amelyben az irodalmi szakosztály elnöki tisztét 1926 és 1932 között Bruckner Győző töltötte be, aki az irodalmi estek költéségeit sokszor maga finanszírozta. E társaság szervezésében tett látogatást Miskolcon Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Móricz Zsigmond, Móra Ferenc, Áprily Lajos. A társaságnak a jogakadémia tanárainak jelentős része is tagja volt (Hacker Ervin, Henszelmann Aladár, Schneller Károly, Szontágh Vilmos, Sztehlo Zoltán, Zsedényi Béla). Az irodalmi esteken felolvasták Henszelmann Aladár verseit és Szontágh Vilmos tárcáit is.¹⁴³ Nemcsak irodalmi estekre volt lehetőség, hanem jogi és művelődéstörténeti előadásokat is szerveztek. Az összejövetelek helyszíne a városháza, a vármegyeháza vagy a zenepalota volt.

Számos egyesület, társulat működött a joghallgatók körében is. Így például a Miskolci Joghallgatók Testülete, a Werbőczy Bajtársi Egyesület, a Miskolci Jogász Turista Egyesület és a Luther Szövetség. 1941-ben Novák István terjedelmes könyvet is írt az eperjesi–miskolci diákéletéről. A Miskolci Joghallgatók Egyesülete a jogakadémia összes hallgatóját magába foglalta. Már az 1920-as években jogászbált és jogászesztélyt rendeztek a hallgatók.

A Kossuth-kultusz ápolásában fontos szerepet vállalt a jogakadémia diáksága. A szabadtéri ünnepségek helyszíne a Kossuth-szobor előtti tér volt, ahol megkoszorúzták „az eperjesi jogakadémia lánglelkű tanítványának ércszobrát”.¹⁴⁴

141 TÓVÁRI-BERECZ: i. m. (1981) 227.

142 TÓVÁRI-BERECZ: i. m. (1981) 225.

143 TÓVÁRI-BERECZ: i. m. (1981) 227.

144 *Jogakadémiai Almanach*, 1924. 123.

A Miskolci Joghallgatók Testületének ünnepe a miskolci Kossuth-szobornál 1927. november 5-én, a budapesti Kossuth-szobor leleplezése alkalmából.

Forrás: Novák István: *Az eperjesi-miskolci jogászfűvészek diákélete*, 280.

November elsején a Hősök temetőjében a Hősök szobrának a megkoszorúzására került sor. 1941 októberében nyílt meg a testület klubhelyisége a Széchenyi út 2. szám alatt.¹⁴⁵ Bátor kiállásnak, szinte tüntetésnek számított, hogy 1944. március 20-án, Kossuth Lajos halálának félévszázados fordulóján a Jogakadémia nyilvános gyászünnepeket szervezett. A dékán emlékbeszédében a francia forradalom eszméinek halhatatlanságáról és a tudományos szabadság eszméjéhez való hűségről beszélt. Katona György joghallgató Babits Mihály *Miatyánk* című, háborús versét szavalta el.¹⁴⁶ A Werbőczy Bajtársi Egyesület ének- és zenekart, ismerkedési esteket szervezett. Minden tanév elején tájékoztató irodát állított fel, amelynek célja a beiratkozott elsőéves hallgatók tájékoztatása és a közösségbe való integrálása volt.¹⁴⁷ Év elején daruavatást tartottak. A Jogakadémiai Ifjúsági Luther Szövetségnek a hit-erősítésben, az emlékünnepek szervezésében, az egyházjogi szemináriumokban volt jelentős szerepe. A Miskolci Jogász Turista Egyesület évente tartott tisztújító közgyűléseket. Folyamatosan szervezte a kirándulásokat, Bruckner Győző gondolataihoz ragaszkodva, mely szerint „a turisztika felemel a mindennapi élet gondjait,

¹⁴⁵ *Jogakadémiai Almanach*, 1942. 75.

¹⁴⁶ TÓVÁRI-BERECZ: i. m. (1981) 240.

¹⁴⁷ *Jogakadémiai Almanach*, 1942. 83.

kicsinyes versengései fölé, magasabb régiókba visz”.¹⁴⁸ 1926-ban a diósgyőri romokhoz kirándultak, majd a Szeleta- és a Hermann Ottó-barlangokat és Lillafüredet tekintették meg. A kiránduláson a dékán, Bruckner Győző is részt vett, és előadást tartott az ősemberről és a kapcsolódó legújabb kutatási eredményekről.¹⁴⁹ Népszerű kirándulóhelyük volt Ómassa, Bánkút, a szentléleki rom és a Látókövek. A szentléleki romoknál az egyik kirándulás alkalmával Bruckner Győző „ad hoc előadást tartott a zárda s ezzel kapcsolatosan a pálos rend történetéről”.¹⁵⁰ 1941-ben a Gyilkos-tóhoz látogattak el. Rendszeresek volt a garadnai erdei kisvasutas kirándulások is.

Az 1934/35-ös tanévben megnyílt a jogakadémiai menza, amely egészen 1943-ig üzemelt. A jogakadémia több mint 12 ezer pengőt szánt az ebédellátásra. Megalakulásakor a Lefler étteremben, az 1930-as évek közepéig a Kispipa étteremben, majd ezt követően Stefán Ferencné étkezdéjében volt lehetőség a menzaétkezésre, és havonta általában 20 hallgató részesült ingyenes vagy kedvezményes (például 20 filléres) ebédellátásban, míg a jogakadémia többi hallgatója egypengős áron kaphatott ebédet.¹⁵¹ 500 fölött volt azoknak a hallgatóknak a száma, akik tandíjmentességet élveztek, továbbá létezett kórházsegély, jutalom és ösztöndíj (pl. a Horthy-ösztöndíj, az Obetkó-alapítvány ösztöndíja, Geduly Henrik-ösztöndíj) is.¹⁵²

VIII. ZÁRÓ GONDOLATOK

■ A Miskolci Evangélikus Jogakadémia működése a két világháború közötti időszakra esett. Szinte folyamatosan harcolnia kellett a megmaradásáért, bizonyítania kellett létjogosultságát. Mindezek ellenére a jogakadémiának köszönhetően olyan kimagasló tudományos és kulturális élet folyt Miskolcon, amely országos viszonylatban is kiemelkedő volt. Összegzésként érdemes rávilágítani arra, hogy milyen tényezők járultak hozzá a jogakadémia sikeréhez. A tanárok az elsődleges feladatukat, az oktatást meghatározott tanrend és órarend szerint személyesen és egyedül látták el. Sokszor élményszámba menő módon annyira érdekesekek voltak egy-egy oktató előadásai, hogy azon nemcsak a jogakadémia diákjai, hanem a város érdeklődő polgárai is részt vettek.¹⁵³ A jogakadémia „műhelyként” is funkcionált, hiszen tanárainak hivatástudatát és tudományos munkásságát jelzi, hogy az 1930-as években szinte mindegyik tanára egyetemi katedrára került. A miskolci jogakadémiáról hét professzor egyetemi tanszék vezetőjeként, egyikük akadémikusként fejezte be

148 *Jogakadémiai Almanach*, 1942. 86.

149 *Jogakadémiai Almanach*, 1927. 41.

150 *Jogakadémiai Almanach*, 1927. 41.

151 Az évkönyv tudósít az ebédéről is: „Az ebéd 0,4 dl levesből, ugyanennyi főzelékből, két szelet, tisztán 12 deka súlyú sült húsból és tésztából állott, a megfelelő mennyiségű kenyérrrel.” *Jogakadémiai Almanach*, 1942. 69.

152 Bruckner: i. m. (1944) 42.

153 Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáraitra. Budapest, 1995. 9.

a működését, többen az USA és később Németország egyetemlein folytatták tanári pályájukat.¹⁵⁴ Híresek voltak az egyes tanszékekhez kapcsolódó szemináriumok, így a Hacker Ervin által vezetett büntetőjogi, illetve a Bruckner Győző által tartott egyházjogi szeminárium is. A joghallgatók rendszeresen bepillantást nyertek a gyakorlatba is a bírósági tárgyalásokon és a börtönlátogatásokon való részvétel segítségével. Jelentős szerepet töltött be a szaksajtóban is a jogakadémia, hiszen az első vidéki jogi szakfolyóirat a *Miskolci Jogásélet* volt. A jogakadémia tanárai és hallgatói Miskolc kulturális életében is meghatározó szerepet játszottak, aktív résztvevői voltak előadóként és hallgatóként egyaránt a kulturális és irodalmi rendezvényeknek. A nehézségek ellenére a jogakadémiára jelentkező hallgatók száma folyamatosan emelkedett. A hallgatók is hasonlóan aktívan szerepet vállaltak a kötelező feladatokon túl a lelkes szemináriumi részvétellel, önálló munkájukkal a tudományos életben, szövetségeik, társulataik (Miskolci Joghallgatók Egyesülete, Miskolci Jogász Turista Egyesület, Jogakadémiai Luther Szövetség, Werbőczy Bajtársi Egyesület, Szent István Egyesület Bajtársi Szövetség Miskolci Alvezérsége, Harcra Egyesület Pajtások, Református Fiatalok Szövetsége) révén pedig a jogakadémia és a város közösségében is.¹⁵⁵ Fontos szerep jutott a sportnak is a jogakadémia életében, így például a turisztikának, az atlétikának, a vízi sportnak, a vívásnak.¹⁵⁶ A kiemelkedő tanáregyéniségek között is példaértékű Bruckner Győző tevékenysége, aki a „valódi értelemben a jogakadémia atyja” volt, „aki minden szívdobbanásával a jogakadémiáért és a hallgatóiért küzdött”.¹⁵⁷

A tanulmányt dr. Boleratzky Lóránd, a jogakadémia egykori tanára gondolataival zárom, aki a Miskolci Evangélikus Jogakadémia erősségét abban látta, hogy „tanár és hallgató között közvetlen, szinte baráti kapcsolat épült ki. Ez a személyes kapcsolat tette lehetővé a hallgatókkal való intenzív foglalkozást a szemináriumokban, ami az egyetemeken a nagyobb létszám miatt aligha volt lehetséges. A tudományos hajlammal rendelkező hallgatókat eredményesebben lehetett felkarolni, tudományos munkáját támogatni és sok esetben külföldi ösztöndíjhoz juttatni.”¹⁵⁸ Mindemellett a Miskolci Evangélikus Jogakadémia kulturális intézményként is meghatározó szerepet töltött be Miskolc város életében 1919 és 1949 között.

---

154 Emlékezés, 1995. 9.

155 Emlékezés, 1995. 12.

156 Emlékezés, 1995. 13.

157 Emlékezés, 1995. 20.

158 BOLERATZKY: i. m. (1990) 22.

FÜGGELÉK

■ A Jogakadémia miskolci fennállása alatt működött tanárok névsora és az oktatott tárgyaik:¹⁵⁹

- Dr. Benedekfalvi (Klein) Gáspár (jogtörténet, 1945–1949)
 Dr. Boleratzky Lóránd (jogtörténet, egyházjog, művelődéstörténet, 1947–1949)
 Dr. Bruckner Győző (jogtörténet, egyházjog, művelődéstörténet, 1920–1949)
 Dr. Csengey Gusztáv (művelődéstörténet, 1920–1925)
 Dr. Hacker Ervin (anyagi büntetőjog, büntető eljárásjog, kriminalisztika, jogbölcselet, 1920–1944)
 Dr. Haendel Vilmos (polgári eljárásjog, kereskedelmi és váltójog, 1930–1944)
 Dr. Hébelt Ede (magyar magánjog, bányajog, osztrák jog, 1920–1923)
 Dr. Henszelmán Aladár (törvényszéki orvostan, 1923–1943)
 Dr. Hilscher Rezső (közigazgatási és pénzügyi jog, 1944–1949)
 Dr. Horváth Róbert (statisztika, 1948–1949)
 Dr. Koppányi Dénes (büntetőjog, 1943–1944)
 Dr. Mikler Károly (egyházjog, 1920–1923)
 Dr. Novák István (polgári eljárásjog, kereskedelmi és váltójog, 1946–1949)
 Dr. Obetkó Dezső (polgári eljárásjog, kereskedelmi és váltójog, 1920–1925)
 Dr. Pólay Elemér (római jog, 1946–1949)
 Dr. Putnoki Béla (kereskedelmi és váltójog, 1925–1940)
 Dr. Ruttkay György (jogfilozófia, 1946–1949)
 Dr. Schneller Károly (közgazdaságtan, statisztika, 1920–1939)
 Dr. Sarunyi-Unger Tivadar (kereskedelmi és váltójog, polgári eljárásjog, közgazdaságtan, 1926–1928)
 Dr. Szilágyi Antal (magyar magánjog, 1930–1940)
 Dr. Szontágh Vilmos (közigazgatási és pénzügyi jog, 1925–1940)
 Dr. Sztehló Zoltán (római jog, 1920–1938)
 Dr. Várhegyi Miklós (közgazdaságtan, 1948–1949)
 Dr. Zelenka István (magyar magánjog, bányajog, 1929–1949)
 Dr. Zsedényi Béla (magyar közzog, nemzetközi jog, 1925–1944)

159 Emlékezés, 1995. 121–124.

A Miskolci Evangélikus Jogakadémia 1941/42. tanév tanrendje

	1941/42. I. félév	1941/42. tanév II. félév
Kötelező tantárgyak az I. évfolyamon	Bevezetés a jog- és államtudományokba (heti 2 óra, dr. Zsedényi Béla) Római jog (heti 8 óra, dr. Zelenka István) Magyar alkotmány- és jogtörténet, különös tekintettel a nyugat-európai jogfejlődésre (heti 5 óra, dr. Bruckner Győző)	Római jog (heti 8 óra, dr. Zelenka István) Magyar alkotmány- és jogtörténet (heti 7 óra, dr. Bruckner Győző)
Kötelező tantárgyak a II. évfolyamon	Egyházjog (heti 5 óra, dr. Bruckner Győző) Jogbölcsészet (heti 6 óra, dr. Hacker Ervin) Közgazdaságtan (heti 5 óra, dr. Hacker Ervin)	Magyar közjog (heti 6 óra, dr. Zsedényi Béla) Pénzügytan (heti 4 óra, dr. Haendel Vilmos) Nemzetközi jog (heti 3 óra, dr. Zsedényi Béla) A magyar állam statisztikája (heti 4 óra, dr. Hacker Ervin)
Kötelező tantárgyak a III. évfolyamon	Magyar anyagi büntetőjog (heti 5 óra, dr. Hacker Ervin) Magyar polgári törvénykezési jog (heti 5 óra, dr. Haendel Vilmos) Magyar kereskedelmi és váltójog (heti 6 óra, dr. Haendel Vilmos) Osztrák magánjog (heti 6 óra, dr. Zelenka István) Magyar magánjog (heti 5 óra, dr. Zelenka István)	Magyar anyagi büntetőjog (heti 5 óra, dr. Hacker Ervin) Magyar büntető perjog (heti 5 óra, dr. Hacker Ervin) Magyar magánjog (heti 5 óra, dr. Zelenka István) Magyar polgári törvénykezési jog (heti 5 óra, dr. Haendel Vilmos)
Kötelező tantárgyak a IV. évfolyamon	Politika (heti 5 óra, dr. Zsedényi Béla) Magyar közigazgatási jog (heti 4 óra, dr. Zsedényi Béla) Magyar pénzügyi jog (heti 4 óra, dr. Haendel Vilmos)	Magyar közigazgatási jog (heti 4 óra, dr. Zsedényi Béla) Magyar pénzügyi jog (heti 4 óra, dr. Haendel Vilmos)

	1941/42. I. félév	1941/42. tanév II. félév
Speciális kollégiumok	<p>A három szövetség kora (1871–1908), heti 4 óra, dr. Bruckner Győző</p> <p>Közegészségtan és törvényszéki orvostan, heti 2 óra, dr. Henszelmán Aladár</p> <p>Államszámviteltan, heti 2 óra, Jakab Sándor</p> <p>Korszerű honvédelem kérdései, heti 2 óra, vt. Kozma István vezérkari ezredes</p> <p>Bevezetés a magyar közjogba, heti 3 óra, dr. Zsedényi Béla</p> <p>Kriminálpolitika, heti 2 óra, dr. Hacker Ervin</p> <p>Értékpapírjog, heti 2 óra, dr. Haendel Vilmos</p> <p>Váltójogi praktikum, heti 1 óra, dr. Putnoki Béla</p> <p>Angol nyelv, heti 2 óra, Csorba Zoltán</p> <p>Testnevelés, heti 3 óra</p>	<p>Magyar művelődéstörténet, heti 4 óra, dr. Bruckner Győző</p> <p>A filozófia története, heti 4 óra, dr. Bruckner Győző</p> <p>Törvényszéki orvostan, heti 2 óra, dr. Henszelmán Aladár</p> <p>A korszerű honvédelem kérdései, heti 2 óra, vt. Kozma István vezérkari ezredes</p> <p>Államszámviteltan, heti 2 óra, Jakab Sándor</p> <p>Bányajog, heti 2 óra, dr. Zelenka István</p> <p>Értékpapírjog, heti 2 óra, dr. Haendel Vilmos</p> <p>Kereskedelmi és váltójog, heti 6 óra, dr. Haendel Vilmos</p> <p>Idegen dologbeli jogok, heti 3 óra, dr. Zelenka István</p> <p>Sajtótudomány, heti 1 óra, dr. Zsedényi Béla</p> <p>Egyházjogi szeminárium, heti 1 óra, dr. Bruckner Győző</p> <p>Büntetőjogi szeminárium, heti 2 óra, dr. Hacker Ervin</p> <p>Angol nyelv, heti 2 óra, Csorba Zoltán</p> <p>Testnevelés, heti 3 óra</p>

*A Miskolci Evangélikus Jogakadémia egykori székhelye, a Városháza napjainkban –
Széchenyi István szobrával.
Fotó: Marinkás György*

AZ ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR TÖRTÉNETE¹

I. ALAPÍTÁS

■ Karunk egy több száz éves múlttal büszkélkedő felsőfokú oktatási intézmény modern egyetemi szervezeti keretei között alakulhatott meg. A Miskolci Nehézipari Egyetem jogelődjének a selmecbányai akadémia tekinthető,² Karunk szellemi jogelődjének pedig az 1667-ben alapított eperjesi jogakadémiát valljuk,³ ahol nemzetünk kiválóságai tanultak, és országunk nagyjai oktattak.⁴ A két világháború közötti időszakra országosan jogász túlképzés volt jellemző, 1941-ben a diplomás értelmiség egyharmadát a jogászok adták.⁵ A második világegést követően az 1946-os oktatási reform vezette be a korábbi kétlépcsős oktatás helyett az egységes jog- és államtudományi doktori képzést,⁶ majd megszűnt Debrecenben a jogi kar,⁷ és felszámolták

- 1 Összeállította: Koncz Ibolya Katalin tanszékvezető egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jegtörténeti Tanszék.
- 2 TAR Sándor – ZSÁMBOKI László: *Selmectől Miskolcig, 1735–1985*. ZSÁMBOKI László (szerk.): Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc 1985; ZSÁMBOKI László: *Selmecről indultunk, 1735–1949: Az akadémiai szintű műszaki felsőoktatás magyarországi megindításának 250. évfordulójára*. Miskolci Egyetem, Miskolc, 2012.
- 3 BRUCKNER Győző: *A Miskolci Jogakadémia múltja és kultúrmunkássága 1919–1949* Miskolc, 1996.
- 4 GÖMÖRI János: *Eperjes és az evangélikus kollégium története*. Evangélikus Országos Múzeum Lipótvárosi Nyomda, Budapest, 1994. 83–85., 89–92.; KÓNYA Péter: *Az Eperjesi evangélikus kollégium tanárainak egyetemjárása a 19. század közepéig*, Torkolat, MMXVII. Vol. VIII. Nr. I. 186–188., DUROVICS Alex – KÓNYA Péter: *Az Eperjesi kollégium felsőfokú hallgatói*, Budapest, 2015. 95–120., 147–200.
- 5 1914-ben a szellemi foglalkozású szülők gyermekeinek 57,2%-a végzett jogot, 1925-ben 63,2%-a és 1941-ben 56,4%-a. PETŐ Ernő: *A jogakadémiák a 20. században* (kézi jegyzet), 2003. Látható, hogy milyen jelentős szerepet játszott a hagyományos értelmiségi családokban a felsőoktatási tanulmányok folytatása, ezen belül is a jogász pálya. NAGY Zsolt: *Hallgatói létszámadatok a jogászképzésben*, http://jesz.ajk.elte.hu/nagy16.html#_ftn9 (letöltés 2021. február 23.); KERESZTÉNYI Gabriella: Kelendő-e a miskolci jogász, *Századalmi Szabad Föld* 1987. tavasz, 17–20. 17.
- 6 KÖRTVÉLYESI Zsolt: A magyar jogászképzés 2015-ben – A jogi karok helyzete V. függelék, in: Jakab András – Gajduschek György: *A magyar jogrendszer állapota*, MTA TKJTI, Budapest, 2016. 904.; Vigh József: Népi demokratikus fejlődés a reformok tükrében, in: Sinkovics István (főszerk.): *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1945–1970*, ELTE, Budapest, 1972, 57. l., 205.
- 7 HOLLÓSI Gábor: *A debreceni Jog- és Államtudományi Kar története (1914–1949)*, Debrecen 2007. 274–281.

a még Mária Terézia idején alapított, gyakorlati jogászképzés színtereit biztosító jogakadémiákat is.⁸ Az 1960-as évek végére, az 1970-es évekre már a diplomát szerzeteknek mindösszesen már csak két-három százaléka volt jogász.⁹ A régi gárda kiöregedett, az utánpótlás nemcsak csekély, hanem területi eloszlásban is aránytalanná vált.¹⁰ Ezek a tényezők együttesen, de ez utóbbi kiemelten is indokoltá tették egy újabb jogi kar létrehozását. Az Állami Tervbizottság¹¹ 1976-ban bízta meg az Oktatási Minisztériumot a nappali tagozatú jogászképzés bővítésének előkészítésével.¹² Az elképzelés szerint az ország keleti részén létesítendő jogi kar a területileg is arányos képzési rendszert is biztosítani volt hivatott. Az oktatási miniszterhelyettes¹³ és az igazságügyi államtitkár¹⁴ megfogalmazása szerint az ország negyedik jogi karát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen harmadik karként vagy a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen negyedik karként lehet kialakítani.¹⁵ Az előterjesztés a miskolci alapítás előnyeként kiemelte, hogy a műszaki és jogi oktatás eddig ismeretlen egymásmellettisége elő tudja mozdítani a jog olyan területeinek oktatását és kutatását is, mint az iparjogvédelem, a szervezéstudomány, a munkajog vagy a munkavédelem.¹⁶

- 8 A jogakadémiákat pedig 1948-ban államosították, majd 1949-ben megszüntették. 4105/1949. Korm. sz. r., MK TRT június 26., 134. sz. Az Egri, a Kecskeméti és a Miskolci Állami Jogakadémia működésének megszüntetése és a Debreceni Tudományegyetem Jog- és Közigazgatástudományi Kara működésének szüneteltetése. In: BOGDÁN Árpád: *Dobi István kormánya (Második összetételben) 1949. június 11.–1950. február 25. (293–327. számú jegyzőkönyv)*, <https://adoc.pub/6-dinnyes-lajos-kormanya-augusztus-december-10.html> (letöltés 2021. február 23.). STIPTA István: *Hetven éve történt. Az eperjesi evangélikus jogakadémia áttelepülése 1918/19-ben. Napjaink*. 1989. XXVIII. évf., 3. sz., 13.; STIPTA István: A Miskolci Jogakadémia jelentősége a régió jogászképzésében, in: *Miskolc a millicentenárium évében 2*. Miskolc, 1997. 384.; HOLLÓSI: i. m. (2007) 274.; NAGY Zsolt: *A magyar jogi oktatás történeti vázlat*, http://jesz.ajk.elte.hu/nagy15.html#_ftnref77 (letöltés 2021. február 23.); Az átmenetről SCHWEITZER Gábor: A „Pázmány”-tól az „Eötvös”-ig. Adalékok a budapesti jogi fakultás történetéhez (1945–1950), *Múltunk* 2011/4. 33–34. 59. l.; KERESZTÉNYI Gabriella: Kelendő-e a miskolci jogász, *Századalmi Szabad Föld* 1987. tavasz, 17–20., 17.
- 9 SZABÓ Miklós: A jogászképzés társadalmi funkciójáról – húsz év múlva, in: SZABADFALVI József (szerk.): *Amabalissimus. A legszeretreméltóbbak egyike. Loss Sándor Emlékkönyv*. DE ÁJK, Debrecen, 2005. 307–327. (1. l.) 310.; FÓNAY Mihály: A jogászok szociológiai jellemzői: létszám, foglalkozás, kor és nem szerint, in: JAKAB András – GAJDUSCHEK György: *A magyar jogrendszer állapota*, MTA TKJTI, Budapest, 2016. 941–944.; KERESZTÉNYI i. m. 17.
- 10 „Ma már a hatvan éven felüliek aránya mintegy 34%, és a jogászok több mint 70%-a negyven éven felüli. Ezek az arányok önmagukban is utánpótlási gondot jeleztek.” Kratochwill Ferenc: *Jogászképzés Miskolcon, Jogpolitika* (az Igazságügyi Minisztérium folyóirata) 1982. december 3.
- 11 A Magyar Népköztársaság idején 1973-ban – az MSZMP Központi Bizottsága 1972. novemberi határozata nyomán – megalakult állami szerv volt. Elnöke 1973–1988 között Lázár György miniszterelnök-helyettes és egyben az Országos Tervhivatal elnöke is volt.
- 12 STIPTA István: Debrecen helyett Miskolc. Vita az egyetemi szintű jogászképzés helyszínéről 1976–1980, in: *Ünnepi tanulmányok Bíró György professzor 60. születésnapjára*. Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért Miskolc, 2015. 509–523., 509.
- 13 Knopp András.
- 14 Szilberek Jenő.
- 15 STIPTA: i. m. (2015) 511.
- 16 KRATOCHWILL i. m. 3.; Stipta: i. m. (2015) 511.

A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc város és a megye akkori vezetői is tisztán látták az új felsőoktatási képzésben rejlő potenciális lehetőségeket, ennek megfelelően biztosították az anyagi feltételeket, és vállalták egy új épület megépítését, kollégiumi férőhelyek biztosítását, valamint az új oktatók lakhatásának megoldását is.¹⁷

Így 1979. október 22-én az Oktatási és az Igazságügyi Minisztérium közös előterjesztése alapján az Országos Oktatási Tanács tárgyalta a *Jogászképzés továbbfejlesztése, negyedik Állam- és Jogtudományi Kar létesítése* című napirendi pontot.¹⁸ A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen belüli jogászképzés megindítása mellett foglaltak állást.¹⁹ Az elképzelés a Tudománypolitikai Bizottság révén megerősítést nyert.²⁰

Ezzel a lépéssel a Miskolci Egyetem az 1980-as évektől továbbfejlődött, megnyitotta kapuit a humán tudományok művelői előtt, és elsőként az állam- és jogtudományi szakemberképzés honosult meg falai között.²¹

Az oktatásügyi miniszter 1980. február 5-én a képzés megszervezésére Kratochwill Ferenc egyetemi docenst (lásd jobbra) miniszteri biztosá nevezte ki,²² és döntött arról, hogy az oktatás egyetemi intézet keretében kezdődjön meg. Az elvi és szakmai irányítást egy karközi bizottságra bízta, amelynek tagjai főként a létező három jogi kar vezető oktatóiból állt. Feladata az oktatói alkalmassági követelmények érvényesülésének ellenőrzése, a vezető oktatók kiválasztása, a szervezeti kérdésekben történő állásfoglalás volt. A bizottság elnöke Király Tibor volt, a társkarokat Ádám Antal, Benedek Ferenc, Mádl Ferenc, Németh János, Schmidt Péter, Szentpéteri István és Veres József képviselte. A Magyar Tudományos Akadémia Kulcsár Kálmánt és Peschka Vilmost,

17 A *Déli Hírlap* 1988. június 30-i számában: Miskolci miniszter (beszélgetés Czibere Tiborral). *A művelődési tárca élén – Interjú a miskolci dolgozószabáiban* cikkben a miniszter Szabados Gábor kérdésére azt válaszolta, hogy a „Borsod-Abaúj-Zemplén megyei pártbizottságának akkori első titkára (Grósz Károly – szerz.) nemcsak figyelemmel kísérte, hanem támogatta is az irányú törekvésemet, hogy a Nehézipari Műszaki Egyetemen társadalomtudományi kar, karok is induljanak. Ebben nagy segítséget kaptam dr. Ladányi Józseftől, a megyei tanács elnökétől.” (Czibere Tibor a szervezés időszakában a Nehézipari Műszaki Egyetem rektora volt – szerz.)

18 STIPTA: i. m. (2015) 517; A 11. lábjegyzetben részletes felsorolást kapunk a résztvevőkről is.

19 STIPTA: i. m. (2015) 518.

20 STIPTA: i. m. (2015) 520.

21 „A jogászutánpótlás megfelelő mértékű biztosítására, megjavítására 1980-ban létrehozták az Állam- és Jogtudományi Intézetet.” KERESZTÉNYI i. m. 17.

22 STIPTA: i. m. (2015) 522.

az Igazságügyi Minisztérium Petrik Ferencet, az oktatásügyi főhatóság Gönczöl Katalint delegálta.²³

A miniszter állapította meg, hogy az Állam- és Jogtudományi Intézet belső szervezetét tekintve négy tanszékre osztva működjön, ennek megfelelően hozták létre az Államtudományi Tanszékét, a Bűnügyi Tudományok Tanszékét, a Civilisztika Tudományok Tanszékét és a Jegtörténeti és Jogelméleti Tanszékét.²⁴

Karalapítók, 1981: (balról jobbra) Kahler Frigyes, Bihari Mihály, Holló András, Kratochwill Ferenc, Ruszoly József
 Forrás: Prof. Dr. Szabó Miklós archívuma

Az Egyetemi Tanács 1980. április 10. napján megtartott ülésén elfogadta az új képzési szak indításának tervezetét. Ezt követően Czibere Tibor rektor felhívást intézett az oktatási és tudományos intézetek felé az oktatói állások betöltésére. A karközi bizottság 1980 júniusa és 1981 áprilisa között megtárgyalta a vezető oktatók pályázatait. A döntés alapján Horváth Tibor (Bűnügyi Tudományok Tanszék) egyetemi tanár, Kalas Tibor (Államtudományi Tanszék) egyetemi docens és Ruszoly József (Jegtörténeti és Jogelméleti Tanszék) egyetemi docens 1981. július 1-től, Novotni Zoltán (Civilisztika Tudományok Tanszéke) egyetemi docens 1982-től tanszékvezetői megbízást kaptak. Ezt követően realizálódhatott a tanszéki munkatársak felvétele, és megalakult az intézeti hivatal is.²⁵

23 Kiadvány a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar 20. évfordulójára, szerk.: Szabadfalvi József, Gazdász-Elasztik Nyomdaüzem, Miskolc, 2001. 4.; STIPTA: i. m. (2015) 522.

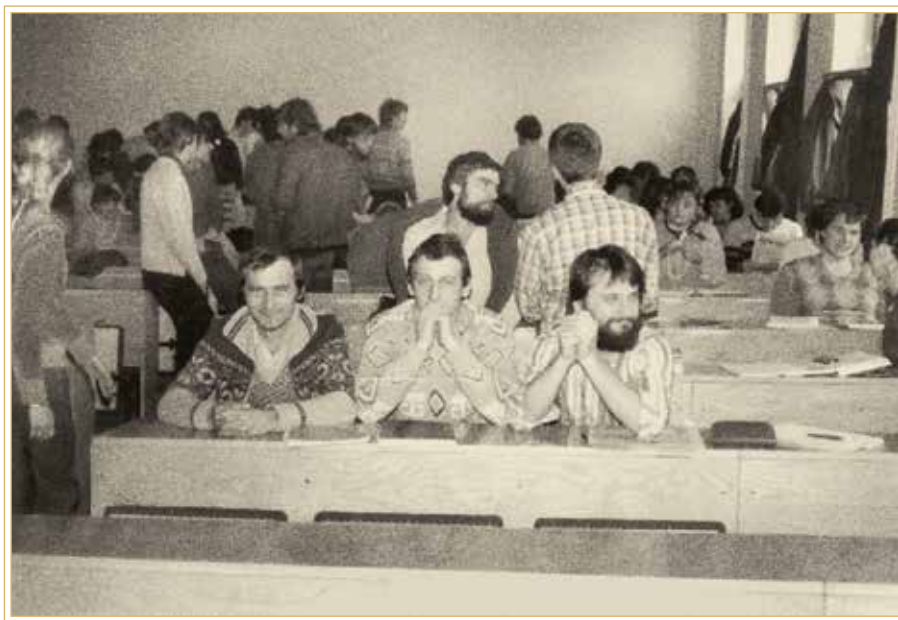
24 KRATOCHWILL i. m. 3.

25 SZABADFALVI (szerk.): i. m. 4.

Az oktatók jelentős része más egyetemekről, valamint a gyakorlati életből érkezett a miskolci katedrára. Mindannyian elköteleződtek új hivatásuk, az egyetemi oktatás és kutatás mellett. A létszámviszonyok stabilizációját segítette, hogy az egyetem vezetői a főállású oktatók alkalmazását miskolci letelepedéshez kötötték. Erre lehetőség is volt, mert a város és a megye a szükséges lakásokat biztosította.

Az eltelt években elért tudományos eredmények igazolták a Kar oktatói gárdájának elhivatottságát; stabil, felkészült, tudományos eredményekkel rendelkező, jellemzően már Miskolchoz is kötődő közösség alakult ki. Az érdemi munka az E/1. kollégium I. emeletén kezdődött meg. A kidolgozott tanterv alapját az ELTE tanterve biztosította.

Az első jogászévfolyam első órája.
(Forrás: Prof. Dr. Szabó Miklós archívuma)

Ezzel megvalósult a jogászutánpótlás megfelelő színvonalú oktatása Északkelet-Magyarország jogászellátottságának javítására. A jogi fakultáson 1980. szeptember 5-én indult meg az oktatás.²⁶ Már az első évben mind nappali (120 fő), mind pedig levelező (60 fő) képzésben megkezdhatték a hallgatók a tanulmányaikat.²⁷

A Kar oktatói mindig egyetértettek abban, hogy minden szakon kiemelten fontos a gyakorlatias képzés megteremtése. A jogászképzésben kezdetektől hangsúlyt fektettünk a kiscsoportos szemináriumi foglalkozásokra. Ezt a rendszert emeltük át

26 KÖRTVÉLYESI Zsolt i. m. 1. táblázat 897., 905.

27 *Művelődési Közlöny* 1980. július 4. száma; KRATOCHWILL i. m. 3.; KERESZTÉNYI i. m. 17.

a jogi felsőoktatási szakképzésben, az alapszakokon és lehetőség szerint a mester-szakos képzésekben is.

A 2000-es évektől lehetőségük van hallgatóinknak a mintatárgyalóban perbeszédversenyeket, mintatárgyalásokat „életszerű” körülmények között megrendezni, lefolytatni, azokon részt venni. Ezzel is a munkaerőpiacon való nagyobb megfelelést kívánjuk elősegíteni.

Balra: Hallgatók próbálják meggyőzni „az Európai Unió Bíróságának bíráit” a mintatárgyalóban megrendezett EU Vándorkupa keretében.

Jobbra: A IX. Miskolci EU Vándorkupa zsűrijének tagjai (balról jobbra):

Dr. Varju Márton, dr. Szűts Márton, dr. Luszcz Viktor.

(Fotók: Marinkás György)

II. KARRÁ ALAKULÁS

■ Az oktatás megszervezése után felmerült a karrá alakulás igénye. Bár formálisan intézeti kereteken belül folyt a képzés, mégis az egyetem közössége már kezdettől fogva karként tekintett a jogászokra, hiszen képviselői részt vettek az egyetem vezető testületeiben, az intézeti tanács kari tanácsi, az intézetigazgató dékáni jogkört gyakorolt. A személyi kérdésekkel kapcsolatos jogkört azonban továbbra is a karközi bizottság gyakorolta. A létrejött, hazai és külföldi jogászképzéstől is eltérő szervezeti forma félreértésekre is okot adott. Az Egyetem Tanácsának kezdeményezésére a Minisztertanács 1027/1983. (VII.12.) számú határozatával 1983. szeptember 1-i hatállyal az intézetet karrá alakította.

Ezzel már külső védnökségtől függetlenül létrejött a Nehézipari Műszaki Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara.²⁸ E korai években a fejlődés olyan kiugró volt, hogy 1984-re, amikor már mind az öt évfolyamon folyt a képzés, közel ezer hallgatója

28 KERESZTÉNYI i. m. 17.

volt a Karnak. Ezzel a számmal a budapesti ELTE után a második helyet foglaltuk el az országban.²⁹

A miskolci jogi oktatás irányítását 1980–1981 között miniszteri biztosként, 1981–1983 között igazgatóként, majd 1983–1984-ben dékánként Dr. Kratochwill Ferenc látta el. Dr. Horváth Tibor dékáni megbízatása 1984–1990-ig tartott, őt követte Dr. Novotni Zoltán, aki 1993-ban bekövetkezett haláláig vezette a kart. Dr. Kalas Tibor 1993-ban kapott megbízást, dékánként 1999-ig tevékenykedett.³⁰ Karunk életében ötödik dékánként Dr. Lévy Miklós 2000–2004 töltötte be e hivatalt. Dr. Szabó Miklós 2004–2012 között, Dr. Torma András 2012–2013 között, Dr. Farkas Ákos 2013–2017 között állt a kar élén. Jelenleg 2018-tól Dr. Csák Csilla irányítja a Kar munkáját, az itt végzett hallgatók közül elsőként és egyben a kar első első női dékánjaként.

A szervezeti önállóság elnyerését követően újabb lendületet vett az oktatói alkalmazások ügye. Az oktatói kar szervezése az egyes tárgyak oktatásának megindulásával párhuzamosan történt.³¹

III. OKTATÓI KAR SZERVEZÉSE, ALAKULÁSA, FEJLŐDÉSE

■ Ahogy az újonnan létrejött, fiatal karok esetében, így Miskolcon is az utánpótlást jól szolgálta a demonstrátori rendszer, a Karon kiemelkedő eredménnyel végzett hallgatók egy része vált a Kar oktatójává, valamint a városhoz kötődő gyakorló jogász szakemberek oktatásba való bevonása is megtörtént.

1982-ben az Állam- és Jogtudományi Intézetnek 27 főállású, 7 másodállású (részfoglalkozású) oktatója és 3 ösztöndíjas gyakornoka volt. Tudományos fokozattal hat oktató rendelkezett, az oktatói állomány zöme fiatal volt, 40 éven aluli.³² 1985 végére 35 főállású és 28 egyéb módon közreműködő oktató valósította meg a képzési feladatokat. Már öt egyetemi tanár és nyolc tudományos fokozattal rendelkező docens működött közre a tárgyvezetői feladatok ellátásában.³³ A Kar fennállásának 20. évfordulójára az oktatói paletta a képzési struktúrájának megfelelően teljesen kialakult. A hallgatók felé 78 oktató – közülük 59 teljes állású, 18 részfoglalkozású és egy főprofesszor emeritus – közvetíti a tananyagot.³⁴ 2004-re kiteljesedett a Kar személyi állománya 90 oktatóval, akik közül 69-en főállásúak, 19-en részfoglalkozásúak, és két professzor emeritus segítette az oktatói munkát.³⁵

29 Uo.

30 SZABADFALVI (szerk) i. m. 6.

31 KRATOCHWILL i. m. 3.

32 KRATOCHWILL i. m. 3.

33 SZABADFALVI (szerk) i. m. 5.

34 SZABADFALVI (szerk) i. m. 7.

35 A 2004-ben előterjesztett cselekvési program megállapítása.

Jelenleg mintegy 70 egyetemi oktató és kutató dolgozik Karunkon, akik közül többen a gyakorlati életben is tevékenykednek alkotmánybíróként, miniszterként, államtitkárként, bíróként, ügyészként, ügyvédként, önkormányzati képviselőként, önkormányzati tanácsadóként, vagy a közigazgatás egyéb területein.

IV. DIÁKHAGYOMÁNYOK

■ A jogászképzés megindításával párhuzamosan alakultak ki a miskolci diákszokások. A szakestélyek rendszere, a balekavatás, a ballagás, a doktorrá avatás a műszaki karok korábbi – elsősorban selmeci – hagyományait követték, kedvező lehetőséget biztosítva az eltérő szemléletű hallgatói közösségek közötti együttműködésre. Az 1990-es évek elejére kialakultak a diákhagyományokért felelős diákszervezetek is. A Jogász Valéta Bizottság 1993-ban újakezdte hagyományépítő és hagyományőrző tevékenységét. Felelevenítették az eperjesi hagyományokat. Több szokást honosítottak meg, többek között a Joggólya rendezvényt, amelyet az elsőévesek fogadására rendeznek, valamint a Studili egyetemi stúdiós vetélkedőt.

*Szakestély valamikor az 1990-es években. A kép előterében Prof. Dr. Kalas Tibor, karunk egykori dékánja látható.
(Forrás: ME-ÁJK Dékáni Hivatal)*

V. INFRASTRUKTÚRA

■ A szervezeti és oktatási paletta bővülése mellett infrastrukturális fejlesztésekre is sor került. A Kar alapításának kezdeti korszakában a Nehézipari Műszaki Egyetem kollégiumi épületi közül az E/1. épületet engedte át. 1983-ban adták át az A/6-os új épületet, amelyet az Egyetem új aulája köt össze a központi épületekkel. Oktatói irodák, szemináriumi termek, tanszéki (intézeti) könyvtárak és négy modern előadó kaptak benne helyet.³⁶

*A mai A/6. épület felvonulási területe az A/4. épülettel a háttérben.
(Forrás: Prof. Dr. Szabó Miklós archívuma)*

Prof. Dr. Novotni Zoltán, karunk egykori dékánja az A/6. folyosóján.

36 KRATOCHWILL i. m. 3.

Az igazgatási rész a központi, A/1-es épületben működött. Egyetemi TIOP pályázatnak köszönhetően az A/6. épület nagy része a Kar működését szolgálta. A HEFOP pályázatnak köszönhetően a C/2 épületben a 2000-es évektől hallgatóinknak lehetőségük van önálló számítógépteremben fejleszteni tudásukat, valamint a mintatárgyalóban – akkor az országban egyedüli fejlesztésként – perbeszédversenyeket, mintatárgyalásokat „életszerű” körülmények között megrendezni, lefolytatni, azokon részt venni. Az eljárásjogi szemináriumok egy részét a mintatárgyalóban tartják az oktatók, ahol ún. próbaperekkel sajátítják el az eljárásjogi gyakorlati fortélyokat a hallgatók. Ennek révén a karon végzett hallgatók már az egyetemi képzés alatt olyan gyakorlati tapasztalatok birtokába kerülnek, amelyek segítik őket a választott szakterületükön való helytállásban. Az ezt követő közel egy évtizedben saját erőforrások terhére valósultak meg a felújítások, infrastrukturális fejlesztések. 2012-ben KEOP pályázatból sikerült az épület energetikai fejlesztését megvalósítani. A tanszéki (intézeti) könyvtárak önálló státusza megszűnt, összevonásukat követően alakult ki a kari könyvtár. 2018-ban Szilágyi János Ede kezdeményezésére, a Kari Tanács döntése alapján a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Kari Tanács-termét Eperjes Teremnek nevezték el, ezzel is tisztelegve jeles elődeink előtt.

*Prof. Dr. Csák Csilla dékán asszony tart beszédet a terem névadó ünnepségével összekötött festményavató ünnepségen.
(Forrás: Miskolci Egyetem Beiskolázási Központ)*

A miskolci Jogakadémia alapításának 100. évfordulóját a Kar a 2019. január 25-én megrendezett Centenárium Konferenciával ünnepelte, amelyen a jogi hivatásrendek eminens képviselői tartottak előadást, így többek között Dr. Handó Tünde, az Országos Bírósági Hivatal elnöke, Prof. Dr. habil. Trócsányi László CSc, igazságügyi miniszter és Prof. em. Dr. habil. Sárközy Tamás DSc akadémikus, a Magyar Jogász Egylet elnöke is. Dr. Petraskó István a Miskolci Közjegyzői Kamara

képviselésében ekkor adományozta a Miskolci Egyetem jogi karának az eperjesi hagyományokat és értékeket szimbolizáló jurátusszablyát.

Prof. Dr. Trócsányi László, az akkori igazságügyi miniszter beszédet tart a Centenárium Konferencián.

Fotó: Kiss Viktor (MEgazin)

VI. SZERVEZETI STRUKTÚRA

■ A Kar szervezeti struktúrája 1987-ben jelentősen átalakult. Ahogy azt Kratochwill Ferenc már 1982-ben megfogalmazta: „Az oktatásszervezeti egységek végleges rendjét az addigi tapasztalatok alapján a karrá alakulás időpontjában kívánjuk kialakítani”.³⁷ Öt, tudományterületenként elkülönülő intézet jött létre, amelyeken belül 15 intézeti tanszék került kialakításra.³⁸ A Civilisztikai Tudományok Intézete a Polgári Jogi, a Polgári Eljárásjogi, valamint az Agrár- és Munkajogi Tanszék munkáját fogta át. A Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet 1991-ben jött létre a Jogelmélet Tanszék, a Jogtörténeti Tanszék és a Római Jogi Tanszék kialakításával. 1993-ban szerveződött az Államtudományi Intézet, amelyen belül Alkotmányjogi Tanszék, Közigazgatási Jogi Tanszék, Nemzetközi Jogi Tanszék és Pénzügyi Jogi Tanszék működött. Ugyancsak 1993-ban egyetemünk pályázat keretében elnyerte az Európai Közösségen belül működő Jean Monet Alap támogatását az európai jog oktatását végző tanszék létrehozatalára és az *Európai jog* című tantárgy bevezetésére. A kari tanács ennek köszönhetően döntött az Európajogi és Nemzetközi Magánjogi Tanszék létrehozásáról.

³⁷ KRATOCHWILL i. m. 3.

³⁸ SZABADFALVI (szerk.) i. m. 5.

A szervezeti egység vezetője Vörös Imre egyetemi tanár lett. Ezt követően 1995-ben jött létre a Bűnügyi Tudományok Intézete, amely átfogta a Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék és a Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék munkáját. A felsőoktatási törvény 2006-os módosításnak következtében csökkenteni kellett a kari vezetők számát, amelyet a 2007-ben elfogadott SZMSZ alapján úgy kellett megvalósítani, hogy önálló szervezeti egységeknek már csak az intézetek minősülhettek. Jelentős szervezeti változások érték az intézeti-tanszéki struktúrát ezt követően is. 2007-ben kialakításra került az Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, amelynek keretei között működik az Európai és Nemzetközi Magánjogi Tanszék, valamint a Polgári Eljárásjogi Tanszék és az Államtudományi Intézetből kivált Nemzetközi Jogi Tanszék. Az utóbbi két tanszéket összevonták. 2012-ben a Jogtörténeti és Jogelmélet Intézet keretei között megalakult a Médiajogi Intézeti Tanszék, amely 2018-ban összevonásra került a Jogelméleti Tanszékkel.³⁹

VII. TANSZÉKEK

■ A Jogtörténeti Tanszéken 1981-ben kezdődött meg a munka. A tanszékcsoport alapítója és vezetője Ruszoly József volt. A Kar szervezeti átalakulását követően Ruszoly József, majd Zlinszky János irányította a tanszéki munkákat, akitől 1991-ben vette át a stafétát Stipta István,⁴⁰ és két évtizeden keresztül volt tanszékvezető, majd 2006-tól intézeti tanszékvezető. 2012-től az intézeti tanszékvezetői feladatokat Koncz Ibo-lya Katalin látja el.

A Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék 1981. szeptember 1-től kezdte meg működését. A tanszékcsoport alapítója és első vezetője Bihari Mihály volt, akitől 1983-ban Samu Mihály vette át az irányítást. Önálló tanszékként 1991-ben alakult meg Szabó Miklós vezetésével.⁴¹ A tanszék 2006 óta intézeti tanszékként működik, vezetését 2015 októberétől Vinnai Edina vette át.

Az Információs és Médiajogi Tanszéket az országban szinte egyedülálló kezdeményezésként 2010-ben hozták létre Karunkon. 2010-től Majtényi László vezette a tanszéket.⁴² 2018 szeptemberében a Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszékbe olvadt az Információs és Médiajogi Tanszék, majd 2019-től ezen tanszék tárgyainak oktatása is átkerült az összevont tanszék oktatóihoz.⁴³

39 A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar 15. évfordulójára készült kiadvány, Miskolc, 1996. 17.; SZABADFALVI (szerk.) i. m. 32.

40 SZABADFALVI (szerk.) i. m. 32.

41 A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar 15. évfordulójára készült kiadvány, Miskolc, 1996. 16.

42 Beszámoló az Információs és Médiajogi Tanszék tevékenységéről (2010–2013), összeállította Majtényi László intézeti tanszékvezető.

43 Beszámoló a Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék tevékenységéről (2014–2019), összeállította Vinnai Edina intézeti tanszékvezető.

Tanszék születik: (fent balról jobbra) Stipta István, Ruszoly József, Szabó Miklós, (lent) Kratochwill Ferenc.
(Forrás: Prof. Dr. Szabó Miklós archívuma)

A Római Jogi Tanszék 1981-től működik a Karon, kezdetben tanszékcsoporthént. 1981–1982 között B. Kállai István, 1982–1994 között Zlinszky János,⁴⁴ 1994–2004 között Szabó Béla, 2004-től 2012-ig Péter Orsolya irányította a tanszék munkáját, 2012-től az intézeti tanszék vezetője Sárly Pál.⁴⁵

A Polgári Jogi Tanszék alapítója és vezetője 1981-től Novotni Zoltán volt, akit 1993-tól Bíró György követett, akinek 2015-ben bekövetkezett halála után Barzó Tímea látja el a tanszékvezetői feladatokat.⁴⁶

A Kereskedelmi Jogi Tanszék 1995-ben alakult Miskolczi-Bodnár Péter vezetésével. A tanszék vezetését 2009-től Barta Judit látja el.⁴⁷

Az Agrár- és Munkajogi Tanszék vezetését 1988–2001 között Purgberger Tamás látta el. 2002-ben Csák Csilla lett a tanszékvezető,⁴⁸ akitől dékánválasztása okán 2018-ban Szilágyi János Ede vette át a tanszék irányítását.⁴⁹

44 A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar 15. évfordulójára készült kiadvány, Miskolc, 1996. 18.

45 Beszámoló a Római Jogi Tanszék tevékenységéről (2007–2012), összeállította: Sárly Pál intézeti tanszékvezető.

46 Beszámoló a Polgári Jogi Tanszék tevékenységéről (2010–2015), összeállította Barzó Tímea intézeti tanszékvezető.

47 Beszámoló a Kereskedelmi Jogi Tanszék tevékenységéről (2011–2016), összeállította Barta Judit intézeti tanszékvezető.

48 Beszámoló az Agrár- és Munkajogi Tanszék tevékenységéről (2006–2012), összeállította Csák Csilla intézeti tanszékvezető.

49 Beszámoló az Agrár- és Munkajogi Tanszék tevékenységéről (2012–2018), összeállította Szilágyi János Ede intézeti tanszékvezető.

A Polgári Eljárásjogi Tanszék 1986 óta működik a Karon. A tanszék alapítója Gáspárdy László volt, aki professor emeritusként is aktívan részt vett a tanszék munkájában, 2006-ban bekövetkezett haláláig. 2002-től Wopera Zsuzsa vezeti a tanszéket.

A nemzetközi jog oktatása 1984-ben kezdődött a Karon Lamm Vanda irányításával, aki 1984–1998 között vezette a tanszéket. 1998–2010-ig Kovács Péter vezette a tanszéki munkákat. 2010–2014 között Fazekas Judit, 2014–2015-ben Kirs Eszter, majd 2015–2016 között Raisz Anikó vezette a tanszéket.

A Polgári Eljárásjogi Tanszék 2006-ig a Civilisztika Tudományok Intézetének szervezeti keretei között, míg a Nemzetközi Jogi Tanszék az Államtudományi Intézet szervezeti keretei között működött. 2007-től mindkét tanszék az akkor újonnan felállított Európai és Nemzetközi Jogi Intézetbe integrálódott intézeti tanszékként.

2016-ban a Kari Tanács a Polgári Eljárásjogi Tanszék és a Nemzetközi Jogi Tanszék összevonása mellett foglalt állást.⁵⁰ Az összevont Polgári Eljárásjogi és Nemzetközi Jogi Tanszék vezetését Wopera Zsuzsa látja el.⁵¹

Az Európa Jogi és Nemzetközi Magánjogi Tanszék 1994-ben alakult meg Vörös Imre kezdeményezésére. 1998–2012 között a tanszékvezetői feladatokat Fazekas Judit látta el.⁵² 2012-től kari tanácsi határozat alapján Angyal Zoltán és Mátyás Imre látják el a tanszék vezetését.⁵³

A Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék elődjén, a Bűnügyi Tudományok Tanszékén 1981-ben kezdődött meg a munka Horváth Tibor vezetésével. 1995-től tanszékvezetőként Lévy Miklós, tanszékvezető-helyettesként Görgényi Ilona kapott megbízást, aki 2001-től ellátta a tanszékvezetői feladatokat is.⁵⁴

A büntető eljárásjog oktatása 1984-ben kezdődött meg a Karon. A Büntető Eljárásjogi és Büntető-végrehajtási Jogi Tanszék 1995-től működik önálló szervezeti egységként. Tanszékvezetője megalakulásától 2005-ig Farkas Ákos volt, akitől Róth Erika vette át az oktatásszervezési feladatokat tanszékvezetőként.⁵⁵

Az Alkotmányjogi Tanszék 1980-tól tanszékcsoportként, 1993-tól önálló tanszékként vesz részt a Kar szervezetében. A tanszékcsoport alapítója és vezetője Holló András volt, akit 1996–2001 között Szamel Katalin követett a tanszékvezetői

50 Kari Tanács 40/2015. határozata – a Nemzetközi Jogi Intézeti Tanszék és a Polgári Eljárásjogi Intézeti Tanszék összevonásáról 2016. február 1. napjától.

51 Beszámoló a Polgári Eljárásjogi és Nemzetközi Jogi Tanszék tevékenységéről (2013–2019), összeállította Wopera Zsuzsa intézeti tanszékvezető.

52 Beszámoló az Európa Jogi és Nemzetközi Magánjogi Tanszék tevékenységéről (2006–2011), összeállította Fazekas Judit intézeti tanszékvezető.

53 Beszámoló az Európa Jogi és Nemzetközi Magánjogi Tanszék tevékenységéről (2012–2018).

54 Beszámoló a Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék tevékenységéről (2012–2018), összeállította Görgényi Ilona intézeti tanszékvezető.

55 Beszámoló a Büntető Eljárásjogi és Büntetővégrehajtási Jogi Tanszék tevékenységéről (2010–2014), összeállította Róth Erika intézeti tanszékvezető.

székben.⁵⁶ 2001-től Bragyova András irányítása alatt működött a tanszék,⁵⁷ amelynek irányítását 2005-től Paulovics Anita vette át.⁵⁸

A Közigazgatási Jogi Tanszék 1984-ben kezdte meg munkáját Kalas Tibor vezetése alatt. Torma András 1995-től lett tanszékvezető,⁵⁹ akit 2013-tól Nyitrai Péter követett. 2020-tól Czékmann Zsolt irányítja a tanszék munkáját.⁶⁰

A Pénzügyi Jogi Tanszék 1984 óta vesz részt az oktatásban. A tanszék oktatási koncepciójának kidolgozása Ferenczy Endre nevéhez köthető, aki 1984 és 1998 között vezette a tanszéket. 1998–2001 között Kalas Tibor, majd 2001-től Erdős Éva irányítja a tanszék munkáját.⁶¹

VIII. KÉPZÉSI PALETTA

■ Az oktatási és kutatási tevékenység folyamatosan bővült, az intézetek strukturális kialakulását követően a Kar vertikálisan is szélesítette tevékenységét.

1993-ban fogadta el az Országgyűlés az új felsőoktatási törvényt, amely megadta az egyetemeknek azt a jogot, hogy doktori képzést szervezhessenek, valamint tudományos fokozatként PhD-oklevelet adjanak ki. Ezen képzési forma hivatott biztosítani az oktatói és kutatói tudományos utánpótlást.

Ugyanezen évben akkreditálták Karunkon a doktori képzést, amely napjainkban már Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolaként működik; *A magyar állam- és jogrendszer, jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai jogfejlődési tendenciákra* címmel kilenc alprogrammal, amely 1997-ben újabb négy és 2000-ben még egy alprogrammal bővült. Valamennyi új jogterületen is biztosított a tudományos fokozat megszerzésének lehetősége.⁶²

1993-tól folyamatosan bővül a diplomával már rendelkező kollégáknak kínált továbbképzések lehetősége: biztosítási szakjogász-, gazdasági büntetőjogi szakjogász-, külkereskedelmi szakjogász-, társasági szakjogász- és adatvédelmi szakjogászképzés indult. A szakjogászképzés célja a speciális szakterület ismereteinek elmélyítése és a gyakorlat elsajátítása, valamint a jogászai hivatás észszerű mértékű specializációjának elősegítése. 2020-tól pedig hazánkban elsőként Európai Büntetőjogi Szakjogászképzés került meghirdetésre.

56 A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar 15. évfordulójára készült kiadvány, Miskolc, 1996. 5.

57 SZABADFALVI (szerk.) i. m. 11.

58 Beszámoló az Alkotmányjogi Intézeti Tanszék tevékenységéről (2012–2016), összeállította Paulovics Anita intézeti tanszékvezető.

59 Beszámoló a Közigazgatási Jogi Tanszék tevékenységéről (2005–2010), összeállította Torma András.

60 Beszámoló a Közigazgatási Jogi Intézeti Tanszék tevékenységéről (2012–2018), összeállította Czékmann Zsolt.

61 Beszámoló a Pénzügyi Jogi Tanszék tevékenységéről (2010–2014), összeállította Erdős Éva intézeti tanszékvezető.

62 SZABADFALVI (szerk.) i. m. 9.

A Karon 1997-ben indítottuk el a két féléves felvételi előkészítő tanfolyamot „nul-ladik évfolyam” néven.⁶³ A sikeres kezdeményezés eredményeként a tanfolyamon részt vett és lelkiismeretesen felkészült hallgatók jelentős része Karunk oktatási palettájából választva nálunk írta meg többségében sikeres felvételi vizsgáját, majd szerezte meg diplomáját.

1998-ban kezdte meg működését az Alkotmány- és Jogpolitikai Intézet (COLPI) támogatásával a Jogi Klinika programunk.

A 2021-ben végzett jogász évfolyam.
(Fotó: Marinkás György)

Karunk a posztgraduális képzés keretei között elsősorban a jogász végzettséggel rendelkezők továbbképzését biztosítja, ezenkívül közgazdasági, mérnöki, orvosi, gyógyszerész, pedagógus végzettséggel rendelkezőknek is kínál szakirányú továbbképzést jogi szakokleveles közgazdász, jogi szakokleveles mérnök, jogi szakokleveles orvos képzés keretében. A szakjogászképzés célja a speciális szakterületekhez tartozó jogi ismeretek elsajátítása, a jogász hivatás észszerű mértékű specializációjának elősegítése.⁶⁴

2000-ben alakult meg a Karunk által működtetett Európai Jogakadémia Észak-Magyarországi Regionális Tagozata.⁶⁵

63 SZABADFALVI (szerk) i. m. 5.

64 SZABADFALVI (szerk) i. m. 9.

65 SZABADFALVI (szerk) i. m. 6.

IX. KÉPZÉSI SPECIALIZÁCIÓ

■ Karunk ereje – mind az oktatásszervezést, mind a magas szintű interdiszciplináris specializációt, mind pedig a pénzügyi eredményességet tekintve – hagyományosan abban rejlett, hogy lényegében egy szakon nagy hallgatói létszámmal működhetünk. Ebből a nyugalmi állapotból egyrészt a felsőoktatási piac szűkülése, másrészt a bolognai oktatási reform bevezetése billentett ki minket.

Az évszázad- és évezredforduló a Kar életében is jelentős változásokat hozott.

A jogászképzés mellett új szakokkal bővült a képzési paletta. Ennek eredményeképpen oktatóink már 2001-től részt vettek a felsőfokú szakképzésben, amelynek intézményi keretei 2008-tól jelentősen megváltoztak, és ezt követően a képzésben részt vevők a Karral állnak hallgatói jogviszonyban. 2014-től új struktúrában, jogi felsőoktatási szakképzés elnevezéssel folyik az oktatás. A képzés támogatja a már érettségivel rendelkező fiatalok továbbképzését, ezzel is elősegítve elhelyezkedésük megkönnyítését, valamint a képzés során a hallgatók betekintést nyerhetnek a Kar életébe, a jogászképzés, az alapszakos képzések struktúrájára, lehetőségeire.⁶⁶

A felsőfokú szakképzés mellett a Kar képzési palettája bővült az alapszakos képzésekkel is. Kezdetben a közigazgatás-szervező, 2002-ben indult el az igazságügyi igazgatási ügyintéző, majd a 2006-os képzési struktúrának megfelelően a szak a bolognai rendszer szerint átalakult, a neve igazságügyi igazgatási alapszakra változott.⁶⁷ 2005-ben a munka- és társadalombiztosítás alapszakok⁶⁸ beindításával a közigazgatásban dolgozó hivatali ügyintézők és munkatársak képzését kívánjuk elősegíteni a jogi jártasságot is igénylő munkahelyeken ellátandó feladatokra.

Az alapképzések mellett kialakítottuk azok mesterképzéseit is, lehetővé téve a már alapidplomával rendelkezők szakmai továbbképzését. Ennek keretei között indult a közigazgatási mesterszak, 2016-tól a munka- és társadalombiztosítási igazgatási mesterszak, amely lehetőséget biztosít a hároméves alapszakot végzett hallgatóinknak és más egyetemen végzettséget szerzett hallgatóknak arra, hogy mesterfokozatú diplomát szerezhessenek.⁶⁹ 2019-ben került sor a kriminológia mester szak elindítására.

A magyarországi jogi karok viszonylatában az elsők között teremtettünk lehetőséget a hallgatóinknak arra, hogy a jogászképzés keretein belül szaknyelvi képzésben vehessenek részt, amely 7 féléves képzés keretében, angol és német nyelven került megszervezésre.

66 Jogi Felsőoktatási Szakképzés belső értékelése 2018. Készítette Barzó Tímea.

67 Az Igazságügyi Igazgatási Alapszak önértékelési auditáció megállapításai 2018. Készítette Szilágyi János Ede.

68 A Munkaügyi és Társadalombiztosítási Igazgatási Alapszak önértékelési auditáció megállapításai 2018. Készítette Csák Csilla.

69 Kari Tanács 80/2014. határozata – Munkaügyi és Társadalombiztosítási Mester Szak szakindítására vonatkozó javaslat támogatása.

A Karon 2014-től megindulhatott a senior humánerőforrás tanácsadó szakirányú továbbképzési szak, majd a 2018/2019-es tanévben elindult az angol nyelvű nemzetközi és üzleti jogi LL.M képzés, 2018-ban pedig a Kar sikeresen akkreditáltatta az ugyancsak angol nyelvű nemzetközi emberi jogi mesterjogász szakirányú továbbképzési szakot. Karunk ezáltal szélesítette az idegen nyelvű képzési palettáját, amelynek keretében fontos feladat az idegen nyelvű képzések lehetőségének feltérképezése, külföldi képzőhelyekkel való együttműködés keretében double degree diploma kiadásával. További célunk a jogi szakfordító képzés népszerűbbé tétele, valamint lehetőség szerint LL.M képzésként való meghirdetése.⁷⁰

A Kar 2006-ban ünnepelte fennállásának huszonötödik évfordulóját, amelyet kiemelten örömtelivé tett, hogy a Magyar Akkreditációs Bizottság 2006/4/V. számú határozatával a jogászképzés országos minőségi felmérése során három másik jogi karral együtt Miskolcnak is megadta a *Kiválósági Hely* címet. Az országban egyedülálló módon a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola is megkapta a *Kiválósági Hely* címet. Így a magyarországi egyetemeken működő jogi karok közül egyedül a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán folyó graduális és posztgraduális képzés nyerte el egyszerre a Magyar Akkreditációs Bizottság e minősítését.

2008. szeptember 6-án a Miskolci Egyetem részére az évnyitón átadott *Felsőoktatási Minőségi Díjnak* is birtokosa az Állam- és Jogtudományi Kar. Ezt a díjat a felsőoktatási intézmények közül elsőként kapta meg egyetemünk.

X. TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK

■ Karunk vezetői, oktatói kiemelten fontosnak tartják a Karon folyó tudományos munka magas szintű reprezentálását. Ennek érdekében kari folyóiratok, időszakos és rendszeres kiadványok megjelentetésére vállalkozott. 1982-ben az intézeti tanács döntött az állam- és jogtudományi intézet tudományos közleményeinek megindításáról. A határozat szerint a sorozat a *Publicationes universitatis rerum Polytechnicarum Miskolciensis Series VI. (F) Juridica et politica* elnevezéssel indult. A szerkesztést Ruszoly József felelős szerkesztő irányításával a tanszékvezetőkől álló szerkesztőbizottság látta el.

2006-ban indult útjára a Kar újabb kiadványa, az évente két alkalommal megjelenő *Miskolci Jogi Szemle* Bódig Mátyás és Gyórfi Tamás előterjesztésére. A folyóirat reprezentálja a Karon folyó tudományos munkát, elébe megy a minősített periodikákkal szemben támasztott követelményeknek, megfelelő publikálási felületet biztosít a Kar oktatóinak, közelít a neves nemzetközi folyóiratok szerkesztési gyakorlatához, hozzájárul a kari tudományos utánpótlás neveléséhez.

A Kar számos lehetőséget biztosít arra, hogy a tehetséges hallgatók tudományos értékű munkái publikálásra kerüljenek. Ennek módja lehet a témavezetővel közös publikálás, esetleg az Országos Tudományos Diákköri Versenyen helyezést elért

70 A Kar Minőségfejlesztési Terve 2019 – előterjesztő Jacsó Judit.

hallgatók kutatási eredményeinek publikálását szolgáló *Diáktudomány* című egyetemi kiadványsorozat. 2017-ben indult útjára a *Miskolci Jogtudó* hallgatói online jogtudományi folyóirat. Célja, hogy a Kar keretei között felállított kutatóközpontok tudományos munkájában részt vevő hallgatók is megjelenési felületet kapjanak önálló vagy témavezetőjükkel közös kutatási eredményeik megjelentetésére.⁷¹

A Kar alapításától kezdve folyamatosan felmerülő problémaként jelent meg a hallgatók megfelelő tankönyvvel való ellátottsága, a miskolci tankönyvek megjelenésének kérdése. Az elmúlt évtizedek alatt szinte minden tanszék eljutott a saját tananyagfejlesztés során az önállóan kiadott tankönyvek, egyetemi jegyzetek elkészítéséig, a megjelent tananyag hatályosításáig, frissítéséig. A Novotni Kiadó, a Bíbor Kiadó és az Egyetemi Kiadó segítette az oktatók munkájának megjelentetését. Látványos mennyiségi gyarapodást realizáltunk.

XI. ÖSZTÖNDÍJAK

■ A Kar vezetése és oktatói figyelmet fordítanak a hallgatóknak biztosított pályázati lehetőségek bővítésére is, hiszen a hallgatói tehetséggondozás közvetett formájának tekintjük a Karon rendelkezésre álló különböző ösztöndíj- és egyéb elismerési formákat is, amelyek ösztönzik és segítik a hallgatóinkat.

Kiemelt célként jelenítjük meg, hogy a jövőben minél több középiskolai diák a továbbtanulásról meghozott döntése folytán első helyen jelölje meg Karunkat. Erre szolgál a Primus-ösztöndíj program, melynek keretében minden évben tíz elsőéves hallgatónak ítéljük oda az ösztöndíjat. 2016-tól lehetőség van a Miskolci Állam- és Jogtudományi Karon az IM Nemzeti Kiválósági Jogászösztöndíj és az IM Tanulmányi Jogászösztöndíj kiosztására, amelyekre évről évre egyre több hallgatónk adja be pályázatát.

A hallgatók kiemelkedő tanulmányi eredményének és közösségi tevékenységének elismerése érdekében a Kari Tanács 1985-ben Tanulmányi Emlékérem kitüntetést (arany, ezüst, bronz fokozat) alapított.

A Kar Tudományos Diákköri Tanácsa 1984-ben kezdeményezte, hogy a tudományos diákköri mozgalomban kitűnt végzős hallgatók ünnepélyes keretek között elismerésben részesüljenek, ezért megalapította a Szemere Bertalan-emlékérmét.

---

71 Javaslat a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara kiadásában megjelenő hallgatói online folyóiraatra – *Miskolci Jogtudó* –, előterjesztő Csák Csilla.

*Az Országos Tudományos Diákköri Konferencia Állam- és Jogtudományi Szekciója Miskolcon (XXIV. OTDK, 1999).
Forrás: ME-ÁJK Dékáni Hivatal archívuma*

A XXXIII. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekciójának 2017. március 29. és 31. között a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara adott otthont.
(Fotó: Marinkás György)

XII. TEHETSÉGGONDOZÁS ÉS GYAKORLATORIENTÁLT KÉPZÉS

■ A Kar nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a hallgatók az elméleti tudás mellett gyakorlati ismereteket is szerezzenek. Ezt a célt szolgálják az egyes tanszékek által szervezett perbeszéd- és jogesetmegoldó versenyek. Itt kell megemlítenünk a büntetőjogi perbeszédversenyt, a büntetőjogi jogesetmegoldó versenyt, a polgári jogi jogesetmegoldó és activity versenyt, az alkotmányjogi versenyt, a közigazgatásjogi jogesetmegoldó versenyt, a munkajogi jogesetmegoldó versenyt, az agrárjogi jogesetmegoldó versenyt, az EU Vándorkupát. Ezek a versenyek kimondottan azokat a tehetséges hallgatókat célozzák meg, akik már hallgatókorukban ki akarják próbálni magukat a tárgyalótermek és a gyakorlat világában.

A nyitott bíróság program keretében a hallgatóknak lehetősége nyílik arra, hogy a bíróságok munkáját a gyakorlatban is megismerjék. A tárgyalások látogatásának lehetősége minden szak hallgatói előtt nyitva áll.

A Karon 2016-tól működik a Bruckner Győző Tehetséggondozó Szakkollégium, amelynek célja, hogy saját szakmai program kialakításával magas szintű képzést nyújtson, hozzájárulva a kiemelkedő képességű hallgatók tehetséggondozásához, valamint támogassa az értelmiségi képzést a jogtudomány területén. A Szakkollégium működése során tematikus konferenciákat, szakmai térségi, országos konferenciákat szervezett, külföldi előadókat hívott.⁷²

A jogászképzés és a Kar más képzései iránt megnyilvánuló érdeklődés eredményeként, valamint a fokozatosan bővülő alapítványi, pályázati támogatásoknak köszönhetően hallgatóink száma ismét évről évre nő. Jelenleg közel 1600 a hallgatóink létszáma.

XIII. KUTATÓKÖZPONTOK

■ A Kar strukturális nyitását mutatja a létrehozott kutatóközpontok hálózata is. A Kar oktatási-kutatási feladatainak ellátására, az állami, gazdasági és civilszervezetekkel való együttműködés szervezésére, valamint jogvédő tevékenység és jogsegítői feladatok ellátására 2016-ban létrehozta és működteti a kutatóközpontokat. Mindegyik kutatóközpont alapfeladatának tekinti, hogy a célterületét lefedő jogterületeken szervezze a szociológiai, pszichológiai, történeti, etikai és jogtudományi kérdések kutatását, támogassa a szociális, interperszonális és interkulturális kompetenciák és képességek fejlesztését. Szervezze, irányítsa és támogassa az olyan

72 Miskolci Egyetem Bruckner Győző Tehetséggondozó Szakkollégiumának szervezeti és működési szabályzata, Miskolc, 2017. – Miskolci Egyetem Szenátusának 304/2016. határozata.

interdiszciplináris kutatási programokat, amelyek lehetővé teszik a tudományterületek közötti átjárhatóságot, illetve a határtudományok eredményeinek felhasználását, közreműködjön olyan új oktatási struktúrák és tematikák kidolgozásában, amelyek lehetővé teszik a hazai és nemzetközi munkaerő-piaci elvárásoknak való megfelelést, törekedjen azon transzverzális kompetenciák, motivációs és tanulási programok támogatására, melyek a fenntartható fejlődést és az aktív polgári szerepvállalást segítik elő. Előmozdítsa a kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek és társadalmi csoportok érdekérvényesítő képességének és esélyegyenlőségének javítását, valamint közvetítse a hallgatók számára a kutatási területek elméleti ismereteit, a kognitív készségek és a személyiség fejlesztése mellett formálja a munkához kapcsolódó készségeket és attitűdöket. Mindezen keretek között a kutatóközpontjaink jelentős eredményeket értek el.

A Jogi Tanácsadó és Jogklinikai Központ a Kari SZMSZ 2016. június 1. napjától hatályos módosításával és elnökének, illetve titkárának megválasztásával jött létre. Legfontosabb eredménye, hogy négy szemeszteren keresztül vehetnek részt a hallgatók gyakorlati jogkérdések feldolgozásában. Kiemelkedő jelentőségű, hogy úgy az egyetemen belülről, mint egyetemen kívülről érkezett, érkezik megkeresés a Jogi Klinikára, amely ügyeket a hallgatók lelkesen, szakmailag kiválóan, megfelelő oktatói iránymutatások alapján oldották meg. Karunkon már több évfolyam hallgatói kaptak tanúsítványt diplomájuk mellé a jogi klinikai képzésükről, gyakorlatukról.⁷³

A Természeti és Humán Erőforrások Joga Kutató Központ⁷⁴ keretei között az Igazságügyi Minisztérium által támogatott kutatási és oktatásfejlesztési programokon belül megvalósulhatott a természeti erőforrások jogának kutatása. A kutatási eredményeket kiemelkedő módon egy országos, kétnyelvű lektorált folyóiratban – *Agrár-és Környezetjog*, angolul: *Journal of Agricultural and Environmental Law* – tették közzé a szerzők. 2018-ban került sor a regionális nemzetközi konferenciára, amelyet az Agrárminisztérium támogatásával, a CEDR Magyar Agrárjogi Egyesülettel együttműködve szerveztek és valósítottak meg. A konferenciára több min tizenkét országból érkeztek az előadók, résztvevők. A Kutató Központ a nemzetközi Comité Européen de Droit Rural (CEDR) Kutatói Intézményi Tagja 2011  ta. Az 1957-ben Párizsban alapított szervezettel szoros kapcsolatot tartanak fenn. Rendszeresen részt vesznek a Kutató Központ tagjai a k t v ente megrendezésre kerülő nemzetközi konferenciákon, ahol mindhárom szekcióban tartanak előadást. 2019-ben Poznanban került sor a konferenciára.⁷⁵

Az Alternatív Konfliktuskezelési  s Vitarendez sei Interdiszciplináris Kutató Központ 2012-es megalakulást követően kiemelkedő eredménynek tekinti az Igazságügyi Minisztérium által támogatott Herbstakademie projekt megvalosul sa,

73 A Jogi Tanácsadó és Jogklinikai Központ éves beszámolója 2018/2019 – Előterjesztés a Kari Tanács 2019. június 5-i ülésére. Készítette Hegyi Szabolcs.

74 A Kari Tanács 13/2009. számú határozatával 2009. március 19- n alakult meg. – Természeti  s Humánerőforrások Joga Kutató Központ beszámolója 2016 –  ssze ll totta Csák Csilla.

75 Természeti  s Humánerőforrások Joga Kutató Központ beszámolója – Előterjesztés a Kari Tanács 2019. június 5.  l s re. Készítette Csák Csilla.

az AKV Európa Szemle, az EFOP kutatási projektekben való részvétel, az Igazságügyi Minisztérium által támogatott ELSA választottbíróági perbeszédversenyen való részvétel.⁷⁶

Az Európai és Nemzetközi Büntetőjogi Kutató Központ, valamint a Modern Magyar Polgári Jogi és Európai Magánjogi Kutató Központ⁷⁷ az ÚNKP, NKE-KÖFOP, EFOP 3.6.1., EFOP 3.6.2. kutatási projektekben részt vevők szakmai munkáját is támogatta. 2018-ban a Modern Magyar Polgári Jogi és Európai Magánjogi Kutató Központ a Novotni Alapítvánnyal együttműködve megszervezte a Polgári Jogot Oktatók Országos Találkozóját, valamint a professzor halálának 25. évfordulóján a Novotni Zoltán Emlékkonferenciát.

Az Oktatásfejlesztési és Kutatási Központ az Igazságügyi Minisztérium által 2018-ban indított új, nemzetközi perbeszédversenyében vett részt. A Kutatóközpont ellátja a támogatásban részesített kari programok, valamint a Jogászösztöndíj program koordinálását is. A Központ közreműködik a támogatási kérelmek előkészítésében, a projektekkel kapcsolatos beszámolók előkészítésében. Az Igazságügyi Minisztérium által támogatott IM Nemzeti Kiválósági Jogászösztöndíj, valamint az IM Tanulmányi Jogászösztöndíj 2016 óta immár hat alkalommal került kiosztásra.⁷⁸

Az Államtudományi Kutató Központ egyik legfontosabb célját valósította meg, amikor a technikai lehetőségeket kihasználva közösségi oldalakon teszi lehetővé, hogy a Kutató Központ céljait minél szélesebb körben megismerjék. Kiemelendő, hogy 2018-ban megrendezte *A modern állam kihívásai* című konferenciát, amelyen elhangzott előadásokat szerkesztett formában meg is jelentették. Az Igazságügyi Minisztérium által támogatott pályázat keretében a hallgatók felkészülhetnek az Alkotmánybíróság keretében megrendezésre kerülő szimulációs versenyre.⁷⁹

A Közjogi Kutató Központ létrehozása az EFOP 3.6.1. projekt keretében 2018 májusában kezdődött. A Pénzügyi Jogi Tanszék oktatói alapították, majd további kollégák is csatlakoztak hozzá. A kutatásokat az EFOP 3.6.1., az EFOP 3.6.2. pályázat, valamint a Felsőoktatási Kiválósági Program, a FIKP Creative Region támogatta. A kutatási eredményeket nemzetközi konferenciákon, workshopokon mutatták be a kutatók, amelyek egy részét maga a Kutató Központ keretei között szerveztek meg, és a Központ kutatói vettek részt rajta.⁸⁰

76 7. számú beszámoló az Alternatív Konfliktuskezelési és Vitarendezési Interdiszciplináris Kutató Központ tevékenységéről 2018/2019. Készítette Váradai Erika.

77 Magyar Polgári Jogi és Európai Magánjogi Kutatóközpont beszámolója 2016 – összeállította Leszköven László.

78 Állam- és Jogtudományi Kar Oktatásfejlesztési és Kutatási Központ – Előterjesztés a Kari Tanács 2019. június 5-i ülésére. Készítette Jacsó Judit.

79 Államtudományi Kutató Központ beszámolója – Előterjesztés a Kari tanács 2018. június 5-i ülésére.

80 Közjogi Kutatóközpont beszámolója a 2018/19-es tanév I. és II. félévre – Előterjesztés a ME ÁJK Kari Tanács 2019. június 5-i ülésére. Készítette Erdős Éva.

XIV. KÜLFÖLDI KAPCSOLATOK

■ A Kar fejlődését mutatja az 1980-as évektől a nemzetközi kapcsolataink bővülése is. Különösen jelentős volt a Tempus program keretében lehetővé vált nemzetközi kapcsolatteremtés. A szomszédos országok mellett földrajzilag távolabbi országok egyetemeivel is tartjuk a szakmai kapcsolatot, oktatóink és hallgatóink rendszeresen részt vesznek külföldi tanulmányutakon, részképzésekben, Erasmus-programokban, perbeszédversenyeken, konferenciákon.

Különösen kiemelkedő kapcsolatot tartanak fenn a Kar oktatói a németországi, finnországi, francia, olasz, angol, szlovák kollégákkal. A kialakult jó kapcsolatoknak köszönhetően külföldi professzorok is tartanak idegen nyelvű képzéseket, előadásokat karunk hallgatóinak.

Az elmúlt évtizedek során karunk javaslatára számos külföldi egyetem professzorának adományozott a Miskolci Egyetem – *Doctores Honoris Causa Universitatis Iurisprudentiae* – díszdoktori címet.⁸¹ 1991-ben *Prof. Dr. Peter Bülow* (Universität Trier), *Prof. Dr. Federico Carpi* (Università degli Studi di Bologna), *Prof. Dr. Günther Kaiser* (Max-Planck Insitut, Freiburg) és *Prof. Dr. Wolfgang Waldstein* (Universität Salzburg); 1994-ben *Prof. Dr. Hans Wieling* (Universität Trier); 1995-ben *Prof. Dr. Hugh Beale* (University of Warwick); 1996-ban *Prof. Dr. Rolf Birk* (Universität Trier); 1997-ben *Prof. Dr. Reiner Schulze* (Westfälische Wilhelms Universität, Münster); 1999-ben *Prof. Dr. Novák István* (MAB Polgári Eljárásjogi Munkabizottság elnöke) és *Prof. Dr. Végh Zoltán* (Universität Salzburg); 2000-ben *Prof. Dr. Alain Pellet* (Université Paris X. Nanterre); 2001-ben *Prof. Dr. Király Tibor* (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest); 2003-ban *Prof. Dr. Horst Konzen* (Universität Mainz); 2004-ben *Prof. Dr. Franz-Joseph Peine* (Europa Universität Viadrina, Frankfurt); 2005-ben *Prof. Dr. Wilhelm Brauner* (Universität Wien); 2006-ban *Prof. Dr. Gáspárdy László* (Pázmány Péter Katolikus Egyetem); 2007-ben *Prof. Dr. Hans-Heiner Kühne* (Universität Trier); 2009-ben *Prof. Dr. Szalma József* (Újvidéki Egyetem); 2010-ben *Prof. Dr. Heerma van Voss* (Universiteit Leiden); 2011-ben *Prof. Dr. Monika Schlachter* (Universität Trier); 2014-ben *Prof. Dr. Zlinszky János* (Pázmány Péter Katolikus Egyetem); 2015-ben *Prof. Dr. Dieter Schweizer* (Universität Bonn) és *Prof. Dr. Bahri Öztürk* (Istanbul Kültür Üniversitesi); 2016-ban *Prof. Dr. Lucian Teodor Chiriac* (Petru Maior Egyetem); 2018-ban *Prof. Dr. Trócsányi László* (Igazságügyi Minisztérium); 2019-ben *Prof. Dr. Gerhard Dannecker* (Universität Heidelberg) és *Prof. Mag. Dr. Gert-Peter Reissner* (Universität Innsbruck); 2020-ban *Prof. Dr. Dieter G. Kindel* (Universität Wien); 2021-ben *Prof. Dr. Csécsy György* (Debreceni Egyetem) és *Prof. Dr. Roland Norer* (Universität Luzern) vehette át díszdoktori címét.

Karunk aktívan részt vesz a Miskolci Egyetem által meghirdetett Stipendium Hungaricum programban. Ennek keretében – sikeres felvételi esetén – lehetőség nyílik a program által meghatározott partnerországokból érkezett külföldi hallgatók

81 Az alábbiakban a díszdoktorra avatottak teljes listáját közöljük.

számára a Karunk alapképzéseiben és a doktori iskolájában való tanulmányok folytatására. Karunk az Erasmus+ szerződéseit is folyamatosan bővíti, amelynek keretében együttműködés jött létre többek között a Lisszaboni Egyetemmel, a Messinai Egyetemmel, a Bukaresti Nicolae Titulescu Egyetemmel, a Versailles-i Egyetemmel, a Petru Maior Egyetemmel, a Salento Egyetemmel.

Az Állam- és Jogi tudományi Kar oktatói gárdájával az észak-magyarországi régióban, e komoly kihívásokkal küzdő térségben mint a tudás és szellemiség védőbástyája rendületlenül folytatja a jövő jogásznemzedékeinek képzését.

*Igazságot a Jogásznak!
Viva Academia!*

*Végzős hallgatók az egyetem régi főbejárata előtt.
(Forrás: ME–ÁJK archívum)*

A SELMECI HAGYOMÁNYOK KIALAKULÁSA ÉS TOVÁBBÉLÉSE NAPJAINKBAN¹

*Különös, de valami csodálatos diákélet ez a miénk!
Csak meg kell érteni.²*

Amikor az ember a középiskola utolsó évében a felvételi tájékoztatót lapozgatja, hogy kiválassza azt a felsőoktatási intézményt, amelyben élete elkövetkezendő 3-5 évét eltölteni szándékozik, döntő szempont az oktatás színvonala, a képzési rendszer, talán még a távolság is. Egy dologról azonban kevés szó esik: milyen közösségbe csöppen az újonnan érkező? Az elsőéves diák elszakadva szüleitől, gyerekkori barátaitól, az egész addigi életétől, egy idegen és ismeretlen világban találja magát, ahol minden zavaros és furcsa, segítség nélkül talán még ijesztő is. Amennyiben azonban Sopront, Miskolcot, Dunaújvárost vagy Székesfehérvárt választotta megmértetései helyszínéül, rendkívül szerencsésnek vagy bölcsnek mondhatja magát, hiszen itt a selmeci diákhagyományok, egy egyedülálló és csodálatos – az UNESCO által *a szellemi kulturális örökség részének nyilvánított*³ – hagyományrendszer részesévé válhat, amely eligazít az egyetemi életben, és összekovácsol, valamint a kölcsönös segítségnyújtás, bajtársiasság és barátság eszméit hirdeti.⁴

- 1 Összeállította: Marinkás György egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Európaijogi és Nemzetközi Magánjogi Tanszék.
- 2 RUZSINSZKY László: *Tempus*. (4. kiadás) Selmeci Társaság, Sopron, 2009. 12.
- 3 A Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékét lásd: http://szellemikulturalisorokseg.hu/index0.php?name=f24_nemzeti_jegyzek_elemei [letöltve: 2021. 05. 30.]
- 4 ITES István Gergő – RÓZSAVÖLGYI Tibor – BERZEVICZI Márk Zsolt (szerk.): *bALEKkalauz. Tizenegyedik, javított és bővített kiadás*. Jogász Örökbaráti Egyesület. Miskolc, 2013. 85.

I. A HAGYOMÁNYOK KIALAKULÁSA

■ *Hogyan is alakult ki ez a több évszázadra visszanyúló örökség? Nem Selmecebányán születtek ezek a szokások, de itt gyúrta össze az akkori diákság a már meglévő „alapanyagokból”, és formálta saját képére.*

Gyökerei egészen a céhes rendszerig nyúlnak vissza, amelynek Selmecebányán is megvolt a hagyománya. A céhek zárt, nehezen megkönyékezhető társaságot alkottak, ahova bekerülni megtiszteltetés, de igen nehéz feladatot is jelentett.⁵ Innen ered a keresztelkedés szép szokása és a szigorú hierarchikus szerkezet fontossága. A balekvizsga és az azt követő balekkeresztelés jelentőségét mutatja, hogy anno a tanári kar által is elismert elv volt: keresztelkedetlen nem iratkozhatott be az Akadémiára!⁶

A céhek hagyományai jelentős, de nem egyedüli forrásai a selmeci diákhagyományoknak. Nem szabad elfelejtenünk, hogy *Selmecebányán a diákság legnagyobb hányada a leobeni iskola létrejöttéig német ajkú volt* (és 1848-ig az oktatás hivatalos nyelve is a német, amit ténylegesen csak 1868-ban váltott fel a magyar), *akik magukkal hozták szülővárosuk szokásait.*

Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy *a középkorban alapított világhírű külföldi egyetemek a 18. században már szintén jelentős diákhagyományokkal rendelkeztek*, melyeket az onnan érkezett diákok az Akadémián is meghonosítottak. Ilyen szokás volt például a gólyák avatása,⁷ mely Selmecen később balekkereszteléssé nemesedett.

Mindezeken túl természetesen ott van az az el nem hanyagolható tényező, hogy *az Akadémiára kerülő diákok jelentős része bányász családokból származott*, és azért lépett be az alma mater kapuján, hogy ősei mesterségét elsajátítsa és továbbfejlessze. Mindannyian ismerték és tisztelték saját bányavidékük szokásait, *így az alsó-magyarországi bányavidék kultúrája⁸ is beszívárgott a selmeci diákhagyományok közé.*

5 A céhekről részletesen lásd: TUZA Csilla: *Állami céhszabályozás, céhpolitika III. Károly és Mária Terézia uralkodása alatt*. Doktori disszertáció. 2016. 205

6 SIK Lajos: *Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... Selmec – Sopron – Miskolc 1735 – 1985*. Erdő- és Faipari Mérnökhallgatók Selmeci Társasága, Pécs, 1984. 23.

7 SIK: i. m. 17.

8 CSASZLAVA Jenő: *Bányász hagyományok*. http://ombkedorog.oldalunk.hu/userimages/ombkedorog/files/eloadas_csaszlava_jeno_www.oldalunk.hu_.pdf [letöltve: 2021. 05. 30.]

II. A SELMECI DIÁKHAGYOMÁNYOK NAPJAINKBAN

*Selmec az Istened, anyád, szeretőd, menyasszonyod,
testvéred, mindened, aki bántja, ellenséged!*⁹

2.1. A diákok közötti hierarchia

A Selmeci Akadémián már a *Burschenschaftok* idejében létrejött az az alá-fölérendeltségi viszonyrendszer, amely napjainkban már nem olyan szigorú és éles, ugyanakkor a megtartására törekszik minden Firma (és esetlegesen a pislákoló balekok), *mert szükséges, hogy legyen egy olyan általános mértékegység – jelen esetben az egyetemen eltöltött évek száma –, amely anyagi helyzetől, társadalmi hovatartozástól függetlenül sorolja be a diákokat.*¹⁰ E diákéletet szemléletesen mutatja be Ruzsinszky László *Tempus* című regénye.¹¹

A Bursch

A szó eredeti jelentése fickó, vagány. Régen a *Burschenschaftok* tagjai hívták magukat Burschoknak. *Ma az utódintézményekben tanuló olyan diákot értünk Bursch alatt, aki ismeri és híven ápolja a selmeci diákhagyományokat* (tehát a lejjebb bemutatásra kerülő balekokat és Firmákat, esetleg „itt ragadt” Veteránokat).

⁹ RUZSINSZKY i. m. 16.

¹⁰ ITES – RÓZSAVÖLGYI – BERZEVICZI: i. m. 36.

¹¹ A *Tempus* recenzióját lásd: *Selmeczbányai Híradó*, 1906. január 7-i lapszám (XVI. évfolyam), 1–2.

A pogány

Az egyetemre frissen beiratkozott hallgató, aki még csak egy „végtelenül kicsiny, fekete, sárban fetrengő porszem”, egy niemand, egy név nélküli szerencsétlen, akinek nincsenek jogai. *Számára az elérhető legnagyobb megtiszteltetés, ha a Firmák végtelen kegyükben észrevenni méltóztatják, és elindítják őt a megvilágosodás felé vezető hosszú és gyötrelmes úton*, amely a balekká válással kezdődik. *Ha valaki nem keresztelkedik meg, akkor semmihez sincs joga a hagyományokat illető kérdésekben*, így nem viselhet egyenruhát (jurátust), nem vehet részt szakestélyen (kivételez alól a saját balekkeresztelő szakestélye), sem más selmeci eredetű rendezvényen. Az V. éves pogány hallgató nem valétál, csak „végez”. Nem lehet a Valéta Bizottság tagja, nem avathat valétaszalagot, valétagyűrűt és kupát sem.¹²

A balek (régiesen bulek)

Az általánosan elfogadott definíció szerint a balek: „zöldfülű, sárga csőrű, bűdös, poros hasú, ész és értelem nélküli véglény, amely minden tekintetben, az Isteni Fényben Tündöklő Dicső Firmák támogatására szorul”.¹³

Selmecen még fischnak (hal) nevezték ezt a különös emberfaját, mert a hasonlóság a nagy szemeket meresztő és bután tátogó állatok és a balekság között egyértelműen tagadhatatlan. Később a „fuchs” (róka)¹⁴ névvel illették a keresztiségen átesett elsőéveseket. Innen ered a „Fuchsmajor” tisztség neve is, mivel a régi időkben ő volt az egyetlen, aki egyáltalán érintkezett ezekkel a szürkeállományukat még pihenő státuszba helyező, de fejlődőképes lényekkel.

A balek legfőbb feladata, hogy kövesse Firmáját, és mohón igya minden szavát, gondosan ügyelve arra, hogy mindig betartsa a balekok tízparancsolatát. A balek elnevezés minden esetben kis kezdőbetűvel írandó!

A Firma

A Firma szó jelentése egyrészt: kétes hírű vállalat (német), másrészt: szilárd (latin). A Firma szó csak nagy kezdőbetűvel írható le!

Firmának minősül, aki a selmeci hagyományok szellemében megkeresztelkedett, és a selmeci keresztiségen négy félévet eltöltve az ötödik félévre beiratkozott (tehát nem a Firmaköszöntő Szakestély időpontjától). Itt megjegyzendő, hogy az egyetemen eltöltött évek száma számít, és nem az, hogy ezen idő alatt hány sikeres szemesztert tudott az ember lezárni. Tehát Firmának számít az is, aki bár három éve nem jár be előadásokra, még mindig csak első vagy másodéves, feltéve, hogy

¹² ITES – RÓZSAVÖLGYI – BERZEVICZI: i. m. 36.

¹³ ITES – RÓZSAVÖLGYI – BERZEVICZI: i. m. 37.

¹⁴ A szó eredetének másik lehetséges magyarázatát lásd: a „Fuchs” szó a latinos Totumfac vagy röviden Fac többes számából lett. Lásd: SÍK: i. m. 25.

az első évében megkeresztelkedett. A Valétabizottság tagjai is csak a Firmák közül választhatóak.

A Firmák jelentik a fényt az éjszakában, ők fókuszálják a bölcsességet és a szeretetet, a tudást és a jókedélyt – egyetlen szóval a tökéletességet.

A Veterán

Veteránnak minősül minden olyan hallgató, aki bár letöltötte a tanulmányaihoz szükséges éveket az egyetem falain belül, még nem hagyta el azt (hallgatóként vagy oktatóként ott maradt), tehát e cím eléréséhez elég egyszer félévet ismételni vagy doktorandusszá válni karunk valamely jeles tanszékén.

A filiszter

Az a szerencsétlen, a jókedvet és örömet nem ismerő nyárspolgár, aki az egyetem falain kívül kénytelen tengetni nyomorúságos életét. Az egyetem elvégzése után a Firma is filiszterré válik, de nem nyárspolgárrá.

2.2. A balekokítás és a keresztelkedés

Alig ér véget a balekhét – nálunk gólyatábor – pogányt próbáló időszaka, a tanítással együtt megkezdődik a selmeci ismeretek átadása is, a balekoktatás keretében. *A balekoktatás intézménye Sopronban alakult ki*, Selmecen ugyanis az Ifjúsági Kör által kinevezett Balekcsősz terelgette az ifjakat, átadva mindazt az általa hasznosnak vélt tudást, amely az akadémiai élethez elengedhetetlen.

Napjainkban két típusát különböztethetjük meg az egyes utódintézményekben:

(i) Az „Össznépi” balekoktatás, amelyet Dunaújvárosban jelenleg is alkalmaznak, illetve a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán 2001-ig alkalmaztak. E módszerben az egész elsős évfolyam teljes létszámmal képviselteti magát a hetenként megrendezett oktatásokon. Az első alkalom általában az ismerkedés jegyében telik, ilyenkor mérik fel az oktató Firmák a pogányok képességeit, hogy a továbbiakban testre szabott feladatokkal készítsék fel őket az előttük álló évek nehézségeire. A jellempallérozáson túl a balekoktatások keretében ismerkednek meg a pogányok a selmeci hagyományok történetével, tartalmával és a diáknótákkal. Az oktatás 6-7 foglalkozás keretében zajlik. Habár ezen foglalkozások jellegükben hasonlítanak az egyetemi előadásokhoz, nem azok, így – ennek megfelelően – hiányszámnak helye nincs!

(ii) *Tanszéki rendszer*, amely Sopronban és a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi karán használatos. *E rendszerben a pogányok kis csoportokban, rotációs rendszerben látogatják meg a tanszékeket, így az Isteni Fényben Tündöklő Dicső Firmák tudása hatékonyabban áramlik át a tudatlan fejekbe.* Az isteni kar minden balekoktatáson katalógust tart, a megjelenést pedig a balekindexre is felvezetik. Ezzel igazolhatja

a pogány az általa meglátogatott okítások számát. Ha ez a szám nem éri el a megkívánt minimumot, a lógós nem vizsgálhatja, de jövőre újra próbálkozhat. A Firmák törekszenek arra, hogy minden pogány kapjon legalább egy feladatot, amelyet az gyakran, tudatlanságából fakadóan, el is ront.

*A balekokitást a balekvizsga zárja, amelynek során a balekjelöltnek számot kell adnia az addig megszerzett tudásáról, és próbatételt jelentő feladatokat kell teljesítenie.*¹⁵

A keresztelkedés érdekében a balekjelöltnek két Dicső Firmát kell választania keresztstülőként, akiket először hivatalosan fel kell kérnie. Utóbbi azt jelenti, hogy a balekjelöltnek addig kell a Firmát alkoholtartalmú itallal itatni, amíg az el nem vállalja a keresztstülő szerepét. A közös italozás a megismerkedést és a keresztelés során történő névadást is szolgálja: a beszélgetés során a balekjelölről elhangzó történetek vagy valamely jellemzője szolgál a diákneve¹⁶ alapjául, amelyet a keresztelőkön kap. A balek keresztelést szakestélyen a keresztstülők sörrel leöntik a balek lehajtott fejét, miközben azt mondják: „Balek, én téged megkereszteltek Bacchus, Ceres és a többi pogány istenek nevében. Legyen a te neved ezentúl:...” – és ekkor mondják először a „vulgót”, majd az „alias” nevet. A hagyományok szerint ugyanis a balek két nevet kap: a II. év végéig viselt baleknevet, vagyis a „vulgót” és a Firmaként – azaz a III. év kezdetétől – használatos „alias” nevet. A vulgót ezen időponttól fogva már vagy nem használják, vagy egy „avagy” kötőszóval az „alias” névhez kapcsolják. E helyütt érdemel említést, hogy a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán ettől eltérően a balek rögtön „alias” nevet kap, és vele együtt egy „avagy” nevet. Az „alias” név használati köre általában a selmeci hagyományokkal összefüggő programokra korlátozódik, nem terjed ki a mindennapi névhasználatra, azonban egy-egy jól sikerült névadás eredményeként az „alias” név a hétköznapokban is ráragadhat a viselőjére.

2.3. Baráti társaságok

A szervezett diákéletéről szóló első írásos emlékek az 1820-as évekből származnak. Kezdetektől fogva jellemző volt, hogy a diákok nem csak a testületi hovatartozásuk, hanem a nemzetiségi hovatartozásuk szerint is csoportosultak. 1832-ben jött létre a *Selmeci Magyar Olvasó Társulat*, melynek célja a magyar nyelv és irodalom ápolása és művelése volt. Ennek érdekében gazdag könyvtárat hoztak létre, felolvasóesteket tartottak. 1879-ben alakult meg az *Akadémiai Ifjúsági Kör* – az eddig leghosszabban működő diákszervezet –, amely az egész hallgatóságot átfogó, jelentős tekintélyű diákszervezetté vált. A testület 1949-ben került feloszlásra. A hagyományok nyíltan történő ápolása húsz év múlva kezdődhetett csak újra: az 1970-es évektől e téren a hallgatókból megválasztott Valéta Bizottságok jártak az élen. A hagyományörzés

15 A balekvizsga menetének szemléletes leírását lásd: RUZSINSZKY: i. m. 15–19.

16 A selmeci hagyományok alapján adott diáknevekkel Boros Zsuzsanna foglalkozott behatóan. Lásd: BOROS Zsuzsanna: Diáknevek a Selmeci Akadémián. In: *Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara Tudományos Diákköri Közleményei* (szerk.: Fazekas Csaba), 2 (2001–2002). Miskolci Egyetem, 2003. 21–36.

reneszánsza az 1990-es évekre datálódik. A jelzett dátum óta az önszerveződő társaságok is meghatározó erőt képviselnek a hagyományőrzésben.¹⁷

A mai diáktársaságok működésére a spontán önszerveződés, a kiszámíthatatlan fennmaradási idő és a változó tagság jellemző. A társaságok aktívabb és passzívabb korszakainak alakulása csak a tagok magánemberi motivációin múlik. Bizonyítja ezt az is, hogy elvértve találunk közöttük jogilag is bejegyzett egyesületet. A selmeci diákhatóságok ápolásában a diáktársaságok szüntelen változása a legjobb bizonyítéka az életszerűségnek, ezért az alábbiakban ismertetett diáktársaságok jelen esetben is csak pillanatfelvételei lehetnek az éppen most megalakuló vagy működő, illetve éppen megszűnőfélben lévő vagy majd újraéledő közösségeknek. A társaságok létének folytonos változása mellett belső szerkezetük és céljaik nagyrészt hasonlóak. Ma is szigorú belső szabályokkal rendelkeznek. Ezek a szabályok a legkülönbözőbbek lehetnek, van azonban néhány olyan közös sajátosság, amely szinte minden diáktársaság működésében megtalálható: van alapító okiratuk, saját nótájuk, tagságuk rendszeresen összejár, a selmeci hagyományok ápolását alapvető céljuknak tekintik, továbbá a tagok az átlagosnál nagyobb „selmeci kötődéssel” rendelkeznek, vagyis a „selmeci szellemet” viszik tovább. Ez azt jelenti, hogy – a régi és az új formai elemek, rítusok, ceremóniák gyakorlása mellett – ma is a legfontosabb számukra az a belső tartalom, ami kezdetektől fogva jellemezte ezeket a diákközösségeket. Ennek legfőbb jellemzői a vidámság, a barátság, a közösségtudat és a hivatásszeretet.¹⁸

2.4. A szakestély

A szakestély a selmeci diákhatóságok követőinek egyik legfontosabb rendezvénye. Kétségkívül a legünnepelesebb és legrangosabb esemény, amelynek talán leghűbben sikerült megtartani a régi selmeci jellegét. Hangulatát évszázadokon keresztül megőrizte, formáját tekintve többé-kevésbé változatlan maradt. A szakestély mindig egy adott embercsoport (szak, baráti kör, egy vállalat selmeci utódintézményben végzett dolgozói stb.) rendezvénye, mely az érintettek összetartozását, barátságát hivatott kifejezni, erősíteni.

A szakestélyek kialakulásáról kevés adatunk van, de *valószínűsíthetően két forrásból erednek: egyrészt a régi, középkori céhes hagyományokra* – az ún. legény- vagy meszterfelvételi lakomákra¹⁹ – *vezethetők vissza.* A selmeci ifjúság esetében mindez annyiban módosult, hogy a diákok a szűkös anyagi forrásait elsősorban italtra költötték, étel gyanánt legfeljebb csak pogácsát vagy hagymás zsíros kenyeret fogyasztottak. *Másrészről, az Akadémia diákjai és professzorai összegyűltek esténként kezdetben szakmai, később mindinkább kötetlen vitákra, estékre, de a szakmai jelleg idővel egyre in-*

17 Miskolci Egyetem, Nyugatmagyarországi Egyetem: Jelölési Adatlap a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére. Selmeci diákhatóságok (2014). 3–4. http://szellemikulturalisorokseg.hu/doks/nyomtatvanyok/selmeci_diakhagyomanyok.pdf [letöltve: 2021. 05. 30.]

18 Uo. 4.

19 TUZA: i. m. 92., 145.

kább háttérbe szorult, és a jókedv, kulturált szórakozás került előtérbe. Ezek a megbeszélések komoly és vidám témák megtárgyalásából, majd az est előrehaladtával közös nótázásból és italozásból álltak.

A 19. század elején már jellemző volt a mostani lebonyolítási rend, találkozhatunk a tisztségviselők és a szakestély dalainak többségével is. A szakestélyek helyszíne a Burschenschaft törzshelye, a Schacht (akna) kocsmá volt (az eredeti elnevezés – Schachttag – is erre utal).

Az eseményt megelőző napokban a *Majordomus* által kiosztásra kerülnek a meghívók (invitáló cédulák). A szakestélyen csak az vehet részt, aki meghívót kap, illetve vásárol. Ilyenek lehetnek iskolánk, illetve testvérintézményeink megkeresztelt polgárai, esetlegesen vendégek. A feltüntetett helyen és időben megjelennek a résztvevők megfelelő öltözékben (egyenruha hiányában a fiúk öltönyben, a lányok szoknyában és blúzban). Az ajtótól a Balekcsósz és a Fuhrwerkek a helyükre irányítják az érkezőket. A korábban érkezők az asztalnak döntött székekkel, illetve Tempus feliratú cédulával jelezhetik, hogy ők ott kívánnak helyet foglalni. Az asztalokon zsíros kenyér, sör, bor és gyertya várja az érkezőket. A szakestély berendezése két emelvényen álló asztalból, valamint az ezek között merőlegesen elhelyezkedő asztalsorokból áll. Az egyik emelvényen a Praesidium asztala, a szemköztin pedig a Contrák asztala található. Ezekhez nem ül senki, mert e helyek tulajdonosai elvileg csak később válnak ismertté.²⁰

Az invitációban jelzett időpont elérésekor lekapcsolják a világítást. A szakestélyeken általában külön erre a napra készített korsókat osztanak szét a vendégek részére, melyet a szakestély előtt lehet átvenni, s azt a korsóavatásig magunk előtt az asztalon szájjal lefelé fordítva kell elhelyezni. A korsót az Elnök által felkért vendég avatja fel kisebb méltató beszéd mellett. Ettől kezdve a korsót rendeltetésszerűen lehet használni, az Elnök által elrendelt Eks után.

²⁰ ITES – RÓZSAVÖLGYI – BERZEVICZI: i. m. 63.

Amikor a szakestély elcsendesedik, az Elnök a Majordomusszal (aki mellette ül a Praesidiumon) felolvastatja a *Házirendet*.²¹ Házirendet a II. világháború óta írják, amikor a sok kívülrálló katona, illetve pártfunkcionárius számára elő kellett írni a megfelelő viselkedés szabályait. A házirendet a Háznagy előzőleg szép cikornyás betűkkel megírja, és felolvasása után a legidősebb Firma aláírásával és sörével hitelesíti. Erre általában Ekset iszik a szakestély. Az Elnök a vendégek tiszteletére elnekelte a Vendégszöntő nótát, melyet szintén Eks követ.

A szakestélyeket megnyitó első felszólalást szokták „Komoly pohárnak”²² nevezni, mivel ennek tartalma még valóban komoly és egyfajta vitaindító, melyhez utólag lehetőség van hozzászólni. Ezt egy előre felkért tanár vagy veterán, néha maga a Praeses mondja el. Ezek után már szabadabban következnek a fel- és hozzászólások, és ezeket a Cantus Praeses (Nótabíró) által intonált vidám, illetve a felszólalás témájához kapcsolódó nóták váltogatják.

A szakestély második, vidámabb részét szokták bevezetni egy „Vidám pohárnak” nevezett felszólalással, melyet előre felkért, jó humorú oktató, hallgató vagy Veterán ad elő. A továbbiakban így már csak vidám nótázgatással és anekdotázással folytatódik a szakestély hivatalos része.

Mivel a szakestélyen sértődésnek helye nincs, az előforduló nézeteltérésekért ún. *sörpárbajban* (Bierscandal) vagy *borpárbajban* vehetnek elégtételt az érintettek, amely úgy zajlik, hogy az Elnök kijelöl egy párbajbíró – aki manapság jellemzően a Majordomus –, régebben azonban gyakori volt, hogy valamely jelenlévő, a *sördoktor*²³ látta el

21 A házirend szokásos tartalmát illetően lásd mintaként a *A Mecseki Szénbányák 1980. november 28-i szakestélyének házirendjét* SIK Lajos *Mindnyáján voltunk egyszer az Akadémián...* című könyvének 87–90. oldalán.

22 A komoly, illetve a vidám pohár már az újabb korok szokása, eredetileg a szakestély menetrendje nem volt ennyire kötött.

23 A sördoktorátus megszerzését illetően lásd: SIK: i. m. 86–87.

ezt a feladatot. Az ivóedényeket a párbajbíró „beszintezi”, majd a párbajozó felek egymásnak háttal állva a párbajbíró vezényszavaira (*Ajaktól háromujjnyira, Garatra, Eks*) megkezdik az ivást. Aki először emeli feje fölé lefordított, üres korsóját, az a győztes, annak volt igaza. Párbajban balek nem vehet részt, mert neki amúgy sem lehet igaza. A legyőzött fél sör-, illetve borkontárnak nevezendő.²⁴

Mikor már tetőfokára hág a hangulat, kiosztásra kerül az esemény fénypontja, a Firmák szent itala, a Krampampuli (krampács),²⁵ és ezen isteni nedűt a Krampampuli nóta kíséri. Készítésére az Elnök Pater Krampampulit (krampampulifőző mester) jelöl ki, a szakestély elején ő a segédjével elvonul, és a terem valamely zugában nekiáll megfőzni azt. A jól sikerült nedűk receptjeit a mesterek sokáig féltve őrzik. Amikor a Pater Krampampuli jelzi, hogy kész az itóka, az Elnök által kijelölt személy kóstolót vesz, minősíti az italt, majd az Elnök engedélyt ad a felszolgálásra, amit a Krampampuli nóta kísér. Ilyenkor meggyújtják a párolgó gőzt, ami szép kékes lánggal ég.²⁶

*Ezek után a szakestély hivatalos részének bezárására ad utasítást az Elnök, mely úgy zajlik, hogy utasítást ad az Etalonrészegnek, mondja el szövegét, s ha ez hibásan történik meg, akkor az Elnök berekeszti a szakestélyt. Ezután a Cantus Praeses szólóban intonálja a *Gaudeamust*, aminek második versszakára az egész terem feláll, ezt követi a *Ballag már a vén diák* kezdetű nóta,²⁷ melyet összefogódzva és a dal ritmusára hullámozva énekel mindenki. Ezután a következőket mondja: „Vivat, crescat, floreat Academia! Vivant professores!”. Ezt háromszoros „Vivat!” felkiáltás követi. *Ekkor a Praeses szabad folyást enged mindenféle nedűnek és hangulatnak, felkapcsolják**

24 A sörpárbaj menetének részletes leírását lásd: SIK: i. m. 67–69.

25 A krampampuli receptjét lásd: PÁPAI Gábor: Selmecet idézték a Vackor várban. *Erdészeti Lapok*, CXL. évf. 2005/9. szám, 284–285.

26 ITES – RÓZSAVÖLGYI – BERZEVICZI: i. m. 65.

27 Amelynek jelenlegi magyar szövege egy 1894-ből származó valétaíven már látható volt. Lásd: SIK: i. m. 49.

a villanyt, és még mindig állva éneklik a *Szakestély végére* című nótát, majd így kezdetét veszi a hajnalig, esetleg reggelig tartó kötetlen mulatozás.

A fent leírtak egy része természetesen szakestélyenként eltérő lehet, hiszen nincs két egyforma szakestély, de a keret állandó, változatlan. Azonos azzal a több mint 250 éves tradícióval, amelyet az alma mater hallgatói alkottak meg Selmecebányán.²⁸

2.5. A valétálás

A főiskolán, egyetemen eltöltött évek során a pogányból balek, a balekból pedig lassan Firma lesz, s eljő a végzés, a valétálás éve. Maga a szó a latin „Val ete!” (Éljetek boldogul!) kifejezésből származik. A búcsúzó diákot valetánsnak vagy valétálónak nevezik. A valétálás tulajdonképpen az utolsó év eltöltését jelenti az egyetemen, mely magában foglal több eseményt, illetve ezek sorozatát.

A valétálás része a Szalagavató Szakestély, a Gyűrű- és Kupaavató Szakestély, a Szalamander és a Valétabál.

28 ITES – RÓZSAVÖLGYI – BERZEVICZI: i. m. 66.

Az őszi félév utolsó heteiben megrendezésre kerülő Szalagavató Szakestéllyel megkezdődik a végzősök búcsúzása az alma matertől. Ezen a szakestélyen a valetánsok felavatják szalagjaikat, és azt – szaktól függően – egészen a Valétabálig vagy államvizsgáig (jogi karon a Gyűrűavató Szakestélyig) viselik. Említést érdemel, hogy Selmeceen a szalag nem viselése súlyos vétek volt, és 5 liter bor fizetésével büntették a delikvenst, amit az Ifjúsági Kör részére kellett megfizetni.

A valetánsok utolsó hivatalos szakestélye a Gyűrű- és Kupaavató Szakestély, ahol a végzősök emlékgyűrűt és a kereszteltek névsorát is tartalmazó emlékkupát avatnak. A gyűrűt egy életen át viselik, amely a barátságot, a kollegialitást és a szakmaszeretetet jelképezi, és emlékeztet a boldog diákévekre. Valétszalagot és gyűrűt természetesen csak megkeresztelt személy avathat.

Ezen rendezvények megszervezését a Valéta Bizottság látja el.²⁹ A Valéta Bizottság a Valétaelnökből, pénztárosból (háznagyából) és bizottsági tagokból áll. A Valétaelnököt és pénztárost (karonként változik) a nyolcadik félévben választja a 4. évfolyam saját tagjai közül. A Valéta Bizottság feladata megszervezni a valétáláshoz tartozó összes rendezvényt, ezenkívül részt venni a balekokítás lebonyolításában, a diákhatmányokat ápolni és azokat a kor követelményeihez igazodva méltón továbbfejleszteni, a valétálás tárgyi emlékeit elkészíttetni, a Selmec szellemében megkeresztelkedetteket nyilvántartani.

2.6. A Szalamander

Ha az utolsó Gyűrű- és Kupaavató Szakestély is lezajlott, akkor a valétálók megtartják a Szalamandert, majd a Valétabált. A Szalamander eredetileg gyászmenet volt. A gyászolók fáklyákkal, bányaszlámpákkal, egyes sorban, az utca egyik oldalától a másikig kígyózva kísérték a koporsót, hogy a búcsúzás minél hosszabb ideig tartson.³⁰ Később – nagyjából a 19. század közepétől fogva – nemcsak az elhunytakat búcsúztatták így, hanem a végzősöket, valamint nyugdíjba vonuló tanáraikat is. A menetet Selmecebánya – vélt³¹ – címerállatára utalva Szalamandernek nevezték.³² A végzősöket a város kapujáig kísérték, ahol fenékbe rúgták őket, ezzel jelezve, hogy immáron filiszterek, nem akadémiai polgárok. A hagyományt a diákok Sopronba és Miskolcra is magukkal vitték. Nem műszaki karok hallgatói először 1996-ban vettek részt a Szalamanderen.³³

29 SÍK: i. m. 138.

30 SÍK: i. m. 129

31 Az eredeti címerben két sárkány volt látható, amelyek idővel gyíkká szelídültek. A címer fejlődését illetően lásd: SZEMÁN Attila: Selmecebánya címerei I. rész. *Erdészeti Lapok*, CXXXV. évf. (2000) 9. füzet, 260–262., ill. SZEMÁN Attila: Selmecebánya címerei II. rész. *Erdészeti Lapok*, CXXXV. évf. (2000) 10. füzet, 301–303. Azt, hogy szalamandrának akarták őket látni, nem véletlen: óegyiptomi és közel-keleti hiedelmek szerint a szalamandra őrizte az aranycsinálás titkát. Lásd: SÍK: i. m. 110.

32 SÍK: i. m. 133–138.

33 ÍTES – RÓZSAVÖLGYI – BERZEVICZI: i. m. 43.

A miskolci Szalamander a diplomaosztó ünnepség előtti este zajlik, amely az utóbbi években általában a szerda estét jelenti. A Városház térről indulva a Széchenyi úton és a Szemere úton keresztül a Petőfi térig tart. A polgármesteri hivatalban egy állófogadás előzi meg a menetet, ezen a rektor, a dékánok, a Valétaelnökök és a polgármester, illetve a város képviselői vesznek részt. A Városháza előtti téren sötétedéskor már karonként felsorakoznak a valétálók, minden kar diákjainak oszlopa előtt egy zászló tartó áll a kar zászlajával. A polgármester és az egyik valétaelnök búcsúbeszéde után az oszlopok sorba rendeződve elindulnak az említett útvonalon.

A valétáló évfolyam tagjai fátklyát tartanak a kezükben, miközben végigsétálnak az útvonalon. Mellettük és utánuk a város lakói, barátaik, hozzátartozóik kísérik őket, miközben a Cantus Praeses-ek vezényletével felcsendülnek a diáknóták. A Petőfi térre érve a zászlók és a Valétaelnökök az oszlopokkal szemközti lépcsőön sorakoznak. A karok himnuszainak eléneklése után egy kézfogással a felemelt zászlók alatt a Valétaelnökök átadják a tisztségüket jelképező elnöki szalagokat utódaiknak. Ezek után még egyszer felcsendülnek a ballagó nóták, s így a Szalamander véget ér.

2.7. A nótakincs

„Amely diák Jénából asszony nélkül, Lipcséből veretlenül, Wittenbergából ép bőrrrel, Selmechről pedig Bursch nóták ismerete nélkül tér vissza szülőföldjére, az a legszánalomraméltóbb teremtménye Istennek!”³⁴

Ezek a nóták voltak és maradtak ma is a legerősebb összekötő kapocs öregek és fiatalok között, a hajdani büszke veteránok – ma már csak szürke filiszterek – és balekjaik, a mai egyetemi hallgatók között.³⁵ Kapocs, mely összeköti Selmecbánya–Sopron–Miskolc–Dunaújváros–Székesfehérvár hagyományokban élő embereit, annak ellenére, hogy Sopronban, Fehérváron, Dunaújvárosban és Miskolcon gyakran másképp éneklik a dalokat.³⁶

A selmecbányai Akadémiára az akkori modern világ minden tájáról érkeztek diákok, akik magukkal hozták szűkebb körük szokásait, és persze dalait, verseit is. Nótaanyagunk ma is változó, ám eredetük néha a feledés homályába vész. Származásuk szerteágazó, nem is lehet egy közös töre visszavezetni, a legnagyobb rokonságot a németországi bányász hagyományokkal mutatják. Az első dalos gyűjtemény 1826-ban jelent meg *Klänge aus der Teufe (Hangok a mélyből)* címmel, és Carl Stegmayer nevéhez fűződött. Ez természetesen teljesen német nyelvű volt, 19 nótát és 5 verset tartalmazott kották nélkül. A magyar nyelv csak azt követően vált domináns jellegűvé, amikor az 1867-es kiegyezés után az Akadémia magyar Főiskolává alakult.

34 Sík: i. m. 6.

35 Sík: i. m. 6.

36 Hangolj Pogány Tanszék: *A mi nótáink története*. Jegyzet a teljesség igénye nélkül. <http://korhely.uw.hu/balek.htm> [letöltve: 2021. 05. 30.]

Ettől függetlenül a nóták és szokások nyelve még sokáig a német volt, sőt Sopronban még 1933-ban is a nóták fele németül szólt, annak ellenére, hogy 1900-as évektől többen magyarra fordították, ültették át a szövegeket. A fordítás eredményeként sajnos számos egykori német nyelven énekelt diákdalunk „elveszett” az utókor számára, mivel nem fordították le magyarra, és/vagy esetleg a dallamát sem ismerjük már. Az első magyar nyelvű gyűjtemény nem daloskönyvben, hanem – egy egykori selmeci diák – Tassonyi Ernő *Aki a párját keresi* (1905) című regényében³⁷ jelent meg. Ennek 253–254. oldalán volt olvasható először a mai *Bányász Himnusz* teljes, ma énekelt szövege is. Az első teljesen magyar nyelvű, 79 nótát tartalmazó daloskönyvet 1931-ben adták ki Sopronban.³⁸

Illusztrációk jegyzéke

Fekete-fehér illusztrációk és fotók: ITES István Gergő – RÓZSAVÖLGYI Tibor – BERZEVICZI Márk Zsolt (szerk.): *bALEKkalauz. Tizenegyedik, javított és bővített kiadás.* Jogász Örökbaráti Egyesület. Miskolc, 2013. 85.

Színes fotók: Marinkás György Angyalarcú Papparazzi archívumából

---

37 TASSONYI Ernő: *Aki a párját keresi*. Regény a Selmeci diákéletből. A Főiskolai Kör kiadása, 1905. Online elérhető: <http://mek.niif.hu/22000/22025/22025.pdf> [letöltve: 2021. 05. 30.]

38 Hangolj Pogány Tanszék: i. m.

AZ EPERJESI DIÁKHAGYOMÁNYOK¹

Az eperjesi diákélet a selmecivel vetekedett.
Bruckner Győző²

*Az eperjesi hagyomány, én szerintem,
a szinte felfokozott hazaszeretet volt.*
Boleratzky Lóránd³

I. AZ EPERJESI–MISKOLCI EVANGÉLIKUS JOGAKADÉMIA SZELLEMI TOVÁBBÖRÖKÍTÉSE

■ 1665-ben a felső-magyarországi rendek a „Tarca-parti Athénban”, vagyis Eperjesen „collegium” elnevezés mellett határoztak a magasabb fokú evangélikus tanintézet felállításáról, amely működését 1667-ben meg is kezdte.⁴ Az Eperjesi Collegiumban már a kezdetektől folyt jogi oktatás, önálló jogakadémiává azonban csak később szerveződik. A trianoni békediktátumot követően a jogakadémia 1919-ben Miskolcra

- 1 Írta: Szilágyi János Ede egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrár- és Munkajogi Tanszék; hivatalvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.
- 2 Az idézet Bruckner Győző 1923. november 9. napi dékáni székfoglalójából származik, amelyet közölt BRUCKNER Győző: *A miskolci jogakadémia múltja és kultúrmunkássága 1919–1949*. BAZ Megyei Levéltár – Miskolci Egyetem ÁJK, Miskolc, 1996. 143.
- 3 Részlet a Boleratzky Lóránddal készült interjúból az *Eperjesi-Miskolci Evangélikus Jogakadémia 1919–1949* című, 2015-ben készült filmből (készítették: Sereg Péter, Szilágyi János Ede, Szilágyi Zsolt és Darja Gromova): https://www.youtube.com/watch?v=DFVsj_hUsg&t=6s
- 4 Az akadémia története kapcsán részleteiben lásd BOLERATZKY Lóránd: *A tiszai evangélikus egyházkerület miskolci jogakadémiájának múltja és szerepe a jogi oktatásban*. Ordass Lajos Baráti Kör, Keszthely, 1990; BRUCKNER: i. m. A Collegium 1665-ös alapító okiratának egyik verziójáról (ui. nagy valószínűséggel több is készült, több verzióban) készült másolat a miskolci jogi kar épületében bekeretezett formában található. Hasonlóképpen bekeretezve található ugyanitt a Collegium 1666-os pecsétje és jelmondata: „Beljebb egy szallagon [sic!]: `Illo Alitur Vivit.´ Középuitt egy égő függőlámpa, melynek égő olajkorsója két oldalán két szép kis angyal állt, felemelt jobb- és balkarral – A világosság, a tűz, a tudomány, a lelkesedés jelképe”. Mindezek és az idézet forrása: HÖRCK József: *Az eperjesi Ág. Hitv. Ev. Kerületi Collegium Értesítője az 1894–95. évről*. Kósch Árpád Könyvnyomtató-Intézet, Eperjes, 1895, 6–7., 17.

költözik,⁵ s ezzel Miskolc város első felsőoktatási intézménye lesz a Tiszai Ág. Hitv. Evangélikus Egyházkerület Miskolczi Jogakadémiája néven. Épülete a mai miskolci városházában volt, illetve ezzel párhuzamosan rövid ideig a Zenepalotában is.⁶ 1949-ben a kommunista diktatúra megszünteti a jogakadémiát.⁷ A miskolci jogi oktatás 1980-ban indul újra a szintén Felvidékről – egy soproni kitérő után – Miskolcra érkező Selmeci Akadémia jogutód intézményében, és hallgatói már a kezdetektől keresték a kapcsolatot az eperjesi–miskolci evangélikus jogakadémiával.⁸ A rendszerváltást követően, 1991-ben a miskolci jogi kar nevében Novotni Zoltán dékán, magánjogász professzor és Zlinszky János római jogász professzor köti meg azt a megállapodást az Evangélikus Teológiai Akadémiával, amelyben a miskolci jogi kar immáron mint az eperjesi–miskolci jogakadémia „szellemi örököse” került nevesítésre.⁹ 2016-ban az Országos Evangélikus Egyház a Miskolci Egyetem jogi karát megerősíti a szellemi örökös státusában. A megállapodást ünnepi tanúként Boleratzky Lóránd, a miskolci jogakadémia egykori hallgatója és tanára szentesítette.¹⁰ A 2016-os megállapodás szerint „[a]z Egyház elismeri az ÁJK-t és annak hallgatóit az eperjesi–miskolci diák-hagyományok hiteles hordozóinak, míg az Egyetem, illetve az ÁJK kötelezettséget vállal arra, hogy az eperjesi–miskolci diák-hagyományoknak méltó módon állítanak emléket. A Felek rögzítik, hogy az eperjesi–miskolci diák-hagyományok egyik fontos és hiteles leírásának tekintik Novák Istvánnak, a Miskolci Evangélikus Jogakadémia és később az ÁJK oktatójának *Az eperjesi–miskolci jogászifjúság diákélete* c. 1941-ben

- 5 Sajnálatos módon nem került át Miskolcra a mintegy 29 000 kötetet tartalmazó könyvtár jelentős része és a rendkívül értékes érmegyűjtemény; STIPTA István: Bruckner Győző, a miskolci jogakadémia dékánja, in: BRUCKNER: i. m. 16. Ezek valamiféle reprodukálása még a szellemi továbbörökítés fontos feladata lenne; hasonlóképpen értékes, sok szempontból még kiaknázatlan forrás Bruckner Győzőnek az Országos Evangélikus Levéltárban elhelyezett anyaga.
- 6 STIPTA: Bruckner Győző..., i. m. 40–41.; NOVÁK István: *Az eperjesi–miskolci jogászifjúság diákélete*. Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1941, 256–257.
- 7 Ez hasonló károkat okozott például a miskolci jogakadémiai könyvtár tekintetében, mint a trianoni békediktátum. Ezen könyvtári kör, különösen a jogakadémiai oktatók által írt munkák, reprodukálása – ha szerény eszközökkel is, de – kezdetét vette, a miskolci jogi karon túl jelentős részben a (a miskolci jogi karhoz számos ponton kötődő) Miskolci Jogásztradíciók Megőrzéséért Egyesület kezdeményezésére, illetve keretei között.
- 8 Erről tanúskodnak a Miskolci Egyetem Eperjes Termében mai napig megtalálható tárgyi emlékek; így például egy feljegyzés, amely arról ad tájékoztatást, hogy az egyetemi hallgatók tárgyi emlékeket (köztük a jogakadémia pecsétjét) vették át.
- 9 A dokumentum címe *Elismervény*, de bevezetőjében már letéti megállapodásként került nevesítésre, tekintettel arra, hogy a megállapodás fő eleme 14 portréfestmény átvétele az Evangélikus Teológiai Főiskolától. A Budapesten 1991. április 1. napján kelt megállapodást a teológiai főiskola részéről Fabiny Tibor professzor írta alá, és egy példánya jelenleg a Miskolci Egyetem Eperjes Termében található.
- 10 *Az Együttműködési megállapodás* 2016. június 30. napján került aláírásra. A Magyarországi Evangélikus Egyház részéről Gáncs Péter elnök-püspök, illetve Pröhle Gergely országos felügyelő írta alá, továbbá támogatólag Szabó Lajos, az Evangélikus Hittudományi Egyetem rektora. A Miskolci Egyetem részéről Torma András rektor, Deák Csaba kancellár és Farkas Ákos jogi dékán. Boleratzky Lóránd ekkor már a Miskolci Egyetem díszpolgára is volt.

kiadott könyvét.”¹¹¹² E két megállapodáson túl fontos megemlíteni még a szintén 2016-ban aláírt megállapodást az Eperjesi Egyetem és a Miskolci Egyetem között, amely alapján az 1997-ben létrehozott szlovákiai Eperjesi Egyetem által is elismerést nyert, hogy „a Miskolci Egyetem és annak jogi kara, mint az Eperjesi Evangélikus Jogakadémia és a Miskolci Evangélikus Jogakadémia örökségének ápolója”.¹³

II. AZ EPERJESI EVANGÉLIKUS COLLEGIUM ÉS UTÓDINTÉZMÉNYEINEK KÜLDETÉSE

■ A jogakadémia szellemi örökségének központi motívuma az a küldetés, amelyet az Eperjesi Evangélikus Collegium egykori alapítói szántak az intézménynek. Sárý Pál jelen kötetben, az evangélikus jogakadémia történetéről írt tanulmányában hívta fel a figyelmet Ghillány János egykori követ szavaira, aki a felállítandó intézmény hármas küldetését az alábbiakban foglalta össze, vagyis, hogy legyen ez az intézmény „a mindenható Isten tiszteletének temploma, az igaz tudományok univerzitása és a lángoló hazaszeretet bevehetetlen fellegvára örök időkön át!”.¹⁴ A Collegium, illetve a később belőle kinőtt jogakadémia hármas küldetése hosszú századok óta határozza meg hallgatói és oktatói cselekedeteit.

III. AZ EPERJESI–MISKOLCI EVANGÉLIKUS JOGAKADÉMIA PÉLDAKÉPEI ÉS JELKÉPEI

■ Egy keresztény közösség központi példaképe Jézus Krisztus: a jogakadémia keresztény diákjai ennek megfelelően méltó módon őrizték keresztény értékeiket, s aktív szereplői voltak egyházi közösségüknek is. Mindezen túl az akadémisták ápolták számos történelmi személyiség emlékét. Ezek közül kiemelkedtek azok, akik kapcsolódtak is a jogakadémiához. Így az egykori eperjesi collegiumi diákok, Thököly Imre fejedelem és Kossuth Lajos emlékét, valamint a jogakadémia nagy pártfogójának, a Dessewffy családnak híres mártírját, Dessewffy Arisztid grófot,¹⁵ az aradi tizenhárom egyikét is hasonlóan tisztelték,

11 NOVÁK: i. m.

12 Együttműködési megállapodás, II. 8. pont.

13 Lásd a két egyetem között létrejött, 2016. június 2. napján kelt megállapodás 1–6. pontját.

14 Vö. LUDMANN Ottó (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1913–1914. tanévről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1914. 12.

15 Lásd NOVÁK: i. m.

*Desseffy Arisztid portréja
(Than Mór festménye).*

Forrás: OSZK Digitális
Képtár; dka.oszk.hu

s akinek híres portréja, Than Mór alkotása, a miskolci jogakadémia dékáni szobáját is díszítette.¹⁶

A '48–'49-es forradalom és szabadságharc – amelyben szinte mindegyik (!) hallgató részt vett¹⁷ – hőseinek tiszteletére rendezték meg az első „Jogász Márciusokat”¹⁸ is, amely hagyományt a mai napig folytatják a miskolci joghallgatók. A szabadságharcok (Thököly-, Rákóczi-, 1848–49) emlékének tulajdonítható az is, hogy a diákság emellett előszeretettel gyakorolta a szablyavívást és a lövészetet is; Miskolcon például a máig legsikeresebb olimpiikon édesapjától, id. Gerevich Aladártól vettek heti több alkalommal vívőleckéket.¹⁹

Az Eperjesi Collegium fakultásainak közös jelképe egy, a '48-as szabadságharcot megjárt, vérrel festett és tűzben megtépázott zászló volt, amely jelképet 1906-ban – a Jogakadémia önálló szimbólumaként – egy (a képen látható)²⁰ zászlóval egészítették ki. A zászló csúcspdíszét a magyar legendák madara képezi.²¹ A Jogakadémia zászlajának két oldala van, amely oldalakra annak készítői az utánuk követőknek

16 A festmény keletkezésének előzményeiről lásd BRUCKNER: i. m. 58. A Than Mór-festmény sorsa jól tükrözi a jogakadémia szellemi örökségének 20. századi hanyattatását. Jelenlegi ismereteink szerint magánkézbe került, annak visszaszerzésével, illetve annak másolatának elkészítésével sokat foglalkozott Boleratzky Lóránd; lásd erről: BOLERATZKY Lóránd: *Feljegyzés dr. Fabiny Tamás püspök ur [sic!] részére a Than Mór által festett Desseffy Arisztidról készült festmény ügyében*. Gépirat, Budapest, 2009. április 7. A feljegyzés nevesíti a Desseffy család azon tagjának nevét, akinek 1992-ben birtokában volt a festmény, hasonlóképpen említést tesz a Kulturális Örökség Hivatalának azon 2009-es közléséről is, amely szerint a festmény védettnek tekinthető. A feljegyzés végén kézírással a következő értékes információ olvasható: „Miskolcon lévő képek: Máday Károly, Árvai Török Sándor, Zelenka Pál [nagyobb], Csengey Gusztáv”. Az említett festmények közül ismert olyan (így Csengey Gusztáv), amelynek szereplőjéről 1927 környékén feltételezhetően a jogakadémia készítetett el portrét; kérdés ua., hogy a kézzel írt szövegről vajon helyesen említ-e a festmények portréalanyait; vö. A jogakadémia képgallériájának [sic!] újabb [sic!] gyarapodása, *Miskolci Jogászélet* 1927/3–4., 36.

17 NOVÁK: i. m. 89.

18 Lásd például NOVÁK: i. m. 118–119., 175., 268., 274., 279.

19 Lásd például NOVÁK: i. m. 486–487.

20 Lásd például NOVÁK: i. m. 280.

21 Érdekességképpen megjegyzem, hogy az Árpád-ház eredeti neve is Turul-dinasztia volt. Vagyis a turulus jelkép az államalapító uralkodói dinasztiára is utalhat.

ráhímezték, hogy egy eperjesi jogakadémistának miért érdemes élni, és miért meghalni.

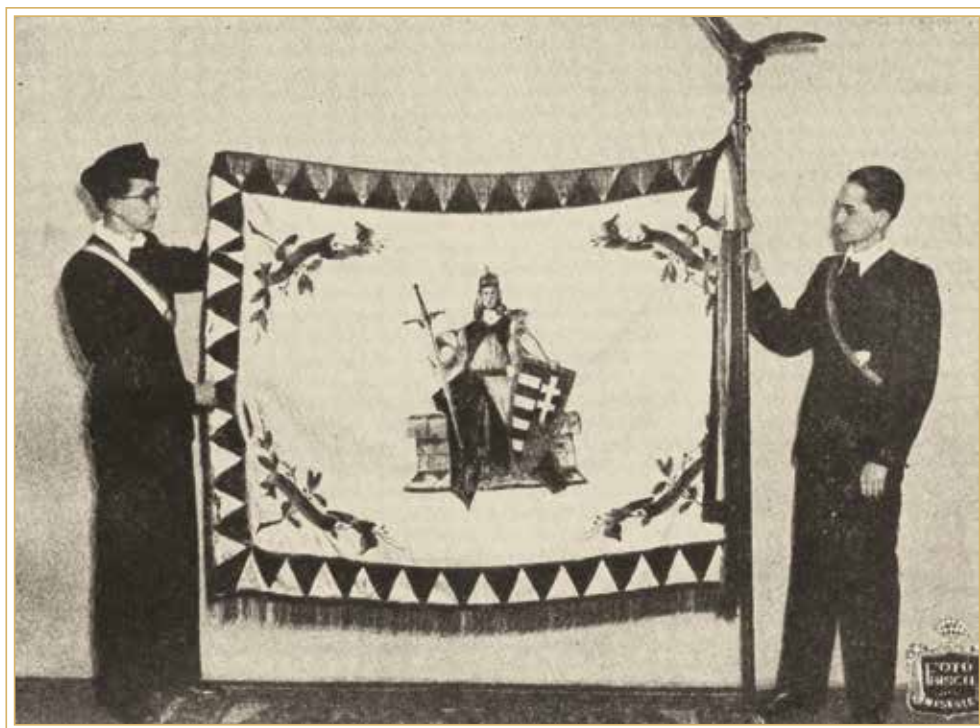
A képen látható zászló béke oldalán Hungária látható a Szent Koronával, és a következő olvasható:

Békében: Jog, Törvény, Igazsáért!

A zászló harci oldalán a következő olvasható:

*Harcban: Istenért, Hazáért, Szabadságért!*²²

Az eperjesi akadémisták és későbbi miskolci követőik sorsa azt bizonyítja, hogy a magyar történelem sorsfordító pillanataiban tartották is magukat e fogadalmukhoz.

*Az Eperjesi Joghallgatók Testületének Miskolcra átmenekített zászlaja.
Forrás: Novák István: Az eperjesi–miskolci jogászfűjság diákélete, 280.*

²² Lásd például NOVÁK: i. m. 177–179.

*A zászló reprodukciója. A zászlót Harsányi Vivien harmadéves joghallgató és dr. Szunyogh Örs Péter, karunk frissen végzett hallgatója tartja.
(Fotó: Marinkás György)*

Az eredeti zászló hollétéről sokáig mit sem lehetett tudni, ezért 2017-ben a jogakadémia kulturális örökségéért tenni akarók s az ekkortájt szerveződő Miskolci Jogásztradíciók Megőrzéséért Egyesület (MIJOG Egyesület) gyűjtésbe kezdett a jogakadémiai zászló reprodukciójának elkészítéséhez.²³ (Az egyesület logóját lásd alább balra.) A MIJOG Egyesület alapító elnöke által vezetett kutatómunka eredményeként az Országos Evangélikus Múzeumban sikerült megtalálni a leltári könyvekben nem szereplő zászló számos darabját, így a reprodukció bizonyos elemeiben autentikusnak tekinthető. A hiányzó turul csúcsdísz fafaragványát Szecskó István fafaragó művész készítette el. A zászló-reprodukciót a jogi kar dékáni szobájában helyezték el, a Tradicionális Miskolci Jogászbálók nyitóceremoniájának fontos elemét képezi annak bevonulása a bálterembe a *Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország* c. nótára, továbbá helyet kapott a jogászbál védjegyoltalom alatt álló emblémájában is. (Utóbbit lásd alább jobb oldalt.)

²³ A zászlóreprodukció elkészítésének támogatói: Nánási-Kocsis Norbert, Szinay Attila és a 2017-es Tradicionális Miskolci Jogászbál közönsége.

A Tradicionális Miskolci Jogászbál kísérő rendezvényeként 2020. január 17-én került megrendezésre az *Újjászülető vidék* című konferencia, amelyen többek között Dr. Varga Judit igazságügyért felelős miniszter – 2020. augusztus 1-től a Miskolci Egyetem kuratóriumának elnöke – is felszólalt.

Dr. Varga Judit igazságügyi miniszter, egykori miskolci joghallgató felszólalása a 2020. évi Tradicionális Miskolci Jogászbálon.
(Forrás: MIJOG archívum)

A 2020. évi Tradicionális Miskolci Jogászbál résztvevői a Miskolci Egyetem főbejáratánál.
(Forrás: MIJOG archívum)

Az 1848–49-es tradíciók és azok jogakadémiai kötődéseinek fontos jelképe a kari jurátusszablya is, amelyet a 2019-es jogászbálon adományozott a miskolci jogi kar-nak Petraskó István, a miskolci területi közjegyzői kamara elnöke, a Tradicionális Miskolci Jogászbál többszörös védnöke. A jogásztársadalom szimbolikus díszfegyvere, a jurátusszablya a szabadságharcban az akkor szerveződő magyar honvédség egyik jelképévé vált, és jól kifejezi a magyar jogásztársadalom és az Eperjesi Collegium polgárságának elkötelezettségét a magyar szabadság mellett. A kari jurátusszablya modelljét a nyíregyházi múzeum egyik 1848-as szablyája képezi, amelynek markolatába a szabadságharc idején egy harci használatra alkalmas pengét illesztettek. E '48-as szablya lett tehát az alapja a kari jurátusszablyának: jurátusmarkolat, továbbá egy edzett és hőkezelt harci penge. A szablyát fegyverkovácsolási technológiával Szabó István, az ország talán legelismertebb fegyverkovácsa készítette, akit a Honvédelmi Minisztérium is megbízott a Honvéd Koronaőrség hidegfegyvereinek elkészítésével. A penge egyik oldalára az akadémiai zászló harci oldalának jelszava – *Harcban: Istenért, Hazáért, Szabadságért!* – került gravírozásra. A jurátusszablya szintúgy helyet kapott a jogászbál védjegyoltalom alatt álló emblémájában, és a jogi kar dékáni szobájában nyert elhelyezést.

IV. A MISKOLCI EVANGÉLIKUS JOGAKADÉMIA OKTATÓI

■ Az oktatásban részt vevő oktatók közül többen teljesítményükkel, emberi kvalitásukkal szintén a diákság példaképévé, hagyományai részévé váltak. Az Eperjesi Collegiumban már a kezdetektől folyt jogi oktatás, és korának számos híres jogtudósa tanított is ott, illetve a később önállóvá vált Eperjesi Evangélikus Jogakadémián. Ezek közül nehéz bárkit is kiemelni – közülük több oktató eredeti portréja²⁴ is megtalálható a miskolci jogi kar tanácstermében (amely 2019 óta az Eperjes Terem nevet viseli), illetve dékáni szobájában –, ezért inkább érdekességként említjük a következőket: Pankrátiusz Mihály, a Collegium első rektora és az első magyarországi közjogi tankönyv szerzője; Berzeviczy Albert, aki hosszú időn keresztül (1905–1936) volt az MTA elnöke; Moór Gyula jogbölcselő, országgyűlési képviselő, az MTA elnöke; Csengery Gusztáv, „az utolsó kuruc”, a Ballag már a vén diák magyar szövegének megalkotója.

A Miskolcra költözött jogakadémia oktatói közül szintén csak néhányat emelünk ki:

Két legendás vezető. Mikler Károly: a jogakadémia utolsó eperjesi és első miskolci dékánja (1903–1923), egyházjogász, akinek tevékeny szerepe volt abban, hogy a jogakadémia végül Miskolcra költözött. A fiatalok tehetséggondozásának mintaképe. Utódjának, Bruckner Győzőnek dékáni tevékenysége (1923–1944) szinte teljesen lefedte a jogakadémia miskolci szakaszát. Bruckner első élvonalbeli jogtörténész, akadémikus, aki nem pusztán a három évtizedes dékáni tevékenységével vívta ki az akadémia minden tagjának elismerését, hanem igazi atyai pártfogója volt minden akadémistának. Az akadémisták szeretete és tisztelete vette körül, s ezért nem véletlen, hogy kedvenc nótája, a *Gyöngye violának letörött az ága* kezdetű kuruc nóta

24 Az oktatói, tanítványi, illetve pártfogói portrék a szellemi örökség fontos részét képezik. A festmények egy része (például Berzeviczy Albertről) még Eperjesről került át a miskolci jogakadémiára. Ezen köre aztán további adományokkal bővült (Zelenka Lajos egyházkerületi elnökről, illetve Hodobay Sándor polgármesterről, egykori tanítványról), ugyanakkor 1927 környékén az akadémia maga több képet is festetett korábbi oktatóiról Bruckner Valéria, Sárkány Gyula és Tscheik Ernő festőművészekkel. A tanítvány Thököly Imrén kívül számos tanár képe készült el ekkor: Vandrak András, Glos Károly, Vécsey Tamás, Bartha Béla, Sarudy Vilmos, Meliorisz Béla, Flórián Károly, Eöttevényi Olivér, Obetkó Dezső, Réz Mihály, Ereky István, Moór Gyula, Maléter István, Csengery Gusztáv; lásd A jogakadémia képgallériájának [sic!] újabb [sic!] gyarapodása, *Miskolci Jogászélet* 1927/3–4., 36. Ezen egyházi tulajdonú festmények egy része a korábban említett 1991-es megalapodással került át letétbe a miskolci jogi karra; a letéti szerződés mellékletét képező leltár tanúsága szerint több festmény esetében bizonytalanok voltak a felek a festő személyét illetően, amely bizonytalanság – megítélésem szerint – ugyanakkor a *Miskolci Jogászélet* előzőekben idézett 1927-es lapszáma segítségével megszüntethető. Az Eperjes Teremben lévő gyűjtemény 2019-ben kiegészült Bruckner Győző és Zsedényi Béla portréival, amelyeket Bruckner Győző unokája, Pósfay Györgyné Koppányi Emese készíttetett el Szegő Attila festőművésszel. 2021-ben, jelen sorok írásakor, a Miskolci Jogászatradíciók Megőrzéséért Egyesület a három legfiatalabb jogakadémiai jogászprofesszor, nevezetesen Boleratzky Lóránd, Novák István és Pólay Elemér festményének elkészítése mellett döntött.

vált a miskolci jogakadémia egyfajta himnuszává.²⁵ Nevét emléktábla őrzi az egykori Miskolci Jogakadémia épületén (a Miskolci Városházán), és Miskolcon utcát is neveztek el róla.

Máig ható legendák az oktató karból. Zsedényi Béla: miskolci alkotmányjogász professzor, kitűnő szónok és politikus, az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnöke, a kommunizmus idején halálra kínzott mártír. Nevét utca viseli Miskolcon. Pólay Elemér: római jogász professzor, akinek társszerzőségben írt tankönyvének átdolgozását a mai napig használják az országban s Miskolcon is.

A jogakadémiai szellem őrzői. Novák István polgári perjogász, az utolsó jogakadémiai oktatók egyike. A miskolci jogászképzés újraelépítésének ötletadója és úttörője az 1970-es években,²⁶ aki később részt vállalt a Miskolci Egyetemen folyó jogászképzésben is, és egyúttal a Deák Ferenc Doktori Iskolának tagja is lett, mely tevékenységeiért a Miskolci Egyetem díszdoktorává avatták. Az eperjesi–miskolci diákhatmányok kompilátora. Boleratzky Lóránd egyházjogász, a miskolci jogi kar utolsóként kinevezett oktatója, akinek a jogakadémia megszüntetését követően fel kellett hagynia az oktatói pályával. A rendszerváltás után ismét bekapcsolódik a tudományos életbe. A Miskolci Egyetem díszpolgáraként 2019-ben bekövetkezett haláláig segítette a miskolci jogi kart a jogakadémia történetének feltárásában s abban, hogy a jogakadémia szellemi örökségének áthagyományozása autentikusan történhessen. Ennek okán és célból lett – a még hallgatóként az 1941-es miskolci jogakadémiai jogászbál szervezőbizottsági tagja – a 2017–2019-es Tradicionális Miskolci Jogászbálok tiszteletbeli fővédnöke. Halálát követően a Tradicionális Miskolci Jogászbált szervező MIJOG Egyesületének alapító elnöke és elnöke, Szilágyi János Ede és Heinerné Barzó Tímea, a Boleratzky család hozzájárulásával és Hampel Katalin divattervező szakmai segítségével – a jogakadémiai hagyományok kulturális kincsének ruhaművészeti interpretációjával – megalkották a Tradicionális Miskolci Jogászbál ünnepi öltözetét, az ún. „boleratzkyt”, amelyet a 2020-as Tradicionális Miskolci Jogászbálon fel is avattak a jogászbáli közönség és Varga Judit igazságügyi miniszter mint ünnepi tanú előtt. A ruhát magukra öltők így méltó módon fejezhetik ki azonosulásukat azon küldetéssel, amit Boleratzky Lóránd hosszú évtizedekig példamutató módon hordozott, nevezetesen, hogy az eperjesi–miskolci keresztény jogakadémiai hagyományok értékeit miként kell a gyakorlatba átültetni egy, a magyar történelem igencsak zivataros időszakában.

25 NOVÁK: i. m. 493.

26 STIPTA István: A miskolci jogászképzés története (1919–1999), in: *Teoretické a legislatívne otázky práva II*, Univerzita Pavla Jozefa Safarika, Kassa, 2003. 271.

V. AZ EPERJESI–MISKOLCI JOGÁSZHAGYOMÁNYOK GYAKORLÁSA

■ A 2016-os egyházi-egyetemi megállapodással a miskolci joghallgatók az eperjesi–miskolci jogakadémia diákhagyományainak evangélikus egyház által is elismert hordozói lettek. E hagyományok egyház és egyetem által, a szerződésben is elfogadott gyűjteménye, kiindulási alapja Novák István *Az eperjesi–miskolci jogászfűjság diákélete* c. 500 oldalas, 1941-es munkája.

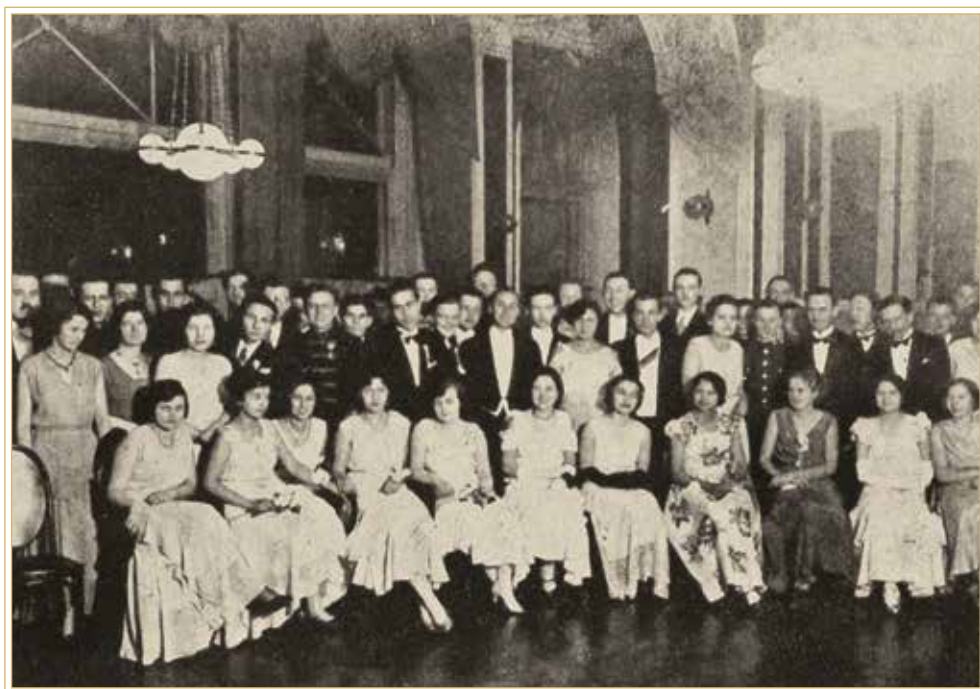
Az eperjesi diákhagyományok ápolásában meghatározó szerepe volt a diáktársaságoknak (Miskolci Jogászhallgatók Testülete, Werbőczy Bajtársi Egyesület stb.). A hazaszeretet jegyében számos történeti személyről megemlékeztek a legkülönbözőbb formákban (színdarabok, esszék, ünnepi megemlékezések stb.); lényegében külön kultusza (!) volt Thökölynek, Rákóczinak, az aradi vértanúknak, Kossuthnak. A diáknóták óriási szerepet tölthettek be az eperjesi diákhagyományokban is; Sereg Péter kutatómunkájának hála, Ujj Lászlótól (egykori jogakadémista) tudjuk, hogy a jogakadémistáknak is volt maguk által írt „daloskönyvük”. Novák István könyvében maga is utal több közkedvelt nótára, amelyek a 2019-es és 2020-as Tradicionális Miskolci Jogászbálok két albumának az alapját képezték.²⁷ Számos zárt körű és nagy nyilvánosság előtt is nyitva álló rendezvényt szervezett a jogászfűjság

27 Az első album a *Mert a jogász vasból vagyton... – Jogásznékek* címet viselte. A második album a *Szép vagy gyönyörű vagy Magyarország... – Jogásznékek 2.* címet viselte. A zenei program első hanglemzésén található jogásznékek (*Erős vár a mi Istenünk; Nem ütik a jogászt agyon; Gyöngye violának letörött az ága; Gaudeamus igitur*) egytől egyig Novák István fentebb említett *Nagykönyvében* nevesítettek, és a második korong derékhadát (*Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország; Ballag már a vén diák; Tebenned bízunk eleitől fogva*) is e nóták képezik. A zenei program második darabjának készítői azonban szükségét érezték annak, hogy a hagyományok teljesebb bemutatása érdekében kitekintsenek a hagyományok további forrásaira is. Egyrészt, habár a *Nagykönyv* többször ad utalást az akadémiai polgárság által gyakran énekelt „magyar nótákra” – adottnak véve e kört –, nem nevesít egyet sem. Ezt pótlandó, s Miskolc kevésbé ismert, azonban igen gazdag hagyományaira tekintettel került beemelésre a dalok körébe egy miskolci kötődésű vidám nóta (*A faluban nincs több kislány csak kettő*). Másrészt fontos forrása a miskolci jogászhagyományoknak a két világháború között létező, a Jogakadémia által kiadott *Miskolci Jogászélet* folyóirat is, amelyből pedig egy áriával (*Pieta, Signore*) egészült ki a feldolgozott jogásznékek köre. Az énekek kapcsán fontos szempontként fogalmazódott meg, hogy azok lényegiségét megtartva, illő módon átadva mégis valami új kerüljön megalkotásra, ami közelebb hozhatja e dalok üzenetét a ma emberéhez, mondhatni élővé varázsolhatja azt számukra. Fontos szempont volt továbbá, hogy a dalokat is e régió jogászhagyományai tolmácsolják, mint egykor tették ugyanezt szakmabéli elődeik. Erre tekintettel az albumok készítésében (így kórusában) a régió jogászhagyományai nagy számban vettek ki a részüket, hasonlóképpen annak főbb kulcspozícióiban, így az albumok zenei igazgatója és ötletadója dr. Bányai Krisztina PhD; zenei főmunkatársa dr. Juhász Ágnes PhD (ő egyúttal ének-zene és szolféztanár, karvezető); az albumok zenei producere és borítóismertetőinek írója dr. habil. Szilágyi János Ede PhD; zenei konzulense dr. Kaposvári Attila. Mindkét album elérhető az azok létrejöttét finanszírozó MIJOG Egyesület alábbi oldalán: https://www.youtube.com/watch?v=4W1aKepoliU&list=PLAQKEjSFN4QNP4SKgvB5alQct9_lcwOKf

Miskolcon, akiket városunkban a „társadalmi élet kovásának” tituláltak. Ezek közül kiemelendő az eperjesi szalamanderrel egybekötött ballagás (!) a városházától a végzős középiskolásokkal, a menetnek volt komoly és humoros része is, igazi karneváli jelleggel. A jogakadémisták által szervezett eperjesi–miskolci jogászbálok máig Magyarország legrégebbi báljai közé tartoznak (1837-től már biztosan szerveztek ilyet); ma ezek folytatása a miskolci jogi kar és a MIJOG Egyesület által szervezett Tradicionális Miskolci Jogászbál. A zárt körű rendezvények az informális „poharazgatásoktól” a professzorok részvételével zajló „ismerkedési estekig” terjedtek. A közösségi élet fontos részei voltak a közös istentiszteletek és a mai TDK-nak megfelelő „vitaestek” is.

Jogászbál, 1932. január 5.

Forrás: Novák István: *Az eperjesi–miskolci jogászfijúság diákélete*, 288.

II. RÉSZ

A MISKOLCI
EVANGÉLIKUS
JOGAKADÉMIA
PROFESSZORAI
ÉS OKTATÓI

BOLERATZKY LÓRÁND*

1920–2019

Faber-Kovács Krisztián festménye (2021)

---

* Írta: dr. jur. Sereg Péter MSc, jogász, okleveles közgazdász, az Igazságügyi Minisztérium Kiemelt Jogi Ügyek Főosztályának főosztályvezetője.

AZ A VASÁRNAP DÉLELŐTT...

■ Dr. Boleratzky Lóránd... Lóránd... Vajon ki lehetett ő? Tettem fel a kérdést 2014 júniusának első vasárnap délelőttjén. Jól emlékszem erre a pillanatra, hiszen aki ismer, az tudja, hogy évek óta minden hónap első vasárnap délelőttjét a Miskolci Régiségvásáron töltöm antik kincsek után kutatva.

Június lévén kellemes nyári meleg volt, de nem az a füllesztő meleg, amelyet júliusban vagy augusztusban tapasztalhatunk. Miskolc főutcáján sétálgatva az egyik árusnál egy ládát pillantottam meg, amely tele volt régi papírokkal, könyvekkel, iratokkal. Szokásomhoz híven ellenállhatatlan csábítást éreztem a láda tartalmának átvizsgálása iránt. Ekkor akadt a kezembe a Miskolci Evangélikus Jogakadémia egyik leckekönyve 1947-ből.

Jól ismertem ezt a leckekönyvtípust, hiszen a 2013–2014-es egyetemi tanévben írtam tudományos dolgozatot a Miskolci Evangélikus Jogakadémia működéséről a második világháború végéig. A Boleratzky Lóránd névvel azonban addig a vasárnap délelőttig sehol sem találkoztam. Rögtön megakadt a szemem az oktatói nevek között rajta, tekintettel arra, hogy a Bátyám és az Édesapám is a Lóránd keresztnévet viseli.

A leckekönyvet – a piacokon megszokott alkudozást követően – sikerült megvásárolnom és hazavinnem. A fenti kérdés azonban továbbra sem hagyott nyugodni: ki volt az a Boleratzky Lóránd tanár úr, és miért nem találkoztam a nevével a kutatásaim során? Az internet adta lehetőségeknek hála gyorsan ráakadtam a keresett névre, és a névhez tartozó személlyel készült interjúra is 2010-ből. Gondoltam magamban, ez nem lehetséges. Ha az 1947-es leckekönyvben szereplő tanár úr és a több mint hatvan évvel későbbi interjú alanya egy és ugyanazon személy, az azt jelentené, hogy 2010-ben minimum kilencvenévesnek kell lennie Boleratzky Lórándnak.

2015 tavaszán azonban kiderült, hogy a fentiek közül egy valamiben tévedtem, a kérdésem igeidejében. Ugyanis 2015-ben nemcsak hogy élt az akkor kilencvenöt éves Boleratzky Lóránd, de teljes szellemi frissességben töltötte nyugdíjas éveit Budapesten feleségével a Hertelendy utcai lakásukban. Az egyetemi hagyományok ápolása és a Miskolci Evangélikus Jogakadémia története iránt elkötelezett kollégámnak, Prof. Dr. Szilágyi János Edének köszönhetően sikerült leszerveznünk egy találkozót 2015. augusztus 17-re Boleratzky Lóránddal.

Ezen a találkozón lett számomra Dr. Boleratzky Lóránd nyilvános rendes egyetemi magántanár, egyházjogász „egyszerűen” Lóránd bácsi, ahogyan a legtöbben ismerték és szólították. Közel egy évszázad emlékeit és az Eperjesi–Miskolci Evangélikus Jogakadémia történetét mesélte el olyan részletességgel és információkkal, amelyet máshonnan nem ismerhettem volna meg. Az elmúlt években többször látogattam meg a lakásában, ahol feleségével mindig örömmel fogadtak, mintha csak családtag lennék. A személyes találkozók mellett postai levelek és ünnepi üdvözlőlapok útján is rendszeresen tartottuk a kapcsolatot, amely ismeretség generációkon átívelő barátsággá változott az évek alatt.

Az eddigi kutatásaim során mindig olyan egykori híres jogászok¹ életútját ismer tettem, dolgoztam fel, akikről objektíven tudtam írni, hiszen a jogtörténet egyik fő ismérve, hogy mentes a szubjektív értékítélettől, amely – Vladár Gábor gondolata alapján – már a történelem asztala. A fentiek alapján látható, hogy ebben az esetben ennek a kritériumnak nem fogok tudni eleget tenni maradéktalanul, ugyanakkor bízom benne, hogy a Lóránd bácsihoz kötődő négy év barátsága csak közelebb fogja hozni az olvasóhoz a személyét.

Jelen munka két fő részre tagolódik, az első Dr. Boleratzky Lóránd életútjának bemutatása, a második a tudományos munkásságának az ismertetése. Ez utóbbi további két alfejezetre bontható, az egyik Lóránd bácsi egyházjogi témában megjelent publikációit, a másik a Miskolci Evangélikus Jogakadémiával kapcsolatos tudományos eredményeit foglalja össze.

I. BOLERATZKY LÓRÁND ÉLETÚTJA

■ Boleratzky Lóránd 1920. augusztus 26-án született Neszelén, Zala megye egyik kis településén.² Édesapja Dr. Boleratzky Gyula, édesanyja Szabolics Antónia, foglalkozásukat tekintve mindketten tanárok voltak.³

Az első világháború elvesztése miatti szerb megszállás okán a szülőknek és Boleratzky Lóránd két idősebb testvérének – Valér 1917-ben, Lívia 1918-ban született – Csáktornyról a megmaradt Magyarország területére kellett mindenüket hátrahagyva költözniük.⁴ Több lehetőség közül választhattak, végül a Zalaegerszegtől hat kilométerre fekvő Neszelén telepedett le a család.

Boleratzky Lóránd az elemi iskola négy osztályának elvégzését követően⁵ a zalaegerszegi Magyar Királyi Állami Deák Ferenc Főgimnáziumban tanult, ahol az 1937–1938-as tanévben az Evangélikus Diákszövetség alelnöke is volt.⁶ Az érettségi vizsgát 1938. június 25-én tette le kitűnő eredménnyel.⁷ Ezt követően a budapesti MÁVAG

1 Lásd: SEREG Péter: Vladár Gábor mint a Magyar Királyi Kúria tanácselnök bírása és a bírói hivatás, in: RÉVÉSZ Béla (szerk.): *Jogalkotás és kodifikátorok*. Vladár Gábor-emlékülés, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016. 55–61., vagy: SEREG Péter – KONCZ Ibolya Katalin: Gróf Székelyi Mailáthok a haza szolgálatában, in: *Publicationes Universitatis Miskolcimensis Sectio Juridica et Politica*, Miskolc University Press, 2016. Tomus 34., 57–64.

2 BOLERATZKY Lóránd: *Egyházjog – a lelki egyház szolgálatában, válogatott egyházjogi tanulmányok*, felelős kiadó: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019. 318.

3 BOLERATZKY: i. m. (2019) 318.

4 BOLERATZKY: i. m. (2019) 318.

5 BOLERATZKY: i. m. (2019) 319.

6 A Zalaegerszegi M. Kir. Állami Gimnázium (IV–VIII. oszt. reálgimnázium) értesítője az 1937–38. iskolai évről, az iskola fennállásának XLII. évében, közzétette: Bentzik Mihály, a gimnázium mb. igazgatója, Zalaegerszeg, 1938. 19.

7 A Zalaegerszegi M. Kir. Állami Gimnázium (V–VIII. oszt. reálgimnázium) értesítője az 1938–39. iskolai évről, az iskola fennállásának XLIV. évében, közzétette: Bentzik Mihály, a gimnázium mb. igazgatója, Zalaegerszeg, 1939. 34.; lásd még: BOLERATZKY: i. m. (2019) 320.

gépgyárban helyezkedett el, emellett az édesapja tanácsára hallgatva 1938 őszén „mezei jogászként”⁸ elkezdte a jogi képzést a Miskolci Evangélikus Jogakadémián.⁹ 1939-től már Miskolcon töltötte a második tanévet rendes bejáró joghallgatóként.¹⁰ Édesapja, Dr. Boleratzky Gyula személyes élményei alapján tudta ajánlani fiának ezt az intézményt, ugyanis ő maga 1911 és 1914 között, tehát három tanéven keresztül volt az Eperjesi Evangélikus Jogakadémia joghallgatója.¹¹

Nagy hatással volt rá Dr. Bruckner Győző jogakadémiai dékán egyházjogi szemináriumára, és a tanév második félévében sikeresen írt tanulmányt *Az evangélikus püspöki intézmény egyházjogi és egyházkormányzati szerepe és jelentősége* című pályázatra. A következő tanévben az evangélikus egyházfelügyelői intézményről írt pályamunkát, amellyel szintén nyert díjat, és ezt a munkáját is kiadták nyomtatásban.¹²

A Miskolci Evangélikus Jogakadémián az Ifjúsági Luther Szövetség elnöke volt, amely tisztségnek köszönhetően előadást tarthatott Sopronban és Szegeden,¹³ illetve az elnöki pozícióból kifolyólag az 1942-es esztendő Miskolci Jogászbáljának rendezőbizottsági tagja is volt. A jogakadémiai évek során Bruckner Győző mellett Zsedényi Béla óráit hallgatta a legnagyobb lelkesedéssel. Boleratzky Lóránd visszaemlékezése alapján „Zsedényinek kitűnő orgánuma volt, és a hallgatóság valósággal tolongott az előadásain”.

Tekintettel arra, hogy a jogakadémiákon az 1927–1928-as tanévtől kezdődően nem lehetett megtartani a jogi és államtudományi államvizsgákat,¹⁴ ezért Boleratzky Lóránd a jogakadémiai abszolutórium megszerzését követően a Debreczeni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán szerezte meg a jogi doktorátusát summa cum laude minősítéssel 1942-ben.¹⁵

A diploma megszerzését követően a Budapesti Királyi Ítéltáblára nevezték ki joggyakornoknak,¹⁶ azonban a tényleges munkavégzés a Budapesti Királyi Törvényszéken történt.¹⁷ Kezdetben Raskó István egyesbírónál, majd később Szücs

8 A mezei jogász kifejezés alatt azokat a hallgatókat értették, akik a félév folyamán egyáltalán nem vagy csak korlátozott mértékben tudták az órákat látogatni.

9 BOLERATZKY: i. m. (2019) 321.

10 Uo.

11 A Tiszai Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület Eperjesi Collegiumának Értesítője az 1911–1912. iskolai évről, közzéteszi: Obetkó Dezső, a Collegium e. i. igazgatója, Kósch Árpád Könyvnyomtató-intézetéből, Eperjesen, 1912. 96.; A Tiszai Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület Eperjesi Collégiumának Értesítője 1912–1913. tanévről, közzéteszi: Draskóczy Lajos, Kósch Árpád Könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1913. 106.; A Tiszai Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület Eperjesi Collégiumának Értesítője 1913–1914. tanévről, közzéteszi: Ludmann Ottó collegiumi igazgató, Kósch Árpád Könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1914. 101.

12 BOLERATZKY: i. m. (2019) 321.

13 BOLERATZKY: i. m. (2019) 321–322.

14 SEREG Péter – KONCZ Ibolya Katalin: Audiatur et altera pars! – A Miskolci Evangélikus Jogakadémia harca a fennmaradásért, *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXIII, Miskolc, 2015. 87.

15 Boleratzky Lóránd jogakadémiai leckekönyve, 1942.

16 *Budapesti Közlöny*, 230. szám, Budapest, 1942. október 11., vasárnap, 2.

17 BOLERATZKY: i. m. (2019) 322.

Gábor László tanácselnöknél volt aljegyző, akinek teherbírása és jogérzéke Boleratzky Lóránd példaképévé tette.¹⁸ Bruckner Győző ajánlásának köszönhetően 1943 első felében elnyerte a Glosius Sámuel és Dániel és Glosius-Artner Karolina egyesített alapítvány külföldi ösztöndíját,¹⁹ amely lehetővé tette számára, hogy – Vladár Gábor, az akkori Igazságügyi Minisztérium Törvényelőkészítő Ügyosztályának osztályvezetője, későbbi igazságügyi miniszter közbenjárásának hála – Berlinben egyházi témakörben kutatásokat végezzen.²⁰

Fél év után hazajött, majd rövid magyarországi tartózkodás után elnyerte a Finn Állami Ösztöndíjat, így 1943 végén a finnországi Helsinkiben, a Parlamenti Könyvtárban végzett kutatásokat az állam és egyház viszonyát illetően. Ennek a kutatómunkának lett az eredménye az 1947-ben megjelent *Állam és evangélikus egyház jogviszonya Finnországban* című monográfiája.²¹

1944 januárjától a világtörténelmi események következtében nem tudta folytatni az ösztöndíjat – amelynek második feléjét Svédországban szeretne volna eltölteni –, vízumkérelmét elutasították, így végezte tovább az aljegyzői munkáját a Budapesti Királyi Törvényszéken Szücs Gábor László tanácselnök bíró mellett.²² 1944. október végén katonai szolgálatra hívták be a csáktornyai 17/II. számú zászlóaljhoz, majd Érsekújvárra került, azonban fegyveres katonai kiképzést egyik helyen sem kapott.²³

1944 karácsonyán egyhetes szabadságot kapott, amelyet szüleinél töltött Zalaegerszegen, majd gyalog ment Szentgotthárdra, ahonnan saját kérésére Németországba irányították a katonai egysége után. Németországban több városon és katonai bázison keresztül menetelt, amíg végül 1945 márciusában Chamnál amerikai hadifogságba esett.²⁴ A másfél éves hadifogság után végül 1946 tavaszán tudott hazajönni a szüleihez Zalaegerszegre.²⁵ Ez év őszén visszament dolgozni a Budapesti Büntetőtörvényszékre, ahol Murányi Sándor bíró mellett – aki gazdasági bűncselekményeket tárgyalt – volt jegyző 1947-ig.²⁶

Az egyetemi magántanári fokozathoz szükséges disszertációt *Az állam- és az egyház jogviszonya* tárgy körében írta,²⁷ amely fokozatot 1947. július 21-én szerezte meg. A tudományos bírálói Szentpéteri Kun Béla, Szontagh Vilmos és Sztéhlo Zoltán voltak. 1948 januárjában rendkívüli tanárnak választották a Miskolci Evangélikus

18 BOLERATZKY: i. m. (2019) 322.

19 A Glosius Sámuel és Dániel és Glosius-Artner Karolina egyesített alapítvány alapítólevele, megalapította a Budapesti Deákterti Ágostai Hitvallású Evangélikus Testvéregyházak képviselőtestülete 1941. évi február hó 27-én tartott ülésében, Budapest, 1941. 21–25.

20 BOLERATZKY: i. m. (2019) 322.

21 BOLERATZKY: i. m. (2019) 323.

22 Budapesti Közlöny, 4. szám, 1944. január 6., csütörtök, 6.; lásd még: BOLERATZKY: i. m. (2019) 323–324.

23 BOLERATZKY: i. m. (2019) 324.

24 BOLERATZKY: i. m. (2019) 324–325.

25 BOLERATZKY: i. m. (2019) 325–326.

26 BOLERATZKY: i. m. (2019) 326.

27 *Köznevelés, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium rendeletei és közleményei*, III. évfolyam, 19. szám, 1947. október 1., 174.

Jogakadémiára, ahol magyar anyagi büntetőjogot, büntetőeljárás jogot és nemzetközi jogot tanított.²⁸ Itt kollégája volt többek között Zelenka István, Novák István, Hilscher Rezső. 1948-ban letette az egységes bírói és ügyvédi szakvizsgát.²⁹

A Miskolci Evangélikus Jogakadémia 1949. augusztus 30-i bezárását követően 1949. szeptember 1-től átmenetileg a Budapesti Tudományegyetem Nemzetközi Jogi Tanszékére nevezték ki – együtt dolgozott többek között Beck Salamonnal, Szászy Istvánnal –, onnan azonban politikai okokból 1950 októberében elbocsátották. 1949. december 22-én vette feleségül Csongor Erzsébetet, akit a Miskolcon eltöltött évek alatt ismert meg,³⁰ és akivel majd hetven éven át éltek boldog házasságban. Házasságukból két gyermek született, Eszter és Ádám.

Többször kellett fizikai munkát vállalnia, dolgozott az állami erdészetnél, öntödében fizikai munkásként, majd 1957 nyarán ismét jogászi munkakörben tudott elhelyezkedni, ugyanis Mezőkövesden lett ügyvéd, ahova öt éven keresztül ment le Budapestről vasárnaponként, majd péntekenként vissza Budapestre.³¹ 1957 októberében Ordass Lajos püspök zalaegerszegi evangélikus gyülekezetének lett a felügyelője, amely feladatot tíz évig látta el.³² Négy alkalommal történt elutasítást követően végül 1962-ben sikeresen kérte áthelyezését Gödöllőre,³³ ahol 1983-ban történt nyugdíjba vonulásáig dolgozott.³⁴ Az 1988 decemberében megalakult Ordass Lajos Baráti Kör elnökévé választották meg 1989 áprilisában, amely tisztséget 2000-ig töltött be.³⁵

Tudományos munkásságát – amely főleg az evangélikus egyházjogra irányult – 2007-ben Károli Gáspár-díjjal, 2010-ben Prónay Sándor-díjjal és a Magyar Köztársaság Érdemrend középkeresztjének polgári tagozatával, 2015-ben pedig Vladár Gábor-díjjal ismerték el. 2016. június 23-án a Miskolci Egyetem díszpolgárává választotta.³⁶

Boldogan vállalta el a 2017-es – majd a 2018-as és a 2019-es – Miskolci Tradicionális Jogászbál tiszteletbeli fővédnöki címét. A múlt és a jelen összekötője, a régi ünnepek őrzője és átadója volt, amellyel könnyebbé tette a régi eperjesi emlékek és oktatási hagyományok újbóli feltárását és ápolását. Boleratzky Lóránd életének 99. évében hunyt el Budapesten 2019. május 21-én. Emlékét egy róla elnevezett észak-magyarországi ünnepi öltözet, a „boleratcky” őrzi. „Istent imádni, hazát szeretni, tőle tanuljatok!”

28 BOLERATZKY: i. m. (2019) 326.

29 BOLERATZKY: i. m. (2019) 326–327.

30 BOLERATZKY: i. m. (2019) 327.

31 BOLERATZKY: i. m. (2019) 329.

32 BOLERATZKY: i. m. (2019) 329.

33 BOLERATZKY: i. m. (2019) 330.

34 BOLERATZKY: i. m. (2019) 332.

35 BOLERATZKY: i. m. (2019) 332–333.

36 BOLERATZKY: i. m. (2019) 334.

II. DR. BOLERATZKY LÓRÁND TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

■ Dr. Boleratzky Lóránd tudományos munkássága több szempontból is sajátos jegyeket hordoz magán. Egyfelől tartalmi értelemben, másfelől az időhorizontját tekintve.

Munkásságának időbeliségét vizsgálva megállapítható, hogy közel nyolcvan év van az első és az utolsó tanulmányának a megjelenése között. Ugyanakkor ebből az időszakból a tudományos értelemben vett aktív időszak mintegy negyven évre szűkül. Ennek az oka a kutatásának témájában és Magyarország közjogi helyzetében keresendő, tekintettel arra, hogy 1947 előtt és 1988 után jelentek meg a munkái.

A megjelent tanulmányait tartalmi szempontból két nagyobb részre lehet bontani, az első az evangélikus egyházjog tárgykörében íródott művei, a második az Eperjesi–Miskolci Evangélikus Jogakadémiával mint jogi felsőoktatási intézménnyel kapcsolatos publikációi. Ez utóbbi részhez kapcsolódnak – de nem kizárólag a jogakadémiához köthető – azon személyek életútjaival kapcsolatos munkái, akik nagy hatással voltak rá az életében akár a személyiségét, akár az egyházi munkásságát illetően. A következőkben elsőként az evangélikus egyházjoghoz kapcsolódó munkái közül az öt legnagyobb terjedelmű munkáját szeretném ismertetni.

2.1. Egyházi jogi munkássága

Az evangélikus egyházjoggal foglalkozó munkák közül kiemelkedik az Eperjesi Evangélikus Jogakadémia egykori dékánjának, Dr. Mikler Károlynak a *Magyar evangélikus egyházjog* című, 1906-ban megjelent könyve, amely mintegy 780 oldal terjedelemben dolgozza fel az evangélikus egyházjog minden aspektusát.³⁷ Fontosnak tartottam ezt a tényt megjegyezni, tekintettel arra, hogy hasonló terjedelmű munkát rajta kívül csak Dr. Boleratzky Lóránd írt az evangélikus egyházjog tárgykörében közel kilencven évvel Mikler könyvének megjelenése után.

A kétkötetes munka első kötete *A magyar evangélikus egyházjog alapjai és jogforrásai I. rész* címmel jelent meg 1991-ben.³⁸ A 280 oldal terjedelmű könyvben az evangélikus egyházjog elméletével, azon belül annak fogalmával, a jog fogalmával, az egyházjog tudományával és segédtudományaival, valamint az egyházjog egyházi, világi és nemzetközi jogforrásaival foglalkozik részletesen. Ez a munka hiánypótló műnek számít, hiszen az alapfogalmak letisztázása – evangélikus, egyház, jog – által

37 Lásd: DR. MIKLER KÁROLY: *Magyar Evangélikus Egyházjog*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1906.

38 Lásd: DR. BOLERATZKY LÓRÁND: *A magyar evangélikus egyházjog alapjai és jogforrásai I. rész*, Kiadja az Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1991.

igazolhatóvá válik az evangélikus egyházjog önállósága és elkülönülése a többi egyházjogtól.

Boleratzky Lóránd szerint a katolikus egyházfogalom statikus jellegével szemben az evangélikus egyházfogalom dinamikus jelleggel bír, amely annak köszönhető, hogy az evangélikus egyházfeladat és a hitfogalom folyamatosan változik, és kötetlenséget mutat a külső megjelenési formák tekintetében.³⁹ Az evangélikus egyházfogalom dinamikája mellett rendelkezik állandó jelleggel is, amely annak vallási alapján nyugszik, ezáltal biztosítva, hogy amíg létezik az egyház, addig az evangélikus egyházfogalom is fennmarad.⁴⁰

Ezt az állítást a teológiai értelemben vett egyházfogalom igazolja, hiszen amíg vannak Krisztusban hívők, addig az általuk alkotott közösségről is lehet beszélni, amely az egyház állandóságát hivatott biztosítani.⁴¹ A jogi értelemben vett egyházfogalom lényege, hogy az egyházat mint egy globális rendszert a saját joga szabályozza, építi fel egy egységes rendszerbe.⁴² Végső soron Boleratzky arra a megállapításra jut, hogy „az egyház eszményi hivatása szempontjából a szentek gyülekezete, ahol az evangéliumot helyesen hirdetik és a szentségeket kiszolgáltatják, jogintézményszerűleg pedig híveinek jogi szervezetben megjelenő összessége, jogilag szervezett társulata”.⁴³

A jog fogalmának meghatározásakor művében végigveszi a jogelméleti gondolkodók munkáit és fogalmait, majd a jog keresztény erkölcsiségével kapcsolatban a következő megállapításokat teszi: „Másképpen azonban el kell ismernünk, hogy bár a jognak az a feladata, hogy az igazságosságot kifejezze, ezt a célt az emberi jog sohasem tudja tökéletesen elérni. A teljes igazságosság egyedül Isten sajátossága. A jog emberi alkotás, és a tökéletlen világban nagy a szakadék az ember tényleges munkája és Isten akaratának tökéletes végrehajtása között. Más szóval: a jog nem az igazság tökéletes kifejeződése, hanem csupán erre irányuló törekvés. Feladata az, hogy rendezze az életet ott, ahol más tényező, elsősorban az erkölcs, az együttérzés, a közösségérzés erre erőtlenné, vagy alkalmatlanná teszi. A jog szorítja határok közé a hatalom gyakorlását és állapítja meg a hatásköröket, nem feledve azt, hogy *omne ius hominum causa institutum est*, vagyis minden jognak végső soron az embert kell szolgálnia.”⁴⁴

A fenti fogalmak tisztázást követően Boleratzky rátér az evangélikus egyházjog fogalmának meghatározására. „Evangélikus egyházjog alatt – formai értelemben – az evangélikus egyházra vonatkozó egyházi, állami vagy közös jogforrásból származó jogszabályokat értjük. Tartalmi értelemben véve magyar evangélikus egyházjog alatt mindazoknak az egyházi, állami vagy közös jogforrásból származó jogszabályoknak az összességét értjük, amelyek a magyarországi evangélikus

39 BOLERATZKY: i. m. (1991) 85.; lásd még: BOLERATZKY: i. m. (2019) 45.

40 Uo.

41 Uo.

42 BOLERATZKY: i. m. (1991) 86.; lásd még: BOLERATZKY: i. m. (2019) 45.

43 Uo.

44 BOLERATZKY: i. m. (1991) 95–96.

egyház szervezetét, alkotmányát, működését (belső egyházjog), más egyházhoz és az államhoz való viszonyát, nemzetközi kapcsolatait (külső egyházjog), valamint tagjainak ebből a minőségből folyó cselekvési szabadságát megállapítják.”⁴⁵

Felhívja a figyelmet, hogy az egyházjog és a kánonjog különböző fogalmak, tekintettel arra, hogy a kánonjog kizárólag a római katolikus egyházi eredetű jogszabályokra használatos, az egyházjog fogalma pedig annyival tágabb ennél, hogy az egyházjog „minden egyháznál más és más és az egyházra vonatkozó állami jogszabályokat is magában foglalja”.⁴⁶

A második – 576 oldal terjedelmű – kötet, a *Magyar evangélikus egyházjog II. rész* az első kötet megjelenését követően hét évvel került kiadásra,⁴⁷ amelynek oka, hogy ez a kötet tartalmazza az evangélikus egyházi zsinat által elfogadott tizenegy törvényt,⁴⁸ továbbá az evangélikus egyház szervezeti problematikáját és az egyházkormányzati rendszereket, illetve az egyházi hatalom megosztását.

Boleratzky Lóránd részletesen kitér az egyházkormányzati rendszer történeti fejlődésére itthon és külföldön egyaránt. Magyarországon a zsinat-presbiteri elven alapuló egyházkormányzati rendszer elfogadásának lehetősége először az 1791. évi pesti zsinaton merült fel.⁴⁹ Annak ellenére, hogy ez az elv ekkor nem nyert határozati megerősítést, a későbbiekben „jogszokás útján – képviseleti elvekkel kiegészülve – az evangélikus egyház szervezetének tényleges alapjaivá váltak, anélkül azonban, hogy egyik zsinatunk is az egyház alkotmányát zsinat-presbiterinek nevezte volna”.⁵⁰

A zsinat-presbiteri elv azt jelenti, hogy az evangélikus egyház „a gyülekezet kezébe helyezi az egyházi önrendelkezés jogát, és ezeknek az elveknek a figyelembevételével alkotja meg az 1891–94. évi zsinaton első egyházi alkotmányát”.⁵¹ A zsinat-presbiteri egyházalkotmány felépítésében a legkisebb szervezeti egység a helyi gyülekezet. Több szomszédos gyülekezet egy egyházi kört, több egyházi kör egy tartományt, a tartományok együttesen az országos egyházat alkotják.⁵²

45 BOLERATZKY: i. m. (1991)118.

46 BOLERATZKY: i. m. (1991) 119.

47 Lásd: Dr. BOLERATZKY Lóránd: *Magyar evangélikus egyházjog II. rész*, Kiadja az Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1998.

48 A Magyarországi Evangélikus Egyházzól (I. törvény); Az egyházi szolgálatról és az egyház szervezetéről (II. törvény); Az egyházköztségben végzett egyházi szolgálatról és az egyházköztség önkormányzatáról (III. törvény); Az egyházi szolgálatról és egyházkormányzásról a magasabb egyházkormányzati szinteken (IV. törvény); Az egyházi szolgálat külön területei (V. törvény); Az egyház jogalkotásáról (VI. törvény); A választásokról és a szavazásról (VII. törvény); Az egyház intézményeiről és egyesületeiről (VIII. törvény); Az egyház háztartásáról (IX. törvény); Az egyházi bírászkodásról (X. törvény); A Magyarországi Evangélikus Egyház törvényeinek hatálybaléptetéséről és az átmeneti rendelkezésekről (XI. törvény).

49 BOLERATZKY: i. m. (2019) 56.

50 Uo.

51 Uo.

52 Uo.

Ezen testületek létrejötte alulról felfelé történik, amely azt jelenti, hogy a helyi gyülekezet presbitériuma egy lelkészt és egy presbitert küld az egyházi körbe, amely a tartományokba, és végül az országos egyházgyűlésbe delegálja a képviselőket.⁵³ A rendszer elnevezése onnan származik, hogy minden kollektív szerv presbiterek-ből áll, és az egyház kormányzását és törvényalkotását a presbiterekből álló zsinat végzi.⁵⁴

Az egyházi hatalomról Boleratzky így vélekedik: „Az egyházi hatalom terjedelmére nézve sem a hitvallási iratokban, sem Luther egyéb írásaiban nem találunk közelebbi megállapításokat. Ennek okát abban kereshetjük, hogy a források mindegyike az egyházi hatalmat az egyház eszményi oldalával hozza kapcsolatba; az egyházi hatalom jellege pedig más az eszményi és más a földön kialakult egyházban. [...] Az egyházi hatalom terjedelmét illetően nem találunk állandóságot, minthogy ez az egyház mindenkori feladataitól, illetve a tételes jogi szabályozástól függ. Az egyházi hatalom az evangélikus egyházban a lelkészi hivatal tekintetében isteni egyházjogra támaszkodik, tehát nem változtatható meg, nem szüntethető meg, egyéb vonatkozásban azonban emberi egyházjogon épül fel.”⁵⁵

A kétkötetes evangélikus egyházjogi munkáján kívül az evangélikus egyházzal kapcsolatban Boleratzky Lórándnak több mint száz publikációja készült el.⁵⁶ Ezek közül három olyan művet írt, amelyek terjedelmükre való tekintettel monografikus könyvként jelentek meg.

A magyar evangélikus püspöki intézmény egyházjogi és egyházkormányzati szerepe és evangélikus jelentősége, valamint *A magyarországi evangélikus egyházfelügyelői intézmény eredete és egyházjogi jelentősége* című műveit joghallgatóként írta a Miskolci Evangélikus Jogakadémián, amely olyan kiváló minőségűnek ítélte őket, hogy külön nyomtatásban is megjelentette azokat, előbbit 1941-ben, utóbbit 1942-ben. A nem magyar, hanem egy külföldi állam egyházjogával foglalkozó munkája az életútjánál említett féléves finnországi ösztöndíjhoz kapcsolódik, ugyanis az ottani kutatások eredményeképpen született meg az *Állam és evangélikus egyház Finnországban* című könyve 1947-ben.

A magyar evangélikus püspöki intézmény egyházjogi és egyházkormányzati szerepe és evangélikus jelentősége című munkájában ír a püspöki hivatal eredetéről, kialakulásáról, az akkori törvények szerinti püspöki jogkörök mibenlétéről, a tiszteletdíjukról, helyettesítésükről és a püspöki intézmény közjogi szerepéről is. Az evangélikus egyházban a püspök „olyan tekintéllyel és dicsőséggel rendelkező vezető lelkipásztor, aki lényegében csak hivatali (és nem rendi) fokozatot tölt be minden dogma

53 BOLERATZKY: i. m. (2019) 56.

54 BOLERATZKY: i. m. (2019) 57.

55 BOLERATZKY: i. m. (2019) 60.

56 A tételes lista elérhető a BOLERATZKY Lóránd: *Egyházjog – a lelki egyház szolgálatában* (Budapest, 2019) című kiadvány 335. és 338. oldala között.

nélkül”.⁵⁷ Luther szerint nem a püspök, hanem a lelkész a legfontosabb egyházi hivatalnok.⁵⁸

Ezzel kapcsolatban Boleratzky akként vélekedik, hogy „püspök és lelkész között csak annyiban van különbség, hogy a püspökben az apostoli hivatás összes kellékei hatványozott mértékben kell hogy meglegyenek és működése tág körében érvényesüljenek. A lelkészi hivatal gyülekezeti hivatal, mert a lelkész az anyaszentegyház mandatáriusa, megbízottja. Éppen ezért a püspöknek egyházkerületében lelkészi hivatalt is kell viselnie, miért isteni jog alapján különbség nincs lelkész és püspök között.”⁵⁹ Ugyanakkor a püspök primus inter pares, hiszen az egyházkormányzat és a közigazgatás terén nagyobb feladatokat lát el.⁶⁰

Részletesen elemzi a püspökség hivatalának kialakulását és fejlődését egészen a kezdetektől, a magyarországi fejlődéstörténetet is bemutatva. Kitér a püspöki jogkör tartalmára – amely két részre osztható: az egyházkormányzatra és a közigazgatási jogokra, illetve kötelezettségekre – az akkor hatályos 1894. évi budapesti zsinat és az 1934–1937. évi budapesti zsinati szabályai alapján, amelyet kiegészítettek a püspök hitelveken és szokásjogon alapuló jogai.⁶¹

Az evangélikus püspökség közjogi szerepkörével kapcsolatban bemutatja annak jogtörténeti fejlődését és szerepét a Felsőházban. „Az 1940: XXVII. tc. 1. §-ának 4. pontja szerint a felsőház tagja a magyarországi ev. egyház hivatalában legidősebb két püspöke, továbbá egyetemes felügyelője és hivatalban legidősebb egyik egyházkerületi felügyelője, végül az a püspöke vagy egyházkerületi felügyelője, aki hivatalban a felsoroltak után legidősebb.”⁶² Ez összesen öt evangélikus hitvallású egyházi vezető jelenlétét biztosította az Országgyűlés Felsőházában a 47 egyházi vezető közül.⁶³

A püspöki hivatallal kapcsolatban arra a következtetésre jut, hogy a „jelentős személy ebben a hivatalban nagy dologra képes, gyenge személyiség tartósan nem árt, mert az ő ballépéseit a lényeges dolgokban más szervek munkássága állandóan kiegyenlíti. A püspöki intézménynek ez a célszerű megszervezése eredményezte azt, hogy évszázadok viharával dacolni tudott, jelentőségét és célját sohasem veszítette el, sőt mindig nagyobb jelentőségre emelkedve az egyház hathatós és eredményes működésének biztosítékává lett.”⁶⁴

Az 1942-ben megjelent, *A magyarországi evangélikus egyházfelügyelői intézmény eredete és egyházjogi jelentősége* című munkájában Boleratzky Lóránd az evangélikus egyházfelügyelői intézmény kialakulásáról, fejlődéséről, az egyházközségi és

57 Boleratzky Lóránd: A magyar evangélikus püspöki intézmény egyházjogi és egyházkormányzati szerepe és evangélikus jelentősége, *A Tiszai Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiaja szeminarymainak értekezései*, 13. szám, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1941, 5.

58 BOLERATZKY: i. m. (1941) 5–6.

59 BOLERATZKY: i. m. (1941) 6.

60 BOLERATZKY: i. m. (1941) 6–7.

61 BOLERATZKY: i. m. (1941) 64.

62 BOLERATZKY: i. m. (1941) 127.

63 BOLERATZKY: i. m. (1941) 129.

64 BOLERATZKY: i. m. (1941) 133.

egyházmegyei felügyelői intézmény mibenlétéről, az egyetemes egyházi és iskolai felügyelői intézményről, valamint az evangélikus egyházfelügyelői intézmény jövőjéről írt.

Művében végigveszi a felügyelői intézmény kialakulásának fontosabb állomásait, majd rátér az evangélikus hit szerinti egyházfelügyelői intézmény kialakulására és fejlődésére. „A magyar evangélikus egyház sajátos, más egyháztól eltérő szervezetében különleges és nagyfontosságú szerepet biztosít a világi elem részvételének. A protestantizmus alapelvéből következik, hogy az egyház kormányzásában minden nagykorú és önálló evangélikus férfi közvetlenül, vagy közvetve részt vehet s tetteiért, vagy mulasztásaiért erkölcsileg felelős.”⁶⁵

Megállapítja, hogy az egyházközségi felügyelői intézmény annak ellenére, hogy több évszázada fennálló intézmény, általánosan elterjedt csak az 1707-es rózsahegyzi zsinat után vált.⁶⁶ Talán ennél is meglepőbb, hogy az evangélikus felügyelőnek egyházközségenkénti kötelező választását csak az 1891–1894. évi zsinat mondta ki.⁶⁷ Személyére vonatkozóan az alábbi követelményeket írták elő: „Az egyházközségi felügyelő közbecsülésnek örvendő, művelt, feddhetetlen erkölcsű, vallásos és anyagiilag független, magyar honpolgársággal bíró evangélikus világi egyének sorából, minden anyaegyházközségben szabályrendeletileg megállapítandó időtartamra választható.”⁶⁸ Az egyházközségi felügyelőnek „egyrészt feladata az egyházközség jogainak, érdekeinek és vagyonának, egyszóval az anyagiak feletti felügyelet, másrészt az egyházközség, lelkész s a többi egyházi tisztviselő tekintélyére való őrkdés”.⁶⁹

Az egyházmegyei felügyelő választásával kapcsolatban a fent ismertetett feltételekhez hasonló szabályokat nem határoztak meg, ugyanakkor Boleratzky Lóránd szerint célszerű lett volna előírni, hogy csak azt lehessen egyházmegyei felügyelőnek megválasztani, aki korábban már az egyházközségek valamelyikében tisztséget viselt,⁷⁰ vagy az egyházjoggal kapcsolatban valamilyen tudásra tett szert.⁷¹ Az egyházmegyei elnökség az egyházmegyei felügyelőből és az esperesből állt, akik az egyházmegyének az ügyeit vitték, közigazgatási és anyagi tekintetben egyaránt.⁷²

Végezetül az egyházfelügyelői intézmény szükségességével kapcsolatban ekként fogalmaz: „Az evangélikus egyházfelügyelői intézmény továbbra is fenntartandó, mert hitelvi, történelmi, alkotmányjogi, valamint célszerűségi szempontok fenntartását kívánják. Ezek a szempontok eredményezték azt, hogy az ev. egyház életében ez az intézmény jelentőségét évszázadokon keresztül meg tudta őrizni, sőt mindinkább

65 BOLERATZKY Lóránd: A magyarországi evangélikus egyházfelügyelői intézmény eredete és egyházi jogi jelentősége, a Tiszai Evangélikus Egyházkerület Miskolci Jogakadémiája Egyházi Szemináriumainak Kiadványai, vezető tanár: Dr. Bruckner Győző, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1942. 5.

66 BOLERATZKY: i. m. (1942) 37.

67 BOLERATZKY: i. m. (1942) 37.

68 BOLERATZKY: i. m. (1942) 38.

69 BOLERATZKY: i. m. (1942) 44.

70 BOLERATZKY: i. m. (1942) 50.

71 BOLERATZKY: i. m. (1942) 82.

72 BOLERATZKY: i. m. (1942) 52.

nagyobb jelentőségre emelkedve, az egyház hathatós működésének zálogává vált és közjogi tekintélyét is fokozza.”⁷³

Boleratzky Lóránd ötödik műve, amelyet jelen tanulmány keretei között szeretnék ismertetni, az 1947-ben megjelent *Állam és evangélikus egyház Finnországban* című könyve. A vizsgált országban az evangélikus egyház fejlődése szoros kapcsolatban áll az állam fejlődésével is, nem pusztán találkozásról, hanem egymásra gyakorolt kölcsönhatások sorozatáról lehet beszélni a szerző szerint.⁷⁴ Az összesen tizenegy tartalmi fejezetben ír a finn történelemről, a kereszténység terjedéséről és a katolikus Finnországról, az állam és az egyház viszonyáról a reformáció, az orosz fennhatóság és az önálló Finnország időszakában.

Az ország lakosságának 96 százaléka evangélikus vallású volt 1944-ben, amely jelentős többségnek, majdnem kizárólagosságnak volt mondható.⁷⁵ A finnek vallásosságának okát az emberek természethez való viszonyában kell keresnünk, ugyanis „a finn ember sokat van egyedül a természettel, hasonult hozzá, hallgatag, zárkózott, elmélyülő természetű lett. Úgy érzi, hogy a természet szépségén és fenségességén át közvetlenül Isten szól hozzá, ami vallásos érzését még inkább elmélyíti. Ezért a nép vallásos ereje; csodálatos, szinte egyedülálló.”⁷⁶

A finn állam és az evangélikus egyház közötti jogviszonyt az 1869. évi egyházi törvény szabályozta 1947-ben, amely kimondta, hogy „az országos egyház legfőbb vezetésének a joga a kormányt illeti, amely ezt a jogát a továbbiakban részletesen megállapított módon gyakorolja. Az egyház belügyeit szabályozó törvények kibocsátásának a joga a zsinatot, a zsinati törvények megvizsgálásának és megerősítésének a joga azonban a császárt és az országgyűlés rendjeit illeti. (Ma természetesen az államelnököt és a parlamentet.) Az egyháznak az államhoz és más vallásfelekezethez való viszonyát érintő kérdésekben a zsinat jogosult véleményt adni.”⁷⁷

A törvény következő mondata egyértelműsíti ezt a szigorú meghatározást, amikor kimondja, hogy az egyház belügyei tekintetében a legfőbb döntéshozó szerv a zsinat, ugyanakkor a zsinati törvények megváltoztatása, vagy újak alkotása esetén a törvényjavaslatokat a köztársasági elnöknek és a parlamentnek be kellett mutatni, így végső soron az egyházi törvényhozás az államtól függött.⁷⁸ Az államnak meglehetősen széles jogköre volt 1947-ben az egyházat illetően, ő határozta meg az egyházi alkalmazottak fizetését, az állami törvényeken kívül az egyház belső közigazgatási kérdéseiben határozatot hozhatott, a lelkészek által választott három teológiai végzettségű személy közül a köztársasági elnök nevezte ki a püspököt.⁷⁹

73 BOLERATZKY: i. m. (1942) 82.

74 BOLERATZKY Lóránd: *Állam és evangélikus egyház Finnországban*, a Tiszai Evang. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiája Tudományos Értekezéseinek Tára, 45. szám, Felelős kiadó: Dr. Boleratzky Lóránd, Fébé-nyomda, Budapest, 1947. 5.

75 BOLERATZKY: i. m. (1947) 7.

76 BOLERATZKY: i. m. (1947) 10.

77 BOLERATZKY: i. m. (1947) 62.

78 BOLERATZKY: i. m. (1947) 62–63.

79 BOLERATZKY: i. m. (1947) 63–65.

Boleratzky Lóránd véleménye szerint „bensőséges és sokoldalú az állam és az evangélikus egyház közti viszony. Kölcsönös kapcsolatuk azon a lutheri elgondoláson alapul, hogy mindketten Isten szolgálói s mindegyik arra hivatott, hogy a maga területén egymást kölcsönösen támogatva megvalósítsa feladatát. Nagyban-egészben véve együttműködésük békés és bizalomteljes. [...] Finnország alkotmányát és tételes törvényeit, a legteljesebb individuális szabadságot biztosító szellem hatja át.”⁸⁰

2.2. A jogakadémiával kapcsolatos munkássága

Boleratzky Lóránd kötődése az Eperjesi–Miskolci Evangélikus Jogakadémiához három szálon is fennállt. Az első, Édesapja hároméves joghallgatói életszakasza még Eperjesen 1911 és 1914 között, a második Lóránd bácsi joghallgatói évei 1938 és 1942 között, és végül a harmadik az oktatói évei 1947 és 1949 között.

Számos tanulmánya született a Miskolci Evangélikus Jogakadémiával, illetve az intézményben oktató egykori tanárokkal kapcsolatban, amelyek közül *A tiszai evangélikus egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának múltja és szerepe a jogi oktatásban* és az *Életformálók* című monográfiái a legjelentősebbek. A nyomtatásban megjelent munkásságán kívül a személyes találkozóknak és interjúknak köszönhetően nagyon sok olyan emléket osztott meg Lóránd bácsi, amelyek hozzájárultak a Jogakadémia történetének pontosabb feltáráshoz.

Az 1990-ben Keszthelyen megjelent, *A tiszai evangélikus egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának múltja és szerepe a jogi oktatásban* című rövid, mintegy 20 oldal terjedelmű – irodalomjegyzék nélkül – munkájában négy fejezetben tárgyalja a Jogakadémia múltját és szerepét a jogi felsőoktatásban.

A Miskolci Evangélikus Jogakadémia jogelődje az 1665-ben alapított Eperjesi Kollégium volt, amelynek az 1666-ban kelt alapítólevelébe belefoglalták annak célját, miszerint legyen ez az intézmény a „Mindenható Isten tiszteletének temploma, az igaz tudományok universitása és a hazaszeretet bevehetetlen vára örök időn át”.⁸¹⁸² Az Eperjesi Kollégiumban az oktatás tíz évfolyamos struktúrában történt, a kilencedik évfolyamon tartott előadásokat Pancratius Mihály magyar közjogi és jogpolitikai tárgykörben.⁸³

Az Eperjesi Kollégiumnak több híres diákja is volt, többek között 1668-ban Thököly Imre későbbi erdélyi fejedelem, 1816 és 1819 között Kossuth Lajos későbbi

80 BOLERATZKY: i. m. (1947) 95.

81 BOLERATZKY Lóránd: *A Tiszai Evangélikus Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának múltja és szerepe a jogi oktatásban*, kiadja az Ordass Lajos Baráti Kör, Keszthely, 1990. 3.

82 Lásd még: BOLERATZKY Lóránd: *Ötven éve szüntették meg a miskolci evangélikus jogakadémiát, Credo Evangélikus Műhely*, a Magyarországi Evangélikus Egyház folyóirata, V. évfolyam, 1–2. szám, 1999, 50.

83 BOLERATZKY: i. m. (1990) 3–4.; lásd még: BOLERATZKY: i. m. (1995) 51.

kormányzó-elnök, vagy Pulszky Ferenc író, politikus.⁸⁴ A szabadságharc leverését követően a jogi oktatást az Eperjesi Kollégiumban megszüntetik, az csak 1861-ben indulhatott újra,⁸⁵ de ekkor már az Eperjesi Jogakadémia név alatt működött a jogi felsőoktatás, amely továbbra is szerves része maradt az Eperjesi Kollégiumnak. Az Eperjesi Jogakadémia 1875. szeptember 1-től négy évfolyamos képzésben működik tovább, bevezetve a képzésbe a kétéves előkészítő évfolyamot.⁸⁶

Az első világháborúig az Eperjesi Kollégium folyamatos fejlődésen ment keresztül, mind anyagi, mind pedig az odajáró diákok tekintetében.⁸⁷ Ezt a fejlődést szakította meg az első világháború kitörése, majd az annak elvesztése miatti trianoni békeszerződés, ugyanis a Csehszlovákia területére került Eperjesi Kollégiumból – amely ekkor négy intézményből állt – a Főgimnázium működhetett tovább kizárólag.⁸⁸ Az Eperjesi Jogakadémia Mikler Károly akkori dékánnak köszönhetően Miskolcon folytathatta működését, ahol már 1919. március 15-én megnyithatta kapuit.⁸⁹

A költözés inkább menekülés volt, ugyanis a jogakadémia Eperjesen kényszerült hagyni a 15 000 kötetből álló kollégiumi nagykönyvtárát, az ekkor 14 000 kötetből álló Szirmay-könyvtárát, a 6000 darabos érmegyűjteményét, értékes levéltárát és szertárát, valamint a működését finanszírozó alapítványi vagyont is.⁹⁰ Sikertelen azonban megmenteni – a hadizsákmánynak nem minősülő – az Eperjesi Kollégium 1665-ös eredeti alapítólevelét, néhány 18. századi okiratot, bútorokat, pár könyvet és a Dessewffy Arisztidet ábrázoló Than Mór-festményt.⁹¹ Sajnálatos módon az eredeti alapítólevelét az 1950-es években megsemmisült.⁹²

A jogakadémia miskolci működése során jelentős veszteséget szenvedett el azáltal, hogy az államvizsgáztatási jogot 1927-ben elvették tőle.⁹³ Ennek ellenére Dr. Bruckner Győző dékánja alatt – 1923-tól 1944-ig volt dékán – olyan jelentős szellemi és kulturális képzőműhely volt a Miskolci Jogakadémia, hogy az észak-magyarországi régió meghatározó felsőoktatási intézményévé vált az 1949. augusztus 30-i megszüntetéséig.⁹⁴

A tudomány terén is jelentős szakmaisággal rendelkezett, hiszen a *Miskolci Jogászélet Könyvtára* sorozatban majdnem száz kiadvány jelent meg, a *Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára* (1922–1947) sorozatban 46 darab kisebb-nagyobb terjedelmű tanulmány jelent meg, a *Miskolci Jogakadémia*

84 BOLERATZKY: i. m. (1990) 4–5.; lásd még: BOLERATZKY: i. m. (1995) 51.

85 BOLERATZKY: i. m. (1990) 5.; lásd még: BOLERATZKY: i. m. (1995) 51.

86 BOLERATZKY: i. m. (1990) 5.

87 BOLERATZKY: i. m. (1990) 6.

88 BOLERATZKY: i. m. (1990) 7.

89 BOLERATZKY: i. m. (1990) 7.

90 BOLERATZKY: i. m. (1990) 7.; lásd még: SEREG – KONCZ: i. m. (2015) 85.

91 BOLERATZKY: i. m. (1990) 7.; lásd még: BOLERATZKY: i. m. (1995) 51.

92 BOLERATZKY: i. m. (1995) 51.

93 BOLERATZKY: i. m. (1990) 8.

94 BOLERATZKY: i. m. (1990) 16.

Szemináriumainak Értekezései című sorozatban tizenkettő, az *Arcképcsarnok* kiadványból nyolc.⁹⁵

Boleratzky Lóránd szerint „a jogakadémiai oktatás legnagyobb erőssége kétségkívül abban állt, hogy tanár és hallgató között közvetlen, szinte baráti kapcsolat épült ki. Ez a személyes kapcsolat tette lehetővé a hallgatókkal való intenzív foglalkozást a szemináriumokban, ami az egyetemeken a nagyobb létszám mellett aligha volt lehetséges. A tudományos hajlamokkal rendelkező hallgatókat eredményesebben lehetett felkarolni, tudományos munkáját támogatni és sok esetben külföldi ösztöndíjhoz juttatni.”⁹⁶

A 2007-ben megjelent *Életformálók* című könyvében azon személyek életútját ismerteti, akik a legnagyobb hatást gyakorolták rá. A tizenhét személy között megtalálhatjuk többek között édesapját, Bibó Istvánt, Bruckner Győzőt, Zsedényi Bélát, Vladár Gábort, Kutas Kálmánt, Ordass Lajost, Mindszenty Józsefet és Terray Lászlót is.⁹⁷

A kötet előszavának írója, Takács József evangélikus lelkész az alábbi sorokat írta: „Tisztelettel csodálom őt, tetszik a szerző csendes szerénysége, a Mester előtt meghajló alázata, aki nem önmagát akarja dicsőíteni, hanem azt, akitől tanulhatott és tanult is. A régi, soproni teológia professzoraira gondolva s másokat is megismerve magam is gyakorta átélem ezt a pillanatot s idézem fel azokat a szellemi és erkölcsi tanulságokat, amelyekkel meggazdagították az életünk.”⁹⁸

Aki ismerte, az tudja, hogy Lóránd bácsit legjobban tényleg a „csendes szerénység” jellemezte. Folyamatos alkotóvágya és küzdeni akarása mindannyiunk számára példaként szolgálhat. Egy olyan korszak egyik utolsó szemtanúja volt, amikor az emberek legnagyobb erénye a talpig becsületesség és az alázat volt.⁹⁹

*Legyőzhetett ezer halált,
Míg oldalán egy angyal állt.
Ember nem élt még nála szebben
S ma ő is angyal fenn a mennyben.*

95 BOLERATZKY: i. m. (1990) 18.

96 BOLERATZKY: i. m. (1990) 22.

97 BOLERATZKY Lóránd: *Életformálók*, Fébé-nyomda, Budapest, 2007. 5.

98 BOLERATZKY: i. m. (2007) 4.

99 Kedves Lóránd bácsi! Mindig mondogattam, mikor találkoztunk, hogy nagyon tessék vigyázni, mert a 100. születésnapját együtt szeretném megünnepelni. Ez sajnos nem sikerülhetett... Éppen ezen okból kifolyólag a Lóránd bácsiról szóló tanulmányban is csak 99 lábjegyzet szerepelhet! Bízva a hit általi viszont látás örömeiben, szeretettel üdvözlö Önt: Péter.

BRUCKNER GYÖZÖ*

1877–1962

Szegő Attila festménye (2019)

---

* Írta: Prof. Dr. Sály Pál, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi Tanszék.

I. ÉLETÚTJA

■ Bruckner Győző 1877. július 27-én született a Vas vármegyei Felsőlövőn (ma Oberschützen, Ausztria), Bruckner János György (1828–1909) csizmadia céhmester és Grosz Rozina (1841–1905) hetedik gyermekeként (később még három testvére született).¹ A gimnáziumot szülőhelyén, majd a késmárki és a soproni evangélikus líceumban, egyetemi tanulmányait Budapesten, Strasbourgban és a párizsi Sorbonne-on végezte. 1901-ben a budapesti egyetem bölcsészettudományi karán latin és történelem szakos tanári oklevelet és bölcsészettudományi doktori címet szerzett, majd egyéves önkéntes katonai szolgálatot teljesített.²

1902-től 1903-ig az eperjesi evangélikus kollégium főgimnáziumában – mint helyettes tanár – heti 18 órában latint, történelmet és földrajzot, 1903-tól az iglói evangélikus főgimnáziumban – mint rendes tanár – heti 17-21 órában latint, történelmet, földrajzot, magyart, görögöptlő magyart és szépírást tanított. 1906-ban feleségül vette német–francia szakos kolléganőjét, Farkas Gizellát (1883–1980); házasságukból négy gyermekük született (Géza, Hedvig, Péter és Mariann). 1910 júniusában az eperjesi jogakadémián az újkori művelődéstörténeti speciálkollégium magántanárává választották (e tárgyat a tavaszi félévekben heti 2 órában oktatta szombatontként). Az 1913/14-es tanévet – a szepesi egyházmegye történetét kutatva – alkotói szabadságon töltötte. 1914 májusában a kolozsvári tudományegyetem bölcsészettudományi karán a „magyar művelődéstörténet” tárgykörből egyetemi magántanári képesítést szerzett.

1914 augusztusában hadba vonult, a háború alatt nem tanított. Számos csatában részt vett (többek között a gorlicei áttörésnél is jelen volt). 1915 szeptemberében – egy kozák támadás visszaverése során – könnyen megsebesült. Kitűnő harctéri szolgálatának elismeréséül a király koronás aranyéremkereszttel tüntette ki.³

1918 decemberében szerelt le, majd Iglón folytatta a tanítást 1920-ig. Ekkor a családnak – kiutasító végzés folytán – el kellett hagynia az elcsatolt Felvidék területét.

-
- 1 Bruckner János György németül leírta életének történetét. E memoár a közelmúltban könyv alakban megjelent Ausztriában: Johann Georg Bruckner: *Was ist des Menschen Leben? Lebenserinnerungen eines Schuhmachermeisters aus Oberschützen* (hrsg. Edith Schedl), Edition Lex Liszt, Oberwart, 2005. 135
  - 2 Életútjának adatait l. ZOVÁNYI Jenő: *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon* (szerk.: Ladányi Sándor), Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest, 1977³. 97; BOLERATZKY Lóránd: Harminc éve halt meg dr. Bruckner Győző, *Lelkipásztor* 1992/7–8., 252.; VÁRHEGYI Miklós: Megemlékezés Dr. Bruckner Győző professzorról, in: ifj. Schneller Károly (szerk.): *Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira*, Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1995. 38–41; GLATZ Ferenc (főszerk.): *A Magyar Tudományos Akadémia tagjai (1825–2002)*, MTA, Budapest, 2003. 185.; STIPTA István: Bruckner Győző (1877–1962), *Gerundium* 2012/1–2., 15–17.; BRUCKNER Éva: *Bruckner Győző művelődés-, jog- és egyháztörténész*, Tortoma Könyvkiadó, Barót, 2016. 1–21.
  - 3 Harctéri szolgálatáról és kitüntetéséről l. FISCHER Miklós (szerk.): *Az iglói ág. hitv. ev. főgimnázium értesítője az 1915–1916. tanévről*, Szepesi Lapok nyomdavállalata, Igló, 1916. 8.

Több hónapig egy vasúti vagonban laktak.⁴ Végül sikerült lakást találniuk Miskolcon, ahol Bruckner Győző az Eperjesről szintén áttelepült jogakadémián állt munkába szeptember 1-jén, nyilvános rendes tanári kinevezéssel.

1923 őszén a jogakadémia dékánjává választották; e vezető tisztségét – folyamatos újraválasztás útján – 1945-ig töltötte be (bár feladatait a háborús események miatt csak 1944-ig tudta ellátni). 1926-ban a debreceni Tisza István tudományegyetem is magántanárává habilitálta. Ugyanebben az évben az MTA levelező tagjává választotta. 1941-től címzetes nyilvános rendkívüli tanárként tartotta művelődés-történeti óráit a debreceni egyetemen.

1944 őszén folyamatos légitámadások érték Miskolcot. Turóczy Zoltán, a tiszai evangélikus egyházkerület püspöke felhatalmazta Brucknert arra, hogy saját belátása szerint döntsön a jogakadémia sorsáról. Bruckner a dékáni hivatalt annak irattárával együtt előbb a budapesti Luther Otthonba, majd Veszprémbe, végül Sopronba költöztette át (a jogakadémia meglévő készpénzét a soproni pénzügyintézetnél, az iratokat a soproni evangélikus egyház konventépületének pincéjében helyezte el). Amikor fiát, Gézát, a Danuvia Fegyver- és Lőszergyár veszprémi telepének igazgatóját a németek a gyárral együtt áttelepítették Németországba, családjával együtt ő maga is követte az átköltözőket.⁵

A háború befejeződése után, 1945 szeptemberének végén tért vissza Miskolcra. Két héttel korábban – egy furcsa szavazást követő sorshúzás eredményeképpen – Zelenka Lajos egyházkerületi felügyelő fia, Zelenka István lett a jogakadémia dékánja.⁶ Brucknernek igazoló bizottság előtt kellett számot adnia a háború alatti politikai tevékenységéről és Németországba való távozásáról. Miután – tanúvallomások által megerősítve – tisztázta magát, folytathatta az oktatást a jogakadémián.

A debreceni egyetem jog- és államtudományi kara az 1946/47-es tanév során két ízben is kísérletet tett arra, hogy a – Baranyai Béla halálával megüresedett – Magyar Alkotmány- és Jogtörténeti Tanszékre Bruckner kapjon kinevezést. E javaslatokat azonban a vallás- és közoktatásügyi miniszter – Bruckner magas életkorára hivatkozva – nem támogatta. A miniszter ugyanakkor elismerte Bruckner kiváló tudományos érdemeit, és kifejezésre juttatta: kívánatosnak tartaná, ha a kar lépéseket tenne arra, hogy Brucknert egyetemi nyilvános rendes tanári címmel tüntessék ki. A kar azonnal meg is tette a szükséges lépéseket, s a köztársasági elnök 1947 augusztusában – tudományos munkássága elismeréséül – egyetemi nyilvános rendes tanári címet adományozott Bruckner számára.⁷

4 Vö. BRUCKNER ÉVA: i. m. 10–11.

5 Vö. STIPTA István: Bruckner Győző, a miskolci jogakadémia dékánja, in: BRUCKNER Győző: *A miskolci jogakadémia múltja és kultúr munkássága (1919–1949)*, szerk.: DOBROSSY István – STIPTA István, B.-A.-Z. Megyei Levéltár – Miskolci Egyetem ÁJK, Miskolc, 1996. 40.; Bruckner Éva: i. m. 18.

6 Vö. STIPTA: i. m. (1996) 41.

7 E cím adományozása ellen Tuca Miklós, a Nemzeti Parasztpárt Borsod Megyei Szervezetének elnöke tiltakozott, rágalmakat szórva Brucknerre. A debreceni egyetem tanácsa védelmébe vette Brucknert; különösen a jog- és államtudományi kar dékánja, Szontagh Vilmos állt ki egykori kollégája és dékánja mellett. Vö. HOLLÓSI Gábor: *A debreceni Jog- és Államtudományi Kar története (1914–1949)*, szerzői kiadás, Debrecen, 2007. 37–38.

Bruckner – aki Novák István megállapítása szerint „a jogakadémia lelke” volt⁸ – 1948. február 1-jén vonult nyugdíjba (néhány hónappal a jogakadémiák államosítása előtt). A miskolci házuk eladása után feleségével Érdligetre költözött, ahol egy kisebb házat sikerült vásárolniuk. A kommunista hatalomátvételt követően, 1949 októberében az Akadémiát „újjaalakították”. Bruckner azok közé tartozott, akiket ekkor nem választottak meg újra, s akik így „tanácskozó taggá” váltak. Ahogy Kónya Sándor írja, „ez csak formális címet jelentett, a tanácskozó tagok többsége lényegében a tudományos élet periferiájára szorult. A régi tagok egy részének az Akadémiából való ily módon történt kiszorításával, új tagok behozatalával kívánta a politikai hatalom a tagságnak számára kedvező összetételét biztosítani.”⁹ Az Akadémia 1956. évi alapszabályában a tanácskozó tagság már nem is szerepelt a tagsági formák között. Bruckner Győző 1962. április 6-án hunyt el Budapesten.¹⁰ Akadémiai levelező tagságát 1989 májusában visszaállították.¹¹

II. MISKOLCI OKTATÓI TEVÉKENYSÉGE

■ Bruckner a miskolci jogakadémián két kötelező tárgyat oktatott: az I. évfolyamon magyar alkotmány- és jogtörténetet (az őszi félévekben heti 5, a tavaszi félévekben heti 7 órában), a IV. évfolyamon pedig egyházjogot (az őszi félévekben heti 7 órában). Ezenkívül számos – köztörténeti, művelődéstörténeti, filozófiatörténeti, etikai és egyházjogi tárgyú – speciálkollégiumot vezetett különböző óraszámokban.

A szabadon választott tárgyai közül kettőt kell kiemelnünk: a jog- és művelődéstörténeti, valamint az egyházjogi szemináriumot. Az előbbi szeminárium az 1923/24-es tanévben indult be, a félévek során a hallgatók egy-egy jogtörténeti kérdés teljes irodalmát feldolgozták, azokból referátumokat tartottak, s az adott témákat közösen megvitatták. Az egyik félévben pl. az árumegállító joggal, egy másikban az Aranybullával, egy harmadikban a Tripartitummal foglalkoztak ilyen formában. E szemináriumok keretében Bruckner kisebb tanulmányi kirándulásokat és nagyobb tanulmányutakat is szervezett a hallgatók számára.

Kezdetben az 1924/25-ös tanévben beindított egyházjogi szeminárium is hasonlóan működött, majd áttértek arra a rendszerre, melyben szabályos egyházkerületi közgyűléseket, országos zsinatokat és egyházi törvényszéki üléseket tartottak

8 NOVÁK István: Emlékező gondolatok Dr. Bruckner Győzőről, in: ifj. Schneller Károly (szerk.): *Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira*, Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1995. 25.

9 KÓNYA Sándor: „...Magyar Akadémia állíttassék fel...” *Akadémiai törvények, alapszabályok, ügyrendek (1827–1990)*, MTA, Budapest, 1994. 27.

10 Több helyen is azt olvashatjuk, hogy Bruckner Győző április 7-én hunyt el (l. Zoványi: i. m. 97.; Glatz: i. m. 185.; Stipta: i. m. 2012. 17.), ami téves: a helyes dátum – Bruckner Adrienne szíves közlése szerint – április 6., ahogy azt Boleratzky (i. m. 1992. 252.) és Várhegyi (i. m. 1995. 44.) írja.

11 Az MTA Elnöksége 1989-ben hatálytalanította az 1949-ben történt tanácskozó taggá minősítéset, és a korábbi tagságokat folyamatosnak nyilvánította.

oly módon, hogy – az eperjesi szimbolikus Tarca vármegye működéséhez hasonlóan – minden résztvevőnek meghatározott szerepet kellett eljátszania, ami az oktatást sokkal gyakorlatiasabbá és színesebbé tette, s ami óriási népszerűségnek örvendett.¹²

Bruckner kiváló előadói és oktatói képességekkel rendelkezett. Egyik tanítványa, Várhegyi Miklós így emlékszik vissza előadásaira és szemináriumi óráira: „Beszéde nyomán valósággal élővé vált az előadott anyag és a professzorban égő tűz hallgatóit is felgyújtotta. Egyházi tanításának módszere felejthetetlen élményt jelentett a szeminárium minden résztvevője számára. Történeti vonatkozású előadásai mélyen átélt szenvedélyes hazaszeretetet sugároztak hallgatóira, aminek a hatása alól senki sem vonhatta ki magát.”¹³

A miskolci oktatás mellett Bruckner éveken át – mint egyetemi magántanár – a Kolozsvárról Szegedre költözött tudományegyetemen és a debreceni tudományegyetemen is vezetett heti 2 órás jog- és művelődéstörténeti speciálkollégiumokat.

III. DÉKÁNI ÉS EGYÉB SZAKMAI-KÖZÉLETI TEVÉKENYSÉGE

■ Bruckner Győző 1923. november 9-én tartotta meg dékáni székfoglalóját, melyben az alábbi célokat tűzte ki maga elé: ápolni kívánja az eperjesi tradíciókat, elősegíteni a hazafias és a keresztyén szellemiség érvényesülését; erősíteni a jogakadémia és az evangélikus egyház kapcsolatát, az egyházat a tudomány oldaláról szolgálni; a jogakadémiát a tudományosság igazi otthonává tenni, könyvtárát fejleszteni; fenntartani a jó kapcsolatot Miskolc városával, a helyi hatóságokkal, intézményekkel, középiskolákkal, sajtóval; a város kulturális életét gazdagítani; a jogász ifjúságot a városi társas élet kovászává tenni, az ifjúsági egyesületek működését előmozdítani, a Joghallgatók Testületét erősíteni; az ifjúság jóléti intézményeit, segélyalapját növelni; a szemináriumi életet élénkíteni; az ifjúság szabadidős programjait, a sportot és a turisztáskodást fejleszteni; az ifjúság és a tanári kar közötti szeretetteljes együttműködést biztosítani; a hallgatók közötti felekezeti súrlódásokat kiküszöbölni; a tanári kar tagjai között a megértő, kölcsönös bizalmon és barátságon alapuló, igazi kollegiális szellemet kialakítani; az adminisztrációt egyszerűsíteni, gyorsítani

12 Vö. BOLERATZKY Lóránd: Dr. Bruckner Győző egyházi munkássága, in: ifj. Schneller Károly (szerk.): *Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira*, Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1995. 33.; STIPTA István: A miskolci jogakadémia és az evangélikus egyház, in: SZABÓ Béla – SÁRY Pál (szerk.): „*Dum spiro doceo*”. *Ünnepi tanulmányok Huszti Vilmos 85. születésnapjára*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2000. 273–274.

13 VÁRHEGYI Miklós: Megemlékezés Dr. Bruckner Győző professzorról, in: ifj. SCHNELLER Károly (szerk.): *Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira*, Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1995. 42.

és a legpedánsabb rendben intézni. Dékáni működésének jelszavát Bruckner így foglalta össze: „Mindent az ifjúságért!” Ugyanakkor a hallgatóktól megkövetelte, hogy kötelességtudók legyenek, s az előadásokat szorgalmasan látogassák. Székfoglalójában külön kitért arra, hogy Miskolc városa az általa nyújtott anyagi támogatás fejében egyes tanszékek patrónusa lehet, de az egész jogakadémia felett patronátusi jogokat nem szerezhethet, mert az az egyházjog alapelveivel ellentétes lenne.¹⁴

Dékánként Bruckner első dolga a jogakadémia pénzügyi válságának megoldása volt. A kormány 1923-ban a jogakadémiának nyújtott minden anyagi támogatást megszüntetett. Bruckner felismerte, hogy csak a város képes a jogakadémia megmentésére, s ezért tárgyalásokba kezdett a város vezetőségével, elsősorban Hodobay Sándor polgármesterrel, az eperjesi jogakadémia öregdiákjával. E tárgyalások eredményeképpen jött létre a tiszai evangélikus egyházkerület és Miskolc törvényhatósági jogú város között 1924 novemberében az a szerződés, melyben a város kötelezettséget vállalt arra, hogy a jogakadémián megszervezett nyolc tanszék közül három (a magyar törvénykezési jogi, kereskedelmi és váltójogi tanszék, a magyar közigazgatási és magyar pénzügyi jogi tanszék, valamint a közgazdaságtani, pénzügytani és statisztikai tanszék) fenntartásához (az e tanszékeket betöltő tanárok illetményének megfizetésével) évenként anyagi hozzájárulást nyújt. Ahogy maga Bruckner megállapítja, „ez a szerződés vetette meg Miskolcon a jogakadémia továbbfejlődésének alapját”.¹⁵

A jogakadémia fennmaradását a kormány jogakadémia-ellenes kultúrpolitikája továbbra is fenyegette.¹⁶ E kultúrpolitika megmutatkozott a hallgatói létszám korlátozásában, ami ellen a fenntartó egyházi hatóság sikeresen tiltakozott, továbbá a jogakadémiai államvizsgálati bizottságok működésének megszüntetésében, ami ugyancsak heves tiltakozást váltott ki. Ebben a helyzetben Bruckner óriási intenzitással látott hozzá annak, hogy a jogakadémia működésének szükségességét és eredményességét igazolja. Javaslatára 1925 januárjában megindult a jogakadémia *Miskolci Jogászélet* című folyóirata, az első vidéki jogtudományi periodika, mely nagy szakmai elismerést váltott ki országos szinten. 1925-ben emlékkönyvet szerkesztett az eperjesi jogakadémia egykori tanára, Berzeviczy Albert nyugalmazott kultuszminiszter, az MTA elnöke tiszteletére, aki a kötet átadásakor a jogakadémiát a kultúra és a hazafiság szilárd védőbástyájának nevezte. 1926-ban Bruckner tisztelgő látogatást tett Nathan Söderblom uppsalai érseknél: a svéd evangélikus egyházi vezető a személyes találkozó során erkölcsi támogatását ígérte a jogakadémia számára. 1927

14 A dékáni székfoglaló szövegét l. BRUCKNER Győző (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület miskolci jogakadémiájának 1923–24. tanévi almanachja*, Dunántúl könyvkiadó és nyomda, Pécs, 1924. 99–105; BRUCKNER: i. m. (1996) 140–145.

15 BRUCKNER Győző: *A tiszai evangélikus egyházkerület miskolci jogakadémiájának multja az eperjesi ősi kollégium tükrében*, Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, é. n. 32.

16 Vö. STIPTA István: A miskolci evangélikus jogakadémia (1919–1949), in: KAJTÁR István – POHÁNKA Éva (szerk.): *A pécsi püspöki joglyceum emlékezete (1833–1923)*, Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2009. 74–75., 79.; SEREG Péter – KONCZ Ibolya Katalin: Audiatur et altera pars! A miskolci evangélikus jogakadémia harca a fennmaradásért, *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica* 33 (2015) 84–93.

októberében Bruckner a jogakadémia nevében levélben üdvözölte 80. születésnapja alkalmából Hindenburg német birodalmi elnököt; az üdvözlést a budapesti német követ köszönte meg, aki látogatást tett Klebelsberg Kunó kultuszminiszternél, s Hindenburg nevében a jóakaratóba ajánlotta a miskolci jogakadémiát. 1928 őszén Bruckner a jogakadémiát bemutató díszalbumot és a jogakadémia kiadványaiból összeállított könyvgyűjteményt küldött ajándékba a magyar revíziós gondolatot támogató Lord Rothermere számára, aki viszonzásul jelentős pénzüsszeget bocsátott a magyar kultuszminiszter rendelkezésére egy új miskolci jogakadémiai tanszék felállítására (bár az összeget végül a szegedi egyetem kapta meg, ez fontos erkölcsi elismerést jelentett a jogakadémia számára). 1930-ban Bruckner magyar és német nyelvű emlékkönyvet szerkesztett az augsburgi hitvallás megalkotásának 400. évfordulója alkalmából: a kötet itthon és külföldön egyaránt nagy sikert aratott, s Klebelsberg Kunó elismerését is kiváltotta. 1930 májusában Bruckner meghívására előadást tartott a jogakadémián Emil Setälä nyugalmazott finn miniszterelnök, aki a legnagyobb jóindulatát fejezte ki Magyarország egyetlen evangélikus főiskolája iránt. 1931 novemberében a Magyar Történelmi Társulat Bruckner szervezőmunkája eredményeképpen Miskolcon tartotta vándorgyűlését, melynek során a társulat elnöke, Domanovszky Sándor elismerően méltatta a jogakadémia kultúrmunkásságát. Bruckner gondoskodott arról, hogy ezek a hírek az országos sajtóban is megjelenjenek, s a jogakadémia javára alakítsák a közvéleményt.

Mint már említettük, a *Miskolci Jogászélet* című folyóirat beindítása Bruckner nevéhez fűződött. Szintén neki volt köszönhető a folyóirathoz kapcsolódó (annak egyes cikkeit külön is közlő) két sorozat (a Miskolci Jogászélet könyvtára, illetve a jogakadémia arcképcsarnoka), továbbá a jogakadémia tanárainak nagyobb terjedelmű tanulmányait, illetve a joghallgatók szemináriumi dolgozatait közlő két sorozat (a jogakadémia tudományos értekezéseinek tára, illetve a jogakadémia szemináriumainak értekezései) beindítása és folyamatos kiadása, mely által sikerült a jogakadémiát igazi tudományos központtá fejleszteni. S eközben Bruckner a saját kutatásait is szorgalmasan folytatta: 1925-ben a felvidéki városok levéltáraiban, 1926-ban Svédországban és Németországban, 1927 és 1928 nyarán a bécsi udvari kamarai levéltárban, 1929 nyarán a bolognai egyetem könyvtárában, 1930-ban Németország több városában, 1933 nyarán a késmárki levéltárban végzett kutatásokat.¹⁷

Bruckner igen fontosnak tartotta a jogakadémia könyvtárának fejlesztését, s ezen a téren is óriási eredményeket ért el. A könyvtári kötetek száma 1923 és 1944 között 92-ről közel kilencezerre nőtt!¹⁸

A jogakadémia Bruckner vezetésével egyre növekvő szerepet vállalt Miskolc kulturális életében. Ahogy Novák István is írja, „Nem elzárkózó főiskola, valamiféle »elefántcsonttorony« működött itt, hanem a város életébe, mozgásaiba tevékenyen

17 Vö. BRUCKNER: i. m. (1996) 178–179.

18 Vö. TÓVÁRI Judit – BEREZEC József: A jogakadémia és könyvtárának szerepe Miskolc kulturális életében a két világháború között, in: SZABÓ Gyula – URSZIN Sándor (szerk.): *Borsodi könyvtári krónika III.*, II. Rákóczi Ferenc megyei könyvtár, Miskolc, 1981. 245.; NOVÁK: i. m. 27.

bekapcsolódó, irányító szerepet is vállaló felsőoktatási intézmény”.¹⁹ 1925-ben megindították a Miskolci Szabad Egyetemet, melynek keretei között Bruckner is tartott előadásokat. A Lévay József Közművelődési Egyesület Irodalmi Szakosztálya Bruckner elnöksége alatt (1926–1932) a város kulturális és irodalmi törekvéseinek irányítója lett: olyan írók és költők tartottak itt Bruckner meghívására szerzői estet, mint Kosztolányi Dezső, Áprily Lajos, Móra Ferenc, Nyíró József, Gulácsi Irén.

Bruckner országos szintű tudományos üléseken és kulturális rendezvényeken is gyakran szerepelt. Előadást tartott számos vidéki városban (így pl. Szegeden, Pécsen, Kolozsváron, Nyíregyházán és Sátoraljaujhelyen), és Budapesten is többször tartott felolvasást (az MTA, a Magyar Luther Irodalmi Társaság, valamint az Országos Luther Szövetség különböző rendezvényein).

A jogakadémia közjóléti intézményeinek kiépítésére és a szegény sorsú hallgatók anyagi támogatására Bruckner különös gondot fordított. Többször fordult az Országos Magyar Diáknyomor Enyhítő Akció elnökségéhez, a népjóléti miniszterhez és a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetségének (MEFHOSZ) elnökségéhez segítségért, melynek folytán több millió korona támogatást sikerült szereznie a menza megszervezésére, tandíjelengedésekre, szigorlati és alapvizsgadíjak megtérítésére. A súlyosan megbetegedett, rászoruló hallgatók kórházi költségeinek fedezésére sikerült létrehoznia a kórházi alapot. Az is előfordult, hogy kérésére természetben kaptak a hallgatók a népjóléti minisztériumtól cipőket és ruhákat.

A jó előmenetelű hallgatók tanulmányait több alapítvány is támogatta. Dékánságának 20. évfordulója alkalmából Bruckner is létrehozott saját vagyonából egy ilyen alapítványt 6 ezer pengő összegű induló vagyonnal.²⁰

Abból a célból, hogy a joghallgatókat – a dékáni székfoglalójában megfogalmazottak szerint – a kávéházban ülés és kártyázás helyett más, hasznosabb és egészségesebb szabadidős tevékenységre buzdítsa, megalapította a Miskolci Jogász Turista Egyesületet, melynek 1930-ig elnöke, majd díszelnöke volt, s mely számos túrát szervezett a Bükkbe. Fáradozásai nyomán hegymászó tanfolyam is indult, ő maga pedig sígyakorlatot vezetett a hallgatók számára.

A dékáni tisztsége mellett Bruckner számos egyéb tisztséget is betöltött a jogakadémián, így például elnöke volt az első alapvizsgálati bizottságnak. A fentebb már említett tisztségein túl magistere volt a Werbőczy Bajtársi Egyesületnek (felesége az egyesület nagyasszonyaként tevékenykedett). Az eperjesi öregdiákok országos szervezete is számított munkájára: az 1925 szeptemberében Budapesten megalakult Eperjesi Kollégiumi Diákszövetség ügyvezető alelnökévé, majd elnökévé választotta.

19 NOVÁK: i. m. 28.

20 Vö. BOLERATZKY Lóránd: *A tiszai evangélikus egyházkerület miskolci jogakadémiájának múltja és szerepe a jogi oktatásban*, Ordass Lajos Baráti Kör, Keszthely, 1990. 20.

1925-ben a Magyar Történelmi Társulat tagjává, majd 1926-ban e társulat Magyarország újabb kori történetének forrásai nevű szakbizottságának tagjává választották. Mint már említettük, 1926 májusában az MTA Bölcséleti, Társadalmi és Történeti Tudományok Osztályának Történettudományi Alosztálya levelező tagjainak sorába választotta; székfoglaló előadását 1927. május 16-án tartotta meg Kray Jakab közéleti szerepléséről és diplomáciai működéséről. 1928 novemberében a Magyar Külügyi Társaság rendes tagjai közé választotta; székfoglalóját 1929 májusában – a társaság külpolitikai és népszövetségi szakosztálya parlamenti ülésén – *Ferenc Ferdinánd trónörökös és a magyar nemzet* címmel tartotta meg. A Felvidéki Tudományos Társaság Budapesten alapító és választmányi tagjai közé tartozott; e társaságban 1940 áprilisában tartotta meg székfoglalóját *A késmárki céhek az ipari közigazgatás szolgálatában* címmel.

Mindezekén túl más szervezetek munkájában is részt vett. Így többek között tagja volt a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak, az Országos Evangélikus Tanáregyesületnek, a Szepesmegyei Történeti Társaságnak, Miskolc törvényhatósági bizottságának, a Lafontaine Irodalmi Társaság miskolci osztályának, a Magyar Luther-Múzeumnak, a Borsod-Miskolci Múzeumnak, a Magyarországi Kárpát Egyesületnek, a Miskolci Nemzeti Kaszinónak, a Szepesi Szövetség miskolci osztályának. Dísztagja, majd díszelnöke volt a MEFHOSZ-nak.

IV. EGYHÁZI SZOLGÁLATA

■ Külön kiemelését érdemel Bruckner szerteágazó egyházi tevékenysége. Az evangélikus egyház szervezetének minden szintjén fontos tisztségeket töltött be. Hosszú időn keresztül a miskolci egyházközség tanácsosa volt. A hegyaljai egyházmegyében, a tiszai egyházkerületben és az egyetemes egyházban egyaránt részt vett a tanügyi és jogügyi bizottságok munkájában. Az 1934-ben megnyílt országos zsinaton a jogakadémia képviselőjeként vett részt; az alakuló ülésen a zsinat jegyzőjévé, továbbá a tanügyi, egyeztető és naplóbíró bizottság tagjává választották.

1938 áprilisában a miskolci evangélikus egyházközség felügyelője lett. A beiktatásakor tartott székfoglaló beszédében a következőket hangsúlyozta: minden ügyet (az egyházközségen belüli tennivalókat, a várossal, a református és a többi helybeli keresztény egyházzal való kapcsolatot) a felebaráti szeretet alapján kell rendezni; a vegyes házasságokból születő gyermekek vallásával kapcsolatban a *sexus sequitur sexum* elvhez kell ragaszkodni; az egyházközség azon jövedelmét, mely vattai birtokának bérbeadásából származik, kizárólag egyházi intézmények dotálására szabad felhasználni; fel kell hívni a híveket nagyobb anyagi áldozatvállalásra; renoválni kell a templomot; fokozni kell az egyházközség bérházainak jövedelmét; progresszív egyházi adórendszert kell bevezetni; szigorúan ellenőrizni kell az adóbevétel felhasználását; fokozni kell az egyházon belüli kulturális és szociális tevékenységet; tatarozni kell a tanácstermet, melyet igazi gyülekezeti teremmé kell tenni; gyarapítani kell

az egyházközség könyvtárát; az egyházjogi ismeretekkel rendelkező ifjabb nemzedéket be kell vonni az egyházi munkába; támogatni kell a helyi leány- és nőegyesület, valamint a Luther Szövetség tevékenységét; s végül új szabályrendeletet kell alkotni.²¹

E munkatervét Bruckner pontról pontra megvalósította. Először is új alapokra helyezte az egyházközség gazdálkodását. A progresszív adórendszer bevezetése mellett az adóalanyok számát 400-ról 800 főre növelte. Az egyházközség óriási adósságát a bevételek növelésével és a kiadások csökkentésével néhány év alatt a tizedére csökkentette. Kitűnő szervező tevékenysége folytán megvalósult a templom külső és belső felújítása, megújult a tanácsterem, a vattai birtok jövedelméből felépült a temetőben a ravatalozó és az imaház, jelentősen gyarapodott a könyvtár. Megindította *A miskolci evangélikus egyházközség egyházépítő és ismeretterjesztő kiadványai* című sorozatot, melynek négy száma jelent meg 1939-ben. Személyesen elkészítette az egyházközség új szabályrendeletét és ügyrendjét. Várhegyi Miklós visszaemlékezése szerint „az alatt a hat év alatt, amíg a gyülekezet kormányzását a kezében tartotta, a legnagyobb odaadással, kiváló lelki és szellemi adottságainak teljes latba vetésével szolgálta forrón szeretett egyházát. [...] Minden cselekedetében és munkájában pontosság és tökéletesség, hűség és éberség, s ha kellett, harcra készség nyilvánult meg. [...] Egyháza minden problémáját örök agilitással, páratlan ügyszeretettel igyekezett intézni és megoldáshoz vezetni.”²² Az egyházközség 1947 októberében – temploma felszentelésének 150. évfordulója alkalmából – ünnepélyes hálanyilatkozatot adott ki, melyben Bruckner Győzöt érdemeiben a gyülekezetet megalapító Radvánszky Ferenc (1740–1810) mellé állította.

V. FŐBB SZAKIRODALMI MŰVEI

■ A jelen írás terjedelmi keretei között nincs mód arra, hogy Bruckner valamennyi publikációját számba vegyük. Így nagy számú folyóiratcikkeinek és a 60 oldal terjedelmet el nem érő – különböző kötetekben megjelent – tanulmányainak ismertetésétől el kell tekintenünk. Nem tudjuk ismertetni továbbá a magyar alkotmány- és jogtörténeti tankönyvét, melyet nem sikerült beszereznünk.²³ Így az alábbiakban

21 Vö. BRUCKNER Győző: *Egyházközségi felügyelői székfoglaló*, Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, 1938. 12.

22 SZEBIK Imre – VÁRHEGYI Miklós: *A Miskolci Evangélikus Egyházközség története (1783–1983)*, Evangélikus Egyházközség, Miskolc, 1983. 218–219.

23 Bruckner a magyar alkotmány- és jogtörténetből tartott jogakadémiai előadásait az akkoriban szokásos, ún. könyvmatos sokszorosított kiadványként jelentette meg 1935-ben, illetőleg 1939-ben. Az 1944-re 40 ív terjedelműre bővített anyag már nyomdában volt, amikor a kiadás a háborús események miatt lehetetlenné vált. Sajnos e kézirat (melyet Bruckner a debreceni tudományegyetem könyvtárának kéziratárában helyezett letétbe) kiadására azóta sem került sor. Vö. BRUCKNER: i. m. (1996) 166.

csupán az általunk áttanulmányozott, kismonográfiának, illetve monográfiának minősülő munkáiról teszünk említést – a legnagyobb elismeréssel.

Bruckner a doktori értekezését Galeotto Marzio Mátyás király kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló munkájáról írta.²⁴ Arra a megállapításra jutott, hogy Galeotto 32 fejezetből álló műve formailag-szerkezetileg az ókori római Valerius Maximus *Emlékezetre méltó tettek és mondások* című írásával, hízelgő hangvételében pedig a humanista Antonio Beccadelli I. Alfonz nápolyi király mondásait és tetteit megörökítő munkájával mutat feltűnő hasonlóságot. Bruckner szerint a pénzéhes Galeotto személyes tapasztalatai és széles körű tájékozottsága révén sok értékes információt közöl Mátyás korának kulturális életéről, de anyagi célokból olyan egyoldalúan és túlzó módon dicsőíti a királyi párt, a magyar főpapokat, a világi főurakat és az egész magyar nemzetet, hogy az már a hitelesség rovására megy. Azt mindenesetre jól tükrözi műve, hogy a reneszánsz püspöki udvarok – a királyi udvarhoz hasonlóan – fényes szellemi műhelyek voltak, melyek gazdag könyvtárral és tudós környezettel rendelkeztek. Ugyanakkor helyesen mutat rá Bruckner arra is, hogy a reneszánsz és a humanizmus – mely jó hatást tett a tudományra, az irodalomra, az iparra, a kereskedelemre és az udvartartásra – „visszatetsző hatást idézett elő az erkölcsiség terén” (69).

Ma is ajánlható a Késmárkra látogató turisták számára Bruckner 1908-ban megjelent, szépen illusztrált kis könyve, mely a város műemlékeit részletesen bemutatja.²⁵ Az első fejezet összefoglalja a város eredetével és történelmével kapcsolatos információkat, a második fejezet pedig sorra veszi az egyes műemlékeket: a várkastélyt, a gótikus Szent Kereszt-plébániatemplomot és annak harangtoronyát, a régi, svéd stílusú evangélikus fatemplomot és az új evangélikus templomot (Thököly Imre fejedelem nyugóhelyét), valamint a városháza gótikus épületét.

Az érettségire készülő diákok számára kitűnő tankönyvet írt Bruckner magyar történelemből és – a ma használatos terminológia szerint – állampolgári ismeretekből.²⁶ Érdemes szó szerint idéznünk az 1913-ban elkészült mű előszavát, mely egyaránt tükrözi a szerző szerénységét, kedves természetét, hazaszeretetét és tanári hivatástudatát: „Tanulmányozza az ifjúság szeretettel nemzetünknek e néhány lapra tömörített ezeréves történelmét, mert aki e nemzetnek intézményeit s múltját ismeri, az a magyar nemzetnek hű fia lesz. Nyújtson e könyv ne csak ismereteket, hanem erősítse meg a hazához való ragaszkodást az ifjú lelkekben s legyen az életbe kilépő, középiskolát végzett ifjakkak szellemi útravalójuk.” A tankönyv kilenc fejezete bemutatja hazánk lakosságát és területét, mezőgazdaságunk, bányászatunk, iparunk és kereskedelmünk fejlődését, az adó- és a pénzügyek, a közoktatásügy, a vallásügy és a hadügy főbb kérdéseit, alkotmányunk alaptörvényeit, a Szent Koro-

24 BRUCKNER Győző: *Galeotto Marzio De egregie, sapienter et iocose dictis ac factis Matthiae regis című műve mint művelődéstörténelmi kútfő*, Hornyánszky Viktor könyvnyomdája, Budapest, 1901. 90.

25 BRUCKNER Győző: *Késmárk szabad királyi város műemlékei*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1908. 83.

26 BRUCKNER Győző: *Közintézményeink fejlődése és történelmi összefoglalások. Érettségi segédkönyv középiskolák számára*, Kókai L. bizománya, Budapest, 1913. 148.

na-tan jelentőségét, a királyi hatalom, az országgyűlés, a nádori tisztség, a várme-gyék fejlődését, társadalmunk főbb jellemzőit (a nemesség, a jobbágytság és a városi polgárság történetét, külön kitérve a nők szerepére), az igazságszolgáltatás működé-sét, az Ausztriával való közös ügyeinket, az Olasz-, Lengyel- és Törökországgal való kapcsolatainkat.

Szintén 1913-ban jelent meg Bruckner *A szepesi szász nép* című munkája.²⁷ A 11 fe-jezetből álló kismonográfia első fejezete a Szepességben élő szászok múltját, törté-netét foglalja össze letelepedésüktől kezdve egészen 1876-ig, a szász önkormányzat megszűnéséig. A szepesi szászok közjogi különállását V. István király 1271-es szabad-ságlevele alapozta meg, melyet Károly Róbert 1312-es szabadságlevele megerősített. Jelentős változás történt 1412-ben, amikor Luxemburgi Zsigmond pénzkölcsön biz-tosítékául sógorának, Watizlaw lengyel királynak (Hedvig férjének) elzálogosított 13 szepesi várost, melyek csak 360 évvel később kerültek vissza a Szent Koronához. Ez megbontotta a 24 városban élő szepesi szász nép egyetemét. A lengyel király hely-tartót (ún. starosztát) küldött a lublói várba; a staroszták a szász önkormányzat megsemmisítésére törekedtek (a szászokat jobbágyaikká akarták tenni). A szászok panaszai miatt – Mária Terézia rendeletére – gróf Eszterházy Imre 1769-ben meg-szállta az elzálogosított városokat, melyek hivatalos visszacsatolására 1772-ben került sor. Később II. József indított újabb támadást a szász önkormányzat ellen, a kalapos király centralisztikus törekvései azonban rövidesen megghiúsultak. A sze-pesi szászok közjogi elkülönülését végül az 1876. évi XXXIII. törvénycikk szüntette meg. A mű következő három fejezetében a szepesi szászok mezőgazdasági, kisipari és kereskedelmi, valamint bányászati tevékenységéről olvashatunk. Az ötödik fe-jezet a helyi nyaraló- és fürdőtelepek 1870-ben kezdődő kialakításáról és a Magas Tátra idegenforgalmáról szól. A következő négy fejezet a szászok családi és társadal-mi életét (népszokásait), lakásait, ruházatát (népviseletét), étkezési szokásait, mély vallásosságukból fakadó művészetét és népköltészetét (regéit, mondáit) mutatja be. A tizedik fejezet Jókai, Mikszáth, Krúdy és más szerzők azon műveivel foglalko-zik, melyek cselekménye a Szepességben játszódik. Végül az utolsó fejezet a szászok külső és belső tulajdonságairól (többek között hazaszeretetéről) szól.

Az 1621. december 31-én II. Ferdinánd és Bethlen Gábor által megkötött (a pro-
testánsok számára vallásszabadságot biztosító) nikolsburgi béke 300. évfordulója
alkalmából a miskolci jogakadémia Bruckner Győző prodékán javaslatára, Mikler
Károly dékán szerkesztésében ünnepi emlékkötetet adott ki, mely hat tanulmányt
tartalmazott. A leghosszabb – az okleveles függelékkal együtt több mint száz oldal
terjedelmű – tanulmány Bruckner munkája, mely a késmárki evangélikus líceum
történetét foglalja össze.²⁸ A késmárki evangélikus latin iskola patrónusa kezdetben

27 BRUCKNER Győző: *A szepesi szász nép*, Nemzetiségi ismertető könyvtár, Budapest, 1913. 172. Stipta szerint (i. m., 2012. 19.) Bruckner a szepesi németek közül származott. Ez azonban tévedés, melyre Bruckner Adrienne hívta fel a figyelmemet.

28 BRUCKNER Győző: A késmárki ág. hitv. ev. kerületi líceum pártfogóságának története, in: MIKLER Ká-
roly (szerk.): *Emlékkönyv a Bethlen Gábor által 1621 december 31. napján megkötött nikolsburgi béke
háromszázados évfordulójára*, Református Főiskolai Könyvnyomda, Sárospatak, 1922. 13–118.

(1533-tól 1760-ig) Késmárk szabad királyi városa volt. A városi közgyűlés határozata folytán a város tekintélyes borjövédelmét részben az iskola fenntartására és fejlesztésére, részben a helyi lelkész fizetésének kiegészítésére fordították. Miután a kamara ezt megtiltotta, a Szepes megyei evangélikus nemesség vállalta magára az iskola pártfogóságát (az erről szóló 1760-as alapszerződés az ún. koalíció). A nemesi pártfogók az iskola anyagi támogatásán túl jelentős fejlesztéseket is végrehajtottak: egyrészt a régi, rozoga faépületben működő iskola számára kőből új épületet építettek, másrészt az iskolát a felsőbb tudományok oktatásának megindításával líceummá fejlesztették (a gimnáziumi tanítás mellett 1787-től hároméves bölcseleti, 1801-től teológiai és 1805-től jogi tanfolyam is indult egy-egy tanszék megszervezésével). A tanárválasztás kérdése súlyos vitákhoz vezetett a késmárki és a vidéki pártfogók között. Ezt az elmérgesedett vitát 1839-ben egy újabb alapszerződéssel, az „Amica”-ként ismert barátságos egyezséggel sikerült megszüntetni, mely alapján a pártfogói jogokat kiterjesztették a Szepesség három esperességének összes anyaegyházközségére. 1851-ben az anyagi helyzet romlása miatt a főiskolai tanfolyamokat beszüntették, s a hatosztályos gimnáziumot is csak nagy nehézségek árán sikerült a központi kormányzat utasításainak megfelelően nyolcosztályossá fejleszteni. 1909-ben új iskolai rendtartás készült, mely az „Amica” téves értelmezése folytán jogellenes helyzetet teremtett: csak azokat az anyaegyházközségeket tekintette a pártfogóság tagjainak, melyek 1839-ben már léteztek. Ezt a jogsértést az 1917-es újabb rendtartás orvosolta oly módon, hogy a pártfogói jogokat az 1839 után létrejött anyaegyházközségek számára is biztosította.

A világháború kitörése előtt az Országos Monográfia Társaság Szepes vármegyéről monográfiát kívánt kiadni. A vármegye népéről szóló fejezet megírására Brucknert kérték fel, aki a munkát el is végezte, a grandiózus kötet kiadására azonban a trianoni változások után nem kerülhetett sor. Bruckner írása így külön kismonográfia alakjában jelent meg 1922-ben.²⁹ A hat fejezetből álló néprajzi és művelődéstörténeti tanulmány első fejezete általánosságban szól a Szepesség népéről: a népsűrűségről, a lakosság számának stagnálásáról, a nemzetiségi arányokról, a lakosság anyanyelvi és vallási megoszlásáról és a műveltségi viszonyokról. A tanulmány második, legterjedelmesebb fejezete (12–50.) a cipszerek, vagyis a szepesi németek nyelvjárását, az evangélikus hithez való kötődését, központját (Késmárkot és környékét), foglalkozását, öltözködési és étkezési szokásait, lakóházait, társas életét és irodalmát mutatja be, kimutatva magas kultúrfölényüket a Szepesség többi népelemével szemben. A következő fejezet a térség lakosságának többségét alkotó, római katolikus tótok fő tulajdonságait, foglalkozását, szokásait, ünnepeit, népköltészetét tárja elénk. A negyedik fejezet a szintén római katolikus gorálok, vagyis az északi, hegyi falvakban lakó lengyelek, az ötödik fejezet a kisorosz származású, görögkatolikus rutének, az utolsó fejezet pedig a 18. századtól kezdődően betelepülő zsidók főbb tulajdonságait, életmódját, foglalkozását, szokásait foglalja össze.

29 BRUCKNER Győző: *A Szepesség népe. Néprajzi és művelődéstörténelmi tanulmány*, Kellner könyvnyomda, Budapest, 1922. 84.

Bruckner legnagyobb terjedelmű monográfiája, mely a reformáció és az ellenreformáció szepességi történetét tárja elénk 1520-tól 1745-ig, szintén 1922-ben jelent meg.³⁰ E négy részre és összesen 53 fejezetre tagolt könyv – melynek folytatása sajnos befejezetlen és kiadatlan maradt – egy évtized szorgos kutatómunkájának eredménye. Bruckner a mű elején rámutat arra, hogy a szepesi evangélikus egyház szervezete abból a céhszerű fraternitásból sarjadzott ki, mely 24 katolikus plébánia között szerveződött a 13. század első felében. A reformáció előkészítésében fontos szerepet játszott a huszitizmus, majd a reformáció terjedéséhez nagyban hozzájárult az, hogy a szepesi prépost, Horváth János egy rendkívül pénzéhes, erkölcstelen katolikus főpap volt. Bruckner részletesen beszámol a reformáció első szepesi terjesztőinek (Fischer András, Lendischer György) és az evangélikus egyház első szervezőinek (Bogner Bertalan, Serpilius Lőrinc) tevékenységéről, az evangélikus zsinatok határozatairól, az elfogadott hitvallásokról és a különböző protestáns irányzatok közötti szellemi küzdelemlről (az ortodox lutheránusok és a kriptokálvinisták közötti vitákról). Az ellenreformáció történetét taglalva Pethe Márton és Bársony György szepesi prépostok tevékenységének ismertetése mellett kiemeli a piaristák, a jezsuiták és egyéb szerzetesrendek (minoriták, pálosok) azon szerepét, melyet a térség rekatalizációjában betöltöttek. Elemzi a Bocskay-felkelést lezáró – az evangélikus hitet bevett vallássá nyilvánító – bécsi béke és az I. Rákóczi György által vezetett felkelést lezáró linzi béke, majd a Thököly-felkelés és a Rákóczi-szabadságharc vallási következményeit, illetve a katolikus hitet újra államvallássá nyilvánító III. Károly valláspolitikáját. Rámutat arra, hogy a Szepesség egyháztörténetében milyen döntő szerepet játszott az evangélikus Thököly és Thurzó, valamint a katolikus Lubomirszky és Csáky család. Végül kiemeli a reformáció hatását a közoktatás fejlesztése, a műveltség szélesítése terén, kitér a Máriássy, a Görgey és a Horváth család pártfogósága alatt álló népiskolák működésére, s részletesen bemutatja a térség legnevesebb evangélikus iskoláit (a lőcsei latin iskolát, a késmárki líceumot és az iglói főgimnáziumot).

Mint már említettük, 1925-ben a miskolci jogakadémia ünnepi kötetet adott ki Berzeviczy Albert tiszteletére. Bruckner az általa szerkesztett emlékkönyvben megjelent írásában a Thököly család késmárki magánföldesúri hatalmáról nyújtott részletes történelmi képet.³¹ A 80 oldalas tanulmány Késmárk közjogi szabadsága és önkormányzata kialakulásának elemzésével indul. Itt a földesúri hatalomtól való mentességén túl olvashatunk a város vámmentességéről, árumegállító, országos vásártartási, valamint szabad bíró- és lelkeszválasztási jogáról. Bruckner rámutat arra, hogy amikor Mátyás király 1462-ben Késmárk jövedelmét Szapolyai Imrénének ajándékozta, Szapolyai nem kapott a város felett magánföldesúri hatalmat; a város továbbra

30 BRUCKNER Győző: *A reformáció és ellenreformáció története a Szepességen. I. kötet (1520–1745-ig)*, Grill könyvkereskedés, Budapest, 1922. 613.

31 BRUCKNER Győző: A Thököly család késmárki magánföldesurasága, in: uő. (szerk.): *Emlékkönyv Berzeviczy Albert írói működésének félszázados évfordulója ünnepére*, Dunántúl könyvkiadó és nyomda, Pécs, 1925. 141–220. A Késmárk és a Thököly család kapcsolatáról l. még Viktor BRUCKNER: *Késmárk und die Familie Thököly*, Druck Sauler, Késmárk, 1910. 86.

is a Szent Korona vagyona maradt. Idővel azonban a késmárki várurak egyre inkább az egész város uraiként viselkedtek, kétségbe vonva annak közjogi kiváltságait. Ez különösen akkortól mutatható ki, amikor a Thökölyek jutottak a vár birtokába. A vár előzőleg Laszky Albertté volt, akinek Thököly Sebestyén pénzt kölcsönzött. Laszky zálogul adta át a várat, s mivel nem tudott fizetni, a vár 1583-ban Thököly tulajdonába került. Thököly Sebestyén halála után annak fia, István lett a vár ura, aki Késmárkot egyértelműen magánföldsúri városává tette. A város emiatt panaszt emelt III. Ferdinánd és az 1646/47-es pozsonyi országgyűlés előtt, az 1647. évi CXVIII. törvénycikk azonban elismerte Thököly István földsúri hatalmát Késmárk fellett. A város ezek után a nádorhoz fordult Thököly erőszakos túlkapásai miatt. 1648-ban vizsgálóbizottság szállt ki Késmárkra, a vizsgálat végén a koronaügyész emberségesebb bánásmódra intette Thökölyt. A város és a várúr közötti küzdelem az 1651-es bécsi egyezség révén azzal zárult, hogy Thököly Késmárkot 24 ház átengedése fejében szabad királyi várossá nyilvánította. Halála után fia, II. Thököly István felélesztette a család magánföldsúri jogait. Az újabb vitákat és küzdelmeket az 1654-es ebersdorfi egyezséggel sikerült lezárni, melynek megkötése után az 1655. évi LXV. törvénycikk törvénybe iktatta Késmárk szabad királyi városi jogait. Amikor a Wesselényi-összeskűvéssel összefüggésben Thököly vagyont elkobozták, a város igyekezett megvásárolni a várat, ami azonban nem sikerült: a várat gróf Rueber Ferdinánd vette meg. Újabb változást a Thököly Imre által vezetett felkelés hozott, melynek során a kuruc király visszafoglalta a várat. Thököly 1682-ben egy protekcionális oklevelet adott ki, melyben elismerte Késmárk szabad királyi városi jogait, és ígéretet tett arra, hogy a várost minden kártevővel és hatalmaskodóval szemben megvédelmezi. A felkelés bukása után Thököly javait elkobozták, ő azonban a haláláig a vár urának tartotta magát. Végrendeletében a várat II. Rákóczi Ferencre hagyta, és kinyilvánította, hogy szülővárosában kíván nyugodni. Ez az akarata 1906-ban teljesült, amikor hamvait hazaszállították Késmárkra, s a város új evangélikus templomában helyezték örök nyugalomra. Bruckner e történelmi események ismertetése után a Thökölyek késmárki mondakörének elemzésével zárja tanulmányát.

Mint már említésre került, Bruckner 1927 májusában tartotta akadémiai székfoglaló előadását Kray Jakab (1661–1709) közéleti szerepléséről és diplomáciai működéséről. A székfoglaló könyv alakban is megjelent.³² Az öt fejezetből álló, hosszabb német nyelvű összegzést is tartalmazó értekezésből megtudhatjuk, hogy Kray – tanulmányai és eperjesi joggyakorlata után – 1685-ben Késmárkon lett főjegyző. E minőségében sikerült elérnie, hogy a város visszaszerezze a II. Thököly Istvántól elkobzott várkastélyt annak tartozékaival együtt, majd eljárt Késmárk harmincadmentességének, továbbá Lőcse és Bártfa árumegállító jogának biztosítása érdekében. Kieszközölte a hegyaljai szőlők adómentességét és nyolc felvidéki város sérelmeinek orvoslását. Ezek után, 1704-ben a hála és a közbizalom Késmárk főbírói székébe emelte. E magas tisztség viselőjeként II. Rákóczi Ferenc szolgálatába állt,

32 BRUCKNER Győző: *Kray Jakab. A késmárki vértanú közéleti szereplése és diplomáciai működése II. Rákóczi Ferenc szolgálatában. Székfoglaló értekezés*, MTA, Budapest, 1927. 98.

s először Danzigban képviselte a fejedelem érdekeit, majd a Franciaországból érkező segélyekkel kapcsolatos pénzügyeket intézte. Megszervezte a lengyel postaközlekedést, fegyvert, posztót és egyéb árukat szerzett be, és értékesítette a fejedelem hegyaljai aszúborait. Rákóczi követeként tárgyalásokat folytatott arról, hogy I. Frigyes porosz király fia, Frigyes Vilmos herceg foglalja el a magyar trónt. E nagyszabású politikai terv megvalósulásához fűzött remények a trencsényi vereséggel szertefoszlottak. Késmárk eleste után Krayt azonnal letartóztatták, bíróság elé állították és kivégezték.

A *svéd alkotmány* című, 1928-ban megjelent kismonográfiájában Bruckner a svéd–magyar politikai és vallási kapcsolatok történetét, valamint a svéd alkotmány fejlődését és főbb jellegzetességeit mutatja be.³³ Bethlen Gábor erdélyi fejedelmet és Gusztáv Adolf svéd királyt a protestantizmus és a közös politikai cél (a Habsburgok hatalmának megtörése) kötötte össze. E szoros politikai kapcsolat – mely I. és II. Rákóczi György fejedelemsége idején is fennmaradt – II. Rákóczi Ferenc korában szakadt meg vezérlő fejedelmünk orosz orientációja miatt. Bruckner részletesen ismerteti, hogy a svédek milyen lelkesen támogatták a magyarországi evangélikusokat, mennyi anyagi áldozatot hoztak az eperjesi kollégium és a késmárki fatemplom felépítése érdekében, s milyen királyi ösztöndíjat biztosított XII. Károly a greifswaldi egyetemen az Eperjesről érkező diákok számára. Az első fejezet végén arról is olvashatunk, hogy a svédek hogyan segítették a világháborúban részt vett magyar hadirokkantak és hadifoglyok hazajutását Oroszországból. A következő, rövid fejezet a svéd alkotmány kialakulására ható földrajzi és gazdasági tényezőket elemzi. A harmadik fejezet az 1809 előtti svéd alkotmányfejlődés főbb fázisait vázolja fel; itt olvashatunk a királyságok egyesüléséről, az örökletes monarchia helyébe lépő választott királyságról (mely a 16. században újra örökletessé vált), az uralkodó és a nép dualisztikus uralmáról, az országtanács és a rendi országgyűlés hatalmi tényezővé válásáról, majd a királyi abszolutizmus kialakulásáról, valamint a francia-barát „kalaposok” és az oroszbarát „hálósipkások” pártjának politikai küzdelmeiről. A negyedik fejezet az 1809-es svéd alaptörvény főbb jellegzetességeit, így elsősorban a király és a parlament kiegyenlített, dualisztikus hatalmi pozícióját ismerteti, ami jelentősen eltér az angol kormányformától. A következő fejezet a svéd országgyűlésről szól. A rendi gyűlést, melyben a nemesek, a papok és a polgárok mellett a parasztok is helyet kaptak önálló rendként, 1866-ban váltotta fel a kétkamarás népképviselői parlament. A hatodik fejezet az állam és az egyház viszonyát elemzi. Az 1809-es alaptörvény szerint az evangélikus egyház államegyház. A király, az államtanács tagjai és az állami köztisztviselők csak evangélikus vallásúak lehetnek (az utóbbi személyi kör vonatkozásában ez a szabály később némileg módosult). Az evangélikus lelkészek (akiket 1910-ig a király nevezett ki) a községekben az állam képviselői voltak, akik a községi közgyűlés elnökeként közigazgatási feladatokat is elláttak. Új egyházügyi törvény hozatalához az ún. kyrkomötet hozzájárulása volt

33 BRUCKNER Győző: *A svéd alkotmány*, Magyar Jövő nyomdaüzem és lapkiadóvállalat, Miskolc, 1928. 114.

szükséges. E vétójoggal rendelkező, az egyházi érdekeket védelmező, 60 főből – fele részben egyháziakból, felerészben világiakból – álló, az egyetemes zsinathoz hasonló testület, mely az uppsalai érsek elnöklétével működött, a papság 1866-ban megszűnt országgyűlési rendiségét pótolta. Az utolsó, hetedik fejezet a svéd alkotmány későbbi fejlődésének főbb állomásait vázolja fel. Itt olvashatunk a szocialista eszmék hatásáról, a gyári munkásság politikai előretöréséről, a jogegyenlőség elvének győzelméről (az előjogok megszüntetéséről), az 1909-ben bevezetett általános választójogról (és a későbbi választójogi reformokról), a népszavazás intézményéről, az interpellációs jogról, az államtanács újjászervezéséről és az állami számvevősékek felállításáról.

1929-ben jelent meg Bruckner Ferenc Ferdinánd politikai terveiről írt kismonográfiája.³⁴ A műből megtudhatjuk, hogy a trónörökös Nagy-Ausztria létrehozását tervezte, mely a dualizmus rendszere helyett egy olyan föderatív államot jelentett volna, melynek egyesült államai német nyelven érintkeztek volna egymással, s melynek minden polgára elsősorban osztráknak tekintette volna magát (az USA és Svájc polgáraihoz hasonlóan, akik elsősorban amerikaiaknak, illetve svájciaknak tekintik magukat). Nagy-Ausztria létrehozása véget vetett volna a magyarság vezető szerepének és közjogi különállóságának. A trónörökös úgy vélte, hogy a magyar szupremáciát a nemzetiségek előretörésével lehet megtörni, a nemzetiségek előretörését pedig a községenkénti általános, titkos választójog bevezetésével lehet elérni. A magyarokat gyűlölő Ferenc Ferdinánd legnagyobb politikai ellenfelének érthető módon a magyar nemzeti érdekeket határozottan képviselő Tisza Istvánt tekintette. Ha a trónörökös életben marad és trónra kerül, összeütközése Tiszával elkerülhetetlen lett volna. Ferenc Ferdinánd fő elképzelése mellett egy ideig a dualizmus kiépítésén is gondolkodott, mely esetben a délszlávok ellensúlyozták volna a magyarok politikai túlsúlyát. Ezt az elképzelést azonban elvetette, attól tartva, hogy a magyarok Ausztriával szemben összefoghatnak a szlávokkal.

Említettük már, hogy 1930-ban, az ágostai hitvallás (*Confessio Augustana*) megalkotásának 400. évfordulója alkalmából Bruckner több mint 600 oldalas tanulmánykötetet szerkesztett (magyar és német nyelven egyaránt), melyben két általa írt tanulmány mellett a miskolci jogakadémia öt további professzorának (Hacker Ervin, Schneller Károly, Szontagh Vilmos, Sztehlo Zoltán és Zsedényi Béla) egy-egy munkája kapott helyet. Bruckner első tanulmányában – mely az előszó után a kötetet nyitja – az 1530-as augsburgi birodalmi gyűlés előzményeit, lefolyását, a gyűlésen elfogadott híres hitvallást és annak három későbbi magyarországi változatát elemzi.³⁵ A gyűlést összehívó V. Károly császár kívánságára az evangélikus rendek előterjesztették a Melancthon által összeállított hitvallásukat (*Confessio*), melynek első része a hittételekkel (főként a megigazulás kérdésével), a második része pedig

34 BRUCKNER Győző: *Ferenc Ferdinánd trónörökös magyarországi politikai tervei*, Magyar Jövő Nyomda-üzem és Lapkiadóvállalat, Miskolc, 1929. 75.

35 BRUCKNER Győző: Az 1530. évi augsburgi birodalmi gyűlés. A *Confessio Augustana* és magyarországi variánsai, in: uő (szerk.): *Emlékkönyv az ágostai hitvallás négyszázados évfordulója ünnepére*, ifj. Ludvig és Janovits könyvnyomdája, Miskolc, 1930. 1–111.

az egyházi szertartásokkal és intézményekkel foglalkozik. A katolikus rendek a hitvallás tételeire egy többször átdolgozott cáfolattal (*Confutatio*) válaszoltak, melyre Melanchton a hitvallás védelmében egy újabb irattal (*Apologia*) felelt. Ezt az utóbbi iratot a császár már nem vette át, s a vallási vita megoldása nélkül zárta le a gyűlést. Mindezek előadása után Bruckner a felső-magyarországi evangélikus hitvallások elkészítésének történetét mondja el, azok tartalmi elemzésével és összevetésével együtt. Az ágostai hitvallás alapján először öt szabad királyi város (Eperjes, Bártfa, Kisszeben, Kassa és Lőcse) készítette el hitvallását (*Confessio Pentapolitana*), amit hét alsó bányaváros (Körmöc-, Selmec-, Baka-, Béla-, Beszterce-, Libet- és Ujbánya) hitvallásának (*Confessio Heptapolitana*) összeállítása követett, majd végül elkészült a 24 szepesi városi fraternitás hitvallása (*Confessio Scepusiana*). E hitvallások szövegét a tanulmány függeléke tartalmazza.

Bruckner másik tanulmánya, mely az ünnepi kötetben szintén helyet kapott, a felső-magyarországi evangélikus egyházközösségek elszakításának történetét, valamint a szlovenszkói evangélikus egyház alkotmányát mutatja be.³⁶ A csehszlovák köztársaság kikiáltását és a Felvidék cseh megszállását a csehek és a szlovákok szer-teágazó nemzetközi tevékenysége előzte meg, mely a monarchia felbomlásztására és a cseh-szlovák állam létrehozására irányult. Késmárkon a szepesi németek hiába nyilatkoztak úgy, hogy továbbra is Magyarországhoz kívánnak tartozni. Raffay Sándor és Geduly Henrik püspökök legnagyobb igyekezetük ellenére sem tudták megakadályozni azt, hogy a felvidéki evangélikus egyházközösségek elszakadjanak Magyarországtól. A magyarországi evangélikus egyház – király által szentesített, s elvileg csak törvényesen egybehívott országos zsinat által megváltoztatható – alkotmányát a kormányzat miniszteri rendelettel felfüggesztette, s kimondta, hogy a szlovenszkói evangélikus egyház elszakad a magyarországi evangélikus egyháztól. Az egyházi tisztségviselőket – az egyházközösségek megkérdezése és szabályos választás nélkül – lecserélték, az egyháztanácsokat feloszlatták, és azok helyébe újakat szerveztek. Megindult a magyar iskolák szlovákosítása, illetve bezárása; az állami segílyt megvonták azoktól a lelkészekről, akik családjukban magyarul beszéltek, vagy gyermekeiket Magyarországon taníttatták. A pozsonyi, a somorjai és a komáromi egyházközösségek tiltakozásul úgy határoztak, hogy elszakadnak a szlovenszkói evangélikus egyháztól. 1921-ben a trencsén-teplici zsinat – melynek üléséről a német és a magyar egyházi küldöttek tiltakozva kivonultak – elfogadta a szlovenszkói evangélikus egyház alkotmányát, melyet az államfő helyett csak a miniszter hagyott jóvá, s mely nagyrészt a magyarországi evangélikus egyház alkotmányának szolgálai utánzata volt, jelentős változásokat is bevezetett. E reformok közül egyeseket helyeselni lehetett (Bruckner szerint ilyen volt például a választói jog kiterjesztése, a közigazgatás és a bírászkodás szervezeti elválasztása), míg mások az egyházra nézve kifejezetten károsnak mutatkoztak (ilyen szabályok voltak például azok, melyek

36 BRUCKNER Győző: Felsőmagyarország ág. hitv. ev. egyházközösségeinek elszakítása és a szlovenszkói ág. hitv. ev. egyház alkotmánya, in: uő (szerk.): *Emlékkönyv az ágostai hitvallás négy százados évfordulója ünnepére*, ifj. Ludvig és Janovits könyvnyomdája, Miskolc, 1930. 113–279.

az iskolák államosításának lehetőségét egyengették, s amelyek a tanárok és a tanítók megválasztását a kormány jóváhagyásához kötötték).

1941-ben jelent meg Bruckner azon monográfiája, melyet a késmárki céhek jog- és művelődéstörténeti jelentőségéről írt, s mely a céhek közjogi jellegét és az ipari közigazgatásban játszott szerepét domborítja ki.³⁷ A könyv két részből áll. Az első rész 15 fejezete közül az első három általánosságban szól a kora újkori céhekről: rámutat a céhek jogtörténeti jelentőségére, ismerteti a céhek eredetére vonatkozó német tudományos elméleteket, elemzi a céhek céljait, főbb rendeltetését. A negyedik fejezettől kezdődően a Szepességre, s azon belül Késmárkra koncentrál. Ír a helyi céhszervezet kezdeteiről, rámutatva arra, hogy a Szepesség német telepesei már az 1271-es kiváltságlevelük szerint részben iparosok voltak. Késmárk a fejlődését és a szabad királyi városi rangját a céhekbe tömörült iparosainak köszönhetette: a késmárki céhek a 16–17. században éltek virágkorukat. Röviden összefoglalja a tudnivalókat a helyi, eredeti forrásokról, majd elemzi a késmárki céhek közjogi természetét és ipari közigazgatási funkcióit. A céheket közhatalossági jelleggel felruházott önkormányzati testületekként definiálja. A céhek alkotottak statútumokat, és tagjaik feltett bíraskodhattak (a céhmesterek bírói tevékenységét a városi tanács felügyelte). Meghatározták a céhbe való felvétel feltételeit (gyakran előírták a német származást), a remekművek jellemzőit, felléptek a tisztességtelen verseny ellen és az ipari titok védelmében. A céhtagokra házassági kényszer vonatkozott, ami összefüggött az iparjog örökölhetőségével. Bruckner két külön fejezetben foglalkozik az inas- és a legénytartás szabályaival; az utóbbi körben különösen érdekes a legények kötelező – többnyire három évig tartó – vándorlása, mely széles – gyakran nemzetközi szintű – tapasztalatszerzésre adott lehetőséget. A céhek szervezetéről szóló fejezetben a céhek önkormányzatáról, a céhmesterről, a céhgyűlésről és a céhládáról olvashatunk. A céhek pénzügyei kapcsán Bruckner sorra veszi a bevételek különböző fajtáit, szól a kölcsön és a kamat kérdéséről, illetve a céhek pénzügyi felügyeletéről. A céhek gazdaságpolitikai jelentőségét taglalva rámutat arra, hogy miként egyeztették össze az iparosok és a fogyasztók érdekeit, hogyan ellenőrizték a nyersanyagok és az iparcikkek minőségét. Kiemelést érdemel, hogy a céh közvetve anyagi felelősséggel tartozott a tag hanyag munkájáért: a vevő ilyen esetben a céhtől is követelhetett kártérítést. Az első rész utolsó fejezetei azt mutatják be, hogy a céhek milyen szerepet tölthettek be az egyház szolgálatában, a felebaráti szeretet ápolásában, a város katonai védelmében és a helyi társasági életben. A könyv második része (183–373.) igen értékes forrásgyűjteményként 33 német nyelvű céhlevelet tartalmaz, lapszéli, magyar nyelvű – a főbb szabályokat összegző – kivonatokkal kísérvé. E céhlevelek voltak lényegében az egyes iparosok (mészárosok, fazekasok, vargák, lakatosok stb.) céheinek szervezeti és működési szabályzatai, melyek Bruckner számára a fő forrásokat képezték.

37 BRUCKNER Győző: *A késmárki céhek jog- és művelődéstörténeti jelentősége. Okirattárral (1515–1757)*, Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, 1941. 373.

1953 és 1959 között írta meg Bruckner Érdligeten a miskolci jogakadémia történetéről és kultúrmunkásságáról szóló művét, mely 34 évvel halála után, 1996-ban jelent meg könyv alakban.³⁸ A mű – melynek kéziratát Novák István rendezte sajtó alá – visszatekint az eperjesi kollégiumra, elemzi elvesztésének okait, beszámol a jogakadémia Miskolcra való átköltözéséről és válságos anyagi helyzetéről, e válság megoldásáról és a hallgatói létszám növelése érdekében folytatott küzdelméről, a jogakadémia megerősödéséről és virágzásáról, a tudományos munka fellendüléséről, a szemináriumi oktatás jelentőségéről, a tanárok helyi és országos szintű kulturális szerepvállalásáról, a jogakadémia és az evangélikus egyház szoros kapcsolatáról, majd a háborús körülményekről, a kommunista hatalomátvételt követő államosításról és végül a jogakadémia 1949-ben történő megszüntetéséről. A könyv alapján pontos képet alkothatunk a szerző szüntelen tenni akarásáról, küzdelmeiről, fáradhatatlan szorgalmáról, a jogakadémia érdekében szívvel-lélekkel végzett, hatalmas munkájáról.

---

38 BRUCKNER: i. m. (1996) 288.

HACKER ERVIN*

1888–1945

*Koroknay N. 1915?
[1943?]*

---

* Írta: Jánosi Andrea adjunktus, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Intézeti Tanszék.

Hacker Ervin „a bűnügyi tudományok minden ágában jártas, nagy műveltségű, eredeti tudományos gondolkodásmódú professzor volt” – írja Cséka Ervin, aki jogi képzésének hetedik félévében, szemináriumi óra keretében ismerhette meg „Hacker professzor úr kimagasló szakmai tudását, nagy szakirodalmi tájékozottságát és sok külföldi tanulmányúton összegyűjtött tudományos és gyakorlati ismereteit”.¹ „Nagy műveltségű, széles látókörű büntetőjogász professzor, lelkes kriminológus professzor volt” – írja Dr. Gárdus Ferenc ny. megyei bírósági tanácselnök, Hacker Ervin egykori tanítványa és szemináriumi munkatársa.² Tanítványai mellett kollégái és a szakmabeliek is szüntelen elismerő szavakkal illették munkáját. „Évről-évre, hónapról-hónapra, gőz-hangyaszorgalommal bocsátja ki kisebb-nagyobb opusait. S e művek mind lelkiismeretes becsületes munkák [...] csupán hivatásának élő lelkes tanár [...]”.³ „[...] nagy és részben német és francia nyelven is közzétett munkássága a büntetőjog, de különösen a jogi személyek büntetőjogi felelősségének, a börtönügynek és a büntetéstannak a kérdéseit öleli fel. Újabban a kriminálstatisztika terén is dolgozik.”⁴ A tételes büntetőjog keretében – hazánkban akkor még egyedülálló módon – kriminológiával is foglalkozott. „Börtönügyi tárgyú tanulmányai országosan ismertek, vetítettképes előadásai újszerűek voltak.”⁵

I. ÉLETE

■ 1888. március 23-án Pozsonyban született. Apja, Hacker Károly pozsonyi ügyvéd volt. Az elemi és a középiskolát a pozsonyi evangélikus elemi iskolában, majd evangélikus lyceumban végezte. Jogi tanulmányait a pozsonyi jogakadémián és a budapesti egyetemen folytatta. Az utóbbin 1909-ben jogtudományi doktori oklevelet szerzett, majd 1909 és 1911 között a hallei, lipcsei, berlini és párizsi egyetemeken folytatott kiegészítő tanulmányokat. 1910-ben ügyvédjelölti gyakorlatot kezdett, majd 1911-ben a pozsonyi törvényszéken joggyakornokká, 1913-ban törvényszéki jegyzővé nevezték ki. 1913-ban ügyvédi oklevelet szerzett. 1914-től 1919-ig a pozsonyi királyi ítélőtáblán tanácsjegyző volt, majd nyugdíjaztatását kérte, amelyet követően kizárólag

- 1 CSÉKA Ervin: Emlékezés régi debreceni jogászprofesszorokra. *Jogtudományi Közlöny*, 2002/2. szám, 113.
- 2 GÁRDUS Ferenc: Hacker Ervin, in: LÉVAI Miklós (szerk.): *Kriminológiai Közlemények*. 28. Hacker Ervin Emlékkötet. MTA Magyar Kriminológiai Társaság. Budapest, 1989. 3.
- 3 Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának ülései, 1945–1946 (HU ELTEL 7.a.43.) 1944. június 21. 325. (Dr. vitéz Moór Gyula professzor felszólalásában foglaltak szerint.)
- 4 ZSEDÉNYI Béla: *Miskolc szellemi élete és kultúrája*. Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat Részvénytársaság, Miskolc, 1929. 154.
- 5 STIPTA István: Bruckner Győző, a miskolci jogakadémia dékánja, in: BRUCKNER Győző: *A miskolci jogakadémia múltja és kultúrmunkássága 1919–1949* (szerk.: Dobrossy István, Stipta István), Miskolc Megyei Jogú Város támogatásával a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár és a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Közös Kiadványa, Miskolc, 1996. 25.

elméleti tanulmányokkal és kutatásokkal foglalkozott. 1918-ban a budapesti egyetemen államtudományi doktori oklevelet szerzett, s ugyanebben az évben a pozsonyi egyetem jogi karához magántanári képesítésért folyamodott. Oktatói karrierje 1919-től töretlen volt. 1919. augusztus 5-én a büntetőjog büntetéstan (pönológia) egyetemi magántanárává habilitált.⁶ 1919-től a pozsonyi, majd 1923-tól a pécsi egyetemen a büntetőjog és büntetőeljárás, 1925-től az anyagi büntetőjog tárgyak magántanára volt. 1920-ban az eperjesi evangélikus jogakadémia büntetőjogi tanszékére jelentkezett.⁷ 1920 és 1942 között a miskolci jogakadémián a büntetőjog nyilvános rendes tanára, 1942-től kezdődően haláláig a debreceni egyetemen a büntetőjog és büntető eljárásjog nyilvános rendes tanára volt.⁸ Több mint két évtizeden át Miskolcon élt.⁹ 1945. december 27-én halt meg.

Kiváló németnyelv-tudása mellett beszélt angol, francia és olasz nyelven, valamint az önéletrajzában írtak szerint a németalföldi, spanyol és dán-norvég nyelveket is értette annyira, amennyire az a tudományos munkák szótár segítségével való megértéséhez szükséges.¹⁰ A Magyar Statisztikai Társaság rendes tagja volt, székfoglalóját a *Magyar Statisztikai Szemlében* megjelent *Magyarország kriminalitása az 1925-34. években* című tanulmányával 1937. február 2-án tartották meg.¹¹ A Lévy József Közművelődési Egyesület irodalmi szakosztályának választott tagja volt.¹² A jogakadémia keretein kívül is számos alkalommal tartott tudományos és ismeretterjesztő, vetített képekkel is illusztrált előadásokat.¹³ A tiszai evangélikus egyházkerületi törvényszék bírója volt.¹⁴

-
- 6 Evangélikus Országos Levéltár: A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár által az Evangélikus Országos Levéltár részére átadott iratok, A Tiszai Ág. Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának iratai 1862–1949, Általános iratok 1906–1922/23., 2. doboz, 1920. évi iratcsomó. Az önéletrajzot felkutatta: dr. Sereg Péter vezető kormány-főtanácsos.
- 7 Evangélikus Országos Levéltár: A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár által az Evangélikus Országos Levéltár részére átadott iratok, A Tiszai Ág. Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának iratai 1862–1949, Általános iratok 1906–1922/23., 2. doboz, 1920. évi iratcsomó.
- 8 MARKÓ László (főszerk.): *Új Magyar Életrajzi Lexikon*. 2002. 18.; KÉNYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon*. 1000–1990. Javított, átdolgozott kiadás. Lásd: <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html> (Letöltés dátuma: 2020. 01. 16.)
- 9 GÁRDUS: i. m. 3.
- 10 Evangélikus Országos Levéltár: A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár által az Evangélikus Országos Levéltár részére átadott iratok, A Tiszai Ág. Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának iratai 1862–1949, Általános iratok 1906–1922/23, 2. doboz, 1920. évi iratcsomó.
- 11 BRUCKNER Győző: *A miskolci jogakadémia múltja és kultúr munkássága 1919–1949* (szerk.: Dobrossy István, Stipta István), Miskolc Megyei Jogú Város támogatásával a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár és a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Közös Kiadványa, Miskolc, 1996. 177–178.
- 12 BRUCKNER: i. m. 182.
- 13 BRUCKNER: i. m. 190.
Több ízben (1934-ben, 1936-ban, 1941-ben és 1942-ben is) előadóként szerepelt a kir. bírósági gyakoronokok, titkárok, jegyzők és ügyvédjelöltek továbbképző tanfolyamán is. Lásd: BRUCKNER: i. m. 187.
- 14 BRUCKNER: i. m. 198.

II. TUDOMÁNYOS TEVÉKENYSÉGE

■ Hacker a bűnügyi tudományok számos területével foglalkozott mélyrehatóan. Kutatásai kiterjedtek az anyagi büntetőjog, büntetés-végrehajtási jog, kriminológia, kriminalisztika, büntető eljárásjog és kriminálstatisztika területeire is. Az alábbiakban a fellelhető publikációinak az igen terjedelmes listája az egyes kutatási területek szerinti bontásban kerül bemutatásra,¹⁵ amelyben szerepelnek német, francia és angol nyelvű írások is, emellett külföldi kiadványai is voltak.¹⁶ Publikált német, svájci, francia és amerikai folyóiratokban is.¹⁷ A *Miskolci Jogászélet* című sorozatnak rendkívül szorgalmas munkatársa volt, bár annak szerkesztését nem vállalta,¹⁸ de a folyóirat majdnem minden számban jelentek meg tanulmányai.¹⁹

2.1. Büntetőjogi témakörben készült munkái/tanulmányai

Tudományos pályafutása kezdetén kutatása elsősorban a büntető anyagi jog és a büntetés-végrehajtási jog területére irányult. Sok dicsőréttel és kitüntetéssel²⁰ fogadták az 1922-ben megjelent, *Az egyesületek büntetőjogi cselekvőképessége és büntethetősége* című munkáját, amelyről Finkey a következőket írta: „Ezúttal a büntetőjogi dogmatika egyik rég vitatott problémáját tette tanulmány tárgyává, s mint előre jelezhetem, oly nagy tudományos készültséggel, oly gazdag irodalmi apparátussal és emellett oly kész írói rutinnal, hogy a legnagyobb örömmel üdvözölhetjük őt a teljesen kiforrott tudományos szakférjaiink sorában.”²¹ 1936-ban készítette el a büntetőjog oktatásában meghatározó munkának minősülő tankönyvét, amelyet Angyal Pál

15 Hacker Ervin publikációs listájának az összeállítására az alábbi szakirodalmi források, valamint jelen tanulmány szerzőjének a kutatása alapján került sor:

BRUCKNER: i. m. 162–172.

HACKER ERVIN: *Kriminalitás és bevándorlás: tanulmány a kriminalaetologia és kriminalpolitika köréből*. Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára 35., Pécs, 1929.

KISS Katalin – SZABÓ Béla: Hacker Ervin, in: SZABÓ Béla (szerk.): *„Ernyedetlen szorgalommal...” A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914–1949)*. Historia Facultatis Iuridicae IV. A Debreceni Egyetem Jogi Történeti Tanszékének kiadványsorozata, Debrecen, 2014. 576–579.

LÉVAI Miklós: Hacker Ervin magyar nyelven megjelent legfontosabb műveinek bibliográfiája, in: UŐ (szerk.): *Kriminológiai Közlemények*. 28. Hacker Ervin-Emlékkötet. MTA Magyar Kriminológiai Társaság. Budapest, 1989. 258–264. A publikációk kutatási területek szerinti besorolásában kiindulási pontként szolgált: LÉVAI: i. m.

16 GÁRDUS: i. m. 3.

17 BRUCKNER: i. m. 175.

18 BRUCKNER: i. m. 158.

19 BRUCKNER: i. m. 151.

20 Ezt a munkáját a Magyar Tudományos Akadémia 1922. évi jogi monográfia díjával tüntette ki. BRUCKNER: i. m. 172.

21 FINKEY FERENC: *Az egyesületek büntetőjogi cselekvőképessége és felelőssége*. Írta: Dr. Hacker Ervin. *Magyar Szemle*, 1922/10. sz., 636–638.

a következő módon jellemzett: „Finom érzékkel s dicséretes önmérséklettel dolgozott fel a büntetőjog általános részéből annyit, amennyinek az elsajátításával a tanulni vágyó lerakhatja azt a szilárd alapot, melyen immár könnyű szerrel építheti fel tudásának akár elméleti, akár gyakorlati célokat szolgálni hivatott épületét. [...] értékes munkát végzett az érdemes szerző és kivívja mindazoknak nagyrabecsülését, kik azt olvassák és tanulják.”²² Tankönyve a II. világháború alatt kifejezetten népszerű volt, „mikor más büntetőjogi tankönyvek a könyvkereskedői forgalomban teljesen kifogytak, a legtöbb egyetemen Hacker büntetőjogi tankönyvéből készültek a szigorlatra”.²³ Utolsó büntetőjogi dogmatikai munkái a normatív tényállási elemekre, a veszély fogalmának meghatározására, továbbá a bűncselekmény jogi tárgyának vizsgálatára irányult.²⁴

- *A fiatalkorúak büntethetőségének feltételei.* A Joghallgatók Tudományos Egyesületének Almanachja, Budapest, 1910.
- *Die ungarische Entwurf über die unverbesserlichen Verbrecher.* Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform, Heidelberg, Heft 4, 1914.
- *Liszt Ferenc.* Magyar Jogi Szemle, 1920/1. sz., 61–62.
- *A büntethetőség anyagi és eljárásjogi feltételeinek szerkezete.* Jogállam, 1921. évi szept., okt és nov. számai, Budapest, 1921.
- *Az egyesületek büntetőjogi cselekvőképessége és büntethetősége.* Magyar Jogi Szemle Könyvtára, Budapest, 1922.
- *Die neueren Ergebnisse der Strafgesetzgebung in Ungarn.* Különlenyomat a Blätter für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre 16. kötetéből, Mannheim. 1922.
- *Az egyesületek büntetőjogi cselekvőképessége és felelőssége.* Tanulmány az anyagi büntetőjog köréből. Pécs, 1922.
- *The Penal Ability and Responsibility of the Corporate Bodies.* Journal of Criminal Law and Criminology, Issue 1, Volume 14, 1923.
- *Die ungarische Literatur des Strafrechts, des Gefängniswesens, des Strafprozessrechts und der kriminalistischen Hilfswissenschaften in den letzten Jahren.* Blätter für Gefängniskunde, 55. kötet
- *Két büntetőjogi dolgozat.* Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára. Pécs, 1923.
- *A szándék előre megfontolt voltának oszthatósága.* Jogállam: Jog- és Államtudományi Szemle, 1923/3–4. sz., 101–102.
- *Les corporations et le problème de leur activité et responsabilité pénale.* Revue Internationale de Droit Pénal, 1924/2. füzet
- *Bevezetés a büntetőjogba.* Budapest, 1924.

22 ANGYAL Pál: Könyvismertetés. Hacker Ervin: A magyar büntetőjog tankönyve. Általános rész. *Magyar Jogi Szemle*, 1937/3. sz., 135–138.

23 BRUCKNER: i. m. 174.

24 HACKER ERVIN: *Három dolgozat a büntetőjogi dogmatika köréből.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 66. sz., Miskolc, 1942.

- *Bevezetés a büntetőjog bölcseletébe.* Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára. Dunántúl Könyvkiadó és Nyomda, Pécs, 1924.
- *Der Bolschewismus in Ungarn und dessen kriminal-politische Lehren.* Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform, 15. Jahrgang 1924, 336–345.
- *Der Struktur der materiellen und prozessualen Bedingungen der Strafbarkeit.* Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform, 15. Jahrgang 1924, 9–28.
- *A halálbasegítés problémája.* Miskolci Jogászélet, 1925/5. sz., 9–10.
- *Könyvszemle: A világirodalom három új büntetőjogi kézikönyve* (Roux J. A., Cours de Droit Pénal et de Procédure Pénale; Degois C, Traité élémentaire de droit criminel Hippel, Robert von, Deutsches Strafrecht I.). Miskolci Jogászélet, 1925/10. sz., 6. és 1925/11. sz., 10–11.
- *Csemegi Károly.* Miskolci Jogászélet, 1926/5. sz., 6–7.
- *A büntetéskiszabás egyöntetűsége.* Miskolci Jogászélet, 1926/5. sz., 7–8.
- *Az ügyvédi numerus-clausus.* Miskolci Jogászélet, 1927/6–7–8. sz., 1–2.
- *Könyvszemle: Finkey Ferenc: A politikai bűncselekmény és a büntetőtörvénykönyv.* Miskolci Jogászélet, 1927/10–11–12. sz., 30–31.
- *A büntetőjogtudomány jövő feladatai.* Miskolci Jogászélet Könyvtára, 44. sz., Miskolc, 1928.
- *A beszámíthatatlanok problémája a büntetőjogban.* Miskolci Jogászélet, 1932/9–10. sz., 5–7.
- *Büntetőjogtudomány és büntetőjogi segédtudományok.* Miskolci Jogászélet, 1933/9–10. sz., 2–5.
- *A magyar büntetőjog tankönyve.* Általános rész. Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1936.
- *A svájci büntetőtörvénykönyv.* Jogi Értekezések, Szeged, 1937.
- *A visszaesés eshetőségének mérlegelése a feltételes elítélésnél és a feltételes szabadonbocsátásnál.* Miskolci Jogászélet, 1937/2. sz., 64–67.
- *Irodalom: A magyar büntetőjog tankönyve (Angyal Pál).* Magyar Jogi Szemle, 1937/3. sz., 135–138.
- *Irodalom: Angyal Pál dr. és Rácz György dr.: A büntetés kiszabása bírói gyakorlatunkban.* Magyar Jogi Szemle, 1937/3. sz., 144–147.
- *A büntetőjog és a büntető eljárás alakulása a csonka országban 1918-tól 1938-ig.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 39. sz., Miskolc, 1939.
- *Az állameszmék hatása a büntetőjogra.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 64. sz., Miskolc, 1942.
- *Három dolgozat a büntetőjogi dogmatika köréből.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 66. sz., Miskolc, 1942.
- *Pszichiátria és büntetőjog.* Értekezések Dr. Hacker Ervin debreceni egyetemi ny. r. tanár Büntetőjogi szemináriumából. 22. szám, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1943.

2.2. Büntetés-végrehajtási témakörben készült munkái/tanulmányai

Mélyrehatóan foglalkozott a szabadságvesztés büntetés-végrehajtásával, a börtönügy egyes kérdéseivel, amely témakörben már 1918-ban terjedelmes monográfiája jelent meg. A külföldi tanulmányutak keretében meglátogatott büntetés-végrehajtási intézményeikben szertett tapasztalatait Hacker rövidebb-hosszabb publikációi keretében rendszerint megosztotta.

- *Das ungarische Gesetz über die gemeingefährlichen Arbeitsscheuen (Gesetzartikel XXI. von 1913)*. Különlenyomat a Blätter für Gefängniskunde 48. kötetéből, Heidelberg, 1914.
- *Das Straf- und Strafvollzugssystem, die Regeln der Strafbemessung und die Sicherungsmassregeln im Vorentwurf zu dem neuen ungarischen Strafgesetzbuch*. Különlenyomat a Blätter für Gefängniskunde 49. kötetéből, Heidelberg, 1915.
- *A szabadságvesztésbüntetések differenciálása*. Bűnügyi Szemle, IV. évfolyam, 1916.
- *Die Differenzierung der Freiheitstrafe*. Blätter für Gefängniskunde L., Carl Winter Univetsitätsbuchhandlung, Heidelberg, 1916.
- *A rabmunka. Tanulmány a börtönügy köréből*. Pécs, 1916.
- *Jogegységesítés a büntetésvégrehajtás terén*. Wessely és Horvát Könyvnyomdájából, Pécs, 1917. (Klny. a Bűnügyi Szemle V. évf. 9. számából.)
- *A börtönrendszerek. A pozsonyi pártfogói értekezleten tartott felolvasás*. Pécs, 1917.
- *Die Rechtsannäherung im Strafvollzug*. Blatter für Gefängniskunde 51. kötet, Heidelberg, 1917.
- *A börtönügy*. Dunántúl (Wessely és Horváth) R. T., Pécs, 1918.
- *Die Organisation des Gefängniswesens*. Heidelberg, 1918.
- *Der Strafvollzug in Ungarn*. Különlenyomat a Blätter für Gefängniskunde 54. kötetéből, Heidelberg, 1921.
- *Die Individualisierung beim Vollzug der Freiheitsstrafen*. Különlenyomat a Blätter für Gefängniskunde 53. kötetéből, Heidelberg, 1919.
- *Egyénítés a szabadságvesztés büntetések végrehajtása során*. Magyar Jogi Szemle Könyvtára 7. füzet, Budapest, 1921.
- *Das Verhältnis der Gefangnisarbeit zur freien Produktion*. Különlenyomat a Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform 12. kötetéből, Heidelberg, 1921.
- *Börtönügyünk reformkérdései, különösen törvényhozási szabályozása: felolvasatott a Magyar Jogászegylet büntetőjogi szakosztályában 1921. évi május hó 25. napján*. Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára. Sárospatak, 1922.

- *Németországi tapasztalatok.* Magyar Jogi Szemle, 1922/3. sz., 191–192.
- *A párisi Depot és Conciergerie.* Miskolci Jogászélet, 1925/1. sz., 6–8.
- *Nápoly börtönei.* Miskolci Jogászélet Könyvtára 10., Miskolc, 1926.
- *Die Gefängnisse Neapels.* Blätter für Gefängniskunde, 1926.
- *A merxplasi dépôt de mendicité.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. 41. sz., Miskolc, 1928.
- *„Börtönügyi jog” a gyakorlatban.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. 42. sz., Miskolc, 1928.
- *Wiedereinführung der Deportation.* Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform, 1935.
- *A brandenburg-gördeni új fegyház.* Magyar Jogászegyleti Értekezések és Tanulmányok V., 1937.
- *A szabadságvesztés büntetések végrehajtására szóló intézetek építése és berendezése.* Különlennyomat a Magyar Jogászegyleti Értekezések és Tanulmányok 1942/3–4. szám, Budapest, 1943.

2.3. *Kriminológia témakörben készült munkái/tanulmányai*

Kriminológiai kutatásait is rendkívül széles körben folytatta. Foglalkozott többek között a bevándorlás, a világháború, illetve a vallás kriminalitásra gyakorolt hatásával, emellett krimináletológiai elemzéseket is végzett.

- *Kriminalitás és bevándorlás.* Miskolci Jogászélet könyvtára 8. sz., Miskolc, 1925.
- *A világháború hatása a kriminalitásra Franciaországban.* Jogtudományi Közöny, 1925/11. sz., 82–84.
- *A világháború hatása a kriminalitásra.* Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára. Pécs, 1925.
- *L'influence de la guerre mondiale sur la criminalité. The Influence of the World War on Crime.* Revue internationale de Droit pénal, 1927/1. füzet
- *Kriminalitás és bevándorlás.* Miskolci Jogászélet Könyvtára 28. sz., Miskolc, 1927.
- *Könyvszemle: Sutherland: Criminology.* Miskolci Jogászélet, 1927/1. sz., 14–15.
- *A kor kriminaetiológiai jelentősége a bevándorlás szempontjából.* Miskolci Jogászélet Könyvtára 34. sz., Miskolc, 1928.
- *Kriminológiai adalékok.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. 39. sz., Miskolc, 1928.
- *Vallás és kriminalitás.* Protestáns Szemle, 1928. 320–323.
- *A gazdasági tényezők és a vagyoni különbségnek, a bevándorlóknak a városokban való elhelyezkedésének krimináletológiai jelentősége a bevándorlás szempontjából.* Miskolci Jogászélet, 1928/6. sz.

- *Criminalty and Immigration*. Journal of Criminal Law and Criminology, Issue 3, Volume 20, 1929.
- *Kriminalitás és bevándorlás: tanulmány a kriminalaetologia és kriminalpolitika köréből*. Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára 35., Pécs, 1929.
- *A vallás hatása a kriminalitásra Magyarországon*. A Tiszai Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának tanárai: Emlékkönyv az ágostai hitvallás négyszázados évfordulója ünnepére. Miskolc, 1930.
- *Újabb kutatások a bűnözési hajlam átöröklése tekintetében*. Miskolci Jogászélet, 1931/1–2. sz., 9–10.
- *Újabb kriminológiai adalékok*. Miskolci Jogászélet Könyvtára, Új Sorozat 1. sz., Miskolc, 1934.
- *Kriminológiai adalékok*. Miskolci Jogászélet Könyvtára, Új Sorozat 11. sz. Miskolc, 1935.
- *A szervezetek hatása a kriminalitásra*. Miskolci Jogászélet, 1935/1–2. sz., 13–16.
- *A visszaesők kriminalitása hazánkban*. Miskolci Jogászélet, 1936/1–2. sz., 9–16.
- *Kriminalitás és alkoholizmus*. Magyar Szemle, 1936/9–12. sz., 376–379.
- *Társadalmi kapillaritás és kriminalitás*. Dunántúl Egyet. Ny., Pécs, 1936. (Különlenyomat: Finkey Ferenc-émlékkönyv.)
- *Soziale Kapillarität und Kriminalität*. Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform 28/8, 1937. 353–364.
- *A visszaeső büntettek kriminalitása és szigorított dologházba való utalásuk*. Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 30. sz., Miskolc, 1938.
- *A rendőreink elleni merényleteknek bűnügyi aetiológiai okai*. Jogállam: Jog- és Államtudományi Szemle, 1938/7–8. sz. 277–280.
- *A Nemzetek Szövetségének tevékenysége a kriminalitás elleni küzdelem terén*. Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 44. sz., Miskolc, 1939.
- *Könyvszemle: Exner Franz, Kriminalbiologie in ihren Grundzügen*, Hamburg, 1939. Miskolci Jogászélet, 1939/7–9. sz., 386–387.
- *Die Kriminalität des Kantons Zürich*. Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára. Miskolc, 1939.
- *A háború hatása a kriminalitásra*. Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 51. sz., Miskolc, 1940.
- *Háború és bűnözés*. Magyar Szemle, 1943/–6. sz., 289–296.

2.4. Kriminálpolitika témakörben készült munkái/tanulmányai

Kriminálpolitikai témakörben megjelenti első munkái büntetőpolitikai reformjavaslatok megfogalmazására irányult, valamint az „új büntetőtörvény előkészítése” során felmerülő problémákat vizsgálta. Már ebben felhívta a figyelmet a nyugati államokban a büntető jogfejlődés olyan irányára, melyben „[...] sok magánjogi kötelezettség fokozottabb védelme kedvéért az e téren jogellenesen cselekvőkkel szemben nem csak magánjogi, hanem büntetőjogi szankciók alkalmazására is módot nyújtának”. Erre hozta fel példaként az „Északamerikai Egyesült Államokat”, ahol a tartási kötelezettség teljesítésének az elmulasztását már ekkor pönalizálták, s megállapította azt is, hogy „valószínűleg nálunk is a jognak ilyen irányú lesz a fejlődése”. Emellett hangsúlyozta a börtönügyre vonatkozó joganyagnak a külön büntetéstani kódexben való szabályozásának a szükségességét is.²⁵ Későbbi kriminálpolitikai témájú munkájában már „a kriminálpolitika és a szociálpolitika szoros összefüggéséről ír, felsorolja mindazokat a szociálpolitikai feladatokat, amelyek megoldása szerinte nélkülözhetetlen a kriminalitás csökkentéséhez”.²⁶

- *Két kriminálpolitikai dolgozat.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 48. sz., Miskolc, 1939.
- *A kriminálpolitika jelentősége és célkitűzései.* Miskolci Jogászélet, 1940/6. sz., 90–93.
- *Büntető igazságszolgáltatásunk az utolsó években és kriminálpolitikai teendőink.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 56. sz., Miskolc, 1941.
- *Kriminálpolitika.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 57. sz., Miskolc, 1941.
- *Kriminalpolitik.* Miskolc, 1941.

2.5. Kriminálstatisztikai témakörben készült munkái/tanulmányai

1921-től kezdődően Hacker több ízben is törekedett a bűnügyi statisztikai adatok rendszeres összefoglalására a kriminalitásban hatékony tényezők felderítése érdekében, amely munka eredményeként számos rövidebb és terjedelmesebb munkája is megjelent.

- *Kriminalitásunk az 1921–1927. években.* Miskolci Jogászélet Könyvtára 57. sz., Miskolc, 1929.

²⁵ HACKER ERVIN: *Két kriminálpolitikai dolgozat.* Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 48. sz., Miskolc, 1939. 25. és 31.

²⁶ DOMOKOS ANDREA: *Kriminológia és büntetőpolitika Magyarországon a globális kihívások korában.* *Jog, állam, politika*, 2012/2. sz., 5.

- *A statisztikai képviselési módszerek alkalmazása a bűnügyi aetiológiában.* Miskolci Jogászsélet Könyvtára 62. sz., Miskolc, 1930.
- *Statistik des Deutschen Reichs; Kriminalstatistik für das Jahr 1928, mit Hauptergebnissen für das Jahr 1929.* Miskolci Jogászsélet, 1931/9–10. sz., 7.
- *Budapest hatása a kriminalitásra.* Statisztikai Közlemények, 62. kötet, 2. sz. Budapest, 1931.
- *Die Anwendung der statistischen repräsentativen Methode in der Kriminalaetiologie.* Deutsches Statistisches Zentralblatt 24., 1932. 319.
- *Könyvszemle.* Roesner Ernát: Die internationale Kriminalstatistik in ihrer methodischen Entwicklung. Miskolci Jogászsélet, 1932/3–4. sz., 15.
- *Kriminalitásunk az 1928-30-as években.* Miskolci Jogászsélet, 1932/7–8. sz., 5–7.
- *A Német Birodalom kriminalitása az 1930-as években.* Miskolci Jogászsélet, 1933/2–3. sz., 11.
- *Nemzetközi bűnügyi statisztika.* Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., Szeged, 1935. (Különlenyomat a Polner Emlékkönyvből.)
- *Magyarország kriminalitása az 1925-34. években.* Statisztikai Szemle, 1937/8. sz., 741–753.
- *A nemzetközi bűnügyi statisztika módszerei.* Miskolci Jogászsélet Könyvtára. Új Sorozat 33. sz., Miskolc, 1938.
- *Les méthodes de la statistique comparée de la criminalité.* Journal de la Société Hongroise de Statistique, Vol 16., 1938.
- *Kriminalstatistische und kriminalaetiologische Berichte.* I–III. kötet, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1939–1942.
- *Könyvszemle:* Statistik des Deutschen Reichs, Band 577: Kriminalstatistik für die Jahre 1935 und 1936. Mit Hauptergebnissen für die Jahre 1937, 1938 und 1939; Berlin, 1942. Miskolci Jogászsélet, 1942/9. sz., 141–144.

2.6. Büntető eljárásjogi és kriminalisztikai témakörökben készült munkái/tanulmányai

Hacker büntető eljárásjogi témakörben írt 120 oldal terjedelmű munkájának a célja azt volt, hogy a hallgatók számára egy rövid vázlatot állítson össze a büntető eljárásjog tanulmányozásához s a kapcsolódó tárgy teljesítéséhez. Kriminalisztikai témakörben megjelent írása pedig a kriminalisztika rendszertani elhelyezkedésének, tárgykörének meghatározására, továbbá a kriminalisztikai ismeretek jelentőségének bemutatására irányult a gyakorló szakemberek számára (pl.: hajszalak vizsgálata, ujjlenyomatok elemzése, vércsoportvizsgálat jelentősége bűnügyi szempontból).

- *A magyar büntetőeljárásjog rövid vázlata.* Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1943.

- *Kriminálisztika és büntető igazságszolgáltatás*. Miskolci Jogászélet, 1944/3. és 1944/4. sz., 33–57.

2.7. Oktatáshoz kapcsolódó témakörökben készült munkái/tanulmányai

Hacker álláspontja szerint az ismeretátadás egyik fontos módja a szemléltető oktatás, amelyet pedagógiai tapasztalata alapján sokkal eredményesebbnek tekint, mint az „egyedül szóval való közlést”. Ebből a célból diapozitív gyűjteményt hozott létre, amelyet az oktatás keretében rendszeresen alkalmazott. Többek között erről számol be az ebben a témakörben született tanulmányaiban.

- *A büntetőjogtudomány célkitűzései és taneszközei*. Miskolci Jogászélet Könyvtára 82. sz., 1932.
- *A szemléltető oktatás a büntetőjogban*. Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új sorozat 14. sz., Miskolc, 1936.
- *Beszámoló a miskolci jogakadémia büntetőjogi szemináriumának munkásságáról az 1921–1936. években*. Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 22. sz. Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1937.
- *Beszámoló a miskolci jogakadémia büntetőjogi szemináriumának munkásságáról az 1936–1941. években*. Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új Sorozat 61. sz. Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1941.
- *A szemléltető oktatás a büntetőjogban*. Miskolci Jogászélet, 1943/3. sz., 33–37.

2.8. Valláshoz/egyházhoz kapcsolódó témakörökben készült munkái/tanulmányai

- *Az egyházak szerepe a főiskolai oktatásban*. Miskolci Jogászélet Könyvtára. 27. sz., Miskolc, 1927.
- *A gyermekek vallására vonatkozólag kötött megegyezésekből az egyes vallásokra eső nyereségek és veszteségek*. Protestáns Szemle, 1930/3. sz., 152–153.
- *A reverzálisokra és áttérésekre vonatkozó néhány újabb adat*. Protestáns Szemle 1931. 204–206.

III. TEVÉKENYSÉGE A MISKOLCI JOGAKADÉMIÁN

■ A miskolci jogakadémiai tanterve²⁷ szerint Hacker a II. évfolyam hallgatói részére az első félévben jogbölcsezetet,²⁸ sőt helyettesítésként magyar magánjogot is tanított. A III. évfolyamon magyar anyagi büntetőjogot mindkét félévben heti 5 órás előadás keretében, valamint magyar büntető perjogot a 2. félév során heti 4 órában oktatott.²⁹ A kötelező tárgyak mellett a többi oktatóhoz hasonlóan speciálkollégiumot is hirdetett büntetőjogi szeminárium címmel, amely rendkívül népszerű volt a hallgatók körében. Ezt azonban a hallgatók kizárólag a professzor előzetes engedélye alapján vehették fel.³⁰ Hacker Ervin álláspontja szerint „az elméleti és a gyakorlati kívánságokat egyaránt kielégítő tanítás eredményessége csak az előadások mellett tartandó szemináriumi gyakorlatok és az ezek keretében alkalmazandó még több más taneszköz együttes segítségével biztosítható teljesen”. Folyamatos törekvése volt, hogy a hallgatók a büntető igazságszolgáltatás működését személyes tapasztalataik útján is megismerjék. Erre tekintettel a jogakadémia büntetőjogi tanszékének 1920-ban való elfoglalását követően már 1921 januárjától minden tanévben megszakítás nélkül büntetőjogi, később egy ízben magánjogi,³¹ az 1928/29. tanévtől kezdődően jogbölcseleti³² szemináriumi gyakorlatokat is tartott.

A büntetőjogi szemináriumain a gyakorlati ismeret megszerzésének két módját emelte ki. Az egyik a bírósági tárgyalások látogatása, majd az ott hallottak megvitatása volt. A másik a szemináriumi gyakorlatok keretében megtartott tárgyalások voltak, amelyekben a hallgatók tölthették be a különböző perbeli pozíciókat. A tárgyalásokon harmad-, negyedéves hallgatók vettek részt, de a fontosabb szerepkörök betöltésében sok esetben a jogakadémián már végzett hallgatók is közreműködtek. Ennek köszönhetően a szeminárium keretében még esküdszéki tárgyalások megtartására is sor kerülhetett.³³ A két módszer mellett rendszerint minden tanév második félévében az arra vállalkozó hallgatók különböző, általuk szabadon választott

27 A 1928/29. tanév tanterve alapján azzal, hogy az ott megjelölt adatok nem pusztán az adott évre érvényesek, hiszen a jogakadémia tantárgyi struktúrája megszüntetéséig lényegében változatlan volt, valamint a tanári kar összetételében sem volt lényegi változás. STIPTA: i. m. 24.

28 Jogbölcsezetet a II. évfolyam hallgatói számára heti 6 órában oktatott az 1936/37. tanév 1. félévének tanterve alapján is. Lásd: *Miskolci Jogászélet*, A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület miskolci jogakadémiájának tanterve az 1935/36. tanév I. felében. 1935/7–8. szám, 173.

29 Érdemes megemlíteni, hogy a harmincas években Hacker a II. évfolyam hallgatói számára már kizárólag jogbölcseletet oktatott heti 6 órában, illetve a III. évfolyam hallgatói számára magyar anyagi büntetőjogot heti 5 órában, speciális kollégiumok keretében pedig Börtönügy címmel hirdetett tárgyat heti 2 órában. STIPTA: i. m. 34.

30 STIPTA: i. m. 25–26.

31 Magánjogi szemináriumot az 1925/26. tanév első félévében indított, amikor a magánjog oktatását helyettesítette. A második félévtől kezdődően ennek vezetését dr. Szilágyi Antal törvényszéki tanácselnök, egyetemi magán- és c. jogakadémia nyilv. rendes tanár vette át. BRUCKNER: i. m. 240.

32 BRUCKNER: i. m. 209.

33 Ilyen volt például az 1924/25. tanévben megtartott – igen nagy érdeklődésre számot tartó – esküdszéki tárgyalás, amelyben a halálba segítés problémáját felvető Uminska-esetet dolgozták fel.

témakörökben – az órák keretében később megtárgyalt – tudományos dolgozatokat készíthettek, illetve előadásokat tarthattak saját kutatásaik, tanulmányaik alapján. Az előadásokat vagy a felolvasásokat rendszerint vita követte, végül Hacker az előadást véleményezte, és a vita eredményét is összegezte. Gondosan nyilvántartotta és a szemináriumban zajló munkáról szóló beszámolókból közzétette az elkészült dolgozatok, illetve előadások címét/témakörét, továbbá az előadók személyét, külön megjelölve azokat, amelyek később nyomtatott formában is megjelentek,³⁴ vagy díjban, elismerésben részesültek. Néhány alkalommal a szemináriumok keretében a hallgatókkal együtt különböző kísérleteket folytattak (pl. megfigyelési képesség vizsgálata a tanúvallomások kapcsán, a bűnelkövetők lelki életének megismerésére irányuló feladatok), külföldi sajtóanyagokat dolgoztak fel,³⁵ vagy tanulmányutakat³⁶ tettek. Később a tanulmányutak pótlására is szolgált a büntetőjog-tudomány és a segédtudományai köréből a vetítésekhez használt óriási diaprojektív-gyűjteménye, amely az 1935–36. évben 5278 darabból, az 1940–41. évben 5410 darabból állt.³⁷ Jobbölcsészeti szemináriumán a főtárgy keretében tárgyalt jobbölcsészeti problémák további megvitatására került sor. Hasonlóan a büntetőjogi szemináriumhoz a hallgatók szabadon választott témaköröket dolgoztak fel, majd azokat felolvasás vagy előadás keretében mutatták be.³⁸

Oktatói tevékenysége mellett számos külföldi tanulmányúton is részt vett, így például több ízben angol egyetemi városokba látogatott, 1925-ben Párizsban az igazságügyi és büntetőjogi intézményeket vizsgálta, 1926-ban ismét Párizsban, majd Berlinben folytatott kutatásokat, 1928-ban Olaszországban a nápolyi börtönügyet vizsgálta, majd tanulmányozta Párizs, Belgium, Németalföld és Anglia börtönügyeit is, ugyanebben az évben Zürichben levéltári kutatásokat folytatott. 1937-ben

---

A feldolgozott eset Párizsban, 1924. július 15-én történt. Később ezzel az ügygel *A halálba segítség problémája* című cikkében is foglalkozott.

34 A legsikeresebb előadások megjelenhettek a *Miskolci Jogászélet* folyóiratban vagy a Hacker által indított *Jogakadémiai büntetőjogi szemináriumi értekezések* sorozatában. Lásd: BRUCKNER: i. m. 210.

35 Ezzel a feladattal az 1940/41. tanévben próbálkoztak.

36 A tanulmányutak keretében látogatást tettek többek között a következő – nem kizárólag büntetés-végrehajtási – intézményekben: pestvidéki kir. törvényszék fogháza, kőbányai kir. országos gyűjtőfogház, Budapesten az Üllői úton lévő m. kir. állami gyermekmenhely, az Aszódon lévő m. kir. javítóintézet, Igazságügyi országos elmemegfigyelő és elmeegógyítóintézet, Lipótmezei Országos Elmeegógyítóintézet, Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal. A 1936 és 1941 közötti években kizárólag a helyi intézmények látogatásáról számolt be Hacker, amelyek a következők voltak: ki. ügyészségi fogház, Erzsébet-kórház elmeosztálya, valamint bakteriológiai intézete, miskolci állami gyermekmenhely.

37 A büntetőjogi szemináriumról írtak vonatkozásában az alábbiak szolgáltak forrásként: HACKER ERVIN: *Beszámoló a miskolci jogakadémia büntetőjogi szemináriumának munkásságáról az 1921–1936. években*. Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új sorozat 22. sz., Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1937. 1–15.

HACKER ERVIN: *Beszámoló a miskolci jogakadémia büntetőjogi szemináriumának munkásságáról az 1936–1941. években*. Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új sorozat 61. sz., Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1941. 1–4.

38 BRUCKNER: i. m. 244–245.

Bécsben több hónapon keresztül a rendőrséget és egyéb bűnügyi intézményeket kutatta.³⁹

Hacker Ervin 1943. március 20-án a Debreceni Tisza István Tudományegyetem jogi karán nyilvános rendes állást nyert, ezt követően haláláig ott folytatta oktató tevékenységét,⁴⁰ amely azonban mindössze két szemeszterre terjedt ki az 1943/44-es tanévben. Az első félévben anyagi büntetőjog, a másodikban büntető eljárásjog előadásokat tartott. A heti 5 órás főkéllégiumokat heti 23 órás speciálkéllégium és heti 2 órás szeminárium egészítette ki. 1944 szeptemberében már a háborúra való tekintettel nem indulhatott meg az egyetemi oktatás. 1945 áprilisában még tervezte visszatérését az egyetemre, azonban később mégis betegszabadságát kérte, amelyet engedélyeztek is számára. Később a Kar 1945. december 27-én bekövetkezett halálhíréről értesült.⁴¹

---

39 BRUCKNER: i. m. 131. és 178–179.

40 STIPTA: i. m. 39.

41 KISS Katalin – SZABÓ Béla: i. m. 567–568.

Hacker Ervin többhetes betegséget követően tüdőgyulladásban halt meg Miskolcon. Lásd: Dr. RÉVÉSZ Mihály (főszerk.): *Magyar Távíratí Iroda*. 1945. december 27.

IFJ. SZEPESVÁRALJAI HAENDEL VILMOS*

1903–??

---

* Írta: Szabó Béla egyetemi tanár, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jegtörténeti Tanszék.

A tiszai ágostai evangélikus jogakadémián csaknem másfél évtizedig volt a polgári törvénykezési jog, valamint a kereskedelmi és váltójog professzora Haendel Vilmos, aki elsősorban politikai tevékenységéből fakadó ellentmondásos személyiségével sajátos helyet foglalt el a Miskolcon otthonra talált intézmény tanárai között.

I. ÉLETE

■ Haendel Vilmos Károly János 1903. november 22-én született Debrecenben, Selmebányáról elszármazott evangélikus értelmiségi családban.¹ Apja Haendel Vilmos (1874–1955) volt, aki 1900 őszétől volt a debreceni református jogakadémia Szártó-ri-alapítványi tanszékén a politika rendes tanára, később pedig a Debreceni M. Kir. Tudományegyetem professzora lett.² Anyja Senoa Mária (1879?–1939) volt, aki 1899 körül köthetett házasságot apjával.³ Gyermekkoráról azonkívül, hogy született egy Mária nevű húga is, nem sokat tudunk. Evangélikus létére a Debreceni Református Főgimnázium tanult, és az iskola 1921. július 17-én állította ki jeles érettségi bizonyítványát.⁴ Diákként költészettel is foglalkozott, versei jelentek meg például a *Debreceni Újságban*.

Egyetemi tanulmányait a Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem jogi karán végezte az 1921/22. tanév első félévétől az 1924/25. tanév első félévéig. Végbizonyítványát 1925. január 7-én állították ki,⁵ „egy katonai önkéntesi félév beszámításával”. Három szigorlatát 1924 decembere és 1925 októbere között tette le, két esetben egyhangúlag képesítve, egy esetben szótöbbséges kitüntetéssel minősítve. Doktori értekezését *A büntető jog újabb irányai különös tekintettel a magyar büntetőjogra* címmel készítette el, amelynek bírálói Kováts Andor és Teghze Gyula professzorok voltak. Doktori oklevelét az 1925/26. tanévben kapta meg.⁶

Az elkövetkezőkben a bécsi és a berlini egyetemen folytatott egy-egy éven át jogi tanulmányokat az elnyert ösztöndíjak segítségével. A bécsi *Collegium Hungaricum*ban

- 1 Életének eddigi egyetlen rövid összefoglalására és műveire l. *Magyar írók élete és munkái*, Új sorozat, XIII. (szerk. GULYÁS Pál), Argumentum, Budapest, 1993. 4–5.
- 2 Vö. SZABÓ Béla: Haendel Vilmos: Egy vitatott politika-professzor, in: SZABÓ Béla – MADAI Sándor (szerk.): *A Debreceni Tudományegyetem jogász rektorai (1915–1947)*, Historia Iuridicae Facultatis I., DE ÁJK, Debrecen, 2002. 235–279.; SZABÓ Béla: Szepesváraljai Haendel Vilmos, in: „Ernyedetlen szorgalommal...”: *A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914–1949)* Historia Facultatis Iuridicae IV., DE ÁJK, Debrecen, 15–41.
- 3 Anyja gyászjelentése alapján. Vö. https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_HA_HEO/?query=Senoa%20M%C3%A1ria&pg=41&layout=s
- 4 *A Debreceni Református Kollégium Gimnáziumának értesítője az 1918–19., 1919–20., 1920–21. tanévekről*, Debrecen, é. n., 97.
- 5 DEENK Kézirattár, *Debreceni M. kir. Tisza István Tudományegyetem által kiadott végbizonyítványok 1923–24 és 1924–25 tan évekről*, nr. 105.
- 6 *A Debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1925/26. tanévről*, Debrecen, 1927, 162.

a vallás- és közoktatásügyi minisztérium előbb egy alapítványi helyet biztosított számára, majd belföldi és külföldi tanulmányi ösztöndíjjal is kitüntették.⁷ 1927-ben Németországban tartózkodott, ahol a szovjet magánjogról írott kismonográfiájához végzett kutatásokat.

Külföldi tanulmányai végeztével kinevezést kapott a debreceni magyar királyi ítélőtáblához, ahol azonnal jegyző lett. Kiváló nyelvtudása, szakismeretei és elméleti képzettsége bírósági szolgálatában is elismerést kapott.⁸ 1930-ban jelentette meg németországi kutatásainak monografikus összefoglalását.⁹ Ez a kedvező kritikai fogadtatást kapott munka is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a miskolci jogakadémia egyik tanszékének betöltésére Haendel is pályázhatott.

Történt ugyanis, hogy Surányi-Unger Tivadar, aki a miskolci jogakadémián addig a polgári törvénykezési jog, illetve a kereskedelmi és váltójogi tanszék professzora volt, az 1929/30. tanévtől szegedi egyetemi tanári kinevezést kapott.¹⁰ Távoztával több hónapon át üresedésben volt a tanszéke, és a következő tanév kezdete közeledvén sürgőssé vált annak betöltése. A kiírt pályázatra Haendel Vilmos, az alig 27 éves bírósági jegyző is jelentkezett. A tisztai ágostai hitvallású evangélikus egyházkerület és a miskolci jogakadémia, valamint Miskolc város képviselőiből álló tanárválasztó bizottság 1930. szeptember 6-i ülésén – miután Zsedényi Béla dékán valamennyi pályázatot ismertette – a professzori kar javaslataként *aequo loco* dr. Haendel Vilmos debreceni királyi bírósági jegyzőt és Paraszkay Gyula szegedi ítélőtáblai tanácsjegyzőt terjesztette elő a magyar kereskedelmi és váltójog, polgári törvénykezési jogi tanszék betöltésére. A titkos szavazás eredményeként a bizottság Haendelt választotta meg nyilvános rendkívüli tanárnak.¹¹

Haendel tanári munkáját az 1930/31. tanévben kezdte meg. Oktatói tevékenységéről egyelőre annyit tudunk, amit a jogakadémia *Miskolci Jogászélet*ben féléves rendszerességgel megjelentett tanrendje közöl. Ezek szerint az 1930/31. tanév második félévétől kezdődően magyar polgári törvénykezési jogot és magyar kereskedelmi és váltójogot oktatott a harmadéves joghallgatók számára. Az 1931/32. tanévtől tanári működésének végéig a mindenkori első félévben heti öt órában adta elő a *Magyar*

7 A törvényszéki jegyzőként belföldi tudományos ösztöndíjat nyert magánjogi kutatásokra. Vö. *Hivatalos Közlöny*, 1929/14., 228.

8 A megüresedett tanszékek betöltése a jogakadémián, *Miskolci Jogászélet* 6. (1930/7–8.), 20.

9 Ifj. HAENDEL Vilmos: *Modern magánjogi elméletek különös tekintettel a szovjet polgári törvénykönyvről: Jobbölcséleti tanulmány a magánjog tárgy köréből*, M. Nemzeti Könyv- és Lapkiadó-Vállalat Rt., Debrecen, 1930. 5.

10 BRUCKNER Győző: *A miskolci jogakadémia múltja és kultúrmunkássága 1919–1949*, BAZ megyei Levéltár–ME ÁJK, Miskolc, 1996. 180. Vö. STIPTA István: *A miskolci jogakadémia működésének második évtizede (1929–1939)*, *Borsodi Szemle* 1985/3., 66.

11 *Miskolci Reggeli Hírlap*, 1939. szeptember 7., 2. Jellemző módon a következő három híradás csak Haendelt hozta szóba a professzori kar javaslataként: A megüresedett tanszékek betöltése a jogakadémián, *Miskolci Jogászélet* 6. (1930/7–8.), 20.; *Magyar Jövő*, 1930. szeptember 7., 4.; 1930. szeptember 11., 8. A *Debreceni Ujság* a kinevezést így kommentálta: „Ifj. dr. Haendel Vilmost szépen ívelő karrierjén miskolci pozíciójába őszinte jókívánataival kíséri a debreceni úri társaság, amely személyében egyik legszeretreméltóbb tagját veszíti el.” *Debreceni Ujság*, 1930. szeptember 7., 13.

polgári törvénykezési jogot, és hat órában a Magyar kereskedelmi és váltójogot, míg a második félévben a Magyar polgári törvénykezési jog további heti ötórás kurzusát tartotta. Speciális kollégiummal először az 1931/32. tanév második félévében jelentkezett (*Perjogi szeminárium*). Ekkortól rendszeresen hirdetett ún. speciális kollégiumokat, általában heti egy-három órában: *Perjogi praktikum* (1932/33. II.), *A polgári per különös eljárásai* (1933/34. I.), *Értékpapírjog (különösen a váltójog)*, *A kereskedelmi ügyletek, Végrehajtás ingókra* (1933/34. II.), *A házassági eljárási jog* (1934/35. I.), *A magyar polgári perjog sorsa a megszállott Nyugat-magyarországon* (1935/36. I.), *A fizetésképtelenség jogi váza* (1935/36. II.), *A szegényjog* (1937/38. II.), *Az értékpapírjog* (1938/39. I., 1940/41. I., 1941/42. I.), *Szemelvények a polgári törvénykezési jog köréből I–II.* (1939/40. I–II.). Az 1934/35. tanév második félévétől speciális kollégiumként hirdette meg a második szemeszterekre a *Kereskedelmi és váltójog* kötelező kurzusból kimaradt részeit heti hat órában. Viszonylag ritkán, de szerepel a tanrendben szintén speciális tárgyként a *Perjogi szeminárium* is, amelynek látogatottsága csak egy-két félévben volt kielégítő.¹² Mindent összevetve Haendel munkaterhe – hasonlóan professzor-társaihoz – meglehetősen magas, heti 12-13 óra volt.

Első kari tisztségeként 1932. június 16-án Haendelt mint legfiatalabb tanárt a kari jegyző hivatalára választották meg.¹³ További közfeladatként a '30-as években betöltötte az akadémián a MEFHOSZ (Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége) tanárelnöki tisztét.¹⁴

Az 1935. június 6-i kari ülésen Haendel Vilmos felvetette, hogy a jogakadémián belül létre kellene hozni egy nemzetiségi (kisebbségi) jogi és egy protestáns egyházjogi intézetet. A jelenleg ismert adatok – Bruckner Győző elbeszélése – szerint a már korábban is felmerült gondolatot sem a kari tanács, sem a fenntartó egyházi testület nem támogatta.¹⁵ Történt ez annak ellenére, hogy Haendel egy programcikket jelentetett meg a kisebbségi intézet létjogosultságát bizonygatva a *Miskolci Jogászélet* 1935. november–decemberi számában, amelyben azt állította, hogy „[a] jogakadémia professzori kollégiuma csak a kötelező, ősi magyar evangélikus szellem jegyében vél cselekedni, amikor Felső-Magyarországon, annak társadalmának és sajtójának bevonásával tudományos kisebbségi orgánum felállítását erős akaráttal keresztül kívánja vinni. E megvalósítás mellett érvel talán még az is, hogy a kisebbségi kérdésnek számos olyan érzékeny területe van, amely a nem állami jogakadémia kebelén belül működő intézet részéről sokkal szabadabban lenne kezelhető, mint az állami jellegűeknél.” Haendel írásában utal arra, hogy a jogakadémia kari tanácsa két évvel korábban már bizottságot küldött ki „egy a jogakadémiával kapcsolatos

12 Utóbbiról BRUCKNER: i. m. 209. A szeminárium feladatáról Bruckner így ír: „A szeminárium működése részint a perben leginkább felmerülni szokott iratok, keresetlevél, azoknak variációi, előkészítő iratok, meghatalmazások, bírói határozatok bemutatására és azok szerkesztési technikájának elsajátítására, részint pedig az eljárási szabályok gyakorlatban való érvényesülésének kidomborítására szorítkozott.” Uo., 247.

13 *Miskolci Jogászélet* 8. (1932/5–6.), 56.

14 *Magyar Jövő*, 1937. március 21., 2.

15 BRUCKNER: i. m. 28.

kisebbségi szervezet létesítése tárgyában”.¹⁶ Haendel szeme előtt egy valamennyi magyar egyetemen és főiskolán létesítendő kisebbségi intézeti rendszer lebegett, amelynek feladata az lett volna, hogy a „népi gondolat” jegyében megismertesse a jövő magyar értelmiségét az utódállamokbéli magyarság kulturális és gazdasági életfeltételeivel, és felkészítsen egy olyan vezető réteget, amely a „megszállt területek” visszakerülése esetén – a helyi viszonyokat ismerve – átveheti ezeknek a területeknek az igazgatását. Haendel – későbbi elveivel ellenkezően – ekkor még kifejezetten távol akarja tartani ezen tudományos intézeteket „a közvetlen irredenta vagy revíziós” propagandától: „Az irredenta propaganda táplálkozhatik (sőt táplálkoznia kell!), a kisebbségi intézet felhalmozott szellemi kincseiből, de fordítva ennek nem szabad megtörténnie. Jelesül a kisebbségi intézet soha nem veheti át a revíziós mozgalom közvetlen eszközeit és közvetlen támadó modorát. Jelen esetben tehát a »a közös célért külön utakon« tételnek kell érvényesülnie.” Hivatkozva a debreceni,¹⁷ pécsi és budapesti kezdeményezésekre oktatási tekintetben minimális célul azt tűzi ki, hogy a „kisebbségi ügy általános ismeretét a főiskolákon (egyetemeken) kötelező speciálkollégiumokká” tegyék.

A kisebbségi intézet nem jött létre a miskolci jogakadémián,¹⁸ azonban Haendel ez irányú elkötelezettségét mindenképpen jelzi a *Miskolci Jogászélet* 1939-ben megjelent ún. „Felvidéki száma”.

Haendel miskolci tanári pályafutása egyik közjátékként utalnunk kell arra, hogy 1936 késő tavaszán pályázott a nyolc éve betöltetlen polgári törvénykezési jogi tanszék professzori állására Szegeden, amelyre az övével együtt négy pályázat érkezett.¹⁹

A szegedi tanszék betöltésének előkészítésére kiküldött bizottság elnöke Menyhárt Gáspár professzor volt, aki a bizottság jelentését a június 19-i kari ülésen ismertette, megállapítva, hogy a polgári törvénykezési jog tudománya nagyon nehéz helyzetben van alkalmas utánpótlás hiányában. Haendelt és egy másik pályázót (Vutskits) a bizottság nem találta „a tanszék betöltésénél figyelembe vehetőnek”, mivel egyrészt még nem habilitáltak (nem szereztek magántanári képesítést), másrészt nem igazoltak „oly tudományos felkészültséget, ami egy egyetemi tanszék elnyerésének első és fő előfeltétele”.²⁰ Haendel a pályázathoz egyébként sem csatolta addigi munkáit, amelyek azonban rövidesen megérkeztek Szegedre. Menyhárt professzor a kar 1936. június 24-én tartott ülésén a pótlólagosan bemutatott munkákat

16 HAENDEL Vilmos: A kisebbségi intézetről, *Miskolci Jogászélet* 11. (1935/9–10.), 220.

17 SZABÓ Krisztián: Kováts Andor, in: „Ernyedetlen szorgalommal...”: A *Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914–1949)* Historia Facultatis Iuridicae IV., DE ÁJK, Debrecen, 397–398.

18 STIPTA, (1929–1939), i. m. 61.

19 Pályáztak még dr. Mártonffy Marcell nyugalmazott debreceni nyilvános rendes egyetemi tanár; dr. Székely István egyetemi magántanár, az egri római katolikus jogakadémia nyilvános rendes tanára; dr. Wutskits György magyaróvári gazdasági akadémiai tanár. Vö. *Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kar ülései, 1935–1936*, 1936. június 19. X. rendes ülése.

20 Bár az előkészítő bizottság elsőként Mártonffy Marcellt, másodikként Székely Istvánt jelölte, a kari ülés – mivel nevezetteknek a törvénykezési jog terén nem volt szímmotívó munkássága – nem támogatta egyik jelöltet sem. Utóbb Mártonffy pályázatát vissza is vonta.

is figyelembe véve újólág azt állapította meg, hogy a pályázó egyelőre még nem alkalmas a tanszék betöltésére.²¹ A tanszék betöltésére kiírt pályázatot utóbb eredménytelennek nyilvánították.

A pályázat sikertelensége annyiban nem szegte Haendel kedvét, hogy néhány hónappal később habilitációs kérelemmel fordult a szegedi jogi karhoz. Kérelmét Kiss Albert és Menyhárt Gáspár professzorok pozitívan bírálták el,²² a kar tanárai „szótöbbséggel” szóbeli meghallgatásra engedték. A szóbeli colloquiumot már egyhangúlag fogadta el a professzori kar, egyúttal „mint ténylegesen működő jogakadémia tanárt, a Kar gyakorlata alapján” felmentették a magántanári próbaelőadás alól.²³ Ezen döntés alapján 1936. december 31-én a vallás- és közoktatási miniszter a Ferenc József Tudományegyetemre a polgári törvénykezési jog magántanárának minőségében megerősítette Haendelt.²⁴ Érdekesség, hogy a jogi kar Kolozsvárra történt visszaköltözése után Haendelt újból magántanárrá kellett képesítenie a karnak, amelyet a miniszternek ismét rendeletileg kellett megerősítenie. Erre 1942 májusában kerülhetett sor.²⁵

Bár nem lett szegedi professzor, de az ott, a *polgári törvénykezési jog* tárgyköréből szerzett habilitációja alapul szolgálhatott arra, hogy Miskolcon előrébb lépjen. Ugyanis a jogakadémia igazgatóválasztmánya 1937. január hó 23-án tartott ülésén Haendelt jogakadémiai nyilvános rendes tanárrá léptette elő, és e minőségében a polgári törvénykezési, kereskedelmi és váltójogi tanszéken véglegesítette, egyúttal a VI. fizetési osztály 3. fokozatába sorolta.²⁶ Jogakadémiai tanárként részt vett a helyi ügyvédjelöltek és bírósági fogalmazók képzésében is.

A polgári törvénykezési jog oktatásáról szóló elképzeléseinek ismertetésével talán képet alkothatunk arról, hogy milyen célok vezették jogakadémiai oktatói

21 *Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kar ülései, 1935–1936, 1936. június 24. IV. rendkívüli ülése.* „...a munkákból megállapítható szerzőjüknek a törvénykezési jog tudományos művelésére meglévő képessége, sőt erre való hivatottság is kiolvasható belőlük, bár éppen a legerjedelmesebb jobban inkább gyakorlati célok szolgálatában áll, mint tudományos problémák felvetésében és megoldásában, amire a téma különben sem igen alkalmas. Folyamodó eddigi tudományos munkássága alapos reményt nyújt arra, hogy a polgári törvénykezési jog komoly művelőjévé fejlődhetik és elégséges arra, hogy egyetemi magántanári képesítés kérésére jogosítsa fel: azonban arra, hogy az üresedésben levő és betöltés alatt álló polg. törvénykezési jog tanszékére jelölhessük, eddigi munkásságát nem találjuk elégnek és nem főként olyannak, amely mint kialakult tudós egyéniséget egyetemi tanszék elnyerésére már ma méltónak mutatná, minél fogva dr. Haendel Vilmosra vonatkozólag jelöltetése tekintetében jelentésünkben előterjesztett megállapításunkat érdemben most is fenntartjuk.”

22 *Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kar ülései, 1936–1937, 1936. november 25. III. rendes ülése.*

23 *Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kar ülései, 1936–1937, 1936. december 17. IV. rendes ülése.*

24 *Hivatalos Közlöny* 45. (1937) 12.

25 *Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem rektori tanácsülései, 1941–1942, 1942. május 22. IX. rendes ülés.*

26 *Miskolci Jogászet* 13. (1937/1), 44.; *Magyar Jövő*, 1937. január 24., 7.

munkájában. 1939-es vonatkozó írásában²⁷ abból indul ki, hogy a tárgy a hazai egyetemeken szokásban lévő egy félévnyi, heti öt órában való kötelező oktatása nagyon kevés a nagy joganyag elsajátítására, még akkor is, ha a hallgatók nagy többsége a tárgyat egy további félévben is hallgatja, nem kötelező jelleggel. Javaslat szerint a tárgyat legalább két félévben kellene kötelezően oktatni heti öt-öt órában, mégpedig úgy, hogy ezen két szemeszterben a polgári peres eljárásból az általános eljárást az eljárás különös nemeivel együtt kellene előadni. Egy harmadik félévben – szintén kötelező heti öt órában – a nem peres (peren kívüli) eljárásokat, különösen a végrehajtási, örökösödési (hagyatéki), a csődeljárást, a csődön kívüli kényszeregyezségi eljárást, valamint más peren kívüli eljárásokat kellene előadni, amelyek eddig legfeljebb speciálkollégium tárgyát képezték. Ezzel a változtatással a peren kívüli eljárások is szigorlat tárgyává lennének tehetők.

A polgári per jog oktatásánál Haendel szerint fokozott figyelmet kellene fordítani a gyakorlati szempontok fokozottabb kidomborítására és az elmélet és gyakorlat közötti összefüggések kihangsúlyozására. Figyelni kellene a „speciálisan magyar kitermelésű” polgári per jogi intézményekre és a jövőbeli fejlődés szükségszerű irányára. Ebben a tekintetben arra hívja fel a figyelmet, hogy a „mai világrendben a polgári per netaláni újabb szabályozásánál egy irányzat fogja majorizálni az összes többit és ez – a szociális gondolat – lesz, amelynek keretén belül pedig elsősorban a költség kérdése fogja a vezető szerepet vinni”. Ennek szellemében egy az eddiginél jóval szerényebb, egyszerűbb „kódex-épületet” kell tervezni, amely „olcsóbb, egyszerűségénél fogva könnyebben kezelhető s éppen ezért a mai élet számára megfelelőbb, valamint méltányosabb lesz”. A per olcsóbbá tétele, vagyis az ún. perökönómia princípiumának „szigorúan következetes és könyörtelen keresztülvitele” kell hogy előtérbe kerüljön, több részletreform mellett.²⁸

Végül a polgári per jog oktatásának gyakorlati módszerei kapcsán – kiemelve „a szeminárium, a praktikum és a kazuisztika” jelentőségét – azt az érdekes, „kissé amerikai ízű” felvetést teszi, hogy „a külső megjelenésben érzékelhető performák kidomborítása mellett és azokra mindvégig erősen ügyelve, hangos filmet kellene készíteni, egy a polgári perre vonatkozó szóbeli tárgyalásról, esetleg egyéb per jogi vonatkozású intézmények vizuális és auditív ismertetésével egyetemben. Ez lenne a polgári per jog egyik legmodernebb és valószínűleg legeredményesebb taneszköze.”²⁹ Jelenleg nincs adatunk arra, hogy a kor jogoktatási reformtörekvéseivel adekvát gondolatok mennyiben valósultak meg saját oktatási tevékenységében.

Bár – később említendő – megosztó személyisége miatt nem lehetett könnyű vele dolgozni, és politikai nézetei éles ellentétben álltak a jogakadémia többi mérsékelt nézetű tanárával, a '30-as évek végén fontos jogakadémiai feladatot kapott. A rotáció elvét követve – a tanári kar döntése alapján – az 1939. és 1940. évekre Haendel vette át Zsedényi Bélától a miskolci jogakadémia nagy tekintélyű és népszerű

27 HAENDEL Vilmos, A magyar polgári törvénykezési jognak, főként az oktatási módszereiről, *Miskolci Jogászélet* 15. (1939) 314–317.

28 Uo. 316.

29 Uo. 317.

szakmai folyóiratának, a *Miskolci Jogászéletnek*³⁰ a szerkesztését, mivel Zsedényi szokásos kétéves szerkesztői ciklusa lejárt.³¹ Haendel már addig is többször jelentkezett tanulmányokkal és ismertetésekkel a folyóiratban,³² és a szerkesztésért felelősként az eredetileg kijelölt időszakon túl is gondoskodott az orgánium rendszeres megjelenéséről. Felelős szerkesztőként egészen 1944 márciusáig ő jegyezte a *Miskolci Jogászéletet*.

Haendel folyóirattal kapcsolatos legnagyobb teljesítménye annak a tanulmány-sorozatnak a megvalósítása volt, amely először a *Miskolci Jogászélet* egyik összevont számában jelent meg, majd a *Miskolci Jogászélet könyvtára*³³ új folyamának 36. számaként külön kötetben is, 264 oldal terjedelemben *Húsz év jogfejlődése a csonka országban és a volt megszállt területeken (1918–1938)* címmel is nyomdába került. Az ún. „Felvidéki szám” apropóját a Felvidék visszacsatolása adta, s arra törekedett, hogy képet adjon arról a két évtizedes jogfejlődésről, amely itthon és a Csehszlovákiához csatolt területeken Trianon után lezajlott. A hazai jogászoknak a cseh korszak felvidéki jogi viszonyairól, míg a visszatért területek jogászáinak a hazai jog elméleti és gyakorlati problémáiról szándékozott képet adni az összeállítás. A tanulmány-sorozat tervét érdekes módon a politikailag ellentétes nézeteket valló Zsedényi és Haendel együtt terjesztette a tanári kar elé, amelyet az el is fogadott. Eredetileg nem tervezték a külön kötet kiadását, amelynek nagy költségei voltak. Mivel a szerzők nagy többsége nem miskolci jogtanár volt, a szerkesztő Haendelt az a bíráló érte, hogy mivel nem gondoskodott a cikkek arányosságáról, a jogakadémia költségén külsős (nem csak magyarországi) szerzők több esetben szükségtelenül terjengős írásai jelenhettek meg. A korabeli recenziók is kritizálták a nem miskolci, illetve kecskeméti szerzők munkáit.³⁴

Haendel Vilmos – mint említettük – tehát csaknem hat éven át volt felelős a kor egyik legrangosabb felsőoktatási tudományos folyóiratának megjelenéséért.

Tevékenységének ezen pozitív hozadéka mellett a kortársak és az utókor visszaemlékezői azt sem rejtik véka alá, hogy Haendel politikai elképzelései élesen szemben álltak a jogakadémia két nagytekintélyű vezéralakja, Zsedényi Béla és Bruckner Győző mérsékelt nézeteivel: Haendel a miskolci tanári karon belül Zsedényi Béla jobboldali ellenzékét képezte.³⁵ Zsedényi háború utáni nyilatkozata szerint, amelyet Bruckner Győző igazolóbizottsági eljárásában tett, Haendel politikai meggyőződését a jogakadémia kollégákkal szemben sem titkolta, hiszen a Zsedényivel baráti viszonyban lévő Bruckner „esztendőik hosszú során keresztül a jogakadémia karában

30 BRUCKNER: i. m. 152–159.

31 *Miskolci Jogászélet* 15. (1939) 338.

32 Váltójogi és perjogi szakmunkákról írt például recenziókat. *Miskolci Jogászélet* 7. (1931/9–10.), 68–69.

33 A *Miskolci Jogászélet* nagyobb lélegzetű vagy fontosabb témájú rövidebb tanulmányait sorszámozott különnyomatként is megjelentették a *Miskolci Jogászélet Könyvtára* sorozatban. BRUCKNER: i. m. 158.

34 BRUCKNER: i. m. 155.

35 BRUCKNER: i. m. 175.

és a kari ülésen is dr. Haendel Vilmos jogakadémiai tanár részéről, aki a miskolci imrédysta szervezkedésnek egyik vezére volt, a legélesebb, gyakran minősíthetetlen támadásoknak volt kitéve úgy egyénileg, mint politikailag”.³⁶ Ez valószínűleg sok feszültséget okozott a kollégák között már a háború előtt, s még inkább Magyarország hadba lépése után.

Haendel valószínűleg soha nem rejtette véka alá politikai nézeteit, amelyek a szociális kérdések iránt bizonyos érdeklődést mutató jobboldali értelmiségiként teszik őt beazonosíthatóvá, aki azonban a '30 évek végén egyre inkább a szélsőségek felé fordult. Sokáig a változó nevű, parlamenti többséget mindig a kezében tudó kormányzó párt híve volt. Első ismert párttisztviszésként 1939 áprilisában az önmagát két hónappal korábban Magyar Élet Pártja névre keresztelő kormánypárt miskolci tisztikarának sajtóelőadója lett.³⁷ 1941 márciusában azonban már az Imrédypárt, az akkor az országos szervezettség határára lépett Magyar Megújulás Pártja felé tapogatózott.³⁸ Éppen ezért nem volt váratlan, hogy 1941 decemberében Haendel, „a kormány miskolci félhivatalos lapjának jelenleg is felelős kiadója, volt fő- és felelős szerkesztője” bejelentette kilépését a kormánypártból, a Magyar Élet Pártjából. Haendel döntését valószínűleg az indokolta, hogy Bárdossy miniszterelnök a felhatalmazási javaslat parlamenti tárgyalásán ekkoriban élesen szembehelyezkedett Imrédy Béla álláspontjával, aki ekkor már nem volt a kormánypárt tagja, hanem egyre inkább a szélsőjobb felé tolódott. Haendel pedig Imrédy lelkes híveként erre tekintettel léphetett ki a kormánypártból.³⁹ Nem tudható mikor lett az Imrédy által 1940 végén életre hívott Magyar Megújulás Pártja tagja, de évekkel később, 1944. május 25-én arról adott hírt saját lapja, hogy az MMP miskolci pártvezetője nem más, mint „Haendel Vilmos dr. egyetemi m. tanár, jogakadémiai ny. r. tanár, a Magyar Élet napilap ügyvezetője”. Arról is tudósít a hírlap, hogy Haendel akkor éppen Budapesten tartózkodott, és „a pártközpontban vitéz Imrédy Béla legbelsőbb munkatársai sorában fejt[ett] ki fontos, országos érdekű tevékenységet”.⁴⁰

Haendel politikusként is nagy jelentőséget tulajdoníthatott a propagandának. Éppen ezért politikusi törekvései szorosan összefonódtak lapszerkesztői és -kiadói tevékenységével. 1939 februárjában, néhány nappal Imrédy Béla miniszterelnök lemondása után, új keresztény politikai napilap, tulajdonképpen kormánypárti újság indult Miskolcon *Magyar Élet* címmel, amelynek főszerkesztője Haendel lett.⁴¹

36 BRUCKNER: i. m. 41.

37 *Magyar Élet*, 1939. április 25., 3.

38 *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap*, 1941. március 11., 3., március 13., 3.

39 *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap*, 1941. december 10., 3.

40 *Magyar Élet*, 1944. május 26., 5.

41 *MTI jelentés* 1939. február 22. A lap programnyilatkozatában Haendel többek között jellemzően így ír: „Hazaárulónak kell tekinteni azt a magyar embert, aki csak gondolatban is feladja az évezredes nemzeti önállóság és függetlenség eszméjét. Magyarországot a »totális háborúra« való teljes katonai felkészülése után azon öntudatos európai közép nemzetek sorába tartozónak szeretnénk látni, amely a Kárpátok medencéjében kulcs helyzetét megtartva, egy pillanatig sem felejtheti el az évezredek szentistváni gondolat megvalósítását, aminek »conditio sine qua non«-ja minden más külállammal szemben önállóságának minden vonatkozásában való megőrzése és minden

Az első éveiben a kormánypártot névleg támogató, de egyre inkább jobbra tolódó hangvételű lap, amely a kormányzati erőforrásokat továbbra is maga mögött tudhatta, az egyik véleményformáló médiuma lett a városnak a mérsékeltbb polgári irányzatú és függetlennek tekinthető *Magyar Jövő* és *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap* mellett. A maga is egyre inkább szélsőséges fajvédő gondolatokat magáévá tévő Haendel 1941. november 20-án lemondott fő- és felelős szerkesztői tiszteréről, de ugyanakkor felelős kiadója lett a lapnak.⁴² Egy hónappal később – mint láttuk – kilépett a kormánypártból is. A Teleki-, majd Bárdossy-kormányt mindig is jobbról kritizáló „hivatalos lap” a német megszállás után meghatározó, szinte versenytárs nélküli napilap maradt Miskolcon, és egészen az ismert utolsó lapszámig, 1944. augusztus 31-ig Haendel Vilmos maradt a lap felelős kiadója.⁴³

Újságíróként országos testületekbe is bekerült. 1939 augusztusában az Országos Magyar Sajtókamara Kiadói Főosztályának választmánya felvette az I. szakosztály tagjai közé.⁴⁴ 1939. szeptember 25-én az Országos Sajtótanács tagja lett az Országos Magyar Sajtókamara lapkiadói főosztálya részéről választott tagként, és a II. tanácsba került beosztásra póttagként.⁴⁵ 1941-ben is az Országos Sajtótanács lapkiadó tagjainak sorába tartozott.⁴⁶

Emellett folytatta tanári tevékenységét is az evangélikus jogakadémián, sőt egyházi tisztséget is betöltött az egyházban: előbb a hegyaljai evangélikus egyházmegyei törvényszék jegyzője, majd bírója volt.⁴⁷ Egyházi elkötelezettségét jelzi az is, hogy az Abaúj megyei encsi járásban fekvő Fancsal evangélikus egyházközségének felügyelője lett, amely hivatalába 1939. november 19-én iktatták be. A beiktatás alkalmával Haendel alapítványt tett édesanyja emlékére.⁴⁸

Bár a körülmények egyre nehezebbek lettek, a jogakadémia megkísérelte megőrizni a normalitás látszatát. Mégis 1941-ben felmerült a miskolci jogakadémia esetleges megszüntetésének a lehetősége. Ekkor került szóba, hogy mi lehetne a Miskolcon alkalmazott tanárok sorsa. Azt, hogy Haendel tudományos munkásságát (és talán politikai nézeteit) hogyan értékelték, mutatja, hogy az akkori kultuszminiszter ebben

---

külföldi tényező részéről egyenrangú tényezőként történő kezelése.” *Magyar Élet*, 1939. február 19., 1–2.

42 *Magyar Élet*, 1941. november 20., 6. A lemondás kapcsán megfogalmazottak szerint Haendel „bátor harcba vitte ezt a lapot minden ellen, ami meggyőződése szerint szemben állt a keresztény Magyarország és a fajvédelem gondolatával”.

43 A város szovjet uralom alá kerülve a baloldali sajtó így értékelte Haendelt és lapját: „Hat évig mérgezte a magyar levegőt Wilhelm Haendel miskolci hitlerista lapja”. Vö. *Szabad Magyarország*, 1945. január 27., 3.

44 *Budapesti Közlöny*, 1939. szeptember 1., 6.

45 *Magyar Nemzet*, 1939. szeptember 26., 7.; *Ujság*, 1939. október 3., 7. Vö. BRUCKNER: i. m. 158.; STIPTA, (1929–1939), i. m. 50.

46 *Magyar Sajtó-évkönyv*, 10, 1941, szerk. SZIKLAY János, Hungária Lloyd, Budapest, 1941. 14.

47 *Evangélikus keresztyén egyházegyetem névtára*, Győr, 1940. 145. Ezen kerület bírója volt Sztelhlo Zoltán is. Vö. BRUCKNER: i. m. 198.

48 *Evangélikus keresztyén egyházegyetem névtára*, i. m., 147.; *Harangszó*, 1939. november 26., 353; *Magyar Élet*, 1939. november 7.; *Magyar Élet*, 1939. november 22., 2.; BRUCKNER: i. m. 198.

a vonatkozásban úgy nyilatkozott, hogy Haendel Vilmost és Zelenka Istvánt „csekély irodalmi tudományos munkásságuk miatt nem alkalmazza az egyetem”, vagyis nem számíthatnának arra, hogy egyetemi katedrát kapjanak.⁴⁹

Ennek és annak ellenére, hogy a háborús események egyre inkább megterhelték Észak-Magyarország, Miskolc és a jogakadémia életét is, az utolsó teljes, 1943/44-es tanévig – öt tanártársával együtt – Haendel is végig oktatott. 1944 őszén azonban már nagy nehézségekbe ütközött az oktatás, és szóba került a jogakadémia Sopronba vagy Kőszegre való áttelepítése is.⁵⁰ A kari tanácsot például október 23-án, tehát már a Szálasi-féle hatalomátvétel után, Budapesten tartották meg Haendel és négy professzortársa részvételével. Ezen az ülésen kiderült, hogy Haendel katonai behívót kapott, és így az oktatásban a továbbiakban nem tud részt venni. De ez nem is vált szükségessé, mert a nyilas kultuszminiszter október 29-i hatállyal bizonytalan időre „bezáratta” az egyetemeket és főiskolákat. Így a jogakadémia elhelyezési kérdése is megoldódott.⁵¹

Ezután az ifj. Haendel Vilmosról szóló hírek megcsappannak. A keleti országrész felszabadítása után a Haendel Vilmos név feltűnt az Ideiglenes Nemzeti Kormány által 1945 februárjában kiadott, a háborús bűnösöket felsoroló egyik első listán.⁵² Valószínűleg azonban ez az utalás az apjára vonatkozik.⁵³

Ez viszont nem jelenti azt, hogy a korabeli hivatalos szervek szó nélkül hagyták volna az ifjabb Haendel korábbi tevékenységét. Munkái közül kettőt mint fasiszta sajtóterméket 1945-ben és 1947-ben is indexre tettek.⁵⁴

Többször akarták igazolási eljárás alá vonni, de tudtunkkal egyik esetben sem állt a megfelelő bizottságok elé. Így például a Magyar Újságírók Országos Szövetségéhez a Nemzeti Bizottság által kiküldött igazolóbizottság, amely 1945. július 6-án kezdte meg működését, foglalkozott az ő személyével is. Ezen bizottság hatáskörébe tartozott minden magyar újságíró működésének megvizsgálása, igazolása vagy nem igazolása. Miután a bizottság felülvizsgálta a szövetségi házi igazolóbizottság anyagának egy részét, a nem igazoltak és az újságírástól eltiltottak között feltűnt

49 Erre utalást találunk: BRUCKNER: i. m. 271.

50 BRUCKNER: i. m. 39.

51 BRUCKNER: i. m. 40.

52 Szücs László: *Dálnoki Miklós Béla kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) Minisztertanácsi jegyzőkönyvei 1944. december 23.–1945. november 15. A kötet, Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 28., Budapest, 1997. 203. A Haendel név a negyedik csoportban azok között jelenik meg, akik ellen a vád a következő volt: „Intellektuális munka a nyilasok és a háború folytatása mellett”.*

53 Hogy a névhasznosság mennyire megtévesztő volt a kortársak számára is, igazolja egy volt miskolci jogakadémiai és debreceni egyetemi joghallgató visszaemlékezésében apa és fiú személyének teljes egybemosása: „Haendel [az idősebb!] szepességi német családból származott, korábban a Miskolci Jogakadémián tanított közjogot... Korábban Miskolcon a »Magyar Élet« című hetilapocska főszerkesztője is volt a jogakadémiai tanári állás mellett. Ennek a szennylapnak az irányzata az Imrédy féle csodaszarvas mozgalom volt, vagyis szélsőjobboldali.” Vö. HORVÁTH Sándor, *Sötétben minden út hosszú*, I, Debrecen, 1998. 90.

54 Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 530/1945. M.E. számú rendelete a fasiszta szellemű és szovjetellenes sajtótermékek megsemmisítéséről. Vö. *Szabad Szó*, 1947. január 3.

Szepesváraljai Haendel Vilmos neve is. Ügyét a hatályban lévő rendelet értelmében a bizottság áttette a budapesti népbírószághoz.⁵⁵

1945 júliusában egy másik igazolási eljárásban is felmerült Haendel neve: a Nyírbogdányi Petroleum Rt. igazgatósági tagjaként kellett volna igazolási eljárás alá vetnie magát. Az erről tudósító lap „miskolci fasiszta főszerkesztőnek” titulálta erről szóló írásában. Itt leírták, hogy Haendel hosszú időn keresztül az Imrédy-párt miskolci exponense és a fasiszta *Magyar Élet* főszerkesztője volt, és neve a miskolci háborús bűnösök között az elsők között szerepel. A politikai rendőrség a felszabadulás óta keresi.⁵⁶ Valószínűleg ezen eljárás sem ért célt, mivel 1946-ban a *Központi Értesítő* arról tudósított, hogy Haendel igazgatósági tagi minősége és cégjegyzési jogosultsága az adott cég vonatkozásában megszűnt.⁵⁷

Természetesen kereste tanárát a miskolci jogakadémiát fenntartó evangélikus egyházkerület is.⁵⁸ Mivel ennek felhívására sem jelentkezett, 1946. szeptember 28-án az igazgatóválasztmány – a jogi oktatás reformja folytán szükségessé vált tanszék-átszervezések tárgyalása kapcsán – a kereskedelmi, váltójogi és polgári perjogi tanszéket megüresedettnek nyilvánította.⁵⁹

Nagy valószínűség szerint Haendel már 1944 végén vagy 1945 első hónapjaiban Nyugatra távozott. Egyetlen közvetett hírként annyit feltételezhetünk, hogy Ausztriában telepedett le, és szép kort ért meg, mivel 1982-ben még élt Innsbruckban.⁶⁰

II. IRODALMI MUNKÁSSÁGA

■ Haendel a kor mércéjével mérve sem volt termékeny jogi szerzőnek tekinthető. Ez a körülmény – mint láttuk – több esetben akadályozta előrelépését a felsőoktatás világában. Miskolci tevékenységének utolsó éveiben ideje jelentős részét a napilap szerkesztésének és kiadásának munkája vehette igénybe, bár – mivel a cikkek nagy

55 *MTI jelentés* 1945. augusztus 31.; *Világosság*, 1945. szeptember 2., 3.

56 *Szabad Magyarország*, 1945. július 11., 3.

57 *Központi Értesítő* (1946/29.), 491.

58 A tiszai evangélikus egyházkerület elnöksége 1946 februárjában hivatalosan arra szólította fel, hogy 15 napon belül jelentkezzen. Vö. *Magyar Közlöny* (1946/41.), 1946. február 19., 7. (1.185/1945–46. szám).

59 *A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem 1947. évi április hó 25. napján Budapesten tartott 1944–1946. évi egyesített rendes közgyűlésének jegyzőkönyve*, Budapest, 1947. 92.

60 Pólay Elemér professzor előadásának ezen állítását közli STIPTA István, Fejezetek az eperjesi, majd miskolci jogakadémia történetéből, *A mi egyetemünk*, 1982. szeptember 27. Ifj. Haendel felesége Winkler Anna volt, aki Winklersteini Winkler Ernő, szepesszombati főszolgabíró, a tátarai fürdők biztosa és Tóth Anna leánya volt. Vö. ZSIGMOND Károly, *A Generációk és utódaik*, Mentor, Marosvásárhely, 2015. 122. Házasságot 1935 júliusában kötöttek. Vö. *Ujság*, 1935. július 10. Házasságukból egy leánygyermek származhatott, Marietta, akinek neve szüleiével együtt fel tűnik egy 1967-es debreceni gyászjelentésben. Vö. https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_TIM_TOTHK/?query=%22haendel%20vilmosn%C3%A9%22&pg=184&layout=s

többségét nem jegyezték névvel – nem tudhatjuk, hogy a *Magyar Élet* egyes számaihoz napról napra milyen írásokkal járult hozzá.

A. Tanszakának megfelelően több hosszabb-rövidebb munkával (kismonográfiával, folyóirat-közleménnyel és recenzióval) jelentkezett a polgári per jog területéről, de ugyanakkor a váltó- és kereskedelmi joggal – egy-egy recenziót nem számítva – egyáltalán nem foglalkozott tudományosan. Újságírói elkötelezettségéből fakadhatott két rövidebb pszeudotudományos írása az állami propagandáról, amelyekkel bizonyos országos figyelemre tett szert.

1. Per jogi munkáit, amelyek között három nagyobb lélegzetűt és 10 rövidebb terjedelműt találhatunk, tulajdonképpen három csoportra oszthatjuk. Érdekes módon egyik érdeklődési körként a szovjet magánjog és különösen a szovjet polgári per jog vizsgálatát azonosíthatjuk be. Haendel legfontosabb tudományos törekvésének a Trianon utáni utódállamok per jogának megismertetését tekintette, és ebben a körben az osztrák per jog intézményeinek egy részét dolgozta fel összehasonlító módszerrel, illetve a csehszlovák szabályozással összefüggésben vizsgálta a hazai polgári per jog fejlődését. Per jogi munkáinak harmadik csoportjába egyes eljárásjogi részterületeket és -kérdéseket vizsgáló tanulmányai, illetve egy könyve sorolhatók.

Haendel fiatalkori nagyszabású művében⁶¹ a szovjet polgári törvénykönyv kritikáját kora magánjoggal kapcsolatos elméleteinek szemüvegén keresztül végzi el. A klasszikus magánjogi felfogás válságából kiindulva azt vizsgálja, hogy milyen új magánjogelméletek születtek az elmúlt évtizedekben. Haendel úgy érzékeli, hogy a római jogon alapuló abszolút individualista magánjogi felfogás, amely a kapitalista gazdasági rendszer befolyása alatt sok esetben a jog nyújtotta szabadsággal való visszaélésre csábított, háttérbe szorította a tulajdonjoggal járó szociális kötöttségek gondolatát. Ennek ellentételezéseként azonban a 20. század elején olyan elméletek születtek (például Hans Kelsennek a köz- és magánjog közötti megkülönböztetést elvető, valamint Léon Duguit-nak a tulajdon szociális funkcióját hirdető antiindividualista elképzelései), amelyek felismerték, hogy a magánjogi forgalomban szükségessé vált a szociális kötelesség intézményes kidomborítása. Az új megközelítés iránti igény különösen az első világháború után jelentkezett. Haendel egy bizonyos szükségszerű evolúciót lát a magánjogi elméletek fejlődésében, amelyek reagáltak a gazdasági élet strukturális változásaira, és amelyek a klasszikus szabad verseny kapitalizmusra jellemző magánjogi megoldások helyett a monopolkapitalista, a gazdasági organizációk által uralt gazdaság világát próbálták a magánjog eszközeivel megragadni. Haendel azt vizsgálja, hogy ezek az elméletek (elsősorban a francia szociális jogi iskolához tartozó Duguit realiztikus jog- és államtana) – természetesen saját célokra való átalakítás után – mennyiben szolgálhattak legitimációs alapként a hadikommunizmus totális csődje után az „új gazdasági politika” magángazdálkodást eltűrő államkapitalista szovjet magánjogának.

Megállapítja, hogy bár kora szovjet magánjogi törekvései, az új szovjet polgári törvénykönyv paragrafusai – az államkapitalizmus kiszolgálása érdekében

61 HAENDEL: *Modern...*, i. m.

– jelentős mértékben a burzsoá magánjogokból vettek át megoldásokat, a szovjet magánjogot „soha át nem hidalható ellentétek választják el a burzsoá államok magánjogvilágától, aminek fő oka [...] a két magánjogi rendszer világrendi elgondolásában keresendő, mert a burzsoá államok magánjogrendszerit tovafejlészeni akaró teóriák erkölcsi motiválását végeredményképpen a keresztény morál adja”. A szovjet magánjog elvei (különösen a szabad magántulajdon tagadása, az osztálybíráskodás, a magánjognak a közjog alá rendelése) – még hasonlóság fennállása esetén is – szöveges ellentétben állnak a kapitalista magánjogi elvekkel.⁶²

A szovjet jog kritikáját – most már szakterületére, a polgári perjogra koncentrálva – néhány év múlva tovább vitte a *Miskolci Jogászélet* hasábjain.⁶³ Ezen tanulmányában a szovjet polgári peres eljárás forrásainak, a hatásköri és illetékességi elveknek, a perképesség és képviselő, a perköltségek és a határidők vonatkozó szabályainak rövid ismertetése után az elsőfokú eljárás bemutatása következik, majd a jogorvoslati lehetőségekkel foglalkozik. A leíró részt egy kritikai összefoglalás zárja, melyben elsősorban egyes olyan eljárásjogi szabályokról és perjogi intézményekről emlékezik meg röviden, „amelyek a világ irányadó tényezőként mutatkozó modern államainak perrendtartásaitól eltérnek, tehát amelyek a szovjet polg. perjog specialitásaiként jelentkeznek”.⁶⁴ Ezek a specialitások kisebb részben a jogtudomány radikális elméleteiből származnak, nagyjából pedig azon szabályokból, amelyek a hadikommunizmus 1921-ig terjedő korszakából maradtak fenn a '30-as évekig. Ezen jellegzetességek körében elsősorban a polgári pernek azt a vonását emeli ki, hogy az a büntetőper tipikus vonásait hordozza („kriminalizált polgári per”); a rendelkezési elv és a tárgyalási elv lényeges korlátozást szenvednek, és az egész eljárás antiindividuális szellemű, mely utóbbival kapcsolatban ismét Duguit elméletére utal.⁶⁵ Sajátosságként emeli ki még Haendel, hogy a szovjet perjogi szabályok szerint a magánjogi sérelem az ügyész által hivatalból is üldözhető, a diszpozitivitás nagymértékben korlátozva van, a „iudex ne eat ultra petita partium” elve csak kivételesen érvényesül, valamint hogy a bizonyítékok hivatalból, a bíróság általi gyűjthetők. Az officialitás elvének térhódítását az magyarázza szerinte, hogy a magánjogok védelme csak a közérdek jegyében történhetik.⁶⁶ Az antiindividuális jelleg bizonyítékként Haendel számos konkrét rendelkezésre utal még, amelyek megengedik, hogy megfelelő jogszabály hiányában a bíróságok „a szovjet jogrendszer általános alapelvei és a munkás- és parasztkormányzat egyetemes politikája” alapján ítéelkezzenek. S egyébként is „a szovjet bíróságok szakképzettséggel csekély mértékben ellátott osztálybíróóságok”. Haendel moderált állásfoglalása ellenére, mely szerint „a Szovjetunió területén a magánjogok perbeli védelmének eszközlése még most sem fekszik

62 HAENDEL: *Modern...*, 153.

63 HAENDEL Vilmos: A Szovjetunió polgári perjogának alapvonalai, *Miskolci Jogászélet* 10 (1934/5–6.), 35–44. (1934/7–8.), 56–63. Miskolci Jogászélet Könyvtára, Új sorozat, 7. sz., Miskolc, 1934.

64 HAENDEL: A Szovjetunió..., 43.

65 Uo. 44–45.

66 Uo. 47–48.

megnyugtató alapokon”,⁶⁷ füzetecskéje nem kerülhette el, hogy a második világháború után fasiszta szellemű és szovjetellenes sajtótermékeknek minősítsék.⁶⁸

2. Az osztrák polgári perjog beható összehasonlító vizsgálatában – mint említettük – elsősorban azon cél vezette, hogy tudományos eszközökkel megismertesse a magánjogok védelmének Lajtán-túli intézményrendszerét és szabályait, de ezzel természetesen a határokon átnyúló jogvitákban érdekelt felek gyakorlati érdekeit is szolgálni kívánta. Az osztrák és magyar megoldások párhuzamainak, az egybecsen-géseknek és eltéréseknek sokszor kritikai bemutatásához a legmodernebb irodalmat használja, és több esetben állást foglal a polgári perjogi tudomány legidősebb kérdései tekintetében is. Előbb a *Miskolci Jogászélet* lapjain, illetve annak külö-nyomatában⁶⁹ három részletkérdésben villantja fel módszerét, majd egy 170 oldalas könyvben⁷⁰ mutatja be – egy rövid történeti bevezetés, forrás és irodalomismertetés után – a polgári per alanyaira (bíróságok, felek) vonatkozó szabályokat és elveket. A felekről szóló fejezet a perképesség, a pertársaságok mellett a harmadik szemé-lyek perbeli részvételével, a képvisellel, a perköltségekkel kapcsolatos, valamint a külföldi és szegény sorsú peres felekre vonatkozó tudnivalókat ismerteti párhü-zamosan. Előbb az osztrák jogi megoldásokat vázolja, majd utóbb ezekhez elméleti magyarázatot (néhol kritikát) fűzve veszi elő a vonatkozó magyar perjogi szabályo-kat, törekedve a per jogviszony jellegének kidomborítására és a szociálpolitikának a polgári peres eljárással szemben támasztott sürgős követelményeinek kiemelésé-re. Munkáját maga is első kötetként jelöli, de a munka csonkán maradt, csak három részkérdést dolgozott fel ezen túl az említett publikációban.

Húsz év magyarországi perjogi fejlődését foglalja össze elsősorban a felvidéki jo-gászok informálása céljából a *Miskolci Jogászélet* „Felvidéki számának” általa írott fejezetében.⁷¹ Elsősorban azokat a legjelentősebb változásokat listázza fel, amelyek az igen sikerültnek tekintett Plósz-féle Pp.-nek és életbeléptető törvényének (1911. évi 1. tc., 1912. évi 54. tc.) szabályain az első világháború után változtattak: a polgári eljárás és az igazságügyi szervezet módosításáról szóló 1925. évi 8. tc. és a törvény-kezés egyszerűsítéséről szóló 1931. évi 34. tc. rendelkezései kerülnek előtérbe, külö-nös figyelemmel a fellebbezési eljárással kapcsolatos újdonságokra. A Haendel által nem túlságosan előnyösnek ítélt változások ismertetését azonban arra is felhasz-nálja, hogy alapvető reform javaslatokat tegyen, amelynek vezérgondolatát így fog-lalja össze: „...ha polgári törvényhozásunk a kor szellemével valóban lépést akarna

67 Uo. 50–52.

68 Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 530/1945. M.E. számú rendelete, i. m.

69 SZEPESVÁRALJAI HAENDEL Vilmos: Jogösszehasonlító szemelvények a polgári perjog köréből, *Miskolci Jogászélet* 12. (1936/5–6.), 89–94. (1936/7–8.), 116–121. (1936/9–10.), 127–135. Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új sorozat 15., Miskolc, 1936. 32. (I. A mulasztás és az előző állapotba való visszahelye-zés; II. Az írásbeli beadványok a polgári perben; III. A kézbesítés).

70 SZEPESVÁRALJAI HAENDEL Vilmos: *Az osztrák polgári perjog alapvonalai párhuzamban a magyar polgá-ri perjoggal* = Die Grundzüge des österreichischen Zivilprozessrechts verglichen mit dem unga-rischen Zivilprozessrechte, Debrecen, 1936.

71 SZEPESVÁRALJAI HAENDEL Vilmos: A polgári eljárási jog, főként a Pp. alakulása a csonka országban 1918-tól 1938-ig, *Miskolci Jogászélet* 15. (1939/1–5.), 160–171.

tartani, akkor a polgári perjog legtöbb intézményét a mostaninál sokkalta nagyobb szociális tartalommal kellene megtölteni, ami gazdasági kihatásában elsősorban a per olcsóbbítását kell, hogy jelentse”.⁷² Olcsóság, egyszerűség, méltányosabb perjogi kódex azok a hívószavak, amelyeket Haendel még a precizitás rovására is zászlájára tűzne a polgári perjog újjáépítése során.

3. Szoros értelemben véve a magyar polgári törvénykezési jog tudományterületén Haendel egy könyvvel és néhány tanulmánnyal jelentkezett.

Előbb a moratórium jogintézményével foglalkozott jogi és gazdasági szempontból. Tanulmányában a moratórium fogalmát így határozza meg: „...moratórium alatt azt a halasztást értik, amely a teljesítőképességet korlátozó okokból, közvetlenül a törvény erejénél fogva, vagy bírói rendelkezés következtében lép hatályba”.⁷³ Ezen biztos fogalmi alapon aztán a moratórium jellemző tulajdonságaival, az intézmény történeti fejlődésével, majd a gazdaság és jog világában való szerepével, érvényesülési módjaival, sajátos fajtáival és elhatárolási kérdésekkel foglalkozik, kritizálva a hatályos jog merev megoldásait. *De lege ferenda* az individualizált, a bírói megítélés alapján biztosított fizetési haladékot előtérbe helyező megoldások mellett tör lándzsát.

Két tanulmányban is foglalkozik a perbeli cselekmények kötelező koncentrációjának kérdésével, hangsúlyozva, hogy a koncentrálás jelentős mértékben összefügg az adott perjogi rendszerben érvényesülő perjogi alapelvek kérdésével, és hogy „a perbeli cselekmények összesítése nemcsak a per alakját, hanem a per érdemét is lényegesen befolyásolja”.⁷⁴ A korabeli perjogban nagy jelentőséget kapó kérdést, amelyet esetlegességi elvnek is nevez, történeti, elméleti és gyakorlati szempontból is körbejárja tartalmilag jelentős mértékben egybecsengő tanulmányaiban.

Haendel harmadik kismonográfiája először próbál meg átfogó összefoglalást adni a magyar jogi irodalomban a szegénységi jog, vagy másképpen a szegényjog kérdésköréről.⁷⁵ A szerző az állam kötelességének tekinti, hogy a jogegyenlőség elvéből kiindulva a bírói jogvédelem – főszabályként nem ingyenes – igénybevételét a vagyontalan, a peres költségeket megfizetni nem képes jogkeresők számára is lehetővé tegye. Ennek egyik biztosítéka a szegényjogi jogintézmények – az illetékmentes eljárás és a díjmentes képviselő igénybevételi lehetősége – kialakítása. Haendel a hatályos tételes jogi szabályok ismertetése és kritikája mellett különös figyelmet szentel azoknak az érdekkonfliktusoknak és visszaélési lehetőségeknek, amelyek a létjogosultságában megkérdőjelezhetetlen jogintézményt (lásd háborús évek, gazdasági

72 Uo., 160.

73 HAENDEL Vilmos: A moratóriumról általában és az egyéni moratóriumról (Pp. 397. §. I. 2.), *Miskolci Jogászet* 9. (1933/5.), 50–53. (1933/6.), 66–69. Miskolci Jogászet Könyvtára, 92/4. sz., Miskolc, 1933.

74 HAENDEL Vilmos: A perbeli cselekmények koncentrációja a magyar perjogi fejlődés szolgálatában, *Miskolci Jogászet* 8. (1932/5–6), 46.; uó: A perbeli cselekmények összpontosításáról, in: *Emlékkönyv Kolosváry Bálint jogtanári működésének 40. évfordulójára*, Grill, Budapest, 1939. 178.

75 SZEPESVÁRALJAI HAENDEL Vilmos: *A szegényjog a magyar polgári peres eljárásban és annak kritikája*, A tiszai ág. ev. egyházkerület miskolci Jogakadémiája tudományos értekezéseinek tára, 36., Ludwig István könyvnyomdája, Miskolc, 1936.

válság) körül vehetik. A vonatkozó jogszabályok számbavétele után a szegényjogban való részesítés feltételeit, a szegényjog tartalmát és eljárásjogi konzekvenciáit, így a szegényjog iránti kérelem és a pártfogó ügyvéd eljárásával kapcsolatos szabályokat ismerteti és bírálja *de lege ferenda* a szerző.

Ezen könyve egy részletkérdésével foglalkozik, és Haendel – sokszor hangoztatott – szociális érzékenységet bizonyítja utolsó tanulmánya, amely a *Miskolci Jogászélet*-ben jelent meg.⁷⁶ A korabeli szabályok szerint a szegény peres fél részére kirendelt ügyvéd a perköltségben marasztalt ellenféltől közvetlenül igényelhetette igazolt kiadásait és díjait. Haendel tanulmányában azt vizsgálja meg, hogy az ügyvéd ezen igénye milyen jogi természettel bír, vagyis azt vizsgálja, milyen jogi konstrukcióval írható le a képviselt fél, az ügyvéd és a perbeli ellenfél kapcsolata az ügyvéd felmerült költségeinek tekintetében. *De lege ferenda* javaslatot is megfogalmazó tanulmányában, amely alaposan, elméleti és gyakorlati oldalról is körbejárja a témát, Haendel arra a következtetésre jut, hogy az ügyvéd az ellenféllel szemben mint a pártfogolt ügyfél „törvényes engedményese” érvényesítheti költségköveteléseit. Vagyis ebben az összefüggésben az ügyfél mint engedményező és az ügyvéd mint engedményes között egy visszerthes „törvényi engedmény” valósul meg. Ez a szegényképviselőt magánjogi jellegét aláhúzó konstrukció már a szegényjogról írott monográfiájában is megjelent, de itt hangsúlyosabban fejti ki sajátos álláspontját, és védi meg az azt vitató elméletekkel szemben.

B. Valószínűleg újságíró tevékenységének is köszönhetően élénkült meg Haendel érdeklődése a tömegtájékoztatás kérdései iránt, ami egy-egy 1939-ben és 1942-ben megjelent, tartalmilag jelentős részben egybecsengő írásában manifesztálódott. Ezen írásokban a „nyílt állami propaganda” mellett tör lándzsát, és azt az állam egyik legfontosabb feladatának jelöli meg. A diktatórikus, tekintélyuralmi államok politikai és társadalmi propaganda terén elért eredményeiből indul ki, amikor is „az uralomra jutott totális, nemzeti szocialista, fasiszta pártok programjukat az állam kizárólagos programjává téve a propagandát maguk részére mintegy kisajátították, »államosították«, vagy legalább is a legszigorúbb állami ellenőrzés, gyámködés alá vették”.⁷⁷ Azt javasolja, hogy a nem totális berendezkedésű államoknak is ezt az utat kell járniuk, és élniük kell a nyílt állami propaganda eszközeivel. Az államoknak a gazdasági életben megszokott módon, „elamerikaisodott” propagandaeszközökkel mintegy „reklámozniuk” kell céljaikat, a társadalom érdekében kifejtett tevékenységüket. A hatalmas pénzüsszegeket felemésztő eredményes társadalmi és politikai propagandatevékenység csak az állami költségvetésből fedezhető, mivel a gazdasági tőke esetleges bevonása a sajtót pártpolitikai célok számára megvásárolhatóvá tenné. A tisztességes és tiszta propaganda ezért csak állami lehet. Haendel kijelenti, hogy a nagyközönség szuggerálásának jelentőségét először a tekintélyuralmi rendszerek ismerték fel. Ezen megállapítás után – legalábbis 1939-es írásában

76 SZEPESVÁRALJAI HAENDEL Vilmos: A pártfogó ügyvéd költségigényének jogi természete, *Miskolci Jogászélet* 19. (1943/4.), 49–57.

77 SZEPESVÁRALJAI HAENDEL Vilmos: A propaganda, *Magyar Szemle* XXXVII. kötet, 1939. szeptember–december, 43.

– még bizonyos távolságtartással rögtön a „tisztességes” állami propaganda jellemzőire tér át, 1942-ben ez a kontraszt azonban már eltűnik. Az 1939-es Haendel szerint az állami propaganda, ha tisztességes eszközökkel akarja meghódítani a nemzeti társadalmat, „akkor az állami propagandaszerv soha nem hirdethet valótlan tényeket és adatokat, vagy olyan terveket, amelyek megvalósítására egyáltalában nem, vagy a hirdetett tervtől lényegesen eltérően kerül sor”.⁷⁸ Ez a kitétel 1942-ben is megjelenik, de Haendel ekkor már a „salus rei publicae” érdekében a valótlan belső hírverést is – „pia fraus”-ként – megengedhetőnek tartja.⁷⁹

Míg a parancsuralmi rendszerekben az uralkodó párt saját programját teszi az állami propaganda tárgyává, addig a nem totális államokban ez nem tűrhető el, itt a pártpolitikától mentes, egészséges és egységes nemzeti közvélemény kialakítása lehet csak az állami propaganda célja.⁸⁰ Ezt hirdeti Haendel névleg 1942-ben is, de több bekezdésben is elismeréssel adózik a német propaganda eszközeinek és eredményeinek „a nép hite és bizalma, sőt önbizalma” növelése terén.⁸¹ Míg korábbi írásában nem szól erről, utóbb a nem totális berendezkedésű államok propaganda-tevékenysége kapcsán említi, hogy azzal szemben megnyilvánuló kritika „különösen befelé és béke állapotban” nem hallgattatható el, és ezen államokban „a kellő ellenőrzés kifejtése mellett pártkülönbségre való tekintet nélkül megengedhetővé kell tenni bárki részéről is a nyílt állami propaganda kifejtésében való részvételt, aminek határt csak a világnézeti hovatartozás szabhat”. Ezen gondolat kapcsán – a kormánypártot ekkor már jobbról támadó újságíróként – Haendel keze saját maga felé hajlónak tűnik, bár a hazai állami propaganda kiépítettségével nem elégedett, és az „új, egységes, céltudatos és öntudatos magyar szemlélet” hiánya felett sajnálkozik.⁸² A két hasonló gondolatmenetű íráson egyértelműen kimutatható Haendel politikai álláspontjának változása. Gondolatai 1942-es változata – fasiszta sajtótermeként – szintén index alá került.

Elfeledett jogtanár, elfeledett jogi író és felejtetni való politikus – mondhatná az olvasó. Jellegzetes 20. századi magyar sors, be nem teljesedett ígéret – mondhatjuk, a ma rendelkezésre álló források alapján először és talán utoljára pillantást vetve ifj. Haendel Vilmos miskolci jogakadémiai professzor életére és írásaira.

78 HAENDEL: Propaganda, i. m. 45.

79 SZEPESVÁRALJAI HAENDEL Vilmos: Korszerű belhírverés, *Miskolci Jogászélet* 18. (1942/1.), 6.

80 HAENDEL: Propaganda, i. m. 46.

81 HAENDEL: Belhírverés, i. m. 7.

82 Uo. 8. Ugyanígy már Propaganda, 47.

III. MUNKÁI

- *Modern magánjogi elméletek különös tekintettel a szovjet polgári törvénykönyvre: Jobbölcséleti tanulmány a magánjog tárgyköréből*, M. Nemzeti Könyv- és Lapkiadó-Vállalat Rt., Debrecen, 1930. 157 lap
- A perbeli cselekmények koncentrációja a magyar perjogi fejlődés szolgálatában, *Miskolci Jogászélet* 8. (1932/5–6.), 46–52. = Miskolci Jogászélet könyvtára, 83. sz., Miskolc, 1932, 27 lap
- A moratóriumról általában és az egyéni moratóriumról (Pp. 397. §. I. 2.), *Miskolci Jogászélet* 9. (1933/5.), 50–53, (1933/6.), 66–69. = Miskolci Jogászélet könyvtára, 92/4. sz., Miskolc, 1933, 27 lap
- A Szovjetunió polgári perjogának alapvonalai, *Miskolci Jogászélet* 10. (1934/5–6.), 35–44, (1934/7–8), 56–63. = Miskolci Jogászélet Könyvtára, Új sorozat, 7. sz., Miskolc, 1934, 52 lap
- Indítvány jogintézményeink történeti ornamentikájának visszaállítására, *Miskolci Jogászélet* 11. (1935/4), 84–86.
- A kisebbségi intézetről, *Miskolci Jogászélet* 11. (1935/9–10.), 216–221. = Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új sorozat 12., Miskolc, 1935, 8 lap
- *Az osztrák polgári perjog alapvonalai párhuzamban a magyar polgári perjoggal = Die Grundzüge des österreichischen Zivilprozessrechts verglichen mit dem ungarischen Zivilprozessrechte*, Városi Nyomda, Debrecen, 1936, 173 lap
- *A szegényjog a magyar polgári peres eljárásban és annak kritikája*, A tiszai ág. ev. egyházkerület miskolci Jogakadémiája tudományos értekezéseinek tára, 36., Ludwig István könyvnyomdája, Miskolc, 1936, 171 lap
- Előszó, *Miskolci Jogászélet* 15. (1939/1–5.), 3. = *Húsz év jogfejlődése a csonka országban és a volt cseh megszállt területeken (1918–1938): Párhuzamos feldolgozásban*, összeállította SZEPESVÁRALJAI HAENDEL Vilmos, Ludwig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1939, 3.
- A váltó és csekkjog alakulása a csonka országban és a volt cseh megszállt területeken 1918-tól 1938-ig, *Miskolci Jogászélet* 15. (1939/1–5.), 146–147.
- A polgári eljárási jog, főként a Pp. alakulása a csonka országban 1918-tól 1938-ig, *Miskolci Jogászélet* 15. (1939/1–5.), 160–171.
- A magyar polgári törvénykezési jognak, főként az oktatási módszereiről, *Miskolci Jogászélet* 15. (1939/6.), 314–317.
- A propaganda, *Magyar Szemle* XXXVII. kötet, 1939. szeptember–december, 42–49.
- A perbeli cselekmények összpontosításáról. *Emlékkönyv Kolosváry Bálint jogtanári működésének 40. évfordulójára*, Grill, Budapest, 1939, 177–195.
- Jogösszehasonlító szemelvények a polgári perjog köréből, *Miskolci Jogászélet* 12. (1936/5–6.), 89–94., (1936/7–8.), 116–121., (1936/9–10), 127–135. = Miskolci Jogászélet Könyvtára. Új sorozat 15., Miskolc, 1936. 32 lap.
- Korszerű behírvetés, *Miskolci Jogászélet* 18. (1942/1.), 2–8.

- A pártfogó ügyvéd költségigényének jogi természete, *Miskolci Jogászélet* 19. (1943/4.), 49–57.

Könyvismeretések

- Albert von Kaas – Fedor von Lazarovics: Der Bolschewismus in Ungarn, *Protestáns Szemle* (1931), 215–220.
- Vitéz Barcza Ferenc: Váltójog a gyakorlatban, *Miskolci Jogászélet* 7. (1931), 68.
- Zivilprozess in den europäischen Staaten and ihren Kolonien (Leske-Loewenfeld, Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr), *Miskolci Jogászélet* 7. (1931), 68–69.
- Kacsóh Bálint: Kereskedelmi törvényünk általános határozataihoz, *Miskolci Jogászélet* 8. (1932/5–6.), 21.
- Stefan v. Szászy: Der Parteiwille und die Bestimmung der lex obligationis in der ungarischen gerichtlichen Praxis, *Miskolci Jogászélet* 8. (1932/7–8.), 69–70.
- Kőrösi Kálmán: Az ügyvédi rendtartás reformjának alapelvei, *Miskolci Jogászélet* 9. (1933/1.), 9–11.
- Az ügyvédi rendtartás reformjának alapelvei. Kőrösi Kálmán könyve, *Debreceni Szemle* (1933/7), 294–296.
- Stiassny József: Jogi és gazdasági kézikönyv ipar és kereskedelem számára, *Miskolci Jogászélet* 12. (1936/3–4.), 59–60.

HÉBELT EDE*

1879–1961

---

* Írta: Prugberger Tamás professzor emeritus, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrár- és Munkajogi Tanszék.

Hébelt Ede ügyvéd, eperjesi jogtanár és politikus 1879-ben született Budapesten fővárosi köztisztviselői családból. Apja Budapest Főváros pénzügyi osztályának a vezetője volt. A budapesti Ágotai Evangélikus Főgimnáziumában érettségizett. Azt követően beiratkozott a Pázmány Péter Tudomány Egyetem Jogi Karára, amelyet sikeresen elvégzett oly módon, hogy egy évig a Berliini Királyi Frigyes Vilmos Egyetem joghallgatója volt. Ezután ügyvédjelöltként három neves ügyvédi irodában dolgozott. Principálisai meg voltak elégedve vele. Az egységesített ügyvédi és bíró szakvizsgát néhány éves gyakorlati tapasztalat és elméleti felkészültség birtokában sikerrel tette le. Budapesten ügyvédi irodát nyitott, közben azonban beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Fakultására, mivel hivatása szerint orvos szeretett volna lenni. Anyagi körülményei miatt azonban orvosi tanulmányainak a folytatását fel kellett adnia.¹

Erről a korai ügyvédi időszakáról azonban életrajzának megírója, Kárpáti László sem tudott adatokat találni, ideértve klientúrájának a körét is.² Annyit sikerült kiderítenie, hogy ügyvédi praxisának eme korai időszakában is már tudatosan készült tudományos kutatói és főiskolai jogi oktatói pályára, mert a nagybátyja után örökölt vagyonból egyéves tanulmánykörútra indult Franciaországba, Németországba és az Egyesült Királyságba. Valószínű az is, hogy klientúrájának kiépítését az Evangélikus Egyház segíthette, és lelkiismeretes, valamint szakmailag színvonalas ügyvédi tevékenységére tekintettel, ügyfélköre szegényebb evangélikus vallású ügyfelekből tevődött össze. Egyúttal tartós megbízással vagy rendszeres megbízatásokkal a Fővárosi Ágotai Egyház, illetve a püspökség jogtanácsosa volt, amire abból lehet következtetni, hogy az Eperjesi Ágotai Evangélikus Jogakadémia meghívja tanárának 1908-ban a polgári jogi és a bányajogi tanszékre. 1912-ben jelenik meg nyomtatásban mintegy 300 oldalas monográfiája *Tanulmányok a jogügyletekről* címen. E munkájába kisebb, esetjogi cikkeket is bedolgozta, amelyek a magánjogi szerződések körében ügyvédi gyakorlata során felmerültek. E munkája országosan ismertté tette nevét, és ezzel habilitált 1915-ben a Kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán, és nyerte el az egyetemi magántanári képesítést. Azt nem lehet tudni, hogy ekkor vált az Eperjesi Jogakadémián nyilvános rendes tanárrá, vagy már korábban, mivel monográfiájának borítólapján neve alatt titulusként csak az „eperjesi jogtanár” megjelölés szerepel. A jogakadémiák gyakorlata ugyanis az volt, hogy a habilitáció nélküli jogakadémiai tanárok a rendkívüli tanári státuszból rendes tanáriba habilitációjuk után kerültek.³ E munkáján kívül még három műve jelent meg. Az egyik jogelméleti-jogszociológiai témakörben, ami *A jogtudomány szociológiai vagy kritikai módszere* címet viseli, és 1912-ben publikálta. A *Jogtudományi Közlönyben* 1916-ban jelent meg tőle a *Jogegységesítési törekvések* című tanulmány, amelynek fő érdeme, hogy ráirányítja a figyelmet a magánjogi kodifikáció földrajzi, gazdasági vetületeire és hatásaira, valamint a szomszédos országokkal való együttműködést,

1 KÁRPÁTI László: *A szegények ügyvédje. Hébelt Ede élete és munkássága*. Az Országos Ügyvédi Tanács kiadása, Budapest, 1979.

2 KÁRPÁTI: i. m.

3 NÁDAS György: *A felsőoktatásban dolgozók munkaviszonya*. Debreceni Egyetem kiadás, Debrecen.

továbbá az egymáshoz közeledő kódexek megalkotását szorgalmazza. Mindemellett mindenképp említendő a *Tanulmányok a jogügyletekről* c. írása is.

Baloldali társadalompolitikai beállítottsága és szociális igazságérzete egyre erőteljesebben eltávolítja a kifejezetten elméleti kutatásoktól. Tanárként egyre erőteljesebben kritizálja a Tisza István és részben ifj. Andrassy Gyula erős asszimilációs célkitűzésű nemzetiségi politikáját, amelyet Eötvös József is korábban keményen bírált. Feltárta a szlovákság szorult anyagi helyzetét és a szlovákság erőszakos magyarosítását, amelyről egyik Felvidékről származott szövetkezeti kutatóintézeti munkatársa azt mondta, hogy ha nem jön Trianon, ma már nem lenne szlovákság. Hirdette, hogy a Maszaryk–Benes-féle cseh nemzeti mozgalom sokkal liberálisabb és demokratikusabb, mint a parasztságot elnyomó és a földbirtokosi érdekeket kiszolgáló feudális magyar politika. Előadásaiban nemcsak a Jogakadémián, hanem a Galilei Kör ismeretterjesztő rendezvényein példaképpül állította hallgatói elé a cseh nemzeti mozgalmat, ami miatt a Jogakadémia vezetése választás elé állítja azzal, hogy vagy lemond átmenetileg a joghallgatók részére történő eladásainak megtartásáról, vagy ha ezt nem teszi, fegyelmi eljárást indítanak ellene.⁴ A Jogakadémia vezetése joggal róta fel neki, hogy előadásaival feltűzelte a szlovákságot a Magyarországtól való elszakadásra és a csehekhez való csatlakozásra, amivel elősegítette a szlovák nemzeti mozgalomnak a cseh nemzeti mozgalommal történő együttműködését és a Felvidék elvesztését. Talán ő maga is úgy látta, hogy a szlovákságnak jobb lesz a helyzete egy egységes demokratikus csehszlovák államban, mintha autonómiát kapnának a feudális Magyarországon. Lehet, hogy közvetett elősegítője volt a rövid életű Eperjesi Szlovák Tanácsköztársaság megalakulásának is.

Természetjogi mércével és a helyes jog Somló Bódog-i követelmény szerinti igazság, és szociális világnézete következtében már 1905-től a magyar Szociáldemokrata Párt tagja, amiben köze lehetett az ugyanezen évben tartott munkássztrájk véres leverésének („véres csütörtök”). 1910-ben a Népszava Országos Reformbizottságának felhívására, amely a feudális magyar légkör elleni harcot és az ország demokratizálását tűzte ki célul, azonnal jelentkezik. Ezt megelőzően azonban már a Galilei Kör tagja, ahol közvetlen kapcsolatba kerül Jászi Oszkárral és Somló Bódoggal, valamint a kör más neves tagjaival. Nyilván ez hozzásegítette őt a Kolozsvári Egyetemen történt habilitációjához. 1915-től a Radikális Párt tagja. Az 1918-as őszirózsás forradalom következményeként Tisza Istvánt a miniszterelnöki székben gróf Károlyi Mihály követte. A Károlyi-kormány azonnal berendelte a Kultuszminisztériumba, ahol a diákügyek osztályán a segélyezésekkel kapcsolatos feladatok referenseként dolgozott. Ezt a feladatkörét a minisztériumban a Károlyi-kormány leköszönése után a Tanácsköztársaság ideje alatt továbbra is ellátta, egyúttal pedig a Pázmány Péter Tudományegyetem Jogi Karának munkás esti egyetemén tartott előadásokat. A Tanácsköztársaság bukását követően belép a Magyar Szociáldemokrata Pártba, és annak jogvédő irodáját vezeti. A Tanácsköztársaság bukását követően megindul az itthon maradt tíz biztossal szembeni büntetőper. Ő is más ügyvédekkel együtt

4 BRUCKNER Győző: *A Miskolci Jogakadémia múltja és kultúrmunkássága. 1919–1949*. Miskolc, 1996. 18.

védői megbízást kapott. Hasonlóan ahhoz, ahogy ez 1956 után is történt, az összes ügyvédet, aki nem tetszik a Horthy kormányzói hatalom mellett szervező rezsimnek, lemondadják. Hébelt ellenállt, végül azonban a sok rendőri zaklatás miatt ő is lemondott a képviselőről. A jogtanári pálya láthatóan még midig vonzza, mivel 1920 októberében, amikor már Miskolcra települt a Jogakadémia, a tanítás megkezdését megelőző napon megérkezik Miskolcra, és folytatni kívánja tanári munkásságát a már áttelepült Jogakadémián. A Jogakadémia tanári testülete és vezetése számít is rá, számításba is veszi, már csak azért is, mert nem minden professzor jött át Miskolcra. Emiatt súlyos tanárihánnal küzdenek. Többen a Kassai Jogakadémiára mentek, és ott tanítottak mindaddig, amíg a csehszlovák hatóságok rövidesen meg nem vonták a működés jogát. Mások pedig Budapestre költöztek, és ügyvédként folytatták jogászai tevékenységüket. Hébelt Edével szemben azonban röviddel Miskolcra érkezése után a Hegyaljai Evangélikus Törvényszék fegyelmi eljárást indított a Károlyi-kormány és a Tanácsköztársaság idején kifejtett politikai tevékenysége miatt, és állásából felfüggesztette, megvonva tőle az eljárás befejeződéséig a „venia legendi” jogát. A Hegyaljai Evangélikus Törvényszék e két vádpont alapján 1922-ben hivatalvesztésre ítélte, jöllehet mind a Károlyi-kormány, mind a Tanácsköztársaság ideje alatt beosztotti ifjúsági-szociális hivatali tevékenységet a közoktatásügyi népbiztosság munkatársaként látott el, a két rezsim által elkövetett jogtiprásokban és a Trianonhoz vezető nemzetáruló tevékenységében nem vett részt. Ugyanis egyik rezsim sem felső, sem középvezetésének nem volt tagja. Amiért valóban felelősségre lehetett volna Hébeltet vonni, az a fent már jelzett eperjesi előadói tevékenysége volt. Mivel ezt a fonákságot érezte, a Miskolci Törvényszéknél keresettel kérte a professzori állásába történő visszahelyezést, amit azonban az 1926. július elején hozott jogerős bírósági ítélet elutasított. Ezt Brukner Győző ismertette a kari tanács ülésén, egyúttal pedig intézkedést tett Hébelt Ede megüresedett tanári állásának a betöltésére. Így visszamenőleges hatállyal 1922-ben megszűnt Hébelt Ede professzori státusza a Miskolci Jogakadémián. Perújítással még próbálkozott, ám ez sem hozott eredményt, mivel 1936-ban helyben hagyásra került az 1926-ban jogerőssé vált hivatalvesztést megerősítő ítélet.⁵

Beck Salamon így számolt be Hébelt fegyelmi ügyéről: „Amikor Sopronban szocialista programmal megválasztották képviselőnek, Klebelsberg akkori miniszter ellenjelöltjeként, egyszerre ráterelődtött a figyelem. A következményt az Egyház azzal vonta le, hogy fegyelmi vizsgálatot rendelt el ellene és egyidejűleg felfüggesztette állásából. A fegyelmi eljárás igen hosszadalmasan folyt. Hébelt nagy szívóssággal védekezett, csak úgy öntötte a beadványokat, amiknek megszerkesztésében, én mint bejelentett védője, segítettem.”⁶

5 Hébelt Ede fegyelmi ügyéről tudósít a *Reggeli Hírlap* (Miskolc) 1926. júl. 4-i száma. További forrás: Miskolci Jogakadémia kari ülési jegyzőkönyvek (Melléklet) 1933–34. VIII. kötet 47., valamint SZONTAGH Vilmos: Közigazgatásjogi problémák. *Miskolci Jogászélet* 1936. 69–77.; Lásd még: STIPTA István: *Hetven éve történt. Az eperjesi evangélikus jogakadémia áttelepülése 1918/19-ben*. Napjaink 1989/3. sz. 11–14.

6 BECK Salamon: *Egy öreg jogász tövistermései*. A szerző kiadása. Budapest, 1961. 6.

További életpályáját a szegények ügyvédjekénti fellépés és a baloldali értelmű politikusokkal, SZDP-tagokkal, valamint a kommunistákkal szemben indított büntetőperekben a védői szerep határozza meg. 1919 őszétől, amikor megalakul az SZDP jogvédő Irodája, annak egyik vezetője lett. 1922 és 26 között a soproni körzet, a „hűség városa” Klebelsberg Kunóval szemben nemzetgyűlési képviselőnek választja meg. Beck Salamon szerint ez még súlyosbította az ügye kimenetelét.

Mint nemzetgyűlési képviselő főleg az ország szociálpolitikáját, büntető- és polgári jogi peres eljárásainak szubjektívizmusát és túlkapasait, antiszociális, valamint egyesekkel szembeni pozitív, másokkal – nyilván a szegényekkel – szembeni negatív diszkriminációt, továbbá a közigazgatás hasonló alapállású működését bírálta. Ezekkel a visszasságokkal szemben számos törvényjavaslatot terjesztett elő felszólalásaival az államjog, a büntető eljárásjog, a közigazgatási jog, valamint részben a polgári jog területét érintve. Javasatait és a korszak jogrendszerét érintő kritikáit főleg a *Népszavában* publikálta. 1926 után visszatért ügyvédként a szegények, a baloldaliak, sőt a kommunistákat is védő tevékenységéhez, ami miatt egyre jobban eltávolodott a szociáldemokrata párt jobboldalra csúszó vezetésétől, és egyre inkább a párt radikális balszárnyához közeledett.

A II. világháború végeztével a Budapesti Jogi Karon megalakult a Marx Károly nevével fémjelzett kétéves esti oktatás, amelyek célja az volt, hogy mind a bírói szervezetet, mind az ügyészi apparátust, mind pedig a közigazgatást a dolgozó népből származó „gyorstalpalós” bírakkal, ügyészekkel és közigazgatási hivatalnokokkal töltsék fel, leváltva az osztályellenségnek kikiáltott, szakmailag jól képzett régi bírakat, ügyészeket és hivatalnokokat. Ekkor kap a Jog Kar új vezetésétől az esti munkásjogi tanfolyam vitelére címzetes egyetemi tanári megbízatást. A koalíciós korszak vége felé ő is javasolta az SZDP-nek a KMP-vel való egyesülését. Ezt követően országgyűlési képviselő, majd a két párt egyesüléséből kialakult MDP Központi Bizottságának tagja. Hosszúra nyúlt betegségtől szenvedve és passzivitásra kényszerülve 1961 júliusában halt meg.⁷

Összegezve Hébelt Ede életútját, az teljes mértékben egyéniségének, jellemének megfelelő volt. Nem volt egoista és karrierista. Altruista és segítőkész volt. A társadalmi igazságtalanságokra rendkívüli érzékenységgel reagált. Hébelt egyike volt azoknak a jogtudósoknak, akik a jog szociális szemléletét kívánták tovább mélyíteni.⁸ A baloldali érzelműeket és a volt szociáldemokratákból kényszerkommunistákká vált személyeket ért mellőzéseket, igazságtalanságokat igyekezett orvosolni. Ezt kezdte el az 1956-os forradalmat követő kommunista kádári–münnichi ellenforradalmi terror esetében is, amikor igyekezett a „megtévesztettet” menteni a felelősségre vonás alól. Főleg a Münnich Ferencz és Biszku Béla-féle eszement megtorlásokkal szemben nem tudott semmit sem tenni. Egyre inkább háttérbe szorult, ami felőrölte idegeit, és csalódottan halt meg. Amit igazságosnak érzett, azért

⁷ Kárpáti: i. m.

⁸ Nagyivú munkájának szánt 1912-ben megjelent monográfiája is a jogtudomány szociológiai és kritikai módszerét népszerűsítette. Lásd még: Szabadfalvi József: *Kísérlet az „új magyar jogfilozófia” megteremtésére a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2014. 36–37.

messzemenően kiállt. Nem volt elvtelen kompromisszumokra hajló ember, és ha ma élne, ugyanúgy kritizálná a mai balliberális politikát a globális politikába történt behódolás miatt, ami még jobban szétnyitotta a szociális ollót.⁹ Békés körülmények között egy kiváló kritikai érzékkel bíró analitikus és rendszerező tudós lehetett volna belőle. Szerencséjére azonban elkerülte kortársának, Ágoston Andrásnak a tragikus sorsát, aki hozzá hasonlóan meg akarta a magyar kötelmi jogot reformálni, a kollektív szerződés is beillesztve a munkával összefüggő szerződések rendszerébe,¹⁰ azonban még radikálisabb szemlélete miatt Hébelt Edénél jóval nagyobb szerepet vállalt a Tanácsköztársaságban, ezért a felelősségre vonás során kivégezték. Tudományos érdeme azonban emiatt nem hallgatható el, mint ahogy Hébelt Edée sem.

---

9 Magyar életrajzlexikon 1000–1990. Lásd még KÁRPÁTI: i. m.

10 BERKE Gyula: *A kollektív szerződés a magyar munkajogban*. Pécsi Munkajogi Közlemények, Monográfiák. 2. Utilites Bt., Pécs, 2014. 30–34.

HILSCHER REZSŐ*

1890–1957

---

* Írta: Petrasovszky Anna egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jegtörténeti Tanszék. A fénykép forrása: www.esely.org/kiadvanyok/1990_3/tartalom.pdf

I. HILSCHER REZSŐ ÉLETRAJZA

■ Hilscher Rezső – a két világháború közötti szociálpolitika nemzetközi hírélegjelentősebb hazai alakja¹ – 1890. január 18-án született Budapesten. Családja apai ágon a morvaországi Fulnekből származott. Német származású édesapja, Rudolf Hilscher kávé-, tea- és déligyümölcs-kereskedő volt, de vállalkozása a század elején tönkrement.² Édesanyja ágán több erdélyi, partiumi református lelkész is volt a családban, és gimnazista korában nagy hatással voltak rá a Budapesti Református Ifjúsági Egyesületben szerzett élmények, ezért a mélyen hívő református ’keresztény’ Rezső gyermekkorában a lelkészi hivatás választásán gondolkodott. Később azonban úgy döntött, hogy egyházi kötöttségektől mentesen fog embereken segítő hivatást gyakorolni.³ Költői tehetsége már ifjú korától versek írására ösztönözte, e versekben feltárulnak érzése, vívódásai, útkereső, rendszeresen önvizsgálatot tartó lelkivilága. Anyai nagyapjáról, a partiumi református lelkész Mády Sámuelről így ír: „Az alma messze hull a fától/ Én költő, ő meg prédikátor./ Ő égi mezőkön kalandoz,/ Én nem leszek hűtlen magamhoz/ Ő mennyei álmokat ötvöz,/ Én kötözve vagyok a földhöz./Arca sugaras, áldott béke,/ Enyém meg ég harcok tüzebe”.⁴

Gimnáziumi tanulmányait a budapesti Lónyay Utcai Református Főgimnáziumban végezte, közvetlenül az érettségi vizsgák előtt azonban egy Habsburg-ellenes diákcsíny miatt többedmagával eltanácsolták az intézményből, ezért az érettségi vizsgát a Nagykörsi Református Gimnáziumban tette le.⁵ Már 1907-től közigazgatási gyakornokként dolgozott az újpesti Városházán, miközben a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán tanult, ahol 1913-ban jogi diplomát szerzett. 1914-ben nevezték ki aljegyzőnek, majd – a frontszolgálaton lévő osztályvezető helyett – rábízták a közigazgatási osztály vezetését is. Az újpesti Városházán 1920-ig foglalkozott szegényügyi, gyermekvédelmi, közegészségügyi és oktatásügyi feladatokkal. Tisztessége, a rászoruló és az igazság melletti bátor kiállása már pályája elején megmutatkozott akkor, amikor felfedezte, hogy a közgyám – aki az akkori kormánypárt tekintélyes tagja volt – jelentős összeget sikkasztott el a közsegélyből: „Ha én polgármester lennék, ilyen embert nem engednék be többé

-
- 1 HEGYESI Gábor: Dr. Hilscher Rezső (1890–1957), Személyes vázlat egy tudósról, *Esély – Társadalm- és Szociálpolitikai Folyóirat*, 1990/3. szám, 50.
  - 2 SZÖLLŐSY Marianne: Az empátia volt a vezérelve, *Újpesti helytörténeti értesítő*, 2013. március, XX. évf. 1. szám, 29.
  - 3 LOMBOS Antal: Humanista örökség Újpesten, Az újpesti settlement emlékezete, 2. rész, *Újpesti Helytörténeti Értesítő*, 2017. június, XXIV. évf. 2. szám, 7.
  - 4 SZÁSZ Erzsébet: Családi emlékek Hilscher Rezsőről I., *Esély – Társadalm- és Szociálpolitikai Folyóirat*, 2019/3. szám, 114.
  - 5 Dr. Hilscher Rezső emlékezete Újpesten, *Újpesti Helytörténeti Értesítő*, 1999. március, VI. évf. 2. szám, 19.

a városházára” – állt polgármestere elé az ifjú Hilscher. Fellépésével el is érte, hogy a közgyámot kizárják a városházából.⁶

Már egyetemi hallgató korában foglalkoztatta a gyermekvédelem ügye. Látogatta a gyermekmenhelyeket, s az ott tapasztaltak alapján elhatározta, hogy a helyzet javításán fog fáradozni.⁷ Az alapító-szervező Erdődi-Harrach Béla egyetemi tanár hívására 1914-ben csatlakozott az angol mintára kialakított első hazai settlement,⁸ az 1912-ben a pamutgyári ipartelep mellett létrehozott újpesti Főiskolai Szociális Telep (1920-tól Egyetemi Szociálpolitikai Intézet, majd 1932-től Országos Szociálpolitikai Intézet) munkájába, és ettől kezdve a settlement-gondolat egyik kiemelkedő hazai apostola lett. E mozgalomban szerzett tapasztalatai döntő hatást gyakoroltak szociálpolitikai nézeteire és későbbi tevékenységére. A settlement az angol közgazdasági egyetemek azon mozgalma volt, amely a munkások életének felkarolását tűzte ki célul átfogó jelleggel. Az utolsó éves egyetemi hallgatók a munkájuk fejében a settlement épületében teljes ellátásban részesültek, osztályokba szervezett tevékenységüket szaktanárok irányították. Erdődi-Harrach Béla az úgynevezett Néphivatal megszervezésére hívta meg Hilscher Rezsőt, amely a népvédelmi osztály keretén belül működött. Ennek az osztálynak, valamint a népművelési osztálynak lett a vezetője, míg Erdődi-Harrach Béla az igazgató helyettese.⁹

A Néphivatal tevékenysége a szegény sorsú néprétegek valamennyi életviszonyának intézését próbálta felkarolni. „A »néphivatal« elnevezés nem jogvédő irodát rejt magában, hanem sokkal többet jelent. Az egyén (a család) minden erkölcsi, szociális vagy gazdasági értelmű fenyegetettségének, megtámadottságának elhárítását biztosító intézmény létesült általa.” [...] A néphivatalnak éppen úgy, mint az Intézet többi munkaágának szeme előtt, tevékenysége közben a társadalom egységének gondolata áll, és ennek a célnak a szolgálatában folytatja működését. [...] A néphivatal munkája éppen a legsúlyosabb erkölcsi, szociális és gazdasági helyzetben lévő családok irányában fejlődően ki, ezek számára nélkülözhetetlen szervvé vált, és az eredmények azt mutatják, hogy a jövő szociálpolitikájában, nagy részben a szociálpolitikai intézmények eredményes tevékenységének garanciájaképpen, a néphivatalok intézményes beállítása a szociálpolitika szervezetébe, elmaradhatatlan lesz” – fejtette ki Hilscher.¹⁰ A Néphivatal megadta a hozzáférőknek a szükséges jogi és egyéb tájékoztatásokat, elkészítette részükre a beadványokat, és el is juttatta

6 LOMBOS Antal: Tények, adatok Hilscher Rezső életéből, *Esély – Társadalom- és Szociálpolitikai Folyóirat*, 1990/3. szám, 4–5.

7 SZÖLLŐSY: i. m. (2013) 30.

8 Amennyiben nem számítjuk az 1905 óta Kolozsvárott működő kísérleti settlementet, amelyet az Erdélyi Múzeum Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya szervezett meg. L. HEGYESI: Egy szociálpolitikus életműve (Dr. Hilscher Rezső: 1890–1957) *Esély – Társadalom- és Szociálpolitikai Folyóirat*, 1990/3. szám, 23.

9 SZÁSZ: i. m. (2019) 116.; SZÖLLŐSY: i. m. (2013) 30., LOMBOS: i. m. (1990) 5.; HEGYESI: Egy szociálpolitikus életműve i. m. (1990) 24–25.

10 HILSCHER Rezső: A Főiskolai Szociális Telep tevékenysége és a settlement-munka módszere, in: *Bethlen Gábor Kör, Kolozsvár-Szeged Egyetemi Kiadványai 5.* (szerk.: Budai György), Hírlapkiadó- és Nyomdavidálat R. T., Szeged, 1929. 17–21.

az illetékes szervekhez, felvállalta ügyfeleinek képviselőit. Az 1920-as évek második felében évente több mint kétezer rászoruló ügyeit intézte. Mivel a munkások gyakran csak munkaidejük letelte után, este jelentek meg a Néphivatalban, ezért Hilscher Rezső gyakorta csak éjfél után ért haza hivatalából. Munkájában mindig lelkiismeretes, fáradhatatlan volt, szíven viselte az emberi sorsokat, és maga is rendszeresen felkereste a szegényegyedeket. Az újpesti munkások ezért bizalommal fordultak hozzá, úgy emlegették, hogy „a mi Apostolunk”, a „Doktor úr”.¹¹ 1927-ben írta róla Szabó Lőrinc *A tízezer magyar gyermek* című versét:

*A szürkeruhás fiatalember
mindenkin szeretne segíteni.
Nyolc éve dolgozik a kerületi
előljáróságban: türelemmel
hallgatja az idegen panaszokat;
segít, bár tudja, hogy nem sokat,
mert az ötvenezer magyar gyerek
közt – mondja ő maga is –
tízezer van, akinek
megváltás volna a
menhelyek irtózata is.
[...]
S vigasztal, tapintatosan, és
a referátumok adatai között
lelket kap lelkétől ez a szó:
„sorsüldözött”, ...¹²*

Hilscher Rezső szociálpolitikájának középpontjában a családvédelem állt, ebből adódóan tartotta megoldhatónak a gyermekek és fiatalok védelmét is, ezért létrehozták a családi patronázs intézményét, amelynek keretében a veszélyeztetett családokat állandó pártfogók rendszeresen látogatták. 1928-ban 1403 ilyen védett családja volt az intézetnek.¹³ A Népművelési Osztály keretében heti rendszerességgel tartottak kulturális előadásokat, tanfolyamokat, amelyeken a kor híres tudósai és művészei vettek részt, így például Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Zilahy Lajos, Kodolányi János és Szabó Lőrinc.¹⁴

Az Egyetemi Szociálpolitikai Intézetben végzett tevékenysége mellett 1920-tól a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaság-tudományi Karán a Közgazdaságtani és Szociálpolitikai Tanszék egyetemi adjunktusa is lett, majd 1928-ban egyetemi intézeti tanár. 1936-ban habilitált magántanárrá

11 HEGYESI: Egy szociálpolitikus életműve i. m. (1990) 24.; SZÁSZ: i. m. (2019) 120.; LOMBOS: i. m. (1990) 6–7.

12 SZABÓ LŐRINC: Tízezer magyar gyermek, *Pesti Napló*, 1927. április 17., 87. szám, 66.

13 LOMBOS: i. m. (1990) 6.

14 HEGYESI: Egy szociálpolitikus életműve, i. m. (1990) 24.; LOMBOS: i. m. (1990) 5.

az alkalmazott szociálpolitika tárgykörében, 1943-ban pedig ugyanitt rendes nyilvános tanári címet nyert el.¹⁵

Az 1929/30-as tanévben elnyerte az Alexander Humbold-ösztöndíjat, melynek során egy évig filozófiát hallgatott a berlini egyetemen. Járt külföldi tanulmányúton Dániában, Svédországban, Norvégiában, Hollandiában, 1948-ban és 1957-ben pedig Svájcban is. 1930-ban titkára, majd főtitkára lett a Szociális Haladás Nemzetközi Egyesülete magyar szekciójának, a Magyar Társadalompolitikai Társaságnak, és szerkesztette annak kiadványait: a *Szociális Traktátusokat*, a *Társadalompolitikai Jegyzeteket* és a *Társadalompolitikai Könyvtárat*.¹⁶

Az 1930-as években Újpesten városi képviselővé választották. Ebben a minőségében is igyekezett mindent megtenni a szegény sorsúak megsegítésére.¹⁷ Az 1933. évi városi „ínség-költségvetés” megtárgyalása során olyan szenvedélyesen lépett fel a rászorulókat érdekében, hogy a polgármester személyeskedő vádakkal illette, és megvonta tőle a szót. Ennek hatására Hilscher a sajtó útján magyarázta álláspontjának józan megfontoltságát és szociális érzékenységét, maga sem maradva mentes a személyeskedő kritikától: „Én csak arra kérem ismételtén Polgármester Úr, hogy színes buborékok és frázisok helyett igyekezzen arra, hogy a szegényeknek is jusson abból a hatalmas kenyérből egy darab, amely Önnek jutott”.¹⁸

Ugyanebben az időben tagja volt több munkabér-megállapító bizottságnak. Sokszor az órabérek filléres emelésébe is csak nehezen beleegyező nagytőkésekkkel kellett felvennie a harcot. A szociális gondoskodás terén végzett több évtizedes tevékenysége, szakmai és erkölcsi elismertsége eredményeként 1939-ben a Textilipari Szakmai Családpénztár, 1942-ben a Bányászati Családpénztár elnökévé választották.¹⁹

II. HILSCHER REZSŐ TEVÉKENYSÉGE A MISKOLCI EVANGÉLIKUS JOGAKADÉMIÁN

■ Hilscher Rezső a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaság-tudományi Karáról, ahol „rendes nyilvános tanári (professzori) címet kapott”,²⁰ 1944-ben politikai kényszerűségből távoznia kellett. Hírnevén túl talán annak köszönhetően is, hogy 1943-ban Miskolcon jelent meg *A modern szociálpolitika fejlődése* című munkája,²¹ a Miskolci Evangélikus Jogakadémia veszi oltalmá-

15 LOMBOS: i. m. (1990) 5.

16 HEGYESI: Személyes vázlat egy tudósról, i. m. (1990) 51.

17 KOVÁCS Judit: Egy Jókai-hős a XX. században, Emlékkülés dr. Hilscher Rezső születésének 90. évfordulóján, *Magyar Nemzet*, 1989. április 1. 3.

18 LOMBOS: i. m. (1990) 9–10.

19 HEGYESI: Egy szociálpolitikus életműve, i. m. (1990) 27–28. KOVÁCS: i. m. (1989) 3.

20 SZÁSZ: i. m. (2019) 116.

21 *A modern szociálpolitika fejlődése*, *Magyar Jogászélet könyvtára*, Miskolc, 1943.

ba.²² 1944 februárjában a Tiszai Evangélikus Egyházkerület Miskolci Jogakadémiája nyilvános rendes tanárnak hívta meg a közigazgatás és pénzügyi jogi tanszékre.²³ A hivatalos esküt 1944. március 2-án tette le,²⁴ így „hivatalosan ekkor kapcsolódott be a jogakadémia munkaközösségébe”.²⁵ A jogakadémián folyó oktatáson felül előadásokat tartott a Magyar Keresztyén Leányegyesületek Országos Szövetségének tardonai népiskoláján és az Evangéliumi Munkásszövetség előadás-sorozatának keretében Ózdon és Budapesten.²⁶ A háborús helyzet, a bombázások gyakorivá válása és a front közeledte azonban egyre jobban akadályozta a jogakadémia rendes működését, míg végül a kultuszminiszter rendeleti úton 1944. október 29. napjától bizonytalan időre beszüntettette a felsőoktatási intézmények működését.²⁷

Hilscher Rezső 1944 utolsó hónapjait a nyilas uralom, majd a szovjet ostrom idején Újpesten töltötte. Segített az üldözöttek bújtatásában, menekítésében,²⁸ majd pedig a svéd vöröskereszt segítségével népkonyhát szervezett.²⁹

A Miskolci Evangélikus Jogakadémia működése már a város ostromának befejeződését követő hetekben megindult, új oktatói gárdával. A korábbi tanárok közül Zelenka István mellett Hilscher Rezső tért vissza először Miskolcra 1945 áprilisában,³⁰ és hozzákezdtek az intézmény újjászervezéséhez. Az újjászervezett tanári kar 1945.

22 KOVÁCS: i. m. (1989) 3.

23 „Személyi változások: [...] Ugyanakkor tartotta ülését a városi tanárválasztó bizottság, amely dr. Hilscher Rezsőt nyilvános rendes tanári minőségben a közigazgatási pénzügyi jogi tanszékre meghívta, dr. Horváth Róbertet pedig ideiglenes minőségű nyilvános rendkívüli tanári minőségben megválasztotta.” 11. „[...] vegye tudomásul a közgyűlés, hogy a jogakadémián dr. Hilscher Rezsőt a közigazgatási-pénzügyi jogi tanszékre [...] meghívatott, [...] dr. Horváth Róbert a közgazdaságtan-pénzügyi statisztikai tanszékre ny. rk. tanári minőségben megválasztott.” 12. In: *Jegyzőkönyv a tiszai evangélikus egyházkerület 1946. évi október hó 10-én Nyíregyházán tartott rendes évi közgyűléséről* 11–18. Magyar Evangélikus Digitális Tár (MEDiT) – Konyv Site, medit.lutheran.hu, <https://medit.lutheran.hu/site/konyv/1981#book/301> (2020. január 27.)

24 „23. A jogakadémia dékánja beterjeszti jelentését a jogakadémia 1943/44. tanév működéséről. [...] 4. Tudomásul veszi a közgyűlés, hogy az igazgató választmány dr. Hilscher Rezsőt meghívás útján jogakadémiai nyilvános rendes tanárrá megválasztotta, s ő a hivatalos esküt 1944. március 2-án letette. Köszönti őt szeretettel és kéri munkájára a Mindenható bőséges áldását.” In: *Jegyzőkönyv a tiszai evangélikus egyházkerület 1944. évi július hó 28-án Nyíregyházán tartott rendes évi közgyűléséről*. Magyar Evangélikus Digitális Tár (MEDiT) – Konyv Site, medit.lutheran.hu, <https://medit.lutheran.hu/site/konyv/1981#book/301>, 2020. január. 27.

25 BRUCKNER Győző: *A Miskolci Jogakadémia múltja és kultúrmunkássága (1919–1949)*, A B-A-Z Megyei Levéltár és a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának közös kiadványa, Miskolc, 1996. 203.

26 BRUCKNER: i. m. (1996) 203.

27 STIPTA István: A miskolci jogakadémia jelentősége a régió jogászképzésében, in: *Miskolc a millicentenáriumi évében 2.* (szerk.: Dobrossy István), A B-A-Z Megyei Levéltár kiadványa, Miskolc, 1997. 389. STIPTA István: A Miskolci Evangélikus Jogakadémia (1919–1949), in: *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete, 1833–1923* (szerk.: KAJTÁR István – POHÁNKA Éva), Pécs, PTE-ÁJK, 2009. 82.

28 KOVÁCS: i. m. (1989) 3.

29 SZÁSZ: i. m. (2019) 123.

30 BRUCKNER Győző: *A Miskolci Jogakadémia múltja és kultúrmunkássága (1919–1949)*, A B-A-Z Megyei Levéltár és a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának közös kiadványa, Miskolc, 1996. 265.; STIPTA: i. m. (2009) 82.

szeptember 5-én alakult meg, és a dékánválasztást szeptember 11-re tűzték ki. A dékánválasztó ülésen azonban csak a két régi tanár, Zelenka István és Hilscher Rezső jelent meg.³¹ A kari szabályzatnak megfelelően leadták szavazatukat, amelynek eredményeként mindketten egy-egy szavazatot kaptak (nyilvánvalóan a másikuktól), és ezt követően sorsot húztak. Zelenka István lett a nyertes,³² így az 1945/46-os tanévben ő dékán, Hilscher pedig prodékán tisztséget töltött be a jogakadémián. A választás eredményét az evangélikus egyházkerület elnöksége megerősítette.³³ 1945 után Hilscher Rezső a bevezetés és a büntetőjog tantárgyak oktatását kapta feladatul.³⁴ Az ő hatását ismerhetjük fel abban, hogy már az újjászervezés kezdetén elhatározást nyert: a jogakadémia a dolgozók esti tanfolyamát is megindítja, amely meg is valósult.³⁵ Emellett 1945 és 1947 között a Budapesti Egyetem Bölcsészeti Karának Tanárképző Intézetében a társadalmi ismeretek című kötelező tantárgy előadója is volt.

A jogakadémia újjászervezését követően Hilscher Rezső egy olyan memorandumot is megfogalmazott, amely egy egyetemi jogi kar felállítását irányozta elő Miskolcon, kiegészítve egy kereskedelmi és ipari szakot is magában foglaló közgazdaság-tudományi, valamint szociálpolitikai fakultással. Felvetette, hogy a soproni bánya-, kohó- és erdőmérnöki, továbbá az evangélikus teológiai kart is hozzá lehetne csatolni ehhez az intézményhez, amelyet Kossuth Lajos Tudományegyetem néven lehetne létrehozni. Kifejtette azt is, hogy az egyetem evangélikus szellemiségben működhetne. Ennek a tervnek azonban a kor oktatáspolitikai viszonyai között nem volt igazi realitása.³⁶

Miskolci jogakadémiai oktatói évei alatt 1946-ban tudományos munkásságának elismeréseként a köztársasági elnök egyetemi címzetes rendkívüli tanári címet adományozott a részére. Életében 1947-ben jelennek meg utolsó publikációi.³⁷ A jogakadémiák 1949. augusztus 30. napján történő megszüntetéséig oktatója volt a miskolci jogakadémiának. A körülötte kialakult miskolci körnek és szellemiségnek, értékrendnek elvesztése nagy csapást jelentett számára.³⁸

31 BRUCKNER: i. m. (1996) 266.

32 STIPTA: i. m. (2009) 83.

33 „c) A közgyűlés tudomásul veszi, hogy a jogakadémia tanári kara az 1945/46–1947/48. tanévekre dékánjául dr. Zelenka István ny. rendes tanárt, az 1945/46. tanévre pedig prodékánná és kari jegyzővé dr. Hilscher Rezső ny. rendes tanárt választotta meg s a választást az egyházkerület elnöksége megerősítette.” *Jegyzőkönyv a tiszai evangélikus egyházkerület 1945. évi szeptember hó 27-én Nyíregyházán tartott rendes évi közgyűléséről*, Magyar Evangélikus Digitális Tár (MEDiT) – Konyv Site, medit.lutheran.hu, <https://medit.lutheran.hu/site/konyv/1981#book/301> (2020. január 27.) 21.

34 STIPTA: i. m. (2009) 83.

35 Uo.

36 BRUCKNER: i. m. (1996) 262.

37 A kommunális szociálpolitika, *Városi Szemle*, 1947/10. szám, 513–536.; A cselekedetek keresztényisége, *Élő Víz*, 1947. november 9-i száma.

38 SZÁSZ: i. m. (2019) 124.

III. AZ UTOLSÓ ÉVEK VISZONTAGSÁGAI

■ 1949-ben azonban nem csak a miskolci jogakadémiai műhely elvesztését kellett átélnie. Szeretett intézményét, az Országos Szociálpolitikai Intézetet 1949. január 1-i hatállyal a 12820/1948. számú kormányrendelet feloszlatta abból az elgondolásból, hogy a szocializmusban nem lesznek szociális problémák, ezért nincs szükség tovább az intézetre.³⁹

Az evangélikus egyház és az állam közötti tárgyalásokat lezáró, a Miskolci Evangélikus Jogakadémia megszűnését eredményező megállapodásban foglaltaknak megfelelően az állam a jogakadémia oktatói számára máshol biztosított egyetemi katedrát. Így került 1949 szeptemberében Hilscher Rezső Ruttkay Györggyel együtt a pécsi egyetem jogtudományi karára,⁴⁰ ahol kedvelt jogi tantárgyának, a közigazgatási jognak lehetett az előadója a közigazgatási és pénzügyi tanszék vezetőjeként. Itt azonban már sorozatos méltánytalanságok, megaláztatások, zaklatások érték.⁴¹ Fő tantárgyát csakhamar elvették tőle, és kisebb súlyú tárgyak előadója lett. Megakadályozták jogtörténeti előadásainak megtartását azzal az indokkal, hogy a bemutatandó 19. századi jogtudósok nem elég haladó szellemiségűek. Tanszékvezető beosztásából elmozdították, s egy rövid szakmai gyakorlattal és tudományos munkássággal rendelkező fiatal kollégát helyeztek föléje, aki csupán megbízott előadói státuszban oktatott.

Sokat vívódott az új tudományos minősítések életbe lépése miatt, és – bár tekintélyes tudományos irodalmi működése alapján a tudományok doktora címet is megérdemelte volna – végül nem adta be kérelmét egyetlen fokozat megszerzésére sem.⁴² Ezt azzal indokolta, hogy legfőbb műve mottójául egy Pál apostoltól származó bibliai idézetet választott, amivel csak azt érné el, hogy még inkább a „klerikális reakció” tagjai közé sorolnák. Az északi népfőiskolákról szóló másik jelentős munkáját pedig az új politikai viszonyok között már hátránynak számító Teleki Pál emlékének ajánlotta.⁴³

Végül egy, a korszakra jellemző provokáció hozta el egyetemi munkásságának lezárultát: egy barátjának vélt kollégájával az egyetem folyosóján beszélgetve előadta a kulákkérdéssel kapcsolatos őszinte álláspontját, melynek következtében néhány nappal később eltávolították az egyetemről, és 1955-ben kénytelen volt nyugdíjazását kérni.⁴⁴ Ennek ellenére élete végéig dolgozott „egy társadalomstatistikai munkán a bányászok életéről”, ami viszont már nem jutott el a kiadóhoz.⁴⁵

39 HEGYESI: Egy szociálpolitikus életműve, i. m. (1990) 28–29.

40 BRUCKNER: i. m. (1996) 270.

41 LOMBOS: i. m. (1990) 10–11.

42 SZÁSZ: i. m. (2019) 124.

43 Uo.

44 BRUCKNER: i. m. (1996) 271.

45 KOVÁCS: i. m. (1989) 3.

Mélységes csalódásként élte meg a kommunista diktatúrát és az 1956-os eseményeket. Az utolsó évtizedben átélt megpróbáltatások következtében súlyos szívbeteg lett. Életének hátralévő hónapjaiban szomorú verseket írt az 1956-os eseményekről, majd pedig a Svájci Népfőiskolai Szövetség meghívására tett tanulmányútjáról való hazatérését követően, 1957. október 19-én, 67 éves korában elhunyt.⁴⁶

IV. SZELLEMI HAGYATÉKÁNAK TOVÁBBÉLÉSE

■ Hilscher Rezső azzal a tudattal halt meg, hogy életműve összeomlott. Munkásságának értékére halála után majdnem két évtizeddel felesége és lánya hívta fel a szociálpolitikával foglalkozók figyelmét, akik az 1970-es évek második felében újból felfedezték és gondozásba vették szellemi hagyatékát.⁴⁷ Életével, életművével mind a mai napig foglalkozik a szakirodalom. Születése 90. évfordulója évében emlékülést tartottak. 1991-ben létrehozták a Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesületet. Miskolc Megyei Jogú Város közgyűlése szociális közalapítványt nevezett el a város egykori jogakadémiai tanáráról. 1999-ben Újpesten a volt Néphivatal épületében, a Klauzál utca 10. szám alatt emléksarkot állítottak tiszteletére. 2015-ben a Kulturális Örökség Napjaira kiállítást szerveztek a Főiskolai Szociális Telepről – az Egyetemi Szociálpolitikai Intézetről.⁴⁸

V. TUDOMÁNYOS ÉS SZOCIÁLIS TEVÉKENYSÉGE

■ Hilscher Rezső társadalompolitikai programja szerint az addigi szegénygondozást egy erős állami – és azt szervezeten támogató társadalmi – szociálpolitikának kell felváltania, mivel az igazi segítség nem a jótékonykodás, hanem a problémák újratermelődésének megakadályozása. A „szociális állam” kialakítása a cél, a piacgazdaságban szociálpolitikai fékek beépítésével a tőke és a munkavállalók „összebékítésének” megteremtése.

Szociálpolitikájának középpontjában a család állt: „Az emberi társadalom magja a család. A család otthon nélkül szétesik, széthull, s a visszahatás magán a társadalmon mutatkozik meg.”⁴⁹ Nem csupán az egyént, de a családját is támogatni kell, ennek során különös figyelmet fordítva a gyermekvédelemre. „A családvédelemnek már akkor akcióba kell lépnie, amikor a szorosan vett gyermekvédelem még nem működik. A családvédelem első sorban a családfenntartók védelme, mert a szorosan

46 SZÁSZ: i. m. (2019) 124–125.

47 GALYER Gyuláné: Találkozásom Hilscher Rezső életművével. *Esély*, 1990/3. szám, 18–20.

48 SZÁSZ: i. m. (2019) 126.

49 HILSCHER Rezső: *Bevezetés a szociálpolitikába*, MEKDSZ, Szövétnek, Budapest, 1928. 19.

vett gyermekvédelem közbelépésére a családfenntartók kellő védelme esetén nem is lesz szükség.”⁵⁰

Már pályája kezdetén, 1916-ban *Szegényügyi Közlemények* címmel szakmai folyóirat indításával próbálkozott, melyből azonban csak egy füzet jelent meg, 1917-ben pedig a *Szegényügy* című folyóiratának csak néhány száma látott napvilágot.⁵¹ 1924 és 1947 között jelentek meg fontosabb publikációi a *Diákvilágban*, a *Szociálpolitikai Évkönyvben*, a *Társadalomtudományi Füzetekben*, a *Szociális Traktátusokban*, a *Szociális Szemlében* és más kiadványokban. Legjelentősebb – általa is fő művének tekintett – munkája az 1928-ban kiadott *Bevezetés a szociálpolitikába*. A gyakorlati munkája során felmerülő számtalan kérdésről fejtette ki véleményét publikációiban, így a néphivatalokról és a settlement-tevékenységről, a népművelésről, külföldi tanulmányútjainak tapasztalatairól, a szociális kérdés és a vallás kapcsolatáról, a bányászság helyzetéről, az üzemi szociálpolitikáról, a szakmai családpénztárakról és a munkanélküliség elleni küzdelemről.

Élete során a politika és a hivatalos szervek részéről sokszor meg nem értésben részesült, és kevés elismerést kapott. Sohasem volt tagja egyetlen politikai pártnak sem. A két világháború között a jobboldali körök „titkos kommunistának” tartották, a baloldal „tolsztojánusnak” gúnyolta.⁵² Az 1950-es évek kommunista diktatúrája pedig „klerikális reakcióként” tekintett rá.⁵³

Feltétlen igazságra törekvő ember volt, ahogyan arra egyetlen leánygyermeke visszaemlékezik: „Apa még kicsi koromban felvilágosított, hogy a hazugság gyáva-ság, egy becsületes ember mindig ragaszkodik az igazsághoz, és felelős a cselekedeteiért. Ha véletlenül hibát követ el, azért vállalnia kell a felelősséget.”⁵⁴

Rendkívüli műveltséggel bírt, több mint tízezer kötetből állt a könyvtára, szerette a zenét. 1930-ban önéletrajzi jellegű regényt írt – melynek főhősében Both Ádámban önmagát jelenítette meg –, több mint száz költeményből álló összegyűjtött versei 2011-ben jelentek meg.⁵⁵

50 *Szegényügy*, 1. szám, Újpest, 1917. február.

51 LOMBOS: i. m. (2017) 5.

52 FABIÁN Dániel: József Attila és Szabó Lőrinc, *Vigilia* 1977. 42. évfolyam 11. szám, 772.

53 SZÁSZ: i. m. (2019) 124.

54 SZÁSZ: i. m. (2019) 119.; LOMBOS: i. m. (2017) 4.

55 *Hilscher Rezső összes versei*, Shirokuma Kft., Budapest, 2011.

MIKLER KÁROLY*

1872–1955

---

* Írta: Sály Pál egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi Tanszék.

I. ÉLETÚTJA

■ Mikler Károly 1872. augusztus 16-án született Nagykárolyban, ahol apja, Mikler Sámuel evangélikus lelkészként szolgált. A család 1874-ben Nagykőrösre költözött, mivel itt a családfő tanári állást kapott. Elemi tanulmányait és a középiskola első öt osztályát így Nagykőrösön végezte; abban a református főgimnáziumban tanult, ahol egykor Arany János is tanított. Apját, aki kiváló német és szlovák nyelvtudással rendelkezett, 1887-ben Besztercebánya lelkészévé választották. Középiskolai tanulmányait Selmecebányán fejezte be, jogi tanulmányait 1891–1895 között a budapesti egyetemen végezte.

1896-ban a budapesti királyi ítélőtáblán kezdte meg a joggyakorlatot, de még ugyanebben az évben a kassai királyi pénzügyigazgatóság fogalmazójává nevezték ki. 1897 júniusában választották az eperjesi jogakadémia tanárává. 1900-ban az államtudori oklevele mellé a jogtudori oklevelet is megszerezte. 1901-től a jogakadémia prodékánja volt (ami dékánhelyettesi tisztséget jelentett). 1903-ban választották dékánná: e vezető tisztségében – időről időre újraválasztva – két évtizeden keresztül, egészen a nyugdíjazásáig megmaradt. Közben 1908-ban – a kolozsvári egyetemen habilitálva – egyetemi magántanári képesítést szerzett. A jogakadémia 1919-ben az ő vezetésével menekült át Miskolcra.

1923 szeptemberében kérelmezte nyugdíjaztatását, kérelme elintézéséig szabadságot kapott, hivatalosan 1924. január 1-jével vonult nyugdíjba. Nyugdíjba vonulása – Bruckner Győző visszaemlékezése szerint – mindenkit meglepett. E döntés nyilvánvalóan összefüggött azzal, hogy a kormány 1923-ban – az ország igen nehéz pénzügyi helyzete miatt – a jogtanári állások után járó államsegélyek folyósítását megszüntette, s egyre fokozódó támadást indított a jogakadémiák ellen. Egy ideig Mikler még bekapcsolódott a jogakadémiák megmentése érdekében indított küzdelembe (ő szerkesztette azt az emlékiratot, melyet a Jogakadémiai Tanárok Országos Egyesülete Klebelsberg Kúnó kultuszminiszterhez intézett a jogakadémiák ügyében), amikor azonban ez hatástalan maradt, elveszítette kedvét és buzgósága ellankadt.¹

Nyugdíjazása után Budapestre költözött, ahol öccse fellendülő bankháznak jogtanácsosa lett. Folytatta az evangélikus egyház szolgálatát (többek között az egyetemes egyházfelügyelő jogi tanácsadójaként is tevékenykedett), s fenntartotta kapcsolatát a jogakadémiával egészen annak megszüntetéséig. Szeme világát elveszítve, magányosan töltötte utolsó éveit. 1955. január 1-jén hunyt el Balatonfüreden.

---

1 Vö. BRUCKNER Győző: *A miskolci jogakadémia múltja és kultúrmunkássága (1919–1949)*, szerk.: DOBROSSY István – STIPTA István, B.-A.-Z. Megyei Levéltár – Miskolci Egyetem ÁJK, Miskolc, 1996. 139. Bruckner szerint az is hozzájárulhatott Mikler nyugdíjba vonulásához, hogy a tanári kar (különösen Hacker Ervin) élesen támadta az általa alkalmazott, igazságtalan tandíjosztaléki rendszert (uo., 6. l.).

II. SZAKMAI-KÖZÉLETI TEVÉKENYSÉGE

■ Mikler Károly 1903-tól 1923-ig vezette dékánként az eperjesi, majd miskolci jogakadémiát. Novák István szerint Mikler személyében „egy megnyerő egyéniség, egy jeles tudós és az ifjúság igaz barátja állott a jogakadémia élén, aki [...] valami különleges kedves, patriarchális levegővel töltötte meg a főiskola életét s nyugodt fölényével, kedves lekötelező modorával valósággal második atyja volt a jogászoknak. [...] Támogatott és felkarolt minden tehetséget, figyelemmel kísérte jogászai munkáját, embert faragott belőlük s ha másként nem ment, még anyagi életlehetőséget is biztosított számukra.”² Dékánsága alatt – ahogy Boleratzky Lóránd írja – „már nyolc tanszéke volt a jogakadémiának s az Eperjes várossal kötött szerződés lehetővé tette volna két újabb (történelmi és filozófiai) tanszék betöltését is, ha ki nem tör közben a világháború. [...] 1908-ban államsegélyt biztosított a tanárok számára, akik így az állami jogakadémiai tanárokkal egy szintre kerültek.”³

A kollégium ebben az időszakban a virágkorát élte. 1910-ben az evangélikus egyház egyetemes közgyűlésén a tiszai egyházkerület előterjesztette az eperjesi csonka egyetem felállítására vonatkozó javaslatát.⁴ Mikler lelkes híve volt e nagyszabású elgondolásnak,⁵ melyet sajnos nem sikerült valóra váltani.

Mikler fő érdeme a jogakadémia Miskolcra való átmenekítése volt, melynek érdekében tárgyalt Geduly Henrikkel, a tiszai egyházkerület püspökével, Lovászy Márton vallás- és közoktatásügyi miniszterrel és Szentpáli Istvánnal, Miskolc polgármesterével.⁶ Novák szerint Mikler volt az az ember, „aki a főiskola megmentésének küzdelmét erős hittel, bátor evangéliumi lélekkel s a pillanati hangulatokon felülemelkedő tudós bölcs nyugalomával megharcolta”.⁷ Ahogy Boleratzky is kiemeli, Mikler érdeme az, hogy a költözés során ősi okiratokat, a bútorok egy részét, néhány könyvet és Than Mór Dessewffy Arisztidről készült híres festményét sikerült megmenteni.⁸

2 NOVÁK István: *Az eperjesi-miskolci jogászifjúság diákélete*, Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, 1941, 247.

3 BOLERATZKY Lóránd: Emlékezés Mikler Károly egyházjogász professzorra (1872–1955), in: ifj. SCHNELLER Károly (szerk.): *Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira*, Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1995. 118.

4 VÖ. BRUCKNER: i. m. 48.

5 VÖ. MIKLER Károly: *Az eperjesi egyetem eszméje*, *Evangelikus Órálló* 1912/5., 44–45.

6 VÖ. MIKLER Károly: *Az eperjesi ág. hitv. ev. egyházkerületi collegiumi Jogakadémiának 1918. december 28-án bekövetkezett cseh megszállás következtében Miskolcra történt áthelyezése*, in: uő: (szerk.): *Emlékkönyv a Bethlen Gábor által 1621 december 31. napján megkötött nikolsburgi béke háromszázados évfordulójára*, Református Főiskolai Könyvnyomda, Sárospatak, 1922. 217–224. STIPTA István: *Hetven éve történt. Az eperjesi evangélikus jogakadémia áttelepülése 1918/19-ben*, *Napjaink* 1989/3., 11–14.; HERCZEG Tünde: *Az Eperjesi Jogakadémia Miskolcra költöztetése (1918–1919)*, *Gömörország* 2015/2., 26–29.; DUROVICS Alex: *Eperjes – az evangélikus jogakadémia 1918/19-es tanéve és Miskolcra költözése*, *Gerundium* 2019/2., 80–89.

7 NOVÁK: i. m. 257.

8 BOLERATZKY: i. m. 7.

Mikler az eperjesi kollégiumban – részben dékánása előtt, részben azzal párhuzamosan – számos egyéb tisztséget is betöltött: a kollégium (azon belül a közös tanárértekezlet, a gyámintézet és a számvizsgáló bizottság) jegyzője, a kollégium levéltárosa, az első alapvizsgálati bizottság rendes tagja, majd elnöke, a második és a harmadik alapvizsgálati bizottság póttagja, az államtudományi államvizsgálati bizottság rendes tagja, majd elnöke, a jogtudományi államvizsgálati bizottság póttagja, a kollégium igazgatóválasztmányának tagja volt.

Aktív szerepet vállalt az eperjesi és a sárosvármegyei közéletben. Tagja volt a városi képviselőtestületnek, az eperjesi Széchenyi-kör igazgatóválasztmányának és több szakválasztmányának, Sáros vármegye törvényhatósági bizottságának, állandó választmányának és központi választmányának, továbbá a helyi Vöröskezeszt-egylet választmányának. 1906. május 22-én Budapesten ő képviselte Eperjes városát azon a tanácskozáson, mely Thököly hamvainak elhelyezéséről (Eperjessel szemben Késmárk javára) döntött.⁹

1898-tól 1904 végéig „sok buzgósággal és elismeréssel” szerkesztette az *Eperjesi Lapokat*, mely „a sárosvármegyei közvélemény hű tükrének és a helyi hírszolgálat tapintatos és megbízható orgánumának bizonyult”, s mely munkájával a vármegyének, a városnak, a Széchenyi-körnek és a kollégiumnak egyaránt nagy szolgálatot tett.¹⁰

Részt vett több országos szakmai szervezet munkájában és irányításában; az Evangélikus Tanárok és Tanítók Országos Egyesületének választmányi tagja, a Jogakadémiai Tanárok Országos Egyesületének társelnöke, 1915-től a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság választmányi tagjai volt.

Egyházát mindvégig odaadóan szolgálta, számos egyházi tisztséget betöltött: volt egyházmegyei jegyző, egyházmegyei törvényszéki bíró, 1906-tól 1924-ig a tiszai egyházkerület jegyzője, a hernádvecsei egyházközség felügyelője, 1927-től 1937-ig a budapesti egyházmegye felügyelője, egyházi iskolaszéki elnök, a tiszai egyházkerület tanügyi és jogügyi bizottságának tagja, az egyetemes egyház tanügyi bizottságának tagja, a zsinatelőkészítő bizottság és több zsinati bizottság tagja.

Végül Mikler szabadkőműves tevékenységére is érdemes röviden kitérnünk. Annak ellenére, hogy Gyurátz Ferenc evangélikus lelkész (későbbi püspök) 1886-ban megjelent művében rámutatott a szabadkőművesség kártékonyására,¹¹ az eperjesi kollégium több tanára páholytag lett. Közéjük tartozott Mikler is, aki előbb a kassai Resurrexit-páholyban tevékenykedett,¹² majd részt vett az eperjesi Thököly

9 Vö. CSENGEY Gusztáv (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1905–1906. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1906. 6.

10 Vö. SÁRUDY Vilmos (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1899–1900. iskolai évről*, Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1900. 21.

11 GYURÁTZ Ferenc: *A szabadkőművességről*, Pápa, 1886. Újabb kiadás: Magyar Nyugat Könyvkiadó, Vasszilvágy, 2007.

12 Vö. BENCZÜR Vilmos: *A kassai szabadkőművesség, 1870–1913: Haladás, Egyetértés, Resurrexit*, Kassai könyvnyomda és lapkiadó Rt., Kassa, 1914. 16.

Imre-páholy megalapításában, s egyben a páholy II. felügyelője lett.¹³ Ladányi Andor szerint az eperjesi páholy „tagjainak többsége távolt állt a radikális törekvésektől”.¹⁴ Mikler semmiképpen sem tartozott az olyan radikális politikai elveket valló páholytagok közé, mint amilyen például Obál Béla vagy Hébelt Ede volt. Mikler egyik ünnepi beszéde, melyet 1901-ben a kassai páholyban tartott, publikálásra került. E nagy naivságáról árulkodó beszédében Mikler egyetlen radikális gondolatot sem fogalmazott meg, csupán Kazinczy hazaszeretetét dicsérte, s kiemelte, hogy „a hazaszeretet a szabadkőműves egyik legszentebb kötelessége”.¹⁵

III. OKTATÓI MUNKÁJA

■ Az 1897/98-as tanévtől kezdődően öt kötelező tárgyat oktatott magas óraszám-ban az eperjesi joghallgatók számára: az őszi félévekben az I. évfolyamon magyar alkotmány- és jogtörténetet (heti 7 órában), a IV. évfolyamon egyházi jogot (heti 7 órában) és magyar pénzügyi jogot (heti 5 órában); a tavaszi félévekben az I. évfolyamon európai jogtörténetet (heti 5 órában), a III. évfolyamon *A magyar állam statisztikája, tekintettel Ausztriára* című tárgyat (heti 5 órában). Az utóbbi tárgyat és a magyar pénzügyi jogot csak három tanéven át oktatta. 1897 őszétől a kollégium hittanintézetében az egyházjog előadója volt; a III. évfolyamon tanuló teológushallgatók számára az őszi félévekben heti 7 órát tartott.

A kötelező tárgyak mellett Eperjesen a következő speciálkollégiumi tárgyakat oktatva: A magyarországi ág. hitv. ev. ker. egyház alkotmánya (heti 2 órában), Az európai államok legújabb története (heti 4 órában), A hűbértség befolyása hazánkban (heti 2 órában), Válogatott kérdések a magyar alkotmánytörténetből (heti 1 órában), A magyar kormánysszékek eredete és szervezetük fejlődése (heti 1 órában), Evangélikus egyházjog (heti 2 órában), Bírósági szervezet és perjog az Árpádok korában (heti 1 órában), Magyar jogtörténet (heti 1 órában), Európai jogtörténet (heti 3 órában), Az evangélikus egyházjog alapelvei (heti 1 órában), Egyházjogi szeminárium (heti 4 órában), A római katolikus autonómia (heti 2 órában), Állam és egyház (heti 2 órában), Egyházi közigazgatási jog (heti 2 órában).

13 Vö. BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: Az eperjesi „Thököly Imre páholy” története, in: VAMOS Éva – VAMOS-NÉ VIGYÁZÓ Lilly (szerk.): *Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből*, Budapest, MTESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, 1997. 186. A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy Alkotmánya szerint „a felügyelők a szabadkőműves rend fenntartói és a szabadkőműves nevelés gondozói”.

14 LADÁNYI Andor: Az eperjesi Martinovics Kör története (1910–1912), in: MÉSZÁROS István (szerk.): *Tanulmányok a magyar nevelésügy XVII–XX. századi történetéből*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 220.

15 M. K.: Ünnepi beszéd, in: *Ünnepi munka Kazinczy Ferenc tv.-nek a fogságból való kiszabadulása 100-ik évfordulója alkalmából. Tartatott Kassán, 1901. évi október hó 26-án a „Resurrexit” páholyban*, Márkus Samu könyvnyomdája, Budapest, 1902. 11.

Az 1900/01-es tanévben a (hittanintézeti óráit nem tartalmazó) jogakadémiai órarendje a következőképpen épült fel:

	1. félév	2. félév
Hétfő	9–10 Egyházi jog 10–11 Magyar alkotmány- és jogtörténet	10–11 Európai jogtörténet 14–15 A magyarországi ág. hitv. ev. ker. egyház alkotmánya 15–16 Európai államok legújabb története
Kedd	9–10 Egyházi jog 10–12 Magyar alkotmány- és jogtörténet	10–11 Európai jogtörténet 14–15 A hűbértség befolyása hazánkban 15–16 Európai államok legújabb története
Szerda	10–11 Magyar alkotmány- és jogtörténet	10–11 Európai jogtörténet
Csütörtök	9–10 Egyházi jog 10–11 Magyar alkotmány- és jogtörténet	10–11 Európai jogtörténet 15–16 Európai államok legújabb története
Péntek	9–10 Egyházi jog 10–11 Magyar alkotmány- és jogtörténet	10–11 Európai jogtörténet 14–15 A magyarországi ág. hitv. ev. ker. egyház alkotmánya 15–16 Európai államok legújabb története
Szombat	9–10 Egyházi jog 10–11 Magyar alkotmány- és jogtörténet	–

Szükség esetén nagylelkűen vállalta kollégái helyettesítését. Az 1901/02-es tanévben két hónapon át helyettesítette (Horovitz Simonnal közösen) a magyar és osztrák magánjogot, valamint a peres és peren kívüli eljárást oktató Raffay Ferencet (aki orvosai tanácsára egészségének helyreállítása céljából Egyiptomba utazott). A következő tanévben a teológián tartott magán- és közjogi előadásokat a tragikus körülmények között, váratlanul elhunyt Sarudy Vilmost pótolva. Amikor 1907 januárjában Eötvényi Nagy Olivér lemondott tanári állásáról, a kollégiumi végrehajtó bizottság gyűlése a magyar közjog tavaszi félévi előadását Miklerre bízta (heti 6 órában). 1914 szeptemberében – miután a pozsonyi tudományegyetem tanárává kinevezett Ereky István lemondott jogakadémiai állásáról – Mikler vette át a magyar közigazgatási jog előadását. A magyar állam statisztikája és az államszámviteltan előadója szintén Mikler lett a hadba vonult és hadifogságba esett Flórián Károlyt pótolva.

1919 őszén, a Tanácsköztársaság bukása után, a Miskolcra átmenekített jogakadémián az eperjesi tanrend szerint indult be az oktatás. Mikler ismét vállalkozott

arra, hogy a saját tárgyainak oktatása mellett ideiglenesen (a még üresen álló tan-székek betöltéséig) más tárgyakat (így pl. statisztikát) is előad.

IV. SZAKIRODALMI MUNKÁSSÁGA

■ 1920-ban jelent meg Mikler magyar alkotmány- és jogtörténeti jegyzete.¹⁶ Az elsőéves joghallgatóknak írt, lényegre törő mű bevezetésében Mikler az 1848 előtti jogfejlődésünknek három nagy korszakát különbözteti meg: (1) a törzsi államszervezet Szent Istvánig tartó korszaka, (2) a Szent István reformjaira épülő, a 13. század végéig tartó államszervezet korszaka, (3) a Szent Korona-tan szellemében kialakult és a főhatalom megosztottságának alapelvein nyugvó államszervezet korszaka, melynek magánjogát az ősiség intézménye uralta. A jegyzet sajnos csak az első két korszakkal foglalkozik; a harmadik korszak kifejtésének hiányával és a jegyzet későbbi kiegészítésével kapcsolatban Mikler a következőket írja: „Tankönyvirodalmunk hiányossága arra indított, hogy előadásaim alapjául szolgáló jegyzeteimnek nyomtatásban való kiadásához hozzájáruljak. Minthogy azonban Eperjesről Miskolcra történt menekülésem folytán anyaggyűjteményem és jegyzeteim felett egészben ma még nem rendelkezem, a tananyag többi része csak később lesz kiadható” (143.). A jegyzet e későbbre tervezett kiegészítésére azonban nem került sor.

A magyar alkotmány- és jogtörténet fejlődésének kronologikus ismertetése során Mikler arra törekedett, hogy a koronként jelentkező változások okait és összefüggéseit is kimutassa. Sokszor hivatkozik az eredeti forrásokra, a vitatott jogtörténeti kérdéseknél (pl. a nádori tisztség eredetével kapcsolatban) ütközteti és értékeli az eltérő nézeteket, számos szerző álláspontjára hivatkozva, részletesen kifejti és meggyőzően cáfolja az ún. „kettős vármegye” elméletét. A magyar sajátosságokat sok esetben összehasonlítja más népek életviszonyaival, más államok jogrendjével, így például rámutat arra, hogy az ősi magyar jog – a germán ősalkotmánnyal ellentétben – magánköteléket (kiséreti köteléket, hűbériséget) nem ismert; nálunk – más országokkal (így pl. Angliával) ellentétben – az állami főhatalom központosítását nem előzte meg az egyházszervezés (a kettő hazánkban egyszerre történt); a városok és polgáraik nálunk (szemben Angliával) az állami életben sokáig nem játszottak számottevő szerepet; a nemesség nálunk – az angliai viszonyoktól eltérően – minden más rendet háttérbe tudott szorítani (képes volt minden hatalmat és előjogot kizárólag a maga számára biztosítani).

Mikler arra is törekedett, hogy az alapfogalmakat világosan definiálja; a közigazgatás fogalmát például így határozta meg: „minden olyan állami tevékenység, amely az általános jogszabályban kijelentett állami akaratot megvalósítani s foganatosítani, avagy esetleg jogszabály hiányában is az állami célokat közvetlenül elérni

16 MIKLER Károly: *Magyar alkotmány és jogtörténet*, Ferenczi B. Könyvkiadó, Miskolc, 1920. 143.

törekszik” (112.). A tömör jegyzet egyszerű nyelvezete révén, logikus okfejtéseivel jelentősen megkönnyíthette a hallgatók vizsgára való felkészülését.

1906-ban jelent meg Mikler fő műve *Magyar evangélikus egyházjog* címmel.¹⁷ Fentebb már említettük, hogy Mikler számos egyházi tisztséget betöltött, s így a gyakorlatban tapasztalta, hogy a zsinati törvényeknek és az önkormányzati testületek szabályrendeleteinek nagy száma és a joganyag szétszórta volta miatt az egyházkorláti munka rendkívül nehezzé vált; nagyon hiányzik egy „útbaigazító vezérfonal”. E hatalmas mű elsősorban ezt a hiányt kívánta pótolni. Igaz, hogy a 19. század leghíresebb evangélikus egyházjogásza, Csecsetka Sámuel pozsonyi teológiai tanár húsz évvel korábban már írt egy szintén monumentális, háromkötetes, közel ezeroldalas művet, mely *Magyarhoni evangélikus egyházjogtan* címmel 1888–1892-ben jelent meg, e mű azonban az 1891/94-es zsinati törvények és az 1894/95-ben alkotott egyházpolitikai törvények hatályba lépésének következtében a gyakorlatban használhatatlanná vált.¹⁸

Mikler művének bevezetésében (1–18.) definiálja a legalapvetőbb fogalmakat (a hit, a vallás, az egyház és a magyar evangélikus egyházjog fogalmát), és áttekintést nyújt a magyar evangélikus egyházjog irodalmáról. Álláspontja szerint „a hit az ember szellemi életének az a nyilatkozata, mely szerint egy felette álló hatalom létezését, vele való személyes viszonyát közvetlen észbeli meggyőződés nélkül is megdönthetetlen igazság gyanánt érezi” (3.); „a vallás lelkünk Istenre irányzott érzésének, Istenhez való viszonyunknak, vagyis a hitnek megfelelő jellel, szóval vagy tettel való külső kifejezése” (4.); „az egyház egy bizonyos területen élő s ugyanazon hitet valló embereknek vallásuk fenntartása, fejlesztése és terjesztése céljából jogilag szervezett egyesülete” (10.); a magyar evangélikus egyházjog pedig azoknak a szabályoknak az összessége, „melyek a magyarországi ág. hitv. evangélikus keresztyén egyház szervezetét, működését, más egyházakhoz és az államhoz való viszonyát, valamint tagjainak e minőségükből folyó cselekvési szabadságát külsőleg megállapítják” (12.).

A két könyvre tagolt mű I. könyve (19–298.) előbb felvázolja a magyar evangélikus egyház alkotmányának, szervezetének fejlődéstörténetét a reformáció kezdetétől az egyházpolitikai törvényekig, majd sorra veszi a magyar evangélikus egyházjog forrásait, végül ismerteti az egyház és az állam, valamint a felekezetek közötti viszony főbb jellemzőit. A II. könyv (299–741.) az 1891/94-es zsinaton elfogadott Egyházi Alkotmány rendszerét követve tárja elénk a magyar evangélikus egyház

17 MIKLER Károly: *Magyar evangélikus egyházjog*, Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1906, X+741+XIX.

18 Az 1891/94-es budapesti országos zsinat új alapokra helyezte a magyar evangélikus egyház alkotmányát és közigazgatását. A zsinat rendelkezéseiről részletesen l. THEBUSZ János: *A magyarországi ág. hitv. ev. egyház 1891–94-ki országos zsinatának története*, Hornyánszky könyvnyomda, Budapest, 1895; lényegre törőbben l. Fabiny Tibor: *Az evangélikus egyház jogtörténetének vázlata (1523–1945)*, in: RÁCZ Lajos (szerk.): *Felekezeti egyházjog Magyarországon*, Unió Kiadó, Budapest, 1994. 126–127. Az egyházpolitikai törvények által hozott radikális változásokról l. BOLERATZKY Lóránd: *Az egyházpolitikai törvények evangélikus szemszögből nézve*, *Iustum Aequum Salutare* 2008/2., 17–21.

alkotmányát és közigazgatását. Először az önkormányzati testületeket (az egyházközségeket, egyházmegyéket, egyházkerületeket, az egyházegyetemet, valamint a két egyetemes egyházi intézményt, a nyugdíjintézetet és a gyámintézetet), majd a törvényhozás hatalmával rendelkező zsinatot mutatja be. Ezek után külön foglalkozik az egyházi iskolákkal, az egyház pénzügyeivel, s végül az egyházi bíróságok szervezetével és működésével.

A mű jól tükrözi azt, hogy szerzője jogtörténész és egyházjogász egyszerre: az egyes szabályok és jogintézmények ismertetésekor azok előzményeit, történeti fejlődését is bemutatja. Kiválóak az összehasonlító elemzései; ilyen például azoknak a különböző alapelveknek az ütköztetése, melyeket az egyes európai országokban a gyermekek vallásával kapcsolatban alkalmaztak (273.), s ilyen a különböző protestáns egyházkerületi rendszerek összevetése is (307–317.). Mikler az evangélikus szabályokat sokszor összeveti a katolikus szabályokkal; megteszi ezt például a törvényhozó hatalom birtokosainak vonatkozásában (123.), az egyházi ingatlanok elidegeníthetőségének kérdésében (206.), a papi hivatalra vonatkozó eltérő nézetekkel kapcsolatban (350.) és a szentségek száma tekintetében (364.). E különbségek taglalásakor soha nem sértő a katolikusokkal szemben. Egyes kérdések vonatkozásában – így például a 340. oldalon – rámutat az evangélikus és a református álláspont különbözőségére, s ezt is felekezetieskedés nélkül teszi.

A mű elismerő kritikákat kapott. Az egyes mikleri nézetekkel (pl. azzal, hogy Mikler a természetjog szabályait is az egyházjog forrásai közé sorolta) egyet nem értő Hébelt Ede is elismerte, hogy a könyv egyszerre tudományos és gyakorlatias.¹⁹ A református B. Pap István pedig úgy nyilatkozott, hogy a magyar református egyházjog megírásakor mintának kell tekinteni Mikler könyvét, s külön dicsérte a szerző hitét, egyháziasságát és elfogulatlanságát.²⁰

Mikler folyóiratcikkei közül az alábbiakat érdemes kiemelnünk. Az evangélikus lelkészválasztás magyarországi (egyházkerületenként különböző) szabályait elemző, terjedelmes német nyelvű tanulmánya 1907-ben két részletben jelent meg a *Deutsche Zeitschrift für Kirchenrecht* című neves tübingeni egyházjogi folyóiratban.²¹

A Magyarhoni Evangélikus Lelkészek Egyesületének 1917. november 7-én tartott közgyűlésén felolvasott előadásában, melynek írott változata a *Protestáns Szemlé*ben jelent meg, Mikler az 1848. évi XX. törvénycikk elvi kérdéseit elemezve többek között arra a megállapításra jutott, hogy a jogszabály 3. §-a, mely szerint a bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai kiadásait az államnak kell fedeznie, nem jelenti azt, hogy az egyházak vagyonát szekularizálni kell.²²

1925-ben Mikler lényeges egyházjogi problémákat felvető cikket publikált a *Miskolci Jogászélet* hasábjain. E rövid írásában kifejtette, hogy az 1891/94-es zsinat fontos

19 HEBELT Ede: Magyar evangélikus egyházjog, *Jogtudományi Közöny* 1907/24., 199.

20 B. PAP István: Dr. Mikler magyar evangélikus egyházjoga, *Protestáns Szemle* 1907/2., 100–105.

21 MIKLER, Karl: Die Pfarrerwahl in der evangelischen Kirche in Ungarn, *Deutsche Zeitschrift für Kirchenrecht* 1907/1., 89–115.; 1907/2., 193–224.

22 MIKLER Károly: Az 1848:XX. tc. elvi kérdései és végrehajtásának gyakorlati követelményei, *Protestáns Szemle* 1917. 656–668.

újírtást vezetett be azzal, hogy taxatívén felsorolta a bírói peres útra tartozó egyházi ügyeket, mivel az egyházi közigazgatást és bírászkodást így tárgyi tekintetben elválasztotta egymástól. Mikler zsinati reformot sürgetve mutatott rá arra, hogy mennyire kívánatos lenne, ha ez az elválasztás szervezeti tekintetben is megvalósulna.²³

Mint fentebb említettük, Mikler a nyugdíjazása után szakmai munkáját az egyházon belül még sokáig folytatta. Az 1934/37-es országos zsinat után a Magyarországi Evangélikus Egyház egyetemes közgyűlésének megbízásából – Kemény Lajossal közösen – összeállította a zsinat által alkotott törvények és az 1891/94-es zsinati törvények hatályban maradt rendelkezéseinek gyűjteményét.²⁴

Végül Mikler néhány recenziójáról is érdemes említést tennünk. Részletes – az új kutatási eredményekre elismerően rámutató – ismertetést írt kollégája, Bruckner Győző több könyvéről,²⁵ valamint az Ágostai Hitvallás 400. évfordulója alkalmából kiadott – a miskolci jogakadémia hat professzorának (Bruckner Győző, Hacker Ervin, Schneller Károly, Szontagh Vilmos, Sztehlo Zoltán, Zsedényi Béla) tanulmányait tartalmazó – ünnepi kötetéről.²⁶

23 MIKLER Károly: A közigazgatás és a bírászkodás elválasztása az ev. egyházban, *Miskolci Jogásélet* 1925/6., 8–10.

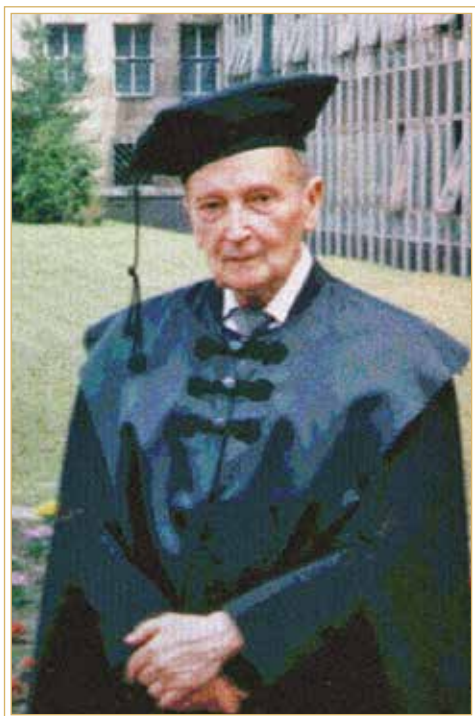
24 MIKLER Károly – KEMÉNY Lajos (szerk.): A magyarországi ágostai hitvallású evangélikus kereszttyén egyház 1934–37. évben Budapesten tartott országos zsinatán alkotott egyházi törvények és az 1891–94. évi budapesti országos zsinaton alkotott törvények hatályban maradt rendelkezéseinek gyűjteménye, Kellner könyvnyomda, Budapest, 1938. 206

25 MIKLER Károly: A reformáció és ellenreformáció története a Szepességen, *Protestáns Szemle* 1924. 318–320.; uó: A svéd alkotmány, *Protestáns Szemle* 1928. 725–730.

26 MIKLER Károly: Emlékkönyv az „Ágostai Hitvallás” négy százados évfordulója ünnepére, *Protestáns Szemle* 1930. 752–760.

NOVÁK ISTVÁN*

1914–2006

Faber-Kovács Krisztián festménye (2021)

* Írta: Barzó Tímea egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék.

Novák István 1914-ben született Taktaszadán. Édesapja református lelkész volt, aki az I. világháborúban századosi rangban szolgált, és tábori lelkészként tevékenykedett.

Tizedik életévének betöltése után „elemi” iskolai tanulmányai befejeződtek. Sárospatak következett gimnáziumával, az iskolakerttel, a várral és a Novák névhez fűződő sajátos „mellékönyvekkel”. Mert Patak – Novák István önéletrajzi írása szerint – nem csak a Rákócziaknak, de a Novákoknak is „ősi fészke” volt. Utóbbit a teológiai tanár nagypapa legendás alakja, ott született három fiának „viselt dolgai”, valamint a Novák István nagybátyja, Novák Sándor tollából született *Nagymajtényi síkon letörött a zászló* kezdetű, közismert dal alapozta meg. Ezt a családi művet Novák István – kiemelkedően szép hangja lévén – sokat énekelte a különböző iskolai rendezvényeken is. Ezt követően két évig volt a kőszegi katonai (cőger) alreáliskola tanulója, ahol a „katonáskodásból” két nagy értéket vitt magával: a mindenekfelett álló rendszeret és hitbeli (vallásos) meggyőződését. Előbbi különösen bírói pályáján gyümölcsözött, utóbbi egész életén át lelki irányítójaként, az életvitel sok-sok zökkenőjének, megpróbáltatásának elviseléséhez adott neki erőt.¹

Négy év elteltével Miskolcon, a Hunfalvy János Reáliskolában folytatta tanulmányait, ahol „kinyílt előtte a világ”. A szabad, kötöttségek nélküli, a menetelést, a bokacsattogtató alázatos jelentkezést, a felettes „növendék urak” önkényes parancsolgatását nem ismerő civil élet minden öröme, lehetősége valósággal elkápráztatta. Színház, mozi, hangversenyek egymásba botló alkalmairól alig-alig hiányzott. Emellett elkezdett írni is, először egy háromfelvonásos színművet, majd egy regényt egy trónfosztott királyi család tragikus utóéletéről. Irodalmi vonzódását az operák szeretete követte.

Érettségi bizonyítványa Novák Istvánt továbbtanulásra ösztönözte, s végül Miskolcon az Evangélikus Egyház Jogakadémiájára iratkozott be.² Döntését két tényező motiválta: a már birtokba vett és megerősödött rendszerető (rendező) hajlama, negatív indíttatással viszont a kőszegi cőgerájban elszenvedett jó néhány igazságtalanság. Úgy vélte, mint jogásznak az „igazság bajnokaként” lesz alkalma tevékenykedni.³

Az első szemeszterek sikeres eredményei nemcsak a jogtudományt kezdték megkedveltetni vele, hanem azok „művelése” felé is egyre növekvő érdeklődést gerjesztettek. Dr. Bruckner Győző dékán-professzor akkor figyelte fel rá, mikor mint elsőéves „golya” a *Miskolci céhek jogtörténeti jelentősége* c. pályamunkával első díjat nyert.

- 1 NOVÁK István: Bíró voltam a diktatúrában (és még egy kicsit korábban is). *Sectio Juridica et Politica*. Miskolc, Tomus XXI/1. 2003. 114–118.
- 2 A jogakadémiát nem Miskolcon alapították, Eperjesen a felső-magyarországi evangélikus rendek, az öt szabad királyi, valamint a tizenhárom szepesi város képviselői hívták életre 1667-ben. „Miskolcra 1919 őszén a trianoni vihar és az ezzel összefüggő csehszlovák államalapítás magyarellenes dühe sodorta. Vagyontól, könyvtárától, felszerelési tárgyaitól teljesen kifosztva érkezett. De hozta azt az eperjesi szellemet, amely a történelemből, a reformációból, a helyi és a nemzeti hagyományokból, az emberarcú európai kultúra tényezőiből táplálkozva a jogtudomány ápolásával párhuzamosan egyéniségeket formált, felnőtte nevelt.” – NOVÁK: i. m. (2003) 121–122.
- 3 NOVÁK: i. m. (2003) 121.

Ettől kezdve „rajta tartotta a szemét”, ami azt jelentette, hogy fokozatosan újabb és újabb „szakírói” tevékenységre ösztönözte, főként az evangélikus (protestáns) egyház jog megismerésére, kutatására és írásos művelésére.⁴ E tárgy körben cikkek és könyvek láttak napvilágot; szerzőik között főleg István buzgólkodott.⁵ Németországi tanulmányutát biztosított számára, sőt majdani egyetemi magántanári fokozat elnyerésének lehetőségét is felvillantotta előtte.⁶ A díjnyertes tanulmányok után, illetve mellett Novák István részletes könyvismertetések is írt, melyek megjelentek a *Miskolci Jogászélet*⁷ folyóirat *Könyvszemle* rovatában.⁸

A főiskolai idők Novák István életének leggondtalanabb, legboldogabb négy évét jelentették. A jogakadémián doktori fokozatot nem lehetett szerezni, azt csak egyetemek adományozhatták. Pécsett szigorlatozott, és 1938 év őszére friss doktori diplomával rendelkezett. Bruckner Győző támogatásával és javaslatára a bírói pályát választotta, 1940 júniusában kezdte a munkát a Mátészalkai Járásbírószágon.

1941-ben a debreceni királyi törvényszéken, majd pár hónap elteltével már a királyi ítélőtáblán volt fogalmazó (tanácsjegyző), ami másod- és harmadfokú bírósági fórumként működött. Az ítélőtábla tevékenységéért egyenletes folyamatosság, az ügyek és döntések súlyához igazodó megfontoltság jellemezte. A tárgyalások reggel 9 órakor kezdődtek, és délután 2 óra körül már be is fejeződtek. Talált a bírák, mint ahogy országosan sehol, itt sem viseltek. A fiatal Novák István és munkatársai gyakran gyűltek össze az ítélőtábla nagy könyvtártermében, ahol az asztalokon valamennyi fővárosi és debreceni napilap, valamint a jogi folyóiratok egész sora várta érdeklődésüket. Ilyenkor olvastak, beszélgettek, és fiatal életük sok eseményét,

-
- 4 A *magyar református egyház új alkotmányával* (1928) foglalkozó, azt összefoglaló tanulmánya 1936-ban jelent meg Bruckner Győző professzor és dékán támogatásával a Miskolci Ág. Hitv. Ev. Jogakadémia Szemináriumainak Értekezései 8. számában (Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1936. 5–151.). Ez a munka kiegészített alakja azon pályamunkájának, amit a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület miskolci jogakadémia előző évben meghirdetett pályázatára nyújtott be, s mellyel díjat is nyert. Ugyanitt jelent meg egy évvel később – azaz 1937-ben – az 1936-os pályázati kiíráson első helyet elnyert pályamunkája is *Az 1913–16. évi budapesti országos ág. hitv. ev. zsinat bizottsági joganyaga* címmel. (Miskolci Ág. Hitv. Ev. Jogakadémia Szemináriumainak Értekezései 9. szám, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1937. 5–106.). 1939-ben jelent meg *A nő szerepe az egyház-jogban* című előadásának írásos változata, melyben az egyház nőtagjainak az egyház munkájába történő bekapcsolódásával együtt járó jogokról és kötelezettségekről írt, továbbá az egyház szolgálatában végzett munka egyenértékűségére hívta fel a figyelmet. (Miskolci Evangélikus Egyház-köztség Egyházépítő és Ismeretterjesztő Kiadványai, 4. szám, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1939. 6–15.)
- 5 NOVÁK István: Az egyházjogi szeminárium első vitaülése. *Miskolci Jogászélet*, XIII. évf., 1937/2. szám, 72–76. és NOVÁK István: Rokonvonások a magyarországi ref. egyház 1928. évi alkotmánya és az ev. egyház új törvényei között. *Miskolci Jogászélet*, XIII. évf. 1937/1. szám, 41–44.
- 6 NOVÁK: i. m. (2003) 122.
- 7 A Tiszai Evangélikus Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának hivatalos lapja volt.
- 8 TRÓCSÁNYI László: *A német protestantizmus a harmadik birodalomban*. Budapest, 1939. 106. 1. Ismerteti NOVÁK István *Miskolci Jogászélet*, XV. évf. 1939/7–8–9. szám, 387–390. és BARÁTH Tibor (szerk.): *A franciaországi magyarság (egy fejezet a külföldi magyarok életéből)*. Emlékkönyv a Párizsi Magyar Diákegyesület fennállásának tizedik évfordulójára. 1935. 218. 1. Ismerteti NOVÁK István *Miskolci Jogászélet*, XII. évf. 1936. 3–4. szám, 60–62.

esetleges gondját baráti csevegés légkörében beszélték vagy vitatták meg. Novák István ezt az életszakaszt pályája „aranykorának” tekintette. Oláh Lajos állt a tábla élén, aki a szó legnemesebb értelmében „úr” volt, és akit osztatlan tisztelet övezett. Novák István ekkor és itt került szoros barátságba dr. Pólay Elemérrel is, akiből később Szegeden római jogi professzor lett.

Még frissen éltek Novák Istvánban a főiskolai diákévek hagyományai. Ennek is köszönhető, hogy nagyszabású alkotómunka eredményeként – szinte minden részletre kiterjedően – önálló könyvben írta meg a jogakadémia történelmét, mely *Az eperjesi-miskolci jogászfűjség diákélete* címmel jelent meg 1941-ben 32 ívnyi terjedelemben.⁹ A könyvről Kovács Tibor írt recenziót.¹⁰ Az eperjesi jogakadémia ifjúságának Eperjesen és Miskolcon lezajlott életét színesen, szinte regényszerűen dolgozta fel anélkül, hogy az az események tárgyilagosságának rovására ment volna. Munkájában a jogászfűjség élete új szint, új jelentőséget kapott. A haza és a vallás hű szolgálata, a nemzeti érzés nemzedékeken keresztül tartó folyamatos és hagyományokon alapuló ápolása, az eperjesi-miskolci főiskola nemzetnevelő jelentősége mint alapértékek a könyv minden oldalán érződnek. A szerző kiemelte és méltatta az eperjesi kollégium és a jogutód Miskolci Jogakadémia egyházi szellemtől vezérelt, nemzeti érzéstől átítatott értékrendjét, a magyar nemzet történelmével egybeforrott jelentőségét, elhivatottságát, amit sem erőszak, sem önkényuralom, sem parancsszó és elnyomás megszüntetni nem tudott. A szerző munkája két részre tagozódik: az első az eperjesi, míg a második a miskolci jogászélet részleteibe kalauzolja el az olvasót a főiskola három évszázadának részletes bemutatásával. A hatalmas ismeretanyag feldolgozásához Dr. Bruckner Győző jogakadémiai dékán történetismerete és lelkesedése segítette a szerzőt, a mű kitűnő megírása és lendületes, hangulatos egységgé formálása azonban Novák István szerző érdeme.

Az 1942-es év Novák István életében mérföldkövet jelentett, mivel az év júniusában megnősült. Az ifjú házások körül egyre inkább fortisszimóba csapó második világháború szörnyű eseményei, a zsidók deportálása, majd a német megszállás csak „holdbéli eseményekként” kavarogtak számukra. Tudták, észlelték mindezt, ám ők csak egymásnak voltak fontosak. Ezt a „furcsa zárt világot” eufórikus színekkel ötvözte később kisfiúk megszületése. Időközben a fiatal Novák István a kötelező bírói-ügyvédi vizsgát sikeresen letette, és régóta dédelgetett egyetemi magántanári képesítése megszerzéséhez szükséges tanulmányokkal kezdett foglalkozni. A tanulás, vizsgázás, disszertációírás próbáiban és terheiben felesége nemcsak megértéssel osztozott, hanem teljes meggyőződéssel inspirálta is. Ugyanezt tette egész későbbi pályája során: mellette állt, és segítette őt a több mint egy tucat könyv és megszámlálhatatlan szakkikk leírását magára vállalva.¹¹ Így született meg *A magyarországi protestáns egyházak perjoga* című könyve és egyben a későbbi magántanári disszertációja, melyet 1946. június 28-án a Debreceni Tudományegyetem Jog- és

9 NOVÁK István: *Az eperjesi-miskolci jogászfűjség diákélete*. Miskolc, Ludvig István nyomda, Miskolci Jogakadémia, 1941.

10 A recenzió a *Miskolci Jogászélet* 1941. szeptemberi számában jelent meg (XVII. évfolyam 7. szám).

11 NOVÁK: i. m. (2003) 134–135.

Államtudományi Karán védett meg. (A kétkötetes disszertáció első része nyomtatásban is megjelent 1943-ban.) Tudományos működésének bírálói Szentpéteri Kun Béla és Szontagh Vilmos voltak. Novák István ekkor miskolci törvényszéki titkár volt, emellett az 1945–1949 közötti években a Tiszai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházkerület Miskolci Jogakadémia nyilvános és rendes tanáraként is szolgált az intézmény bezárásáig.¹²

Boleratzky Lóránd szerint Novák István életművének csúcsát a könyvformában is megjelent későbbi disszertációja, a már említett *A magyarországi protestáns egyházak perjoga* című munkája alkotta. A szerző munkájában addig még nem ismert vagy nem kellően kidolgozott egyházjogi alapfogalmakat fejtett ki részletesen, továbbá perjogi kérdéseket taglalt az egyházi jog különleges szemüvegén keresztül. Ilyen volt az egyház bírói hatalma, az egyházi per és az egyházi bíróság fogalma. A tanulmány az egyházi per jog történeti bemutatását követően annak forrásait, majd alanyait veszi górcső alá.¹³ Részletes képet kaphatunk az egyházi bíróságok szervezetéről, beleértve a rendkívüli bíróságot és a közigazgatási közös bíróságot, majd a bírókkal kapcsolatos olyan ismeretek következnek, mint pl. a bírók kizárása, a „bíróküldés”, a hatáskör és illetékesség, a megvádolt fél perbeli jog- és cselekvőképessége, a perben való képviselet, a vád és a védelem alanyai.¹⁴

Amennyiben a II. világháború és az azt követő politikai változások nem következnek be, valószínű, hogy mind az egyházjog oktatásában, mind pedig annak tudományos művelésében nagy jövő állhatott volna Novák István előtt.

A bombázások során a debreceni lakásuk tönkrement, ezért Novák István felesége és kislánya a nagyszülőknél lakott. Időközben Debrecenben megalakult az Ideiglenes Nemzetgyűlés, melynek elnöki székébe Zsedényi Béla került. Az ideiglenes kormány megalakulása után néhány hónappal Novák Istvánt kinevezték Miskolcra törvényszéki bírónak, ahol rögtön a fellebbviteli tanácsba nyert beosztást. Pólay Elemér barátjával együtt habilitált a debreceni jogi karon, és megkapta egyetemi magántanári kinevezését is.

Időközben megszületett Novák István második gyermeke is, egy kislány. Ekkor már barátságot ápolt Boleratzky Lóránddal, akivel 1949. augusztus 31-ig, a jogakadémiai megszüntetéséig szinte minden nap találkoztak. Sajnos azonban elkezdődtek az egyház elleni támadások, melynek eredményeképpen eltűntek az egyházjogi tanárszékek, felfüggesztették a debreceni jogi kar tevékenységét, így szüneteltek a magántanári előadások is. Mindezekon túlmenően sajnos az egyházjog kutatása és

12 SZATHMÁRY Béla: Novák István (1914–2006) egyházjogi tevékenysége. http://srta.hu/wp-content/uploads/2015/06/tanulmany_novak_istvan_egyhazi_jogi_tevékenysége.pdf 1. (Letöltés időpontja: 2021. 03. 06.)

13 BOLERATZKY: i. m. (2007) 39.

14 NOVÁK István: *A magyarországi protestáns egyházak perjoga*. 1943. Ugyanezzel a címmel megjelent több tanulmány is az alábbi folyóiratban: *Miskolci Jogászélet*, XIX. évf. 3. szám, 5. és 6. szám, 1943.

művelése hosszú időre ellehetetlenedett. Ezért Novák István az egyházjog (egyházi perjog) helyett a polgári perjog művelésébe kezdett bele, nem kis sikerrel.¹⁵

A bírói kar a hivatali munkában példászerűen együttműködött, azonban a társadalmi érintkezés különböző síkjain – mint pl. a baráti összejövetelek vagy közös kirándulások – semmilyen érintkezési felületet nem mutatott, melegebb vagy bensőségesebb barátkozások a bírák körében nem alakultak ki. Ezen változtatott a szakoktatásért felelős Novák István úgy, hogy „fehér asztalos” műsoros esteket szervezett, ahol a kollektíva tagjai dalokkal, költeményekkel, jelenetekkel szórakoztatták a közönséget és családtagjaikat. A műsort követő fehér asztalos barátkozást azonban már jóval kevesebb siker övezte, mivel a neveltetésben és kulturális érdeklődésben nyilvánvalóan meglévő különbségek mellett mindenki érezte, hogy a szavaira „ügyelni kell”. Ezzel is beigazolódott, hogy „a diktatúrában minden ember egyedül van”.¹⁶

Közben sajnálatos esemény történt, amit Pista bácsi önéletrajzi írásában „kis rák-intermezzo”-ként említett.¹⁷ Ugyanis hangszalag karcinómát diagnosztizáltak nála, ami azzal fenyegetett, hogy fél hangszalaggal mind a bírói, mind a tanári pályáját fel kell adnia. Aggodalmait sok-sok ima és a gondviselésbe vetett hit kettős ereje, illetve családja tette elviselhetővé. (Második gyermeke alig volt akkor másfél éves.) A bírósági vezetés és kartársai osztatlan együttérzése, támogatása mellett a betegszabadság és táppénz elteltét követően szép lassan újra előadó bíróként, illetve tanácselnökként folytathatta munkáját. „Zörejre emlékeztető hangját” többször fogadta pillanatnyi megütközés, ezért idegen környezetben, értekezleten mindig előre a jelenlévők elnézését kérte. Egy minisztériumi értekezleten azonban az osztályvezető megnyugtatta: „Novák elvtárs, jegyezd meg: nálunk, a népi demokráciában mindenki olyan hangon beszél, amilyen neki van!”¹⁸

1956 árnyéka azonban a bíróságra is rávetült. A megtorlás szülte büntető törvények, rendeletek alkalmazását a bíróság büntető beosztású bírái teljesítették. Önéletrajzi írásában Pista bácsi így ír erről: „Magatartásuk felett pálcát lehet törni, »anathemá«-t lehet mondani. Csak Krisztus evangéliumában rögzített mondatát nem szabad elfelejteni: »az vesse az első követ, aki nem bűnös« (Ján 8:7.) Mert az egyetemes, több mint negyven évet számláló kiszolgáltatottságban mindenki »bűnössé« vált, hiszen élt, dolgozott, szolgált, mi több: kiszolgált. Ha tehát bárki, bárhol e történet felett ítéletet kíván mondani, az itt megfogalmazott valósággal elháríthatatlanul számolnia kell.”¹⁹

A korábban „gyorstalpaló kurzusokkal” útjára bocsátott és időközben az államigazgatásban, a bíróságokon és az ügyészségeken jogi munkát végző dolgozók számára kötelezővé tett levelező joghallgatói jogviszonyban lévő kollégák részvételével

15 BOLERATZKY Lóránd: Novák István (1914–2006) Új, protestáns belső-egyházi, iskolai és egyházpolitikai jogi megfontolások megfogalmazója. In: *Életformálók*. Budapest, 2007. 37–38.

16 NOVÁK: i. m. (2003) 169–170.

17 NOVÁK: i. m. (2003) 170.

18 NOVÁK: i. m. (2003) 177.

19 NOVÁK: i. m. (2003) 179.

Konzultációs Központok létesültek, ahol a hallgatók hetente legalább egyszer az általuk nem értett vagy vitásnak látszó kérdéseiket – szakjogászok közreműködésével – tisztázhatták. Ilyen Konzultációs Központ Miskolcon is létrejött Novák István vezetésével, aki új alapokra helyezte a képzést: a megyei bíróság négy termében minden szombaton – előre meghatározott órarend szerint – egész nap, felkért szakjogászok közreműködésével zajlott az oktatás. Pista bácsi rendszeresen a polgári eljárásjogot adta elő, és mint a Központ vezetője egyedül gondoskodott valamennyi személyi és tárgyi feltétel rendelkezésre állásáról is.²⁰

A jogtudomány folytatása iránt tanúsított érdeklődése a bírói működése idején is változatlanul fennállt. Nemcsak azért, mert a magántanári cím birtoklása kötelezettséget is jelentett számára, hanem azért is, mert függetlenül a tudományos fokozatától mindig örömmel merült el a polgári perjog rejtelmeiben. Időközben a Magyar Jogász Szövetség – nem megvetendő díjtételek ígéretével – szakirodalmi pályázatot hirdetett, melyben a *Polgári eljárásjogunk jogorvoslati rendszere* című feladat is szerepelt. A kiírást – néhány hét éjszakai munka után – megpályázta, és elnyerte az első díjat. Mi több: Beck Salamon professzor javaslatára és támogatásával a mű önálló monográfia alakjában is megjelent. Az évente szabályosan kiírt jogászszövetségi pályázatokon mindig részt vett, és csaknem minden esetben első díjjal honorálták.²¹ Ezt követően már rendszeresen publikált különböző szakmai folyóiratokban. A témák az „utcán heverték”: az időközben hatályba lépett Polgári Perrendtartás, a Családjogi Törvény és sok más jogszabály az addigi „jogi állóvizet” megpezsdítette, és ebben a „szellemi nekibuzdulásban” Novák István boldogan vett részt. Majd a könyvírás varázsa kezdte csalogatni. Észlelte, hogy a Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó (továbbiakban: KJK) jogtudományi tárgyú művei között gyakorlatilag kizárólag csak marxista–leninista ihletésű, oroszról fordított elméleti művek szerepeltek. Régi barátja, Pólay Elemér közvetítésével megismerkedett a KJK jogi főszerkesztőjével, aki örömmel vette a professzor és gyakorló szakember vállalkozó szándékát a könyvírásra. Alig egy év elteltével jelent meg *A részleges jogerő a polgári perben* című munkája, mely kissé periférikus jellege mellett még inkább elméleti fejtegetéseket tartalmazott. Mivel inkább a gyakorlat számára volt szükség részletes iránymutatásra, megszületett a *Perköltség és költségmentesség a polgári perben* címet viselő következő könyve, mely már tényleg „a valóság talaján állt”. Ezt még tíz másik mű követte. Az elkövetkező évek során kiadásra kerülő cikkek és könyvek sora, továbbá régi barátja, Pólay Elemér a budapesti eljárásjogi tanszék vezetőjével Névai László professzorral együtt egyre inkább a kandidátusi fokozat megszerzésére ösztönözte a magántanár bírót. A középfokú német és az alapfokú francia nyelvvizsga letétele után, a mintegy két évet felőli hivatalos eljárást követően 1968-ban Novák István az „állam- és jogtudományok kandidátusa” lett²² családjá, különösen felesége őszinte és rendületlen támogatása mellett.²³

20 NOVÁK: i. m. (2003) 180–181.

21 NOVÁK: i. m. (2003) 182.

22 BOLERATZKY: i. m. (2007) 38.

23 NOVÁK: i. m. (2003) 184–185.

1974-ben jelent meg Novák István jelentős monográfiája *Beadványok a polgári perben* címmel.²⁴ A szerző műve hiánypótló munka volt, mivel a beadványokkal a magyar polgári eljárásjog irodalma addig sem általánosságban, még kevésbé részleteiben egyáltalán nem foglalkozott. A könyv négy része közül az elsőben a beadvány fogalmával és perbeli szerepével foglalkozott a szerző, a második rész pedig a beadványok fajait tekintette át. Ennek kapcsán nem csak a három alapvető fontoságú beadványt: a keresetlevelet, a fellebbezést és a perújítást taglalta, hanem igen részletesen kitért azokra az egyéb beadványokra is, amelyek mind számban, mint perbeli szerepük és súlyuk vonatkozásában a gyakorló jogász figyelmét különösen felkelthették. Végül a befejező rész a beadványok elbírálásával foglalkozott, mely kapcsán kitért mindazokra a követelményekre, melyek szükségesek voltak ahhoz, hogy a beadványt a bíróság szabályosan előterjesztett percselekményként értékelhesse, és a beadvány olyan eséllyel indulhasson a konkrét polgári perben, amelyek tartalmi mondanivalójának érvényesülését formailag és szerkezetileg egyaránt biztosították.

Novák István kiemelkedő munkái közé tartozik továbbá még az 1979-ben megjelenő *Határozatok és iratok az elsőfokú polgári peres eljárásban* című könyve.²⁵ A határozatok és az iratok tartalmát és formáját mind a hatályos Pp., mind ez utóbbit kiegészítő egyéb jogszabályok általában körültekintő pontossággal előírják. A határozatok és iratok szerkesztésével, tartalmi és formai tényezők gyakorlati szempontú felsorakoztatásával azonban az egyetemi oktatás csak nagyon érintőlegesen, futólagos jelleggel foglalkozik. A pályakezdő bírák, ügyészek, ügyvédek és jogtanácsosok számára a kezdeti években a legtöbb gondot és nehézséget a helyes jogi formák megtalálása okozza. A fiatal jogász – Novák István szerint – „tudja, hogy mit kell csinálni, csak azt nem tudja: hogyan”. Ezekben a közismert nehézségeken kívánt segíteni és egyben az így jelentkező igényeket kielégíteni munkájával. A gyakorlati kézikönyv az elsőfokú polgári peres eljárásban szükségessé váló határozatok és iratok mintáit a teljesítés igényével dolgozta fel és mutatta be.

A szerző munkájában szorosan követte az akkor hatályos Pp. szabályainak sorrendjét, és mind a határozatokkal, mind pedig a bíróság, illetve a felek részéről készített iratokkal foglalkozott. Az egyes határozatoknál megjelölte azok feltételeit, foglalkozott a határozat tartalmával, szerkezetével, a perorvoslati lehetőségekkel, megjelölte, hogy ki hozza a határozatot, hány példányban kell azt elkészíteni, kinek a részére kellett azt kiadni, végül azt is jelezte, hogy a hozott határozat befejezte-e az eljárást, vagy nem. Minden egyes határozathoz egy mintát is bemutatott.

Az egyes iratoknál a könyv megjelölte az irat tartalmát, közölte szerkezeti felépítését, választ adott arra, hogy az iratot ki készíti, illetve hogy ki jogosult előterjeszteni, ki az irat címzettje. Jelezte továbbá a példányszámot, végül közölte az illeték mértékét is. Az egyes iratokat konkrét mintákon is bemutatta. A szerző műve nagyban

24 NOVÁK ISTVÁN: *Beadványok a polgári perben*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974.

25 NOVÁK ISTVÁN: *Határozatok és iratok az elsőfokú polgári peres eljárásban*. Pp. I–XIV. fejezet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979.

elősegítette azt, hogy a polgári peres eljárásban jelentkező gyakorlati fogyatékoságok megszűnjenek, vagy legalábbis jelentős mértékben korlátozódjanak.

Novák István 1987-ben írta meg *A különleges polgári peres eljárás határozatai és iratai* című munkáját.²⁶ Ez a mű a szerző által megkezdett út folytatásának és egyben befejezésének is minősül. Az 1979-ben megjelent könyv anyaga a Pp. általános szabályaira korlátozódott. Ezen új könyv anyaga azonban – címéből is láthatóan – a Pp.-ben szabályozott különleges polgári peres eljárások határozatait és iratait mutatta be. A szerző ezzel a munkájával is eligazító, tájékoztató és a mindennapi gyakorlatban jól alkalmazható kézikönyvet kívánt adni azok kezébe, akik akár hivatásuknál, beosztásuknál fogva a bíróság munkájával kapcsolatba kerültek. A szerző ezen munkájában is szorosan követte a Pp. szabályainak sorrendjét, és mind a határozatokkal, mind a bíróság, illetve a felek részéről készített iratokkal részletesen foglalkozott.

Nem sokra rá a Természet- és Társadalomtudományi Ismeretterjesztő Társulat (TTIT, majd TIT) elnökévé választották, mely tisztséget folyamatosan 12 évig töltött be mindenki legnagyobb meglepetésére. Ezúttal valóban összefogott és irányított. Munkáját kétségtől egyfajta „jogászi rend” jellemezte, ami nem vált rideg egyhangúsággá, mert az egész szervezetet az irányítása alatt az azonos gondolatok, az elért sikerek feletti öröm és a tenni akarás vezette.

A Miskolci Egyetem jogi karának 1981-es indulását követően igen szoros kapcsolatot ápolt az egyetemmel, melyet a címzetes egyetemi tanári cím és a Miskolci Egyetem díszdoktori címe is bizonyít.²⁷ 1982-ben már egyetemi jegyzetet írt *Jogi ismeretek* címmel, mely a gazdasági mérnökképzés tananyagául szolgáló 10 évvel korábbi jegyzet teljesen megújuló változata lett.²⁸ A 2000-es évek elején pedig a *Polgári nemperes eljárások* című egyetemi jegyzet egyik szerzőjeként folytatott aktív tevékenységet.²⁹

Az 1989-ben megindult rendszerváltási folyamatot nagy várakozással és reménységgel élte meg. Bizott abban és hitte, hogy a társadalom alsó és vezető rétegeiből előtörnek az addig kényszerűen elfojtott energiák, és van remény a nemzet és benne az egyház megújulására és felemelkedésére. Várakozásában azonban csalódnia kellett. Ezért a rendkívül széles körű általános műveltségét, olvasottságát, élettapasztalatát rögtön munkába állítva évről évre két-három tanulmányban foglalta össze gondolatait és üzenetét. A rendszerváltás után megváltozott körülmények következtében tehát Novák István ismét visszatért az egyházjogi publikációkhoz, melyekben alapvetően az egyház megújítására és megújulására koncentrált.³⁰ Ennek keretében – többek között – Boleratzky Lóránd két egyházjogi könyvéről írt értékes

26 NOVÁK ISTVÁN: *A különleges polgári peres eljárás határozatai és iratai*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987.

27 BOLERATZKY: i. m. (2007) 38.

28 NOVÁK ISTVÁN: *Jogi ismeretek*. Kézirat, Tankönyvkiadó, Budapest, 1982. 7–280.

29 GÁSPÁRDY LÁSZLÓ (szerk): *Polgári nemperes eljárások*, Novotni Kiadó, Miskolc, 2000 és 2001.

30 SZATHMÁRY: i. m. 11.

recenziót.³¹ Majd megszületett a *Templom vagy parlament* című tanulmánya, melyben a lelkipásztori szolgálat és a képviselői munka egyidejű végzésének lehetőségét taglalja a tőle megszokott éleslátással és alaposággal.³²

A *Protestáns egyházpolitika* című műve két részben jelent meg a *Theológiai Szemle*ben.³³ Novák István behatóan foglalkozott az egyházpolitika fogalmi elemeivel, főbb célkitűzéseivel, tartalmával és lehetséges eszközeivel. Kihangsúlyozta, hogy az egyházpolitika szilárd gyökere mindig a Szentírás és annak örök érvényű törvényei kell hogy legyenek. Az egyháznak nem lehet feladata az államhatalom kiszolgálása, az egyháznak a saját lábán megállva, a saját erejéből és a saját törvényei szerint kell szolgálnia a nemzetet. A protestáns egyházpolitika azoknak az eszközöknek és módozatoknak az összessége, melyek alkalmazásával az egyház céljai legeredményesebben megvalósíthatók. Az ezekkel összefüggő alapelveket Novák István három csoportba osztotta: a) *teológiai alapelvek* (evangéliumi és hitvallási alapelvek), b) *történelmi alapelvek* (egyház történeti és nemzeti alapelvek) és c) *gyakorlati alapelvek* (ökumenikus, mellérendeltségi, jogérvényesítési, együttélési és a párbeszédet szolgáló alapelvek). Az egyházpolitikai, azon belül is az evangéliumi módszerek közül kihangsúlyozta a *szerepet egyetemes parancsát*. Az evilági módszerek ismertetése körében kihangsúlyozta, hogy az egyház nem élhet vissza az őt megillető jogosultságokkal, és mivel nem világi hatalmi tényező, ezért hatalmi fegyverekkel sem élhet. Azaz az egyháznak mindaddig törekednie kell a kompromisszumra és a párbeszédre, amíg az nem veszélyezteti az igazság érvényesülését.³⁴

Hasonló kérdésekkel foglalkozott Novák István *Az egyházpolitikai módszerek technikája*³⁵ és a *A Protestáns egyház belpolitikája*³⁶ című tanulmányaiban is. Előbbiben azt tanulmányozta, hogy az egyházpolitika a gyakorlatba milyen pragmatikus eszközökkel ültethető át a legsikeresebben, míg az utóbbi munkában – többek között – azt a kérdést vizsgálta behatóan, hogy bár az egyháznak alakulnia szükséges a környező világ változásaihoz, adottságaihoz, azonban mindig szem előtt kell tartania az evangélium örök iránymutatásait. Éppen ezért az „egyházkormányzás”-nak is szolgálatnak kell lennie, nem pedig uralkodásnak, amit a legjobban a zsinat-presbiteri rendszer képes megvalósítani a maga demokratikus szabályaival.³⁷ A tanulmány részletesen foglalkozik a protestáns iskolapolitikával, kiemelve annak jelentőségét, hogy a protestáns iskolapolitika körében zajló oktatásnak folyamatosnak kell lennie már az óvodától az egyetemig. Novák István szerint azért is van szükség egyházi iskolákra, mert azok jelentős szerepet vállalnak a középosztály megtartásában. „Mert

31 BOLERATZKY Lóránd: A magyar evangélikus egyházjog alapjai és forrásai. Budapest, 1991. I. k. *Lelkipásztor* 1992/2. és Boleratzky Lóránd: A magyar evangélikus egyházjog II. Budapest, 1998. *Lelkipásztor* 1999/1.

32 NOVÁK István: *Templom vagy Parlament, Sárospataki Református Lapok* 1994/1.

33 NOVÁK István: *Protestáns egyházpolitika. I–II., Theológiai Szemle* 1995/4. és 1995/5.

34 BOLERATZKY 2007. 39–40.

35 NOVÁK István: *Az egyházpolitikai módszerek technikája. Theológiai Szemle* 1996/3.

36 NOVÁK István: *A protestáns egyház belpolitikája, Theológiai Szemle* 1997/4–5. 214–224.

37 BOLERATZKY: i. m. (2007) 40–41.

amely nemzetnek nincs jól működő középosztálya, az nem képes sem képviselni, sem továbbfejleszteni a maga kultúráját”. Támogatta ezért az elitképzési törekvéseket is, de kiemelte, hogy az egyházi oktatás igazi többletet az evangélium szellemiségének és sugárzásának a képviselőjével tud nyújtani.³⁸

Utolsó, 2005-ben publikált, *Az egyházi elit* című művében az értelmiség szerepét és jelentőségét, felelősségét taglalta. Az értelmiség szerepét az értékteremtésben, az iránymutatásban és a közvetítői tevékenységben látta. Kiemelte, hogy a születéssel kapott képességeket, adottságokat és tehetséget, továbbá a diplomát is állandóan fényesíteni, ragyogtatni és ápolni kell.³⁹

2006. augusztus 31-én, 92 éves korában szólította magához az Úr.

Novák István életműve, polgári eljárásjogi munkássága 11 eljárásjogi monográfiában, 57 polgári eljárásjogi szakcikkben, 4 egyetemi jegyzetben, valamint egy művelődéstörténeti monográfiában foglalható össze.⁴⁰

Novák István érdemeit szerencsére már életében is elismerték: a Miskolci Egyetem díszdoktora, a Sárospataki Református Teológiai Akadémia tiszteletbeli tanára, Miskolc város díszpolgára és Deák Ferenc-díjas megyei bírósági tanácselnök volt. Mind egyházi, mind pedig polgári eljárásjogi életműve figyelemre méltó. „Munkássága, hatalmas tudása és szigorú következetessége példa számunkra, minta, amely arra kötelez, hogy ettől kevesebbrel nem érhetjük be, sem bíróként, sem a tudomány művelőjeként, s ha lehet, a kettőt együtt végezve sem.”⁴¹

---

38 BOLERATZKY: i. m. (2007) 42–43.

39 SZATHMÁRY: i. m. 24.

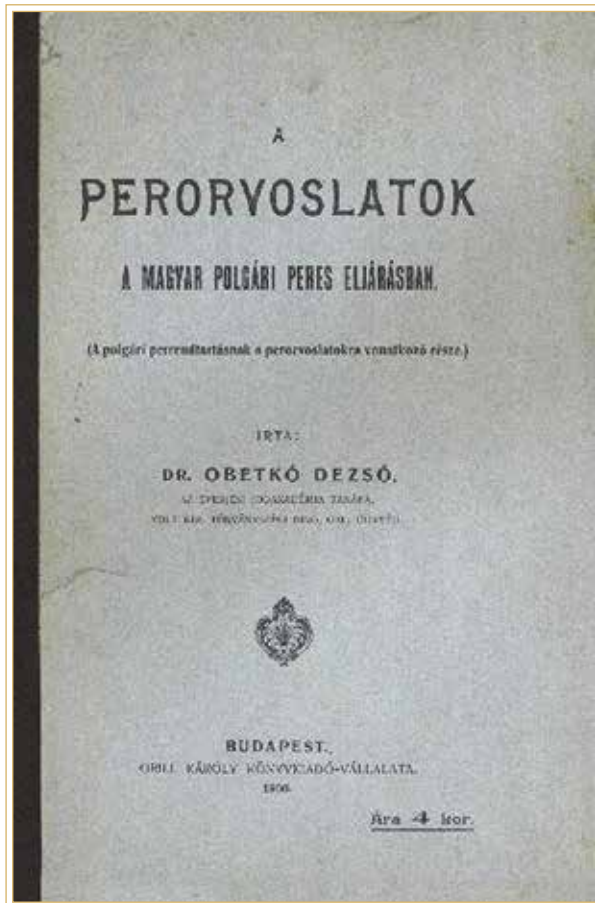
40 BOLERATZKY: i. m. (2007) 44.

41 SZATHMÁRY: i. m. 25.

OBETKÓ DEZSŐ*

1868–1925

* Írta: Stipta István egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jогtörténeti, Jogelméleti és Egyházjogi Tanszék.

Az eperjesi evangélikus jogakadémia Felvidéken megtelepült tanárai 1919-ben rendkívül nehéz helyzetbe kerültek. A csehszlovák hatalomátvétel után rövidesen nyilvánvalóvá vált, hogy az új rezsim a magyar nyelvű jogi oktatásra nem tart igényt, nem kíván magyar jogászokat képezni. Az eperjesi tanári kar egy része állás és egzisztencia nélkül maradt, így kényszerűen követte az 1919 márciusában elűzött intézményt Miskolcra. Még nehezebb döntés előtt álltak azok, akik az ősi intézmény székhelyén mélyebb családi gyökerekkel rendelkeztek, vagyonuk, személyi kapcsolataik révén Eperjeshez kötődtek. Ráadásul élesen felmerült a lojalitás kérdése is, hiszen az elűzött jogakadémia miskolci újraindításához is tudományosan minősített tanárookra volt szükség, ezek hiányában nem volt esély az intézmény megmentésére. Ilyen szakmai és emberi dilemma elé került Maléter István, Csengey Dénes, Flórián Károly, Mikler Károly, és az eperjesi jogakadémia egykori rektor-professzora, Obetkó Dezső is.

I. CSALÁD, ISKOLÁK, GYAKORLATI JOGÁSZI TEVÉKENYSÉG

■ Olcsvári Obetkó Dezső 1868. február 12-én született Pécsen. Édesapja jól pozícionált, nagy tekintélyű kereskedő volt, aki minkét fiából lateinert nevelt. Az idősebb fiútestvér, Obetkó Károly Somogy vármegye tisztii ügyésze volt. Obetkó Dezső a jogász hivatást választotta. Példás családi életet élt, miután 1911 őszén – már eperjesi jogtanárként – feleségül vette szlavnicai Szlaboczký Imre nyíregyházi főgimnáziumi tanár és földbirtokos leányát, Mártát, a nyíregyházi leányegyesület elnöknőjét. Két gyermekük született, Sára és Dezső. A fia neves történész lett.¹

A későbbi jogtanár középiskolai tanulmányait a ciszterci rend pécsi főgimnáziumában végezte, és ugyanott érettségizett 1889-ben. Kiváló eredményeket ért el, és már ebben az időszakban erős elhivatottságot érzett későbbi választott hivatása iránt. Díjnyertes önképzőkori dolgozatát 1885-ben *A kereskedelem befolyása a művelődésre* címmel írta.²

A pécsi jogakadémián hallgatott jogot, majd a kolozsvári egyetemen kapott jogtudori oklevelet 1892-ben.³ Gyakorlati jogi pályafutását 1891-ben ún. díjas joggyakornokként kezdte meg a pécsi királyi járásbírósnágnál, és ettől kezdve egészen 1903-ig bírósági szolgálatban állt.⁴ Bírői hivatását töretlen lelkesedéssel látta el.

1 *Budapesti Hírlap*, 1911. október 239. szám, 373.; *Heti Szemle*, 1911/39. szám, 6.; Miskolci Magyar Jövő, 1925. október 16., 3. ; VIZVÁRY Vilmos: Obetkó Dezső középiskolai tanár, in: *Pedagógusok Arcképcsarnoka*. XIX. kötet. Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület. Debrecen, 2020. 213–217.

2 Visszapillantás a pécsi ciszt.-r. főgimnázium Faludi-Önképzőkörének ötven éves történetére, in: *Ciszterci rend Nagy Lajos katolikus gimnáziuma*. Pécs, 1912. 37.

3 *Miskolci Jogászélet* 1925/10. szám, 156.

4 *Budapesti Közlöny* 1891. április, 77. szám.

Budapesten 1893-ban bírói oklevelet szerzett, rövidebbel ez után 1894-ben Pécsen királyi aljárásbírói állást kapott. Folyamatosan képezte magát, 1899-ben kitüntetéses oklevéllel ügyvédi képesítést is szerzett, de bírói állását nem adta fel. A következő évben a szabadkai királyi törvényszékhez került, ahol 1903. április 7-én Plósz Sándor igazságügyi miniszter előterjesztésére az uralkodó törvényszéki bírónévá nevezte ki. A megüresedett albírói helyére 62 fiatal jogász pályázott.⁵ A kinevezés után rövidebbel 1903. szeptember 1-i hatállyal eperjesi jogtanárrá választották.⁶ A *Pécsi Napló Törvényszéki bíróból jogtanár* címmel üdvözölte az új főiskolai oktatót.

„Amint értesülünk, az eperjesi ág. h. ev. jogakadémiát fönntartó testület egyhangú megállapodásával földinket, Obetkó Dezső dr.t, akit csak nemrég nevezett ki a király a szabadkai kir. törvényszék bírójává, meghívta a kereskedelmi és váltójog, valamint a perjog rendes tanárává. Természetes, hogy Obetkó Dezső dr. örömmel enged a meghívónak és az eperjesi jóhírű jogakadémián tág tér nyílik szép képzettsége érvényesítésére.”⁷

Az áttelepülésben nagy szerepe volt annak, hogy régi barátja, a szintén pécsi származású Maléter István (az 1956-os mártír, Maléter Pál édesapja) is „hazát váltott”, a forrongó szellemiségű Eperjesre költözött, és szintén a jogakadémián kapott tanári állást.⁸

II. EPERJESI IDŐSZAK

■ 1903. szeptember 1-től az eperjesi jogakadémián a polgári törvénykezési jog, a kereskedelmi és váltójog egy évre megbízott, ideiglenes tanára lett. A kollégium igazgatóválasztmányja, „mivel a próbaév alatt sok jelét adta kiváló tehetségének és munkaerejének”, rendes jogtanári állásában megerősítette, így a Sarudy Vilmos halálával megürült váltó-kereskedelem és perjogi tanszékre dr. Obetkó Dezső szabadkai királyi törvényszéki bírót választották meg.⁹ Az egyházkerület közgyűlése a nyilvános rendes tanári minőségben történt véglegesítését jóváhagyta.¹⁰

Jogtanári működése elején több külföldi tanulmányúton vett részt. Az úti beszámoló szerint 1905-ben Franciaországban, 1906-ban Angliában „a külföldi egyetemek és főiskolák megismerése és nyelvismereteinek bővítése végett” volt távol

5 1899. *Pécsi Figyelő*, 1899. július–szeptember, 147. szám 3. (Ügyvédi vizsga); 1902. *Pécsi Figyelő*, 1902. január–március, 13. szám 3.; 1903. *Pécsi Közlöny*, 1903. április, 83. szám 2.; 1903. *Pécsi Közlöny*, 1903. május, 105. szám, 3.

6 *Miskolci Jogászélet* 1925/10. szám, 156.

7 *Pécsi Napló*, 1903. június, 134. szám, 5.

8 HÉBELT Ede: Maléter István: 1870–1933. *Huszedik Század*. 1933. 22.

9 A Tiszai Evangélikus Egyházkerület jegyzőkönyvei 1904. szeptember 5.

10 A Tiszai Evangélikus Egyházkerület jegyzőkönyvei 1905. július 51–52.; *Miskolci Jogászélet* 1925/10. szám, 156.

a főiskolától. 1909-ben a londoni egyetemen szociálpolitikai és filológiai tanfolyamokat hallgatott.

A korabeli jogakadémiák tanárainak jelentős óraszámuk volt. Obetkó Dezső az őszi félévekben a Peres és peren kívüli eljárást heti öt, a Kereskedelmi és váltójog főtárgyat heti hat órában adta elő. Ezen túl tartania kellett heti egy-egy órában a Gyakorlatok a polgári eljárásból és az Állampolgárságról szóló speciálkollégiumokat. Előadótanárként jegyezte még az angol, a francia és az olasz nyelv tárgyait, melyek heti két-két órát vettek igénybe. Az első szemeszterben különböző évfolyamokon összesen heti 19 órát kellett tartania.¹¹

Az eperjesi nyári szemeszterben a Peres és peren kívüli eljárást, továbbá a Büntetőjogot heti öt-öt óra időtartamban oktatta. Ezen túl a Váltó- és kereskedelmi jog heti két óra, a Gyakorlatok a polgári eljárás köréből című speciálkollégiumok heti egy-egy órai keretben zajlottak. Ebben a szemeszterben is ő oktatta az angol, az olasz és a francia nyelveket két-két órában. A második szemeszterben is heti 19 órát kellett igazolnia. A világháború idején a hadiszolgálatot teljesítő Flórián Károly és Moór Gyula, valamint a betöltetlen közigazgatási jog-statisztikai tanszék tárgyait mindkét félévben Hébelt Edével, Mikler Károllyal és Maléter Istvánnal (ellenszolgáltatás nélkül) adta elő.¹²

Obetkó nagy intenzitással vetette be magát az eperjesi szellemi életbe. Már az első évben az Eperjesi Széchenyi-kör magyar irodalmi, továbbá idegen nyelvi és irodalmi szakválasztmányának tagjává és jegyzőjévé választották. Az eperjesi evangélikus egyház jogügyi bizottságának jegyzője, az *Eperjesi Lapok*, az *Evangélikus Egyház és Iskola*, továbbá a *Magyar Jogász-Újság* jogi szaklapok állandó munkatársa lett. Angol nyelvi előadásokat tartott a joghallgatóknak és teológusoknak.¹³ Az első években megtartotta a Délmagyarországi Közművelődési Egyesület igazgatóválasztmányának tagságát is.

1907-ben egyetemi magántanári képesítést kapott a polgári törvénykezési jogból. A korabeli hivatalos közlöny szerint a vallás- és közoktatásügyi miniszter Obetkó Dezső eperjesi jogakadémiai tanárnak, a kolozsvári tudományegyetem jog- és államtudományi karán a peres és peren kívüli eljárásból egyetemi magántanárrá történő képesítését jóváhagyólag tudomásul vette, és nevezettet ebben a minőségében megerősítette. 1907-től a kar prodékánja.¹⁴ Még ebben az évben tagja lett a *Magyar Jogász-Újság* szerkesztőségének; felelős szerkesztője az *Eperjesi Lapok* társadalmi, közművelődési és közgazdasági lapnak; tagja lett az Eperjesi Széchenyi-kör igazgató- és magyar irodalmi szakválasztmányának is. A fontos kulturális szerepet vállaló idegen nyelvi és irodalmi szakválasztmányának helyettes elnöke is lett. A Széchenyi-körben 1907/1908 őszen és telén – az idegen nyelvi és irodalmi szakválasztmány

11 *A Jog*, 1905/40. szám, 284.

12 *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok* 4. szám, 59–60.

13 *Evangélikus egyházkerületi collegium*, Eperjes, 1905. 11.

14 *Miskolci Jogászélet* 1925/10. szám, 156.; Somogyvármegye, 1907. július–szeptember (3. évf.) 1907. (652.) szám, 181.

elnökével közösen – tizenhat angol, illetőleg francia háziestélyt rendezett.¹⁵ A következő tanévben a Széchenyi-körben tizennyolc angol, illetőleg francia háziestélyt rendezett. 1908-tól már felelős szerkesztője az *Eperjesi Lapok* társadalmi, szépirodalmi és közművelődési lapnak. 1909-től a Sáros vármegyei nemzeti munkapárt jegyzője lett.¹⁶

Mint jogtanár, Eperjes egyházi és társadalmi életében is részt vett; az eperjesi evangélikus egyház jogügyi bizottságának hosszú éveken át elnöke volt, közben az eperjesi evangélikus egyház jogügyi bizottságának jegyzői teendőit is ellátta.¹⁷ A vallás- és közoktatásügyi miniszter fölkérésére a soproni evangélikus lyceumi főgimnázium érettségi vizsgálatain kormányképviselői minőségben elnökölt. Kezdeményező szerepe volt az eperjesi szabad szellemű Martinovics Kör megalapításában. Ablonczy Balázs szerint Obetkó Dezső a századforduló fiatal értelmiségének ahhoz a részéhez tartozott, amely a polgári radikalizmus és a szabadkőművesség irányában kereste a liberális eszmék megújulásának lehetőségét.¹⁸

Az országos választójog tervezett reformja időszakában az eperjesi jogakadémia tanári kara is foglalkozott a választói jog kérdésével, és javasolta, hogy minden 24 évet betöltött, írni, olvasni tudó, állandó lakhelyű honpolgár kapjon aktív választójogot. Obetkó Dezső, aki éppen a jogakadémiai rektori tisztséget töltötte be, a műveltebb nők számára megadandó választójogot is javaslatba hozta.¹⁹

Választott tagja volt Eperjes szabad királyi város képviselőtestületének, bátran támadta a város polgármesterét, aki – szerinte – visszaélt hatalmával.²⁰ A jog- és államtudományi kar megbízásából 1912. május 29-én részt vett a Jogakadémiai Tanárok Országos Egyesülete budapesti alakuló gyűlésén. Az egyesület választmányi tagja is lett. Kollégiumi igazgató (korabeli elnevezéssel: rektor) volt az 1911–12. tanévben, továbbá ő lett a jog- és államtudományi kar prodékánja 1910 októberétől 1920-ig.²¹ Ebben a minőségében a dékán akadályoztatása esetén a jogakadémia vezetője volt. Nem sejtette, hogy 1919 tavaszán váratlanul rendkívüli teendők hárulnak majd rá.

15 *Evangélikus egyházkerületi collegium*, Eperjes, 1907. 19–20.

16 *Evangélikus egyházkerületi collegium*, Eperjes, 1907. 19–20.; *Iskolai értesítők*, Eperjes – *Evangélikus egyházkerületi collegium*, Eperjes, 1908. 17.; 1909. *Evangélikus egyházkerületi collegium*, Eperjes, 1909. 21–22.

17 Az egyházi vezetőkkel vitatkozva harcosan kiállt a lelkészek fizetésrendezése mellett. A protestáns lelkészek fizetésrendezése. *Budapesti Hirlap*, 1911. november 11./268. sz.

18 *Evangélikus egyházkerületi collegium*, Eperjes, 1909. 21–22.; *Miskolci Jogászelet*, 1925/10. szám, 156.; *Pesti Napló* 1911. december 31./310. sz., 33.; Ablonczy Balázs: *Virtuális vármegye: Sáros 1820–1940. Nemzetiségközi kapcsolatok az emlékiratok tükrében. Pro Minoritate* 2001/3. szám, 136.

19 *Székely Napló*, 1911. július–december/196. szám, 2.; *Népszava*, 1911. december 23., 3.

20 Az eperjesi polgármester olcsón adta az aranyat. *Az Est* 1918. június/1. sz., 5.

21 *Miskolci Jogászelet*, 1925/10. szám, 156.

III. MISKOLCI ÉVEK

■ Az eperjesi jogakadémiát – emlékezett Bruckner Győző – Mikler Károly dékán és Obetkó Dezső prodékán a Csehszlovák Köztársaság 1918. október 28-i kikiáltása után Miskolcra szeretne volna „átmenteni”. Ehhez szükség volt Geduly Henrik püspök jóváhagyására. Mikler és Obetkó sürgős távirati intézkedést kértek a püspöktől a jogakadémia Miskolcon való végleges áthelyezése érdekében.²²

1919. október 4-én a megszálló román csapatok asszisztálása mellett Miskolcon újraindult a jogakadémiai oktatás. Előző napon érkezett meg Eperjesről Obetkó Dezső, Maléter István, Hébelt Ede és Sztehlo Zoltán. Obetkó újsághirdetésben kérte, hogy „Az angol nyelvi tanfolyamon részt venni óhajtó urak és hölgyek szíveskedjenek kedden (okt. 22.) du. egynegyedhárom órakor a jogakadémián (Városház tér 14.) megjelenni”.²³ Szlávik Mátyás, a művelődés és bölcsészettan tanára viszont nem kívánt Miskolcra költözni. Moór Gyula sem kívánt áttelepülni, későbbi munkahelyére, a kolozsvári egyetemre készült. Ereky István Budapesten oktatott tovább. A rendkívül kedvezőtlen személyi viszonyok ellenére (jelentős részben Obetkó odaadó munkája révén) ezen az őszön a miskolci volt az ország egyetlen működő főiskolája. A rendkívül körülményeket méltányolva új, korábban máshová beiratkozott hallgatókat is felvettek és vizsgáztattak a városháza második emeletén kiszorított helyiségekben. Az egyetemi oktatás Budapesten csak 1920 márciusában indult újra: számos egyetemre beiratkozott joghallgató ebben az évben Miskolcon tette le vizsgáit.²⁴

Maléter István röviddel az oktatás indulása után egészségi állapotának romlása miatt visszatért Eperjesre, és lemondott tanári állásáról. Flórián Károly sem követte a jogakadémiát Miskolcra, de egyelőre a jogakadémia státusában maradt 1922-ig. Hébelt Ede ellen a tanácskormány idején tanúsított magatartása miatt fegyelmi eljárás indult, és ennek lezártaig tanári működését az egyházi hatóság felfüggesztette. A miskolci újraindulást akadályozta az is, hogy a magyar vallás- és közoktatásügyi minisztérium engedélyt adott Obetkó Dezsőnek, Flórián Károlynak és Maléter Istvánnak, hogy átmenetileg Eperjesen maradhassanak, és onnan Kassára átjárva az ottani állami jogakadémián magyar nyelvű jogi előadásokat tartsanak. A cél az volt, hogy a kassai állami jogakadémia egyelőre menthető lehessen, és az ottani magyar joghallgatók magyar nyelven tehessék le alapvizsgálataikat.

A miskolci (eperjesi) jogakadémián Obetkó Dezső hivatalosan a magyar polgári törvénykezési jog, valamint a kereskedelmi és váltójog nyilvános rendes tanára volt. A tanárhiány miatt azonban más tárgyakat is tanítania kellett. Amikor az első miskolci tanév második félévében – a magasabb létszám miatt – már évfolyamokra bontva folyhatott az oktatás, az 1919–20. tanév II. félévi tanrendje szerint a III.

22 BRUCKNER Győző: *A Miskolci Jogakadémia múltja és kultúrmunkássága 1919–1949*. Miskolc, 1996. 51.

23 *Miskolczi Reggeli Hírlap* 1919, október 21. 6.

24 BRUCKNER: i. m. (1996) 18.; ŠTENPIEN, Erik: A jogtörténet oktatása a szlovák jogi karokon (Teaching of legal history in the Slovak law faculties), in: *Sectio Juridica et Politica: publicationes universitatis Miskolcensis*. Tomus XX/1. Miskolc, Miskolc University Press, 2002. 157–174.

évfolyamon Magyar anyagi büntetőjogot és Magyar büntetőeljárást is tanított heti öt-öt órában.²⁵ Jelentősen javult a helyzet, amikor Mikler Károly dékán nagy erőfeszítések árán alkalmazta Bruckner Győző és Hacker Ervin egyetemi magántanárokat, majd Schneller Károly statisztikust. A jogakadémia így öt jogtanárral hivatalosan is folytathatta munkáját.²⁶

Obetkó magyarországi letelepedését segítette, hogy felesége révén Nyíregyházán otthonra talált. Innen utazott rendszeresen Miskolcra, hogy előadásait megtartsa és a kötelező közéleti feladatait teljesítse. A *Magyar Jövő* 1923-ban arról tudósított, hogy huszadik szolgálati évének leteltével az V. fizetési osztályba lépett, majd a következő évben arról olvashatunk, hogy a jogakadémiai professzorok által vállalt szabadegyetemi előadások sorában a kereskedelmi jog jelentőségéről tartott előadást. 1924. november 10-én tanártársaival együtt ő is aláírta a jogakadémia és Miskolc városa közötti megállapodást, miszerint a nyolc tanszék közül három (a magyar törvénykezési, kereskedelmi és váltójogi; a közigazgatási és pénzügyi jogi és a közgazdaságtan és statisztikai) tanszék fenntartását a törvényhatóság vállalja. A tevékenységéről szóló utolsó városi hír szerint cikket írt a *Miskolci Jogászelet* nevű, 1925-ben alapított első magyar vidéki jogi folyóiratba.²⁷

Az egészsége rohamosan romlott, óráinak jelentős részét tanártársai vették át. Gyomorbetegsége gyógyíthatatlannak bizonyult, földi élete 57 éves korában, 1925. évi október hó 14-én ért véget. A *Miskolci Jogászelet* az évi 11. számában arról tudósított, hogy özvegye 5 000 000 koronás alapítványt tett, melynek kamatait évenként egy szorgalmas joghallgató kapja meg. Ez volt az első Miskolcon létrehozott alap, amely az állandó ifjúsági segélyezést biztosította. A gesztus jelentőségét növelte, hogy a jogakadémia a meneküléskor elvesztette jóléti intézményeit, de elvesztette összes alapítványát is. A jogakadémia megvásárolta volt tanárának könyvtárát, amely főleg törvénykezési, kereskedelem- és váltójogi munkákból állott.

Az Obetkó Dezső halálával megüresedett magyar kereskedelmi és váltójogi, magyar polgári törvénykezési jogi tanszékre az egyházkerület és Miskolc város képviselőiből álló vegyes tanárválasztó bizottság Surányi-Unger Tivadart, a Műegyetem közgazdasági fakultásának Európa-szerte ismert egyetemi magántanárát hívta meg és nevezte ki nyilvános rendes tanárrá.²⁸

25 *Miskolci Jogászelet*, 1925/10. szám 156.; BRUCKNER: i. m. (1996) 19.

26 BRUCKNER: i. m. (1996) 60.

27 *Magyar Jövő*, 1923. szeptember–december/214. szám 4.; *Magyar Jövő*, 1924. november–december/276. szám 5. A lap 1924. január 4-i száma arról írt, hogy Obetkó Dezső ez évben nem fejthetett ki nagyobb irodalmi tevékenységet, „mivel még mindig nincs lakása, és Nyíregyházáról kénytelen hetenként három napra átjárni. Helyzete semmiesetre sem irigylésre méltó.”

28 *Miskolci Jogászelet* 1926/5. szám, 79.; *Miskolci Jogászelet* 1927/9. szám, 13.

IV. SZAKIRODALMI MUNKÁSSÁGA

■ Egy korabeli jogakadémiai tanár tudományos munkásságát a maitól eltérő szemlélettel kell értékelnünk. A fentiekből is kitűnik, hogy velük szemben döntő elvárás a gyakorlat közvetítése és az oktatás folyamatosságának biztosítása volt. A rendkívül magas óraszám és a személyes oktatási kötelezettség alig tette lehetővé, hogy elmélyült tudományos munkásságot folytassanak. Csaknem állandóan a hallgatók rendelkezésére kellett állniuk, az előadások mellett gyakorlatot is tartaniuk kellett, nem bízhatták azt sem másokra. A jogakadémiák statútumaiban rögzített kötelezettségük volt a fenntartó települések kulturális szolgálata, a helyi közéletben való tevéleges részvétel is. A felekezeti fenntartású jogakadémiák professzorai az egyházakat is szolgálták.

A jogakadémiáknak állandó harcot kellett vívniuk az egyetemekkel, hiszen alapvetően a hallgatók által fizetett tandíjából biztosították működésüket. A magyar kultuskormányzat 1875-től sorra hozta azokat a diszkrimináló rendelkezéseket, amelyek a versenyt megnehezítették számukra. A fennmaradásuk feltétele volt, hogy az egyetemekkel azonos tárgyakat kellett oktatniuk, tanáraiknak tudományos minősítését is igazolniuk kellett. Idővel megszűnt a jogakadémiák államvizsgáztatási joga is, a jogászai hivatások gyakorlásához szükséges minősítést csak az egyetemen lehetett megszerezni.

Obetkó Dezsőnek is számítnia kellett arra, hogy a jelentős társadalmi presztízsű törvényszéki bírói állást feladva, ilyen körülmények között kell végeznie tanári munkáját. A tudomány és az oktatás iránti elkötelezettsége azonban határozott volt. Már a bírósági időszakában foglalkoztatták a hivatás elméleti alapjai, a magánjogi ügyszak vitatott szakmai-tudományos kérdései. Első ismert publikációja a pénzügyi jog és a civilizisztika egyik legtöbbet bírált intézményéről, az illetékügyről és az ezzel összefüggő hivatali anomáliákról szólt. Sürgette a minisztérium által halogatott reformot, és – a kormányzati szándékkal ellentétben – szükségesnek tartotta az illetékterhek általános csökkentését.²⁹ Eperjesi tanárságának második évében bátor hangú cikket írt a tervezett jogi reformokról, hangsúlyozva a jogakadémiák szerepét a jog gyakorlati oktatásában, a hazai jog népszerűsítésében és a vidék szellemi életének szolgálatában. Cikkében Berzeviczy Albert minisztert, egykori eperjesi jogakadémiai diákot szólította fel a sürgető teendőik ellátására. Ehhez kapcsolódik az a közleménye, amely a tervbe vett ügyvédi és bírói minősítő vizsgák jogakadémia-ellenes szellemiségét bírálta.³⁰ Bírói tapasztalatait is jól hasznosította abban a vitában, amely a közigazgatási jogvédelem egyik legfontosabb kérdéséről, a közigazgatási bíróság hatásköréről alakult ki. Nagy visszhangot kiváltott írásában a jogvédelem kibővítése mellett foglalt állást, rámutatva, hogy a bíróság hatásköri

29 A bélyeg- és illetéki szabályok reformja. *A Jog.* 1894/10. sz. 74–75.

30 A jogi oktatás reformjához. *Magyar jogász-újság* 1904/19. sz. 374–375.; Észrevételek az „ügyvédi és bírói vizsgálat”-ról szóló törvény-tervezethez. *Magyar jogász-újság* 1904/13–14. sz. 269–270.

kifogások elbírálásakor helytelen gyakorlatot követ. Másik cikkében szintén az állami érdek korlátozását javasolta a jogos magánérdekkel szemben.³¹

Obetkó Dezső alapvetően a polgári eljárásjog művelője volt, a legfontosabb munkái is ebben a tárgykörben jelentek meg. Az első jelentős műve, amelyben a polgári perrendtartás perorvoslatokról szóló részét dolgozta fel, két évvel a tanári alkalmazása után készült.³² A könyv előszavában hangsúlyozta, hogy főleg a magyar tételes jogra volt tekintettel, de követte a honi bírói gyakorlatot is. Emellett azonban tudományos igényű összehasonlító elemzést is végzett, a magyar megoldások mellé állította és értékelte a német, az osztrák, a francia és az angol perrendi szabályokat. A könyvet előtanulmányként szánta a készülő perrendtartási tankönyvéhez, amelynek megírása a jogakadémián oktató tanárokkal szembeni elvárás volt. A mű egyben a gyakorlatot segítő munka is volt, alapvetően a hatályos jogot követte, de határozottan állást foglalt a sommás eljárásról szóló 1893. évi XVIII. tc. elvei mellett is. Az elutasító nézetekkel szemben úgy foglalt állást, hogy az egyszerűsített polgári eljárásnak helyet kell biztosítani a végleges perrendi szabályokban. A könyv megjelenésének évében több, a külföldi tanulmányútján összegyűjtött tapasztalatot felhasználó tanulmányt jelentetett meg az egyik legolvasottabb jogi szaklapban.³³

A mai (igényes) kutatók Obetkó Dezső tudományos munkásságát még egy fontos könyv miatt tisztelik. Ő dolgozta át és rendezte sajtó alá Raffay Ferenc magánjogról írt korszakos művét.³⁴ A neves eperjesi jogakadémiai tanár magyar magánjogról írt kézikönyve az egyetlen olyan szakmunka volt, amely az anyagi magánjogunkat a joggyakorlattal együtt a 20. század elejéig tárgyalta. A bővítés „Obetkó Dezső eperjesi jogtanár érdeme, aki nagy lelkiismeretességgel dolgozott azon, hogy a mű ne csak a szigorlatra készülőknek, hanem a praktikus életben működő jogászok részére is hasznalható legyen”.³⁵

Raffay Ferenc tanszéki elődje volt Obetkónak. Ahogyan a korabeli országos sajtó írta, az értékes munka harmadik kiadásának szomorú érdekességét adta, hogy a tudományos mű előszavát a korán elhunyt jogtanár özvegye írta. A magánjogi publikációi révén hírnevet szerzett tehetséges és éles elméjű jogász ugyanis éppen a kiadás előkészítése közben halt meg. Az özvegy kegyelete hasznos szolgálatot tett jogi irodalmunknak, amikor az új kiadást közrebocsátotta, és sajtó alá rendezésével az elhunyt katedrájának utódját, Obetkó Dezsőt bízta meg, „aki a szerző szellemében

31 A m. kir. közigazgatási bíróság hatásköre. *Magyar jogász-újság* 1904/21. sz. 413–415.; A fizetési pótlékra nézve van-e helye közigazgatási bírósági panasznak? *Magyar jogász-újság* 1904/6. sz. 121–122.

32 A perorvoslatok a magyar polgári peres eljárásban: a polgári perrendtartásnak a perorvoslatokra vonatkozó része. Grill Károly Könyvkiadó-Vállalata. (Nyomtatta Kósch Árpád könyvnyomdája, Eperjesen.) Budapest, 1906. 171. Irta: Dr. Obetkó Dezső, az eperjesi jogakadémia tanára, volt kir. törvényszéki bíró, okl. ügyvéd.

33 Kártérítési keresetek az állam ellen. *Magyar jogász-újság* 1906/10. sz. 157–158.; A peres felektől különböző személyeknek felfolyamodási joga. *Magyar jogász-újság* 1906/9. sz. 144–146.; A közigazgatási bíróság hatásköre. *Magyar jogász-újság* 1906/8. sz. 125–127.

34 A magyar magánjog kézikönyve. Irta Raffay Ferenc dr. Harmadik javított és bővített kiadás. I–II. köt. Kiad. Pannonia K. Benkő, Győr–Budapest, 1909.

35 *Pesti Hírlap*, 1909. május/122. szám, 34.

nagy lelkiismeretességgel végezte ezt a munkát, és az új kiadást az újabb törvényalkotás és judikatura figyelembevételével készítette. A Raffay-féle Magánjognak ez az új kiadása így hű tükre lett érvényben lévő magánjogunknak.”³⁶

A későbbi miskolci professzor tudományos és szakmai aktivitása munkásságának utolsó eperjesi éveiben és a torzóban maradt miskolci időszakában fokozatosan csökkent. Az eperjesi rektorsága idején szerkesztette a főiskola hivatalos értesítőit, majd Miskolcra kerülve három szaktanulmányt állított össze. Egy évvel halála előtt írt még egy tanulmányt a *Nyírvidék* című lapnak, amelyben szokatlan élességgel támadta a népoktatás ingyenességének megszüntetését.³⁷

Utolsó tanulmánya a *Miskolci Jogászélet* 1925-ös első számában jelent meg, amelyben a közigazgatási tisztviselők képzettségének hiányosságairól írt. A nyilvánosság előtt megjelent utolsó mondata: „...államvizsgálatot, amely a mostani rendszer mellett – sajnos – teljes sorvadásban van és úgyszólván hamupipőke szerepet játszik, a közigazgatási tisztviselőkre – elméleti képzettségük fokozása érdekében – tegyék kötelezővé. A joghallgató, különösen a közigazgatási pályára lépő ifjaknak pedig addig is melegen figyelmükbe ajánljuk, hogy az államtudományi államvizsgálaton kívül tegyék le önbuzgalomból a jogtudományi állam vizsgálatot is. Meg fogják majd látni, hogy ennek a kibővített elméleti tudásnak gyakorlati pályájuk folyamán mennyi sok előnyét fogják látni.”³⁸

*

Obetkó Dezső halálakor a jogakadémia tanári kara a *Miskolci Jogászélet* gyászkeretes rovatában így búcsúzott tőle:

„A miskolci jogakadémiának alig három hónappal neves költőprofesszorának, Csengey Gusztávnak elhunytá után ismét gyásza van. Obetkó Dezső dr. egyetemi magántanár, okleveles bírós és ügyvéd, az eperjesi kollégiumnak az 1911–12. tanévben volt rektora, a miskolci (eperjesi) jogakadémián a magyar polgári törvénykezési jog, valamint a kereskedelmi és váltójog nyilvános rendes tanára október hó 14-én délután 1 órakor hosszas szenvedés után elhunyt. Egy pihenést alig ismerő, lázas munkában eltöltött élet után 57 éves korában szállt sírba a buzgó szorgalommal kutató jogtudós; a tudományát és tanulmányait egész lelke melegével szerető professor, akinek egész élete szakadatlan munka, önművelés, köteleességteljesítés volt.

Szaktudományában rendkívül éles látóköre, európai műveltsége, a tudomány legmélyébe behatoló, de sohasem homályos, hanem mindig szabatos és világos okfejtései előadásait széppé és élvezetessé tették. Lelket tudott önteni a száraznak és

36 *Budapesti Hírlap*, 1909. május/112. szám, 12. Elismerően szól Obetkó munkájáról Horváth Ödön: Dr. Raffay és „Magyar Magánjog”-a. *Ügyvédek Lapja* 1909/4. szám 5.

37 *Nyírvidék*, 1924. június 28./138. szám, 2.

38 Obetkó Dezső (szerk.): *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának (főiskolájának) értesítője az 1911–1912. tanévről*. Kósch Árpád Könyvnyomtató-Intézet. Eperjes, 1912; Dolgozatok a perjog köréből. A Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tárában, Pécs, Dunántúl Ny., 1924/1. szám, 20.; A közigazgatási tisztviselők képzettségének fokozása. *Miskolci Jogászélet* 1925/1. szám, 13.

nehéznek látszó tételes tudományokba; a legbonyolultabbnak látszó jogi problémákat a gyakorlati életből vett egyszerű példákkal könnyen megérthetővé tette.”

Obetkó Dezső fontos szerepet játszott abban, hogy az eperjesi jogakadémia otthonra talált Miskolcon, és megerősödve a szegényebb sorsú családok gyermekei Észak-Magyarországon is diplomához juthattak. Tragikusan korán bekövetkezett halála megakadályozta abban, hogy tudományos karrierje kiteljesedjék, oktatói munkája a menekült akadémiát befogadó városban is jelentősebb hatású lehessen. Zajtalanul dolgozó, jelentős tudós volt, akit méltó elődjeként tarthat számon a hazai eljárásjog és kereskedelmi jog tudománya, és a miskolci egyetemi szintű jogászképzés tanári kara is.

PÓLAY ELEMÉR*

1915–1988

Faber-Kovács Krisztián festménye (2021)

---

* Írta: Bajánházy István, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi Tanszék.

I. ÉLETRAJZI ADATOK

■ Pólay Elemér a 20. századi magyar romanisztika egyik emblematikus alakja volt, aki rendkívül sokat tett nemcsak a római jogtudomány fejlesztése terén, de a római jog mint egyetemi tantárgy megőrzéséért is. Bár neve a köztudatban elsősorban szegedi római jogi professzorként maradt meg, pályája kezdete egyértelműen Miskolchoz kötődik, ahol nemcsak jogi tanulmányait kezdte meg az Evangélikus Jogakadémián, de az oktatói és – a gyakorlati jogi életben – a bírói tevékenységét is. Talán kevésbé ismert tény, hogy, bár nem volt miskolci születésű, de szülei a mai napig a miskolci Mindszenti temetőben nyugszanak, és Pólay professzor – Ruszoly József 1988. december 21-i nekrológiájában írtak szerint – „egy kicsit mindig is miskolcinak vallotta magát”. Nemcsak szülei sírját látogatta rendszeresen, de részt vett a miskolci öregdiákok rendezvényein is, és még az 1980-ban megalakult Jogi Karon is tartott vendéglőadóként előadást.

Pólay Elemér életútjában is megfigyelhetjük a 20. század magyarságának megpróbáltatásait. Bár családja Magyarország egyik legészakibb vidékéről, a Magas-Tátra tövében fekvő szepesi Felka (Föckl) városából származott, ő maga mégis az ország déli szegletében, a Bács-Bodrog vármegyében fekvő Zomborban született 1915. augusztus 23. napján. A trianoni békediktátum következtében családja ismét észak felé kényszerült, és így a fiatal Elemér már Miskolcon végezte iskoláit, és itt is érettségizett. A családi hagyomány miatt, mivel édesapja és nagyapja is gimnáziumi tanár volt, ő maga pedig már ekkor vonzódott az antikvitás felé, először a történelem–latin szakos tanári pályát tartotta számára vonzónak. Családi tanácsra – amit nyugodtan nevezhetünk lebeszélésnek is, mivel a pedagógusok akkor sem voltak anyagi szempontból megbecsültek – azonban mégis a jogtudomány felé fordult. Így a Miskolci Jogakadémiát választotta tanulmányai megkezdésére 1933-ban. Itt az első évben ismerkedett meg a római joggal, tanára az a kiváló Sztehló Zoltán volt, akiről később megemlékezést is írt.¹

A római jog teljesen megfelelt a már korábban kialakított érdeklődési körének, amit a történelem és a latin nyelv szeretete határozott meg, és élete végéig rabul ejtette. Rögtön csatlakozott a Sztehló Zoltán által akkor újításként bevezetett római jogi szemináriumhoz, amelynek témája a gaiusi *Institúciók* olvasása és kommentálása volt. Itt a hallgatók egy-egy témában önálló dolgozatokat is írhattak, amelyeket később a szemináriumi foglalkozáson közösen vitattak meg. Pólay Elemér ebben tevékenyen vett részt, és több, pályadíjjal jutalmazott dolgozatot is írt. Az 1933/34. évi tanévben az elsőt *A kamat a római jogban* címmel, a következő 1934/35. évi tanévben a *Patria potestas* címűt és végül az 1935/36. tanévben a *Datio in solutum* címűt. Mindhárom dolgozata sikeresnek tekinthető, amit nemcsak a kapott díjak igazoltak,

1 PÓLAY Elemér: Sztehló Zoltán munkássága és a római jog, *Jogtudományi Közlöny*, 1972/2. sz., 105–106.; PÓLAY Elemér: *Sztehló Zoltán*, szerk.: Molnár Imre, Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira, Budapest, 1995. 86–87.

hanem az a tény is, hogy később mindhárom kiadásra is került: az első azonos címmel 1938-ban, a második 1940-ben *Az atyai hatalom intézményének alapvonalai a római jogban* címmel, míg a harmadik a *Kamat a római jogban* címmel 1943-ban.

Pólay tanulmányait 1937-ben fejezte be kiváló eredménnyel, amit a Jogakadémia egy kéthónapos berlini ösztöndíjjal jutalmazott meg. Ez szintén meghatározó volt további életpályája tekintetében, mivel itt megismerkedett a nemzetközi, elsősorban a német szakirodalommal. Hazatérve egyetemi tanulmányait a Pécsi Erzsébet Egyetemen folytatta, ahol 1937-ben jogtudományi, 1938-ban pedig államtudományi doktorátust szerzett, doktori értekezését a római jog témakörében írta meg *A társadalmi normák differenciálódása az ókori Rómában* címmel.

A diploma megszerzése után rövid ideig gyakorlati jogi munkát végzett, majd egy újabb egyéves ösztöndíjjal újra Berlinbe került. Ekkor sajátította el a pandektisztikus, ill. a történeti szemléletmódot, melyek a későbbiekben a tudományos tevékenységét meghatározták. Az előbbi lényege, hogy a római jogot nem egy letűnt világ idejéértmult alkotásaként kell szemlélni, hanem egy olyan tudásanyag, ami a jusztiniánuszi kodifikáción keresztül a mai modern jogunkra is kihat. A történeti szemléletmód pedig azt jelenti, hogy egy-egy adott kor jogi életét csak az adott kor gazdasági és társadalmi viszonyainak pontos, vagyis a fennmaradt forrásokból nyerhető minél pontosabb ismeretében lehet megérteni és értelmezni.

Ezután a második világháború végéig a hatályos jog vette át életében a vezető szerepet: 1940-től a Debreceni Ítéltáblán titkár, majd jegyző, 1942-től pedig a Debreceni Királyi Járásbíróságra kapott bírói kinevezést. 1945-ben tért haza Miskolcra, ahol részben a gyakorlati jogi életben folytatta karrierjét mint megyei bírósági bíró 1949-ig, Szegedre költözéséig. De itt már elkezdte oktatói pályáját is: egykori alma materében, a Miskolci Jogakadémián kezdett el római jogot oktatni. Előbb mint meghívott előadó, majd egyetemi magántanárként, miután 1946-ban a Debreceni Egyetemen habilitált, és egyetemi magántanári képesítést szerzett *Római jogtörténet* tantárgyból. A habilitációs disszertációját a korszak kiváló romanistája, Személyi Kálmán kolozsvári professzor útmutatásai alapján készítette el.

Pólay Elemér élete földrajzi értelemben 1949-ben vett gyökeres fordulatot, amikor – követve a családi hagyományokat az ország mindenkori északi és déli szeglete közötti mozgásban – Miskolcra Szegedre költözött, ahol egészen 1988-ban bekövetkezett haláláig élt. Tevékenységében ez nem okozott ekkor még változást, néhány évig továbbra is megmaradt az elmélet és a gyakorlat kettősségében. Gyakorlati karrierjét a Csongrád Megyei Bíróságon folytatta, ám azzal 1951-ben felhagyott. Ez a korai kettősség álláspontom szerint nemcsak abban az időben volt számára hasznos, hanem élete végéig meghatározta a gyakorlati problémákra fogékony szemléletét, így nem vált sohasem az élettől elidegenedett „szobatudóssá”. Gyakorlati tudását és képzettségét mutatja az is, hogy 1953 és 1956 között tagja volt a Magyar Polgári Törvénykönyv elkészítő bizottságának, melyért igazságügyi minisztériumi kitüntetést is kapott.

Tevékenysége Szegeden azonban fokozatosan az egyetemi oktatói és kutatói életpálya felé toldott el: 1949-től kezdett el oktatni a Szegedi Egyetem Állam- és

Jogtudományi Karán, ahol a Római Jogi Tanszéket vezette egészen haláláig. 1951-ban kapta meg egyetemi tanári kinevezését, és ekkortól hagyott fel bírói munkájával. Érdekes, a gyakorlati felkészültségét szintén igazoló tény, hogy tíz éven keresztül (1951–1961) a Polgári Jogi Tanszéket is ő vezette. Ezenfelül 1955 és 1957 között az egyetem rektorhelyettese is volt. Szakmai munkásságát igazolja, hogy számos szakmai társaságnak, így a Magyar Ókortudományi Társaságnak is tagja volt, ill. szerkesztőbizottsági tagja volt a *The Journal of Juristic Papirology* című folyóiratnak is.

II. TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

■ Pólay Elemér szakmai munkássága körében néhány korai – részben még joghallgatóként, részben pedig kezdő kutatóként – írott műve köthető kiadási adatokkal is igazolhatóan Miskolchoz, ezekről részletesen a harmadik fejezetben lesz szó. Érett kutatói munkásságából én most azt a három munkáját emelem ki, amelyek munkásságának kimagasló eredményeiként foghatók fel, ami természetesen nem jelenti azt, hogy más, itt nem említett munkái ne lennének kiválóak.²

Római jog (1971): Az itt említendő munkái közül a legelső az a tankönyv, amely nemcsak a római jogászok körében, de minden magyar jogász körében ismert. Ez a tankönyv évtizedekig határozta meg a magyar római jogi oktatást, sőt a mai napig is meghatározza, mivel a Hamza–Földi-féle római jogi tankönyv bevallottan is ennek a tankönyvnek a kibővített és továbbfejlesztett változata.³ A tankönyvet a korszak két kiemelkedő római jogásza közösen írta meg, és 1971 decemberében zárták le a kéziratot, a szerkesztést Brósz Róbert professzor végezte el, és először 1974-ben jelent meg. Pólay professzor írta a *Bevezetés* (I. fejezet), a *Történeti rész* (II–VIII. fejezet), a *Római perjog vázlat*a (IX–XIV. fejezet), a *személyekről* (XV–XXV. fejezet), a *peresíthető pactumok* (LVII. fejezet), a *Kötelmek delictumokból* (LIX. fejezet), a *Kötelmek delictumszerű tényállásokból* (LX. fejezet), a *Vegyes kötelmek* (LXI. fejezet) című részeket. A tankönyv követte a korábbi tankönyvek hagyományait, elsősorban a Marton Gézáét, mely 1967-ig kötelezően használt volt, de a szerzőpáros felhasználta Személyi Kálmán tankönyvének tapasztalatait is. A Marton-féle tankönyvből⁴ vették át azt a technikai módszert, hogy egyes gondolati egységeket a lapszélen jelzett pontokba foglalva adták meg, így – a különböző kiadások és esetleges bővítések miatt eltérő oldalszámok ellenére – a hivatkozások egyértelműek és változatlanok maradtak. Ezt a technikát a későbbi Hamza–Földi-tankönyv is követte, így elmondhatjuk,

2 PÓLAY Elemér: *A pandektisztika és hatása a magyar magánjog tudományára*, AUSZ 23, Szeged, 1976; *A személyiség polgári jogi védelmének történetéhez. Iniuria tényállások a római jogban*, AUSZ 30, Szeged, 1983; *Iniuria Types in Roman Law*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986.

3 FÖLDI András és HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei* / Brósz Róbert és Pólay Elemér tankönyvének alapulvételével írta Földi András és Hamza Gábor, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.

4 MARTON Géza: *A római magánjog elemeinek tankönyve*, Budapest, 1958.

hogy ennek mára már sok évtizedes hagyománya alakult ki a római jogi oktatásban. A tankönyv azonban nem csak a Marton-féle tankönyv hagyományait követte, hanem újdonságként nagy súlyt helyezett a római jog magyarországi és nemzetközi továbbélése témájának is, ami a római jognak a jelen kor jogára és jogászára gyakorolt hatását világította meg. A római jog nem egy idejétmúlt régiség, hanem egy olyan joganyag, ami szervesen beépült a modern európai jogrendszerekbe. Ez a gondolat mind a mai napig aktuális, maradandó felismerés! A tankönyv nem csak a kötelezően elvárt, a keleti blokkba tartozó műveket, de rengeteg nyugati forrásanyagot is megjelölt. A tankönyv annyiban is „modernnek” számított, hogy a latin nyelv ismeretének hanyatlása miatt az idézett forráshelyek pontos magyar fordítását is megadta. Szintén modern vonás volt a nyomdatechnika lehetőségeinek (vastag és dőlt betűs kiemelés) széles körű használata, amely a tanulhatóságot szolgálta jól.

Érdekességként említem meg, hogy Pólay professzor úr tankönyvírói tevékenysége nem merült ki ebben az egy tankönyvben, mivel később szintén társszerzője volt az NDK-ban rövid ideig használt római jogi tankönyvnek is.⁵

A daciai viaszostáblák szerződésai (1972): Pólay Elemér 1957-ben kezdett el foglalkozni az egykori római kori Dacia provincia aranybánya járataiban elrejtett, majd a 19. században Verespatak község határában megtalált viaszostáblákkal. A Magyar Nemzeti Múzeum kérte fel, hogy múzeumban található három tábla szövegének pontos magyar fordítását készítse el. A feladat nehézségét jól tükrözi, hogy a táblák nem a közismert nyomtatott betűs írással, hanem a kevésbé ismert és nehezen olvasható folyóírással, az ún. kurzív latin írással íródtak. A konkrét feladatának elvégzésén túl annyira megragadta ez a téma, hogy feldolgozta a viaszostáblákra vonatkozó teljes ismeretanyagunkat. Ezen eredményeit előbb részpublikációkban hozta nyilvánosságra, majd a teljes anyagot 1972-ben adta ki könyv formájában. Ez a mai napig egyik meghatározó munka a provinciák jogéletének bemutatása körében. Sajnos idegen nyelven nem került kiadásra, ezért ennek nemzetközi visszhangja nem volt akkora, mint amit a téma és annak feldolgozása megérdemelt volna, bár a szerző több német egyetemen is nagy sikerű előadásokban ismertette kutatása főbb eredményeit. A munka nemcsak azért jelentős, mivel eredeti elsődleges írott forrásokat dolgozott fel, melyeknél a Digestában megőrzött klasszikus kori jogtudósok írásaival ellentétben fel sem merülhet a későbbi átírások, az interpolációk gyanúja, hanem azért is, mert ezeket a gyakorlati életben „élesben” használták, amely – akárcsak ma is – sokszor és sok tekintetben eltért a jogtudósok által elképzelt „tisztá” jog világtól. Nagyon érdekes például, hogy a provincia nem római polgár lakosai is a római polgárok részére fenntartott ünnepélyes aktusokat használták, holott arra nem is volt joguk, ezért ezek használatának értelme sem volt. Ebben az egyszerű utánpótláson túl volt egyfajta „biztosra törekvés” jelleg is.

A római jogászok gondolkodásmódja (1988): Ez a mű tekinthető élete fő alkotásának, önmaga is ezt tekintette életművének. Tulajdonképpen valamennyi korábbi kutatása ezt készítette elő. A konkrét megválaszolendő kérdésre a mű alcíme ad

5 G. HARTEL – E. PÓLAY: *Römisches Recht und römische Rechtsgeschichte*, Weimar, 1987.

felvilágosítást: *Kazuisztika és absztrakció*. A szerző tehát arra kereste a választ, hogy tekinthetjük-e egyáltalán a római jogtudományt elméleti alapokon nyugvó tudománynak, vagy csak jogesetmegoldások halmazát (később gyűjteményét) jelenti. Volt-e a római jogtudósoknak egyáltalán képessége és törekvése az esetek szintetizálására és absztrahálására, vagy megmaradtak a *casusok* gyűjtögetése szintjén. A válasz nem egyszerű, mivel mindkettőre találhatunk bizonyítékot. Pólay ezért először is korszakoként, a római jog öt ismert korszaka szerint vizsgálta meg a kérdést. Ennek során arra jutott, hogy a római jog igazi megszületése a preklasszikus korra (Kr. e. III–I. sz.) tehető, amikor a praetorok létrehozták a tételes joganyagot, de még annak szintetizálására nem került sor. A klasszikus jog neves (és névtelen) jogtudósaira várt az a nemes feladat, hogy ezt az óriási joganyagot összefoglalják, szintetizálják, lépésről lépésre absztrahálják, és így az esetekben szétszórt joganyagot jogtudománnyá nemesítsék. Ennek a feladatuknak pedig nagyszerűen eleget is tettek. Ezzel azonban még nem állt meg a fejlődés, a posztklasszikus kor ismét névtelen jogtudósaira hárult az a további feladat, hogy ezt az óriási joganyagot leegyszerűsítsék és közérthetővé tegyék a bíróságok és a jogkeresők számára. A tömörítés és egyszerűsítés itt tehát nem értékvesztést, hanem értéknövelést jelentett. Ezzel egyben előkészítették a jusztiniánuszi kodifikációt is, nélkülük ez a munka nem valósulhatott volna meg olyan rövid idő alatt. Ezen folyamatok során alakult ki az esetjogok halmazából a valódi jogtudomány.

Pólay Elemér munkásságának legfőbb tudományos értéke a római jog területén a jusztiniánuszi kor jogának újraértékelése volt. Már az 1960-as években megfogalmazta azt az akkor még meglepő, sőt a nemzetközi tudományban egyenesen „eretnek” gondolatnak tartott véleményét, hogy az absztrakció fejlettsége, a definíciók megalkotására való igény és képesség miatt nem a klasszikus római jog, hanem a jusztiniánuszi kor római joga tekintendő a római jog legfejlettebb változatának. Ezt akkor sokan és élesen kritizálták, később azonban a római jogászok tudományos közvéleménye már elfogadóbb és befogadóbb lett erre, és az az álláspont alakult ki, hogy ha a jusztiniánuszi kor jogát nem is tehetjük a klasszikus kornál magasabb szintre, de azonos szintre mindenképpen. Ez a szemléletváltozás pedig nem kis részben Pólay Elemér Miskolcon kezdődött tudományos munkásságának is köszönhető.

III. A JOGAKADÉMIAHOZ KÖTŐDŐ TEVÉKENYSÉGE

■ Pólay Elemér kutatói tevékenységének kezdete egyértelműen a Miskolci Jogakadémiához kapcsolódik. Publikációi a *Miskolci Jogászélet*ben jelentek meg 1937 és 1944 között. E publikációkat két csoportra oszthatjuk: könyv-, ill. előadás-ismertetések és saját kutatási eredményeinek nyilvánosságra hozatala. Az előbbire, bár az minden kezdő kutatónál szinte kötelezően elvárt tevékenység, csak egy-egy példát

találhatunk.⁶ Pólay Elemér önálló munkái ennél sokkal nagyobb számban jelentek meg. Még diákként közölte le tanulmányát a *Miskolci Jogászélet* 1937-ben *Hamurabbi törvénygyűjteményének büntetőjoga* címmel, melyben még nem a római joggal, hanem az ókori Mezopotámia jogával foglalkozott.⁷

Az első római jogi munkája már végzett jogászként 1938-ban jelent meg két részletben, melyekben korábbi diákköri kutatásai alapján írt a teljesítés helyetti adásról, *A datio in solutum*⁸ címmel. Ebben egy kötelmi jogi jogintézményt elemzett tanára, Sztelhó Zoltán hatására pandektista felfogásban, amely munkáját fiatalkori művei közül később Marton Géza a legtöbbször értékelte. Még ugyanabban az évben két kötetben egy akkor aktuális témát elemzett *A német nemzeti szocialista jogfelfogás és a római jog*⁹ címmel. Ebben az összehasonlító jogi módszert alkalmazva elemezte a két jogrendszer sajátosságait, megállapítva, hogy azok között áthidalhatatlan elvi különbség áll fenn: a római jog a praktikussága miatt a liberális szemléletű, az egyéni érdekérvényesítést preferáló világfelfogást tükrözi, ami szöges ellentétben áll a nemzeti szocialista gondolkodással, amit a „Gemeinnutz vor Eigennutz” elv, azaz az egyéni érdeknek a közösségi érdek alá rendelése jellemez. Erős kétségeit fejezte ki ugyanakkor a nemzeti szocialista politika célkitűzéseinek megvalósíthatósága kérdésében, legalábbis a magánjog területén, vagyis hogy lehetséges az „idegen”, azaz a római jogon felépülő akkori jogrendszer helyébe a „saját”, az ún. „ősnémet jogelveken” felépíteni szándékozott német jogot helyezni.¹⁰ Bár a római jogban az egyéni érdekérvényesítés vezető szerepet játszott, miközben az érzelmi, hangulati tényezőket nem vette figyelembe, ellentétben az arra hangsúlyt helyező német nemzeti szocialista joggal, ugyanakkor mivel a közérdek mint korlát már a római jogban is megjelent, ezért helytelennek tartotta a német jogtudósok azon sommás megállapítását, hogy a fenti elv pont fordítottan működött volna a római jogban („Eigennutz vor Gemeinnutz”). Pólay hangsúlyozta, hogy a római jog alatt nem az ókorban használt egykori joganyagot, hanem a jusztiniánuszi kodifikáció alapuló és a recepción keresztül Németországban használatos, a modern kor követelményeihez igazodó pandekta jogot kell értenünk. Az egyes jogterületek részletes elemzése után pedig azt a következtetést vontta le, hogy bár a római jog kialakulásakor idegen volt a germán szellemiségtől, de az évszázadok alatt annyira beépült a német jogrendszerbe,

6 PÓLAY Elemér: Hellebrand Walter: *Munkajogi vonatkozások a Zenonh-féle papyrusgyűjteményben (Arbeitsrechtliches in den Zenon-Papyri)* című munkájának ismertetése, *Miskolci Jogászélet*, Miskolc, XV. évfolyam, 1939/6. sz.; PÓLAY Elemér: *Dr. Személyi Kálmán: Keresztény eszmék hatása a római kötelmi jog kifejlődésére* címmel tartott előadása (*Miskolci Jogászélet*, Miskolc, XV. évfolyam, 1939/10. sz.

7 *Miskolci Jogászélet*, XII. évfolyam, 1936/3–4. sz.

8 *Miskolci Jogászélet*, XIV. évfolyam, 1938/1–2. és 3–4. sz.

9 *Miskolci Jogászélet*, 1938/7–8. és 9–10. sz.

10 PÓLAY Elemér: *A német nemzeti szocialista jogfelfogás és a római jog. Miskolci Jogászélet*, 1938/7–8. sz., 6. „A nemzeti szocialista törvényhozás feladata nem könnyű, hiszen a római jog – [...] – a gyakorlati élet követelményeinek minden téren rendkívül megfelelő, rugalmas, a való élet követelményeire tehát hozzáidomulni tudó s minden művelt nép jogának, helyesebben magánjogának alapjait képező jogrendszer, amely a hosszú használat folytán szinte Németországban sem tekintendő idegennek.”

hogy nem indokolt az azzal való teljes szakítás, már csak azért sem, mert a tervezett új német jog is a magántulajdon talaján áll.¹¹ Ezt a témát folytatta Pólay az 1940-ben megjelent, *A római és a német nemzeti szocializmus alapelvein felépülő örökjog közti elvi különbségek*¹² című, mindösszesen ötoldalas munkájában is, amelyben a két jogrendszer öröklési jogát vette górcső alá. Megállapította, hogy a német nemzeti szocialista jogban, az ősi germán családi és vagyonközösségből kiindulva, az öröklési jog a család jog részét képezi, ami teljesen eltér a *pater familias* autonómiáján és a tulajdonjogi alapokon nyugvó római öröklési jogi koncepciótól. Ezért a nemzeti szocialista jogalkotás első lépésként 1933-ban – a BGB-ben szabályozott általános öröklési szabályokat és így a szabad végrendekezéshez való jogot még nem érintve – egy speciális területen, a parasztbirtokok öröklése tekintetében (Reichserbhofgesetz) teljesen új öröklési szabályokat állított fel, ami kizárta az arról való szabad végrendekezést. Ezt a megoldást Pólay a BGB általános, római eredetű szabályainak későbbi megváltoztatásához vezető első lépésként értékelte.

Még ebben az évben egy másik témában is publikált. Ekkor került több részletben kiadásra egy korábbi diákköri dolgozatának átdolgozott változata: *Az atyai hatalom intézményének alapvonalai a római jogban*.¹³ Ezután témát váltott, és három év szünet után egy korábbi, szintén diákköri munkájából kiindulva, 1942-ban jelentette meg a *Kamat a római jogban*¹⁴ című munkáját. Utolsó miskolci munkáiban ismét egy újabb témát, a praetorok tevékenységének elemzését választotta: 1943-ban jelent meg *A praetor szerepe a római magánjog fejlődésében* című,¹⁵ majd 1944-ben – egyben utolsó miskolci publikációjaként – *A praetor jogállása római jogban*¹⁶ című értekezése. Ezekben a praetorok jogfejlesztő szerepét vizsgálta a németországi tanulmányútja során megismert és elfogadott történeti szemléletmóddal. Már ekkor kialakította azon markáns véleményét, hogy a római jog fejlődésének/fejlesztésének legfontosabb időszakát nem a klasszikus korban született neves jogtudósok „nagy” műveiben, hanem a preklasszikus korban a „névtelen” praetorok lassú, szinte észrevehetetlen fejlesztő munkájában kell keresni, amikor az évenként kiadott ediktumokban fejlődött, csiszolódott tökéletesre a római magánjog. A fentiekből jól látszik, hogy a fiatal kutatót ekkor még a kutatási területének kiválasztása vezérelte, több, egymáshoz szorosan nem tartozó témába is belekóstolt.

11 PÓLAY Elemér: A német nemzeti szocialista jogfelfogás és a római jog. 208. „A nemzeti szocializmusnak nem is kell törekednie a római jog elveivel való teljes szakításra. A nemzeti szocializmus is a magántulajdoni rend alapján áll s ezért a római joggal való elszakadása nem is indokolt.”

12 *Miskolci Jogászélet*, XVI. évfolyam, 1940/2. sz.

13 *Miskolci Jogászélet*, XVI. évfolyam, 1940/3–4–5. sz.

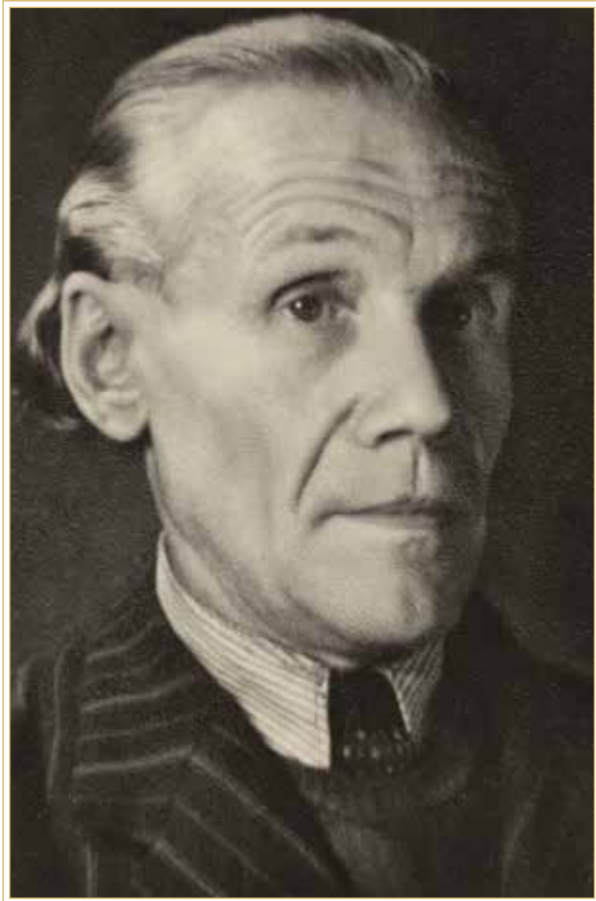
14 *Miskolci Jogászélet*, XVIII. évfolyam, 1942/5–6–7. sz.

15 *Miskolci Jogászélet*, XIX. évfolyam, 1943/9–10. sz.

16 *Miskolci Jogászélet*, XX. évfolyam, 1944/4. sz.

RUTTKAY GYÖRGY*

1898–1974

---

* Írta: Takács Péter egyetemi tanár, Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Jogelméleti Tanszék.

Ruttkai György – 20. századi jogász és festőművész – 1946 és 1949 között volt a miskolci jogakadémia tanára, ahol jogbölcseletet és államtant adott elő. Feltehetően életének e csaknem négyéves korszakában írta annak az állam- és jogelméleti jegyzetnek a szövegét, ami sokszorosított kiadványként Szegeden jelent meg 1950-ben. 1949 végén ugyanis Miskolcra áthelyezték a szegedi egyetemre, ahonnan azonban 1950-ben eltávolították. Az 1950-es években miskolci jogtanácsosként tevékenykedett. Egyetemi pályájának megtörése miatt 1989-ben, posztumusz, rehabilitálták.

I. ÉLETE

■ Ruttkay György a Kisalföld régiójához sorolt mátyusföldi Vágsellyén, mai szlovák nevén Šalában született 1898-ban. Apja vármegyei táblabíró volt, gyermek- és ifjúkorát Kassán, Beckón és Vágsellyén töltötte. 1917-től katonaként szolgált az olasz fronton. Gyermekkorától rajzolt; rajzait már 1914-ben albumba rendezte. Művészi tehetségét Kassák Lajos fedezte fel 1917 körül, akivel levelezésben állt, még a frontról is küldött neki rajzokat. Képeit kiállították a *Ma* 1918-as és 1919-es budapesti tárlatain, az *Ütközet* című grafikája megjelent a lap egyik 1919-es számában. 1919 tavaszán nyolc másik művésszel együtt¹ ő is aláírta az aktivista művészek kiáltványát.

1919-ben beiratkozott a budapesti műegyetemre, 1920-tól pedig – apja kívánására – jogot tanult a kassai jogakadémián. 1921-től a budapesti Képzőművészeti Főiskolát látogatta, ahol Glatz Oszkár, Csordák Lajos és (a kassai kötődésű) Krón Jenő tanítványa lett. Tanult szobrászatot, és – tekintettel arra is, hogy a műegyetemen az építészmérnöki szakot látogatta – foglalkozott építészettel is. 1922-ben államtudományi doktorátust szerzett, s befejezte tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán. Képeit ugyanebben az évben bemutatták a budapesti Nemzeti Szalonban. Végzése után Németországba utazott, ahol Albert Reinmann magániskolájában tanult Berlin-Schönebergben. Itt ismerte meg az orosz avantgárd képzőművészek, például Vlagyimír J. Tatlin és Kazimír Sz. Malevics alkotásait, és kapcsolatba került a *Der Sturm* című művészeti folyóirat alkotói körével, mely ekkor az expresszionisták fóruma volt, de minden modern művészeti irányt támogatott (teret adott például Kassák és Moholy-Nagy művészetének is). Naplójának egyik bejegyzése szerint művészi ébredésében Kandinszkij játszott döntő szerepet, akinek elméleti művét még gimnazistaként olvasta a kassai könyvtárban.

Berlinből hazatérve 1924-ig Kassán volt joggyakornok, 1926-ban – azzal párhuzamosan, hogy a magyar állampolgárságot optálta – a trianoni határon innen eső Szikszóra költözött. Itt először ún. vármegyei gyakornok lett, majd – miután 1928-ban megszerezte a jogi doktorátust is – a szikszói járás szolgabírójává nevezték ki. 1931-ben Göncre helyezték, ahol a főszolgabírói hivatalban végzett jogi munkát.

1 A kiáltvány aláírói Bortnyik Sándor, Gergely Sándor, Mattis Teutsch János, Medgyes László, Moholy-Nagy László, Pátzay Pál, Ruttkay György, Spangher Ferenc és Uitz Béla.

Mindeközben számos kiállítása volt: egyénileg is (Kassán, 1922, 1923; Miskolcon, 1929, 1933; Szikszón, 1930, Abaújszántón, 1936; Debrecenben, 1937) és csoportosan is (például a Képzőművészek Új Társasága vagy valamelyik más, alkalmi alkotócsoport tagjaként Budapesten, 1922, 1926, 1935; Miskolcon, 1930, 1934). Első felesége gyermekük születésekor meghalt, második felesége Nyíry Lili szobrászművész lett. 1934-ben a helybéli lelkész felkérésére, ötödmagával – Dienes Istvánnal, Szabados Jenővel, Tomory Aladárral és mágori Varga Bélával – *seccót* festett a gönci római katolikus templomban, *Angyali üdvözlés* címmel.

Jogászi munkája mellett több külföldi utazást tett, kifejezetten a festészet tanulmányozása céljából. 1927-ben végigjárta a jelentősebb itáliai városokat, ezen útja hatására jelentősen módosult stílusa. 1928-ban Párizsba ment, bár munkásságának elemzője szerint ide már „késve érkezett, [hisz ekkor] túl volt életműve nyitányán”. Valójában azonban nem „elkészt”, hanem az itáliai utazás – a két világháború közötti uralkodó magyar művészetpolitika által is befolyásolva – hatott rá, míg a párizsi nem.

1939-ben az I. bécsi döntés eredményeként Magyarországhoz visszakerült Kassára költözött, ahol tanácsnoki állást vállalt a városi közigazgatásban. Ekkor írta *A szociális igazgatás* című könyvét,² mely jellege szerint társadalom- és közigazgatás-elméleti összefoglalás, a korabeli igazgatási tárgyú jogszabályok tankönyvszerű áttekintése. A *Kassa hazatért* című kötetben megjelentetett továbbá egy szacikket *Öt év Kassa közigazgatásából* címen, melyben a kassai polgármesteri hivatal által 1938 és 1943 között elintézett ügyeket tekintette át.³ Ugyanebben az időszakban közzétett három művészettörténeti, illetőleg művészetelméleti írást is. Az egyik a kassai kortárs képzőművészek munkásságát mutatta be, a másik „a képzőművészet szociális megújulásával”, a népművészet és az ún. „tájkultúra” (vagy ahogy ma mondanánk: a népi elemeket is tartalmazó helyi kultúra) magas művészetekben való felhasználásával kapcsolatos programadó írás volt, a harmadik pedig Benczúr Gyula munkásságának értékelését adta, születésének centenáriuma.⁴

A II. világháborús frontharcokat Vasváron vészelte át. 1945 nyarán Szikszóra ment, majd 1946-ban Miskolcon kötött ki, ahol – ma már nem megállapítható körülmények között – az újjászerveződő jogakadémiára került. Későbbi hivatalos életrajzi vázolata szerint „főiskolai rendes tanárként” és egy tantárgy „egyetemi tanszéki jogú előadójaként” minősítik (jelentsen ez bármit is). Ugyanezen életrajz szerint 1924 és 1946 között közigazgatási tisztviselő volt, 1946-tól 1949-ig pedig a miskolci

2 RUTTKAY György: *Szociális igazgatás*. Kassa, k.n. [Szt. Erzsébet Nyomda], 1941. 225.

3 RUTTKAY György: *Öt év Kassa közigazgatásából*. A Polgármesteri Hivatal munkája, adatok az elintézett ügyek számáról, egyéb közigazgatási feladatok ismertetése, in: *Kassa hazatért. 1938. november 11. – 1943. november 11.* Kassa, k. n. [Wiko Nyomda], é. n. [1943] 46–64.

4 RUTTKAY György: *Kassai művészek. Szépművészet*. (3. évfolyam) 1942/10. 236–239. RUTTKAY György: *Táji művészek szövetkezete*. Kassa, 1943. RUTTKAY György: *Egy világhírű magyar festőművész*. (Benczúr Gyula) (1844–1920), in: Asztalos István – Ruttkay György: *A fekete macska. Tanulmány* Budapest, Stádium, 1944. 53–64. Ugyanebből a korszakából lásd még RUTTKAY György: *A miskolci postapalota*, in: *Termés* [Miskolc]. 1. évf. 1937/9. sz. 11–12.

jogakadémia tanára.⁵ 1949 szeptemberében – a vallás- és közoktatásügyi minisztérium közbejöttével – Pécsre került, ahol a Pécsi Tudományegyetemen „jog- és közgazdaságtudományi tanszéki előadó” minőségben általános állam- és jogelméletet oktatott. Pécsről három hónap múlva, 1949 novemberének végén Szegedre helyezték, ahol a Szegedi Tudományegyetem jogi karán ugyanebben a minőségben ugyanazt a tárgyat adta elő az 1949/1950. tanév végéig, tehát 1950 nyaráig.

A jogi karok állam- és jogelméleti tanszékeinek 1949-es megszervezésekor Ruttkay komolyan szóba jött ezen tanszékek egyikének vezető oktatójaként.⁶ Sőt, kb. egy évig pozíciója kedvezőbb, vagy legalábbis ígéretesebb volt, mint a később jelentős karriert befutott Antalffy Györgyé. „Szegedre a jogbölcseleti tanszék vezetésére Pécsről át kell hozni Ruttkay Györgyöt...” – hangzott a minisztérium egyik, magas szinten egyeztetett előterjesztése. Majd rövid indokolásként: „Ruttkayt Miskolcra helyeztük ez év elejével Pécsre, tehát simán beosztható Szegedre...” stb. E javaslatokat a Magyar Tudományos Tanács személyzeti osztályának vezetője 1949. november 3-án jóvá is hagyta, s ennek megfelelően Ruttkay Györgyöt Szegedre helyezték. Előadásainak összegzéseként itt tette közzé az *Általános állam- és jogelméleti előadások vázolata* című munkáját, a korban szokásos, ún. könyvomatos sokszorosított kiadványként.⁷ Ezzel – bár számos „ideológiai engedményt” tett benne, sőt formailag elfogadta az uralkodóvá váló ideológiát – nem aratott nagy sikert a hivatalosság előtt, hiszen 1950-ben (egy források szerint: 1951-ben)⁸ eltávolították az egyetemről. Ekkor⁹ visszaköltözött Miskolcra.

1950 után jogtanácsosként tevékenykedett, s szabadidejében szinte kizárólag képzőművészettel foglalkozott. A kádári konszolidáció éveiben publikált: cikket írt Miskolc külső megjelenéséről *Ezerarcú Miskolc* címen,¹⁰ és részleteket közölt első naplójának 1918 és 1945 közötti részéből.¹¹ 1954-től újabb naplórészletbe kezdett, ez a naplója azonban – más tervezett írásaival együtt¹² – teljes szövegével kéziratban

5 A miskolci jogakadémián 1945 után „jogbölcseletet és államtant a neves festő, Ruttkay György adott elő”. Lásd STIPTA István: A miskolci jogakadémia működésének harmadik évtizede (1939–1949). *Borsodi Szemle*, 1987/2. sz. 48–58.

6 Lásd erről RÉVÉSZ Béla: A szocialista állam és professzora. Szélgjegyzetek Antalffy György portréjához. *Jogelméleti Szemle*. 2003/4. sz.

7 Dr. RUTTKAY György jogtanár: *Általános állam- és jogelméleti előadások vázolata*. MEFESZ Jegyzetosztály Jogászköri Kiadványok, 15. 1949/50. tanév. Szeged, 1950. 176.

8 Lásd BRUCKNER Győző: *A miskolci jogakadémia múltja és kultúr munkássága, 1919–1949*. Sajtó alá rend.: Novák István, szerk. Dobrossy István és Stipta István. Miskolc, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár – Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 1996. 271. Ruttkayt illetően lásd még ugyanitt: 256–257.

9 Más források szerint: 1960-ban; vö. Ruzsoly József: Egy lappangó jegyzőkönyv nyomában. *Szegedi Műhely*. 2002/1–2. 65. Az 1950 helyett írt „1960” azonban vélhetően csak sajtóhiba.

10 RUTTKAY György: *Ezerarcú Miskolc*. *Borsodi Szemle* (9. évfolyam) 1965/1. 1–9.

11 RUTTKAY György: Egy aktivista festő vallomásai [napló 1918–1945; részletek]. *Borsodi Szemle*. 1967. 4. sz. 87–95. és 1968/1. sz. 83–96. Az írás megjelent a pozsonyi *Irodalmi Szemle* 1971. decemberi és 1972. januári számában is.

12 Például *Adalékok a magyar avantgard történetéhez* [kézirat], melynek közlését a *Jelenkor* visszautasította.

maradt. Befejezetlenül maradt továbbá az a mintegy százoldalas vázlata is, amelyet *Levelek a művészetről* címmel könyvformában szeretett volna közzétenni. Jogi területen ebben a korszakában egy rövid írása jelent meg a *Magyar Jogban*, amivel – huszonöt jogtanácsos közös álláspontja alapján – a vállalati jogtanácsosok jogállásával kapcsolatos vitához szól hozzá.¹³ Az 1950-es években állítólag sokat foglalkozott a *személyi kultusz* kérdésével, azt megelőzően pedig a *szokásjoggal*;¹⁴ az ezekkel kapcsolatos kéziratait azonban, ha voltak ilyenek, ma már legfeljebb családja őrizheti.

Életének e korszakában is folyamatosan festett. Egyes képein őrizte ifjúkorának stíluselemeit, festészetének egésze azonban eklektikussá vált. Néhány időskori képe kissé erőtlen, mások viszont ugyanolyan egyediek és erőteljesek, mint a korábbiak. Formailag még a szocialista képzőművészettel is kokettált,¹⁵ bár az ún. szocialista realizmus körébe sorolható munkákat sosem készített. 1958 és 1968 között egy 99 akvarellből álló Dante-sorozatot festett, s foglalkozott könyvek illusztrálásával is. Maga a Dante-sorozat is ilyen célból készült, de nem kapott elismerést;¹⁶ illusztrálta továbbá *Az ember tragédiáját* és Móricz Zsigmond *A boldog ember* című regényét is. 1962-ben negyven ceruzarajzból álló sorozatot készített Szegeden *Egy bérház élete* címmel; ezek közlését a Corvina és Képzőművészeti Kiadó visszautasította. Hazai egyéni kiállításainak száma megcsappant (Miskolc, 1948, *post.* 1978 és 1984), csoportos kiállításokon azonban továbbra is szerepeltek a képei (Miskolc, 1947, 1948; Szeged, 1949; Székesfehérvár, 1969; Pécs, 1973). Kassákkal való viszonya – valószínűleg stílusváltásának és pályája alakulásának is tulajdoníthatóan – már az 1930-as években elhidegült, később szinte teljesen megszűnt,¹⁷ egyes festményei és grafikái ugyanakkor szerepeltek a magyar avantgárd képzőművészetet áttekintő külföldi tárlatokon (München, Milánó, 1971), valamint a magyar aktivizmus történetét bemutató kiállításokon (Róma, Párizs, 1975; Prága, Pozsony, 1976). Miskolcon halt meg 1974-ben.

A szegedi egyetemről való eltávolítását¹⁸ a szegedi jogi kar oktatói közössége már 1956-ban megpróbálta orvosolni. A kar akkori dékánja, Schultheisz Emil, 1956.

13 RUTTKAY György: Hozzászólás „A vállalati jogtanácsosról” szóló vitacikkhez. *Magyar Jog*. 1964/12. sz. 561–564.

14 „Pólay Elemér az 1980-a évek elején úgy emlékezett – jegyezte meg Ruzsoly József –, hogy volt egy terjedelmesebb kézírata a szokásjogról.” Vö. RUSZOLY József: Egy lappangó jegyzőkönyv nyomában. i. m. uo.

15 Vö. R. NYÍRY Lili: Munkásszobrászat indulása Diósgyőrvasgyárban a felszabadulás után. *A Herman Ottó Múzeum évkönyve*. (10. évf.) 1971. [367–382.] 377.

16 Vö. GESZTI László: Új szövegképek a *Divina Commediához*. *Művészet*. 1966/5. sz.

17 Utolsó levélváltásuk 1965-ben volt, amikor is gratulált Kassák Lajos Kossuth-díjához, ő pedig egy meglehetősen hideg hangú levélben megköszönte azt: „Kedves Dr. Ruttkay György, köszönöm szívélyes gratulációját, örülök, hogy jó érzéssel gondol vissza a múlt időkre, mikor még mellettem kísérletezett tehetségével. Nyugodt szép munkát kívánva fogadja üdvözlőmet: Kassák Lajos”. Kassák egyébként korábban is kifejezte azzal kapcsolatos nemtetszését, hogy Ruttkay nem áldozta életét teljesen a képzőművészetnek.

18 Azt, hogy milyen jogi formában távolították el (kényszernyugdíjazás, elbocsátás, esetleg fegyelmi eljárás), nem tudtam megállapítani. Több megbízható forrás (pl. Ruzsoly József: Egy lappangó

november 3-án ugyanis – az előző napi professzori értekezlet határozata alapján – a következőkkel fordult az egyetem rektorához: „...javasolom az Egyetemi Tanácsnak és a Forradalmi Tanácsnak, hogy a törvényt sértéssel eltávolított Ruttkai György tanszékvezető docens állásába visszahelyeztessék”, és bízzák meg őt az egyetemi docensi teendőik ellátásával.¹⁹ Érdemi rehabilitálására 1989-ben került sor. A József Attila Tudományegyetem Tanácsa ugyanis 1989. december 21-i állásfoglalásában megállapította, hogy (1950-ben) „az egyetem számos értékes munkatársa, illetve hallgatója vált politikai okból méltatlan, súlyos következményekkel járó eljárás áldozatává”. Az oktatók körében – Bibó István, Bónis György, Halasy-Nagy József, Szabó József, Tokaji Géza és további mintegy 30 név mellett – „Ruttkay György tanszéki jogú előadó” is szerepel. Ezután az egyetem Tanácsa kijelentette: „...e döntéseket az universitas szellemével ellentétesnek ítéli, azoktól magát elhatárolja; az érintettek[et] [...] töretlenül az Alma Mater legszélesebb közössége tagjainak tekinti”.²⁰

II. MUNKÁSSÁGÁNAK FŐBB IRÁNYAI

■ Ruttkai György festői életművét a művészetkritikai szakirodalom nem sokkal halála után értékelte,²¹ s ha azt valaki ma tenné, figyelembe véve az azóta eltelt évtizedeket is, vélhetően hasonló eredményre jutna. Ez az értékelés két jellegzetes pont között mozog. Az egyik, hogy Ruttkay a magyar avantgard festészet, azon belül az aktivizmus legtehetségesebb képviselőinek egyikeként kezdte a pályáját; a művészettörténész Szabó Júlia kifejezésével „a magyar aktivizmus Benjáminja” volt.²² A másik, hogy amikor a magyar aktivizmus történetét kanonizálták, Ruttkayt – bár ő maga különös módon mindvégig „aktivista festőnek” mondta magát (még akkor is, amikor az irányzat lényegében megszűnt, az ő stílusa pedig teljesen eltávolodott attól) – általában a második vonalba sorolták.²³

jegyzőkönyv nyomában. i. m. uo.) egyszerű nyugdíjazást említ. Ehhez képest az 1950-es években vagy 1956 után reaktíválhatta magát mint jogtanácsos.

- 19 Lásd a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Dékáni Hivatalának „Biz. 25/1956. jk. sz.” iratát; közli Péter László: *1956 előtt, alatt, után*. Szeged, Belvedere Meridionale, 2006. 37.
- 20 Lásd *JATE Értesítő*. A József Attila Tudományegyetem hivatalos lapja. 1990. február 1. 3–7.
- 21 Lásd Losonci Miklós: (1929–2010) Egy elfelejtett életmű. Ruttkay György pályaképe. *Művészettörténeti Értesítő*. 1977/2. sz. 169–176. és Losonci Miklós: Ruttkay György aktivista festő életműve, in: *Herman Ottó Múzeum évkönyve. Annales Musei Miskolciensis De Herman Otto Nominati* [Miskolc]. 22–23. 1985. 207–231.
- 22 Szabó Júlia: *A magyar aktivizmus története*. Művészettörténeti Füzetek, 3. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971., uó: *Magyar aktivizmus*. A JPM művészeti kiadványai, 16. Pécs, Janus Pannonius Múzeum, 1973., uó: 40. *A magyar aktivizmus művészete 1915–1927*. Budapest, Corvina Kiadó, 1981. 117. Szabó Júlia és Ruttkay György levelezését az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont őrzi (vö. MKCS–C–I–157).
- 23 Példa erre *A modern festészet lexikona* című, eredetileg francia kötet (*Nouveau dictionnaire de la peinture moderne*; Párizs, 1963) magyar kiadása (Budapest, Corvina, 1974), amelybe belekerült ugyan az *aktivizmus* címszó (vö. 15.), ám ebben Ruttkayt nem említik. Hasonlóan járt el Szabó Júlia imént

Az aktivizmus jellegzetesen közép-kelet-európai festészeti és irodalmi avantgárd irányzat volt, mely elsősorban a Kassák Lajos által szerkesztett *Tett* és *Ma* című folyóiratok körül szerveződött az 1920-as évek elejéig. Képviselői expresszionista és kubista jegyeket vegyítettek, s kedvelték a dinamikát és az őserőt, mert az adott korban még úgy érezhették: azok között nem kell választaniuk. Művészettörténeti szempontból a legjelentősebb aktivista Moholy-Nagy László volt, a leghatásosabb Kassák Lajos, az irányzat „esszenciáját” legjellegzetesebben megjelenítő pedig Bortnyik Sándor, a *Vörös mozdony* (1918) alkotója. Bár voltak közöttük igazi koloristák is, például Mattis Teutsch János, az irányzat jól alkalmazkodott a képek folyóiratban való terjesztésének igényéhez is, ami grafikát és fekete-fehér technikákat követelt.

Körük 1920 után szétforgácsolódott, programjuk elerőtlenedett. Többen, így Ruttkay is, egy ideig kitartottak az expresszionista formák mellett, és sokáig az útkeresés állapotában voltak. Ruttkay is több irányban is kísérletezgetett: az expresszionizmus elemeit őrző képein például e stílusirány rendszerinti hűvösségét a vonalvezetéssel vagy lágy színekkel meleggé változtatta. Ez a képesség mindig is sajátos stílusjegye volt és maradt. Sok akvarellt festett, s már ennek szokásos követelményei is bensőségebbé tették stílusát. Témái nem ritkán a dolgozó emberhez kötődtek (néhány képeinek címe: *Favágó, Arató, Zsákolók, Ültetők*), ám a „munka népét” is légies formákkal, könnyed vonalakkal és lágy színekkel ábrázolta, vagyis az esztétikai kérdésekre koncentrált, nem a szociális szempontokra.

Az 1940-es években keletkezett olajfestményein megjelent a neoklasszicizmus is. Képein lehetetlen nem észrevenni, hogy alkalmazkodni akart a hazai korszellemhez, melyet – a nagypolitika és Gerevich Tibor munkássága által jelzett művészetpolitika hatására – a *novecento* és a római magyar iskola uralt. Az 1950-es években készült képein – például a *Boszorkányégetésen* vagy a *Pinceajtó* című grafikáján – ezzel szemben a kor szelleme mögötti nyers tények látszanak, amelyekhez nyilvánvalóan nem tudott és – miután keresztbe törték „kenyérkereső pályáját” – nem is akart igazodni. Ezekről a képekről ugyanakkor – legyenek bármilyen tárgyszerűek is – vagy az a spontán átütő erő hiányzott, ami a fiatal, de még éretlen művészek munkáját invenciójuk eredetisége okán elfogadhatja, vagy az a kiérlelt magabiztosság, amit az az alkotói tapasztalat hoz, amit ugyanazon az úton járva lehet megszerezni.

Ruttkay elméleti írásait is erős megfélelni, de legalábbis igazodni akarás jellemezte, ami képein 1945-ig volt jellemző. Az 1941-es *Szociális igazgatás* című tankönyvszerű áttekintésében úgy mutatta be kora és állama igazgatását, ahogy az „alulról”, vagyis az igazgatási ügyek kezdeményezői és intézői szempontjából látható. A kötet lényegében egy társadalomértelmezési keretbe ágyazott hatályos joganyag-ismeretetés, amit szerzője – saját fogalmazása szerint – azoknak írt, akik „a szociális igazgatás eszközével remélik megteremteni azt a nemzettestvéri közösséget, amely feltétele magyar erősödésünknek, szebb magyar jövőnknek”.²⁴

---

említett 1981-es kötetében, ahol többször is említi, de rendszerint másokkal együtt, s csupán egy képét mutatja be.

24 RUTTKAY György: *Szociális igazgatás*, i. m., 220.

Az igazodni akarás még inkább nyilvánvaló az 1950-es az *Általános állam- és jogelméleti előadások vázлата* című egyetemi jegyzetén.²⁵ A 176 oldalas mű ismeretanyaga azt valószínűsíti, hogy szerzője nem egy szemeszter alatt, hanem több éven át írta, tehát már Miskolcon elkezdte, sőt előre is haladhatott vele. Az 1946/47-i tanévet Ruttkay „már kész jogbölcseleti tankönyvével kezdte”.²⁶ A kötetben kifejtett anyag lényegében az állam és a jog marxista–leninista alapokon nyugvó elmélete volt, de a sorok között az is kiolvasható belőle, hogy olyanvalaki írta, aki nagyon gyorsan, irányított módon sajátította el ezt a világnézetet. A kifejtett tételek ugyanis egyáltalán nem szervesültek az elmélet alkalmi nem marxista vagy „nem nagyon marxista” elemeivel. Ruttkay számos helyen azokra a szovjet szerzőktől származó jog- és államelméleti, illetve etikai művekre hivatkozott, amelyeket a szocialista jogelmélet elterjesztése érdekében az 1940-es évek végén fordítottak le magyarra. A szövegelemzéshez értő figyelmes olvasó akár azt is ki tudná mutatni, hogy a marxista nézeteket a szerző nem igazán őszintén, vagy legalábbis nem különösebben mély meggyőződéssel mantráztatta.²⁷ Összességében a mű a szocialista állam- és jogelmélet tételeit zengte, itt-ott kétségtelenül nem abban az úthengerszerű stílusban, ami az 1950-es években, és még az azt követő évtizedben is e diszciplína sajátja volt. Nem tudni, miért, de lehet, hogy épp ezért – ti. mert „kevésnek ítéltetett” – a kötet megjelenése után szerzőjét eltávolították a jogi felsőoktatásból. Lehetséges persze, sőt nagyon is valószínű, hogy ennek inkább személyi-személyes oka volt (például valamilyen intrika, egy „rámenősebb” jelölt futtatása vagy az, hogy nem volt hajlandó „valamilyen szívesség” megtételére stb.), amit nem ismerünk.

Annak alapján, amit nem sodortak el a hétköznapiak, összességében azt mondhatjuk, hogy Ruttkay György igen ellentmondásos életművet hagyott maga után, mind a festészetben, mind az (életműve szempontjából kevésbé jelentős, vagy egyenesebben kimondva: lényegében nem jelentős) elméletben. Ennek a festészetben részben az volt az oka, hogy alkalmazkodási törekvése inkább ártott fejlődésének, semmint segítette azt. Részben pedig az, hogy amikor fogódzókat keresett, az aktivizmussal *gyökeresen ellentétes orientációs pontokat* választott (például a Horthy-kor félig-meddig hivatalos neoklasszicista irányzatával szimpatizált). Vagyis igazodni akart, de egy széttöredezett 20. század szélsőségekkal teli középső évtizedeiben – őrizve feltehetőleg családi neveltetéséből eredő mértéktartását – nem volt mihez igazodnia. Amikor az egyik irányba orientálódott, azt elsodorta a történelem, amikor a másikkal kokettált, az megrágtta és kiköpte.

Volt valami különös ellentmondás abban is, hogy Kassák mozgalmának híve és részese *Angyali üdvözet* címen oltárképet festett a gönci templomban, vagy hogy

25 A könyvet viszonylag részletesebben bemutattam egy korábbi írásomban, melyen ez az összefoglalás alapul. Lásd TAKÁCS Péter: Ruttkay György: Egy jogász-festőművész élete és munkássága. Két világ, két úr – két élet? *Miskolci Jogi Szemle*, 2013/2. szám, 5–22.

26 RUSZOLY József: Egy lappangó jegyzőkönyv nyomában i. m., uo.

27 Ezt támasztaná alá az is, ha e jegyzet marxizmusfelfogását összehasonlítanánk azzal, ami a kilenc évvel korábban, 1941-ben íródott *Szociális igazgatás*ban a szocializmusról és azon belül a marxizmusról olvasható. Akkor ugyanis ezen a területen tárgyyszerűsége és távolságtartásra törekedett.

az egykori „aktivista” művész szikszói szolgabíró lett – bármennyire is eljelentéktelenedett ez a járási tisztség az 1930-as évekre. Ugyanilyen kiélezetten képtelen helyzet az, amikor az eklektikus polgári világgéppel rendelkező egykori szolgabíró egyszer csak a leninizmus dogmáit kezdte el szajkózni. Ennek nem hiteltelensége volt feltűnő (gyors ideológiai váltások esetén a hitelesség hiánya mindig átüt az új dogmákat harsogók szaván), nem is a váltás gyorsasága (ti. hogy az 1941-es távolságtartó tárgyszerűség 1950-re „elkötelezett” dogmatizmussá vált), hanem a két álláspont távolsága. Pontosabban az, hogy az azok közötti hányódás személyes motívumaként csak egzisztenciális szempontokat tudunk feltételezni. A reményt ugyanis – ti. az abban való bizakodást, hogy az új hatalom valami pozitívat hoz a világba, mely minden régi bajt orvosol (gondoljunk ma bármit is az ilyen remények kimeneteléről) – Ruttkay esetében semmi sem valószínűsítette. Sem írások, sem képek.

SURÁNYI-UNGER TIVADAR*

1898–1973

Ismeretlen festő és év

---

* Írta: Nyitrai Péter egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Közigazgatási Jogi Tanszék.

Az egyéni érdekek izgatott hajszájának nyomán a gazdasági életben is száználmas gerinctelenség szokott lábra kapni. Máról holnapra meglepő pálfordulások következnek be, és sokan még az elvhűség utolsó maradványait is habozás nélkül dobják sutba, amikor arról van szó, hogy a bizonytalan viszonyok között jobban helyezkedjenek.

Surányi-Unger Tivadart elsősorban közgazdászként tartja számon a tudományos közélet. Így is van ez rendjén, hiszen közgazdászként lett ismert a világban, de a jogászok is maguk közül valónak tekintik, mivel közel két évtizeden át, három magyar város felsőoktatási intézményében oktatta a jurátusokat. Széles körű műveltséggel rendelkező tanár volt, kora társadalmának kiváló ismerője, aki szóvá is tette, ha vizsaszásságot tapasztalt, mint ahogyan azt a mottóul választott, tőle származó idézet is bizonyítja...

I. ÉLETE

■ Surányi-Unger Tivadar 1898. február 4-én született Budapesten. Középiskolai tanulmányait szülővárosa evangélikus főgimnáziumában végezte, egyetemi tanulmányokat először 1915 és 1919 között Grazban, majd később Bécsben és Budapesten folytatott. 1919-ben Grazban jog- és államtudományi, 1920-ban Budapesten bölcsészettudományi, 1921-ben Budapesten közgazdaság-tudományi doktori oklevelet szerzett. Az egyetemi tanulmányai közben, katonaként részt vett az első világháborúban. Tartalékos hadnagyi rendfokozatban, a császári és királyi 27. gyalogos ezredben teljesített szolgálatot. 1917-ben az olasz fronton, egy ütközetben súlyosan megsebesült. Bátorságáért a II. osztályú ezüst vitézségi éremmel, továbbá a Károly-csapatkereszt és a középsávós sebesülés éremmel tüntették ki. Tartalékos hadnagyként szerelt le. Egyetemi tanulmányainak befejezését követően 1921-től Budapesten ügyvédjelöltként dolgozott, a bírói és ügyvédi szakvizsgát 1924-ben szerezte meg. Az egyetemi magántanári habilitációjára Budapesten került sor, első ízben 1925-ben a Királyi József Műegyetemen kereskedelmi politika, majd 1928-ban a Pázmány Péter Tudományegyetemen közgazdaságtan-elmélet tárgykörben.¹² Tanári pályáját az 1925–26-os tanévben a budapesti Királyi József Műegyetemen kezdte, majd a következő tanévtől már Miskolcon folytatta. 1928-ban a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen elméleti közgazdaságtan tárgykörből egyetemi magántanári képesítést szerzett.³ 1929-ben Szegedre ment, ahol először

- 1 A műegyetemi magántanári képesítésének száma és kelte: 98.993/1925. vk. min. rend. 1926. január 15.
- 2 *A tiszai ágostai hitvallású evangélikus egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1927–28 tanévi almanachja*, BRUCKNER Győző (szerk.) Miskolc, 1928. 7. (a továbbiakban: Almanach 1927–28.).
- 3 Képesítésének száma: 51.963/1928. vk. min.

nyilvános rendkívüli tanárként, majd később nyilvános rendes tanárként közgazdaságtant és statisztikát oktatott.⁴

Házasságot Braun Nórával kötött. 1930. november 4-én Szegeden született meg gyermeke, Surányi-Unger Tivadar, aki édesapja nyomdokaiba lépve közgazdász lett, és később az Amerikai Egyesült Államokban csinált karriert (kutató professzor és vendégprofesszor volt több egyetemen, az American Economic Association tagja volt).

1934-ben a Vitézi Rend tagja lett, tiszti rangban (a címet 1945-ig használhatta).

1935. május 16-án a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjai közé választották. Ezt a tagságot – nem szakmai, hanem nyilvánvaló politikai okok miatt – 1948. április 23-án megvonták tőle.⁵

Az 1936/37-es tanévben Szegeden a jogi kar dékánja volt.

1940. október 19-én Pécsre került, ahol a közgazdaságtani és a pénzügyi tanszékek vezetőjeként oktatott. A szegedi és pécsi éve alatt is több ízben tanított vendégprofesszorként külföldi egyetemeken. 1935 és 1939 között vendégprofesszor volt Los Angelesben, Berlinben és Breslauban.

Az oktatói és kutatói munkája mellett gyakorló gazdasági szakemberként segítette a két világháború közötti kormányok munkáját, a miniszterelnökség mellett működő tanácsadó szervezetekben töltött be vezető tisztségeket, de volt áráért felelős kormánybiztos is.

A II. világháború végét nem a szülőhazájában várta meg. 1944-ben családjával együtt Ausztriába emigrált, és a haláláig már nem tért vissza Magyarországra. Rövid ausztriai tartózkodás után családjával együtt az Amerikai Egyesült Államokba ment. Az emigrációban először az innsbrucki egyetemen tanított, majd 1948-tól a New York államban lévő Syracuse egyetemén. 1958 és 1966 között Göttingenben oktatott.

New Yorkban hunyt el 1973. november 1-jén. Sírja Rákoskeresztúron az Új köztemetőben található.⁶

4 Munkásságára lásd még: HORVÁTH Róbert: Surányi-Unger Tivadar statisztikai munkássága, *Statisztikai Szemle*, Budapest, 1994. december, 1002–1010.; MARKÓ László (főszerk.): *Új Magyar Életrajzi Lexikon*, Budapest 2004. V. kötet, 1322–1323.

5 A rehabilitációjára csak a rendszerváltást követően, 1991. május 9-én került sor, amikor az MTA – bár nem az első lépcsőben, de – helyreállította az akadémiai tagságát. A második világháborút követően a politikai tisztogatást a Magyar Tudományos Akadémia sem kerülhette el. Mivel az akadémiai tagok közül sokan kötődtek valamilyen módon az előző politikai kurzushoz, és nem feltétlenül a szovjet típusú berendezkedést tekintették az egyedül üdvözítő megoldásnak, az ideológiai alapú tisztogatás során (hiába képviseltek a szakterületükön magas tudományos színvonalat), sokakat fosztottak meg a tagságuktól. Többségüket tanácskozó taggá minősítették, így módon fosztva meg őket gyakorlatilag az akadémiai tagságtól. A tisztogatás által érintett akadémikusoknak hozzávetőlegesen a fele a humán tudományokhoz tartozott. Lásd erről bővebben: N. SZABÓ József: A diktatúra létrehozása és a humán tudományos elit (1946–1948), in: *Magyar Tudomány*, Budapest 2018. 1038–1050.

6 Parcellaszám: 48/4–1–23/24.

II. Tudományos tevékenysége

■ A jogi szakvizsga megszerzését követően került sor az egyetemi magántanári habilitációjára, és ettől kezdve a tudományos érdeklődése szinte kizárólag a közgazdaságtan irányába fordult. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy hátat fordított volna a jogtudománynak, hanem inkább azt, hogy olyan tudományterületet kutatott, amelyhez elsősorban elméleti közgazdaságtani ismeretekre volt szükség. A kortárs közgazdászok között többen⁷ (például Buday László, Fellner Frigyes, Karvasy Ágoston, Navratil Ákos) rendelkeztek állam- és jogtudományi végzettséggel is.

Gazdaságpolitikai nézetének kialakulására elsősorban a klasszikus német közgazdaságtani gondolkodás eredményei voltak hatással. Fiatal kutatóként új utakat keresett, és kísérletet tett arra, hogy az elmélettörténetet a közgazdaságtan fejlődésének a szolgálatába állítsa. A legjelentősebb műveiben – amelyeket elsősorban német nyelven jelentetett meg – elméleti és gyakorlati gazdaságpolitikai kérdéseken túl konjunktúraelmélettel, a statisztikai módszer szerepével, továbbá a jóléti közgazdaságtan kérdéseivel is foglalkozott.⁸

Könyveit és tanulmányait elsősorban magyar és német, ritkábban angol nyelven tette közzé, ezek közül többet más nyelvekre is lefordítottak. A hazai munkássága során itthon és külföldön összesen 105, az emigrációban 60 publikációja jelent meg.⁹ Az emigrációban írt műveit Magyarországon – politikai megfontolásból – nem engedték megjeleníteni.

A legfontosabbnak tekinthető gazdaságfilozófiai műve *Die Entwicklung der theoretischen Volkswirtschaftslehre im ersten Viertel des 20. Jahrhunderts* címmel 1927-ben jelent meg Jénában.¹⁰ Kortársai is jelentős elmélettörténészként tekintettek rá.

Különböző tudományos testületeknek volt a tagja, illetve tisztségviselője. Magyarországon választmányi tag volt a Magyar Közgazdasági Társaságban, továbbá alelnöke volt a Magyar Statisztikai Társaságnak. Ügyvezető alelnöke volt a Magyar Gazdaságtájékoztató Bizottságnak, alelnöke volt a Magyar Munkatudományi Intézetnek. Tagja volt a Magyar Filozófiai Társaságnak, a Magyar Külügyi Társaságnak, a Nemzetközi Szociológiai Intézetnek, továbbá a Friedrich-List Gesellschaftnak. Az Amerikai Egyesült Államokban alapítója és élete végéig vezetőségi tagja volt az Association for Comparative Economics-nek, Göttingenben alapítója és élete végéig igazgatója volt az Institut zum Studium der Wirtschaftssystemenak,¹¹ tagja volt a párizsi székhelyű Comité International pour les Industries Agricoles-nak.

7 Lásd bővebben: SIPOS BÉLA: Közgazdász-statisztikus tudósok a Pécsi Erzsébet Tudományegyetemen, *Statisztikai Szemle*, Budapest, 1997. február, 178–182.

8 Lásd bővebben: HILD Márta: Surányi-Unger Tivadar és a német közgazdasági hagyomány, in: *Eszmék – történetek – elméletek. Tanulmányok Madarász Aladár tiszteletére*, Budapest, 2019. 140–183.

9 SIPOS i. m. 182.

10 HILD i. m. 142.

11 HILD i. m. 141.

Vendégprofesszorként többek között Berlin, Bombay, Breslau, Innsbruck, Kiel, Los Angeles, Marburg, München, Sanghaj, St. Gallen és Tübingen egyetemén tanított.

Jelentősebb művei:¹² *A gazdasági válságok történetének vázlata 1920-ig*, Budapest, 1920 – *A célkitűzés problémája a gazdaságpolitikában, különös tekintettel a kereskedelmi politikára*, Budapest, 1924 – *Dogmengeschichte der Nationalökonomie als selbstständige Wissenschaft*, Budapest, 1922 – *Recent Developments in American Economic Policy*, Budapest, 1930 – *Geschichte der Wirtschaftsphilosophie*, Berlin, 1931 – *Weltwirtschaftspolitik im Entstehen*, Jena, 1933 – *Állam és tőke*, Szeged, 1935 – *Gazdasági rugalmasság és változékonyság*, Budapest, 1935 – *Magyar nemzetgazdaság és pénzügy*, Budapest, 1936 – *Budapest szerepe Magyarország gazdasági életében 1925–1934*, Budapest, 1937 – *A magyar gazdasági jólét útja*, Budapest, 1940 – *Weltwirtschaft und Wehrwirtschaft*, Jena, 1942 – *A pénz átmenetgazdasági problémái*, Budapest, 1944 – *Áralakulás és pénzérték*, Budapest, 1944 – *Private Enterprise and Governmental Planning*, New York, 1950 – *Comparative Economic Systems*, New York, 1952 – *Studien zum Wirtschaftswachstum Südosteuropas*, Stuttgart, 1964 – *Wirtschaftsphilosophie des XX. Jahrhunderts*, Stuttgart, 1967.

III. TEVÉKENYSÉGE A MISKOLCI JOGAKADÉMIÁN

■ A Miskolci Jogakadémián a kereskedelmi és váltójogot, valamint a magyar polgári törvénykezési jogot az 1925/26-os tanévben még Obetkó Dezső jegyezte, akinek az egészségi állapota sajnálatos módon olyan mértékben megromlott, hogy a tárgyait átmenetileg Hacker Ervinnek és Zsedényi Bélának kellett oktatnia. Miután Obetkó Dezső a tanév folyamán elhalálozott, a kereskedelmi és váltójogi, illetve magyar polgári törvénykezési jogi tanszék megüresedett. Az evangélikus egyházkerület és a Miskolc város képviselőiből álló tanárválasztó testület Surányi-Unger Tivadart, a budapesti József Műegyetem Közgazdasági fakultásának egyetemi magántanárát hívta meg, aki a fővárosban a kereskedelempolitika képesített magántanára volt.

Az 1926/27-es tanévben, a Miskolci Jogakadémiára történő érkezésekor az volt az általános vélemény, hogy egy európai hírnévvel is rendelkező, kiváló tudóssal gazdagodott az intézmény.¹³ A lakása Miskolcon a Hunyadi utca 17. sz. alatt volt. Miskolcon a kereskedelmi és váltójogot, valamint a magyar polgári törvénykezési jogot oktatta, heti 6, illetve heti 5 órában. Speciálkollégiumot is tartott heti 2

12 A felsorolás nem tartalmazza a miskolci tartózkodása alatt (1926–1929) írt műveit, mivel azok a következő fejezetben találhatók.

13 Ez azzal magyarázható, hogy a *Philosophie in der Volkswirtschaftslehre* című, Jénában kiadott, három kötetből álló műve Európában – és különösen Németországban – a tudományos körökben olyan visszhangot keltett, hogy a Nápolyban 1924-ben megtartott filozófiai kongresszuson a gazdaságfilozófiai tudományoknak egy új irányát vélték felfedezni Surányi-Unger munkásságában. Lásd erről bővebben: Almanach 1925–26. 25.

órában, elméleti közgazdaságtani témakörben.¹⁴ Ez a tanév a tudományos előmenetele szempontjából is jelentős volt. Előadásokat tartott Bécsben 1926. szeptember 15-én és 17-én a Wiener Internationaler Hochschulkurse keretében *Über die philosophischen Grundlagen der neuesten Wirtschaftstheorien* címmel. 1927. január 26-án előadást tartott a fővárosban, a Magyar Filozófiai Társaságban *Az újabb gazdaságelméletek bölcséleti alapjairól* címmel. Ebben a tanévben került sor a fővárosban, a Magyar Statisztikai Társaságban a székfoglalójának a megtartására. Surányi-Unger Tivadar 1927. március 18-án tartotta meg az előadását, amely a statisztikai módszer és a közgazdaságtan kapcsolatának elemzésével, illetőleg a statisztika fontosságával foglalkozott. A tanév befejezését követően, 1927 nyarán bécsi könyvtárakban végzett tudományos kutatást. A tanórákon kívül is foglalkozott a hallgatókkal, tevékenyen vett részt a Werbőczy Bajtársi Egyesület munkájában, valamint alelnöke volt a Miskolci Jogász Turista Egyesületnek. Ebben a tanévben magyar nyelven három, német nyelven egy publikációja jelent meg, az alábbiak szerint: *A termelési költségek és a vámprobléma (Miskolci Jogászélet)*, Miskolc, 1926 – *Az újabb közgazdasági elméletek bölcséleti alapjairól (Közgazdasági Szemle)*, Budapest, 1927 – *Statisztika és közgazdaságtan (Közgazdasági Szemle)*, Budapest, 1927 – *Die Entwicklung der theoretischen Volkswirtschaftslehre im ersten viertel des XX. Jahrhunderts*, Jena, 1927. Könyvszemlét egy német nyelvű könyvről írt: Othmar Spann: *Die Haupttheorien der Volkswirtschaftslehre auf lehrgeschichtlicher Grundlage* (Schmollers Jahrbuch), Leipzig, 1927.

Az 1927/28-as tanévben a magyar polgári törvénykezési jogot, továbbá a kereskedelmi és váltójogot oktatta, heti 5, illetve heti 6 órában. Heti egy alkalommal speciálkollégiumot is tartott, közgazdaságtani témakörben. A speciálkollégium szemináriumi foglalkozásain II. és III. éves hallgatók vettek részt, közülük heten készítették dolgozatot, amit felolvastak és közösen megvitattak. Elnöke volt a III. alapvizsgálati bizottságnak. 1928 januárjában – kihasználva a kedvező hóviszonyokat – síiskolát tartott a Bükkben a jogakadémia hallgatóinak, valamint a nyári hónapokban hetente egy alkalommal az atlétika több ágában is tréninget vezetett.¹⁵ A tanév során négy alkalommal tartott tudományos előadást, egyebek között a Magyar Statisztikai Társaság és a Magyar Közgazdasági Társaság ülésein. A tanév során vendégelőadóként két tárgyat jegyzett a Királyi Magyar József Műegyetem Közgazdasági Karán. 1928 nyarán az Amerikai Egyesült Államokban, New Yorkban végzett tudományos kutatást. Ekkor kapott megbízást arra, hogy az Encyklopedia of the Social Sciences számára megírjon egy fejezetet a társadalomtudományok magyarországi és ausztriai fejlődéséről. Ebben a tanévben magyar nyelven három, francia nyelven kettő, német nyelven kettő publikációja jelent meg, az alábbiak szerint: *A gazdaságpolitika tudományos alapkérdései* (a Közgazdasági Könyvtár 3. kötete), Budapest, 1927 – *Heller Farkas gazdaságtudományi rendszere* (a Miskolci Jogászélet Könyvtárának 31. száma) Miskolc, 1928 – *A statisztikai módszer szerepe a közgazdaságtanban*, Budapest,

14 *A tiszai ágostai hitvallású evangélikus egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1926–27. tanévi almanachja*, BRUCKNER Győző (szerk.) Miskolc, 1928. 15. (a továbbiakban: Almanach 1926–27.).

15 Lásd erről bővebben: Almanach 1927–28. 46.

1928 – *Statistique et Économie Politique*, Budapest, 1927 – *Le role de la Statistique dans l'Économie Politique*, Budapest, 1928 – *Objekt und Grundbegriffe der theoretischen Nationalökonomie*, Berlin, 1928 – *Die Wirtschaftstheorie bei Sombart*, Jena, 1928.¹⁶ Könyvszemlét hét német nyelvű könyvről írt: PAUL MOMBERT: *Geschichte der Nationalökonomie* (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik), Jena, 1928 – N. REICHSBERG: *Adam Smith und die gegenwärtige Volkswirtschaft* (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik), Jena, 1928 – ALBRECHT GERHARD: *Eugen Dühring. Ein Beitrag zur Geschichte de Sozialwissenschaften* (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik), Jena, 1927 – WALDEMER MITSCHERLICH: *Moderne Arbeitspolitik* (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik) Jena, 1928 – WOLFGANG HELLER: *Volkswirtschaftslehre* (Schmollers Jahrbuch), Leipzig, 1927 – HANS HONEGGER: *Volkswirtschaftsliche Gedankenströmungen, Systeme und Theorien der Gegenwart* (Schmollers Jahrbuch), Leipzig, 1927 – JOHANNES SAUTER: *Franz von Baaders Schriften zur Gesellschaftsphilosophie* (Schmollers Jahrbuch), Leipzig, 1927.¹⁷

Az 1928/29-es tanévben is – a korábbi évekhez hasonlóan – a magyar polgári törvénykezési jogot, továbbá a kereskedelmi és váltójogot oktatta, heti 5, illetve heti 6 órában. Heti egy alkalommal speciálkollégiumot is tartott, közgazdaságtani témakörben. A szemináriumokon III. és IV. éves hallgatók vettek részt. Közülük négyen készítettek dolgozatot, amit felolvastak és közösen megvitattak.¹⁸ Ezt a tanévet azonban már nem Miskolcon fejezte be. Miután egyetemi tanári kinevezést kapott a szegedi Ferenc József Tudományegyetem jogi karának közgazdaságtani és statisztikai tanszékére, Miskolcon 1929. február 2-án benyújtotta a lemondását, amit a kar vezetése a február 19-én megtartott ülésén elfogadott. A dékán javaslatára a kari ülés a jogakadémia és az ifjúság körül szerzett érdemeit jegyzőkönyvben örökítette meg.¹⁹ Az általa oktatott tárgyakat Sztelhó Zoltán és Zsedényi Béla vette át. A csonka tanévben magyar nyelven három, német nyelven egy publikációja jelent meg, az alábbiak szerint: *Nemzetgazdaságtan és világ gazdaságtan* (Miskolci Jogászélet, 1928. 7–8.) – *Amerika társadalmi problémái* (Miskolci Jogászélet, 1929. 2.) – *New York gazdaságpolitikája* (Városi Szemle) Miskolc, 1929. 2. – *Über die Ausgangspunkte der Volkswirtschaftspolitik* (Schmollers Jahrbuch), Leipzig, 1928. Könyvszemlét egy német nyelvű könyvről írt: JAKOB BAXA: *Gesellschaftslehre von Platon bis Friedrich Nietzsche* (Miskolci Jogászélet 1929. 1.)²⁰

Surányi-Unger Tivadar sajnálatos módon csak három tanévben oktatott Miskolcon. Az évkönyvek feljegyzéseiből az derül ki, hogy hamar beilleszkedett az oktatói karba, és sikerült jó kapcsolatot kialakítania a hallgatókkal is. Bár több magyar felsőoktatási intézményben is tanított, szoros értelemben vett jogi tárgyat csak Miskolcon oktatott. Összegzőként azt állapíthatjuk meg, hogy a Miskolci Jogakadémia

16 Lásd erről bővebben: Almanach 1927–28. 28.

17 Lásd erről bővebben: Almanach 1927–28. 28–29.

18 BRUCKNER Győző (szerk.): *A tiszai ágostai hitvallású evangélikus egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1928–29. tanévi almanachja* Miskolc, 1929. 21. (a továbbiakban: Almanach 1928–29.).

19 Lásd erről bővebben: Almanach 1928–29. 30–32.

20 Lásd erről bővebben: Almanach 1928–29. 35–36.

mindenképpen gazdagodott Surányi-Unger Tivadar szellemiségével és tudományos munkásságával. Ha pedig lajstromba vesszük a miskolci évek alatt született publikációkat (amelyek a későbbi, nagyívű életpálya szempontjából is jelentősek), akkor megkockáztathatjuk azt, hogy Miskolc is egy jelentős állomás volt a professzor életében.

SZONTAGH VILMOS*

1885–1962

---

* Írták: dr. Erdős Éva PhD egyetemi docens, intézeti tanszékvezető, Prof. Dr. Nagy Zoltán PhD, dr. habil. egyetemi tanár és dr. Varga Zoltán PhD egyetemi docens, tudományos és nemzetközi dékánhelyettes; valamennyien a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Pénzügyi Jogi Tanszékének oktatói.

I. SZONTAGH VILMOS ÉLETE ÉS PÁLYAKÉPE

■ „Szontagh Vilmos egy jelentős felvidéki család sarja, amely a magyar tudománynak több jeles művelőt is adott. Ő maga az iglói előnevet viselő ágból származott. Ez az ág eredetileg német anyanyelvű, evangélikus családként került a 18. században Nógrád megyébe. Az alábbi felsorolásban különbséget teszünk a tekintetben, hogy Szontaghokról vagy Szontághokról van-e szó. A család legkiemelkedőbb tagja Szontágh Gusztáv (1793–1858) filozófus, esztéta, kritikus, az MTA rendes tagja volt. Nógrádi Szontagh Pál (1820–1904) a Nógrád vármegyei nemesi ellenzék vezére volt, akiről Mikszáth Kálmán *A Szontagh Pál kutyái* című novellájában emlékezik meg, s aki Madách Imrével hosszú barátságot ápolt. Gömöri Szontagh Pál (1821–1911) ügyvéd, táblabíró, az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc idején kapitány a nemzetőrségnél. A família több neves orvos taggal is rendelkezett. Szontagh Ábrahám (1830–1902) sebészorvos, bölcsész, az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc idején honvéd őrmester volt. A hasonszenvi (homeopata) orvoslással foglalkozott. Szontágh Miklós (1843–1899) orvos, balneológus, botanikus, a Tátra kutatójaként működött. Szontagh Tamás (1851–1936) geológus, a Földtani Intézet igazgatója volt. Szontagh Félix (1859–1929) gyermekgyógyász, debreceni egyetemi professzor volt. Szontagh Miklós (1882–1963) Szontágh Miklós fia, orvos, tüdőgyógyász, az újtátrafüredi szanatórium vezetője, édesapjához hasonlóan Tátra-kutató hegymászó.

A jeles jogtudós, iglói Szontagh Vilmos 1885. december 12-én született a Gömör vármegyei Csetneken. Édesapja Szontagh Andor, édesanyja Remenyik Malvin. Tanulmányait az Eperjesi Jogakadémián és a Kolozsvári Tudományegyetemen végezte. Jogi doktorátusát 1907-ben szerezte. 1907 és 1914 között Gömör-Kishont vármegye Törvényhatósági Bizottságának szolgabírája volt. 1911. november 16-án nőül vette Birnstrugel Jolánt. Gyermekük is született, 1912-ben Márta, és 1916-ban Éva nevű leányuk jött világra. 1908-ban bevonult katonának, 1913-ban főhadnagyi kinevezést kapott a tábori tüzérséghez. 1914 és 1918 között az első világháború idején összesen több mint másfél esztendeig volt katona. Több kitüntetést is kapott. Ilyenek voltak az emléklapos tüzér főhadnagy; a Signum Laudis bronz fokozata a kardokkal; a Károly-csapatkereszt, a hadi emlékérem; a II. osztályú polgári hadi érdemkereszt. 1914-ben Jolsva, egy akkor 2800 lakosú felvidéki bányaváros polgármesterévé választották. 1922-ben a Miskolci M. Kir. Pénzügyi Igazgatóság pénzügyi tanácsosa lett. Evangélikus egyházi bíró is volt. Az életpálya tudományos része 1925-től vált hangsúlyosabbá. 1925-től a tiszai evangélikus egyházkerület Miskolci Jogakadémiáján nyilvános rendkívüli tanár lett közigazgatási jogból. 1929. december 22-én magántanári képesítést szerzett a Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetemen közigazgatási eljárásjog („magyar közigazgatási jog eljárási része”) témakörből. Ezt követően 1930-tól a Miskolci Jogakadémia nyilvános rendes tanára. 1940. október 19-én a debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kar Közigazgatási Jogi és Pénzügyi Jogi Tanszéke egyetemi nyilvános rendes tanárává (azaz professzorá) nevezte ki. Oktatóként a Közigazgatási és Pénzügyi Jogi

Tanszékét vezette igazgatói rangban (Debrecenben a tanszék neve szeminárium volt). Két főtárgyat is jegyzett: a Magyar közigazgatási jogot és a Magyar pénzügyi jogot. Speciálkollégiumként (ma választható tárgynak mondanánk) alkalmanként az alábbi stúdiumokat oktatta: Közigazgatási intézmények dogmatikus megvilágításban, A közigazgatási jog sajátosságai, Gazdasági közigazgatás, Közszolgálati jog. 1944. szeptember 1-től 1945. július 7-ig a Jog- és Államtudományi Kar dékánja volt. 1945–1946-tól folytatta oktatói tevékenységét a megváltozott időkhöz igazítva a választható tárgyak csökkentett körét. Ezt az oktatási feladatot a Közszolgálati jog és a Mezőgazdasági igazgatás tárgyak adták. A főtárgyai oktatását is folytatta a kor viszonyai között, kiegészítve azokat a Magyar alkotmányjog stúdiumainak tanításával. Az 1947–1948-as tanévben ismét a kar dékánja lett, 1948–1949-ben pedig prodeán. 1949 januárjában nyugalmazták, az egyetemet időközben átnevezték, és a megváltozott nevű Debreceni Egyetemen a Jog- és Államtudományi Kart lényegében megszüntették. Szontagh Vilmos 1962. február 5-én hunyt el Debrecenben.”¹

II. A VAN-E SIU GENERIS PÉNZÜGYI JOG CÍMŰ TANULMÁNYÁNAK ELEMZÉSE

■ Szontagh Vilmos 1937-ben a Miskolci Jogakadémia folyóiratában, a *Miskolci Jogászéletben*² a pénzügyi jog önálló jogágiságával kapcsolatosan közzétett elemzése a mai kor számára is aktuális érveket, értékes logikai levezetéseket tartalmaz. A kérdés, mely arra vonatkozik, hogy „Van-e sui generis pénzügyi jog?”, a mai napig – eltérő intenzitással – felmerül, és foglalkoztatja a tudományos kutatókat, ezért különös érdeklődésre tarthat számot ma is Szontagh Vilmos 1937-ben megírt tanulmánya, jogelméleti fejtegetései a témában.

Szontagh tehát annak kérdését járja alaposan körül a tanulmányában, hogy „Van-e sui generis pénzügyi jog?”, és egyúttal kritikai elemzést is ad Dr. Takács György 1936-ban megjelent, *Rendszeres magyar pénzügyi jog*³ című könyvének egyes – e témában megírt – fejezeteiről. Az előzményeket Dr. Takács György újonnan megjelent

1 Az életrajz forrásaihoz: KENYERES Ágnes főszerk. (1967): *Magyar életrajzi lexikon* II. L–ZS. Budapest, Akadémiai Kiadó, 878.; LÖVÉTEI István (1988): Szontagh Vilmos (1885–1962), in: LÖVÉTEI István – SZAMEL Katalin vál.: *A magyar közigazgatás-tudomány klasszikusai 1874–1947* (LŐRINCZ Lajos szerk.), Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 171. CSÜRÖS Gabriella (2014): Iglói Szontagh Vilmos (1885–1962), in: SZABÓ Béla (szerk.): „Ernyedetlen szorgalommal.” *A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914–1949)*, Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 553–562., in: PATYI András – KOI Gyula: „Az értelemszerűleg kifogástalan jogalkalmazással tesszük a legjobb szolgálatot” – Szontagh Vilmos és közigazgatási jogtudományi tankönyve – *Szontagh Vilmos élete és pályaképe*, Dialóg Campus Kiadó, 2017. V–VI.

2 SZONTAGH Vilmos: Van-e sui generis pénzügyi jog? *Miskolci Jogászélet* 1937. XIII. évfolyam, 2. szám, február, Miskolc, 56–64.

3 Dr. TAKÁCS György: *Rendszeres magyar pénzügyi jog*, Budapest, Grill Kiadó, 1936. 639. I.

munkáján kívül Dr. Exner Kornél 1910-ben már második kiadást megért *Magyar Pénzügyi jog*⁴ című könyvében megjelent elemzés képezte, és ez a kérdés több mint huszonöt évvel később újra aktuálissá vált.

A pénzügyi jogot is magában foglaló és feldolgozó közigazgatási jogtudomány elmélete felett már napirendre tértek ekkor a kutatók, Szontagh álláspontja szerint éppen az Exner Kornél munkájának megjelenését követő huszonöt év szolgáltatta annak jogelméleti bizonyítékát, hogy „jogi konstrukció tekintetében nincs különbség aközött, vajjon a közhatalom a közfeladatok megoldásához szükséges anyagiakat igyekszik-e közhatalmi úton megszerezni, vagy közvetlenül tevékenykedik közhatalmával a közfeladatok megoldásán”.⁵ Az azonosságot a jogi konstrukció relációjában értette Szontagh, álláspontja szerint a közfeladatok tárgya szerint az ezek megoldására irányuló tevékenység a legnagyobb változatosságot mutatja. Tanulmányában Szontagh ezt az újonnan felbukkanó álláspontot, miszerint „van-e sui generis pénzügyi jog?”, a közigazgatási jogtudomány új eredményeinek a felhasználásával tette a vizsgálódás tárgyává. Szontagh Takáccsal szembeni véleménye alátámasztásaként, két kérdés elemzésével foglalkozott, egyrészt a pénzügyi jog definiálásának kérdésével, másodsorban pedig a pénzügyi jog mint önálló jogág önállóságának logikai levezetésének kérdésével.

Első kérdés tehát a pénzügyi jog definiálása, a sui generis pénzügyi jog vizsgálatán belül. Szontagh elemzésének tárgyát Takács munkájának 3. és 5. fejezete: *A pénzügyi jog összefüggései a jog- és államtudományokkal*⁶ és a *Pénzügyi jog rendszere* képezte. A Szerző⁷ fogalmi képletei közül elsőként a pénzügyi jog fogalmát vizsgálta Szontagh. Megállapította, hogy Takács György nem adta meg könyvében a pénzügyi jog összefoglaló meghatározását, így a Szerző fejtegetéseiből maga Szontagh állította fel és vezette le a pénzügyi jog meghatározását. Szontagh véleménye szerint: a „Szerző a pénzügyi jog alatt érti mindazokat az alkotmányjogi, büntetőjogi és nemzetközi jogtételeket, amelyek az államháztartásra vonatkoznak, illetve azzal kapcsolatosak, érti továbbá a közszolgáltatásokat meghatározó (anyagi) tételes rendelkezéseket, mint sui generis pénzügyi jogot, s az azok érvényesítésére hivatott szervezetet és eljárást meghatározó (alaki) rendelkezéseket, mint közigazgatási jogot”.⁸

Szontagh Vilmos véleménye szerint a pénzügyi jognak az ekként megfogalmazott – Takács általi – definíciója nem rendelkezik egységes jogi természettel, mivel véleménye szerint ez csupán egy egységes jogi jellegzetesség nélküli joganyag-konglomerátum, melyet csak *a tárgy azonossága* köt össze.⁹ Szontagh kritikája ezen

4 Dr. EXNER Kornél: *Magyar pénzügyi jog*, Athenaeum kiadó, Budapest, 1910. Exner Kornél szerint „a pénzügyi jog az a tudomány, mely az államháztartástanra vonatkozó tételes törvényeket és jogszabályokat rendszeresen ismerteti”. Exner, 1910, 7.

5 SZONTAGH: i. m. (1937) 55.

6 TAKÁCS Rendszeres magyar pénzügyi jog könyve 3. fejezete és 12. fejezete *Pénzügyi jog rendszere* cím alatt tárgyalja.

7 Szerző alatt Takács Györgyöt értjük, Szontagh Takács Györgyöt említi így.

8 SZONTAGH: i. m. (1937) 55–56.

9 SZONTAGH: i. m. (1937) 56.

meghatározást illetően elsősorban az volt, hogy a tárgyi azonosság nem elegendő, azaz „a pénzügyi jognak ilyen tárgyi alapon való meghatározása természetesen nem vindikálhatja magának a jogelméleti igazolást, amely teljesen meddő fáradság is lenne.” Szontagh álláspontja szerint nem lehet ugyanis jogelméleti igazolását adni valamely jogágazat oly értelmű meghatározásának, amely szerint „az több közjogi stúdium azon jellegzetes részeinek összetétele, amely részek a közületek háztartását illető tételes joganyagot tartalmazzák”.¹⁰

Hogy miért nem lehet ily módon jogelméleti igazolást adni, erre a kérdésre Szontagh válasza, hogy bár ezek a joganyagok¹¹ teljes képet nyújtanak az államháztartás minden vonatkozásáról, de nem szolgálják a jogászai analízis és rendszerezés legalapvetőbb követelményét sem. „Ha ugyanis a joganyag jogi természetére nézve különböző, akkor nem szabad azokat egységes jogi természetet kifejező elemzés alá sorozni.”¹² Takács György elméletével tehát Szontagh vitába szállt, és rámutatott arra, hogy jogelméleti pontossággal ugyan lehet beszélni az alkotmányjog, a büntetőjog, a nemzetközi jog és a közigazgatási jog államháztartási vonatkozású rendelkezéseiről, de „nem nevezhetjük az egyes sui generis jogágazatokból a tárgy szerinti összetartozásuk szerint kiemelhető joganyagot önálló pénzügyi jognak, mert ezzel elhomályosítjuk a joganyag egyes részeinek egymástól elütő sui generis jellegét, amit viszont Szerző éppen ott vitat, ahol az nem mutatható ki”.¹³

Második kérdésként Szontagh Vilmos Takács Györgynek a pénzügyi jog sui generis minősítésére vonatkozó elméletéből azt a kérdést emeli ki, hogy logikus érvekkel lehet-e a pénzügyi jogot sui generis pénzügyi jogként meghatározni.

Logikus-e ennek „a pénzügyi joganyag konglomerátumnak és a benne helyet foglaló sui generis pénzügyi joganyagnak egyformán pénzügyi jogként való meghatározása”?¹⁴ Takács szerint ugyanis van nem sui generis és sui generis pénzügyi jog. Szontagh ebből azt a következtetést vonta le, hogy ebből „a bifurkatióból” akkor az is következik logikusan értelmezve, hogy a nem sui generis pénzügyi jog akkor valójában nem is tekinthető pénzügyi jognak, hanem az valami egyéb típusú sui generis jog.¹⁵

Takács György megállapításának helytállóságát vitatja Szontagh, ugyanis álláspontja szerint a tárgyuk miatt összetartozó életviszonyoknak sui generis eltérő jogágak (mint a büntetőjog, alkotmányjog, nemzetközi jog, közigazgatási jog

10 Uo.

11 Értsd alatta: alkotmányjog, büntetőjog, nemzetközi jog, közigazgatási jog, lásd Szontagh i. m. (1937) 55.

12 SZONTAGH: i. m. (1937) 56.

13 Uo.

14 Uo.

15 Lásd: SZONTAGH: i. m. (1937) 56–57. Megjegyezzük, manapság az „egyéb” kifejezést a pénzügyi jog egyes jogszabályai gyakorta használják a nem egységesíthető elemeket tartalmazó fogalmaknál, erre példa például a *Személyi jövedelemadó* törvényben a jövedelemtípusok besorolásánál az egyéb jövedelem, mely az összevonás alá kerülő jövedelmek egyik típusa, mely nem minősül sem önálló tevékenységből származó, sem nem önálló tevékenységből származó jövedelemnek, és nem tartozik a külön adózó jövedelmek típusába.

együttese) keretében történő szabályozása egészen természetes, mert az életviszonyok jogi szabályozása annak megfelelően történik a különböző jogágak elvei szerint, hogy azokban a közjogi vagy a magánjogi elvek vannak-e túlsúlyban. A közérdekű életviszonyok csoportjában pedig a kulturális, szociális és gazdasági közérdekek közvetlen közhatalmi megvalósítására hivatott szervekre és azok működésére vonatkozó rendelkezéseket a közigazgatási jog, „az állam kriminális hatalmának érvényesítését szükségelőkét a büntetőjog, a magánjogi és közjogi viták rendjére vonatkozókat a perjog, az egyházi közületek életviszonyait az egyházjog, s az államok egymás közötti és az állampolgárok külföldi vonatkozású viszonyait a nemzetközi jog elvei szerint rendezzük el”.¹⁶

Szontagh szerint a közérdekű jogágazatok körében még meg kell említeni az alkotmányjogot is, és eszerint az életviszonyokat jogilag az alkotmányos szervezet és az állampolgárok státusa vonatkozásában rendezhetjük el. Szontagh tehát a közületi élethez tartozónak tekinti az alkotmányjogot is, mely a sajátos értelmű közületi életviszonyokra vonatkozik, mint az alkotmány, az alkotmányi szervezet és az állampolgári státus. Mindebből az következik Szontagh Vilmos véleménye szerint, hogy ha az államháztartási életviszonyt magánérdekűnek minősítjük, akkor ezt az életviszonyt a magánjog, de ha mint közfeladatot fogjuk fel, úgy a közigazgatási jog elvei szerint fogjuk szabályozni, és ha ebből jogviták származnak, akkor ennek mikéntjét logikusan a perjog, az állam kriminális hatalmát érvényesítendően a büntetőjog, ha pedig államközi relációról van szó, akkor a nemzetközi jog, illetve ezen sui generis jogágak elvei szerint fogjuk szabályozni. Ezen szabályok azonban összességükben nem válnak államháztartási és sui generis pénzügyi joggá.¹⁷

Ebből logikusan következik továbbá, hogy Szontagh a pénzügyi jog sui generis jogként, önálló, különálló jogágként való definiálását nem ismerte el: „...jogi szempontból egységes alaptermészetű joganyagnak ugyanis ezen konglomerátumból csak azokat minősíthetjük, amelyek pénzügyi tárgyú vonatkozásuk mellett valamelyik jogág kizárólagos jellegzetességeit tüntetik fel”. Szontagh szerint a különböző közérdekű jogágakban felmerülő pénzügyi tárgyú rendelkezések mind a közigazgatási jog jellegzetességeit viselik, ezért ezeket a pénzügyi tárgyú rendelkezéseket pénzügyi közigazgatási jognak lehet nevezni, „nomenklaturai pontossággal”.¹⁸ Mivel ezen pénzügyi közigazgatási jog viszont nem mutat fel a közigazgatási joggal szemben megkülönböztető jogi karaktert, „így tehát nem sui generis joganyag a közigazgatási joggal szemben, hanem csak azzal együtt az”.¹⁹

Ezzel az állásponttal ma már nem feltétlenül kell egyetértünk. A pénzügyi jog ugyanis a 20. század végén és a 21. század elején már kétségkívül önálló jogágként funkcionál, melynek ugyanúgy közjogi jellege van, mint a közigazgatási jognak. Az eltérést és a megkülönböztető karaktert a két jogág között (közigazgatási jog és

16 „...azokban elsősorban a köz vagy a magán érdekűséget látjuk-e fennforogni?...” SZONTAGH: i. m. (1937)

17 SZONTAGH: i. m. (1937) 56–57.

18 SZONTAGH: i. m. (1937) 57.

19 Uo.

pénzügyi jog) ugyanis nem a szabályozás módszere, hanem a szabályozás tárgya okozza, hiszen a szabályozás módszere szerint mind a közigazgatási jog, mind a pénzügyi jog a közjoghoz tartozó jogág, melyek a saját tárgykörükbe tartozó jogszabályi rendelkezéseket a közjog módszerével szabályozzák. Azaz ma, a 21. század elején azt mondhatjuk, hogy a pénzügyi jog az állam pénzügyeire vonatkozó társadalmi és életviszonyokat a közjog módszerével szabályozó önálló, sui generis jogág, interdiszciplináris jellemvonásokkal. A pénzügyi jogviszonyban mindig jelen van az állam pénzügyeivel kapcsolatos pénz és finanszírozás, az állam vagy annak szervei mindig jelen vannak a jogviszonyban, a pénzügyi jogviszonyba tartozó felek alá-fölérendelt kapcsolatban állnak egymással, szemben a magánjogi módszerrel, amelyben a felek mellérendeltek, és a pénzügyi jogi szabályok kógens jellegűek, szemben a magánjog diszpozitív szabályaival. Tehát ma már a pénzügyi jogi joganyagról kimondhatjuk, hogy nemcsak a közigazgatási joggal együtt sui generis jogág, hanem a közigazgatási joggal szemben is sui generis a pénzügyi jog.

Szontagh a továbbiakban vizsgálat alá vonta Takács György állításait, miszerint *Takács nem az egész, a közigazgatási jog jellegzetességét viselő pénzügyi tárgyú joganyagot, hanem annak csak egy részét, nevesítetten a közszolgáltatásokat meghatározó anyagi joganyagot minősíti sui generis pénzügyi jognak, míg az ezek alkalmazására hivatott szerveket és azok eljárását megállapító rendelkezéseket már a közigazgatási jogtudomány körébe utalja.* Takácsnak a közigazgatási jogról alkotott fogalmi képzete szerint ugyanis „a közigazgatás az állami akarat megvalósítása”.²⁰ Takács György az állami akaratot és az állami cselekvést két külön egységbe tartozónak veszi, szerinte a közteherviselés kötelezettsége, továbbá annak súlya és eloszlása még csak maga az állami akarat, ugyanis az ezeket megállapító rendelkezések „még nem a valósítás folyamatára vonatkozóak, nem képeznek közigazgatási jogot”.²¹ Szontagh vitatkozik Takács György ezen gondolatával is, nem ért egyet az állami akarat és az állami cselekvés ilyen módon való szétválasztásával. Véleménye szerint mind a közszolgáltatások meghatározása, mind érvényesítésük mikéntje jogszabályba vannak foglalva, és minden jogszabály állami akaratot fejez ki. Szerinte az állami akarat nemcsak az anyagi jogszabályokban található meg, de az alaki, azaz az eljárási szabályokban is.²² Takács György azon felfogását, miszerint az anyagi és alaki rendelkezések hovatartozását szét kell választani, Szontagh helytelennek ítéli, mivel álláspontja szerint „az állami akaratot kell látnunk úgy az anyagi, mint az alaki értelmű rendelkezésekben és a megvalósítást abban kell látnunk, hogy az életviszonyok az anyagi rendelkezések értelmében alakíttatnak az idevonatkozólag megállapított szervezet eljárása során”.²³ Ilyen módon tehát az állami akarat és az állami cselekvés is egy egész része – azaz a közigazgatási jog része – kell legyen. Szontagh felveti azt a kérdést is, hogy vajon a közigazgatási jog fogalmából a szervek cselekvését tartalmilag meghatározó

20 SZONTAGH: i. m. (1937) 57.

21 Uo.

22 „Miért volna hát állami „akaratnak” csak az anyagi értelmű jogszabály minősíthető és miért nem az alaki értelmű is?” Uo.

23 Uo.

– anyagi jogi – normák, jogtételek kiküszöbölhetőek-e. Szerinte ez megengedhetetlen, mert mi akkor a rációja annak, hogy a közigazgatás fogalmi köréből – „ami alatt államelméletileg az állami célok konkrét megvalósítását kell értenünk” – elhagyjuk a célokat tartalmilag meghatározó működést. Ha ezt elhagyjuk, akkor mi lesz a közigazgatás, és mi az, amit elhagyunk? „Hiszen igaz, hogy a közigazgatás cselekvés, eljárás, de tartalmilag meghatározott cselekvés, illetve eljárás, így annak fogalmából ezt a tartalmi meghatározottságot elvonni nem lehet, mert üres eljárási formalizmussá csonkítanók meg a fogalmilag mindig célokat kitűző s azok megvalósítására törekvő és illetve azt eszközöző közhatalmi tevékenységet.”²⁴ Szontagh példán keresztül vezeti le, hogy a közigazgatás közhatalmi tevékenységre vonatkozó anyagi és alaki értelmű rendelkezéseit sui generis jellegű külön-külön joganyagra szétbontani logikai képtelenség, és ebből következik az is, hogy ha a pénzügyi szervezet, illetve annak eljárási rendje közigazgatás, akkor közigazgatás az az érdemi működés is, amit ez a szervezet az eljárással kifejt, vagy ennek ellenkezőjeként, ha az érdemi működés nem közigazgatás, akkor nem közigazgatás annak a szervezetnek az eljárása sem.²⁵ Nem lehet ugyanis egymástól elválasztani az eljárást a tartalmi érdemtől, és önálló jogágazatokká kreálni, mert csak együvé tartozásukban van meg a céloktól vezetett közhatalmi ténykedések igazgatásként való felfogásának logikai lehetősége. „Mindig másodrendű kérdés, hogy ez az érdemi működés, mint igazgatás, milyen szervek és azoknak milyen formális tevékenysége mellett történik.”²⁶

Takács azt állapítja meg, hogy a pénzügyi működést kifejtő szervezet eljárása közigazgatás. Ezt az álláspontot Szontagh összeveti a saját eddigi megállapításaival, és levonja azt a következtetést, hogy „ez a közigazgatási szervezet a maga közhatalmi eljárásával közigazgatást, és pedig pénzügyi tárgyú közigazgatást végez akkor, amidőn valósítja a közszolgáltatásokra vonatkozó anyagi rendelkezéseknek megfelelő tényálladékokat, illetve konstatálja az anyagi rendelkezések szerinti tényálladékok fennforgását, s állapítja meg a jogkövetkezményeket”.²⁷ Szontagh levezeti logikailag azt a gondolatmenetet is, amit Takács képvisel, miszerint ha a tényállás létesítése és a jogkövetkezmények megállapítása nem közigazgatás, „mert a vonatkozó jogi rendelkezések nem képeznek közigazgatási jogot, hanem sui generis pénzügyi jogot”, akkor valójában mi is ez a tevékenység? Takács György annyit állapít meg, hogy a tevékenységet tartalmilag meghatározó jogszabály nem közigazgatási jog, és így a cselekvőség sem közigazgatás, hanem sui generis pénzügyi jog. Szontagh szerint a szerző adós marad a cselekvőség tartalmának a meghatározásával, azzal, hogy ha ez nem közigazgatás, akkor az államelméletnek milyen jogi kategóriájú jelensége az, és a tárgyi különbségen kívül mi az a jogi specifikum, ami megadja ezeknek a jogszabályoknak az egyéb közigazgatási ágazatokra vonatkozó anyagi rendelkezéssel szemben a sui generis jellegét. Szontagh megállapítja, hogy a Szerző

24 SZONTAGH: i. m. (1937) 58.

25 SZONTAGH: i. m. (1937) 59.

26 Uo.

27 Uo.

a saját álláspontját különböző érvekkel támasztja alá, azonban azok „szerény nézetünk szerint nem helytállóak”.²⁸

Szontagh vitatkozik Takács azon elvével is, hogy a „pénzügyi jog sui generis voltát ezeknek a jórészt anyagi jogi jogszabályoknak a terjedelme alapozza meg”.²⁹ Szontagh szerint a jogszabályoknak a terjedelmi mennyisége, a quantuma, nem alapozhat meg kvalitásbeli különbséget, sui generis jellegzetességet. Takács azzal is érvel, hogy „a sui generis szerkezet azzal is kidomborodik, hogy a pénzügyi jognak saját filozófiája van: a pénzügytan”. Szontagh elismeri azt, hogy „tény, hogy az államelméleti tudománynak a pénzügytanban egy elkülönült ágát szemlélhetjük, amely elkülönítést megindokolja az államelmélet gazdasági vonatkozásainak fontossága és az anyag terjedelme”.³⁰ Azonban – álláspontja szerint – az államelméletben rejlő politikáknak is van egy önállósága, példaként hozza rá a népesedésügyet, a közegészségügyet, rendészet politikáját, amelynek önállósága akkor ugyanúgy vetekedik a pénzügytan önállóságával. A tárgy szerinti önállóságra emelés azonban szerinte nem elég, mert szerinte a joganyagcsoportnak a sui generis önállóságát csak azoknak a többi joganyagcsoportokkal szembeni megkülönböztető jogi jellegzetessége adhatja meg. Ezt a megkülönböztető jogi jellegzetességet azonban Takács nem mutatja ki a művében.

Szontagh Takács azon véleményét is bírálja, miszerint „a pénzügytan az anyagi értelmű pénzügyi jog elmélete, míg az alaki értelmű rendelkezéseknek, mint a közigazgatási jognak az elmélete a közigazgatási jogtan”.³¹ Szontagh szerint ebben a megállapításban a fogalmak összezavarodtak, mégpedig a politikai és a tételes jogi tudományok keverednek. „Tévedés ugyanis azt gondolni, hogy a pénzügyi jognak, az anyagi értelmű pénzügyi rendelkezéseknek nem lehet, és illetve nincs jogtana, csak pénzügytana, illetve politikája. A társadalmi élet minden jelenség csoportjával lehet ugyanis elméletileg de lege ferenda foglalkozni, amikor is a politika tudományát műveljük és lehet az azokra vonatkozó tételes jogi rendelkezéseket analizálni és rendszerezni, amikor jogtudományos működést fejtünk ki. A jogtanszerű működés pedig a pozitív joganyagának a dogmatikus feldolgozása.”³²

Szontagh álláspontja szerint amíg a pénzügyi jognak van politikája és jogtana, úgy van a közigazgató állami tevékenység egyéb megnyilvánulásainak is, csupán az együttes, és nem önálló műveléshez jutott, és mivel a közigazgatási jogtan művelése külön a pénzügyi jogra nem specializálódott, és annak művelői is a közigazgatási joganyagot veszik alapul tudományos vizsgálódásaiknál. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a pénzügyi jog nem visel magán eltérő jelleget a közigazgatási jogtól a jogtani vizsgálódás szerint, hiszen már csak az, hogy itt „anyagi szolgáltatásról” van szó, von maga után jogi konstrukcióbeli sajátosságokat, azonban Szontagh Vilmos véleménye szerint ez még nem alapozza meg az anyagi jogi rendelkezések sui

28 SZONTAGH: i. m. (1937) 60.

29 Uo.

30 Uo.

31 Uo.

32 SZONTAGH: i. m. (1937) 60.

generis jellegét a közigazgatási joggal szemben. Tárnya szerint tehát ez nem más, mint „az élet változatosságának megfelelő működés egyazon jogi konstrukció szerint: célirányos jogviszonylétesítés a magánosok és a közület között”.³³ A sui generis pénzügyi jog érveinél arra az érvre, hogy a pénzügyi jog külön jogi stúdium a jogi oktatás rendjében, a válasza: ez nem a joganyag önállóságának, hanem az anyag tárgy szerinti fontosságának és az anyag terjedelmének köszönhető, azaz ebből még nem következethetünk a szétagolt joganyag valamely részének jogi szempontból való sui generis önálló voltára. Szontagh végül megállapítja, hogy előbb dogmatikusan, jogtanszerűen kutassuk át az egész anyagot, és ezen dogmatikus kutatás eredményeképp hozzuk ki az indokolt álláspontunkat!³⁴

Szontagh Vilmos végül arra is rámutatott, hogy sajtóságos, miszerint a pénzügyi jognak a közigazgatási joggal szembeni sui generis minőségét Exner is vitatta, és vitatja könyvében Takács is, akik kizárólag csak a pénzügyi tárgyú joganyagot tették vizsgálat tárgyává, és akikkel szemben azok, akik dogmatikus vizsgálódásukat az egész közigazgatási joganyagra kiterjesztették, nem tudtak olyan jogi sajátosságra akadni, ami a pénzügyi tárgyú rendelkezések sui generis voltát igazolná.³⁵

Összefoglalva Szontagh Vilmos ellenvéleményét a pénzügyi jog sui generis önálló jogági voltára vonatkozóan: az igaz, hogy a közfeladatok megoldásához szükséges anyagiak előteremtését szabályozó joganyag mutat fel a feladat természete által igazolt sajátosságot, azonban ez a sajátosság – Szontagh véleménye szerint – belül marad az állam közigazgató tevékenységét általában jellemző jogi sajátosságokon, és így a pénzügyi jogi rendelkezések sajátos jellegét csak a közigazgatási jogon belül állapíthatjuk meg, nem pedig azzal szemben. Szontagh Vilmos tehát nem ismerte el a pénzügyi jognak a közigazgatási joggal szembeni sui generis jellegét.³⁶

Szontagh szigorú, de dogmatikailag alátámasztott részletes kritikát adott a Takács György könyvében foglaltakról, jogelméleti és jogdogmatikai alapokon nyugvó érvekkel támasztotta alá, hogy miért nem lehetett még 1937-ben – és 25 évvel azelőtt sem – sui generis pénzügyi jogról beszélni, valamint kitartott azon álláspontja mellett, hogy csak pénzügyi közigazgatási jogként lehet értékelni a különböző sui generis jogágakban megjelenő államháztartásra vonatkozó szabályokat.

Szontagh Vilmos véleményéből látszik, hogy alapvetően egy közigazgatási szakemberről, professzorról beszélünk, aki elsősorban közigazgatási jogi szemlélettel rendelkezett. Szontagh professzor elemzése a mai kor számára is aktuális érveket és követhető logikus levezetéseket tartalmaz. Bár ma már nem lehet kérdés, hogy a pénzügyi jog önállóságát kivítva, és Szontagh professzor bizonyos elméleti érveivel

33 SZONTAGH: i. m. (1937) 61.

34 Uo.

35 Szontagh idesorolta, akik véleményével ő is egyetértett, a pénzügyi jog nagyjait, mint: Kmetty Károlyt, Márffy Edét, Tomcsányi Móricot és a német irodalom kitűnőseit, mint: Fritz Fleinert (Institution des Deutschen Verwaltungsrechts, 1922), Georg Meyent (Lehrbuch des Deutschen Verwaltungsrechtes, 1910), Otto Mayert (Deutsches Verwaltungsrecht 1924), Adolf Merkl (Allgemeines Verwaltungsrecht, 1927), Walter Jellinek (Verwaltungsrecht, 1928).

36 SZONTAGH: i. m. (1937) 62.

is lehet vitatkozni,³⁷ azonban megállapításai így is örök érvényűnek számítanak a mai kor számára is. Munkája elgondolkodtató, új gondolatokat adó tudományos értékű elemzés, amit öröm volt olvasni!

III. AZ EGYENESADÓINK JOGORVOSLATI RENDSZERE CÍMŰ TANULMÁNY BEMUTATÁSA

■ Szontagh Vilmos *Egyenesadóink jogorvoslati rendszere* című tanulmánya a *Miskolci Jogászelet* című Jog- és Államtudományi Közönyben jelent meg 1929-ben.³⁸ A tanulmányában kifejti, hogy a közigazgatás egyszerűsítéséről szóló 1901:XX. t.c.-nek a jogorvoslatokra vonatkozó rendelkezéseit hatályon kívül helyező és azokat részbeni változtatással és kiegészítéssel újonnan meghatározó, a közigazgatási rendezésről szóló 1929: XXX. t.c. 97. § szerint a törvény rendelkezései az adó- és illetékügyre ezúttal sem terjedtek ki, s így az adó- és illetékügyekbeni jogorvoslatok megmaradtak a maguk különálló szabályozottságában.

Az idevonatkozó tételes rendelkezések értelmében azonban a jogorvoslatok olyan értelemben rendezve, mint voltak az 1901: XX. t. c. 1-3 §§-ai, illetve vannak az 1929: XXX. t. c. 48-49.§§ szerint, megállapítható volt, hogy nem voltak. A közadók kezeléséről szóló 1927. évi 600/P.M. számú hivatalos összeállítás (a következőkben rövidítve K.K.H.Ö.) 111–117.§§-ai ily értelmű, a jogorvoslati fórumrendszert egységes elvek szerinti konstituáló rendelkezést nem tartalmaztak. Ezért úgy véli, hogy nem lesz érdektelen, ha az egyenes adókra vonatkozó akkor érvényes tételes rendelkezésekből, az ún. hivatalos összeállításokból mindenekelőtt (I.) az azokban érvényesülő ily értelmű szabályt leszűri, azoknak rendszerét kihámozza, majd (II.) párhuzamot von az általános és a pénzügyi közigazgatási eljárási, respektíve jogorvoslati rendelkezések között.

Előrebocsátotta, hogy a földadóra vonatkozó 1927. évi 100/P.M. számú hivatalos összeállítás F.H.Ö., a házadóra vonatkozó 200. számú H.H.Ö., a kereseti adóra vonatkozó 300. számú K.H.Ö., a társulati adóra vonatkozó 400. számú T.H.Ö., a jövedelem és vagyonadóra vonatkozó 500. számú V.J.H.Ö. a rokkantellátási adóra vonatkozó 700. számú pedig R.H.Ö. rövidítést fog alkalmazni, a pénzügyminiszter által különben hivatalos használatra ily értelemben kötelezően elrendelt módon fogja idézni.

I. Ami mindenekelőtt a közigazgatási fokok számát, az ún. fórumrendszert illette, voltak közigazgatásilag csupán egy fokon, két fokon és három fokon történő

37 A pénzügyi jog jogági fejlődéséről lásd: DEÁK Dániel: Rendszerváltozás a pénzügyi jogban. Gondolatok a közpénzügyi jog szerkezeti átalakulásáról, *Pénzügyi Szemle* 1993/6. szám, 456–463., valamint ERDŐS Éva: A pénzügyi jog fejlődési tendenciái a XXI. században, *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica* Tomus XXII. Miskolc University Press, 2004. 213–230.

38 SZONTAGH Vilmos: *Egyenesadóink jogorvoslati rendszere*, *Miskolci Jogászelet* 1929/7. szám, 1.

ügyintézés. Szabályként azonban – az esetek 90%-ában – a kétfokú közigazgatási ügyintézés állapította meg.

Egyfokozatú közigazgatási ügyintézés előfordult a földadóval kapcsolatosan. Az adótárgy és akkori kifejezéssel élve a mívelési ágváltozás késedelmes bejelentése miatt a változás következtében a pénzügyigazgatóság által a megállapított évi adószaporulat 25%-ában kiszabott bírság ellen ugyanis nem volt közigazgatási jogorvoslatnak helye, hanem csupán panasznak (F.H.Ö. 20§-ának (3) bekezdéséhez fűzött utasítás (3) bekezdése). Azonképpen a közigazgatási jogorvoslat kizárásával csupán panasznak volt helye a közigazgatási bizottságnak a pénzügyigazgatóság főnökét bírságoló (K.K.H.Ö. 131. § (2) bek.) s a pénzügyigazgatóságnak a telekkönyvileg bekebelezett jelzálogjogok törlése, az ingatlanvégrehajtások esetében a felosztott vételárból vagy zárlati jövedelemből, illetőleg a csődtömegeből illetéktelenül felvett összegek visszafizetése, az elévült köztartozások törlése, valamint a tévesen befizetett, illetőleg lerótt vagy jogellenesen beszedett összegeknek és a túlfizetéseknek visszatérítése tárgyában hozott elsőfokú határozataival szemben (K.K.H.Ö. 104. § 1.h. pont).

A földadókataszter körüli első- és végső fokú miniszteriális jogkörtől eltekintve, mint egyedülálló esetet tekintette a K.K.H.Ö. 122. §-ának (4) bek. szerinti – a pénzügyigazgatót, annak helyettesét s a pénzügyigazgatósági számvevőszék főnökét – rendbírságoló jogát a miniszternek, mely intézkedésével szemben közigazgatási úton jogorvoslatnak helye nem volt, s azzal szemben panaszt sem engedtek.

Háromfokozatú ügyintézés viszont a kereseti s a jövedelem- és vagyonadónál fordult elő a soron kívüli kivetés és biztosítás ügyében (K.H.Ö. 34., 37. ÉS 40. s a J.V.H.Ö. 55., 60. és 63. §§-ok). Különböző pedig kétfokú közigazgatási ügyintézés volt megállapítható, és pedig a földadó községi kivetése ellen a pénzügyigazgatósághoz (FHÖ. 34. és 43. §§), az aránytalanság címén kért új osztályba sorozás (F.H.Ö. 17.§-ának (2) bekezdéséhez fűzött utasítás (3) és (4) bekezdése) s az alaptalan elemi kárbejelentés költségeiben történt marasztalás (F.H.Ö. 41.§-ának (2) bek. és 44. § (3) bek.) ügyében kelt pénzügyigazgatósági intézkedésekkel szemben a pénzügyminiszterhez, az adóelengedés ügyében kelt pénzügyigazgatósági intézkedéssel szemben pedig a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságához (F.H.Ö. 40.§ és 43. § (3) bek.) lehetett jogorvoslattal élni. A házáddal kapcsolatban a községi kivetéssel szemben a pénzügyigazgatósághoz (H.H.Ö. 17. §-ának (1) bekezdése és 23. §-ának (1) bekezdése, az adóhivatalnak az ideiglenes mentesség és adótörlés tárgyában kelt határozataival szemben a pénzügyigazgatósághoz (H.H.Ö. 19. §-ának 5. bek., illetve 22. §-ának (4) bek. és 23. §-ának (1) bek.), a pénzügyigazgatóságnak a becslési költségek viselése tárgyában kelt határozatával szemben a pénzügyminiszterhez (H.H.Ö. 24.§-ának (20) és (21) bek.) s végül a fényűzési lakásadónak községi kivetésével szemben a közig. bizottság adóügyi bizottságához (H.H.Ö. 32. §-ának (10) bek. és (13) bek.) lehetett jogorvoslattal élni.³⁹

39 SZONTAGH: i. m. (1929) 1.

A kereseti adóval kapcsolatosan az általános kereseti adó adóhivatalai kivetéssel szemben az adófelszólamlási bizottsághoz, az alkalmazottak kereseti adójának a munkaadó által történt levonásával szemben pedig a pénzügyigazgatósághoz (K.H.Ö. 29. §-ának (1) bek. s 37.§-ának (2) bek., illetve 36. §-ának (1) bek. és 37. §-ának (4). bek.), az adótörlés, a rögzített adóalap helyesbítése tárgyában kelt adóhivatali intézkedéssel szemben ugyancsak a pénzügyigazgatósághoz volt egyfokú közigazgatási jogorvoslatnak helye (K.H.Ö. 35.§-ának (3) bek. s 37.§-ának (2) bek., illetve 37.§-ának (3) bek. sa 37. § (3) bekezdéséhez fűzött utasítás). A társulati adóval kapcsolatban az adóhivatalnak a kivetése és az adótörlés tárgyában kelt intézkedése ellen a pénzügyigazgatósághoz volt jogorvoslatnak helye (T.H.Ö. 24.-ának (1) és (2) bek., illetve 30.§-ának (2) bek. a 31.§-ának (1) bek.).

A jövedelem- és vagyonadóval kapcsolatban az adóhivatali kivetéssel szemben az adófelszólamlási bizottsághoz (J.V.H.Ö. 50. § s 60. §-ának (1) bek.), az adóhivatalnak a rögzített adóalap helyesbítése tárgyában kelt intézkedésével szemben a pénzügyigazgatósághoz (J.V.H.Ö. 60. §-ának (3) bek. s az ahhoz fűzött utasítás), a pénzügyigazgatóságnak az adóelengedés tárgyában kelt határozata ellen a közig. bizottság adóügyi bizottságához (J.V.H.Ö. 58. §-ának (2) bek. és 60.§-ának (5) bek.), az összeírásnak a község terhére állami közegekkel történt végeztetése során felmerült költségek viselése tárgyában kelt intézkedése ellen pedig a pénzügyminiszterhez volt jogorvoslatnak helye (J.V.H.Ö. 49. §-ának (5) bek., s K.K.H.Ö. 103.§-ának (1) bek. 1.a. pontja). Községi jövedelemadó bevezetettsége esetén a városi közegek kivetésével szemben a közig. bizottság adóügyi bizottságához lehetett jogorvoslattal élni (J.V.H.Ö. 71.§-ának (7) és (10) bek.).

A rokkantellátási adóval kapcsolatban annak úgy a község általi kivetése, mint a munkaadó általi lerovása ellen a pénzügyigazgatósághoz volt jogorvoslatnak helye. (R.H.Ö. 6.§-ának (1) bek., illetve 8. §-a s 10. §-ának (1) bek.) Mint az általános érvényű rendelkezésekkel kapcsolatos s ugyancsak kétfokozatú ügyintézéseket regisztrálhattuk még, hogy az adóhivatalnak az üzleti könyvek lefoglalását (K.K.H.Ö. (11) bek.) tanú, szakértő, könyvvizsgálat és helyszíni szemle költségeinek megállapítását (K.K.H.Ö. 11. §), az idézésre meg nem jelenés miatt pénzbírság kiszabását tartalmazó (K.K.H.Ö. 118. §), a tartozás vagy az alap hibás kiszámítása, a tartozásnak nem valódi fizetéskötelesre történt kivetése, valamint többszörös megadóztatás esetén a kivetett összegnek megfelelő helyesbítése, illetőleg törlése tárgyában kelt intézkedéseivel szemben a pénzügyigazgatósághoz (K.K.H.Ö. 19. §-ának (2) bek. és 99. §-ának 3. d. pontja); a végrehajtás szabálytalansága ügyében és a községbe ki-rendelt munkaerő költségeinek a megállapítása tárgyában kelt határozata ellen viszont a közig. bizottság adóügyi bizottságához (K.K.H.Ö. 46. §-ának (2) bek., illetve 98.§-a s101. §-ának 2.a. pontja, illetve 124.. §-ának (3) bek.); a pénzügyigazgatóságnak a behajtás elhanyagolása miatt kimondott felelősség alkalmazása folytán felmerült behajtási költségek megállapítása tárgyában a pénzügyminiszterhez (K.K.H.Ö. 126. §-ának (1) és (2) bek. az egyénenkénti leszámolás költségeinek megállapítása, a beszedett közadókért, az árverésben befolyt pénzért való felelősség megállapítása, a vétkes mulasztásból eredő károk megtérítésében való marasztalás a hatóságoknak

és magánosoknak jogtalanul okozott költségek és károk megtérítése s az adóévet megelőző évben valósággal elért jövedelem 75%-ának meghaladó adóknak aránylagos törlése tárgyában kelt határozatai ellen a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságához (K.K.H.Ö. 125.§-ának (2) bek., 127. §-ának (4) és (5) bek., 128. §-ának (2) bek., 131.§-ának (1) bek., 156. §-ának (3) bek.); s a közig. bizottságnak a felelősség kimondása, a behajthatatlan tartozások törlése s az ingatlan-végrehajtás elrendelése tárgyában kelt intézkedéseivel szemben a pénzügyminiszterhez volt jogorvoslatnak helye (K.K.H.Ö. 76.§-ának (2) bek. s 103.§-ának (1) bek. 2. b. pontja, 8. §-ának (2) bek. s 103.§-ának (1) bekezdésének 2.a. pontja, 79.§-ának (2) bek. s 103.§-a (1) bekezdésének 2. e. pontja).

A pénzügyigazgatóság rendbírságot határozataival szemben a pénzügyminiszterhez, a községi elöljáróság, a járási főszolgabíró, a megyei város polgármestere és az adóhivatal által kiszabott rend-, szabálytalanság miatti kötelező bejelentés és adatszolgáltatás elmulasztása miatti bírságolásaival szemben pedig a pénzügyigazgatósághoz volt egyfokú jogorvoslatnak helye.

Külön megemlékezett az adóalap, illetve annak bizonyos része meghatározott %-ában kivethető bírságokat illető jogorvoslati rendelkezésekről. A bírságok közül a házadóval kapcsolatosat a község (város), a kereseti, társulati, vagyon- és jövedelemadóval kapcsolatosat az adóhivatal, a földadóval kapcsolatosat pedig a pénzügyigazgatóság szabta ki. Ezek a %-os bírságok osztották az adóalap mérve és jogossága körüli jogorvoslati lehetőségeket, anélkül azonban, hogy sorsuk elválaszthatatlan kapcsolatban állt volna az alapot képező adóösszeggel, mert leszállításuk, esetleg törlésük a felhívott – azonban a földadóra vonatkozó kivételével értendő – §§-ok (4) bekezdésének értelmében, az adóösszeg sorsától függetlenül is bekövetkezhettek. A közigazgatási bíróság azonban a %-os bírságot méltányosság okából, mint a miniszter, nem szállíthatta le, csupán egész összegében törölhette, ha kiszabásának jogi előfeltételeit fennforgóként nem állapította meg, különben pedig, ha a közigazgatási eljárásban sem jogi, sem méltányossági, a közigazgatási bíróság előtti eljárásban pedig csakis jogi alapon nem vitatták, illetve a vitatással szemben fenntartották, szolgai módon követte az adóalap változásait. Amennyiben tehát a %-os bírságot közigazgatásilag végső fokon fenntartották, ellenében panasznak volt helye, míg a meghatározott összegű bírságolásokkal szemben – mint láttuk – panasznak helye nem volt. Ezt a következetlenséget azzal lehetett elfogadhatóvá tenni, hogy a %-os bírság az adóalapot növeli, az adóalap jogossága és mérve kérdésében pedig kivétel nélkül panasznak volt helye.

Ezen rendszeres összefoglaló átnézetből szabályként megállapította, hogy az egyenes adók ügyében – elenyésző kivételtől eltekintve – kétfokú közigazgatási ügyintézésnek, tehát egyfokozatú közigazgatási jogorvoslatnak volt helye.⁴⁰ A szabálytól való eltérést az egyik irányban (háromfokozatú közigazgatási ügyintézés, tehát kétfokú közigazgatási jogorvoslat) az okozza, hogy a K.H.Ö. 34 és a J.V.H.Ö. 55.§-a a soron kívüli kivetést és biztosítást azokban az esetekben engedte meg, ha

40 SZONTAGH: i. m. (1929) 2.

a község (város), illetve adóhivatal „megítélése szerint” az adó beszédese valamelyik adóalagnál veszélynek volt kitéve, s így megállapítható, hogy egy kétségtelen szubjektív megítélést engedő, tehát diszkrecionális ténykedéssel állt szemben, melynek ellenében, mint nem jogkérdéssel szemben, panasz nem volt engedhető – viszont olyan fontos érdekekről volt szó, hogy helyesnek bizonyult az általános szabálytól eltérő, kétfokozatú jogorvoslatot engedni s ezzel az ilyen ügyek végső fokú elintézését a miniszter kezében összpontosítani. Az eltérést a másik irányban (egyfokozatú közigazgatási ügyintézés, tehát közigazgatási jogorvoslat teljes hiánya) az okozta, hogy a miniszter intézkedésével szemben panaszt következetesen nem engedtek, s így a szóban forgó ügyek, melyeknek hierarchikus rangban következő fóruma a miniszter lett volna, de különben kétségtelen jogkérdések, a miniszteriális fok kikapcsolásával kerültek bíróság elé. Szontagh ezt az eljárást nem helyeselte. Nem tudta ugyanis egyrészt méltányolni azt az elvet, hogy a miniszter intézkedésével szemben nem engedtek panaszt, mert az az elv egészen szükségtelenül mintegy glóriával övezi a miniszter közigazgatási ténykedését, másrészt pedig azért, mert a miniszter feltételezhető objektívebb intézkedése a panaszt esetleg feleslegessé is tehetné volna. Egyfokozatú közigazgatási ügyintézés mellett ezenfelül a már meglévő közigazgatási szervezetet gazdaságosan nem is használhatták ki.

Ami pedig különben a közigazgatási bírósághoz intézhető panasz dolgát mint a közigazgatás keretén kívülálló jogorvoslati ügyet közelebbről illetve, megállapította, hogy a pénzügyminisztérium intézkedésével szemben panasznak helye nem volt. A már említett egyfokú közigazgatási intézkedéseken kívül, melyekkel szemben tehát mindjárt panasz volt helye, az összes többi esetben kétfokú közigazgatási ügyintézés után nyílt meg a panasz útja, miután a szintén kivételesen előforduló háromfokú közigazgatási ügyintézéssel szemben panasz helye szintén nem volt.

Panasznak volt helye különben az összes egyenes adó kivetése, az általános kereseti, illetve jövedelmi és vagyonadónál a rögzített adóalapok helyesbítése, a földadónál s a jövedelem- és vagyonadónál az adó kért elengedése, a házadónál, a kereseti adónál és a társulati adónál az adótörleszt tárgyában másodfokú közigazgatási határozatokkal szemben. A kereseti s a társulati adónál a panasz megengedettségét, idevonatkozó kifejezett tételes rendelkezés híján, az analogia legis s az analogia iuris alapján konstruálták meg. Az adótörlesztre vonatkozó rendelkezések ugyanis az adó mérvét befolyásolták, s annak ügyében kétségtelenül panasz volt helye. Ezt különben *expressis verbis* is kifejezésre juttatja a H.H.Ö 23.§-ának (1) bekezdése, mely szerint „A kivetett házadó jogossága mérve kérdésében – ideértve az adótörlest is (22.§) – [...] a fél [...] fellebbezéssel élhet.”

Panasznak volt helye továbbá a házadónál az ideiglenes mentesség tárgyában, azután a végrehajtási szabálytalanság, a községbe kirendelt munkaerők az egyénekenkénti elszámolás költségeinek megállapítása, a beszédett közadókért s az árverésen befolyt pénzért való felelősséget megállapító, a vétkes mulasztásból eredő károk megtérítésében marasztaló, a hatóságoknak és magánfeleknek jogtalanul okozott költségek és károk megtérítésében marasztaló, az adótörleszt, mérséklés és helyesbítés tárgyában kelt közigazgatási másodfokú intézkedésekkel szemben.

Megállapítható volt, hogy a bírságolások – tekintet nélkül arra, hogy utolsó fokon a minisztérium vagy a pénzügyigazgatóság járt el – nem voltak panaszolhatók. Tekintettel pedig arra, hogy a fix összegű bírságolások is, miként a %-os bírságok is, tiszta jogi megítélést engedő tényálladék alapján kerültek alkalmazásra, elvilegesen nincsen indokolva az, hogy ezek ügyében bírói jogsegély nem volt igénybe vehető.

Ami pedig a többi, közigazgatási úton végződő ügyet illetve, a legtöbb kétségtelesen tiszta jogi tényálladékú ügy, s így bírói kognícióra kétségtelesen alkalmas volt, s csak egészen kivételesen (pl. a K.K.H.Ö. 11.§-ának (5) bekezdéséhez fűzött utasítás szerint „alapos” feltevés, mint tényálladáki elem jogi vagy diszkrecionális természet felől) lehetett volna vitázni arról, hogy az ügyek tényálladéka részben a közigazgatási szerv tisztán célszerűségi szempontok által vezetett szubjektív megítélését tartalmazták, az bírói felülvizsgálatra ebben a vonatkozásban nem volt alkalmas.

Így megállapítható volt, hogy a pénzügyi közigazgatás terén is csak a diszkreció mibenléte felőli kellőképpen tisztult fogalmaknak az általános hatáskörű bíróság gyakorlatában való esetenkénti kikristályosulása vezethetett a jogállamhoz, ahol minden jogi értelmű megkötés bírói védelmet talált.

II. Ezek után vont párhuzamot az 1929: XXX. t. c. 46-56. §§-ai s az egyenes adókra vonatkozó jogorvoslati rendelkezések között.

Mindenekelőtt megállapította, hogy a *felülvizsgálati és közigazgatási újrafelvételi kérelem* az egyenes adók s általában az adók és illetékek körüli jogorvoslatok között ismeretlen volt. A felülvizsgálati kérelem az 1929: XXX. t. c. 50. §-a értelmében – midőn az ezen jogorvoslat szerinti hatóságot betöltő miniszter többé már nem csak megsemmisíthette a felülvizsgálata alá terjesztett határozatot, és új eljárást rendelhetett el, hanem az ügy érdemleges elintézésére volt jogosult –, már nem is sajátképpen felülvizsgálat volt többé, hanem jogsérelemre alapozott ugyan, de a jog- és érdeksérelemek felülbírálására egyaránt kiterjedő fellebbezteli (reformatórius) jogorvoslat. Érdemleges értelmét a felülvizsgálatnak az 1901: XX. t. c. 3. §-a szerint sem látta, aminthogy az akkori megváltozott formájában sem látta, s benne a jogkérdések végső fokú eldöntésére egyedül hivatott és illetékes közigazgatási bíróság kizárásának sikerületlen pótlékát szemlélte. Más volt a véleménye az újrafelvételi kérelmet illetően, mely indokoltan foglalt helyet még egy általános hatáskörű közigazgatási bíróság léte mellett is a közigazgatási jogorvoslatok között, s így, míg nézete szerint a felülvizsgálati kérelemnek a pénzügyi közigazgatás terén történt elhagyása az érdekeltek szempontjából nem volt érdemleges hiánya az eljárásnak – az újrafelvételi kérelem igénybe nem vehetése azonban már mindenesetre az volt. *Ami a pénzügyi jogorvoslatokat illetve, volt fellebbezés, volt igazolás és volt felfolyamodás. A fellebbezés igénybe vehetésének joga és lehetősége iránt az adó- és illetékügyi szabályok esetenként kifejezetten rendelkeztek.*⁴¹ Általános ezirányú rendelkezést tartalmaz kivételesen a K.K.H.Ö. 103. §-ának (1) bek. 1. d. pontja, mely szerint a pénzügyminiszternek mint jogorvoslati hatóságnak a hatáskörébe tartozott a pénzügyigazgatóság minden

41 SZONTAGH: i. m. (1929) 3.

oly határozata ellen beadott fellebbezés elbírálása, melyre nézve törvény, illetőleg törvényes rendelkezés más jogorvoslati hatóságot nem állapított meg. Az *igazolást* illetőleg a K.K.H.Ö. 115.§-a, a *felfolyamodást* illetőleg pedig annak 114.§-a tartalmazott általános érvényű rendelkezéseket.

A pénzügyi hatóságok érdemleges és nem érdemleges (közbenső) intézkedéseit egymástól megkülönböztető terminológiát a K.K.H.Ö. nem állapított meg, s maga is következetlenül használta a kifejezéseket. „Végzés”-nek pl. nemcsak azt a hatósági intézkedést nevezi, mellyel a határidő letelte után beadott fellebbezés és kedvezmény iránti s határidőhöz kötött beadvány visszautasítatik, hanem egyéb értelmű hatósági intézkedések megjelölésére is, s így nem volt elmondható, mint az általános közigazgatás területén elmondható volt, hogy felfolyamodásnak „végzésekkel” szemben volt helye. Ha pedig az általános közigazgatás területén, dacára a megfelelő tételes rendelkezéseknek, nem volt kifogástalan a terminológia a gyakorlatban, természetesen rosszabb volt e tekintetben a helyzet a pénzügyi közigazgatás terén, hol ennek a rendezéséről a tételes szabályozás sem gondoskodott.

Az igazolási kérelem *határidejét* illetőleg az 1929: XXX. t. c. 51.§-a K.K.H.Ö. 115. §-ának álláspontját fogadta el, amivel párhuzamosan rendkívüli jogorvoslat igénybe vételi lehetősége időbelileg kiterjesztést nyert, amelyet helyeselt. Viszont szűkebb körű volt a pénzügyi igazolás kérelem annyiban, hogy azzal a hatósági idézésre való meg nem jelenés, illetve meg nem jelenhetés miatt lehetett élni (K.K.H.Ö. 115. §-ának (1) bek.), ami viszont annak hiányosságát képezte.

Megjegyzést fűzött a K.K.H.Ö. 115. §-ának (5) bekezdésében foglalt rendelkezéshez, mely szerint „Az igazolásnak *helyt adó* határozat ellen jogorvoslatnak nincs helye”. Ez a rendelkezés ugyanis véleménye szerint a levegőben lógott, mert – kérdezte – milyen jogorvoslatnak van helye az igazolásnak *helyt nem adó* határozat ellen? – Ilyen értelmű rendelkezésnek – amilyen értelmű az 1929: XXX. t. c. 51. §-ának (4) bekezdésében voltak – csak az 1929: XXX. t. c. 54. §-ában foglalt azon kifejezett rendelkezés mellett volt értelme, mely szerint „Egyfokú felfolyamodásnak van helye az igazolási kérelmet elutasító végzés ellen is”. Ilyen értelmű rendelkezést azonban a K.K.H.Ö. nem tartalmazott, s úgy vélte, hogy az igazolási kérelem elbírálására illetékes *fellebbezési* hatóság intézkedésével szemben, ha az elutasítja az igazolási kérelmet, jogorvoslatnak helye nem volt, s így annál kevésbé lehetett jogorvoslatnak helye, ha annak helyt adott, tehát teljesítette az érdekelt fél kérelmét.

Az igazolási kérelem ugyanis akkoriban az általános közigazgatás terén kétfokú, a pénzügyi közigazgatás terén ellenben csak egyfokú ügyintézkedést jelentett. A felfolyamodás a K.K.H.Ö. 114. §-a értelmében szintén csak egyfokú, az 1929: XXX. t. c. 54. §-a értelmében pedig ugyancsak kétfokú ügyintézkedést jelentett. A pénzügyi közigazgatásban ugyanis úgy az igazolás, mint a felfolyamodás elbírálására az ügybeni esetleges fellebbezés elbírálására illetékes hatóság volt hivatva, míg az általános közigazgatás terén az ügyekben az elsőfokú érdemleges intézkedés joga az ügyben elsőfokon intézkedett hatóságot illette, s ennek intézkedésével szemben volt azután jogorvoslatnak helye a különben az illető ügyben a fellebbezés elbírálására illetékes

magasabb hatósághoz, mely azután végérvényesen döntött az igazolás, illetve felfolyamodás ügyében.

Kritikája az volt a felfolyamodásról intézkedő K.K.H.Ö. 114. §-ának (2) bekezdésével szemben, hogy annak fogalmazása helytelen, mert értelemszerűleg nem akkor volt felfolyamodásnak helye, ha az érdekelt a fellebbezésnek *kellő időben történt beadását* tudta igazolni, hanem akkor, ha a fellebbezésnek kellő időben való beadásában történt érdemi akadályoztatását tudta igazolni.

Különbség volt a jogorvoslat *módja* tekintetében is a két elrendezés között. Az általános közigazgatás területén ugyanis a jogorvoslatot akár szóval, akár írásban be lehetett jelenteni (1929: XXX. t. c. 55. § (3) bek.), míg a pénzügyi közigazgatás területén csak írásban (K.K.H.Ö. 112.§-ának (2) bek., 116. §).

Különbség volt a jogorvoslat benyújtásának *helye* tekintetében is, mert míg az az 1929: XXX. t.c. 55. §-ának (1) bekezdése értelmében mindig az ügyben elsőfokon eljáró közigazgatási hatóság (még a panasz benyújtását illetőleg is, mely addig az 1896: XXVI. t.c. 85.§-a értelmében azon közigazgatási hatóság volt, melynek intézkedése ellen irányult), a pénzügyi közigazgatást illetőleg e tekintetben viszont nagyon változatos rendelkezések voltak, s azt ezekhez képest vagy az elsőfokon eljáró hatóságoknál, vagy a m. kir. adóhivatalnál (ha községi (városi) közegek által eszközölt kivétel ellen intézhették), de továbbítás végett még az esetben is tartozott azt a községi előljárárság (városi adóhivatal) átvenni K.K.H.Ö. 112.§-ának (1) és (2) bek.), vagy (a pénzügyminiszterhez intézhető) annál a hatóságnál kellett benyújtani, melynek intézkedése ellen irányult (K.K.H.Ö. 116. §). Ez a sokirányú rendelkezés véleménye szerint nincs megindokolva s helyesebb lett volna az általános közigazgatási eljárásban immár bevezetett egységes, az ügyben eljáró közigazgatási (pénzügyi) hatóságnál történő benyújtás.

Ami a jogorvoslatok *halasztó hatályát* illetve, lényegbevágó különbség volt az 1929: XXX. t. c. 56. §-ának s a K.K.H.Ö. idevágó 11.§-ának rendelkezései között. A fellebbezés ugyanis az általános közigazgatás terén általános érvényű szabályként megakasztotta a határozat végrehajtását, s annak végrehajtása csak kivételes esetekben fordulhatott elő. A pénzügyi közigazgatás területén ezzel szemben a fellebbezés általános érvényű szabály szerint éppen ellenkezőleg nem akasztotta meg a határozat végrehajtását, s annak a végrehajtására nézve felfüggesztő hatálya csak kivételesen volt. Hasonló volt az eset a közigazgatási bírósági panaszt illetőleg is. Az 1896: XXVI. t. c. 103.§-a szerint ugyanis „a panasz benyújtása rendszerint felfüggeszti a közigazgatási intézkedések és határozatok végrehajtását”, mivel szemben a K.K.H.Ö. 111. §-ának (5) bekezdése s az egyes egyenes adónemekre vonatkozó hivatalos összeállítások külön is kimondták, hogy „A közigazgatási bírósághoz intézett panasznak halasztó hatálya nincs”.

A fellebbezési hatóság különben a pénzügyi közigazgatásban is érdemben bírálta felül az ügyet, tehát kiterjeszkedett úgy a tény-, mint jogkérdésre, úgy a jog-, mint az érdeksérelemre a reformatórius értelemben intézkedett, tehát ugyanúgy, mint az általános közigazgatás területén igénybe vehető fellebbezés, felülvizsgálat és újrafelvétel esetén is történt.

A jogorvoslati *határidők* tekintetében érdemi különbség nem volt (1929: XXX. t. c. 53. § és K.K.H.Ö. 113. §-a).

Annak, hogy a fellebbezésnek a pénzügyi közigazgatás területén is csak *ügydöntő* intézkedéssel szemben volt helye, a K.K.H.Ö. is kifejezést adott, éspedig 11. §-ának (2) bekezdésében, mely szerint a m. kir. adóhivatalnak közbenső intézkedései ellen általában nem volt helye fellebbezésnek a 103. §-a (1) bekezdésének 1. d. pontjában, mely szerint a pénzügyigazgatóság közbenső intézkedései ellen fellebbezésnek nem volt helye.⁴²

Jellemző esetére talált a *reformatio in peius*nak s a *reformatio in melius* tilalmának a J.V.H.Ö. 61. §-ának (3) bekezdéséhez fűzött utasítás (3) bekezdésében, mely szerint „Az elsőfokú kivetés során megállapított olyan jövedelemforrások jövedelme, illetőleg vagyontárgyak értéke, vagy ezeknek alkotórészei, amelyeket *fellebbezéssel nem támadtak meg*, a jogorvoslati eljárás során az *adózó javára meg nem változtathatók*”: a 62. §-hoz fűzött utasítás (1) bekezdésében, mely szerint „*A meg nem fellebbezett* fizetési meghagyásban megállapított adó az adófelszólamlási bizottság által a felülvizsgálat során *le nem szállítható*”: 43. § (3) bekezdéséhez fűzött utasítás (8) bekezdésében, mely szerint „Az a körülmény, hogy az *adózó kérte az adóalap újbóli megállapítását, nem lehet akadálya annak, hogy az adóalap* akár az elsőfokon, akár a másodfokon az előző évi adóalaphoz nagyobb összegben állapíttassák meg...”. Ugyancsak a K.H.Ö. 39. §-ának (2) bekezdéséhez fűzött utasítás (3) bekezdésében, mely szerint „Az *adófelszólamlási bizottság* a fellebbezéssel foglalt kérelem szempontjából, hanem a maga egészében is vizsgálat alá veheti és ha úgy találja, hogy az adóköteles jövedelem helytelenül állapított meg, *az adóalapot a fellebbezés dacára felemlheti*”.

Említésre érdemes a hivatalos összeállításoknál az is, hogy szembeállítja a *jogosságot és méltányosságot*. Így a J.V.H.Ö. 68. §-ának és 68. §-ának (3) bekezdéséhez, a K.H.Ö. 42. §-ának és 43. §-ának (2) bekezdéséhez fűzött utasításban, ami annak kétségtelen jele, hogy a szabályalkotó „méltányosság” alatt ehelyütt kifejezetten diszkrecionárius, tehát teljesen az eljáró szerv szubjektív megítélésére engedett és azon múló közérdekű célkitűzésű tevékenységet értett. Ezt azért emelte ki, mert a „méltányosságnak” különben megvan a maga objektív társadalmi mértéke is, mely mint ilyen bírói kognícióra is alkalmas, s hacsak *expressis verbis* – mint jelen esetben – nem értelmezi a szabályalkotó a kifejezést diszkrecionálisan – úgy erre a köznapis és átlagszerű megítélést engedő objektív értelmére kell annak gondolnunk. A szabályalkotó kimutatható akaratával szemben – csupán ezt az akaratot kutatva – nincs helye annak vitatásának, hogy helyes-e az eljáró szerv szubjektív megítélését venni be tényálladási elemként. Ez ugyanis nem jogkérdés, s a tételes jogász feladatát elvilegesen csak az képezheti, hogy helyesen ismerje fel, értelmezze és magyarázza a szabályalkotó akaratát. Míhelyt tehát nincs kétség a tekintetben, hogy a szabályalkotó nem ilyen, jogi értelemben megkötő, hanem az eljáró szervnek szubjektív megítélése érvényesítésére szabad lehetőséget engedni kívánó értelemben használ

42 SZONTAGH: i. m. (1929) 4.

valamely kifejezést, készségesen el kell ismernünk, hogy az ilyen értelmű ténykedés valóban diszkrecionális s mint ilyen bírói felülbírálatra nem alkalmas.

A méltányosságot különben, ha az a jogossággal ilyen feltűnő módon szembeállítva nem volt s ezzel különös értelmet és jelentőséget nem nyert, egy megítélés alá esett pl. az „el nem hárítható” kitételrel is, melyet a hivatalos összeállítások az igazolással kapcsolatosan ilyenképpen használtak: „A fellebbezési határidő elmulasztása miatt az adózó igazolással élhet, ha a fellebbezést *el nem hárítható* akadály miatt nem adhatta be a megszabott határidőben”. Így a H.H.Ö. 23. §-ának (4) bekezdéséhez fűzött utasítás (3) bek. ehhez a kitételhez a szabályalkotó mindenütt hozzáfűzte, hogy „El nem hárítható az olyan akadály, amely az adózót önhibáján kívül gátolja a fellebbezés beadásában és az adózó ezt a gátló körülményt a *kellő gondosság* dacára sem tudta megelőzni, illetőleg megszüntetni...”, s ezt még példázza is. Véleménye szerint az „el nem hárítható akadály” kitétel önmagában is s a fogalmi körülírásra használt „önhibáján kívül” és „kellő gondosság dacára” kitételek is objektív jogi ismérvekként lettek beállítva, s hogy diszkrecionális értelműnek legyenek tekinthetők, azoknak szubjektív jellegét kifejezésre juttató kitétel használatára lenne szükség. A szövegben tehát annak kellene kifejezést adni, hogy ezek az esetenként esetleg csak nagy utánajárással és fáradsággal megállapítható ténybeli elemek a konkrét esetben a pénzügyigazgatóság „megítélése szerint” forogjanak fenn, amint ezt pl. a J.V.H.Ö. 55. §-a is kifejezésre juttatja.

Érdemes ehelyütt még a J.V.H.Ö. 55. §-ára és a hozzáfűzött utasításra kitérni, hol a szabályalkotó a „megítélése szerint” kitévelt maga minősíti diszkrecionálisnak a következőkkel: „A m. kir. adóhivatal *szabadon mérlegeli*, hogy az adó beszédese mely esetben tekinthető veszélyeztetettnek”, s mégis a § (2) bekezdéséhez fűzött utasításban nagyon helyesen kimondja, hogy „A végzésben meg kell jelölni azokat az indokokat, amelyek az adó előzetes kivetését és biztosítását szükségessé tették”. A diszkreció ugyanis nem önkény, hanem a közérdek által vezetett célszerű tevékenység, s így szükséges az indokok ismerete, mert a nem közérdekű indító ok által történt soron kívüli kivetés evidens jogsérelem, mellyel szemben általános hatáskörű közigazgatási bíróság léte mellett jogvédelem igényelhető és nyerhető.

E rövid tanulmány *az eljárás kérdésének* kívánt szolgálni, midőn e nagy közigazgatás egyik fontos ágazatában, az önmagában is nagyon kiterjedt pénzügyi közigazgatás terrénumán belül főként az egyes adókkal kapcsolatosan foglalkozott e kérdéssel, igyekezvén annak mai állását nagy vonásokban megrajzolni.⁴³

43 SZONTAGH: i. m. (1929) 5.

IV. KITEKINTÉS SZONTAGH VILMOS KÖZIGAZGATÁSI JOGI KUTATÁSAIRA

■ Szontagh professzor munkássága a pénzügyi tárgyú kutatások mellett kiterjedt a közigazgatási jogi kutatási témákra is. Ezeket a pénzügyi jogi problémákkal összefüggésben elemezte, de önálló közigazgatási jogi problémafelvetésként is értelmezhetők. A kutatásai és problémafelvetései elsősorban a közigazgatási bírászkodással összefüggésben merülnek fel, a közigazgatási határozatok felülvizsgálatának kérdéskörében.

A közigazgatási jogi problémákról szóló cikkében kifejti, hogy a jogi problémák elsősorban abból erednek, hogy a közigazgatás alakítólag hat a jogviszonyokra.⁴⁴ Álláspontja szerint lehetnek olyan sajátos közigazgatási jogviszonyok, amelyek természetüknél fogva nem tűrik a magánjogi jellegű bírósági felülvizsgálatot, hiszen a közigazgatási jogviszony esetén álláspontja szerint csak a jogszabályba ütközést kell vizsgálni. A közigazgatásban érvényesül az a speciális jogi szabadság, amely révén a közigazgatási szerv a célszerűség és az állami akarat figyelembevételével intézi el az ügyet, míg egy bíró a szabad mérlegeléssel a jogszerűség alapján ítéli meg az állami akaratot. Utal rá, hogy a formális jogszerűség nem lehet az egyedüli vezérlő szempont. A kormánynak politikai és jogi felelőssége áll fenn a közállapotokért, amit a bíróság felülbírálnak. Mindezekre tekintettel fontosnak tartja egy általános hatáskörű közigazgatási bíróság működését, amely kialakítja azt a bírói gyakorlatot, hogy milyen lehet a bírósági felülvizsgálat terjedelme. Kiemeli, hogy a bíróságnak a jogszerűsége kell fókuszálnia, egyébként túllépi a hatáskörét.

Hasonló jogi kérdésekkel foglalkozik több tanulmányban, a közigazgatási bíróságok hatáskörének a részletesebb elemzésével.⁴⁵ A közigazgatási bíróságok hatáskörének a kiszélesítéséről szóló tanulmányában a jogállamiság elvének az erősítését látja a közigazgatási bíróságok hatáskörének a kibővítésében valamennyi jogsérelem esetére. Hangsúlyozza, hogy indokolt lenne a korabeli szabályozás egységesítése, tehát ne az egyedi törvények határozzák meg a közigazgatási bíróság hatáskörét, hanem egységbe foglalva, minden kétséget kizáróan kerüljön ez meghatározásra. Fontos azonban, hogy ez a hatáskör hogyan kerül meghatározásra, hiszen lehetséges a speciális megoldás, amikor

44 SZONTAGH Vilmos: Közigazgatásjogi problémák, *Miskolci Jogászélet* XII. évfolyam, 1936/5–6. szám, 69–78.

45 SZONTAGH Vilmos: Közigazgatási bíróságunk hatásköri térfoglalása, *Miskolci Jogászélet*, II. évfolyam, 1926/5. szám, 15–17. SZONTAGH Vilmos: Közigazgatási bíróságunk hatásköre s diszkrecionális ügyek, *Miskolci Jogászélet*, VI. évfolyam, 1930/4. szám, 5–9. SZONTAGH Vilmos: Bírászkodás az elsőfokú közigazgatási határozatokkal szemben, *Miskolci Jogászélet*, XI. évfolyam 1935/4. szám, 73–80. SZONTAGH Vilmos: Hozzászólás a magyar jogászgyűlés közigazgatásjogi vitakérdéseire, *Miskolci Jogászélet*, IV. évfolyam, 1928/5. szám, 3–8.

felsorolásszerűen kerül a hatáskör meghatározásra. Ennek előnye az, hogy meghatározhatja a jogszabály azokat az ügyeket, amelyekben nem a jogszerűség elvét kell érvényesíteni. Az általános hatáskör megjelölése melletti fontos érv a teljes felülvizsgálat lehetősége, nem érvényesül a jogalkotói szelekció az ügyek között. Szontagh szerint viszont a két megoldás között a jogilag védett érdek szempontjából nincs különbség.

A jogalkotással szembeni kritikus szemléletét jelzi, hogy rámutat a jogszabályi változások problémáira. A közigazgatási bírászkodás megreformálása keretében módosításra került az ezzel kapcsolatos törvény. A változás következtében az ügyek két csoportja alakul ki. Az egyik csoportba tartoznak azok az ügyek, ahol nincs helye panasznak a közigazgatási bírósághoz, egyfokú közigazgatási fellebbvitelre van lehetőség. Az ügyek másik csoportja, ahol panasszal lehet élni az elsőfokú hatóság intézkedése ellen a közigazgatási bírósághoz. Szontagh az ügyek közötti különbségtételt nem tartja indokoltnak, mivel ezt nem alapozzák meg sem elméleti álláspontok, sem a közigazgatási bíróságok tehermentesítésére irányuló kormányzati célkitűzések. Elméleti oldalról kifejti, hogy a közigazgatási bírászkodásnak csak ott van helye, ahol a közigazgatás a rendelkezésre álló jogorvoslati rendszerével nem tudta orvosolni a jogsérelmet, hamarabb igénybe venni a jogorvoslati rendszert elméletileg nem indokolt.

A közigazgatási jog elméleti és gyakorlati elemzése mellett találkozunk jog- és államelméleti fejtegetéseivel is. A totális állam és a jog kapcsolatáról írt tanulmánya különösen érdekes.⁴⁶ A szerző kifejti, hogy az első világháborút követő idők változást idéztek elő az állam és társadalomfelfogásban. A jogállam korát több országban felváltja a totális állam kora. A jog szerepe álláspontja szerint meghatározó a társadalomrendezés területén, és egyben a jog lényegét is megragadja.

„A jog ugyanis társadalomrendező szabály, mi alatt fogalmilag egy meghatározott társadalom legmagasabbrendű szervétől közvetlenül vagy közvetve eredő, de a létrehozó szervétől elvált olyan kinyilvánított akaratot értünk, amely a maga normatív érvényességével arra van hivatva, hogy kényszerrel is biztosított mértékül szolgáljon meghatározott emberi magatartásoknak.”⁴⁷

Kifejti, hogy a jogállamban a normativitás révén a jogi norma egy adott társadalom objektív rendjét alakítja. A jogállamban a jogi megoldások nem igazodhatnak a napi politika rövid életű szempontjaihoz, hanem hosszú távú történeti fejlődésre kell tekintettel lenniük, figyelembe véve a társadalmi változásokat. A jogállamban a jog nem törekszik az összes életviszony jogi szabályozására, hiszen ezt nem is lehet teljességgel felölelni. Az állam ekkor lemond egyes életviszonyok szabályozásáról és az állami beavatkozásról. A totális állam viszont politikai megfontolásból az állami beavatkozást minden életviszonyra ki akarja terjeszteni. Mindemellett a szabályozás révén a normativitás háttérbe szorul, az állami szervek jogilag teljesen kötetlenül, az adott életviszonyokra esetenként

46 SZONTAGH Vilmos: Totális állam és jog, *Miskolci Jogászélet*, XVI. évfolyam, 1940/1. szám, 17–22.

47 SZONTAGH: Totális állam és jog, i. m. 17.

kialakítandó és az államcéloknak alárendelt szubjektív megítélés alapján döntenek. A két állam közötti különbség a jog szempontjából az, hogy a jogállam szuverenitása a jogi norma megalkotásában jut érvényre, míg a totális államé a konkrét ügyek intézésében is megnyilvánul.

Összegezve tehát megállapíthatjuk, hogy egy olyan pénzügyi jogással ismerkedhetünk meg Szontagh professzor munkásságán keresztül, aki a pénzügyi jogtudomány művelése mellett kutatásokat végzett a közigazgatástudomány és az állam és jogelmélet területén egyaránt. Kiváló szakmai érveléssel mutat rá a korabeli jogi szabályozás hiányosságaira, és megállapításai a mai jogtudomány számára is mértékül szolgálhatnak.

SZTEHLO ZOLTÁN*

1889–1975

Kürti festménye, 1936 vagy 1938

---

* Írta: Bajánházy István, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi Tanszék.

I. ÉLETÚTJA

■ A Miskolci Jogakadémia oktatói közül annak jogelődjéhez, az Eperjesi Jogakadémiahoz talán Sztehlo Zoltán kötődött a legszorosabban, hiszen ő maga is Eperjes város szülöttjeként látta meg a napvilágot 1889. január 15. napján. Mivel édesapja, Sztehlo János itt ügyvédi tevékenységet folytatott, sőt az itteni ügyvédi kamara elnöki tisztességét is viselte, ezért nem meglepő, hogy az ifjú Zoltán középiskolai tanulmányai befejezése után jogi tanulmányait is helyben, szülővárosa jogakadémiáján kezdte meg 1906-ban. Igaz ugyan, hogy 1909-től azt Budapesten folytatta és ott is fejezte be, de az első jogtudományi szigorlat sikeres abszolválása után ismét visszatért Eperjesre, ahol ügyvédjelölti tevékenységét kezdte meg. 1911-ben avatták jogi doktorrá, és 1914 május 4. napján tette le sikerrel az egységes ügyvédi és bírói szakvizsgát.

Ennek ellenére a gyakorlati jogi munka helyett mégis az oktatást választotta, és még ebben az évben, 1914. június 8. napján magántanárrá választották római öröklési jogi speciálkollégiumok tartására. Mindez külföldi római jogi tudományos munkássága elismerését jelentette, ugyanis előbb hat hónapot Berlinben, majd kétszer három hónapot Münchenben tölthetett el Leopold Wenger tanítványaként. Az új szemesztert azonban már nem kezdhette meg, mivel a világháború kitörésekor tartalékos honvéd tüzér hadnagyként bevonult, és egészen a háború végéig harctéri szolgálatot teljesített, amiért előbb főhadnaggyá, majd később emléklapos százados-sá léptették elő.¹ A háború végén épségben tért haza, azonban az ismert sajnálatos történelmi körülmények őt is megakadályozták abban, hogy a korábban megkezdett tudományos életutat szülővárosában folytathassa, mivel Eperjes cseh megszállás alá került, ezért 1919-ben ő is követte a Miskolcra áthelyezett *alma matert*. Itt azonban nemcsak római jogot, de a tanárhiányt enyhítendő, magánjogot és büntető jogot is oktatott, ekkor ugyanis a szükség szülte szokássá vált, hogy a rendelkezésre álló oktatók más tantárgyak oktatásába is besegítettek. Fő tantárgya természetesen a római jog maradt, amit egészen 1938-ig, Debrecenbe kerüléséig oktatott, 1920 és 1930 között mint tanszékvezető, majd 1925-ben a nyilvános rendkívüli tanári képesítést is megszerezte. Emellett szintén 1925-től egészen 1938-ig a Szegei Egyetem jogi karán is oktatta a római jogtörténetet az ott megszerezett magántanári képesítés birtokában.

A római jog oktatása terén nagy újítása az volt, hogy az érdeklődő hallgatóság számára bevezette *A római jog ismeretforrásai* című speciálkollégiumot, mely a *gaiusi Intitúciók* szövegének olvasása és elemzése révén igyekezett forrásközeli ismeretanyagot átadni. A speciálkollégium hallgatói egy-egy kiadott témát önállóan dolgoztak fel, amit aztán előadtak és közösen megvitatottak. Ily módon a hallgatók nemcsak új ismeretekhez jutottak, de a tudományos munkához is előképzettséget kaptak, mind egy-egy téma írásbeli feldolgozását, mind a kialakult véleményük nyilvános vita keretében történő megvédését elsajátíthatták. Ebbe a körbe tartozott diákként

1 *Miskolci Jogászelet*, 1938/7–8. szám, 123–124.

a későbbi magyar romanisztika egyik emblemikus alakja, Pólay Elemér is, aki hallgatóként és kezdő oktatóként is a Miskolci Jogakadémia kötelékébe tartozott. Számos korai publikációja korábbi diákkori munkáinak kibővített változataként jelent meg.

Sztehlo Zoltán miskolci évei alatt nemcsak a Jogakadémia oktatási feladataiban vette ki részét, de számos más oktatási, tudományos és közéleti tevékenységet is folytatott. Ő volt az első elnöke az 1925-ben létrehozott Miskolci Szabad Egyetemenek, de tagja volt a Lévy József Közművelődési Egyesület Irodalmi Szakosztályának is. Két évig, 1930 és 1932 között ő volt a főszerkesztője a *Miskolci Jogászélet* című folyóiratnak. Emellett 1929-től tagja lett a Magyar Külügyi Társaságnak is, ami azt bizonyítja, hogy tudományos munkássága nemzetközi szinten is ismert és elismert volt. Részt vett Miskolc város törvényhatósága és annak bizottságai munkáiban is.² Ezen tudományos, irodalmi és közéleti tevékenységei mellett nem feledkezett meg a szintén Eperjesről hozott evangélikus hitről és egyházzól sem. Több ehhez köthető – a jogi végzettségét is kamatoztató – tisztséget is viselt: volt az arnóti evangélikus egyházközség felügyelője és a hegyaljai egyházmegye törvényszéki kiküldött vizsgálóbiztosa,³ tagja volt a hegyaljai egyházmegye jog- és tanügyi bizottságának és a tiszai egyházkerület alkotmány-, jog- és tanügyi bizottságának,⁴ de tagja volt ezen túl a miskolci evangélikus egyházközségnek és bizottságainak is.⁵

Életében az 1937/38-as év hozott gyökeres fordulatot, amikor 1937-ben a Debreceni Egyetemen Marton Géza Budapestre történő távozása miatt pályázatot hirdettek a római jogi tanszék vezetésére. A pályázatok elbírálására egy külön bizottságot is felállítottak, mivel öt pályázat is benyújtásra került, többek között az övé is. Bár pályázatát az értékelő bizottság csak a harmadik helyre sorolta, Óriás Nándorral holtversenyben, és ezen előzetes minősítés alapján a kari jelölő bizottság nem őt helyezte az első helyre, a kinevezést talányos módon mégis Sztehlo kapta meg. Ennek oka a jegyzőkönyvekből nem derül ki, csak annyit lehet valószínűsíteni, hogy az ő személyét a kar preferálta, mivel tudjuk, hogy őt már 1930-ban is megkeresték Debrecenből, de akkor ő még visszautasította a felkérést.⁶ Mindenesetre tény, hogy 1938. augusztus 13. napján kinevezésre került a Tisza István Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Római Jogi Tanszékére vezetőnek. Miskolctól 1938. szeptember 5. napján búcsúzott el, amikor minden ottani tisztségéről lemondott. Helyette a római jogi tanszék vezetésével dr. Zelenka Istvánt bízta meg a kar, prodékánul pedig dr. Zsedényi Bélát választották meg.⁷

2 *A Tiszai Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1937–38. tanévi Almanachja*, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1938. 44.

3 *A Tiszai Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1937–38. tanévi Almanachja*, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1938. 44.

4 MADAI Sándor: Sztehlo Zoltán (1889–1975, szerk.: SZABÓ Béla, in: „Ernyedetlen szorgalommal...” *A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914–1949)*, Debrecen 2014. 518.

5 *A Tiszai Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1937–38. tanévi Almanachja*, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1938. 44.

6 MADAI: i. m. 519.

7 *Miskolci Jogászélet*, Miskolc, XIV. évfolyam, 1938. 7–8. szám, 170.

Sztehlo karrierjét ezután Debrecenben folytatta, ahol néhány év elteltével az egyetem nyilvános rendes tanára címet is megkapta. Ettől kezdve egyre inkább elszakadt Miskolctól, bár publikációi még ezután is jelentek meg a *Miskolci Jogászetben*. Debreceni oktatási tevékenysége elsősorban természetesen a római jog oktatását jelentette, de emellett kereskedelmi és váltójogot is előadott, ami azt bizonyítja, hogy nem szakadt el a hatályos jogtól sem. A közéletben is aktív maradt, ebben is miskolci évei alatt kialakított szokását követte: tagja volt például a Debreceni Tisza István Tudományos Társaságnak.⁸ A jogi kar felfüggesztése oktatói pályájának a végét is jelentette, ekkor, 1949-ben, 60 évesen nyugállományba vonult és 1975. október 6-án hunyt el Szegeden. Örök nyugalomra Budapesten, a Farkasréti temetőben helyezték el urnasírját.⁹ Ravatalánál kedvenc tanítványa, Pólay Elemér méltatta egykori tanárának érdemeit, és 1972-ben is ő emlékezett vissza az akkor még élő tanára munkásságára,¹⁰ ami később az *Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira* c. kötetben is kiadásra került.¹¹

II. TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

■ Sztehlo Zoltán munkásságából három területet emelhetünk ki: a római jognak az oktatásban betöltött nélkülözhetetlen szerepével kapcsolatos álláspontját, mely meglátásai ma is megszívlelendőek, a római jog elemzését más kortárs népek jogához viszonyítva (jogösszehasonlító elemzés) és a papiruszok joganyagának kutatását (papirologia), mellyel kapcsolatos munkássága talán a legismertebb a római jogászok körében.

A római jog oktatásának indokoltságát időről időre támadások vagy legalábbis kérdőjelek érik, melyek azt mint idejétmúlt és a hallgatókra jelentős és felesleges terhet rakó tantárgyat próbálják feltüntetni és ezért oktatásának létjogosultságát megkérdőjelezni. Sztehlo álláspontja szerint a római jog tudományának két feladata van, amiből az egyik a római jog oktatásához kapcsolódik, ez pedig annak egyetemi szintű fenntartása, a másik pedig a római jogi kutatásoknak az egyetemi keretek közötti ún. kutatóműhelyek megőrzése. Sztehlo tehát azt a markáns álláspontot képviselte, hogy a római jog egyetemi szintű oktatására továbbra is szükség van. Ehhez új érveket fogalmazott meg az akkor viszonylag új papiruszleletek alapján. Az 1922-ben Sárospatakon megjelent *Papyrologiai dolgozatok (a közös végrendeletek és a végrendeletek visszavonása az egyiptomi görög papirusok jogában)* c. munkájában is kifejtette, hogy

8 SÁNDOR István: Sztehlo Zoltán munkássága és a római jog, *Jogtudományi Közöny*, 2011. LXVI/12, 645–650., 645.

9 SÁNDOR i. m. 645.

10 PÓLAY Elemér: Sztehlo Zoltán munkássága és a római jog, *Jogtudományi Közöny*, 1972/2. sz., 105–106.

11 PÓLAY Elemér: Sztehlo Zoltán, szerk.: MOLNÁR Imre, in: *Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira*, Budapest, 1995. 86–87.

ez lehet az az új diszciplína, amivel új erőforrásokat szerezhet a római jog. Szintén még miskolci működése idején, 1929-ben írta meg *A római jogi kutatás újabb irányai* című munkáját, melyben leszögezte, hogy a római jog nem valami régi letűnt tudomány, hanem az a jelenben is élő, sőt egyenesen halhatatlan! A hallgatóknak pedig szükségük van a római jog alapos ismeretére ahhoz, hogy elsajátítsák a modern jogi gondolkodást. A későbbi *Néhány szó a római jogi oktatás és a romanistikai tudomány újabb kutatási irányaihoz* című munkájában pedig kifejtette, hogy a római jog egyrészről az európaiság, az európai kultúra egyik meghatározója – e körben követve a német Koschacker markáns álláspontját –, ami azt is jelenti, hogy annak ismerete egy jogásznál alapkövetelmény. Másrészről a római jog oktatása elengedhetetlen a hatályos jog megismeréséhez, mivel az itt megszerzett ismeretek képezik azon alapokat, amire a joghallgató a későbbiekben bátran építhet. Már debreceni professzorként írta meg az 1948-ban megjelent, *Vezérfonal a római jog institúcióihoz* című kézikönyvét, mely előadásainak tapasztalata alapján, korábbi azonos című, 1920-ban Miskolcon megjelent művének átdolgozásával, egyben a több évtizedes kutatásai eredményeinek beépítésével készült. A kétkötetes mű első könyvében a római jog öt korszakát ismerteti (intézménytörténet), a másodikban pedig a római jog institúcióit (dogmatikai rész) tárgyalja alapvető tanok (=személyi jog), dologi jog, kötelmi jog, családjog, öröklési jog és perjog bontásban. A mű elején a szerző deklarálta is azon nézetét, hogy a római jognak meghatározó jelentősége van a jogászképzésben, amit igazol azzal is, hogy az egyes római jogi intézményeknek az akkori hatályos joggal való kapcsolatára is rámutat. A művet ugyanis nemcsak kézikönyvnek szánta, hanem azzal a világháború okozta tankönyvhiányt is pótolni kívánta.

A római jog tudományán belül Sztehlo a dogmatikai módszert idejétműltnak minősítette, és a történeti iskola nézetét követte, vagyis hogy a római jogot csak történeti összefüggéseiben lehet megismerni és megérteni. E körben különös jelentőséget tulajdonított a római jog és az akkor élt más művelt népek joga közötti összefüggések és kölcsönhatások vizsgálatának. Sztehlo követte korábbi német mestere, Leopold Wenger álláspontját, miszerint a római jogot nem lehet egy légüres térben lévő, a környezetétől elzárt rendszerként tekinteni, arra nyilvánvalóan hatott a Rómával – önkéntes vagy kevésbé önkéntes alapon – kapcsolatba kerülő népek joga. Ezen összehasonlító szemlélet alkalmazása miatt Sztehlo tekinthető az összehasonlító módszer, ill. az összehasonlító jogi iskola egyik hazai előfutárának. Nézetének kialakulásában nagymértékben közrejátszottak a legkedvesebb kutatási területének, a papirologiai kutatásoknak az eredményei, amelyek azonban már a harmadik, legjelentősebb kutatási területére vezetnek át minket.

A római jogra a modern jogtudomány sokáig csak mint a jusziniánuszi kodifikációban (és néhány, csekély mennyiségben fennmaradt egyéb római forrásban) fellelhető joganyagra gondolt. A 18., de még inkább a 19. században azonban Egyiptomból régészeti ásatások folytán kezdtek tömegével előkerülni írásos anyagok, amelyek aztán különböző európai múzeumokba kerültek. A papirusznádból készül hordozóanyag, bár gyengének tűnik, de a száraz sivatagi klíma kiváló konzerváló képessége mégis évezredekig meg tudta őrizni mind a hordozófelületet, mind az arra

vetett írást. Egyiptom pedig az egyik legősibb kultúra szülőföldje volt, ahol Nagy Sándor hódítása után erős görög hatás érvényesült (Ptolemaios-kor, Kr. e. 336–30), ami az okiratok görög nyelvű szövegezésében is megmutatkozik. Majd önállóságát elveszítve évszázadokig a Római Birodalom részét képezte (római kor: Kr. e. 30–Kr. u. 284, ill. bizánci kor: Kr. u. 284–639), ami együtt járt a hódítók jogának megjelenésével is. Ezek a történelmi körülmények pedig jó alkalmat adtak a különböző jogi megoldások keveredésére és egymásra hatására. Ezért ez a terület különösen alkalmas a birodalmi (római) jog és a helyi népjogok kölcsönhatásának vizsgálatára. A papirologiai kutatások egyik nagy európai alakja volt a német Leopold Wenger, akinél Sztehlo diákkorában tapasztalatokat szerezhett. Ennek az első haza hozadéka Stehlo tollából *A görög papyrus-végrendeletek alaki sajátosságai* című munka, mely még Eperjesen jelen meg 1912-ben. Ebben először a leletek előkerülésének körülményeit elemezte, amelyek már önmagukban is izgalmasak: volt, ami szeméttárolókból került elő, vagy összegyűjtve egy kosárban, feltételezhetőleg selejtezésre várva került a föld (homok) alá, de volt köztük olyan is, amelyet a mumifikálási eljárás során használtak fel újra a holttestek becsomagolására. Ami a tartalmi elemzést illeti, a ptolemaioszi időszakban még nem létezett Egyiptomban magánvégrendelet, csak hatósági személy előtt lehetett írásbeli közvégrendeletet tenni, ami meglepő az ősi római jogban is ismert magán-végrendelkezés fényében.

Szintén a papirusz forrásanyag elemzésével jutott Sztehlo arra a közhiedelemmel szembenő megállapításra, hogy az ókori Rómában létezett ingatlan-nyilvántartás, tehát az nem a későbbi jogfejlődés hozadéka. *A telekkönyvekről a görög papyrusok alapján*¹² című művében arra a következtetésre jutott, hogy egyfajta telekkönyv a római kori Egyiptomban is használatban volt. Bár elsősorban közjogi (adópolitikai) célokból került bevezetésre, ugyanakkor az ingatlanokat feltűntető nyilvántartás a magánszemélyek érdekeit is szolgálta. Ehhez azonban hozzá kell tennünk, hogy ez a megoldás nem terjedt el a birodalom nyugati részén, tehát azt csak nagyon kiterjesztő értelemben nevezhetjük római jogi alkotásnak, ez inkább Egyiptom sajátosságainak figyelembevétele miatt meghagyott helyi népjogi szabályozás.

A papiruszanyag elemzése azonban további érdekes megállapításra is vezetett: 1924-ben jelent meg a *A társas háztulajdon kérdéséhez*¹³ című értekezése, amelyben arra a következtetésre jutott egy díszteremre (*symposium*) kötött adásvételi szerződés elemzésével, hogy létezett a római jogban az egy telken lévő felépítményen fennálló osztatlan közös tulajdonon (*pro parte per indivisio*) kívül az emeletenként osztott (*communio pro partibus divisi*) társasház-tulajdon is. Ezt a megállapítását álláspontja szerint nemcsak a papiruszok, hanem történetírói források és a *Digesta* egyes fragmentumai is igazolják. A téma aktualitását a társasházak kérdését hazánkban először szabályozó 1924. évi XII. tc. kibocsátása adta.

12 *Történeti Szemle* 10. 1921/1–4., 143–148., l. még MADAI i. m. 525., SÁNDOR i. m. 648.

13 *A társas háztulajdon kérdéséhez*, Pécs, 1924.

Sztehlo 1938-ban publikálta Budapesten *Az egyiptomi papyrusok és a római jog (Bevezetés a papyrusok világába)* című kézikönyvét, mely mintegy húszéves kutatómunkájának összefoglalása is egyben.¹⁴ A mű megírásánál két fontos szempontot tartott irányadónak: egyrészt figyelemfelkeltésnek szánta, hogy a hazai jogászsággal is megismertesse az akkor még fel nem tárt kutatási területet, másrésztől, hogy útmutatót is adjon ehhez az újdonsághoz. Műve ugyanakkor nem kézikönyvszerűen mutatja be a témát, hanem mozaikszerűen vet fel egy-egy részletet. Ennek okát ő azzal magyarázta, hogy a tudományág még annyira új, hogy nem érett meg egy összefoglalásra, hiszen folyamatosan jelennek meg új eredmények, ez a tudomány még a kialakulás szintjén van. A mű hat fejezetben tárgyalja az addigi eredményeket, ebből az első a papirologia történetét, a régészeti felfedezéseket taglalja, majd a személyi jog, dologi jog, kötelmi jog, családjog és öröklési jog néhány, a forrásokban megjelent kérdését taglalja. A mű érdekessége, hogy bár az okiratok alapvetően magánjogi jellegűek, tehát a vizsgálat is alapvetően magánjogi, nagyon sok helyen kitér a szerző a kor közjogi (tipikusan közigazgatási és pénzügyi igazgatási) szabályaira is. Ez megint csak a történeti iskola hozadéka, ami itt azt jelenti, hogy a magánjogi szabályokat sem lehet az adott kor életét meghatározó közjogi keretektől kiragadva helyesen értelmezni. Most már látjuk, hogy a kezdeti eufória után a források némileg kiapadtak, és ezért a papirologia mégsem vált önálló, egyetemen oktatott jogtörténeti tárggyá, bár az kétségtelen tény, hogy a római jog kutatása nagyon sokat köszönhetett és köszönhet ezeknek a forrásanyagoknak, így közvetett úton azért az egyetemi oktatásban is kifejti hatását. Meg kell azt is említenünk, hogy Sztehlo hagyatéka a mai napig tovább él, hiszen kedves tanítványának, Pólay Elemérnek a tanítványa, Jakab Éva a magyar papirologiai kutatások lelkes folytatója.¹⁵

- 14 A témába tartozó korábbi publikációi: *A görög papyrus végrendeletek alaki sajátosságai* (Eperjes, 1912); *A telekkönyvekről a görög papyrusok alapján* (Budapest, 1921); *Papyrológiai dolgozatok* (Sárospatak, 1922); *A teljesítésről a papyrusok alapján* (Pécs, 1923); *A társas háztulajdon kérdéséhez* (Pécs, 1924) *Magánjog és papyrologia* (Miskolc, 1925), *Az ókori Egyiptom bankjairól* (Miskolc, 1928), *A csekk jogintézménye a görög-egyiptomi papirusok jogrendszerében, három papirus alapján* (Miskolc, 1931), *A pénz- és a terményfizetési eszközök szerepéről, a görög-egyiptomi papyrusok jogrendszerében* (Miskolc, 1932).
- 15 JAKAB ÉVA: Praedicere und cavere beim Marktkauf. Sachmängel im griechischen und römischen Recht, *Münchener Beiträge zur Papyrusforschung und antiken Rechtsgeschichte*, 87. Heft, München 1997/X, 332., JAKAB ÉVA: Risikomanagement beim Weinkauf. Periculum und Praxis im Imperium Romanum, *Münchener Beiträge zur Papyrusforschung und antiken Rechtsgeschichte*, 99. Heft, München 2009/X, 284., Ezt a munkáját 2010-ben a Deutsches Rechtshistorikertag díjjal is jutalmazta; JAKAB ÉVA: Borvétel és kockázat. Jogtudomány és jogélet a Római Birodalomban, Budapest, 2011.

III. A JOGAKADÉMIÁHOZ KAPCSOLÓDÓ TEVÉKENYSÉGE

■ A fent leírtak alapján láthatjuk, hogy Sztehlo Zolán diákévei még az Eperjesi Jogakadémiához kötődtek, kezdő oktatóként és kutatóként azonban már Miskolcon működött, és az itt eltöltött húsz év alatt (1919–1938) vált elismert romanistává. Megállapíthatjuk tehát, hogy a miskolci évek alatt fejlődött ki és rögzült oktatói és kutatói munkamódszere, ezek az évek tehát alapvetően meghatározták egész további életpályáját. A Miskolci Jogakadémia működését nemcsak oktatói munkájával, hanem adományaival is támogatta: például 1928-ban a Miskolci Joghallgatók Testületének könyveket ajándékozott.^{16 17}

Miskolci oktatói feladata a római jogi speciálkollégiumok beindítása és vezetésük volt. A *római jog ismeretforrásai* című speciálkollégium keretében az eredeti forrásokat tárta a hallgatók elé. A két féléves kurzus keretében az első félévben papirologiai bevezetést kaptak a hallgatók, majd a második félévben egy római korból fennmaradt tankönyv, a Gaius által írt *Institúciók (Institutionum iuris civilis commentarii quattuor)* eredeti szövegének felolvasása és fordítása, majd elemzése révén kaptak forrásközeli ismeretanyagot.¹⁸

Miskolci kutatói tevékenységét is a fent vázolt három fő irány jellemzi, ami bizonyítja, hogy az itt megragadott témákat vizsgálta élete további részében is, és ezekben – a részben egymást is átfedő – témákban jelent meg a legtöbb miskolci publikációja. Ezek pedig: a római jog mint egyetemi tantárgy fontosságának hangsúlyozása; az összehasonlító jogi elemzés használata a római jog és más népek joga viszonylatában; végül a kedvenc témája, a papirologia.

A római jog oktatása területén annak újabb irányait már 1929-ban felvázolta,¹⁹ amelyben nemcsak Szászy-Schwarz Gusztávnak a római jogot védő és az oktatásban betöltött pótolhatatlan szerepét kiemelő véleményét idézte, de ezen továbblépve, kedvencét, a papirologiát is úgy méltatta, mint a római jog új segédtudományát és

16 *Miskolci Jogászélet*, IV. évfolyam 1928/2. szám, 16.

17 Az 1928. január 7-én tartott, a Miskolci Joghallgatók Testülete által szervezett Jogászbálra pedig a belépőn túl még 25 pengő „felülfizetés”-t is teljesített, amit az egyesület mint adományt jótékony célra fordított. *Miskolci Jogászélet*, IV. évfolyam, 1928/1. szám, 16.

18 *A Tiszai Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1937–38. tanévi Almanachja*, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1938. 55.

19 A római jogi kutatás újabb irányai, *Miskolci Jogászélet*, V. évfolyam, 1929/4. szám.

megmentőjét.²⁰ Ezen túl publikált a római jog egyetemi képzésben betöltött nélkülözhetetlen szerepéről is.²¹

Az összehasonlító jogtudományon belül, nem számítva a külön tárgyalt papyruskutatót, a görög jog hatásával foglalkozott még bővebben.²²

Már 1925-ben írt a magánjog és a papirologia kapcsolatáról *Magánjog és papyrologia*²³ című művében, illetve a római kori Egyiptom pénzügyi rendszerébe tartozó kérdésekről is értekezett.²⁴ E körben nemcsak saját kutatásait, hanem a terület magyar és európai kutatóinak eredményeit is megosztotta a hazai olvasókkal könyvismertetés formájában.²⁵ Természetesen írt azért a klasszikus, „tisza” római jog területét vizsgáló tanulmányokat is.²⁶ Így miskolci évei alatt a kötelmi jog területén végzett kutatásai eredményeivel is gazdagította a *Miskolci Jogászélet* hasábjait.

-
- 20 „A római jog szorongatott helyzetében, mintha újabb erőforrások után nézett volna s az egyiptomi papyrusok tanulmányozásával egy új és beláthatatlan perspektívát mutató kutatási területre lépett, amelynek segítségével, a privinciális jog megismerése vált lehetővé.” *Miskolci Jogászélet*, V. évfolyam 1929/4. szám, 1–2.
- 21 A római jog studiuma egyetemi oktatásának rendszerében, *Miskolci Jogászélet*, 1937. XIII. évfolyam 3. szám.
- 22 A solutoról az attikai jogban, *Miskolci Jogászélet*, IV. évfolyam 1928/6. szám; A végrendelet intézményének keletkezése az ókori görög jogrendszerben és Solon örökösödési jogi törvényei, *Miskolci Jogászélet*, V. évfolyam 1929/8. szám.
- 23 *Miskolci Jogászélet*, I. évfolyam 1925/1., 2, 3., 4. szám.
- 24 Az ókori Egyiptom bankjairól, *Miskolci Jogászélet*, IV. évfolyam 1928/2. szám; A csekk jogintézménye a görög-egyiptomi papirusok jogrendszerében, három papirus alapján, *Miskolci Jogászélet*, VII. évfolyam 1931/7–8. szám; A pénz- és terményfizetési eszközök szerepéről, a görög-egyiptomi papirusok jogrendszerében, *Miskolci Jogászélet*, VIII. évfolyam 1932/7–8. szám.
- 25 Könyvszemle: Wilhelm Schubart, Einführung in die Papyruskunde, *Miskolci Jogászélet*, I. évfolyam 1925/1. szám; Leopold Wenger: Der heutige Stand der römischen Rechtswissenschaft; Erreichtes und Erstrebte, *Miskolci Jogászélet*, III. évfolyam, 1927/10–11–12. szám; Dr. Szilasi Pázmány Zoltán: Újabb adatok a papyrologiához, *Miskolci Jogászélet*, X. évfolyam, 1934/1–2. szám.
- 26 A feléntuli sérelem (laesio enormis)-ről, *Miskolci Jogászélet*, II. évfolyam, 1926/5. szám; A teljesítés fogalmának kialakulása a római jogban, *Miskolci Jogászélet*, IV. évfolyam, 1928/9. szám; A teljesítés jogi tulajdonságai, *Miskolci Jogászélet*, V. évfolyam, 1929/10. szám; Kölcsön a kölcsönbeadó veszélyére, *Miskolci Jogászélet*, VIII. évfolyam, 1932/1–2. szám; A „querela inofficiosa testamenti” történeti kialakulásáról, *Miskolci Jogászélet*, XVIII. évfolyam, 1942/8. szám.

ZELENKA ISTVÁN*

1903–1971

---

* Írta: Gedeon Magdolna egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi Tanszék.

I. ÉLETE

■ Kutnai és eörvistyei Zelenka István egyik őse a család krónikája szerint Jan Zselenka, aki a Giskra elleni felvidéki harcok idején otthagyta a cseh csapatokat, és beállt Mátyás király fekete seregébe. Mátyás a vitézségével érdemeket szerző katonát birtokkal és nemességgel adományozta meg. Az első Zelenka, akinek létét már okiratokkal is bizonyítani lehet, a 17. században élt Zelenka Márton volt, aki szintén kardforgatással kereste kenyerét.¹ Az utódok azonban már nem katonai, hanem egyházi szolgálattal, illetve jogászként öregbítették a család hírnevét. Zelenka István nagyapja, Zelenka Pál, miskolci evangélikus lelkész és a tiszai evangélikus egyházkerület megbecsült püspöke külföldön is hírnevet szerzett.² Apja, Zelenka Lajos előbb kúriai bíró, majd a nyíregyházi törvényszék elnöke lett, s később a tiszai evangélikus egyházkerület felügyelőjeként is tevékenykedett.³

Zelenka István 1903. november 11-én született Miskolcon. Mivel apját a nyíregyházi törvényszék elnökévé nevezték ki, a család Nyíregyházára költözött. Zelenka István ezért középiskolába Nyíregyházán járt, majd a budapesti tudományegyetem joghallgatója lett. Tanulmányait nagy szorgalommal végezte, Szladits Károly előadásait lelkesedéssel hallgatta. Jogi doktori oklevelét 1925-ben kapta meg.

Diplomája megszerzése után Budapestről visszaköltözött Nyíregyházára, ahol apja jóvoltából egy neves ügyvédi irodában ügyvédbojtárként szerzett gyakorlatot. Két év után – a család döntése nyomán – Nógrád megyében szolgabíróként dolgozott három évig. A szolgabírói munkáját azonban nem szerette, felettese és közte többször támadt nézeteltérés, annak heves türelmetlensége és ideges jelleme miatt. Nyomasztóan hatott rá a szálláshelye is, hiányzott számára a megszokott városi komfort. Szolgabírói tevékenysége közben azonban megismerkedett a gazdasági cselédek problémáival. Az ebben a körben szerzett tapasztalatait később néhány tanulmányban foglalta össze. Szolgabírói állása mellett a nógrádi evangélikus egyházmegyei törvényszék jegyzője volt.

1929-ben a tiszai evangélikus egyházkerület elnöksége pályázatot hirdetett a miskolci jogakadémia magánjogi tanszékének betöltésére. Zelenka István apja tanácsára beadta a pályázatát, amit az elnökség elfogadott, így a jogakadémia nyilvános rendkívüli tanára lett. A működési szabályzat szerint nyilvános rendes tanár csak az lehetett, aki egyetemi magántanári képesítéssel rendelkezett. Mivel a Miskolcon végzett jogszigorlók körében elterjedt a hír, hogy őket a pécsi egyetemen

-
- 1 Vö. VÁRHEGYI Miklós: Megemlékezés dr. Zelenka István professzorról, a jogakadémia utolsó dékánjáról, in: BOLERATZKY Lóránd (szerk.): *Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira*, Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1995. 89.
  - 2 Életéről bővebben l. SZLÁVIK Mátyás: Zelenka Pál emlékezete, in: *A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1910–1911. iskolai évről* (közveteszi: Gamauf György), Kósch Árpád könyvnyomtató-intézete, Eperjes, 1911. 1–3.
  - 3 Vö. VÁRHEGYI: i. m. 89–90. Életéről és munkásságáról bővebben l. SCHNELLER Károly: Kutnai és eörvistyei Dr. Zelenka Lajos (1867–1935), *Miskolci Jogászelet*, 1935/4. szám, 71–73.

szívesen fogadják, Zelenka elhatározta, hogy a magántanári képesítést a Pozsonyból Pécsre áttelepült királyi Erzsébet Tudományegyetem jogi karán fogja megszerezni. Egyetemi magántanári értekezését *Alkot-e a bíró jogszabályt jogalkalmazó tevékenysége közben?* címmel kívánta megírni. Mikor munkájával már majdnem elkészült, a pécsi egyetem jogi karán Krisztics Sándor professzornál, a Jobbölcséleti Tanszék vezetőjénél jelentkezett. A professzor azonban Zelenka munkáját nem fogadta el, és egy másik témát jelölt ki számára *A közjog és a magánjog dualizmusának problémája* címmel.⁴

A munka elkészítése sok időt vett igénybe, de 1939-ben a *magánjog* tárgyköréből Zelenka egyetemi magántanári képesítést szerzett, melyet a magyar királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium jóváhagyólag megerősített. Ennek alapján a jogakadémia igazgatóválasztmánya 1939. szeptember 25-én tartott ülésén jogakadémiai nyilvános rendes tanárrá léptette elő, és a magyar magánjogi, bányajogi és osztrák jogi tanszéken véglegesítette.

Zelenka a magántanári képesítés megszerzéséért végzett munkája közben a jogakadémián is ellátta oktatási feladatait. Kötelező tárgyként osztrák és magyar magánjogot oktatott. Speciálkollégiumok keretében pedig a bányajog, az idegen dologbeli jogok, az ingó és ingatlan jelzálogjog témakörében gyarapította hallgatói ismereteit. Az 1936/37-es tanév második félévét súlyos betegsége miatt betegszabadságon töltötte; helyettesítését Sztéhlo Zoltán látta el. Az 1938/39-es tanév második félévében pedig ő vette át a Debreceni Egyetemre távozott Sztéhlo Zoltántól a római jog oktatását heti 8 órában. Az első alapvizsgálati bizottság elnöke, az ősi pártfogóság és az igazgatóválasztmány jegyzője volt. Emellett 1940-től Hernádvécscsén az egyházközségi felügyelői tisztséget is betöltötte, székfoglaló beszédét ott május 26-án tartotta.⁵

1944. október 23-án részt vett a Budapesten tartott kari ülésen, melyen a jogakadémia elhelyezésének problémáját tárgyalták. A kormányzat október 29-től bizonytalan időre bezárta az egyetemeket és a főiskolákat, ezért a jogakadémia elhelyezésének kérdése tárgyalanná vált. Zelenka Budapesten várta meg az ostrom végét, majd a háborús események után áprilisban tért vissza Miskolcra, hogy bekapcsolódjon a jogakadémián újjáéledő oktatásba.⁶

Erről a tiszai evangélikus egyházkerület 1945. szeptember 27-én Nyíregyházán tartott rendes évi közgyűléséről készült jegyzőkönyv a következőket írja: „A miskolci jogakadémia tanárai elmenekültek. A háború viharainak elmúltával dr. Zsedényi Béla ny. professzor kapott megbízást a jogakadémia működésének megindítására és a dékáni tisztség betöltésére, aki felkért és megbízott tanárokkal indította el a jogakadémia munkáját. A tavasz folyamán visszaérkezett dr. Hilscher Rezső és dr. Zelenka István tanár. Az 1945/46. tanévre dr. Zelenka Istvánt választották

4 Vö. VÁRHEGYI: i. m. 92.

5 Vö. A tiszai evangélikus egyházkerület jegyzőkönyvei, 1940. augusztus 27., 11.

6 Vö. STIPTA István: Bruckner Győző, a miskolci jogakadémia dékánja, in: Bruckner Győző: *A miskolci jogakadémia múltja és kultúr munkássága (1919–1949)*, B-A-Z. Megyei Levéltár – Miskolci Egyetem ÁJK, Miskolc, 1996. 40.

dékánná, dr. Hilscher Rezsőt pedig prodékánná.”⁷ A jegyzőkönyvben még ez olvasható: „...a közgyűlés tudomásul veszi, hogy a jogakadémia tanári kara az 1945/46–1947/48. tanévekre dékánjául dr. Zelenka István ny. (nyilvános) rendes tanárt, az 1945/46. tanévre pedig prodékánná és kari jegyzővé dr. Hilscher Rezső ny. rendes tanárt választotta meg, és a választást az egyházkerület elnöksége megerősítette”.⁸ Ezen a közgyűlésen Zelenka Istvánt egyházkerületi törvényszéki bírónak is megválasztották.⁹ Későbbi jegyzőkönyvekből kiderül, hogy a jogakadémia megszűnése után ez utóbbi tisztségét Zelenka továbbra is megtartotta.¹⁰

1945. szeptember 26-án visszatért a jogakadémia legidősebb tanára, Bruckner Győző.¹¹ Zelenkát kényelmetlenül érintette, hogy ennek ellenére – a felettes hatóság döntése nyomán – továbbra is neki kellett ellátnia a dékáni teendőket. 1948. február 1-jével azonban a Vallás- és Közoktatási Minisztérium nyugalomba helyezte Bruckner Győzőt.¹² Ezután a rivális nélkül maradt Zelenkát újra dékánná választották.¹³

Az 1948:XXXIII. törvénycikk elrendelte a nem állami iskolák állam által történő átvételét. Zelenka 1948. június 28-án jelentette be az egyházkerület püspökének, hogy a törvény értelmében a vallás- és közoktatási miniszter az állam részére átvette a jogakadémiát, és őt bízta meg az intézmény ideiglenes vezetésével.¹⁴

Végül Zelenkára hárult az a feladat is, hogy a jogakadémia megszüntetésében annak vezetőjeként vegyen részt. Az egyházkerület 1949. szeptember 2-án tartott közgyűlésén Vető Lajos beszámolót tartott, melyből kiderül, hogy július 1-jén Zelenka Istvánnál járt, akivel megbeszélte a jogakadémia megszüntetésének kérdéseit.¹⁵ 1949. szeptember 24-én a volt dékán jelentést tett a közoktatásügyi minisztériumnak a jogakadémia felszámolásáról.¹⁶

Az állam kötelezettséget vállalt a jogakadémia tanárainak és személyzetének elhelyezésére. Zelenka István a budapesti tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán a magyar magánjogi tanszéken intézeti tanári státuszt kapott. Az 1949/50. tanév első félévében még előadásokat is tarthatott, a második félévben azonban először a tanszéki könyvtárban dolgozott, majd átkerült az egyetemi könyvtárba, ahol könyvtári kutatómunkát végzett. 1961-ben combnyaktörést szenvedett, de fél év múlva, két operáció után sikerült újra munkába állnia. A miskolci jogakadémia utolsó dékánja 1971. február 7-én hunyt el szívtrombózis következtében. A budapesti Farkasréti temetőben kísérték utolsó útjára.¹⁷

7 A tiszai evangélikus egyházkerület jegyzőkönyvei, 1945. szeptember 27., 11–12.

8 A tiszai evangélikus egyházkerület jegyzőkönyvei, 1945. szeptember 27., 21.

9 Vö. A tiszai evangélikus egyházkerület jegyzőkönyvei, 1945. szeptember 27., 28.

10 Vö. A tiszai evangélikus egyházkerület jegyzőkönyvei, 1950. július 12., 31.

11 Vö. A tiszai evangélikus egyházkerület jegyzőkönyvei, 1946. október 10., 11.

12 Vö. A tiszai evangélikus egyházkerület jegyzőkönyvei, 1948. november 4., 18.

13 Vö. Várhegyi: i. m. 94.

14 Vö. Bruckner: i. m. 265.

15 Vö. A tiszai evangélikus egyházkerület jegyzőkönyvei, 1949. szeptember 2., 30.

16 Vö. Bruckner: i. m. 272.

17 Vö. Várhegyi: i. m. 94–95.

II. MUNKÁSSÁGA

II.1. A gazdasági cselédek jogi helyzetének vizsgálata

Zelenka István műveire a gyakorlatias, közérthető stílus jellemző, ami szolgabírói múltjával magyarázható. Amint már említésre került, szolgabíróként ismerte meg a gazdasági cselédekkel és a szegődményes földekkel kapcsolatos jogi problémákat. Az ezekre vonatkozó dogmatikai fejtegetéseit *A szegődményes földek jogi természete* című tanulmányában foglalta össze.¹⁸ A szegődményes földeket a gazdasági cselédek kapták munkáltatójuktól. A föld termése a cseléd javadalmazásának alkotó és kiegészítő része volt. Zelenka először arra a kérdésre kereste a választ, hogy a gazdasági cselédet csak a termés illeti meg természetbeni járandóságként, vagy a föld vonatkozásában is vannak jogosultságai. Úgy vélte, hogy a kérdések megválaszolásához figyelembe kell venni, milyen céllal kapja a cseléd a szegődményes földet. Mivel a föld átadásának célja az, hogy a cseléd saját hasznára gazdálkodhasson, bizonyos rendelkezési jog illeti meg: a hatalmat a föld felett saját érdekében gyakorolja, s ezért használati birtokosnak, jogbirtokosnak tekinthető.

Ebből adódtak azok a kérdések, hogy a cseléd haszonvételi joga teljesen korlátlan-e; annak gyakorlása személyhez kötött jog-e; a jog gyakorlása vagy maga a jog átruházható-e. Mivel a gazda és a cseléd között bizalmi viszony állt fenn, Zelenka szerint a jogot nem lehetett másra átruházni. Úgy vélte, hogy a jog gyakorlását a cseléd a föld haszonbérletbe adása útján tudná átengedni. Ebben az esetben a gazda köteles lenne tőrni, hogy a földjén idegen tartózkodjon, s ha a cseléd jogviszonya megszűnik, a bérlet pedig még nem jár le, nem tudná azt a területet másik cselédnek adni. A cseléd törvény értelmében pedig a cseléd csak saját háza népével tartózkodhat a lakásában, amiből az következik, hogy a szegődményes földre se lehet idegeneket befogadni. Így a jogviszony személyes jellege folytán Zelenka szerint sem a gazdasági cselédet a szegődményes földön megillető haszonvételi és gyümölcsötetési jog, sem a jog gyakorlása nem engedhető át másnak.

Az előbbiekből következett az a kérdés, hogy a cselédet mint használati birtokost vagy jogbirtokost megilleti-e a birtokvédelem. Zelenka amellett érvelt, hogy a cselédet a gazdájával szemben is birtokvédelemben kell részesíteni.

További kérdést jelentett, hogy a cseléd haszonvételi joga a szegődményes földhöz kötött, vagyis a dolgot terhelő jog, vagy az csupán a gazdát kötelezi. Ez a kérdés abban az esetben merült fel, ha más lett a föld birtokosa, mint akivel a cseléd szolgálati viszonyban állt. Zelenka szerint a szolgálati szerződésből eredő kötelezettségekért csak a szerződő fél felelhetett, s ezért a föld új birtokosa nem köteles a cseléd

18 ZELENA István: *A szegődményes földek jogi természete*, *Miskolci Jogászélet*, 1930/6. szám, 5–10.

haszonvételi jogát biztosítani a szegődményes földön. A cseléd haszonvételi joga ilyen esetekben pénzköveteléssé változott gazdájával szemben.

A jogviszony tartalmának meghatározásánál Zelenka arra az álláspontra jutott, hogy bár a szegődményes földekkel kapcsolatos jogviszony kötelmi jogviszony, az bizonyos mértékben jogi uralmat biztosít egy idegen dolgon, ezért alanya dologi jogi védelemben részesül. Ebből szerinte az következett, hogy a jogintézményt szegődményes haszonélvezetnek, a gazdasági cselédet a szegődményes földön megillető jogot pedig szegődményes haszonélvezeti jognak lehet nevezni. Végül arra is rámutatott, hogy ha a szerződés megszűnik, a cselédet a szegődményes föld terményei időarányosan megilletik.

A gazdasági cselédekre vonatkozó joganyaggal kapcsolatos Zelenka *A gazdasági cselédek szolgálati ideje (Az 1935. II. tc. kapcsán)* című tanulmánya.¹⁹ Az 1935. évi II. törvénycikk a gazdasági éves cselédek érdekében, az egész országra kiterjedően egységesen meghatározta, hogy melyik napon ér véget a szolgálati idő. Az egy évnél rövidebb időre alkalmazott gazdasági cselédek szerződéseire azonban a törvénycikk nem vonatkozott.

A törvénycikkkel kapcsolatban Zelenka osztályozta a gazdasági cselédszerződéseket. A csoportosítás szerint vannak általános és különös külső munkára irányuló éves gazdasági cselédszerződések. A különös szerződéseknek két csoportja van. Az egyik különös csoportban a szerződések juhász vagy juhászbojtári teendők ellátására irányulnak, a másik különös csoportba pedig azok az éves gazdasági cselédszerződések tartoznak, melyekben szőlő- vagy kertgazdasági munkát vállal a gazdasági cseléd. Minden egyéb munkára irányuló szerződés az általános külső gazdasági munkákra irányuló gazdasági cselédszerződések csoportjába tartozik.

Ez a csoportosítás azonban csak a szolgálati idő végének a törvény általi meghatározásán alapult. Ezért Zelenka szerint nehézséget okozhatott a mindenféle cselédmunka vállalására irányuló, ún. mindenés gazdasági cselédszerződésen alapuló szolgálati idő végének a meghatározása, hiszen a végzett munka alapján nem lehetett meghatározni, hogy az az általános vagy a különös csoportba tartozik-e. A különféle lehetőségek elemzése után arra az álláspontra helyezkedett, hogy a mindenés cselédszerződések olyan munkákra irányulnak, melyek a szerződések két különös csoportján kívül esnek, ezért a szolgálati idő végének meghatározására az általános csoportba tartozó szerződésekre meghatározott időpontot kell alkalmazni.

A cseléd munkaszolgáltatása a szolgálati idő alatt úgy is megváltozhatott, hogy az a szerződése csoportjellegét megváltoztatta. Mivel a cselédtörvény szerint a cseléd nem volt kötelezhető más munkára, mint amire szerződött, ezért munkaszolgáltatását csak egyetértésével lehetett megváltoztatni. Ekkor új szerződés keletkezett, és az abban foglalt munka alapján kellett a szolgálati viszony végződését is megállapítani.

19 ZELENKÁ ISTVÁN: A gazdasági cselédek szolgálati ideje (Az 1935. II. tc. kapcsán), *Miskolci Jogászetlet*, 1935/5–6. szám, 112–126.

Zelenka e fejtegetéseit a *Miskolci Jogászélet* következő számában folytatta,²⁰ ahol azzal a problémával foglalkozott, amikor év közben került sor éves szerződési kötéseire, hiszen a szerződési viszony végének törvény általi meghatározása folytán e jogviszonyok egy évnél hosszabbak vagy rövidebbek is lehetnek. Zelenka a ténylegesen egy évre szóló szerződéseket rendes, az egy évnél hosszabb vagy rövidebb időre szólókat pedig rendkívüli szerződéseknek nevezte.

A nagyívű tanulmány harmadik, befejező részében Zelenka a rendes szerződések további csoportosítási lehetőségeit vázolta fel aszerint, hogy azok ténylegesen egy vagy több évre szóltak.²¹ A különféle lehetőségek felsorolása után arra a megoldásra jutott, hogy a csonka esztendő kényszerítő jelleggel teljes esztendőre nyer kiegészítést, így a rendes gazdasági cselédszerződések szerződési időtartama a valóságban egy vagy több esztendőnek számít. A rendkívüli szerződések elemzését Zelenka a folytatásokban megjelent tanulmányának egy kötetben való kiadásában ígérte, e kötet azonban nem jelent meg.

II.2. Jogelméleti művek

Egyetemi magántanári értekezését Zelenka a közjog és a magánjog dualizmusának kérdéséről írta. Ez a munkája monográfia formájában is kiadásra került,²² melyben a szerző Hans Kelsennek a közjog és magánjog dualizmusát tagadó elméletét vizsgálja.

A közjog és a magánjog elhatárolására szolgáló ismérvek egyik csoportja az érdekvédelem (magán-, illetve közérdek védelme) alapján különíti el egymástól az alapjogágakat, a másik csoportja pedig a jogviszonyban álló felek hatalmi pozíciója (mellé-, ill. alá-fölérendeltség) alapján. Kelsen szerint minden jogviszony alanyai jogosultak és kötelezettek, és a magánjog területén is megfigyelhető, hogy az egyik személy akarata uralkodik a másik felett. Az állam pedig éppen úgy köteles betartani a jogszabályokat, mint a magánszemélyek. A közjogi jogügylet mint közjogi jogviszonyt létesítő akaratnyilatkozat a magánjogi jogügylettel mint magánjogi jogviszonyt létesítő akaratnyilatkozattal azonos szerepkört tölt be, hiszen a közjogi akaratnyilatkozat sem eredményezi jogszabály keletkezését.

Zelenka szerint azonban a valóságban fennálló viszonyokat a jog változtatja jogviszonnyá, így a viszonynak a tartalma, a valóság is a jog területére kerül, jogi tartalma lesz, eszmeivé válik, és nem marad pusztán tényleges állapot. A jog a valóságban fennálló társadalmi viszonyt általánosságban jogviszonnyá minősíti, ezen belül pedig a jogviszonyt tartalom szerint, tehát a kötelezettség és jogosultság

20 ZELENKÁ ISTVÁN: A gazdasági cselédek szerződési ideje (Az 1935. II. tc. kapcsán) (folyt.), *Miskolci Jogászélet*, 1935/7–8, 143–156.

21 ZELENKÁ ISTVÁN: A gazdasági cselédek szerződési ideje (Az 1935. II. tc. kapcsán) (folyt.), *Miskolci Jogászélet*, 1935/9–10, 200–215.

22 ZELENKÁ ISTVÁN: *A közjog és magánjog dualizmusának problémája*, Fekete Pál és Társai, Miskolc, é. n. 178.

szerint határozhatjuk meg közelebből és sorolhatjuk további csoportokba. Így egy társadalmi viszony, ha jogi szabályozás alá kerül, jogviszonynak, ezen belül pedig például zálogjogi jogviszonynak minősül. A jogi tartalom szerint még közelebből meg lehet határozni a jogviszonyt, például a zálogjogi jogviszonyon belül megkülönböztethetünk kézi- vagy jelzálogjogi jogviszonyt. Ez a minősítés a jogosultságot és a kötelezettséget megállapító jogszabállyal való kapcsolat alapján lehetséges. Így az általánosságban minősített jogot minősítjük közelebből közjoggá és magánjoggá, és a közjogi vagy magánjogi jogviszonyban való cselekvést közjogi vagy magánjogi cselekvéssé. A jogszabálynak ugyanis a tartalma is jogi tartalom, a különbözősége pedig jogi tagozódást eredményez, ami különböző jogi magatartást jelez.

A közjogi cselekvések pedig már eleve elrendelt kötelezettség teljesítéseként jelentkeznek, mintegy kívülről kapcsolódva a létesülő vagy már fennálló alapjogviszonyhoz, „ily különleges módon biztosítván megfelelő esetben a közjogi alapjogviszony minden körülmények között való létesítését, a bármiképpen keletkezett közjogi alanyi jog gyakorlását és érvényesítését, vagyis a közjogi jogszabályok (tárgyi jog) konkretizálódását, a közjogi életjelenségek mindenképeni megvalósulását”.²³ A magánjogi jogviszonyok esetében a kötelezettségi többletelem a jogviszonyok megvalósulásának biztosítékaként nem mutatható ki.

Zelenka szerint az alanyi jogok érvényesítésével kapcsolatban is alapvető különbség jelentkezik a köz- és magánjog között. Míg a magánjog területén a végrehajtást, a jog érvényesítését mindig bírósági eljárásnak kell megelőznie, a közjog területén a jog érvényesítése mintegy önbíráskodás keretében a hatóság rendelkezése folytán történik. Mindezek alapján Zelenka a „jogszerkezeti elemek fennforgása révén” is különbséget tesz közjog és magánjog között.

Ezek után tér át a közjog és a magánjog érdekelmélet alapján történő elhatárolásának a kérdésére. Kelsen ugyanis a két jogág közötti különbséget az érdekelmélet alapján is tagadta. Szerinte ugyanis bár a közjog elsősorban a közérdeket védi, egyúttal magánérdeket is szolgál, a magánjog pedig bár a magánjogviszony megvalósulását mozdítja elő, közérdeket is véd, amennyiben közösségi érdek az, hogy adott esetben mindenki hasonló magánjogi jogvédelemben részesüljön.

Zelenka szerint azonban a társadalom a köz-, illetve a magánérdekre tekintettel alkot közjogi vagy magánjogi jogszerkezeti formának megfelelő jogszabályt. Szerinte Kelsen alapvető hibája, hogy a jog egységes szemlélete miatt távol tartja a jogtól, és nem ismeri el joginak mindazt, ami a jog egyes területeit megkülönbözteti egymástól. Kelsen szerint ugyanis az egységes sajátosságok azok, amelyek elválasztják a jogi relevanciával rendelkező jelenségeket azoktól, amelyeknek nincsenek jogi vonatkozásai. Zelenka szerint azonban a jog különböző területein is lehetnek olyan jellegzetes sajátosságok, melyek elválasztják egymástól a jogi életjelenségeket a nem jogi életjelenségektől. A „társadalom közjogi jogérzete vagy magánjogi jogérzete” alapján pedig közjogi vagy magánjogi jogszabályok születnek, melyek különbözősége az alanyi jogok körében is megmutatkozik.

23 ZELENKÁ: i. m. (22. lj.), 91.

Mivel a közjogi jogviszonyok megvalósulását egy kívülről hozzákapcsolódó kötelezettségi elem biztosítja, s a jogosult állami szervvel szemben álló magánszemély csak utólag – miután a másik fél már vele szemben a végrehajtást eszközölte – fordulhat bírósági védelemért, ezért a „közületi személy” mégis felsőbbrendű a vele szemben álló magánszeméllyél.

Kelsen szerint az érdekelmélet a kötelezettség nyilvánvaló egyformasága miatt sem alkalmas a közjog és a magánjog elhatárolására. Zelenka szerint azonban a közjogi kötelezettség nem teljesítése esetén a kényszereszköz, a végrehajtás feltétlen alkalmazása következik be. Magánjogi kötelezettség nem teljesítése esetén viszont a jogi kényszereszköz alkalmazásának csak a lehetősége van megadva. A készülő jogszabályok esetében a közérdeket vagy magánérdeket védeni szándékozó „társadalmi közjogi vagy magánjogi jogérzet” képezi a joganyag alapját, amely a jogszerkezeti formában is megnyilvánul. A közjogi vagy magánjogi jogszerkezetnek megfelelő joganyag pedig azáltal válik élő joggá, hogy maga mögött tudja a „társadalom közjogi vagy magánjogi jogérzetét”.

Kelsen szerint a közjogot és a magánjogot egyedül azon az alapon lehet megkülönböztetni, hogy a magánjog területén a kötelezett részvételével keletkezik jogi kötelezettség, a közjog területén pedig nem. Ezt a mozzanatot pedig nem jogi, hanem kizárólag politikai tényezőnek tekinti. Zelenka szerint azonban a magánjog területén is vannak olyan egyoldalú jogügyletek, melyek az érintett személy részvétele nélkül keletkeztetnek kötelezettséget. Ezenkívül a két jogág között leginkább az a sajátosság tesz különbséget, amely a közjogi jogviszonyok megvalósulását kötelezővé teszi. Ez pedig nem jogpolitikai, hanem jogszerkezeti különbség. Mindezek alapján Zelenka végső következtetése az, hogy a „jognak közjogi és magánjogi területre tagozódása nemcsak hogy feltalálható, és pedig elvont jogszerkezeti alapon, hanem egyben a jog lényegéből folyóan szükségszerű is, miért is ott, ahol a jognak ez a tagozódása nem volna feltalálható, aligha volna lehetséges a jogtudomány alapján állva jogról beszélni, s még kevésbé egy ilyen állapotot a jogtudománnyal igazolni”.²⁴

Zelenka a magántanári képesítés megszerzése érdekében írta e dolgozatát. Mint az fentebb már említésre került, a közjog és magánjog elhatárolásának témáját Krisztics Sándor pécsi professzor jelölte ki számára. Zelenka korábban *Alkot-e a bíró jogszabályt jogalkalmazó tevékenysége közben?* címmel kívánta megírni egyetemi magántanári értekezését. Amikor pályafutása végén a budapesti egyetem könyvtárában dolgozott, ennek a tervezett értekezésének jelentette meg két fejezetét.²⁵ Ebben az írásában ugyanis arra a kérdésre kereste a választ, hogy a jogegységi határozatok meghozatala jogszabályalkotásnak minősül-e. Úgy vélte, hogy a jogegységi határozatok nem minősülnek jogszabálynak, hanem azok lényegében az adott ügyben

24 ZELENAKAI: i. m. (22. l.), 175–176.

25 ZELENAKAI ISTVÁN: A jogegység érdekében hozott bírói határozatok lényegének vizsgálata polgárjogi jogszabályaink keretében (Két fejezet egy hosszabb, kéziratban levő tanulmányból), in: *Az Egyetemi Könyvtár évkönyvei: Annales Bibliothecae Universitatis de Rolando Eötvös Nominatae* 2 (1964), 255–265.

eljáró bíróságoknak a jogszabályok elvi alkalmazhatóságának vizsgálatát helyettesítik, és így elvi ítéleteknek tekinthetők.

A tervezett egyetemi magántanári értekezéséből merített gondolatokat Zelenka a *Hozzászólás a jogszabályi jogszabályértelmezés kérdéséhez* című szemle cikkéhez is,²⁶ melyben Szabó Imrének ahhoz a megállapításához fűzött megjegyzést, amely szerint a jogszabályalkotó a jogszabályt értelmező jogszabály megalkotásakor köteles a jogszabály értelmezésére vonatkozó általános szabályokat betartani, nehogy jogszabály-értelmezés címén új jogszabályt alkosson visszaható erővel. Szabó a jogszabályi jogértelmezést a rendes jogértelmezés körébe helyezte el. Zelenka szerint a jogértelmezés a jogalkalmazás részét képezi, a jogszabályi jogértelmezés azonban a jogalkotás körébe tartozik. Így a jogszabályt értelmező jogszabály a jogszabályok különleges fajtái közé sorolandó, azt a jogszabály-értelmezés körében csak megfelelő korrekcióval lehet említeni.

Zelenka István műveiből arra lehet következtetni, hogy jól tudott németül, hiszen Kelsen műveit eredetiben tanulmányozta. Bár kevés művet hagyott ránk, azok pontosan tükrözik jogi gondolkodásának főbb jellegzetességeit: a gyakorlati megközelítést, a jogintézmények egymástól való elhatárolására és kategorizálására való törekvést. Mindez pedig az általa is oktatott római jog mélyebb ismeretére utal. A Miskolci Evangélikus Jogakadémia utolsó dékánjának műveiben így pályafutásának egyes állomásai is világosan kimutathatók.

---

26 ZELENKÁ István: Hozzászólás a jogszabályi jogszabályértelmezés kérdéséhez, *Jogtudományi Közöny*, 1971/3–4., 191–192. A kéziratot a szerkesztő jelöli meg forrásként, és hozzáteszi, hogy az az Egyetemi Könyvtár kéziratárában megtalálható.

ZSEDÉNYI BÉLA*

1894–1955

Szegő Attila festménye (2019)

---

* Írta: Raisz Anikó PhD, DEA, igazságügyi minisztériumi közigazgatási államtitkár és egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet.

I. ZSEDÉNYI BÉLA ÉLETÉNEK SAROKPONTJAI

■ Dr. Iócsai Zsedényi Béla professzor életéről, jelentős részben államfői tevékenységének köszönhetően, sok más jogakadémiai professzorhoz képest többet tudhatunk.¹ Erre is tekintettel jelen fejezetben elsősorban tanítványa, a Miskolci Evangélikus Jogakadémia közjog, politika és nemzetközi jogi tanszékének székében őt követő Boleratzky Lóránd gondolatcsomópontjai² mentén haladva mutatjuk be a professzor életének néhány meghatározó momentumát.³

1. *Dicső elődök.* Zsedényi professzor életútjának ismertetése előtt, annak jobb megértése érdekében érdemes felhívni a figyelmet unokabátyjára, Zsedényi (Pfannschmidt vagy Pfannscmied)⁴ Edére, aki 1859-ben bátor kiállást mutatva követelte az evangélikus egyház autonómiáját megszüntető császári pátenst visszavonását és a szabadon választandó zsinat összehívását. Mindezekért cserébe súlyos börtönbüntetésre ítélték, megfosztották nemesi és udvari tanácsosi címétől, valamint nyugdíjától is. Szerencséjére utóbb büntetését enyhítették, a császári pátenst visszavonták. Személyét korában nagy elismerés övezte.⁵

2. *Születése és iskolái.* Zsedényi Béla a ma Romániához tartozó Aknasugatagon született 1894. április 5. napján. Gimnáziumi tanulmányait Nagyszebenben, illetve Máramarosszigeten végezte. Jogi tanulmányait a máramarosszigeti református jogakadémián kezdte, és a budapesti tudományegyetemen fejezte be *summa cum laude* minősítéssel. Magas szintű nyelvtudásának köszönhetően diplomáciai állományba került, ilyen irányú karrierjét azonban a nagy háború (későbbi elnevezéssel első világháború) megakasztotta.⁶

1 Életművének feldolgozásáról többek között lásd BOLERATZKY Lóránd: Dr. Zsedényi Béla emlékére, in: *Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira* (szerk.: Schneller Károly – Boleratzky Lóránd), Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1995. 97–102.; BOLERATZKY Lóránd: *Életformálók*, 45–54.; Csíki Tamás (szerk.): *Tanulmányok Zsedényi Béla születésének 100. évfordulója tiszteletére*, Miskolci Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1995; GANTNER Péter: *Egy elfelejtett államfő: Zsedényi Béla életpályája*, IAT, Budapest, 2008; JÓNÁS Károly – VILLÁM Judit: *A Magyar Országgyűlés elnökei 1848–2002*, Argumentum, Budapest, 2002. 319–323.; RUSZOLY József: *Három borsodi örökgyógyó: Palóczy László – Szemere Bertalan – Zsedényi Béla: Tanulmányok és dokumentumok*, Felsőmagyarország, Miskolc, 1992; RUSZOLY József: Zsedényi Béla emlékezete, *Hitel* 1995/december, 44–55.; RUSZOLY József: Zsedényi Béla politikai pályafutása a „debreceni feltámadásig”, *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Acta Juridica et Politica* 50, 1996.

2 BOLERATZKY: Dr. Zsedényi Béla..., 97–102.; valamint BOLERATZKY: *Életformálók*, 45–54.

3 Jelen fejezet megírásának fontos kiindulópontját képezte továbbá azon átfogó kutatómunka, forrásgyűjtés, illetve ismeretterjesztés, amelyet Szilágyi János Ede az eperjesi, illetve miskolci jogakadémia kulturmunkássága, professzorai szellemi öröksége kapcsán 2015-től kifejtett.

4 RUSZOLY: *Három borsodi örökgyógyó...*, 120.

5 BOLERATZKY: Dr. Zsedényi Béla..., 97.; valamint BOLERATZKY: *Életformálók*, 45–46.

6 BOLERATZKY: Dr. Zsedényi Béla..., 98.; valamint BOLERATZKY: *Életformálók*, 47–48.; RUSZOLY: Zsedényi Béla politikai pályafutása..., 3.

3. *Katonaság és Trianon.* Zsedényi Béla 1914-ben a tiroli vadászrezredhez jelentkezett. A háború során megsebesült, főhadnagyi rangot ért el⁷ (később pedig századosi rangot kapott), és magas szintű katonai szolgálataiért több kitüntetésben is részesült.⁸ A háború után Komárom főjegyzője lett, az országcsonkítást követően a csehszlovák állameszme elleni izgatás címén azonban letartóztatták és internálták Prágába, majd Theresienstadtba. Komáromból történt kiutasítását követően Tolcsvára költözött, és gazdálkodásba fogott olaszlisztkai birtokán. Élete e szakaszának fontos fejleménye, hogy 1924-ben a johannita rend tiszteletbeli lovagjává nevezték ki, és a rend nyakkeresztjét és csillagát adományozták neki.⁹

4. *Tudományos pályafutás.* Zsedényi Béla miskolci pályafutása 1925-ben vette kezdetét (az akkori Miskolc, Hunyadi u. 10. szám I. emeletén lakott),¹⁰ amikor is a Miskolci Evangélikus Jogakadémia Közjog, Politika és Nemzetközi Jogi Tanszékére került, Maléter Istvánt váltva.¹¹ E tanszék szimbolikus jelentőséggel is bírt a Jogakadémia számára, ugyanis e tanszék az aradi vértanú, Dessewffy Arisztid nevét viselte.¹² A Jogakadémián rendes tanári kinevezést 1928. szeptember 20. napján nyert a pécsi egyetemen való habilitációja nyomán.¹³ A Jogakadémián a bevezetés a jog- és államtudományokba, a magyar közjog, a nemzetközi jog, valamint a politika című tárgyak oktatója. „Közjogi előadásai lenyűgözőek voltak” – emlékszik vissza rá egykori, talán leghíresebb tanítványa, Pólay Elemér.¹⁴ A vidéki Magyarország első jogtudományi folyóiratának, a Bruckner Győző által alapított *Miskolci Jogászelet*nek 1937-ben, illetve 1938-ban felelős szerkesztője.¹⁵ A Magyar Külügyi Társaság választott rendes tagja.¹⁶ Érdekesképpen jegyezzük meg: Zsedényi Béla mint az ország államfője érte el azt, hogy a jogakadémián a női hallgatók képzése biztosítva legyen.¹⁷ A Jogakadémiáról 1944-ben ment nyugdíjba.¹⁸ Tudományos munkásságát részleteiben alább, a tanulmány következő részében mutatjuk be.

7 BOLERATZKY: Dr. Zsedényi Béla..., 98.; valamint BOLERATZKY: *Életformálók*, 48.

8 BRUCKNER (szerk.): *A Tiszai Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1940–41. tanévi Almanachja*, Ludwig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1941. 26–27.

9 BOLERATZKY: Dr. Zsedényi Béla..., 98.; valamint BOLERATZKY: *Életformálók*, 48.

10 BRUCKNER (szerk.): *A Tiszai Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1940–41. tanévi Almanachja*, 27.

11 BOLERATZKY: Dr. Zsedényi Béla..., 98.; valamint BOLERATZKY: *Életformálók*, 48.

12 BRUCKNER: Előszó, in: *Emlékkönyv az ágostai hitvallás négy százados évfordulója ünnepére*, ifj. Ludwig és Janovits Könyvnyomdája, Miskolc, 1930. XII.

13 RUSZOLY: Zsedényi Béla politikai pályafutása..., 58.

14 Pólayt idézi RUSZOLY: *Három borsodi örökhatyó...*, 124.

15 BRUCKNER (szerk.): *A Tiszai Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1940–41. tanévi Almanachja*, 26–27.

16 BRUCKNER (szerk.): *A Tiszai Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1940–41. tanévi Almanachja*, 27.

17 BOLERATZKY Lóránd: Emléktábla a volt miskolci jogakadémia falán, in: *Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira* (szerk.: Schneller Károly – Boleratzky Lóránn), Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1995. 20.

18 BOLERATZKY: Dr. Zsedényi Béla..., 98.; valamint BOLERATZKY: *Életformálók*, 48.

5. *Közéleti szerepvállalása.* Zsedényi Béla széles körben fejtett ki közéleti tevékenységet, amelynek jelen keretek között csak összefoglalására vállalkozhatunk. Számos világi tisztségben segítette az evangélikus egyházat küldetése végrehajtásában; így volt a Tiszai Evangélikus Egyházkerületnek előbb helyettes jegyzője, később pedig világi főjegyzője, illetve vállalt meghatározó szerepet az 1934–1937-es evangélikus zsinat munkájában.¹⁹ A helyi, miskolci politikai közéletnek is aktív szereplője volt: 1930-ban városatya lett független demokrataként, és ezen tisztségéhez kötődően, több más mellett, a város jogügyi szakbizottságának is tagja lett.²⁰ Pártjától eltávolodott ugyan pár év múlva, azonban a városi közgyűlésnek 1944-ig tagja maradt.²¹ Zsedényi nem csak városatyaként, de újságírói, illetve újságszerkesztői tevékenységén keresztül, mint a *Felsőmagyarország* (1933–1935), majd a *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap* (1939–1944) főszerkesztője is a városi közélet fontos tényezője volt.²² A sajtóval és sajtótudománnyal egyébiránt más vonatkozásokban is kapcsolatba került: tagja a Magyar Sajtókamarának és választott rendes tagja a Magyar Sajtótudományi Társaságnak.²³ Lényegében sajtómunkásságának kalandos befejezése vezetett át országos politikai karrierjéhez. Zsedényi Béla ugyanis 1944 áprilisában, lapjának betiltásakor bujkálni kényszerült,²⁴ amely bujkálásnak ugyanezen év októberében letartóztatás, majd Szilvásváradra történt internálása vetett véget. Szerencsére 1944 novemberében innen sikerült megszöknie és elrejtőznie (nem mellékesen Miskolcon, a Jogakadémia titkáránál).²⁵ E ponttól életében komoly fordulat következett be azáltal, hogy 1944. december 21-én az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnökévé választották Debrecenben, 1945. január 26. napján pedig az államfői tevékenységet ellátó Nemzeti Főtanács elnöke lett.²⁶

A Debrecenből átköltözött Ideiglenes Nemzetgyűlés első budapesti ülésén, 1945. szeptember 5. napján elmondott házelnöki beszéde jól tükrözi a sorsfordító időkben vallott politikai ars poeticáját, amely a jelen kor emberének is fontos üzenetet hordoz: „A demokrácia, melynek megalapozása ennek a nemzetgyűlésnek a feladata, nem egyenruha, melyet készen kapva, egyszerűen felhúzunk magunkra. A demokrácia

19 BOLERATZKY: Dr. Zsedényi Béla..., 98.; valamint BOLERATZKY: *Életformálók*, 53.

20 RUSZOLY: Zsedényi Béla politikai pályafutása..., 11–12.

21 RUSZOLY: Zsedényi Béla politikai pályafutása..., 58.

22 Újságírói, illetve -szerkesztői tevékenységéről részleteiben lásd RUSZOLY: Zsedényi Béla politikai pályafutása..., 4–43., 58–63.; valamint RUSZOLY: Zsedényi Béla és a Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap, in: *Miskolc a millezcentenáriumi évében 2.* (szerk.: Dobrossy István), BAZ Megyei Levéltár Kiadványa, Miskolc, 1997. 373–382.

23 BRUCKNER (szerk.): *A Tiszai Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1940–41. tanévi Almanachja*, 27.

24 „Zsedényi Miskolci zsidóbaratsága közismert volt”; RUSZOLY: Zsedényi Béla politikai pályafutása..., 60. Például 1939-ben a zsidó felelős szerkesztőtől, Fehér Ödöntől átvette a *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap*ot. Mindezt annak érdekében tette, hogy – több más mellett – segítse a „lap munkatársainak és munkásainak anyagi egzisztenciáját”; RUSZOLY: Zsedényi Béla politikai pályafutása..., 59–62.

25 BOLERATZKY: *Életformálók*, 48.

26 BOLERATZKY: Dr. Zsedényi Béla..., 99.; valamint BOLERATZKY: *Életformálók*, 48–49.

politikai, társadalmi és gazdasági életrendet jelent, melyet magunknak kell megtervezni és elkészíteni!, féltő gonddal, nagy szakértelemmel és messzire látó óvatossággal. A nemzet legjobb munkásait kell igénybe vennünk ehhez a feladathoz, mert a demokrácia ruhájának nemcsak újnak kell lennie, hanem illenie is kell a magyar nép testére. Ez pedig nem könnyű feladat, mert a magyar népnek még sohasem volt ilyen ruhája! Magyar bajok, magyar sebek, magyar célok és magyar álmok szerint kell megterveznünk ezt a demokráciát, melyre Nyugat és Kelet csak példát adhat nekünk, de mintát sohasem!”²⁷ „Zsedényi Béla tizenegy hónapos államfői működése alatt a demokrácia megmentésére tett kísérletet az egyre jobban elhatalmasodó önkénnyel szemben”²⁸ – foglalja össze aktív államférfiúi útját Boleratzky Lóránd.

Országos politikai ténykedésének mintegy zárómomentumaként Zsedényi Béla bekerült az 1945–1947. évi nemzetgyűlésbe is, ahol is „polgári álláspontjának adott hangot; [...] régi közjogászai eszközökkel lépett föl, hogy az akkori átmeneti helyzet inkább egy nyugati orientációjú polgári demokrácia irányába fejlődjék”.²⁹

Zsedényi életének és örökségének hiteles kutatója, Ruszoly József Zsedényi politikai meggyőződésének lényegét a következőkben ragadta meg:³⁰ legitimizmus, amely „elismerte, sőt a vacuum juris elméletével alá is támasztotta a Horthy-rendszer ’közjogi provizóriumát’; konzervativizmussal vegyült liberalizmus [...], amely a parlamentarizmus és a széles körű népképviselőlet alapján szembeszállt mind a forradalmi, mind a magyarul szinte meg sem nevezhető parancsuralmi rendszerekkel: a nemzeti szocializmussal és a fasizmussal”. Mindezen túl Ruszoly József kiemeli még Zsedényi következetes szembeállását Trianonnal, vagyis hogy revizionista volt.

6. *A nemzet mártírja.* Miután politikai karrierje tarthatatlanná vált, Zsedényi Béla ügyvédként tevékenykedett, e minőségében is segítve másokon; neki köszönhetően került sor például Túróczy Zoltán püspök pertörlésére, illetve a fentebb már említett Kovács Tibor jogakadémiai titkár börtönből szabadulására.³¹ „Kémkedés, háborús és népellenes büntett miatt” 1950. május 24. napján letartóztatták Veres Pálné utcai irodájában, majd koncepció perben életfogytiglani fegyházra ítélték 1950. november 23. napján. Megfélemlítése, bántalmazása³² ellenére ártatlannak vallotta magát, a koncepció per áldozatai közül egyedülként. Előbb az Andrassy út 60. szám alatt,

27 [Zsedényi Béla] Elnök megnyitó beszéde az Ideiglenes Nemzetgyűlés budapesti összeülése alkalmából, in: *Nemzetgyűlési Napló (Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója)*, I. kötet, 1944. december 21. – 1945. szeptember 13., Athenaeum, Budapest, 1946. 36.

28 BOLERATZKY: *Életformálók*, 49.

29 RUSZOLY: *Három borsodi örökhagyó...*, 139.

30 RUSZOLY: Zsedényi Béla politikai pályafutása..., 59.

31 BOLERATZKY: Dr. Zsedényi Béla..., 99.; valamint BOLERATZKY: *Életformálók*, 49.

32 Mindezekről lánya egy interjúban számolt be, amelyben kitért későbbi börtönveinek szörnyűségeire is. Lásd a Magyarországi Evangélikus Egyház kisfilmjét: *Szibériai Passió*, 2001. Szerkesztő-riporter: FABINY Tamás, operatőr: SIBALIN György, rendező: HEVÉR Zoltán, <https://www.youtube.com/watch?v=4LLQQmpipNc>. Az interjú egy részletét átvette a Miskolci Egyetem jogakadémiai örökségét feldolgozó kisfilm is, és Boleratzky Lóránd jóvoltából további részletekkel egészítette ki: *Eperjesi–Miskolci Evangélikus Jogakadémia 1919–1949*, 2015, szerkesztő-riporter és rendező: SEREG

majd Vácott raboskodott.³³ 1955. február 8. napján halt meg, és a 301-es parcellában temették el titokban. Eljárása részleteit az Igazságügyi Minisztérium 1989-ben tárta fel, ekkor derült ki az is, hogy 1963. december 9. napján a Legfelső Bíróság döntésével már titokban sort került rehabilitálására.³⁴ Búcsúztatására és a 301. parcellában történő örök nyugalomra helyezésére 1990. december 20. napján Göncz Árpád köztársasági elnök, Antall József miniszterelnök és Szabad György, az Országgyűlés elnöke jelenlétében került sor.³⁵ Emlékét őrzi a miskolci városháza falán elhelyezett emléktábla, illetve a Miskolci Egyetem egyik jogász előadóterme is a nevét és reliefjét viseli.

Gantner Péter, Zsedényi Béla egyik életműírója az alábbiakban méltatja az egykori miskolci professzor történelmi jelentőségű államférfiúi tevékenységét: „Zsedényi Béla politikusként azért a független, szabad és polgári demokratikus Magyarorszáért harcolt, amely 1989-ben hosszú elnyomás és függő helyzet után létrejött. [...] Életében azonban az elképzeléseit nem tudta megvalósítani, a politikusi karrierje megtört, és végül őt magát is börtönbe vetették, ahol meg is halt. [...] Zsedényi Béla a magyar történelem, a magyar nép egyik kiemelkedő tragikus hőse. [...] Úgy gondoljuk, hogy emléke több tiszteletet érdemel, és emellett megérdemelné azt is, hogy a nép tudatában helyet kapjon. Értékelje és legyenek ismertek azok az erőfeszítések, amelyeket a magyar demokratikus fejlődés érdekében Zsedényi Béla az élete kockáztatásával és feláldozásával kifejtett.”³⁶

II. ZSEDÉNYI BÉLA TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

■ Jelen részben, a befogadó kötet témájához igazodva, pusztán Zsedényi Béla tudományos munkáinak vázlatos áttekintésére vállalkozhatunk,³⁷ újólág felhívjuk a figyelmet ugyanakkor arra, hogy mindezekon túl tetemes számú publicisztikai alkotás, illetve politikai szereplőként kiadott közlemény³⁸ is részét képezi szellemi örökségének. Tudományos munkásságának fontos miskolci kötődése, hogy azok jelentős részben a Miskolci Evangélikus Jogakadémián kifejtett tevékenységének

---

Péter, szerkesztő és producer: SZILÁGYI János Ede, operatőr és vágó: SZILÁGYI Zsolt, szerkesztő-asz-szisztens: GROMOVA Darja, https://www.youtube.com/watch?v=DFVsj_hUuszg

33 BOLERATZKY: Dr. Zsedényi Béla..., 99.; valamint BOLERATZKY: *Életformálók*, 49. V.ö. RUSZOLY: Zsedényi Béla politikai pályafutása..., 62.

34 BOLERATZKY: Dr. Zsedényi Béla..., 99–100.; BOLERATZKY: *Életformálók*, 50.

35 BOLERATZKY: *Életformálók*, 47. Rehabilitációjáról lásd még: RUSZOLY: *Három borsodi örökgyógyó...*, 189–193.

36 GANTNER: i. m. 257.

37 Tudományos közleményeinek formai sajátossága, hogy adott tanulmányát illetőleg annak némileg módosított változatát több formában (tudományos esszé, kismonográfia, szakcikk) is megjelentette.

38 Ezek elemzéséről lásd többek között: RUSZOLY: *Három borsodi örökgyógyó...*, 141–165.

eredményei. Zsedényi Béla tudományos alkotásainak rendszerezését önkényes alapon az alábbiak szerint végeztük el.

1. Zsedényi Béla megkerülhetetlen forrás *Miskolc kultúrtörténete* szempontjából, különösen az 1929-ben megjelent *Miskolc szellemi élete és kultúrája* című monográfiájának³⁹ köszönhetően, amelyről Ruszoly József is mint „maradandó alkotásról” emlékezik meg.⁴⁰ A városról, mint fenti életútjából kitűnik, nem a város szülőtteként értekezik, hanem kívülről jött, azonban hamar értékes tagjává váló értelmiségi városlakóként. „Miskolcra érkezve Zsedényi kijelöli új életterét: nemcsak természeti lényként teszi ezt, hanem tudós emberként: elsősorban a térség lényege érdekli, nem csupán földrajzi környezetként, hanem emberi, szellemi lakhelyként is: ‘a génius loci’, a hely szelleme foglalkoztatja elsősorban. [...]zt tanácsolja: egy városhoz csak jóindulatú akarással lehet közeledni. [...] A szeretet, mellyel a város felé fordul nem jelenti a sötét foltok kerülését, nem szépíti lakhelye arculatát, hanem reálsan festi meg.”⁴¹ Zsedényi vizsgálódásának lényegi kérdése, hogy „megfelel, vagy megfelelhet-e ez az avasaljai magyar metropolisz annak a hivatásának, hogy a felvidéki magyar szellemi élet gócpontja, melegágya, előbb vagy utóbb pedig, színes és nemes virágzásban gazdag üvegháza legyen?”⁴² Mindezen vizsgálódási irány kijelölése után három nagy részbe szedve veszi sorra Miskolc kulturális életét. Először Miskolc rövid történetét és földrajzi adottságait, majd a város szellemi életének és kultúrájának „talaját”, vagyis gazdasági helyzetét, társadalmát, felekezeteit, politikai életét és egyesületi életét. E második részben foglalkozik a *Nagy-Miskolc problémával*, amely probléma feszültségpólusa abból adódik, hogy habár Miskolc a trianoni országcsönkítást, vagyis a magyar kultúra jelentős zászlóvivő városainak elvesztését követően jelentőset lépett előre a csonkaországi városok sorában, az ország vezetése csekély figyelmet fordít rá.⁴³ E vonatkozásban fontos következtetése a későbbi államfőnek: „Az ország negyedik és a magyar vidék harmadik legnagyobb városa joggal követelhet érdeklődést, megértést és féltve ápoló gondoskodást szellemi élete és kultúrája iránt, nemcsak saját polgáraitól, hanem úgy az államkormánytól, mint a nemzet egyetemes közvéleményétől is, mert kultúrája, de a magasabb szellemi életre való törekvése is, ezen az előkelő őrhelyen, ma már saját érdekén túlmenő egyetemes nemzeti érdek”.⁴⁴ Munkája harmadik, a helyi „szellemi élet megnyilvánulásait” – így többek között a közoktatást, a könyvtárügyet, a múzeumokat, a sajtót, a színházat, a zenekultúrát, a tudományos életet, az egyetem gondolatát (!) és a jogakadémiát – sorra vevő részének talán legfontosabb következtetése nem más, mint hogy „Miskolc szellemi életének jövője sorsára [n]em közömbös, van-e és

39 ZSEDÉNYI Béla: *Miskolc szellemi élete és kultúrája*, Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat, Miskolc, 1929.

40 RUSZOLY: *Három borsodi örökhagyó...*, 124.

41 LEHOCZKY Alfréd: Génius loci – a „hely szellem”, in: *Tanulmányok Zsedényi Béla születésének 100. évfordulójára tiszteletére* (szerk.: Csíki Tamás), Miskolci Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1995. 9.

42 ZSEDÉNYI: *Miskolc szellemi élete...*, 8.

43 ZSEDÉNYI: *Miskolc szellemi élete...*, 37–38.

44 ZSEDÉNYI: *Miskolc szellemi élete...*, 40.

lesz-e a város közművelődési kérdéseiben közvélemény”.⁴⁵ Meglátása szerint ugyanis „a miskolci közvélemény ébredésére a város közművelődési kérdései terén azért is szükség van, mert a miskolci közművelődés számtalan problémáját s egyben a nyitott lehetőségek útján a köz- művelődés erőteljes előretörését is, csak a közvélemény serkentő, lendítő ereje oldhatja s valósíthatja meg. Mert ‘mai helyzetünkben komoly munka csak állami, vagy városi erővel és állami vezetés mellett fejthető ki.’ De az állami vezetés figyelmét, érdeklődését s gyakran bőkezűségét is, a legjobban és leghatékonyabban a közvélemény ébredése, hangja s ereje hívhatja fel.”⁴⁶ Végül a kultúra fejlesztésének szükségessége és időszerűsége kapcsán kitér Mikszáth Kálmán gondolataira is, felhíva a figyelmet arra, hogy „a kultúrában nincs nyugvópont, nincs szünet, nincs pihenés; magasságokat meghódító repülőgépekhez hasonlítható, ha motora leáll, bekövetkezik a zuhanás”.⁴⁷

2. Zsedényi Béla *elméleti munkái* közül kiemelkednek *A vacuum iuris* című,⁴⁸ illetve *A demokrácia válsága* című tanulmányai.⁴⁹

2.1. *A vacuum iuris* meglátásunk szerint a jog- és államelmélet határán, az alkotmányjog illetve nemzetközi jog egyfajta kiindulópontján helyezkedik el.⁵⁰ A ‘joghézaggal’, illetve ‘jogüres térrel’ foglalkozó tanulmány a magyar alkotmányos fejlődés két, Zsedényi idejében aktuális problémájára kíván választ találni. Nevezetesen ilyen volt egyrészt „a magyar állami életben és a magyar nemzeti jogrendszer egységében 1918-ban és 1919-ben beállott szakadás, amely az akkori idők körülményei között lehetetlenné tette, hogy a rekonstruáló erők a magyar alkotmány megszakadt jogfolytonosságát legitim uton állíthassák vissza”.⁵¹ Másik problémának a főkegyúri jog gyakorlása tárgyában kialakult helyzetet tekintette.⁵² Ezek elemzéséhez

45 ZSEDÉNYI: *Miskolc szellemi élete...*, 163.

46 ZSEDÉNYI: *Miskolc szellemi élete...*, 164.

47 Mikszáthnak a *Miskolci Szemle* 1928. 7–9. számában közölt gondolatait hivatkozva ZSEDÉNYI: *Miskolc szellemi élete...*, 164.

48 Kutatási eredményeit közreadta mind kismonográfia, mind pedig szacikk formában: ZSEDÉNYI: *A vacuum iuris* [I.], *Miskolci Jogászélet* 1928/3., 37–41.; ZSEDÉNYI: *A vacuum iuris* [II.], *Miskolci Jogászélet* 1928/4., 49–53.; ZSEDÉNYI: *A vacuum iuris*, *Miskolci Jogászélet* Könyvtára 30. szám, Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat, Miskolc, 1928 (a továbbiakban e kismonográfiára hivatkozunk). *Megjegyzés*: jelen tanulmányban a *Miskolci Jogászélet* folyóirat oldalszámait az adott évfolyam összoldalszámait alapján jelöltük meg.

49 ZSEDÉNYI: *A demokrácia válsága*, *Miskolci Jogászélet* Könyvtára 16. szám, Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat, Miskolc, 1926; ZSEDÉNYI: *A demokrácia válsága*, *Miskolci Jogászélet* 1926/5., 72–75.

50 Stipta István professzor e tanulmányt „jogelméleti jellegű, de közjog szempontból is releváns” közleményként határozta meg; STIPTA István: Zsedényi Béla alkotmányjogi nézetei, in: *Tanulmányok Zsedényi Béla születésének 100. évfordulója tiszteletére* (szerk.: Csíki Tamás), Miskolci Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1995. 19.

51 ZSEDÉNYI: *A vacuum iuris*, 25.

52 A főkegyúri joghoz kapcsolódó nézetei kapcsán egy vitája is kibontakozott Szontagh Vilmostal. Ennek kapcsán lásd: (a) ZSEDÉNYI: Molnár Kálmán Magyar Közjoga, *Miskolci Jogászélet* 1931/1., 1–9.; ZSEDÉNYI: *Molnár Kálmán Magyar Közjoga*, *Miskolci Jogászélet* Könyvtára 70. szám, ifj. Ludwig és Janovits Könyvnyomdája, Miskolc, 1931; (b) SZONTAGH Vilmos: Adalékok a magyar főkegyúri jog kérdéséhez és a jogfolytonosság problémájához, *Miskolci Jogászélet* 1931/3–5., 40–45.; (c) ZSEDÉNYI:

Zsedényi sorra vette a joghézag, illetve a kapcsolódó kérdések témáiban alkotó jogi gondolkodókat (Bentham, Thibaut, Jhering, Laband, Bergbohm, Zitelmann, Jellinek, Somló Bódog, Moór Gyula, Tuka Béla stb.), és a véleményét a logikailag teljesen zárt jogrendszer elméletének, illetve a joghézagokat elismerő, logikailag szabadjogi elméletek ütköztetése mentén alakította ki.⁵³ Meglátása szerint: „Az egységes nemzeti jogrendszer egy logikailag zárt fogalom, amely ha itt-ott hézagokat is sejtett [sic!], azok csak látszólag azok, s nem joghézag van mögöttük, hanem egy helytelen jogi norma. Valóságos joghézag csak egyetlen egy normában, az egységes nemzeti jogrendszer ama alapnormájában keletkezhetik, amely a legfőbb normaalkotó szervek megjelölésére hivatott és akkor áll elő, ha e szervek alkotmányszerűleg helyüket el nem foglalhatják vagy meg nem alakulhatnak, kötelességüknek eleget nem tesznek vagy megtagadják azokat.”⁵⁴ Ezt követően vizsgálta a fenti, valós joghézag okozta helyzet megoldásának lehetőségét, az új jog keletkezésének körülményeit: „Az a jog, amely e jog üres térben új jogként csírázik elő, szükségképen csakis illegitim uton állhat elő. Ezen a ponton kapcsolódik szorosán és elválaszthatatlanul egymásba a *vacuum iuris* és az illegitim jogkeletkezés.”⁵⁵ E ponton elemzi – nem mellesleg a jog fogalmának meghatározása mentén – azt is, hogy az államok megrázkódása, így különösen a forradalmak idején kialakuló *vacuum iuris* állapotában újonnan keletkező illegitim jogok közül melyik lesz majd az, amely egy új legitim jogrendszer alapját képezheti. Következtetése pedig, hogy a „*vacuum iuris* állapotából tehát, és mindenestre illegitim uton, az a jogi norma fogja megteremteni újra az új jogi rendet, amely először tudja maga mögé állítani a társadalom legerősebb fizikai hatalmát és az emberi cselekményekkel szemben való követelményeihez kényszeralkalmazással való fenyegetést is fűz. Ez lesz az új jogrend alapnormája, amely egyelőre ugyan még illegitim, de a huzamosabb időből, érvényesülésének az erejéből, a *concludens* faktumokból és a *consensus populiból* legitimitást meríthet.”⁵⁶ Zsedényi ezt követően megjegyzi, hogy „[u]gyanílyen szoros kapcsolat áll fenn végül a jogüres állapot és az illegitim jogkeletkezés között az államok keletkezésénél is. Az állam alakulása ugyanis legitim uton meg sem történhet.”⁵⁷ Majd e ponton behozza a nemzetközi jog szerepét is a helyzet rendezése kapcsán, nevezetesen: „Az államkeletkezéseknél azonban nem hagyhatjuk természetesen teljesen figyelmen kívül a nemzetközi jogot sem és tekintettel a jogfejlődés mai irányára számolnunk kell a nemzetközi jogrend primátusával is. A nemzetközi jog pedig a ténylegesség normatív erejét támasztja alá és legitimálja a sikerült államcsínyt, a győztes forradalmat és a tényleges

Vitás közjogi kérdések, *Miskolci Jogászélet* 1931/7–8., 47–53.; ZSEDÉNYI: *Vitás közjogi kérdések*, Miskolci Jogászélet Könyvtára 72. szám, ifj. Ludwig és Janovits Könyvnyomdája, Miskolc, 1931; (d) SZONTAGH: *A főkegyúri jog és problémaköre*, ifj. Ludwig és Janovits Könyvnyomdája, Miskolc, 1931.

53 ZSEDÉNYI: *A vacuum iuris*, 7–20.

54 ZSEDÉNYI: *A vacuum iuris*, 26–27.

55 ZSEDÉNYI: *A vacuum iuris*, 29–30.

56 ZSEDÉNYI: *A vacuum iuris*, 32–33.

57 ZSEDÉNYI: *A vacuum iuris*, 33.

hatalommal rendelkező jogbitorlót.”⁵⁸ E ponton a trianoni országcsönkítés sokkját átélő Zsedényi azonban nem állt meg, és kitér egy további fontos faktorra is, az erkölcsre: „Ama legerősebb fizikai hatalomban azonban, amely az egységes nemzeti jogrendszer előfeltétele, valamint abban a legerősebb fizikai hatalomban is, mely ’az emberi kulturközösség egészére való vonatkozása’ által az egységes nemzetközi jog legerősebb alapja, bent él és eleven energiaként működik mindenkor valami a legmagasabb nemzeti és erkölcsi ideálokból is és segítségére siet az erkölcsnek a nyers erőszakkal szemben. És ez az ethikai erő a századok terhes méhében már napvilágra készül.”⁵⁹ Zsedényi e tanulmánya később fontos kiindulási alapot képez más, alkotmányjogi írásaihoz is.

2.2. A *demokrácia válsága* című államelméleti tanulmányában a demokráciával egyrészt mint „bármely államformába beilleszthető társadalmi elvvel”, másrészt mint „államformával” foglalkozik. Tanulmányában egyfajta demokráciapropaganda-kritikát fogalmazott meg, vagyis azon tanokat bírálja, amelyek szerint a demokrácia minden kultúrára, minden időben a legtökéletesebb választás lenne. Mindez nem jelent Zsedényinél demokráciatagadást, hanem – több más mellett – azon nézeteinek a rendszerbe foglalását, hogy milyen feltételekkel és mire figyelemmel lehet jól működtetni a demokráciát. Mint alább olvasható, e fejtegetésében megjelenített gondolatai több ponton ma is serkentőleg hathatnak.

Az első világháború következtében beállott változásokat összegezve – nevezetesen, hogy míg a monarchiák száma drasztikusan lecsökkent, addig a demokratikus köztársaságok száma jelentősen nőtt – tanulmányát azon bevezető gondolattal indítja útjára, hogy „A demokrácia tehát a világháború eredményei következtében ’papíron’ hatalmas diadalt aratott”.⁶⁰ Ezt követően azonban komoly nehézségekre hívja fel a figyelmet: „De ez a térhódítás még sem tekinthető egységesnek, mert bár a fejlődés eme új formák felé mindenütt a demokrácia jegyében indult meg, maguk az átalakulások, vagy az átalakulást követő fejlődések oly újabb problémák csíráit és virágait is magukkal hozták, amelyek teljes kibontakozásuk esetén sírásói magának a győzelmes demokráciának is.”⁶¹ „A demokrácia válságának legelső, szembetűnő és érzékelhető oka az a csalódás [...]. Az emberiség valóban, a szabadság és az egyenlőség eszméinek a varázsa alatt, oly túlságos reményeket fűzött hozzá, amelyeknek a demokrácia csak igen kis hányadát volt képes beváltani és még azt sem minden feltétel nélkül. A demokrácia érdekében kifejtett propaganda a könnyenhívők előtt tetszetős és a legfenségesebb emberi szólalomokkal ígérte a demokrácia által elérhető boldogabb állami és társadalmi berendezkedést és kikezdté a tudomány évszázadok tapasztalatai alapján leszűrt megállapításait az államformák tekintetében. Egyedül üdvözítőnek a demokráciát hirdetve, azt a téves hitet vetette el, mintha az mindenütt és mindenkor a legmefelelőbb [sic!] államforma volna.”⁶² Zsedényi ezt követő

58 ZSEDÉNYI: *A vacuum iuris*, 34–35.

59 ZSEDÉNYI: *A vacuum iuris*, 35.

60 ZSEDÉNYI: *A demokrácia válsága*, 5.

61 ZSEDÉNYI: *A demokrácia válsága*, 6.

62 ZSEDÉNYI: *A demokrácia válsága*, 7.

megállapítása szintén megdöbbenően újszerűnek hat: „E tévhit, amelyet az emberek nagy többségének a lelkébe csakis eszméinek varázsereje által sikerült becsempészni, a realizálások alkalmával természetszerűleg összeomlott s így a beállott csalódás, mint lelki depressió még a valódi értékek értékét is vitássá tette. Mert a propaganda, mint mindig, az ideáltípusok jegyében indult meg, az élet és a valóság azonban reálítikusokat teremtettek. E típusok pedig, ahány demokratikus köztársaság alakult, annyi típusa a demokráciának, bár relatíve közelebb, vagy távolabb esnek is az ideáltípustól, eléggé távol esnek mind ahhoz, hogy bennük az ideáltípus bármely jellegzetessége is valóban megvalósultnak volna tekinthető.”⁶³

Zsedényi ezt követően rátér a demokrácia egy másik sajátosságának elemzésére is, vagyis az egész–többség viszonyára, Herodotosra utalva, „aki már régesrég megállapította, hogy a demokráciában összeségnek [sic!] a többséget tekintik. A többség azonban korántsem azonos az összességgel és az egészszel s így már eleve lehetetlenné válik a demokratikus köztársaságok alapelve, azaz az egyenlő részesezés a szuverén hatalomban. A kisebbségnek elvben legfeljebb *compromissum* révén lehetne kilátása a szuverén hatalomban való részesezésre.”⁶⁴ E ponton azonban nem éri be ennyivel: „Nyitva marad azonban még az a kérdés is, hogy tud-e valóban maga a többség is érvényesülni? A gyakorlat, azaz a modern demokráciák élete az ellenkezőt bizonyítja. Míg egyrészt a tényleges hatalom majdnem minden demokratikus köztársaságban egy néhány ember, egy elenyésző [sic!] kisebbség kezében összpontosul”.⁶⁵ „[A] demokratikus köztársaság lényege és valója is abban a néhány emberben testesül meg, akik a tényleges hatalmat bírják, tehát a kormányban.”⁶⁶

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy Zsedényi ezzel eltemette volna a demokráciát: „Az így uralomra jutott kisebbség e tényleges hatalma pedig, bár az egyenlőség eszméjét meghazudtolja ugyan, még mindig nem jelenti azt, mintha a demokratikus elv nagymérvű érvényesülése s a többség, sőt az összesség olykor közvetett, olykor közvetlen befolyása teljesen ki volna zárva. Mert bizonyos *iniciatívák*, a főbb irányok megjelölése, az ellenőrzés szerepe és a legközvetlenebb behatás a vezérek kiválasztása által még így is az összesség, illetve a többség kezében marad és a demokratikus köztársaság ily módon, de csakis a kellő előfeltételek mellett épp oly jó és alkalmas államformának bizonyul, mint a többi államforma, sőt némely kiválóbb tulajdonságában értékre felülmúlja a többieket. Az összesség, illetve a többség erősebb befolyását a hatalomra nagyban pótolja a sajtó is, amely a modern demokráciákban, liberális sajtótörvények uralma alatt, oly nagy hatalom, mely olykor mindennel felér. De egyben veszélyes is, mert szinte korlátlan lehetőségeket tár fel a szabadosság és a nagytőke érvényesülése előtt.”⁶⁷ A fentiek alapján végül Zsedényi a következőben fogalmazta meg saját demokrácianézetét: „A demokrácia épp oly jó államforma, mint a többi, de csakis a kellő előfeltételek mellett, amelyek a rend, a nyugalom, a biztos

63 ZSEDÉNYI: *A demokrácia válsága*, 7–8.

64 ZSEDÉNYI: *A demokrácia válsága*, 8–9.

65 ZSEDÉNYI: *A demokrácia válsága*, 9.

66 ZSEDÉNYI: *A demokrácia válsága*, 12.

67 ZSEDÉNYI: *A demokrácia válsága*, 11–12.

fejlődés, a jó erkölcsök, a homogén társadalmi viszonyok és az erény. A demokrácia tehát életképes s valóban egészséges, tevékeny és üdvös formaként, csakis az evolúció útján fejlődhet ki s legkevésbé alkalmas talaja épp a revolúció.”⁶⁸

Zsedényi e tanulmányának mondanivalója megjelenik *Az alkotmányjogi reformok politikai problémái* című tanulmányában⁶⁹ is. E tanulmányában – az *állam feladatának*,⁷⁰ illetve a *legitimitás elvének*⁷¹ meghatározása mellett – Zsedényi a parlamentek egy-, illetve kétkamarás rendszereit elemzi, ebből kifolyólag e tanulmánya átvezet immáron az alkotmányjogi írásaihoz.

3. *Nemzetközi jogi tárgyú munkájaként* érdemes kitérni az Eperjesi Kollégium sorsának elemzéséről írt tanulmányára.⁷² A tanulmány az egyháztörténet, egyházjog és nemzetközi jog határai mentén elemzi az Eperjesi Kollégium helyzetét, kiemelten pedig ennek jogi mibenlétét. Mindezt különösen arra tekintettel teszi, hogy a „területváltozások által érintett alapítványok sorsa a trianoni békeszerződéssel még koránt sem nyert a nemzetközi helyzet és a nemzetközi jog legújabb fejlődésben befejezést”.⁷³ A tanulmányban – többek között – kitér a Kollégium történetének főbb állomásaira, sorra veszi a békeparancs miatt az evangélikus egyházat ért veszteségeket is. Zsedényi nagy jelentőséget tulajdonít azon 1667. április 16. napján kelt szerződésnek a felső-magyarországi rendek és Eperjes városa között, amely már számolt azzal az eshetőséggel is, hogy „veszedelem idején” a Kollégiumot Eperjes városából biztonságos helyre vihessék át.⁷⁴ Tanulmánya érdemi részében az Eperjesi Kollégium jogi minőségét a következőkben ragadta meg: „oly magánjogi személyiségként szereplő, de egyben sui generis egyházi jellegű közhasznú intézet [...], amely mint intézetszerű alapítvány, az alapítványokra vonatkozólag érvényes jogszabályok és jogelvek uralma alatt áll”.⁷⁵ Ezt követően munkájában további fontos részeket szentel azon kérdéskörnek, hogy az államok közötti jogutódlásról miként „intézkedik”

68 ZSEDÉNYI: *A demokrácia válsága*, 15.

69 ZSEDÉNYI: *Az alkotmányjogi reformok politikai problémái*, in: *Emlékkönyv Berzeviczy Albert írói működésének félszázados évfordulója ünnepére*, Dunántúli Könyvkiadó és Nyomda, Pécs, 1925. 429–479.; ZSEDÉNYI: *Az alkotmányjogi reformok politikai problémái*, Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára 22. szám, Dunántúli Könyvkiadó és Nyomda, Pécs, 1925.

70 Az állam feladatát elemezve Magyarország esetében a következő következtetésre jut: „A magyar alkotmányjogi reformok megvilágításánál tehát [...] a magyar állam feladata: a magyar nemzeti akarat megvalósítása. A magyar nemzeti akarat pedig a magyar nemzet szabadságát és az ezeréves Magyarország visszaállítását követeli.” ZSEDÉNYI: *Az alkotmányjogi reformok politikai problémái*, 53.

71 Az alkotmányjogi reformok megítélésének központi kérdéskörként kezeli azok legitimitását, amelyet Zsedényi „a múlt iránti tisztelet érvényesüléseként” tekintett; ZSEDÉNYI: *Az alkotmányjogi reformok politikai problémái*, 18. A legitimitás e fajtája Zsedényi szerint „távolról sem megbénítója a fejlődésnek, hanem oly erős pillére a nagy nemzeti feladatnak, amely teljes kidőlése esetén megingatja magát a fundamentumot”; ZSEDÉNYI: *Az alkotmányjogi reformok politikai problémái*, 21.

72 ZSEDÉNYI Béla: *Az eperjesi ev. Kollegium nemzetközi sorsa és jogi személyisége*, *Miskolci Jogászélet* 1933/2–3., 13–22.

73 ZSEDÉNYI: *Az eperjesi ev. Kollegium nemzetközi sorsa...*, 17.

74 ZSEDÉNYI: *Az eperjesi ev. Kollegium nemzetközi sorsa...*, 15.

75 ZSEDÉNYI: *Az eperjesi ev. Kollegium nemzetközi sorsa...*, 20.

a nemzetközi jog. Többszintű, értékes elemzés után következtetésének lényege: „Érvényt kell szereznünk tehát ebben az esetben, teljes és tökéletes mértékben, a tételes jog szabályai és a jogelmélet jogelvei által is alátámasztott alapítói akaratoknak, amelyek értelmében jogaink az Ősi Kollégium vagyonára, – azoknak az intézményeknek a javára, amelyek az alapítói akarat célkitűzéseit szem előtt tartva magyar földön folytatják tovább a Kollégium ősi falai között e célkitűzések követésében megzavart működésüket, – kétségtelenül fennállanak.”⁷⁶

4. Zsedényi professzor tudományos munkásságának legnagyobb részét az *alkotmányjogi íráások* teszik ki, melyek főbb mondanivalóját jól tükrözi a magyar⁷⁷ alkotmányjog fejlődést áttekintő utolsó miskolci tudományos írása.⁷⁸ Ennek felvezetőjét *A vacuum iuris* kiindulópontját is jelentő, 1918–1919. évi történések jelentik, amely történelmi események miatt értelmezése szerint a magyar alkotmányjog terén a jogfolytonosság megszakadt, és amely miatt új jog a forradalmi állapot megszűnte után is csak illegitim úton keletkezhetett.⁷⁹ Az újonnan szervezett rendszer kapcsán sommás megállapítása az volt, hogy: „...az alkotmányjog legutóbbi fejlődéséből egész világosan megállapítható, hogy az a magyar nemzeti lélek, amely diadalmasan vívta meg a maga nagy harcát a baloldali forradalmakkal és a kommun pusztításában összeomlott állami jogrend romjain phönixmadárként elevenítette újra az ezeréves ősi magyar alkotmányt, a legújabb időkben magyar földön is meggyökeresedett és kiteljesedett parancsuralmi elgondolásokkal szemben is eredményesen vette fel a nagy harcot és az új kor új eszméinek értékes anyagát és mellőzhetetlen konzekvenciáit a magyar alkotmány bástyaiba illesztette be, illetve azok között számolta fel.”⁸⁰ Részleteiben az „ősi magyar alkotmány rekonstrukciója” mentén kiépülő alkotmányos berendezkedés húsz évét a három hatalmi ág vonatkozásában tekintette át. Meglátása szerint amíg a bírói és a végrehajtói hatalom⁸¹ kapcsán lényeges változás nem következett be, addig a törvényhozói hatalom s annak fontos eredőjét képező választói jog kapcsán azonban már jelentősebb változások is történtek.⁸² E „reformok rugójaként” a több mint egy évtized alatt kivívott titkos választójogot

76 ZSEDÉNYI: Az eperjesi ev. Kollegium nemzetközi sorsa..., 22.

77 Zsedényit egyébiránt nagyban foglalkoztatta a trianoni döntést követően elszakított területek alkotmányos berendezkedése is; ennek kapcsán lásd például: ZSEDÉNYI: *A csehszlovák köztársaság alkotmánya*, Miskolci Jogászélet Könyvtára 6. szám, Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat, Miskolc, 1925; ZSEDÉNYI: *A csehszlovák köztársaság alkotmánya* [I.], *Miskolci Jogászélet* 1925/6., 93–97.; ZSEDÉNYI: *A csehszlovák köztársaság alkotmánya* (II.), *Miskolci Jogászélet* 1925/7–8., 113–119.; ZSEDÉNYI: *A csehszlovák köztársaság alkotmánya* [III.], *Miskolci Jogászélet* 1925/9., 138–140.

78 ZSEDÉNYI: *A magyar alkotmányjog fejlődése 1918-tól 1938-ig*, Miskolci Jogászélet Könyvtára Új Sorozat 37. szám, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1939; ZSEDÉNYI: *A magyar alkotmányjog fejlődése 1918 óta*, *Miskolci Jogászélet* 1939/1–5., 5–14.

79 ZSEDÉNYI: *A magyar alkotmányjog fejlődése 1918-tól 1938-ig*, 3–4.

80 ZSEDÉNYI: *A magyar alkotmányjog fejlődése 1918-tól 1938-ig*, 12.

81 A végrehajtó hatalom kapcsán ugyanakkor fontos intézményként tekintett a kormány ‘kivételes felhatalmazására’, amely segítségével az válságos körülmények között a törvényhozói hatalom jogkörében eső kérdéseket rendeleti úton szabályozhatott; ZSEDÉNYI: *A magyar alkotmányjog fejlődése 1918-tól 1938-ig*, 11–12.

82 ZSEDÉNYI: *A magyar alkotmányjog fejlődése 1918-tól 1938-ig*, 4–10.

azonosította, amelynek valós vagy vélt „[v]eszedelemeivel szemben a törvényhozás egyrészt az államfői hatalom megerősítésében, másrészt a felsőház egyenjogúságának visszaállításában, végül pedig magában a választójogi törvényben keresett biztosítékokat”.⁸³ A kialakult választójogi rendszert ugyanakkor továbbra is jelentős kritikával illette: „Aggodalomra e tekintetben egyedül a választójogi törvény adhat okot a különböző választójogi rendszerek erőszakolt összekeverésével, a burkolt többes választójoggal és a választójogosultság előfeltételeinek bonyolult és nehezen áttekinthető felsorakoztatásával”.⁸⁴ Zsedényi Béla más alkotmányjogi írásai nagymértékben leképezik az összegző munkájában írt területeket, amennyiben jelentős részben a törvényhozói hatalom, illetve választójog⁸⁵ kérdései köré csoportosíthatók. A törvényhozói hatalmon belül tárgyalja a kormányzói intézményt⁸⁶ és a nemzetgyűlést felváltó Országgyűlést,⁸⁷ részleteiben foglalkozva annak felsőházával,⁸⁸ illetve képviselőházával is. A törvényhozásról írt munkái közül külön is érdemes nevesíteni a fentebb már említett *Az alkotmányjogi reformok politikai problémái* című, valamint *A törvényhatóságok képvisellete az országgyűlésben* című tanulmányát,⁸⁹ amely utóbbit mind a kortársai,⁹⁰ mind az utána jövők Zsedényi pályafutásának

83 ZSEDÉNYI: *A magyar alkotmányjog fejlődése 1918-tól 1938-ig*, 9.

84 ZSEDÉNYI: *A magyar alkotmányjog fejlődése 1918-tól 1938-ig*, 10.

85 Lásd különösen ZSEDÉNYI: A képviselőjelölés, *Miskolci Jogászélet* 1927/1., 1–7.; ZSEDÉNYI: A képviselőjelölés, *Miskolci Jogászélet Könyvtára* 21. szám, Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat, Miskolc, 1927; ZSEDÉNYI: *Új választójogot! (Választójogi reformtervek)*, Miskolci Könyvnyomda, Miskolc, 1931.

86 A kormányzó intézménye természetesen a végrehajtói hatalom oldaláról is vizsgálható, amint azt Zsedényi maga is megtette. A kormányzói intézmény elemzéséről lásd részleteiben: ZSEDÉNYI: A kormányzói jogkör kiterjesztése, *Miskolci Jogászélet* 1937/3., 81–107.; ZSEDÉNYI: A kormányzói jogkör kiterjesztése, *Miskolci Jogászélet Könyvtára Új Sorozat* 21. szám, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1937; ZSEDÉNYI: Üresedés és utódlás a kormányzói tisztségben, *Miskolci Jogászélet* 1937/4., 133–143.; ZSEDÉNYI: *Üresedés és utódlás a kormányzói tisztségben*, Miskolci Jogászélet Könyvtára Új Sorozat 23. szám, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1937; ZSEDÉNYI: A kormányzóválasztás, *Miskolci Jogászélet* 1938/3–4., 49–61.; ZSEDÉNYI: *A kormányzóválasztás*, Miskolci Jogászélet Könyvtára Új Sorozat 32. szám, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1938.

87 A parlamenti munka kapcsán írt, összehasonlító jogi kutatásokon alapuló tanulmányai: ZSEDÉNYI: A parlamenti munkamegosztás (I.), *Miskolci Jogászélet* 1929/3., 25–29.; ZSEDÉNYI: A parlamenti munkamegosztás (II.), *Miskolci Jogászélet* 1929/4., 38–43.; ZSEDÉNYI: *A parlamenti munkamegosztás*, Miskolci Jogászélet Könyvtára 48. szám, Standhaft József Könyvnyomdai Műintézete, Miskolc, 1929.

88 ZSEDÉNYI: Felsőházi javaslat, *Miskolci Jogászélet* 1925/4., 55–58.; ZSEDÉNYI: A felsőház új jogköre, Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára 41. szám, Fekete Pál és Társai Felsőmagyarországi Nyomdávállalat, Miskolc, 1938. ZSEDÉNYI: *A magyarhoni ág. hitv. ev. egyház főtisztviselőinek részvétele az országgyűlés felsőházában*, Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára 29. szám, Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat, Miskolc, 1926. Utóbbiról könyvismertetőt írt: TOMÁN Kálmán: A magyarhoni ág. hitv. ev. egyház főtisztviselőinek részvétele az országgyűlés felsőházában, *Miskolci Jogászélet* 1927/2., 27–28.

89 ZSEDÉNYI: *A törvényhatóságok képvisellete az országgyűlésben*, Miskolci Evangélikus Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára 30. szám, Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat, Miskolc, 1927.

90 SZEPESY Orbán: A törvényhatóságok képvisellete az országgyűlésben, *Miskolci Jogászélet* 1927/6–7–8., 100–101.

egyik kiemelkedő írásaként tartanak számon: „monográfiája e tárgykör legalaposabb, máig egyetlen jogtörténeti feldolgozása”.⁹¹

Ruszoly József professzor a fenti művek kapcsán állapítja meg Zsedényiről azt, hogy egy „elméletileg jól felkészült, problémaérzékes és nagy vitakészséget tanúsító, élvezetes, könnyed mégis tömör stílusban író fiatal jogtanár szerzői portréja bontakozik ki”.⁹² Hasonlóképpen értékeli a Zsedényi-örökséget Stipta István is, és hív fel annak ápolására: „Zsedényi Béla alkotmányjogi nézeteinek, tudományos törvénytudománygyalozattal foglalkozó műveinek áttekintését azzal zárhatjuk, hogy ezekből egy biztos kritikai érzékű, éles ítélőképességű [...] maradandót alkotó tudós képe bontakozik ki. A mai közjogtörténeti tudomány adós még életműve hiteles feldolgozásával, a jogi oktatás – különösen a miskolci – munkássága közvetítésével.”⁹³

5. Mindenképpen külön is érdemes nevesíteni Zsedényi *sajtótudományi írásait*, ugyanis ezirányú munkássága kifejezetten tükrözi a professzor nyitottságát, és e vonatkozásban Magyarországon úttörőnek is mondható, több más mellett azért is, mivel 1929-ben az országban elsők között indította útjára a sajtótudományi szemináriumot a miskolci evangélikus jogakadémián.⁹⁴ A *sajtótudomány létjogosultsága és feladatai* című tanulmányában⁹⁵ amellet érvel, hogy az akkorra politikai nagyhatalommá vált sajtó tudományos, egyetemi keretek között folyó vizsgálata immáron időszerű és megkerülhetetlen – külföldi (így német, amerikai, francia, olasz, lengyel) példára⁹⁶ – hazánkban is. A tanulmányban elemzi a sajtótudomány feladatait, más tudományterületekkel való kapcsolatát, belső tagozódását, illetve módszertani kérdéseit.

6. Zsedényi Béla tudományos írásai között találunk egy jól körülhatárolható *egyházjogi kört*⁹⁷ is, amelyek közül már csak terjedelme alapján is kiemelkedik talán a *Hierarchia és kyriarchia a magyarhoni ág. hitv. ev. egyház alkotmányfejlődésében* címet viselő tanulmánya,⁹⁸ amelyben a magyarországi evangélikus egyházra napjainkban is jellemző, egyházi és világi elemből álló rendszert elemzi, Boleratzky Lóránd sommás véleménye alapján a következőképpen: „a tanulmány a magyar protestáns egyházak sajátos nemzeti bélyegével, az egyházi és a világi elem egyházkormányzati érvényesülésének paritásával foglalkozik. Megállapítja, hogy a paritásban olyan

91 STIPTA: i. m. 22.

92 RUSZOLY: *Három borsodi örökhagyó...*, 133.

93 STIPTA: i. m. 23.

94 ZSEDÉNYI: *A sajtótudomány létjogosultsága és feladatai*, Miskolci Jogászélet Könyvtára 58. szám, ifj. Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1929. 25–26. Vö. BOLERATZKY: *Életformálók*, 48.

95 ZSEDÉNYI: *A sajtótudomány létjogosultsága és feladatai*; ZSEDÉNYI: *A sajtótudomány létjogosultsága és feladatai*, *Miskolci Jogászélet* 1929/9., 121–127.

96 ZSEDÉNYI: Az első nemzetközi sajtóügyi kutatóintézet, *Miskolci Jogászélet* 1929/8., 114–116.

97 ZSEDÉNYI: Beszámoló az Augustana Confessio négyszázados ünnepéről, *Miskolci Jogászélet* 1930/7–8., 101–110.; ZSEDÉNYI: Az alkotmány főkérdései az ev. zsinaton, *Miskolci Jogászélet* 1937/1., 1–6.; ZSEDÉNYI: Az új evangélikus egyházi törvények hatálybalépése, *Miskolci Jogászélet* 1938/1–2., 1–5.

98 ZSEDÉNYI: *Hierarchia és kyriarchia a magyarhoni ág. hitv. ev. egyház alkotmányfejlődésében*, in: *Emlékkönyv az ágostai hitvallás négyszázados évfordulója ünnepére*, ifj. Ludwig és Janovits Könyvnyomdája, Miskolc, 1930. 507–622.

egyházjogi elvet állítanak fel, amely mind elvi alakjában, mind gyakorlati megtestesülésben egyedülálló. Ez az alapelv a protestáns egyházak alkotmányának egyik sarktétele, nem a külföldi példák kópiája.”⁹⁹

7. Végezetül tudományos értékükre tekintettel kerülnek említésre Zsedényi professzor *emlékezeti írásai*, amelyekben megemlékezik Apponyi Albertről,¹⁰⁰ Jókai Móról,¹⁰¹ Concha Győzőről,¹⁰² Maléter Istvánról,¹⁰³ illetve Geduly Henrikről.¹⁰⁴

Zsedényi Béla életművének csupán vázlatos bemutatására vállalkozhatott a jelen írás. Mindazonáltal kijelenthetjük, hogy nemcsak államférfúi munkássága nyomán érdemes az utókor, s különösen a magyar jogászközösség figyelmére, de oktatói és tudományos tevékenysége okán is. Utóbbi 80-90 év távlatából is olyan lényeglátásra enged következtetni, amely mellett nem szabad szótlanul elmenni. Emlékét megőrző kutatóinak hála e néhány gondolattal ajánlom Zsedényi Béla alakját a mindenkori miskolci jogásznemzetségek figyelmébe.

99 Ezek elemzéséről lásd BOLERATZKY: Zsedényi Béla egyháztörténeti, egyházjogi munkássága, in: *Tanulmányok Zsedényi Béla születésének 100. évfordulója tiszteletére* (szerk.: Csíki Tamás), Miskolci Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1995. 29.

100 ZSEDÉNYI: Apponyi Albert gróf, *Miskolci Jogászélet* 1933/1., 1–2.; korábban is Apponyiról a *Miskolci Jogászélet* 1926/6. számában.

101 ZSEDÉNYI: Ünnepi beszéd Jókairól, *Miskolci Jogászélet Szépirodalmi Melléklete* 1925/2., 5–6.

102 ZSEDÉNYI: Concha Győző, *Miskolci Jogászélet* 1933/5., 45–46.

103 ZSEDÉNYI: Maléter István, *Miskolci Jogászélet* 1934/1., 1–5.; ZSEDÉNYI: *Maléter István*, A Tiszai. Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának Arcképcsarnoka, I. kötet – 1. szám, ifj. Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1934.

104 ZSEDÉNYI: Geduly Henrik, *Miskolci Jogászélet* 1937/2., 49–54.; ZSEDÉNYI: *Geduly Henrik*, A Tiszai. Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának Arcképcsarnoka, I. kötet – 4. szám, Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1937.

CSENGEY GUSZTÁV*

1842–1925

---

* Írta: Olajos István egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrár- és Munkajogi Tanszék.

A KÖLTŐ, PEDAGÓGUS, TEOLÓGUS ÉS JOGAKADÉMIAI TANÁR

■ Csengey Gusztáv Révkomáromban született, apja gazdatiszt volt. Az 1848-as forradalom idején már Pesten tartózkodtak, majd Pilisre, innen pedig 1849-ben Irsára költöztek, ahol az apja községi jegyző lett.

Gyermekkorát itt töltötte, itt járt iskolába. Középkolai tanulmányait Pesten kezdte, négy évig járt ide, majd apja javaslatára átíratkozott Sopronba (az apa Sopronban tanult). A városban tapasztalható élénk irodalmi élet hatására maga is verselni kezdett. Arany János költészetét annyira megszerette, hogy megkérte apját, hadd folytathassa tanulmányait Nagykőrösön.¹

1860-ban meg is látogatták a költőt, átíratkozott a város református gimnáziumába, ám már nem lehetett Arany tanítványa, mert a nagy példakép éppen akkor költözött Pestre, ahol a Magyar Tudományos Akadémia titkára lett.²

1862-ig tanult Nagykőrösön, ahol a költészet tudatos tanulmányozására, hazaszeretetre, minden elnyomás elleni gyűlöletre nevelték az ifjúságot. Az érettségi után – ez volt a gimnáziumban az első érettségi vizsga – hazautazott Irsára.

Itt írta meg egyik legismertebb versét (*A fogoly lengyel*), ami a lengyel forradalom kitörése (1863) után meg is jelent Pákh Albert lapjában, a *Vasárnapi Újság*ban. A vers újra felébresztette az olvasókban az 1848-as lelkesedést, és rendkívüli ismertséget hozott Csengey számára. Ettől kezdve Csengey Gusztávot a legnépszerűbb költők között tartották számon.³ A művet számos nyelvre lefordították, a lengyelek hálálak voltak: évekkel később Varsó polgármestere díszfogaton vitte Csengey Gusztávot a tiszteletére rendezett ünnepélyre. Ez a történet gyakran felbukkan a költőről szóló újabb értékelésekben, de feltehetőleg az irodalmi legendák közé utalható.⁴

Tanulmányait Pesten folytatta, a protestáns teológián. A karácsonyi szünetben készített egy humoros, illusztrált naptárt, amelyben kollégáit és tanárait gúnyolta ki. Mindenkinek tetszett, még „hittan és szentírás-magyarázat” tanárának, Ballagi Mórnak is, akinek jóvoltából a Heckenast Kiadó meg is jelentette, sőt a kiadó rábízta a *Gyermekbarát* és a *Házikincstár* című lapok szerkesztését is. A teológián 1865-ben tette le a kandidatúrát, majd 1866 őszén Németországba, Jénába ment, hogy ott folytassa a tanulmányait. Innen hozta haza a *Ballag már a vén diák* című, azóta is népszerű ballagódalt, amit a *Bursch-nótából* fordított le, illetve költött át. Hazatérése után letette a lelkési és a tanári vizsgát.⁵

1 Emlékezés Csengey Gusztávra (B. B.), *Evangélikus Élet* 2003/1. sz.

2 ÜVEGES Tamás: „Én itt a sorsot ringatom”. *Miskolci Keresztény Szemle*, 2017/4. sz. 4–8., továbbiakban ÜVEGES 2017.

3 MAJOR János: *A továtúnő idő. „A fogoly lengyel története”*. Hungarovox, Budapest, 2006.

4 Major János: Csengey Gusztáv, az elfelejtett költő, *Napsziget*.

5 GYÖNGYÖSY László: A fogoly lengyel, *Vasárnapi Újság*, 1918. 35. szám, 504–505.

Az oktató-nevelő munkát igen fontos feladatának tartotta, 1868-ban az aszódi evangélikus gimnázium tanára lett, 1874-től 1877-ig pedig igazgatója volt. Petőfi Sándor is járt itt iskolába, és Csengey fontosnak tartotta a helyi Petőfi-kultusz ápolását, ezért emléktábla elhelyezését javasolta.

Oktató munkája mellett nem hanyagolta el irodalmi tevékenységét sem, ebben az időszakban írta például két regényét: *A hullámok közt* és a *Mocsarak királya* című hazafias érzelmű regényeket. 1878-ban tagja lett a Petőfi Társaságnak.⁶

Későn nősült: 1890-ben, 48 esztendőskorában vette nőül az eperjesi Barta Lenkét, akihez szerelmes versciklust is írt (*Lenke-ciklus*).⁷

Teológusi pályája is kiteljesedett, 1886-tól Eperjesi Kollégium tanára. A teológián ószövetséget és egyháztörténetet oktatott, de tanított a jogakadémián is. Tanítványai szerették, környezete tisztelte. A helyi Luther Társaság megválasztotta tiszteletbeli tagjának, hazafias és vallásos költemények sora került ki kezei közül. Némelyik verse bekerült az evangélikus egyházi énekeskönyvbe is. Magát az „utolsó kuruc”-nak nevezte, magyar zsinóros ruhában, csizmában járt. Tanítványait a kor stílusától eltérően az egyház és a magyar hazafiasság szellemében oktatta. Ez sokaknak szemet szúrt a háromnyelvű városban, ahol az első világháború alatt többször vezettek be katonai kormányzást, és igen szigorúan büntették az ország területi egységét megbontó próbálkozásokat. 1912-ben költői jubileumán rendezett ünnepségen megjelent és köszöntőt mondott Berzeviczy Albert, egykori kolléga, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke is.

A Jogakadémia kinevezett tanárai közül sokakat behívták, de az 1914-ben 62 éves Csengey, aki korábban a teológia dékánja is volt, maradhatott Eperjesen. Kiállása és meggyőződése miatt sokan az eperjesi magyarság szellemi vezérének tartották, és a világháború végén tervezték az eltávolítását. Elkerülve a túszként történő megbélyegzést, a városból való menekülést választotta, és elfogadva a jogi képzést Miskolcon újjászervező Mikler Károly invitálását, Miskolcra kötözött. Sajnos ingóságaiából és hatalmas könyvtárából alig tudott valamit magával vinni.

1919-től Miskolc városától a Hodobay-telepen, a Kolozsvári utca 11. alatt kap szűkséglakást, ahol igen szerény körülmények között élt feleségével.⁸

Csengey – már nyugdíjasként – folytatta oktató munkáját az immár Miskolci Jogakadémián. A helyi Lévy József Közművelődési Egyesület tiszteletbeli tagjává választotta.⁹ Az akadémián a feladatai közé tartozott a diákélet, a vallási élet és az irodalmi élet irányítása. Kedvenc helye a népkert, ahol főleg az őt ért veszteségekről

6 ÜVEGES 2017, i. m. 6.

7 SZIGETI Jenő: Az egyversű Csengey Gusztáv. In: Gréczi-Zsoldos Enikő (szerk.): *Versében él ... Mózes Huba köszöntése 70. születésnapján*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2011.

8 DOBROSSY István – ESZENYI Miklós – ZAHUCZKY László: *Miskolci életrajzi lexikon*. Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc megyei jogú város, 2008. 45.

9 NYILAS Attila – ZEMLÉNYI Attila: Autográf kéziratok a Hermann Ottó Múzeumban és az Országos Széchényi Könyvtárban, in: *A Miskolci Egyetem textológiai múhelyének füzetei* 3., 1996.

és a csöndes öregségről ír verseket.¹⁰ Ebben az időben bekapcsolódik a Jogakadémia vezetését átvevő Bruckner Győző irányítása alatt a jogtörténeti kurzusokba. Főleg a vallásszabadság témakörével foglalkozik. Jelentős műve az 1922-ben a nikolsburgi békéről írt értekezés.

1923-ban, hatvanadik írói jubileumán a Miskolci Joghallgatók Egyesülete zenés irodalmi estet rendez tiszteletére, ahol fellép több városi színész, a Miskolci Filmharmóniai Társulat, és több versét megzenésítve adják elő.

Csengey Gusztáv 1925-ben hunyt el, sírja Miskolcon, a Mindszenti temetőben van. Búcsúztatására a jogakadémiai ifjúság irodalmi estet rendezett költeményeiből, a város és a jogakadémia saját halottjának tekinti. Bruckner fontosnak tartotta emlékének ápolását.¹¹ Születésének 100. évfordulóján a város ünnepségeket rendezett emlékezetére, felesége ezt még megérte. Kultusza elterjedt a jogakadémia ifjúsága körében, és a városhoz és a nemzethez tartozás szimbólumává vált.¹² Szobra – Borsodi-Bindász Dezső alkotása – a Belvárosi evangélikus templom udvarán található. Miskolc belvárosában a Lévy Gimnázium mellett utca őrzi a nevét.

---

10 PORKOLÁB Tibor: „Trianon menekültje” (Csengey Gusztáv miskolci kultuszáról), in: *A Miskolci Egyetem textológiai műhelyének füzetei* 3., 1996.

11 PORKOLÁB Tibor: A befogadó város. Az eperjesi Evangélikus Jogakadémia és Csengey Gusztáv költőprofesszor Miskolcon. *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Philosophica* Tomus XX, Fasc. 1 (2016), 347–360.

12 NOVÁK István: *Az eperjes-miskolci jogászifjúság diákélete*, Miskolc, Ludvig Nyomda 1941. 125–136., 142.

HORVÁTH RÓBERT*

1916–1993

---

* Írta: Petrasovszky Anna egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jegtörténeti Tanszék.

Horváth Róbert, a statisztikai és demográfiai tudományok nemzetközi hírű magyar képviselője 1916. július 1-én született Győrött. A Szegedi Tudományegyetemen – miközben tanulmányokat folytatott a grazi, bécsi és genfi egyetemen is – 1939-ben államtudományi, 1940-ben jogtudományi doktorrá avatták.¹ Érdeklődése már ebben az időben is a közgazdaságtan és a statisztika felé fordult, ezért ilyen irányú posztgraduális tanulmányokat folytatott a Budapesti Műszaki Egyetem Közgazdaság-tudományi és Közigazgatástudományi Karán, a Berlieni Friedrich Wilhelms Egyetemen, valamint a Párizsi Egyetem Jogi és Közgazdasági Karán.²

Előbb tudományos munkatársként helyezkedett el a Szegedi Tudományegyetem Közgazdasági-Statisztikai Intézetében, majd egy év múlva a Központi Statisztikai Hivatalban kezdett el dolgozni. Innen már mint felkért szakértőt a Külügyminisztériumba, a Pénzügyminisztériumba, a Magyar Nemzeti Bankba, majd az Országos Tervhivatalba helyezték át. Ezekben az években a makroökonómia, a monetáris gazdaságtan – különösen az infláció –, a hitelpolitika területén, illetve a második világháborút lezáró béketárgyalások során felmerülő gyakorlati gazdasági kérdésekkel kellett foglalkoznia.

I. MISKOLCI JOGAKADÉMIAI ÉS SZEGEDI PROFESSZORI PÁLYÁJA

■ Oktatói pályafutását 1946-ban a Miskolci Evangélikus Jogakadémián kezdte meg,³ ahol jogakadémiai nyilvános rendes tanárként nemsokára a Közgazdasági és Statisztikai Tanszék vezetőjévé nevezték ki.⁴ Tantárgyának oktatásához két

1 BALÁZS József: Dr. Horváth Róbert (1916–1993), *Demográfia*, 1994/1. szám, 109.

2 BALÁZS József: Horváth Róbert professzor tudományos munkásságának szintetikus összefoglalása, *Studia in honorem Roberti Horváth septuagenarii*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica, Tomus XXXVI. Fasc.1–20. (szerk.: Tóth Károly). Kiadja a Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudomány Kara, Szeged, 1986. 22.

3 „Személyi változások: [...] Ugyanakkor tartotta ülését a városi tanárválasztó bizottság, amely dr. Hilscher Rezsőt nyilvános rendes tanári minőségben a közigazgatási pénzügyi jogi tanszékre meghívta, dr. Horváth Róbertet pedig ideiglenes minőségű nyilvános rendkívüli tanári minőségben megválasztotta. 11. [...] vegye tudomásul a közgyűlés, hogy a jogakadémián dr. Hilscher Rezsőt a közigazgatási-pénzügyi jogi tanszékre [...] meghívott, [...] dr. Horváth Róbert a közgazdaságtan [...] statisztikai tanszékre ny. rk. tanári minőségben megválasztott, 12. *Jegyzőkönyv a tiszai evangélikus egyházkerület 1946. évi október hó 10-én Nyíregyházán tartott rendes évi közgyűléséről* 18.; Magyar Evangélikus Digitális Tár (MEDiT) – Könyv Site, medit.lutheran.hu, <https://medit.lutheran.hu/site/konyv/1981#book/301>, 2020. január 27.

4 „A Miskolc thj. város által fenntartott tanszékek tanárválasztó bizottsága 1948. február 4-én dr. Horváth Róbertet a közgazdaságtani és statisztikai tanszékre ny. rk. tanári minőségben választotta meg.” *A tiszai evangélikus egyházkerület 1948. évi november hó 4-én Nyíregyházán tartott egyházkerületi felügyelő-beiktatással egybekapcsolt évi rendes közgyűlésének jegyzőkönyve*, 36.; Magyar

tansegédletet készített a hallgatók számára, az egyiket *A statisztikai módszertan elemeiről*,⁵ a másikat pedig *A statisztika és a statisztikai elméletek történetéről*⁶ címmel, amelyek azonban nyomtatásban már csak a miskolci jogakadémia működésének be- szüntetését követően jelentek meg. A Tiszai Evangélikus Egyházkerület jegyzőköny- ve szerint Horváth Róbert ekkor már volt jogakadémiai tanárként kérvényt nyújtott be az iránt, hogy a jogakadémia finanszírozza a *Francia statisztika fejlődése különös tekintettel a magyar statisztika fejlődésére* című magántanári dolgozatának nyomta- tott megjelentetését.⁷

Az ő javaslatára került sor azon kísérletre, hogy az egyes jogi felsőoktatási intéz- mények oktatókat cseréljenek egymás között előadások tartására. Így lett a miskolci jogakadémián az első vendégelőadó a budapesti egyetem oktatója, a későbbiek során elismert állam- és jogelméleti professzorrá vált Szabó Imre. Horváth Róbert a jogaka- démián kívül is bekapcsolódott a helyi jogász társadalom életébe: a Magyar Jogász Szövetség Miskolci Csoportjában 1949-ben konferencia-előadást tartott *Az ötéves terv és várható kihatásai Miskolc városára és Borsod-Gömör vármegyére* címmel.⁸

A miskolci jogakadémia mellett azonban a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán is oktatott, ahol franciaországi tanulmányi ösztöndíjáról hazatérve 1948-ban 32 évesen magántanárrá habilitált a statisztikaelmélet körében *A francia statisztikai szolgálat és magyar tanulságai* című témában.⁹ A Miskolci Evan- gélikus Jogakadémia állami megszüntetését követően 1949-től a Szegedi Tudomány- egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Közgazdasági és Pénzügyi Tanszékén

---

Evangélikus Digitális Tár (MEDiT) – Konyv Site, [medit.lutheran.hu, https://medit.lutheran.hu/ site/konyv/1981#book/301](https://medit.lutheran.hu/site/konyv/1981#book/301), 2020. január 27.

- 5 A statisztikai módszertan elemei, *Miskolci Állami Jogakadémiai Jegyzetek, MEFESZ*, Budapest, 1949/50.
- 6 A statisztika és a statisztikai elméletek története, *Miskolci Állami Jogakadémiai Jegyzetek, MEFESZ*, Budapest, 1949/50.
- 7 „Az igazgató-választmány 1948. október 27-iki gyűlésének jegyzőkönyve 4. pontjában az áll, hogy 12.540.90 Ft tudományos munkák kiadására szolgál. Ezzel kapcsolatban dr. Horváth Róbert volt jogakadémiai tanár kérelmet adott be, hogy a *Francia statisztika fejlődése különös tekintettel a ma- gyar statisztika fejlődésére* c. magántanári dolgozatának kiadására utaljuk ki segílyt.” *A tiszai evan- gélikus egyház jegyzőkönyve*, 1949. szeptember 2., 43.; Magyar Evangélikus Digitális Tár (MEDiT) – Konyv Site, [medit.lutheran.hu, https://medit.lutheran.hu/site/konyv/1981#book/301](https://medit.lutheran.hu/site/konyv/1981#book/301), 2020. január 27.
- 8 STIPTA István: Bruckner Győző, a miskolci jogakadémia dékánja, in: *Bruckner Győző: A Miskol- ci Jogakadémia múltja és kultúrmunkássága (1919–1949)* (szerk.: Dobrossy István – Stipta István), Miskolc Megyei Jogú Város támogatásával a Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Levéltár és a Miskol- ci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának közös kiadványa, Miskolc, 1996. 44.; STIPTA István: A Miskolci Evangélikus Jogakadémia (1919–1949), in: *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833– 1923* (szerk.: Kajtár István – Pohánka Éva), PTE ÁJK, Pécs, 2009. 83.; STIPTA István: A Miskolci Jog- akadémia jelentősége a régió jogászképzésében, in: *Miskolc a millicentenárium évében 2.* (szerk.: Dobrossy István). A Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Levéltár kiadványa, Miskolc, 1997. 391. BALÁZS: i. m. (1986) 298.
- 9 KÁPOLNAI IVÁN: In memoriam Horváth Róbert (Kísérlet Horváth Róbert tudományos munkásságá- nak vázlatos áttekintésére), *Történeti demográfiai füzetek*, 13. szám (szerk.: Dányi Dezső), Komáro- mi Nyomda és Kiadó Kft., 1994. 9.

tanszékvezetőként folytatta oktatói munkásságát.¹⁰ Itt közgazdaságtant, pénzügytant és pénzügyi jogot is tanított. 1950-ben egyetemi nyilvános rendkívüli tanári, a következő évben pedig egyetemi tanári kinevezést nyert. 1954-től 1986-ban törént nyugállományba vonulásáig – az egyetemi statisztika oktatásában egyedülálló módon 32 éven át – a Statisztikai Tanszéket vezette. 1957-ben a kar dékánja, a következő évben prodékánja volt.¹¹ 1962-ben szerezte meg a közgazdaság-tudományok kandidátusa, 1986-ban a demográfiai tudományok doktora tudományos fokozatot.

II. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI KÖZÉLETI TEVÉKENYSÉGE

■ Elméleti tudását a gyakorlat ismételten igénybe vette, amikor az 1960-as években a Magyar Nemzeti Bank közgazdasági főosztálya számára végzett szakértői munkát. Részt vett a statisztikáról szóló 1973. évi V. törvény kidolgozásában is. 1966-ban történt felállítása óta tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Bizottságának, továbbá az 1967-ben létrehozott Statisztikai Bizottságának, valamint a Magyar Közgazdasági Társaság Statisztikai Szakosztályának. 1990-ben az újjáalakult Magyar Statisztikai Társaság örökös tiszteletbeli tagjává választotta. Több évtizeden át tagja volt a *Statisztikai Szemle* szerkesztőbizottságának.¹²

Horváth Róbert tudományos munkásságának kezdete óta nemzetközi téren is aktív tevékenységet folytatott, és számos külföldi szakmai elismerésben részesült. 1947-től tagja volt a Nemzetközi Népeśségtudományi Uniónak, 1963-tól pedig a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek, amelynek 1979–1981 között az alelnöki tisztségét is betöltötte. Tagjai közé választotta a francia Párizsi Statisztikai Társaság és a Történeti Demográfiai Társaság, valamint a német Népeśségtudományi Társaság.

Meghívott vendégelőadóként oktatott a párizsi Collège de France-on, a Társadalomtudományi Főiskolán, a Sorbonne-on, a Poznani Közgazdasági Egyetemen és az Orléans-i Egyetemen. Utóbbi egyetem 1982-ben díszdoktorává avatta. Nemzetközi konferenciák rendszeres résztvevője volt, az 1973-as népeśségi világkongresszuson ő szervezte meg a gazdaságdemográfiai szekció tevékenységét. Közreműködött a Párizsi Demográfiai Intézet munkájában, valamint a Bielefeldi Egyetem Interdiszciplináris Kutatóintézet *Valószínűség és tudományelmélet* című nemzetközi tudománytörténeti kutatásában és más programjaiban.¹³

1987-ben a Japán Gazdaságstatisztikai Társaság elismerő oklevelét, valamint a Francia Akadémiai Pálmarend Lovagja kitüntetését, 1991-ben a berlini

10 STIPTA: i. m. (1996) 44., STIPTA: i. m. (1997) 84.

11 BALÁZS: Dr. Horváth Róbert (1916–1993), i. m. 109.

12 BALÁZS: Dr. Horváth Róbert (1916–1993), i. m. 110.

13 BALÁZS: i. m. (1986) 27., BALÁZS: Dr. Horváth Róbert (1916–1993), i. m. 110–111.

Berlin-Zehlendorfer Heimatverein emlékérmét vehette át. Horvát Róbert 1993. december 6-án, 77 évesen hunyt el.¹⁴

III. TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

■ Tudományos munkássága alapvetően elméleti és történeti irányultságú volt. Kiterjedt a közgazdasági és monetáris elmélet, a gazdaságstatisztika elmélete, a statisztikai elmélettörténet és alkalmazott statisztikai problémák, a demográfiaelmélet és történeti demográfia területére, valamint egyéb határos tárgykörökre (pénzügytan, pénzügyi jog, szociológia). Tudományos előadásainak és publikációinak száma meghaladta a négyszázat, jelentős részük külföldön jelent meg.

Egész pályafutása során foglalkozott monetáris gazdasági kérdésekkel. Tanulmányozta a makroökonómiai mérlegmódszert, az input-output analízist,¹⁵ a pénz fogalmának újszerű matematikai-statisztikai megfogalmazását adta,¹⁶ elemezte a magyar monetáris rendszer elmélettörténetét,¹⁷ az MNB számára szakértőként megvizsgálta az angol, a svéd és a francia monetáris politika, valamint az angol pénzügyi statisztika fejlődését, jellemvonásait.¹⁸ Kutatásokat folytatott az indexszám elméletének tárgyában, az inflációelmélettel, illetve az ár- és pénzürték-elmélettel összefüggésben.¹⁹

A közgazdasági és monetáris gazdasági elmélettörténet terén több tanulmányban elemezte Marx és Lenin gazdaságstatisztikai nézeteit,²⁰ de foglalkozott

14 BALÁZS: Dr. Horvát Róberth (1916–1993), i. m. 111., KÁPOLNAI: i. m. (1994) 11.

15 Development and Present Status of Input-Output Methods in Hungary, *Economics of Planning*, 1963. december, 209–220. *Mérlegmódszer és input-output analízis tudományelméleti megvilágításban* II. Magyar ÁKM-Konferencia, Siklós, 1971; A fizetési mérleg koncepció megváltozása és helye a makro-monetáris mérlegrendszerben, in: *A gazdaság intenzív fejlődése és a statisztika című konferenciaelőadásai*, Magyar Közgazdasági Társaság Statisztikai Szakosztály, Budapest, 1984. 236–242.

16 A pénz fogalmának meghatározása és a matematikai statisztika, *MNB Közgazdasági Főosztály Közleményei*, 1969/2. szám, 32–65.

17 Az önálló pénzügytani tudomány és pénzügytani elmélet kialakulása Magyarországon, *Pénzügyi Szemle*, 1968/11. szám, 880–895.; A XIX. század végi és a XX. századi magyar polgári pénzügytani elmélet fejlődésének alapvető kérdései, *Pénzügyi Szemle* 1969/2. szám, 111–127.

18 Az angol monetáris politika a Radcliffe-jelentés alapján, *MNB Tanulmányi és Elvi Főosztály, Tanulmányok* 33. szám, Budapest, 1968; A svéd monetáris politika főbb jellemvonásai, *MNB Közgazdasági Főosztály Közleményei*, 1969/4. szám, 1–62.; Az angol pénzügyi statisztika újabb fejlődése, *MNB Közgazdasági Főosztály Közleményei*, 1970. 1–60.; A francia monetáris politika újabb fejlődésének főbb vonásai, (I.) *Bankszemle*, 1970/12. szám, 15–22., (II) 1971/1. szám 17–23., (III.) 1971/2. szám 13–19. (társszerző: HUSZTI Ernő).

19 A magyar pénzügyi és árstatisztika kialakulásának kérdései, *Statisztikai Szemle*, 1967. 8–9. szám, 884–901.; Az index-szám elmélet és az infláció-elmélet összefüggésének kérdéséről, *Pénzügyi Szemle* 1971/5. szám, 351–362.

20 Marx hozzájárulása a statisztika tudomány alapjainak megteremtéséhez, in: *A Szegei Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Évkönyve* (szerk.: Schultheisz Emil). Budapest, 1953. 47–62.; Lenin és a statisztika, *Statisztikai Szemle*, 1970/11. sz. 1177–1184.

a fiziokratáknak, valamint az angol klasszikus polgári közgazdaságtan képviselőinek (Smith, Ricardo) újraértelmezésével és a magyar közgazdaság-tudományra, statisztikatudományra gyakorolt hatásaival is. Ezekkel összefüggésben – a malthusiánus nézetre is kitérően – foglalkoztatta a népesedési és közgazdasági tényezők egymásra gyakorolt kölcsönös hatása.²¹

Horváth Róbert egyedülálló munkásságot fejtett ki az eredeti forrásokon alapuló magyar gazdaságelmélet-történeti kutatások, de különösen is a hazai statisztikatudomány kialakulása terén. Feldolgozta Kossuth Lajosnak a londoni egyetemen 1858–1859-ben tartott előadásai kéziratait.²² Bemutatta Széchenyi István közgazdasági, gazdaságstatisztikai nézeteinek történeti forrásait.²³ Publikációiban sorra vette a magyar statisztikatörténet képviselőit. Kandidátusi értekezésében elemezte Hatvani Istvánnak a magyar statisztikai tudomány kezdeteiben játszott szerepét.²⁴ Bemutatta Kautz Gyula hozzájárulását a magyar statisztikai tudomány kialakulásához,²⁵ Konek Sándor elméleti statisztikai, majd népességstatisztikai munkásságát,²⁶ Fényes Elek,²⁷ Magda Pál,²⁸ Schwartner Márton és Thirring Gusztáv tevékenységét.²⁹ Felhívta a figyelmet a leíró statisztika hajdani egyházi képviselőire: a református prédikátor Szepesi Csombor Mártonra, a jezsuita szerzetes Szentiványi Mártonra, az evangélikus pap Tessedik Sámuelre.³⁰ Legnagyobb terjedelmű ikermonográfiájában és a hozzá kapcsolódó művekben Berzeviczy Gergely gazdaságelméleti és

-
- 21 Fiziokrata hatások a magyar statisztikai tudományban I–II. *Statisztikai Szemle*, 1972/1. szám, 75–85., 1972/2. szám, 181–190., Adam Smith statisztikai koncepcióiról, *Statisztikai Szemle*, 1977/1. szám, 71–81., Smith Ádám munkássága és az index-elmélet, *Statisztikai Szemle*, 1977/8–9. szám, 888–902.; Ricardo „Principles”-ének új magyar kiadásáról, *Jogtudományi Közlöny*, 1956/2. szám, 118–125.; A malthusi népesedési eszmék megismerése és kritikai fogadtatása Magyarországon az I. világháborúig bezárólag, *Demográfia*, 1985/1. szám, 29–50.
- 22 Haladó gondolatok Kossuth egyetemi közgazdaságtani előadásaiiban, *Jogtudományi Közlöny*, 1953/10–11. sz., 415–420.; Kossuth haladó gondolatai a londoni egyetemen tartott elméleti közgazdaságtani előadásaiiban, *Acta Univ. Szegediens. Jur. et Pol.* Tom. X. Fasc. 3. Szeged, 1963.
- 23 Széchenyi István és a statisztika, *Statisztikai Szemle*, 1967. 5. sz. 461–463.; A „Hitel” másfél évszázados jubileuma, *Statisztikai Szemle*, 1980/8–9. sz. 886–894.
- 24 *Hatvani István (1718–1786) és a magyar statisztikai tudomány kezdetei*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963. (A kandidátusi értekezés kibővített és átdolgozott verziója.)
- 25 Kautz Gyula hozzájárulása a magyar statisztikai tudomány kialakulásához I–II., *Statisztikai Szemle*, 1971/7. szám, 736–744., 1971/8. szám, 894–904.
- 26 Konek Sándor professzor (1819–1884) elméleti statisztikai munkássága és a magyar polgári statisztikai elmélet kialakulása, *Acta Univ. Szegediens. Jur. et Pol.* Tom. XII. Fasc. 2. 1965; Konek Sándor és a magyar népmozgalmi statisztika kialakulása, *Acta Univ. Szegediens. Jur. et Pol.* Tom. XX., Fasc. 1. Szeged, 1973.
- 27 Fényes Elek, a haladó magyar statisztikus és reformer (1808–1876), *Acta Univ. Szegediens. Jur. et Pol.*, Tom. III., Fasc. 6. Szeged, 1957, 1–27.
- 28 Magda Pál, a statisztikus és közgazdász, *Acta Univ. Szegediens. Jur. et Pol.* Tom. XV. Fasc. 3. Szeged, 1968.
- 29 Két nagy soproni statisztikus: Schwartner Márton és Thirring Gusztáv, *Statisztikai Szemle*, 1972/10. szám, 1056–1067.
- 30 Tessedik a társadalomtudós, *Kőrös Népe*, 4. évf., Békéscsaba, 1963. 27–54.

pénzügytani nézeteit elemezte³¹ – kimutatva a szerző Széchenyire gyakorolt hatását is –, melynek során gazdasági és népességi kérdések közötti kölcsönhatásokat is tárgyalt. Ezenkívül is több művében ismertette a hazai közgazdaság-tudomány és statisztikatudomány összefüggésének történeti fejlődését,³² továbbá a közgazdaság-tudomány és a népesedés hazai kapcsolatának alakulását,³³ valamint a magyar pénzügytan mint tudományág kialakulását.³⁴ Feldolgozta az 1848 és 1939 közötti polgári korszak választási rendszerének statisztikai adatait, amelyet külföldön is publikált.³⁵

Horváth Róbert kiváló nyelvtudása révén a statisztika elmélettörténetének nem csak magyar, de széles körű európai kutatásában is tevékenyen részt vett. Már 1947-től kapcsolatban állt Alfred Sauvy professzorral, a francia Nemzeti Népeségtudományi Intézet (Institut National d'Études Démographiques) igazgatójával. Ennek eredményeként jött létre 1948-ban a Szegedi Tudományegyetemen elfogadott egyetemi magántanári értekezése a francia statisztika fejlődéstörténetéről és annak magyarországi hatásairól, amely nyomtatásban magyar nyelven 1967-ben jelent meg.³⁶ Alfred Sauvy professzor támogatta Horváth Róbert javaslatát arra vonatkozóan is, hogy ismét kiadásra kerüljön a német politikai aritmetika 18. századi képviselőjének, Johann Peter Süßmilchnek a kétszáz évvel azelőtt megjelent fő műve, az *Isteni rend*.³⁷ A szemelvények kiválasztását, valamint a német nyelvről franciára fordított szöveg szakmai lektorálását és annotálását, a bevezető tanulmányok kiválasztását fő munkatársként Horváth Róbert végezte. Ennek során francia nyelvre fordította Láng Lajos magyar nyelvű statisztikatörténetének vonatkozó részét.³⁸

Az 1970-es években Horváth Róbert több művében is foglalkozott a 19. századi híres francia és flamand származású belgiumi statisztikus, Adolphe Quetelet munkásságával.³⁹ Az 1974. évi Quetelet-centenárium évben Belgiumban

31 A közgazdasági elemzés Berzeviczy Gergely műveiben, *Acta Univ. Szegediens. Jur. et Pol.* Tom. XVIII. Fasc. 1. Szeged, 1971, *A statisztikai módszer és elmélet kérdései Berzeviczy Gergely műveiben*, Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1972.

32 A magyar statisztikai tudomány kialakulásának tudománytörténeti és tudományelméleti problémái I–II. rész, *Statisztikai Szemle*, 1970/1. szám. 71–87., 1970/2. szám, 182–194.

33 A népesedési kérdés a magyar közgazdasági elméletben, in: *V. Statisztikatörténeti Vándorülés*, Gödöllő, 1967. Klny. 9.; Az önálló népeségtudomány kialakulása körüli erőfeszítések, *Statisztikai Szemle*, 1979/3. szám, 294–304.

34 Egy adalék a hazai pénzügyi elmélet kezdeteihez: Vedres István nézetei a pénz- és hitelforgalomról a XIX. század elején, *Pénzügyi Szemle*, 1969/8–9. szám, 767–778.

35 A magyarországi választások a statisztika tükrében, *Állam- és Igazgatás* 1953/7–8. szám, 367–380.; Une Synthèse du Droit Electoral Bourgeois en Hongrie (1848–1939), *Essai de Statistique Historique, L'Année Sociologique*, 3e Série, 1962. 280–292.

36 A statisztika fejlődése Franciaországban és annak magyar tanulságai, *Acta Univ. Szegediens. Jur. et Pol.* Tom XIV., Fasc. 4., Szeged, 1967.

37 Le 200e Anniversaire de J. Süßmilch et la Discipline Statistique, *Revue de l'Institut International de Statistique*, 1969. no 1.

38 BALÁZS: i. m. (1986) 26.

39 The Centenary of Quetelet's Death and the Development of Statistical Discipline, in: *Proceedings of the 39th session of the ISI*, Vienna 1973, book 1. 548–553.; Quetelet és a statisztikai tudomány

szervezett nemzetközi ünnepi kongresszuson meghívott előadóként vett részt, *Quetelet és Marx* című tanulmányát pedig a brüsszeli egyetemen is előadta. A Belga Királyi Akadémia által megjelentetett Quetelet-émlékkötetekben közreadta Quetelet-kutatásainak eredményeit,⁴⁰ majd francia nyelvű monográfiaként Magyarországon is megjelentette.⁴¹

Abraham de Moivre születésének háromszázadik évfordulója alkalmával⁴² foglalkozott a politikai aritmetika 17–18. századi külföldi tudományos irányzataival és azok hatásával, amelyet később kibővítve külön esszékötetben idegen nyelven is publikált.⁴³ A magyar leíró statisztika történeti kutatásával kapcsolatban kitékin-tett a német leíró statisztika képviselőire, elsősorban Linne és Schlözer tevékenységére, melyet végül monográfiában tett közzé.⁴⁴

Az 1960-as évektől – a statisztikatörténettel összefüggésben – figyelme egyre inkább a demográfia felé fordult. A Collège de France-ban tartott vendégelőadásai során a járványok és éhínségek népességstatisztikára és a demográfiai tudományra gyakorolt hatásával kapcsolatos kutatásairól számolt be, ennek során megismertette hallgatóságával a magyar demográfiai gondolkodás fejlődését is.⁴⁵ Foglalkozott a népességszám-megállapítással, a gazdasági fejlődés és a népességi kérdés kölcsönhatásával,⁴⁶ a népesedési törvény meghatározásával,⁴⁷ családdemográfiával, a nők életciklusának – ideértve a válásokat és újraházasodásokat is – kérdéseivel,⁴⁸ a halandósági táblákkal,⁴⁹ a társadalomtudományok és a demográfia tudomány kapcso-

fejlődése, *Statisztikai Szemle*, 1973., 10. szám, 1010–1025.; Quetelet közgazdaságtani és gazdaság-statisztikai koncepcióiról, *Statisztikai Szemle*, 1974., 8–9. szám, 818–827.

- 40 Les Idées de Quetelet sur la Formation d'une Discipline Statistique Moderne et sur le Rôle de la Théorie des Probabilités, in: „*Mémorial Adolphe Quetelet*”, No. 3, Académie Royale De Belgique, Bruxelles, 1974. 57–67.; Quetelet et la statistique internationale, in: „*Mémorial Adolphe Quetelet*” No. 2., Académie Royale de Belgique, Bruxelles, 1975. 18–23.; Quetelet et Marx, in: *Mémorial Adolphe Quetelet*, No. 4. Académie Royale de Belgique, Buxelles, 1977. 77–99.
- 41 Quetelet et la Statistique de son Époque (Essais Choisis en l' Honneur de Quetelet à l' Occasion du Centenaire de sa Mort), *Acta Univ. Szegediens. Jur. et Pol.* Tom. XXIII, Fasc. 3., Szeged, 1976.
- 42 De Moivre születésének háromszázadik évfordulója, *Statisztikai Szemle*, 1968, 12. szám, 1240–1255.
- 43 Essays in the History of Political Arithmetics on Smithianism, *Acta Univ. Szegediens. Jur. et Pol.* Tom. XXV. Fasc. 2., Szeged, 1978.
- 44 Le Développement de l'École de Statistique Descriptive Allemande (Une synthèse de l'histoire scientifique en statistique.) *Acta Univ. Szegediens. Jur. et Pol.* Tom. XXVIII. Fasc. 7., Szeged, 1981. 71.
- 45 Quelques Données Inconnues sur la Mortalité de la Peste de Debrecen (1739–40) et celle du Choléra en Hongrie (1831, 1866, 1872–73), in: *Bulletin de L'ISI*, 33e Session, Paris, 1961. No. 99., 1–7.; La statistique de la Peste de Debrecen (1739–40) et du Choléra de Pest (1831) en Hongrie et leurs Conséquences Sociales, *Acta Univ. Szegediens. Jur. et Pol.* Tom. IX. Fasc. 4., Szeged, 1962. 20.
- 46 A gazdasági fejlődés és a népességi kérdés kölcsönhatásairól Magyarországon a 18. sz. közepétől a 19. sz. közepéig, *Demográfia*, 1966/1. szám, 36–47.
- 47 A népesedési kérdés a magyar közgazdasági elméletben, *V. Statisztikatörténeti Vándorgyűlés*, Gödöllő, 1967.
- 48 Az újra házasodások alakulása Magyarországon 1890 és 1977 között, *Demográfia*, 1980/1. szám, 52–71.
- 49 A gyermekhalandóság specifikus társadalmi vonatkozásai a történeti demográfia korszakában Magyarországon, *Demográfia*, 1982/2. szám, 225–256.

latával.⁵⁰ Az 1980-as években a Bielefeldi Egyetemmel való együttműködése során interdiszciplináris jelleggel kutatta a demográfia mint önálló tudomány kialakulását.⁵¹ Több évtizedes kutatómunkásságának eredményeként összeállított és francia nyelvű szintézisében mutatta be a magyar demográfiai gondolkodás történetét a kezdetektől a hazai hivatalos statisztika 1870-es évekbeli kialakulásáig, amelyet nyugállományba vonulásának évében, 1986-ban akadémiai doktori témaként védett meg.⁵²

Emeritus professzorként is folytatta tudományos tevékenységét. Évente hat-hét tanulmányt jelentetett meg, nagyobb részt idegen nyelven.⁵³ Megírta tizenkettedik monográfiáját Fáy András népességstatisztikai munkásságáról.⁵⁴

Tizenhat egyetemi jegyzet fűződik nevéhez, részben önálló, részben társszerzői minőségben, közülük egy az Orléans-i Egyetem hallgatói számára készült. Az 1960-as években a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetem felkérésére elsősorban nyugati közgazdasági munkákról írt recenziói hézagpótló értéket jelentettek a fiatal közgazdászok külföldi szakirodalomról való tájékozódása terén.

Négy évtizedes oktatói pályafutása alatt jogásznemzedékek sorát gazdagította közgazdaságtani, pénzügytani, statisztikai és demográfiai ismeretekkel. Jó pedagógiai érzékkel rendelkező, humánus, támogató hozzáállásának köszönhetően hallgatói tisztelték, nagyra becsülték. Kollégáival szemben is megértő, segítőkész volt, sziporkázóan szellemes társalgó egyénisége révén népszerűségnek örvendett.⁵⁵

50 Az önálló népességtudomány kialakítása körüli erőfeszítések, *Statisztikai Szemle*, 1979/3. szám, 294–304.

51 Probability and Epistemology in Theoretical Economics and Economic Statistics, in *Probability since 1800*, in: *Centre of Interdisciplinary Research of the University of Bielefeld*, Bielefeld, 1983. 180–221.; Epistemology and Methodology in the Social Sciences: The Case of Statistical Discipline, *IBS-Materialien* Nr. 12./a., Institut für Bevölkerungsforschung, Universität Bielefeld, 1–19.; The Rise of Demography as an autonomous Science, *IBS-Materialien* Nr. 12./b., 1–51.

52 *A magyar demográfiai gondolat történetét a kezdetektől a hivatalos statisztika kialakulásáig*, Szeged, 1984.

53 KÁPOLNAI: i. m. (1994) 11.

54 Fáy András népességtudományi és népességstatisztikai munkássága (születésének 200. éves évfordulója alkalmából), *A Központi Statisztikai Hivatal Néppességtudományi Kutató Intézetének Történeti Demográfiai Füzetei* 5. (szerk.: Dányi Dezső), Budapest, 1989/1.

55 BALÁZS: Dr. Horváth Róbert (1916–1993), i. m. (1994) 110.

SCHNELLER KÁROLY*

1893–1953

---

* Írta: Olajos István egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Agrár- és Munkajogi Tanszék.

Schneller Károly pozsonyi elmagyarosodott német származású családba született. Édesapjához hasonlóan, aki a kolozsvári egyetem teológiai, majd a szegedi egyetem pedagógiai rendes tanára volt, maga is értelmiségi pályát választott. A teológiai helyett azonban a jogi pályát. Korábban az akkori jogi képzés integráns részét képező gazdasági tanulmányok iránt kezdett el érdeklődni, és a végzése évében elnyeri az egyetem statisztika tárgykörében kiírt ösztöndíját. Az ösztöndíj helyéül a németül kiválóan beszélő Schneller a bécsi egyetem jogi fakultását választja, ahol Forsscher és Schiff professzoroknál hallgat gazdasági statisztikát.¹

A tématerület iránti érdeklődése újabb pályamunka megírására készíti. A Magyar Tudományos Akadémia 1918-ra kitűzött *Magyarország városai és vidéki népessége* című pályázatán elnyerte a Körösy-pályadíjat.²

Ilyen előzmények után nem véletlen, hogy az Evangélikus Jogakadémiát Miskolcon újjászervező Bruckner Győző is felfigyel rá, és a Statisztikai Hivatal fogalmazóját rendkívüli jogakadémia tanárként felkéri a Miskolci Jogakadémián a Közjogi és Statisztikai Tanszék vezetésére.

Schneller igyekszik megszolgálni a bizalmat, és miután 1922-ben megszerzi az egyetemi magántanári képesítést, mint rendes jogakadémiai tanár látja el feladatát. A szűkös tanszéki keretekben, melyben a Miskolci Jogakadémia működni kényszerült, a Schneller által vezetett, Miskolc városa által fenntartott tanszék egyszerre foglalkozott a kötelező alkotmányjogi, közigazgatási jogi és pénzügyi jogi tárgyak megfelelő szintű oktatása mellett a frissen rangos tudománnyá érő közgazdaságtan és statisztika művelésével.³

A teológus családból származó, evangélikus vallású Schnellernek nagy szerepe van a megyeszékhely első felsőoktatási intézményének megerősítésében. Egyrészt a hegyaljai evangélikus egyházkerület törvényszékének jegyzője, a jogakadémiát fenntartó tiszai evangélikus egyházkerület világi jegyzője, a miskolci egyházközség presbitere volt. Ilyen minőségében folyamatosan követni tudta a fenntartó hozzáállását a jogakadémiához, és jogtudósként és közgazdászként pedig az egyházkerület gazdálkodását is elő tudta segíteni.

Nagy szerepe volt a közgazdasági szemlélet elterjesztésében közreműködő társadalmi szervezetek megerősítésében, valamint a tanügyi munka irányításában, amiben egyrészt oktatóként, másrészt szülőként is részt vesz. Legfontosabb tisztségei: a miskolci Tankerületi Főigazgatóság mellé megszervezett Közoktatási Tanács elnöke, az Észak-magyarországi Idegenforgalmi Szövetség múzeumi és statisztikai bizottságának elnöke, a Magyar Szülők Szövetsége miskolci fiókkörének elnöke.

Ennél is fontosabb a tudományszervező tevékenysége, mely mind a társadalomtudományok, mind a közgazdaságtan, de leginkább a statisztika területén jelentős. A tudományág elfogadtatásában nagy szerepe volt a professzor általános

1 Szegedi Egyetemi Almanach — 1921—1970, *Schneller Károly* címszó, Szeged, 1971. 42.

2 THIRRING Lajos: Schneller Károly emlékezete (1893–1953) – születésének 70. és halálának 10. évfordulója alkalmából (1963).

3 THIRRING Lajos: Schneller Károly népességtudományi életműve, KSH Népességtudományi Kutató Intézet Történeti Demográfiai Füzetek, 8. sz., szerk.: MÁDAI Lajos, Budapest, 1990. 7–28.

műveltségének, kiváló német és francia tudásának. Tudományszervező tevékenységét Bruckner Győző utolsó miskolci évében így foglalja össze: „A Magyar Statisztikai Társaság alapító tagjai sorában helyet foglal, majd tagja lesz az Országos Statisztikai Tanácsnak és a Statisztikai Társulatnak. Igazgató-választmányi tagja a Magyar Társadalomtudományi Társulatnak és a Magyar Közgazdasági Társaságnak; választott tagja az *Union internationale pour l'étude scientifique de la population* magyar csoportjának, továbbá a *Verein für sociale Mission und Dakonie*-nak és a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság választmányának és Tudományos szakosztályának, a szegedi Alföldkutató Bizottság társadalomtudományi szakosztályának. Schneller Károly mindezen tudományos egyesületeknek nemcsak névleges, hanem erősen aktív tagja volt és sűrűn tartott azok ülésein előadásokat, melyek élénk érdeklődést és figyelmet keltettek.”

Miskolci ténykedésének jellemző publikációs vonása a *Keresztény Igazság* című folyóirat 1937. évi 3. számában megjelent *Egyházunk és földművelő népünk* c. szakcikke. Az olvasott és sokoldalúan művelt jogász és közgazdász professzor három szempontból készit interjúkat a zempléni, majd az alföldi evangélikus paraszti rétegbe tartozókkal. Egyrészt: tartják-e a hitüket és az ágostoni hitvallást? Mivel zömében egy társadalmi réteghez és egy tömbben élő evangélikus híveket vizsgál, ezt a réteget tekinti a hit alapkövének. Második interjúkérdése az volt, hogy mit és mikor olvasnak az evangélikus földművelők. Erre lehangoló a válasza a szerzőnek: a biblián és az énekeskönyvön kívül szinte semmit. Az Alföldön a biblia olvasása egyébként elhanyagolható az énekeskönyvhöz képest. A harmadik szempont: hogy állnak az egyházi reformokhoz? A válasz szintén lehangoló: mindent elleneznek, ami változás, mert hitéletük alapkövének tekintik a megszokást.⁴

1933-ban habilitál a társadalomstatisztika, majd a teljes statisztika tudományágából. A kar megmaradásáért minden úton hajlandó volt küzdeni. Az Országos Felsőoktatási Tanács reformtervezetére a Tanács jogi szakbizottságának 1936. december 10-i ülésén felszólalt a jogi oktatás óraszámának emelése és a jogakadémiák diploma kibocsátását megtiltó tervezetek ügyében.⁵

1939-ben otthagyja Miskolcot, és a Szegedi Egyetem Statisztikai Tanszékét veszi át. Döntésében közrejátszott az 1938. november 2-án aláírt első bécsi döntés, amely a magyarlakta Felvidék déli részét visszajuttatta Magyarországnak. A trianoni magyar közigazgatás és felsőoktatás hangsúlyozta ideiglenes voltát, ezért az áthelyezett egyetemek visszaköltöztetése is napirenden volt. Ezért döntött a Szegedi Egyetem ajánlatának elfogadása mellett, mely után édesapja mint az utolsó Trianon előtti magyar rektor után ő is Kolozsváron lehetett professzor.

1940-től került Kolozsvárra, ahonnan a román kiugrás után ismét menekülnie kell. Ő szervezi újjá a Szegedi Egyetem jogi karát mint alapító dékán, majd 1948-tól haláláig 1953-ig vezeti a Statisztikai Tanszékét.

4 SCHNELLER Károly: *Egyházunk és Földművelő népünk*. *Keresztény Igazság* 1937/3., 66–70.

5 BRUCKNER Győző: A Tiszai Evangélikus Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának múltja az Eperjesi ősi kollégium tükrében, Miskolc, 1944. 37.

Életútját és tudományos tevékenységét két részre lehet osztani. Az egyik a statisztika Schnellerrel együtt fejlődő résztudománya, a demográfia. A demográfia területén bécsi professzoraihoz hasonlóan egy komoly összefoglaló mű megírását tervezte miskolci utolsó éveiben. A munkában, melybe Thirring Lajost vonta volna be társszerzőként, ő írta volna az oknyomozó és gondolatindító részeket, míg szerzőtársának jutott volna a leíró és összefoglaló demográfia.⁶ Ezt az egyenlőtlen megosztást a kiszemelt társszerző nem vállalta. A munkásságát összegző Horváth Róbert statisztikus, miskolci utódja így foglalja össze demográfiai koncepciójának jelentőségét: „A programtervezet számos olyan finomítási lehetőséget vet fel a népszámlálási és a népmozgalmi statisztikai adatfelvételek és feldolgozások módszertanának terén, melyek egy része a következő évtizedekben megvalósult, de jó részük olyan követelményeket támaszt az erre a célra létrehozott statisztikai technikával és apparátussal szemben, hogy a komputerezáció és a hivatalos statisztikusok egyre növekvő tudományos felkészültsége mellett sem lehet még napjainkban sem a felvetett mélységű elemzést és oknyomozást statisztikailag megvalósítani – sokszor még a sokkal nagyobb lehetőségeket biztosító reprezentatív módszer segítségével sem.”⁷

Második Miskolcon művelt tudománya a közgazdaságtan. A közgazdaságtanon belül kiemelkedő szerepet szán az agrárgazdaságtan tanulmányozásának. Felismeri a porosz típusú nagybirtok paraszttelenedes jellegét és hatását a magyar agrárnépesség kivándorlására. A magyar agrárviszonyok megoldásának mind a szocialista, mind a kapitalista útját elveti, és egy polgári szociáldemokrata felfogásban próbálja megtalálni. Közgazdasági példaképének Henry Georgot tekintette, és az ő felfogását hirdeti miskolci katedráján. A georgizmus lényegét Horváth Róbert, miskolci utóda így foglalta össze: „A georgizmus nem szorgalmazta a társadalom politikai átformálását, hanem a kapitalista termelést a mezőgazdasági földtulajdon feloldásával kívánta egy erős kisparaszti rétegre alapozni, s ezzel egyben az egész népesség születési rátáját is megemelni, és szociálisan elsősorban az agrárnépesség életszínvonalát javítani”.⁸

Schneller a földbirtok eltartó képességére egy új számítási módot vezetett be. A termőtalaj aranykoronában kifejezett termelésre alkalmas mértékét, valamint a tényleges művelési ágak termelésben elfoglalt arányát kombinatív módon vette figyelembe, és így az nemcsak a mezőgazdaságilag művelt terület népességeltartó kapacitásának a mérésére és összehasonlítására volt alkalmas, de az adózás és a földhitelrendszer visszasságaira is rá tudott mutatni.

Agrárgazdasági jellegű munkásságának is volt demográfiai jellegű átfedése. A korszak agrártársadalmát az általa felvetett többlettermeléssel fel lehetett szabadítani,

6 HORVÁTH RÓBERT: Laky Dezső – az egyetemi tanár, *Acta Universitatis Szegediensis, Juridica et Politica*, 1991. Tomus XLII., Fasciculus 3, Szeged, 1–10.

7 HORVÁTH RÓBERT: Megemlékezés Schneller Károly professzor – az ember és a tudós születésének 100. évfordulójáról, *Acta Universitatis Szegediensis, Juridica et Politica*, Tomus XLIV Fasciculus 6, 5–15. 8.

8 HORVÁTH: i. m. (1993) 12.

megteremtve ezzel egy ipari átalakítás során hiányzó munkaerő igényét. A kényszerkollektivizálás 1956 után gyakorlatával azonban nem értett egyet.

Erdélyi három és fél éves tartózkodás alatt az ottani agrárviszonyok és demográfia érdekelte. A jogi kar 1944-ben történő ismételt Szegedre költözése után segített a kar újjászervezésében. Kollégiai bizalmából ő lett a második világháború utáni első dékánja, aki egyre kevésbé kívánt statisztálni ahhoz, hogy a magyar jogtudomány kiszolgálja az ország gazdaságának és jogtudományának több évtizedes eltorzítását. Úgy vélte, hogy az a rendszer, mely a múlt gyökeres eltörlésére törekszik, nem lehet tartós. Csak korai halála akadályozta meg a tanszékről való eltávolítását.

Miskolci tanítványai közül kiemelhető Máдай Lajos és az elismert római jogász, Pólay Elemér. Szegedi tanítványai közül Horváth Róbert és Abolyi Nagy Miklós is a statisztikatudomány habilitált művelőjévé vált. Megemlékezést csak a rendszer-váltás után lehetett tartani életművéről.

DIVERSITAS DELECTAT!
A MISKOLCI EVANGÉLIKUS
JOGAKADÉMIA HAT OKTATÓJÁNAK
ÉLETÚTJA*

---

* Írta: dr. jur. Sereg Péter MSc, jogász, okleveles közigazdász, az Igazságügyi Minisztérium Kiemelt Jogi Ügyek Főosztályának főosztályvezetője.

Jelen tanulmányban a Miskolci Evangélikus Jogakadémia hat tanárának életútja kerül bemutatásra, akik vagy a fő tárgyakhoz kapcsolódó speciálkollégiumokat oktatták hosszabb ideig, vagy pedig csak rövid ideig voltak egy-egy tárgy oktatói. Ugyanakkor egytől egyig kötelességtudó, hivatásson és a saját szakmájukban elismert szakemberek voltak, akik a jogi – egy esetben orvosi – diplomájuk mellett majdnem mind rendelkeztek kiegészítő oklevelekkel, akár bölcsészeti, akár levéltáros végzettséggel vagy pedig a korszak tudományos képesítésével, a magántanári fokozattal.

Ezek a szakemberek – akik gyakran egyszerre több hivatást is vállaltak – járultak hozzá ahhoz, hogy a Miskolci Evangélikus Jogakadémia szélesebb spektrumú képzést nyújthasson a joghallgatók számára egészen annak 1949-ben bekövetkezett megszűnéséig. Állítson emléket a jelen mulandósága és a történelem folyamatossága okán ennek a hat személynek Babits Mihály gondolata:

*A szó tiéd, a fegyver az enyém.
Te csak prédikálj, Jónás, én cselekszem.
Ninive nem él örökké. A tők sem,
s Jónás sem. Eljön az ideje még,
születni fognak újabb Ninivék
és jönnek új Jónások, mint e tőknek
magvaiból új indák cseperednek,
s negyven nap, negyven év, vagy ezer-annyi
az én szájamban ugyanazt jelenti.*

I. BENEDEKFALVI GÁSPÁR

■ Benedekfalvi Gáspár 1903. január 25-én született Klein Gáspár néven Debrecenben.¹ Komjáthy Miklós az alábbiakat írta róla: „Ősei a Szepességből származtak, ahonnan a magyar nemzetnek annyi hű és tehetséges fia. Mongolosan ferde vágású szemének, olajbarna arcának s mindennaposnak mondható német nevének (amelyet a német nácizmussal szembenállása bizonyosságként cserélt fel nemesi előnévvel) sajátos ellentétét talán anyai ősei magyarázzák. (Édesanyja Pávai Vajna leány volt.)”²

1 KOMJÁTHY Miklós: Benedekfalvi Gáspár (1903–1970), *Levéltári Közlemények*, Negyvenedik évfolyam, 2. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970. 388.; lásd még: KUBINYI András: Benedekfalvi Klein Gáspár, *Levéltári Szemle*, 1970. 2. szám, Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Igazgatósága, Készült a „Tempó” Ksz. Sokszorosító Üzemében, Budapest, 1970. 514.

2 KOMJÁTHY: i. m. (1970) 388.

1922-ben tanítói oklevelet szerzett, majd ezt követően a Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem Bölcsész tudományi Karán tanult, ahol 1926-ban középiskolai tanári diplomát és bölcsészdoktori címet szerzett.³

1927-ben levéltárkezelői vizsgát tett, mellette pedig jogot tanult, 1929-ben doktorált.⁴ 1927 októberétől a Miskolci Evangélikus Tanítóképző tanára, 1928 és 1930 között Debrecenben egyetemi tanársegéd, majd ismét Miskolcon él.⁵ 1930. november 5-én Borsod vármegye főlevéltárosának nevezték ki,⁶ ezt követően 1950. március 1-jétől a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közlevéltár igazgatója volt.⁷ Innen is ment nyugdíjba 1959. február 15-én.⁸ A Vármegyei Szociográfiák sorozat 1939-ben megjelent *Borsod vármegye* című kötetében ő szerkesztette a községi adattárát.⁹

1942-ben szerzett magántanári képesítést a Debreceni Egyetemen. Tudományos munkássága főleg egyháztörténetre és levéltártanra terjedt ki. Élete első felében protestáns iskolatörténettel foglalkozott, ezért végzett kutatómunkát a bécsi levéltárban 1929-ben.¹⁰ Ennek eredményeképpen jelentek meg *Az állami protestáns egyetem eszméje a Habsburgok alatt a XVIII. és XIX. században* (Debrecen, 1930) és *Az államtanács állásfoglalása a protestánsok külföldi iskolátogatásával szemben* (Egyháztörténet, 1943) című munkái.¹¹ Életcélja volt, hogy megírja az egyetemes paleográfia történetét, amely érdekében jelentős kutatómunkát végzett, sajnos azonban a második világháborúban megsemmisült az összegyűjtött forrásanyag, amely törést okozott a tudományos pályájában.¹²

A Miskolci Evangélikus Jogakadémián az 1940-es évek végén tanított az utolsó tanári kar tagjaként Zelenka István dékánása alatt, nem sokkal az intézmény bezárása előtt.¹³ Főállására tekintettel ugyanakkor levéltárosi munkássága a kiemelkedő. 1945-ig jelentős levéltár-tudományi munkássága volt, foglalkozott a levéltárakat érintő jogalkotási kérdésekkel – tekintettel arra, hogy jogász is volt –, de főleg levéltár-történeti tanulmányai jelentek meg, például: *Borsod vármegye levéltára*, Levéltári Közlemények, 13. évfolyam, 1935, 73–122.; *A miskolci múzeumi levéltár*, Levéltári Közlemények, 15. évfolyam, 1937, 185–198.; *A levéltári tárgyú jogszabályok fogyatkozásai*, Levéltári Közlemények, 20–23. évfolyam, 1942–45, 29–40.¹⁴

3 KOMJÁTHY: i. m. (1970) 388.; lásd még: DOBROSSY István – ESZENYI Miklós – ZAHUCZKY László: *Miskolci Életrajzi Lexikon*. Forma Nyomdaipari Kft., Miskolc, 2008. 28.

4 KOMJÁTHY: i. m. (1970) 388.; lásd még: DOBROSSY – ESZENYI – ZAHUCZKY: i. m. (2008) 28.

5 KUBINYI: i. m. (1970) 514.

6 *Déli Hírlap*, II. évfolyam, 20. szám, 1970. január 24., szombat 2.; lásd még: KUBINYI: i. m. (1970) 514.; DOBROSSY – ESZENYI – ZAHUCZKY: i. m. (2008) 28.

7 KUBINYI: i. m. (1970) 514.

8 Uo.

9 *Déli Hírlap* i. m. (1970. január 24.) 2.

10 *Déli Hírlap* i. m. (1970. január 24.) 2.

11 KUBINYI: i. m. (1970) 514.

12 Uo.

13 DOBROSSY István – STIPTA István: *Miskolc története*, V/2., 1918-tól 1949-ig, Készült a Borsodi Nyomda Kft.-ben, Miskolc, 2007. 377.

14 KUBINYI: i. m. (1970) 515.

A második világháború után emberfeletti erővel dolgozott a levéltári rend helyreállítása érdekében, majd az államosítást követően a megnövekedett iratmennyiség rendezésében és selejtezésében is közreműködött.¹⁵ Miskolcon hunyt el 1970. január 21-én.¹⁶ A Mindszenti Evangélikus Temetőben helyezték örök nyugalomra.¹⁷

II. HENSZELMANN ALADÁR

Bartus Ödön festménye

Henszelmann Aladár 1889-ben született a felvidéki Bártfán.¹⁸ A középiskolai tanulmányait Bártfán és Eperjesen végezte. 1911-ben a Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett orvosdoktori oklevelet, majd gyakornok, illetve egyetemi tanársegéd lett a Belgyógyászati Klinikán, amelynek röntgenlaboratóriumi vezetője volt 1913-tól.¹⁹ Tiszti orvosi vizsgáját 1913. május 13. és 18. között szerezte meg Budapesten.²⁰ Ezt követően Kőrmöcbányán volt rendőrorvos.²¹

15 Uo.

16 KOMJÁTHY: i. m. (1970) 388.

17 DOBROSSY – ESZENYI – ZAHUCZKY: i. m. (2008) 28.

18 DOBROSSY – ESZENYI – ZAHUCZKY: i. m. (2008) 93.

19 Uo.

20 *Budapesti Közlöny*, XLVII. évfolyam, 138. szám (Budapest, 1913. június 18.) 1.

21 *Magyarország*, XX. évfolyam, 149. szám (Budapest, 1913. június 25.) 12.

Az első világháborúban katonaozvosként szolgált, és comblövést szenvedett,²² a katonai szolgálatért megkapta a háborús emlékérmét, a frontharcosok jelvényét, illetve a magyar és porosz II. osztályú vöröskereszt érmet.²³ A „nagy háborút” követően, 1919 és 1924 között a Rokkantügyi Hivatal Császárfürdői Intézet igazgató-főorvosa és röntgenlaboratóriumának vezetője volt.²⁴ Ezt követően 1924-től 1939-ig a miskolci Erzsébet Közkórház belgyógyászatának osztályvezető főorvosa és röntgenorvosa.²⁵ 1939-től haláláig a budapesti MÁV Kórház igazgató-főorvosa volt. Számtalan egyesület különböző rangú tagja, többek között a Királyi Orvosegyesület főtitkára, a Borsod-Miskolci Orvos-Gyógyszerész Egyesület elnöke, az Országos Balneológiai Egyesület Tudományos Osztályának igazgatótagja volt.²⁶

Tudományos pályafutása is kiemelkedő, ugyanis 1921. június 17-én szerzett egyetemi magántanári képesítést,²⁷ majd 1924-től 1939-ig²⁸ a Miskolci Evangélikus Jogakadémia címzetes rendkívüli, majd címzetes rendes tanára,²⁹ ahol a törvényszéki orvostan és a közegészségtan tárgyjegyzője volt.³⁰ Orvosként a hasüregben található szervek röntgendiagnosztikáját és az elektrodiagnosztikát kutatta főleg, ugyanakkor a jog és orvostudományok érintkezési pontjainál megtalálható kérdésekkel is foglalkozott.³¹ Főbb munkái: *Elektrodiagnostica és elektrotherápia az utókezelésben*, Budapest, 1920; *Az egészségügy tanítása jogászkérdésben, Miskolc*, 1926; *Az antropin és a vas a gyomorfekély kezelésében*, Debrecen, 1939.³²

Nyaranta a Miskolc-Tapolcafürdő fürdőorvosa volt, ezen feladatának teljesítése közben hunyt el 1943. augusztus 8-án.³³ Korai halálának oka munkája volt, hiszen a feladatát védőöltözet nélkül végezte, és a sugárzás következményei ekkor még nem voltak ismertek.³⁴ Végző nyughelye a miskolci Mindszenti Evangélikus Temető.³⁵

22 DOBROSSY István: *Miskolc írásban és képekben*. 10. kötet, Készült a Borsodi Nyomda Kft.-ben, Miskolc, 2003. 87.

23 A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának 1932–33. tanévi almanachja, Ifj. Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1933. (a továbbiakban: *Jogakadémiai Almanach* 1933), 17.

24 DOBROSSY: i. m. (2003) 87.; lásd még: DOBROSSY – ESZENYI – ZAHUCZKY: i. m. (2008) 93.

25 DOBROSSY: i. m. (2003) 87.

26 *Jogakadémiai Almanach* 1933. 17.; lásd még: DOBROSSY – ESZENYI: i. m. (2008) 93.

27 *Jogakadémiai Almanach* 1933. 17.

28 STIPTA István: Bruckner Győző, a miskolci jogakadémia dékánja, in: Bruckner Győző: *A Miskolci Jogakadémia múltja és kultúrmunkássága* (1919–1949). A kéziratot sajtó alá rendezte és lektorálta: Novák István (szerk. Dobrossy István, Stipta István). Készült a Forma GMK. Nyomdájában, Miskolc, 1996. 37.

29 *Magyar Jövő*, Hatodik évfolyam, 246. szám (Miskolc, 1924. október 26.) 6.; lásd még: DOBROSSY – ESZENYI – ZAHUCZKY: i. m. (2008) 93.

30 *Jogakadémiai Almanach* 1933. 17.; lásd még: DOBROSSY: i. m. (2003) 87.

31 ZSEDÉNYI Béla: *Miskolc szellemi élete és kultúrája*, Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat Részvénytársaság, Miskolc, 1929. 143.

32 DOBROSSY – ESZENYI – ZAHUCZKY: i. m. (2008) 93.

33 *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap*, LII. évfolyam, 179. szám (1943. augusztus 10.) 3.; lásd még: DOBROSSY: i. m. (2003) 87.

34 DOBROSSY: i. m. (2003) 87.

35 DOBROSSY – ESZENYI – ZAHUCZKY: i. m. (2008) 93.

Henszelmann Aladár életútját legjobban az 1934-ban tartott Borsod-Miskolci Orvos-Gyógyyszerész Egyesület elnöki székfoglalójában elhangzottak fémjelzik: „Az igaz orvosnak szinte életszükséglete a tudománnyal való állandó kontaktus. A tudománnyal foglalkozásból, mint Antheus a földből, új erőt merít az élet küzdelmeihez. Mikor az egyszerű lét mindennapi gondjai bénítják az ambíciókat, már apáthia, sivár rezináció vesz erőt a lelkeken, akkor mindig szükség van egy oázisra, ahol a tudomány tiszta üdítő forrása csörgedez, ahol a fáradt lélek újra szárnyat kap, hogy tudását szenvedő embertársai javára fordíthassa.”³⁶

III. KOPPÁNYI DÉNES

■ Koppányi Dénes 1904. április 10-én született Miskolcon, édesapja Koppányi Miklós királyi törvényszéki aljegyző, későbbi járásbíró, édesanyja Pongor Zsuzsanna volt.³⁷

Kötődése a Miskolci Evangélikus Jogakadémiához kettős, először diákja, később pedig tanára is volt. 1923 és 1927 között ezen intézményben volt joghallgató,³⁸ majd a jogakadémiák 1926-ban történt államvizsgáztatási jogának elvesztése miatt a szegedi Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen avatták a jogtudományok doktorává, 1928. december 7-én.³⁹ Rögtön a tanulmányai befejezését követően, 1928 decemberétől Miskolcon dolgozott mint ügyvédjelölt.⁴⁰

Nem sokáig maradt ügyvédjelölt, ugyanis 1929 januárjában a Miskolci Törvényszékre nevezték ki törvényszéki joggyakornoknak.⁴¹ 1938. október 1-jén lett a Miskolci Királyi Törvényszék titkárából ügyész a Miskolci Királyi Ügyészségen.⁴² 1943-ban önként jelentkezett frontszolgálatra a második világháborúban, azonban egészségügyi állapotára való tekintettel leszerelték.

A Miskolci Evangélikus Jogakadémián megbízott előadóként folytatta Hacker Ervin büntetőjog-professzor munkáját annak a Debreceni Tudományegyetemre történő távozását követően. Már az 1943–1944-es tanévtől kezdve büntetőjogi

36 VELKEY László: Kutatás a gyógyítás szolgálatában, in: Dobrossy István (szerk): *Miskolc a millicentennárium évében 2.*, Készült a FORMA GMK nyomdájában, Miskolc, 1997. 325.

37 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9P6B-SGB?i=409&cc=1452460&personaUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AQ2HV-WKWF> Letöltés dátuma: 2019. december 3.

38 *Reggeli Hírlap*, XXXII. évfolyam, 210. szám (1923. szeptember 19.) 2.

39 *Magyar Jövő*, X. évfolyam, 277. szám (1928. december 11.) 5.

40 *Budapesti Közlöny*, LXII. évfolyam, 293. szám (Budapest, 1928. december 25.) 13.

41 *Magyar Jövő*, XI. évfolyam, 24. szám (1929. január 29.) 5.

42 Magyar Távirati Iroda, a szerkesztésért felelős: Zimmer Ferenc főszerkesztő, 32. kiadás, 1938. október 1., 18 óra 20 perc.

szemináriumot hirdetett,⁴³ valamint magyar anyagi büntetőjog és eljárásjog előadásokat is tartott.⁴⁴

A szemináriumok során mintatárgyalásokat tartottak, ahol a tanácsbírói, ügyési, ügyvédi és szakértői szerepeket is joghallgatók kapták, ezáltal téve még inkább gyakorlatiassá az oktatást. Koppányi Dénes maga így írt erről: „...a különböző perjogi szerepekben közreműködő joghallgatók alapos felkészültségről, helyes jogérzékről, és egyik-másik kiváló kriminális szónoki készségről tett tanúbizonyságot”.⁴⁵ Érdekes, hogy már ekkor sor került a büntetőjogi szeminárium keretén belül a Miskolci Törvényszéki Fogház látogatására, ahol a fogház berendezéseinek, helyiségeinek megtekintése mellett az elítéltek mindennapi életét nézhették meg a joghallgatók.⁴⁶

1934. április 3-án házasodott össze Bruckner Győző jogakadémiai dékán lányával, Hedviggel,⁴⁷ a házasságukból két gyermek született: Emese és Zsolt. Koppányi Dénes családjával 1945 januárjában elhagyta Magyarországot, és négy évig élt Ausztriában különböző táborokban. Tizenkilenc napig tartó hajózást követően 1949. január 24-én kötött ki Argentínában az az amerikai hadihajó, amelyen Koppányi Dénes, felesége és két gyermeke kivándorolt. 1960-ban az Amerikai Egyesült Államokba költöztek át.

Koppányi Dénes életének hetvenedik évében hunyt el New Jerseyben 1974. május 3-án.⁴⁸ Földi hamvait 1990 után a Pesti Evangélikus Egyház Deák Téri Egyházközségének kolumbáriumában helyezték örök nyugalomra.

IV. PUTNOKI BÉLA

■ Putnoki Béla 1880-ban született Miskolcon.⁴⁹ Középiszkolai tanulmányait követően a budapesti Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett jogi doktorátust.⁵⁰

Már az egyetemi évei alatt írt a fővárosi *Üstökös* és *Hét* című lapokba, Miskolcon pedig a *Borsodmegyei Lapokba*.⁵¹ Az újságírás iránti fogékonyságának bizonyítéka, hogy 1901-ben az induló *Miskolczi Napló* belső munkatársa lett. 1909-ben ügyvédi oklevelet szerzett, és ügyvédi irodát nyitott Miskolcon.⁵²

43 BRUCKNER: i. m. (1996) 214.

44 Az 1944. évi *Magyarország Tiszti cím- és névtára pótfüzete*, szerkesztette és kiadja a M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1944. 519.

45 BRUCKNER: i. m. (1996) 214.

46 Uo.

47 *Reggeli Hírlap*, XLIII. évfolyam, 71. szám (Miskolc, 1934. március 29.) 6.

48 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:JY9H-LZ9> Letöltés dátuma: 2019. december 3.

49 DOBROSSY: i. m. (2003) 57.

50 DOBROSSY – ESZENYI – ZAHUCZKY: i. m. (2008) 206.

51 DOBROSSY: i. m. (2003) 57.; lásd még: DOBROSSY – ESZENYI – ZAHUCZKY: i. m. (2008) 206.

52 Uo.

Ügyvédi hivatása mellett politikai és szakmai lapokban jelentetett meg cikket, a *Magyar Jövőnél* 1919-től két éven át főszerkesztő is volt. Szintén ettől az évtől kezdődően volt jogakadémiai előadó, később magántanár a Miskolci Evangélikus Jogakadémián, ahol a kereskedelmi és váltójog tárgy oktatója volt.⁵³ Tagja volt a Miskolci Ügyvédi Kamara választmányának, a Magyar Jogászegyletnek és a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesületnek, helyettes társelnöke az Országos Ügyvédszövetségnek, valamint Miskolc város tiszteletbeli tiszti főügyésze.⁵⁴

1925-től a *Miskolci Jogásélet* felelős szerkesztője,⁵⁵ amely folyóiratban a jogászok és joghallgatók számára lehetőség nyílt a tanulmányaik közlésére. Ez a helyi jog- és államtudományi közlöny csaknem húsz éven át, egészen 1944-ig jelent meg évente átlagosan 10 számmal a Miskolci Evangélikus Jogakadémia és a Miskolci Ügyvédi Kamara közös kiadványaként.⁵⁶ A folyóirat 1925-ben elindította a *Miskolci Jogásélet Könyvtára* című sorozatot, amelyben 1933-ig 100 tudományos munka jelent meg.⁵⁷

Életének hatvankilencedik évében hunyt el Miskolcon 1948. október 22-én.⁵⁸ Főbb munkái: *Soldos Béla-Putnoki Béla: Miskolc város közönsége által Jókai Mór születése 100-ik évfordulója ünneplése alkalmából megtartott [...] ünnepi beszédek*, Miskolc, 1925, *Igazságszolgáltatásunk a céhek idejében*, Tudományos Értekezések Tára 4., Budapest, 1925, *Becsületvédelmi irányzatok a büntetőjogban*, Miskolci Jogásélet Könyvtára, 22. Miskolc, 1927, *A védelem szerepe a büntető előkészítő eljárásban (büntető-eljárásban)*, Budapest, 1929.⁵⁹

V. SZILÁGYI ANTAL

■ Szigethy Szilágyi Antal 1878-ban született Máramaroszigeten.⁶⁰ Középiskolai tanulmányait a Máramaroszigeti Evangélikus Református Főgimnáziumban és a Máramaroszigeti Jogakadémián végezte.⁶¹

53 *Jogakadémiai Almanach* 1933. 17.; lásd még: DOBROSSY: i. m. (2003) 57.; DOBROSSY – ESZENYI – ZAHUCZKY: i. m. (2008) 206.

54 *Jogakadémiai Almanach* 1933. 17–18.

55 DOBROSSY – ESZENYI – ZAHUCZKY: i. m. (2008) 206.

56 DOBROSSY: i. m. (2003) 57.

57 Uo.

58 *Magyar Nemzet*, IV. évfolyam, 247. szám (1948. október 26.) 2.

59 DOBROSSY: i. m. (2003) 57–58.

60 *A Máramaroszigeti Ev. Ref. Lyceum (Jogakadémia és államilag segélyezett Főgymnasium) Értesítője az 1904–905. tanévről*, kiadták: Pap Tibor a jogakadémia igazgatója és Dobay Sándor a főgimnázium igazgatója, Nyom. Wizner és Dávid Könyvnyomdájában, Máramaroszigeten, 1905 (a továbbiakban: *Máramaroszigeti Értesítő* 1905), 51.

61 *Máramaroszigeti Értesítő* 1905. 10.; lásd még: *Magyar Élet*, II. évfolyam, 267. szám (Miskolc, 1940. november 23.) (a továbbiakban: *Magyar Élet* 1940), 2.

1901 októberében szerezte meg a jog- és államtudományi doktorátusát a Máramarosszigeti Jogakadémián,⁶² majd a Máramarosszigeti Ügyvédi Kamara tagja lett 1904. június 15-én, és Máramarosszigeten dolgozott ügyvédként.⁶³ 1905. február 17-én választották meg rendkívüli tanárnak a Máramarosszigeti Jogakadémiára,⁶⁴ ahol a magyar és az osztrák magánjogot oktatta.⁶⁵ Később a *Kereskedelmi és váltójog*, valamint a *Peres- és peren kívüli eljárás* című tárgyakat is ő adta elő.⁶⁶ 1905-ben Máramarossziget város képviselőtestületének tagjává választották.⁶⁷ Az egyetemi magántanári képesítését a kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen szerezte meg 1914. február 26-án magyar magánjogból.⁶⁸

Az első világháború után a Hódmezővásárhelyi Jogakadémia nyilvános rendes tanára lett, majd 1924 áprilisában kinevezték a Miskolci Királyi Törvényszék tanácselnökévé.⁶⁹ 1924 szeptemberétől a Miskolci Evangélikus Jogakadémián a magánjog címzetes nyilvános rendes tanára volt.⁷⁰ A *Családi vagyonyjog* és a *Szemelvények az örökösödési jog köréből* című speciálkollégiumokat adta elő.⁷¹ Emellett a Ferenc József Tudományegyetem magántanára is volt.⁷² 1940. november 26-án kinevezték a Máramarosszigeti Törvényszék elnökévé.⁷³

Főbb munkája a *Kell-e a házassági jogot reformálni?, Sárospataki Református Lapok*, XI. évfolyam, 13. szám.⁷⁴

62 *Magyar Élet*, i. m. (1940) 2.

63 *Budapesti Közlöny*, XXXVIII. évfolyam, 136. szám (Budapest, 1904. június 15.) 2.; lásd még: *Magyar Élet*, i. m. (1940) 2.

64 *Máramarosszigeti Értesítő* 1905. 10. és 42.; lásd még: *Magyar Élet* 1940, 2.

65 *Máramarosszigeti Értesítő* 1905. 56–57.

66 A *Máramarosszigeti Ev. Ref. Lyceum (Jogakadémia és államilag segélyezett Főgymnasium) Értesítője az 1905–906. tanévről*, kiadták: Pap Tibor a jogakadémia igazgatója és Dobay Sándor a főgimnázium igazgatója, Nyom. Wizner és Dávid Könyvnyomdájában, Máramarosszigeten, 1906 (a továbbiakban: *Máramarosszigeti Értesítő* 1906), 59.

67 *Máramarosszigeti Értesítő* 1906, 48.

68 A *Máramarosszigeti Ref. Lyceum Jogakadémia és Főgimnázium Értesítője az 1913–914. tanévről*, kiadták: Pap Tibor a jogakadémia igazgatója és Jakobinyi Péter a főgimnázium igazgatója, Nyom. Wizner és Dávid motorerőre berendezett Könyvnyomdájában, Máramarosszigeten, 1914 (a továbbiakban: *Máramarosszigeti Értesítő* 1914), 12.; lásd még: *Jogakadémiai Almanach* 1933. 17.

69 *Budapesti Közlöny*, LXVIII. évfolyam, 86. szám (Budapest, 1924. április 30.) 1.; lásd még: *Jogakadémiai Almanach* 1933. 17.

70 *Magyar Jövő*, Hatodik évfolyam, 207. szám (Miskolc, 1924. szeptember 11.) 5.; lásd még: *Jogakadémiai Almanach* 1933. 17.

71 *Jogakadémiai Almanach* 1933. 21. és 25.

72 *Jogakadémiai Almanach* 1933. 17.

73 *Magyar Élet* 1940. 2.

74 BRUCKNER: i. m. (1996) 170.

VI. VÁRHEGYI MIKLÓS

■ Várhegyi Miklós életéről nem sok információ maradt fenn. 1908 körül született, és az egyetemi tanulmányait Budapesten folytatta, ahol mind jogi, mind pedig bölcsészeti tudományokból doktorátust szerzett.⁷⁵

Élete során volt jogügyi és pénzügyi előadó, majd revizori csoportvezető is.⁷⁶ 1947-ben nevezték ki a Miskolci Evangélikus Jogakadémia Közgazdaságtani és Statisztikai Tanszékére tanárnak.⁷⁷ A jogakadémia megszüntetése után a Nehézipari Műszaki Egyetem könyvtárában kapott állást.⁷⁸

Életének nyolcvanhatodik évében hunyt el Miskolcon 1994. április 2-án.⁷⁹ Főbb művei: *Harsányi Kálmán élete és munkássága*, Budapest, 1935; *A Miskolci Evangélikus Egyházközség története 1783–1983*, mely utóbbi Szebik Imre társszerzősége mellett jelent meg 1983-ban.⁸⁰

---

75 *Észak-Magyarország*, 42. évfolyam, 198. szám (1986. augusztus 23.) (a továbbiakban: *Észak* 1986), 12.

76 *Észak* 1986. 12.

77 STIPTA: i. m. (1996) 44.

78 Uo.

79 *Észak-Magyarország*, 50. évfolyam, 81. szám (1994. április 7.) 12.

80 DOBROSSY – STIPTA: i. m. (2007) 540.

III. RÉSZ

AZ ÁLLAM- ÉS
JOGTUDOMÁNYI KAR
PROFESSZORAI

BARTA JUDIT

Miskolcon születtem, 1969. december 18-án, a Nyilas jegyében. 1988-ban érettségiztem a miskolci Herman Ottó Gimnáziumban, ugyanezen évben szereztem magánúton dzsesszorgona szakon diplomát.

Miskolcon élek, egy fiúgyermek édesanyja vagyok, Kovács Kadosa Vojta 2002. május 10-én született, az idén érettségizett biológia–kémia tagozaton a Lévy József Református Gimnáziumban. Kevés szabadidőmet a sport (futás, biciklizés, úszás, klettersteig, túrázás), zene, könyvek, színház, utazás töltik ki.

A jogi tanulmányokat a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán folytattam, a közigazgatási jog, majd a polgári jog lett kedvenc tárgyaim egyike. Élvezettel hallgattam oktatóim, pl. Csécsy György, Bíró György, Novotni Zoltán professzorok előadásait. Novotni Zoltán professzor vibráló, magával ragadó egyénisége betöltötte az előadót, gyakran újsággal a kezében érkezett, ismertette az éppen országos hírt kapott jogi eseteket.

A polgári jogi szemináriumvezetőm Miskolczi Bodnár Péter professzor volt, polgári jogi vizsgáimat Bíró György, Jobbágyi Gábor és Novotni Zoltán professzorok előtt tettem le jeles eredménnyel, a polgári jogi államvizsgámon Novotni Zoltán professzor volt a kérdező, a bizottság jelesre értékelte feleletem.

Indexemet, amelyben oktatóim aláírása szerepel, a mai napig nagy becsben őrzöm.

Summa cum laude minősítésű jogi diplomámat 1993-ban kaptam, emellett kiüntettek a tanulmányi emlékérem bronz fokozatával.

Ötödévesen kerestem a jövőmet, a bíróságot, ügyészséget naivan túl kötöttnek gondoltam, az ügyvédi pályával kacérkodtam. Egy államvizsga-felkészítés alkalmával robbant be a hírrel az előadóba Lévy Miklós professzor: elindul az országban a doktoranduszképzés, lehet rá jelentkezni. Bár kevés konkrét információt osztottak meg a képzés menetéről, már a pusztta lehetőség is magával ragadott. Pár nappal később szorongva kopogtam be Novotni Zoltán professzor tanszékvezető ajtaján, jelentkezés céljából. A professzor rövid gondolkodás után igent mondott. Egy kikötése volt: a biztosítási jog legyen a témám.

1993. március 1. napjától kezdtem meg a nappali tagozatos doktorképzést a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájában. Az első 14 doktorhallgató közül már csak ketten vagyunk a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának kötelékében Dr. habil. Gedeon Magdolnával. A kutatómunkára kijelölt szervezeti egység a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Civilisztikai Tudományok Intézetének Polgári Jogi Tanszéke lett. A kutatási alprogram címe: *Biztosítási szerződési jogviszony dogmatikai rendszere, különös tekintettel a felelősségbiztosításokra*, témavezetőm Novotni Zoltán professzor volt. „Zoli bácsinak”, bár kevés időt dolgozhattunk együtt, sokat köszönhetek, többek között az első meghatározó külföldi kutatási lehetőséget és a tanársegédi állásomat, 1994. július 1. napjától. Szomorú halálát követően a témavezetésemet Miskolczi Bodnár Péter professzor vette át, immáron levelezős doktorhallgatóként.

1994-ben kezdtem az ügyvédjelölti tevékenységet a Bíró György professzor által vezetett 10. Számú Ügyvédi Irodában, amely a ME ÁJK oktatóiból szerveződött, és

amely lehetőséget teremtett a gyakorlat megszerzésére is, így tapasztalataimat be tudtam építeni az oktatói-kutatói tevékenységbe.

1995. július 1-től a korábbi polgári jogi tanszék oktatóinak egy részével az újonnan megalakuló Kereskedelmi Jogi Tanszéken lettem tanársegéd, ahová Miskolczi Bodnár Péter professzor hívott. Nagy öröm és megtiszteltetés volt kezdőként együtt-dolgozni neves oktatóimmal, Miskolczi Bodnár Péterrel, Fazekas Judittal, Harsányi Gyöngyivel, Ujváriné dr. Antal Edittel.

Ujváriné dr. Antal Edit volt, aki rögtön felkarolt, ügyvédjelöltként is a keze alá” dolgoztam, a biztosítási jog és az ügyvédek gyakorlati alapjait tőle tanultam el. Editkével a mai napig tisztelettel és szeretettel dolgozunk együtt, bármilyen jogkérdés megakaszt, rögtön őt hívom, óriási tudása, egyedi gondolkodása, végtelen alapossága, hatalmas szíve és családja iránti mély elkötelezettsége példaértékű számomra. Szerencsésnek mondhatom magam, hogy olyan tanszékre kerültem, ahol minden kolléga család szerető, megbecsüli a saját és mások munkáját. Tradíció, hogy minden szemesztert egy közösen elköltött ebéddel vagy vacsorával zárunk le.

1996-ban, két éves képzés eredményeként, jeles eredményű biztosítási szakjogász diplomát szereztem, oktatóim a szakma neves képviselői voltak, így többek között Popper Klára, Asztalos László, Trunkó Barnabás és Takáts Péter.

Ugyanezen évben tettem le a jogi szakvizsgát, jeles eredménnyel.

1996 szeptemberében lettem a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara tagja, egyéni ügyvédként. 1997-ben, Ujváriné dr. Antal Edit javaslatára és ajánlásával jelentkeztem a frissen megalakult Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Építész Kamaránál a titkári állás betöltésére, ahová, Editkének is köszönhetően, felvettek, és azóta is, 24 éve végzem ezt a feladatot.

1997. július 1. és 2000. december 31. között kari titkári teendőket láttam el, Professzor Dr. Kalas Tibor dékán úr felkérésére, aki bár szigorú és távolságtartó volt, mégis szerettem vele együtt-dolgozni. Az ő kérésére készítettem el az első Kari Tájékoztatót.

1998. július 1-től kaptam meg adjunktusi kinevezésem. A kari titkári munkát ezután Professzor Dr. Lévay Miklós dékán úr mellett is folytattam egészen 2000 decemberéig, a tovább nem halasztható PhD-dolgozat leadása és megvédése miatt kértem a felmentésem.

2001-ben védtem meg PhD-dolgozatomat *A magyar nyugdíjrendszer reformja, különös tekintettel a rendszer második pillérét képező magánnyugdíjpénztárakra* címmel, és szereztem meg a doktori oklevelet.

Az ügyvédi tevékenységet 2002. december 31-ig folytattam, kisfiam születése, a pici koraszülött baba gondozása és az érte való állandó aggodás volt az az ok, amely miatt az ügyvédkedést végleg abbahagytam. Három évig maradtam TGYES-en, majd GYED-en, 2005 szeptemberében kezdtem újra az egyetemi munkát.

Kisfiam születése előtt pályáztam meg a docensi címet, kinevezésemet 2002. július 1-től kaptam kézhez.

Alig tértem vissza, mikor Miskolczi Bodnár Péter professzor felkérést kapott a Gazdasági Versenyhivataltól versenybírói teendők ellátására. A Kereskedelmi Jogi

Tanszék oktatói, a nálam érdemesebb kollégák ekkor rám bízták a tanszékvezetést. 2005. november 1-től 2006. július 1-ig voltam kinevezett tanszékvezető, amely tisztiségről férjem halála miatt lemondtam. Zaklatott évek következtek, de szüleim, barátaim és kollégáim meleg szíve átsegített a nehézségeken. Barzó Tímea, sokszor hívom úgy, „Timikém”, akkor felém tanúsított önzetlen és lélekemelő támogatását soha nem fogom elfelejteni, 23 éve vagyunk barátok.

2009. szeptember 1-től ismét úgy hozta a sors, hogy megbízott tanszékvezető lettem a Civilisztikai Tudományok Intézetének Kereskedelmi Jogi Tanszékén, amely feladatot a mai napig ellátom.

2018-ban Prof. Dr. Papp Tekla oktatási feladattal keresett meg a Nemzeti Közszerződési Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Kar Civilisztikai Intézetéből, így lettem május 1-jétől 2019. június 30 napjáig határozott időre megbízott, majd 2019. július 1-től határozatlan időre kinevezett másodállású egyetemi docens, az átalakításokat követően, a Nemzeti Közszerződési Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Civilisztikai Tanszékén.

2019. május 1-jén, fiam születésnapján került sor a habilitációs eljárásomra, előadásaimat *Az építészeti-műszaki alkotások szerzői jogvédelmének alapkérdései, valamint A tervezési szerződés joggyakorlati és főbb dogmatikai kérdései* címmel tartottam meg.

Egyetemi tanári pályázatomat 2020 decemberében nyújtottam be.

1994. július 1-től veszek részt a felsőoktatásban, kontaktóráim száma meghaladja a 10 000-ret.

Számos tárgy jegyzője és oktatója vagyok, feladataim közé tartozik előadások, szemináriumok tartása, alternatív tárgyak oktatása, vizsgáztatás, záróvizsgáztatás; PhD-hallgatók oktatása, vizsgáztatása, témavezetése; évfolyamdolgozatok, szakdolgozatok, TDK-, OTDK-dolgozatok, PhD-dolgozatok konzultálása. A Társasági és cégjogi szakjogászképzés szakfelelősi feladatait is ellátom.

2006-tól, az országban elsőként, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara által indított Munkaügyi- és Társadalombiztosítási Igazgatási Alapszak (BSc) keretében került bevezetésre új kötelező tárgyként az általam kidolgozott és jegyzett, *Magánbiztosítási rendszerek* elnevezésű tárgy. Oktatása a 2008/2009. tanév első félévében kezdődött, III. éves levelezős hallgatók számára, majd 2011-től nappali tagozatos hallgatók számára is, és amelynek oktatása mai napig folyamatos. A tárgy továbbfejlesztett, uniós és nemzetközi joggal kibővített változatát magasabb óraszámban a Munkaügyi és társadalombiztosítási igazgatási mester szakon *Magánbiztosítási rendszerek* címmel tanítom.

Férjem emlékének tisztelegve, 2006 szeptemberében indítottam el egy önálló vadászati jogi kurzust, amely a jogi oktatásban máig egyedülálló, és amit 2021-ben az NKE ÁNTK-n is sikerrel hirdettem meg. Ettől kezdve a vadászati magánjog és annak közjogi vetületei is a tudományos kutatásaim egyik irányát képezik.

Az elméleti kutatás mellett a joggyakorlat is szerepet játszik életemben. Ügyvédként, kamarai titkárként, szakértőként széles körű ismeretekre tettem és teszek szert, amely tudást igyekszem megosztani és átadni az oktatás során, illetve beépítem a tárgyakba is, például a *Válás ágytól, társaságtól, avagy a házassági vagyoni jog*

társasági jogi vetületei című, *Az építészeti alkotás, mint a vállalkozási szerződés, és szerzői jog tárgya* című, a *Kereskedelmi jog I. jogesetmegoldó* című, a *Közbeszerzési jog elmélete és gyakorlata* című, valamint *A gazdasági bűncselekmények kereskedelmi jogi háttere* című szabadon választható tárgyak elindításával.

Az ME Állam- és Jogtudományi Kar különböző képzési formáiban látok el oktatási tevékenységet, illetve vagyok több tárgy jegyzője, úgymint a jogász osztatlan képzés, Munkaügyi és Társadalombiztosítási Igazgatási BA Alapszak és MSC képzés, Igazságügyi Igazgatási Alapszak, Igazgatásszervező Alapszak, Közigazgatási Mesterképzés (korábbi képzés), Jogi Felsőfokú Szakképzés, Kriminológia Mesterképzés és a különböző szakjogászképzések, továbbá a jogi szakokleveles mérnök és a jogi szakokleveles közgazdász képzések.

Karközi átoktatás keretében az ME Közgazdaság-tudományi Kar, Közgazdász MSC Számvitelszakon a *Vállalkozások jogi környezete* című tárgy, a Közgazdász szakokleveles mérnökképzésen a *Gazdasági jog* című tárgy, az ME Gépészmérnöki Kar, Ipari termék és formatervező mérnök szakon a *Fogyasztóvédelem* című tárgy (2016-ban megszűnt képzés) tárgyjegyzője és oktatója, Logisztikai szakon a *Logisztikai folyamatok szabályrendszere* című tárgy oktatója, Logisztikai csomagolásfejlesztő szakmérnök szakirányú továbbképzési szakon a *Jogszabályi értelmezések a logisztikában: A termékcsomagolást érintő magánjogi szabályok* című tárgy jegyzője és oktatója vagyok.

Az ELTE Jogi Továbbképző Intézete által indított Gazdasági szakjogász képzésben (2000–2011-ig, majd 2015-től) a *Speciális társaságok* c. tárgy tárgyjegyzője és oktatója vagyok.

Az NKE ÁNTK Civilisztikai Tanszékén folyó oktatásban két fő tárgy (*Versenyjog és állami támogatások joga*, valamint *Közbeszerzés és versenyjog* c. tárgyak) és két alternatív tárgy tárgyfelelőseként és több más tárgy előadójaként veszek részt, kártérítési jog, szerződések, társasági jog, versenyjog, állami támogatások, vadászati köz- és magánjog, szerzői jog, valamint iparjogvédelem témakörökben tartok előadásokat, valamint vizsgáztatok.

Az oktatási tevékenységhez kapcsolódóan különböző tananyagok, egyetemi jegyzetek, tansegédletek, könyvek szerzője, társszerzője, illetve szerkesztője voltam.

Az ME Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola témavezetője vagyok, meghirdetett témám a *Kereskedelmi jog, valamint a magyar nyugdíjrendszer kapcsolódó intézményeinek (magánnyugdíjpénztárak, önkéntes kölcsönös pénztárak, személybiztosítások stb.) hazai és európai jogfejlődése*. A doktori iskolában több tárgynak vagyok a tárgyjegyzője és oktatója: a *Civilisztikai tudományok fejlődése* c. főtárgynak, az *Üzleti jog, versenyjog és a szellemi alkotások védelme az EU-ban* című, az *Európai kereskedelmi jogi szakszeminárium I. (társasági jog)* című, az *Európai kereskedelmi jogi szakszeminárium II. (kiegészítő nyugdíjrendszerek az EU-ban, egyes tagállami megoldások)* című, az *Európai kereskedelmi jogi szakszeminárium III. (felelősségbiztosítás az EU-ban)* című, valamint az *Európai kereskedelmi jogi szakszeminárium IV. (kereskedelmi szerződések harmonizációja)* című tárgyaknak.

Két társtémavezetett, PhD-fokozatot szerzett Doktor (Dr. Tárczy Edit, Dr. Váradí Szabolcs) három abszolutóriumot szerzett, és védés előtt álló (dr. Csorba Emese, dr. Majoros Tünde, dr. Dezse Tivadar), egy, munkahelyi vitáján túl lévő (dr. Certicky Mária), és egy nappali tagozatos doktorhallgató (dr. Nyikes Zita) témavezetője vagyok a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában.

Témakiíró és oktató vagyok a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskolában, *Állami támogatások, szellemi tulajdon, versenycorlátozó magatartások uniós és hazai versenyjogi vonatkozásai* címmel.

Több PhD-fokozattal rendelkező posztdoktor oktatói és tudományos munkájának irányításában veszek részt.

A hallgatók tudományos nevelésében, a tehetség gondozásban is igyekszem aktívan közreműködni, számtalan évfolyamdolgozatot, szakdolgozatot (ME ÁJK graduális és posztgraduális képzések, ELTE JTI Gazdasági Szakjogászképzés, ME Közgazdaság-tudományi Kar), tudományos diákköri dolgozatot konzultáltam, hallgatóim országos eredményekkel is büszkélkedhetnek, OTDK második (2015; 2019), első helyezést (2017) értek el, illetve 2021-ben különdíjat kaptak.

Több, általam felkészített joghallgató ért el országos eredményt versenyeken, pályázatokon:

Majoros Tünde az OBH által Székhelyi Mailáth György országbíró emlékére meghirdetett pályázat polgári jogi szekciójában 2. helyezést (2014), Máté Dávid az Eörsi Gyula Országos Kártérítési Jogi és Biztosítási Jogi Jogesetmegoldó Versenyen 2. helyezést (2018), Rácz Balázs a Közbeszerzési Hatóság által meghirdetett Közbeszerzési Kiválósági Díj – 2020 pályázat keretében 2. helyezést (2020) ért el.

Nyilasi Zoltán, Kántor Kinga, Máté Dávid a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kolozsvári Kara által megrendezett *Jog a gyakorlatban – hallgatói szakmai tábor* című nemzetközi jogesetmegoldó versenyen a polgári jogi szekcióban III. helyezést értek el (2018).

A hallgatók kérésére több tanulmányi és tudományos diákköri kirándulást szerveztem nappali és levelező tagozatos joghallgatók részére, pl. vadászati jog témakörben 2011-ben a Pilisi Parkerdő Zrt. támogatásával, Országos Erdészeti Egyesület könyvtára, Gyarmatpuszta, Etyek úticélok, 2012-ben Gemenc–Karpánca–Hajós–Soltvadkert helyszínekre a Gemenc Zrt. meghívásában, 2014-ben a Nyírerdő Zrt. Gúthi Erdészeti Igazgatósága vendéglátása mellett Gúthra, 2015-ben a fűzéradványi Kastélyparkba a Nemzetközi Vadásznapi, ahol az erre felkészített joghallgatók aktuális vadászati jogi kérdésekből tartottak előadást. Több kihelyezett Tudományos Diákköri Ülést is szerveztem vadászati jogi témában: 2016 – Gyepes, 2018 – Mogyoróska, 2019 – Arló. A tehetség gondozás során több közös publikációt is készítettünk a hallgatóimmal együtt.

Oktatói tevékenységem az egyetemi képzésen túlmutató és egyéb jogterületeket is érintő:

2005–2010 között az Igazságügyi Minisztérium által indított biztosításközvetítói (függő és független) OKJ. képzés oktatója és vizsgabizottságának tagja voltam, 2014-től a Magyar Mérnöki Kamara és a Magyar Építész Kamara kötelező

továbbképzésének szakminisztérium által jóváhagyott oktatója vagyok, tartok előadásokat pl. a Heves Megyei Ügyvédi Kamara, a B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara ügyvédjelölti oktatásának keretében, a Magyar Orvosi Kamara által szervezett szakmai továbbképzésben stb.

Az Erasmus oktatói mobilitási programnak köszönhetően többször voltam Trierben az IAAEU-ban, illetve a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kolozsvári Karának Jogtudományi Tanszékén.

A ME ÁJK Kereskedelmi Jogi Tanszékének oktatójaként a kereskedelmi jog különböző területein folytatok kutatásokat. E területek a biztosítási jog, építve a korábban megszerzett biztosítási szakjogász diplomámra, a társasági jog egyes kérdései, versenyjog, csődjog, fogyasztóvédelmi jog stb. A B.-A.-Z. Megyei Építész Kamara titkáráként, illetve a Magyar Építész Kamara Jogi Bizottságának tagjaként megszerzett tapasztalatok mentén foglalkozom a tervezési-kivitelezési vállalkozási szerződésekkel, valamint a kapcsolódó szerzői jogi kérdésekkel. Ezirányú ismereteim összefoglalásaként jelent meg 2018-ban 420 oldalas lektorált monográfiám *A tervezői tevékenység komplex bemutatása, valamint az építészeti, műszaki alkotások és terveik szerzői jogi védelme* címmel.

A kereskedelmi jog területén kívüli kutatási területeim a kiegészítő nyugdíjintézmények, a vadászati köz- és magánjog, szerzői jog, illetve szellemi tulajdonvédelem.

Számos nemzetközi és hazai kutatási projektben vállaltam feladatokat kutatóként, kutatásvezetőként, illetve folytatok kutatást ma is.

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara 2009-ben Pro Facultate Iurisperudentiae, 2013-ban Signum Aureum Facultatis kitüntetésben részesített. A Miskolci Egyetem Hallgatói Önkormányzata 2014-ben Kiváló oktató diplomát, 2015-ben a Miskolci Egyetem Tudományos Diákköri Tanácsa Kiváló Konzulensi Oklevelet adományozott számomra. 2015-ben a Miskolci Egyetem Érdemes Oktatója elismerésben, 2018-ban az oktatási-nevelési területen végzett kiemelkedő munkáért az EMMI részéről adományozott Apáczai Csere János-díjban részesültem. 2019 februárjában a Miskolci Egyetem Hallgatói Önkormányzata Kiváló Oktató címmel tüntetett ki. 2019 decemberében, szerzőtársaimmal együtt, elnyertem a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Publikációs Nívódíját.

A selmeci diákhagyományok alapján az adott évben végzős jogászhallgatók oktatóik közül két tiszteletbeli évfolyamtársat választanak, akik szalagot és gyűrűt kapnak, részt vesznek a Szalagavató Szakestélyen, majd a Kupa és Gyűrűavató Szakestélyen, éppúgy, mint a végzős hallgatók. Ez utóbbi rendezvényen megvédik az évfolyam és a Kari Hallgatói Önkormányzat (HÖK) albizottsága, a Valéta Bizottság képviselőiből álló szigorú bírálóbizottság előtt szakdolgozatukat, amelynek témáját a hallgatók adják. A tiszteletbeli évfolyamtárssá történő megválasztás az adott végzős évfolyam elismerése az oktatóként végzett munkáért. Négy alkalommal volt részem e kitüntetésben: 2002-ben, 2009-ben, 2014-ben és 2019-ben.

A tudományos közéletben is igyekszem aktívan részt venni, 2020. október 1-jétől az IM jogi szakvizsga vizsgáztatója, 2017-től a Miskolci Akadémiai Bizottság

Állam- és Jogtudományi Szakbizottság Civilisztikai Tudományi Munkabizottság titkára, 2016-tól a *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica Et Politica* szerkesztőbizottsági tagja, a *Miskolci Jogi Szemle* Tanácsadó Testületének tagja, 2012-től az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága Civilisztikai Albizottságának tagja, az MTA közttestületi tagja vagyok, 2007 és 2013 között a Magyar Építész Kamara Jogi Munkabizottságának tagja voltam.

2009-ben részt vettem Pécsen a Magánjogot Oktató Egyesületének alapításában, amely egyesületnek 2015–2019 között elnökségi tagja voltam. Óriási és máig hihetetlen megtiszteltetésként ért, hogy 2019 májusában az egyesület elnökévé választott, 2021 májusában pedig ismételt bizalmat kaptam.

Több OTDK-n zsűritag, illetve zsűri elnök voltam.

Számos hazai és nemzetközi konferenciát szerveztem, tartottam előadást, vállaltam levezető elnöki, szekcióvezetői feladatokat. A hazai konferenciák közül kiemelkedik a Polgári Jogot Oktatók (POT) Konferenciája, amelyet Bíró György professzor indított útjára, és amelyet felváltva rendezünk évente a Polgári Jogi Tanszékkal.

A PhD-eljárásokban is aktívan részt veszek, bizottsági tagként, bizottsági titkárként, szigorlati, illetve komplex bizottsági tagként, opponensként.

1994 és 2020 között több alkalommal vettem részt szakmai utakon, illetve kutattam külföldön, pl. 1994-ben Münchenben, a Max-Planck Institut für Ausländisches und Internationales Sozialrechtben, 2000 nyarán a British Council támogatásával a Warwicki Egyetem jogi fakultásán, 2012-ben Bécsben, a FOWI-nál (Forschungsinstitut für mittel- und osteuropäisches Wirtschaftsrecht), 2011-ben, 2014-ben és 2015-ben Trierben az IAAEU-ban.

A számomra első (1994 kora tavasza), egy Bécsben megrendezett szakmai konferencia alkalmával kötöttünk közelebbi barátságot Prugberger Tamás professzorral, amit aztán még számos közös szakmai út és élmény (pl. Tübingen, Trier, Kolozsvár), valamint sok közös publikáció követett.

A gimnáziumi évektől hosszú út vezetett az egyetemi oktatói pályáig, majd az egyetemi tanári címig.

Az oktatás és kutatás mint lehetőség és feladat, mint hivatás a doktori évek alatt talált rám, amihez több mint két évtizede hűséges vagyok és maradok.

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán eddig eltöltött évek tudást, tapasztalatot, barátságokat, gazdag emberi kapcsolatokat és szép szakmai sikereket adtak.

BARZÓ TÍMEA

1968. július 4-én születtem Miskolcon, itt jártam általános iskolába, és ide köt gyerekkorom legtöbb élménye is. Édesanyám kémia–fizika szakos középiskolai tanár volt a Földes Ferenc Gimnáziumban, édesapám tüdő- és belgyógyász osztályvezető főorvos volt, aki korosztálya utolsó nagy polihisztorai közé tartozott. Édesapám hallatlan bölcsessége, műveltsége, családszeretete, keresztényi értékrendje és intelligenciája, édesanyám féltő gondoskodása és szeretete meghatározta mind a hat évvel idősebb bátyám, mind pedig az én neveltetésem, melynek alapja az istenhit, a hazaszeretet és a család oltalma, a családi otthon szentsége volt. Ezeket az elveket követem és adom át folyamatosan nemcsak a gyermekeimnek, hanem a jövő generációjának is oktatói munkám során.

Hatéves koromtól kezdve 12 évig zongoráztam, ami megalapozta zenei műveltségemet. Mivel nem a zenei pályán képzeltem el a jövőmet, ilyen irányú tanulmányaimat az egyetem alatt már nem folytattam. A zongoratanárnőm – Magdi néni – intelmei és magyarázatai azonban maradandó nyomot hagytak bennem.

Gyerekkoromban már korán megszerettem nemcsak az irodalmat és a történelmet, hanem a művészeteket is, amely érdeklődésem fennmaradt gimnáziumi tanulmányaim alatt is. A Földes Ferenc Gimnáziumban érettségiztem 1986-ban. Ezekben az években a „Földes” az ország öt legjobb gimnáziumába tartozott nagyszerű tanáraival mind a humán, mind pedig a reál tárgyak tekintetében. Szegedi Győző Tanár Úr osztályfőnöksége alatt kovácsolódott igazi közösséggé osztályunk, ezért is volt nagy veszteség korai halála. Fodor Ferencné – kiváló matematika-tanárnőnk – vállalta az osztály érettségire történő felkészítését és elindítását a nagybetűs Életbe. A művészettörténet érdekelt igazán, azonban szüleim tanácsára azt inkább már csak hobbinak tartottam meg, és egy praktikusabb szakmára történő felkészülés érdekében a Miskolcon akkor nemrég újrainduló Állam- és Jogtudományi Karra jelentkeztem. Abban az időben többszörös volt a túljelentkezés valamennyi jogi karra, így a miskolcira is, ahová sikerült magas pontszámmal bekerülnöm.

1986-ban kezdtem el az egyetemi tanulmányaimat a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán. Kiemelkedő professzoroktól tanulhattam mind a közjog, mind pedig a magánjog alapjait. Az első évben Zlinkszky János Professzor Úr előadásában hallgattam a római jogot, aki annyira megszerettette velem a tárgyat, hogy a mindkét félévben megrendezett római jogi versenyen elért dobogós helyezésem miatt egyik szemeszterben sem kellett vizsgáznom e nemes jogterületből. A polgári jogi alapokat Novotni Zoltán Professzor Úrtól hallgattuk heti négy órában, a polgári jogi gyakorlatot pedig Prof. Jobbágyi Gábor tartotta nekünk, akinek a témavezetése mellett készítettem TDK-dolgozatomat egészségügyi jogi témában. A büntetőjogot Prof. Dr. Horváth Tibor, a polgári eljárásjogot Prof. Dr. Gáspárdy László magyarázatainak segítségével sajátítottam el. Mindenképpen említést érdemelnek még Prof. Dr. Kalas Tibor államigazgatási és Prof. Dr. Holló András államjogi előadásai, továbbá semmiképpen sem szeretném kihagyni Prof. Dr. Lamm Vanda nemzetközi jogi és Prof. Dr. Prugberger Tamás munkajogi kurzusait sem. Büszke vagyok arra, hogy ilyen neves és nagy tudású professzoroktól hallgattam a klasszikus jogi stúdiumokat.

Az egyetemi éveim alatt, még 1988-ban a Bolognai Egyetem Jogi Karának meghívására tanulmányúton vettem részt a Miskolci Jogász Egylet által szervezett ötagú delegáció tagjaként. Szintén egyetemi tanulmányaim alatt a Büntetőjogi Tanszék neves oktatóival és kutatóival együtt látogathattam el Bécsbe a Büntetőjogi Világkongresszus rendezvényeire, ami máig meghatározó élményt jelentett számomra.

Már másodéves koromban bekapcsolódtam a tudományos diákköri munkába, melynek keretében dolgozatommal az 1989-ben Pécsen rendezett Országos Tudományos Diákköri Konferencián különdíjat nyertem. Az egyetem utolsó éveiben Köztársasági Ösztöndíjban részesültem.

Egyetemi diplomámat 1991-ban szereztem, summa cum laude minősítéssel. Ez az év a magánéletemben is fontos állomást jelentett: férjhez mentem Dr. Heiner Tamáshoz, aki akkor kezdte el a sebészi szakvizsga megszerzéséhez szükséges gyakorlati munkát. Férjem azóta megszerezte a traumatológiai szakvizsgáját is, és főorvosként dolgozik rendkívüli munkabírással. Sokat köszönhetek neki, hiszen kösziklám és támaszom, szerető társam és a legjobb barátom is egyben éppen harminc esztendeje. Bízom abban, hogy ez még csak a fele volt közös életünknek.

Az egyetem befejezése után még 1991-ben felvételt nyertem a Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanácsának az Állam- és Jogtudomány tudományokra meghirdetett tudományos továbbképzésére, melyen 1991. szeptember 1-től 1994. augusztus 31-ig mint belföldi, központi ösztöndíjas vettem részt. Vizsgakötelezettségeimet „kiválóan megfelelt” minősítéssel teljesítettem büntetőjog és egészségügyi igazgatás tantárgyakból.

Az oktatói pályám kezdete is a büntetőjoghoz kötődik, mivel a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Intézet Büntetőjogi Tanszékén lettem demonstrátor, majd az egyetem elvégzése után Horváth Tibor Professzor Úr meghívására tanársegéd. Bár a polgári jog jobban érdekelt, mint a büntetőjog, nagyon örültem, hogy lehetőségem nyílik az egyetemen oktatói és tudományos pályafutásom megkezdésére. A tanítás és a kutatás mellett azonban elengedhetetlennek tartottam a szakvizsga megszerzését. Az ahhoz szükséges szakmai gyakorlatomat a városi ügyészségen töltöttem, ahol nagyon jó barátság szövődött közöttünk Vaszlavik Gabriella és Széll Gabriella ügyésznővel.

A jogi szakvizsgát 1993 szeptemberében tettem le „jeles” eredménnyel. A több mint félévig tartó, 4 részből álló szakvizsga alatt voltam várandós első gyermekemmel, Marica Mónikával, aki 1993 novemberében született az egész család nagy boldogságára. Nagylányom jelenleg szájszész fogszakorvosként dolgozik.

Novotni Zoltán Professzor Úr 1993 novemberében bekövetkezett halálát követően a Civilisztikai Intézet akkori Polgári Jogi Tanszékéből Prof. Dr. Miskolczi-Bodnár Péter vezetésével vált ki a Kereskedelmi Jogi Tanszék. A Polgári Jogi Tanszék vezetését Prof. Dr. Bíró György folytatta, aki a kislányom születése utáni hónapokban jelezte, hogy szívesen látna a tanszékén. A „csábításnak” nem tudtam ellenállni, így 1994. július 1-től már egyetemi adjunktusként folytattam pályafutásomat a Polgári

Jogi Tanszéken Bíró Professor irányítása alatt, aki szeretettel mindig csak „Barzóká”-nak hívott.

Nemcsak az egyetemen végeztem oktatási feladatokat, hanem 1991-től kezdve a Perfekt Rt. által szervezett okleveles könyvvizsgálói, mérlegképes könyvelői, adótanácsadói, vállalkozási ügyintézői és pénzügyi ügyintézői szakokon is *Jogi ismeret* tárgyából, melynek eredményeképpen először vizsgabizottsági cenzor, majd 1995-től éveken keresztül vizsgabizottsági elnöki feladatokat láttam el ugyanezen szakokon tanuló hallgatók vizsgáin.

Tekintettel a családom egészségügyi területen érvényesülő elkötelezettségére, továbbá TDK-kutatásaimra, 1995-től másodállásban a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Orvosi Kamara jogi szakértőjeként (jogtanácsosaként) kezdtem el dolgozni Dr. Szabó István kamarai elnök irányítása alatt, akinek – mint nagy tekintélyű igazságügyi orvosszakértőnek – nemcsak általános orvosi, de jogi végzettsége is volt. Kamarai munkám során nagyon szerettem a közös munkát az Etikai Bizottság elnökével, Dr. Rácz Sándor kézsebész és traumatológus osztályvezető főorvossal, akinek bölcsessége, intelligenciája, kedvessége az általam is nagyra tartott polgári értékrend tiszteletét tükrözte. Közös munkánk tovább folytatódott akkor, amikor ő már mint a területi szervezet elnöke tevékenykedett tovább a kamarában.

1997 szeptemberében megszületett Attila Levente fiam, aki azóta már szigorló orvostanhallgató, és a gyermekszívsebészet iránti érdeklődik nagy lelkesedéssel.

A polgári jogi tárgyak oktatása során egyre világosabbá vált számomra, hogy az elméleti tudás a gyakorlati tapasztalat nélkül nem igazán hiteles, ezért 2000 májusától – egyetemi állásom mellett – elkezdtem az ügyvédi tevékenységet is, melynek nem kis terhét Osváth Ildikó barátnőm segített csökkenteni önzetlen segítségével, ügyvédjelöltként szerzett gyakorlati tapasztalatainak átadásával. Ildikó mint egyetemi oktató a szobatársam is volt a tanszéken, sok közös emlék és mély barátság köt minket össze azóta is.

Ebben az évben fogadták el az önálló orvosi tevékenységről szóló 2000. évi II. törvényt, melynek keretében az egészségügyi alapellátásban területi ellátási kötelezettséggel dolgozó házi orvosok, házi gyermekorvosok és fogorvosok „ipso iure” működtetési joghoz (praxisjoghoz) mint személyhez kötött vagyoni értékkel bíró jogosítványhoz jutottak, melyre vonatkozó engedélyezési feladatokat a Magyar Orvosi Kamara területi szervezetei látták el. Ekkor már állandó megbízás keretében ügyvédként láttam el a megyében a kamarai jogász feladatokat, melynek keretében komoly hangsúlyt kapott az új törvény és végrehajtása tárgyában kiadott rendelet alkalmazásával felmerülő jogi problémák megoldása. A teljesen új jogintézmény bevezetésével felmerülő elméleti (dogmatikai) és gyakorlati problémák megoldása és kezelése során szerzett gyakorlati tapasztalat indított végül arra, hogy Prof. Dr. Bíró György témavezetése mellett ebből a témából írjam tudományos értekezésemet *A működtetési jog (praxisjog) mint vagyoni értékű jog jogi háttere és alkalmazhatósága* címmel, melyet 2003-ban védtem meg „summa cum laude” minősítéssel. A diszsertáció kiegészítése és átdolgozása után jelent meg első monográfiám 2007-ben

a Medicina Kiadó gondozásában *Praxisjog – Aktuális kérdések az egészségügyi alapel-
látásban* címmel.

A tudományos fokozat megszerzése után rögtön tagja lettem az MTA Gazdasági és Jogtudományi Osztálya Állam- és Jogtudományi Bizottságának. 2004-től pedig már egyetemi docensi beosztásban folytattam oktatói és kutatói munkámat a Polgári Jogi Tanszéken, és ugyanebben az évben témavezető lettem a kar Deák Ferenc Doktori Iskolájában. Ezzel párhuzamosan 2003-tól több mint 10 éven át voltam a Jogi Szakvizsga Bizottság tagja. Kisebb kihagyás után jelenleg is tag vagyok.

2000-ben indult a karon a Jogi Szakokleveles Orvos képzés, melynek nemcsak szakfelelőse, hanem több egészségügyi jogi tárgy oktatója lettem. A karon folyó általános és igazságügyi mediátorképzésen *Az egészségügyi mediáció keretei* címmel tartok ugyanettől az időtől kezdve folyamatosan előadást. 2005-től folyamatosan, több mint tíz éven át voltam meghívott előadó és oktató a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara által szervezett Jogi Szakokleveles Orvos, majd a későbbiekben Jogi Szakokleveles Egészségügyi Szakember képzéseken egészségügyi jog, egészségügyi vállalkozások joga, egészségügyi adatok védelme, titokvédelem tárgyak, valamint az Egészségügyi Menedzserképző Központban szervezett egészségügyi szakmenedzser, később egészségügyi menedzsment specialista szakirányú továbbképzésen az egészségügyi jog tárgy tekintetében. Ehhez hasonlóan voltam meghívott előadó az ELTE Jogi Továbbképző Intézete által szervezett Jogi Szakokleveles Orvos és Egészségügyi Szakember képzésen (2009) az egészségügyi vállalkozások joga című tantárgy oktatása keretében, illetve az Egészségügyi Jogi Szakjogász képzésben (2011) az egészségügyi jog témakörben.

A kar közéleti tevékenységében is folyamatosan részt vállalom. 2003-tól szinte folyamatosan tagja vagyok a kari tanácsnak, mellette 2007-től a karon folyó jogi asszisztensi, majd 2013-tól a jogi felsőoktatási szakképzés szakfelelősi feladatait is ellátom. Munkámat három kitüntetéssel is jutalmazták ezekben az években: 2007-ben a Pro Facultate Iurisprudentiae, 2010-ben a Signum Aureum Facultatis plakettal, míg 2013-ban a Miskolci Egyetem Érdemes Oktatója lettem.

Szeretett professzorom, Bíró György 2015 őszén bekövetkezett halála nagy csapás volt a tanszéknek. Nagy kihívást jelentett a tanszékvezetői hely betöltése, a tanszéki sikerek folytatása és a tanszék tekintélyének megőrzése. Igyekeztem az eltelt két tanszékvezetői ciklusom alatt bővíteni a tanszéket tehetséges fiatal doktoranduszokkal úgy, hogy egyben biztosítani tudjam számukra a tanszéki (tanársegédi) státuszt és jövőképet is. Ezzel együtt kísérletet tettünk arra, hogy a hallgatókhoz közelebb hozzuk a tárgyainkat interaktív TDK-ülések bevezetésével, ahol a fiatalok körében olyan sikeres sorozatokhoz kapcsolódóan vetettünk fel és mutattunk be jogi problémákat és megoldásokat, mint a *Trónok harca* vagy a *Csernobil*. Kísérletet tettünk a Kahoot! program alkalmazásával színesebbé tenni az előadásokat, mellyel egyben érdekeltté váltak a hallgatók a folyamatos jelenlétre, hiszen a rövid tudásfelmérések alkalmával legjobb eredményt elért hallgatók különböző kedvezményeket kapnak a különböző félév végi számonkérések alkalmával. Ezen túlmenően folytatjuk a Bíró Professzor által megkezdett hagyományokat, melyek közül kiemelkedik a Polgári Jogot Oktatók

Országos Találkozójának (POT) folyamatos megszervezése a Kereskedelmi Jogi Tanszékkel közösen, évenkénti váltásban, vagy a Professzorunk által megálmodott tan-könyvsorozat a Novotni Kiadó gondozásában.

Nagyon kedves barátnőm és kollégám, Prof. Dr. Papp Tekla megtisztelő felkérésnek tettem eleget, amikor 2016 szeptembertől egyetemi docensi munkakörben, másodállásban kezdtem oktatni a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Kar általa vezetett Civilisztika Intézetében, ahol jelenleg is dolgozom. Időközben a kar elnevezése Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Karra, míg a Civilisztikai Intézet Civilisztikai Tanszékre változott. A Professzor Asszonnyal a kezdetektől régi barátság köt össze, amit a POT-nak köszönhetünk, hiszen vele mint fiatal szegedi oktatóval ott találkoztam először. Ezt követően hosszú évekig minden évben szerveztünk közös családi programokat, ahol férjeink és a gyerekeink között is meleg barátság szövődött.

2004-től vagyok a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola (továbbiakban: Doktori Iskola) témavezetője. Jelenleg kettő meghirdetett kutatási témám van: az egyik A polgári jogviszony alanyainak személyi és vagyoni viszonyai, a személyek, a modern családjog és a kötelmi jog alapintézményeinek dogmatikai, strukturális és jogharmonizációs kérdései, míg a másik az Alanyi jogok, privatizációs törekvések és felelősségi viszonyok az egészségügyi ellátásban. 2015-től a Polgári jogi rekodifikáció, nemzetközi és jogági harmonizáció programot, 2021-től pedig a Central European Comparative Law programot vezetem a Doktori Iskolában. Témavezetett doktoranduszaim közül eddig két fő szerzett fokozatot, egy fő szerzett abszolutóriumot és indította meg a fokozatszerzési eljárást, valamint további egy fő (levelező tagozaton) még a képzésben szerepel. Több magyar és angol nyelvű tárgy jegyzője és előadója vagyok a Doktori Iskolában, illetve kutatószemináriumokat tartok a doktoranduszok számára. Örömmel teszek eleget más jogi doktori iskolák felkérésének is, melyek jellemzően PhD-védések bizottsági tagságára, illetve opponensi feladatok ellátására irányulnak. Mindig örülök, ha segíthetek fiatal kutatók tudományos karrierjének építésében. Ehhez kapcsolódik a hallgatók tudományos kutatásainak támogatása, mely munka eredményeként több tanítványom ért el szép helyezést, illetve kapott díjat a konzulensi munkám segítségével mind a helyi, mind pedig az országos tudományos diákköri konferenciákon. Ennek is köszönhető, hogy 2018-ban Kiváló konzulensi oklevéllel jutalmazták a Miskolci Egyetemen végzett kiemelkedő konzulensi munkámat.

2017. januártól a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskolájában is témavezető vagyok az alábbi témában: A személyiségvédelem specifikumai és kapcsolódási pontjai különböző jogterületekhez, különös tekintettel a polgári jogra és az alkotmányjogra.

Az Erasmus-program keretében többször vettem részt az oktatói mobilitásban polgári jogi és egészségügyi jogi témában többek között Bécsben (FOWI – Forschungsinstitut für Mittel- und Osteuropäisches Wirtschaftsrecht), a Trieri Egyetemen, valamint Kolozsváron a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen. Rendszeresen tartok előadásokat belföldön és külföldön egyaránt.

Az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével együtt több országos jogi kiadó keresett meg kommentárársi felkéréssel, jellemzően a családjogi könyv egyes részei tekintetében, melynek örömmel tettem eleget. Ennek eredményeképpen született és jelent meg második monográfiám *A magyar család jogi rendje* címmel 2017-ben a Patrocinium Kiadó gondozásában. Emellett folyamatosan készültek a már az új Polgári Törvénykönyvre épülő tankönyvek mindkét egyetemen. Ezek szerkesztésében és írásában egyaránt részt vettem nemcsak a személyek joga és a családjog területén, hanem a kötelmi jogi és az öröklési jogi tananyagok körében is. *A Civilisztika II. Dologi jog – Felelősségtan* című, kötelező tananyagként megadott tudományos művünk – melynek nemcsak szerkesztője, hanem részben szerzője is voltam – 2019 decemberében NKE Publikációs Nívódíjban részesült.

Az egyetem által elnyert európai uniós (EFOP) kutatási pályázatok aktív résztvevője voltam, több publikációm ezeknek a kutatásoknak az eredményeképpen jött létre. Hasonlóképpen igaz ez az Igazságügyi Minisztérium (IM) által meghirdetett pályázatokra is. Ilyen volt az *Új kihívások a XXI. század magánjogi felelősségében* című kutatás 2017-ben, az *Állami vállalatok tulajdonosi irányítása egyes európai országokban* elnevezésű, a Debreceni Egyetem ÁJK által kordinált projekt 2018–2019-ben, továbbá a *Gondolatok közttere – A közösségi média személyiségvédelemmel összefüggő kihívásai és szabályozása az egyes országokban* című, a Miskolci Egyetem ÁJK által kordinált és az IM által támogatott projekt. 2016–2017-ben a Wolters Cluwer Kiadó *Magyarázat a kártérítési jogról* című pályázat koordinátora és résztvevője, továbbá szerkesztője és szerzője voltam. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma által támogatott Új Nemzeti Kiválóság Program (ÚNKP) doktorjelölti ösztöndíját három témavezetett doktoranduszom többször is elnyerte, mely nagyban hozzájárult a fiatal kutatók sikereihez.

A több évtizedes oktatói és kutatói pályafutásunk elismeréseként 2018-ban – nagyon kedves barátnőmmel, Dr. Barta Judittal együtt – Apáczai Csere János-díj állami kitüntetésben részesültünk, melynek átadására egy gyönyörű neoklasszicista épületben, a Vigadóban került sor. Nagyon szép nap volt mindkettőnk számára. Judittal életünk főbb állomásai egyébként is szorosan összefonódtak, gyakorlatilag együtt sírtunk és neveltünk az elmúlt évtizedek alatt mind a szakmai előmenetelünk, mind pedig a magánéletünk egyes meghatározó eseményei során. Ilyen volt 2019-ben a sikeres habilitációnk, melyre ugyanazon a napon került sor, ugyanolyan eredménnyel; továbbá az egyetemi tanári pályázatunk, melyet szintén egyszerre adtunk be és nyertünk el. Köszönettel tartozom a folyamatos támogatásáért és szeretetéért.

Itt szeretnék mindenképpen említést tenni Prof. Dr. Görgényi Ilonáról, akivel szintén meleg barátság és – többek között – a művészetek, a hazai és külföldi utazások kulturális élményei iránti közös érdeklődés köt össze. Mindemellett sokat köszönhetek neki önzetlen támogatása, hasznos tanácsai és folyamatos biztatása miatt is.

Csaknem három évtizedes kiemelkedő hatású oktatói, nevelői és tudományszervezői munka és kiemelkedő tudományos tevékenységem elismeréseként 2020-ban Signum Aureum Pro Universitatis egyetemi kitüntetést kaptam.

Az egyetemi, a kari, továbbá a szakmai és tudományos közéleti tevékenységem is folyamatosan gyarapodott az eltelt évtizedek alatt. 2005-től az Erzsébet Hospice Alapítvány Felügyelő Bizottságának tagja, majd az alapítói jogok gyakorlója lettem. 2007-től jelenleg is a *Miskolci Jogi Szemle* szerkesztőbizottságának tagja vagyok, 2011–2015 között az Akadémiai Kiadó Zrt. által működtetett orvos portál (www.napivizit.hu) egészségügyi jogi rovatának egyik szerkesztője voltam. 2010-től a Magánjogot Oktatók Egyesületének a tagja, illetve, 2013-tól jelenleg is a Magánjogot Oktatók Egyesület Elnökségének tagja, míg 2019-től alelnöke vagyok. 2010-től 2017-ig a MAB Miskolci Akadémiai Bizottság Civilisztikai Tudományok Munkabizottság titkára voltam, 2017-től pedig az elnöki tisztséget töltöm be. Ugyanettől az évtől nevezett ki az egyetem rektora a Miskolci Egyetemen működő Etikai Bizottság elnökének. 2015-től a *Visegrad Journal on Human Rights* szerkesztőbizottságának tagja (www.vjhr.sk/editorial-staff) lettem. 2017-től a *Miskolci Jogtudó* című, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara kiadásában megjelenő hallgatói online folyóirat, 2017-től az *Alternatív Vitarendezés (AVR) Európai Szemle* online folyóirat szerkesztőbizottsági tagjává választottak. 2019 októberében pedig az a megtiszteltetés ért, hogy a Miskolci Jogásztradíciók Megőrzéséért Egyesület elnökének kértek fel, mely társadalmi szervezet ritka és becses célokat tűzött zászlajára: az Eperjesi–Miskolci Evangélikus Jogakadémiához (korábban: Eperjesi Evangélikus Kollégium), a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karához, valamint az észak-magyarországi régióhoz kötődő jogász hagyományok történetének feltárását, ezen hagyományok tárgyi emlékeinek, kulturális örökségének kutatását és gyűjtését, továbbá a szellemi és tárgyi örökség ápolását, a hagyományok továbbörökítését. Ezen célok megvalósítása rendkívül fontos a mai jogásztársadalom számára, függetlenül kortól vagy attól, hogy ki milyen jogász hivatásrend képviselője. Az egyesület a főszervezője a Jogi Kar díszes aulájában évente megrendezésre kerülő Tradicionális Miskolci Jogászbálnak, mely csak elnevezésében „miskolci”, jelentőségénél fogva elmondható, hogy inkább „régios” nagyságrendű, sőt: az ország legnagyobb „jogászbálja”, mind a résztvevők számát, mind pedig a résztvevők hovatarozását tekintve. Az egyesületi feladatok oroszlánrészét Prof. Dr. Szilágyi Ede vette vállára, akinek a lelkesedése, fáradhatatlan munkája, segítsége és tudása nélkül az egyesületi célkitűzések pusztán szavak maradnának. Vele azonban az egyesület jelentős eredményeket ért és ér el. Hálás vagyok Professzor Úrnak mind a támogatásért, a bizalmáért, mint pedig a barátságáért.

2021. január 1-től egy újabb kihívást fogadtam el: a V4+ Közép-európai Professzori Hálózat keretében felállításra kerülő, *A család védelme a jogban* témájú nemzetközi (lengyel, cseh, szlovák, horvát, szlovén és szerb kutatók részvételével működő) kutatócsoport társvezetője lettem Prof. Dr. Lenkovics Barnabással a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet (MFI) közreműködésével, mely rendkívüli megtiszteltetés számomra. Mint ahogyan az is, hogy ebben az évben a Kúria elnökhelyettese felkért „a sérelemdíj alkalmazásának gyakorlata” vizsgálati tárgykörrel foglalkozó joggyakorlat-elemző csoport munkájába történő részvételre.

Az elmúlt harminc év tudományos kutatási tevékenységének rövid összefoglalásával szeretnék képet adni eddigi munkásságomról.

Tudományos életutam polgári jogi, azon belül is családjogi, továbbá egészségügyi jogi kutatásokkal indult, amely irányultság mindvégig megmaradt. A doktori disszertációm is az egészségügyi joghoz, azon belül az egészségügyi alapellátás helyszínéül szolgáló praxisokhoz tartozó vagyoni értékű jog, a praxisjog témaköréhez kapcsolódott. Két fő területre koncentráltam dolgozatomban. Az egyik a működtetési jog (praxisjog) háttérét jelentő egészségügyi alapellátó rendszer, illetve orvosi magángyakorlat kialakulásának, fejlődésének vonalát prezentáló irodalmak és joganyagok feldolgozása, különböző modellek bemutatása, mely kutatás közigazgatási jellegű volt, s azon belül is az egészségügyi igazgatás területére tartozott. Másik oldalról azonban a praxisjog mint önálló vagyoni értékű jog magánjogi ismerveit, sajátosságait vizsgáltam, mely része a dolgozatnak magánjogi vonatkozású volt, polgári jogi szemléletet tükrözött. A jogterület komplex feldolgozása elkerülhetetlenül interdiszciplináris megközelítést igényelt.

Az egészségügyi jogi területet érintően kiemelt kutatási területként tekintek továbbra is a praxisjogra, az azzal szorosan összefüggő önkormányzati feladat-ellátási szerződésekre, az egészségügyben végbemenő rendszerváltási folyamat buktatóira, az egészségügyi dolgozók tekintetében érvényesülő munkaidő-szervezési nehézségekre, az egészségügyi kártérítési és kártalanítási kérdésekre, továbbá a gyógyszerterek létesítésére és működtetésére, illetve a gyógyszertereken kívül történő gyógyszerforgalmazásra.

A jórészt egészségügyi jog területén végzett kutatásaimat összefoglaló disszertáció megvédését követően figyelmem egy teljesen más jogterület felé is fordult: a családjogi, azon belül is inkább a vagyoni jogi, szülői felügyelet jogi, továbbá a Ptk. Családjogi Könyvében újból kiemelésre kerülő alapelvek vizsgálatára. Kutatásaimat nagyban meghatározta az a körülmény is, hogy a korábban önálló törvényben (1952. évi III. törvény – Csjt.) szabályozott családjog önálló könyvként bekerült a Polgári Törvénykönyvbe. Ezzel eldőlt az a – kodifikációs munkálatok megkezdése óta – folyamatos vita tárgyát képező kérdés, hogy vajon a családjog része a polgári jognak, vagy a jövőben is megtartja önálló jogági jellegét.

Családjogi kutatásaim kiindulópontját képezték a jogterület szabályozásának fejlődéstörténetét összefoglaló munkáim. Az alapelvek körében végzett kutatásaim során pedig azt vizsgáltam, hogy az általános polgári jogi alapelvek – melyeket értelemszerűen valamennyi polgári jogi jogviszony, így természetesen a családjogi jogviszonyok tekintetében is alkalmazni kell – hogyan érvényesülnek ezen a területen. Az alapelvek kapcsán és önállóan is többször foglalkoztam a párkapcsolati formák hazai szabályozásában rejlő ellentmondásokkal, következetlenségekkel, melyeknek szakmai konferencián tartott előadásaimban és tanulmányaimban is hangot adtam. Önálló tanulmányban foglalkoztam a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elvével. Megállapítottam, hogy a családjog a házasság preferálásának alapelvi szintű követelménye miatt nem mehet el odáig, hogy családjogi szempontból védtelesen hagyjon házasságkötés nélkül párkapcsolatban élő személyeket és családokat.

A házasság védelme mellett ugyanis ugyanolyan szintű családjogi alapelv a „család” védelme is. És bár az Alaptörvény igen szűken értelmezi a „család” fogalmát, a családjogi jogalkotásnak és jogalkalmazásnak a „gyengébb fél védelmének” alapelvi szintű kötelezettségéből kiindulva gondolnia kell a házasságon kívüli – ún. szociológiai értelemben vett – családokra és családi kapcsolatokra is.

A házassági vagyoni jogi kutatásaimat a közszerzeményi rendszer megismerésével és összehasonlító elemzésével kezdtem. A közszerzeményi kutatásaimat ezt követően tanítványommal és témavezetettel, Kriston Edittel közösen folytattuk tovább, akivel megállapítottuk, hogy a közszerzeményi vagyoni jogi rendszer ismételt fókuszba állításával olyan sajátos konstrukció alakult ki, mely a magánjog egészét tekintve ellentmondásokat vet fel, továbbá mind a régi időkben, mind a hatályos rendelkezések értelmezésekor komoly nehézségek elé állítja a jogalkalmazókat.

A közszerzemény mellett részletesen foglalkoztam a házastársak vagyoni viszonyait rendező szerződésekkel is. A témában végzett kutatásaim elején először az ún. szűkebb értelemben vett házassági vagyoni jogi szerződések jogtörténeti módszer szerinti elemzésébe kezdtem. Kutatásaimat ezt követően az akkor hatályos jogszabályi rendelkezések és a kapcsolódó bírói gyakorlat elemzésével folytattam úgy, hogy már javában folytak a Polgári Törvénykönyv és ezen belül is a Családjogi Könyv kodifikációs folyamatai. Természetesen az ebben az időben született tanulmányaim fókuszában is a múlt, a jelen normáinak a jövő koncepciójával történő összehasonlító elemzése volt a hangsúlyos. A házassági vagyoni jogi szerződéses kutatásaim során külön foglalkoztam a szerződési szabadság témával összefüggő speciális korlátokkal. A házassági vagyoni jogi szerződés ugyanis a) nem sérthet alapvető családvédelmi érdeket, b) nem vezethet a másik házastárs anyagi kisemmizéséhez, c) valamelyik házastárs hitelezőjének megkárosításához, valamint d) nem rendelkezhet önállóan a Ptk. 4:49.§ (2) bekezdésén alapuló vélelemből eredő korlátozott házastársi felelősség kizárására. Azaz a házastársak önmagában nem zárhatják ki a vagyonközösség körében kötött visszerthes ügyletben részt nem vevő házastárs felelősségét. Tudományos munkám témával kapcsolatos következő állomása a házastársak szerződéses viszonyaival szorosan összefüggő hitelezővédelmi kérdések kutatása volt. Először a házastársak szerződéses viszonyaiban érvényesülő hitelezővédelmi szabályok kialakulását kutattam, majd a hatályos Ptk. idevonatkozó normáinak az elemzését végeztem el. A Ptk. a hitelezők védelme érdekében szigorítja a házastársak szerződéses viszonyaira vonatkozó szabályokat. Egyrészt az életközösség fennállása alatt kötött szerződések kötelező alakításainak kiterjesztésével, másrészt a szerződések harmadik személyekkel szembeni hatályának korlátozásával. A házastársak vagyoni viszonyait rendező szerződések hatálytalanságának általános szabályként történő kimondása során azonban óhatatlanul is felmerül a kérdés, hogy az új szabályozás vajon nem korlátozza-e túlzott mértékben a házastársak szerződési szabadságát és magánautonómiáját. A kérdésre feltehetően az elkövetkezendő évek, illetve évtizedek bírói gyakorlata adja majd meg a helyes választ.

A Menedzser Praxis Kiadó felkérésére készítettem el 2014-ben a Polgári Törvénykönyv házassági vagyoni jogi magyarázatát, mely a fentiekben túlmenően részletesen

foglalkozott a házastársi vagyontársaság, a házastársak rendelkezési joga mellett a házastársi lakáshasználat kérdéseivel is. A Patrocinium Kiadó felkérésére szintén a házassági vagyoni jog témakörébe tartozó szakvizsgatételeket készítettem el 2015-ben, melynek második átdolgozott kiadása 2018-ban, harmadik pedig 2021-ben jelent meg. 2016-ban pedig egy angol nyelven megjelenő szakkönyvben foglaltam össze a házastársak üzleti célú vagyonára vonatkozó speciális rendelkezéseket és a kapcsolódó joggyakorlatot, melyet egy nemzetközi tudományos konferencián is előadtam.

Családjogi kutatásaim során röviden foglalkoztam a közös szülői felügyelet egy speciális – de az életben egyre gyakrabban alkalmazott – esetével, az ún. váltott elhelyezéssel, továbbá a cselekvőképtelen, illetve korlátozottan cselekvőképes kiskorú személyek társasági jogi részvételével. Az ebben a témában tartott tudományos előadásomban, illetve megjelent tanulmányomban részletesen foglalkoztam a kiskorúak társasági tagságával, a társaságalapítás sajátosságaival, a kiskorúakat védő társasági jogi rendelkezésekkel, kiegészítve azokat a vagyonkezelésre vonatkozó speciális családjogi (gyermekvédelmi) garanciákkal. A Patrocinium Kiadó felkérésére szintén a szülői felügyelet témakörébe tartozó szakvizsgatételeket készítettem el 2015-ben, melynek azóta már két átdolgozott kiadása jelent meg. Továbbá egy angol nyelven megjelenő tanulmánykötetben foglaltam össze a szülői felügyeletre vonatkozó speciális rendelkezéseket és a kapcsolódó joggyakorlatot. 2016-ban a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. felkérésére a szülői felügyelettel kapcsolatos perek legfontosabb rendelkezéseit foglaltam össze.

Az egészségügyi jogi és a családjogi kutatómunkám metszőpontjában helyezkedik a gyermekek egészségügyi jogainak hazai szabályozását központba állító összehasonlító elemzés, mely az Orvosok Világszövetsége 50. világkonferenciáján, 1998 októberében elfogadott, „A gyermekek egészségügyi ellátásuk során megillető jogokról” szóló Ottawai Deklaráció (továbbiakban: Deklaráció) előírásaira és szempontrendszerére épült. A kutatás eredményeként megszületett tanulmányok és könyvrészletek a Deklaráció általános elveit, célkitűzéseit, illetve azt taglalja részletesen, hogy a nemzetközi előírások és alapelvek hogyan érvényesülnek a hazai egészségügyi jogi szabályozásban. Tudományos munkám során kiemelten foglalkoztam a kiskorú egészségügyi önrendelkezési joga során felmerülő anomáliákkal. A kiskorú egészségügyi ellátásával összefüggő jognyilatkozatai tekintetében ugyanis sem a Ptk., sem az Eütv. nem tartalmaz a 14. életévét betöltött kiskorúak esetleges önálló döntési jogára rendelkezést vagy a törvényes képviselővel közös döntési kötelezettséget, ami már egy 14. életévét betöltött kiskorú esetében is – kutatásaim szerint – szükséges lenne. Ezzel összefüggésben vizsgáltam azt is, hogy egy adott műtéti beleegyező nyilatkozat esetén elegendő-e az egyik szülő jognyilatkozata, vagy mindkét szülő hozzájárulása szükséges a nyilatkozat érvényességéhez különélő vagy együtt élő szülők esetében. Ugyanezzel a kérdéssel szorosan összefügg a kiskorút megillető orvosi titoktartáshoz való jog és a kiskorú beteg egészségügyi dokumentációja megismeréséhez fűződő jog gyakorlása is. Kutatásaim alapján megállapítottam, hogy nem elegendő az a törvényi szabályozás, ami a szülői felügyeleti

jogot gyakorló szülő tájékoztatási kötelezettségét írja elő pusztán a különélő másik szülő felé a közös kiskorú gyermek fejlődéséről, egészségi állapotáról. A gyermek egészségügyi ellátásával, állapotával kapcsolatos tájékoztatás és döntés jogát a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések körében kellene szabályozni. A kiskorú egészségügyi önrendelkezési joga körében részletesen foglalkoztam a kötelező védőoltások visszautasítása tárgyában kialakult anomáliákkal, a kiskorúakon végzett orvostudományi kutatások, a kiskorúakat érintő szerv- és szövetátültetések garanciális szabályaival, továbbá a kiskorúakon végzett terhességmegszakítás és a művi meddővé tétel specialitásaival is.

A szoftver fogalmára és csoportosítására vonatkozó számos szakirodalom és bírói gyakorlat feldolgozására is kísérletet tettem, majd a szoftvert megillető szerzői jogi védelem jellemzőit és speciális területeit vettem górcső alá.

A sérelemdíj és a személyiségvédelem körében végzett egyéb kutatásaim körében hangsúlyt fektettem a személyiségi jogok megsértésének vagyoni jellegű szankcionálására, a nem vagyoni hátrány és a sérelemdíj kapcsolatának tisztázására. A sérelemdíj mellett kutatásaimban nagyobb hangsúlyt kapott még a közéleti szereplők személyiségi jogainak korlátozása és korlátozhatósága körében kialakult elméleti és gyakorlati kérdések, valamint a közéleti szereplők magánélethez való jogának vizsgálata is.

Csak érintőlegesen végeztem kutatásokat a polgári jogi felelősség tárgyában. Ennek előzménye, hogy sikeres pályázatot nyújtottunk be a Wolters Kluwer Hungary Kiadóhoz egy kártérítési témakörben megjelenő kommentár megírására, melyen belül három jogterület részletes kifejtésére vállalkoztam: a sérelemdíj, a más személy által okozott kárért fennálló felelősség és az egészségügyi tevékenységgel kapcsolatos kárfelelősség.

A szerződések érvénytelenségének és hatálytalanságának a kérdéskörét nem is annyira önállóan, mint inkább a házassági vagyoni jog körében érvényesülő szerződéses kapcsolatok viszonylatában vizsgáltam.

A felsorolt témakörökben készített tanulmányaim hazai könyvekben, tanulmánykötetekben, továbbá hazai és külföldi folyóiratokban jelentek meg, kutatási eredményeimet hazai és nemzetközi konferenciákon ismertettem. Összes publikációm száma meghaladja a 150-et.

Az oktatói, kutatói és ügyvédi tevékenység körében elért sikerekre bár nagyon büszke vagyok, mégis azt gondolom, hogy azok csak másodlagosak az anyaként, feleségként megteremtett családi boldogsághoz képest. A szakmai előmenetel nyújtotta örömök csak akkor teljesek, ha azokat van kivel megosztani, ha van kiknek példát mutatni azzal, hogy a karrierépítés és a gyermekzsivajjal teli családi otthon megteremtése egymást nem kizáró célkitűzések. Az elmúlt harminc év alatt magam is ezt próbáltam bizonyítani, remélhetőleg sikerrel. Ugyanis nem a családnak kell szolgálnia valamelyik családtag karrierjét, hanem a karriert kell az érintettnek a család szolgálatába állítani. Mert csak a kettő együtt jelentheti az igazi boldogságot, amit valójában mindannyian keresünk.

BÍRÓ GYÖRGY*

1955–2015

---

* Írta: Leszkoven László egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék

Bíró György 1955. április 21. napján született Sajószentpéteren. Általános iskoláit Miskolcon végezte, gimnáziumi tanulmányait a miskolci Fráter György Gimnáziumban folytatta.

1973 és 1978 között a Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának hallgatója volt, ahol cum laude minősítéssel szerzett az 1978. évben diplomát. Jogi szakvizsgát 1981-ben szerzett.

Kezdetben a Diósgyőri Gépgyárban dolgozott jogi előadóként, mely időszakra szívesen és hálával emlékezett meg mindig: itt alapozta meg a gyakorlat iránti érdeklődését és elhivatottságát, gyakorlatias szemléletét. Innen hívta meg őt Dr. Novotni Zoltán az akkoriban Nehézipari Műszaki Egyetem nevet viselő Miskolci Egyetemre, hogy a nagy hagyományokkal rendelkező és miskolci jogi képzés első oktatói gárdájában tanársegédi feladattal bízva meg. Ez a döntés nagyon jó lépésnek bizonyult: Novotni Zoltán részben már ismert és elismert szakemberek mellett bátran épített a tehetséges fiatalokra, akikből „ütőképes” és országosan megbecsült oktató-kutatógárdát tudott kinevelni. Ez a csapat lett a magja az ún. „miskolci jogi iskolának”, amely a mai napig kreatív és innovatív szakmai bázisát képezi a hazai jogi oktatásnak.

Bíró György Novotni Zoltán halálát követően átvette a Polgári Jogi Tanszék vezetését, és folytatta a megkezdett munkát. A tanszékvezetés mellett 1993-tól a Civilisztikai Tudományok Intézetének irányítását is ellátta intézetigazgatóként haláláig. 1996 és 1999 között volt a kar dékánhelyettese, két cikluson keresztül pedig a Miskolci Egyetem tanulmányi rektorhelyettese.

1993-ban készítette el és védte meg kandidátusi értekezését, mely *Az értékállandóság biztosítékai a kötelmi jogviszonyokban* címet viselte. E dolgozatában olyan kérdésekkel foglalkozott, melyek nem csak akkor voltak időszerűek, hanem érték-tartóságukat a következő évek is bizonyították. Kutatásai ugyanis a pénzkötelmek olyan problémái felé fordultak, mint a kamat és a kamatban rejlő funkciók, a kamat szerződésben kiköthető és jogszabályilag megállapított, azaz törvényes mértéke, illetőleg ez utóbbi változásai. A szerződéses és kötelmi viszonyokban irányadó egyensúly – értékarányosság és értékállandóság – gondolata visszatérően foglalkoztatta. Gondolatai modern formában előrevetítették a szerződési igazságosság biztosításának-biztosíthatóságának problémáit. Foglalkozott a blanketta- vagy szabványszerződések – mai elnevezéssel az általános szerződési feltételek – problémáival.¹ Megállapításai előremutatóak voltak, többségükben a jogi környezet változásai ellenére napjainkban is megállnak, mondhatni „értékállandóak”. Közgazdasági összefüggéseiben is kutatta a reálkamat intézményét, eredményeit a polgári

1 A keretszerződés – új megközelítésben. *Jogtudományi Közlöny* 1988/4. szám, 204–213.; Konszenzuson alapuló szerződési feltételek. Az általános szerződési feltételek a gazdálkodó szervezetek tartós kapcsolatában. *Publicationes Universitatis Miskolciensis Series Juridica et Politica* IV. évf. 1990. 41–59.

jog rendszerében is megfogalmazta.² Az egyenértéki kamat kapcsán általa kifejtettek az új Polgári Törvénykönyvben is visszaköszönnek.

Nem maradhat említés nélkül az a hihetetlen nagy munka, melyet az oktatás-szervezés, valamint a tananyagfejlesztés területén végzett. Bíró Györgyhez kötődik a Novotni Zoltán emlékére létrehozott alapítvány, a Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért. Az alapítvány elsődleges célként a hallgatók hatályos tananyaggal való folyamatos ellátását tűzte ki célul. Az alapítvány a létrejöttét követően nem sokkal már az egész országban, szinte valamennyi jogi karon jelen volt tankönyveivel, számos tantárgyból elsőként jelentetett meg használható – ahogy ő fogalmazott: fogyasztható, hallgatóbarát – tankönyvet.³ A Novotni Alapítvány kiadói munkássága országosan is elismert lett, a kiadott könyvek túlnyomó részét ráadásul a Miskolci Egyetem – közelebről a Civilisztikai Tudományok Intézete – munkatársai írták, hatályosították, fejlesztették tovább. A civiljogi tantárgyak mellett szívén viselte az ún. átírt tárgyak gondozását is, mint pl. a mérnökhallgatók számára készített jogi ismeretek tankönyv kiadását.

Emellett ugyancsak Bíró György kezdeményezésére karolta fel a kiadó több monográfia megjelentetését, népszerűsítését és terjesztését, nagy szolgálatot téve ezáltal elsősorban azoknak a fiatal kutatóknak, akik e lehetőség hiányában nem vagy nagyon nehezen jutottak volna el műveik könyvalakban való megjelentetéséig.

Az alapítvány rendszeresen támogatta a Tudományos Diákkört, ösztöndíjakat alapított, konferenciák szervezését és lebonyolítását vállalta.

Bíró György kezdeményezésére indult el és vált hagyománnyá, országos hírűvé a POT-konferenciák sorozata, ahol a polgári jogot oktatók találkoztak, hogy tudományos előadások mellett megvitassák a tudományterület tanításának aktuális kérdéseit, és megosszák egymással tapasztalataikat. E találkozók adtak alkalmat arra is, hogy a különböző egyetemeken oktató, kutató szakemberek időről időre aktuális kérdéseket vitassanak meg, mint amilyen pl. a kodifikáció eredményei, méghozzá a polgári anyagi jogi és eljárásjogi területen egyaránt.

Fontosnak tartotta, hogy a tanszékre hívtott, itt marasztalt, többségében saját nevelésű fiatalok elméletben és a gyakorlatban is tapasztalatot szerezzenek. Szorgalmazta és támogatta, hogy a mellette tevékenykedők az elméleti tudomány mellett a praktikum rejtelseibe is beavatást nyerhessenek. Szinte hitvallásának tekintette a Beck Salamon *Kötelemvalósulás* című könyvében olvasható megállapítást: „Minden bölcselkedésnek értéket és létjogosultságot azok a szálak adnak, amelyek

2 Hitelezővédelem – valorizációval. *Gazdaság és Jog* 1993/12. szám, 10–12.; Hitelezővédelem tulajdonjog fenntartással. *Gazdaság és Jog* 1993/11. szám, 9–13.; Hitelezővédelem a reális kamatszabályozás igényével. *Gazdaság és Jog* 1994/2. szám, 9–12.; A kamatszabályok módosításáról. *Cégvezetés* 1996/8. szám, 42–45.; Korszerűsödő kamatszabályaink. *Gazdaság és Jog* 1996/10. szám, 17–20.; Értékállandóságról a polgári jogban, különös tekintettel a biztosításra. *Gazdaság és Jog* 1999/1. szám, 12–16.

3 *Szerződési alaptípusok* (szerk. Bíró György), Miskolc, Novotni Alapítvány, 2011. 312.; *Kötelmi jog. Közös szabályok. Szerződésstan*. Miskolc. Novotni Alapítvány, 2010. 585. 9. kiadás; *Személyek joga* (szerzőtárs: BESZNYEI Lajos), Miskolc, Novotni Alapítvány, 2010. 201. 2. kiadás; *Általános tanok* (szerzőtárs: LENKOVICS Barnabás), Miskolc, Novotni Alapítvány, 2006. 211.

a gyakorlati élettel összekötik”. E „salamoni” megállapítás egyébként egész életében, jogászai hivatásának gyakorlásakor mindvégig jellemezte őt. Fontosnak tartotta a gyakorlatias szemléletet, az életérzékenységet: semmi sem bosszantotta jobban, mint amikor értelmetlen, még inkább amidőn életidegen szabályba botlott. A jogszabályok, általában a jogi rendezés valamennyi színterén kiszámíthatóságot, jogbiztonságot követelt.

Közvetlen környezetében ez a rend, rendezettség azonban nemigen jellemezte. Kéziratai állapota a legnagyobb fokú kuszaságról vallott elképzeléseket is képes volt olykor meghaladni, nagyobb nehézséget csak kézírása kiolvasása rótt a munkatársaira. Szenvedélyesen írt és főleg átírt mindent, saját magát is. A készülő jegyzeteket a sorok között darabokra vágta, pótlapra ragasztotta és így illesztette össze, amíg már csak ő tudta, hol tart. És szobájában a faliújságon ott világitott a jelmondat: „Csak a kisember tart rendet, a zseni átlátja a káoszt!”

E szertelenséget azonban messzemenően pótolta, javította elképesztő és zavarbaejtő tisztánlátása, diagnosztikai képessége. A legösszetettebb jogviszonyokat is hihetetlen gyorsan átlátta, ráncákat, gyűrődéseiket mindenkinél gyorsabban simította ki.

Egyénisége mellett talán legjobban ez a magával ragadó zsenialitás vonzotta a hallgatóit előadásaira, ahol a jogági dogmatika és a gyakorlatias szemlélet egyensúlyát lebilincselő előadásmóddal párosította. A hétköznapi életből vett példáit gyakran beépítette az előadásokba. Tapasztalaton nyugvó ismeretanyag és a tudományos igényesség jellemezte. Később, amikor leginkább rektorhelyettesi teendői miatt kevesebb ideje jutott az előadásokra, maga is sokszor fájlalta a hallgatókkal való kapcsolatának kényszerű meglazulását.

Ha tehette, szívesen idézte Szász Istvánt, Szladits Károlyt, Nizsalovszky Endrét, de Meszlény Artúr és Frank Ignác is az általa sokszor emlegetett szerzők közé tartozott. Kandidátusi értekezésének mottójául is egy Frank-idézetet választott: „Az nem igazság, hogy valaki más kárával, rövidségével gazdagodjon!” Ez a gondolat munkájában is jellemezte őt. Kevés olyan ügyvédet ismertünk a környezetében, aki nála érzékenyebben reagált volna az igazságtalan ítéletekre. Emlékezetes csatái közé olyan tárgyalótermi harcok is bekerültek, amikor rajta kívül talán más nem is bízott a sikerben, mert pl. hibás, de magát szívósan tartó ítélkezési gyakorlattal kívánt szembeállni. Más esetben képes volt egy (ma bagatell ügynek mondanánk) viszonylag csekély összegű közlekedési bírság ügyében a legfelsőbb fórumokat is bejárni, hogy bizonyítsa: az a hely, ahol megállt, a látszattal ellentétben a KRESZ szerint nem minősül kereszteződésnek, a bírság tehát jogellenesen került kiszabásra. Bár irodája rendszeresen tele volt komoly pertárgyértékű „nagy ügyekkel”, és nagyon is keresett ügyvéd volt, rendszeresen felvállalt – elfogadott, magára vett – kisebb ügyeket is, melyeket nagy erőbedobással igyekezett sikerre vinni.

Az egyetemi oktatókból alakult Miskolci 10. Számú Ügyvédi Iroda vezetője, a Miskolci Ügyvédi Kamara elnökhelyettese volt.

Kiterjedt ügyvédi irodai praxisa ellátta annyi gyakorlati tapasztalattal a képviselőlet terén, mely megalapozta a megbízási szerződésről szóló monográfiáját,⁴ amit a szakmai közvélemény igen nagy örömmel fogadott.

1999-ben habilitált. A tudományos előadása *A megbízási szerződés* témakörét ölelte fel, hallgatói előadását pedig *A magyar polgári jog szerződési rendszere* címmel tartotta meg. Ebben a témakörben megfogalmazott véleménye,⁵ mely a szerződési rendszer reformjára irányult, kisebb-nagyobb mértékben felfedezhető a hatályos Polgári Törvénykönyvben is. Szilárdan hitt a szerződéstipizálás szükségességében, annak érdekében, hogy a szerződési joganyag tudományosan megalapozott, de egyszerre modern is legyen. Nagy figyelmet szentelt az európai szerződési jogi harmonizáció eredményeinek.⁶

Nála az ítélkezési gyakorlat nem egyszerűen döntvénytári, hanem a szó legszorosabb értelmében „bírói” volt. Szívesen és gyakran osztotta meg a hallgatósággal tapasztalatait, melyek reális életélmények voltak. Ez igaz vesztett ügyeire is, amiket – saját bevallása szerint – már csak azért is elmesélt, hogy az ifjúság tanuljon az ő esetleges hibáiból. Ezzel persze vitára is ösztönözte hallgatóit, akiktől elvárta, hogy gondolkodjanak. Alapvetés volt nála, hogy az órán figyelni kell – de kérdezni szinte kötelező. A hallgatónak rossz kérdése nem lehet – mondta sokszor –, csak kérdés van, melynek megválaszolása lehetőséget ad arra, hogy elmélyedjünk a tananyagban. Ha felvetett valamilyen problémát, az mindig igazolta gyakorlatérzékenységét, a neki feltett kérdésekre adott válaszai nemkülönben. Elméleti vitáit tekintve nem volt hiú és érzékeny, de nehezen lehetett meggyőzni, bár nyitott volt a vitapartner övétől eltérő meglátásaira is.

Szenvedélyesen vitázott. Érveit nagy lendülettel adta elő, és úgy építette fel gondolatmenetét, hogy azon nehéz volt fogást találni. Visszavonulni nem szeretett,

-
- 4 *A megbízási szerződés*. Budapest, KJK-Kerszöv, 1998. 262.; 2. kiadás: 2001. Lásd még: *A megbízási szerződés sajátos vonásai*, in: *Ünnepi tanulmányok Kecskés László professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Nochta Tibor – Fabó Tibor – Márton Mária (szerk.), Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2013. 127–145.; *A határozott idejű megbízási szerződés felmondása*, in: *Javitandó és jobbítható elemek a Ptk. kodifikációjában: Miskolci konferenciák 2011*. Tanulmánykötet. Gondosné Pusztahelyi Réka – Juhász Ágnes (szerk.), Miskolc, Novotni Alapítvány, 2012. 29–45.; Bizalmi tartalmú facere szerződések felmondásának jogszerűsége, in: *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2011*. Szalma József (szerk.), Újvidék, Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, 2012. 216–232.
- 5 Átruházó szerződések. *Polgári Jogi Kodifikáció* V. évf. 2003/2. szám, 14–30.; Az adásvételi szerződés, szállítási szerződés, a közüzemi szerződés és a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés tipizálási kérdései, in: *A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései*. Ploetz Manfred, Tóth Hilda (szerk.), Miskolc, Novotni Alapítvány, 2001. 9–69. A szerződések rendszere a magyar polgári jogban, in: *Facultas nascitur: 20 éves a jogászképzés Miskolcon*. Szabadfalvi József (szerk.), Miskolc, Bíbor Kiadó, 2001. 31–46.; Szerződéstípusok – a dare alaptípus az új Ptk.-ban, in: *Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára*. Tóth Károly (szerk.), Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2000. 39–49. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica Tom. 58. fasc. 1. 1–41.
- 6 A szerződések rendszere a magyar polgári jogban (ma és de lege ferenda), in: *A magyar magánjog az európai jogfejlődés áramában*. Jubileumi kiadvány: Bíró György (szerk.) Miskolc. Novotni Alapítvány, 2002. 34–60.

meghátrálni a harcban végképp nem. A betegséggel vívott csatáját is ez a hozzáállás jellemezte.

A társasági események, közvetlen beszélgetések központi figurája volt. Ha megjelent valahol, nem csak a termete miatt figyeltek és néztek „fel” rá. Rögtön a közép-pontba került, és jórészt ott is maradt. Nagy mókamester volt. Azt tartották róla, hogy szerette az életet, és tudott is élni. Humora, mely nem nélkülözte alkalmanként az öniróniát sem, sok viszontagságon átsegítette. Szobájában a faliújságon néhány Jethro Tull, Al Di Meola koncertbelépő mellett (mely koncerteket végig is tombolta a megszállottan zenerajongó professzor) Beck Salamon egyik „tövisé” hirdette: „Az operai előadásból az egyes szavak értelmét a rossz szövegkiejtés miatt sokszor nem érti az ember, a végén mégis tudja, mi volt az előadás tartalma. Az előadásoknál fordítva áll a dolog. Az egyes szavak értelmét világosan fel lehet fogni, de nagy kérdés, hogy az egésznek volt-e értelme.” Életkedv és ironikus bölcsesség vegyült nála szinte egész életében.

Akárcsak Peterdit, őt is érdekelte minden, ami tücsök és bogár, ahogy minden egyéb is, amire nagyot kacagva így fakadhatott ki: „Jó hülyeség...!” vagy „Na ez jó kis marhaság...”. Mindez leírhatatlanul és utánozhatatlanul „bírógyurisan...”. Történt egyszer, hogy Budapestről – egy tárgyalásról – hazafelé jövet megállt egy eldugott félreeső kapualjban, mert tudott ott egy jó kis antikváriumot. Régi, bejáratott ismert üzlet volt előtte, ahol már több ízben megfordult. Észrevett egy különleges, kerek fém díszdobozos ABBA- és egy Queen-CD-t. Megalkudott rá, sietve, mert késésben voltunk, de azért alkudni is szeretett, és nagy izgalommal várta (tervezgette), hogy hazafelé a Renault Megan hangfalai miként fogják a kellemes muzsika dallamait ontani az autóban... Hamar kiderült: leginkább sehogy, mert üresek voltak a dobozok, amire alkudott... Együtt kacagtunk e felsülésen...

Szenvedélyes kőtojásgyűjtő volt, az ónodi vásár lelkes és elmaradhatatlan látogatója – soha nem jött haza a vásárból vásárfia nélkül. De általában is jellemző volt rá, hogy mindenre figyelt és felfigyelt: gyűjtötte a hibás teljesítések – minőségi hibák – bemutatására alkalmas szemletárgyakat, amiket azután a megfelelő tanórákra évről évre be is hurcolt magával. Ezek többsége ma a tanszék által őrzött relikvia. Bartók audio hangkazetta – szalag nélkül, BB pezsgősüveg alig egy deciliternyi értékes tartalma – hermetikusan lezárva, drótozva, ahogyan a gyártószalagról legördült, vagy Sztár narancsos üdítő – coca-colás üvegben (Sztár narancsos kupakkal lezárva...). És még sorolhatnánk.

A hallgatókkal jó kapcsolatot tudott teremteni. Az általa gondozott szaktárgyakból az előadás mellett rendszeresen vezetett gyakorlati foglalkozásokat is. Szorgalmazta, támogatta és hosszú éveken át vezette a tudományos diákköri találkozókat. Az sem véletlen, hogy többször is tiszteletbeli évfolyamtársnak választották.

Ismertsége, gyakorlati érzékenysége, kimagasló diagnosztikai képessége és nem utolsósorban elméleti tudása miatt is gyakran keresték nehezebb, összetettebb jogi problémákkal, melyekben nagy műgonddal készített szakértői véleményt. E munkákba közvetlen munkatársait, tanítványait is bevonta. Legemlékezetesebb szakértései a távhőszolgáltatásból való kikapcsolás kérdéseit tárgyaló, a BME-vel közösen

készített véleménye, de a kommunális szemétszállítás tárgykörében a dologi jog alapvető kérdésein keresztül a közüzemi szolgáltatás elméleti és gyakorlati problémáit áttekintő munkája is említésre érdemes, akárcsak a regionális vízi közművek önkormányzati tulajdonba adásának jogi feltételeit vizsgáló szakvéleménye.

Életének utolsó éveire rányomta bélyegét súlyos betegsége. A Civilisztikai Tudományok Intézete munkatársai és kollégái, tanítványai és barátai által a 60. születésnapjára szervezett ünnepségét már nagybetegen ülte végig. Látszott rajta: meghatotta az a sok-sok szeretet, ami közvetlen munkatársai, tanítványai felől áramlik, de egészsége akkor már megtört. A halálos kórral való viaskodás valamenyny erőforrását kimerítette, és végezetesen megcsapolta életerejét. A születésnap köszöntők után nem sokkal – 2015. szeptember 10-én – távozott az élők sorából.

2001-ben a Pro Facultate Iuris Prudentiae egyetemi kitüntetésben részesült. 2010-ben a Magyar Köztársaság Tiszti Kereszt Polgári Tagozat állami elismerését vehette át, 2020-ban posztumusz Bizony Ákos Kitüntető Jogi Díjban részesült.

BRAGYOVA ANDRÁS*

1950–2020

---

* Írta: Prugberger Tamás, professzor emeritus, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrár- és Munkajogi Tanszék

Bragyova professzorral barátnak mondható tudományos kapcsolatom még jóval azelőtt kialakult, mielőtt mind a ketten a Miskolci Egyetemre kerültünk. Az 1970-es évtized végétől ugyanis elindult egy átfogó társadalomgazdasági reformfolyamat, amelynek alkotmányjogi és közigazgatásjogi, valamint gazdaságjogi területének elemzését a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézete fogta össze. Az ezzel kapcsolatos kutatásokban a Szövetkezeti Kutató Intézet Jogi Kutatócsoportja részéről én vettem részt. A két intézet között az állam- és a gazdaságirányítási jog területén szoros munkakapcsolat alakult ki. A több évtizedes közös munka folytatódott a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán is, ahol az általam irányított Rudolph von Jhering kihelyezett akadémiai kutatóhely munkatársa is volt. A Miskolci Jogi Karra kerülésünket megelőzően azon túlmenően, hogy Bragyova András az Állam- és Jogtudományi Intézetben dolgozott, én pedig a Szövetkezeti Kutató Intézetben, egymáshoz közel kerülésünkben az is közrejátszott, hogy mindketten 1990 előtt rendszerkritikusok voltunk, és beletartoztunk abba a szellemi körbe, amely Peschka Vilmos körül a Jogtudományi Intézetben kialakult, és amelyhez az intézet volt igazgatója, a Magyar Tudományos Akadémia jelenlegi alelnöke, Lamm Vanda is tartozott. Lamm Vanda is a Miskolci Jogi Kar megalapításakor a jogi kar tanárává lett, miként a Jogtudományi Intézetből még Vörös Imre, a *Jogtudományi Közöny* főszerkesztője és a később dékánként is funkcionált Horváth Tibor, a Jogtudományi Intézet bünyügyi osztályának a vezetője is. A miskolci jogi kar alapításkori oktatógárdájának jelentős része a Jogtudományi Intézet kutatóiból és az ELTE jogi karának oktatóiból tevődött össze.

Bragyova András meghatározó ikonikus alakja volt nemcsak az intézetnek, hanem a miskolci jogi karnak is. Hihetetlen műveltsége, széles körű ismeretanyaga a filozófia, a szociológia, a szociálpszichológia, a társadalom- és a szellemtudományok komplexitása terén, amelyben csak egy részt, de teljes egészet képviselt a jogtudomány, abból eredt, hogy igen sokat olvasott nemcsak magyar, hanem német, angol, francia és orosz nyelven is. E nyelvek tökéletes birtokában nemcsak magyarul, hanem az itt említett valamennyi nyelven publikált is. Nem véletlenül alkalmazta őt tudományos pályájának első időszakában az idegen nyelvű művek magyar annotációjának szuperrevizoraként a Parlamenti Könyvtár. Mindezek ellenére hihetetlenül szerény volt. Emiatt tanítványai a miskolci jogi karon szerették, de úgy érezték, hogy tudásához viszonyítva ez a szerénység indokolatlan, szorongásos és ezért hátrányos is reá nézve.

Ebben a hallgatóknak igazuk is volt. Pályája emiatt nehezen is indult. Annak ellenére, hogy jó eredménnyel leérettségizett, nem vették fel az ELTE Bölcsészkarának filozófiai szakára. Emiatt nyomdásztanulónak jelentkezett, és két év alatt elvégezte a nyomdaipari szakmunkás szakot, majd ezt követően eredeti elgondolását megváltoztatva az ELTE Állam- és Jogtudományi Karára jelentkezett, ahová felvételt is nyert. Abban, hogy az eredeti vágya, a filozófia szakra való bejutása nem sikerült, közrejátszhatott eredeti, sablonoktól mentes világnézete és gondolkodása, amit az akkori dogmatikus, szocialistának elkönyvelt hivatalos világszemlélet és politika nem tolerált. Ő viszont minden elfogadható világszemléletet tolerált, még ha neki

más is volt a véleménye, amit nem is rejtett véka alá. Lehet, hogy ebből is adódott, hogy a „summa cum laude” minősítésű jogi diploma megszerzését követően kétévi bankjogi tevékenység után az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének Nemzetközi Jogi Osztályára került kutatói munkakörbe.

A Jogtudományi Intézetbe kerülése után, mint régebben ott levő tapasztaltabb, szintén fiatal kutató, Lamm Vanda segítette elő meggyökerezését az intézetben.

Nem lelkesedett érte az osztály akkori vezetője, Bokorné Szegő Hanna, és ezért kandidátusi értekezésének sikeres megvédését követően váltott, és átment az intézet alkotmányjogi osztályára, ahol a nemzetközi jogi kutatások terén az ország határain túl is ismertté vált és felfogadott műveit ismerte szívesen fogadták, ideértve az intézet igazgatóját, Kovács István akademikust és Halász József osztályvezetőt is.

Szüleivel némi összetűzésbe került amiatt, hogy otthagyta a tisztességes polgári banktisztviselői állását „szabadúszó” jellegű kutatói foglalkozással felcserélve. Meg tudom érteni, hogy ezért menekült el a szülői házból. Én is átéltem hasonlót.

Bragyova András tudományos munkásságát két időszakra és három tudományterületre lehet felosztani. Mint már az eddigiekből is kitűnt, az első időszaka a nemzetközi jog témakörét fogta át, míg a második az alkotmányjog és az emberi jog területét. Ugyanakkor azok a munkák, amelyeket mind a két jogterülethez tartozó jogintézmények vonatkozásában írt, nemcsak jogági kötődésűek, hanem erőteljesen jogfilozófiai jellegűek is. Ezenkívül azonban számos kifejezetten jogelméleti művet is írt. Így jön be a harmadik jogterület, a jogfilozófia, és ez magyarázza kötődését Peschka Vilmoshoz, a „reálszocialista” korszak kiemelkedő jogfilozófusához, aki ugyancsak másként gondolkodó volt, jogbölcseleti nézeteit azonban burkoltan a sorok közötti olvasási lehetőséggel tette közzé a „vájtfülűek” számára.

Bragyova András 1977 és 1988 között, vagyis az alatt az időszak alatt, amíg az intézet nemzetközi jogi osztályán dolgozott, túlnyomóan a nemzetközi jognak más jogterületekkel fennálló kapcsolatát, valamint a nemzetközi jogelmélet jogdogmatikai problémáit vizsgálta, és az oda tartozó témakörökben számos tanulmányt tett közzé több magasan akkreditált belföldi és külföldi tudományos folyóiratban. Körvonalazva azokat a témaköröket, amelyeket Bragyova professzor feldolgozott, kiemelkedik a környezetvédelmi jognak a nemzetközi szerződésekben megnyilvánuló hatásainak és általában a környezetvédelmi célkitűzések megvalósítására alkalmas jogi eszközöknek az értékelése. A nemzetközi jog és a környezetvédelmi jog összefüggéseit érintő akkori vizsgálatainak a jelentősége visszaigazolódik az egyre neuralgikusabbá váló klímavédelemmel, aminek sikere a határokon átívelő összehangolt környezet- és természetvédelmi intézkedések hatékonyságában nyilvánul meg. Másik jelentős kutatási területe a nemzetközi jognak az egyes nemzeti belső jogokkal fennálló kapcsolata volt. E témakörökből az előzőkhöz hasonlóan számos nagy formátumú közlemény született tőle. Eredményesen foglalkozott az emberi jogok nemzetközi jogi kérdéseivel, amiből már látszott, hogy érdeklik az alkotmányjog területére tartozó kérdések is. A belső jognak a nemzetközi joggal fennálló összefüggéseit is részben ilyen irányvonal mentén vizsgálta. A nemzetközi jog általános elméleti kérdései körében a nemzetközi jog dogmatikáján túlmenően a nemzetközi

konfliktusok kialakulásának az okait, elsimításuk tárgyilagos kezelésének a módzatait, valamint a nemzetközi bíráskodáson belül az állami immunitás elméleti problémáit járta körül. E problémák szintetikus vizsgálatából kerekedett ki kandidátusi értekezése, amit monográfiaként is publikált. Kandidátusi értekezésének 1988-ban történt sikeres megvédését követően tudományos érdeklődése egyre erőteljesebb mértékben az alkotmányjog irányába fordult. Ugyanakkor megmaradt a Miskolci Egyetem jogi karának nemzetközi jogi tanszékén, mely tanszéknek a tanszékvezető Lamm Vandával együtt alapító tagja volt. Mindketten megtartották az Állam- és Jogtudományi Intézetben tudományos kutatói státuszukat is.

Bragyova tudományos és részben oktatói tevékenységének második korszakát az alkotmányjog tette ki, összekapcsolva a jogelmélettel. E kettős vetületben vizsgálta a jelöltállítási és a választási rendszer általános vonásait, miközben alkotmányjog-történeti és jogelméleti aspektusban foglalkozott az emberi és a polgári jogok 1789. évi nyilatkozatával, az állampolgári és a hozzá fűződő politikai jogokkal, az állampolgári és az emberjogi egyenlőség alkotmányjogi kérdéseivel, valamint a demokrácia és az alkotmánybíráskodás problémáival, mely utóbbiról nagy formátumú monográfiát is írt *Az alkotmánybíráskodás elméleti kérdései* címen. Megkerülhetetlen az a munkája is, amelyet a kormányváltozás és a jogfolytonosság kapcsolódásáról írt.

Ami Bragyova Andrásnak kifejezetten a jogelméleti munkásságát illeti, az a következő témakörökben végzett kutatásaival és publikációival körvonalazható. Kezdem a jog területén fennálló érvényesség és érvelés problémájával, majd folytatom a jog területén megnyilvánuló formai és tartalmi egyenlőség, valamint az igazságtétel legalizálásának a kérdésével. Jogelméleti jelleggel nyúlt a kisebbségi jogok létezésének a problémájához, a semlegesség, a pártatlanság és az elfogultság problémaköréhez. Jogelméleti összefüggésben a normák ütközésének a témájához, a jogrendszernek a normák rendszeréhez való viszonyához. Mindezekon túlmenően még azzal a problémával is foglalkozott, hogy vannak-e az alkotmányban olyan normák, amelyek nem változtathatók meg.

Érdeklődésének egyre erőteljesebben az alkotmányjog és az alkotmánybíráskodás irányába történt fordulása és az alkotmánybírószági határozatok magas szintű kritikai értékelésének a következménye alkotmánybíróvá történt jelölése és megválasztása lett. Alkotmánybíróként is egyéni úton járt, tiszteletet érdemlő módon mindig szociálliberális meggyőződésének megfelelően. Ő valóban a szociáldemokrácia elveinek megfelelően volt szociálisan liberális, hatalmi pozíciók étvágya nélkül, ami egyáltalán nem jellemző a hatalmat mindenáron akaró balliberális közéleti személyiségekkel szemben. Bragyova személyisége távol állt ettől az attitűdtől. Ez megmutatkozott abban, hogy az eléje került alkotmánybírószági ügyekben a klasszikus német–osztrák szociáldemokrata jogfilozófusokhoz (Kelsen, Verdross, Radbruch) hasonlóan foglalt állást. Emiatt az egyenes magatartása miatt azok az alkotmánybíró kollegái is respektálták, akiknek a társadalompolitikai és világnézete távol állt az övétől. Tudományos meggyőződésének és szociális beállítottságának megfelelően több markáns különvéleményt fogalmazott meg, amelyek az alkotmánybírói

működése alatt regnáló balliberális, valamint a polgári szociálliberális kormányokat egyaránt érintették kritikai éllel. Ezek közé tartoztak a tandíjjal, a vizitdíjjal, a kórházi napidíjjal, a népszavazás kiírásával, több adónem eltörlésével összefüggésben meghozott többségi alkotmánybíróvási határozatokkal szemben megfogalmazott különvéleményei. Vitatta még a parlament feloszlását célzó népi kezdeményezés lehetővé tételét, továbbá nem értett egyet a bejelentés nélküli tüntetés rendőrségi feloszlásával. Közülük az előbbi a „baloldali”, az utóbbi a „jobboldali” beállítottságú alkotmánybíró társaktól válthatott ki más jellegű látásmódot.

Már alkotmánybíróvá váló megválasztása előtt szépen ívelt felfelé tudományos és egyetemi oktatói karrierje, bár az utóbbi nem volt mindig zökkenőmentes. 2000-ben habilitált. Habilitációján mint a miskolci jogi kar szavazásra jogosult professzora vettem részt. Mind tudományos, mind tantermi előadása komoly felkészültségről tett tanúságot. Magas pontszámmal lett habilitált doktor, és még ugyanabban az évben egyetemi tanári kinevezést kapott. Akadémiai doktori értekezését 2003-ban védte meg. Ennek hatására az Állam- és Jogtudományi Intézetben tudományos főmunkatársi státuszából tudományos tanácsadóvá lépett elő. Nemzetközileg jelentős tudományos munkásságának elismeréseként 2014-ben az Európai Tudományos és Művészeti Akadémia a tagjai közé választotta. 2005 és 2014 között a CEU vendégtanára volt. Ebben az időszakban nem jelent meg még a CEU-ban a tudományos oktatástól a politika irányába elhajló genderelmélet, amely az utódnemzés elszegését az euro-transzatlanti társadalom bevándorlással történő felfrissítését célzó technoszociológiai mérnökösködés egy szelete. Eme irányzattal szemben nyomós érvként érvényesül az a tudományos szemlélet, hogy nem lehet voluntarisztikus módon sem a természet, sem a társadalom objektív törvényszerű folyamataiba beavatkozni, mert az sokszorosan visszaüt. Lehet, hogy a CEU-ban 2014 körül elindult ezen folyamat vezetett Bragyova professzornak a CEU-tól való csendes eltávololásához. Ő ugyanis, ha valamiben kétségei voltak, azt felvetette. Ha valamiben bizonytalan volt, azt elmondta. Ez vonatkozott egyetemi előadásaira is. Ő semmit nem jelentett ki „ex katedraként”. Kétségeit és bizonytalanságait megosztotta hallgatóival. Többek között ezért is volt népszerű a miskolci joghallgatók körében is.

Ő mindig hű volt a Miskolci Egyetemhez. Az egyetem azonban nem volt mindig hű hozzá. 1998-ban majdnem kiürült a nemzetközi jogi tanszék. A tanszékvezető Lamm Vanda professzor akadémikust meghívta a győri Széchenyi István Egyetem jogi kara szintén a nemzetközi jogi tanszék vezetésére, aki az évtizedekre visszanyúló szoros jogtudományi intézeti tudományos kutatói együttműködésük okán magával akarta vinni Bragyova András Győrbe. Az akkori miskolci dékán viszont nagyon kérte őt, hogy maradjon, mert a másik docenset a kormány elvitte a Külügyminisztériumba főosztályvezetőnek. Ezenkívül egy akkortájt PhD-fokozatot szerzett igen tehetséges adjunktusnő is elment, az Európai Bizottság jogi fordító hivatalához osztályvezetőnek. Bragyova professzor engedett az akkori dékán kérésének, aki tanszékvezetői megbízást adott neki azzal az ígérettel, hogy a következő tanév elején a kari tanács hozzájárulásával kinevezi tanszékvezetőnek. Ez azonban azért hiúsult meg, mert a külügybe távozott docens kutató-oktatói beállítottságánál fogva,

megeléglve időközben a hivatalnokoskodást, visszavágyott az egyetemre, tanszékvezetői kinevezést kérve.

Mivel a dékán nem váltotta be ígéretét, ezért én akkor a dékánnak felvettem egyfajta helyrehozási lehetőségként, hogy Bragyova András javasolja az alkotmányjogi tanszék éppen akkor megürült vezetői székébe. Sajnos ez sem valósulhatott meg, ezért nagy csalódással távozott Bragyova Miskolctól. Mindez érthető módon nagyon megviselte.

Egy tudományos nézeteltérés körüli heves vita véget vetett Lamm Vanda és Bragyova András több évtizede tartó szoros tudományos és baráti kapcsolatának.

Közben a körülmények számára és a miskolci jogi kar számára is kedvezően rendeződtek. Kijött ugyanis egy olyan felsőoktatási rendelkezés, mely szerint csak olyan doktori iskola működhet, ahol két törzstag akadémiai doktori fokozattal/címmel rendelkezik. A miskolci jogi kar doktori iskolájában csak én voltam akkor ilyen. Ezért javasoltam az új dékánnak, Lévai Miklósnak, aki vissza is hozta őt, és a kari tanács jóváhagyásával kinevezte az alkotmányjogi tanszék vezetőjének. A tanszékvezetésről akkor kellett leköszönnie, amikor alkotmánybíró lett, mert az Alkotmánybíróság akkori elnöke, Holló András ellene volt annak, hogy alkotmánybíró professzorok tanszéket is vezessenek. Ekkor átadta a tanszékvezetést később egyetemi tanári kinevezést kapott akkori docensének, Paulovics Anitának, kivel a tanszéki ügyek átadása–átvétele és a problémák átbeszélése során szoros érzelmi kapcsolatba kerültek, amiből házasság lett.

Ez év februárjában töltötte be Bragyova András a 70-ik életévét. Megkapta a Miskolci Egyetemtől a professzor emerituszi címet, és továbbra is törzstagja maradt a jogi kar Deák Ferencről elnevezett doktori iskolájának, amelynek vezetője volt. Ő maga is nyilatkozott, hogy továbbra is részt vesz a doktori iskola munkájában, az egyetemi oktatásban azon túl is, hogy továbbra is kutatója marad a Jogtudományi Intézetnek.

Még annyit túlzottan szerény személyiségéről, hogy Vörös Imre professzor rendszer tagi akadémiai székfoglaló előadását követő vendéglátása alkalmával egy kisebb társaságban Lamm Vanda akadémikus, Paulovics Anita professzor és az én jelenlétben akként nyilatkozott, hogy majdani halála után munkáit semmisítsék meg. Ahogy Franz Kafka hasonló kérését Max Brod sem teljesítette, ezt nem fogja teljesíteni sem a Magyar Tudományos Akadémia, amelynek a társadalomtudományokért felelős alelnöke Lamm Vanda professzor asszony lett, és nem fogja teljesíteni egyetlenegy kutatóhely és oktatási intézmény sem. Bragyova Andris barátom Kafkához hasonlóan kitűnő íráskészséggel rendelkező gondolkodó, azonban önmagában nem bízó, szorongó egyéniség volt.

BURIÁN LÁSZLÓ

1954. augusztus 17-én születtem Budapesten. A Móricz Zsigmond Gimnáziumban 1972-ben német tagozaton érettségiztem, jeles eredménnyel. Bár érdeklődésem inkább a bölcsészet felé vitt volna, szülői tanácsra mégis az ELTE jogi karára jelentkeztem. Tudtam, hogy csak akkor van esélyem, ha elérem a 20 pontos maximális eredményt, mert szüleim ún. „osztályidegenek” és „pártonkívüliek” voltak. A rendszerhez való alkalmazkodás megkövetelte, hogy az ember a hivatalos állásponttól eltérő véleményét és meggyőződését nyilvánosan ne hangoztassa. Ez már igen korán, az általános iskola alsó tagozatában tudatosult bennem. Balszerencsémre a jogi kari szóbeli felvételin történelemből a *Revizionizmus és dogmatizmus 1953–1955* című tételel húztam. Nem voltam biztos abban, hogy ezt a kényesnek számító kérdést az elvárásoknak megfelelően válaszoltam-e meg. Szerencsémre a bizottság egyik tagja az általam később nagyra becsült Kratochvíl Ferenc volt, aki 1981-ben a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen az Állam- és Jogtudományi Intézet vezetője, majd pedig a jogi kar első dékánja lett. Bár erről miskolci éveim alatt nem beszéltem vele – hiszen több mint tíz év távlatából aligha emlékezhetett az én szóbeli felvételemre –, biztos vagyok benne, hogy felvételem az ő jóindulatán is múlhatott.

Miután az érettségi évében a sorozáson „BHSZ” minősítést kaptam, mentesültem a sorkatonai szolgálat alól, és 18. születésnapom után alig egy hónappal már megkezdhettem jogi tanulmányaimat. Egyetlen elsőéves tételes jogi tárgyunk az Államjog volt, amellyel nem tudtam igazán megbarátkozni. Nem fokozta szimpátiámat a tárgy iránt az sem, hogy a tankönyv lapozgatása közben rábukkantam egy apóbetűs részre, ahol a parlamentarizmussal kapcsolatos „egyes burzsoá nézetek képviselői” között anyai nagyapámtól, Ottlik Lászlótól is szerepelt néhány – a tankönyv szerzői által retrográdnak minősített – gondolat. Nagyon megszerettem viszont a sokak által rettegett római jogot. Brósz Róbert római jogi előadásai élményszámba mentek, még felsőbb évesként is visszajártam néha előadásait hallgatni.

Az egyetemi évek alatt soha egyetlen pillanatig sem merült fel bennem, hogy tudományos pályára lépjek. Akkoriban – néhány, a szabályt erősítő kivételtől eltekintve – csak egyetemi KISZ-vezetői múlttal vagy párttagként lehetett bekerülni egy tanszékre. Mivel sem a közigazgatási, sem a bírói pálya nem vonzott, és ügyvéd sem akartam lenni, bár ez utóbbira úgysem lett volna esélyem, a vállalati szférában helyezkedtem el. A diploma megszerzése után, 1977. május 2-ától jogi előadóként kezdtem a pályámat a Söripari Vállalatok Trösztje Jogi Irodáján, ahova egy ott jogtanácsosként dolgozó ismerősöm, Tattay Levente ajánlott be. Az iroda a Keleti pályaudvar közelében, a Huszár utcában működött. Itt ismerkedtem meg később Jobbágyi Gáborral is, aki 1979 végétől 1982-ig, az iroda megszűnéséig volt kollégám. A közvetlenül a tröszthez tartozó, csaknem teljes szakmai önállósággal rendelkező iroda intézte az öt akkori magyar sörgyár ügyeit. Ezek többsége polgári jogi és munkajogi természetű volt, de kezdetben büntető ügyekben is eljárta a sértett képviseletében, és a kilépett munkavállalók tartozásainak behajtása során a végrehajtókkal is kapcsolatba kerültem. Ez utóbbi két ügykategóriában nem sok sikerélménnyel gazdagodtam. Az ügyek sokfélesége jó alapot adott a szakvizsgára való felkészüléshez. Még jogi előadóként megbízási jogviszonyban kezdtem szakcikkeket

fordítani az Országgyűlési Könyvtár számára. Már ekkor megszerettem a szakfordítói munkát, amit később egyetemi oktatóként is folytattam. A jogtanácsosi szakvizsgát 1980. március 27-én tettem le „jó” eredménnyel. A tröszt megszűnését követően a jogi irodára sem volt többé szükség. Engem az újonnan alapított, a sörgyárak kereskedelmi ügyeit intéző közös vállalathoz helyeztek át jogtanácsosi beosztásban. Munkahelyem a Kőbányai Sörgyár Maglódi úti telepén volt. Elég hamar nyilvánvalóvá vált, hogy új munkaköröm sok kihívást nem tartogat számomra. Az egyetlen érdekességet a sörimporttal összefüggő feladatok jelentették, ami az akkori keretek között a Monimpex külkereskedelmi vállalattal fennálló bizományi szerződésekkel kapcsolatos ügyek intézésében merült ki. A Monimpex bizonyos fokig bevont minket a külföldi partnerekkel folytatott együttműködésbe, így többek között részt vehettem Prágában a csehszlovák élelmiszeripari expotörrel folytatott tárgyalásokon, és a KGST keretében folyó választottbíráskodás gyakorlatából is ízelítőt kaptam.

Még 1981 őszén, amikor már biztossá vált, hogy a Söripari Jogi Iroda meg fog szűnni, felmerült bennem a gondolat, hogy megpróbálkozom egy pályamódosítással, és megpályázom az akkor alakuló miskolci jogi kar egy oktatói állását. Az ötlet Jobbágyi Gábortól származott, aki Miskolcon, a polgári jog oktatójaként képzelte el a jövőjét. Felkerestük Kratochvill Ferencet, aki pozitívan nyilatkozott terveink megvalósításának lehetőségéről. Kapcsolatba léptünk Novotni Zoltánnal, az 1982-től működő Civilisztikai Intézet leendő vezetőjével. Az ő neve a közlönyökből már ismerős volt számomra, mert a Magyar Jogász Egylet B.-A.-Z. megyei tagozata által szervezett jogtanácsosi szakvizsgára nála kellett jelentkezni. Jogtanácsosi irodájában fogadott, majd véleményt cseréltünk egy általa választott, BH-ban közzétett jogesetről. Úgy éreztem, hogy kölcsönös szimpátia alakult ki közöttünk. Jobbágyi Gábor 1982. január 1-jével az intézet oktatója lett. Én a nemzetközi magánjoggal szerettem volna foglalkozni, ennek a tárgynak az oktatása viszont csak a negyedik évfolyamon, 1984 őszén indult. Végül 1983. április 1-jei hatállyal kerültem a karra, a Gáspárdy László által vezetett Polgári Eljárásjogi Tanszékre, tanársegédi beosztásban. 1983 őszétől családjogi és polgári eljárásjogi gyakorlatokat vezettem. Csoportjaimba járt többek között az első miskolci évfolyamból Róth Erika, Tatár Irén, Páricsi Viktor, Szabó Béla és Szabadfavi József, akik később a kar oktatói lettek. Az intézetben nagyon jó légkör alakult ki, és a hallgatók többségével is eléggé közvetlen volt a kapcsolatom. Mivel nem rejtettem véka alá, hogy nem szándékozom Miskolcon letelepedni, kezdetben heti háromnapos ottlétem alatt egy kollégiumi szobában aludtam, ahol Holló András volt a szobatársam. A nyolcvanas évek első felében már sokat enyhült a politikai légkör, de azért az agitációt nem lehetett megúszni. Bár a középiskolában az egész osztályt beléptették a KISZ-be, KISZ-tagságom az egyetem elvégzése után megszűnt. A első munkahelyemen csak az volt az elvárás, hogy lépjek be a szakszervezetbe, aminek eleget is tettem. Az egyetemen egyszer próbáltak rávenni arra, hogy lépjek be az oktatói KISZ-szervezetbe, de ezt a próbálkozást sikerült elhárítanom. Nem bújhattam ki ugyanakkor az úgynevezett „szabad pártnapokon” való megjelenés kötelezettsége alól, ahol „aktuális politikai témák” kerültek szóba. Kratochvill Ferenc, aki nem volt párttag, talán éppen emiatt szigorúan vette a megjelenést, és jó

példát mutatva végig ott ült az első sorban. Később mondta el nekem valaki, hogy tökélyre fejlesztette a nyitott szemmel történő alvás technikáját, amit ezeken az alkalmakon is gyakorolt. Voltak persze érdekes és hasznos szakmai előadások is. Máig élénken él bennem például a később tragikus körülmények között elhunyt Montágh Imre által tartott briliáns beszédtechnikai előadás emléke.

A nemzetközi magánjogi oktatás szempontjából jelentős fejlemény volt, hogy 1983-ban személyes ismeretségem révén sikerült Szászy István özvegyétől megvásárolni az intézet számára az 1976-ban elhunyt, világszerte ismert nemzetközi magánjogász professzor könyvtárát és létrehozni a Szászy István Alapítványt. Főnökeimmel, Novotni Zoltánnal és Gáspárdy Lászlóval közvetlen, szinte baráti kapcsolatban voltam. Gáspárdy egy idő után feladta azt a törekvését, hogy engem a polgári eljárásjog tudománya számára megnyerjen. Mikor a karra érkeztem, már volt egy középfokú lengyel nyelvvizsgám. Ígéretet tettem arra, hogy rövid határidőn belül német és angol nyelvből is levizsgázom. Ezt az ígéretemet két éven belül két felső fokú nyelvvizsgával teljesítettem. A részben megelőlegezett bizalomnak is köszönhetően 1984. szeptember 1-jétől adjunktusi beosztásba kerültem. Ebben az évben jelent meg első tanulmányom a *Jogtudományi Közlönyben*. Ekkor kerültem szorosabb kapcsolatba Vörös Imrével, aki docensként a nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok c. stúdium tárgyjegyzője, vezető oktatója lett. Az ő tanácsára kezdtem el kutatni a nemzetközi magánjogi deliktuális felelősség témakörében. Első külföldi ösztöndíjamat, ami egy négyhetes nyári egyetemi kurzusra szólt, és az amerikai jogról a Columbia University tanárai tartották a leydeni egyetemen, Vörös Imre ajánlására sikerült elnyernem. A Kar támogatta kiutazásomat. Az útlevelet ennek ellenére csak hosszabb idő elteltével kaptam meg, ezért alig maradt időm a holland vízum megszerzésére. Szerencsémre édesapám egy régi bécsi, theresianumi iskolatársa, aki holland diplomata volt, közbenjárta az érdekében, így a vízumot időben megkaptam. Máig hálás vagyok Vörös Imrének és Kartochvill Ferencnek a támogatásért.

1984 őszétől rendszeresen tartottam nemzetközi magánjogi szemináriumokat és előadásokat. Közben publikációs tevékenységet is folytattam, amit megkönnyített, hogy kétlakiként a hét két napján Budapesten az Országgyűlési Könyvtárban dolgozhattam. Emellett bejártam a Jogtudományi Intézetbe Vörös Imréhez, akitől a jó tanácsokon kívül szakfordítási munkákat is kaptam. Az általam fordított tanulmányokat közölte a szerkesztésében megjelenő *Jogtudományi Közlöny*. Kézirataimmal többször felkerestem Mádl Ferencet, kérve szakmai véleményét. Megismerkedtem az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán 1985-ben általa alapított Nemzetközi Magánjogi Tanszéken dolgozó fiatal kollegákkal: Bán Christával és Király Miklóssal. 1987-ben Mádl Ferenc felvetette, hogy dolgozzam a tanszéken. Így végül 1988. október 15-én az ELTE-n lettem főállású oktató, de egészen 2003-ig továbbra is tartottam előadásokat Miskolcon. Kapcsolatom a karral azóta sem szakadt meg. 2016 októberében részt vettem az első évfolyam találkozásán, amelyet diplomájuk megszerzésének harmincadik évfordulója alkalmából tartottak. Azokkal a régi kollégákkal, akikkel különböző tudományos fórumokon, doktori védéseken vagy habilitációs

előadásokon találkozom, szívesen elevenítjük fel a miskolci emlékeket, és emlékezünk azokra, akik már nem lehetnek közöttünk.

1989–90-ben felgyorsultak az események. A rendszerváltás ígéretes időszakát éltük ekkor. Mádl Ferenc 1990-ben az Antall-kormány tárca nélküli minisztere, Király Miklós pedig Mádl kabinetfőnöke lett. Bán Christa az USA-ba távozott, így a főállású oktatók közül csak én maradtam a tanszéken. Miután a nemzetközi magánjogi deliktuális felelősségről írt kandidátusi értekezésemet 1989-ben sikeresen megvédtem, 1990. július 1-től docensi kinevezést kaptam, és átmenetileg a tanszék megbízott vezetője lettem. Érdekességként említem meg, hogy a kandidátusi védelem egyik előfeltételeként teljesítendő orosz nyelvvizsga letételének kötelezettsége alól – ami sokaknak nehezen leküzdhető akadályt jelentett – lengyel nyelvvizsgámra való tekintettel 1988 őszén felmentést kaptam, ami már az enyhülés jele volt. A nyolcvanas évek végétől kezdve nem utolsósorban Mádl Ferenc támogatásának is köszönhetően több külföldi ösztöndíjat is elnyertem. 1988-ban egy nyári egyetemen vettem részt Edinburghban, több ízben kutathattam a hamburgi Max Planck Intézetben és a lausanne-i Svájci Összehasonlító Jogi Intézetben, és egyszer három hónapig a berni egyetemen.

1990 őszén Németh János, a polgári eljárásjog professzora, aki Névai László halála után a *Magyar Jog* c. folyóirat főszerkesztője lett, felkért, hogy az új szerkesztőbizottság tagjaként legyek a *Külföldi Jogi Szemle* rovat szerkesztője. Tekintve, hogy gyakran szűkében voltunk a rovatban közölhető kéziratoknak, rendszeresen felkértem idősebb és fiatal kollégákat, köztük egyetemi hallgatókat, külföldi folyóiratcikkek ismertetésére. Az alatt a 23 év alatt, amíg szerkesztő voltam, magam is sok szakfordítást készítettem. A havonta tartott szerkesztőbizottsági üléseken, ahol Németh János elnökletével összeállítottuk a soron következő lapszámot, olyan kiváló kollégákkal dolgoztam, mint Kovács László szerkesztőtársam, a Fővárosi Bíróság nyugalmazott kollégiumvezetője, Bánáti János, a BÜK, majd a MÜK elnöke, Bókai Judit, a MOKK elnöke, Györgyi Kálmán legfőbb ügyész, Máthé Gábor, az MJE elnöke, Solt Pál, a Legfelsőbb Bíróság elnöke, Soltész István, az Országgyűlés főtitkára és Zlinszky János professzor, alkotmánybíró, a PPKE JÁK alapító dékánja.

Az egyetemi oktatói és a szerkesztői feladatok ellátásán kívül 1999-től választottbíróként is működöm. Azt, hogy felkerültem a MKIK választottbírói listájára, Bánrévy Gábornak, a Választottbíróóság elnökségi tagjának és Horváth Évának, a Választottbíróóság akkori elnökének köszönhetem. Ez a tevékenység, amit a 2018. január 1-jével újjáalakult Kereskedelmi Választottbíróóságon is folytatok, azért is rendkívül fontos a számomra, mert lehetővé tette, hogy ne szakadjak el a gyakorlattól.

1998-ban habilitáltam az ELTE-n. Ugyanebben az évben augusztus 1-jével kezdtem meg oktatói működésemet a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán. Itt kaptam meg első egyetemi tanári kinevezésemet 1999. július 1-jei hatállyal, amit Göncz Árpád köztársasági elnök írt alá. Négy évvel később az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán is egyetemi tanár lettem, ezt a kinevezést Mádl Ferencről vehettem át. Az ELTE-n és a Pázmányon kívül rövidebb ideig előadtam az ELTE győri kihelyezett tagozatán és a Károli Gáspár Református Egyetem jogi

karán is. 2008 végétől jogszabályváltozás miatt már nem taníthattam főállásban az ELTE-n, 2013-ban pedig arra kényszerültem, hogy végleg abbahagyjam az oktatást szeretett alma materemben. A Pázmányon 2000. augusztus 1-je és 2019. június 30-a között vezettem a Nemzetközi Magánjogi Tanszéket. Azóta ugyanitt egyetemi tanárként folytatom oktatási tevékenységemet.

CSÁK CSILLA GABRIELLA

1967. január 15. napján születtem – második gyermekként, a bátyám után hét évvel – Oroszlányban. Szüleim a Délvidéken, Bácskában nőttek fel. Édesanyám történelem–földrajz szakos tanárként végzett Budapesten, édesapám a Nehézipari Műszaki Egyetem Bányamérnöki Karán tanult Miskolcon, és bányamérnöki tanulmányait Sopronban fejezte be. Ez a mérnöki foglalkozás determinálta, hogy bányászvárosban (Oroszlányban) telepedtek le, és itt élték le aktív életüket. Általános iskolai és középiskolai tanulmányaimat Oroszlányban végeztem, az Arany János Általános Iskolában, majd a Lengyel József Gimnáziumban (jelenleg Hamvas Béla Gimnázium) a középiskolai tanulmányaimat 1985-ben fejeztem be.

1985. évben felvételt nyertem a Nehézipari Műszaki Egyetem (1990-től Miskolci Egyetem) Állam- és Jogtudományi Kar nappali tagozatára, és 124 évfolyamtársammal együtt megkezdtuk a jogi tanulmányainkat. Abban az időszakban sokan kérdezték tőlünk, hogy mi „ipari jogászok” leszünk? Ezen csak mosolyogtunk, és tudtuk, hogy kiváló jogi képzést kapunk, és jó jogászok leszünk. Ekkor már az oktatói szobák és jogásképzés is a jelenlegi helyén, az A/6-os épületben volt. Az egyetemi évek felejthetetlenek maradtak, az akkor kötött barátságok egy életre szóltak. Én is a férjemet – hasonlóan több évfolyamtársamhoz – az egyetemi éveim alatt az évfolyamtársak között találtam meg. A tanulmányok mellett keresetkiegészítésként diákmunkát végeztünk, a miskolci hűtőházban brokkolit, krumpli válogattunk, illetőleg kábeltévé-előfizetés promótálását végeztük az Avasi lakótelepen. 1988. évben a tanulmányi eredményeim alapján megkaptam a Népköztársasági ösztöndíjat, amely akkor teljesen fedezte az egyetemi kiadásaimat. 1990-ben vettem át a diplomát, és kötöttem házasságot Nagy Zoltánnal, aki azóta a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Pénzügyi Intézeti Tanszék professzora. Házasságunkból két gyermek született, 1996. évben Kincső és 2001. évben Boglárka.

A diplomával a kezemben pályázatot nyújtottam be fogalmazói állásra a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróságra, és jogászai pályafutásomat itt kezdtem meg. Fogalmazóként minden ügyszakot és eljárási rendet meg kellett ismernünk, panasznapokon kellett tanácsadást tartanunk, keresetet felvennünk stb. Elsőként a büntető ügyszakba lettem beosztva, és a kirendelt mentor bíró mellett tárgyalásokat látogattam, határozati formákkal ismerkedtem, iratkezelést tanulmányoztam. Érdeklődési köröm – már az egyetemi évek alatt is – inkább magánjog irányultságú volt, és ezt a beállítottságot még inkább erősítették bennem a büntető ügyszakban eltöltött hónapok. 1991. év elején Novotni Zoltán professzor úr, az Állam- és Jogtudományi Kar dékánja felhívott telefonon, és meglepetésemre főállású tanársegédi állást ajánlott, amelyet némi gondolkodás után elfogadtam. Így kerültem 1991. április 1. napján a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Munkajogi Tanszékére, ahol szakmailag kiváló és emberileg segítőkész kollégák fogadtak. Ez a kollektív szemlélet nagyon sokat jelentett számomra, és meghatározó elemmé vált egyetemi oktatói éveim során.

Az elméleti tudás mellett a gyakorlati munka és ismeretek is mindig vonzottak. Az elmélet és a gyakorlat egymásra hatását a jogászai tevékenységben erőteljesen nyomon lehet követni, akár elméleti, akár gyakorlati szakemberként műveli valaki

a hivatását. Sok elméleti problémát a gyakorlat hoz a felszínre, ugyanakkor a gyakorlati kérdések sem nélkülözhetik az elméleti alapokat. Ez a kettős szemlélet mindvégig elkísért a jogászi tevékenységem során. Célul tűztem ki magamnak, hogy megszerzem a jogi szakvizsgát és a tudományos fokozatot is.

1993-ban tettem le a jogi szakvizsgát, és felvételt nyertem a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamarába, amelynek azóta is tagja vagyok mint egyéni ügyvéd. Ugyanebben az évben felvételt nyertem a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájába nappali tagozatos PhD-hallgatóként, A magyar állam és jogrendszer, jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai jogfejlődési tendenciákra doktori programra, ahol 1996. évben abszolutóriumot szereztem. 1998-ban indítottam meg a PhD doktori eljárást A munka- és a szervezeten belüli vállalkezési viszonyok magyarországi jogi rendezésének problémái az ipari és a mezőgazdasági termelés, valamint a kereskedelem területén az európai jogfejlődés tükrében doktori alprogramban, Prugberger Tamás professzor úr szakmai irányításával. 2001. évben a doktori eljárás során letettem a doktori szigorlatot, és még ebben az évben megvédtem doktori disszertációm, amelyet *Az integrált szövetkezeti hitelintézetek szervezeti és funkcionális megközelítése* címmel készítettem el. A Miskolci Egyetem Doktori Tanácsa 2001. április 3-án ítélte oda számomra a doktori (PhD-) fokozatot, és avattak doktorrá. Témavezetőmnek, Prugberger Tamás professzor úrnak nagyon sokat köszönhetek, aki mindvégig támogatott, és segítette tudományos, szakmai munkámat, nem engedett lazítást, mindig arra inspirált, hogy a jogi problémákat, dilemmákat írjam meg.

Az ügyvédi munka és tevékenység folyamatosan visszaszorult az egyetemi oktatási, tudományos-kutatási és tanszékvezetői feladatokból eredő adminisztratív elfoglaltságaim miatt. Sajnos rá kellett jönnöm arra, hogy mindkét területen nem tudok maximálisan megfelelni a saját elvárásaimnak, ezért az egyetemi munkámat helyeztem előtérbe, és az ügyvédi tevékenységet tekintettem egyre inkább kiegészítő jellegűnek, hobbiként, érdeklődésből, de komolyan folytatott „szórakozásnak”. Az ügyvédi praxisom ennek megfelelően teljesen átalakult.

A jogi pályafutásom során nekem is döntéseket kellett hoznom, merre tovább, mi a számomra megfelelő, melyik jogászi munka igazán a testhezálló. Döntenem kellett a bírói pálya és az oktatói munka, majd pedig az ügyvédi tevékenység és az oktatói munka között. Azóta sokszor eszembe jut az a gondolat, hogy hogyan alakult volna az életem, ha a másik irányt választottam volna. Akkor és ott azonban nem volt kérdés számomra, hogy az egyetemi munka érdekel, szerettem csinálni.

2015. április 30-án a habilitációs eljárás nyilvános szakaszában *A pénzügyi biztosítékok anomáliái a környezetjogban, Die Anomalien der Finanzsicherheiten im Umweltrecht* címmel tartottam magyar és német nyelvű tudományos kollokviumi és a *A mezőgazdasági földek tulajdonszerzésének anyagi és eljárási szabályai* címmel a tantárgyi előadásomat. A Miskolci Egyetem Egyetemi Habilitációs Bizottsága a Miskolci Egyetem habilitált doktorává avatott, és 2015. május 20. napján ítélte oda számomra a dr. habil. címet.

A tudományos fokozatok megszerzésével és a tudományos előmenetelemmel egyidejűleg a tanszéki, kari és egyetemi beosztásaim és feladataim is folyamatosan változtak. 1996–2001 között főállású egyetemi adjunktus, 2001-től főállású egyetemi docens, 2017-től egyetemi tanári kinevezést kaptam. 2002-ben Prof. Dr. Prugberger Tamás – az Agrár- és Munkajogi Tanszék vezetője – betöltötte 65. életévét, és életkoránál fogva a jogszabályi rendelkezések alapján már nem láthatta el a tanszék-vezetői feladatokat, és felkért utódként a tanszék vezetésére. Így 2002-től 16 éven keresztül az Agrárjogi és Munkajogi Intézeti Tanszék vezetője voltam. Talán mondhatom, hogy a kollégák bizalmát és támogatását mindvégig élvezve. A tanszéken tapasztaltam azt a kollegialitást, segítőkészséget és közösségi alkotó munkát, amely a tanszéki sikereknek mindig meghatározó részét jelentették.

Az Agrár- és Munkajogi Tanszék mint intézeti tanszék a Civilisztikai Tudományok Intézetéhez tartozott, a Polgári Jogi és a Kereskedelmi Tanszékekkel együtt. 2015. évben Biró György Professzor Úr, az Intézet igazgatója és a Polgári Jogi Tanszék vezetője hosszas és súlyos betegségben elhunyt, és halálát követően az intézetigazgatói feladatokat is ellátom. 2004-től kari szintű feladatokat is vállaltam. Fejlesztési és gazdasági dékánhelyettesi megbízatásomat – Prof. Dr. Szabó Miklós dékán úr munkáját segítve – 2008-ig láttam el. 2012–2018 között a Kar tudományos és nemzetközi dékánhelyettese voltam, Prof. Dr. Torma András és Prof. Dr. Farkas Ákos dékáni ciklusa alatt. Évtizedes kari vezetői tapasztalattal a hátam mögött és Farkas Ákos dékán úr javaslatára, valamint a kari vezetés és kollektíva támogatásával pályáztam a dékáni beosztást, és 2018-tól dékánként vezetem a Kart. A dékáni pályázat benyújtása előtt két dilemmával szembesültem. Egyrészt ekkor volt folyamatban a professzori pályázatom, és elhatároztam magamban, hogy ha az akadémiai szféra nem tart méltónak a professzori cím viselésére, akkor nem fogok pályázni a dékáni beosztásra. Másrészt jól tudtam, hogy a dékáni feladatok nagyon sokrétűek, felelősségteljesek, és rengeteg munkával járnak, ami a további tudományos munkámtól veszi el az időt. Ismét döntenem kellett, és a Kar vezetését tekintettem elsődleges feladatommá, amely azóta is nagyon megtisztelő feladat és kihívás számomra.

A kari szintű bizottságok tagjaként és elnökeként is részt vettem a sokrétű kari feladatok bonyolításában, illetőleg 2002-től a Dékáni Tanács tagjaként, a dékáni munkát támogató és véleményező testület munkájában, 2012-től a Kari Tanács szavazati jogú tagjaként, a döntést hozó testület munkájában vettem részt. 2014-ben a Miskolci Egyetem Szenátusának a Kar által választott szavazati jogú tagja lettem, ahol az egyetemi szintű döntéshozó fórum tagjaként nyertem bepillantást az egyetemi folyamatokba.

Az oktatói és vezetői feladataim mellett igyekeztem folyamatosan a kutatómunkára is koncentrálni hazai és a nemzetközi viszonylatban egyaránt. 1992-től kezdődően rendszeresen vettem részt külföldi egyetemeken (1992-ben Bécsben, 1994-ben és 1995-ben Tübingenben, 1996-ban Trierben, 1999-ben Göttingenben, 2001-ben Maizban, 2002-ben Pisában, Madridban és Toledóban) képzéseken és tudományos kutatásokban. Az Erasmus-program keretében 2005-től kezdődően folyamatosan részt vettem az oktatói mobilitásban – az agrárüzemrendszer és a környezetjog

témakörében – Hohenheimben, Nürtingenben, 2009-ben Trierben, 2010-ben Grazban, 2011-ben a Viadrina Egyetemen Frankfurt am Oderben, 2012–2015 között minden évben a Nagyváradi Egyetemen.

Rendszeresen tartottam előadásokat belföldön és külföldön tudományos konferenciákon, amelyek közül kiemelhető a Vajdasági Magyar Tudományos Akadémia szakmai tudományos konferenciáin a földszabályozás, szociális farmrendszer, környezeti fenntarthatóság témaköreiben tartott előadások (2006, 2014, 2016), valamint kiemelhető a 2007-ben Casertában (Olaszország) a CEDR Agrárjogi Egyesület XXIV. nemzetközi konferenciáján tartott előadás *The application of the single payment by national administrations and national courts*, 2009. szeptember 23–26. között Cambridge-ben a XXV. Congress of the Comité Européen de Droit Rural *Rechtsformen des landwirtschaftlichen Unternehmens, unter Berücksichtigung von traditionellen und industriellen Betrieben* címmel tartott előadás, 2010. június 5-én Edinburghban *The countryside and the future of the common agricultural policy – The legal framework and problems in land use* nemzetközi konferencián tartott előadás *Die Wirkung des Beitritts zur Europäischen Union auf die Regulierung der Eigentums- und Nutzungsverhältnisse des ungarischen Ackerbodens* címmel, 2011-ben Bukarestben a XXVI. Congress of the Comité Européen de Droit Rural (C.E.D.R) tartott előadás *Agriculture and the requirements of a sustainable development* címmel, 2013-ban Luzernben a C.E.D.R. nemzetközi kongresszuson tartott előadás *Legal framework of environmental law for agricultural production* témakörben, 2015-ben a XXVIII. European Congress of Agriculture nemzetközi konferencián *a Rural Areas: Legal framework and implementation* témakörben tartott előadás.

Egyetemi oktatóként folyamatosan részt vettem hazai és nemzetközi kutatási pályázatokban, amelyekben résztvevő kutatóként, illetőleg szakmai vezetőként vállaltam feladatokat. Kutatócsoport tagjaként, résztvevő kutatóként voltam részese:

- A szövetkezeti, az agrár és a környezet-természetvédelmi jogintézmények alakulása a magyar gazdasági viszonyok és az EU normáinak igénye szerint c. projekt Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA) 1998–2001 pályázatban
- 1998–2002-ig az MTA ME Rudolf von Jehring Kutatócsoport tagja, résztvevő kutatója voltam. A kutatócsoport a gazdaságjogi, munkajogi, társadalombiztosítási és környezet (természetvédelmi) érdekegyeztetés és a hozzákapcsolódó szakjogági, valamint funkcionális (pénzügyi) jogintézmények témában végzett tudományos kutatásokat, *A tisztességes gazdasági és szociális érdekegyenlítés, valamint a jogbiztonság kölcsönös érvényesítésének cégjogi, versenyjogi, polgári jogi, munka- és környezetjogi eszközei* címen folyó OTKA kutatási projektben
- 2002–2004 között nemzetközi kutatási projektben, *A magyar csődjog reformja* c. közös projekt a Trieri Egyetem Európai Munka- és Munkaügyi Intézetével az MTA-DFG kutatási pályázat keretében (Magyar Tudományos Akadémia – Deutsche Forschungsgesellschaft)

- Debreceni Egyetem Közgazdaság-tudományi Kar Gazdasági Jog Tanszék által 2001–2004 évre elnyert, *A cégek képvisellete és vezető alkalmazottaik jogi helyzetének, valamint költségvetési kapcsolatainak elemzése magyar–német összehasonlításban* c. kutatási pályázatában
- a TÁMOP-4.2.2.D-15/1/KONV-2015-0017 jelű, *Interdiszciplináris kutatói csapatok létrehozása és felkészítése a nemzetközi programokban való részvételre a Miskolci Egyetem stratégiai kutatási területein* című projektben a H2020 operatív munkacsoport tagjaként
- 2016–2020 Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) kutatási témapályázat *A kiszolgáltatottabb fél helyzete a munkavégzési jogviszonyokban az európai és a magyar szabályozás tükrében* tárgykorben elnyert kutatási pályázatban
- H2020 RUR 15 – 2017 A Coventry University konzorciumi vezetésével megvalósuló BOND-projekten jogi kutatások végzése. A projekt fő célja az volt, hogy elősegítse a mezőgazdasági szektorban dolgozók magasabb szintű, egészségesebb és hatékonyabb együttműködési és hálózatosodási készségét Európában, és ezáltal közvetlenül hozzájáruljon a közösségi együttműködések megerősödéséhez, az egyének, csoportok és a gazdák hálózatosodásának megszervezéséhez, emellett a konzorciumi partnerek segítségével Európában erős és dinamikus, szervezetek építése, akik képesek részt venni a politikai párbeszédekben. A másokkal való együttműködés és a sokszereplős kiterjedt kölcsönös tevékenységek előnyeinek keresztül a projekt előmozdítani kívánta a helyi emberek jólétét, a tájjal való gazdálkodást, illetve a mezőgazdaság és az élénkebb társadalmi tőke fejlődését.

15 éve már a kutatási pályázatokat megvalósító munkacsoportok, kutatási projektek teamvezetőjeként, szakmai vezetőjeként, kari, illetve egyetemi szintű irányítói, koordinátori feladatokat látok el:

- TÁMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001 a felsőoktatás minőségi javítása Miskolci Egyetem Kutató Egyetemi pályázatban (2011–2013): Fenntartható Természeti Erőforrás Gazdálkodás Kiválósági Központ, Környezet és fenntartható természeti erőforrás-gazdálkodás tudományos műhely és az Energiagazdálkodás tudományos műhely jogi kutatócsoport K+F témavezetője voltam.
- A Miskolci Egyetem Mechatronikai és Logisztikai Kiválósági Központ, Innovatív megoldások a szervezetek irányításában a versenyképesség fokozása Tudományos Műhelyében a jogi tudásbázist elemző kutatócsoport tagjaként, a Hulladék-gazdálkodás logisztikai folyamataihoz köthető jogi környezet feltárása alprogram K+F téma vezetőjeként vettem részt.
- TÁMOP-4.2.3-12/1/KONV Tudományos eredmények elismerése és disszeminációja, projektben a kari koordinációs feladatokat végeztem.
- Az Igazságügyi Minisztérium által a Jogászképzés színvonalának emelését célzó projekt keretében – 2016-tól kezdődően minden évben – meghirdetett

Oktatási és Kutatási Pályázati Programban szakmai vezetői feladatokat láttam el.

- 2016. évben az Európai Bizottság támogatásával megvalósuló nemzetközi kutatási MINLEX-projektben: Legal framework for mineral extraction and permitting procedures for exploration and exploitation in the EU – a jogi munkacsoport szakmai vezetését végeztem. A kutatási tevékenység a jogi szabályozás és a bírósági joggyakorlat elemzésére terjedt ki, amely összefoglaló jelentés formájában került összeállításra és a projekt lezárásának keretében publikálásra.
- Az EFOP-3.6.1–16–2016-00011 Fiatalodó és megújuló Egyetem – Innovatív tudásváros – A Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése projekt keretén belül az 5. Kiválósági Központ alprojekt keretében tudományos tevékenység szervezése, koordinálása
- Fenntartható Nyersanyag-gazdálkodási Tematikus Hálózat – RING 2017 – EFOP-3.6.2–16–2017-00010 projekt keretében jogi kutatások végzése és irányítása
- A Társadalmi Innovációs Nemzeti Laboratórium (TINLAB) projekt (2020–2025), amely a Miskolci Egyetem, az ELTE, a Pannon Egyetem és a HÁRFA Alapítvány együttműködésében valósítja meg célkitűzéseit, a Projekt Irányító Testület tagjaként és az intézményi feladatok szakmai vezetőjeként veszek részt.

Különösen fontos volt számomra – természetesen a kollektív kutatási és innovációs projektek jelentőségét és kitüntetett szerepét nem alábecsülve – az az egyéni kutatási pályázat, amelyet 2013. évben nyertem el. A Szentágothai János Tapasztalt Kutatói Ösztöndíj (2013–2014) keretében A szennyező fizet elvének érvényesülése és alkalmazási problémái a hulladékgazdálkodás területén kutatási témában folytattam kutatásokat, tudományos és publikációs tevékenységet, amely az ösztöndíj-program értékelése alapján kiváló minősítést kapott.

A tudományos utánpótlás-neveléshez intézményesített formában kapcsolódóan 2006-tól a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola tagja, 2011-től a Doktori Iskola Tanácsának (Tudományági Doktori Tanács) tagja és 2014-től a Doktori Iskola törzstagja vagyok. A Doktori Iskolában tudományos témavezetőként A humán- és természeti erőforrások jogának hazai és nemzetközi szabályozás témakörben a 9 doktorandusz témavezettem közül ez idáig 5 fő szerzett abszolutóriumot. Témavezetettjeim közül két fő, 2008. évben Szilágyi János Ede (*Borjog különös tekintettel az eredetvédelem kérdéseire* című doktori disszertációval) és 2018. évben Hornyák Zsófia (*A mezőgazdasági földek öröklése* című doktori disszertációval) szerzett PhD-fokozatot. 2010. évben a Kar létrehozta a Természeti és Humánerőforrások Joga Kutató Központot, amelyet megalakulása óta vezetek.

2006-tól a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Köztestületének tagja vagyok, és 2008-tól kezdődően kapcsolódtam be az MTA Miskolci Területi Bizottságának,

a Miskolci Akadémiai Bizottság (MTA MAB) munkájába, ahol 2015-ig az Állam- és Jogtudományi Szakbizottság Természeti Erőforrás és Vidékfejlesztés Jogi Munkabizottság elnöke voltam, amely tevékenység részben tudományos, részben tudományos ismereteket terjesztő munkát és szervező tevékenységet jelentett. 2014. évben Prof. Dr. Roósz András akadémikus úr – az MTA MAB elnöke – felkért, hogy vállaljam el mellette a tudományos titkári feladatokat. Az MTA MAB tudományos titkáráként 2020-ig végeztem a tudományszervező tevékenységet.

Az egyetemi munkám meghatározó jelentőségű része az az oktatási tevékenység, amelyet 30 éve folyamatosan folytatok a katedrán. Kezdetben a jogászoknak tartottam szövetkezeti, földjogi, agrárjogi, környezetjogi előadásokat, vezettem szemináriumokat és tartottam a jogász képzésben speciális kollégiumokat (későbbi elnevezéssel szabadon választható tárgyakat vagy alternatív tárgyakat) az agrárjog, környezetjog, energia jog témaköreiben. Majd később – jellemzően a 2000-es évek elejétől kezdődően – a Miskolci Egyetem Műszaki Földtudományi Kar (korábbi elnevezés: Bányamérnöki Kar) és a Gépészmérnöki és Informatikai Kar képzéseiben – átoktatás keretében – tartottam környezetjogi ismeretkörhöz kapcsolódó előadásokat és szemináriumokat. Az Állam- és Jogtudományi Karunkon a jogászképzés mellett a 2005. évben indított Munkaügyi és Társadalombiztosítási igazgatási BA képzés (2021-től változott az elnevezése: Személyügyi, munkaügyi és szociális igazgatási BA szak) Társadalombiztosítási szakirány felelőse lettem 2015-től. A szakirányú továbbképzésekben is szakfelelősként, illetőleg tárgyfelelősként és oktatóként veszek részt az agrárjog és a környezetjog területéhez kapcsolódóan. A doktori (PhD) képzésben A munka- és szervezetben belüli vállalkozási viszonyok magyarországi jogi rendezésének problémái az ipari és a mezőgazdasági termelés, valamint a kereskedelem területén az európai jogfejlődés tükrében program keretében a Munkajogi szakszeminárium I. és III. kötelező tárgy tárgyfelelőse vagyok.

A tudományos és oktatási tevékenységem elismeréseként kari, egyetemi, országos és nemzetközi díjban, kitüntetésben és elismerésben részesültem. 2003-ban a Magyar Tudomány Napja 2003 alkalmából a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága tudományos díjban részesített. 2006-ban a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Pro Facultate Iurisprudentiae kitüntetését, 2010-ben a Miskolci Egyetem Signum Aureum Universitatis kitüntetését és a Miskolci Egyetem Hallgatói Önkormányzatának Kiváló Oktató Diplomáját két alkalommal, 2006-ban és 2007-ben kaptam meg. 2015. évben a Miskolci Egyetem Érdemes Oktató kitüntetését az oktatás terén, 2016. évben Kiváló Konzulens oklevelet a tehetséggondozás terén kifejtett munkámért kaptam. 2014-ban a vidékfejlesztési miniszter Nagyváthy János-díjban részesített az agrárjog területén kifejtett oktatási és kutatási tevékenységért. 2015. évben a Comité Européen de Droit Rural bronz fokozatú nemzetközi kitüntetését kaptam meg az agrárjog területén végzett kutatói, oktatói munkámért és a nemzetközi kapcsolatok fejlesztésért. Szintén ennek a tevékenységnek az elismeréseként 2017. évben Magyar Érdemrend Lovagkereszt kitüntetését vehettem át.

Társadalmi, közéleti és szakmai tevékenységem részben a tudományos tevékenységhez, részben pedig a jogász praxishoz kapcsolódik. Az ügyvédi tevékenységem – mint ahogy arra korábban kitértem – teljesen átalakult, kezdetben a gazdasági és társasági ügyekkel foglalkoztam, majd ezek a megbízások – az egyetemre fókuszált tevékenységem miatt – megszűntek. A Szimbiózis Alapítvánnyal maradt fenn több mint egy évtizeden keresztül az a kapcsolat, amelynek keretében jogi tanácsadással és képviseléssel segítettam azt a nagyszerű és kiemelkedő tevékenységüket, amelyet a fogyasztókkal élő személyek irányába végeznek. Ennek a munkámnak a megbecsüléseként kaptam meg 2017. évben azt az elismerő oklevelet, amelyet a fogyasztóképes személyek foglalkoztatásának elősegítéséért adományoztak.

2002-től az EMLA Környezeti Management és Jog Egyesület tagja és a Magyar Munkajogi Társaság tagja vagyok. 2003–2013 között a jogi szakvizsgabizottság tagjaként cenzori feladatokat láttam el az Igazságügyi Minisztérium felkérésére. 2005. évben megalapítottuk – az ország jogi karainak agrárjogi tanszékeinek részvételével – a CEDR Magyar Agrárjogi Egyesületet, amelynek azóta elnöke vagyok. Az egyesület fő célja az agrár- és vidékfejlesztési jog kutatása, a kutatási eredmények közzététele és javaslatok, vélemények megfogalmazása a jogalkotás és jogalkalmazás számára. Az egyesület jelenteti meg 2006-tól az *Agrár- és Környezetjog (Journal of Agricultural and Environmental Law)* c., MTA által minősített periodikát, amelynek felelős kiadójaként, szerkesztőbizottsági tagjaként nagyon fontosnak tartom a folyóirat tudományos színvonalának fenntartását és fejlesztését. Az egyesület megalakulását követően tagként csatlakozott az 1957-ben Párizsban alapított Comité Européen de Droit Rural nemzetközi szervezethez, amely nemzetközi szervezet alelnökének választottak 2007-ben. 2006-tól a *Miskolci Jogi Szemle* szerkesztőbizottságának, 2017-től a *Miskolci Jogtudó* online folyóirat szerkesztőbizottságának és az *Alternatív Konfliktuskezelési és Vitarendezési Európai Szemle* szerkesztőbizottságának, 2015-től a *Visegrad Journal on Human Rights* folyóirat szerkesztőbizottságának, 2019-től az *Állam- és Jogtudomány* folyóirat és a *Bírósági Szemle* szerkesztőbizottságának a tagja vagyok.

2008-tól kezdődően ismét a gyakorlati jogász tevékenységhez kanyarodtam vissza, de már nem az ügyvédi praktikum oldaláról, hanem a bírói tevékenységhez kapcsolódóan, amikor a Magyar Agrárkamara Állandó Választott bíróságának választott bírójának választottak meg. Érdekes és szakmailag nagy kihívást és felelősséget jelentő feladat, amelynek során jogerős és végrehajtható ítéleteket hozunk. 2013-tól – a választott bírói feladatok mellett – a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Választottbíróság elnökségi tagjaként is tevékenykedek.

2013–2014 között a Vidékfejlesztési Minisztérium Fenntartható Fejlődés Munkacsoport tagjaként, illetőleg a Kúria Környezeti Felelősség Munkacsoport tagjaként aktuális környezetvédelmi kérdésekben folytattunk szakmai egyeztetéseket a kormányzati, az igazságszolgáltatási, a gyakorlati és elméleti szakemberekkel.

2019. évben Sárközy Tamás professzor úr, a Magyar Jogász Egylet elnökeként felkért az Agrárjogi Szakosztály elnöki feladatainak ellátására, amelyet nagy örömmel vállaltam el. Néhány héttel ezelőtt, az önéletrajzom lezárását megelőzően a Magyar

Tudományos Akadémia elnöke – mint MTA képviselő tagot – delegált a Géntechnológiai Eljárásokat Véleményező Bizottságba, amelynek munkájában, az agrárminiszter úr felkérése és kinevezése alapján, 2021-től tagként veszek részt.

Az országos szintű közéleti és szakmai kihívást jelentő feladataimtól végül visszakanyarodok egyetemünk életéhez, történetéhez és a jelen időszak változásaihoz, kihívásaihoz. A Miskolci Egyetem 2020. augusztus 1. napjától a felsőoktatási modellváltás során vagyongazdálkodási alapítvány, az Universitas Miskolcensis Alapítvány fenntartásába került, és nem állami egyetemenként, államilag elismert magánegyetemenként folytatja életét. A modellváltás a felsőoktatás átalakítását jelenti, amely a felsőoktatási intézmények többségét érinti. Az egyetem fenntartója és tulajdonosa az alapítvány kuratóriuma, amelynek tevékenységét az alapítvány felügyelőbizottsága ellenőrzi. A felügyelőbizottság elnökeként is arra törekszem, hogy a modellváltás sikeres megvalósítására a törvényes rendnek és kereteknek megfelelően kerüljön sor, egyetemi, kari vezetőként és oktatóként azért dolgozom, hogy az alma mater értékeit, hagyományait továbbra is megőrizzük, eddig elért eredményeit továbbfejlesszük.

CSÉCSY GYÖRGY

Általános iskolai tanulmányaimat Tiszacsegén végeztem, majd a Hajdúböszörményi Bocskai István Gimnáziumban tanultam tovább, ahol 1970-ben jeles eredménnyel tettem érettségi vizsgát. Ezt követően képesítés nélküli nevelőként dolgoztam Tiszacsegén, majd 1972-ben felvételt nyertem az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának nappali tagozatára, ahol 1977-ben végeztem summa cum laude eredménnyel.

Jogi tanulmányaimat 1977-ben a Debreceni Városi Ügyészségen kezdtem fogalmazóként. 1977-ben a Magyar Jogász Szövetség által meghirdetett országos pályázaton *A bűnüldöző szervek és az ügyészség szerepe és feladatai a szocialista törvényesség biztosításában* c. dolgozatom jutalomban részesült.

Rájöttem azonban, hogy közelebb áll hozzám a polgári jog és a gazdasági jog területe, ezért 1978-ban Nyíregyházán a Közmű- és Mélyépítő Vállalatnál helyezkedtem el jogi előadóként, majd a jogi szakvizsga letétele után jogtanácsosként dolgoztam. 1979-ben pályázat útján a Szabolcs-Szatmár Megyei Állami Építőipari Vállalathoz kerültem jogi és igazgatási osztályvezetői beosztásba, ahol közel 3 évig végeztem jogi munkát. Munkám során betekintést nyerhettem a gazdasági élet viszonyaiba, a vállalatok kapcsolatrendszerébe, képviseltem a céget jelentős perértékű ügyekben a bíróságok és más hatóságok előtt.

1982-ben speciális továbbképzés keretében szociológiai diplomát is szereztem.

A polgári jog iránti érdeklődésemet azonban a gyakorlati jogi munka nem elégítette ki, ezért 1982-ben pályázatot nyújtottam be a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Intézetének Civilisztikai Tanszékére, melynek elnyerését követően 1982-től tanársegédként, 1985-től adjunktusként, 1995-től pedig docensként, egyben tanszékvezető-helyettesként dolgoztam a polgári jogi tanszéken.

Kezdetől fogva részt vettem a polgári jog oktatásában, először szemináriumvezetőként, majd adjunktusi kinevezésemet követően előadóként is. Előadásaimat a szellemi alkotások joga területéről, majd a polgári jog egész anyagából tartottam. 1988-tól az újonnan megalakult Debreceni Egyetem Jog- és Államtudományi Intézetében megszerveztem és jelenleg is irányítom a polgári jog és kereskedelmi jog c. tárgyak oktatását. A Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Karán 2001–2005 között tanszékvezető egyetemi docens, 2005-től pedig tanszékvezető egyetemi tanár vagyok. Mindkét egyetemen oktatóként részt vettem mind a nappali, mind a levelező tagozatos képzésben.

A Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Karán 1988 óta oktattam a *Jogi ismeretek – Polgári jog* c. tárgyat. 1993-ban részt vettem oktatóként a mérnök-menedzser képzésben, oktatója voltam a Termékmenedzser program keretén belül a *Gazdasági szerződések joga* c. tárgynak, továbbá vezettem a gazdasági szakmérnökök jogi képzését.

1999-től a Miskolci Egyetemen mint szakfelelős szerveztem és irányítottam a Jogi Szakokleveles mérnök-, közgazdász- és orvosképzést, egyben részt veszek ezek oktatásában a polgári jog és az iparjogvédelem témakörében.

Kezdetől fogva oktatóként vettem részt a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán folyó doktori képzésben. A *Polgári jogi rekodifikáció és jogági*

harmonizáció c. tudományos alprogram keretében oktatom a *Civilisztikai tudományok fejlődése* című kötelező tárgyon belül a szellemi alkotások jogának fejlődését, továbbá vezetem a szellemi alkotások joga c. 2 féléves szakszemináriumot.

A Miskolci Egyetemen 1986 óta, a Debreceni Egyetemen 2000 óta vagyok szakdolgozatok témavezetője a polgári jog, illetve a kereskedelmi jog területén. A felajánlott szakdolgozati témák száma polgári jogból 7-10, kereskedelmi jogból 4-5. Az elmúlt években átlagosan 5-10 szakdolgozat konzulense voltam.

1989–90 és 1996–97 között a polgári jogi Tudományos Diákkör vezetését láttam el, részt vettem több dolgozat konzulenseként az OTDK-ra való felkészítésben, mely munkámért elismerésben részesültem. 1991-től cenzora vagyok a Jogi Szakvizsgabizottságnak.

Ebben az időszakban a doktori képzésben való oktatási részvételen túlmenően hivatalosan kijelölt az egyetem három doktorjelölt PhD-témavezetésére. Ugyanígy alakult a debreceni tanszékemen dolgozó további négy doktorjelölt tanársegéd helyzete is, mindaddig, amíg a Debreceni Egyetem Jog- és Államtudományi Intézetében, később karán nem kezdődött meg a doktori képzés.

A képzésfejlesztésben való részvétellel kapcsolatban elmondható, hogy a Miskolci Egyetemen mint tanszékvezető-helyettes vettem részt az alapképzés fejlesztésében. A Debreceni Egyetemen kezdetben mint tárgyfelelős az alapképzésben kialakítottam a polgári jog és kereskedelmi jog c. tárgyak tantárgyi programját, és az ottani képzés sajátosságaihoz igazodóan kidolgoztam e tárgyak oktatásának részletes tematikáját.

1998-ban részt vettem a Miskolci Egyetemen 1999-ben beindult Jogi Szakokleveles mérnök-, orvos- és közgazdászképzés akkreditációs anyagának összeállításában, tantervének kidolgozásában, és mint szakfelelős irányítottam mind a miskolci, mind a soproni kihelyezett tagozaton folyó képzést.

Oktatási-szervezési tevékenységem körében a szakfelelősi munkán túlmenően megemlíthető, hogy 1989–91 között az ELTE Jogi Továbbképző Központ miskolci tagozatának a vezetője voltam, rendszeresen részt vettem jogi továbbképzési feladatok ellátásában.

Oktatási segédletek, jegyzetek készítése tekintetében a Miskolci Egyetem Polgári Jogi Tanszéke országosan is elismerést vívott ki magának, hiszen a tananyagkészítés és -fejlesztés tekintetében jelentős eredményeket értünk el. E tevékenységet megkönnyítette, hogy 1993 óta tankönyveinket, jegyzeteinket az itt működő Novotni Alapítvány és Kiadó adta ki.

A tananyagkészítő és -fejlesztő munkának magam is aktív részese voltam és vagyok, hiszen az 1990–2001 közötti tíz évben 8 jegyzet megírásában vettem részt: 5 önálló egyetemi jegyzetet írtam, 3 jegyzet megírásában pedig társszerzőként vettem részt. E jegyzetek hatályosítása, felülvizsgálata rendszeresen megtörténik. A *Szemleli alkotások joga* c. jegyzetemet két egyetemen, a miskolcin és a debrecenin is használják a polgári jog oktatásában.

Kezdetben a kutatómunkát a vállalatkutatás területén végeztem. A Népgazdasági Jogi Kutatóhálózat részére, valamint a Magyar Kereskedelmi Kamara megbízásából

2-2 tanulmányt készítettem. Részt vettem a Szocialista vállalat kutatási főirány keretei között végzett kutatásban, ahol főként a gazdasági és a vállalati munkaközösségek jogi kérdéseivel foglalkoztam. A szerződési megbízások körében számos elemző tanulmányt készítettem. Közben érdeklődésem a vállalati megújulás, az innováció felé fordult, melynek tanulmányozásakor eljutottam annak felismeréséig, hogy az innováció alapvető feltétele az emberi alkotóerő, mely eredményeinek érvényre jutását és értéket hozó hasznosulását a különböző iparjogvédelmi intézmények teremtik meg.

Később kutatásaim a védjegy jog felé irányultak, ennek eredményeként készítettem el és védtem meg *A védjegy jog fejlődési tendenciái és aktuális kérdései a piacgazdaságban* c. kandidátusi értekezésemet.

A disszertáció óta az iparjogvédelem más jogintézményeivel is foglalkoztam és foglalkozom, így kutatásaim kiterjedtek a know-how, a franchising, az iparjogvédelmi szerződések, végül a szellemi alkotások jogának általános kérdéseire is.

Publikációim szinte teljes egészében ezen részterületekre vonatkoznak.¹

Ezek közül kiemelkedő jelentőségűnek tartom a *Védjegy jog és piacgazdaság, a Szellemi tulajdon jogi kérdései a magyar jogban* c. monográfiákat, valamint a *Szellemi alkotások joga* c. egyetemi jegyzetet, illetve a *Die Ergebnisse Harmonisierung im ungarischen Zeichenrecht* c., az *Osteuropa Recht*ben megjelent tanulmányomat.

A Miskolci Egyetemen 2001. február 22-én habilitáltam maximális pontszámmal.

1993-ban ösztöndíjasként egy hónapot töltöttem a Lyoni Katolikus Egyetemen. Rövidebb idejű, egyhetes tanulmányúton vettem részt 1994-ben Toulouse-ban, 1997-ben Groningenben, 1999-ben Firenzében, 2000-ben két alkalommal Kassán, illetve Újvidéken, 2001-ben pedig a Sninában megrendezett nemzetközi konferencián szerepeltem előadóként.

Nemzetközi tudományos tevékenységem körében említendő, hogy tanszékünk kiváló kapcsolatot tartott fenn a Kassai Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Polgári Jogi Tanszékével, melynek vezetője Peter Vojcik professzor, aki egyben az Állam- és Jogtudományi Kar korábbi dékánja és a Szlovák Polgári Törvénykönyv reformját irányító Kodifikációs Bizottságnak a vezetője volt. Vojcik professzor szellemi alkotások jogával foglalkozik, így szoros együttműködést alakítottunk ki, melynek eredményeként Kassán több konferencián vettem részt, tartottam előadást, és jelentek meg publikációm.

1 Reklámjogunk néhány problémája a piacgazdaság viszonya között. *Kereskedelmi Szemle* (1993/4. szám 41–46.); Hatályos védjegyjogunk a fogyasztóvédelem tükrében. *Magyar Jog* (1995/9. szám 523–527.); Adalékok a franchise fogalmának meghatározásához és a franchise szerződésekhez. *Jogtudományi Közöny* 1995/6. szám, 228–235.); A védjegylicencia-szerződésekről (*Gazdaság és Jog* 1996/1. szám, 16–17.); A franchise-szerződésekről (*Gazdaság és Jog* 1996. évi V. szám 14–15.); A kutatási szerződések (*Cégvezetés* 1997/2. szám, 44–47.); A know-how definíálásának problémái (*Magyar Jog* 1998/12. szám, 740–744.); A védjegy jog felértékelődése a piacgazdaságban (*Gazdaság és Jog* 2000/1. szám, 14–17.); A fogyasztóvédelem védjegy jogi eszközei (*Emlékkönyv prof. Bérczi Imre 70. születésnapjára*, Szeged, 2000. 121–127.); Európai védjegy jog, különös tekintettel az Európai Unió és Magyarország védjegy jogára (*Európai Tanulmányi Központ tanulmánykötete*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 2001.)

Ugyancsak kiváló kapcsolatot építettem ki Szalma József professzorral, aki az Újvidéki Egyetem Jogtudományi Karán oktatott. Ez idő tájt Újvidéken ugyancsak több közös konferencián vettem részt, és publikációm is jelent meg Belgrádban.

A Debreceni Egyetem Jog- és Államtudományi Intézete, az Ungvári Egyetem Jogtudományi Kara, valamint az Ukrán Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetének Szellemi Alkotások Joga Nemzetközi Központja között létrejött szerződésben megállapodtunk a tudományos együttműködésben, közös konferencián való részvételben, valamint jog-összehasonlító tanulmányok készítésében. A közös konferenciára 2001. március 27–29. között a szlovákiai Sninában került sor, ahol meghívott előadóként vettem részt. Ezt követően még 11 alkalommal tartottam előadást a sninai konferenciákon.

A Szellemi Alkotások Joga Nemzetközi Központja igazgatója J. L. Bosickij professzor, akinek javaslatára az Ukrán Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetének Nemzetközi Központja külföldi professzor tagjává választott, és felkérték a 2002–2004 közötti tudományos kutatási programban való részvételre. 2005-ben az ukrán oktatási miniszter kitüntetésben részesített. Ezen együttműködés eddigi legfontosabb dokumentuma a Kijevben orosz nyelven megjelent monográfiám, ezen túlmenően az elkövetkezendő években 5-6 publikáció kijevi megjelentetésében, valamint a védjegy jog területén közös publikáció kiadásában állapodtunk meg. Nemzetközi tudományos tevékenységem körében jelentős eredménynek tartom a Peter Vojcik, J. L. Bosickij professzorok, valamint az általam írt közös könyvet: *A szellemi tulajdon jogi kérdései a magyar, a szlovák és az ukrán jogban*, amely jó példája a közép-kelet-európai országok együttműködésének. 1998-tól részt vettem az Európai Tanulmányi Központ keretében folyó kutatásban, kutatási területem: Jogharmonizáció és jogegységesítés az Európai Unió védjegyjogában. Kutatási eredményeimet összefoglaló tanulmányom az ETK tanulmánykötetben, a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadónál jelent meg.

A legnagyobb elismerésnek azonban azt tartom, hogy Miskolcon a végzős hallgatók 1989-ben az adott évben legjobb oktatónak járó Tiszteletbeli évfolyamtárs kitüntető címet adományozták számomra, Debrecenben pedig 3 alkalommal az Év tanára kitüntetést kaptam meg. 2017-ben Debrecen Város Hatvani-díjjal tüntetett ki, 2013-ben TDK konzulensi munkámért Mestertanár Aranyérem kitüntetésben részesültem.

Végül szeretném megjegyezni, hogy büszke vagyok arra, hogy a Novotni professzor által vezetett Polgári Jogi Tanszék tagja lehettem, ugyanis e tanszék a jogi karok között országosan is egyedülállóként a későbbiekben hat egyetemi tanárt nevelt ki, úgymint: Fazekas Judit, Jobbágyi Gábor, Török Gábor, Bíró György, Miskolczi-Bodnár Péter, Csécsy György professzorokat.

FARKAS ÁKOS

1954. szeptember 8-án születtem Nagykátán, Pest megyében, ötven kilométerre Budapesttől, gyógyszerészcsaládba. Mindkét szülőm, nagynénéim, unokatestvéreim generációkra visszamenően patikusok voltak.

Édesanyám, Kada Margit (†1971), aki budapesti születésű, anyai ágon harmadik generáció óta gyakorolta ezt a foglalkozást. Üknagyapám, aki 1848 júniusában szerezte orvosi diplomáját, az 1850-es évektől Pest-Pilis-Doboka megye egyik tiszti főorvosa volt kecskeméti székhellyel. Az 1854–55-ös kolerajárvány (epekórság) felszámolásában játszott kiemelkedő szerepéért Kecskemét városa „Az epemirigy alatti hű fáradozásáért Kada Endre orvos úrnak Hála Emlékül Kecskemét Községe, 1855” feliratú ezüst kupát ajándékozott neki. Nyolc orvos részesült ilyen elismerésben. Dédnagyapám, Kada István már Budapesten tanult gyógyszerész volt. Ő hozta létre az első, Szent Vendelről elnevezett patikát a mai XIV. kerületi Zuglóban (Rákosfalván) 1887-ben, amit aztán 1950-ben államosítottak.

Édesapám, Farkas László (†2013) kisújszállási redemptus kun, paraszt-polgár családból érkezett a gyógyszerész szakmába harmadik generációs értelmiségiként. Egyik apai dédnagyapám református tanító földbirtokos, nagyapám akadémiát végzett mezőgazdász és a Kisújszállási Református Kerület pénztárnoka volt. Apai nagyanyám családja, a Pólusok Franciaországból bevándorolt hugenották, 1848-as felszabadításukig tehetős túrkevei jobbágyok voltak. Leszármazás alapján szerzett két évtizeddel ezelőtt francia állampolgárságot egyik ebből az ágból származó rokonom.

A családban voltak jeles jogászok is. Anyai üknagyapám testvére, Kada Mihály az egyesülés utáni Budapest harmadik alpolgármestere, kiváló közigazgatási jogász volt. Nevét Kőbányán utca és általános iskola őrzi. Dédnagyapám testvéröccse, Kada Elek szintén jogász (ügyvéd) volt. Kecskemét egyik legjelesebb polgármesterét (1897–1912) tisztelik benne. Nevét település (Kadafalva), szakközépiskola (Kada Elek Közgazdasági Szakközépiskola) őrzi.

Általános és középiskolai tanulmányaimat is Nagykátán végeztem. A Nagykátai Damjanich János Gimnázium és Szakközépiskolában 1973-ban érettségiztem. Kezdetben én is a gyógyszerészi-vegyészi pálya felé orientálódtam. Már általános iskolában kiemelkedő eredményeket értem el kémiából. Nagykátai járási első, illetve Pest megyei második helyezést értem el szaktárgyi versenyen. Ezt a teljesítményt ott – tudomásom szerint – azóta sem ismételték meg. A gimnázium első osztálya után az egyik ügyvéd rokonomnál töltött nyár és az irodai ügyintézés külső szemlélőjeként szerzett élmények fordítottak a jogi pálya felé. Harmadikos gimnazista – tizenhét éves – voltam, amikor édesanyám meghalt, ami nehezen gyógyuló lelki törést okozott bennem.

Az érettségit követően nem vettek fel az ELTE jogi karára. Az újabb, most már sikeres felvételiig tartó egy év során a Budapest Keleti pályaudvaron raktárosként dolgoztam, személypénztárosi vizsgát tettem, majd a felvételit megelőzően egy hónapot ügyviteli alkalmazottként a Nagykátai Járásbíróságon töltöttem. 1974 szeptemberében, mint későbbi kollégáim többsége, Kalocsára, a Juranovics Miklós laktanyába vonultam be előfelvettként tizenegy hónapos katonai szolgálatra,

ahonnan egészségügyi okok – többszöri kézoperáció – miatt 1975 márciusában le-szereltek. Aktív hónapjaimat műszaki században töltöttem.

A leszerelést követően az évkezdésig hátra lévő időt a Nagykáta Postahivatalnál felvevőként, majd ismét a Nagykáta Járásbíróságon a büntető tanács mellett mint jegyzőkönyvvezető töltöttem. Innen ered a bírói hivatás iránti vonzalmam is.

Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának 1975-től 1980-ig voltam hallgatója. Hallgatóként a jogelmélet iránt tanúsítottam kiemelkedő érdeklődést, tagja voltam az Állam- és Jogelméleti Diákkörnek. Be kell vallanom, más tárgy iránt nem éreztem különösebb fogékonyságot, és érdeklődésem hiányát szorgalmammal sem kívántam jelentősebben pótolni.

Ezenkívül részt vettem diák oktatóként a jogi kari FEB (Felvételi Előkészítő Bizottság) munkájában, ahol hátrányos helyzetű középiskolás diákok felvételi-előkészítésével foglalkoztunk történelemből. Szakdolgozatomat *Az alkoholisták kényszergyógyítása* címmel írtam és védtem meg. Az alkoholizmus büntetőjogi vonatkozásai váltak későbbi egyetemi oktatói pályámon is az egyik kutatási témámmá.

Szakmai ambícióim a bírósági munka irányába tereltek, és szándékaim szerint a Nagykáta Járásbíróságon kívántam kezdeni a pályámat mint bírósági fogalmazó. Ebben az időben kötelező pályázati rendszer közbeiktatásával lehetett elhelyezkedni, azonban a Nagykáta Járásbíróságra nem írtak ki pályázatot. Mivel Nagykáta közelében kívántam maradni, a közeli Jászberényben néztem lehetőségek után. A Jászberényi Városi Járási Ügyészségen kínáltak állást 1979-ben, a végzés után pedig gyors lakáshoz jutást ígértek. Ezt a lehetőséget elfogadtam, már csak azon oknál fogva is, hogy 1979-ben megnősültem (1995-ben váltam el), és akkori feleségem, Lévai Ágnes kohómérnökként a Jászberényi Aprítógépgyárban helyezkedett el. 1980 júniusában szereztem diplomát, majd 1980. július 1-től fogalmazóként kezdtem el szakmai pályafutásomat. Az akkori ügyészség – ami hierarchikus, alá-fölérendeltségi viszonyokra épülő, párt által irányított szervezet volt, ahogy akkori főnököm fogalmazott: „civilruhás katonák vagyunk” – nem nyerte el tetszésemet, bár kétségtelen, hogy ott szakmailag nagyon sokat tanultam, de kerestem a továbblépés lehetőségét. Akkori apósom, Lévai Imre, aki az 1980-as évek elején a Miskolci Nehézipari Egyetem Gépezsmérnöki Karának dékánja volt, hozott össze Kratochwill Ferencel, a Miskolcon formálódó jogi kar szervezőjével, későbbi első dékánjával, aki állást ajánlott az akkor még csak Állam- és Jogtudományi Intézet Büntetőjogi Tanszékén. Feltétele az volt, hogy alkalmazásomhoz későbbi főnökömnek, Prof. Dr. Horváth Tibornak is hozzá kell járulnia. Ebben az időben – 1981-et írunk – Lévai Miklós volt évfolyamtársammal, későbbi kollégámmal, professzortársammal együtt (aki családotól érkezett), egyidőben, mindketten Kratochwill Ferenc támogatását élvezve, Horváth professzor hozzájárulásával terveztük miskolci pályánkat. Ő 1981-ben kezdte meg oktatói pályáját, én egy évvel később, 1982. szeptember 1-jén, jászberényi életünket magunk mögött hagyva, az ügyészség rosszallását kivíva indultam el az egyetemi karrier útján tanársegédként. Néhány évvel később Kratochwill Ferenc azt mondta, hogy két legjobb döntése volt, hogy minket miskolci oktatónak megnyert.

Munkába állásomkor az általános részi anyaggal még éppen csak elkezdődött a büntetőjog oktatása (az első, kezdő évfolyam – melynek Róth Erika professzor asszony is tagja volt – még csak másodéves volt), így ezzel a tárggyal kezdődött az én oktatói munkám is, amely az idő előrehaladtával kibővült a különös résszel, így fokozatosan sikerült belenőni az anyagba, valamint az oktatói szerepbe, amit saját tapasztalataink, képességeink, növekvő gyakorlati ismereteink segítségével, és nem egyetemi kurzusokon tanultunk meg. Ezzel párhuzamosan indult el kutatói pályám is, amely akkor két irányba ágazott el. Az egyik a szakdolgozati témámhoz, az alkoholizmus és bűnözés kapcsolatához – amely számos tanulmányt eredményezett –, a másik az összehasonlító büntetőjoghoz, jelesül a kínai büntetőjoghoz és büntető eljárásához kötődött. Ezt a témát egy recenzió erejéig főnökömtől kaptam, de ennél több kerekedett ki belőle. Ez utóbbi témával Magyarországon akkoriban én foglalkoztam egyedül. Az IM megbízásából 1988-ban én készítettem el az akkor hatályos kínai Btk. és Be. fordítását angol nyelvből, és készítettem hozzá bevezető tanulmányt. (Az összehasonlító büntető eljárásjog azóta is egyik kiemelt kutatási területem.) Angol nyelvből 1983-ban tettem középfokú nyelvvizsgát.

A büntetőeljárás oktatásának megszervezésével és vezetésével Horváth Tibor professzor 1987-ben engem bízott meg, miután a tárgy addigi oktatója, Dr. Kárpáti Zoltánné családjával Budapestre költözött. Ekkor lett oktatótársam tanársegédként Dr. Róth Erika, akivel az elmúlt három évtizedben a tanszéket – tehetséges, de sokszor pályaelhagyó kollégák közreműködésével – a büntető eljárásjog tudomány vitathatatlanul magas színvonalú és tekintélyű központjává fejlesztettük. Ezt jelzi, hogy közösen írt, *A büntetőeljárás* című tankönyvünk a Complex, majd a Wolters Kluwer Kiadónál 2019-ben már a negyedik kiadását érte meg (644), amelyet más karok is használnak kötelező tananyagként, de a gyakorló jogászok között is népszerű.

Az oktatói és kutatói pálya mellett 1984-től 1991-ig, Horváth professzor dékánysága idején elláttam a kar dékáni hivatalának vezetését. Ez a munka későbbi dékánuságom idejére is hasznos tapasztalatokkal szolgált, bár úgy érzem, hogy ez tudományos előmenetelemben idővesztést okozott. Munkámért 1984-ben Rektori Dicséretben, 1988-ban Miniszteri Dicséretben részesültem. 1985-től tanársegédből adjunktussá léptem elő.

Az oktatás és a hivatalvezetés mellett 1984-ben Lipcsében, Jénában és Halléban jártam ösztöndíjasként 1986-ban, és 1988-ban elvégeztem a strasbourgi Faculté Internationale de Droit Comparé Trentóban (Olaszország) és Strasbourgban (Franciaország) megrendezett I. és II. ciklusát. Az első hosszabb lélegzetű, háromhónapos ösztöndíjat 1989 szeptemberétől decemberéig töltöttem Freiburg i. Br.-ban (Németország, Baden-Württemberg) a Max-Planck Institut für ausländisches und internationales Strafrecht-ben, amely világszínvonalú könyvtárával, kutatói gárdájával, légkörével méltán tarthat igényt a büntetőjogászok Mekkája címre, ahol egy valamirevaló büntető-/eljárásjogtudósnak életében legalább egyszer el kell töltenie néhány hónapot. Ezt követően még kétszer, 1992-ben és 1996-ban is ösztöndíjasa voltam az Intézetnek. Német nyelvből az 1988-as középfokú nyelvvizsga után 1993-ban felsőfokú nyelvvizsát tettem. 1990-től 2000-ig az Országos Kriminológiai

és Kriminálisztikai Intézet (majd 1997-től Országos Kriminológiai Intézet) munkatársa, 1995-öt követően főmunkatársa voltam, ahol a büntető igazságszolgáltatás és az emberi jogok, valamint a büntető igazságszolgáltatás hatékonysága körében folytattam kutatásokat.

Gönczöl Katalin professzor asszony szervezésében többedmagammal három, a bűnmegelőzéssel kapcsolatos rövid tanulmányúton (1992, 1993, 1995) jártam Svédországban, Hollandiában és az Egyesült Királyságban, valamint Skóciában.

1994 és 1998 között tagja voltam a rendszerváltozást követő első Be. az 1998. évi XIX. tv. kodifikációs bizottságának, 1994 és 1995 között pedig az IM delegáltjaként tagja voltam Strasbourgban az Európa Tanács kriminálpolitikai ajánlásokat kidolgozó bizottságának.

Ebben az időszakban alakult ki új kutatási témám: a büntető igazságszolgáltatás hatékonysága. 1994-ben ebből írtam, majd 1995 júniusában *A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai* címmel maximális pontszámmal, summa cum laude védtem meg kandidátusi értekezésemet. Dolgozatomat Kertész Imre professzor, aki ebben az időben – Katona Géza professzorral együtt – vitathatatlanul a magyar kriminálisztika legnagyobb tekintélye volt, az elmúlt évtized legjobb tudományos értekezésének nevezte. A dolgozat alapján készült el monográfiám *A falra akasztott nádpálca, avagy a büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai* címmel, amely az Osiris Kiadónál 2000-ben jelent meg. A kandidátusi fokozatot 1995 decemberében nyertem el. Ez alapján kérelmemre az ME 1988-ban számomra PhD-fokozatot adományozott.

1995. július 1-től neveztek ki egyetemi docenssé. A Büntetőjogi Tanszék 1995-ben intézetté alakult, melyen belül 2008-ig én láttam el a Büntető eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Intézeti Tanszék vezetői feladatait, egyben a Bűnügyi Tudományok Intézet igazgatóhelyettese, illetve Lévay Miklósnak az ELTE jogi karára történő távozását követően 2006-tól 2015-ig az Intézet igazgatója voltam.

1998 szeptemberében rövid tartamú ösztöndíjjal az USA-ban, New Yorkban a Columbia Egyetemen több külföldi és magyar kollégámmal együtt tanulmányoztuk az USA-beli jogklinikák működésének tapasztalatait. Visszatérésem után a karon a Nyílt Társadalom Alapítvány anyagi támogatásával én hoztam létre és 2002-es megszűnéséig vezettem a Büntető Jogklinikai Programot, amely fennállása alatt számos hátrányos helyzetű rászoruló személy képviselőjét látta el büntető ügyekben. 2000-ben a kari ELSA (European Law Students Association) hallgatók közreműködésével az ME ÁJK-n nagy sikerű nemzetközi konferenciát szerveztem az európai jogi klinikai képzés tapasztalatairól.

Az 1990-es évek második felében egy új témával, az európai büntetőjoggal bővült kutatási területem. Az EU pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelmével és az EU büntetőjogi együttműködéséhez kapcsolódó, ún. EU bűncselekmények elleni fellépéssel kapcsolatos EU-s és tagállami büntető anyagi és eljárási szabályok egy új jogterületet és egy új tudományterületet jelölnek ki, melyeknek kutatása, rendszerezése, fejlődési irányainak felvázolása egy új tudomány feladata. Ennek a területnek vált központi témájává a 2010-es évek első harmadától az Európai Ügyészi Hivatal

létrehozása. Az európai büntetőjognak első képviselője voltam Magyarországon. Erről a kérdésről én írtam az első magyar kismonográfiát *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban* címmel (Osiris, 2001), és hoztam létre 1997-ben a Magyar Jogászok az Európai Büntetőjogért Egyesületet, melynek alapító elnöke vagyok, és kezdődött el 1998-ban alternatív tárgy formájában az európai büntetőjog oktatása is Miskolcon. Azóta az európai büntetőjog kutatása Magyarországon is megszokott, bevett, elfogadott kutatási témává vált, melynek központja Miskolc lett. Az európai ügyészség kérdéseiről 2002-ben, 2007-ben, illetve az Európai Jogakadémiával együttműködve 2012-ben, mindhárom esetben az OLAF támogatásával Budapesten nagy nemzetközi konferenciákat szerveztem. Az első 2002-ben rendeztet az Európai Csalás Elleni Hivatal akkori – azóta elhunyt – első elnöke, Franz-Hermann Brüner úr az európai ügyész témakörében az év legjobb európai konferenciájának minősítette. Az Európai Jogakadémia (ERA) Kuratóriumának 2012–2017 között tagja voltam. Ebben a megbízatásomban aktívan közreműködtem az Akadémia európai büntetőjog területére vonatkozó nemzetközi oktatási, képzési programjának kidolgozásában.

Ennek folytatása volt – az IM támogatásával – a 2017-ben szerkesztésemben és a Bíbor Kiadó gondozásában megjelent *Fejezetek az európai büntetőjogból* című kötet. Ugyanebben az évben az OLAF Hercule III (2014–2020) pályázati kiírására Legal Training and Studies témakörben vezetésemmel az ME Állam- Jogtudományi Kar koordinálásával, nemzetközi (görög, német, olasz, osztrák) résztvevőkkel benyújtott pályázat sikerre vezetett. Ennek eredményeként a 2018–2019-es időszakra másfél éves projektet nyertünk el. A program során két-két konferenciát, illetve workshopot rendeztünk. Munkánk eredménye a Wolters Kluwer Kiadónál 2019-ben egy magyar és egy angol nyelvű kötetben jelent meg: Farkas, Dannecker, Jacsó (szerk.): *Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelme – tekintettel a pénzmosásra, az adócsalásra, a korrupcióra és a criminal compliance-re a nemzeti jogrendszerekben és különös figyelemmel a cybercrime-ra* (562) és Farkas, Dannecker, Jacsó J. (eds.): *Criminal law protection of the financial interests of the EU – Focusing on money laundering, tax fraud, corruption and on criminal compliance in the national legal systems with reference to cybercrime* (559).

2020-ban az OLAF Hercule 2020 LT-AG által kiírt pályázaton Comparative law Studies and Dissemination témakörben vezetésemmel ismét egy másfél évre szóló, 2021–2022 közötti időszakra vonatkozó, *Certain questions of the external, internal and criminal investigation of the criminal offences affecting the financial interests of the European Union (fraud, corruption, money laundering and other illegal activities against the financial interests of the EU) with special focus on the role of Olaf, Eurojust, Europol and EPPO* című nemzetközi (horvát, görög, német olasz, osztrák, lengyel, román) közreműködőkkel megvalósuló újabb pályázatot nyertünk el.

Visszatérve a 2000-es évek elejére, 2001-ben habilitáltam, majd 2002-ben a Miskolci Egyetemre, 2003-ban a Debreceni Egyetemre kaptam professzori kinevezést (korábban, 2000-től docensként álltam alkalmazásban). Ez utóbbiban 2010-ig a büntető eljárásjog tárgyat oktattam. 2002-ben Miskolcon szervezésemben indult

el a ma is sikeres igazságügyi ügyintéző főiskolai (későbbi nevén igazságügyi igazgatási szak) képzés, melynek 2015-ig szakfelelőse is voltam. Ezt követően lettem a miskolci jogászképzés szakfelelőse.

2005 és 2009 között a Magyar Akkreditációs Bizottság delegáltjaként, nemzetközi testület tagjaként német, angol, svéd kollégáimmal együtt észtországi felsőoktatási intézmények (egyebek mellett az Észtországi Nemzeti Rendőrákadémia és több jogi kar) akkreditálásában vettem részt. Tevékenységemért az Észtt Akkreditációs Bizottság tiszteletbeli tagja elismerésben részesültem.

A Karnak 2013. szeptember 1-től 2014. június 30-ig megbízott, majd megválasztásomat követően 2014. július 1-től 2018. június 30-ig kinevezett dékánja voltam. Tagja vagyok az Egyetem Szenátusának és az ÁJK Kari Tanácsának.

1984-ben tettem jogi szakvizsgát. 1992-től 2018-ig tagja voltam az IM Jogi Szakvizsga Bizottságának. Ebbéli tevékenységem során több száz bírósági, ügyészégi fogalmazó, illetve ügyvédjelölt büntető eljárási vizsgáján működtem közre mint cenzor. 1990-től tagja vagyok a Miskolci Ügyvédi Kamarának. Ettől az időponttól 2018-ig a tényleges ügyvédi tevékenység részét képezte szakmai munkámnak.

Aktív szakmai közéleti munkát folytatok. Ennek egyik eredményeként lettem tagja jeles német és török tudós kollégáimmal (pl. Albin Eser professzor, a freiburgi MPI für ausl. und int. Strafrecht korábbi igazgatója, Helmut Gropp volt lipcsei büntetőjogász professzor, Bahri Öztürk török büntetőjogász professzor) együtt az Isztambuli Kültür Egyetem Sommerakademie für Menschenrechte kuratóriumának, amely megteremtette azt a lehetőséget, hogy 2012 óta közreműködésemmel minden évben 2-2 miskolci joghallgató díjmentesen vegyen részt a Nyári Akadémia Izmir közelében tartott kurzusain, és jeles kutatók mellett adjanak elő angol, illetve német nyelven, majd tanulmányok formájában a Kültür Egyetem jogi periodikájában publikálják előadásait.

Az 1990-es évek vége óta több mint száz konferencián – többségében nyugat-európai országokban – vettem részt zömében előadóként vagy szekcióvezetőként, ahol angol és német szaknyelvi tudásomat kiválóan tudtam kamatoztatni.

Számos testület, egyesület tagja voltam, vagyok. Ezek közé tartoznak:

- Magyar Jogászok az Európai Büntetőjogért Egyesület alapító elnöke (1997)
- Európai Jogászok az Európai Büntetőjogért és az EU Pénzügyi Érdekeinek Védelméért Európai Egyesületi Hálózat tagja (2012)
- ERA (Europäische Rechtsakademie-Európai Jogakadémia), Trier, Németország, Felügyelő Bizottságának tagja (2012–2017)
- Sommerakademie für Menschenrechte (Istanbul Kültür Universität) kuratóriumának tagja
- IM Jogi Szakvizsga Bizottság tagja (1992–2018)
- Országos Kriminológiai Intézet Tudományos Tanácsának tagja
- MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának tagja (2010–2015)
- MTA Köztestület tagja
- MTA Miskolci Területi Bizottság Állam és Jogtudományi Szakbizottság Bünyügyi Tudományi Munkabizottság elnöke

- Magyar Rendészettudományi Társaság elnökségének tagja (2004–2015)
- *Rendészet* c. folyóirat szerkesztőbizottságának tagja (2014–2019)
- *Miskolci Jogi Szemle* szerkesztőbizottságának tagja
- *AGORA International Journal of Judicial Sciences* c. folyóirat (Nagyvárad) Tudományos Tanácsának tagja
- MEÁJK Deák Ferenc Doktori Iskola tőrzstagja
- ME ÁJK Kari Habilitációs Bizottság tagja
- ME Habilitációs Fellebbviteli Bizottság tagja (2014–2019)
- ME ÁJK Kari Tanácsának tagja
- Miskolci Egyetem Szenátusának tagja
- Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara tagja

A tudományos utánpótlás nevelésében is aktívan közreműködöm. Vezetéssel eddig nyolc fő szerzett PhD-fokozatot, és az abszolutórium megszerzését követően egy vár a PhD-fokozat megszerzésére.

Kiterjedt szakirodalmi tevékenységet tudhatok magaménak. Eddig az MTMT nyilvántartása alapján 198 tudományos közleményem látott napvilágot.

Tevékenységetem több kari, egyetemi és állami kitüntetéssel ismerték el. Ezek közé tartoznak:

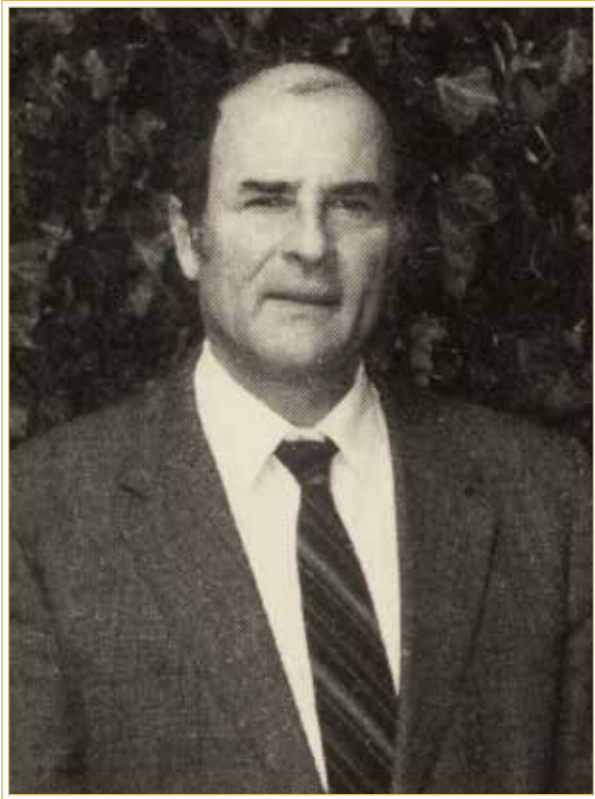
- Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje (2020)
- Pro Universitatae (2020)
- Jogi Kultúráért (Magyar Ügyvédi Kamara Elnöksége, 2017)
- Miskolci Egyetem Kiváló Kutatója (2015)
- Signum Aureum Facultatis (2009)

Kedvenc időtöltéseim közé tartozik az utazás, olvasás, színház- és koncertlátogatás, valamint a biciklizés.

Nős vagyok, 2013 óta élek házasságban Dr. Antalóczy Ildikó régéztörténésszel.

GÁSPÁRDY LÁSZLÓ*

1937–2006

---

* Írta: Wopera Zsuzsa, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi és Nemzetközi Jogi Tanszék

Gáspárdy László kivételes szakmai pályafutását és utánozhatatlan személyiségét röviden bemutató életrajzához segítségül hívjuk a „Gáspárdy-émlékkönyvből”, a családi antológiából idézett sorokat, amelyek hűen tükrözik a tragikusan korán véget ért életút első éveit, gyermek- és ifjúkorát. A családi antológiából merített részeket idézőjellel jelezzük.

Gáspárdy László 1937. október 11-én született Budapesten. „Gyermekkorának első évei a Zsigmond király út 50. sz. alatti ház első emeletén teltek. Az ablakokból azonban megindító sorsokra nyílt kilátás: a gyógyfürdőtelep örök pácienseire és a különböző diktatúrák elnyomottjainak szívbemarkoló menetére: előbb a zsidókéra, aztán a szovjet, később a német hadifoglyokéra. Szülei nagylelkű emberek voltak. Az apa partizánakciókat készített elő a náci és a nyilas uralom ellen, az anya az ostrom hosszúra nyúlt hetei-hónapjaiban a pincében osztott meleg ételt az üldözötteknek. Keserű, de tanulságos lecke volt utóbb a családot ért kibombázás, az apa »lemínősítése« főorvosból segédorvossá, az anyai nagyapa elhurcolása a szovjet titkosrendőrség által, az államosítások...”

„Általános iskolai tanulmányait 1945-ben kezdte. A tanulmányokban élenjáró volt. A Toldy Ferenc Gimnáziumban 1956-ban kitüntetéses érettségit tett. László anyai nagyszüleinek 1952-ben államosított Kissváb-hegyi villájában nevelkedett 1956-ig, ahová a család a kibombázás után költözött. Egyfelől a rémület és a nélkülözés évei voltak ezek, másfelől – neki és fivére számára – színtere egy aligha megismételhető földi paradicsomnak, ahol kert, fák, mező, sportolási lehetőségek, könyvek, idősebb és ifjú barátok szereztek örömet és szolgáltattak tanulságot két ifjú embernek.”

Gáspárdy László szorgalmas tanítvány volt akkor is, amikor már az egyetem lépcsőit koptatta: „1956 ősze már Pécssett találja, jóllehet »stiklivel« (azaz: az egyidejűleg több helyre való felvételizés tilalma ellenére) bekerült a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára is. Ő végül a jogász pálya mellett dönt. 1956 forrongó októberében elsőéves pécsi egyetemistaként részt vett az utcai tüntetésekből. Utóbb, bátyja szegedi egyetemi felvételije után került a Szegedi Tudományegyetem Jogtudományi Karára, ahol 1960. július 15-én *summa cum laude* minősítéssel avattatott jogtudorrá. Egyetemi *spiritus rectorai* közül Degré Alajosra, a jogtörténet adjunktusára, Martonyi Jánosra, az államigazgatási jog tanárára és Kemenes Bélára, a polgári jog kodifikátorára emlékezett a legnagyobb tisztelettel mint egyetemi tanulmányainak meghatározó egyéniségeire.”

Alapító atyja volt a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának. Az ügyészség kötelékét otthagynva, 1981-től a Miskolci Egyetem oktatója, 1982-től tanszékvezető egyetemi docens, majd 1985-től a Civilisztikai Tudományok Tanszékéből kivált Polgári Eljárásjogi Tanszék egyetemi tanára. Első elnöke volt a Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) Minőségbiztosítási Bizottságnak, majd elnöke a MAB Etikai Bizottságának. 1984-től 1992-ig az Állam- és Jogtudományi Kar tanulmányi dékánhelyettese, az Egyetem Közművelődési Bizottságának elnöke, majd 1993-tól az öt tanszék magában foglaló Civilisztikai Tudományok Intézetének igazgatója lett. Mély baráti és kollegiális kapcsolat fűzte Novotni Zoltán egyetemi tanárhoz,

az Állam- és Jogtudományi Kar volt dékánjához, a Polgári Jogi Tanszék vezetőjéhez és Cserba Lajoshoz, akivel 1982-től együtt alakították ki a majdan megalakuló Polgári Eljárásjogi Tanszék struktúráját és a polgári eljárásjog tantárgy tematikáját. 2002-ig volt a Polgári Eljárásjogi Tanszék vezetője, 2003-tól a Kar professor emeritusa. 1992-ben az egyetem Signum Aureum Universitatis Miskolciensis kitüntetését, 1995-ben a Magyar Felsőoktatásért Emlékplakettet kapta meg. Az ME Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola vezetőjeként tevékenykedett 2003 júliusáig. 2006-ban Doctor Honoris Causa díszdoktori címet adományozott számára az egyetem rektora, azt sajnos már személyesen nem vehette át.

A Miskolci Egyetem Polgári Eljárásjogi Tanszéke megalakításának tapasztalatai segítették a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán a Polgári Eljárásjogi Tanszék megszervezésében, amelynek vezetője volt 1997 szeptemberétől egészen 2005 januárjáig, ekkor átadva a tanszék irányítását egykori miskolci tanítványának. A 2003/2004-es tanévtől a PPKE rektora a Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskolájának vezetőjének nevezte ki.

Meghatározó személyiségű tanár volt, igazi iskolateremtő egyéniség. Egyetemi oktatói pályafutásának hosszú évei alatt hallgatók százaiban ültette el a polgári eljárásjog-tudomány iránti szeretet és tudás magvát. Tanítványai csodálták kimagasló humán műveltségéért, nyelvtudásáért – amellyel minden előadás alkalmával elkápráztatta hallgatóságát, amikor hol olaszul, hol franciául, hol németül mondott néhány fontos tételt – és azért a jelleméből fakadó eleganciáért és megértésért, ami hallgatói felé áradt, mind az előadásokon, mind a számonkérések alkalmával. Egykori tanítványai, akár három, akár húsz éve végeztek, róla mindig az őszinte megbecsülés és szeretet hangján szólnak. 1994-ben a miskolci V. évfolyamos joghallgatók „tiszteletbeli évfolyamtársukká” választották, 1995-ben pedig abban az elismerésben részesült, hogy a végzős V. éves hallgatóktól megkapta a jogászyűrűt, ami évente csak egy oktató kiváltsága.

Lenyűgözően eredeti módon, senkivel össze nem téveszthetően fogalmazott, mind a beszélt nyelvben, mind írott munkái során. Előadásait igazán élvezetessé tudta tenni fanyar humorával színesített történeteivel, jogeseteivel. Az írott tananyag fejlesztésében is elévülhetetlen érdemeket szerzett. Meghatározó személyiség volt a tudományos utánpótlás nevelésében is, egykori tanítványai közül mára hárman szereztek tudományos fokozatot a polgári eljárásjog területén. Jellemző volt rá, hogy volt tanítványai pályáját egyengette még akkor is, amikor azok már régen „saját lábukra álltak”. Mindig jólesett gondoskodása, figyelme, tudtuk, az ő jóindulatában, segítőkészségében sohasem kell csalatkoznunk.

Aktív közéleti személyiség volt. Tagja volt az MTA Közgyűlésének és Doktori Tanácsának, a Magyar Egyetemi és Főiskolai Tanárok Egyesülete elnökségének, a Magyar Professzorok Világtanácsának, az International Association for Procedure Law-nak, az Associazione Italiana tra gli studiosi del Processo Civile-nek és a Wissenschaftliches Verein für Internationales Privatrecht und Zivilverfahrensrechtnek. Emellett a Miskolci Egyetem Társadalomtudományi Habilitációs Bizottságának elnökeként és a Miskolci Egyetem Jogi Szakvizsgabizottságának tanácselnökeként is

tevékenykedett. Létrehívója volt az athéni–miskolci perjogi konferenciának, s négy ízben olasz–magyar perjogi vándorgyűlést szervezett, utoljára 2001-ben. 1993-ban neve félhivatalos formában – a sajtóban is – felvetődött, amikor az állampolgári jogok országgyűlési biztosának posztjára alkalmas jelöltekről esett szó. 2005 szeptemberében „a katolikus egyházért végzett elkötelezett munkájáért” Pro Cultura Christiana oklevelet kapott a Magyar Katolikus Püspöki Konferenciától.

Igazi lokálpatrióta volt. Bár miskolci lakását 1997-ben eladta, még 2006 januárjában is a várva várt áprilisi itt-tartózkodást tervezgette, szeretett városában, melynek polgáraként távozott közülünk. Kevesen nyilatkoznak Miskolcra olyan szeretettel és megbecsüléssel, mint ahogyan ő beszél választott otthonáról. Helyet foglalt a Vox Provinciae Alapítvány kuratóriumában, elnökségi tagja volt a Szemere Bertalan Közművelődési Egyesületnek, elnöke volt a B.A.Z Megyei Tanács Ügyrendi Bizottságának és az 1990-ben alakult Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Választási Bizottságnak is.

„A »miskolci korszakot« – mely számára soha nem ért véget – a szűkebb család áldozatos megértéssel fogadta, ez a hely mintegy visszavezette őt korábbi emlékei: Eger és az egykori szülői birtok (*Irma-tanya*) földrajzi és lelki közelébe. Ez a város sok családtagnak – noha sajnos időlegesen – lett azóta afféle Mekkája, asylluma.”

A polgári eljárásjog-tudomány elismert tudósa, igazi szaktekintélye volt itthon és külföldön egyaránt. Tanulmányai 1961 óta jelentek meg jogi szaklapokban magyarul és számos idegen nyelven. Harmincegy évesen (1969. április 24-én) lett az állam- és jogtudományok kandidátusa magánjogból *A tilos szerződések* c. monográfiájával. Hivatali munkája mellett 1962-től 1970-ig meghívott előadóként közreműködött az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara levelező tagozatán. 1963-tól az Országos Vezetőképző Központ tanára. Oktatott jogot a Budapesti Műszaki Egyetemen is.

A polgári per idődimenziója c. perjogi monográfiája alapján állam- és jogtudományokból 1984-ben, 47 évesen lett a Magyar Tudományos Akadémia doktora (D.Sc.). Haláláig volt az MTA Gazdaság- és Jogtudományok osztálya Állam- és Jogtudományi Bizottságának tagja. Éveken keresztül a Magyar Jogász Egylet vezetőségi tagja volt, 1993 és 1996 között elnöke az MTA Miskolci Akadémiai Bizottság (MAB) Állam- és Jogtudományi Szakbizottságának.

Legjelentősebb munkája, a *A polgári per idődimenziója* 1989-ben jelent meg az Akadémiai Kiadó gondozásában. A *Jogtudományi Közlöny* és a kari *Acta szerkesztőbizottságának* is tagja volt.

Az 1983-as wüzburgi kongresszus óta valamennyi (Utrecht, Lisszabon, Athén, Taormina, Bécs, Mexikó) polgári eljárásjogi világkongresszuson nemzeti referens és felszólaló volt.

1961 és 2006 között 19 monográfia fűződik a nevéhez, önálló szerzőként vagy szerkesztőként, és több mint 130 szakfolyóiratban megjelent tanulmány, szakkönyvben megjelent könyvfejezet. Büszkeség tölti el szívünket, hogy utolsó kéziratát a *Miskolci Jogi Szemle* folyóiratnak ajánlotta, abban jelent meg tanulmánya *A bíróságok alkotmányi szabályozása – de iure condendo* címmel.

Az említettekén túl 28 műről írt recenziója jelent meg, még 2006-ban is, és 14 kandidátusi értekezés, ill. PhD-értekezés hivatalos bírálója volt. Művei a magyar mellett angol, eszperantó, francia, görög, lengyel, német, olasz és orosz nyelveken jelentek meg. Több mint 30 külföldi városban tartott előadást, Olaszországban negyvenszer járt.

2004 novemberében a Magyar Tudomány Napja alkalmából kitüntetést vett át az igazságügy-minisztertől. 2005. március 15-én Mádl Ferenc köztársasági elnök „több évtizedes, nemzetközileg is számon tartott tudományos munkássága, oktatói és szakmai közéleti tevékenysége elismeréseként” a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjét adományozta számára.

Jó humorú, vidám, társasági ember volt, akinek körében szívesen időztek kollégái, tanítványai. Fáradhatatlan lendülettel szervezte évente kollégáival közös külföldi tanulmányútjait, még halála évében, 2006 januárjában is májusi bolognai útját tervezgette.

Minden kollégája számára felejthetetlen egyéniség volt. A mai napig szívet melengető érzéssel emlegetik közvetlen munkatársai a jó húsz év alatt vele kapcsolatos történetek bármelyikét. Ilyen volt például 1981 januárjában a Kalocsán szolgáló egyetemi előfelvételis joghallgatók meglátogatása, ahol komoly értetlenséget és megrökönyödést váltott ki Laci bácsi udvarias, elegáns beszédstílus a kapunál őrséget álló kiskatonánál. Olaszországi, görögországi szakmai útjaira mindig jóval korábban, a többiek előtt elutazott vonattal, mert félt repülőre ülni. Szívesen megvendégelte kollégáit miskolci lakásában, melyekre nagy lelkesedéssel készült már napokkal előtte, és amelyekre mindig ő főzött. Óriási élvezettel beszélt a miskolci bevásárlásokról, a miskolci Búza téri piac áraiból mindig naprakész volt, nemegyszer családjának is innen vásárolt. Emellett nem volt ritka, hogy a kedd reggeli 8 óras előadás előtt már órákig rótta a hosszakat a miskolci Selyemréti uszodában, ahová gyalogosan kocogott le. És a sor még hosszán folytatható lenne.

Hűséges férj és odaadó apa volt. Szegeden ismerkedett meg Tilly Ilona medikával, ott is kötöttek házasságot. 46 évet éltek együtt boldog házasságban. Házasságukból három gyermek született: László, András és Ilona. Ketten közülük édesapjuk hivatását választották.

2006. március 6-án hunyt el, 69 évesen, tragikusan korán, munkáját félbehagyva, de belenyugodva Teremtője ítéletébe. Hiányát ma is ugyanúgy érezzük, mint a halálát követő években, mind a mai napig felemlegetjük emlékezetes szöfordulatait, felidézzük kedves alakját, és nap mint nap merítünk abból a kivételes szakmai életműből, amit maga mögött hagyott.

GÖRGÉNYI ILONA

1956. augusztus 10-én születtem Vásárosnaményban. Az általános iskolát Beregdaróc és Gulács községekben végeztem el. Nyíregyházán jártam gimnáziumba, és 1974-ben érettségiztem. Ugyanebben az évben felvételt nyertem a József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára, ahol 1979-ben szereztem jogi diplomát. Ezt követően a Nyíregyházi Városi Ügyészségen fogalmazóként dolgoztam, majd az 1981. évi bírói-ügyészi szakvizsgámat követően a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészségen a fiatakorúak ügyésze feladatainak ellátásával bíztak meg. Az ügyészi munka mellett folyamatosan, évenként részt vettem az országos szakmai-tudományos konferenciákon. 1982-ben lehetőséget kaptam arra, hogy az Országos Államigazgatási és Igazságügyi Ifjúsági Napok keretében Nyíregyházán hasonló konferenciát szervezzek *A Btk. büntetési rendszerének érvényesülése, a joggyakorlat munkáját gátló vitás jogértelmezési kérdések* témakörben, ahol Horváth Tibor professzor szekcióelnökként vett részt. Ugyancsak 1982. évtől a Legfőbb Ügyészség Ifjúsági Bizottsága tagjaként is dolgoztam, és részt vettem a *Társadalmi beilleszkedési zavarok* témakörben folytatott kutatásban. A fiatakorúak ügyészeként írt első publikációm szintén 1982-ben jelent meg az *Ügyészségi Értesítő*ben, és egy hónapot a Legfőbb Ügyészségen dolgoztam. 1983-ban Legfőbb Ügyészi Dicséret elismerésben részesültem.

Az ügyészi szervezeten belül kiemelkedően jó volt a Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei ügyészek közötti szakmai és emberi kapcsolat. 1984. július 1-től áthelyezéssel kerültem a Miskolci Egyetemre (akkori nevén: Nehézipari Műszaki Egyetem). Tanársegédként kezdtem el dolgozni az Állam- és Jogtudományi Karon, az akkori Bűnügyi Tudományok Tanszékén, amelynek vezetője Horváth Tibor professzor volt, akinek tudományos érdeklődési körébe a büntetőjog-tudomány elméleti témakörei, a büntetőjog különös részi problémái, a büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás kérdései tartoztak.

A várost kevésbé ismertem, de az ügyészségi éveknél köszönhetően a miskolci ügyészi kar több tagját is, különösen a jogászképzésbe bekapcsolódó Panyi Bélát, Mészáros Jánost és Hadler Ferencet. Továbbá az 1980-as évek közepén többen kerülünk alkalmazásra a gyakorló jogászok köréből, és én az egyetemi évek idejéből már ismertem Cserba Lajost, Torma Andrást és Bíró Györgyöt, Csécsy Györgyöt pedig Nyíregyházáról. A Bűnügyi Tudományok Tanszéken érkezésemkor már itt dolgozott – szintén az ügyészségi szervezetből átkerülve – Lévay Miklós és Farkas Ákos.

A tanszéken az első oktatási feladataim közé tartozott az ún. komplex szeminárium tartása, amely számomra hidat jelentett a gyakorlati munka és az elméleti megközelítések között. Az oktatási feladatom kezdettől fogva alapvetően a büntető anyagi jog oktatása volt, kiegészülve néhány kriminológiai témakörű előadással. A kriminológia tárgy fő oktatója Lévay Miklós volt. 1986-tól adjunktusi kinevezést kaptam. Az egyetemi munkámért 1988-ban Rektori Dicséretben részesültem.

A tanszék által oktatott tantárgyakhoz kapcsolódó oktatásszervezői feladatokat 1994. július 1.–2000. június 30. között tanszékvezető-helyettesként láttam el. A korábbi Bűnügyi Tudományok Tanszéke megnevezés 1995. július 1-jével megszűnt, és a Bűnügyi Tudományok Intézetében két tanszék jött létre: a Büntetőjogi

és Kriminológiai Tanszék, valamint a Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék. 2000. július 1-jétől a Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszéken – Lévy Miklós tanszékvezetőt követve – megbízott tanszékvezetőként, 2001. július 1-jétől pedig kinevezett tanszékvezetőként látom el a feladatokat. Szeretnék idézni a büntetőjog oktatásának írásban történt hallgatói véleményezéseit összefoglaló korábbi értékelésből (2002): „A nagy többség frissnek és aktuálisnak ítéli meg a tananyagot [...] A gyakorlatok és az előadások összhangját egyértelműen nagyon jónak minősítették a hallgatók [...] Alapvetően elégedettek a számonkérés és a leadott anyag összhangjával [...] A büntetőjogot alapvetően kedveli az évfolyam, a tárgyat hasznosnak, szükségesnek, a tanszéket korrektnek tartja.”

Tudományos tevékenységem szempontjából kiemelendő, hogy az egyetemről az első szakmai utam a dubrovnikai Inter-University Centre által 1988-ban az *Áldozatok és a büntető igazságszolgáltatás* témakörben szervezett kurzuson való részvétel volt, amely jelentős hatást gyakorolt a tudományos témaválasztásomra. A *viktimológiai ismeretek érvényesülésének fő irányai a kriminológiában és a büntetőjogban* című kandidátusi értekezésemet 1995. február 8-án védtem meg, maximális pontszámmal, és 1995-ben a Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanácsa az állam- és jogtudomány kandidátusává nyilvánított. Ugyanebben az évben egyetemi docensnek neveztek ki a Miskolci Egyetemen, és 1998-ban PhD-fokozatot kaptam. Az értekezésem kiegészített és aktualizált formában, *A viktimológia alapkérdései* címmel (289 oldal terjedelemben) 2001-ben jelent meg az Osiris Kiadó gondozásában.

A habilitációra történő felkészülés érdekében a kandidátusi értekezésem témái közül a bűnelkövető általi jóvátétel és annak büntetőjogi értékelése, valamint az állam általi kompenzáció témaköröket tovább kutattam, különösen a nemzetközi hírű, freiburgi Max-Planck Intézet (Max-Planck Institut für ausländisches und internationales Strafrecht) e témákban megjelentetett könyveire, illetve publikációira figyelemmel a két alkalommal, összesen öt hónap időtartamú – a Commission of the European Communities ösztöndíjjal és DAAD ösztöndíjjal történt – freiburgi szakmai tanulmányutam során. A kandidátusi fokozat megszerzését követő időszakban a büntetőügyekben történő resztoratív (helyreállító) igazságszolgáltatásról többek között két olyan cikkem jelent meg, amelyek egyrészt *A magyar büntetőpolitika perspektívái az európai integrációban*, másrészt *A magyar büntetőjogrendszer főbb fejlesztési irányai* témájú két intézeti OTKA zárótanulmány-összefoglalóban kerültek publikálásra. Mindkét OTKA kutatás témavezetője Horváth Tibor professzor volt.

Új témaként kerültek a tudományos érdeklődésem körébe a kandidátusi fokozat megszerzését követően a környezetvédelmi büntetőjog kérdései. Az első e témával foglalkozó magyar nyelvű cikkem a Horváth Tibor 70. születésnapjára készült ünnepi kötetben jelent meg, 1997-ben. A habilitációs kérelmemet *A magyar büntetőjogi rendszer továbbfejlesztésének perspektívái* állam- és jogtudományi tudomány szakra nézve nyújtottam be. A habilitációs előadásaim közül a tudományos kollokviumi előadásom *A környezetvédelmi büntetőjog alapproblémái*, a tantárgyi előadásom pedig a büntetőjog különös részi tankönyvünk általam írt fejezetei közül *A közélet tisztasága elleni bűncselekmények* témakörben kerültek megtartásra 2002-ben, és ugyanazon

évben a Miskolci Egyetem Társadalomtudományi Habilitációs Bizottsága habilitált doktor címet adományozott részemre. Nagy megtiszteltetés számomra, hogy később, 2009-től e bizottság tagja lehettem, és 2014-től részt veszek a Miskolci Egyetem Habilitációs Bizottságának a munkájában.

Az egyetemi tanári pályázat benyújtása előtt jelent meg, a HVG-ORAC Kiadó gondozásában, 2006-ban a második monográfiám, *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben* címmel (237 oldal). 2007. évben egyetemi tanár kinevezést kaptam a Miskolci Egyetemre, ahol 2008-ban Pro Facultate kitüntetésben részesültem. A tanszékvezetői feladok ellátása mellett 2017. július 1. napjától a Bűnügyi Tudományok Intézetének igazgatója vagyok.

A Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszékén 1998. évtől részfoglalkozású egyetemi docensként dolgozom. A Büntetőjog általános rész témakörből oktatok nappali és levelező tagozaton, a kezdetektől. A Miskolci 10. Számú Ügyvédi Iroda és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara tagja vagyok.

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán folyó oktatási tevékenység körében az 1984. július 1-jei alkalmazásomat követően folyamatosan részt veszek általános jelleggel a Büntetőjog és alkalmanként a Kriminológia tantárgyak oktatásában (36 éves egyetemi oktatói tapasztalattal rendelkezem). Előadásokat mind a Büntetőjog általános, mind a különös rész főkéllégium körében több évtizede rendszeresen tartok, továbbá napjainkig szemináriumot is vezetek. 1994. évtől nappali tagozaton, 1995. évtől pedig levelező tagozaton is leckeönyvi tárgyjegyzője lettem a Büntetőjog különös rész, majd Lévy Miklós után a Büntetőjog általános rész tárgyának. Az utóbbi években kizárólag a nappali tagozaton vagyok a Büntetőjog tárgyjegyzője a jogászképzésben. A Büntetőjog mint tradicionális jogág és tantárgy oktatása kiemelt jelentőségű (a záróvizsgatárgyak egyike). A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának nappali tagozatán a Büntetőjog általános rész tárgy oktatása két szemeszterben korábban heti 3 óra, majd 2 előadás és 2 óra szeminárium, a Büntetőjog különös rész oktatása további két szemeszterben először heti 3 óra, majd 2 óra előadás és 2 óra szeminárium keretében történik. A büntetőjog tantárgy oktatására négy féléven keresztül kerül sor, mind a nappali, mind a levelező tagozaton.

Büntetőjog tárgyból – az oktatás tanszéki szervezése mellett – a tankönyvek írásában 2002-től veszek részt. Tanszékvezetőként – a már rendelkezésre álló Büntetőjog különös rész tankönyv mellett – folyamatosan erőfeszítéseket tettem a *Büntetőjog általános rész* c. tankönyv tanszéki oktatók általi megírása és megjelentetése érdekében, amely először és azóta is a Complex (később Wolters Kluwer) Kiadónál jelent meg. Az 1978. évi és a 2012. évi Büntető Törvénykönyvekre s azok módosításaira figyelemmel a tanszékünk tankönyvírási tevékenysége folyamatos. A két tankönyv legutóbb a 2019/2020. tanévben (az őszi és a tavaszi szemeszterben) jelent meg az országos kiadónál.

A Büntetőjog tárgy oktatásának érdemi fejlesztésére – részben tárgyjegyzőként, részben tanszékvezetőként – az alábbi célkitűzések megvalósításával törekedtem: a Büntető Törvénykönyv nagy számban történt módosításait a tárgy tematikájába és

követelményrendszerébe folyamatosan beépítettük, az idegen nyelvű szakirodalom felhasználását az oktatásban kiemelt célkitűzésnek tekintettük és tekintjük, a vonatkozó nemzetközi/európai uniós ismeretek, az európai büntetőjog megismertetése és számonkérhetősége érdekében a tanszéki kollektívánk tagjai számos témakörben publikáltak, magam pedig különösen a környezetvédelmi büntetőjog, a korrupció elleni fellépés büntetőjogi eszközei és a resztoratív (helyreállító) büntetőjog, illetve a büntetőügyekben történő mediáció és a közösségi szankciók témakörökből írtam tanulmányokat, illetve a kutatási eredményeimet részben beépítettem az egyetemi tankönyvekbe.

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán folyó jogász alapképzésben részt veszek, továbbá a Kriminológia tárgy oktatásában is, az egyetemi munkaviszonyom kezdetétől. A Kriminológia egy féléves kötelező tárgy. Előadást a Viktimológia kriminológiai vonatkozásairól tartok (a viktimológia és a büntetőjog, valamint az eljárási viktimológia más tantárgyak körében kerül oktatásra).

A jogász alapképzésben három alternatív tárgyat dolgoztam ki: Kárhelyreállító igazságszolgáltatás a büntetőügyekben és az EU-jogharmonizáció, Viktimológia, továbbá Környezetvédelmi büntetőpolitika az Európai Unióban.

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán létrehozott Jogi Klinikai Program keretében az 1998/99-es tanévtől a 2004/2005. tanévvel bezárólag, összesen 14 féléven keresztül folytattam az oktatói-ügyvédi összekapcsolt tevékenységemet, amelynek keretében számos büntetőügyben vállaltam el a büntetőjogi védelmet.

Az Erasmus-hallgatók számára a *Restorative elements in criminal law* című tárgy keretében tartok foglalkozásokat. A Fiatalkorúak ügyeinek szakjogásza szakirányú továbbképzés és a Kriminológia MA képzés keretében több tantárgy tárgyfelelőse vagyok.

Az igazságügyi igazgatási alapszak mint főiskolai szintű képzés keretében szintén a Büntetőjog általános rész és Büntetőjog különös rész tantárgyak leckeönvi tárgyjegyzője vagyok. Az utóbbihoz kapcsolódó tananyagfejlesztő tevékenységemet mutatja az is, hogy részben szerkesztőként, részben szerzőként működtem közre a *Magyar büntetőjog általános részi ismeretek* és a *Magyar büntetőjog különös részi ismeretek* c. főiskolai jegyzetek megírásában és többszöri megjelentetésében. Részt vettem az igazságügyi szociális tanácsadó szakirányú képzésben is.

Oktatási feladatokat láttam el továbbá két tárgy vonatkozásában *A társadalmi kohéziót erősítő bűnmegelőzési és reintegrációs programok módszertani megalapozása* c. kiemelt TÁMOP projekt, valamint a *Bűnmegelőzési szakemberek és önkéntesek képzése* c. alprojekt keretében.

A joghallgatók szakdolgozatainak témavezetése, évfolyamdolgozatainak konzultálása a jogászképzés keretében fontos feladat. Az egyetemi tanári pályázat benyújtása előtt, az 1996-tól kezdődő tíz évben különböző témakörökben 112 évfolyamdolgozat és 87 szakdolgozat (összesen 199 dolgozat) esetében láttam el konzulensi feladatokat. Több hallgató készített a témavezetésemmel TDK-dolgozatot is. A tudományos diákköri munkába bekapcsolódó és az Országos Tudományos Diákköri Konferencián részt vevő hallgatóim közül ketten első helyezést (1997, 2017)

érték el, további hallgatók pedig második és harmadik helyezést, illetve különdíjat szereztek.

Az Országos Tudományos Diákköri Konferenciák sorában a XXIV. OTDK-n a Kriminológiai Szekció elnöke voltam, továbbá meghívást kaptam a XXV. és XXVII. OTDK zsűrijébe, illetve zsűritagként részt vettem a XXVI., XXVIII. és a XXXIII. OTDK Büntetőjogi Szekció dolgozatainak elbírálásában. A XXIX. OTDK-n a Büntetőjog Különös részi tagozat, a XXX. OTDK-n pedig a Büntetőjog Általános részi tagozat elnöke voltam. 2011-ben a XXX. Jubileumi Országos Tudományos Diákköri Konferencia Emlékérme (60 éves a tudományos diákköri mozgalom) kitüntetését kaptam.

A Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola munkájában a megalakulásától kezdve részt veszek, amelynek alapító tagja, tisztagja és témavezetője vagyok. Több éve tagja vagyok továbbá a Doktorandusz Felvételi Bizottságnak és 2007. évtől az Állam- és Jogtudományi Kar Tudományági Doktori Tanácsnak. Oktatok a PhD-képzésben: *A magyar büntetőjogi rendszer továbbfejlesztésének perspektívái* c. tudományos alprogramban a *Bűnügyi tudományok fejlődési irányai* című PhD kötelező tárgy keretében tárgyjegyzőként gondozom a *Büntetőjogi Szakszeminárium I., II.* és a *Kutatószeminárium* tárgyakat.

Témavezetésem mellett tíz doktorandusz szerzett abszolutóriumot, és hatan sikeresen megvédték a doktori értekezésüket. A Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájában ez ideig nyolc alkalommal a bíráló bizottság elnöke, hat alkalommal annak tagja voltam. Továbbá nyolc doktorjelölt esetében a szigorlati bizottság elnöke, egyszer annak tagja voltam.

Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán két alkalommal a Habilitációs Szakértői Bizottság tagjaként működtem közre, valamint opponensként PhD-eljárásban és PhD-szigorlaton bizottsági tagként vettem részt. A PPKE Jog- és Államtudományi Karán két esetben voltam a habilitációs bizottság tagja, és a Doktori Iskola felkérésére szintén opponens voltam. Részt vettem a PTE Állam- és Jogtudományi Karának megkeresésére két alkalommal PhD szigorlati vizsgáztatásban és egy alkalommal a nyilvános védésen bizottsági tagként. Továbbá a KRE Állam- és Jogtudományi Karán egy alkalommal a habilitációs bizottság tagja és a Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Karán a habilitációs bizottság elnöke voltam. Az MTA doktori eljárása során közreműködtem doktori habitus vizsgálatban.

Több külföldi tanulmányúton, nemzetközi konferencián, illetve tudományos rendezvényen vettem részt, és többször nyertem el külföldi kutatómunkára irányuló ösztöndíjat, illetve részese voltam nemzetközi/európai uniós projekteknek. A dubrovnikai Inter-University Centre of Post-graduate Studies tíznapos kurzusának résztvevője voltam 1988-ban, és ugyanott 1990-ben előadással szerepeltem, majd az 1994. évi kurzusra közreműködő előadóként szintén meghívást kaptam. 1989-ben részt vettem a Salzburg Seminar of the Harvard University 'American Law and Legal Institutions' témájú, kétéhetes kurzusán, majd ugyanebben az évben a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság XIV. Kongresszusán Bécsben. 1990-ben tanulmányúton voltam a Lappföldi Egyetemen, majd két hetet töltöttem HEUNI-ösztöndíjjal az ENSZ Bűnmegelőzési Intézetében, Helsinkiben. 1993-ban az Oxford Colleges Hospitality Scheme for East – European

Scholars ösztöndíjjal egy hónapot az oxfordi Wolfson College-ben tartózkodtam, majd ugyanezen évben Gönczöl Katalin professzor szervezésében kéthetes hollandiai tanulmányúton vettem részt. 1994-ben British Council ösztöndíjjal Angliában és Skóciában voltam tanulmányúton. Ugyancsak 1994-ben Commission of the European Communities ösztöndíjjal 3 hónapig a freiburgi Max-Planck Intézetben (Max-Planck Institut für ausländisches und internationales Strafrecht) tartózkodtam. 1995 nyarán a *Bevezetés a közösségi jogba* és *Az amerikai jog rendszere* témájú, az Université de Paris I. Pantheon-Sorbonne szervezésében egyhónapos kurzuson vettem részt Párizsban. A XIV. és a XVI. Nemzetközi Összehasonlító Jogi Kongresszusokhoz kapcsolódóan két alkalommal nemzeti referens voltam (1994: Alternatív szankciók, társszerzőként, 2002: A nemzetközi és a hazai korrupció elleni küzdelem büntetőjogi eszközei, szerzőként), és 1994-ben az athéni konferencián is részt vettem. A TEMPUS program keretében 1996-ban 2-2 hetes tanulmányúton voltam Skóciában (Strathclyde Egyetem) és Angliában (Warwicki Egyetem). 1998-ban Washington DC-ben szakértőként működtem közre a *Handbook on Justice for Victims* megalkotásában. 2000-ben szakértőként meghívást kaptam az ENSZ X. Bűnmegelőzési Kongresszusára, ahol a büntetőügyekben történő helyreállító igazságszolgáltatás kérdései először szerepeltek napirenden. Ugyancsak 2000-ben DAAD professzori ösztöndíjjal (DAAD 6. program a professzorok, illetve magas szintű tudományos tevékenységet végzők számára) tartózkodtam kutatás céljából két hónapig ismételten Freiburgban, a Max-Planck Intézetben (Max-Planck Institut für Ausländisches und internationales Strafrecht). Ezen a Max-Planck Intézet és az Országos Kriminológiai Intézet szervezésében a 2001 őszi megrendezett német-magyar kollokviumon a vagyoneklobzás magyar büntetőjogi szabályozásának történetéről tarthattam előadást. 2006 őszi meghívást kaptam szakértőként Brüsszelbe, az Európai Bizottság által szervezett, „a kölcsönös elismerés elvének az ítéletekre és a próbaidőt megállapító határozatokra való, a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók felügyelete céljából történő alkalmazásáról” készülő kerethatározat tervezetét megvitató szakmai programra.

Egy nemzetközi összehasonlító kutatásban, illetve négy európai uniós projektben vettem részt. Az 1990-es években magyarországi témafelelőse voltam egy négy ország (Anglia, Németország, Lengyelország, Magyarország) hat városában (Plymouth, Salford, Mönchengladbach, Varsó, Lublin és Miskolc), Rob Mawby koordinálásával, a betöréses lopások áldozataira irányuló nemzetközi összehasonlító kutatásnak. Részt vettem a Crime Repression Costs in Context témájú, a Commission of the European Communities által támogatott és a Firenzei Egyetem által koordinált európai uniós kutatási programban (miskolci koordinátor: Róth Erika), előadással a kapcsolódó lisszaboni konferencián, 2009-ben. Továbbá az Európai Bizottság által támogatott és az Italian Ministry of Justice, European Forum for Restorative Justice és a Psychoanalytic Institute for Social Research koordinálásával lefolytatott, *Restorative Justice and Crime Prevention* témájú uniós projektnek voltam a magyarországi képviselője, és részt vettem az értékelő konferencián is (Nisida, Olaszország, 2010). A 3E-RJ-Model (The 3E Model for a Restorative Justice Strategy in Europe) témájú, a görögországi Arisztotelész Egyetem (Thesszaloniki) koordinálásával és 11 ország

részvételével (Görögország, Egyesült Királyság, Bulgária, Finnország, Magyarország, Lengyelország, Spanyolország, valamint Törökország, Hollandia, Dánia és Németország) 2011–2013 között zajlott európai uniós projekt magyarországi témafelelőse és résztvevője voltam, Jacsó Judittal együtt. Közösén készítettük az országjelentést, részt vettünk 2011-ben, 2012-ben és 2013-ban a kutatási programokban, illetve konferenciákon Thessalonikiben és Athénban. Szintén a 2010-es évek elején *A korrupció elleni fellépés* kutatási témakörömmel összefüggésben lehetőséget kaptam az Állami Számvevőszék *Korrupciós kockázatok feltérképezése – integritás alapú közigazgatási kultúra terjesztése* témájú, kiemelt európai uniós projektben való részvételre és publikálásra. Visiting professorként 2013-ban a római La Sapienza Egyetemen (Sapienza Universita di Roma) tartózkodtam. Rendszeresen részt vettem, illetve előadásokat tartottam külföldi és hazai konferenciákon.

A tudományos-kutató munkámra inspirálólag hatott az is, hogy több esetben hazai pályázat, illetve kutatás részese lehettem. 1991-ben sikeresen pályáztam meg a Magyar Hitel Bank Magyar Tudományért Alapítvány pályázatát. Az oktatási tevékenység mellett részt vettem a tanszéki, illetve intézeti kutatási programokban. A fentiekben már említett, Horváth Tibor professzor által koordinált két kutatáson túlmenően közreműködtem a Warwicki Egyetem Jogi Kara és a Miskolci Egyetem Jogi Kara között, a Magyar Ösztöndíj Bizottság és a British Council által támogatott kutatási programban (1996–1999), valamint *Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihívásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén* témájú OKTK projekt (2003–2004) megvalósításában (a két utóbbi hazai koordinátora, illetve kutatásvezetője Lévay Miklós professzor volt). A Magyar–Brit Csereprogram keretében 1997-ben, 1998-ban és 1999-ben angliai tanulmányutakon vehettem részt. Mindezekkel párhuzamosan két egyéni OTKA pályázatot nyertem és valósítottam meg.

Szakértőként részt vettem az Országos Kriminológiai Intézet által a Széchenyi Terv keretében lefolytatott országos szintű, empirikus viktimizációs vizsgálat előkészítésében 2002-ben. Közreműködtem *A társadalmi kohéziót erősítő bűnmegeelőzési és reintegrációs programok módszertani megalapozása* c. kiemelt, TÁMOP projektben (2008, 2010–2012) és a *Criminality in the economic field Romanian and Hungarian legislation* c. összehasonlító kutatási projektben. Részt vettem 2016–2017 között az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében *Az európai büntetőjog aktuális kérdései*, valamint a *Büntetőjogi jogeset- és feladattár megalkotása* projektek megvalósításában. Az EFOP-3.6.1 projektben, az 5. Kiválósági Központ alprojekt keretében kutatóként szintén közreműködtem 2017–2018 között.

Tudományos-kutatói tevékenységemnek több iránya bontakozott ki. Elsőként kiemelném, hogy a kandidátusi értekezésem témái közül a bűnelkövető általi jóvátétel és annak büntetőjogi értékelése, valamint az állam általi kompenzáció témakörökből a kutatási eredményeket folyamatosan publikáltam. A Nemzetközi Büntetőjogi Társaság (AIDP) 1974-ben Budapesten megrendezett XI. Kongresszusán nemcsak az alapítás félévszázados jubileumát ünnepelték, hanem a nemzetközi rendezvény napirendjén a harmadik témakör *A bűncselekmények áldozatainak kompenzációja* volt. E témát előzetesen a freiburgi előkészítő kollokviumon, a Max-Planck Institut für

ausländisches und internationales Strafrechten megvitaták, és a nemzeti referátumok mellett Jescheck professzor egy tématanulmányt készített. A budapesti kongresszuson a harmadik szekció témájának megvitatásán szintén Jescheck professzor elnökölt, az elnökhelyettes és titkár pedig Györgyi Kálmán volt. A kapcsolódó határozat három lényeges pontban foglalható össze: az áldozat kártalanítása közalapokból, a sértett kompenzációja a büntetőeljárásban és a sértett kompenzációjának előmozdítása egyéb intézkedésekkel.

Ezért volt jóleső érzés számomra, hogy a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság budapesti kongresszusát követően pontosan negyedszázaddal a bűncselekmények áldozatainak állam általi kompenzációja témakörben jogi szabályozás született hazánkban, az 1074/1999. (VII. 7.) Kormányhatározat: A bűncselekmények áldozatai és hozzátartozók védelme, káruk megtérülése, enyhítése érdekében teendő jogalkotási feladatokról és egyéb intézkedésekről. Ennek tervezetét és indokolását Gönczöl Katalin professzor kérésére egyrészt 1997-ben elkészítettem. Másrészt szakértőként közreműködtem az egyes személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről szóló magyar jogi szabályozás kimunkálása során, az Igazságügyi Minisztérium Büntetőjogi Kodifikációs Főosztályához kapcsolódóan az 1998. és 1999. években, s elkészítettem az A és B verziós jogszabály szövegének tervezetét és azok indoklását. A témában a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán Szakmai Nap szerveződött 1998 őszén, és az általam készített szövegtervezet az indokolással publikálásra is került a Horváth Tibor által szerkesztett kutatási összefoglalóban. Ezen szövegtervezet és a hivatkozott kormányhatározat tartalma közötti hasonlóságoktól eltekintve, szeretnék utalni azon hasonlóságokra és megállapításokra, amelyeket egyfelől a fentiekben hivatkozott Nemzetközi Büntetőjogi Társaság budapesti kongresszusán megalkotott határozat és a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről szóló 2004/80/EK irányelv összehasonlításával publikáltam. A Nemzetközi Büntetőjogi Társaság tevékenységét a budapesti határozatot követően is jellemezte a bűncselekmények áldozatainak érdekében történő fellépés. 1999. évben a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság és más nemzetközi szervezetek a 2000. évi, X. ENSZ Bűnmegelőzési Kongresszusra történő felkészülés érdekében közös ajánlásokat alakítottak ki a büntetőügyekben történő resztoratív igazságszolgáltatás alkalmazása érdekében. Nemzetközi szinten a közös ajánlások abban az évben születtek, amikor az Európa Tanács önálló ajánlást alkotott a büntetőügyekben történő mediáció témakörben, és hazánkban is az 1074/1999. (VII. 7.) Kormányhatározatba bekerült annak megvizsgálási igénye, hogy a Büntető Törvénykönyv rendelkezései közé miként illeszthetők be olyan szabályok, amelyekkel a bűncselekménnyel okozott sérelmek jóvátétele esetén az elkövetővel szemben enyhébb felelősségre vonást tesznek lehetővé. Egyrészt az utóbbi elvárásra figyelemmel, másrészt az európai uniós jogkötelezésre és annak teljesítési határidejére, valamint a nemzetközi, európai gyakorlati megoldásokra figyelemmel sürgetővé vált hazánkban is a mediáció bevezetése a büntetőügyekben. Amíg a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítéséről szóló 2005. évi CXXXV. törvény koncepciójának elkészítésében – felkérésre – szakértőként közreműködtem az Igazságügyi Minisztérium kodifikációs bizottságában, a büntetőügyekben történő helyreállító igazságszolgáltatás

leggyakoribb formájaként alkalmazott és hazánkban 2007. január 1-jétől bevezetésre került közvetítői eljárás szakmai elfogadtatása és gyakorlati alkalmazása érdekében monográfiában dolgoztam fel a helyreállító igazságszolgáltatás kapcsolódási pontjait a büntetőjoghoz, a több évszázados történeti előzményekre, a nemzetközi és az európai szervezetek elvárásaira figyelemmel. A *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben* című könyvem a mediáció bevezetése előtti évben, 2006-ban jelent meg.

A tudományos-kutatói érdeklődésem további iránya a környezetvédelmi büntetőjog. Ebből a témakörből az első angol nyelvű cikkem 1995-ben, a magyar nyelvű pedig 1997-ben jelent meg. Néhány évvel később a környezeti bűncselekmények elleni büntetőjogi fellépés angliai tapasztalatairól, majd a jogi személy felelősségre vonásával való összefüggésről publikáltam. A 2002-ben zajlott habilitációs eljárásban a tudományos kollokviumi előadásom is a környezetvédelmi büntetőjog alapproblémái témakörben kerültek megtartásra. A *természeti erőforrások joga, különös tekintettel a mezőgazdasági földekre* című projektben (2017–2018) a *Környezetvédelmi büntetőjog az európai elvárásokra figyelemmel* témakört dolgoztam fel. Továbbá a közelmúltban e kutatási témában két magyar nyelvű cikk jelent meg társzerzőségben, az EFOP-3.6.1 projekt keretében.

Végül az új évezred elejétől fókuszáltam a korrupciós bűncselekményekre is. A 2002-ben megrendezett, XVI. Nemzetközi Összehasonlító Jogi Kongresszushoz kapcsolódóan nemzeti referátumot készítettem *A nemzetközi és hazai korrupció elleni küzdelem büntetőjogi eszközei* címmel. Számos publikációm jelent meg, beleértve a vonatkozó tankönyvi részeket is. Publikációim közül kiemelendő a *Bűnügyi Tudományi Közlemények* 7. számában (Miskolc, 2004) a *Büntetőjogi tendenciák a vesztegetés kriminalizálása területén az európai uniós és más nemzetközi dokumentumok tükrében* címmel megjelent tanulmány. Ebben rámutattam arra, hogy nemzetközileg egyrészt az aktív vesztegetés elleni fellépés vált dominánssá a passzív vesztegetéssel szemben a büntetőjogi fellépés során, másrészt erősödött a büntetőjogi tilalmazottság és szankcionálás igénye a gazdasági vesztegetés elleni küzdelem terén. Az új Büntető Törvénykönyv, a 2012. évi C. törvény kodifikációs bizottságában ez az indokolt változási irány elfogadásra került. A védendő jogi tárgyak, illetve a büntetőjogi szabályozás sorrendje kétszeresen megváltozott. A gazdasági vesztegetés expanziójával a hatályos büntető kódexben az első helyre került a gazdasági életet érintő korrupció elleni büntetőjogi fellépés. Továbbá mind a gazdasági, mind a hivatali és egyéb korrupciós bűncselekmények körében az aktív vesztegetés került az első helyre, felváltva a korábbi passzív–aktív vesztegetési sorrendet a büntetőjogi szabályozásban.

A tudományos, szakmai közéleti, egyetemi és kari közéleti tevékenység terén megtiszteltetés volt számomra, hogy 2007–2012 között a Magyar Kriminológiai Társaság Viktimológiai Szekciójának elnöke, 2004–2008 között az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete Állam- és Jogtudományi Szekciójának elnöke és 2011–2013 között a Miskolci Egyetem Etikai Bizottságának elnöke voltam, valamint az is, hogy munkám elismeréseként 2015-ben Szent-Györgyi Albert-díjban részesültem.

HEGEDŰS ISTVÁN*

1927–1997

---

* Írta: Prugberger Tamás, professzor emeritus, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrár- és Munkajogi Tanszék

Az 1981-ben a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen karrá fejlesztési szándékkal megalapított Állam- és Jogtudományi Intézet alapító vezető tanárai egy kivételével, a büntetőjogász Horváth Tiborral, ki mindjárt intézetigazgatóként egyetemi tanári kinevezést kapott, tanszék- és/vagy tárgyvezetői docensi minőségben kezdte meg működését az egyetemen. Ez vonatkozott a munka-, a társadalombiztosítási és az agrár-, valamint a szövetkezeti jog tananyagának az oktatásával tantárgyfelelősként megbízott Hegedűs Istvánra is. Ennek oka az volt, hogy valamennyien, így a civilisztikatudományi tanszék vezetője, a polgári anyagi jogot előadó Novotni Zoltán és a polgári eljárási jog tárgyfelelőse, Gáspárdy László, valamint a nemzetközi magánjog tárgyvezetője is Hegedűs Istvánhoz hasonlóan akadémiai doktori értekezésük készítése vagy a védési eljárás elindítása idején Hegedűs Istvánhoz hasonlóan még csak kandidátusi tudományos fokozat birtokában kerültek az Intézetbe. Gáspárdy Lászlónak a kinevezésekor már folyamatban volt a doktori eljárása, mivel a kinevezése előtt már benyújtotta az MTA Tudományos Minősítő Bizottsághoz az értekezését, aminek alapján a három opponens közül kettő pozitív véleményének a beérkezését követően elindította az akkori rektor, Prof. Dr. Czibere László akadémikus a Gáspárdy egyetemi tanári kinevezése iránti eljárást. Miután Novotni Zoltánnak lejárt a kandidátusi fokozat megszerzését követő hároméves „türelmi idő”, azonnal benyújtotta doktori értekezését a Tudományos Minősítő Bizottsághoz, és a két pozitív opponensi vélemény megérkezését követően a rektor nála is megindította az egyetemi tanári kinevezésre irányuló eljárást. Hegedűs Istvánnál – aki szintén jóval a három évet megelőzően szerezte meg a kandidátusi fokozatát, Novotnit megelőzően benyújthatta doktori értekezését –, bár szintén megérkezett két kedvező opponensi vélemény, a harmadik viszont késett, így az egyetemi tanári kinevezési eljárást a rektor nem indította el. Ebben egyrészt az a megfontolás játszott szerepet, hogy ne előzze meg Hegedűs István egyetemi tanári kinevezése Novotniét, mivel akkor már a karrá alakulás következtében intézetté felfejlesztett tanszék két másik főállású vezető oktatója egyetemi tanár, a tanszék, illetve az intézet vezetője pedig még csak egyetemi docens. Másrészt azért is hátráltatta az egyetemi vezetés Hegedűs professzori kinevezését, mivel ő Eörsi Gyulával, Sárközy Tamással és Prugberger Tamással együtt a munkajognak az ún. „kollektív jogágiságát” vallva, az állami és a szövetkezeti vállalatban belül dolgozó kollektívához tartozó tagi munkavállalói jogviszony álláspontja szerint írta meg doktori értekezését. Ezzel szemben viszont Nagy László, Miholics Tivadar, Román László, Hagelmayer Istvánné és Kollonay Csilla munkajogi tanszékvezető tanárokkal az élen viszont a Weltner Andor-szemléletű kétszemélyű munkajog mellett foglaltak állást, amely bár részben a szovjet munkajogi doktrinán alapult, sok tekintetben megegyezett a nyugat-európai individuális munkajoggal.

Hegedűs István már mint a munka- és szövetkezeti jogi tanszékre kinevezett tanszékvezető egyetemi docens – aki a doktori értekezése alapján a munkakollektívákban belüli tagsági munkaviszony alapján oktatta a munkajogot – megelőzve vele szembeni hátrányos bánásmódot –, elfogadta a Gödöllői Agrár Egyetem Továbbképző Intézete Jogi részlegének professzori címmel járó vezető tanári állását.

Ezt megtudva a miskolci egyetemi vezetés azonnal elindította az egyetemi tanári kinevezését, amibe belejátszott az időközben sikeres akadémiai doktori védés is. A Továbbképző Intézethez történt időközbeni elígérézése következtében azonban ezt követően másodállásként vitte átmeneti jelleggel a tanszéket, és oktatta a munka-, és a mezőgazdasági jogot, majd a tanszékvezetőnek egyetemi docensi minőségben meghívott Nagy Sándor megérkezése után csak a munkajogot oktatta Kenderes György és Tatár Irén tanársegédek segítségével, mely utóbbiak a hagyományos munkajogi oktatást helyezték előtérbe. Azt követően, hogy az új tanszékvezető csak a mezőgazdasági joghoz értett – ahhoz is csak meglehetősen középszereűen –, Hegedűs István immár professzorként tanította tovább a munkajogot a már említett két kollegával együtt az új tanszékvezető Németországba történő eltávozásáig, amire 1988-ban került sor. Ekkor vette át Prugberger Tamás a tanszék irányítását először megbízott, majd a következő évben kinevezett egyetemi docensként, aki 1989-ben D.Sc. tudományos fokozatának megszerését követően tanári kinevezéssel vezette tovább a tanszéket, kezdetben tovább folytatva a munkajog tekintetében a Hegedűshöz hasonló egyfelől „kollektíva tagi munkaviszony”, másfelől aközben adjunktusokká avanszált Kenderes–Tatár egymás mellett párhuzamosan folytatott kettős vetületű oktatással. A munkajogi oktatás egységesítésére Prugberger 1991. évi DAAD-ösztöndíjas németországi tanulmányúti kutatásai alapján európai uniós és tagállami munkajogi kutatásai alapján került sor azzal, hogy az 1992/93-an elfogadott új munka- és közszolgálati tételesjogot ennek megfelelően komparatiztikusan oktatja.

Ami mármost Hegedűs István miskolci működését illeti, a munka- és a közszolgálati jogot részben még az 1967. évi Mt. figyelembevételével *A szocialista munkaszervezet vezetési és tagsági jogviszonyai* címen megírt akadémiai doktori értekezése alapján házilag készült jegyzetsorozata alapján adta le. E szemlélet szerint folytatta a munkajog oktatását lényegében Prugberger is, az általa írt *A munkavégzés és a dolgozói érdekvédelem szabályozása a vállalatoknál és a szövetkezeteknél* c. könyve alapján, amit az MTA Államtudományi Kutatási Programiroda adott ki 1987-ben. Eme Hegedűs- és korábbi Prugberger-szemléletű tananyagok csak a már említett DAAD tanulmányutakat követően változtak meg: először Prugberger Tamás és Manfred Ploetz szerzők tollából az *Összehasonlító munkajog* (ADAW, Bonn–Budapest, 1992.), rá egy évvel később pedig kiegészített új kiadásként a Közgazdasági Jogi Kiadónál megjelent, *Magyar és európai munkajog* című könyv említhető. Mind a két könyv lektora Hegedűs István professzor volt. Tekintettel arra, hogy Hegedűs István társadalombiztosítási joggal nem foglalkozott, de a tanszékhez tartozott ez a stúdium is, Novotni Zoltánnal együtt beszervezte a társadalombiztosítási jog valamennyi területét kiválóan ismerő Gecséné Szucsányi Ágnes munkaügyi bírónőt, aki a társadalombiztosítási ügyeket is tárgyalta a miskolci munkaügyi bíróság keretében, és aki korábban a B.-A.-Z. Megyei Társadalombiztosítási Intézet jogtanácsosa volt. Vele és a tanszék többi munkatársával együtt készült el a társadalombiztosítási és a munkaügyi igazgatási jogi tankönyv is 1994-ben. Valamennyi itt említett tankönyvként használt mű lektora vagy társektora Hegedűs István volt. Hegedűs emellett a mezőgazdasági

földjogot az 1967. évi „Földtörvény” (II. tv.) és az ugyancsak abban az évben hatályba lépett „Szövetkezeti Törvény” (III. tv.), valamint a mezőgazdasági termelőségvetkezetekről szóló többszörösen módosított 1961. évi 34. tvr. alapján az ország jogi karai agrárjogi tanszékein dolgozó vezető oktatók által megírt „központi” földjogi és mezőgazdasági termelőségvetkezeti jogi jegyzet alapján oktatta. Ezt a központi tananyagot kiegészítette *A tagsági viszony alapkérdései a mezőgazdasági termelőségvetkezetekben* c., 1973-ban a Közgazdasági és Jogi Kiadó (KJK) gondozásában megjelent könyvével, amely már jóval korszerűbb volt, és egyes részei ma is időt állóak. Ebben a művében a mezőgazdasági termelőségvetkezeti tagsági munkaviszonyt a munkakollektíván belüli munkarészvételi közreműködés arányában történő jövedelemelosztás alapján, valamint a vállalkozási alapú részesművelés alapján elemzi, miként ezt Prugberger is teszi 1979-ben ugyancsak a KJK-nál megjelent *Tagsági megállapodások a szövetkezetekben* c. munkájában.

Nem volna azonban teljes a kép, ha nem kerülne bemutatásra, hogy e viszonylag rövid ideig tartó, csupán hat évre korlátozott és nehézkesen induló, de végül professzori kinevezéssel végződött miskolci egyetemi tárgyfelelősi, később tanszékvezetői megbízás igencsak tartalmas volt. Ebben az időszakban ugyanis Hegedűsnek két átalakulóban lévő jogterületet kellett oktatnia. Olyan két jogterületet, amelyben a konzervatív és progresszív nézetek kemény – mint látható – egzisztenciális kérdésekre is kihatott küzdelme volt a jellemző, és még a progresszív megoldásokra irányuló javaslatok és rendszermegújítások is nagyon képlékenyek voltak. A Hegedűs professzor által többedmagával vallott nézetek, amelyek a szocialista társadalmi rendszer megreformálása, az emberarcú szocializmus megvalósítására irányultak, és amelyek a gazdasági jog és a munkajog vonatkozásában Jugoszláviában és Csehszlovákiában a társadalom- és a gazdaságpolitikai öngazgatás megvalósítására, Magyarországon pedig csak a gazdasági öngazgatás megteremtésére irányult, az 1990-ben bekövetkezett rendszerváltással okafogyottá vált. A folyamatok ilyen jellegű fordulatát az egymással küzdő irányzatok egyike sem látta előre, pedig „élet-halál harcot” viseltek egymással szemben. Mindez megterhelte Hegedűs István miskolci tanszékszervezési, oktatási és kutatási, valamint publikációs tevékenységét, amely a miskolci jogi kar szempontjából mindezek ellenére nagyon értékes volt.

Ami az életpálya e rövid szeletén kívül esett, szintén változatos volt, és ügyesen kellett egzisztenciális csónakjával evezni „cillák és karibdiszek” között.

Alacsony származásból küzdötte fel magát. 1927 április 17-én látta meg a napvilágot gróf Meráni Fülöp uradalmának egyik cselédlakásában, mivel édesapja e birtokon uradalmi cselédként dolgozott. A hat osztályt kitevő elemi népiskolát Csákerényben végezte el. Mivel kitűnt tehetsége, ösztöndíjjal felvételre került a Pápai Református Kollégium Tanítóképző Intézetébe. A II. világháború befejezése után népi kollégistaként folytatta tanulmányait, és szerzett kiváló érettségi bizonyítványt 1947 tavaszán Pápán. Még ugyanezen év őszén felvételt nyert a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Államigazgatási és Jogi Karára, ahol 1949-ig volt joghallgató. Mivel tanulmányi eredményeivel és a filozófia, valamint az elméleti társadalomtudományok iránti fogékonyságával kitűnt, részben ennek, részben

pedig származásának köszönhetően átirányították Pécsre, ahol joghallgatóként tovább folytatta tanulmányait. Húszéves fejjel megbízást kapott előbb tanársegédi, majd adjunktusi beosztásban a Pécsi Tudomány Egyetem budapesti központú irányítás alatt álló Marxizmus–Leninizmus Tanszékének a vezetésére. Annak érdekében, hogy ne kelljen az 1949-ben megindult tanárokat és hallgatókat egyformán ért „egyetemi tisztogatásokban” részt vennie, igyekezett minden alkalmat megragadni arra, hogy továbbképzési tanfolyamokon vehessen részt Péctől távol. Az 1956-os forradalom kitörése előtt, kiábrándulva a marxista ideológiából és a diktatórikus kommunista politikából, a már megszerzett jogi diploma birtokában kérte az áthelyezését a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Jogi Tanszékén megüresedett egyetemi adjunktusi állásra, amit meg is kapott. 1968-ban lett itt docens, közvetlenül kandidátusi értekezésének megvédése után. Mint adjunktus és mint későbbi docens 1974-ig az általános, valamint a mezőgazdasági és a szövetkezeti jogi ismereteket adta elő. 1974-ben ugyancsak docensi minőségben ment át tanítani a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium (MÉM) Mérnök-továbbképzési Intézetébe, ahonnan megtartva egyetemi docensi címét 1977-ben főosztályvezetői beosztással átkerült az Országos Vezetőképző Központba. Ugyanakkor párhuzamosan félállású tudományos főmunkatársként előbb az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetében, majd pedig a Munkaügyi Kutató Intézetében végzett munkajogi kutatásokat „a munkakollektíva keretei között folytatott tagi munkaviszonnyal” összefüggésben. Kutatási eredményeit eme intézetek folyóirataiban publikálta. Miként már szó esett róla, 1983-ban került át az újonnan szerveződött miskolci Állam- és Jogtudományi Intézetbe, ahonnan a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Továbbképző Intézetébe ment vissza, és 1991 végével innen ment nyugdíjba. Nyugdíjba menetelet követően is tovább folytatta tudományos kutatói és ismeretterjesztő tevékenységét két korábbi munkatársával, Lőrincz Györggyel és Rábaközi Andrással. Velük együtt ismeretterjesztő füzetekben dolgozta fel a munkajog egyes intézményeit. Ezt a tevékenységét 1997-ig, 70 éves koráig folytatta, amely tevékenységében esetenként részt vett még Miskolcra Prugberger Tamás és Kenderes György is. Ennél fogva a Miskolci Egyetemmel fennálló kapcsolata az onnan való távozását követően sem szakadt meg.

HORVÁTH TIBOR*

1927–2015

---

* Írták: Farkas Ákos (egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék), Görgényi Ilona (egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék)

Dr. Horváth Tibor egyetemi tanár, az állam- és jogtudomány doktora, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának volt dékánja, a Kar Bűnügyi Tudományok Tanszékének, majd a Bűnügyi Tudományok Intézetének volt vezetője hetvenéves születésnapja alkalmából készült tanulmánykötetbe Dr. Györgyi Kálmán legfőbb ügyész írt tisztelegő és a tudományos, szakmai, oktatói pályafutást részletesen bemutatató bevezetőt.¹ Jelen ismertető cikk ennek felhasználásával és Farkas Ákos, valamint Görgényi Ilona kiegészítéseivel készült.

Horváth Tibor 1927. május 5-én született Budapesten. Életpályája – későbbi tudományos sikerei fényében – rendhagyóan kezdődött. Polgárit végzett, és már 14 évesen meg kellett keresnie a kenyerét. A háború után nyílt meg a lehetősége arra, hogy továbbtanuljon. Jogi tanulmányait a Hébelt Ede szervezte budapesti munkástagozaton kezdte meg 1946-ban, majd ennek sikeres elvégzése után rendkívüli hallgatóként 1951-ben summa cum laude avatták doktorrá. Közben 1949–50-ben elvégezte az akkor egyéves Államügyi és Bírói Akadémiát. Így még a jogi diploma megszerzése előtt 1950-ben ügyésszé nevezték ki, és előbb a Fővárosi Főügyészségen, majd az Igazságügyi Minisztériumban teljesített szolgálatot. Innen pályázott szovjet aspirantúrára, amelyet elnyerve 1952-től 1955-ig a Leningrádi Egyetemen M. D. Sargorodszkij professzor mellett készítette el a kandidátusi értekezését *Az élet elleni bűncselekmények a Magyar Népköztársaságban* címmel. A kandidátusi értekezését 1955-ben védte meg, majd az új rendszerű tudományos fokozatot az elsők között megszerezve visszakerült az Igazságügyi Minisztériumba, a Törvényelőkészítő Főosztályra, előbb előadói, majd osztályvezetői beosztásba. Innen 1957-ben áthelyezéssel a Fővárosi Bíróságra ment át, ahol bíróként, majd büntető tanácsvezetőként teljesített szolgálatot. Kétévi bíraskodás után 1959-ben tért vissza a tudományos munkához, amikor saját kérésére a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetébe helyezték át. Az Állam- és Jogtudományi Intézet több mint húsz éven át volt a munkahelye. Előbb a Büntetőjogi Osztály, majd 1974-től a Büntetőjogi és Kriminológiai Főosztály vezetőjeként tevékenykedett. Ezekben az években alakult ki az Állam- és Jogtudományi Intézetben a hazai bűnügyi tudományok egyik legjelentősebb műhelye, amelyet Horváth Tibor mellett Szabó András, Vermes Miklós, Viski László és Wiener A. Imre neve fémjelzett. Az itt töltött esztendőkhöz kapcsolódik Horváth Tibor tudományos pályájának további kibontakozása. 1981-ben védte meg *A büntetési elméletek fejlődése* című akadémiai doktori értekezését.

Tudományos érdeklődése előbb a büntetőjog különös részi problémái, majd a büntetőjog-tudomány tudományelméleti kérdései, később pedig a büntetőpolitika és a pönológia felé fordult. A hatvanas évektől bekapcsolódott a nemzetközi tudományos életbe, publikációival, külföldön tartott előadásaisal, nemzetközi tudományos fórumokon való fellépéseivel előbb az akkori szocialista országokban, majd

1 GYÖRGYI Kálmán: Horváth Tibor hetven éves. In: Ünnepi Tanulmányok II. Horváth Tibor. Prof. Dr. dr. hc. az Ünnepelet 70. születésnapja tiszteletére. Farkas Ákos, Görgényi Ilona, Lévai Miklós (szerk.), Bíbor Kiadó, Miskolc, 1997, 9–18.

a nyugati és az északi államokban is tekintélyt szerzett. Neve ismertté vált mint a hazai büntetőjog-tudomány egyik meghatározó személyiségéé.

Fontos szerepet játszott a hazai büntető jogalkotás tudományos megalapozásában. Szakvélemények készítésével és a kodifikációs főbizottság tagjaként közreműködött az 1961. évi, majd az 1978. évi Büntető Törvénykönyv előkészítésében. Állandó meghívottként részt vett a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának ülésein. 1989-ben bevonták a Németh-kormány által a koncepciók elemeket tartalmazó büntetőügyek felülvizsgálatára létrehozott bizottság munkájába, és szakvéleményt készített a magyar büntetőjog 1945 és 1961 közötti alakulásáról. 1996-ban az Országgyűlés Alkotmány-előkészítő Bizottságának felkérésére készített szakvéleményt az élethez való jog alkotmányos szabályozásáról.

Tevékeny résztvevője volt a hazai tudományos közéletnek. A Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Szakbizottságának 1960-tól volt a tagja, és 1962–1971 között közreműködött a Tudományos Minősítő Bizottság Állam- és Jogtudományi Szakbizottságának munkájában. Bíráló bizottsági elnökként, tagként, opponensként számos kandidátusi és doktori értekezés elbírálásában vett részt. A Magyar Nemzeti Csoport megalakulása óta közreműködött a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság munkájában, több kongresszuson társzerzője volt a magyar nemzeti referátumnak.

Több alkalommal részt vett a Nemzetközi Kriminológiai Társaság és a Nemzetközi Jog-összehasonlító Társaság kongresszusain. 1990-ben bevásztották a Nemzetközi Büntetőjogi és Börtönügyi Alapítvány tagjai közé. 1994 és 1996 között az Országos Tudományos Kutatási Alap Állam- és Jogtudományi Bíráló Bizottságának tagja volt, 1996 évtől a Bizottság elnöke.

A felsőoktatásban 1971 óta vett részt. A Rendőrtisztai Főiskolán előbb a büntetőjog, majd a büntetés-végrehajtási jog oktatására kérték fel. 1977 és 1980 között a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán meghívott előadóként a pönológiát és a büntetés-végrehajtási jogot adta elő. Eredményes munkáját a művelődési miniszter a címzetes egyetemi tanári cím adományozásával ismerte el.

Az 1970-es évek vége felé Horváth Tibort mind többet foglalkoztatta az a gondolat, hogy a tudományos munkában szerzett gazdag tudását és a felsőoktatásban szerzett tapasztalatait a jogi egyetemi oktatásban hasznosítsa. Nagy figyelemmel kísérte a debreceni jogi kar „feltámasztásáról” érkező híreket, majd amikor a negyedik hazai jogi kar székhelyéül Miskolcot jelölték ki, készen állt arra, hogy a felkínált katedrát elvállalja. A Nehézipari Műszaki Egyetemen ő kapta az első jogászprofesszori kinevezést, 1981. július 1-től őt bízták meg a Bűnügyi Tudományok Tanszékének vezetésével, ami akkor a Tanszék megteremtésének a feladatát jelentette. A Tanszékot 1994-ig vezette. A Tanszéken kezdett tanársegédek közül ma már többen elismert, tekintélyes oktatók, tudósok.

1983-ban az addig Állam- és Jogtudományi Intézetet a Minisztertanács Állam- és Jogtudományi Karrá nyilvánította, és az akkori Nehézipari Műszaki Egyetemen létrejött az első humán fakultás. A „karalapító” Kratochwill Ferencet 1984-ben

Horváth Tibor követte a dékáni székben, és két cikluson át, 1990. december 31 -ig állt az Állam- és Jogtudományi Kar élén.

Dékáni működése alatt a miskolci Állam- és Jogtudományi Kar mind az oktatásban, mind a tudomány művelésében jelentős eredményeket ért el. Dékánként már a Kari Tanács 1984. évi ülésén, az Egyetem Szervezeti és Működési Szabályzatára hivatkozással javaslatot tett arra, hogy a jogi karon két dékánhelyettes tevékenykedhessen, amely elfogadásra került. A Kari Bizottságok létrehozása folyamatosan napirenden volt. 1985. március 6-án Horváth Tibor elnökletével megalakult a Kari Doktori Bizottság. Visszatérően napirendi pontként szerepelt a szakmai gyakorlatok megszervezése s különösen annak időzítése. Az a megoldás került kialakításra, hogy a szakmai gyakorlatra a III. és IV. évhez kapcsolódóan kerüljön sor. Többszörösen megvitatásra került a szakdolgozat készítéséről, benyújtásáról és értékeléséről szóló szabályzat is, ideértve a szakdolgozatok megvédését. Az államvizsgákkal kapcsolatosan dékáni felvetés volt az ugyanazon államvizsga-időszakban méltányosságból, szoros kivétellel történő megismételt államvizsga lehetőségének a megvitatása. A Tanulmányi Emlékérem megtervezése, illetve adományozása is ekkoriban volt terítéken, a Szemere Bertalan-emlékérem alapításáról és adományozásáról szóló szabályzat elfogadása szintén.

A Karon az 1985/86-os tanévtől kezdve folyik öt évfolyamon az oktatás. Első ízben nappali tagozaton az 1985/86. tanévben, levelező tagozaton az 1986/87. tanévben végeztek a joghallgatók Miskolcon.

Horváth Tibor dékánként sürgette a Rendőrtiszti Főiskolát végzetek speciális levelező csoportban történő oktatását, amely a Belügyminisztériummal kötött megállapodás alapján az 1985/86-os tanévben kezdődött meg a jogi karunkon, és a hallgatók 8 félév alatt teljesíthették a tanulmányi kötelezettségeiket (BM levelező tagozat).

Az alapításban meghatározó szerepet játszó vezető oktatók mellett ígéretes fiatalok sora kezdte meg az egyetemi oktatói pályáját. 1984-ben 8 főállású és 10 másodállású oktató került a karra, és 1986-ban 37 főállású és 24 részfoglalkozású/másodállásos oktató, illetve óraadó volt. Az 1986–1990 közötti időszakra vonatkozó, ún. káderfejlesztési terv folyamatosan napirenden volt.

Az 1981. május 1-jétől működő Bűnügyi Tudományok Tanszékén a kutatási témakörök Horváth Tibor vezetésével a következők voltak: kutatások a pönológia tárgyköréből, kutatások az összehasonlító büntetőjog tárgyköréből és a kriminológiai kutatások a megye bűnözésére vonatkozóan. Ezekhez kapcsolódóan különösen a halálbüntetés helyének és szerepének a vizsgálata, valamint a büntetőjogi szankciórendszer korszerűsítése érdekében történő – tudományos elemzésen alapuló – javaslatok megfogalmazása bírt jelentőséggel. A következő időszakban újabb témakörként került felvételre a büntethetőségi akadályok rendszere.

A nemzetközi kapcsolatok fejlesztése érdekében a Kari Tanács 1985. május 15-én határozatot fogadott el. 1987-ben megtárgyalásra került a Kar nemzetközi kapcsolatairól és utaztatási gyakorlatáról szóló beszámoló. Horváth Tibor dékán előterjesztette Szabó Dénes montreali kriminológus professzort mint a nemzetközi

tudományos élet kiemelkedő képviselőjét díszdoktori címre, aki több alkalommal tett látogatást a Karon, illetve a tanszéken.

Ugyancsak 1987-ben elsőként volt az NME Állam- és Jogtudományi Kara az Országos Diákköri Konferencia, a XVIII. OTDK házigazdája. A nevezésre került 114 dolgozattól egyrészt a 26 pályamunkának a Kar hallgatói voltak a szerzői, másrészt a 16 zsűri előtt folyó versenyen 27 dolgozat a Bűnügyi Tudományok Tagozaton szerepelt. A díjazott 68 dolgozattól a miskolci növendékek 16 díjat szereztek.

A jogász szakfordítói képzés bevezetése érdekében tett előterjesztés megvitatására is sor került 1987-ben. 1988-ban a Kari Tanács ad hoc bizottságot alakított a tanterv korszerűsítésével kapcsolatban. A Művelődési Minisztérium által hasonló céllal kiküldött bizottsággal egyidőben működve fejtette ki tevékenységét, amelynek sarkpontjai: az óraterhelés csökkentése, nyitás a fakultáció irányába, a tantárgyak átstrukturálása, új nyelvi képzés és nyelvvizsga bevezetése a diploma feltételeként. Megvitatására az 1989. március 29-i Kari Tanács ülésen került sor. A Kar tantervének módosítása a későbbi üléseken is napirendi pontként szerepelt.

A nemzetközi kapcsolatok terén 1989-ben két együttműködési szerződés megkötésére került sor: a Trieszti Tudományegyetemmel és a Rovaniemiben működő Lappföldi Egyetemmel, amely utóbbi gyümölcsöző szakmai kapcsolatokat jelentett a tanszékünk irányába. A salzburgi és a trieri egyetemekkel is sikerült igen szívélyes kapcsolatot kiépíteni.

A következő dékán megválasztására az 1990. december 5-i Kari Tanács ülésén került sor. Horváth Tibor dékáni megbízatása 1990. december 31-én szűnt meg.

A Kar szervezeti struktúrájának átalakulása során, a három kari intézet létrejötte után, 1995-ben alakult meg a Bűnügyi Tudományok Intézete, amelynek igazgatója Horváth Tibor volt, és vezető oktatóit ő indította el a tudományos és oktatói pályán.

Horváth Tibor a dékáni időszakot követően is aktívan részt vett a Miskolci Egyetem és a Jogi Kar munkájában: tagja volt az Egyetem Habilitációs Bizottságának és elnöke a Kar Doktori Tanácsának. Szakmai, tudományos és oktatói munkáját több ízben is kitüntetéssel ismerték el. Az igazságügy-miniszter az 1978. évi Btk. kidolgozásában végzett munkájáért Kiváló Munkáért Érdeméremmel tüntette ki. 1960-ban a Munka Érdemrend ezüst fokozatával, 1987-ben, az első dékáni ciklusának lejártával a Munka Érdemrend arany fokozatával ismerték el a munkáját.

Tudományos munkássága és a magyar–finn jogtudományi kapcsolatok ápolásában szerzett érdemei elismeréseként a Lappföldi Egyetem (Rovaniemi) részére 1992-ben a doctor honoris causa címet adományozta.

Horváth Tibor tudományos munkásságát monográfiák, főiskolai és egyetemi tankönyvek, jegyzetek, kommentárok, terjedelmes tanulmányok fémjelzik. Tudományos közleményei közül 46 jelent meg idegen nyelven, ezek közül 20 külföldön.

Tudományos munkásságának áttekintése során a tágabb értelemben vett büntetőjog-tudomány négy iránya bontakozik ki előttünk.

Az első *a büntetőjog-tudomány alapvető kérdései*hez, e tudomány tárgyához, feladataihoz, módszertanának alapvető vonásaihoz, a büntetőjog-tudománynak

a bűnügyi tudományok rendszerében elfoglalt helyéhez, a bűnügyi tudományok egymáshoz való viszonyához s e tudományoknak a büntetőpolitikával való összefüggéseikhez kapcsolódik. E tárgykörben a hatvanas évek elején közzétett terjedelmes elméleti tanulmányainak meghatározó jelentősége volt az akkor kibontakozó új magyar büntetőjog-tudományban. Az elsők között volt, akik a büntetőpolitikai kérdések tudományos tanulmányozásának fontosságára irányították a figyelmet. Ezeknek a kutatásoknak az eredményeit két évtizeddel később az *Állam- és Jogtudományi Enciklopédiában* közzétett összegző jellegű tanulmányokban újrafoglalmazta. Horváth Tibor felfogásában a büntetőjog-tudomány „a büntetőjogot nem csak normatív megnyilvánulásának formájában, hanem társadalmi-történeti tartalmában, létét és fejlődését meghatározó társadalmi törvényszerűségekkel együtt szemléli. Tudományos érdeklődésének középpontjában egyrészt a bűncselekmény és a büntetés, másrészt pedig a bűnözésnek mint társadalmi jelenségnek s az ellene folytatott küzdelemnek sajátosan jogi eszközei állanak.” A büntetőjog-tudomány elméleti és alkalmazási vonatkozásairól így írt: „A büntetőjog-tudomány jellegében más társadalmi tudományokhoz hasonlóan, sajátosan fonódnak össze a tisztán elméleti, illetve az alkalmazott tudományi jelleg elemei. Tudományos feladatát ugyanis meghatározott célból végzi. Célja, hogy a bűnözés elleni küzdelem elméleti alapjainak és gyakorlati következtetéseinek kidolgozásával megfelelő visszahatást gyakoroljon a társadalomra.”

A büntetőjog-tudomány és a büntetőpolitika egymáshoz való viszonyát így fogalmazta meg: „A büntetőjog-tudomány és társtudományai eredményeinek gyakorlat hasznosítása a törvényhozásban és a jogalkalmazásban a büntetőpolitika közvetítésével történik”. Nagy hangsúlyt helyezett a büntetőpolitika célszerűségi megfontolásaival összefüggésben a büntetőjogi garanciák tiszteletben tartására. Így írt: „...a büntetőpolitikai célkitűzések és módszerek nem törhetik át a nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege és nulla poena sine crimine garanciális elveit”.

Kriminálpolitikai felfogásának két lényeges tételét már az 1960-ban, a Magyar Tudományos Akadémián rendezett nemzetközi tudományos értekezleten tartott előadásában megfogalmazta. Hangsúlyozta, hogy a bűnözés elleni küzdelemben a büntetőjogi büntetésnek „másodlagos kiegészítő szerepe van”, továbbá a „bűnözés elleni harcban a küzdelem fokozása nem szükségszerűen azonos a büntetőjogi represszió fokozásával”.

Horváth Tibor tudományos munkásságának másik jelentős területe a *személy elleni bűncselekmények*hez kapcsolódik. Az élet elleni bűncselekmények témaköréből írta leningrádi aspirantúrája idején a kandidátusi értekezését, majd 1965-ben megjelent *Az élet, testi épség, egészség büntetőjogi védelme* című monográfiája, amely tudományos színvonalával, a feldolgozás mélységével, történeti és jogösszehasonlító megalapozásával, komplex megközelítési módjával és a nem utolsósorban rendkívüli gyakorlati hatásával kiemelkedik az 1960-as években megjelent különös részi monográfiák sorából. E monográfiában feltűnést keltett a széles körű nemzetközi kitekintés igénye, amely az akkori szocialista országokén kívül átfogta a legfontosabb nyugati országok jogi szabályozását is. A klasszikus büntetőjogi téma nyújtotta lehetőséggel

élve Horváth Tibor állást foglalt a büntetőjog általános részének minden lényeges kérdésével kapcsolatban is. Az önként kínálkozó bűncselekménytani témákon kívül nagy figyelmet szentelt a büntetéstan, elsősorban a büntetéskiszabási kérdéseknek is. A bűncselekménytanban annak a felfogásnak adott elsőbbséget, amely a bűncselekmény és a széles értelemben felfogott tényállásszerű cselekmény fogalmát azonosította. Heves, néha túlzó bírálatokkal illette azokat a jogi írókat, akik elválasztották egymástól a bűncselekmény és a tényállásszerű cselekmény fogalmát.

E monográfia a témához kapcsolódó egyéb írásokkal, főként a Halász Sándor által szerkesztett 1968. évi Btk. Kommentárban kitűnően megírt fejezettel (a személy elleni büntettekről) az elméleti és főleg a gyakorlati jogászok szemében jó időre összekapcsolta Horváth Tibor nevét az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények témakörével. A mű nagy hatással volt a bírósági gyakorlatra is, számos tétele, értelmezése jól felismerhetően hatott a Legfelsőbb Bíróság 4. sz. irányelvére. A monográfiában írottakhoz kapcsolódik nem sokkal később a büntetőjogi személyiségvédelem elméleti kérdéseiről közzétett tanulmánya, és később is vissza-visszatért e témához a biológia és az orvostudományok fejlődésével kapcsolatos büntetőjogi problémákról, a büntetőjogi és az orvosi halál fogalomról, az eutanáziáról s a modern biomedicinális technikákról írt tanulmányaiban. Majd újból megírta a személy elleni bűncselekményekről szóló fejezetet a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó által 1996-ban közzétett kommentárban.

Az 1960-as évek végétől Horváth Tibor tudományos érdeklődése egyre inkább a *bűncselekmény jogkövetkezményei* felé fordult. Részben különböző büntetéselméleti kérdések, részben – a Rendőrtiszti Főiskolán végzett oktatómunkájához kapcsolódóan – a büntetés-végrehajtási jog problémái foglalkoztatták. A Rendőrtiszti Főiskolán megindult felsőfokú szakemberképzés tudományos megalapozása komoly feladatot jelentett. Ez esetben nem az irodalomban kimunkált ismereteket kellett a tananyagokban összefoglalni, hanem magukat az ismereteket kellett kimunkálni. Horváth Tibor nevéhez fűződik az új tudomány alapjainak a kidolgozása. Ennek eredményeképpen az 1970-es évek közepére elkészült a büntetés-végrehajtási jogi jegyzet, majd néhány évre rá napvilágot látott Horváth Tibor szerkesztésében és meghatározó szerzők közreműködésével az első büntetés-végrehajtási jogi tankönyv. Az alapvető tudományelméleti és rendszertani kérdések tisztázása úttörő tudományos teljesítmény volt. A tankönyv a kor szintjének megfelelő kriminálpolitikai szemléletet képviselt, alapos történeti és összehasonlító anyagot tartalmaz. Ez tekinthető munkássága harmadik fő területének.

A büntetéselméleti kérdésekkel foglalkozó írások sorát az 1967. évi várnai konferenciára a feltételes elítélésről írott tanulmány vezette be. Ezt további büntetéselméleti tanulmányok követték – és ebben látta Györgyi Kálmán a negyedik nagy témakört –, amelyek közül a legfontosabbak: *Gondolatok büntetéselméleti problémáinkhoz*, *A halálbüntetés a szocialista országok büntetőjogában*, *A jelenkori büntetéselméletek kritikai áttekintése*. Ezek a tanulmányok egyre inkább egy átfogó elméleti feldolgozás igényét vetették fel, amit célszerűnek tűnt összekapcsolni a büntetéselméletek történeti-kritikai feldolgozásával. Ilyen jellegű munkát utoljára 1924-ben Heller Erik

tett közzé. A büntetési elméletek történetének áttekintését és a büntetéselméleti kérdésekben való állásfoglalás kialakítását doktori értekezésének tárgyául választotta, és ennek alapján jelent meg 1981-ben *A büntetési elméletek fejlődésének vázlat* című monográfiája. A gazdag történeti anyag áttekintése alkalmat kínált arra is, hogy a szerző a tárgyalt kérdésekben megfogalmazza a saját álláspontját. A büntetési elméletek vitájában egyértelműen az egyesítő elméletek mellett tette le a voksát: „Csak az egyesítő elméletek vannak olyan helyzetben, hogy tekintettel egyrészt az egyén erkölcsi felelősségére, másrészt pedig az állampolgári szabadság ésszerű hatáira, kielégítően meg tudják indokolni a büntetés jogalapját, társadalmi rendeltetését és azokat a célokat, amelyeket az államhatalom a büntetés alkalmazásával elérni törekszik”.

Az egyesítő elmélet keretein belül Horváth Tibor nagy hangsúlyt helyezett a büntetés igazságosságának követelményére: „A büntetés igazságosságnak elve jelenti egyrészt a büntetés etikai igazolását, másrészt pedig az állampolgári szabadság büntetőjogi garanciáját. Igazságos csak az a büntetés, amely egy korábban elkövetett rossznak, a bűncselekménynek a viszonzása. Ezt az elméleti tételt a törvénykönyvek a nulla poena sine lege, nulla poena sine crimine elvének tételezésével fejezik ki. A büntetés igazságosságának követelménye egyben tartalmazza a bűncselekmény bűnösségével és tárgyi súlyával arányos büntetés gondolatát is [...] az arányos büntetés követelménye szükségképpen bizonyos, a különös megelőzés célkitűzése által diktált korrekciókkal, a tettarányos büntetés követelményét jelenti.”

Ami a büntetés jogalapját illeti, Horváth Tibor megfogalmazása szerint a büntetés szükségességét „csak a társadalom védelmének igénye és a jogrend fenntartása indokolhatja”. A „jogalap” kérdését illetően Horváth Tibor úgy vélte, hogy ennek a problematikának egy része áttolódott az „államelmélet és az államtanok körébe.” Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásával a magyar Alkotmánybíróság ítélezési gyakorlata visszatérően szembesült.

Kiemelést érdemel a büntetési célok felfogásában Horváth Tibornak az a tétele, amely rámutat a büntetési célok hangsúlyváltozásaira, a büntetés hatásmechanizmusában az absztrakt büntetési tétel, a bíró által kiszabott büntetés és a büntetés végrehajtása kapcsán.

Horváth Tibor büntetéstani munkásságának meghatározó eleme a *halálbüntetés eltörlése* érdekében kifejtett állhatatos küzdelme. A halálbüntetés vitatása hosszú időn át tabunak számított, ami összefüggött azzal, hogy ezt a büntetést a szocialista állam a politikai megtorlás eszközeként alkalmazta, ezért a halálbüntetés megkérdőjelezése egyben a politikai megtorlás jogosságának a megkérdőjelezését is jelentette. „Jól emlékszem arra – írta Györgyi Kálmán –, hogy még 1984-ben is komoly megütközést váltott ki az az ötlet, hogy a Magyar Jogász Szövetség tudományos vitát hirdessen a halálbüntetésről.”

A halálbüntetéssel kapcsolatos „hivatalos” álláspontot, amely a törvényjavaslatok miniszteri indokolásában fogalmazódott meg, sajátos tudathasadás jellemezte. Egyrészt hangoztatták, hogy a szocialista büntetőjog „elvileg”, „perspektivikusan”, „végső célként” a halálbüntetést ellenzi, annak eltörléséért „száll

síkra”, időszakonként eltérő indokolással mégis mindig a gyakorlati szükségességét tekintették döntőnek.

Horváth Tibor először 1971-ben tette fel a kérdést: „...vajon a halálbüntetés összegeztethető-e a szocialista igazságosság eszméjével, illetve, hogy a halálbüntetés természeténél fogva alkalmas-e büntetési rendszerünk célkitűzéseinek elérésére?” Néhány évvel később, 1975-ben a külföldi szabályozások és elméleti állásfoglalások kritikai áttekintése alapján már határozottan így írt: „A halálbüntetés békeidőben, kiegyensúlyozott társadalmi viszonyok között kriminálpolitikai szempontból célszerűtlen eszköz. A társadalom védelmét kielégítően biztosítja a hosszan tartó, adott esetben az életfogytiglan szabadságvesztés. Háború, illetve az állam biztonságát fenyegető veszély idején sajátos, csak erre a helyzetre irányadó büntetőjogi szabályozás érvényesülhet.” Ez a tétel tartalmában megegyezik az Európai Emberi Jogi Konvenció 6. sz. kiegészítő jegyzőkönyvében, illetve a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 2. sz. fakultatív jegyzőkönyvében megfogalmazott minimális követelménnyel.

Állásfoglalásának különböző írásaiban ismételten hangot adott. Vitaüléseken, nemzetközi fórumokon is fellépett, így a Magyar Jogász Szövetség 1984. évi nevezetes vitaülésén, majd 1989-ben, Freiburgban a német–magyar büntetőjogi kollokviumon.

Természetes volt számára, hogy részt vegyen a Halálbüntetést Ellenzők Ligájának megalakításában, amelynek elnöke lett. E minőségében intézte a Liga nevében az Alkotmánybírósághoz azt a petíciót, amely a halálbüntetést elrendelő törvények alkotmányellenességének utólagos kimondását kérte. A petíció az 1989. évi XXXI. törvénnyel módosított Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdésére hivatkozott, amely kimondja az élethez és az emberi méltósághoz való jogot, és tiltja a kínzást, a kegyetlen, embertelen és megalázó büntetést. „A Liga álláspontja szerint a hatályos büntető törvényeknek a halálbüntetéssel kapcsolatos rendelkezései ellentétben vannak az Alkotmány fent idézett rendelkezéseivel, sértik az emberi jogokat.”

Az indítványt a miskolci Bűnügyi Tudományok Tanszéke fejlődés papírján 1990. január 17-én nyújtotta be Horváth Tibor. Néhány héttel az Alkotmánybíróság döntésének meghozatala előtt látott napvilágot a Liga kiadásában Szemere Bertalan *A büntetésről s különösebben a halálbüntetésről* című halhatatlan munkájának második kiadása, 149 évvel az első után. Az ehhez írt bevezető tanulmányát Horváth Tibor a következő szavakkal zárta: „A második évezred küszöbén Szemere Bertalan érvelésével összhangban állítjuk: a halálbüntetés létjogosultságát semmi sem indokolja. Indokolt viszont közéletünk, mindennapi érintkezési viszonyaink »szelídítése«, amelynek – ha csak nagyon áttételesen is, de – eszköze lehet a büntetési rendszer humanizálása, ennek keretében pedig a halálbüntetés eltörlése.”

Az Alkotmánybíróság 1990. október 24-én hozott határozata kimondta: „Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a halálbüntetés alkotmányellenes”.

Egészen bizonyos, hogy ez a határozat nem volt előzmények nélküli, és kedvező társadalmi-politikai feltételeknek kellett közrehatniuk abban, hogy ez a határozat

megszülethessék. Mindez semmit sem von le Horváth Tibor professzor személyes érdeméből.

Horváth Tibor professzor tudósi életútjának méltatása mellett nem feledkezhetünk meg arról, hogy iskolateremtő egyéniségként is kiemelkedőt alkotott. Egy egyetem és karainak életében a kiemelkedő tudós egyéniségek kétségtelenül meghatározó szerepet töltenek be. Tudósi teljesítményük az oktatási intézmény tekintélyét és hírnevét, az intézmény vonzerejét jelentős mértékben, hosszú távon meghatározhatják. Nem szabad azonban megfeledezni arról, hogy egy felsőoktatási intézmény ezt a tekintélyt, hírnevet csak akkor birtokolhatja tartósan, ha tudós egyéniségei a méltó utánpótlás kinevelésére is kiemelt gondot fordítanak. Horváth Tibor professzor ebből a munkából is kivette a részét. Az Állam- és Jogtudományi Kar, valamint a Bűnügyi Tudományok Tanszékének megalapításakor az akkori Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem komoly anyagi forrásokat tudott mozgósítani, hogy az ideérkező fiatal oktatók egzisztenciájukat megalapozzák. Ennek eredményeként az 1980-as évek elején a legfiatalabb korösszetételű tehetséges oktatókból álló jogi kar kezdte meg működését Miskolcon. Horváth Tibor professzor vezetésével ekkor kezdték el oktatói, kutatói munkájukat a megemlékezés írói mellett Lévay Miklós, majd Róth Erika, Váradi Erika, Csonka Péter, Gula József, Sántha Ferenc. A Tanszék, majd az Intézet légköre, Horváth Tibor egyénisége lehetővé tette az oktatói-kutatói tehetség akadálymentes kibontakozását. Soha nem telepedett rá munkatársaira. Segítette és ösztönözte őket. Segítsége, ösztönző ereje komoly inspirációt jelentett a tudományos munkában. A közös gondolkodás, a vezetésével folytatott kutatási programok határozottan markáns kontúrt adtak az itt folyó magas szintű tudományos munkának, amit a bűnügyi tudományok kutatói közössége egy idő után Miskolci Iskola néven azonosított és ismert el. Ennek a következetes, kitartó munkának az eredménye, hogy napjainkban a Bűnügyi Tudományok Intézetében dolgozó oktatók ötven százaléka (még több, ha tekintetbe vesszük, hogy Lévay Miklós is Miskolcon nyerte el az egyetemi tanári címet), öt fő egyetemi professzor, három fő egyetemi docens, egy egyetemi adjunktus és egy fő tudományos segédmunkatárs. Ez pedig arányait tekintve a legjobb a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, de talán az összes jogi kart tekintve is. Ezt az eredményt látva talán Horváth Tibor professzor is elégedetten csettintene.

JACSÓ JUDIT

1977. szeptember 3-án születtem Miskolcon, de valójában szülővárosomnak Mezőkövesdet tekintem, hiszen egész gyermekkoromat ott töltöttem. Bátyámmal és nővéremmel sok szeretetet és bátorítást kaptunk otthonról. Pénzügyi területen dolgozó édesanyánk és kisiparos édesapánk mindent megtettek azért, hogy mindhárom gyermekük továbbtanuljon. Szárnyakat kaptunk tőlük, ami három különböző területre repített bennünket, de gyökereket is adtak, amihez mindig vissza tudunk térni. A bátyám Mezőkövesden állatorvosként dolgozik, a nővérem pedig Ausztriában gyógytornászként.

Nagy szeretettel gondolok vissza általános iskolás koromra. A Bárdos Lajos Zenei Általános Iskolába a matyó főváros legszebb részén, a „Hadason” keresztül vezetett utunk minden reggel, ahol ma már szinte „csak” műemlék épületek, akkor még lakott házak voltak. Sokat köszönhetek általános iskolás tanárainknak. A kórustalálkozók emléke mind a mai napig élénken él bennem. Megtanultuk, hogyan kell „csapatban” dolgozni. A német nyelvet már ekkor elkezdtem különórák keretében tanulni, pedig akkor még a szüleim nem sejtették, hogy milyen meghatározó szerepet fog betölteni ez az idegen nyelv a későbbi életemben.

1995-ben Mezőkövesden a Szent László Gimnáziumban érettségiztem. Pethő Mária osztályfőnököm lényeglátásra és alaposságra tanított bennünket, tanítási módszerei közül néhányat jómagam is alkalmazom. Német tagozatos diákként kiváló tanárainknak köszönhettem, hogy már második gimnazista koromban középfokú nyelvvizsgát tudtam szerezni. A humán érdeklődésem miatt döntöttem úgy, hogy a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karára adom be a felvételi jelentkezésemet. A megyeszékhely közelsége szülővárosomhoz és a Miskolci Jogi Kar jó híre egyértelművé tette számomra, hogy a legjobb döntést hozom. Az is megfordult azonban a fejemben, ha mégsem sikerülne „bejutni” a jogász szakra, akkor a tanári pályát választanám. Egyetemi pályafutásra legmerészebb álmaimban sem gondoltam, éppen ezért érzem most nagyon szerencsésnek magam, hiszen mindkét álom valóra válhatott, a tudományos munka mellett taníthatok.

Nagy volt az örömünk, amikor 1995-ben felvételt nyertem a Miskolci Jogi Kar jogász szak nappali tagozatára. Bátyám és nővérem akkor már mindketten egyetemre jártak, ezért számos jó tanácsot adtak. Az első persze az volt, hogy ki ne hagyjam a gölyatábort. Igazuk lett, életre szóló barátságok köttettek, és felejthetetlen élményt jelentett számomra az egyetem falai között töltött első hét. A második jó tanács az volt, hogy a vizsgák közül a legnehezebbel kell kezdeni, hiszen a vizsgaidőszak végére elfogy az ember ereje. Félve bár, de római jogból bejelentkeztem elővizsgára. Sokan ezt a tárgyat hagyják a vizsgaidőszak végére, de a bátorság meghozta gyümölcsét, és megszereztem életem első jelesét az egyetem falai között. A harmadik jó tanács pedig az volt, hogy mindenképpen vegyek részt a tudományos diákkörben, hiszen ez felkészítést is jelent az utolsó évben ránk váró kihívásra, a szakdolgozatírásra.

A büntetőjog iránti érdeklődésem már másodéves koromban kialakult, szerettem a büntetőjog-előadásokat, egyet sem hagytam volna ki. Az egyik előadás előtt került kihirdetésre egy győri szervezett bűnözésről szóló konferencián való részvétel

lehetősége, amelyre barátnőmmel együtt azonnal be is jelentkeztünk. Ennek apropóján kapcsolódtam be a Bűnügyi Tudományok Intézetén belül a Büntetőjogi Tudományos Diákkör munkájába. Első tudományos próbálkozásom témája a pénzmosás volt. Erről a bűncselekményről akkor még szinte alig lehetett hallani, bírói gyakorlata egyáltalán nem volt. Nagy elánnal vettem bele magamat a kutatómunkába. Ez az egyszeri ötlet később végigkísérte a pályámat, hiszen egy olyan témáról van szó, amely területen a büntetőjogi fellépést máig dinamikusan fejlődés jellemezi. 1998-ban *A szervezett bűnözés és büntetőjog* c. győri konferencián a *Szervezett bűnözés – szervezett pénzmosás* c. dolgozattal III. helyezést értem el. Lévay Miklós tanszékvezető professzor úr konzulensként segítette a dolgozat továbbfejlesztését. 1999-ben *A pénzmosás* c. munkámért a XXIV. OTDK Állam- és Jogtudományi szekciójának Modern büntetőjog alszekciójában a B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara különdíját kaptam. A bizottság elnöke az akkori legfőbb ügyész úr volt, Dr. Györgyi Kálmán, és noha helyezést nem értem el, de biztató szavai sokat jelentettek számomra.

A Miskolci Jogi Karra már akkor jellemző volt, hogy nemcsak a diákok, hanem a hallgatók és professzoraik között is kiváló volt a kapcsolat. Felejthetetlen élményt jelentettek a szakestélyek, amelyek a selmeci diákhagyományok ápolásának egyik legfontosabb részeként a közösség tagjainak összetartozását hivatottak kifejezni, és 2014-től az UNESCO világörökség részének számítanak. Az egyetemi évek gyorsan elrepültek. 2000-ben „summa cum laude” minősítésű diplomát szereztem, majd beadtam a felvételi jelentkezésemet a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolába.

2000-ben megkezdtem doktori tanulmányaimat a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola A magyar állam és jogrendszer, jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai jogfejlődési tendenciákra doktori programja keretében. Doktoranduszként az volt az egyik feladatunk, hogy az előadásokra elkísértük a professzorainkat, de emellett már önállóan is tartottunk büntetőjogi gyakorlatokat. Meghatározó és felejthetetlen pillanatokat szereztek számomra első tanköreim hallgatói.

A kutatási témám a pénzmosás európai uniós és tagállami szabályozása volt, amely nem nélkülözhetette a külföldi kutatómunkát. Doktori tanulmányaim első évében benyújtottam pályázatomat az Osztrák Magyar Akcióalapítványhoz (ÖAD). Nagy meglepetésemre rögtön az első próbálkozásom sikerrel járt, így 2001 márciusában négyhónapos kutatói ösztöndíjamat kezdhettem meg Grazban a Karl Franzens Egyetem Jogtudományi Karának Büntetőjogi Tanszékén, Prof. Dr. Peter J. Schick tanszékvezető úr meghívására. Nem volt könnyű több év kihagyást követően a német jogi szaknyelv megfelelő szintű elsajátítása, de a fáradhatatlan munkának meglett a gyümölcse. 2001-ben felvételt nyertem a Grazi Karl Franzens Egyetem jogtudományi doktori képzésére is, amelyet a miskolci doktori tanulmányaimmal párhuzamosan végeztem. 2001–2003 között a Bischof Johann Weber Alapítvány ösztöndíjasaként a pénzmosás elleni fellépés témakörében írtam meg német nyelven doktori értekezésemet, témavezetőm Univ. Prof. Dr. Peter J. Schick tanszékvezető úr

volt. A dolgozatom második opponense Univ. Prof. Dr. Gabriele Schmölzer professzor asszony volt.

2001–2003 között a Donau Egyetem posztgraduális európai jogi szakjogász képzésében is részt vettem Kremsben, az ott tanult ismeretek gazdagították a doktori értekezésemet. Az első év után, 2001-ben az Universitätslehrgang für Europarecht – Akademische Rechtsexpertin egyetemi képzést kiváló eredménnyel zártam. Ugyanabban az évben a disszertációm témájában benyújtott pályázatommal (*Bekämpfung der Geldwäsche*) elnyertem a Karl Franzens Egyetem Rudi-Roth-ösztöndíját, amellyel két hetet kutathattam Németországban a Max Planck Intézetben (Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht), amely a büntetőjog-tudománnyal foglalkozó kutatók egyik fellegrájának számít. Sok külföldi ösztöndíjossal barátkoztam össze, néhány kollégával mind a mai napig ápolom a szakmai és baráti kapcsolatot. Majd 2003-ban befejeztem az európai jogi LL.M. képzést is Kremsben. Ugyanebben az évben került sor a *Bekämpfung der Geldwäscherei in Europa unter besonderer Berücksichtigung des Geldwäschestrafrechts von Österreich, der Schweiz und Ungarn* című doktori értekezésem védésére a Grazi Egyetemen, amellyel a Dr. iur. akadémiai fokozatot szereztem meg, „summa cum laude” minősítéssel. Ezzel párhuzamosan abszolutóriumot szereztem a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában is. Többéves grazi tanulmányaim lezárásaként német nyelvből lettem az Österreichisches Sprachdiplom legmagasabb szintű vizsgáját (Diplom Wirtschaftssprache Deutsch, Niveau C2/Mastery). 2004-ben a Miskolci Egyetem Szenátusa a Karl Franzens Egyetem által kiállított oklevelet PhD-fokozatként honosította.

2003-tól egyetemi tanársegédi, 2006-tól egyetemi adjunktusi, majd 2009-től egyetemi docensi kinevezést kaptam a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Kriminológiai Intézeti Tanszékén. Elsősorban a büntetőjogi tárgyak oktatásában veszek részt az osztatlan jogász, illetve alapképzésben (igazságügyi igazgatási alapszakon). 2015-től Sántha Ferenc kollégámmal közösen a közigazgatási büntetőjog tárgyfelelősségével járó feladatokat is ellátjuk. Később bekapcsolódtam a szakirányú továbbképzésekben folyó oktatási tevékenységbe is. 2018-ban előkészítettem a compliance (megfelelési) szakjogász képzés akkreditációs anyagát, amelynek 2019-től szakfelelőse és oktatója is vagyok. Hazánkban elsőként a Miskolci Jogi Kar döntött e képzés indítása mellett.

Az ösztöndíjas kutatásaim eredményeit igyekeztem folyamatosan beépíteni az oktatásba. Fontosnak tartottam, hogy hozzájáruljak a joghallgatók német jogi szaknyelvi tudásának bővítéséhez. A Miskolci Jogi Kar hallgatóinak egyedülálló lehetősége van, hiszen tanulmányaikkal párhuzamosan részt vehetnek ingyenes angol vagy német jogi szakfordítói képzésben is. Több szakfordító hallgató is részt vett a német nyelvű kurzusaimon. 2004-től minden szemeszterben meghirdetem a *Bekämpfung der Geldwäsche in der Europäischen Union* c. német nyelvű szabadon választható tárgyat, majd később további szv. tárgyak tematikáját is kidolgoztam. 2004-ben szakmai kirándulást szerveztem a német speckolos hallgatóknak a Grazi Egyetemen, amely mindannyiunk számára nagy élményt jelentett.

Mindig örömmel látom el az oktatott tárgyakhoz kapcsolódóan évfolyamdolgozatok, szakdolgozatok, TDK-dolgozatok konzulensi feladatait, ezáltal igyekszem részt vállalni a tudományos utánpótlás nevelésében is. A hallgatók tehetséggondozását mind a tudományos, mind pedig szaknyelvi területen elkötelezetten végzem. A Bünyügi Tudományok Intézetében 10 alkalommal szerveztünk német nyelvű TDK-ülést, ahol a miskolci joghallgatók és Erasmus-ösztöndíjas hallgatók tartottak előadásokat.

2004–2011 között óraadó voltam az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának Erasmus-programja keretében, illetve a PPKE Jog- és Államtudományi Karának Büntetőjogi Tanszékén német és magyar nyelvű szabadon választható tárgyakat hirdettem meg a pénzmosás elleni fellépés témakörében. A külföldi hallgatók minden szemeszterben lelkesen vettek részt a miskolci szakmai programon, a fent említett TDK-üléseken. A találkozók nagy élményt jelentettek a hallgatóknak, hiszen a szakmai munkát követően a vendéghallgatóknak szervezett kulturális program keretében nemcsak a Miskolci Egyetemet mutattuk be, hanem Miskolc és környéke nevezetességeit is felkerestük. Az egyedülálló természeti környezetre, melyet a Bükk-hegység közelsége jelent, méltán lehetünk büszkéek, és mindez páratlan lehetőséget biztosít az itt tanuló diákoknak is. Nemhiába választották a Miskolci Egyetem campusát kétszer Magyarország legszebb campusának!

2006-ban ismét abban a szerencsében volt részem, hogy a Max Planck Intézet kutatói ösztöndíjasa lehettem 2 hónapig. A 2006/2007-es tanévben elnyertem az Oktatási Minisztérium Kiegészítő Posztdoktori Ösztöndíját; kutatási témám *A vagyoni jellegű szankciók szabályozásának múltja, jelene és jövője a magyar büntetőjogi szankciórendszerben (különös tekintettel a vagyonelkobzás szabályozására)* volt.

2007-ben jelent meg a Neuer Wissenschaftlicher Verlag gondozásában első, német nyelven írt monográfiám *Bekämpfung der Geldwäscherei in Europa unter besonderer Berücksichtigung des Geldwäschestrafrechts von Österreich, der Schweiz und Ungarn* címmel, amely a doktori disszertáció átdolgozott, kiegészített változata. A monográfia a *Schriftenreihe Sanktionanrecht in Europa* c. sorozat 5. köteteként jelent meg (a kötet szerkesztői: Dannecker, G. – Höpfel, F. – Schwarzenegger, Ch.).

Fontosnak tartottam, hogy a tudományos munka mellett gyakorlati tapasztalatot is szerezzek, ezért az egyetemi tanulmányok befejezését követően a Miskolci 10. Sz. Ügyvédi Irodában voltam ügyvédjelölt, Dr. Gula József ügyvéd úr mellett, aki egyben a kollégám is volt a Büntetőjogi Tanszéken. 2006-ban sikeres jogi szakvizsgát tettem, majd a B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara tagja lettem. 2012-től azonban szüneteltetem tevékenységemet, a fókuszban ettől kezdve a kutatómunka és az oktatás áll az életemben.

Prof. Dr. Szabó Miklós dékán úr felkérésére 2007–2012 között kari titkárként segítettam a Kar, illetve a Dékáni Hivatal munkáját. Ezen időszak alatt került sor a 25 éves, illetve 30 éves Jubileumi Tanévekre. A miskolci jogászképzés elmúlt évtizedeinek, a közös eredményeknek és sikereknek a Kar számos konferenciával, szakmai találkozóval, rendezvénnyel állított emléket. Az előkészületi munkákba a szervezőbizottság tagjaként Csemáné Dr. Váradi Erika dékánhelyettes asszony munkáját

segítve vehettem részt. Ezáltal megtapasztalhattam a konferenciaszervezés izgalma-
it és annak örömét egy-egy sikeres rendezvényt követően. Az ünnepi rendez-
vény sorozat egyik kiemelkedő eseménye volt a 2012. június 28. napján megrendezett
A civitate Miskolc ad astra című konferencia, amelyre a Kar a Miskolci Evangélikus
Jogakadémia (1919–1949) egykori tanárait invitálta meg, akik a jogászképzés kezde-
teire emlékeztek vissza előadásukban. Továbbá meghívást kaptak egykori diákok is,
akik az alma mater jó hírét szakmai életútjuk által tovább öregbítették. E rendez-
vény által megmutatkozott az is, hogy milyen sokirányú életpályához adhat kiváló
útravalót egy jogi diploma, és milyen sikereket érnek el a miskolci jogi diploma birto-
kában a nálunk végzett hallgatók.

Az oktatói munkám mellett a Miskolci Jogi Kar nemzetközi kapcsolatainak szé-
lesítésénél is aktívan közreműködhettem, így például Erasmus-kapcsolatok kiala-
kításánál külföldi jogi karokkal (Karl-Franz-Universität, Graz, Aristotle University,
Thessaloniki, Kultúr University, Istanbul, Messinai Egyetem), illetve új együttmű-
ködések kialakításánál nemzetközi szakmai szervezetekkel, egyetemekkel (Univer-
sität Heidelberg, Juristische Fakultät; Universität Linz; Wirtschaftsuniversität Wien;
Steinbeis Beratungszentrum Wirtschaftsmediation, Lipcse (Csemáné Váradi Erikával
közösén). 2011-ben a Kar együttműködési megállapodást írt alá a Bautzeni Városi
Bírósággal, amely alapján friss diplomás hallgatóinknak lehetősége nyílt az Európai
Bizottság által indított Egész életen át tartó tanulás program alprogramjaként mű-
ködő Leonardo da Vinci mobilitási ösztöndíjjal féléves bírósági szakmai gyakorlaton
való részvételre. Örömmel adtam ajánlást a programban részt vevő hallgatóknak,
akik nemcsak a nyelvtudásukat bővíthették a program által, hanem betekintést
nyerhettek a németországi bíróságok működésébe, és bírák mellé beosztva közvet-
len közelről tapasztalhatták meg az ítélezési tevékenységet.

Több rövidebb külföldi kutatói ösztöndíjat is elnyertem, így 2006-ban és 2009-ben
a Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht (Freiburg)
kéthónapos ösztöndíját. A svájci Straniak Stiftung kéthetes kutatói ösztöndíjával
a svájci büntetőjogi szankciórendszerről folytattam kutatást a Baseli Egyetem Jogi
Karán. Majd 2012-ben elnyertem az Alexander von Humboldt Alapítvány kutatói
ösztöndíját (Forschungstipendium für erfahrene Wissenschaftler), illetve 2014-ben
a Rückkehrstipendiumot, amellyel az adócsalás elleni fellépés tárgyában kutattam
a Heidelbergi Egyetemen, illetve a Max Planck Intézetben (Universität Heidelberg,
Institut für deutsches, europäisches und internationales Strafrecht und Strafpro-
zessrecht (Prof. Dr. Dr. hc. Gerhard Dannecker); Max Planck-Institut für auslän-
disches und internationales Strafrecht, Strafrechtliche Forschungsabteilung (Prof.
Dr. Dr. h.c. mult. Ulrich Sieber). A Humboldt-ösztöndíj tette lehetővé, hogy a habi-
litációhoz szükséges második monográfiámat előkészítő kutatásokat elvégezhes-
sem. A Dannecker professzor úr tanszékén tapasztalt inspiráló és támogató szakmai
közösség, a kollégákkal folytatott szakmai beszélgetések hozzájárultak a kutatási
célkitűzéseim eléréséhez. A Humboldt Alapítvány támogatásával 2018-ban jelent
meg az *Europäisierung des Steuerstrafrechts am Beispiel der gesetzlichen Regelungen in*

Deutschland, Österreich und Ungarn c. könyvem a Bíbor Kiadó gondozásában, amely a Humboldt-ösztöndíjas kutatásaim eredményeit tartalmazza.

2015-től a Heidelbergi Egyetem magyarországi „kutató” nagyköveteként (*Research Ambassador of University Heidelberg*) ápolhatom a Heidelbergi Egyetem Büntetőjogi Tanszékével és alumni szervezetével a kapcsolatot. 2020-ban a Heidelbergi Egyetem és a Miskolci Egyetem büntetőjogi tanszékei között intézeti együttműködési projekt vette kezdetét az Alexander von Humboldt Alapítvány támogatásával.

2016-tól az Igazságügyi Minisztérium kezdeményezésére létrehozott *Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok* kidolgozásánál is közreműködhettem. A program életre hívását követően szakmai kapcsolattartó vagyok a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán megvalósuló programoknál. A *Herbstakademie – Őszi Akadémia komplex nemzetközi szakmai program, tanulmánykötet megjelentetése és online folyóirat alapítása, illetve továbbműködtetése* c. oktatásfejlesztési és kutatási projektek (2016, 2017, 2018, 2019) keretében Csemáné Várad Erika kolléganőmmel számos szakmai rendezvényt szerveztünk. 2016-tól az Oktatásfejlesztési és Kutatási Központ vezetőjeként látom el az IM programok megvalósításával kapcsolatos koordinációs feladatokat. 2016-tól az *Alternatív Konfliktuskezelési és Vitarendezési Európai Szemle (AKV Európai Szemle)* c. folyóirat szerkesztőbizottságának titkáraként a szakfolyóirat szerkesztési munkájában is részt veszek, amely mellett több jogi folyóirat állandó jogi lektora is vagyok.

Rendszeresen tartok az Erasmus-program keretében vendégelőadásokat külföldi egyetemeken (Trieri Egyetem, Grazi Egyetem, Münsteri Egyetem, Nagyváradai Egyetem, Isztambuli Egyetem). Oktatói pályafutásom egyik legnagyobb kihívását jelentette, hogy 2016-ban Gerhard Dannecker professzor úrtól meghívást kaptam a Heidelbergi Egyetemre, ahol a 2016/17-es tanév első félévében a büntetőjogi tanszéken megbízott tanszékvezető voltam (*Lehrstuhlvetreterin, Lehrstuhl für Strafrecht und Strafprozessrecht unter besonderer Berücksichtigung europäischer und internationaler Bezüge*). Büntetőjogi tárgyakkól tantárgyi előadásokat, gyakorlatokat és szemináriumot tartottam. Noha a magyar büntetőjogi dogmatika több jogintézmény kapcsán is a német jog megoldását vette át, mégsem volt könnyű idegen nyelven tanítani a heidelbergi diákokat. Nagyon népszerű volt a hallgatók körében az a szakmai program, melyet a Miskolci Jogi Kar „jó gyakorlata” alapján hirdettem meg számukra. Kirándulást szerveztem a diákoknak a német Szövetségi Legfelsőbb Bíróságra (*Bundesgerichtshof, Karlsruhe*), illetve egy büntetés-végrehajtási intézetbe (*Justizvollzugsanstalt Darmstadt – Fritz-Bauer-Haus*). Nagy öröm volt számomra, hogy a félév végén történt evaluációs kérdőívek tanúsága szerint elégedettek voltak munkámmal. Mindez Dannecker professzor úr, illetve a Büntetőjogi Tanszék munkatársainak szakmai támogatása nélkül nem sikerülhetett volna. A heidelbergi tapasztalataimat a miskolci jogi karon folytatott oktatási tevékenységem során is kamatoztatni tudom.

A Miskolci Egyetem Egyetemi Habilitációs Bizottsága 2018. június 20. napán a Miskolci Egyetem habilitált doktorává (dr. habil.) nyilvánított az állam- és jogtudományok tudományágban. Magyar és német nyelvű tudományos kollokviumi előadásomat az adóbüntetőjog európaizálódásának alapkérdéseiről tartottam,

a tantárgyi előadásomat pedig a bűncselekmény elkövetői, a tettesség témakörében tartottam meg. Majd az egyetemi pályafutásom 20. évében 2020-ban átvehettem egyetemi tanári kinevezésemet.

Megtiszteltetést és egyben újabb kihívást jelentett számomra, hogy 2018 szeptemberétől Prof. Dr. Csák Csilla dékán asszony mellett a Kar fejlesztési és gazdasági dékánhelyettese lehetek. Kiemelt feladatkörömbe tartozik a minőségbiztosítással és beiskolázással kapcsolatos feladatok ellátása. A Kar a középiskolás diákoknak minden évben külön szervez beiskolázási programokat. A kari Minőségbiztosítási és Értékelő Bizottság elnökeként közreműködöm az oktatói munka hallgatói véleményezésére vonatkozó kérdőívek, a motivációs felmérések, valamint a DPR kérdőívek kiértékelésénél is.

2012-től a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola témavezetője vagyok; meghirdetett témakiírásom: *A tőke és a fizetések szabad mozgásának büntetőjogi védelme és a pénzmosás az Európai Unióban. A költségvetési csalás elleni büntetőjogi fellépés aktuális tendenciái Európában*, valamint 2015-től a Doktori Iskola keretében egy német nyelvű tárgy tárgyjegyzője és oktatója is vagyok. Témavezetett hallgatóm, dr. Udvarhelyi Bence, 2018-ban *Az uniós anyagi büntetőjog és alkotmányos alapjai a Lisszaboni Szerződés tükrében* c. értekezésével „summa cum laude” minősítésű doktori fokozatot szerzett, több közös publikációnk is megjelent.

Rendszeresen tartok tudományos előadásokat külföldön és belföldön egyaránt, ezek közül kiemelkedő a Karl Franzens Egyetem Jogi Karának konferenciája (Graz, 2010), az Isztambuli Egyetem által megrendezett jubileumi világkongresszus (Isztambul/Ankara, 2010), a Humboldt Alapítvány éves konferenciája (Berlin, 2013, Bonn, 2018), melyeken plenáris előadást tartottam.

Több egyéni kutatási projektet is sikeresen megvalósítottam, és számos hazai és nemzetközi projektben vettem részt szakmai felelősként, projektkoordinátorként vagy projektmunkatársként. 2011-ben a *3E-RJ-MODEL The 3E Model for a Restorative Justice Strategy in Europe* c. projekt keretében Prof. Dr. Görgényi Ilona tanszékvezető asszonnyal, a hazai kutatócsoport vezetőjével magyarországi országjelentést készítettünk. Nagy élmény volt számomra az első angol nyelvű uniós projektben való részvétel, amelynek keretében Athénban és Thessalonikiben is megrendezésre kerültek nemzetközi konferenciák. Ez volt életem első angol nyelvű projektje, amely által sokat tanulhattam. 2011–2012-ben a Tempus Közalapítvány Leonardo-programja által támogatásban részesített *Kultursensibles Konfliktmanagement Vermittlung von Kompetenzen zur Konfliktlösung zwischen Roma und Nicht-Roma* c. projekt keretében Csemáné Váradi Erika kolléganővel a miskolci jogi karon több szakmai programot és próbatréninget is szerveztünk, illetve számos külföldi konferencián vettünk részt közösen. 2013-ban a *SOLON research project – A cohesive model to counter economic crime and corruption in the public sector in Greece as an EU Member State* c. görög projektben, illetve 2019-től az adócsalás elleni fellépés tárgyában, a *PROTAX* uniós projektben vehetek részt külső szakértőként. Kiemelendő továbbá a 2018. január 1.–2019. július 31. között az Európai Bizottság (OLAF) támogatásával – hat uniós ország szakértőinek bevonásával – megvalósult *HERCULE III (2014–2020) 2. Law training*

and studies – *Criminal law protection of the financial interests of the EU – focusing on money laundering, tax fraud, corruption and on criminal compliance in the national legal systems with reference to cybercrime* (HUUNIMISKOLCPFI – 786253) c. kutatási és oktatási projekt, amelyet a miskolci jogi kar koordinált. Prof. Dr. Farkas Ákos projektvezető mellett projektkoordinátorként szerezhettem tapasztalatot uniós projektek megvalósításánál. A projekt nemzetközi nyitókonferenciája a miskolci jogi karon volt, a zárórendezvényét az Országos Bírósági Hivatallal közösen szerveztük az Igazságügyi Akadémián.

Az oktatói, kutatói munkámat a Miskolci Egyetem és szakmai szervezetek is több kitüntetéssel ismerték el. Öröm volt számomra, hogy 2011-ben a Magyar Tudományos Akadémia MAB Tudományos Díjában, illetve 2015-ben a Magyar Kriminológiai Társaság Vámbéry Rusztem-emlékérem II. fokozat kitüntetésében részesülhettem.

Talán felmerül az Olvasóban, hogy a két fő kutatási területem, így a pénzmosás és adócsalás elleni fellépésnek mely vetületeit vizsgáltam eddigi kutatói pályafutásom során, és milyen kapcsolódási pont van e két téma között. Az alábbiakban ebből szeretnék egy rövid ízelítőt adni.

A magyar Btk. rendelkezéseinek vizsgálatát követően az osztrák szabályozást, illetve a svájci Btk. rendelkezéseit vettem górcső alá, később pedig a német szabályozás speciális megoldásaival is foglalkoztam. Vizsgálódásomat nem szűkítettem le azonban a büntető jogi szabályozásra, hanem figyelemmel kísértem a büntetőjogon kívüli szabályok változását is. Kutatásaim során az európai uniós jogi keretek mindvégig középpontban álltak. Megfigyelhető volt továbbá ezen a területen az ún. soft law jellegű szabályozás meghatározó jelentősége, így ezeket is érintenem kellett. *Miért nem juthat nyugvópontra ezen a területen a jogalkotás?* E kérdésre a válasz a pénzmosásra jellemző flexibilitásban keresendő. A pénzmosás elkövetői a jogi szabályozás által lefedett szektorok helyett az illegális tevékenységből származó bevételeik legalizálására újabb és újabb ágazatokat, módszereket keresnek. Ahhoz, hogy a bűnüldöző hatóságok eredményesen tudják felvenni a harcot a pénzmosás elkövetőivel, a reformok nélkülözhetetlenek, amelyhez viszont elengedhetetlen az adott időszak pénzmosási módszereinek feltérképezése és tudományos vizsgálata. Mindezek alapján azt mondhatjuk, hogy a pénzmosás aktualitása örök érvényű, a jogi keretek változása és a jogalkalmazás során fellelhető hiányosságok indokolják a téma folyamatos napirenden tartását. A doktori disszertációt követő időszakban a dinamikusan fejlődő pénzmosás elleni joganyag újabb területeire fókuszáltam, így vizsgáltam az Európai Unió új pénzmosás elleni irányelveit és azok tagállami átültetése során felmerülő kérdéseket. Ennek eredményeit a 2007-ben publikált monográfiám-ba is beépítettem, amely mellett több cikkem is megjelent szakfolyóiratokban, valamint számos előadást tartottam hazai és nemzetközi konferenciákon.

Az érdeklődésem 2008-tól fordult a gazdasági bűncselekmények körének másik kiemelt bűncselekménye, az adócsalás (költségvetési csalás) felé, amelyhez inspirációt egyrészt a Nemo tenetur projektben (Universität Heidelberg) való részvétel, másrészt a Freiburgban a Max Planck Intézet könyvtárában a tőke szabad áramlásának

büntetőjogi védelme tárgyában végzett kutatómunka jelentette. Az első kutatásomban a *nemo tenetur alapelv* adózással összefüggő *bűncselekmények során felmerülő speciális kérdéseit* vizsgáltam. A bizonyítási teherrel összefüggő alapelv hazai szabályozásáról készítettem országjelentést. A Humboldt-kutatás egyik célja az adócsalás elleni *büntető anyagi jogi fellépés* vizsgálata volt az Európai Unió három tagállamában (Németország, Ausztria és Magyarország jogrendszerében), elsődlegesen jog-összehasonlító, dogmatikai elemző és interdiszciplináris kutatási módszer alkalmazásával. A munkánál kiindulási hipotézis volt, hogy az adócsalás ellen az Európai Unión belül komplex és összehangolt fellépés szükséges; ennek jogalapját és a büntető anyagi jogra vonatkozó körvonalait kívántam meghatározni munkám eredményeként. A nemzeti szabályok vizsgálatánál mindvégig azt tartottam szem előtt, hogy mely megoldást lehet uniós szinten is alkalmazni a harmonizált szabályozás alappilléreinek meghatározásánál. A kutatásaim eredményeit több magyar és idegen nyelvű publikációban összegeztem, illetve e témakörben jelent meg a második monográfiám. Mindemellett a bűnügyi tudományokon belül más részterületeket is érintettem kisebb kutatások keretében.

Húsz év telt el az oktatói-kutatói pályámon. Még most is pontosan emlékszem arra a napra, amikor Lévay Miklós tanszékvezető úr felajánlotta annak lehetőségét, hogy doktoranduszként a Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék munkájába kapcsolódjak be. Nagy dilemma volt számomra, hiszen a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Főügyészségen meghirdetett fogalmazói helyre is felvételt nyertem. Húsz év távlatából azt mondhatom, hogy a legjobb döntést hoztam meg akkor. A kutatói-oktatói pálya nem mindig könnyű, de egy-egy tudományos munka gyümölcse, a hallgatók „kopogása”, egy sikeres szakmai konferencia vagy projekt szervezése állandó örömforrást jelent életünkben.

Nagyon sokat köszönhetek a Miskolci Jogi Karnak, kiváló professzorainak, oktatóinak, kollégáimnak és nem utolsósorban a hallgatóknak, akik 2020-ban tiszteletbeli évfolyamtársukká választottak.

Szerencsésnek érzem magam, hogy ösztöndíjasként sok időt tölthettem el külföldi egyetemeken, kutatóhelyeken. Köszönöm a Kar vezetőinek, hogy erre lehetőséget adtak számomra. Mindenhol jól éreztem magam, könnyen beilleszkedtem, de mindig hazavágytam. Úgy éreztem, hogy a megszerzett tudást haza kell hoznom. A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara, a Bűnügyi Tudományok Intézete mindig „biztos gyökeret” jelentett, ami nagyon fontos volt számomra, és amiért köszönettel tartozom.

Köszönöm szüleimnek, hogy kitartó és becsületes munkára tanítottak, és mindazoknak, akik ebben az írásban ugyan nem kerültek név szerint megemléítésre, de segítették utamat. És köszönöm Istennek, hogy mindenhez erőt adott.

JAKAB NÓRA

Vallom, hogy a tanítás kegyelem. Büszke gyönyörűség. A taktaharkányi Apáczai Csere János Általános Iskola fennállásának hatvanadik évfordulója alkalmából megtiszteltetés volt számomra, hogy a Miskolci Egyetem képviselőjében köszöntőt mondhatam. Számomra a köszöntő megírása egy visszatekintés volt, számos gondolata, úgy érzem, az egyetemi tanárrá válásom történetének fontos mozaikdarabja.

Otthon az, ahova hazatérünk. Otthonom Taktaharkány, ahol 24 éves koromig éltem. S otthonom Miskolc és a Miskolci Egyetem is.

Engem az általános iskolához mélyebb kötelékek fűznek anyai nagymamám és édesanyám miatt. Itt kezdtem meg intézményi keretek között 1987-ben az örömet, sikert, fáradtságot és olykor áldozatot követelő tanulmányaimat. Középiszkolai tanulmányaimat Tokajban a Tokaji Ferenc Gimnáziumban folytattam hatosztályos gimnáziumban. Már 12 éves koromban, a gimnázium első évében tudtam, hogy jogra fogok jelentkezni 1999-ben. Az iskolai éveimet az érettségiig színes programok tették felejthetetlené: iskolai rendezvények, kórusal világtúrák, versek, versenyek. Kiváló évek voltak arra, hogy rutinos előadóvá váljak. Köszönöm tanáraimnak, akik buzdítottak és támogattak a szereplésekben. Az egyetemi évek nagyon eredményesen, sikeresen teltek: voltam tanulmányi emlékérmes és köztársasági ösztöndíjas az ajánlott tanterv teljesítésén túli rengeteg feladat elismeréseként, amelyet tudományos diákköri versenyeken helyben és országosan, perbeszédversenyeken, nyelvtanulással értem el. Sokat utaztam életemben, és mindig szerettem együtt élni más emberekkel. Életem egyik legmeghatározóbb élménye az volt, amikor egyetemi éveim alatt egy év halasztás mellett Nagy-Britanniában önkénteskedtem a skót határ mellett 10 hónapig. Hatalmas élmény volt a kiszakadás és az idegen nyelv megérzése. Festői környezetben olyan sokat kaptam a kinti közösségekben hitben, amely végigkísér egy életen át.

2005-ben végeztem az Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, ugyanabban az évben felvételt nyertem a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolába. 2008. augusztus 15-től tanársegédként kezdtem el együtt dolgozni azokkal az általam mélyen tisztelt kollégákkal, akik tanítottak. Oktatási és kutatási tevékenységemet mindvégig a Civilisztikai Tudományok Intézet Agrár- és Munkajogi Tanszékén fejtettem ki. A 2011. évben szereztem meg PhD-fokozatomat. *A cselekvőképesség elméleti háttere és munkajogi kérdései* c. PhD-értekezésemet polgári és munkajogi témában készítettem el. A disszertációm elkészítését a Deák Ferenc Pre-Doktori Ösztöndíj támogatta. A fokozatszerzést követően, 2012. június 1. és július 31. között a Max-Planck-Institut für Sozialrecht und Sozialpolitik Münchenben, Németországban adott – pályám során harmadszor – széles körű kutatási lehetőséget DAAD ösztöndíj keretében. Németország az egyetemi éveimet követően vált meghatározóvá szakmai fejlődésem szempontjából. Hónapokat töltöttem az Intézetben, inspiráló kutatói környezetben.

A 2012. évi Max Planck Intézetben végzett kutatás során a PhD-disszertáció első polgári jogi részét továbbfejlesztettem a német gondnokságra vonatkozó szabályok tüzetes átvizsgálásával, az időközben véglegessé vált Polgári Törvénykönyv

ismeretében, továbbá a fogyatékos személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményről rendelkezésre álló újabb szakirodalommal. Ezek a kutatások képezték a fokozatszerzést követő tudományos eredményeim egy részét, kifejezetten polgári jogi témában. Az átdolgozás után 2013-ban megjelent *A margón és azon túl – Az intellektuális és pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek cselekvőképességéről* c. monográfiám a Novotni Kiadó gondozásában Prof. Dr. Bíró György támogatásával.

Az értekezés megvédését követően ugyanakkor figyelmem a munkajog mint jogterület egészének változásai felé irányult, s ebben a tág kontextusban kezdtem el gondolkodni a munkavállalói minőség kérdéseiről. Ebben egyik szempont a fogyatékossgal élő ember munkavégzése volt. Így vette kezdetét egy újabb kutatás *A munkavállalói jogalanyiség munkajogi és szociális jogi kérdései* címmel. A kutatásaimat 2013-tól 16 hónap időtartamban Magyary Zoltán Posztdoktori Ösztöndíj támogatásával végeztem. Gondolkodásomra – saját hangom megtalálása mellett – nagy hatással van a mai napig Prof. Dr. Kiss György munkássága.

2014-ben jelent meg második monográfiám: *A munkavállalói jogalanyiség munkajogi és szociális jogi kérdései, különös tekintettel a megváltozott munkaképességű és fogyatékos személyekre*, a Bíbor Kiadó gondozásában. A jogalanyisággal összefüggő kutatással egyidőben létrehoztam *A munkavállalói jogalanyiség munkajogi és szociális jogi kérdései* elnevezésű kutatóműhelyt, amelybe az Állam- és Jogtudományi Kar Agrár- és Munkajogi Tanszéke munkajogi részén kapcsoltam be a hallgatói kutatási tevékenységet.

A habilitációmra 2017. május 16. napján került sor. Az annak alapját képező kutatásaimat segítették külföldi tanulmányútjaim: 2013. február 4–7. között Leidenben a Leiden Law of School könyvtárában kutattam és a Leiden Law of School-ban oktattam Erasmus Oktatói Mobilitás keretében, majd 2014. január 20–24. között Trierben az Institut für Arbeitsrecht und Arbeitsbeziehungen in der Europäischen Union könyvtárában mélyültem el a témában Campus Hungary ösztöndíj segítségével. 2014-ben elnyertem a Bolyai János Kutatási Ösztöndíjat 3 év időtartamra, amelyet 2016. január 1-től vettem igénybe Anna lányom születésére tekintettel („Édes Anna”). A kutatás eredményeképpen megírtam harmadik monográfiám *Európai és magyar munkajogi szabályozás a változó gazdasági viszonyok között, különös tekintettel a magyar munkajogi kodifikációra* címmel, mely 2018-ban a Bíbor Kiadó gondozásában jelent meg.

Nemes feladatom van: a tehetséggondozás. 2008 és 2020 között 25 fő TDK-hallgató témavezetését láttam el, ebből OTDK-n részt vett 5 fő, 2 fő különdíjat, 1 fő II. helyezést, 1 fő III. helyezést ért el. 2 fő a Miskolci Egyetem Esélyért Díját nyerte el. Szakdolgozóim száma 2008–2019 között a Neptun-rendszer szerint: 208 fő. A Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola törzstagjaként és témavezetőjeként meghirdetett kutatási témám: *A munkajog megújulása az európai és a magyar fejlődés tükrében, különös tekintettel a jogalanyiságra, munkaügyi kapcsolatokra és az új foglalkoztatási módszerekre*. Jelenleg egy fokozatot szerzett hallgatóm és egy nappali tagozatos témavezetett hallgatóm van. 2014-től a Miskolci Egyetem

Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola oktatója vagyok; angol nyelven meghirdetett tárgyam: *Current tendencies of labour law*.

Két önálló tankönyv szerzője, hat tankönyv társszerzője, ebből öt tankönyv szerkesztője vagyok. Magyar és idegen nyelvű PhD-eljárásban veszek részt titkárként, tagként és opponálóként. Kitüntetéseim közül kiemelem a MAB-ME Tudományos Díjat, amelyet a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából kaptam 2014-ben, továbbá a Pro Facultate Iurisprudentiae kitüntetést. 2013-ban Kiváló Konzulensi Oklevelet kaptam a Miskolci Egyetem Tudományos Diákköri Tanácsától.

Külföldi ösztöndíjaim és szakmai útjaim közül a második monográfiámat segítő útjaim mellett fontosnak tartom a 2011. december 15–16. közötti Academy of European Law Trier, „The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities” szemináriumon való részvételt Madridban; a 2010. szeptember 1–október 31. közötti ÖAD ösztöndíjat a Karl-Franzens-Universität Grazban. 2009. május 2.–május 6. között Leidenben, Hollandiában Erasmus oktatói mobilitás keretében oktattam.

Nemzetközi és hazai kutatási projektek közül kiemelem Az esélyegyenlőségtől a Taigetoszig? OTKA-kutatásban Senior kutatóként való részvételemet (kutatásvezető: Prof. Dr. Könczei György), továbbá A kiszolgáltatottabb fél helyzete a munkavégzési jogviszonyokban az európai és a magyar szabályozás tükrében NKFH pályázatban való részvételt (kutatásvezető: Dr. Kenderes György). Részt vettem a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCI. törvényhez tartozó kommentár elkészítésében. 2013-ban a Nemzetközi Visegrádi Alap Empower: összefogás a megváltozott munkaképességű munkavállalókért elnevezésű projektjében vettem részt. (A projekt vezetője: Dr. Kajtár Edit.) 2013-ban a Pro Cserehát Egyesület A szociális segély csökkentésének hatásai a vidéki Magyarországon – 2012 Pillangó Kutatásának egyik kutatója voltam.

Prof. Dr. Gyulavári Tamással, Dr. Bugarszki Zsolttal, Dr. Katona Vandával kutatási jelentést készítettem a Fundamental Rights Agency (FRA) Research Project on the Rights of People with Intellectual Disabilities And People with Mental Health Problems keretében. Prof. Dr. Szilágyi János Edével, Prof. Dr. Csák Csillával, Dr. Erdős Évával és Dr. Raisz Anikóval a CEDR számára nemzeti jelentések elkészítésében és prezentálásában működtem közre Luzernben, Edinburghben, Bukarestben.

PhD-kurzust tartottam a fogyatékoságtudomány jeles nemzetközi képviselőivel: Amita Dhandával, Gombos Gáborral *Legal Capacity – An International – Indian – Hungarian Comparison* címmel a Miskolci Egyetemen 2012 novemberében.

Mindezek mellett oktatói tevékenységemet kiemelkedően magas óraszámok jellemezték: kontaktóráim száma összesen 3174 a 2008–2019 közötti időszakban.

Legalább öt éve tárgyfelelőse vagyok az alábbi kurzusoknak a 2008/2009–2018/2019. tanévekben: Kollektív tárgyalások és megállapodások, A társadalombiztosítás nemzetközi kérdései, A társadalombiztosítás nemzetközi kérdései gyakorlat, A társadalombiztosítási alapok járulék- és folyószámla rendszer, Munkaügyi ellenőrzés, munkaegészségügy, munkabiztonság, A társadalombiztosítás ellenőrzési és jogorvoslati rendszere, Egyenlő bánásmód elvének követelményei, Egyenlő bánásmód

elvének követelményei gyakorlat, A társadalombiztosítás ellenőrzési és jogorvoslati rendszere gyakorlat.

Idegen nyelven is oktatok: Erasmus-hallgatóknak tartott kurzusaim: European Social Law, Equal Treatment I. és II. Disability Studies, Labour Law. Az európai és nemzetközi üzleti jog mesterképzésben, amelynek egyben szakfelelőse is vagyok, az International and European Labour and Social Law és a European Company Law tárgyakat jegyzem.

A mai napig egy nehéz hét után a péntek délutáni levelezős órán töltődöm fel leginkább. *A tanítás ad a legtöbbet.*

Kicsit úgy érzem magam, mint Illyés Gyula, amikor arról írt, hogy „A vidéki, aki a hazáról kezd beszélni, az előbb-utóbb a szülőföldre, a »szűkebb pátriára« lyukad ki: egy falura és legeslegvégül egy udvarra, onnan a konyhán át egy kétablakos szobára, amelyben anyja nyelvét megtanulta”. Abban a kétablakos szobában ugyanis ott volt anyai nagymamám, a generációkat írni, olvasni és számolni tanító Madarasi Lajosné, s édesanyám, Jakabné Madarasi Ilona, aki generációkat tanított Taktaharkányban német nyelvre és a történelem szeretetére. Engem és öcsémet mindketten tanítottak. Mindkettőjükre elevenen emlékszem.

Emlékeimben az él, hogy egy olyan általános iskolában tanultam harminc évvel ezelőtt, amelynek falát a nevelők tekintélye és tisztelete, aggodás, szeretet, gondoskodás s a jövődők bizakodó hite emelte föl. Mi, tanulók voltunk a fák, amelyeket nem azért ültetett valaki, hogy hasznukat lássa. Nem is azért, hogy önmagát mulattassa velük. Hanem azért, mert szépségre és jövődőre, békességre gondolt, és a lelke tele volt derűvel.

Biztos vagyok abban, hogy ebben az iskolában a nagymamám, édesanyám és a többi nevelő példáján keresztül tapasztaltam meg először, hogy mit jelent a hivatástudat, a felelősségvállalás, a szorgalom, a kitartás. Azt, hogy a pedagógus szívében, lelkében pedagógus, és sikerének titka az, ha a diákot szereti.

Ez az útravaló meghatározza egész eddigi szakmai életem. A Miskolci Egyetem munkajogász oktatójaként az elmúlt tizenhat évben munkámat a hallgató szeretete és tisztelete vezérelte. Viszonzásul már eddig is több ezer csillogó szempár igazolta vissza, hogy jó úton járok, és a tehetség gondozása, a leszakadó hallgató felkarolása az élet legnemesebb feladatai közé tartozik. Tanítottam számtalan tehetséges fiatal és idősebbet is, akik az Állam- és Jogtudományi Kar valamely alapképzési szakán vagy osztatlan jogászképzésében vettek részt.

2017-ben Prof. Dr. Torma András rektor úr megbízott bennem, és 2020. augusztus 1-ig a Miskolci Egyetem, s így az Észak-Magyarországi Régió szellemi tudásközpontja teljes oktatásfejlesztéséért s annak minőségéért voltam felelős rektorhelyettesként. Sokat köszönhetek Rektor Úrnak ezért az egyedülálló lehetőségért, amelynek keretében a Miskolci Egyetemet szolgáltam. Jelenleg a Miskolci Egyetemet fenntartó Universitas Miskolcinensis Alapítvány Kuratóriumának szakmai titkári feladatait látom el. Felelősségteljes munkáimban gyakran eszembe jut Márai Sándor következő gondolata: „Mindaz, amit a világ akarhat Tőled, alku és félmegoldás. Csak

az számít, amire Te szerződteél önmagaddal és a jellemeddel. Ebben a szerződésben nincs alku.” Amire én szerződtem, az az, amit a kétablakos szobában és az iskolában, iskoláimban láttam. Rektorhelyettesként és jelenleg a fenntartó képviselőként a felsőoktatás működését egy tágabb kontextusból figyelem, és munkámmal segítem a Miskolci Egyetemet abban, hogy folyamatai hatékonyak és eredményesek legyenek. Mert jobbá szeretném tenni az egyetemet. Erre szerződtem önmagammal és a jellememmel.

Egy felsőoktatási intézményben olyan oktatási modell működésében hiszek, amelynek középpontjában a hallgató áll. Hiszen egy felsőoktatási intézmény a fakat nem azért ülteti, hogy a hasznukat lássa: az intézmény szolgálja a várost, a megyét és a régiót. Szolgáltat. Az oktatás, a képzési program olyan tanulási háttértámogatással kell hogy megvalósuljon, amely elégedett hallgatók kibocsátását teszi lehetővé az elvárt tanulási eredmények kiszámíthatóságával, oktatói mentorálással, hallgatói tutorálással a hallgatóval és a munkaerőpiac szereplőivel való szerves együttműködésben.

Azt a munkát, amely általános iskolában elkezdődik, mi, egyetemi oktatók, tovább folytatjuk az oktatás legmagasabb szintjén: az egyetemen. Az egyetemi oktatás minőségéhez azonban sok olyan oktatóra van szükség, akik olyan példát láttak maguk előtt, mint jómagam.

Az úton sokat köszönhetek anyai nagymamámnak és nagyapámnak, Madarasi Lajosnak, édesanyámnak, édesapámnak, Jakab Dezsőnek és testvéremnek, Jakab Lajosnak. S nagyon hálás vagyok mestereimnek: Prof. Dr. Könczei Györgynek és Prof. Dr. Prugberger Tamásnak az emberségért és szaktudásért, amellyel vezettek.

JOBBÁGYI GÁBOR*

---

* Írta: Prugberger Tamás, professzor emeritus, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrár- és Munkajogi Tanszék.

Jobbágyi Gábor 1947-ben született Budapesten. Jogi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen kezdte meg és fejezte be. Alapos felkészültsége ellenére többszöri helyhiányra hivatkozással csak a harmadik felvételi vizsga után sikerült bejutnia az egyetemre. Hátráltatta őt ebben mindkét oldaláról szüleinek nemesi és híres tudósoktól, mint a Verebély és a Bokay családtól eredeztetett származása. Ezenkívül hátráltató tényező volt apjának – aki szintén jogi doktor volt, továbbá a magyar Nemzeti Bank tisztviselője és Ordass evangélikus püspöknek a kurátora egyben – az a tette, hogy a Nemzeti Banknál az evangélikus egyháznak letétbe helyezett nagyobb összegű pénztőkéjét az 1948-as kommunista fordulat előtt kiadta Ordass megkeresésére az egyháznak, és így a kommunista állam nem tudta rátenni a kezét erre az összegre. Ezt az új kommunista rendszer rossz néven vette Jobbágyi édesapjától, és állását felmondta. Évekig nem tudott elhelyezkedni. A család szinte nyomorgott, és egy kisipari termelőszövetkezet részére sálak készítéséből és eladásából élt, amit darabszámra fizettek ki igen alacsony áron. Később az apa el tudott helyezkedni egy ceglédi vállalatnál könyvelőként, ahová naponta utazott ki. E vállalat főkönyvelője a munkakörét nem ismerő káder volt, és Jobbágyi Gábor apja segített a könyvelésben. Így híre ment annak, hogy ért hozzá, és főkönyvelő-helyettesi beosztást kapott. A gyermek és a kamasz Jobbágyi Gábor mind az általános iskolában, mind a gimnáziumban érezte a tanárai részéről a származásából eredő politikai hátrányos megkülönböztetést, ami végigkísérte az egyetemi felvételi vizsgák ideje alatt is.

Jogi kari tanulmányait nemcsak kellő szorgalommal, hanem a jogi intézmények belső elméleti összefüggéseit és problémáit vizsgálva folytatta, aminek eredményeként sikerrel pályázott az Eörsi Gyula professzor polgári jogi diákkörébe, noha ő Világhy Miklós tanítványa volt. Világhy és Eörsi tudományos egyenisége és felfogása jelentősen eltért egymástól. Világhy erősen analitikus és dogmatikus volt, aki egy-egy jogintézményt mélyen boncolt, és a civilizisztika területén a germán jogrendszerben volt otthon. Fő kutatási területe a jogi személyiség, a tulajdon és a szellemi alkotások joga volt. Ezzel szemben Eörsi Gyula a jog-összehasonlítás területén volt kitűnő, és a civilizisztika szinte valamennyi területére kiterjesztette a komparatiztikát. Kezdetben ő is a tulajdonjoggal foglalkozott, de hamar áttért a kötelmi jog, a gazdasági szerződések és a kártérítési jog területének nemcsak jog-összehasonlító, hanem jogdogmatikai kutatására is. A két tudós szemlélete azonban merőben különbözött egymástól, amit Jobbágyi személyesen is megtapasztalt, amikor az Országos Tudományos Diákköri Konferenciára szánt jogi személyiségi előadását ismertette az Eörsi-szemináriumban. Eörsitől, aki kifejtette Jobbágyitól eltérő álláspontját, mégis elismerésben részesült, és ugyanígy az Eörsi nézetét követő joghallgatóktól pozitív kritikát kapott. Eörsi liberalizmusára és nagystílusújára jellemzően, Jobbágyinak szabad utat engedve, a dolgozat megmérettetésére került az OTDK országos konferencián, és komoly elismerésben részesült. A származásbeli hátrány azonban még ez után is egy darabig kísérte. Bár sikeresen abszolválta az államvizsgáit és védte meg doktori értekezését, amelybe bedolgozásra került az OTDK országos konferencián tartott előadása is, nem tudott tanársegédként bent maradni az ELTE

jogi karán, annak ellenére, hogy OTDK-előadása és annak írásban is leadott anyaga a polgári jog oktatói és kutatói körében még sokáig pozitív módon emlékezetes volt. Ezért az ügyvédi-jogtanácsosi vizsgája sikeres letétele után ügyvédi gyakorlatot folytatott Tatabányán, majd jogtanácsosként helyezkedett el a Kőbányai Söripari Vállalatnál.

Itt érte a hír, hogy egy negyedik jogi kar alapítására kerül sor a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen először intézeti formában elindítva, amelynek dékáni feladatokat ellátó intézeti igazgatójának a kultuszminiszter Dr. Kratochvil Ferenc egyetemi docenst, az ELTE Jogi karának főtitkárát és büntető eljárásjog tanárát nevezte ki. Jobbágyi Gábor mihamarabb erről tudomást szerzett, azonnal jelentkezett Kratochwill Ferencnél, aki az intézet megszervezését végezte. Kratochwill még emlékezett az ELTE Jogi Karának kiváló diákjára és az OTDK-án kiváló szereplésére. Ezért méltányolva ezt, valamint az egy évtizedes, főleg civilisztikai tárgyú ügyekben folytatott joggyakorlatát, egyetemi adjunktusként vette át a söripari vállalatától, aki a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem szerveződő Állam-, és Jogtudományi Intézetében 1982. január másodikával alapító oktatóként lépett munkába. Az Intézet szervezeti keretén belül a Novotni Zoltán által vezetett civilisztikai tanszékre lett kívánságának megfelelően beosztva. E tanszéken belül akkor Hegedűs István a munka- és az agrárjog, Vörös Imre a nemzetközi magánjog, Gáspárdy László pedig a polgári eljárásjog tantárgy felelőse lett. Gáspárdy László kivételével valamennyi tárgyvezető akkor még docens volt, mivel akkor még kandidátusi tudományos fokozattal rendelkeztek, és csak egyedül Gáspárdynak volt akadémiai doktori fokozata. Jobbágyi mint polgári jogász adjunktus Novotni Zoltán tanszékvezető egyetemi docenshez lett beosztva, aki a polgári jogi tárgy felelőse volt. A docensek közül ő szerzte meg elsőnek, 1985-ben az akadémiai fokozatot, majd a rá következően Hegedűs István. Vörös Imre akadémiai doktori védésére 1988-ban került sor. Erre az időre a tanszék valamennyi tárgyvezetője egyetemi tanárrá és tanszékvezetővé lépett elő, mivel időközben az egyetem állam- és jogtudományi intézete karrá alakult át, a tárgyvezetők pedig tanszékvezetővé váltak, mert tárgyaik tanszéki szervezeti keretek közé kerültek az újonnan létesült civilisztikai intézeten belül. A civilisztikai intézet igazgatója Novotni Zoltán lett, aki egyúttal rektorhelyettesi megbízatást kapott, majd 1990-ben a jogi kar dékánjává választották. Jobbágyi Gábor mint Novotni Zoltán közvetlen munkatársa nagy elánnal és szorgalommal vetette be magát az oktatói és a tudományos munkába, valamint a kar fejlesztésébe.

Burián Lászlónak segített az ELTE Jogi Kara egykori nemzetközi magánjogi professzora, Szászy István könyvtárának a kar részére történő megvásárlásában és abban, hogy az özvegy által a Kar rendelkezésére bocsátott vételárból a tehetséges joghallgatók támogatására létesítendő Szászy István Alapítvány minél előbb nyilvánvartartásba vételre kerüljön, és működését megkezdhesse. Részben ezen a téren kifejtett tevékenysége, részben pedig amiatt, hogy számos színvonalas polgári jogi diákköri dolgozat megalkotásában és az országos tudományos diákköri konferenciákon előkelően rangsorolt díjazással szerepeltek tanítványai, 1986-ban az Oktatásügyi Minisztérium az Oktatásügy Kiváló Dolgozója cím adományozásával

tüntette ki. Oktatói és egyetemi könyvtárszervezői munkája a karra történt felvételének a pillanatától, azaz 1981-től kezdve beindult, és egymás után születtek meg színvonalas tudományos munkái a jogalanyiség, a személyiségi jog, a családi jog, az orvosi jog, valamint az élethez való jog körében.

Ebben az időszakban, pontosabban az Antall- és a Boross-kormány idején került sor a túl liberális magyar abortusztörvény kormányzati felülvizsgálatára egy szigorúbbal történő felcserélése érdekében. Ebben a munkában Jobbágyi Gábor a KDNP részéről kapott megbízás alapján nagy elánnal bekapcsolódott. Sorra jelentek meg a hatályos abortusztörvényt kritizáló tanulmányai, amelyekben a nyugat- és a kelet-európai államok hasonló jellegű törvényeivel összevetve mutatta ki, hogy a magyar abortusztörvény a legliberálisabb az európai kontinensen. Ekkor született meg és könyvalakban is megjelentetésre került a magyar abortusztörvényt az alkotmány- és emberjogi alapelvekkel, valamint a különböző országok tételes jogi normáival összehasonlító *de lege lata* és *de lege ferenda* jellegű átfogó elemzését tartalmazó monográfiája, *A méhmagzat életjoga: az abortuszlegalizáció konfliktusa*, amelyet a Pacem et Utero Egyesület adott ki 1994-ben. Mégpedig azt követően, hogy egy évvel korábban hatályba lépett az új abortusztörvény, az 1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről, amelyet e monográfiában szintén kritikával illetett. Jobbágyi Gábor már ekkor jól látta, hogy a liberális abortuszzabályozás nemcsak jogkérdés, hanem komoly társadalompolitikai kérdés is, amely igen negatív következményekkel járhat az emberi társadalom jövőjére nézve. E munkájával és a liberális művi vetélést kritizáló tanulmányaival egy évtizeddel megelőzte Pokol Béla nagy hatású *Európa végnapjai* c. művét, amelyet a balliberális média és társadalomtudomány éppen olyan heveséggel kritizált, mint Jobbágyinak ezt a könyvét, amelyet akadémiai doktori értekezésésként kívánt volna megvédeni, de a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Bizottsága már a habitusvizsgálat során elutasította a pályázatát, tagjai többségének balliberális beállítottsága miatt. Jobbágyi, látva a rendszerváltás fonákságait, az annak során megkötött elvtelen kompromisszumokat, a korábbi igen imponáló tiszta jogtani polgári jogi tudományos munkásságát jogszociológiai jellegűvé alakította át. Sőt, az 1956-os forradalomban átélt gyermekkori negatív élményei alapján, mint az ÁVH-s sortűzek, a szovjet katonai megszállás brutalitásai, a forradalom leverését követő véres megtorlások, kutatását a büntetőjog területére is kiterjesztette.

Novotni Zoltán, a jó nevű és progresszív jogtudós 1993-ban bekövetkezett halálával, majd Zlinszky János professzornak az újonnan alakult Pázmány Péter Katolikus Egyetem jogi karára való távozásával egyre inkább megfagyott körülötte a levegő. A dékáni székben a konzervatív liberális Novotni Zoltánt az inkább balos beállítottságú Kalas Tibor váltotta, közben pedig megindult a versengés a Novotni halálával megüresedett polgári jogi tanszék vezetéséért a két docens, az inkább kötelmi jogász Bíró György és az inkább kereskedelmi jogász Miskolczi-Bodnár Péter között. Az egymással igen jó baráti és kollegiális jogviszonyban álló Gáspárdy és Prugberger professzorok, kik közül az utóbbi Hegedűs István utódként vezette az agrár- és munkajogi tanszékét, megegyeztek egymással, hogy az intézetigazgatóságot a korábbi

igazgatóhelyettes Gáspárdy veszi át, helyettes pedig Prugberger lesz. Az intézet vezetése a polgári jogi tanszék kettéosztása mellett foglalt állást, miszerint Bíró legyen a polgári jogi tanszék, Miskolczi-Bodnár pedig a kereskedelmi jogi tanszék vezetője. Ugyanakkor méltányolni kellett Jobbágyi kérését is, hogy személyi jogi, családi és öröklési jogi oktatási profilja okán ne kerüljön a Bíró vezette polgári jogi tanszékre kettőjük között fennállt meglehetősen feszült viszony miatt. Minthogy kettőjük viszonyára erőteljesen igaz volt, amit Jobbágyi legújabb családtörténeti/életrajzi könyvében a kommunizmus magyarországi győzelmével, majd bukásával összefüggésben a győztesek és a vesztesek viszonyával jellemez, ezért az intézet vezetése akceptálta Jobbágyi kérését, hogy a korábbi nagyméretű tanszék három részre tagozódjon, és jöjjön létre egy személyiségi, család- és öröklési jogi tanszék is Jobbágyi Gábor vezetésével. Szakmailag ezt támogatta a budapesti társtanszék vezetője, Vékás Lajos akadémikus is. Úgy tűnt, hogy az egyetemi tanács is egyetért ezzel a koncepcióval. Sajnos ez a terv a gondos előkészítés ellenére nem valósulhatott meg.

Komoly csalódást váltott ki Jobbágyiban e terv meghíúsulása, mivel ő volt a pályázók között a legrégebbi oktató a civilisztikán, és ő szerezte meg legelőször hármójuk közül a kandidátusi fokozatot. A kiábrándulást fokozta még az is, hogy a habilitációs eljárása sem indult zökkenőmentesen. A „betartások” ellenére mégiscsak sikerrel végződött, a jelölt felkészültségén kívül sokban segített Gáspárdy professzor ügyes közreműködése, aki a bírálóbizottság elnökeként a bírálóbizottság többi tagjával egyetemben egyhangúan javasolta a kar társadalomtudományi habilitációs bizottságának, hogy a habilitációs eljárás eredménye alapján pozitív javaslattal éljen az egyetemi tanácsnál, és Jobbágyi Gábort habilitált doktorrá avassa. A bíráló bizottság egyhangú pozitív döntése ellenére, a habilitált doktorrá avatásról szóló, a társadalomtudományi habilitációs bizottság előtti pozitív döntés meghozatala eljárási hibák és a szavazati jogosultak távolmaradása miatt többször meghíúsult. Jobbágyi Gábor fellebbezése alapján, a bizottság elfogultsága miatt a pozitív döntést végül a műszaki tudományos habilitációs bizottság hozta meg. Ezzel pozitív módon dőlt el Jobbágyi habilitált doktorrá történő minősítése, és azonnal megindult egyetemi tanárrá való kinevezésének a folyamata. Egyetemi tanári kinevezését 1997-ben kapta meg. Az ezredfordulóig volt Jobbágyi Gábor aktív egyetemi tanár Miskolcon. 2000-ben Zlinszky János, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem jogi kari dékánja felkérte Jobbágyit a néhány éve újraalapított jogi karon a polgári jogi tanszék megszervezésével és a megszervezést követően a tanszék vezetésével. Ezért Jobbágyi felfüggesztette a Miskolci Egyetem Jogi Karán a tényleges oktatói tevékenységét, és fizetés nélküli szabadságot vett ki, ami 2003-ig tartott. Ekkor meghívást kapott a győri Széchenyi István Egyetemtől, hogy másodállású professzorként a közgazdasági és jog karán a polgári jogot oktassa. Ekkor véglegesen távozott a Miskolci Egyetemről.

Jobbágyi Gábor tanári és tudósi működése öregbítette a miskolci jogi kar hírnevét. Mint vizsgáztató szigorú volt és igazságos. Témavezetése alól színvonalas diplomadolgozatnak is minősülő egyetemi jogi doktori értekezések és tudományos diákköri dolgozatok kerültek ki. Oktatói munkássága nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a miskolci jogi diploma országos viszonylatban is elismert lett. Mintegy

eddig negyvenéves színvonalas tudományos munkásságának több mint egyharmada a Miskolci Egyetem Jogi Karához kötődik. 1881 és 1997 közötti miskolci működésének az időszakában 42 tanulmánya jelent meg a művi vetélés, ill. az abortusz, a méhmagzat életjoga, az orvosi jog, az orvosi felelősség és kártérítés, a személyiség jog, valamint az 1956-os megtorlás fennálló felelősségéről, és ugyancsak részben e témaköröket tárgyalva 14 könyve és tanulmánykötetben publikált tanulmánya, valamint tankönyvi könyvrészlete. A négy tankönyv közül az egyikben több miskolci szerzőtárssal a kötelmi jog különös részét tartalmazó szerződések egy részét dolgozza fel. Ez a könyv a Tankönyvkiadó gondozásában jelent először 1988-ban, és országosan használatba került (Novotni Zoltán (szerk): *Magyar polgári jog: kötelmi jog, különös rész*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988). Eredetileg az ország északi régiójában használatos tankönyvnek készült az ugyancsak szerzőtárssal, Heinerné Barzó Tímeával megírt tankönyve, amely szintén túllépett az észak-magyarországi régió határain. Ez utóbbi tankönyveket a Novotni Kiadó jelentette meg Miskolcon. Az orvosjogi monográfiáján kívül, ami már a Pázmány jogi karának a terméke (*Az orvosi kezelési szerződés*. Szent István Társulat, Budapest, 2014), másik jelentős és maradandó alkotása *A méhmagzat életjoga* c. könyve, amely két kiadást is megélt (1994 és 1998), illetve e témakörben született egy későbbi monográfiája is: *Az élet joga: Abortusz, eutanázia, művi megtermékenyítés* (Szent István Társulat, Budapest, 2004). 1994-től egyre több újságcikket írt, interjút adott, illetve előadást tartott az 1956-os megtorlásokról, a megtorlók bírósági felmentéséről szóló perekről és a művi vetélésből fakadó népesség csökkenésről, ami sok akkori „reálszocialista” beállítottságú jogi kari, közgazdász és műszaki kollegának nem tetszett. Ez vezetett Jobbágyi meg nem érdemelt fokozatos elszigetelődéséhez Miskolcon, és választotta emiatt, hogy visszatér Budapestre és az ország észak-nyugati vidékére oktatni, ahonnan ősei származtak.

KALAS TIBOR*

1942–2019

---

* Írta: Torma András egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Közigazgatási Jogi Tanszék, a Miskolci Egyetem rektora.

„Aki 20 évesen nem szép, 30. évében nem erős, 40 évesként nem okos, 50 évesként nem gazdag, annak már nincs reménye” – írja Luther, s gondoljuk végig: mennyire igaz van! Mit tehetek ehhez hozzá én, Kalas professzor tanítványainak, munkahelyi beosztottjainak és barátainak egyike? Akinek a Miskolci Egyetemre kerülése időpontjától, 1984-től módjában állt megismerni Dr. Kalas Tibort: a munkahelyi Vezetőt, a Mestert és a Barátot. Talán csak ennyit: kár, hogy Luther nem folytatta az „50 évesként nem gazdag” kifejezés után az évek számolását és a jelzők hozzáadását! Éppen ezért – kellő mértéktartással és illő szerénységgel – én folytatom helyette: „...60 évesként nem bölcs, 70 évesként pedig nem segítőkész és alapos, annak már nincs reménye”.

Úgy gondolom, hogy e jelzők mind-mind kifejezik azt a majd' nyolcvan esztendő, és azon belül azt a negyvenéves egyetemi oktatói pályát, amelyet a miskolci egyetemi évek alatt Dr. Kalas Tibor befutott. Igen, az előbb szándékosan miskolci egyetemi évekről beszéltem, hiszen az Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyik „alapító atyjaként” 1981-től miskolci egyetemi oktató volt és maradt! Szorgalmas, precíz és kitartó munkával egyetemi oktatóként és vezetőként a legnagyobb magasságokba emelkedett. Igazi iskolateremtő személyiség lett. Még felsorolni sem könnyű elért pozícióit, tisztségeit, sikereit és elismeréseit! Megítélésem szerint tehát valóban rendkívüli, példamutató volt az a teljesítmény, amelyet a Professor Úr kifejtett!

Mindezeket azért bocsátottam előre, mert vallom, hogy Professor Dr. Kalas Tibor élete és munkássága bizonyíték a lutheri és az általam megfogalmazott gondolatokban rejlő mély igazságra. Igazolásként idézzük fel e valóban gazdag életút legfontosabb állomásait!

Kalas Tibor 1942. július 24-én született Miskolcon. Az általános iskola elvégzése után szülővárosának egyik patinás középiskolájában – a Kilián György Gimnáziumban – folytatta tanulmányait, és 1960-ban leérettségizett. Még ez évben sikeresen felvételizett Szegeden, a József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, így 1960 őszén megkezdhette egyetemi tanulmányait. A szervező- és kutatómunka nehézségeivel és szépségeivel már az egyetemi években megismerkedett. Joghallgatóként tagja volt a Tudományos Diákköri Mozgalomnak, dolgozatával országos helyezést ért el, titkára volt az ÁJK Közigazgatási Jogi Diákkörének, majd elnöke lett a Kar Diákköri Tanácsának. Egyetemi tanulmányait 1965-ben fejezte be „summa cum laude” minősítéssel. A szülőváros és a közjog iránti tisztelete, szeretete és elkötelezettsége visszavitte a pályakezdő jogászdoktort Miskolcra, ahol a III. Kerületi Tanács Igazgatási Osztályán lett csoportvezető, majd 1966-tól osztályvezető. A kutatói-szervezői képesség, illetve készség persze a munkahelyen is gyorsan a felszínre tört. Javaslatára és az általa kidolgozott módszerekkel 1969-ben sor került egy harmincnapos ún. munkamérésre a kerületi apparátusban. A felmérés eredményének ismertetése lett Dr. Kalas Tibor első tudományos előadása (ELTE ÁJK, 1970. március 27.) és első publikációja (*Állam és Igazgatás*, 1970. december). Az 1970-es év azonban már a felettes hatóságnál találja őt: Miskolc Városi Tanács VB Igazgatási Osztályán, ahol 1973-ig dolgozott csoportvezetőként. Időközben – egészen pontosan 1968-ban – felvételt nyert a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetemre, majd

1973-ban sikeresen be is fejezte azt. Ezzel Dr. Kalas Tibor okleveles közgazda diplomát is magáénak tudhatott.

A tudományos kutatómunka terén az 1973-as év hozta meg számára az áttörést. Ekkor nyert ugyanis felvételt a Magyar Tudományos Akadémia hároméves, nappali tagozatos aspirantúrájára, mégpedig a *Számítástechnika alkalmazása az államigazgatásban* című témakörben. Az aspiránsi tevékenység végzésének helyéül az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Államigazgatási Jogi Tanszékét jelölték ki számára, ami azzal járt együtt, hogy családjával Budapestre költözött, és ő lett az ELTE ÁJK Miskolci Tagozatán az *Államigazgatási jog* című tantárgy oktatója. Mint most utólag tudjuk: valójában ekkor indult a Professzor Úr egyetemi oktatói pályája, és ezen időponttól kezdve emelkedett lépésről lépésre az egyetemi ranglétrán – de erről majd később...

Az aspirantúra éve alatt született publikációk azt jelezték, hogy az egyetemi oktatómunka mellett az aspiráns jelentős kutatásokat is folytat, és komoly eredményeket ér el. Ennek mintegy betetőződését jelentette a kandidátusi disszertáció 1976-ban történt benyújtása, majd a következő évben történt megvédése. Az értekezés címe *Számítástechnika az államigazgatásban, különös tekintettel a helyi igazgatásban jelentkező szervezési kérdésekre* volt. Ez a munka képezte alapját a *Számítógép az államigazgatásban* című monográfiának (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979), amely úttörő szerepet játszott a vonatkozó magyar szakirodalomban, sőt napjainkban is a kérdéskör egyik alapmunkája.

Időközben persze a friss közjogtudós folyamatosan előrelépett az egyetemi hierarchiában, hiszen 1978-ban egyetemi adjunktus, 1980-ban (igen fiatalon, mindössze 38 évesen!) pedig vezető oktató, egyetemi docens lett az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán. 1981 azonban ismét meghatározó év a fiatal docens életében. Budapestről Miskolcra visszaköltözve, július 1-jei hatállyal az akkori Nehézipari Műszaki Egyetem Állam- és Jogtudományi Intézete Államtudományi Tanszékének vezetője lett, egyetemi docensi beosztásban. Ez azt jelenti, hogy a fiatal docens a később Karrá előlépett Állam- és Jogtudományi Intézet alapító atyáinak egyike, és mint ilyen, meghatározó formálója és alakítója lett nem csupán a szervezeti struktúrának, hanem az *Államigazgatási jog*, a *Bevezetés a szervezéstudományba*, valamint később a *Jogi informatika* című tantárgyaknak is.

1985-ben került sor az Állam- és Jogtudományi Intézet Karrá történő átszervezésére, majd ezt követően négy kari intézet kialakítására. Ezek egyikének – az Államtudományi Intézetnek – lett az igazgatója egészen 1997-ig, és maradt az Államigazgatási, majd Közigazgatási Jogi Tanszék vezetője 1995-ig. 1985-től kezdve fordult Dr. Kalas Tibor tudományos érdeklődése a társadalom állami irányításának vizsgálata, és ehhez kapcsolódva a közigazgatás helyi szerveinek információs munkája irányába. Az 1980-as évek végén a Magyarország északi régiójába tartozó négy megye – Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye – tanácsainak megbízása alapján, vezetésével munkateher-vizsgálatok lefolytatására került sor. Ennek alapján az általa vezetett kutatócsoport kidolgozta egy számítógépen alapuló városi információs rendszer elméleti modelljét, majd felhasználói kézikönyvét és

szoftverét. Ily módon bizonyítást nyert, hogy az általa kidolgozott, öt informatikai alapegységen (népesség, szervezetek, közművek, építmények, földrészek) nyugvó településirányítási modell a valóságban is működtethető, és működik is.

Dr. Kalas Tibor folyamatosan publikálta kutatási eredményeit. Ezek közül kiemelkednek a következő tanulmányok: *Modell és társadalomirányítás* (Állam és Igazgatás 1986. évi 6. szám), *Integrált információs rendszer a tanácsoknál* (Állam és Igazgatás 1988. évi 12. szám), *A társadalomirányítás kibernetikai modellje* (Publicaciones Juridica et Politica. Miskolc, Tomus IV. 1990). Ez utóbbi tanulmányban arra kereste a választ, hogy létezik-e vagy megoldható-e egyáltalán a társadalomirányítás körében a kibernetika által kidolgozott vezérlési mechanizmus. Ezen összefüggés is vezette arra a felismerésre őt, hogy az informatika oktatására a korábbiaknál sokkal nagyobb gondot kell fordítani a humán szférában. Erre figyelemmel – javaslatára – 1991-től új főkéllégiumként bevezetésre került az Állam- és Jogtudományi Karon a *Jogi informatika* című tantárgy.

Dr. Kalas Tibor 1993-ban érte el az egyetemi oktatói pálya csúcsát. Ekkor lett az Állam- és Jogtudományi Kar dékánja. Magas színvonalú és minden érdekelt elismerését kiváltó munkájának köszönhetően 1997. július 1-től újabb három évre a Kar dékánja maradt. Dékáni feladatainak ellátása közben, 1995-ben Dr. Kalas Tibor elsőként habilitált a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, és még ugyanabban az évben – alig ötvenévesen (!) – elérkezett az egyetemi ranglétra csúcsára: a köztársasági elnök úrtól egyetemi tanári kinevezést kapott!

Mint ismeretes, az 1989–1990. évi rendszerváltozás következtében gyökeresen átalakult Magyarország államszervezete és jogrendszere, így az *Államigazgatási jog* című tantárgy neve is megváltozott *Közigazgatási jog* megnevezésre. Az addig használt joganyag teljesen megváltozott, az egyetemi tankönyvek és jegyzetek elavulttá váltak, így a tananyag is gyökeres átalakításra szorult. Prof. Dr. Kalas Tibor közreműködésével – Magyarország másik három jogi kara társtanszékeivel együttműködve – 1992-ben kiadásra került egy *Ideiglenes közigazgatási jog* című egyetemi jegyzet, majd egy évvel később egy új *Közigazgatási jog I. és II.* című jegyzet. Ez utóbbi képezi egyébként napjainkban is alapját a miskolci jogi kar negyedik és ötödik szemeszterében a *Közigazgatási jog I. és II.* című tantárgyak oktatásának.

A későbbiek során Prof. Dr. Kalas Tibor komoly szerepet játszott a *Közigazgatási jog általános rész* című egyetemi tankönyv (Osiris Kiadó, Budapest 1998), valamint a *Közigazgatási jog III. Különös rész* és a *Közigazgatási jog IV. Európai közigazgatás* című egyetemi jegyzetek szerkezeti struktúrájának kialakításában és megírásában. A 2000 utáni években a Professzor által kidolgozott struktúrában írták meg a Tanszék oktatói az Állam- és Jogtudományi Kar Közigazgatási Jogi Tanszékére háruló – több mint tíz tantárgy – tananyagait a *Közigazgatási jog I., II., III., IV.*, a *Jogi informatika*, a *Közigazgatási szervezés és vezetés*, a *Közigazgatás-elmélet* és további jegyzetek formájában. A Professzor úr mindig különös jelentőséget tulajdonított annak, hogy ne csak magas színvonalú és közérthető előadásokat tartson, hanem a hallgatók tankönyv és/vagy jegyzet formájában is segítséget kapjanak tanulmányaikhoz.

Az 1990-es évek második fele és a 2000-es évek első évtizedei Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozása jegyében teltek el Kalas professzor oktatói-kutatói munkája tekintetében is. A csatlakozási felkészülés éveit és a csatlakozás következményeit természetesen jelentősen érintették a magyar jogrendszer legnagyobb, legösszetettebb és legszerteágazóbb jogágának, a közigazgatási jognak szinte valamennyi területét, amelyek közül a Professzor az Európai Unió jogrendszerének közjogi-közigazgatási jogi hatásait választotta ki és kutatta. Publikációi is döntően e kérdéskörben születtek, és lettek a *Közigazgatási jog IV. Európai közigazgatás* című egyetemi jegyzet egyik alkotó eleme. Csak két, mások által sokat hivatkozott publikációt emelek ki e körben: *A tagállamok közigazgatásának szerepe az európai jog végrehajtásában* (In: Facultas Nascitur (Szerk. Szabadfalvi J.), Bíbor Kiadó, Miskolc, 2001), továbbá *Az egyenlőség, jobbiztonság, jogos elvárás és az arányosság elvének tartalma és szerepe a jogharmonizációban* (In: Csatlakozás és jogközelítés. Az *acquis communautaire* adaptálása a magyar jog- és intézményrendszerbe. KJK. Kerszöv. Kiadó, Budapest, 2003).

A kutatói, tananyagfejlesztői és oktatásszervezői, valamint egyetemi vezetői munka mellett a Professzor úr komoly figyelmet fordított a Közigazgatási Jogi Tanszék tudományos utánpótlásának biztosítására is. Több mint egy tucat doktorjelölt tudományos vezetését látta el, és ezirányú tevékenységének köszönhetően több hallgatója tudományos fokozatot szerzett, majd épült be a Közigazgatási Jogi Tanszék oktató kollektívájába. E körben megemlíthető Dr. Nyitrai Péter egyetemi docens, aki tanszékvezető lett, Dr. Paulovics Anita egyetemi tanár, aki intézetigazgató lett, és Dr. Marton Emőke, aki egyéni ügyvéd lett. Sőt: a jelen írás szerzője is a Professzor Úr iránymutatásai alapján és az ő segítségével készítette el, majd védte meg kandidátusi értekezését 1992-ben, illetve 1993-ban!

Dr. Kalas Tibor tudományos tevékenységét és előmenetelét nagymértékben segítették hosszabb-rövidebb ideig tartó külföldi tanulmányútjai. Ezek közül a következő városok és egyetemeik emelhetők ki: Moszkva, Szófia, Leningrád, Salzburg, Zürich, Kassa, Pozsony, Köln, Graz, Toulouse, Strasbourg, Brüsszel és New York. A jelen életrajz szerzőjének megadta a jó Isten, hogy e rendkívül sikeres tanulmányutak többségére elkísérhette a Professzor Urat!

Befejezésül: jogászprofesszor lévén négy latin bölcsellett (kifejezéssel) igyekszem mintegy összegezni Prof. Dr. Kalas Tibor azon tulajdonságait, amelyeket jómagam megtapasztalhattam az elmúlt majd' negyven esztendőben, vagyis amióta a jelen életrajz szerzője is a Miskolci Egyetem Közigazgatási Jogi Tanszékének oktatója lett. Másként kifejezve: mit is jelent számomra az a korábban leírt félmondat, hogy Kalas Professzor valódi „iskolateremtő személyiség” volt. A következőt:

DABIT FRUCTUM SUUM IN TEMPORE SUO – „A maga idejében (minden) gyümölcsöt hoz.” Dr. Kalas Tibortól megtanulhatták tanítványai és kollégái a munka feltétlen szeretetét és tisztelőtét. Azt, hogy munka nélkül nincs siker, és a jól elvégzett munkának előbb vagy utóbb mindig meglesz az eredménye, hiszen „a maga idejében (minden) gyümölcsöt hoz”! Ehhez azonban szorosan kapcsolódik a következő bölcsélet:

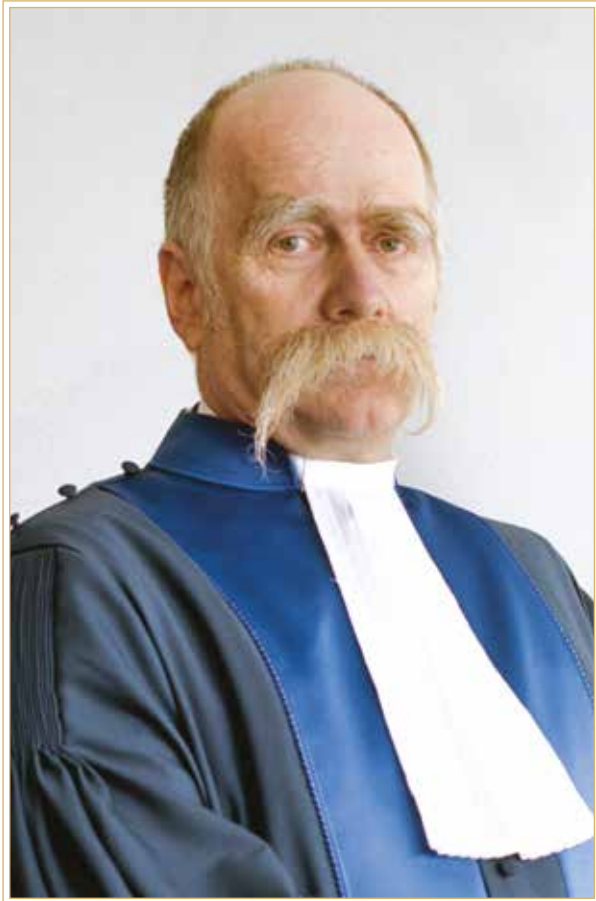
LABOR EST ETIAM IPSA VOLUPTAS – „A munka maga is gyönyör, ha azt szívesen végezzük.” Nem fér kétség ahhoz, hogy a Dr. Kalas Tibor egész életében, mindig szívesen dolgozott! Sőt: 70. életévének betöltése után, professzor emeritusként is támogatta, segítette a Közigazgatási Jogi Tanszék, az Államtudományi Intézet és a Deák Ferenc Jogtudományi Doktori Iskola munkáját. Mindig és kizárólag a Miskolci Egyetemen és a Miskolci Egyetemért! Ezzel (is) mintegy példát mutatva hallgatóinak és oktatótársainak.

NEMINI OBESSE – OMNIBUS PRODESSE – „Senkinek nem ártani, mindenkinek hasznára lenni.” A Miskolci Egyetemen eltöltött évek alatt a kollégák és a tanítványok megismerhették Kalas professzortól az emberi méltóság feltétel nélküli tiszteletét és a folyamatos segítőkészségét. Nem véletlen, hogy – mint arra korábban már utaltam – több tanítványa szerzett itt, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán tudományos fokozatot. Dr. Kalas Tibor élete során tehát iránymutatásként alkalmazta egyik, ha nem a legnagyobb közigazgatási jogtudós, Magyar Zoltán 1942-ben rögzített következő mondatát: „Nem az a professzor, akinek ilyen kinevezése van, hanem az, akinek tanítványai vannak!”

AGE QUOD AGIS – „Amit cselekszel, azt tedd rendesen.” A jogász és közgazdász végzettségű Dr. Kalas Tibor mindig pontosan és precízen látta el nem csekély számú vállalt feladatait. Ideértve a komoly nagyságrendű publikációk (tizenöt önálló kiadvány, mintegy hetven könyvfejezet és több mint száz tanulmány) elkészítését és a rendkívül széles tudományos-szakmai közéleti feladatait is – vagyis röviden: mindig precizitás, alaposág és pontosság jellemezte munkáját.

Tisztelt Olvasó! A fentiekben nagy vonalakban áttekintett, valóban töretlenül, szépen felfelé ívelő oktatói-kutatói-tudományos és egyetemi vezetői pályafutás nem valósulhatott volna meg, ha Prof. Dr. Kalas Tibor mögött nem áll kiegyensúlyozott, nyugodt és sikeres családi háttér. Ezt számára szülei, felesége, Marika, gyermeke, Tibor és két unokája biztosították. Ezzel is mintegy igazolva annak a széles körben ismert mondásnak az igazságát, amely szerint sikeres közélet nem képzelhető el és nem is valósítható meg sikeres magánélet nélkül! Professzor emeritus Dr. habil Kalas Tibor 2019-ben, 77 évesen követte szeretett feleségét a túlvilágra.

KOVÁCS PÉTER

Szegeden születtem 1959-ben, édesanyám angol, francia, német és orosz szakos nyelvtanár, édesapám ügyvéd volt. Szegeden végeztem tanulmányaimat, az idegen-nyelv-oktatásáról híres Ságvári Endre Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium francia tagozatán, majd a József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán.

Az akkor kötelező sorkatonai szolgálat első 12 hónapját letöltve, joghallgatóként kezdetben a jogtörténeti diákkörben, majd rövidesen a nemzetközi jogi diákkörben dolgoztam, kedves professzorom, Nagy Károly engedélyével már akkor is, amikor a nemzetközi jog tantárgyat az akkori, meglehetősen kötött tantervi rendszerben még fel sem vehettem. Szakdolgozatom a szükségállapotban és a polgárháborúkban is tiszteletben tartandó emberi jogi szabályokról szólt, és az 1983. évi OTDK-n az akkor még közös jogtörténeti és nemzetközi jogi szekcióban az egyik első helyezést kapta.

A *summa cum laude* diploma megszerzése után 1983/1984-ben a franciaországi Nancy egyetemének Centre Européen Universitaire nevű intézetében európai jogi tanulmányokat folytattam, és kaptam ott posztgraduális diplomát, az előírt vizsgák letétele és a szakdolgozat elkészítése után. Ennek témája az alapjogok védelme a közösségi jog rendszerében volt. Ezután Strasbourgban tanultam az Institut International des Droits de l'Homme tanfolyamán, ahol szintén vizsgáztam és diplomát kaptam. Ezt az Európa Tanács emberi jogi osztályán eltöltött háromhetes szakmai gyakorlat követte.

1984-ben tértem vissza Magyarországra, és megkezdtem tanársegédként a Miskolci Egyetemen az oktatómunkát. (A tanszékvezető ekkor Lamm Vanda volt.) 1986-ban elkészítettem a nancyi kutatásaimon alapuló, *Az alapjogok védelme a közösségi jog rendszerében* c. értekezést, amelyet a sorkatonai szolgálat hátramaradt részének letöltése után nyújtottam be és védtem meg 1987-ben, az akkor bevezetett *doctor universitatis* fokozat megszerzése érdekében. Ezután adjunktussá minősítettek át. Ekkor már alternatív tárgyként az emberi jogok nemzetközi védelmét, valamint az akkor még közösségi jognak nevezett európai jogot oktattam az érdeklődő hallgatóknak. Ebben az évben a hágai Nemzetközi Jogi Akadémia nyári tanfolyamán is részt vehettem.

A rendszerváltozás, mint közismert, számos egyetemi embert vont be a jogállamiság útjára lépni készülő, majd azon haladó új Magyarország alkotmányos, jogi, politikai struktúráinak kiépítésébe.

Európa tanácsi emberi jogi és kisebbségvédelmi kutatásaim miatt engem a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégiumába hívtak meg, ami Tabajdi Csaba miniszterhelyettes vezetésével a hazai kisebbségi politika reformjait és a határokon túli magyarsággal való intézményes kapcsolattartás jogi struktúráinak kialakítását készítette elő. Az 1990-es választások után pedig a Külügyminisztérium szolgálatába lépést ajánlották fel, amelyet elfogadtam, a Miskolci Egyetem pedig négyéves fizetés nélküli szabadságot engedélyezett.

1990–1994 között a Szávai János által vezetett párizsi nagykövetségen dolgoztam mint jogi kérdésekkel, magyarsággéppel és európai kapcsolatokkal foglalkozó

első titkár, de gyakran voltam Strasbourgban is, mivel az Európa Tanács égisze alatt akkor előkészítés alatt álló kisebbségvédelmi szerződések, a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának és a Nemzeti Kisebbségek Védelmének Európai Keretegyezményének szövegező bizottságában mint a magyar kormány egyik küldöttje vettem részt.

A négy év lejártával 1994-ben visszatértem a Miskolci Egyetemre, de emellett nemzetközi jogi tanácsadói megbízatást is kaptam a Miniszterelnöki Hivatalban a kisebbségi kérdésekkel foglalkozó államtitkártól, Tabajdi Csabától. Itt az említett európai tanácsi szerződések ratifikációs előmunkálataiban, a kétoldalú kisebbségvédelmi szerződések és bizonyos tárgyalások szakértői háttéranyagainak készítésében volt szerepem.

1996-ban az egykori *doctor universitatis* fokozatomat a jogszabályok nyújtotta lehetőséggel élve a Miskolc Egyetem Doktori Tanácsa PhD-fokozatnak minősítette át, és docenssé léptetett elő, majd 1997-ben az európai kisebbségvédelmi rendszer kibontakozásáról készített könyvemre alapuló habilitációs eljárást követően *dr. habil.* címmel ruházott fel. 1998-ban az egyetemi tanári oklevelet vehettem át. Ekkor Martonyi János miniszter meghívott a Külügyminisztériumba, az emberi jogi és kisebbségi jogi főosztály vezetésére. Onnan 1999-ben az időközben a nemzetközi jogi tanszék vezetésére kiírt pályázatot elnyerve visszatértem, de az ún. státustörvény európai tanácsi vitájában a magyar álláspontot magyarázó részletes, betervezett külügyminisztériumi anyagot Kardos Gábor (ELTE) kollégámmal még én készítettem.

A tanszéket 2005-ig vezettem, de a nemzetközi jog tantárgyi előadója maradtam 2009-ig, a Miskolci Egyetemről történt távozásomig.

Ez idő alatt nagy öröömre számos tehetséges kollégát tudtam témavezetőként segíteni PhD-fokozatának megszerzésében. Mivel 1997 óta Zlinszky János alapító dékán meghívására a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának nemzetközi közjogi tanszékét is vezettem, ott is több sikeres PhD-fokozat megszerzését segítettem. Hadd említsem meg az érintetteket név szerint: Petró Rita (ME 2000), Szabó Marcel (PPKE 2003), Horváth Krisztina (ME 2003), Sulyok Gábor (ME 2004), Pákozdy Csaba (ME 2006), Collot, Pierre-Alain (ME és Université de Nancy II, Franciaország 2006, társtémavezetőként), Rouillard, Louis-Philippe (PPKE 2009), Szemesi Sándor (ME 2009), Apreotesei, Alina (PPKE 2009), Kirs Eszter (ME 2009), Raisz Anikó (ME 2009), Ádány Tamás (PPKE 2011), Varga Réka (PPKE 2013, társtémavezetőként), Dvornycsenko Natália (PPKE 2017), Mikola Orsolya (PPKE 2018, társtémavezetőként), Papp Zoltán (PPKE 2019). A névsort végignézve találunk közöttük immár alkotmánybíró, közigazgatási államtitkár, nemzetközi hírű emberi jogi és hadijogi szakértőt, tanszékvezetőket, diplomátakat, európai uniós intézmények felelős munkatársait.

Miskolci pályafutásom idején Kalas Tibor professzor volt vezetőként az, aki az Államtudományi Intézet igazgatójaként, illetve dékánként segített az előrelépésekben, és örült sikereimnek.

Ekkor több olyan külföldi kollégát sikerült meghívnom, akik már akkor is a nemzetközi jog legismertebb professzorai voltak, mint Alain Pellet, az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottságának tagja, elnöke, Alexandre Charles Kiss, a bős-nagymarosi jogvita magyar szakértői delegációjának külföldi tagja. Az előadók közül egykori strasbourgi tanárom, Dinah Shelton utóbb az Emberi Jogok Amerikai Bizottságának tagja, majd elnöke lett, Emmanuel Decaux az EBESZ melletti Európai Békéltető Bizottság és Választottbíróság bírói kamarájának ma az elnöke, Blaise Tchikaya pedig az Emberek és Népek Jogai Afrikai Bíróságának lett azóta a tagja. Az európai jog legismertebb francia professzorai közül Jean Charpentier és Jean-Denis Mouton vendégoktatói előadását is megszerveztem. 1995-ben az Université Paris X nemzetközi jogászai és a hazai kollégák részvételével a küszöbön álló európai uniós csatlakozásunk nemzetközi jogi kérdéseiről szerveztem konferenciát, amelynek előadásából készített kötet Párizsban jelent meg. Több külföldi idézettséget eredményezett a nemzetközi jog történetéről szervezett, magyar, francia és amerikai részvétellel megvalósult miskolci szimpózium anyagaiból kiadott kötet is.

Mivel a rendszerváltozás után a korábban készített tankönyvből kínossá, sőt gyakorlatilag lehetetlenné vált nemzetközi jogot tanulni és tanítani, 1997-ben a francia nyelvterület legsikeresebb tankönyvének, a *Nguyen Quoc Dinh (†) – Alain Pellet – Patrick Daillier: Droit international public* c. mű lefordításával, a szerzők engedélyével történő aktualizálásával és magyar vonatkozású részekkel történt kiegészítésével próbáltam a helyzeten segíteni. Ez itthon az Osiris Kiadó gondozásában két kiadást ért meg, majd 2006-ban látott napvilágot szintén az Osiris Kiadónál immár a saját, önálló tankönyvem, aminek aktualizált 2. kiadása 2011-ben, a 3. átdolgozott kiadás pedig 2016-ban jelent meg. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a Miskolci Egyetem mellett ez ma az előírt tankönyv Szegeden, Győrben, a Corvinuson, valamint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem bizonyos moduljaiban.

2011-ben kaptam meg az MTA doktora fokozatot, a nemzetközi bíróságok jogfejesztésének lehetőségeiről és korlátairól írott, 2010-ben könyvben is megjelent értekezésem alapján.

Vendégprofesszorként tanítottam Franciaország számos egyetemén (Montpellier, Nantes, Paris II, Paris XI, Lille), Németországban (Regensburg), Belgiumban (Leuveni Katolikus Egyetem) és Fulbright-ösztöndíjjal az Amerikai Egyesült Államokban (Denver). Tanítottam és egy kutatóprogramot vezettem a hágai Nemzetközi Jogi Akadémián is.

2005-ben választott meg az Országgyűlés alkotmánybíróvá, ez a megbízatásom 2014-ben járt le. Alkotmánybíróként az európai jogi és a nemzetközi jogi kötelezettségeknek a magyar alkotmányból is következő, az alkotmánybírói gyakorlattal összehangolható érvényesítését tartottam szem előtt, és lettem több ilyen szemléletű, ma is követett határozatnak előadó bírója.

2014 decemberében választottak meg a hágai Nemzetközi Büntetőbíróság tagjának, amely tisztség kilencéves mandátumot jelent. A gyakorlatilag állandó hollandiai távollét követelményére való tekintettel 2015-ben kutatóprofesszori státust

kaptam a PPKE-n, és ebbéli minőségben törekszem részt venni a tudományos életben és a PhD-képzésben.

Tagja vagyok a Société Française pour le Droit International és az International Law Association nemzetközi tudományos egyesületeknek.

Könyveim, megjelent tanulmányaim alapvetően az emberi jogok különböző vetületeivel foglalkoznak (emberi jogok európai védelme, kisebbségvédelem, humanitárius nemzetközi jog, alapjogvédelem az európai jogban és az alkotmányjogban), valamint a nemzetközi jog hazai jogrendszerbeli érvényesülésének problémáit, a nemzetközi bíróságok jogyakorlatát, a nemzetközi jog történetének vagy a magyar történelemnek a nemzetközi jog szempontjából is érdekes egyes kérdéseit érintik.

Visszatekintve azt hangsúlyoznom kell, hogy a saját munka mellett sok szempontból szerencsém is volt: olyanoktól tanulhattam Strasbourgban és Hágában, akik vagy már akkor nemzetközi bíróságok bírói voltak (Keba M'Baye), vagy később lettek azzá (Georges Abi-Saab, Raymond Ranjeva, Augusto Cançado Trindade). Nagyon sokat köszönhetek szakmai pályafutásom sikerében Alain Pellet, Dinah Shelton professzoroknak, valamint Herczegh Géza akadémikusnak, aki utóbb az államok közötti viták rendezésével foglalkozó hágai Nemzetközi Bíróság tagja lett. Nélkülük nem sikerült volna elérni azt, ami bevallva vagy bevallatlanul minden nemzetközi jogász álma: Hágában legyen nemzetközi bíró.

KRATOCHWILL FERENC*

1933–1993

---

* Írta: Róth Erika egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárás-
jogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék.

I. ÉLETRAJZ¹

■ Kratochwill Ferenc 1933. november 21-én született Budapesten Kratochwill Ferenc és Kornis Terézia gyermekeként. Édesapja az orosz fronton 1943-ban esett el, édesanyja is a háborús események áldozataként, Budapest ostromakor hunyt el. Nagymamája nevelte. A budapesti Eötvös József Gimnáziumban érettségizett, majd tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán folytatta, ahol 1956-ban vette át kitüntetéses diplomáját. Pályafutását a bírósági szervezetben kezdte, 1956. július 16-tól a Budapesti Közlekedési Bíróságon, 1957-től 1960-ig a Fővárosi Bíróságon volt bírósági fogalmazó, majd bírósági titkár. 1960 augusztusában nevezték ki bírónak a Pesti Központi Kerületi Bíróságra. A bíróságon büntető ügyszakban dolgozott, tanácsvezető bíróként közlekedési és élet elleni bűncselekményeket tárgyalt 1962-ig. Az egyetemi évek alatt és bírósági pályafutása során is kiemelkedő teljesítményt nyújtott, amelyért az egyetemen dékáni dicséretben, majd a bíróságon többször pénzjutalomban részesült.

A mindössze néhány évig tartó, de lelkiismeretesen, kiváló színvonalon végzett bírósági munka után 1962. november 1-től alma materében, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Büntető Eljárásjogi Tanszékén oktatott. A meghirdetett tanársegédi állásra ketten pályáztak. A pályázatok elbírálására kijelölt bizottság „a pályázók közül – egyetemi tanulmányai során elért eredménye és eddigi szakmai tevékenysége alapján”² őt tartotta alkalmasnak. A magával szemben támasztott magas elvárásra jellemző, hogy önéletrajzában ekkor még a következőt írta: „Nyelvtudásom nem kielégítő”.³ Ebben a rövid mondatban is tetten érhető az a szerénység, amelyet a későbbiek során is alapvető jellemvonásaként említenek. 1963-ban adjunktusi kinevezést kapott. Kandidátusi fokozatot 1972-ben szerzett, értekezésének – amelyet 1972. március 29-én védett meg – témája a tárgyalás előkészítése volt. Egyetemi munkája mellett 1970 és 1972 között félállásban a Művelődési Minisztérium Felsőoktatáspolitikai Főosztályán is dolgozott főelőadóként. 1972. szeptember 1-től a Rendőrtiszti Főiskolán – ugyancsak félállásban – oktatott.

1973-ban nevezték ki egyetemi docenssé. A Büntető Eljárásjogi Tanszék Kari Tanácshoz címzett ezzel kapcsolatos előterjesztésében a következőket olvashatjuk: „Kratochwill Ferenc lelkiismeretesen, jól tanít. A hallgatókkal jó kapcsolatot teremteni tudó, az oktatást-nevelést hivatásának tekintő oktató. Mind a gyakorlati foglalkozásokat, mind a Tudományos Diákkört színvonalasan vezeti. Az előadásai jól felépítettek, logikus szerkezetűek, fegyvelmezett, egzakt gondolkodásról

- 1 Az életrajzi adatok alapvető forrása: *Önéletrajz*. 1973. február 23. https://library.hungaricana.hu/hu/view/ELTE_ET_1972-1973_050-054/?query=Kratochwill%20Ferenc&pg=856&layout=s (2020. 02. 17.)
- 2 Jegyzőkönyv a pályázatok elbírálására kiküldött bizottság 1962. szeptember 24-én tartott üléséről. https://library.hungaricana.hu/hu/view/ELTE_AJTK_KARI_1962-1963/?query=Kratochwill%20Ferenc&pg=22&layout=s (2020. 02. 11.)
- 3 Önéletrajz. 1962. szeptember 14. https://library.hungaricana.hu/hu/view/ELTE_AJTK_KARI_1962-1963/?query=Kratochwill%20Ferenc&pg=26&layout=s (2020. 02. 11.)

tanúskodnak. Tudományos tevékenységében értékesíti gyakorlati ismereteit, ezekre alapítja az elméleti általánosításokat.”⁴

Francia nyelvből időközben középfokú nyelvvizsgát szerzett, és elvégezte a strasbourgi Összehasonlító Jogi Fakultás négy szemeszterét.

Az oktatás mellett 1974 és 1977 között az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának dékánhelyettese, 1977-től 1980-ig az egyetem főtitkára volt.

II. A MISKOLCI ÉVEK

■ 1980-ban következett be Kratochwill Ferenc életében az a fordulat, amely szerepét a Miskolci Jogi Kar létrejötté szempontjából meghatározta: az oktatásügyi miniszter miniszteri biztossá nevezte ki, feladatául a miskolci jogászképzés megszervezését tűzve ki. Bár az akkori Nehézipari Műszaki Egyetem a város és a megye vezetésével együtt támogatta az új képzés megindítását, Kratochwill Ferenc szerepe meghatározó volt – többek között – a leendő munkatársak kiválasztásában. Léway Miklós a következő szavakkal írt erről: „1980 és 1984 között szinte a nap 24 órájában egy jövőbeni sikeres miskolci Jogi Karért dolgozott, fáradhatatlanul. Szervezte a tanszékeket, oktatókat toborzott, gondoskodott arról, hogy a Miskolcon letelepülni készülő oktatók megismerjék leendő otthonukat és sokat tett a »műszakis« – »jogász« békés egymás mellett élés megteremtéséért.”⁵

Az 1980. március 1. napján indult szervezőmunka eredményeként nem egészen másfél év elteltével, 1981 szeptemberében megkezdte tanulmányait az akkor még Állam- és Jogtudományi Intézet első évfolyama. Kratochwill Ferenc ekkor már mint az intézet igazgatója folytatta a képzés fejlesztését, 1983. szeptember 1. napjától pedig már kari keretek között folyt az oktatás. A kar alapítása érdekében végzett munkájának megkoronázását jelentette, hogy a Kar első dékánja lett. E feladatát azonban csak rövid ideig láthatta el, mert 1984. november 1-jével a Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztálya főosztályvezető-helyettesének nevezték ki, majd főosztályvezető lett.

Oktatóként előadásai világosak, logikusan felépítettek, érdekesek voltak. A miskolci hallgatók közül – talán nem túlzás azt állítani, hogy – az első évfolyam állt a legszorosabb kapcsolatban vele. Nem csak azért, mert a kezdet kezdetén a szép emlékü E/1. kollégiumban (általában) békésen éltek együtt az igazgatói hivatal, a tanszékek és a hallgatók, hanem azért is, mert a műszaki egyetemi közösségbe való beilleszkedéstől

4 Dr. Kratochwill Ferenc egyetemi docensi pályázatának elbírálására kiküldött bizottság előterjesztése (ELTE ÁJK, 1973. március 8.) https://library.hungaricana.hu/hu/view/ELTE_ET_1972-1973_050-054/?query=Kratochwill%20Ferenc&pg=852&layout=s és https://library.hungaricana.hu/hu/view/ELTE_ET_1972-1973_050-054/?query=Kratochwill%20Ferenc&pg=853&layout=s (2020. 02. 17.)

5 LÉWAY Miklós: Dékáni előszó. Emlékezés Kratochwill Ferencre, a karalapítóra, in: FARKAS Ákos (szerk.): *Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933–1993) tiszteletére*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 10.

a karrá alakulásig vezető, néha rögös úton is együtt haladtak az oktatók, a nem oktató kollégák és a hallgatók. Kratochwill Ferenc szinte atyai szeretettel fordult a hallgatók felé, s a szimpátia kölcsönös volt. A kar munkatársai még évtizedekig emlegették, hogy a hallgatók szerenáddal búcsúztatták szeretett távozó dékánjukat.

Oktatói tevékenységét 1986-tól ismét az ELTE Büntető Eljárásjogi Tanszékén folytatta, amelynek 1987. szeptember 1-től 1990-ig vezetője is volt. A miskolci kollégák és hallgatók örömeire szerencsére jutott ideje arra, hogy a miskolci jogászképzésben is vállaljon feladatokat, a büntető eljárásjog oktatásában – igaz, már nem főállású oktatóként – részt vegyen. Emellett oktatott a Rendőrtiszti Főiskolán is, amelynek 1990 júliusától 1993-ban bekövetkezett haláláig főigazgatója volt.

Aktívan részt vett a szakmai tudományos közéletben, többek között tagja volt a Magyar Jogász Szövetségnek, a Magyar Jogász Egyletnek, 1990–1992 között a MJE Fővárosi Szervezetének elnökeként tevékenykedett.⁶

Az *Észak-Magyarország* c. napilapban megjelent gyászjelentésben a következő méltatást olvashattuk: „A jogi felsőoktatás, a modern rendőrtisztképzés és a jogtudomány kiemelkedő személyiségét gyászolja, akinek példamutató szerepe volt az egyetemi oktatás új formáinak kialakulásában, a büntető eljárásjog gyakorlati szellemű oktatásában. Szüntelenül békességre törekvő, szerény és szeretetteljes egyénisége örökké felejthetlenné teszi őt számunkra.”⁷ Máshol „a büntető eljárásjog egyik legsikeresebb hazai tudósaként” emlékeztek meg róla. Ugyanitt olvashattuk, hogy „[B]etegágyán még az új szellemű rendőrtisztképzés kidolgozásán fáradozott”,⁸ és bizonyára számos magánéleti jellegű terve is lett volna, amit már sajnálatosan korai halála miatt nem tudott megvalósítani. 1993. október 14-én hunyt el.

A miskolci jogászképzés megszervezéséért és az Állam- és Jogtudományi Intézet, majd Kar vezetőjeként végzett munkája elismeréseként „1984-ben Miskolc Városáért kitüntetésben részesült”.⁹ Ezenkívül még egyetemi főtítkárként Kiváló Munkáért miniszteri kitüntetést kapott, 1986-ban a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetését, 1993 januárjában a magyar kultúra napja alkalmából pedig Apáczai Csere János-díjat vehetett át.

III. TUDOMÁNYOS TEVÉKENYSÉGE

■ Kratochwill Ferenc az ELTE ÁJK Büntető Eljárásjogi Tanszékén, 1962-től kezdett tudományos munkával foglalkozni.

Fiatal oktatóként több vitaülésről írt beszámolót. Többek között a *Magyar Jog* 1965. év decemberi számában jelent meg egy rövid írása *Vitaülés dr. Horváth Tibor*

6 Nekrológ. *Magyar Jog*, 1993/12. 768.

7 *Észak-Magyarország*, 1993. október 27. 11.

8 *Új Magyarország*, 1993. október 29. 15.

9 DOBROSSY István – ESZENYI Miklós – ZAHUCZKY László: *Miskolci Életrajzi Lexikon*. B-A-Z Megyei Levéltárért Alapítvány; Miskolc Megyei Jogú Város, Miskolc, 2008. 134.

Az élet, testi épség, egészség büntetőjogi védelme *c. könyvéről* címmel. Akkor még biztosan nem sejtette, hogy az idősebb pályatárssal, akinek művéről elhangzott véleményeket beszámolójában a lehető legnagyobb pontossággal adta vissza, majd éppen Miskolcon egy új jogi kar indulása kapcsán fog együtt dolgozni, s hogy egymást váltják majd a dékáni székben.

Oktatói-kutatói pályája kezdetén még a büntetőeljárás több területét érintették publikációi, így foglalkozott az eljárás egyszerűsítésének, gyorsításának máig aktuális követelményével, a nyomozás egyes kérdéseivel. Írásaiban tetten érhető a bírósági munka során szerzett gyakorlati ismeretek, példák. Az általa vizsgált kérdések közös jellemzője, hogy bármelyik napjainkban is aktuális, tanulmányainak többsége akár ma is megjelenhetne, senki sem vitatná a leírtak időszerűségét, ha a tanulmányok megjelenésének idején nélkülözhetetlen szófordulatokat mellőzné a szerző.

Ilyen aktuális téma *a büntetőeljárás gyorsításának, egyszerűsítésének követelménye*, amelyről írva Kratochwill Ferenc a terjedelemhez mérten nagy alapossággal vette sorra a büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. tvr. egyes, az adott jogpolitikai célt szolgáló jogintézményeit.¹⁰

A halaszthatatlan nyomozási cselekményekre irányadó jogszabályi rendelkezéseket elemezve szerzőtársával azt mutatták be, hogy milyen nehézségekkel találkozhatja szembe magát a jogalkalmazó, ha a jogszabályok nem tesznek eleget a – mai szóhasználatlál élve – normavilágosság követelményeinek.¹¹ A rendszertani, történeti és nyelvtani értelmezés módszerét egyaránt segítségül hívva próbálták a kétértelműségeket eloszlatni, a helyes értelmezéshez útmutatót adni, és felhívták a figyelmet a tágabb és szűkebb értelemben vett halaszthatatlan nyomozási cselekmények különbségére.¹²

A nyomozó hatóság tagjainak kizárásáról szóló tanulmánya¹³ rámutatott az 1951. évi III. törvény azon hiányosságára, hogy a kizárást csak az ügyész, a bíróság tagjai és a szakértő vonatkozásában szabályozta, míg a nyomozó hatóság tagjainak kizárásáról csak a szélesebb nyilvánosság által nem ismert belső utasítások tartalmaztak rendelkezéseket. Ehhez képest jelentős előrelépésként értékelték a szerzők a büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. tvr. szabályait, amelyek már a nyomozó hatóság tagjának kizárására is kiterjednek, eleget téve ezzel a törvényesség követelményének, a magasabb, törvényi szintű szabályok beiktatásával. Csak érdekességgént jegyzem meg, hogy már e tanulmányban is találunk a sértett fogalmának törvényi szintű megfogalmazását hiányoló néhány mondatot.

Kratochwill Ferenc tudományos kutatómunkája során elsősorban a tárgyalás előkészítésével és a sértett eljárásjogi helyzetével kapcsolatos kérdésekkel foglalkozott. Kandidátusi disszertációjának címe *A tárgyalás bírói előkészítésének feladatai és*

10 KRATOCHWILL Ferenc: A büntetőeljárás gyorsítása és egyszerűsítése. *Magyar Jog*, 1964. január 9–16.

11 KRATOCHWILL Ferenc – PÓCZE Béla: A halaszthatatlan nyomozási cselekmények. *Belügyi Szemle* III. évf. 1965. 43–55.

12 KRATOCHWILL Ferenc – PÓCZE Béla: i. m. 51–52.

13 KRATOCHWILL Ferenc – RAJACIC György: A nyomozó hatóság tagjainak kizárása az eljárásból. *Belügyi Szemle* V. évf. 1967. 35–39.

rendszere volt, míg egy OTKA-kutatás keretében a sértett büntetőeljárásbeli helyzetét vizsgálta.

A tárgyalás előkészítésével és a sértett büntetőeljárásbeli szerepével kapcsolatos kutatásainak publikált eredményei magukon viselik az adott korszak tudományos életének jellegzetességeit: míg a korábban publikált írásokban szinte kizárólag a szocialista országok, ezen belül is a Szovjetunió és Csehszlovákia büntetőeljárás jogszabályaiból vett példákkal és ottani tudósok műveire történő hivatkozással találkozunk, addig a sértett szerepét már jelentős nyugat-európai szakirodalom feldolgozásával mutatta be. Kratochwill Ferenc szakmai kultúráját jól jelzi, hogy ha az akkoriban kötelezőnek számító, de írásaiban csekély számban előforduló szocialista jelzőket kihagyjuk, gondolatai, következtetései ma is helytállóak, modernek, érvelése meggyőző, írásainak felépítése logikus.

Kandidátusi értekezése sajnos nem jelent meg monográfia formájában, de az annak alapjául szolgáló kutatómunka részeredményeit tartalmazó tanulmányok a szélesebb közönség számára is hozzáférhetőek. Ezek sorába tartozik a tárgyalás bírói előkészítésének hazai történetét és aktuális kérdéseit feldolgozó írása.¹⁴ Ebben a tárgyalás előkészítésének szűrő szerepét hangsúlyozza, amelynek célja annak megakadályozása, hogy „kellő alappal nem rendelkező ügyekben az eljárás tovább haladjon”.¹⁵ Erre az ellenőrző munkára több okból is a bíróságot, mégpedig az ügyben az érdemi eljárást lefolytató bíróságot látta alkalmasnak. Többek között azért, mert „az előkészítő eljárás hibáit legkönnyebben az veszi észre, akinek az a munkáját megnehezíti, vagy eljárási helyzetét súlyosbítja. Az előkészítés tévedései leginkább a bíróság ítélkező munkáját akadályozzák.”¹⁶ Másrészt a tárgyaló bíróság a tárgyalás kitűzése előtt a technikai szempontból tanulmányozza az ügyet, amelynek során az előkészítő eljárás hibáira is fény derülhet.¹⁷ A tanulmányban ismertette a tárgyalás előkészítésére vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket az 1896-os Bp.-től az 1962. évi 8. tvr.-rel bezárólag, rámutatott a jogalkalmazás hibáira, feltárta azok okait és leírta következményeit, statisztikai adatokkal is alátámasztva állításait. Arra a következtetésre jutott, hogy „a rendszerbeli változás nem befolyásolta számottevő mértékben a bírói előkészítés eredményességét”,¹⁸ annak fokozására a kontradiktórius forma szélesebb körű igénybevetelésében látott lehetőséget.¹⁹

A *Vádemelés és vád alá helyezés* c. írásában²⁰ ugyancsak a bírói előkészítő eljárás funkcióját vizsgálta azzal a céllal, hogy „kísérletet tegyen a bírói előkészítő eljárás feladatának és rendszerbeli helyének meghatározására”, hiszen álláspontja szerint

14 KRATOCHWILL Ferenc: A büntető ügyek tárgyalásának bírói előkészítése. A büntető ügyek tárgyalásának bírói előkészítése. *Acta Fac. Pol. – Jur. Univ. Sci.* Budapest, VII. évf. 1965. 55–71.

15 Uo. 55.

16 Uo.

17 Uo.

18 Uo. 66.

19 Uo.

20 KRATOCHWILL Ferenc: *Vádemelés és vád alá helyezés*. *Acta. Fac. Pol.-Jur. Univ. Sci.* Budapest, X. évf. 1968. 145–158.

„[A] rendszerbeli elhelyezés befolyásolja az egész előkészítő eljárás szerkezeti megoldását is”.²¹ Fontosnak tartotta az előkészítő szakasz (nyomozás, vizsgálat) és a bírósági eljárás viszonya, kapcsolata elméleti és gyakorlati kérdéseinek vizsgálatát azért is, mert „a két önálló szakasz közé beékelődő átmeneti eljárás olyan lehetőségeket rejt magában, amelyek felhasználása az eljárás törvényességének biztosítékául is szolgálhat”.²² Kiemelt figyelmet fordított annak elemzésére, hogy „a nyomozás és a vádemelés elválasztható-e egymástól, illetve hogy a bírósági eljáráson belül húzható-e további választóvonal, amely elkülöníti az előkészítő eljárást a tárgyalástól”.²³ A nyomozás és a vádemelés viszonyát az eljárási cselekménytan, valamint az eljárási jogviszonyok és az ügyfélfogalom elismerése alapján vizsgálta, határolta el.²⁴ A tőle megszokott alapossággal mutatta be a vád alá helyezést, a vád(emelés) revízióját jelentő ún. közbenső eljárás helyét és szerepét a hazai büntető-eljárási szabályozás történetében.

Már a kandidátusi disszertációjának megvédése után, de szorosan annak témájához kapcsolódva jelent meg a tárgyalás előkészítése során a bizonyítékok bírói mérlegelésének kérdéseivel foglalkozó tanulmánya.²⁵ Ebben központi szerepet szánt a gyanú–bizonyosság–személyes meggyőződés vizsgálatának a büntetőeljárás egyes szakaszaiban. Megállapította, hogy „[A] bíróság ténymegállapításához azért fűződnek jelentős következmények, mert a bíróság belső meggyőződését a közvetlenség elvének alkalmazásával a kontradiktórius eljárás keretei között alakítja ki”.²⁶ Bár a bíróság belső meggyőződése már az iratok alapján is kialakulhat, ez nem vezethet érdemi döntéshez (a tárgyalás mellőzését, a büntető végzés meghozatalát kivéve), másrészt a tárgyalás keretei között sem mindig egyszerű a belső meggyőződés kialakítása.²⁷ Mint más tanulmányaiban, itt is leszögezte, hogy „[A] bírói előkészítő eljárás a törvényesség megtartásának egyik lényeges biztosítéka. A törvényesség az eljárás e szakaszában elsősorban azt igényli, hogy bűncselekmény hiányában vagy ártatlan személlyel szemben ne folytatódjék az eljárás.”²⁸ Azonban – mivel a közvetlenség elve a tárgyalás előkészítése során nem érvényesül, így – „a bíróság nem dönthet a bűnösség megállapításáról és a büntetés kiszabásáról,²⁹ a tárgyalás kitűzésén és a vádlottra kedvező döntéseken kívül más érdemi határozatot e szakaszban nem

21 KRATOCHWILL Ferenc: Vádemelés és vád alá helyezés. 157.

22 Uo. 145.

23 Uo. 148.

24 Uo. 148–149.

25 KRATOCHWILL Ferenc: A bizonyítékok mérlegelése a tárgyalás bírói előkészítésének szakaszában. *Acta Fac. Pol. Iur. Univ. Sci Budapest.* XV. 1973. 173–186.

26 KRATOCHWILL Ferenc: A bizonyítékok mérlegelése a tárgyalás bírói előkészítésének szakaszában. 175. A közvetlenség elve az előkészítő szakaszban nem érvényesül, bizonyítási cselekmények elvégzésére az eljárás e szakaszában nem kerülhet sor. Lásd erről a hivatkozott mű 178. és 183. oldalán írtakat.

27 Uo. 176.

28 Uo. 177.

29 Uo. 183.

hozhat.³⁰ Erdemi döntését ugyanis a bíróság „a saját belső meggyőződése alapján hozza meg, és ezt a meggyőződést csak a tárgyaláson megvizsgált bizonyítékokra alapíthatja”.³¹

A tárgyalás előkészítésének szerepe a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény kapcsán jelentős figyelmet kapott, de ez nem járt együtt azzal, hogy Kratochwill Ferenc e tárgyban írt, nagyon alapos, elemző írásainak idézettsége megnőtt volna, pedig ezek ma is méltóak lennének a kutatók érdeklődésére.

Jóval többször hivatkozzák műveit a sértett büntetőeljárásban betöltött szerepével foglalkozó szerzők, bár viszonylag kevés publikációban osztotta meg az érdeklődőkkel az e területen végzett kutatásainak eredményeit. Ezúttal két tanulmányát említeném. Az egyik a leginkább fénymásolt formában terjedő, OTKA-kutatás eredményeit összegző, nagyobb lélegzetű írása.³² A jogtörténeti előzmények felvázolása után az akkor hatályos, a sértettet érintő jogszabályi rendelkezések és – kisebb részben – a jogalkalmazói gyakorlat bemutatására vállalkozott a szerző. Megállapította, hogy a megelőző 40 évben „a sértett jogai az ügyészi vádmonopólium erősödése következtében csökkentek, a sértett fokozatosan a büntető eljárás másodlagos, háttérbe szorított alanyává vált”.³³ Az eljárás valamennyi szakaszát és a sértett által betöltött egyes eljárási szerepeket sorra véve, részletesen bemutatta a sértettet megillető jogokat és az őt terhelő kötelezettségeket.³⁴

A másik tanulmány a Magyar Kriminológiai Társaság 1991. január 15-én tartott előadásának szerkesztett változataként jelent meg.³⁵ Az előadás alapjául a betöréses lopás sértettjei reparációs jogának érvényesülésére összpontosító empirikus kutatást végző kutatócsoport tajaként készített résztanulmány szolgált. Kratochwill Ferenc ebben már a nyugat-európai tapasztalatokat összegezve mutatta be a sértetti kompenzáció lehetséges formáit és a magyar fejlődést. Amellett, hogy ismertette az ENSZ és az Európa Tanács elvárásait, ajánlásait, a HEUNI-ban készült, az európai államok jogszabályi megoldásait és gyakorlatát bemutató kiadványokon túl több nyugat-európai szerzőre és műre találunk hivatkozást, ami az adott korszakban a tudományos kutatásban végbemenő változásokat is jelzi. Abból indult ki, hogy „a bűncselekmények áldozatai, de maga a társadalom is azt várja a büntető eljárástól,

30 Uo. 184.

31 Uo. 174.

32 KRATOCHWILL Ferenc: *A sértett jogi helyzete a magyar büntető eljárási jogban*. A jogi felelősség és a szankciórendszer fejlesztésének elméleti alapjai c. OTKA kutatás keretében készül tanulmány. Budapest, 1990.

33 KRATOCHWILL Ferenc: *A sértett jogi helyzete a magyar büntető eljárási jogban*. 32.

34 Ezt a tanulmányt – a szerzőre emlékezve – több jeles szerző is méltatta. KIRÁLY Tibor: Kratochwill Ferenc: A sértetttről, in: FARKAS Ákos (szerk.): *Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933–1993) tiszteletére*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 13–20.; KISS Anna: Erősödött-e a sértett eljárásjogi helyzete?, in: FARKAS Ákos (szerk.): *Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933–1993) tiszteletére*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 21–41.; Erdei Árpád: In memoriam Kratochwill Ferenc. A sértett büntetőeljárási helyzete – amilyenek ő látta és amilyen most. *Belügyi Szemle*, 2014/5, 5–10.

35 KRATOCHWILL Ferenc: A bűncselekmények áldozatainak kártalanítása. *Kriminológiai Közlemények* 38–39. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1991. 65–83.

hogy segítse a sértettet abban, hogy a kárai gyorsan és lehetőleg teljes mértékben megtérüljenek”.³⁶ A kártérítésre való kötelezés elkülönített szankcióként történő alkalmazását, a „kártérítési büntetés” bevezetését azonban csak a távolabbi jövőben látta megvalósíthatónak, „hosszabb előkészítő vizsgálgódás, a külföldi tapasztalatok gondos elemzését követően”.³⁷

Az egyetemi docensi pályázatát véleményező, kiemelkedő szaktekintélyekből álló bizottság előterjesztésében a következőket írta: „Tudományos munkáit, publikációit az ökonomikus szerkezet, tömör stílus, tényszerűség, a szabatos fogalmazás jellemzi”.³⁸

Viszonylag kevés publikáció maradt utána, ahhoz képest, amilyen széles látókörű és olvasott volt, amilyen alapossággal ismerte az általa oktatott anyagot és a jogalkalmazói gyakorlatot.

Az előzőekben kiemelt jellemvonásai alapján biztos, hogy Kratochwill Ferenc kiváló bíró lett volna, és szép karriert futott volna be a bírósági szervezetben, de hálásak lehetünk a sorsnak, hogy élete mégsem így alakult. Kivételes pályakép az övé: hosszú időn keresztül alma materének oktatója, egy új vidéki jogi kar megalapítója és a Rendőrtiszti Főiskola rendszerváltás utáni első és egyetlen civil, rendfokozattal nem rendelkező főigazgatója volt. Emellett még minisztériumi fősztályvezetőként is tehetett és tett a felsőoktatás jobbításáért. Ezek a beosztások akár egy precíz, de száraz hivatalnok képét is elének vetíthetnék. Kratochwill Ferenc azonban kifejezetten kedélyes, barátságos, jó humorú ember volt, aki mindig kész volt egy-egy viccet mesélni.

Számos vezetői megbízása mellett is tudott elsősorban ember maradni a szó nemes értelmében. Ha áttekintjük a róla szóló méltatásokat, csupa olyan jelzőt olvashatunk, amelyek nem csak egyszerűen pozitívak, nem csak tiszteletet tükröznek, hanem ennél jóval többet, szeretet fejeznek ki. Szerény, példamutatóan becsületes, szeretetreméltó, segítőkész, szeretteiért és környezetéért felelősséget érző, humanus³⁹ embernek látták pályatársai, aki minden „megbízását úgy teljesítette, hogy kivívta környezeté és mindenki más megbecsülését és szeretetét”.⁴⁰

Bár az előző oldalakon végig Kratochwill Ferencről írtam, azt hiszem, magunk között sem hallgatóként, sem oktatóként soha nem neveztük így, mindenki tudta, kit takar a Krato becenév... Azt, hogy hogyan látták őt kollégái, tanítványai, Farkas Ákos a következőképpen fogalmazta meg: „A »Krató« név hallatán egy sűrű, sötét, mackósan cammogó, sokat dohányzó, a kávé számolatlanul fogyasztó, sokszor töprengő, kedvesen mosolygó, szerény ember jelenik meg előttünk. Mosolya nem álarc volt. Belülről fakadt, humorának és humánusának eredője volt.”⁴¹

36 Uo. 65.

37 Uo. 74.

38 Dr. Kratochwill Ferenc egyetemi docensi pályázatának elbírálására kiküldött bizottság előterjesztése (ELTE ÁJK, 1973. március 8.), hungaricana.hu

39 Nekrológ, *Magyar Jog*, 1993/12., 768. Erdei Árpád búcsúztatója.

40 Uo.

41 FARKAS ÁKOS visszaemlékezése. *Advocat*, 2013/1–4. 41.

Mint Lévy Miklós írta: „Kratochwill Ferenc emlékének megőrzése a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának »örök időkre« kötelessége”.⁴² A Miskolci Egyetemen az Állam- és Jogtudományi Karnak otthont adó épületben a XX. előadó ma Kratochwill Terem, bejárata mellett a róla Mágner Ágnes által készített relief látható, amelyhez az évfolyamtalálkozók alkalmával az egykori hallgatók koszorút helyeznek el. Mégsem ezek a tárgyi emlékek tartják életben alakját, tanításait, hanem azok a történetek, amelyeket róla rendszeresen mesélnek azok, akik kivételes szerencsésüknek tartják, hogy ismerhették, vele dolgozhattak, tőle tanulhattak.

Hivatalosan nem kapott egyetemi tanári kinevezést, talán nem is tartotta fontosnak. Ennek ellenére a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának professzorairól szóló kötet előkészítése során biztos volt, hogy helye, kiemelt helye van a miskolci jogászprofesszorok körében. Nem a hivatalos cím, hanem az alapján, hogy a szó legnemesebb értelmében tanár, oktató volt, akire hallgatói és kollégái is felnéztek, akit elismertek, tiszteltek, szerettek.

IV. KRATOCHWILL FERENC VÁLOGATOTT PUBLIKÁCIÓI

KRATOCHWILL Ferenc: A büntetőeljárás gyorsítása és egyszerűsítése. *Magyar Jog*, XI. évf. 1964. 9–16.

KRATOCHWILL Ferenc: Vita a nyomozás egyes elvi kérdéseiről. *Magyar Jog* XI. évf. 1964. 232–234.

KRATOCHWILL Ferenc: A büntető ügyek tárgyalásának bírói előkészítése. *Acta Fac. Pol. – Jur. Univ. Sci. Budapest*, VII. évf. 1965. 55–71.

KRATOCHWILL Ferenc – PÖCZE Béla: A halaszthatatlan nyomozási cselekmények. *Belügyi Szemle* III. évf. 1965. 43–55.

KRATOCHWILL Ferenc: Vitaülés: Dr. Horváth Tibor: Az élet, testi épség, egészség büntetőjogi védelme c. könyvéről. *Magyar Jog*, XII. évf. 1965. 568–569.

KRATOCHWILL Ferenc: Podgotovka szudebnogo razbiratel'sztva ugolovnuh gyel. *Acta Juridica* VIII. fasc. 3–4. 1966. 319–338.

KRATOCHWILL Ferenc: Bolgár – Kárpáti – Traytler: A bűnügyi védő munkája (Recenzió). *Jogtudományi Közlöny*, 1966/10. 561–564.

KRATOCHWILL Ferenc: Husár, E.: A vád előzetes megvizsgálása a csehszlovák büntető eljárásban (Recenzió). *Jogtudományi Közlöny*, 1967/1., 63–66.

KRATOCHWILL Ferenc – RAJACIC György: A nyomozó hatóság tagjainak kizárása az eljárásból. *Belügyi Szemle* V. évf. 1967. 35–39.

KRATOCHWILL Ferenc: Vádemelés és vád alá helyezés. *Acta. Fac. Pol.-Jur. Univ. Sci. Budapest*, X. évf. 1968. 145–158.

42 LÉVAY Miklós: Dékáni előszó. 11.

KRATOCHWILL Ferenc: A tárgyalás bírói előkészítésének feladata és elhelyezkedése a magyar büntető eljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 1969/7–8. 376–383.

KRATOCHWILL Ferenc: Vitaülés: Nagy Lajos: *Tanúbizonyítás a büntetőperben* c. könyvéről. *Jogtudományi Közlöny*, 1970/9. 500–502.

KRATOCHWILL Ferenc: A nyomozás törvényességének ellenőrzése a tárgyalás bírói előkészítésének szakaszában. *Acta Fac. Pol.-Jur. Univ. Sci. Budapest*, XIII. évf. 1971. 155–167.

KRATOCHWILL Ferenc: *A tárgyalás bírói előkészítésének feladatai és rendszere* (Kandidátusi értekezés), Budapest, 1971. (358), megvédve: 1972. március 29.

KRATOCHWILL Ferenc: La préparation judiciaire de l'audience en matière criminelle. *Annales Univ. Sci., Budapest*, Sectio Iur. XIV. 1972. 107–123.

KRATOCHWILL Ferenc: A bizonyítékok mérlegelése a tárgyalás bírói előkészítésének szakaszában. *Acta Fac. Pol. Iur. Univ. Sci. Budapest*. XV. 1973. 173–185.

KRATOCHWILL Ferenc: Szabóné dr. Nagy Teréz: A szocialista büntető igazágszolgáltatás egységesítése és differenciálása című doktori értekezésnek vitájáról. *Belügyi Szemle* 1973/10. 53–56.

KRATOCHWILL Ferenc: La détention préalable. In: *III. Congres Internationale de droit comparé*. La détention préalable. Amsterdam, 1973. 32–48.

KRATOCHWILL Ferenc: *A sértett jogi helyzete a magyar büntető eljárási jogban*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1990.

KRATOCHWILL Ferenc: Király Tibor professzor 70 éves (szerk.: Kratochwill Ferenc). *Kriminológiai Közlemények* 33. MTA Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, IM. Bv. Háziny. 1990. 100.

KRATOCHWILL Ferenc: A bűncselekmények áldozatainak kártalanítása. *Kriminológiai Közlemények* 38–39. (szerk.: Kerezsi Klára). Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1991. 65–83.

LAMM VANDA

1945. március 26-án születtem Budapesten. Általános és középiskolai tanulmányaimat Budapesten végeztem. 1963-ban felvételt nyertem az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára, ahol 1968-ban diplomáztam *summa cum laude* eredménnyel.

Posztgraduális tanulmányokat folytattam a Hágai Nemzetközi Jogi Akadémián, valamint a strasbourgi *Faculté internationale de droit comparé*-n, amelynek mind a három évfolyamát elvégeztem.

Az egyetem befejezése után rövid ideig a gyakorlatban dolgoztam. 1968. április 1-től az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének vagyok a kutatója; az intézetben végigjártam a kutatói ranglétra minden fokát. Intézeti munkatársként nemzetközi közjoggal, nukleáris joggal és emberi jogokkal foglalkoztam.

A kandidátusi fokozatot 1979-ben szereztem meg a nukleáris energia hasznosításának nemzetközi jogi kérdéseit tárgyaló disszertációmmal. Ez a munka később könyvalakban is megjelent mind magyarul, mind pedig angolul. A magyar változat kiadói nívódíjban részesült.

Az egyetemi oktatómunkába az 1970-es években kapcsolódtam be, s 1975 és 1981 között óraadó voltam az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara Nemzetközi Jogi Tanszékén. Az 1980-as években – szintén óraadóként – angol nyelven külföldi diákoknak tartottam előadásokat az akkori Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetemen.

1984 szeptemberétől részfoglalkozású docensként tanítottam a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán. Kezdetben a nemzetközi közjogot hárman oktattuk, rajtam kívül fiatal tanársegédként Kovács Péter, a Kar későbbi professzora¹ és a központi közigazgatásban dolgozó Timoránszky Péter. Rövid idő múlva a nemzetközi jog oktatásába bekapcsolódott Bragyova András, aki ekkoriban a Jogtudományi Intézet kutatója volt.²

Miután az 1990–91. tanév kezdetén Kovács Péter diplomáciai beosztásban Franciaországba került, Bragyova András pedig hosszabb időre Humboldt-ösztöndíjjal Németországban kutatót, távollétük ideje alatt a nemzetközi jogi szemináriumi foglalkozásokat óraadóként két kiváló nemzetközi jogász tartotta, Masenkó-Mavi Viktor, a Jogtudományi Intézeti kutatója³ és Németh József nyugalmazott nagykövet.⁴ Mindketten nagy elméleti felkészültségük mellett óriási gyakorlati tapasztalattal rendelkeztek, így az óráik igen érdekeseek voltak.

1 Kovács Péter később a Pázmány Péter Katolikus Egyetemre is egyetemi tanári kinevezést kapott, majd diplomataként dolgozott, és alkotmánybíró lett; jelenleg a Hágában működő Nemzetközi Büntetőbíróság bírása.

2 Bragyova András kutatói pályáját nemzetközi jogászként kezdte, de már ekkor publikált jogelméleti és alkotmányjogi tanulmányokat. Alkotmányjogászként lett nemzetközi hírnév jogtudós, és a rendszerváltás utáni első köztársasági elnök tanácsadója, majd pedig alkotmánybíró.

3 Masenkó-Mavi Viktor (1950–2019) kutatóként főleg emberi jogokkal foglalkozott, az 1990–2000-es években az Európa Tanács megbízásából, a Bosznia-Hercegovinában működő Emberi Jogok Kamarájának bírása volt.

4 Németh József hosszú éveken át vezette a Külügyminisztérium konzuli főosztályát, az 1980-as évek végén brüsszeli nagykövet volt.

Egyetemi elfoglaltságaim mellett folytattam a kutatómunkát, jártam különféle külföldi rendezvényekre, s hosszabb időt a New York-i Columbia Egyetemen töltöttem. Intenzíven dolgoztam akadémiai doktori disszertációmon, amelyet 1988-ban sikerrel védtem meg, disszertációm a Nemzetközi Bíróság joghatósági rendszerében jelentkező válságjelenségekkel foglalkozott. A következő évben, 1989-ben megkaptam a Miskolci Egyetemre szóló egyetemi tanári kinevezést.

Az 1990-es évek második felében megváltam a Miskolci Egyetemtől, s 1998-tól kezdődően a Széchenyi István Egyetemen oktatok, jelenleg is professzor emeritaként.

A rendszerváltozás bizonyos mértékben az én szakmai pályafutásomra is kihatott. 1990–1991-re, éppen a rendszerváltozás következtében, a Jogtudományi Intézet nehéz helyzetbe került, több neves kutató alkotmánybíró, képviselő, nagykövet lett, mások az üzleti világot választották. 1990 végére az Intézet igazgatói széke is megürült, Kovács István professzor halála következtében. Egy merész elhatározással megpályáztam az intézeti igazgatóságot, miután a pályázati kiírás minden feltételének megfelelttem; igaz, akadémiai kutatóintézetnek addig még nő nem volt az igazgatója.

1991. július 1-jével kineveztek az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének igazgatójává, így annak a kutatóhelynek az élére kerültem, ahol tudományos pályámat kezdtem, s amelynek 2012 év végéig voltam a vezetője. Az igazgatóság nem befolyásolta egyetemi oktatómunkámat, kollégáim segítségével igyekeztünk helytállni. Tény, hogy az igazgatóságra ráment egy könyvem, ugyanis arra már nem volt időm, hogy akadémiai doktori disszertációmát átdolgozzam és könyvként megjelentessem.

A politika – sok hajdani intézeti kollégámtól eltérően – sohasem kísértett meg, bár az 1990-es években felmerült, hogy alkotmánybírónak jelölnek. Máig hálás vagyok a sorsnak, hogy ebből nem lett semmi. Nemzetközi jogászként azonban mégis kapcsolatba kerültem az alkotmányjoggal, mégpedig úgy, hogy az általam vezetett Jogtudományi Intézet egy kormányhatározat alapján felkérést kapott az új alkotmány tudományos megalapozásával kapcsolatos kutatásokra. Ettől kezdődően az intézet hazai és külföldi szakemberek részvételével számos alkotmányjogi konferenciát rendezett, tanulmányok sokasága készült.⁵ Ezekben a munkálatokban az egyetemi kollégák is aktívan részt vettek, több konferencián szerepeltek előadóként, köteteket szerkesztettek stb. Nem a kutatók hibája, hogy az 1990-es években nem született új alkotmány.

Az alkotmány-előkészítéssel kapcsolatos intézeti feladatok mellett igyekeztem folytatni a nemzetközi bírászkodással kapcsolatos kutatásaimat, és 1995-ben egyik könyvemért Akadémiai Díjban részesültem.

A nemzetközi tudományos közéletben több évtizede veszek részt; tagja és tiszteletbeli elnöke vagyok a Nemzetközi Nukleáris Jogi Társaságnak; a Nemzetközi Jogi Egyesületben is aktívan működök közre, 1980-tól több mint két évtizeden át

5 L. ezzel kapcsolatban *Alkotmányelőkészítő tanulmányok* I–VI. kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – MTA Állam- és Jogtudományi Intézete, Budapest, 1995–1997.

a Magyar Tagozat főtítkára voltam, jelenleg a Tagozat elnökeként tevékenykedem, és tagja vagyok a Társaság Full Counciljének. 2001-ben megválasztottak a legtekintélyesebb nemzetközi jogi tudományos társaság, az 1873-ben alapított Institut de Droit International levelező tagjává, majd 2007-ben rendes tag lettem; 2009–2010-ben az Institut egyik alelnöke voltam.

Tagja vagyok még az Academia Scientiarum et Artium Europeának, az EBESZ Békeltető- és Választottbíróóságának, valamint az 1899-es Első Hágai Békekonferencia által életre hívott Állandó Választott Bíróáságnak.

1981–1984 között tagja voltam az ENSZ nőkkel szembeni diszkrimináció felszámolásával foglalkozó bizottságának (ismertebb nevén: CEDAW).

2007-ben az MTA levelező tagjává, 2012-ben pedig rendes taggá választottak. 2018 óta az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának vagyok az elnöke. Levelező tagsági székfoglaló előadásomat *Rule of Law a nemzetközi jogban* címmel 2013. április 11-én tartottam; rendes tagsági székfoglaló előadásomra 2013. december 17-én került sor, előadásom *A kötelező nemzetközi bírászkodás kilenc évtizede* címmel hangzott el.

Számos külföldi egyetemen adtam elő, így Franciaországban, Olaszországban, Brazíliában, Spanyolországban, Japánban, Finnországban, Jugoszláviában és Fehéroroszországban.

Nemzetközi szervezetek részéről többször kértek fel szakértőnek, így szakértői munkát végeztem az ENSZ, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség, az ENSZ Környezetvédelmi Alapja, valamint az OECD Nukleáris Energia Ügynöksége részére.

Tanulmányam a világ tíz országában jelentek meg. Hat könyvnek vagyok a szerzője, ezek közül kettő angolul látott napvilágot. Ezenkívül 19 magyar nyelvű és 8 idegen nyelvű kötetet szerkesztettem. A szerkesztett művek közül különösen fontosnak tartom az 1999-ben megjelent *Jogi Lexikont*, amelynek első kiadását Peschka Vilmos akadémikussal közösen szerkesztettünk; a második kiadás idejére Peschka professzor már nem élt, így a második, bővített kiadás szerkesztését egyedül végeztem. Az emberi jogok védelmét mindig is szívügyemnek tekintettem, s régi tervem valósult meg, amikor sok évi munka után 2018-ban szerkesztésemben és 69 szerző közreműködésével elkészült és megjelent az *Emberi Jogi Enciklopédia*.

Tudományos munkásságomért 1973-ban Ifjúsági Díjban, 1995-ben pedig Akadémiai Díjban részesültem.

LÉVAY MIKLÓS

Ebben a szakmai önéletrajzban elsősorban a Nehézipari Műszaki Egyetem/Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán végzett oktatói, kutatói és vezetői munkámat részletezem.

I. A „MISKOLCIG” VEZETŐ ÚTRÓL

■ 1954. július 29-én születtem Budapesten. Általános iskolai tanulmányaimat a főváros XIV. kerületében lévő Hunyadi János Általános Iskolában végeztem. Az általános iskolát követően az 1968–1969-es tanévben autóvillamossági műszerész ipari tanuló voltam. 1969-ben sikeres felvételi vizsgát követően megkezdtem tanulmányaimat a budapesti IX. kerületi Fáy András Gépjárműtechnológiai Szakközépiskolában. Az 1973. évi érettségi követően autóvillamossági műszerészként dolgoztam Volán vállalatoknál.

A szakközépiskolában kevés sikerélményem akadt a műszaki tárgyak területén, és még kevesebb a műhelyfoglalkozásokon. Annál több a történelem és a magyar nyelv- és irodalom tantárgyakból. Az érettségit követő munkahelyeimen sem kedveltem meg az autóvillamossági műszerész szakmát, így aztán környezetem biztatására 1974-ben jelentkeztem az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Állam- és Jogtudományi Karának nappali tagozatára.

Sikeres felvételit követően, 11 hónapos kalocsai sorkatonai szolgálat után 1975-ben kezdtem meg egyetemi tanulmányaimat. Másodéves joghallgatóként csatlakoztam a Kriminológiai Tudományos Diákkörhöz, amelynek oktató vezetője Gönczöl Katalin volt. Akkori döntésem alapvetően meghatározta szakmai pályafutásomat. A diákkörben fiatalkorú bűnelkövetők utógondozásával foglalkoztam, az 1978–1979-es tanévben a diákkör titkára voltam. Tudományos diákköri munkámért 1979-ben Hajnóczy Emlékérmert kaptam. Szakdolgozatomat a társadalmi mobilitás és a fiatalkori bűnözés összefüggéséről írtam. A szakdolgozathoz 78, a tököli büntetés-végrehajtási intézetben szabadságvesztését töltő fiatalkorúval készítettem mélyinterjút. A Tauber István konzultálásával elkészült disszertációm „jeles” eredménnyel védtem meg. Az ELTE ÁJK-n 1980-ban végeztem *cum laude* eredménnyel. Az állam- és jogtudományi doktori diploma megszerzését követően, 1980. július 1-től 1981. július 31-ig ügyészségi fogalmazóként a Fővárosi Főügyészségen dolgoztam. Ezen időszakon belül 6 hónapot a VIII. kerületi ügyészségen töltöttem, amelyet Schäfer Annamária vezetett, az instruktorom pedig Friedrich Lajos volt.

1981-ben, egy kora tavaszi napon a Főügyészségről az Akadémiai utcai kapun kilépve indultam hazafelé, amikor is – jellegzetes járásával, barna aktatászkáját lóbálva – éppen az épület előtt haladt el Kratochwill Ferenc, az ELTE ÁJK Büntető Eljárásjogi Tanszékének docense. Kratochwill tanár úr tanított az egyetemen, tudta, hogy szerettem volna oktatóként bent maradni a Kriminológiai Tanszéken, de erre nem került sor. Üdvözölt, és elmondta, hogy éppen az Oktatási Minisztériumból jön, ahol nagyban zajlanak egy új, Miskolcon létesítendő jogi kar megindításának az előkészületei.

Megkérdezte, mint a kar megbízott vezetője, hogy nem lenne-e kedvem csatlakozni az új jogi felsőoktatási intézmény tanári karához és kriminológiát tanítani. Én – különösebb részletek firtatása nélkül – rögtön pozitív választ adtam, azzal, hogy mindezt szeretném megbeszélni a feleséggel. „Mit csinál a felesége?” – kérdezte Kratochwill tanár úr. Elmondtam, hogy az ELTE ÁJK-n államvizsgázik (akkor így hívták a záróvizsgát), egyébként otthon van a 10 hónapos kislányunkkal. Tanár úr rövid gondolkodás után, annyit mondott: „Lehet, hogy a feleségének is tudunk oktatói állást adni Miskolcon”.

Nos, ez a találkozó sorsdöntő lett számunkra, mert mindketten állást kaptunk a Nehézipari Műszaki Egyetem Állam- és Jogtudományi Intézetében. 1981. augusztus 1-jétől feleségem, Fazekas Judit az Intézet Civilisztikai Tudományok Tanszékén, én pedig a Bűnügyi Tudományok Tanszékén lettem tudományos ösztöndíjas gyakornok (ehhez a státushoz a Magyar Tudományos Akadémia biztosította a pénzügyi fedezetet). 1981. szeptember 1-jén pedig Budapestről Miskolcra költöztünk. Kislányunkkal, Boglárkával együtt elfoglaltuk lakóhelyünket az E/1-es kollégium I. emeleti egyik kisházában.

II. PÁLYAFUTÁSOM A MISKOLCI JOGI KARON

■ A Bűnügyi Tudományok Tanszékén a munka Horváth Tibor professzor vezetésével kezdődött meg, aki korábban a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézete Büntetőjogi és Kriminológiai Osztályának vezetője volt. Első találkozásunkkor, még 1981 tavaszán, ami gyakorlatilag egyfajta felvételi elbeszélgetést jelentett, Horváth professzor közölte, hogy tud a kriminológiai érdeklődésemről, de ezt egyelőre tegyem félre, és készüljek Büntetőjog tárgyából szemináriumok vezetésére. Tekintettel arra, hogy ennek a tárgynak az oktatása csak az 1982–1983-as tanévben indult, Horváth Tibor professzor kérésére az 1981–1982-es tanév tavaszi félévében mintegy hospitáltam Györgyi Kálmán tanár úr szemináriumain az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán.

A büntetőjog oktatásának 1982. szeptemberi megindulása számomra előbb a büntetőjog általános részéből, 1983 őszétől pedig a különös részből szemináriumok vezetését jelentette. Az 1990-es évek elejéig voltak szemináriumaim Büntetőjog tantárgyból.

Az első előadást Büntetőjogból 1983 tavaszán tartottam, mégpedig a fiatalok büntetőjogából. Az előadásra való több hónapos felkészülés során megkedveltem ezt a témakört, és oktatói-kutatói pályám első kutatási tárgykörévé vált. A témakörben azóta is folytatok kutatásokat. Büntetőjog különös részből az első előadást 1983 őszén tartottam, mégpedig a közlekedési bűncselekményekről.

A büntetőjog oktatása nyilvánvalóan szerepet játszott abban, hogy 1984-ben sikeres bírói-ügyészi szakvizsgát tettem.

A Kriminológia oktatása 1985 tavaszán kezdődött meg, mégpedig Horváth professzor úr kérésére, alapvetően vendégelőadókkal. 1986 tavaszán azonban már magam tarthattam a Kriminológia előadások többségét.

1990-ben pedig a Tankönyvkiadónál megjelent a kétkötetes *Kriminológiai szakirodalom-gyűjtemény (Válogatás a magyar kriminológiai irodalomból)*, amelynek Horváth Tibor mellett a társszerkesztője voltam.

Időközben 1983-ban tanársegédi, 1986-ban pedig egyetemi adjunktusi kinevezést kaptam.

Kutatói érdeklődésem a korabeli magyarországi fiatalkori bűnözés vizsgálatán keresztül vezetett el a kábítószer-problémához. Az utóbbi tárgykörben írt *A kábítószer-probléma és a bűnözés összefüggései* c. kandidátusi értekezésemet 1992-ben védtem meg. A disszertáció még ugyanebben az évben könyvalakban megjelent *Kábítószerek és bűnözés (Elméleti kérdések és a hazai helyzet)* címmel (Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó). A kandidátusi tudományos fokozat megszerzését követően 1992. július 1-jével egyetemi docensi kinevezést kaptam, az 1992–1993-as tanévtől 2000. június 30-ig a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos és nemzetközi ügyekért felelős dékánhelyettese lettem.

Erre az időszakra esik kriminológiai gondolkodásomat jelentősen befolyásoló két külföldi kutatómunka. Az egyik az 1991 augusztusa és 1992 januárja közötti IREX-ösztöndíjasként végzett kutatómunka az Amerikai Egyesült Államokban a University of Pennsylvania Marvin E. Wolfgang által vezetett Sellin Center for Studies Criminal Law and Criminology intézményében, ahol a szakmai instruktorem William S. Laufer volt. Itt elsősorban a longitudinális vizsgálatokat, valamint az amerikai kriminológiai tankönyvirodalmat tanulmányoztam. A másik a szintén az Amerikai Egyesült Államokban 1993 szeptembere és 1994 júniusa között folytatott kutatás a Rutgers University School of Criminal Justice-ban, a kar Library Fellowshipje révén. Utóbbi intézményben Gerhard W. Mueller segítette a munkámat. Kutatásaim kiterjedtek a bűnözéskontroll egyesült államokbeli fejleményeire, az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága egyes büntetőjog vonatkozású határozatainak tanulmányozására, az egyetemi kriminológus képzésre, valamint a „Criminal justice” mint új diszciplína tartalmára, oktatási programjára és témáira.

1994. június 30-án – életkora okán – megszűnt Horváth Tibor professzor tanszékvezetői megbízatása, és július 1-től a Bűnügyi Tudományok Tanszéke vezetője lettem.

Horváth professzor tanszékvezetése időszakában a tanszék a bűnügyi tudományok elismert hazai műhelyévé vált. Horváth professzor tanszékvezetése idején az egykori pályakezdők, Farkas Ákos (1982-ben jött a tanszékre), Görgényi Ilona (1983-ban érkezett a tanszékre) és jómagam kandidátusi fokozatot szerezünk, több, már Miskolcon végzett kiváló hallgató került oktatónak a tanszékre (Ajzner István, Csemáné Váradi Erika, Csonka Péter, Gula József, Jámborné Róth Erika). Itt oktattott az ELTE ÁJK-ról „Miskolcot” választó Szük László (1983–1990 között), továbbá számos elismert gyakorlati büntetőjogász (pl. Elekné Nemes Klára, Hadler Ferenc, Izsóné Jakab Judit, Kaló József, Mészáros János, Miskolci László, Panyi

Bélané, Rémiás László, Széll Gabriella, Szitás Benedek, Zsigmond Zsuzsa), valamint budapesti tudományos, illetve oktatási intézmények munkatársai (pl. Fehér Lenke, Lőrincz József) is. A tanszéken belül kialakult a jogterületek szerinti tagozódás, munkamegosztás.

A tanszék 1995. július 1-jén átalakult Bűnügyi Tudományok Intézetévé, amelynek igazgatója lettem. A már említett tagozódásnak megfelelően az intézeten belül létrejött a Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék, amelynek kezdetben a vezetője voltam, később Görgényi Ilona lett a tanszékvezető, valamint a Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék, Farkas Ákos vezetésével.

A Bűnügyi Tudományok Intézete igazgatói tisztségét 1995. július 1-től 2006. június 30-ig töltöttem be. A több mint tíz év során jelentős eredményeket ért el az intézet, a két intézeti tanszék. Az eredmények közül feltétlenül kiemelendőnek tartom, hogy további, Miskolcon végzett tehetséges joghallgatók lettek az intézeti tanszékek oktatói, illetve doktorjelöltjei (Ábrahám Márta, Jacsó Judit, Kaposvári Béla, Kovács Éva, M. Nyitrai Péter, Nagy Anita, Sántha Ferenc, Szabó Petra, illetve Bíró Piroška, Fakó Edit, Fogarassy Edit, Kígyóssy Katinka, Kovács Levente, Magyar Judit, Némethy Andrea, Székely István, Széles Nóra), az intézet oktatói és doktorjelöltjei közül többen PhD-fokozatot szereztek (Csemáné Váradi Erika, Fakó Edit, M. Nyitrai Péter, Róth Erika, Sántha Ferenc, Varga Ádám). Jelentős mértékben bővültek és intézményesültek az intézet nemzetközi kapcsolatai. Ebben meghatározó szerepe volt a következő három kutatási projektnek:

- Összehasonlító kriminológia és büntető igazságszolgáltatás. Angol–magyar kutatás (1996–1999). Támogató: British Council; projektszám: 122.
- Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban, különös tekintettel az Unió pénzügyi érdekeinek védelmét szolgáló intézményekre (1997–2000). Támogató: Művelődési és Közoktatási Minisztérium; projektszám: FKFP/0779/0997.
- Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihívásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén (2003–2004). Támogató: Országos Kiemelésű Társadalomtudományok Közalapítvány (OTKA); projektszám: A/0233/2003.

Mindhárom projektnek témavezetője voltam.

Az intézet és az intézeti kutatások nemzetközi elismertségének köszönhetően a Nemzetközi Kriminológiai Társaság (ISC) 65. Nemzetközi Szemináriumát 2003. március 11–14. között a Miskolci Egyetemen tartotta. A rendezvény szervezőbizottságában a társelnöki pozíciót töltöttem be.

A büntetőjog oktatásának fejlődése szempontjából fontos fejlemény volt, hogy 2001-ben a Bíbor Kiadónál megjelent az első „miskolci” büntetőjog tankönyv, a *Büntetőjog különös rész I.* (szerzők: Fehér L. – Horváth T. – Lévy M.; szerk.: Horváth T.), 2002-ben ugyancsak a Bíbor Kiadónál a második, a *Büntetőjog különös rész II.* (szerzők: Csemáné Váradi E. – Görgényi I. – Gula J. – Lévy M. – Sántha F.; szerk.: Horváth T. – Lévy M.). 2007-ben pedig a CompLex Kiadónál megjelent *Magyar büntetőjog – Általános rész* címmel az első miskolci oktatók által írt általános részi tankönyv (szerzők: Görgényi I. – Gula J. – Horváth T. – Jacsó J. – Lévy M. – Sántha F. – Váradi E.; szerk.: Horváth T.).

Az intézet kutatási eredményeinek rendszeres megismertetése érdekében a Miskolci Egyetem Bűnügyi Tudományok Intézetének kiadványaként 2000-ben megindult a *Bűnügyi Tudományi Közlemények* c. periodika, amelyből eddig kilenc kötet jelent meg. A periodika alapító sorozatszerkesztője vagyok.

A vázolt eredményeket közösen értük el az intézet oktatóival. Oktató-kutató tevékenységünkhöz, intézetigazgatói munkámhoz színvonalas adminisztrációs háttérrel biztosítottak dr. Ferenczy Lászlóné és Fedákné Karászi Erzsébet főmunkatársak.

1998-ban július 1-jén – a Miskolci Egyetemen történt sikeres habilitációt követően – egyetemi tanári kinevezést kaptam.

2000. július 1-től 2004. június 30-ig a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának dékánja voltam. Úgy érzem, hogy a négyéves periódusban vezetőtársaimmal (dékánhelyettesek: Miskolczi Bodnár Péter, Szabadfalvi József, Jámborné Róth Erika, Kalas Tibor, igazságügyi ügyintézői alapszak szakfelelőse: Farkas Ákos, jogi asszisztens és posztgraduális képzés felelőse: Szabó Miklós, Dékáni Hivatal vezetője: Rátkai Lászlóné, kari titkárok: Osváth Ildikó és Sály Pál), valamint a Deák Ferenc Doktori Iskola vezetői által (a Doktori Iskola vezetője: Bragyova András, a Doktori Iskola Tanácsának elnöke: Stipta István) végzett munkánkkal hozzájárultunk ahhoz, hogy a Magyar Akkreditációs Bizottság a jogi karok közül 2005-ben kétszeres Kiválósági Hely címet kizárólag a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának ítélte oda, mégpedig a jogász szaknak és a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolának.

Dékáni megbízatásom lejártát követően 2004. július 1-től, egykori tanárom, Gönczöl Katalin professzor hívására és ajánlására, teljes állású egyetemi tanári státusba kerültem az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán – ahol március 1-től már részfoglalkozású oktató voltam –, a Miskolci Egyetemen pedig részfoglalkozásúként és a Bűnügyi Tudományok Intézete igazgatójaként dolgoztam ténylegesen 2006. július 31-ig.

A Miskolci Egyetemen 2006. augusztus 1.–2017. szeptember 1. között fizetés nélküli szabadságon voltam, utóbbi nappal pedig közalkalmazotti jogviszonyomat az ME-n megszüntettem.

III. AZ ELTE ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁN, ILLETVE AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGON VÉGZETT MUNKÁMRÓL

■ 2004. október 1-jével az ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszékének vezetőjévé választottak, amely tisztséget jelenleg is betöltöm.

Az ELTE-n 2006. augusztus 1-től Hudecz Ferenc rektor mellett lettem. A rektorhelyettesi tisztséget 2007. március 31-ig töltöttem be, időközben ugyanis, 2007. március 13-án az Országgyűlés alkotmánybíróvá választott. 2007. április 21.–2016. április 21. között voltam az Alkotmánybíróság tagja. A testületben előadó

alkotmánybíróként elősorban büntetőjogi, büntető igazságszolgáltatási és rendészeti tárgyú ügyekkel foglalkoztam.

Az ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszékén kezdeményezésemre 2010–2011 között kollégáimmal, Gönczöl Katalinnal, Borbíró Andreával, Kerezi Klárával, Inzelt Évával és Vig Dáviddal elkészítettük a Kriminológia mesterszak szakalapítási, majd szakindítási anyagát. Sikeres akkreditáció után Magyarország első Kriminológia mesterszakán 2011 szeptemberében kezdődött meg az oktatás. (Néhány év elteltével a Miskolci Egyetem ÁJK-n megindult a második Kriminológia mesterszak.) A mesterszak szakfelelőse vagyok.

Az ELTE ÁJK-n a következő tantárgyak oktatásában vettem, illetve veszek részt:

- *Jogász szak*: Kötelező tárgyak: Kriminológia és Szakkriminológia. Fakultatív, illetve alternatív tárgy: Az alkoholizmus, a kábítószer-probléma szociológiai, kriminológiai és kriminálpolitikai kérdései; Fiatalkori bűnözés, fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása. Büntető igazságszolgáltatás és alkotmányosság. A 2009–2010 és a 2010–2011-es tanévben: Büntetőjogi szeminárium.
- *Kriminológia mesterszak*: A szak felelőse. Kötelező tárgy: Az elméleti kriminológia alapproblémái. Pártfogó felügyelet és közérdekű munka. Fakultatív, illetve alternatív tárgyak: Alkoholfogyasztás, kábítószer-probléma és bűnözés, Gazdasági, korrupciós és szervezett bűnözés, Fiatalkori bűnözés és a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása.
- *Jogász PhD-képzés*: tavaszi szemeszterben egy előadás tartása.
- *Kriminológia PhD-képzés*: Kriminálpolitika és emberi jogok c. kötelező tárgy.

Oktatói munkámban kiemelt figyelmet fordítok a tehetséggondozásra. Kezdetben ez évfolyam- és szakdolgozatok, majd tudományos dolgozatok konzultálását jelentette. Több hallgatóm ért el I., II. és III. helyezést, kapott különdíjat kari konferenciákon és Országos Tudományos Diákköri Konferencián. Az 1987. évi OTDK Miskolcon megrendezett Állam- és Jogtudományi Szekciója szakmai bizottságának ügyvezető titkára, a Miskolci Egyetemen rendezett 1999. évi szekció szakmai bizottságának pedig ügyvezető elnöke voltam.

Az új tudományos képzési rendszer 1993. évi bevezetése óta intenzíven közreműködöm a doktori iskolák munkájában. Témavezetésemmel eddig 16 doktori hallgató szerzett PhD-fokozatot, közülük egy hallgató a Doctorate in Cultural and Global Criminology c. Erasmus-Mundus nemzetközi doktori programban.

IV. A KANDIDÁTUSI DISSZERTÁCIÓT KÖVETŐ KUTATÓMUNKÁMRÓL

■ A kandidátusi disszertációt követően kutatásaim elsősorban a következő témákra irányultak, illetve irányulnak:

- a rendszerváltozás, demokratizálódás hatása a bűnözésre és a büntető igazságszolgáltatásra Közép- és Kelet-Európában; a magyarországi kriminálpolitika alakulása a rendszerváltozást követően; a kriminológia története és elmélete; a magyar kriminológiai gondolkodás;
- büntető hatalom alkotmányossági kérdései; az életfogytig tartó szabadságvesztés emberi jogi aspektusból; a fiatalkorúak büntetőjoga és büntető igazságszolgáltatási rendszere összehasonlító szempontból; kábítószer-büntetőjog, kábítószer-bűnözés, összehasonlító drogpolitika; a gyermeki jogok.

A kutatócsoport tagjaként közreműködtem a *Korrupciós bűncselekmények a büntető igazságszolgáltatás tükrében* c. 2012–2014 közötti projektben. (Témavezető: Kerezi Klára, további tagja a csoportnak: Inzelt Éva, támogató: OTKA, projektszám: K106011.)

Kriminológiai kutatásaim során irányadónak tekintem Edwin H. Sutherland kriminológiafogalmát, a kriminalitás és egyes jelenségei értelmezésében alapvetően a társadalmi egyenlőtlenségi rendszer és a bűnözés összefüggéseire vonatkozó elméleteket, valamint az interakcionista megközelítést. A büntető hatalom és annak egyes intézményeire irányuló kutatásaimban meghatározó szerepe van az alkotmányos, emberi jogi szempontoknak.

Oktató- és kutatómunkám eredményei közül kiemelésre különösen érdemesnek tartom, hogy a kriminológia területén 1996 óta megjelent valamennyi „országos” tankönyv (három tankönyv) elkészítésében közreműködtem mint szerző és szerkesztő. A legutóbbi: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Lévy Miklós: *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. (Második, átdolgozott kiadás: 2019.)

Az MTMT-ben szereplő közleményeim száma 232, az Országos Doktori Adatbázisban az összes tudományos és felsőoktatási közleményeim száma 196, ezek közül külföldi folyóiratban, illetve kötetben 25 publikációm jelent meg. Hazai konferencián 59, nemzetközi tudományos rendezvényes 49 előadást tartottam.

Oktató- és kutatómunkámra meghatározó befolyást gyakorló külföldi ösztöndíjaim, illetve tanulmányútjaim a következők voltak:

- 1991. augusztus–1992. január: IREX-ösztöndíjasként kutatómunka az Amerikai Egyesült Államokban: Sellin Center for Studies Criminal Law and Criminology, University of Pennsylvania
- 1993. szeptember–1994. június: ösztöndíjasként kutatómunka az Amerikai Egyesült Államokban: School of Criminal Justice, Rutgers University

(az ösztöndíj: Library Fellowship of the School of Criminal Justice Rutgers University)

- 1996. február–május: TEMPUS (IMG) ösztöndíjas vendégoktató és kutató Belgiumban: Université Catholique de Louvain Faculté de Droit, Département de Criminologie et de Droit Pénal
- 1999. október–november: DAAD-ösztöndíjjal kutatómunka Németországban: Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht
- 1995–2005 között több alkalommal rövidebb tanulmányút, illetve kutatómunka a Warwick University Law Schooljában (Nagy-Britannia)
- 2018. február 1.–2018. június 30: Northeastern University School of Criminology and Criminal Justice-on (Boston, MA) Fulbright kutatói ösztöndíjjal.

Kutatómunkámnak és tudományszervezői tevékenységemnek fontos terepe a Magyar Kriminológiai Társaság. Az 1983-ban alakult szakmai egyesületnek alapító tagja vagyok, több évig titkára, 2010. február 15-ig pedig főtitkára voltam az MKT-nak.

V. RÉSZVÉTELEM A HAZAI ÉS NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS ÉLETBEN, VALAMINT AZ EGYETEMI KÖZÉLETBEN (ELTE)

■ Aktívan részt veszek a bűnügyi tudományok, ezen belül különösen a kriminológia, valamint a gyermekvédelem területén a hazai és nemzetközi tudományos életben, továbbá az egyetemi közéletben. Tevékenységeim, tisztségeim közül a következőket feltétlenül kiemelésre érdemesnek tartom:

- Az ENSZ Főtitkárának megbízása alapján a The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI) Tanácsadó Testületének elnöke, 2013. március 13-tól, majd másodszori megbízással 2017-től újabb ötéves ciklusra
- A Nemzetközi Kriminológia Társaság (International Society for Criminology) Igazgató Tanácsának tagja (2014 júliusától)
- Európai Kriminológiai Társaság (ESC) elnöke: 2009–2012, ebből: 2009. szeptember 11.–2010. szeptember 10.: President-elect; 2010. szeptember 11.–2011. szeptember 23.: President; 2011. szeptember 24.–2012. szeptember 15: Past President
- ELTE Tudományos Tanácsának tagja (2020. március 1-től)
- ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Etikai Bizottságának elnöke (2016. május 10.–2018. szeptember 1.)
- ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Tanácsának tagja (2016. február 1-től)
- ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Habilitációs Bizottságának tagja (2016. február 1-től)

- ELTE Állam- és Jogtudományi Kari Tanácsának választott tagja (2011–2012-es tanév kezdetétől a 2014–2015-ös tanév végéig és a 2019–2020-as tanév kezdetétől)
- Magyar Tudományos Akadémia: köztestületi tag
- Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Bizottságában választott tag (újraválasztva: 2014. szeptember)
- Országos Kriminológiai Intézet Tudományos Tanácsa: tag
- *European Journal of Criminology* c. folyóirat szerkesztőbizottsága: tag (a folyóirat alapításától kezdődően)
- *Alkotmánybírószági Szemle* c. folyóirat szerkesztőbizottsága: tag (a folyóirat alapításától kezdődően)
- *Gyermekvédelem – Nevelőközösségek* c. folyóirat szerkesztőbizottsága: tag (a folyóirat alapításától 2007-ig)
- *Büntetőjogi Kodifikáció* c. folyóirat szerkesztőbizottsága: tag (a folyóirat alapításától 2010-ig)
- *Addiktológia (Addictologia Hungarica)* c. folyóirat magyar tanácsadó testület: tag
- *Jog-Állam-Politika* c. folyóirat szerkesztőbizottsága: tag (2011-től)
- Betegjogi, Ellátottjogi és Gyermekjogi Közalapítvány Kuratóriuma: tag (2007. április 21-ig)
- Miskolci Drogambulancia Alapítvány Kuratóriuma: tag (2008-ig)

VI. SZAKMAI ÉLETUTAM EDDIG NEM EMLÍTETT MÁS FONTOSABB ESEMÉNYEI

- 2018. február 1-től részfoglalkozású egyetemi tanárként dolgozom a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Tanszékén. Az oktatott tantárgyak: *Jogász szak*: Kötelező tárgyak: Kriminológia, Büntetőjog: általános rész – egy-egy előadás az őszi és a tavaszi félévben. Fakultatív tárgy: Büntető igazságszolgáltatás és alkotmányosság. *Igazgatási szak*: Kötelező tárgyak: Kriminológiai alapok, Kriminálpolitika.
- Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, jogász szak (Kolozsvár): vendégprofesszor (2014 februárjától)
- Az Európai Kriminológiai Társaság 13. konferenciája szervező bizottságának társelnöke (Budapest, ELTE, 2013. augusztus 4–7.)
- Az új Büntető Törvénykönyv kodifikációjának előkészítésére az igazságügy-miniszter által létrehívott kodifikációs bizottság (2001–2005) tagja
- Részfoglalkozású egyetemi tanár a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Intézetében: 2001. augusztus 1.–2004. június 30.

- Freda Adler – Gerhard W. Mueller – William S. Laufer: *Criminology*. (The Shorter Version) c. könyv (Boston: McGraw-Hill, 1998) magyar kiadásának kezdeményezése, a kötet szakmai lektora (a magyar változat: *Kriminológia*. Budapest, Osiris Kiadó, 2000. 588, második kiadás: 2002)
- Plenáris ülés előadója a 11. Nemzetközi Kriminológiai Kongresszuson (1993) és a 12. Nemzetközi Kriminológiai Kongresszuson (Szöul, 1998. augusztus 24–29).
- Az Országgyűlés Kábítószer-fogyasztás Visszaszorítása Érdekében Létrehozott Eseti Bizottság vezető szakértője: 1997–1998
- Széchenyi Professzori Ösztöndíj: 1997–2001
- Az Európa Tanács A korai pszichoszociális beavatkozás szerepe a bűnmegelőzésben elnevezésű szakértői bizottságban tag: 1996–2000
- Angolból felsőfokú, C típusú nyelvvizsga (1995), oroszról alapfokú nyelvvizsga (1989)
- A Nemzetközi Kriminológiai Társaság 11. kongresszusa (Budapest, 1993. augusztus 22–27.) szervezőbizottságának titkára
- A *Társadalmi beilleszkedési zavarok* c. kutatási program Drogkutatási Alirányán belül a *Kábítószer-bűncselekmények miatt elítéltek kriminológiai vizsgálata* c. kutatás témavezetője (1990–1991)

VII. OKTATÓI, KUTATÓI MUNKÁM ÉS SZAKMAI KÖZÉLETI TEVÉKENYSÉGEM ELISMERÉSE

- Vámbéry Rusztem Emlékérem II. fokozat (Magyar Kriminológiai Társaság, 1994)
- Signum Aureum Universitatis kitüntetés (Miskolci Egyetem, 1997)
- Mestertanár kitüntetés és az ezzel együtt járó Fáy András-díj (Országos Tudományos Diákköri Tanács és Országos Takarékpénztár Rt., 1999)
- Ferenczi György Alapítvány emlékérmé (2000)
- Kabay János-díj (Gyermek-, Ifjúsági és Sportminiszter, 2003)
- A Pavel Jozef Safárik Egyetem (Kassa) Jogi Karának Emlékérmé (2003)
- Kiváló Oktató (a Miskolci Egyetemisták Szövetségének kitüntetése, 2004)
- Miskolci Egyetemért Érdemérem (Miskolci Egyetem, 2004)
- Signum Aureum Facultatis (Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar kitüntetése, 2006)
- Vámbéry Rusztem Emlékérem I. fokozat (Magyar Kriminológiai Társaság, 2007)
- Jogvédelemért díj (Betegjogi, Ellátottjogi és Gyermekjogi Közalapítvány díja, 2007)
- Lippay-díj: Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar kitüntetése (2013)

- Eötvös Loránd Tudományegyetem Rektori Kiválósági Különdíj. 2016. szeptember 20., a 2016–2017-es tanévre
- Viski László Emlékérem (Magyar Kriminológiai Társaság, 2017)
- Deák Ferenc-díj (Pro Meritis De Iuris Peritia In Memoriam Francisci Deak), 2018. október 17.

LÉVAYNÉ FAZEKAS JUDIT

Általános iskolába a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Csegöldön jártam, majd a fehérgyarmati Petőfi Sándor Közgazdasági Szakközépiskolában tanultam tovább, ahol 1976-ban „kitűnő” érettségít tettem. Ugyanez évben felvételt nyertem az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának nappali tagozatára, ahol 1981-ben „cum laude” eredménnyel végeztem.

1981. augusztus 1-én kezdtem dolgozni a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Állam- és Jogtudományi Intézetének Polgári Jogi Tanszékén, tudományos ösztöndíjas gyakornokként. A Miskolcon induló jogászképzéshez Kratochwill Ferenc alapító dékán biztatására és hívása alapján csatlakoztunk férjemmel, Lévay Miklóssal. A Polgári Jogi Tanszék vezetésére Novotni Zoltán kapott felkérést, aki egy fiatal oktatókból álló, lelkes csapatot – Bíró György, Csécsy György, Miskolczi Bodnár Péter, jómagam, valamint a kicsit később csatlakozó Jobbágyi Gábor – gyűjtött maga köré. Ebben a felállásban kezdődött meg 1982 szeptemberében a polgári jog oktatása.

Az oktatói ranglétra valamennyi grádicsát megjárva 1983-ban tanársegédi, 1986-tól egyetemi adjunktusi, 1995. július 1-től pedig egyetemi docensi kinevezést kaptam.

A Miskolci Egyetem Társadalomtudományi Habilitációs Bizottsága 2001. október 10-i döntésével habilitált doktorrá nyilvánított, 2002-ben pedig egyetemi tanári kinevezést kaptam. Az európai jog oktatására irányuló tevékenységem elismeréseként 2001-ben az Európai Unió Jean Monnet professzori (Jean Monnet Chair) címét nyertem el.

Oktatói, kutatói feladataim mellett 1991-től különböző szintű vezetői beosztásokban tevékenykedtem. 1991 és 1995 között tanszékvezető-helyettes voltam a Polgári Jogi Tanszéken, 1995-től pedig ugyanezt a tisztséget töltöttem be a korábbi Polgári Jogi Tanszékből kivált Kereskedelmi Jogi Tanszéken. 1997 és 2002 között a Civilisztikai Tudományok Intézet igazgatói feladatait láttam el. 1998. július 1-től 2012. október 15-ig vezettem az Európai Jogi és Nemzetközi Magánjogi Tanszékot.

A Miskolci Egyetemen töltött három évtized alatt több alkalommal voltam tagja, póttagja a kar, illetőleg az egyetem vezető testületeinek, a kari tanácsnak, az egyetemi tanácsnak, szenátusnak. Legutóbb – 2011-től – szavazati jogú, választott tagja voltam az Egyetem Szenátusának és a Kari Tanácsnak is. Miskolci oktatói munkám mellett, 1998 és 2010 között félállásban tanítottam a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Kereskedelmi Jogi Tanszékén. A tanszék alapító tanszékvezetőjeként 1998 és 2002 között irányítottam a tanszéki munkát.

2002-ben az Igazságügyi Minisztériumban helyettes államtitkárává neveztek ki. Állami vezetőként 2002 és 2006 között az európai integrációs ügyekért feleltem, irányítási feladatkörömbé tartozott az uniós csatlakozásra való felkészülés és a jogharmonizációs kötelezettségek teljesítése, az uniós joganyag lefordításának irányítása. A 2006 és 2010 közötti kormányzati periódusban európai ügyekért felelős szakállamtitkárként dolgoztam az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumban. Feladatkörömbé többek között az európai bel- és igazságügyi együttműködés, a jogharmonizáció, az Európai Bíróság előtti képviselet irányítása. A minisztériumi feladatok mellett – 2002 és 2010 között – részfoglalkozású tanszékvezető egyetemi tanáráként

oktattam a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Nemzetközi Magánjogi és Európai Jogi Tanszékén. Több mint három évtizedes miskolci egyetemi oktatói tevékenységem 2012. október 15-én ért véget, amikor a győri Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karán egyetemi tanári kinevezést kaptam. A Széchenyi István Egyetem szenátusa 2013. január 1-től a DF ÁJK dékánjává választott, melyet immár második ciklusban töltök be. Lenkovics Barnabás leköszönő alapító tanszékvezető egyetemi tanártól 2015-ben vettem át a Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék vezetését.

A felsőoktatásban eltöltött több mint 38 év alatt oktatási tevékenységem egyre szélesebb körű lett. Kötelező és alternatív tárgyakat oktattam/oktatok a graduális, a posztgraduális és a doktori képzésben egyaránt, a polgári jog, a kereskedelmi jog (társasági jog, a kereskedelmi szerződések joga), az európai jog és a fogyasztóvédelmi jog területein.

A graduális képzés mellett kidolgozója és elindítója voltam a miskolci jogi kar doktori iskolájának keretében az európai jogi doktori alprogramnak. A doktori képzés keretében (SZE DF ÁJK Doktori Iskola, ME ÁJK Doktori Iskola, PPKE JÁK Doktori Iskola) összesen 30 doktorjelölt témavezetője voltam, illetőleg vagyok. Közülük nyolcan szereztek eddig PhD-fokozatot.

A Novotni professzor által fémjelzett miskolci polgári jogi műhely egyik fémjele a tananyagfejlesztő tevékenység volt. Alapvető feladatnak tekintettük, hogy a hallgatók számára naprakész, írott tananyagok, tankönyvek álljanak rendelkezésre. A folyamatos tananyagfejlesztő munka eredményeként önállóan, illetőleg társszerzőségben írt egyetemi tankönyvek, jegyzetek, tansegédletek sora született.

Önálló szerzői mű a *Fogyasztóvédelmi jog* c. egyetemi tankönyvem (Novotni Kiadó, Miskolc, 2000), amely több egyetemen szolgált tananyagként, valamint *Az európai integráció története. Az Európai Unió jog- és intézményrendszere* c. egyetemi jegyzet (Novotni Kiadó, Miskolc, 2001) immár a hatodik, átdolgozott kiadásban jelent meg.

A Szent István Társulatnál 2004-ben jelent meg a Jobbágyi Gábor professzorral közösen írt *Kötelmi jog* c. tankönyv, amelyet a PPKE JÁK mellett a Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán is tananyagként használtak. Társszerzőként működtem közre több, a szerződési jog és a társasági jog körében a Novotni Kiadónál, valamint az Unió Kiadónál megjelent tankönyv megírásában, továbbá a HVG Orac Kiadó által 2012-ben és 2015 kiadott *EU-jog* című tankönyvben. A tankönyvek, egyetemi jegyzetek száma, melyekben társszerzőként közreműködtem, meghaladja a húszat. 2017-ben a Gondolat Kiadó gondozásában jelent meg a Kórhidi Ákossal és Menyhárt Ádámmal közösen írt *Kötelmi jog általános rész* című egyetemi tankönyvünk.

2012-ben az ERASMUS MUNDUS MPEAP Master Program on European Administration keretében készítettük el Rácz Rita tanársegéddel társszerzőségben a *EU Legal System and its Implementation in the Member States* című angol nyelvű tankönyvet.

Az oktatói pálya egyik legszebb része a tudományos munka iránti affinitást mutató, tehetséges hallgatók tudományos pályafutásának ösztönzése, a diákköri tevékenység támogatása. Konzulensként 1986 óta segítem a tudományos kutatómunkára vállalkozó hallgatókat. Ez idő alatt több mint száz szakdolgozat, 30 helyi TDK-dolgozat és 16 OTDK-pályamunka témavezetője voltam.

Az OTDK-n szereplő hallgatóim közül két hallgató Pro Scientia Aranyérmét, ketten OTDK I. díjat, egy hallgató OTDK II. díjat, egy hallgató OTDK III. díjat és többen külön díjat nyertek.

Az egyetemi, illetőleg kari szintű és az országos tudományos diákköri versenyeken zsűrielnökként, illetőleg bizottsági tagként rendszeresen részt veszek a szekciók zsűrijében. Zsűrielnök, továbbá zsűritag voltam a XX., a XXIII., és XXV. OTDK-n a polgári jogi szekcióban, a XXVII. OTDK-n a kereskedelmi jogi szekcióban, a XXVIII. OTDK-n ismét a Polgári jogi szekcióban.

Tudományos, kutatói munkásságom mintegy négy évtizedet ölel fel. A kutatói pályám elindításában nagy segítséget kaptam Novotni professzor úrtól, aki mint fiatal kutatót bevont, beajánlott több kutatási projektbe, és rávezette a tanszék fiatal oktatóit a team-munka jelentőségére a tudományos kutatásban. Felejthetetlenek az általa vezetett inspiráló, ugyanakkor baráti hangulatú kutatási megbeszélések. Novotni professzor ajánlásával vettem részt a Jogtudományi Intézet Népgazdasági Jogi Kutatóhálózat szocialista vállalatkutatási programjában, ahol első jelentősebb tanulmányom a társasági jog és a gazdasági munkaközösségek témakörében született. Kutatói érdeklődésem – a Strasbourgi Egyetemen végzett összehasonlító jogi tanulmányok folytatásának hatására – a '80-as évek végétől egyre inkább a fogyasztóvédelmi jog felé fordult. Az OTKA 1993. évi pályázatára beadott, *A fogyasztóvédelem összehasonlító jogi vizsgálata* c. kutatási programmal OTKA-támogatást nyertem, melynek eredményeit az OTKA bizottság „kiválóra” értékelte.

1995-ben a *Fogyasztóvédelem jogi kérdései – különös tekintettel a polgári jogi intézményekre* címmel írt kandidátusi disszertációm a fogyasztóvédelem első hazai monografikus feldolgozása volt, mely könyvalakban a Közgazdasági és Jogi Kiadónál 1995-ben jelent meg *Fogyasztói jogok – Fogyasztóvédelem* címmel. A fogyasztóvédelmi kutatásaim során a magyar fogyasztóvédelmi jog mellett kiemelt hangsúlyt fektettem az összehasonlító jogi, különösen az Európai Közösség fogyasztóvédelmi jogának vizsgálatára, illetőleg a jogharmonizációs feladatok feltárására. 2000-ben egyetemi tankönyvet készítettem *Fogyasztóvédelmi jog* címmel, amely több kiadást ért meg, és számos egyetemen használják/használták oktatási anyagként. 2007-ben a Complex Kiadó gondozásában megjelent a *Fogyasztóvédelmi jog* c. monográfiám, amely a fogyasztóvédelem területén a kandidátusi értekezésem utáni több mint 10 év kutatási eredményeinek összegzését jelentette a fogyasztóvédelem területén.

A fogyasztóvédelem mellett kutatásokat folytattam még a társasági jog és a szerződési jog területén is. A társasági jogi kutatások eredményeként társszerzője vagyok az ugyancsak a KJK-Kerszöv által kiadott *A gazdasági társaságok* (1998), a *Sajátos társasági formák* (1999) és az *Európai társasági jog* (2000) monográfiáknak. Részt vettem a Civilisztikai Intézet oktatóival közösen folytatott jogharmonizációs

OTKA- és FKFP-kutatásokban. 1996–2000 között vezetője voltam az *Európai kereskedelmi jog* című Jean Monnet kutatási és oktatási programnak. Kutatásvezetője voltam a ME Európai Tanulmányi Központ keretében folyó jogharmonizációs kutatásnak. 2000-ben a Felsőoktatási Kutatási Pályázaton a vezetésem alatt működő Európai és Nemzetközi Magánjogi Tanszék elnyert egy 3 éves kutatást a *Globalizáció hatása a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatokra és ezek jogi eszköztársasága* c. témában. A szerződési joggal foglalkozó közlemények közül kiemelendő a Jobbágyi Gáborral társzerzőségben írt, a Kluwer International Publishing Co. által az *Encyclopedea of European Contract Law* sorozat 31–32. köteteként kiadott *Hungarian Contract Law* című angol nyelvű monográfia. A társasági jog körébe tartozó témákból több tankönyv és monográfia szerzője, illetőleg társzerzője vagyok: ilyen például az Unió kiadó által 2001-ben kiadott, *A Kft.* címmel írt könyv, a Complex Kiadónál megjelent *Európai Társasági jog*, illetőleg a *Gazdasági társaságok* címmel a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó által 1998-ban kiadott monográfia.

Kutatási érdeklődésem az 1990-es évek végétől az európai jog, illetőleg európai magánjog felé mozdult el. Az e területen folytatott kutatásaimat könyvek és tanulmányok fémjelzik. Ezek között kiemelten fontosnak tartom megemlíteni az általam szerkesztett, a KJK-Kerszöv Kiadónál 2000-ben és 2002-ben megjelent *Az Európai integráció alapszerződése*i, valamint *Az Európai integráció alapszerződése*i 2. című köteteket, melyek első magyar nyelvű, konszolidált kiadásai voltak az Európai Unió alapító szerződéseinek és módosításaiknak. A hiánypótló jellegű könyv a miskolci jogi kar tehetséges doktori hallgatóinak, Fridély Ágnesnek, Takács Tibornak, Petró Ritának a közreműködésével született meg, akik a csatlakozást követően komoly karriert futottak be az európai uniós intézményeiben, illetőleg itthon.

A kutatásaimból eddig mintegy 300 publikáció jelent meg. A publikációk között 67 szakkönyv, monográfia létrejöttében működtem közre, önálló szerzőként, könyvfejezet szerzőjeként vagy szerkesztőként. Tanulmányaim közül 120 magyar nyelven, 31 pedig idegen nyelven látott napvilágot. Nemzetközi tudományos ismertségemet, kapcsolataimat nagyban segítették angol és francia nyelvű publikációim. A tudományos kutatás eredményeit az oktatásban is hasznosítottam. A fogyasztóvédelmi jog, európai jog, társasági jog és a szerződési jog oktatását segítő 25 tankönyv megírásában működtem közre szerzőként vagy társzerzőként.

Kutatási eredményeimet a fentiek mellett konferenciákon is előadtam. Az elmúlt 20 évben 66 magyar és 20 külföldi konferencián vettem részt előadóként. Főelőadó voltam a kétévenként megrendezésre kerülő Nemzetközi Fogyasztóvédelmi Konferencián 1997-ben Kuala Lumpurban, majd szekcióvezető 1999-ben Helsinkiben. Ugyancsak főelőadó voltam a 2007-ben Stuttgartban megrendezett 3. *vitafórum az Európai szerződési jogról* c. konferencián. Szekcióelőadást tartottam a 2015-ben Amszterdamban rendezett Nemzetközi Fogyasztóvédelmi Konferencián.

Egyetemi oktató- és kutatómunkámat nagyban előrevitték külföldi tanulmányútjaim, kutatói és vendégoktatói ösztöndíjaim. 1987 óta több alkalommal nyertem el külföldi tanulmányok folytatására irányuló vagy vendégkutatói ösztöndíjat.

- 1987-ben lehetőséget kaptam a Strasbourgi Nemzetközi Összehasonlító Jogi Kar Összehasonlító jog kurzusán való részvételre, ahol 1987-ben az első ciklus, 1988-ban a 2. ciklus anyagából sikeres vizsgát tettem, majd 1991 áprilisában a harmadik ciklus befejezésének eredményeként nemzetközi jogösszehasonlító diplomát szereztem.
- 1990-ben államközi ösztöndíjjal két hónapot töltöttem a Paris II. Panthéon Egyetem Összehasonlító Jogi Intézetében, ahol a francia fogyasztóvédelmi rendszert vizsgáltam.
- 1992. május–júniusban – szintén államközi ösztöndíjjal – az Université Catholique de Louvain Fogyasztóvédelmi Intézetében folytattam kutatómunkát.
- 1993-ban elnyertem a Fulbright Alapítvány 10 hónapos kutatási ösztöndíját, amelynek keretében 1993. szeptembertől 1994. július 30-ig New Jersey állami egyetemén, a Rutgers Egyetem Jogi Karán folytattam kutatómunkát.
- 1994-ben részt vettem a firenzei Európai Intézet Jogi Akadémiája által szervezett Európai Jog posztgraduális tanfolyamon, és ott oklevelet szereztem.
- 1995-ben elnyertem a belga Kormány 1 éves kutatási ösztöndíját *Access to Justice in Consumer Affaires* témakörben, melynek eredményeként 1996. február 1-től 12 hónapig vendégkutatóként dolgoztam a belga Université Catholique de Louvain Fogyasztóvédelmi Centrumában.
- A British Council támogatásával működő *Miskolc–Warwick Link* kutatási program keretében 1995 és 2000 között évente 2-3 hetet kutathattam a Warwicki Egyetemen.
- 2000 októberében két hetet töltöttem Tempus-ösztöndíjjal az Université d’Aix en Provence – Marseilles-en a doktori program tanulmányozása céljából.
- 2009-ben Francophone ösztöndíjat kaptam az Avignon – Mille-feuilles Centre de la Langues Francaise-be két hét nyelvi továbbképzés céljából.
- 2010-ben vendégkutatóként három hetet töltöttem a Cambridge-i Egyetem könyvtárában.
- 2011-ben két alkalommal egy-egy hetet töltöttem az Université de Versailles egyetemen, egy hetet voltam a Lecce-i University of Salento egyetemen, valamint ugyancsak egy hetet a marosvásárhelyi Petru Maior Egyetemen egy közös Európai Közigazgatási Mesterképzés előkészítése céljából.
- 2018-ban öt hónapig vendégkutatóként dolgoztam a Bostoni Egyetem Jogi Karán (USA, MA).

Kutatási programok, amelyeket vezettem vagy amelyekben közreműködtem:

- 1994–1995 OTKA-kutatás – Az európai és magyar fogyasztóvédelem fejlődése – egyéni kutatás – témavezető
- 1993–94 Fulbright kutatóösztöndíj – Összehasonlító fogyasztóvédelemi jog – Rutgers University USA – 10 hónap
- Assistance for Consumer Protection Legislation in Hungary. Centre de Droit de la Consommation 1995 – közreműködő

- 1996–97 Access to Justice in Consumer Affaires – belga kormányösztöndíj – kutatóösztöndíj, Université Catholique de Louvain Belgium – 1 év
- 1995–1998 Jean Monnet – az Európai kereskedelmi jog – oktatásfejlesztési projekt – közreműködő
- 1995–2000 British Council Miskolc–Warwick Link kutatási projekt – közreműködő – évente 3 hét
- Unfair Contract Terms Legislations in the Accession Countries CDC-CICPP 1996 – a magyar nemzeti jelentés készítője
- Access to Justice for Consumers in Central and Eastern European Countries. Centre de droit de la consommation. Université Catholique de Louvain CICCP Programme 1997 – közreműködő
- FKFP –0452/2000. kutatás – A világméretű gazdasági globalizáció jogi eszköztársa, a piacliberalizációs szabályozás és korlátai – kutatásvezető
- A la decouverte des cultures Hongroise, Tchèque & Roumaine. Theme développement dans le site web (<http://www.cecomm.co.uk/socrates> 1999–2000) Université Lorraine – Nancy, a Prágai Egyetem, a Román Tudományos Akadémia és a Miskolci Egyetem közös kutatása – magyar projektvezető
- 2000 Université de l’Aix-en-Provence TEMPUS kutatóösztöndíj – 2 hónap
- Alternative Dispute Resolution Systems in Four Central and East European Countries: Bulgaria, Hungary, Poland and Slovenia. CICPP Phare Program. Université Catholique de Louvain. 2000 – közreműködő
- 2001–2003 Jean Monnet Chair program – oktatásfejlesztési projekt – programvezető
- 2006–2007 EU Consumer Law Compendium program – kutatási program – közreműködő
- 2007–2009 EU Producer’s Liability Law kutatási program – közreműködő
- 2006–2009 EU Contract Law – Common Frame of Reference kutatási program – közreműködő
- 2010–2012 ERASMUS Multilateral Projects, MPEAP – Master Professionnel Européen D’Administration Publique- 510222-LLP-1–2010-1-RO- ERASMUS–ECDSP program – közreműködő
- 2005–2006 Ex Poste Evaluation of EU Consumer Protection Policy Program Bureau Van Dijk Management Consultant – közreműködő
- 2016–2017 IM Kutatási Program: Magánjogi felelősség változásai kutatásvezető-kutató
- 2016–2017 IM Kutatási Program: Kötelmi jog általános – kutatásvezető-kutató
- 2017–2018 BEUC – the European Consumer Organisation – SME training on consumer rights JUST/2015/CPPI/PP/CO02/0174 Lead trainer for Hungary
- GINOP–2.3.4–15–2016–00003 azonosítószámú projekt – Autonóm járművek jogi kérdései alprojekt – kutatásvezető

Tudományos minősítem eddigi fokozatait az alábbiak szerint értem el:

- 1995-ben *A fogyasztóvédelem jogi kérdései – különös tekintettel a polgári jogi intézményekre* címmel írt kandidátusi disszertációm sikeres megvédéseként az „állam- és jogtudomány kandidátusa” tudományos fokozatot szereztem,
- 2001-ben a Miskolci Egyetemen lefolytatott habilitáció eredményeként „habilitált doktorrá” nyilvánítottak, 2002-ben pedig a köztársasági elnöktől egyetemi tanári kinevezést kaptam.

Kutatói, oktatói és szakmai közéleti tevékenységem elismerését tükrözi, hogy számos testületbe választottak be az elmúlt 15 év során:

- 1997-től a Magyar Tudományos Akadémia Köztestület tagja
- 1999–2002 között az OTKA Állam- és Jogtudomány Bíráló Bizottság tagja
- 2000-től a Magyar Ekvivalencia Bizottság Jogász Szakbizottság tagja
- 1986-tól a Miskolci Akadémiai Bizottság tagja
- 1999–2005 között az Országos Kredittanács tagja
- 1998–2010 között a Gazdasági Minisztérium keretében működő Fogyasztóvédelmi Tanácsadó Testület tagja
- 1998-tól a Fogyasztóvédelmi Egyesület Jogi Szakértői Bizottság tagja
- 1999–2002 között a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Békéltető Testület tagja
- 1995-től 1999. január 1-ig szaktanácsadó, Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség
- 1991-től a Jogi Szakvizsga Bizottság tagja
- 1993-tól a Nemzetközi Fogyasztóvédelmi Jogi Társaság tagja
- 1996-tól 2000-ig a Közép-Kelet-Európai Fogyasztóvédelmi Jogászok Társaságának elnöke
- 1997–2000 között a Nemzetközi Fogyasztóvédelmi Jogi Társaság Végrehajtó Bizottságának tagja
- 1999–2002 között tagja voltam a Miskolci Egyetem ÁJK Kari Tanácsnak, illetőleg póttagja az Egyetemi Tanácsnak
- 1998–2002 között kuratóriumi tag a Miskolci Jogászképzésért Alapítványban
- 2005–2010 között a Szellemi Tulajdon Védelmi Tanács tagja
- 2004–2010 között az Európai Jogakadémia (Németország, Trier) Kuratóriumának tagja
- 2011-től választott tagja a ME ÁJK Kari Tanácsnak
- 2011-től választott tagja a ME Szenátusának
- 2003–2014 között az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság választott tagja és titkára
- 2013–2018 között MTA Közgyűlésének nem akadémikus közgyűlési képviselője
- 2014-től az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság választott tagja és alelnöke
- 2016–2018 között az MRK Jogi és Igazgatási szakbizottságának elnöke
- 2019-től az MRK Jogi Bizottságának társelnöke

Mintegy harmincéves tudományosvezetői, szakmai közéleti tevékenységem közül kiemelendő a hazai és külföldi szakfolyóiratoknál betöltött szerkesztőbizottsági/tudományos bizottsági tagság, továbbá az MTA keretében végzett tudományosvezetői tevékenységem. 2003 és 2014 között az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának választott titkára, 2013–2018 között két cikluson keresztül az MTA Közgyűlésének nem akadémikus közgyűlési képviselője voltam, 2014-től pedig az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság alelnöke vagyok. 2016–2017 között tagja voltam az MTA elnöke által felállított Alapszabálymódosító Elnöki Bizottságnak, amely előkészítette az MTA 2017-es Alapszabály-módosítását.

MAJTÉNYI LÁSZLÓ

1950. november 30-án születtem Budapesten. 1969-ben érettségiztem az Arany János Gimnáziumban jeles eredménnyel. A gimnáziumi évek alatt középiskolai tanulmányi verseny, illetve a Ki Miben Tudós televíziós vetélkedő döntőjébe jutottam történelem tárgyból. A sorkatonai szolgálat után az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán kezdtem meg tanulmányaimat, majd 1975-ben cum laude minősítésű diplomát szereztem. Egyetemi tanulmányaim alatt a Filozófiai Diákkör elnöke voltam. Filozófia tárgyból nyertem OTDK-versenyt, jutalomból részt vettem Várnában a Filozófiai Világkongresszuson.

Negyedéves egyetemista koromban megnősültem, és iker gyermekeim, majd 1990-ben lányom született. Feleségem kúriai tanácsosként ment nyugdíjba.

Egyetemi éveim alatt publikáltam társadalomtudományi folyóiratokban, 1973-tól gyakornokként, majd szerkesztőségi munkatársként a *Világosság* c. társadalomtudományi folyóiratnál jogtudományi és szociológiai cikkeket szerkesztettem, amelyben ellenzéki gondolkodók munkái is viszonylag rendszeresen megjelentek. A folyóirat szerkesztője voltam 1974-től, majd a szerkesztőbizottság tagja 1995-ig.

A szerkesztőségi munkám mellett családfenntartói kényszerből és szakmai érdeklődésemnek is megfelelően jogi előadóként, illetve jogtanácsosként a MAHART Magyar Hajózási Részvénytársaságnál dolgoztam 1975–1980 között, amely munkahely egyik előnye az volt, hogy nem igényelte a pártállami rendszerrel való azonosulást. Így lett egyik fontos szakmai területem a hajózási, illetve a tengeri közjog és a magánjog. 1978-ban ügyvédi, jogtanácsosi szakvizsgát tettem. 1990–1995 között Sólyom László hívására Lábady Tamás mellett dolgozva az Alkotmánybíróság tanácsadója, majd főtanácsadója lettem, amely életem egyik legboldogabb korszaka volt, hiszen számos fontos alkotmánybíróági határozat szakmai előkészítésében vehettem részt, ezen szövegeken munkálkodva részese lehettem a magyar alkotmányos jogállam megalapításának. Életem különleges szerencséje, hogy ennek a munkának a beteljesüléseként élhettem át, hogy az Országgyűlés összes képviselőjének kétharmados többsége megválasztott a Magyar Köztársaság adatvédelmi biztosának (1995–2001), e munka pedig azt az élményt is nyújtotta, hogy a demokratikus köztársaság intézményi kiépítésében, az adatvédelem és az információszabadság dogmatikájának kialakításában is lehetett nem jelentéktelen szerepem.

Az 1997-ben indult *Fundamentum* c. emberi jogi folyóirat egyik alapító szerkesztője voltam. 2003-tól az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet elnöke, 2002 óta pedig a Budapesti Könyvszemle jogtudományi cikkeket gondozó szerkesztője vagyok.

1980-tól a Műegyetem oktatója voltam, előbb egyetemi adjunktusként, majd 1992-től egyetemi docensként. 1992 és 1995 között a Műszaki Egyetem Jogtudományi Osztályának vezetőjeként oktattam. 1995–2002 között a Győri Széchenyi István Egyetem docenseként dolgoztam. A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi docense voltam 2003 és 2007 között.

Az Országgyűlés az Országos Rádió és Televízió Testület elnökének választott 2008-ban, amely tisztségről az akkor vezető kormánypárt (MSZP) és a vezető ellenzéki párt (Fidesz) képviselőinek korrupciós frekvenciadöntése elleni tiltakozásból 2009 novemberében lemondtam.

2001- től a 2010-es évekig ügyvédi gyakorlatot is folytattam.

Több magyarországi egyetem, felsőoktatási intézmény rendszeres meghívott előadójaként is működtem: ELTE ÁJK, ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Mathias Corvinus Collegium, Láthatatlan Kollégium, Wesley János Főiskola.

A dr. univ. fokozatot 1975-ben szereztem meg az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán, amelynek témája a normaelsajátítás típusai.

1992-ben lettem az állam és jogtudomány kandidátusa, disszertációm címe: *Ombudsman: állampolgári jogok biztosa*. A tudományok doktora címet 2010-ben szereztem meg, amelynek címe az Információs szabadságok.

Az egyetemi karrier során oktatott tantárgyak: közlekedési jog, tengeri fuvarjog, szállítványozás, nemzetközi tengeri és belvízi közjog, hajózási jog, biztosítási jog, alkotmányjog, etika, adatvédelem, információs jogok, ombudsman intézmények, médiajog.

A doktoranduszképzésben a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen 2001–2002, a Pécsi Tudományegyetem ÁJK Doktori Iskolájában (2003), a Színház- és Filmművészeti Egyetem Doktori Iskolájában és a Miskolci Egyetemen tanítottam.

2010-től 2019-es nyugdíjazásomig intézeti tanszékvezető egyetemi docens, majd egyetemi tanár voltam a Miskolci Egyetemen, ahol megalapítottam az Információs- és Médiajog Tanszéket.

Szakmai életutam során a fontosabb kutatási témáim a tengeri és a belvízi hajózási közjog és magánjog, az ombudsman intézmények összehasonlító vizsgálata, az információs társadalom elmélete és jogi környezete, az adatvédelem és az információs szabadság Magyarországon és az Európai Unióban, az alkotmányjog néhány alapvető aspektusa, alkotmánybíráskodás, alapjogi bíráskodás és a médiajog, az alkotmányos jogállam helyreállításának problémái. 2010-ben habilitáltam a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi karán.

Számos társadalmi és állami kitüntetés birtokosa vagyok: Pozitív Nagy Testvér Díj (2001), Régi Magyar Nemzetesek Emlékplakettje (2001), Riporterek Határok Nélkül Kitüntetése, Magyar Civil Becsületrend (2017), Radnóti Miklós Antirasszista Díj (2018), Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje (2003), Justitia Regnorum Fundamentum Díj (2009), Magyar Köztársaság Érdemrend Középkeresztje a Csillaggal (2010).

Számos rangos hazai és külföldi szakmai konferencián tartottam előadásokat. Sok neves hazai és külföldi folyóiratban publikáltam, itthon és külföldön könyveim, illetve könyvrészleteim jelentek meg.

A fontosabb tanulmányutak közül említeném az alábbiakat: Norvégiában 1988-ban a Skandináv Tengerjogi Intézetnél (Nordisk Institutt for Sjorett) tett látogatás. Ezt 1991-ben az Emberi Jogok Európai Bizottsága, Emberi Jogok Európai Bírósága; 1992-ben Svédországban a Svéd Intézet ösztöndíjával, majd 1999-ben, az Amerikai Egyesült Államokban, a United States Information Agency követte.

Kiemelném még ezenkívül a következőket:

- Tanácsadás a brandenburgi parlamentnek az adatvédelem és az információszabadság intézményi összekapcsolásáról, Brandenburg Parlamentjének meghívására: az információszabadság védelme (1997),
- Moszkva, Oroszország, Európa Tanács szakértőjeként az ombudsman intézmény meghonosodásának lehetőségei Oroszországban (1998), Moldávia, az Európa Tanács szakértőjeként a személyes adatok törvényi védelmének megteremtése (2000),
- Grúzia Európa Tanács szakértőjeként az információs jogok meghonosítása Grúziában (2001),
- Örményország, az örmény információszabadság-törvény koncepciójának véleményezése, az Article 19 meghívására (2003),
- Koszovó, az Európa Tanács meghívására a koszovói adatvédelmi jog tervezetének felülvizsgálata (2004),
- Tagja voltam a közadatok újrahasznosításáról szóló EU-direktíva hatását vizsgáló kutatószerv tanácsadó testületének: MEPSIR: Measuring European Public Sector Information Resources (2006),
- Koszovó, Montenegró: a nemzeti ombudsman intézmények fejlesztése (2007).

MISKOLCZI-BODNÁR PÉTER

Miskolcon születtem, általános iskolai tanulmányaimat is itt végeztem, majd a Földes Ferenc Gimnáziumban tanultam, amely az érettségizettek felvételi eredményei alapján akkor az ország harmadik legsikeresebb középiskolája volt. Egy év előfelvételis sorkatonai szolgálatot követően 1976–81 között az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán tanultam. Népköztársasági ösztöndíjas voltam 1978–1979-ben. Három tanszéken is dem onstrátorként tevékenykedtem. Joghallgatóként OTDK első helyezést értem el (1981), ill. különdíjban részesültem (1979). 1981-ben summa cum laude fokozattal avattak doktorrá. 1984-ben szakvizsgát tettem, jeles eredménnyel.

Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán tanulmányaim végén felajánlották, hogy legyek a Munkajogi Tanszék oktatója. Pénzügyi okokból tanszékvezető asszony elintézte, hogy egy év átmeneti időre a Miskolcon éppen akkor alakuló Állam- és Jogtudományi Intézetben kapjak helyet. Jeleztem, hogy miskolciként én hazamegyek, és feltettem a kérdést: mi lesz, ha ott is maradok. Hagelmayerné professzor asszony nagyon kedvesen azt mondta, hogy „ez már az ő kockázata”. Egy életen keresztül hálás leszek neki a lehetőségért és jóindulatáért.

1981-ben a Magyar Tudományos Akadémia tudományos ösztöndíjas gyakoronokaként én lettem az akkor még csak papíron létező Civilisztikai Tanszék (a későbbi Tudományos Intézet) első munkatársa és Kratochwill Ferenc dékán úr „szárnysegéde”.

Leendő munkajogászként részt vettem Gáspárdy László professzor úr munkajogi szakvizsga felkészítő tanfolyamain, ahol megismerkedtem Harsányi Gyöngyivel, feleségemmel és későbbi tanszéki kollégámmal. Így elmondhatom, hogy a Miskolci Egyetem nem csupán oktatói-kutatói tevékenységem számára biztosított szakmai hátteret, hanem a magánéletemet is jó irányba terelte.

Novotni Zoltán, a Civilisztikai Tudományok Intézetének első igazgatója engem is bevont a polgári jog oktatásába, kezdetben egy csoportnak vezettem szemináriumot, és egy-egy előadás megtartására kaptam lehetőséget. Később felajánlotta, hogy legyek – az időközben megalakult – Polgári Jogi Tanszék oktatója. Egy olyan kiváló közösség részesévé váltam, amelynek tagjai később a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, a Debreceni Egyetemen és a Károli Gáspár Református Egyetemen tanszékvezetői, Győrben dékáni, a Károli Gáspár Református Egyetemen dékáni és rektorhelyettesi funkciót töltöttek be, miközben értelemszerűen a Miskolci Egyetemen és annak Állam- és Jogtudományi Karán is elláttak ilyen tisztségeket.

Az oktatás korszerűsítésére sok energiát fordítottunk. Kutattuk és oktattuk a két világháború közötti magánjogtudósok munkásságát. A mintául szolgáló budapesti és szegedi tapasztalatok átvételén túl a tételes jogi tárgyak oktatásában nagyobb szerepet szántunk a gyakorlati tapasztalatok, a bírósági gyakorlat ismertetésének. Novotni Zoltán kiemelkedően fontosnak tartotta, hogy a hallgatók mindig a hatályos jogot tartalmazó és értelmező jegyzetekhez jussanak hozzá. Ezeket a jegyzeteket kezdetben ő írta, később a kollektíva valamennyi tagja közösen készítette. A tankönyvkiadás lendülete szeretve tisztelt Mesterünk halálát követően sem tört meg, a Novotni Alapítvány didaktikus, könnyen érthető kiadványait egy idő után más jogi karokon is alkalmazni kezdték.

A Civilisztikai Tudományok Tanszéke egyik különlegessége volt az, hogy intenzíven és új módszerek alkalmazásával törekedett a gazdaság akkori állapotának a megismerésére. Novotni Zoltán számos tényfeltáró kutatást szervezett, és ahhoz támogatást is szerzett. Gyakorlati tapasztalatokat gyűjtöttünk a frissen alakult vállalati gazdasági munkaközösségekről, továbbá az állami vállalatok új irányítási struktúráiról, elemeztük a szőlőtermelő szövetkezetek és a felvásárló állami vállalat szerződéses kapcsolatrendszerét, vizsgáltuk a lignitbányászat rekultivációs tevékenységét. Számunkra, friss diplomások számára a kutatásban való részvétel a való világ megismerésének egy hasznos útját jelentette. Közvetlenül megtapasztalhattuk azt, hogy egy-egy új jogintézmény hogyan működik a gyakorlatban. A jogi normákat elemző tanulmányaink szerencsésen ötvöződtek a gyakorlatban jelentkező hiányosságok kijavítására tett javaslatokkal. A ténytanulmányokért kapott összeg szerencsésen egészítette ki igencsak szerény kezdő fizetéseinket.

A ténykutatásokhoz kapcsolódó kirándulások, konferenciák során tovább erősödött az a kivételesen jó munkahelyi légkör, ami az új kart egyébként is jellemezte. Közösén jártunk kirándulni (Hollóstető, Hollóháza), sportvetélkedőkön vettünk részt, az oktatók futballcsapata rendszeresen megmérkőzött a hallgatói válogatottal. Senki nem figyelte a munkaidő végét, órák után sokat beszélgettünk. Már a Jogtudományi Intézetnek kezdetben helyet adó kollégiumban is otthon éreztük magunkat, még inkább a kar új épületében. Eltérhetetlen baráti kapcsolatok alakultak, munkaidő után is összejártunk, arra is sok példa volt, hogy együtt nyaraltunk. Gyermekeim keresztszülei tanszéki kollégáim.

Közben haladtunk előre az egyetemi ranglétrán. Én három év tudományos ösztöndíjas gyakornoki tevékenységet követően két éven keresztül tanársegéd, majd hét éven át adjunktus voltam.

Az 1980-as évek végén tanulmányaimmal számos szakmai pályázaton vettem részt. Fialat jogászként első díjat kaptam a Magyar Jogász Szövetség pályázatán 1988-ban és 1989-ben, egy METESZ-TIT pályázaton, az MTA Észak-magyarországi Bizottsága által meghirdetett pályázaton és az Egységes Európaért Társaság, valamint a Naumann Alapítvány által kiírt pályázaton.

Az 1985–2004 közötti évek jogfejlődési szempontból nagyon izgalmas korszakot jelentettek. Intenzív jogalkotás zajlott, amelyben a szocialista jogintézmények piaci viszonyokra adaptálása mellett egyre nagyobb szerepet kapott a piacgazdaságban kialakított megoldások honosítása. Én a társasági jog, a csődjog, a fogyasztóvédelem, a versenyjog és az akkor még szabályozatlan kereskedelmi szerződéstípusok fejlődését igyekeztem nyomon követni. Rövid külföldi tanulmányutak, nyári egyetemek révén megismerhettem a legújabb jogfejlődési tendenciákat.

Az 1990-es években rendszeresen vendégül láttunk nyugat-európai oktatókat Miskolcon. Ebben nagy segítséget kaptunk Hugh Beale professzor úrtól, a University of Warwick vezető oktatójától. Rendszeresen szerveztem angol nyelvű továbbképzést Miskolcon az angol–magyar kereskedelmi és üzleti jogi együttműködés magyar koordinátoraként. A programot a British Know-How Found támogatta. A *British–Hungarian Academic Link* projekt több miskolci oktató számára lehetőséget

biztosított nyaranta egy-két hétre könyvtári kutatások folytatására Coventryben. Ezek a tanulmányutak sokat segítettek az egyre korszerűbb magyar nyelvű kereskedelmi jogi tananyagok elkészítésében is. A közös tankönyvíró tevékenység tovább erősítette az összetartozást a tanszéki kollektívában, amelynek tagjai – Fazekas Judit, Harsányi Gyöngyi, Ujváriné Antal Edit – folyamatosan törekedtek a mindenkori hatályos magyar szabályok érthető megismertetésre, a jogfejlődési tendenciák felvázolására, a nemzetközi összefüggések feltárására.

Szakmai tudományos előmenetelem szempontjából fontos időszak volt a 20. század utolsó évtizede és a 21. század első néhány éve. 1993-ra elkészítettem a *Hitelezővédelem a társasági és a csődjogban* című kandidátusi disszertációt, melynek eredményeként az állam- és jogtudomány kandidátusa lettem, és docensként dolgozhattam a Polgári jogi Tanszéken. 1999-ben habilitáltam, és egyetemi tanári ki nevezést kaptam.

Számos pozíciót töltöttem be bő két évtized alatt a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán. 1993–94 között a nemzetközi kapcsolatokért felelős dékánhelyettes voltam. 1994-ben a Polgári Jogi Tanszék tanszékvezető-helyettese, majd az akkor megalakult Kereskedelmi jogi Tanszék első vezetője lettem. Az 1994–2000-es években az Állam- és Jogtudományi Kar levelező tagozata vezetőjeként tevékenykedtem. 1998 és 2005 között kari koordinátorként irányítottam az Európai Tanulmányi Központ keretében folyó kutatást és oktatást. Az új évezred első éveiben Lévay Miklós dékán úr helyettese voltam, ezúttal általános dékánhelyettesként tevékenykedtem, és az oktatási ügyek is hozzám tartoztak. 2002 és 2005 között elláttam a Civilisztikai Tudományok Intézetének igazgatói feladatait. 2004–2005-ben a posztgraduális képzés és az akkor induló jogi asszisztens képzés képzési felelőse lettem az AJK-n. Egyetemi éveim alatt több cikluson keresztül tagja voltam az AJK Kari Tanácsának és számos kari bizottságnak.

Visszatekintve jelentős eredményként könyvelem el, hogy az országban elsőként Miskolcon létrehoztuk a – szocialista korszakot megelőzően általánosan ismert – Kereskedelmi Jogi Tanszékét. A hagyománytisztelő elnevezésű tanszék a társasági jog, a csődjog, az értékpapírijog, az üzleti élet szerződései mellett – az 1990-es évek közepén újdonságnak számító módon – versenyyogot és fogyasztóvédelmi jogot is oktatott. A piacgazdaságban egyre nagyobb szerepet betöltő és egyre gazdagabb joganyag megismertetése érdekében sikerült elérni azt, hogy két szemeszter során, előadások és szeminárium keretében oktathassunk. Ezt a modellt vezette be később a PPKE Jog- és Államtudományi Kara is, ahol 2004 és 2007 között tanszékvezetőként is oktattam, valamint ezt honosítottam meg a KRE Állam- és Jogtudományi Karán is tanszékvezetőként.

A jogászság számára a múlt század kilencvenes éveit és a 21. század első fél évtizede a jogharmonizációról szólt, így különösen fontos volt az a kutatómunka, amely egyrészt az Európai Unió jogának megismerését, elemzését és az akkor hatályos magyar joggal való összevetését célozta. Számos jogharmonizációs konferenciát szerveztünk, tanulmánykötetet jelentettünk meg. A megszerzett ismereteket a Miskolci Egyetem Európai Tanulmányok Központja segítségével publikáltuk és beépítettük az oktatásba. Jómagam *Európai társasági jog*, *Európai versenyyog* tárgyakat is

oktattam, nem csak az AJK-n, de a Gazdaságtudományi Karon is. A hazai joganyag oktatásának mindig részét képezte az EU-s szabályokkal való összevetés, az egyre csökkenő mértékű lemaradás bemutatása, majd 2005-től a közvetlen hatályú európai normák ismertetése és az átültetés hiányosságaira való figyelemfelhívás. A Fazekas Judit által megkezdett munkát folytatva magyar felelőse voltam egy olyan nemzetközi összehasonlító kutatásnak, amely a fogyasztóvédelem európai szabályanyagát alapul véve szisztematikusan feltárta az akkor hatályos magyar normák eltéréseit és azt, hogy mely területeken hiányzik a szabályozás. Az Európai Unió jogalkotásának bemutatását célzó tevékenységemre tekintettel a Jean Monnet professzorok között tartottak számon.

A büntetőjogászok rendszeres szakmai találkozóinak mintájára megszerveztük a Polgári Jogot Oktatók Találkozóját. A POT mindig Miskolcon került megrendezésre. A máig tartó rendezvénysorozat keretében rengeteg színvonalas tudományos előadás hangzott el, melyek nyomtatásban is megjelentek. Az egyik évben a Polgári Jogi Tanszék, a másik évben a Kereskedelmi Jogi Tanszék által megszervezett rendezvény a szűkebb szakma ünnepi alkalmává, örömteli találkozások színterévé vált. Sok fiatal kollégát itt ismerhetett meg a civilista társadalom.

1997-ben Farkas Ákossal létrehoztuk a Magyar Jogászok az Európai Büntetőjogért Egyesületet azzal az eredeti céllal, hogy a bűnügyi tudományokkal foglalkozók a gazdaság jogi szabályozását közelebbről ismerő kutatókkal szoros együttműködésben kísérjék nyomon az európai uniós támogatások felhasználását. E koncepció jegyében lettem az egyesület társelnöke.

Az Állam- és Jogtudományi Kar különböző szervezeti egységeinek vezetésén túl egyetemi szintű feladataim is voltak. Tagja voltam a Miskolci Egyetem Doktori és Habilitációs Tanácsának. Az 1999–2001-es időszakban igazgatóhelyettesként vettem részt a Miskolci Egyetem Európai Tanulmányok Központja kialakításában és tevékenységének az irányításában. Szép emlékem az Európai Unió magyarországi nagykövetének látogatása a Miskolci Egyetemen, akitől – a Miskolci Egyetem Európai Tanulmányok Központja munkájáról tartott beszámolómat követően – nagyon komoly dicséretet kaptunk.

Munkámat elismerte az egyetem, a kar és a diákság is. Rektori dicséretben részesültem, 2001-ben megkaptam a Miskolci Egyetem Signum Aureum kitüntetését és az Állam- és Jogtudományi Kara Pro Facultate iurisprudentiae kitüntetését. A miskolci joghallgatóktól két alkalommal kaptam „tiszteletbeli évfolyamtárs” címmel járó aranygyűrűt.

Nem maradtak el az egyetemen kívüli elismerések sem. A kari és országos tudományos diákköri versenyeken részt vevő hallgatók témavezetéséért és a tudományos diákköri munka támogatásáért 1999-ben „Mestertanár” cím viselésére jogosítottak fel. Az akkori gyakorlathoz képest fiatalon – 42 évesen – vehettem át Göncz Árpádtól a professzori kinevezést az Országházban. 1999 és 2003 közötti időszakban Széchenyi professzori ösztöndíjban részesültem.

Egyetemi oktatói tevékenységem alkalmat adott néhány – a Miskolci Egyetemhez kötődő – további tevékenységre. 1995–1998 között a Miskolci Egyetem Állam- és

Jogtudományi Kar debreceni kihelyezett tagozatának vezetője voltam. Társadalmi tisztségeként 1994-től 2006-ig betöltöttem a Miskolci Akadémiai Bizottság Jogi Szakbizottságának titkári posztját. 2005-ben az észt jogi felsőoktatást akkreditáló nemzetközi team tagja voltam. Jogi továbbképzésben vettem részt Dubrovnikban (1989), Londonban (1990), Salzburgban (1991), Coventryben (1992), Utrechtben (1993), Krakóban (1993), Firenzében (1993), Párizsban (1994), Louvain-la-Neuve-ben (1995) Louvainben (1996), Heerlenben (1997), Cataniában (1998), Nottinghamban (1998) és Trierben (2006). A Gazdasági Versenyhivatal által szervezett *Az antitörzst közgazdaságtana* c. kurzus hallgatója voltam 2006-ban. Külföldön a Miskolci Egyetem oktatójaként tartottam előadásokat Ostravában (1986), Salzburgban (1991), Londonban, Berlinben (1994), Coventryben (1995, és 1998), Glasgow-ban (1996), Münsterben (1997), Torinóban (1997), Varsóban (2001), Kijevben (2002), Berlinben (2004). Gyakorlati jogi munkát is a jogi kari oktatókból álló Miskolci 10. Sz. Ügyvédi Iroda tagjaként végeztem.

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karával fennálló főállású munkaviszonyom részfoglalkozásúra változott, amikor elfogadtam a Gazdasági Versenyhivatal felkérését, és 2005. november 1. napjától a hétfős döntéshozatali testület, a Versenytanács tagjaként kezdtem dolgozni.

2009-ben a KRE és az ME Állam- és Jogtudományi Karának akkori dékánjai megállapodtak, hogy – miskolci másodállású munkaviszonyom megőrzése mellett – az akkreditációs időszakban egy éven keresztül a KRE Doktori Iskolájának törzstagjaként segítem az ottani tudományos munkát. Ezt a szóbeli megállapodást azonban a miskolci dékáni tanácsadó testület nem hagyta jóvá, és az ideiglenes párhuzamos másodállás lehetőségét elvetve, választásra kényszerítettek. Nem éreztem méltányosnak ezt a bánásmódot a kar egyik alapító tagjával szemben, és keserű ízzel a számban mondtam búcsút Miskolcnak. Amikor az utolsó szakesten felhangzott a *Most búcsúzunk és elmegyünk, a mi időnk lejárt* ballagó dal, akkor könnycseppel a szememben zártam le életem egy – a búcsút leszámítva – nagyon szép és sikeres, közel három évtizedes korszakát.

Oktatási és kutatási energiáimat 2009 óta a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán hasznosítom, ahol tanszékvezetőként, a Tudományági Doktori és Habilitációs Tanács elnökeként, valamint dékánként tevékenykedem. Részt veszek a Szenátus és a Rektori Tanács munkájában. Tagja vagyok a KRE Tudományos Tanácsának és az Egyetem Doktori és Habilitációs Tanácsának. Korábban rektorhelyettesi feladatot is elláttam, és vezettem a Jogtudományi Doktori Iskolát.

A miskolci POT rendezvényeken rendszeresen részt veszek, a Novotni Zoltánról megemlékező rendezvényeken előadást tartok, az évfordulás tisztelgő kötetekben az egykori kollégák munkásságához alkalmazkodó tárgyú tanulmányokat publikálok, felkérésre időnként versenyjogi előadást tartok joghallgatók számára. Örömmel tapasztalom, hogy a kari épület első emeleti folyosóján ma sem tudok úgy végigmenni, hogy régi kollégákkal ne beszélgetnének el a „megszépülő” múltról, ezzel is éltetve – a folyosói beszélgetéseiről is emlékezetes – Novotni Zoltán szellemét.

NAGY ANITA

Középiskolai tanulmányaimat Miskolcon folytattam, a Zrínyi Ilona Gimnáziumban érettségiztem 1989-ben jeles eredménnyel. Ugyanebben az évben felvételt nyertem a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának nappali tagozatára.

Az egyetemi éveim alatt meghatározó élményem volt a külföldi ösztöndíjak lehetőségé, mivel mindig szerettem a külföldi idegen kultúrákat megismerni és szerettem az idegen nyelveket tanulni.

A külföldi ösztöndíjakban nagyon nagy segítségemre volt Professzor Dr. Zlinszky János, akit csak János bácsinak hívtunk. Hatalmas lelkesedéssel tartotta péntekenként reggel 7 órától a német római jogi szemináriumokat, amelyen olyan mostani kollégákkal ültem együtt kissé álmosan, mint Prof. Dr. Szabó István, aki jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog és Államtudományi Kar dékánja, vagy Dr. Gedeon Magdolna, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar egyetemi docense.

János bácsi segítségével sokszor tartottam külföldön hallgatókoromban kiselőadásokat németül, így Salzburgban vagy Heidelbergben.

Egyetemi éveim alatt meghatározó volt az az OMAA-ösztöndíj, amelynek segítségével az Universitát Wien Jogi Karán (JURIDICUM) elvégeztem egy szemesztert, és 1993-ban az Universitát Innsbruck Egyetemén Europäische Integration nyári egyetemi diplomát szereztem.

Az egyetemi éveim alatt azt tudtam, hogy eljárásjoggal szeretnék foglalkozni, de akkor még nem tudatosult bennem, hogy a polgári vagy a büntető eljárásjog az a terület, ami igazán érdekel, így a diplomadolgozatomat egyik feledhetetlen tanáromnál, Prof. Gáspárdy Lászlónál írtam, aki a szakdolgozatomat Névai László díjjal tüntette ki.

Gáspárdy Laci bácsi alakja a mai napig feledhetetlen maradt számomra. A professzor úr mindig fehér köpenyben volt, s a diákok iránt tanúsított szeretete, a tanítás iránt érzett alázata maradandó nyomott hagyott bennem. Ő volt az, aki a diplomamunkám kapcsán fantáziát látott bennem, s kérte, hogy az akkor induló doktori képzésben vegyek részt, s legyek doktorandája. Elfogadtam örömmel a felkérését, így a doktori iskola hallgatója lettem.

Az életemben egy véletlen folytán azonban változás állt be hirtelen.

Azon a nyáron, amikor végeztem a jogi karon, a törvényszék elnöke kiírt egy pótpályázatot augusztusban fogalmazói státuszra, pedig akkor már elköteleztem magam nappali doktorandának. A Miskolci Törvényszék elnöke fantáziát látott bennem, s felvett a Miskolci Járási Bíróságra fogalmazónak, de szerettem volna a doktori képzést is folytatni, így levelező doktorandája lettem Gáspárdy professzor úrnak.

Nehéz volt összeegyeztetni időben a kettő feladatot, különösen azért, mert egyre inkább körvonalazódott bennem, hogy nem igazán a polgári eljárásjog, hanem a büntető eljárásjog érdekel, s így a polgári eljárásjogi kutatási témámat időközben felcseréltem büntető eljárásjogra, s a témavezetőm Prof. Dr. Róth Erika lett,¹ akinek

1 Ugyanebben az évben felvételt nyert a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolájába levelező tagozatos PhD hallgatóként, *A magyar állam és jogrendszer, jogtudomány*

gondos odafigyelését, kedvességét és irántam tanúsított segítőkészségét sosem fogom tudni meghálálni. Szerencsére professzor asszony figyelmét és tanácsait mai napig élvezem, hiszen időközben tanszékvezetőmmé vált.

1997-ben elnyertem egy életemet is meghatározó ösztöndíjat, a Német Nagykövetség ösztöndíját a Német Bíróképző Akadémiára Bonnba. Az itt szerzett tapasztalatok egy életre megerősítettek abban, hogy mindig szeretnék majd a bíróság és az igazságszolgáltatás „közelében” lenni.

Ugyanebben az évben jeles jogi szakvizsgát szereztem, s majd a Magyar Köztársaság elnöke V–8/1997 határozatával büntető ügyszakos bírónak nevezett ki 1997. július 1. napjától.

Úgy képzeltem az életem, hogy bíró leszek, de az idő haladtával valami óriási hiány keletkezett bennem azért, hogy tovább folytassam a büntető eljárásbeli tanulmányaimat. Így az életem további alakulása ismét egy véletlennek volt köszönhető.

2003 tavaszán úgy keltem fel az egyik nap, hogy erős szándék volt bennem, hogy felhívjam Róth Erika professzor asszonyt, az akkori PhD-témavezetőmet, s érdeklődjem, hogy nincs-e tanársegédi állás az egyetemen, mert szeretnék állást változtatni. Érdekes módon aznap adta be az elődöm a lemondását, így egyértelmű volt a véletlennek köszönhető jel, hogy állást változtattok.

Felhívott ezután nagyra becsült professzorom, Prof. Dr. Farkas Ákos, aki lehetővé tette ezen álmomat, s hívott a tanszékre dolgozni. Örökre hálás leszek neki a lehetőségért.

Nem mondom, nem volt könnyű a váltás. Sokan megkérdezték tőlem, hogy egy határozatlan jól fizető büntetőbírói állást tényleg felváltok egy határozott időes tanársegédi állásra negyed annyi fizetését. De én hajthatatlan voltam egy belső erőnek köszönhetően.

Meg kellett szoknom egy teljesen új környezetet, de ami a legnehezebb volt, hogy most már nem ítéleteket kellett írni, hanem tanulmányt és könyvfejezetet.

Nagyon-nagyon élveztem, hogy órákat tarthatok, és különösen az volt jó, hogy mindazt, amit a gyakorlatban megtapasztaltam közel 10 év alatt a bíróságon, a gyakorlatban is kamatoztathatom.

Ekkor kezdtem el 2003-ban a büntetőjogi perbeszédversenyeket is megszervezni, ami azért volt jó, mert egyfajta hidat képezett az egyetem és a bíróság között, találkozhattam a régi kollégákkal, s ismét a pulpituson ültem, de immár csak a verseny kedvéért.

Így tehát a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi karán 2003. szeptember 1. napjától egyetemi tanársegéd, 2006-tól adjunktus, 2009-től egyetemi docens voltam a Bűnügyi Tudományok Intézetének Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtásjogi Tanszékén.

Eközben 2002. szeptember 1.–2005. június 15. között európai uniós szakjogász posztgraduális képzésen vettem részt, s 2005. június 15-én európai uniós szakjogász diplomát szereztem.

---

továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai jogfejlődési tendenciákra doktori program keretében, amelyet 1997-ben abszolutóriummal fejezett be.

2008-ban PhD doktori értekezésemet *summa cum laude* minősítéssel védtem meg büntető eljárásjog tárgy körben *Az eljárást gyorsító rendelkezések a magyar büntetőeljárásban és az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában* címmel, majd 2016. június 22-én habilitáltam.

Ez idáig három monográfiám jelent meg: *Büntetőeljárást gyorsító rendelkezések az Emberi Jogok Európai Egyezményében és az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásaiban, az Európai Unióban és a hazai jogalkotásban*, a *Szabadulás a büntetés-végrehajtási intézetből*, illetve a *Büntetés-végrehajtási jog európai kitekintéssel*, mind a három a Bíbor Kiadó gondozásában.

Több tantárgy oktatásában vállalok szerepet, így: Büntetőeljárásjog I–II–III. (ÁJK), Büntetőeljárásjogi gyakorlat I–II–III. (ÁJK), Büntetés-végrehajtási jog (ÁJK), Büntető ügyek a gyakorlatban (ÁJK), Criminal Cases in Courtroom (ÁJK), Büntetés-végrehajtási jog (IGI), Büntető ügyviteli gyakorlat (IGI), Büntető-eljárásjogi alapfogalmak (JFSZ), Büntetés-végrehajtás-jogi alapfogalmak (JFSZ), Criminal Cases in Courtroom (Erasmus-kurzus).

Emellett a Deák Ferenc Doktori Iskola oktatója is vagyok, angol nyelvű tárgyam: *Criminal Enforcement in Europe*, s a doktori iskola témavezetőjeként több doktoranduszom van az alábbi területen: *Büntetőeljárás és büntetés-végrehajtás az eredményesség tükrében, különös tekintettel a nemzetközi tendenciákra*.

Rendszeresen tartok előadásokat külföldön és belföldön egyaránt. Csak hogy egy néhányat említsek nemzetközi konferencia-előadásaim közül:

- *Krakkóban* (Legyelország) Simplification in Criminal Procedural Law Four university students seminars (2016)
- *Brüsszelben* (Belgium) Community sanctions (2016)
- *Portóban* (Portugália) Reintegration of prisoners in Hungary (2015)
- *Greifswaldban* (Németország) Prisoner resettlement in Hungary (2015)
- *Freiburgban* (Németország) Criminal sanction system in Hungary – Max Planck-Institut für ausländische und internationales Strafrecht (2015)
- *Eurocrim Budapest* Conditional release from post released imprisonment supervision (2013)
- *Grazban a Karl Franzens Egyetemen* (Ausztria), Strafvollzugsrecht in Ungarn és Recht auf Verteidigung in Ermittlungsverfahren (2013)
- *Grazban a Karl Franzens Egyetemen* (Ausztria) Sanktionsystem in Ungarn (2012)
- *Pozsonyban* (Szlovákia) Evidence and proofs in the Hungarian criminal procedure with special regard to investigation (2011)
- *Pozsonyban* (Szlovákia) The financial alternative sanctions (2011)
- *Pozsonyban* (Szlovákia) The financial alternative sanctions in criminal procedure (2009)
- *Pozsonyban* (Szlovákia) Criminal procedure in Hungary and European human rights (2008)

Számos nemzetközi ösztöndíjat nyertem el, s Erasmus-vendégoktató voltam: Universität Salzburg (Ausztria) Rechtswissenschaftliche Fakultät, majd Graz (Ausztria) Karl-Franzens-Universität Rechtswissenschaftliche Fakultät, Institut für Strafrecht und Strafprozessrecht, az Osztrák–Magyar Akció Alapítvány (OMAA) ösztöndíját nyertem el Bécsbe az Universität Wien (JURIDICUM) Rechtswissenschaftliche Fakultätre, majd több alkalommal a Campus Hungary kutatói ösztöndíját az Egyesült Királyságba a University of Warwickbe, majd University of Cambridge-be.

Az egyik kedvenc területem a Fekete-erdőben lévő Freiburg (Németország), ahol a Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht kutatói ösztöndíját négy alkalommal is megkaptam Prof. Dr. Dr. h.c. Hans-Jörg Albrecht Direktor meghívására.

Az Erasmus Teaching Mobility keretében Pavol Jozef Safarik Egyetem (Kassa) jogi karán rendszeresen oktatok, és Erasmus-koordinátor vagyok a Jagelló Egyetem Állam- és Jogtudományi karán.

Külföldi szervezetek közül tagja vagyok az alábbiaknak:

- European Society of Criminology (2013)
- Community Sanction Working Group (2013) magyar tagja
- Confederation of European Probation magyar tagja (2013)
- *Journal of European Probation* c. nemzetközi folyóirat szerkesztőbizottságának tagja (Advisory Board)
- *New Codification of the Criminal law* c. nemzetközi folyóirat Scientific Committee tagja (Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego)
- External Expert of COST Actionban (szakértő)
- nemzetközi projektben megbízatás: Offender Supervision Cost Action IS 1106
- MC tag Prof Dr. Kerecsi Klárával

Magyar szervezetek közül tagja vagyok az alábbiaknak:

- 2009-től a Magyar Tudományos Akadémia Gazdasági és Jogtudományi Osztálya Állam- és Jogtudományi Bizottság nem akadémikus köztestületének tagja és a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága Állam- és Jogtudományi Szakbizottság tagja
- 2015-től az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága Büntetés-végrehajtási Albizottságának tagja Prof. Dr. Vókó György ajánlásával
- 2008-tól 2012-ig a Magyar Kriminológiai Társaság tagja
- PhD német nyelvű nyelvvizsgabizottság elnöke
- 2009-ben az OTDK zsűritagja
- 2010-től a Magyar Börtönügyi Társaság tagja
- Nemzeti Közszolgálati Egyetem Vezető és Továbbképzési Intézete (KTK 96/2014) oktatói névjegyzéke tagja
- 2009-től, majd 2013-tól a Jogi Szakvizsgabizottság tagja (száma: XX-ISZ-FO/876/2013) büntető eljárásjog és büntetés-végrehajtási jog tárgykból
- Rendészeti Alap- és Szakvizsga Bizottság vizsgabizottsági tagja (száma: 29130/6048–125/2014) büntetés-végrehajtási jogból

- 2016-tól a Nemzeti Közszerológáti Egyetem Rendészettudományi Kar Doktori Iskolájának is oktatója vagyok

Oktatói pályafutásom meghatározó élménye volt a 2007. évben induló Kutatók Éjszakája c. rendezvénysorozat keretében előadott *Boszorkányper*, amelynek nemcsak narrátora, de egyik forgatókönyvírója is voltam. Mai napig melegséggel gondolok az itt előadott darabra.

Számtalan kutatási pályázatban vettem részt, így többek között:

- Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihívásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén (2003. 01. 01.–2004. 04. 30.) OKTK Intézeti Kutatás 1023312003. Témavezető: Lévy Miklós
- 2009 – részvétel az EU6 keretprogram által támogatott *Crime Repression Costs in Context* című nemzetközi kutatás megvalósításában. Interjúk készítése bv. bírókkal. A projekt a hazai és európai uniós büntetés-végrehajtási helyzetkép összehasonlító elemzésére irányult.
- 2010/2011 – közreműködés *A társadalmi kohéziót erősítő bűnmegelőzési és reintegrációs programok módszertani megalapozása* című TÁMOP 5.6.2–10/1–2010–0001. kiemelt projektben
- (Tett projekt) Bűnmegelőzési képzések lebonyolítása. Ennek keretében közreműködés a Bűnmegelőzési koordinátor szakirányú továbbképzési szak vizsgáztatásában, elektronikus tananyag készítésében.
- 2015-ben közreműködés és részvétel a *Cost Action Offender Supervision in Europe IS1106* című nemzetközi projektben magyar MC tagként Prof Dr. Kerezi Klárával
- Kutatást folytattam *Kegyelmi eljárás sajátosságai* címmel az Igazságügyi Minisztérium Kegyelmi Főosztályán 2015 januárjában, XX-KEGY/44/1/2015, és a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben *Reintegrációs őrizet a gyakorlatban* címmel, majd 2018-ban az EFOP-3.6.2–16–2017–00007. projekt Jogtudományi munkacsoportok keretében tevékenykedem büntetés-végrehajtási területen.

Ha őszinte akarok lenni magamhoz, akkor kicsit mindig is visszavágytam a bírósági szervezetbe, így örömmel ért az a felkérés, amit a Kúria elnökétől kaptam 2016-ban, az, hogy a Kúrián főtanácsadó lehessenek. Így tehát immár az az álmom is valóra vált, hogy ismét visszakerülhessek az igazságszolgáltatás forgatagába, csak immár nem mint bíró, hanem főtanácsadója lettem a büntető kollégiumnak.

NAGY ZOLTÁN

1966. február 15-én születtem Szikszón, de ez csak a kórházat jelölte, ahol születtem, nem a szülőfalumat. A gyermekkorom egy részét egy abaúji kis településen, Aszalón töltöttem. Itt jártam az általános iskola első két osztályába, és ezt a települést tekintem szülőfalumnak. Szinte minden nyaramat itt töltöttem az anyai nagymamámnál még azután is, hogy elköltöztünk Sajóbáonyba 1974-ben. Itt fejeztem be az általános iskolát. Édesanyám adminisztrátorként, édesapám vb titkárként (mai elnevezéssel jegyzőként) dolgozott Aszalón majd Sajóbáonyban. Gyerekkoromban már korán megszerettem az irodalmat és a történelmet, amely megmaradt a gimnáziumi tanulmányaim alatt is. A Földes Ferenc Gimnáziumban folytatott tanulmányaim alatt eldöntöttem, hogy irodalomtörténész leszek. Az 1980-as években a Földes az ország öt legjobb gimnáziumába tartozott nagyszerű tanáregyeniségekkel, akik kiváló felkészültséggel magas szintű oktatást nyújtottak. Remélem, nem sértem meg a többi nagytiszteletű tanáromat, ha kiemelem közülük Pápay Sándor (magyar, történelem), Máday Gyula (történelem) és Polányi Imre (latin) tanár urakat. Nekik köszönhetem többek között azt a tudást és műveltséget, amely egész pályámon elkísért. 1984-ben, az érettségi évében megkaptam a Földes aranykoszorús jelvényét, amelyet a tanulmányi eredményért és a kulturális vagy sporteredményekért adományozott az iskola. Mivel a verseimmel és az osztálytársaim részvételével létrehozott darabokban is sokat szerepeltem, nálam a kulturális tevékenység számított kiemelkedőnek. Egyik kedves emlékem, hogy a ballagáson az én versemmel búcsúzott az évfolyam a gimnáziumtól.

A gimnázium után a jogi karra nyertem felvételt, Miskolcra. Édesapám terelt erre a pályára, nagy vágya volt, hogy az egyik fia jogász legyen. (Öcsém, Barna közigazdász lett, és a bankszakmában dolgozik.) Így szülői hatásra választottam a jogászi pályát, amit nem bántam meg. A jogi karokra nagy volt a túljelentkezés – Miskolcra mintegy ezren jelentkeztek a százhusz helyre –, ezért magas pontszámmal lehetett csak bekerülni az egyetemre. A magas felvételi elvárás miatt sok kiváló képességű évfolyamtárssal tanulhattam együtt, akik elméleti vagy gyakorlati területen, magas színvonalon képviselik a szakmájukat. A sikeres felvételi után azonban nem kezdhettem el a tanulást, mivel előfelvételiként egy év katonaság várt rám. (Abban az időben másfél év volt a katonai szolgálat, amelyből egyet az egyetemi tanulmányok előtt, a fél évet pedig az után kellett letölteni.) Cegléden töltöttem a katonai szolgálatot, amely után 1985-ben kezdtem el az egyetemi tanulmányaimat Miskolcon a Nehézipari Műszaki Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán. Az 1981-ben induló karra kiváló tanáregyeniségeket sikerült megnyerni, akik közül sokan már nincsenek köztünk, vagy más megbízások miatt elhagyták a karunkat. Az egyik ilyen nagy tudású professzorom volt Zlinszky János, aki egyben a szemináriumvezetőm is volt a római jog tárgyából. A gimnáziumi latin érettségim is segített abban, hogy megkedveljem a tárgyat. Huszti Vilmos tanár úrnál haladó latin csoportba kerültem, majd szintén nála ógörögöt tanultam. Nagy tudású és műveltségű tanárok oktattak a jogtörténeti tanszéken, de közülük is kiemelkedett Zlinszky professzor úr, aki méltán állhat példaképként a mai oktatók számára. (De a teljesség igénye nélkül, kiváló professzoraim közé sorolom még Novotni Zoltán, Gáspárdy László, Prugberger

Tamás professzorokat egyaránt.) Az oktatói pályám kezdete is a római joghoz kötődik, mivel demonstrátor lettem a tanszéken, és szemináriumok tartására is lehetőséget kaptam. Ugyan nem volt kedvencem a büntetőjog, de bízva abban, hogy más ügyekkel is foglalkozhatom, ösztöndíjas lettem a Miskolci Járási Ügyészségen. Itt töltöttem a szakmai gyakorlatom. Végül azonban nem lettem ügyészségi fogalmazó, és sajnos az egyetemi évek alatt megszerzett ösztöndíjat vissza kellett fizetnem, ami a kezdő jogászáletet tovább nehezítette.

Az érdeklődésem azonban más irányba fordult, és elkezdtem foglalkozni a közgazdaság-tudománnyal. 1987-ben lehetőség nyílt arra, hogy párhuzamos képzésben vegyek részt az egyetem Gazdaságtudományi Karán. Matematikából kellett a felvételi vizsgát tenni, történelemből elfogadták azt a pontszámot, amit a jogi kari felvételin elértem. A sikeres felvételi után párhuzamos képzés keretében végeztem el az ötéves közgazdasági egyetemi képzést, kiváló minősítéssel. A közgazdasági érdeklődésem révén kezdtem el foglalkozni a modern bankrendszer kialakulásával, amely témából írtam meg a TDK-dolgozatomat. A dolgozattal egyetemi, majd országos első helyezést értem el 1989-ben az OTDK-n. 1990-ben befejeztem a jogi egyetemi tanulmányaimat, *cum laude* minősítéssel. Egyetemi tanulmányaim alatt kollégiumban laktam, amely lehetővé tette, hogy egy egyedülálló campuson folytassam a tanulmányaimat. Az egyetemváros jó lehetőséget biztosított a sportolásra és a szórakozásra egyaránt a tanulás mellett. Egy kis zárt világ volt, ahol életre szóló barátságok és szerelmek születtek. Itt ismertem meg feleségemet, Csák Csillát, aki szintén professzor az egyetemen, és 2018-tól a Kar dékánja. A feleségem a főnököm lett, bár ez a cím sokszor a feleségeket önmagában is megilleti. A boldog családi életet két gyermekünk koronázza meg, Kincső és Boglárka. Kincső közgazdásznak tanul, és a szakmát folytatva idén párhuzamosan elkezdte a jogi tanulmányokat, míg Boglárka pszichológusnak készül, és az ELTE-n tanul.

1990-ben kezdtem el dolgozni a Budapest Bank Zrt. Miskolci Igazgatóságán, jogi előadóként. Amikor készítettem a TDK-dolgozatomat, megkerestem több bankot, de a Budapest Banktól kaptam a legtöbb segítséget, illetve a kutatás és dolgozatom segített abban, hogy állást ajánlottak a számomra. Nagyon szerettem a kollégákat, és sokat tanultam a bankszakmáról. A munkámat nehezítette, hogy Miskolcon nem volt jogász, csak a központtól kérhettem segítséget. A modern bankrendszer kialakítása volt folyamatban ekkor, és rengeteg új jogszabály, jogintézmény jött létre. A pénzügyi jogi jogalkotás hihetetlenül felgyorsult, új területekkel gyarapodott.

Az oktatástól sem szakadtam el, 1991–1992 között az NME GTK Gazdaságelméleti Intézet másodállású tanársegédje voltam, mikro- és makroökonómiát oktattam a joghallgatók részére. 1992-ben eljöttem a Budapest Banktól, mivel egy kedvezőbb állásajánlatot kaptam a Bonus-Eco Befektetési Zrt.-nél, ahol jogtanácsosként és igazgatósági tagként dolgoztam, mivel 1992-ben jogtanácsosi szakvizsgát tettem. A cég fő profilja a hitelyújítás, lízing és a faktoring tevékenység volt. A kiváló szakembergárdával induló cég hamar a megye meghatározó gazdasági társaságává vált. Nagyon széles körű szakmai tapasztalatokra tettem szert a pénzügyi tevékenység, illetve csődbiztosként a csődjog területén. Ezt követően a Convestra Zrt.-nél

dolgoztam mint jogtanácsos, igazgatósági elnök. A társaság a pénzügyi tevékenység mellett széles körű befektetési tevékenységet végzett, így a társaság érdekeltségéinél is folytattam jogtanácsosi tevékenységet, illetve betöltöttem igazgatósági tagságot (ilyen volt például a Sajószentpéteri Üveggyár Zrt.). Ezeket a beosztásokat 2007-ig töltöttem be, ezt követően már nem végeztem jogtanácsosi tevékenységet, a gyakorlati jogi tevékenységet elméleti kutatói és oktatói tevékenység váltotta fel teljes egészében. Ugyan a nagy munkateher mellett nehéz volt oktatni – ezért is jöttem el a Gazdaságtudományi Intézetből –, mégsem tudtam nemet mondani Novotni professzor, dékán úr hívásának, hogy főállású oktató legyek az ME ÁJK Pénzügyi Jogi Tanszékén. 1992–1995 között oktattam a pénzügyi jogi tárgyakat, és elindítottam a bankjogi és az adójogi jogesetmegoldó speciálkollégiumokat. 1995-ben a „Bokros-csomag” miatti leépítések során felmondták a főállású státuszomat, majd másodállásban maradtam még két évig a tanszéken.

Az oktatástól ekkor sem szakadtam el teljesen, hiszen a Debreceni Egyetem Közgazdasági Karán a gazdasági jog tantárgy oktatásában vettem részt másodállású oktatóként 1994–2002 között. A közgazdászhallgatók számára hasznos volt a jogi ismeretek oktatása, nagyon jó és magas színvonalú oktatás folyt a fiatal karon, felkészült oktatói gárdával és kari vezetéssel. Részt vettem az egyetemi tankönyvek írásában több éven keresztül. Az oktatást azonban abbahagytam Debrecenben, mivel 2001-ben visszahívtak Miskolcra a Pénzügyi Jogi Tanszékre megbízott oktatóként, majd 2002-től főállású egyetemi tanársegédként tanítani. Ettől kezdve folyamatosan főállásban dolgozom a karon mind a mai napig a Pénzügyi Jogi Tanszéken oktatva, 2005-től egyetemi adjunktusként, 2009-től egyetemi docensként, 2018-tól egyetemi tanárként. Miskolc mellett 2013-tól a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Vezető és Továbbképzési Intézetének programminősítési szakértője, akkreditált oktatója vagyok. Az oktatás mellett több tananyagrészt szerzője voltam. 2019-ben felkérést kaptam kutatóintézeti munkára. 2019-ben az induló Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet Közjogi Kutatási Főosztályának az osztályvezetője lettem, és jelenleg is ellátom ezt a munkát az oktatói tevékenység mellett. Az összehasonlító jogi kutatás részben az intézet saját kutatási profilja szerinti kutatást jelenti, részben az egyes minisztériumok számára történő kutatást, jogszabály-előkészítéssel kapcsolatban. Az összehasonlító jogi kutatás elsősorban az európai államok jogalkotásával kapcsolatos, de előfordult, hogy Európán kívüli ország joggyakorlatára fókuszáltunk. Azt hiszem, remek szakértői gárdát sikerült összeverbuválni, akik mind szakmailag, mind emberileg kiválóan ellátják a kutatási feladataikat.

2021-ben megválasztottak a Közép-európai Összehasonlító Jogi Szövetség elnökének, továbbá az évtől a *Miskolci Jogi Szemle* szerkesztőbizottságának az elnöki tisztségét is betöltöm.

Az oktatás mellett a tudományos pályafutásomat viszonylag későn kezdtem el, amelynek oka az a nagy munkateher, amit a jogtanácsosi és igazgatói feladatok róttak rám az oktatás mellett. 2008-ban készítettem el a doktori értekezésemet *A modern finanszírozási faktoring közjogi és magánjogi szabályozásának alapkérdései* címmel, amely munka átdolgozás után monográfiaként is megjelent a HVG-ORAC kiadónál

2009-ben. Ezt követően több témában folytattam a kutatásaimat. Több publikáció jelent meg agrár- és környezeti adózás, a költségvetési gazdálkodás, közpénzügyi támogatások, illetve a bankjog, pénzügyi fogyasztóvédelem témájában, mind belföldön, mind külföldön, hazai és nemzetközi minősített folyóiratokban. Több nemzetközi konferencián tartottam előadást, illetve voltam szekcióelnök. Bekapcsolódtam az Erasmus-programba, amelynek keretében több külföldi egyetemen oktattam. Az egyetem által elnyert európai uniós kutatási pályázatok aktív résztvevője voltam, több publikációm ezeknek a kutatásoknak az eredményképpen jött létre. 2008-tól részt vettem a jogi szakvizsgáztatásban, gazdasági jog tárgyából. A növekvő szakmai elismertségemnek köszönhetően több folyóirat szerkesztőbizottsági tagjának kértek fel. 2008-tól kezdődően bekapcsolódtam az MTA Miskolci Akadémiai Bizottság munkájába, ahol köztestületi tagként 2009-től az Államtudományi Munkabizottság titkára, majd elnöke, illetve több más munkabizottság tagja lettem. Nagy megtiszteltetésként ért, hogy 2020-ban Pruberger professzor úr hosszú elnöksége után engem választottak az MTA-MAB Állam- és Jogtudományi Szakbizottság elnökévé. Szintén megtisztelő volt, hogy 2012-ben a Kúria elnöke felkért az első joggyakorlat elemző csoport tagjának *A pénzügyi támogatásokkal kapcsolatos polgári és közigazgatási ügyek joggyakorlatának elemzése* vizsgálati tárgykörben, amely elemző csoport munkájában aktívan részt vettem. A környezetjog pénzügyi jogi aspektusainak a kutatása révén tagja lehettem 2013–2014-ben a Kúria által szervezett Környezeti Felelősség Munkacsoportnak. A habilitációm a környezeti adózás körében folytatott kutatások előzték meg, amelynek eredményképpen megjelent a monográfiám *Környezeti adózás szabályozása a környezetpolitika rendszerében* címmel. Ebben a tárgyban tartottam meg tudományos előadásomat magyar és francia nyelven 2016-ban a habilitációs eljárás során, amely után még ebben az évben megkaptam a „dr. habil.” címet.

Az ME ÁJK Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola törzstagjaként tudományos témavezetői feladatokat látok el. Kilenc doktorjelöltnek a tudományos témavezetője voltam és vagyok, amelyek közül öt abszolutóriumot, egy pedig PhD-fokozatot szerzett (Varga Zoltán egyetemi docens kollégám). Továbbá a *Pénzügyi szabályozás a környezetpolitika rendszerében* című tárgy tárgyjegyzője és előadója vagyok a Doktori Iskolában, illetve kutatószemináriumot vezetek a doktoranduszok részére. Más egyetemeken gyakran felkérnek a PhD-védéseken bizottsági tagságra, opponensi feladatok ellátására, eddig 17-szer kértek fel, és vettem részt védéseken. Az különösen jó érzéssel tölt el, ha szakmailag kiváló kollégákat segíthetek a tudományos kutatói pályán, ezzel is elősegítve a jogtudomány fejlődését.

Ez különösen így van, ha hallgatókat kell mentorálni, így szívesen vagyok témavezető a TDK-dolgozatok készítésében. A témavezetettjeim számos sikert értek el az egyetemi TDK versenyen, illetve az országos TDK versenyen többször nyertek első helyezést és egyéb díjakat, helyezéseket. Külön örültem annak, hogy az egyik hallgatóm 2013-ban az OTDK első helyezés mellé Pro Scientia Aranyérem kitüntetést kapott az Országos Tudományos Diákköri Tanácstól, amelynek eredményképpen, tudományos vezetőként én is elismerő oklevélben részesültem. 2021-ben az OTDT

Mestertanár Aranyéremmel tüntetett ki. Az oktatói, kutatói munkámat az egyetem is többször elismerte különféle díjakkal és kitüntetésekkel.

A tudományos kutatási tevékenységem néhány részletére kitérek az alábbiakban, hogy az olvasó képet kapjon arról, milyen területekkel foglalkoztam eddig.

A doktori disszertációm a factoring témaköréből készítettem el, a factoring ügylet szabályozási problémáit feltárva. A factoring témakörében jelent meg 2009-ben a HVG-ORAC Kiadó gondozásában *A factoring* című monográfiám és több tudományos publikációm.

A factoring hazánkban gyors fejlődésnek indult, és gazdasági jelentősége nagymértékben nőtt az utóbbi évtizedekben. A gazdasági élet szereplői számára fontos finanszírozási eszközt jelent, amelynek a fejlődését nagymértékben akadályozta a jogi szabályozás hiányossága és a jogalkalmazás során született bírói döntések ellentmondásossága. Megérett tehát az idő arra, hogy világosan szabályozott jogi keretek közé kerüljön ez a pénzügyi szolgáltatási tevékenység.

Figyelembe veendő igény volt a további pénzügyi szolgáltatók részéről, hogy precízen nevesített szerződési formát kellene öltenie a factoringnak. Egy pontos, átgondolt szabályozás ugyanis újabb lökést adhatna a factoring alkalmazásának, amely tovább segítené a kis- és középvállalkozások finanszírozását. Ezt megalapozhatta volna az új Ptk. szabályozása. Sajnos azonban álláspontom szerint az új Ptk. rendelkezései nem töltik be teljes mértékben ezt a szerepet, és a szabályozás nem oldja fel az ellentmondásokat, több esetben nem ad megfelelő útmutatást a jogalkalmazás számára.

Az új Ptk. szabályozása a factoring szerződést a hitel- és számlaszerződések körében, nevesített szerződéstípusként szabályozza. Ez mindenképpen pozitívuma az új szabályozásnak, amelyben részben követi a korábbi Ptk. koncepciók felfogását. Ez a pozitívum azonban nem kompenzálja azokat a hiányosságokat, amelyekre nem ad választ az új Ptk., illetve azokat a problémákat, amelyeket a jövőben fog okozni a helytelen szabályozás. A factoring speciális finanszírozási ügylet, a jogalkotó nem pontosította a jogviszony szabályait.

Mindezek és a kutatásaim során felvillantott hiányosságok jelentős nehézséget jelentenek majd a jogalkalmazók számára, és szembemennek az eddigi szerződéses gyakorlattal. A kutatásaim részletesen feltárják ezeket a problémákat, és megoldást keresnek a felmerült kérdésekre.

A PhD-fokozat megszerzését követően a kutatási tevékenységemet a pénzügyi jog új területén folytattam. Új monográfiámat a környezeti adózás kérdéskörében készítettem el *Környezeti adózás szabályozása a környezetpolitika rendszerében* címmel. A kutatás során több tudományos tanulmányt írtam, és számos belföldi és nemzetközi előadás keretében fejtettem ki megállapításaimat, kutatási eredményeimet.

Az államháztartási joggal kapcsolatos publikációs tevékenységem elsősorban a tananyagok, továbbképzést szolgáló e-learninges anyagok elkészítésében valósult meg, de tudományos tanulmányokat is készítettem a témakörben. Az államháztartási jogon belül érintettem a költségvetési eljárás, költségvetési tervezés, a költségvetési szervek gazdálkodásának kérdéskörét.

Szintén új kutatási területként foglalkoztam támogatáspolitikai kérdésekkel. A közpénzügyi támogatások kérdésével kapcsolatosan tagként részt vettem a Kúria Joggyakorlat Elemző Csoportjában. A közpénzügyi támogatások a pénzügyi jog és a polgári jog határterületeként számos gyakorlati és elméleti problémát vetettek és vetnek fel a tudományos kutatás számára.

A disszertáció megírása előtt folytatott bankjogi kutatásaimat eltérő témában, de tovább folytattam. Új kutatási területként elemeztem a gazdasági válság hatását a pénzügyi intézményrendszerre, a pénzügyi szolgáltatásokra, a pénzügyi felügyeleti tevékenységre. A bankjogi kérdéskör különösen problematikus területe lett a pénzügyi fogyasztóvédelem, amelyen belül a devizahitelezéssel kapcsolatos problémafelvetések és szabályozási megoldások jó lehetőséget teremtettek az ezzel kapcsolatos kutatásokra.

Külön témaként említhető még a fizetési kötelezettségek több területét érintő kutatási és publikációs tevékenységem. A tanulmányaimban részben egy-egy átfogó területre koncentráltam, mint az agrárpénzügyek és a városüzemeltetéssel kapcsolatos fizetési kötelezettségek témaköre. Másrészt egyes adónemek szabályozásával kapcsolatosan felmerült jogalkotási, jogalkalmazási, illetve dogmatikai kérdést elemeztem a vagyonadóztatás, a társasági adózás, illetve az általános forgalmi adózás területén.

A tudományos tevékenységemet jelentősen inspirálták a kutatási pályázati projektek, mint az OTKA, a TÁMOP egyetemi és kari kutatási projektek, illetve az MTA–Debreceni Egyetem Közszolgáltatási Kutatócsoportjában való részvétel. A kutatási tevékenységet és ennek eredményeit a fentiekben meghatározott kutatási irányok figyelembevételével az alábbiakban ismertetem.

A környezeti adózás területén folytatott kutatások eredményeit monográfiámban foglaltam össze. A környezetpolitika összetett szempontok, alapelvek és célok szerint működik, amelyek hatékony működtetésében kulcsfontosságú szerepet játszik az eszközrendszer, amely a célkitűzések, feladatok megvalósítását teszi lehetővé. Maga a környezetpolitika globális, európai uniós, országos és regionális szinten érvényesül, tehát az eszközrendszernek az ezeken a szinteken jelentkező feladatok megvalósítását kell szolgálnia. A legfontosabb feladat a környezetpolitikai szabályozás fejlesztése mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás területén.

A direkt eszközök mellett a gazdasági eszközök szerepe jelentősen növelhető egyes területeken. A gazdasági szabályozás kiemelt területe az adórendszer fokozatos zöldítése, amely az adóterhek méltányosabb megosztásával valósulhat meg. Ez az álláspont egyrészt egy kiterjedt zöld adórendszer bevezetését jelentené, illetve azt is, hogy a hagyományos adóbevételekből befolyó forrásokat környezetpolitikai célokra használná fel a központi költségvetés. Fontos kérdés azonban az, hogy mi tartozik a környezeti adók vagy szélesebb értelemben a környezeti közterhek körébe. A problémával kapcsolatban a szakirodalom alapján kidolgoztam egy rendszert, amibe beilleszthetőek a különféle típusú fizetési kötelezettségek, és ezt alkalmaztam a hazai szabályozásra. A környezeti közterheket két kategóriába lehet sorolni. A két kategória felállítását és további bontását indokolja, hogy a környezeti fizetési

kötelezettségek rendszerének meg kell felelni egyrészt a környezetvédelmi szabályozásnak, másrészt a pénzügyi jogi szabályozásnak is. Az elsődleges környezeti fizetési kötelezettségek kategóriájába tartoznak azok az adók, díjak, járadékok és egyéb fizetési kötelezettségek, amelyeket a környezetvédelem céljából vezettek be, és közvetlen hatásuk érvényesül ezen a területen még akkor is, ha ez nehezen mérhető és számszerűsíthető. Jellemzően ebbe a kategóriába tartoznak az energiával, közlekedéssel, környezetszennyezéssel és használattal, erőforrásokkal kapcsolatos fizetési kötelezettségek. A másodlagos fizetési kötelezettségek körébe tartoznak azok a fizetési kötelezettségek, amelyeknek van környezeti hatásuk, de céljukat tekintve nem környezeti jellegű közbevételekről van szó. Nyilvánvalóan ez a kategória bizonyos értelemben parttalan, ezért az ilyen jellegű fizetési kötelezettségek ismertetése nem taxatív, hanem csak példálódzó, lehetővé téve, hogy a rendszer részévé váljanak a jövőben a változtatásra vagy bevezetésre váró adók és egyéb fizetési kötelezettségek is. A fizetési kötelezettségek rendszerbe foglalása elősegítheti az új környezeti szempontú adórendszer kiépítését.

Az államháztartási jog kérdéskörével kapcsolatosan több egyetemi jegyzetben és felsőfokú továbbképzési anyagban foglalkoztam. Tudományos kutatási területként kiemelt figyelmet fordítottam a közpénzügyi támogatások kutatására, mivel gazdasági jelentősége nagy, illetve több jogalkotási és jogalkalmazási probléma is felmerült a témával kapcsolatban. A Kúria külön joggyakorlategyző csoportot hozott létre a témával összefüggésben, amelynek tagjaként részt vettem a jogalkalmazási álláspont kialakításában.

A költségvetési támogatások szabályozási szempontból elsősorban a pénzügyi jog területére tartoznak, annak ellenére, hogy egyes területei érintik az európai uniós és polgári jog szabályait egyaránt. A pénzügyi szabályozás szempontjából a közpénzügyi támogatások elméleti és gyakorlati oldalról egyaránt összefüggésben állnak az adózási szabályokkal. Elméleti oldalról a szakirodalmi álláspontok alapján a közpénzügyi támogatások „negatív adónak” minősíthetők. A támogatások és eljárási rendjük jelentős részben jogszabályban meghatározott, és az adókhöz képest csak a pénzszolgáltatás iránya tér el az adójogviszonytól. Az adójoggal való kapcsolatot az államháztartási szabályok és az adójog is megteremti. A közpénzügyi támogatások sajátos jogviszonyt hoznak létre, amelyben vagy csak közjogi szabályok érvényesülnek, vagy keverednek a közjogi és a magánjogi szabályok. A közjogi szabályozás érvényesítése a méltányolható közpénzügyi érdeken nyugszik, hiszen akár államháztartási forrásról, akár uniós forrásról van szó, költségvetési pénzek, közpénzek felhasználására kerül sor, amely valamilyen közérdeket szolgál, még akkor is, ha az magánberuházás keretében ölt testet (foglalkoztatásbővítés, munkahelyteremtés, gazdaságfejlesztés).

A támogatási jogviszony szabályozása tehát ellentmondásos terület, amely komoly jogelméleti és gyakorlati kérdéseket vet föl a jogalkalmazás során is. Sajnos a közpénzügyi támogatásokra nincs egységes szabályrendszer – különösen az eljárási rendre –, mivel az eltérő forrásból nyújtott támogatásokat sokszínű és eltérő szintű jogszabályok szabályozzák. A jogalkotó annak ellenére nem oldotta fel

az ellentmondásokat, hogy jelentős közérdek szól emellett, illetve jelentős pénzügyi forrásokat juttatnak a gazdaságba és az államháztartásba tartozó szervezetek részére, amelyek indokolttá tennék a rendezett és problémamentes jogi szabályozást és joggyakorlatot.

A támogatási jogviszony esetében közpénzek juttatásáról van szó, ezért a jogalkotó szándéka is az, hogy ezeket a közpénzeket a jogszabályoknak megfelelően, valamilyen gazdaságpolitikai cél érdekében hatékonyan használják fel. A támogatások esetén a közpénzek, közjavak magánjavakká transzformálódnak, amely felveti a szigorú, kógens közjogi szabályozás érvényesülését a támogatási eljárás egészében. Az államháztartási és az európai uniós költségvetési érdek hathatósan csak a közjogi szabályozás kereti között biztosítható. Mindebből következik, hogy a támogatási jogviszonyt egységesen közjogi jogviszonyként kellene kezelni, még akkor is, ha formáját tekintve polgári jogi szerződés formájában jön létre. Ebbe az irányba kellene lépéseket tenni mind a jogalkotás, mind a bírósági joggyakorlat területén.

A globális pénzügyi válság új fejezetet nyitott több területen a bankjogi szabályozásban, így az érdeklődésem is ebbe az irányba fordult. Felszínre kerültek olyan problémák, amelyek rendszerszinten már ismertek voltak, de a válság hozta felszínre és kikényszerítette szabályozásukat. A pénzügyi gazdasági válság rámutatott arra, hogy a teljességgel liberális megengedő szabályozás nem segíti elő a pénzügyi piacok stabilitását, illetve válságok esetén szükségessé teszik az állami beavatkozást. A „profitot magánosítjuk – a veszteséget államosítjuk” elv sérti a társadalmi érdeket, különösen, hogy az adófizetők pénzét, költségvetési forrásokat kell a bankok konszolidálására felhasználni. Ez teremti meg az alapot az állami beavatkozásra. Az álláspontom szerint a szabályozás két problémát is felvet. Az egyik, hogy ugyan jelentős társadalmi érdek áll az állami beavatkozás mellett, de erre felhasználhatók-e költségvetési források, adófizetői pénzek, és ennek milyen formája fogalmazható meg. Mindenképpen olyan formát kell tehát találni, amely a legkevesebb áldozattal jár, és legkevésbé csapolja meg az adófizetők pénzét.

A pénzügyi köztetítőrendszer megerősítése költségvetési pénzekből kockázatos eszköz egy pénzügyi válságban, hiszen a válság lecsengése esetén az államot valószínűleg nem éri veszteség, de egy elhúzódó válság már komoly költségvetési károkat okozhat. A kisebb rossz természetesen a teljes pénzügyi összeomlás elkerülése, akár jelentősebb költségvetési áldozatok árán, azaz a társadalmi érdek az adófizetők pénzének a feláldozását is jelentheti. A jobb megoldás azonban a megelőzés lenne, amelyre az európai uniós államok és az Európai Unió is hangsúlyt kíván fektetni. A válság rámutatott a pénzügyi felügyelet gyenge pontjaira, illetve arra, hogy Európára, illetve akár a világ valamennyi országára kiterjedő felügyelet létrehozására lenne szükség.

A hitelezés és pénzkölcsönnyújtás szabályai szintén a fókuszba kerültek a gazdasági válság kapcsán. Napjainkban a pénzügyi fogyasztóvédelem a hitelezéssel, devizahitelezéssel összefüggésben az Európai Unióban és Magyarországon is a fogyasztóvédelmi jog egy kiemelt területévé vált. A fogyasztóvédelmi kérdésekkel kapcsolatban folytatottam részletesebb kutatásokat. Az elméleti szakirodalom

a fogyasztóvédelmet egy komplex, interdiszciplináris jogterületnek tekinti, amelynek a lényege a fogyasztói magatartás integratív szemléletű vizsgálata, a fogyasztó és a termelő/szolgáltató viszonyának interdiszciplináris megközelítése.

Megállapítható, hogy a pénzügyi fogyasztóvédelem egy formálódó jogterület mind a magyar, mind az európai jogalkotásban és jogalkalmazásban, ezért fontos, hogy elméleti szinten is megfogalmazásra kerüljenek a megválaszolandó kérdések. A pénzügyi fogyasztóvédelem jelentőségét az is kiemeli, hogy egyre nagyobb társadalmi réteget érint, és gazdasági jelentősége is egyre nagyobb. Jó példa erre a devizahitelezés témája. A teljes harmonizáció hiánya több problémát is felvet a bíróságok számára. Fontos kérdés az uniós és a nemzeti szabályozás kapcsolata. Az uniós szabályozás törekszik a fogyasztói hitelek jól működő belső piacának a kialakítására, amelynek érdekében a harmonizált kereteket biztosítani kell amellet, hogy a szabályozás lehetővé tegye az uniós jognak megfelelő nemzeti szabályok kialakítását. Cél, hogy az EU-ban valamennyi fogyasztó érdeke magas szintű és egyenlő védelmet kapjon, ezért fontos a fogyasztói hitelezésnél a kógens szabályok érvényesülése, azaz a tagállamok nem tarthatnak fenn olyan nemzeti rendelkezéseket, amelyek eltérnek a közösségi kereteket biztosító irányelvektől. A harmonizált rendelkezések hiánya viszont lehetővé teszi a tagállamok eltérő és sokszínű szabályozását. Az uniós jog ugyanakkor elő kívánja segíteni a fogyasztói hitelekre vonatkozó szabályozás kiterjesztését, azaz a tagállamok olyan területeken is alkalmazhatják az uniós rendelkezéseket, amelyek kívül esnek az irányelvi szabályozás alkalmazási körén.

A teljesség igénye nélkül villantottam fel néhány gondolatot a tudományos kutatásaimból, amelyeket igyekeztem beépíteni a tananyagokba. Egyetemi professzor-ként fontos megtalálni az egyensúlyt a kutatás és az oktatás között, hiszen hiába csiszolja valaki magas szintre a szakmai tudását, ha azt nem tudja átadni a hallgatóknak, akkor az a tudás a tudomány számára megmarad, de az oktatás számára nem hasznosul. Visszagondolva a pályámra az eddig végzett sokszínű tevékenységből az egyetemi oktatói hivatás áll hozzám a legközelebb, itt érzem igazán otthon magam. Sokat köszönhetek a Miskolci Egyetemnek, az Állam- és Jogtudományi Karának, egykori professzoraimnak, akik átadták a szakma szeretetét és azt a tudást, amely elindított ezen a pályán. Én is minden igyekezetemmel azon vagyok, hogy a hallgatóknak átadjam azt a tudást, amely elősegíti a jogászai pályán való boldogulásukat, segítsen a pénzügyi jogtudomány kutatásában részt vevő kollégákat, és a pénzügyi jogtudomány kiváló kutatási helyévé tegyem a karunk Pénzügyi Jogi Tanszékét.

NOVOTNI ZOLTÁN*

1931–1993

---

* Írták: Kenderes György (egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrár- és Munkajogi Tanszék) és Prugberger Tamás (professzor emeritus, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrár- és Munkajogi Tanszék).

Novotni Zoltán professzor – az állam- és jogtudomány akadémiai doktora, a Miskolci Egyetem Állam-, és Jogtudományi Kara Civilisztikai Jogi Intézetének volt igazgatója és azon belül a Polgári Jogi Tanszék volt vezetője, valamint a Kar 1990 és 1993 között dékánja, azt megelőzően az egyetem rektorhelyettese – 1931-ben született. Ereje teljében, viszonylag fiatalon, de így is gazdag tudományos örökséget hátrahagyva és iskolát alapítva halt meg 1993 decemberében. Egy gyors lefolyású hasnyálmirigyrák végzett vele. Gyógyíthatatlan súlyos betegsége ellenére, küzdve a menthetetlen kórral, szinte a haláláig dolgozott. Dékáni feladatait még a halála előtti napokban is ellátta, és halála előtt egy héttel még felhívta egyik tanítványát – ki aztán utóda lett a tanszéken –, érdeklődve, hogy miként áll készülő tanulmányával, és tanácsokkal látta el őt.

Én is, aki az általa vezetett intézet agrár- és munkajogi tanszékének lettem az ő meghívása alapján vezető docense, akadémiai doktori értekezésem követően pedig professzora, számos szakmai és vezetésbeli tanácsot kaptam tőle, mint „collega minor” a „collega maiortól”. Kapcsolatunkban a „liber amicus” viszonya játszott szerepet. Ugyanis az ő javaslatára történt kinevezésemet megelőzően 10 éven át tudományos kutatóként dolgoztam, és kutatási és szakirodalmi munkásságom a szövetkezeti és a vállalati vállalkozási jogra, marginálisan pedig az agrár- és a munkajogra koncentrált. Rövid, mintegy négy évig tartó előzetes oktatási tevékenységem és részbeni elméleti munkásságom a jogelméletet, a biztosítási jogot, valamint az agrárjog praktikumát fogta át, így a Miskolcra kerülésem során sok hasznos tanáccsal látott el. Ezt megelőzően akadémiai doktori értekezésem egyik opponense ő volt. Amikor pedig átmeneti jelleggel az Állami Biztosító Baranya Megyei Igazgatóságának voltam vezető jogtanácsosa, ő az ÁB egy másik megyei igazgatóságának, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyeinek volt a vezető jogtanácsosa, és szakirodalmi munkássága révén mint a biztosítási jog bel- és külföldön elismert tudósa, jelentős mértékben segítette nekem a Pécsi Tudomány Egyetem Polgári Jogi Tanszéke keretében 1972-ben megalapított Biztosításjogi Archívum megszervezését és szakirodalmi anyagokkal történő feltöltését. Ezt a feladatot ugyanis az ÁB és a pécsi jogi kar között megkötésre került megállapodás alapján nekem kellett kivitelezni. Mindaz a segítség, amelyeket Novotni Zoltántól fiatal elméleti és gyakorlati jogászként, valamint oktatóként kaptam, hasonló volt azokéhoz, akiket az általa alapított, rövidesen intézetté kibővített tanszékére, tanszéki munkaközösségébe oktatónak meghívott.

Így került az ő meghívása alapján az intézetté kibővülő civilisztikai tanszékre a már kandidátusi fokozattal rendelkező Gáspárdy László, Vörös Imre és Hegedűs István docensi minőségben, akiknek már folyamatban lévő doktori értekezésük megírásának minél előbbi befejezését tanácsokkal és helyettesítések megszervezésével történő óraszámcsökkentésekkel segítette elő, teljen önzetlenül. Jó szemmel válogatta ki azokat, akiket a jogi szakmában töltött idejük alapján tanársegédként vagy adjunktusként hívott meg a tanszék alapításakor, valamint az intézetté történt felfejlesztésekor. Még a halála előtt elkészíttette velük a kandidátusi értekezésüket. Közülük Bíró György, Miskolczi Bodnár Péter, Burián László, Jobbágyi Gábor, Fazekas Judit és Csécsy György, valamint Török Gábor (utóbbi az Állam- és Jogtudományi

Intézethez kerülve lett kandidátus) előbb vagy utóbb professzori kinevezést kaptak. Volt, akiknek a védését még megélte, de azokét is, akikét nem, ő készítette elő és szervezte meg, segítve a téma megválasztását, körvonalazva a leendő értekezés vázlatát és mondanivalóját. Valamennyien habilitált professzorokká váltak, sőt Vörös Imre és Török Gábor még D.Sc tudományos fokozatot is szerzett. Mind a kettőjüknél ott volt a láthatatlan segítő keze. Ebből a Novotni Zoltán által vezetői oktatónak meghívott körből Bíró György lett közvetlenül tanszékvezetői, Gáspárdyt követően pedig közvetve intézetigazgatói utóda, Miskolczi Bodnár Péter és Fazekas Judit itt kaptak Miskolcon professzori kinevezést és tanszékvezetői megbízást a Mester halálát követően megalakított kereskedelmi jogi és nemzetközi magánjogi, valamint európai jogi tanszéken. Csécsy György és Jobbágyi Gábor ugyancsak itt kapott professzori kinevezést, és oktattak mintegy másfél évtizedig egyetemi tanárként a miskolci jogi karon, majd kaptak tanszékvezetői egyetemi tanári meghívást a Debreceni Egyetem és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem újonnan megalapított jogi karaira. Miskolczi Bodnár Péter utóbb feladva a miskolci jogi kar kereskedelmi jogi tanszékének vezetésével megbízott professzori állását a Károli Gáspár Református Egyetem Jogi Karé lett a kereskedelmi jogi tanszék vezetőjeként előbb rektorhelyettese, majd a jogi kar dékánja, Fazekas Judit pedig a Győri Széchenyi István Egyetem jogi kara polgári jogi tanszékének a vezetője, valamint a kar dékánja. Ehhez a Novotni professzor által kiválasztott garnitúrához tartozik Kenderes György, Leszkoven László és Újvári Edit, akik kiváló szakmai tudásuk és igazságügyi minisztériumi, valamint kúriai bírósági jogelemző tevékenységük ellenére öntörvényűségük okán, kiváló oktatói múltjuk és magasan kvalifikált elméleti szakirodalmi munkásságuk ellenére a habilitációnak, sőt Újváriné még a PhD-fokozatszerzésnek sem tulajdonított jelentőséget, hivatkozva arra, hogy mindez felesleges kitérés lenne az érdemi alkotói munka alól. Ez az alapító igen tehetséges és képzett garnitúra részben még ma is Miskolcon vezető oktatóként működik és öregbíti a kar hírnevét, ami köszönhető Novotni Zoltán jó érzékkel történt kiválasztási és oktatói, valamint tudóst formáló tevékenységének.

Idetartozik még a következő generáció is, aki ma professzorként vagy docensként a Civilisztikai Jogi Intézetet, valamint azokat a tanszékeket vezetik, amelyek civilisztikai kötődésűek. Bár nekik nem Novotni Zoltán, hanem az előző csoportba tartozó professzorok valamelyike – így Bíró György, Miskolczi Bodnár Péter és Fazekas Judit, valamint bár náluk idősebbként, de jómagam is – volt a témavezetőjük, valamennyiüket még Novotni éles szeme választotta ki és hozta be a miskolci jogi képzésbe. Kik közül mindegyikük egyetemi tanárként vagy habilitált docensként oktat, és végez színvonalas tudományos tevékenységet is egyben. Közéjük tartozik a már habilitált és egyetemi tanárként tanszéket vezető Wopera Zsuzsa polgári eljárásjogász, az új Pp.-nek miniszteri biztосként eljáró kodifikátora, Csák Csilla, az agrár- és környezetvédelmi jog professzora, aki a Civilisztikai Tudományok Intézete igazgatója és a kar dékánja is egyben. Nagy Zoltán is Novotni Zoltán kiválasztottja volt, aki szintén a civilisztikai intézetben kezdte tanári pályafutását, később azonban a pénzügyi jogi tanszék professzora lett. Novotni Zoltán még a jelenleg, az alapító generációval együtt a harmadik, vagyis a jelenlegi vezető oktató generáció kiválasztásánál

is érezte a hatását. Ennek köszönhető az is, hogy mindmáig a pénzüzetek, a biztosító társaságok és a bankok, a nagyobb cégek és ügyvédi irodák a kezdő jogi munkatársaik kiválasztásánál, ügyvédjelöltek, jogügyi előadói és bírósági fogalmazói állások betöltésénél a fővárosban is és nemcsak Magyarország északi régiójában részesítik előnyben a miskolci jogi diplomát.

Novotni Zoltán az önzetlen segítő és tudományszervező, aki generációk pályaindulását segítette elő, azokat az igazságtalanságokat kívánta elhárítani, amelyek őt a kommunizmus legkeményebb diktatórikus időszakban érték. Novotni Zoltán 1949 és 1953 között volt egyetemi hallgató, és a „fényes szelek” nemzedékéhez tartozva ígéretes karrier előtt állt, régi híres nagy nevű professzoroktól szerezte meg elméleti és gyakorlati jogi ismereteit. Marton Géza, Nizsalovszky Endre, Világhy Miklós, Kuncz Ödön, Szász István és Beck Salamon, valamint Weltner Andor még közvetítettek Grosschmid Béninek, Szász Schwarz Gusztávnak, Kolozsvár Bálintnak, a 20. század elő harmadának vagy felének civilistáitól származó személyiségi jogi, tulajdonjogi, kötelmi jogi és öröklési jogi, valamint családjogi nézeteket. Novotni Zoltán Világhy Miklós tanítványa volt a nálánál fiatalabb Sárándi Imréhez hasonlóan. Tanulmányi eredménye és konstruktív elméleti gondolkodásmódja, valamint rendszerezett tételes jogi tudása révén ígéretes jogtudományi karrier elé nézett. A kommunista diktatúra bekeményedése azonban nem nézte jó szemmel a fiatal joghallgatót, akinek felmenői között több neves jogász is volt, szülei pedig kereskedők voltak, és emiatt mint osztályidegeneket kitelepítették őket a Hortobágyra. Ezt fiuk, Novotni Zoltán azzal kerülte el, hogy joghallgatóként Budapesten tartózkodott. Azonban 1953 tavaszán, pár hónappal az államvizsgái letétele előtt kizárták az egyetemről. Így az ígéretes oktatói és tudományos pálya előtt lezárult a kapu. Ugyanis Világhy Miklós mint tehetséges tanítványát maga mellé akarta venni tanársegédként. Ehelyett segédmunkásként tudta fenntartani magát, és csak két évvel később, amikor Nagy Imre hatására enyhülni kezdett a kommunista diktatúra, tudott leállamvizsgázni – mint ahogy Lontai írja –, „természetesen summa cum laude eredménnyel”. Ennek ellenére sem kapott jogászként állást. Csak az 1956-os események előszeleként jelentkezett enyhülést követően lett jogügyi előadója a budapesti XVI. kerületi tanácsnak. A monoton hivatalnoki, inkább közigazgatási jogi gyakorlati munka mellett azonban szabadidejét civilisztikai jogelméleti munkássággal töltötte. Miként Lontai írja, sikerrel vett részt a Magyar Jogász Szövetség tudományos pályázatain, és fiatal tehetséges jogászként hamar ismertté, valamint népszerűvé vált. Ennek következtében választották be a munkahelyén az 1956-os forradalmi bizottságba. Emiatt az ellenforradalmi kádári hatalom 1957 tavaszán a tanácsi jogügyi előadói állásából eltávolította. Csak úgy tudta jogász szakmai egzisztenciáját átmenteni, hogy visszament szülővárosába, Miskolcra, ahol előbb ügyvédjelölti, majd az ügyvédi vizsga letételét követően 1966-tól építőipari vállalati jogtanácsosként, 1977-től, a „lány diktatúra” időszakában, 1983-ig az ÁB B.A.Z. megyei igazgatóságának vezető jogtanácsosaként dolgozott.

Tulajdonképpen ekkor ért révbé addig „cillák és karipdisek között” hánykolódó szakmai életpályája. Az Állami Biztosítónál lehetővé vált számára a tudományos

kiteljesedés. Az ÁB központjának vezető jogtanácsosa, Bárd Károly jogi műveltségének és elméleti orientációjának köszönhetően az ő szerkesztői tevékenysége által megjelenő *Biztosítási Szemle* sorra közölte Novotni elméleti igényű biztosítási jogi tanulmányait, aminek következtében a biztosítási jognak nemcsak hazai, hanem mind a kelet-, mind a nyugat-európai régióhoz tartozó államokban is ismert elméleti szakértőjévé vált. Ez alatt az időszak alatt a már egyetemi tanárként befutott Lontai Endre és Sárándi Imre, valamint Novotni hallgatói korában neki akkor még tanársegédként szemináriumot tartó Asztalos László professzor segítségével címzetes egyetemi docensként oktatója lett az ELTE Jogi Kara Miskolcra kihelyezett levelező tagozatának. Innen vett részt az akkor még Nehézipari Egyetemként működő felsőoktatási intézmény jogi kara, eleinte jogi intézete megalapításának a megszervezésében. 1982-ben a biztosítási jog elméleti-dogmatikai kérdéseiről írt értekezésének sikeres megvédésével kandidátusi tudományos fokozatot szerzett, és ezáltal tanszékvezető egyetemi docensi kinevezést kapott az újonnan létesült miskolci jogi karon azzal, hogy a civilisztikai jogi tanszéket szervezze meg és vezesse. Novotni Zoltán e tanszéket rövid időn belül intézetté fejlesztette fel.

Az akkori hallgatóktól tudom, hogy mindig felkészülten lépett be az előadóterembe, és elméletileg jól megalapozva és rendszerezve, valamint jogesetekkel és a bírói gyakorlattal fűszerezve tartotta meg előadásait és szemináriumait. Akadémiai doktori értekezését 1986-ban védte meg, mely a gazdaságszervező szerződésekről szólt. Vizsgáztatóként szigorú, de igazságos oktató volt. Megkövetelte a hallgatóktól a nem beszajkózott lexikális, hanem az összefüggéseket jól ismerő válaszokat a vizsgákon, valamint a jogintézmények gyakorlati alkalmazásra képes ismereteket. Előadásai amellett, hogy mélyen szántóan tárgyszerűek, egyben színesek és élvezhetőek is voltak. Az ő stílusát követve oktat ma munkajogot a debreceni jogi karon tárgyvezetői utódom, Nádás György habilitált egyetemi docens, ki hallgatóként a miskolci jogi karon Novotni tanítványa és demonstrátora volt, de aki már nálam promovált. Novotni szelleme nemcsak rajtam, hanem Nádason és Szikora Veronika professzor asszonyon keresztül is hat, aki ma a debreceni jogi kar dékánja is egyben. Novotni szellemét árasztja hallgatói felé Debrecenben még az ottani polgári jogi tanszék vezetője, Csécsy György professzor is, ki még Novotni keze alatt védte meg kandidátusi értekezését. Novotni Zoltán intézetigazgatósága alatt vált országosan is elismertté a polgári anyagi és alaki jogi, a munka- és a társadalombiztosítási jogi, valamint az agrár- és környezetvédelmi jogi, továbbá a nemzetközi magánjogi oktatás, amit még elősegített az, hogy életének utolsó két évében a miskolci jogi kar dékánja volt.

Rátérve mindezek után Novotni Zoltán tudományos munkásságára, az kvalitatíve és kvantitatíve egyaránt messze kiemelkedő és sokrétű. Monografikus jellegű munkái, valamint szakfolyóiratokban, tanulmány- és konferenciakötetekben megjelent dolgozatai a civilisztikához tartozó polgári jog és gazdasági jog számos területét átfogják. Ami a polgári jogot illeti, elemezte a jogalanyiség és benne a jogi személyiség problémakörét, a kettőjük tágabb és szűkebb kapcsolatát. Kutatási területe kiterjedt a társasági jog és a cégjog belső szerkezeti és a társaságok, valamint a cégek jogilag releváns tipizálásának a kérdéseire. Ezzel kapcsolatosan kimutatta, hogy jogelméleti

szinten a kettő közötti kapcsolatot az adja meg, hogy a cégjog átfog minden olyan gazdasági szervezetet, amely cégbejegyzéssel rendelkezik. A cégjogon belül külön vizsgálat tárgyává tette a gazdasági társaságokat, amelyeknek egyes nyugat- és kelet- valamint közép-európai államokban létező típusokat jog-összehasonlító jelleggel vizsgált meg és írt le. Társaságjogi monográfiájában ő ismertette először Magyarországon az angol jogi személyiséggel rendelkező korlátlan felelősségű társaságot, ami közrejátszott abban, hogy az új magyar Ptk. jogi személyiséggel ruházta fel a közkezeseti és a betéti társaságot. A gazdasági társaságok belső struktúrájából kiindulva vette górcső alá cizelláltan a jogi személy és a vagyon önálló joghatásokat involváló tagolt szerkezetét. Ezzel kapcsolatosan kimutatta, hogy a fő jogi személyiségen belüli részlegek egymásnak alá vannak rendelve, és jogilag hierarchizált láncolatával párhuzamba állva a fővagyon is olyan alvagyonokra tagozódik, amely alvagyonok az egyes szervezeti szintek intézményekhez kapcsolódhatnak. A fővagyonon belül megjelenő alvagyonok hierarchikus láncolatával Novotni még a rendszerváltás előtt Sárkózy Tamással karöltve mutatta ki, hogy a jövő útja a közép- és a kelet-európai régióban is az lesz, hogy hatalmas gazdasági és pénzügyi szervezeti láncolatok jönnek majd létre, ahol a szervezeti tagozódással a vagyon is tagozódni fog.

Több munkájában foglalkozott az agrárjog civilisztikába tartozó területének dogmatikai rendszerével, történelmi fejlődésével, a termőföld és az erdők speciális tulajdoni és használati szabályaival, valamint a termelési és értékesítési szerződésekkel, továbbá a kis- és nagyméretű farmgazdaságokkal, a reájuk vonatkozó szabályokat a francia szabályozás szemszögéből nézve. Az agrárgazdasági jog mellett foglalkozott az ipar- és a kereskedelmi jog problémáival, valamint a környezetvédelmi joggal. Mindezzel összefüggésben feldolgozta a szállítási és a szállítmányozási szerződések, valamint az építéssel összefüggő szerződések rendszerét és újabb jogi szabályait. Tankönyvei és jegyzet formájában megjelent tananyagai kiterjedtek a polgári jog kötelmi jogának az általános és a különös részére, a jogi személyek és a cégek jogalanyiságára, a társasági jogra, a biztosítási szerződésekre, a környezetvédelmi jogra és a mezőgazdasági jogra.

Összegezve mindezt, egy rögzös, de gazdag termést hozott életpálya zárult Novotni Zoltán nem várt korai halálával. Ő a vele szemben elkövetett méltánytalanságok ellenére és talán éppen ezért, mindebből okulva segített tehetségeket előrejutni a jogi pályán. Az egyetemről kikerült friss diplomásoknak segített jó állást szerezni összeköttetései révén, ahol szakmailag tovább tudnak fejlődni. Olyan iskolateremtő tanár és tudós volt ő, aki a költő (Kiss Gyula szombathelyi tanárképző főiskolai tanár) szavaival megvalósította, hogy „nyomot hagyni az utókornak a legszebb emberi hivatás”. Nehéz földi élete volt. Ezért legyen könnyű a halál utáni élet. Post mortem műveivel és cselekedeteivel halhatatlanná vált.

PAULOVICS ANITA

1970. december 4-én születtem Miskolcon. Középiskolai tanulmányaimat Miskolcon a Herman Ottó Gimnáziumban végeztem kitűnő eredménnyel, majd 1989-ben felvételt nyertem a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar jogászképzés nappali tagozatára.

Egyetemi tanulmányaim során kezdtem érdeklődni a tudományos-kutató munka iránt. Ebben meghatározó szerepet játszott az, hogy olyan kiváló oktatók előadásait hallgathattam, mint például Novotni Zoltán, Kalas Tibor, Gáspárdy László, Lamm Vanda, hogy csak néhányat említsek. A képzés során nemcsak elméleti tudással gazdagodhattunk – évfolyamtársaimmal együtt –, hanem a jog gyakorlati oldalát is megismerhettük. A karon folyó képzés magas színvonalú elméleti tudás-tadása és gyakorlatorientáltsága napjainkig is vonzerő a miskolci jogi karra jelentkező hallgatók számára. Egyetemi éveim alatt évekig tudományos diákköri titkár voltam. A tudományos diákkörben kifejtett tevékenységem elismeréseként Szemere Bertalan Emlékéremben részesültem. 1991-ben részt vettem a Strassbourgi Egyetem egyhónapos angol nyelvű összehasonlító jogi kurzusán, melynek lezárásaként sikeres vizsgákat tettem.

Kitűnő tanulmányi eredményemért 1991-ben a Tanulmányi Emlékérem arany fokozatát ítéltek oda számomra. Több éven keresztül az oktatásért felelős miniszter által adományozott köztársasági ösztöndíjban részesültem. A *Mérlegelés és méltányosság az államigazgatási eljárásban* címmel készített dolgozatommal az Egyetemi Tudományos Diákköri Konferencia Közigazgatási jogi szekciójában második helyezést értem el, Nyitrai Péter egyetemi docens témavezetése mellett. Egyetemi tanulmányaimat 1994-ben fejeztem be „summa cum laude” minősítéssel.

Egyetemi éveim során érdeklődésem egyre erősebben a közjogra irányult, így 1994 szeptemberétől a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Közigazgatási Jogi Tanszék nappali tagozatos doktorandusz hallgatója lettem Prof. Dr. Kalas Tibor témavezetése mellett, aki folyamatosan irányította munkámat, szakmai tanácsaival nagyban segítette azt, hogy gyakorlatot szerezzek, és azt kamatoztatni tudjam tudományos munkámban. Ezért mind a mai napig hálával tartozom, és sajnálattal tölt el, hogy már nincs közöttünk... Doktoranduszhallgatóként fél éveimet kitűnő eredménnyel végeztem, majd 1997 augusztusában abszolutóriumot szereztem. Részt vettem a Közigazgatási Jogi Tanszék munkájában, rendszeresen szemináriumokat tartottam és vizsgáztattam. Doktoranduszhallgatóként a tanszék oktatói munkájában való közreműködés mellett több jegyzet társszerzőjeként szerepeltem, valamint tudományos szakkikkeket írtam.

Folyamatos kutatási tevékenységet folytattam az államigazgatási eljárás általános és különös szabályai közötti kapcsolat feltárásáról, amelyet doktori disszertáció témájaként jelöltem meg.

Kutatási témámban külföldön is folytattam tanulmányokat. 1996 szeptemberében egy hónapot töltöttem a Firenzei Egyetem Közjogi Tanszékén. 1997. szeptember 1-jétől tanársegédi kinevezést kaptam a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Közigazgatási Jogi Tanszékére. A Közigazgatási Jogi Tanszéken meghatározó jelentőségű volt oktatói-kutatói pályámra a tanszékvezetők – először Kalas Tibor, majd Torma András – magas szintű szakmai elvárása, példamutatása mind az oktatói,

mind a kutatói tevékenység vonatkozásában, továbbá a kollegiális légkör, a szakmai beszélgetések Nyitrai Péterrel, Varga Jenővel. Mindez motiválóan hatott oktatói-kutatói előrehaladásomra.

Az *elsődlegesség és másodlagosság kérdése az államigazgatási eljárásjogban* című PhD-értekezésem munkahelyi vitájára 1998. március 4-én került sor. PhD doktori szigorlatomat 1998. március 20-án tettem le *summa cum laude* minősítéssel. Disszertációm nyilvános védésére 1998. április 22-én került sor, amelynek eredményeként PhD doktori fokozatot szereztem.

1999. szeptember 1-jétől adjunktusi kinevezést kaptam a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Közigazgatási Jogi Tanszékére. 1999. november 4-én a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága Tudományos Díjban részesített.

A PhD-fokozat megszerzését követően kutatási témám továbbra is az államigazgatási eljárásjog területére terjedt ki, ugyanakkor tudományos érdeklődésem középpontjába az eljárási jog korszerűsítésével kapcsolatos kérdések kerültek. Kutatási témámmal kapcsolatban *Az ügyféli jogok védelme az államigazgatási eljárásban* címmel egyéves időtartamra 1999. szeptember 1-jétől elnyertem az Alapítvány Magyar Felsőoktatásért és Kutatásért Magyar Zoltán Posztdoktori Ösztöndíját.

1999. február 8-tól 2000. október 30-ig részt vettem egy angol nyelvű jogi és gazdasági képzésen, melynek eredményeként sikeres vizsgát tettem. A Magyar Zoltán Posztdoktori Ösztöndíj keretében 2000 márciusában tanulmányúton vettem részt a Firenzei Egyetemen. Az ösztöndíjas időszakban számos szacikket, tanulmányt írtam, publikáltam. Az első év során elért kiváló eredményeimre tekintettel az Alapítvány a posztdoktori ösztöndíjat a második évre is meghosszabbította.

A PhD-fokozat megszerzését követő öt évben az államigazgatási eljárás általános és különös rendelkezéseire vonatkozó szabályozás olyan mértékben megváltozott, hogy újra érdeklődésem középpontjába került. Eredményeimet egy átfogó monográfiában foglaltam össze. A közigazgatási hatósági eljárásról és szolgáltatásról szóló törvény előkészítése során több helyen „de facto” figyelembe vették az általam kidolgozott elképzeléseket. (Erre utalt az Államigazgatási Eljárás Kodifikációs Bizottsága tagjának, Dr. Ivancsics Imre egyetemi docensnek a monográfiámról készült lektori véleménye.)

Kutatási eredményeim bemutatása céljából az Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kutatásért Kuratóriuma meghívott a 2001. október 15–16-án Sopronban rendezett konferenciára. A rendezvényen előadást tartottam, amelyben beszámoltam kutatási eredményeimről. Előadásom összegzését az Alapítvány egy kiadványban jelentette meg. Az ösztöndíj letelte után kutatási témámként az állatvédelemmel, majd a környezetvédelemmel mint komplex jogterülettel kezdtem foglalkozni, beleértve az épített környezet védelmét is. Az állatvédelemmel kapcsolatos kutatási eredményeimet egy átfogó monográfia keretében publikáltam. A természetvédelemmel kapcsolatos vizsgálataim összegzéseként több tanulmányom és egy angol nyelvű monográfiám jelent meg *Problematical aspects of legal regulations concerning animal protection* címmel.

2003. szeptember 1-jétől *A civil szervek szerepe az állatvédelemben* címmel egyéves időtartamra elnyertem az Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kutatásért, az Oktatási és Kulturális Minisztérium és a Szociális Munkaügyi Minisztérium *A humán erőforrás fejlesztése a civil szektorban* című kutatói ösztöndíját.

Tudományos érdeklődésem a kulturális javak védelmével kapcsolatos jogi szabályozásra is kiterjedt. A témához kapcsolódó kutatásaim eredményeit *A kulturális javak védelme a nemzetközi összehasonlítás tükrében* című átfogó monográfiában foglaltam össze.

2000–2002 között az Állam- és Jogtudományi Kar Tudományos Diákköri Tanácsának titkáráként tevékenykedtem. A 2000–2004 közötti időszakban az Állam- és Jogtudományi Kar Tanulmányi Bizottságának tagja voltam.

A kutatómunka mellett egyetemi oktatói pályám során mindvégig fontos szerepet tulajdonítottam a tananyagfejlesztő, tananyagíró és oktatói tevékenységnek. Mindezek eredményeként számos tankönyv, illetve jegyzet társszerzője vagyok. A jogászképzés körében, valamint a bachelor és master szintű képzésekben nappali és levelező tagozaton több tantárgy leckeönvi jegyzője vagyok. Évente számos kiváló értékű szakdolgozat, tudományos diákköri dolgozat konzulenseként működök közre. Ez utóbbiak közül több dolgozat sikeresen szerepelt a Kari, illetve az Országos Tudományos Diákköri Konferenciákon. Magyar, valamint angol nyelven számos alternatív tantárgy tárgyjegyzője vagyok, melyeket folyamatosan látogatnak a hallgatók. Angol nyelvű tantárgyak oktatásával részt veszek a külföldről érkező Erasmus-ösztöndíjas hallgatók képzésében.

2002. július 1-jétől egyetemi docensi kinevezést kaptam a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Közigazgatási Jogi Tanszékére.

2003. szeptember 1-jétől 2004. február 1-jéig áthelyezéssel az Oktatási Minisztérium Felsőoktatási Tudományos Ügyek és Pályázatok Főosztályára kerültem felsőoktatási tudományszervezési tanácsosi beosztásba. A Minisztériumban eltöltött fél év számos gyakorlati tapasztalattal bővítette ismereteimet az oktatás-kutatás-szervezés és igazgatás területén. 2004–2006 között a Parlament Környezetvédelmi Bizottságának szakértője voltam. 2004 szeptemberétől 2012-ig az Európai Bizottság Magyarországon működő szakértői testületének, a Team Europe-nak tagja és egyben a környezetvédelem, a felsőoktatási reform és az Európai Alkotmány témakörök hazai felelőse voltam. E feladat keretében számos előadást tartottam külföldön és Magyarországon vállalkozások, oktatási intézmények számára, továbbá lakossági fórumokon is.

Emellett folyamatosan publikációs tevékenységet folytatok a közigazgatási jog és az alkotmányjog kérdéskörével kapcsolatos tanulmányok keretében. 2006-ban megjelent a Bíbor Kiadó gondozásában a *The protection of natural and architectural environment in the European Union and in USA* című angol nyelvű, általam szerkesztett monográfia, amelynek egyúttal társszerzője vagyok.

2005-ben a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán került sor az általam megindított habilitációs eljárás lefolytatására, amelynek eredményeként *habilitált doktor* címet szereztem. 2005. szeptember 1-jétől a *Miskolci Jogi Szemle* című

szakmai folyóirat szerkesztőbizottsági tagja vagyok. A 2005-ös év fordulópont volt az oktatói-kutatói tudományos pályámon, a Közigazgatási Jogi Tanszékről az Alkotmányjogi Tanszékre kerültem főállású oktatóként, majd megbízott, később kinevezett tanszékvezetőként folytathattam munkámat.

Részt veszek a kari és az országos közéleti tevékenységben. A Magyar Tudományos Akadémia Köztestületének tagja vagyok. 2006–2008-ig a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága, Állam- és Jogtudományi Szakbizottság, Államtudományi Munkabizottságának titkára voltam, 2008 óta – jelenleg is – a Szakbizottság elnöke vagyok.

2007–2009 között a Magyar Akkreditációs Bizottság jogi és igazgatási képzési ági bizottságának tagja voltam. 2008-tól tagja vagyok a Magyar Alkotmányjogászok Egyesületének. 2008–2018 között a Kari Habilitációs Tanács tagja voltam, 2018 óta az Egyetemi Habilitációs Fellebbviteli Bizottság tagja vagyok.

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Doktori Iskola törzstagja, témakiírója, témavezetője és Doktori Tanácsának tagja vagyok. Emellett számos kari bizottság munkájában működök közre, többek között 2012 óta a Kari Erasmus Bizottságban, a Közlemények Kari Szerkesztőbizottságában, a Minőségbiztosítási és Értékelő Bizottságban.

2008-ban Pro Facultate Iuris Prudentiae, 2010-ben a Miskolci Egyetem Érdemes Oktatója kitüntetésben, 2015-ben pedig a legmagasabb kari kitüntetésben Signum Aureum Facultatisban részesültem.

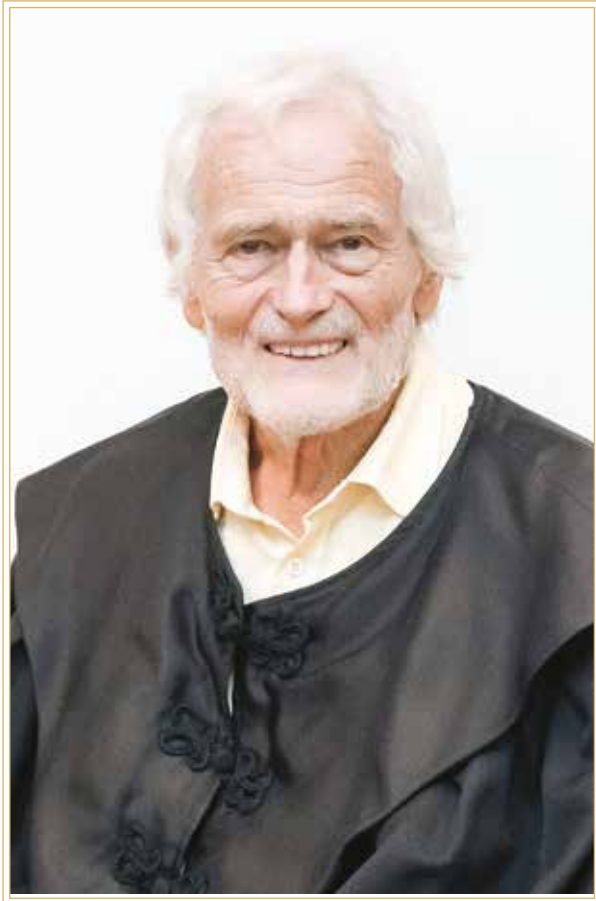
Oktatói-kutatói munkám legnagyobb elismerését jelentette az, hogy 2010. december 15-től egyetemi tanári kinevezést kaptam. Emellett 2012-től újabb ötéves időtartamra, majd 2018. október 1-jétől további hároméves időtartamra megbízást kaptam az Alkotmányjogi Intézeti Tanszék vezetésére. Tanszékvezetői feladatom mellett 2012. július 1-jétől 1 éves időtartamra megbízást kaptam az Államtudományi Intézet intézetigazgatói feladatának ellátására.

2013. július 1-jétől sikeres pályázatom eredményeként 4 éves kinevezést kaptam az Államtudományi Intézet intézetigazgatói feladatainak ellátására, majd 2017. július 1-jétől további öt évre kaptam kinevezést az intézetigazgatói feladatok ellátására. 2018. július 1-jétől 1 éves időtartamra az Állam- és Jogtudományi Kar tanulmányi és általános dékánhelyettesi feladatainak ellátására kaptam megbízást, majd 2019. július 1-jétől további 4 éves időtartamra kinevezést, Csák Csilla dékán asszony helyetteseként. Jelenleg is az Alkotmányjogi Intézeti Tanszék vezetője, az Államtudományi Intézet igazgatója és az Állam- és Jogtudományi Kar tanulmányi és általános dékánhelyettese vagyok egyetemi tanárként.

Hosszú idő óta köt szakmai munkám alma materemhez, egyetemi tanulmányaimat itt folytattam, majd oktatói-kutatói munkámat – melyet hivatásomnak tekintek – az egyetemi tanulmányaim befejezése óta ugyancsak folyamatosan a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán végeztem, vezetői tapasztalatokat is itt szereztem.

PRUGBERGER TAMÁS

Tudományos munkásságom az állam- és a jogtudomány három területére terjed ki. Úgy mint 1.) A gazdasági szervezeteknek az állammal és az áruforgalommal, valamint a saját belső viszonyaikkal kapcsolatos gazdaságirányítási és kereskedelmi, valamint polgári jogi kérdéseire, 2.) A munka- és a szociális jog, valamint a foglalkoztatáspolitikai és a munkaügyi igazgatás területére, 3.) A jog- és államelmélet, valamint a közigazgatás- és politikaelmélet gyakorlati szociológiai kérdéseire.

ad 1. A gazdaság és szereplői jogi rendezésének témakörében kutatási tevékenységem a gazdasági szervezetek gazdasági működésével összefüggő belső és külső jogviszonyaira, a termőföld forgalmi és használati, hasznosítási és agrárjogi rendszerére, az agrár- és egyéb termékgazdálkodási és áruellátási szerződésekre, továbbá mindezekkel összefüggésben a gazdasági szervezetek és a gazdasági forgalom szereplőinek a jogalanyiségára, valamint a gazdasági szervezetek és az állam viszonyára terjedt ki. E jogterületeket érintő munkáimban különös hangsúlyt kapott a szövetkezetek, az öngazgatási vállalatok és az egyéb gazdasági társasági szervezetek, valamint a tagjaik között létesülő áru- és egyéb vagyoni, valamint személyes közreműködési (munka)kapcsolatok, a jogalanyiség és a szerzőképesség, továbbá az e szervezeteket érintő gazdaságirányítás és állami felügyelet.

Ezen a területen jogi és társadalomtudományi szakfolyóiratokban megjelent hosszabb és rövidebb tanulmányaimnak rendszerszerű összefoglalását az alábbi írások jelentik: a.) *Tagsági megállapodások a szövetkezetekben.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó (KJK) Budapest (Bp.), 1979 (Kandidátusi értekezés alapján); b.) *A Gazdasági szervezetek jogrendszer-tagozódási kérdései (Különös tekintettel a szövetkezeti és az agrárviszonyokra).* Szövetkezeti Kutató Intézet. Közlemények. 133. sz. kötet (k.); c.) *A szövetkezetek üzemszervezeti egységeinek önállósodását és kapcsolatkiépítésük rendjét megvalósító jogi eszközök.* SZKI. Közlemények, 169. k. Bp. 1982; d.) *A szocialista vállalkozás szövetkezeti formáinak jogi alapproblémái.* SZKI. Közlemények, 171. Bp. 1983; e.) *A szövetkezet és tagjainak vagyoni kapcsolatai és vállalkozási viszonyai.* SZKI. Közlemények, 185. k. Bp. 1985; f.) *Belső vagyoni és vállalkozási viszonyok az önkormányzati vállalatoknál.* SZKI. Közlemények, 205. k. Bp. 1989 (MTA doktori értekezés alapján); g.) *A szövetkezetek állami felügyelete és annak vizsgálatából leszűrhető főbb szövetkezeti és gazdaságirányítási problémák.* SZKI. Közlemények, 162. k. 1981; h.) *A szövetkezetek gazdaságirányítása és állami felügyelete.* KJK. Bp. 1985. i.) *Az állami beavatkozás hatásai a szövetkezetekre vonatkozó jogi szabályozásnál.* MTA Államtudományi Programiroda kiadása, Bp. 1987; j.) *A jogalanyiség strukturális felfogásának megjelenése és alapproblémái a szövetkezetek gazdaság és szervezeti életében.* SZKI. Közlemények, 201. k. Bp. 1987; k.) *A szövetkezetvezetési felelősség időszerű elméleti kérdései.* (Hegedűs I. és Bíró S. opponensi tanulmányával) SZKI. Közlemények, Bp. 1982; l.) *A jogalanyiség, a dologi jog és a kötelmi jog kapcsolatának funkcionális elmélete.* Dissertationes Savarienses, 16. Savaria Press. Szombathely, 1997. 62.; m.) *A szanálási eljárás a szövetkezeti szektorban.* Közigazgatás Fejlesztésének Komplex vizsgálata Országos Kutatási Főirány Programirodája kiadása. Bp. 1984. 210.; n.) *A magyar fizetésképtelenségi joghatályos szabályainak kritikai értékelése a nyugat-európai rendszerek tükrében./Kritische Bewertung des gültigen ungarischen Insolvenzrechts im Spiegel der westeuropäischen Systemen.*

(Szerzőtárs/Conautor: Károlyi Géza). In: Miskolczi-Bodnár Péter–Prugberger Tamás (szerk.): *Bérgarancia és a csőd-, felszámolási eljárás reformja./Lohngarantie im Fall der Zahlungsunfähigkeit des Arbeitgebers und das Reform des Konkurs-, und Auflösungsprozesses. Tanulmánykötet/Studiensammlung*, Novotni Kiadó, Miskolc, 2005. 128–150.; m.) *A népgazdasági jelentőségű szerződésekre vonatkozó hazai jogalkotás egyes anyagi és eljárásjogi problémáiról* (Pósfai Józseffel). *Jogtudományi Közlöny*, 1970/2–3.; *Polgári Törvénykönyvünk árugazdálkodást érintő szabályainak kérdéséről*. *Jogtud. Közl.* 1972/1–2. sz.; *A nevesített szerződések elhelyezésének néhány problémája Polgári Törvénykönyvünkben*. *Magyar Jog*, 1974/4–5. sz.; *A szerződés általános szabályainak a decentralizált gazdaságirányítás rendszerében felmerülő néhány elméleti kérdése*, *Magyar Jog*, 1975/3–5. sz.; *A gazdaságirányítás reformja és a Ptk. egyes tulajdonjogi szabályai*. *Magyar Jog*, 1969/11. sz.; *Vitatható részek a kártérítési felelősség új szabályainál*. In: *A világ mi vagyunk... Liber Amicorum Imre Vörös, HVG/ORAC Lap-, és könyvkiadó, Bp. 2014. 209–217.*; *A mezőgazdaság által igényelt speciális polgári jogi normák bevitele az új Ptk.-ba*. *Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica Tomus* (továbbiakban rövid.: *Publ. Sect. Jur.& Pol. Miskolciensis. Tom.*) XXIII/2. Miskolc, 2005. 489–524.; *Termelő- és fogyasztóvédelem az élelmiszergazdaságban, valamint fogyasztóvédelem az ipar és a kereskedelem egyéb ágazatainál*. *Publ. Sectio Jur.& Pol. Miskolciensis. Tom. XXVII/2.* Miskolc, 2009. 563–572.; *A lakossági és az előállítói fogyasztással összefüggő jogügyletek társadalompolitikai és jogi alapproblémái*. *Publ. Sect. Jur.& Pol. Miskolciensis, Tom. XXIX./2.* Miskolc, 2011. 515–543.; p.) *Gondolatok a szövetkezeti törvény újraszabályozásának a koncepciójához*. *Gazdaság és Jog*. 1906/9. sz.; *A szövetkezetek alkotmányjogi szabályozásának kérdéséhez*. *Szövetkezés*, 1995/1. sz.; *A földtörvénynek, a szövetkezeti törvénynek és az átmeneti törvénynek a kárpótlási törvénnyel összefüggő alkotmányszerűsége*. *Gazdaság és Társadalom* 1995/1. sz.; *A szövetkezeti társaság állami elismerésének és támogatásának problematikus pontjai a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége és az Európai Unió szemlélete szerint*. (Tények és kívánalmak). *Publ. Sect. Jur.& Pol. Miskolciensis. Tom. 2007. 683–706.*; q.) *A termőföld és a mezőgazdasági viszonyok korszerű rendezése* (szerzőtárs: Csák Csilla). *Magyar Közigazgatás*. 1994/8. sz. 489–497.; *A mezőgazdasági, földtulajdoni, földhasználati és termelési viszonyok jogi rendezésének funkcióelmélete és krízise fejlődéstörténeti tükrében*. *Gazdaság és Társadalom*, 1995/3–4. sz.; *A mező- és erdőgazdasági földingatlan tulajdonának, használatának, hasznosításának és jogátruházásának lehetőségei az uniós jog tükrében*. Csák Csilla (szerk.), *Az európai földszabályozás aktuális kihívásai*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2010. 214–239.; r.) *Európai jogharmonizáció és a magyar agrárjog*. In: *Acta Jur. et Pol. Universitatis Segediensis, Facultas Jur. et Pol. Tom. LV. Fasc. 21.* Szeged, 1999. 266–286.; s.) *A nyugat-európai és a közép-kelet-európai országok privatizációjának jogi rendezéséről*. In: *Ünnepi tanulmányok. IV. Gáspárdy László professzor 60. születésnapjára*. Novotni Alapítvány Kiadása. Miskolc, 1997. 327–356.; sz.) Prugberger–Károlyi (szerk.): *Gazdaságjogi ismeretek*. Kossuth Lajos Tud. Egyet. Közgazdasági és Üzletképzési Int. kiadása. I. kötet: Károlyi–Kövészai–Nagy–Prugberger–Törő: *Gazdasági közjog*, a VIII. fejezet kivételével szerzője Prugberger (szerzőtárs az V. f.-nél Törő, a VII.-nél Károlyi, a VI., IX., és XI.-nél Nagy), II. kötet: Prugberger–Nagy

Z.: *Gazdasági magánjog* (I–V. rész P.T. VI. rész: N. Z.), III. kötet. Károlyi–Prugberger–Szűcsné, Kovács K.-Törő E.: *Gazdasági vegyes szakjog* (I–III. fejezet Pt.-tól).

ad 2. A munka- és a szociális jog területét érintő valamennyi jogintézmény elméleti-jogdogmatikai és a külföldi államok, valamint az Európai Unió jogával történő összehasonlító jogi feldolgozásáról és kritikai elemzéséről született és jogi, valamint munkaügyi szakfolyóiratokban megjelent hosszabb és rövidebb tanulmányaim közül azok, amelyek az egyes jogintézményekre vonatkozó kutatásaimról szólnak, összefoglaló jellegűek. Hasonló tartalmúak monografikus tartalmú könyveim is, melyeket a következő témakörök sorrendjében említék meg: a.) Individuális és kollektív munkajog; b.) Munkaügyi igazgatási jog (foglalkoztatás-elősegítés, munkaügyi szakigazgatás és ellenőrzés); c.) Társadalombiztosítási jog.

ad a.) *munkajogi könyvek*: *Összehasonlító munkajog*, ADAW (Institut für Angewandte Wissenschaften) Kiadása, Bonn–Budapest, 1992; *Európai és magyar összehasonlító munka- és közszolgálati jog*, Complex Kluwer Kiadó, Bp., 2006 (a 2012. évi bővített kiadás Nádas Györggyel, Kluwer Kiadó); *Európai és magyar összehasonlító kollektív munkajog* (szerzőtárs: Nádas György), Kluwer K., Bp., 2014; *Magyar munka- és közszolgálati jogi reform európai kitekintéssel*, Novotni Kiadó, Miskolc, 1. kiadás 2012, 2. kiadás 2013; *A munka- és a közszolgálati jog intézményrendszerének kritikai és összehasonlító elemzése*. Novotni K., Miskolc, 1. kiadás: 2009 (szerzőtárs: Kenderes György), 2. jav. és bőv. kiadás: 2012 (további szerzőtárs: Mélypataki Gábor); *Munkajog a polgári jogban a globalizálódó gazdasági viszonyok között*. Competitio Könyvek. 5. Debreceni Egyetem KTK és ÁJK közös kiadása, Debrecen, 2006; *Munkajogi normatív értékek és a neoliberais globalizálódó gazdaság*. Bíbor K., Miskolc, 2008; *Az európai munkajog vázlata/Abriss des europäischen Arbeitsrecht*. Debreceni Egyetem ÁJK – Lícium Kft. közös kiadása, Debrecen, 2007, újabb és bőv. 2. kiadása Bíbor és Lícium Kft. közös kiadása, Debrecen 2016 (szerzőtársak: Jakab Nóra és Zaccaria Márton Leó). Jelentősebb összefoglaló tanulmányok: *A munkajog korszerűsítése a piaccgazdálkodás kialakulásának a sodrában*. Közgazdasági Szemle, 1991/1. sz. 68–82.; *A magyar munkajogi szabályozás gazdaság- és munka-szociális szempontból vitatható területei*. Collectio Iuridica Uni. Debrecensis (röv.: Collectio) VI. 2006. 227–242.; *Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni és a kollektív munkaszerződésre (nemzetközi jogösszehasonlítás tükrében)*. In: Ploetz, M. – Tóth H. (szerk): *A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései* (Tanulmánykötet). Novotni Kiadó, Miskolc, 2001. 70–189.; *A munkaviszonnyal összefüggő szerződések jogdogmatikai és elhatárolási kérdései*. In: Collectio I. 2001. 19–36.; *Vállalkozási és megbízási jellegű jogviszonyok*. Jogtudományi Közöny, 1993/11–12. sz., 222–229.; *Az önfoglalkoztatás intézménye a nyugat-európai és a magyar munkajogban*. Magyar Jog, 2014/2. sz. 65–71.; *Családi vállalkozást is érintő munkavégzés – A munka jogviszonyaival összefüggő szerződések elméletét érintő új irányvonalak és azok kritikai értékelése – Szintézis és megoldási kísérlet*. In: Pécsi munkajogi közlemények. VIII. évf. (2015). I–II. sz., 83–102.; *A versenytalalmi megállapodások elméleti és gyakorlati problémái*. Jogtudományi Közöny, 2015/5. sz. 244–255. (szerzőtárs: Zaccaria Márton Leó); *A munkavállaló szerződéstől eltérő foglalkoztatása: A posting és a munkaerő-kölcsönzés; A munkaviszony munkáltatói oldalról kiinduló módosításának*

és módosulásának problémája. Miskolci Jogi Szemle, 2014/1. sz. 9–15.; *A munkáltatói jogutódlásról szóló európai uniós normák tartalma és a magyar jogrendszerbe átültetésének a mikéntje; A bírósági eseteleírások tanulságai és kihatása a jogalakításra* (szerzőtárs: Neumann László). In: Neumann–Prugberger (szerk.): *A munkáltatói jogutódlás esete*. Novotni K. Miskolc, 2004. 41–90. és 93–104.; *A kollektív munkajog jelentősége és egyes intézményeinek szabályozásával kapcsolatos problematikus megoldások a jog-összehasonlítás tükrében*. In: Publ. Sect. Jur. et Pol. Miskolciensis. Tom. XXXIV. (2016). 253–270.; *A kollektív szerződés jogi szabályozása az Európai Közösség országaiban és Magyarországon*. Magyar Jog, 1992/2. sz.; *A koalíciós szervezetek és a koalíciós tárgyalások a nyugat-európai munkajogban és az új magyar Munkatörvénykönyvben*. Magyar Jog, 1992/8. sz. 468–476.; *Munkavállalói részvétel az üzemi vezetésben Nyugat-Európában és Magyarországon*. Magyar Jog, 1993/3. sz. 87–97.; *A munkaügyi kapcsolatok új szabályai az érdekkiegyenlítés jegyében*. Gazdaság és Jog. 2013. sz. 3–10.; *A vezető alkalmazottak jogviszonya a hagyományos és a multinacionális cégeknél a fejlett polgári államokban és Magyarországon*. In: Munkaügyi igazgatás, munkaügyi bíráskodás. Ünnepi tanulmányok Radnay József 75. születésnapjára. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002. 331–357.; *A közszolgálati jog újra szabályozásának problémája*. Új Magyar Közigazgatás, 2010/5. sz. 43–50.; *A közszolgálat jogdogmatikai és rendszerelvszerű egységes szabályozásának a problematikája*. Új Magyar Közigazgatás, 1914/4. sz. 1–8.

ad b.) *A foglalkoztatás-elősegítés és a munkaügyi igazgatás joga*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 1. kiadás 2011, 2. bőv. kiadás 2014, 3. újabb bőv. és kieg. kiadás 2016 (2. és 3. kiadás Jakab Nórával); *Foglalkoztatáspolitikai és munkanélküli-ellátás az Európai Közösségben*. Európa Fórum, 1992/4. sz.; *A foglalkoztatás-támogatás és a munkanélküli-ellátás Magyarországon* (szerzőtárs: Rácz Zoltán). Európa Fórum, 1993/1. sz.; *A munkaerőpiac és a foglalkoztatás hazai szervezeti és működési rendszerének tételes jogi alakulása a nyugat-európai megoldások tükrében*. Európai Jog, 2016/1. sz. 29–33.

ad c.) *Magyar és európai összehasonlító társadalombiztosítási jog*. (Társszerző: Pongrácz Aladár, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2001; *Munkajog* (Társszerző első szerzőként Fabók András Szt. István Társulat kiadása, Bp.), utolsó kiadás 2004; *A társadalombiztosítási önkormányzat korszerűsítésének a kérdéséhez*. Magyar Közigazgatás, 1996/2. sz.; *A magyar társadalombiztosítási rendszer átalakításának a kérdéseiről*. Magyar Közigazgatás, 1996/7. sz.; *A társadalombiztosítás problematikus és lehetséges továbbfejlesztésének a kérdéséhez*. Polgári Szemle, 2014/1–2. sz. 111–133.; *A magyar társadalombiztosítás reformja a nyugat-európai rendszerek tükrében*. Polgári Szemle, 2011/3. sz. 55–73.; *A magyar kötelező nyugdíjrendszer a magán-nyugdíjpénztárak ellenében és a reform továbbvitelének a lehetősége nyugat-európai mintára*. Gazdaság és Jog, 2011/3. sz.

Ad 3. *Jogelmélet és közjog területén* kifejezetten jogelméleti síkon munkásságom kiterjed a jogfilozófia és az általános, valamint az ágazati jogdogmatika területére. Ilyen szempontok szerint kerül megközelítésre a kutatói munkásságomban az alkotmányjog, a közigazgatási jog egyes neurálgikus pontjaink gazdaság- és szociálpolitikai-szociológiai irányultságú kritikai vizsgálata. Ezen a területen a szakirodalmi munkásságomon túlmenően meglehetősen széles körű a publicisztikai tevékenységem. A kutató alapállásom ugyanis a szociális piacgazdaság és a welfare society

társadalomfilozófiája, valamint a jogalanyok (jogi és természetes személyeknél egyaránt) közötti kapcsolatokban a saját érdekérvényesítés olyként, hogy az összhangban, illetve tekintettel legyen mások jogos érdekeire az érdekösszhangra törekvés jegyében. A jogi normát a normarendszer egyetemes kozmikus összefüggéseiben vizsgálom olyként, ha a jogi norma ellentétben áll a társadalom normarendszerével, nem érvényesül, és kárt okoz. Ha a társadalmi normáknál jelentkezik defekt, a szükségszerűen rossz jogi normán keresztül a társadalom hanyatlik, és ha e két normarendszer a természet törvényszerűségével is ütközik, az élő és az élettelen természet is károsodik, és ez a láncolat felmegy egészen a kozmikus törvényszerűségekig. Ez indokolja, hogy kutatói életmű-bemutatóm itt szóljon a környezetvédelmi jogi kutatásokról, amely azonban meglehetősen marginális.

Leglényegesebb munkáim e tárgy körben a következők: a.) *Jogelmélet, jogfilozófia: A jogalkotás és a jogalkalmazás, valamint a szocialista társadalmi fejlődés kölcsönhatásainak problémái hazai jogunk vetületében.* Jogtudományi Közlöny, 1966/12. sz.; *A jogrendszer tagozódásának egyes időszéri kérdései.* Jogtudományi Közlöny, 1975/10. sz.; *A komplex jogalanyiség és a kiteljesített jogi személyiségfogalom kérdéséhez.* Állam és Jogtudomány, 1986/1. sz.; *A csoport-jogalanyiség integratív szemléletet igénylő elméleti és gyakorlati tényezők.* In: Az uniós csatlakozás hatása a letelepedés és a szolgáltatások szabad áramlása körében (Tanulmánykötet). Novotni Kiadó, Miskolc, 2005. 149–159.; *Az alanyi jogok és kötelezettségek igazságos elbírálásának a kérdései.* Jogtudományi Közlöny, 1968/10.; *A gyengébbek és az emberiség védelmére alkalmas jogintézmények és jogterületek.* Valóság, 2002/8. sz. 10–21.; *Az erkölcs és a jog összefüggéseinek problémái hazánk társadalmában.* Jelentkezünk, 14. sz. (1969); *A jogi értékek időszzerűsége és jelentősége.* Polgári Szemle, 215/1–3. sz. 162–182.; *A természeti, társadalmi és az ember mozgástörvények objektív és szubjektív jellegének egyes kérdéseiről.* Jelentkezünk, 21. sz. (1972); *A jogi normák a természet és a társadalmi törvényszerűségek összefüggésrendszerében.* Publicationes Sectio Jur. et Pol. Miskociensis, Tom. XXX/1. (2012.) 125–145.; *Adalékok a jogi normatan és a jogforrástan elméletéhez.* Publicationes Sectio Jur. et Pol. Miskolciensis, Tomus XV. (1998); *A szerződés intézményének néhány jogelméleti vonatkozása.* Magyar Jog, 1973/12. sz.; *A jogkövetkezmény-levonás néhány elvi és gyakorlati kérdése.* Jogtudományi Közlöny, 1976/10. sz.; *Érdek és érdekegyeztetés a jogban.* Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002; *Globalizáció, neoliberalizmus és a jog. Van kiút az útvesztőből?* Kairosz Kiadó, Bp. 2009.

b.) *Közjog (alkotmányjog, közigazgatási jog) és környezetvédelmi jog: Gondolatok az alkotmánynak a gazdasági alapnormákkal összefüggő reformjához.* Magyar Közigazgatás, 1994/10. sz. 600–608.; *Adalékok az új alkotmány rendszeréhez és tartalmi kérdéseikhez.* Polgári Szemle, 2010/5. sz. 42–54.; *Szociális jogok és környezetvédelem az új alaptörvényben.* In: Posta T. – Téglási A. (szerk.): Az új alaptörvény elfogadás előtt. (Tud. konferencia előadásainak gyűjteménye). Az Országgyűlés Alkotmányjogi Bizottságának kiadása. Bp. 2011; *A szövetkezetek alkotmányi szabályozásának kérdéséhez.* Dissertationes Savariensis. 29. Savaria Press, Szombathely, 2001; *A magyar önkormányzati rendszer kialakításának elvei és gyakorlati kérdései (a hatályos jogi szabályozástól elvonatkoztatva).* Gazdaság és Társadalom (G&T.) 1993/12. 78–124.; *A települési*

és a területi önkormányzat rendszere a mai tételes-jogi szabályozásban (Kritikai elemzés). G&T. 1993/ 103–124.; A Közigazgatási és közszolgálati reform centralizálással és leépítéssel. Új Magyar Közigazgatás. 2016/2. sz. 43–49.; A környezetjog rendszere, elméleti és gyakorlati kérdései (szerzőtárs: Fodor László). Környezetgazdálkodási Intézet Kiadása. Bp., 1996; A globalizáció és a környezetvédelem neuralgikus kérdései a jogalkotás, a jogkövetés és a jogalkalmazás síkján. Magyar Közigazgatás, 2011/10. sz. 611–625.; A magyar környezetvédelmi jogi szabályozás neuralgikus kérdései (szerzőtárs: Fodor László). Publicationes Sectionis Jur. et Pol. Miskolciensis. Tomus 1997. 239–249.; A természeti erőforrások védelmi és felhasználási jogának szakjogi megítélése. Collectio, IV. 2004. 223–246.

c. *Politológia, politikai publicisztika*: Főleg a *Kapu* és a *Polgári Szemle* című folyóiratban jelennek meg az ilyen természetű írásaim. Az eddigiek közül a jelentősebbek: *Az Európai Unió és az IMF reflexiója az Orbán-kormány politikai törekvéseire és mindenek hazai kormánysszimpatizáns objektívnek szánt értékelése*. Polgári Szemle, 2012/1–2. sz., 111–133.; *A globalizáció és hatása a gazdaságra, valamint a foglalkoztatásra*. Polgári Szemle, 2016/5–6. sz., 50–75.; *A nyílt társadalom filozófiájára alapozott neoliberais politika és az Európába tartó muszlim migráció*. Polgári Szemle, 2016/1–3. sz., 41–57.

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának professzor emeritusa vagyok, a kar munka- és szociális, valamint agrár- és környezetjogi tanszékének volt vezetője és a Debreceni Egyetem további foglalkoztatású nyugdíjas professzora. Jelenleg is mind a két egyetemen továbbra is óraadó tanárként működöm, és aktívan részt veszek a doktorjelöltek képzésében, kutatásirányításában. 1988. évi miskolci és 1993. évi decemberi meghívásom és kinevezésem után – a Miskolci Egyetemhez hasonlóan – vezettem a Debreceni Egyetemen a Közgazdaság-tudományi Kar gazdasági jogi tanszékét, egyúttal pedig *A munka- és a szociális jog* c. stúdium tárgyvezetőjeként működtem az egyetem jogi karán. 2003 őszi szemeszterében vendégprofesszorként folytattam oktató és kutató tevékenységet a Trieri Egyetem Európai Munkajogi és Munkajogi Intézetében. Nemzetközi kapcsolataim révén tiszteletbeli tagja lettem a Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémiának, valamint tagja vagyok a Societas Scientiarum Savariensisnek, a Magyar Munkajogi Társaságnak és az Európai Agrárjogi Társaságnak. A Maastrichtban székelő European Graduate School európai jogi képzési magyarországi képzési központjában 2002 és 2003 között dékánhelyettesi tisztséget töltöttem be. 2010 és 2016 között két cikluson keresztül részt vettem az MTA Jogi Szakbizottságának a tagjaként az akadémiai doktori eljárással összefüggő habituszvizsgálati munkában.

Professzori kinevezésem előtt kandidátusi diplomámat a Pécsi Tudományegyetem adjunktusaként szereztem meg. 1977-től a Szövetkezeti Kutató Intézet tudományos főmunkatársa, majd tudományos tanácsadója voltam 1999-ig. 1988-ban kerültem meghívással a Miskolci Egyetemre, ahol 1999. évi professzori kinevezésemig mint docens vezettem az agrár- és munkajogi tanszékét. Tudományos és oktatói munkásságomat a Szövetkezetek Országos Szövetsége Kiváló Szövetkezeti Munkáért, az Európai Agrárjogi Bizottság bronz fokozatú emlékplakettje, a Magyar Munkajogi Társaság Pro Jure Laboris, az Országos Tudományos Diákköri Tanács

Mestertanár arany fokozata, a Debreceni Egyetem két kara, a Közgazdasági és a Jogtudományi, valamint a Miskolci Egyetem Jogi Kara külön-külön Pro Facultatis, a Miskolci Egyetem Szenátusa és rektora Pro Universitate, az MTA Miskolci Bizottsága MAB kitüntető tudományos díja, Miskolc Városa Hermann Ottó Tudományos Díj, a Magyar Állam pedig Felsőoktatásért emléklakett, Nagy Tibor Gyula-díj, a Magyar Köztársaság Tiszti keresztje középfokozata, valamint a Magyar Köztársaság Középkeresztje elnevezésű kitüntetésekkel ismerte el. A MAB jogi szakbizottsága elnöki posztját többszörös újraválasztással 1997-től látom el.

2019 márciusában az igazságügyi miniszter, Dr. Varga Judit kitüntetett a nemzetközileg is elismertnek minősített munka-, szövetkezeti és agrárjogi tudományos munkásságomért a Moór Gyula-díjjal, amelynek átadására a Covid-járvány miatt 2020 októberében került sor. Ezenkívül 2021 júniusában beválasztott a KRE vezetősége az egyetem habilitációs és doktori tanácsába 2022. december végi mandátummal.

RÓTH ERIKA

Miskolcon születtem 1962. október 31-én, és a mai napig szorosan kötődöm ehhez a városhoz. Itt végeztem az általános iskolai tanulmányaimat az időközben már a közoktatásban végbement összevonások miatt nem létező Sas utcai 36. Számú Általános Iskolában, itt érettségiztem a Kilián György Gimnáziumban (ma Diósgyőri Gimnázium), és egyetemi tanulmányaimat is a Miskolci Egyetem jogelődjén, a Nehézipari Műszaki Egyetem Állam- és Jogtudományi Intézetében, majd Karán folytattam 1981-től, ahol 1986-ban szereztem *summa cum laude* minősítésű diplomát. A sors és az adott korszak fintora, hogy ma már „ismeretlen” oktatási intézményekben tanultam közel tizenhét éven keresztül, hiszen egyik iskolám sem viseli már azt a nevét, ami a bizonyítványaimban, diplomámon szerepel.

Általános iskolás koromtól pedagógusnak készültem, ez az elkötelezettségem a magyarázat arra, hogy középiskolás éveim alatt hosszabb ideig bölcsészettudományi karra szerettem volna jelentkezni, elsősorban magyar–történelem szakra. A sikeres felvétel érdekében ún. FEB-es diák is voltam, azaz év közben az akkori egyetemi hallgatók által küldött feladatlapokat töltöttem ki és küldtem vissza, majd egy-egy alkalommal a tavaszi és a nyári szünetben FEB táborban is részt vettem a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karán. Már egyre kevesebben tudják, hogy a FEB a Felvételi Előkészítő Bizottság nevének rövidítése volt, amelynek keretében oktatói irányítással, sok lelkes egyetemi hallgató részvételével számos középiskolás kaphatott bepillantást a felsőoktatás világba, gyarapíthatta tudását, készülhetett az akkor még létező felvételi vizsga eredményes teljesítésére. Egyetemi éveim alatt magam is „FEB-es” voltam, tartottam felkészítő órákat tanfolyamok és táborok keretében.

Harmadikos gimnazista lehettem, amikor felmerült annak a gondolata, hogy mégsem bölcsész, hanem jogász szeretnék lenni. Ehhez az alapot ugyancsak a magyar és történelem tárgyak jelentették, így a korábbi érdeklődésem, felkészülesem nem veszett kárba. A nyílt napon még az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karát látogattam meg, de időközben megtudtuk – az ugyancsak jogi pályára készülő osztálytársaimmal –, hogy az akkori Nehézipari Műszaki Egyetemen is indul jogászképzés, éppen az év szeptemberében, amikor mi kezdenénk egyetemi pályafutásunkat.

Mint minden újdonsághoz, ehhez is kapcsolódott néhány – később valótlannak bizonyult – híresztelés. Az egyik ilyen az volt, hogy itt iparjogászokat fognak képezni. Ezt csak azért emelem ki, mert joghallgatóként is többször szembesültünk vele, hogy ez az információ makacsul tartotta magát, és oktatóinkkal együtt többször kellett gyózködni a kételkedőket, hogy a mi tematikánk az ELTE jogászképzésének megfelelően épül fel, és a diplománk is „általános” jogi doktori oklevél lesz.

A felvételi jelentkezéskor már az induló miskolci jogászképzést jelöltem meg első helyen, és felvételt is nyertem, így az első nappali tagozatos évfolyam hallgatójaként kezdhettem meg egyetemi tanulmányaimat 1981 szeptemberében. Ezért a lehetőségért, amit egy formálódó kar első évfolyamos hallgatójaként kaptam, hálás vagyok a sorsnak. Olyan sajátos, közvetlen kapcsolat alakult ki az első évfolyam és a kezdeti időszakban idekerült oktatók között, amit még ennyi év elteltével is érzékelhetünk. Erről az évfolyamról emlékeznek a legtöbb hallgatóra ma is a volt oktatóink, és ha

tehetik, sokan eljönnek az ötévente rendszeresen megtartott évfolyamtalálkozóinkra. Sajnos az akkor nagy tiszteletnek és szakmai elismertségnek örvendő idősebb oktatóink már nem lehetnek közöttünk, így a kar alapítója, az Állam- és Jogtudományi Intézet első igazgatója, majd a Kar első dékánja, Kratochwill Ferenc; Horváth Tibor, Gáspárdy László, Hegedűs István, Kalas Tibor, Novotni Zoltán, Ruszoly József professzor urak, elhunyt már a gyakorlatból érkezett számos óraadó oktatónk, de az akkori fiatalok közül is sokan csak emlékeinkben élnek, mint Bíró György, Bányai László.

Az egyetemi évek alatt rövid időn belül a Bűnügyi Tudományok Tanszékéhez fűztek szorosabb szálak, évfolyam- és szakdolgozatom is büntetőjogi témakörből készült, tudományos diákköri dolgozatot írtam, a Tudományos Diákkör titkára és a tanszék demonstrátora is voltam. Részt vettem helyi és országos büntetőjogi perbeszédversenyen, tanulmányi kirándulásokon és számos más szakmai rendezvényen.

1986. március 21-én vehettem át *summa cum laude* minősítésű diplomámat, és emellett Szemere Bertalan Emlékéremmel és a Tanulmányi Emlékérem arany fokozatával ismerte el egyetemi éveim alatt nyújtott teljesítményemet a kar vezetése.

Tanulmányi szerződés kötött a bírósághoz, így 1986. április 16-án meg is kezdtem fogalmazói tevékenységemet a Szerencsi Járásbíróságon, majd a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróságon. Mindkét szolgálati helyen találkoztam kiemelkedő tudású bírókkal, akikre még ma is jó szívvel és tisztelettel emlékszem vissza. A fogalmazói munkát nagy örömmel és érdeklődéssel végeztem, készültem a bírói hivatásra, amikor 1987 tavaszán volt oktatóim megkerestek azzal, hogy a tanszékről távozó kollégánál helyére nincs-e kedvem visszamenni az egyetemre és büntetőeljárás jogot oktatni. Rövid gondolkodási időt kértem, hiszen a bírói pályához is elhivatottságot éreztem, de végül az egyetemi karrier mellett döntöttem, és 1987. szeptember 1-én már egyetemi tanársegédként kezdtem oktatói pályafutásomat egykori alma materemben. Ezzel a lépéssel ötvöződött a régóta vágyott két pálya, a tanári (oktatói) és a jogászi. Az öröm mellett kis szorongást is éreztem, nem tudtam, milyen lesz, amikor bő egy évvel ezelőtt még oktatóimként tisztelt (és néha – különösen vizsgák előtt – rettegett) hölgyekkel és urakkal kollégaként fogok találkozni. Az „átmenet” azonban nagyon egyszerű, zökkenőmentes volt, köszönhetően a kar oktatói részéről tapasztalt rendkívül kedvességnek, sokszor baráti, támogató hozzáállásnak és annak a korábban már jelzett kiváltságos helyzetnek, hogy az első évfolyam hallgatójaként mindenki ismert. Különösen hálás vagyok a Bűnügyi Tudományok Tanszéke (ma már Intézete) akkori munkatársainak, akik között az első pillanattól otthonosan érezhettem magam, befogadtak, segítették.

Az 1986-ban végzett jogász évfolyamból többen is oktattak a karon, így kollégák lettünk Tatár Irénnel, Loss Sándorral, Páricsi Viktorral, Szabadfalvi Józseffel, Szabó Bélával, de óraadóként vagy a záróvizsga-bizottságok tagjaként más, a gyakorlatban dolgozó évfolyamtársainkkal is rendszeresen találkozhattunk.

Az egyetemi ranglétrán lépkedve 1990-ig tanársegédi, 1990-től 1999-ig adjunktusi, 1999. július 1. napjától docensi munkakörben dolgoztam, majd 2016-ben értem az oktatói pálya csúcsára, amikor átvehettem egyetemi tanári kinevezésemet.

A folyamatos tanulás azonban az oktatói-kutatói egyetemi munka mellett is nagy szerepet játszott az életemben: 1988-ban jogi szakvizsgát tettem, ugyancsak 1988-ban orosz, 1989-ben angol nyelvből szereztem középfokú nyelvvizsga bizonyítványt. A szakvizsga előtt az egyetemi munkaviszonyom mellett még „másodállásban” vizsgatértem első munkahelyemre, a bíróságra.

Ismereteim folyamatos bővítése érdekében több nemzetközi – főként emberi jogi – tanfolyamot látogattam: 1990-ben hallgatója voltam a Salzburg Seminar *American Law and Legal Institutions* c. nyári jogi kurzusának, 1993-ban részt vettem a Poznanban rendezett *International Protection of Human Rights* c. emberi jogi szemináriumon; 1995-ben a strasbourgi Nemzetközi Emberi Jogi Intézet 26. Kurzusán és az Európai Jogakadémia (Trier) által szervezett *The International Criminal Court from the Perspective of Defence Lawyers* c. programon. Ezek a rendezvények nem csak ismereteket és oklevelet szereztem, de szakmai, baráti kapcsolatok is kialakultak.

Az 1997-től három éven át végzett kari titkári feladatok után 2000-től tudományos és nemzetközi ügyekért felelős dékánhelyettes lettem előbb Lévay Miklós, majd Szabó Miklós dékánása idején. Örömmre szolgált, ha munkám eredményeként karunk nemzetközi kapcsolatai bővíthettek, sikeres rendezvényeink eredményeként ismertségünk és elismertségünk nőtt. Ebben a minőségemben több egyetemi és kari bizottságnak voltam tagja. Ha a kar érdekében, a kari vezetést segítő munkám éveiből csak néhány eredményt, eseményt emelhetnék ki, azok egyike a kari könyvtár alapítása és fejlesztése, a másik a kar 25., majd 30. évfordulójára szervezett rendezvénysorozat lenne. Mindkettő mögött számos kolléga, sok-sok ember áldozatos munkája állt, de jó érzés volt tudni, hogy egy kicsivel én is hozzájárulhattam a sikerhez, része voltam a „csapatnak”.

2007 februárjában egyetemi feladat szőlított el a dékánhelyettesi teendőktől: 2013 augusztusáig az egyetem humánpolitikai igazgatójaként dolgoztam az oktatási-kutatói feladatok folyamatos ellátása mellett.

Farkas Ákostól 2008-ban vettem át a Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Intézeti Tanszék vezetését, majd 2020-ban Görgényi Ilonát váltottam a Bűnügyi Tudományok Intézete élén.

A kar és az egyetem testületeinek, bizottságainak munkájában is részt vettem az elmúlt bő három évtizedben. Jelenleg az Egyetemi Doktori Tanács, a Tudományági Doktori Tanács és a Kari Tanács tagja vagyok.

Tanszéki munkám mellett a szakvizsga megszerzését követően mintegy két évtizeden át ügyvédként praktizáltam a Miskolci 10. Számú Ügyvédi Iroda és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara tagjaként. Bár ez a tevékenységem már évek óta szünetel, a megszerzett tapasztalatokat máig hasznosítom az oktatás területén is. Az Ügyvédi Kamarában hosszú ideig szerveztem az ügyvédjelöltek szakvizsgára való felkészülését segítő oktatást. Ügyvédi és oktatói minőségben 1999-től 2006 júniusáig részt vettem a karon működő Jogi Klinikai Programban, amely

a hallgatók gyakorlati ismeretszerzését segítette, és biztosította a korlátozott anyagi lehetőséggel rendelkező terheltek és sértettek jogi segítséghez jutását.

A büntető eljárásjog területén az oktatói pályám kezdete előtt nem folytattam kutatásokat, hallgatóként anyagi jogi témák foglalkoztattak, a jogos védelem kérdéseit és az életveszélyt okozó testi sértés dogmatikai problémáit kíséreltem meg körüljárni évfolyam-, tudományos diákköri és szakdolgozatomban.

Egyetemi oktatói pályafutásom kezdetén a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedéseket választottam kutatási témaként, amiben a rövid bírósági gyakorlat során szerzett tapasztalataim is szerepet játszottak. 1994-ben *summa cum laude* minősítéssel védtem meg egyetemi doktori értekezésemet, majd 1998-ban ugyancsak eredménnyel PhD-disszertációm, amelynek eredményeként 1999-ben vettem át doktori (PhD) okleveletem. Mindkét dolgozat a terhelte emberi jogaival és a büntetőeljárás kényszerintézkedések problematikájával kapcsolatos kutatási eredményeimet összegezte. 2010-ben a Miskolci Egyetemen megtartottam habilitációs előadásaimat, és ezt követően 2011-ben megkaptam habilitáltációs okleveletem.

Bár egy-egy kutatási pályázat más kérdések vizsgálatát is megkívánta, mélyebben és hosszabb ideig a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedésekkel, a sértett büntetőeljárásbeli helyzetével, az ügyész diszkrecionális jogkörével és a terhelte jogaival foglalkoztam, ebben a körben jelent meg publikációim többsége.

Több alkalommal kaptam felkérést doktori (PhD) disszertációk nyilvános vitáján a bíráló bizottság tagjaként, esetenként opponensként, vagy szigorlati bizottságban kérdezőként – többek között a Debreceni Egyetem, az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Pécsi Tudományegyetem, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara mellett működő doktori iskoláktól.

Az MTA doktori cím megszerzésére irányuló eljárásban bizottsági tagként eddig kétszer vettem részt, ebből egy alkalommal a bizottság titkára voltam.

Egyetemi és külsős kollégákkal egyaránt számos tudományos konferencia szervezésében működtem közre, amely lehetőséget nyújtott arra, hogy a szakma kiemelkedő képviselőivel találkozzam. Ezek köréből feltétlenül meg kell említenem az 1990-ben Miskolcon megrendezett *Human Rights and Criminal Justice* c. nemzetközi konferenciát; a Nemzetközi Kriminológiai Társaság 65. Nemzetközi Kurzusát, amelyre 2003-ban Miskolcon *A bűnözés új tendenciái, a kriminálpolitika változásai Közép- és Kelet-Európában* címmel került sor, és a 2015-ben Miskolcon rendezett *Via scientiae iuris* c. nemzetközi doktorandusz konferenciát.

A tanszék, illetve az intézet több kutatási programjában volt alkalmam részt venni. Ezek közül nemzetközi szinten is kiemelendők a következők: A Magyar–Brit Kormányközi Kutatási, Tudományos Együttműködési Csereprogram részeként a Magyar Ösztöndíjbizottság és a British Council támogatásával megvalósult *Összehasonlító Kriminológia és Büntető igazságszolgáltatás* c. projekt (1996–1999); a Göttingeni Egyetem (Prof. Jörg-Martin Jehle) koordinálásával folyó *The Prosecution Service Function within the Criminal Justice System – A European Comparison. Second Project Wave 2005–2007* (JLS/2005/AGIS/139) program. 2007. május 1. és 2009. július 31. között a magyar kutatócsoport vezetőjeként tevékenykedtem a Bűnügyi Tudományok

Intézete részvételével folyó, a Firenzei Egyetem által koordinált, az EU6 Keretprogramban támogatást nyert *Crime Repression Costs in Context* c. nemzetközi kutatásban, amelynek magyarországi szervezése, vezetése volt a feladatom, de az érdemi kutatómunkában is részt vettem.

A lehetőségekhez képest igyekeztem megosztani kutatási eredményeimet nemzetközi és hazai szakmai konferenciákon, több ízben kaptam felkérést workshop elnöki teendők ellátására, nemzeti jelentések elkészítésére is. Ezeket az alkalmakat arra is felhasználtam, hogy meghallgassam a külföldi és hazai kollégák, a tudományos élet kiemelkedő szereplőinek előadásait, ápoljam a meglévő szakmai kapcsolatokat, és újakat létesítsek.

Többször nyertem el ösztöndíjat külföldi kutatómunka végzésére és szakmai, intézményi kapcsolatok kialakítására, fejlesztésére (TEMPUS, British Council és Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj). Szerencsésnek tartom magam, hogy sikerült hosszabb időt eltöltenem a Warwicki Egyetemen és az Aberdeeni Egyetemen. A két brit fogadóintézményben végzett kutatómunkám eredményeként több tanulmányt publikáltam, számos kollégával hosszú évekig fennmaradt a jó szakmai kapcsolat, emellett életre szóló élményeket szereztem.

Két monográfiám jelent meg: *Az elítélés előtti fogvatartás dilemmái* (Osiris, Budapest, 2000) PhD-dolgozatom szerkesztett változataként és *Az ügyész diszkrecionális jogköre* (Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2015), amely a PhD-fokozat megszerzését követő kutatómunkám egyik területén elért eredményeimet összegezte.

Tagja voltam és többségében ma is aktív tagja vagyok számos hazai szakmai szervezetnek, így a Magyar Kriminológiai Társaságnak, a Magyar Jogászok az Európai Büntetőjogért Egyesületnek, a Magyar Tudományos Akadémia Köztestületének és a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága Állam- és Jogtudományi Szakbizottság Bűnügyi Tudományi Munkabizottságának, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamarának, 2013 óta a Fair Trials International Legal Experts Advisory Paneljének.

Több folyóirat szerkesztőbizottságában is dolgoztam, illetve dolgozom jelenleg is: így a *Miskolci Jogi Szemle*; az *Ügyészek Lapja*; a *Prawa Człowieka/Human Rights. Humanistyczne Zeszyty Naukowe/Humanistic – Scientific Fascicles* (a szerkesztőbizottság mellett működő tudományos együttműködő partnerek egyike voltam 1995–1998 között); a *Law & Justice Review* (a Török Bírói Akadémia által indított folyóirat Tanácsadó Testületének – Editorial Advisory Board – 2010-től néhány éven át); a bukaresti Nicolae Titulescu Egyetem *Lex Et Scientia* folyóirata Nemzetközi Tudományos Bizottságának (International Scientific Board) voltam tagja, majd 2018-ban szerkesztőbizottsági tagságra (Editorial Review Board) kaptam felkérést.

2003-tól 2018-ig szakvizsgabizottsági cenzorként büntető eljárásjog tárgyából kérdezőként szakvizsgáztattam.

Oktatói tevékenységem átfogja a jogi felsőoktatási szakképzést, az alapképzést, az osztatlan jogászképzést, a doktori képzést és a szakirányú továbbképzést egyaránt. Több képzésben tanítom a büntető eljárásjog tárgyat, amely oktatási tevékenységem fő területét jelenti. Emellett pályafutásom során számos más tantárgy

oktatásában vettem részt, amelyek hiánytalan felsorolására nem is vállalkoznék, csupán néhány, jelenleg is futó képzésben ellátott oktatási feladatot emelek ki. Az igazságügyi igazgatási képzésben az *Ügyészségi szervezet és igazgatás*, a *Büntető határozatok szerkesztése*; a Kriminológia mesterképzésben az *Iratszerkesztés* és a *Bűnözés, média, kommunikáció* tárgy óráin találkozhatnak velem a hallgatók.

Tananyagfejlesztő tevékenységem elsősorban az osztatlan jogászképzéshez kapcsolódik, Prof. Dr. Farkas Ákossal társszerzőségben írt, *A büntetőeljárás* c. tankönyvünknek eddig már négy kiadása segítette a joghallgatók felkészülését az ország más jogi karain is.

Egyetemi pályafutásom kezdetétől igyekeztem kiemelkedő figyelmet fordítani a hallgatók munkájának segítésére, a tehetséges hallgatók tudományos és szakmai tevékenységének támogatására. Minden évben több évfolyam- és szakdolgozat konzulense vagyok, továbbá rendszeresen segítem a tudományos diákköri konferenciákra és más szakmai pályázatokra készülő hallgatók munkáját. Büszkeséggel tölt el, hogy ezen hallgatók közül többen folytatták tanulmányaikat a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában. Tudományos vezetői irányítással eddig hárman szereztek PhD-fokozatot (Nagy Anita, Szabó Krisztián és Farkas Krisztina), míg egy fokozatszerzésnél társtémavezetőként működtem közre (Pallo József). További két tehetséges doktorjelöltem pedig dolgozatának nyilvános vitájára készül.

A doktori képzés azért is kiemelkedően fontos számomra, mert a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában először titkárként tevékenykedtem 1997-től, majd 2001-től a Doktori Tanács (később Tudományági Doktori Tanács) tagja, később elnökhelyettese és a Doktori Iskola törzstagja lettem. 2019. július 1. napjától a Tudományági Doktori Tanács elnöki feladatait látom el, és 2020 áprilisában a Doktori Iskola vezetésére kaptam öt évre szóló megbízást. A Debreceni Egyetem Társadalomtudományi Doktori Tanácsának – immár a második ciklusban – külső tagja vagyok.

Külön öröm számomra, hogy szakmai kapcsolataim révén 2011-ben meghívást kaptak karunk hallgatói a Nicolae Titulescu Egyetem (Bukarest, Románia) által joghallgatók számára rendezett nemzetközi tudományos konferenciára. Azóta minden évben karunk mintegy tíz hallgatója vesz részt rendszeresen ezen az eseményen, ahol az angol nyelvű előadások megtartásán túl baráti, szakmai kapcsolatok kiépítésére is lehetőségük nyílik.

Munkám elismeréseként 2002-ben a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága *Tudományos díj*át vehettem át. 2005-ben *Pro Facultate Jurisprudentialiae*, 2012-ben *Pro Universitate* és *Signum Aureum Facultatis*, 2014-ben *Signum Aureum Universitatis*, 2019-ben a *Miskolci Egyetem Érdemes Oktatója* kitüntetésben részesített a Miskolci Egyetem Szenátusa, a Miskolci Egyetem rektora, illetve az Állam- és Jogtudományi Kar Tanácsa. 2017-ben a Miskolci Egyetem Hallgatói Önkormányzata *Kiváló Oktató* diplomát adományozott részemre.

Több mint két évtizedes tudományos diákköri témavezetői tevékenységemet 2015-ben a Miskolci Egyetem *Kiváló Konzulensi Oklevél*lel ismerte el, 2017-ben pedig

az Országos Tudományos Diákköri Tanács által alapított *Mestertanári Aranyérem* kitüntetésben részesültem.

Szabadidőmben szívesen utazom, fedezem fel hazánk és más országok szépségeit. A színházlátogatás, a zenehallgatás és mindenekelőtt az olvasás a legkedvesebb munkán kívüli tevékenységeim, de nagyon szívesen megnézek egy jó filmet, kiállítást, veszek részt baráti beszélgetéseken is.

A pályafutásom során elért eredményeim nem csak a tőlem telhető szorgalommal végzett munka gyümölcsei, mögöttük ott van a támogató család és a kollégák, munkahelyi vezetők buzdítása, pozitív visszajelzése is.

RUSZOLY JÓZSEF*

1940–2017

---

* Írta: Petrasovszky Anna egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jegtörténeti Tanszék.

I. RUSZOLY JÓZSEF PÁLYÁJA

■ A 19–20. századi magyar és német választójog, választási bírászkodás jogtörténete, a helytörténet elkötelezett levéltári kutatója, Ruszoly József professzor 1940. március 22. napján született a Bihar vármegyei Bagaméren, földműves családban. Neveltetésére, későbbi személyiségére meghatározó befolyást gyakorolt családja s e puritán erkölcsű, többségében kálvinista falu dolgos paraszti környezete.¹ Alsófokú iskolai tanulmányait szülőfalujában, a középiskolát a debreceni Csokonai Vitéz Mihály Gimnáziumban – illetve az ebből kivált Tóth Árpád Fiúgimnáziumban – végezte. Már középiskolai éveiben megmutatkozott a történelem iránti komoly érdeklődése, amelynek eredményeként az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen (OKTV) történelemből *Bagamér múltja (XIII–XVIII. sz.)* című helytörténeti dolgozatával pályadíjat nyert. Ez lett később, 1959-ben az első nyomtatásban is megjelent munkája. „Kedves történelemtanára”, Dr. Varga Gyula – a későbbi debreceni múzeumigazgató-helyettes – volt a konzulense, akinek irányításával 1957 tavaszán a Tóth Árpád Fiúgimnáziumban önképzőkör alakult, melyben a *Szárszó-kötet* (1943) dolgozták föl, megismerkedve a két világháború közötti népi írók munkásságával.² 1958-ban kitűnő eredménnyel érettségizett. Ennek és az OKTV-n elért helyezéseinek köszönhetően vizsga nélkül nyert felvételt a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára.³

Joghallgatóként aktív résztvevője volt a diákköri mozgalomnak. Már az első egyetemi hetekben nagy érdeklődést mutatott a jogtörténet iránt. Évente írt sikeres kari pályamunkákat, főként a nemzeti bizottságok történetéből. Másodévesen 1959 szeptemberétől a Jogtörténeti Tanszék demonstrátora lett: „eljegyeztem magam e szakmának” – írta később hivatása kezdeteiről.⁴ A tudományos pályán való elindulásában a tanszék akkori vezetője, Maday Pál segítette. Az ő felkészítésével – a felsőbb éves Rác (Domján) Attilával közös kutatásban – a Somogyi-könyvtár hírlaparchívumából összeállítást készített az 1918–1919-es forradalmak diákmozgalmairól, amely munkával országos elismerést szereztek. Szakdolgozatát a Horthy-korszak országgyűlési választásainak történetéből írta. Ekkor gyökeresedett meg a parlamenti választójog, a választási rendszerek, a választási bírászkodás hazai és külföldi fejlődéstörténete iránti érdeklődése.⁵ Egyetemi tanulmányait a Magyar Népköztársaság

- 1 RUSZOLY József: *Közleményeim bibliográfiája*, 1959–1991, Kézirat, Miskolci Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc, 1991. 48.
- 2 RUSZOLY József: *Közleményeim bibliográfiája*, 1. és 46, RUSZOLY József: *Újabb magyar alkotmánytörténet, 1848–1849*, Püski Kiadó, Budapest, 2002. 412–413.
- 3 RUSZOLY: *Közleményeim bibliográfiája*, 46.
- 4 RUSZOLY József: *A Nehézipari Műszaki Egyetem Jogtörténeti és Jogelméleti Tanszéke (1981–1984), Kari tanácsi beszámoló*, Kézirat, Miskolci Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc, 1984. 5.
- 5 RUSZOLY: *Közleményeim bibliográfiája*, 46.

Elnöki Tanácsának határozata alapján *sub auspiciis Rei Publicae Popularis* aranygyűrűs kitüntetéssel végezte el 1964. április 14-én.⁶

Oktatói pályafutását alma materében, a szegedi jogi kar Jogtörténeti Tanszékén 1963-ban kezdte gyakornokként, és folyamatosan itt is dolgozott 1983-ig. Eközben – visszaemlékezése szerint „önerőmből, de szinte mindig törekvéseimnek kijáró támogatást is élvezve”⁷ – az egyetemi docensséig bejárta a szakmai ranglétra lépcsőfokait. Kutató munkájában, szakmai fejlődésében jelentős segítséget kapott tanszékvezetőjétől, Both Ödöntől, de Csizmadia Andortól és Kovács Istvántól is, németországi tanulmányútjai során első mentorától, Erich Matthiastól, később Heinz Holzhauser, Reinhard Schiffers és Pirmin Spies professzoroktól.⁸

1977. március 4. napján védte meg kandidátusi értekezését, 1978. július 1-én kapta meg az egyetemi docensi kinevezését. A kandidátusi dolgozat *A választási bíráskodás Magyarországon 1848–1949* címmel 1980-ban – egyik legsikeresebb monográfiájaként – került publikálásra.

1980 tavaszán Dr. Kratochwill Ferenc egyetemi docens meghívta a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen akkor szerveződő jogi kar jogtörténeti és jogelméleti tanszékének élére.⁹ Egy sikerekben és megpróbáltatásokban egyaránt bővelkedő évtizedet töltött Miskolc tudományos életében, melyből hat éven át (1982–1988) feleségével Miskolcon is lakott.¹⁰ Az 1981/1982-es tanévtől az 1987/1988-as tanév végéig vezette a tanszékot, és az 1990/1991-es tanév végéig tartott előadásokat Miskolcon. Itt nyerte el 1986. június 30-án egyetemi tanári kinevezését, miután 1986. május 10. napján megvédte akadémiai doktori értekezését *A rendiség és a népképviselőlet között, Tartománygyűlések és választójog a Német Szövetségben (1815–1848)* címmel. E munka létrejöttében meghatározó szerepet játszottak korábbi külföldi tanulmányútjai: Mannheim (DAAD 1970/1971), Lipcse (1979), Mannheim (FES 1981).

1988. július 1. napjától visszatért a József Attila Tudományegyetem (Szegedi Tudományegyetem) Jogtörténeti Tanszékére, amelyet 2005. június 30. napjáig vezetett. Ezt követően a két új jogtörténeti tanszék mellett létrehozott, közvetlenül a dékán alá tartozó Bónis György Szemináriumban látott el főként tudományszervezési feladatokat, emellett folytatta oktatói tevékenységét főkéllégiumok, fakultatív és speciális kollégiumok előadásával. Alapító tag témavezetőként 1994-től kezdve részt vett az egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának tevékenységében, amelynek 2006–2010 között vezetője is volt. Két évtizeden át (1990–2009) látta el a kar tudományos bizottságának elnöki posztját, 1994-től két ciklusban volt

6 RUSZOLY: *A Nehézipari Műszaki Egyetem Jogtörténeti és Jogelméleti Tanszéke (1981–1984), Kari tanácsi beszámoló*, 5. és RUSZOLY: *Közleményeim bibliográfiája*, 46.

7 RUSZOLY: *Közleményeim bibliográfiája*, 48.

8 RUSZOLY József: *Európa alkotmánytörténete. Előadások és tanulmányok a középkori és újkori intézményekről*, Püski Kiadó, Budapest, 2005. 536.

9 RUSZOLY József: *A Nehézipari Műszaki Egyetem Jogtörténeti és Jogelméleti Tanszéke (1981–1984), Kari tanácsi beszámoló* 1.

10 RUSZOLY József: *Három borsodi örökhagyó*, Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 1993. számozatlan hátoldal.

az egyetemi tanács tagja, 1994 és 1997 között az Egyetemi Doktori Tanács elnöke, s tagja volt az Egyetemi Habilitációs Bizottságnak is. Ebben az időszakban további németországi tanulmányutakon vett részt: öt alkalommal Münsterben (1989, 1992, 1993, 1999, 2008), és a számos külföldi konferencián való részvétel mellett ekkor került sor harmadik mannheimi kutatóútjára (1994).

Egyetemi tanári kinevezése 70. életévének betöltésével szűnt meg. A Szegedi Tudományegyetem szenátusa 2010. április 1. napján *professor emeritus* címet adományozott részére.

Második szegedi időszaka közben – „a hazaváráó szülőföld vonzásában”¹¹ – a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen (Debreceni Egyetem) elinduló jogászképzésnek is egyik fő szervezője lett: a Jog- és Államtudományi Intézetnek – mintegy dékáni hatáskörű – igazgatója, valamint a Jegtörténeti és Jobbölcséleti Tanszék vezetője volt 1995 és 2000 között. A jogi kar megszervezésében és beindításában végzett tevékenységének és tudományos munkásságának elismeréseként a Debreceni Egyetem szenátusa 2006. november 25-én *doctor honoris causa* kitüntető címben részesítette.

Az akadémiai élet számos területén töltött be tisztséget: 1980 és 1985 között két cikluson át volt a Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya Állam- és Jogtudományi Bizottságának tagja, amelybe 2005. november 14-én ismét beválasztották. 1995–2000 között a Debreceni Akadémiai Bizottság akkor újonnan megalakult Állam- és Jogtudományi Munkabizottságának elnöki posztját töltötte be. Betöltötte továbbá az MTA Szegedi Területi Bizottsága Jogtudományi Szakbizottságának elnöki székét is. Az MTA Jegtörténeti Albizottságának 1999–2002 között volt elnöke, e testület 2005. június 30-án örökös tiszteletbeli tagjává választotta. 2007–2010 között a Magyar Tudományos Akadémia közgyűlésének választott képviselője volt.

Hosszú, eredményes munkássága alatt több kitüntetésben, elismerésben is részesült: 32 évesen elnyerte Az *oktatásügy kiváló dolgozója* elismerést (1972), 1998-ban megkapta A *Tudományért*, 2000-ben A *magyar felsőoktatásért* emlékplakettet. 2003-ban elnyerte a *Szent-Györgyi Albert-díjat*, 2008-ban a *Klebelsberg Kunó-díjat*. 2005. december 21-én szülőfaluja, Bagamér nagyközség díszpolgárává választotta. A Magyar Tudományos Akadémia 2016-ban *Iurisconsulto excellentissimo*-díjban részesítette. Életének 78. évében, 2017. szeptember 24-én hunyt el Szegeden.

II. RUSZOLY JÓZSEF TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

■ Már egyetemi hallgatóként elkötelezte magát a választójog és a választási bíráskodás hazai, később külföldi – főleg német – történetének és a helytörténet kutatásának, melyek egész pályáját végig kísérték. Ekkor írta első, választási rendszerrel

11 RUSZOLY József: *Szeged szabad királyi város törvényhatósága 1872–1944*, Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2004. 327.

kapcsolatos helytörténeti jellegű tanulmányait (*Választási bűncselekmények Békés megyében a Horthy-fasizmus idején; Békéscsabai képviselőválasztások a Horthy-korszakban*), amelyeket tanszékvezető tanára, Maday Pál az általa szerkesztett *Kőrös Népe* III. kötetében jelentetett meg 1963-ban.¹² Az 1962 őszén Gyulán megkezdett szakdolgozati kutatásait egyetemi oktatóként a Magyar Országos Levéltárban, valamint az Országos Széchényi Könyvtárban folytatta, és tízévnyi munkát követően 1977-ben védte meg kandidátusi értekezését, amely három évvel később első könyveként *A választási bíráskodás Magyarországon 1848–1949* címmel jelent meg.¹³

1986. május 20. napján miskolci oktatóként megvédett *A rendiség és a népképviselő között – Tartománygyűlések és választójog a Német Szövetségben (1815–1848)* című akadémiai doktori értekezését mind a miskolci, mind – tansegédletként – a szegedi egyetem megjelentette.¹⁴

1981. május 1. napján való Miskolcra kerülésétől kezdve kötelességének érezte az akkor formálódó jogi kar helyi publikációs tevékenységének beindítását, nyomon kísérését. A *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica* című kari kiadvány első hat kötetének szerkesztését ő végezte.

Az egyetemen kívüli fő feladatának a városi és megyei hagyományok ápolását tartotta.¹⁵ Borsodi kutatásait évfordulók (Palóczy László születésének bicentenáriuma, Szemere Bertalan születésének 175. évfordulója) is ösztönözték, a régió irodalmi és közművelődési folyóirata, a *Napjaink* pedig helyismereti programja keretében alkalmat nyújtott kutatásainak publikálására. Az itt megjelent kilenc, valamint a *Borsodi Művelődésben* és az *Észak-Magyarországban* közölt egy-egy történetpublicisztikai, illetve forrásközlő írásából később – már Szegeden – könyvformátumban *Három borsodi örökhangyó* címmel adta közre Palóczy László, Szemere Bertalan és Zsedényi Béla életéről szóló kutatásait.

Miskolci kutatómunkája fő művének azonban az általa szerkesztett *Szemere Bertalan és kora* című tanulmánygyűjteményt tekintette: „Sok vesződségem volt vele és érte”.¹⁶ Amikor 1983. október 13. napján Palóczy László (1783–1861) születésének bicentenáriumáról emlékeztek meg, a Magyar Történelmi Társulat Borsod-Abaúj-Zemplén megyei csoportjának Miskolcon tartott tisztújító ülésén mint frissen megválasztott elnök hitet tett a helyi hagyományok ápolása, benne a jó értelemben vett Szemere-kultusz fölélesztése mellett. Erre alkalomként kínálkozott Szemere Bertalan (1812–1869) születése 175. évfordulójának közeledte. Az 1987. március 4-én megalakult Szemere Bertalan Emlékbizottságnak ő is tagja lett. Az ünnepi megemlékezések Szemere Bertalan születésének 175. évfordulóján, 1987. augusztus 27-én este

12 Kőrös Népe, *Történelmi és néprajzi szemle* III. kötet, Békéscsaba, 1963. 59–78. és 89–116.

13 RUSZOLY József: *A választási bíráskodás Magyarországon 1848–1948*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1980.

14 RUSZOLY József: *Alkotmány, választójog és választási rendszer a Német Szövetség tagállamiban (1815–1848)*, JATE Kiadó, Szeged, 1989, illetve in: *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica* Tomus VI. Miskolc, 1991.

15 RUSZOLY, *Három borsodi örökhangyó*, 199.

16 RUSZOLY: *Közleményeim bibliográfiája*, 47.

kezdődtek Szemere szülőfalujában, Vattán, majd másnap Miskolcon folytatódtak. A jubileumi rendezvényeket a Magyar Történelmi Társulat *Szemere Bertalan és kora* című tudományos emlékülése zárta augusztus 29-én a miskolci MAB-székházban 19 előadó részvételével. Az itt elhangzott előadásokat szerkesztette tanulmánykötetté még 1988 novemberében, megjelenésére azonban 1991-ig kellett várni. A kötet leg-hosszabb terjedelmű – több mint 60 oldalas – tanulmányát is ő írta *Szemere megyé-je, Borsod Szemeréje* címmel, részletesen bemutatva a reformkori politikus mintegy másfél évtizedes megyei tisztségviselői – vármegyei gyakornoki, aljegyzői, táblabírói, főszolgabírói, országgyűlési követi, másodalispáni és egyéb posztokon végzett – tevékenységét.¹⁷ A Szemere-kultusz ápolását a legkiválóbb végzős joghallgatóknak Szemere-emlékérem adományozásával a miskolci jogi kar is felkarolta, az egyik előadótermét Szemere Bertalanról nevezte el.

A helytörténeti jellegű kutatásainak publikálása egész élete folyamán hangsúlyos részét képezte tudományos munkásságának. Különösen is „szeretett városának”,¹⁸ Szegednek a múltja foglalkoztatta. Első szegedi témája a Szegedi Nemzeti Bizottság volt 1963–64-ben.¹⁹ 1976-ban a *Szeged története* című monográfiásorozat indulásakor Péter László szerkesztőtől arra kapott megbízást, hogy több kötetben átívelő intézménytörténeti tanulmányt állítson össze. Az ezen a téren végzett kutatásai *A népképviselői önkormányzat kezdetei Szegeden (1848–1871)* címmel készültek el, amelyek később 1984-ben önálló könyvként is megjelentek.²⁰ Az ezt követő évtizedekben is folyamatosan publikált szegedi tárgyú írásokat, melyeknek egy válogatása *A Város és Polgára* címmel 1999-ben gyűjteményes formában is megjelent.²¹ Húsz évvel az előzményi kötetet követően látott napvilágot a szegedi önkormányzatiság 19–20. századi történetének újabb korszakát bemutató könyve *Szeged szabad királyi város törvényhatósága 1872–1944* címmel.

De nem csak intézmények, jogi eljárások történetét írta meg, figyelme mindig az azokban élő emberekre irányult. „Kedves hőseiként”²² olyan kevésbé ismert hajdan volt közéleti személyiségeknek is emléket állított, mint Osztróvszky József országgyűlési képviselő, kúriai tanácselnök²³ vagy Dettre János publicista.²⁴ Ismert történelmi személyek életének elfeledett helyi epizódjaira is ráirányította a figyelmet: így hozta napvilágra Arany János jegyzői munkáját Szalonta 1848. évben megkísérelt községrendezésében,²⁵ Bajcsy-Zsilinszky Endre országgyűlési

17 RUSZOLY: *Közleményeim bibliográfiája*, 47.

18 RUSZOLY, *Szeged szabad királyi város törvényhatósága*, 328.

19 RUSZOLY József: A Szegedi Nemzeti Bizottság megalakulásáról, *Tiszatáj*, 1964. október, 18. évf. 10. szám, 13.

20 RUSZOLY József: *A szegedi népképviselői közgyűlés 1848–1871*, Somogyi-könyvtár, Szeged, 1984.

21 RUSZOLY József: *A Város és Polgára, Válogatott írások Szegedről*, Somogyi-könyvtár, Szeged, 1999.

22 RUSZOLY, *Szeged szabad királyi város törvényhatósága* 328.

23 OSZTRÓVSZKY József: *Reform, forradalom, kiegyezés, Összegyűjtött írások és beszédek*, sajtó alá rendezte és az életrajzot írta: Ruszoly József, Somogyi-könyvtár, Szeged, 1993.

24 RUSZOLY József: *Dettre János és kora*, Somogyi-könyvtár, Szeged, 1994.

25 RUSZOLY József: Arany János: Bihar-vármegye – benne Szalonta – megkísérelt községrendezése 1848-ban Arany János jegyzői iratával, in: *Lege duce, comite familia: Ünnepi tanulmányok Tóthné*

képviselőjelöltségét a derecskei választókerületben.²⁶ Publikációival emléket állított a szegedi tudományegyetem jogi karán előtte vagy vele együtt oktató jeles professzoroknak: Csekey István (1889–1963) tanszékvezető egyetemi tanár dékánnak,²⁷ Bibó István (1911–1979) egyetemi tanárnak,²⁸ Bónis György (1914–1985) tanszékvezető egyetemi tanár dékánhelyettesnek,²⁹ Szabó József (1909–1992) tanszékvezető egyetemi tanár dékánnak,³⁰ Tóth Árpád (1927–2008) tanszékvezető egyetemi docensnek.³¹

Jelképesnek is tartható, hogy élete utolsó évében közreadott helytörténeti jellegű publikációiban az életművében meghatározó szerepet játszó mindhárom helyszín megjelent: Hajdú-Bihar, Szeged és Miskolc.³²

Írásai szegedi időszakaiban is gyakran a helyi sajtóorgániumokban (*Tiszatáj*, *Szegedi Egyetem*, *Napjaink*, *Somogyi-könyvtári Híradó*, *Szegedi Műhely*, *Délmagyarország*, *Délvilág*) jelentek meg.

Az országgyűlési népképviselő 19. századi magyarországi kezdetei tárgyában végzett kiterjedt levéltári kutatómunkájának eredményét nagy terjedelmű (558-808 oldalas) összefoglaló művekben jelentette meg.³³

Fábián Eszter tiszteletére, jogászi pályafutásának 60. évfordulójára, szerk.: Görög Márta, Hegedűs Andrea, Iurisperitus Bt., 2017. 440–460.

- 26 RUSZOLY József: Bajcsy-Zsilinszky Endre Derecskén, in: *Honori et virtuti, Ünnepi tanulmányok Bobvos Pál 65. születésnapjára*, szerk.: GELLÉN Klára, Iurisperitus Bt., Szeged, 2017. 397–408.
- 27 ANTAL Tamás – RUSZOLY József: Csekey István (1889–1963), *Forum, Acta Juridica et Politica* 10., Szeged, 2020. 155–168.
- 28 RUSZOLY József: Bibó István tudománykarunkon, in: *Ünnepi kötet Dr. Bodnár László egyetemi tanár 70. születésnapjára*, szerk.: Glutman László, Homoki-Nagy Mária, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2014. 457–466.
- 29 RUSZOLY József: Egy élet a jogtörténetért – Bónis György pályafutásáról, in: *Iurisprudentia splendida, tanulmányok Nagyné Szegvári Katalin tiszteletére*, Martin Opitz Kiadó, Budapest, 2010. 191–203.
- 30 RUSZOLY József: Szabó József tudománykarunkon, in: *Ünnepi kötet Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára*, szerk.: Jakab Éva, Pozsonyi Norbert, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2014. 401–408., RUSZOLY József: Szabó József professzor emlékezete, in: „*Most megint Európában vagyunk...*” – Szabó József emlékkönyv, szerk.: Révész Béla, Pólai Elemér Alapítvány, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2014. 107–112.
- 31 BALOGH Elemér – RUSZOLY József: In memoriam Tóth Árpád (1927–2008), *Jogtörténeti Szemle*, 10. 2008. 69–72.
- 32 RUSZOLY József: *Aranysemce: Bihar-vármegye*, RUSZOLY József: Republikánus pörök Szegeden: 1911–1915 (1919), in: *Tripartitum trium professorum – Három szegedi jogtörténetész: Tudományos emlékülés Bónis György születésének 100., Both Ödön születésének 90. és Iványi Béla halálának 50. évfordulóján*, szerk.: Balogh Elemér, Homoki-Nagy Mária, Pólai Elemér Alapítvány, Iurisperitus Bt., Szeged, 2017. 283–304., RUSZOLY József: A Közigazgatási Bíróság ítéletei a megtámadott szegedi és miskolci törvényhatósági bizottsági választások ügyében (1931–1932), in: *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor oktatói pályafutásának 50. jubileumára, Studia sollemnia scientiarum politico-camerarium*, szerk.: Kis Norbert, Peres Zsuzsanna, Dialóg Campus Kiadó, Nordex Kft., Budapest, 2017. 337–351.
- 33 RUSZOLY József: *Az országgyűlési népképviselő hazai kezdetei, 1848–1874*, Püski Kiadó, Budapest, 1999, RUSZOLY József: *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon 1861–1868, Acta Iuridica et Politica*, Tomus LVI, Fasc. 2., Szeged, 1999. Kiadja a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága, RUSZOLY József: *Országgyűlési képviselő-választások*

Az 1990-es évektől kezdve kisebb-nagyobb publikációit kötetekbe gyűjtötte. Elsősorban tansegédletként jelent meg az *Alkotmánytörténeti tanulmányok 1–3.* (1991–1993),³⁴ a *Tíz tanulmány a jog- és alkotmánytörténet köréből* (1995),³⁵ valamint az *Alkotmány és hagyomány* (1997).³⁶ A szegedi *Acta Juridica et Politica* egybe gyűjtve adta közre Ady Endre életéről és koráról szóló írásait *Költőnk és joga* (1998) címmel.³⁷

A magyar alkotmánytörténeti kutatásainak súlyponti témáit felölelő tanulmánykötete *Újabb magyar alkotmánytörténet, 1848–1949* címmel 2002-ben jelent meg, Csizmadia Andor (1910–1985) pécsi jogtörténész professzor emlékének ajánlva. Ebben – a magyar alkotmánytörténeti valóság elfogultságtól mentes tisztelete nevében, a népi, nemzeti irányzathoz kapcsolódva³⁸ – az 1848. évi II–V. törvény-cikkek létrejöttétől kezdve a 19. századi erdélyi választójog kérdésein át a 19. század második felének és 20. század első felének választójogra, népképviselőre és az államfői jogokra vonatkozó kutatásait gyűjtötte össze. Ennek mintegy párjaként, folytatásaként foglalta a *Máig érő alkotmánytörténelem* című kötetbe³⁹ – Kovács István professzor emlékének ajánlva – azokat a kisebb-nagyobb írásait, amelyekben jogtörténészként foglalkozott alkotmányozási és törvényhozási kérdésekkel. E kötetben is megjelentek visszatérő témái, így különösen a választójog, a választási rendszerek, a választási bíráskodás, az önkormányzati igazgatás – Erdei Ferenc és Bibó István nyomán kedves ideaként –, a városmegye, s végeredményben az alkotmányozás historikus követelményei, amelyekről – egyetértve Kovács István professzorral – az ő álláspontja szerint sem szabad eltérni.

A Közép- és Nyugat-Európa magánjogtörténetéről kiadott *Európa jogtörténete* című könyvének⁴⁰ (1996) mintegy „megkésett párjaként” jelent meg 2005-ben a középkori és újkori Európa intézményeiről szóló előadás- és tanulmánykötete, az *Európa alkotmánytörténete*.⁴¹ Később egy kötetbe gyűjtötte össze a fenti tárgykörben

---

Magyarországon 1869–1874 – Az 1848. évi V. és a kolozsvári II. törvénycikkek hazai levéltári források alapján, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2013.

- 34 RUSZOLY József: *Alkotmánytörténeti tanulmányok 1., Rendiség és népképviselő*, JATE Kiadó, Szeged 1991. *Alkotmánytörténeti tanulmányok 2., A választási bíráskodás: közjogi bíráskodás*, JATE Press, Szeged, 1992. *Alkotmánytörténeti tanulmányok 3. Önkormányzat és hagyomány*, JATE Press, Szeged, 1993.
- 35 RUSZOLY József: *Tíz tanulmány a jog- és alkotmánytörténet köréből*, JATE Press, Szeged, 1995.
- 36 RUSZOLY József: *Alkotmány és hagyomány, Újabb jog- és alkotmánytörténeti tanulmányok*, JATE Press, Szeged, 1999.
- 37 RUSZOLY József: *Költőnk és joga, Írások Ady Endre életéhez és korához, Acta Juridica et Politica*, Tom. LVII. Fasc. 116. Szeged, 1998.
- 38 RUSZOLY József: *Máig érő alkotmánytörténelem*, Bába Kiadó, Szeged, 2002.
- 39 RUSZOLY József: *Újabb magyar alkotmánytörténet*, 413. RUSZOLY József: *Máig érő alkotmánytörténelem, Írások és interjúk*, Bába Kiadó, Szeged, 2002.
- 40 RUSZOLY József: *Európa jogtörténete. Az „újabb magánjogtörténet” Közép- és Nyugat-Európában*, Püski Kiadó, Budapest, 1996.
- 41 RUSZOLY József: *Európa alkotmánytörténete. Előadások és tanulmányok a középkori és újkori intézményekről*, Püski Kiadó, Budapest, 2005.

megjelent jog- és alkotmánytörténeti írásait *Európai jog- és alkotmánytörténelem*⁴² címmel.

Tanulmánykötetekben megjelentetett korábbi munkáinak újbóli publikálása során írásainak eredeti fogalmazásán alig változtatott, javításai jobbára stiláris jellegűek voltak. Az egykori fogalomhasználaton (pl. fölszabadulás, népi demokrácia) nemigen változtatott, annak ellenére, hogy tartalmukat okkal és joggal maga is vitathatónak tartotta. Mint írta: „Pályám kezdetétől a hiteles forrásokból merített történeti tények tiszteletét vallottam és gyakoroltam. Nincs okom rá, hogy átírjam magamat. Akkor sem, ha ma már egy-egy rész kérdésben másként (is) fogalmaz[hat] nek.”⁴³

Gyűjteményes munkáinak publikálásával is elsődlegesen a joghallgatókra gondolt. Azt vallotta, hogy a tapasztalat szerint az a joghallgató, aki egy-egy részletkérdésben elmélyültebb ismereteket szerez, jobban eligazodik az intézmények teljesebb történetében is. Könyveivel példát kívánt mutatni s kedvet ébreszteni a legkiválóbb hallgatók számára a tudományos kutatáshoz.⁴⁴

Sajnálattal és nem kis bosszúsággal vette, ha régi, kipróbált magyar jogi *terminus technicus*okat politikusok, újságírók, de olykor jogászok is elferdítve használtak. Hallgatóit gyakran figyelmeztette erre, és publikációkat is szánt ennek a témának (*Előjáróság – képviselő testület*, 1983, *Törvénykezés*, 1990, *Táblabírák és ítélőtábla*, 1996).⁴⁵

Elsősorban levéltári – s ilyenként empirikus feldolgozást végző – kutatónak tartotta magát. Az új források feltárását mindennél többre becsülte.⁴⁶ Kutatási témái úgy hozták, hogy az ország szinte valamennyi közlevéltárában – sőt a Vajdaságban is (Karlóca, Újvidék) – eltöltött több-kevesebb időt, az Országos Levéltár mellett legtöbbit a debreceniben és a szegediben. Utóbbit szinte munkahelyének tekintette.⁴⁷

Kutató-oktató életútján mindvégig támogatóan mellette állt felesége,⁴⁸ Salló Terézia, maga is jogász (ügyész, majd Miskolcon rektori hivatalvezető, később Szegeden ügyvéd), akivel 1970-ben kötöttek házasságot.⁴⁹ Gyermeük nem született.

Tudományos munkájában nagy örömét lelte. Sok elismerést is kapott érte.⁵⁰ Könyveinek utószavában szereplő személyes vallomásai gyakran engedtek bepillantást tudós hivatásához fűződő érzéseibe.

„Munkám: az életem java.”⁵¹ „Jólesik, ha a mai, a diákokat szinte arctalanná tevő egyetemi tömegképzés közepett összegyűlik egy kis szemináriumi csoport vagy akad egy pár doktorandus, amely, illetve aki kész és képes többet teljesíteni. Meg hát

42 RUSZOLY József: *Európai jog- és alkotmánytörténelem, Opera Iurisprudentiae*, Pólai Elemér Alapítvány, Szeged, 2011.

43 RUSZOLY: *Újabb magyar alkotmánytörténet*, 412.

44 RUSZOLY: *Újabb magyar alkotmánytörténet*, 413.

45 RUSZOLY József: *Máig érő alkotmánytörténet*, 6., 58., 130.

46 RUSZOLY: *Közleményeim bibliográfiája*, 48.

47 RUSZOLY: *Szeged szabad királyi város törvényhatósága*, 329–330.

48 RUSZOLY: *Közleményeim bibliográfiája*, 49.

49 RUSZOLY József: *Máig érő alkotmánytörténet*, 155.

50 RUSZOLY: *Közleményeim bibliográfiája*, 48.

51 RUSZOLY: *Szeged szabad királyi város törvényhatósága*, 329.

a valamikor kellemes, most már – sajnos – inkább igények hajszolta kutatás, az írás és szerkesztés fáradalmi után kézbe vett friss, még nyomdaillatú »termékek«: legyenek kicsiny újságbeli közlemények vagy monográfiák – ezek jelentették és jelentik életem meg-megújuló pillanatait.”⁵²

---

52 RUSZOLY, *Szeged szabad királyi város törvényhatósága*, 329.

SAMU MIHÁLY*

1929–2015

---

* Írta: Szabó Miklós egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék.

*Az államban való gondolkodás is kell, de nekünk nem elég..
Ez a népben való gondolkodással válik teljesebbé,
és az egész emberiségben való gondolkodásban emelkedhetik szocialistává, humanistává.*
Samu Mihály: *A hatalom és az állam*, 1977, 18.

I. ÉLETE

■ Samu Mihály Dunavecseán született, 1929. szeptember 30-án, földműves családban. Szülőhelye a Duna bal partján fekszik, átellenben Pentelével (azóta Dunaújváros). Dunavecse a 14. század óta jegyzett jobbágyfalu, melynek legismertebb egykori lakói Petőfi Sándor szülei: a Petrovics házaspár. A mintegy három és fél ezer lakosú település 2004 óta város(ka), amely Samu Mihályt díszpolgárává is választotta.¹ Itt helyezték örök nyugalomra a 2015. december 27-én bekövetkezett halálát követően a református temetőben. Középiskolai tanulmányait a kunszentmiklósi Baksay Sándor Református Gimnáziumban végezte, s itt érettségizett, 1948-ban, a „fordulat évében”.

A nagypolitikai fordulat Samu Mihály életében is nagy fordulatot hozott magával. A parasztszármazású fiatalok csapatával együtt kiemelték születési csoportjából, s viharos gyorsaságú mobilizációs hullám röptette a társadalmi hierarchia magasabb régióiba. Indíttatásukat nem feledve ők képezték a „népiesek”, népi-paraszti származásúak politikailag, ideológiailag és világnézetileg is kötött csapatát, amely köteléket Samu Mihály később sem oldott el. A „fényes szelek” mozgatta generáció magvát a népi kollégiumok tömörítették, melyeknek azonban – több pályatársától (mint Madarász Tibor, Hajdu Lajos és Schmidt Péter) eltérően – Samu Mihály nem volt tagja. Ez az indíttatás rendszerint együtt járt a Magyar Dolgozók Pártjának tagságával.

Samu Mihály karrierje számára az egyetemi pálya nyílt meg: jogi tanulmányait még a Pázmány Péterről elnevezett tudományegyetemen kezdte meg, majd az Eötvös Lorándra átnevezett tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán fejezte be 1952-ben. Már hallgatóként, 1951-től kezdődően gyakornokként, végzése után tanársegédként működött, s egészen haláláig e kar Állam- és Jogelméleti Tanszékén oktatott – 70 éves korát követően professor emeritusként. Samu Mihály 1964-ben kapott docensi, 1968-ban egyetemi tanári kinevezést, 1975-ben lett az állam- és jogtudományok akadémiai doktora. 1964-től 1993-ig tanszékvezető egyetemi tanár volt. 1973 és 1976 között a budapesti jogi kar dékánhelyettese, az 1980-as évek elején a Tudományos Diákköri Tanács elnöke volt, és a kari közélet más fórumain is aktív szerepet vállalt. Az 1980-as évek második felében több éven át a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat budapesti szervezete jogi szakosztályának elnöki tisztét látta

1 MOLNÁR Miklós: *Beszélő fotográfiák – Dunavecsei emlékképek az 1850-es esztendőktől az 1950-es évekig*, Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2001.

el. A Magyar Jogászegylet állam- és jogelméleti szakosztályának elnöke is volt. 1998-ban független jelöltként indult az országgyűlési választásokon Bács-Kiskun megye 4. választókerületében. Munkásságának elismeréseként egyebek között Szent-Györgyi Albert-díjat, Deák Ferenc-díjat és Pázmány Péter felsőoktatási díjat kapott.²

II. TUDOMÁNYOS TEVÉKENYSÉGE

■ Samu Mihály gondolkodásának mindvégig jellemző vonása volt erős népi-nemzeti elkötelezettsége és a nemzet jelentőségének hangsúlyozása az állam és a jog elméleti elemzése során. Ezen, önmagában véve is ideológiai-politikai természetű konstans mozzanat „vörös fonalára” fűzve jelentős változások álltak be a világnézetében az 1950–70-es évek hithű marxizmusától az 1980-as évektől egyre erősödő kritikájáig a (dogmatikus, ortodox) marxizmus fölött. Teoretikus értelemben a nemzet fogalmából származtatott nemzetállam és nemzeti jogrendszer egyes (rész)kérdéseit vette sorra.

1962-ben védte meg a jogrendszer fogalmáról és tagozódásáról készített kandidátusi értekezését, s tette közzé az annak alapján a jogrendszer tagozódásáról írt monográfiáját.³ Ebben szembe fordult és elutasította a Visinszkij nevéhez kötődő „szocialista normativizmus” akkor általánosan elfogadott tételeit, melyek alapját a jog politikai akaratot szolgáló instrumentális felfogása állt. Ebből fakadt a jogrendszer azon leírása is, amely szerint a jogágakat az azonos társadalmi viszonyokat szabályozó jogi normák alkotják. Samu Mihály ezzel szemben azt a nézetét fejtette ki, hogy a jogrendszer tagozódásának az alapját a magatartási szabályok eltérő tartalmában és formájában, vagyis a jogalanyok eltérő jellegű magatartásában és azok különböző módszerekkel történő szabályozásában kell keresni.

Ezzel párhuzamosan, majd az ezt követő írásaiban a figyelme az államelmélet felé fordult.⁴ Az 1960-as évek közepétől kezdte bírálni az alapfelépítmény tételen alapuló vulgármaterialista, sztálinista államelméletet, s hangsúlyozta az állam viszonylagos önállóságát és a szocialista állam elidegenedésének a lehetőségét. Ezzel az elidegenedés marxi fogalmát – melyet addig a „burzsoá állam” elleni kritika éles fegyvereként forgattak – alkalmazhatónak hirdette a szocialista államra is – legalábbis annak egyes, a személyi kultusszal jellemezhető (sztálinista–leninista) szakaszaira. Államfelfogását szélesebb, hatalomelméleti keretbe helyezte el, amely lehetővé tette az eltávolodást az állam normatív fogalmától, és a fokozatos nyitást a hatalom és az állam politológia, szociológiai szemlélete felé is.

1976-ban lett az MTA doktora *A hatalom és a politika hatása az állam alapvető sajátosságaira* című értekezésével. Ettől kezdve Samu Mihály munkássága

2 Vö. SEREG András: Samu Mihály – A patrónus. www.jogiforum.hu/arckepcsarnok/21

3 SAMU Mihály: *A szocialista jogrendszer tagozódásának alapja*, KJK, Budapest, 1964.

4 Pl. SAMU Mihály: *A hatalom és az állam*, KJK, Budapest, 1977.

a hatalom–politika–jogpolitika tengely körül rendeződött el. Főfogalma a hatalom lett: „...a hatalom a társadalmi élet állandó kísérőjelensége, objektív szükséglet a társadalmi szervezethez, rend és szabályozottság biztosítása végett”.⁵ A hatalom három fő fajtáját különböztette meg: a gazdasági, az ideológiai és a politikai hatalmat, mely utóbbi „az osztálytársadalmakban bontakozik ki, az osztályharchoz kapcsolódik, és megjelenése után a hatalom különböző fajtái közül elsődleges szerepet gyakorol”.⁶ Az uralom a hataloménál szűkebb fogalom: „...a domináns politikai hatalmat vagy az uralkodó osztály hivatalos formában is megjelenő uralmi-hatalmi intézményeit és ezek működését jelenti”.⁷ A jog ehhez képest – az állammal együtt – instrumentális szerepet tölt be, „vagysis: az állam szervez, a jog pedig szabályoz”.⁸ Természetesen autonómiájukra ahhoz van szükség, hogy ezen eszközszerepüket minél hatékonyabban betölthessék.

Ebben a koordinátarendszerben helyezte el Samu Mihály a jogpolitikát, melynek magyarzatában jelentős eltolódás mutatkozott későbbi művei során. Először (1977) a jogpolitika – szakpolitika: „A jogpolitika elsősorban – a politika és a jog közé ékelődve – a politikai törekvéseknek, céloknak, feladatoknak az átszűrését és a jog sajátos keretébe való *transzformálását* szolgálja”.⁹ Később (a rendszerváltáskor: 1989) a jogpolitika a hatalmi igények transzformálójából azok *szabályozójává* válik.¹⁰ Még később (2003) a hatalom helyébe a ‘társadalomirányítás’, a politika helyébe a ‘közpolitika’ lép, ahol immár a jogpolitika „a jog depolitizálásának” eszközévé lép elő.¹¹ Legutóbb pedig (2008) az előző kötet lényegi mondanivalójának fenntartása mellett a jog társadalom általi visszavételének eszközeként tűnik fel.¹² Felfogásának meghatározó eleme a jogpolitika mint közvetítő szféra önállóságának a hangoztatása, a jogpolitika tudományos megalapozásának a lehetősége és szükségessége és ezáltal

5 Uo. 25.

6 Uo. 104.

7 Uo. 151.

8 Uo. 226. A marxista elméleti előfeltevések érvényesítésében azonban a végsőkig elmegy: „Végül is: összefoglalásképpen válaszolnunk kell arra a kérdésre, időszerű-e a jog elhalása. Válaszunk a tudományos szocializmus tételeinek megfelelően – igenlő.” SAMU Mihály: A jog elhalásának időszerűsége, *Jogtudományi Közöny* 1978/4. szám, 193.

9 Uo. 229.

10 „Az utóbbi időben jogpolitikai követelménnyé válik a hatalmi viszonyok jogi szabályozásának [...] koncepcionális kimunkálása.” Samu Mihály: *Jogpolitika – jogelmélet*, KJK, Budapest, 1989. 92.

11 „A jogpolitika legfőbb közéleti sajátossága *szűrő* szerepe a társadalomirányítás és a jog között.” Samu Mihály: *Általános jogpolitika. A jog depolitizálása*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003. 52. Említést érdemel, hogy a kötetet egy Moór-mottó vezeti be, annak megemlézése nélkül, hogy Moórnál a jogpolitika nem szakpolitika, hanem *szakjogtudomány*.

12 „A jogpolitika hivatása [...] a jog helyének és szerepének értékelése a normatív renddel összefüggésben.” Samu Mihály: *Jogpolitika. A jog humanizálása* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008. 49. Ezzel összefüggésben ismét feltűnik a jog elhalása régi gondolatának az a mozzanata, hogy a jogot majd társadalmi-technikai normák váltják fel: „Megállapítható az a tendencia, hogy a jogot szakmai-szervezeti-technikai normákkal kibővíti, vagy ezeket befogadja. Normatani és jogpolitikai kérdés, hogy ez a jog hagyományos szabályrendszerének erősítését szolgálja-e vagy gátolja.” Uo. 50.

is a voluntarizmus elutasítása; vezérlő gondolata a jognak a politikával szembeni önállósága és lehetőség szerinti távol tartása a napi politika pártpolitikai befolyásától. A jogpolitika felfogásának ilyen eltolódásával párhuzamosan jelentek meg – a kor kihívásainak megfelelő – új elemek a hatalom- és államfelfogásában is az 1990-es évek során.¹³

III. TEVÉKENYSÉGE A MISKOLCI EGYETEMEN

■ Samu Mihály a Miskolci (akkor: Nehézipari Műszaki) Egyetemen 1984 és 1991 között vett részt rész munkaidős egyetemi tanári és tanszékvezetői beosztásban a Jogtörténeti és Jogelméleti Tanszékcsoporthoz (utóbb: Intézet, azon belül a Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék) munkájában. Az előzményekhez tartozik, hogy az elméleti tantárgycsoportot gondozó – majdani – tanszék megszervezésére Bihari Mihály kapott felkérést a miskolci Állam- és Jogtudományi Karon (akkor még: Intézetben), amit el is vállalt. A munkát azonban éppen csak elkezdni tudta, amikor Pozsgay Imre az addigi kulturális tárca mellé 1980-ban (1982 júniusáig terjedően) megkapta az oktatásügyet is, s e feladatok segítésére 1981-ben Bihari Mihályt bízta meg a Művelődési Minisztérium egyetemi és főiskolai főosztályának vezetésével. E megbízás mellett a korábbi aktív személyes jelenlétre nem volt már mód az alapítás első teendőin túlmenően. Ez azonban még kiterjedt a személyi állomány megszervezésére (Bányai László, Szabó Miklós, Takács Péter tanársegédek); a tantárgystruktúra kialakítására¹⁴ s – a budapesti minta továbbvitele mellett – az első lépés megtételére az önálló tananyagfejlesztés területén a karon is az első saját tananyag összeállításával és kiadásával.¹⁵

A vezető oktatói teendők ellátásáról akkor vált elkerülhetetlenné intézkedni, amikor a tanulmányait 1981 őszén megkezdő első évfolyam a IV. éves főtárgyhoz – az Állam- és jogelmélethez – és V. éven az államvizsgákhoz közeledett. Ennek a helyzetnek a megoldását kínálta Samu Mihály másodállású alkalmazása. Technikailag ez azt jelentette, hogy a professzor úr hetente egy napot töltött Miskolcon, amikor is délelőtt megtartotta a *Bevezetés...* előadást, délután pedig az *Állam- és jogelméletet*.

13 Samu Mihály: *A magyar kisebbségi törvény*, Budapest, 1995; *Alkotmányozás, alkotmány, alkotmányosság*. Korona Kiadó, Budapest, 1997; *Hatalomelmélet, különös tekintettel az államra*. Korona Kiadó, Budapest, 2000.

14 Politikai-elméleti tantárgycsoport: I. félév: Bevezetés az állam- és jogtudományokba, 2K [heti 2 óra előadás + kollokvium]; II. félév: Bevezetés a jogszabály- és jogviszonytan alapjaiba, 1B [heti 1 óra előadás + beszámoló]; IV. félév: Szociológia 2K [heti 2 óra előadás + kollokvium]; V. félév: Jogszociológia 1B [heti 1 óra előadás + beszámoló + 1 óra szeminárium + gyakorlati jegy]; VII. félév: Állam- és jogelmélet 2K [Államelmélet: heti 2 óra előadás + kollokvium + 2 óra szeminárium + gyakorlati jegy]; VIII. félév: Állam- és jogelmélet 2K [Jogelmélet: heti 2 óra előadás + kollokvium + 2 óra szeminárium + gyakorlati jegy].

15 BIHARI Mihály: *Bevezetés az állam- és jogtudományokba. Tananyagok 1*. Miskolc, Nehézipari Műszaki Egyetem, Állam- és Jogtudományi Intézet, 1981.

A szemináriumok vezetése és a többi tárgy előadásainak megtartása, valamint a vizsgáztatás – a tanszékvezető esetenkénti részvétele és szoros felügyelete alatt – a beosztott oktatók feladata volt. A személyi változás a tanszéki perspektívák módosulását is maga után vonta. Véget vetve a saját tananyagok kifejlesztésére irányuló törekvéseknek, Samu Mihály magával hozta az általa Budapesten is oktatott saját tananyagokat. Ez a *Bevezetés...* c. tárgy esetében az azonos című, Samu Mihály által írt egyetemi jegyzet aktuális kiadásának kizárólagossá tételét jelentette, az *Állam- és jogelmélet* esetében pedig a fehér műbőr kötése nyomán csak „fehér bálnaként” tisztelt, azonos című tankönyv.¹⁶ A magyar állam- és jogelmélet mint diszciplína saját útjának keresése a szovjet jogelmélet alapján összeállított írásbeli tananyagokkal – elsősorban jegyzetekkel – kezdődött,¹⁷ s a folyamatot koronaként¹⁸ a megjelentetése zárta le 1970-ben.¹⁹ A tankönyv szimbolikusan is az egyetemi szféra produktumának felmutatása, a jogelméleti tudományosság korszakos szintézise, egyben a szocialista korszak tananyagfejlesztésének lezárása. A közel 600 oldalas tankönyvet Samu Mihály szerkesztette, a „vezető jogi kar” tanszékvezetője; a fejezeteket Szabó Imre, a jogelmélet prominense, az MTA Állam- és Jogtudományi Intézet igazgatója s a három egyetemi tanszék vezetője írta, a kutatási területük szerinti munkamegosztásban.²⁰ Ha már megszületett, ez az *opus magnum* maradt a magyar (szocialista) jogelmélet kánonja a rendszerváltásig, természetesen Miskolcon is. Változást csak annyiban tapasztalhattunk, amennyiben – ugyanezen tananyagokban – az ELTE jogi karán változtatás történt. Ez első megközelítésben a szövegezés – főleg jelzőkre kiterjedő – átfésülésén kívül a rendelkezésre álló anyag átszerkesztésében nyilvánult meg: egyes fejezetek kihagyásában, mások beemelésében. Az már a Samu Mihály miskolci működését követő időszakra tehető, amikor – Szilágyi Péterrel együttműködve – új, immár jogbölcseletként megnevezett tananyag született.²¹

16 ANTALFFY György – SAMU Mihály – SZABÓ Imre – SZOTÁ CZKY Mihály: *Állam- és jogelmélet* (szerk.: Samu Mihály), Tankönyvkiadó, Budapest, 1970.

17 Az 1951-ben megjelent szovjet jegyzet „magyar változata”: VAS Tibor – ANTALFFY György – HALÁSZ Pál – SZABÓ Imre: *Állam- és jogelmélet I–II*. Közoktatásügyi Jegyzetellátó Vállalat, Budapest, 1952–1953. Ezt 1970-ig szinte évente követték az egyetemijegyzet-változatok.

18 Az állam- és jogelmélet részmonográfiái „lehetővé tették egy első szintézis létrehozását, a marxista-leninista állam- és jogelmélet első magyarországi tankönyvének az elkészültét és megjelentetését” – írta SZABÓ Imre: *Az állam- és jogelmélet harminc éve Magyarországon. Jogtudományi Közlöny* (1975) 131.

19 ANTALFFY – SAMU – SZABÓ – SZOTÁ CZKY: i. m.

20 Szabó Imre: 1.: Az állam- és jogelmélet jellege; 2.: Az állam- és jogelmélet tárgya és rendszere; 3.: Az állam- és jogelmélet módszere. Samu Mihály: 4.: Az állam sajátos ismérvei; 5.: A társadalom és az állam; 6.: Az államok rendszerezése; 14.: A jogrendszer tagozódása; 18.: A jogrend és a törvényesség. Antalffy György: 7. A szocialista állam lényege és fogalma; 8.: A szocialista állam fejlődési szakaszai és funkciói; 9.: A szocialista államtípus mechanizmusa és államformái; 10.: A szocialista állam és a társadalmi öngazgatás. Szotáczy Mihály: 11.: A jog fogalma; 12.: A társadalom és a jog; 13.: A jogtípus fogalma – a szocialista jog; 15.: Jogforrás és jogalkotás; 16.: A jogviszony; 17.: A jogalkalmazás.

21 SAMU Mihály – SZILÁGYI Péter: *Jogbölcselet*. I–II. köt. Rejtjel, Budapest, 1998.

Miután a vezető oktatói teendők átvételének személyi feltételei Miskolcon is előálltak, s megfogalmazódott az igény az önálló tudományos-oktatási arculat kialakítására, Samu Mihály ennek már nem kívánt élére állni vagy abban egyébként részt venni. A miskolci jogi karról visszavonulva azonban az ELTE jogi karán még bő két évtizedig a tanszéki kutatás és fejlesztés meghatározó résztvevője maradt. Érdeklődését az itt folyó munka iránt ezt követően sem veszítette el, azt figyelemmel kísérte és értékelte.

SÁRY PÁL

1970. május 2-án születtem Miskolcon. Édesapám gépészmérnökként, édesanyám középiskolai tanárként dolgozott. Egy húgom van, aki négy évvel fiatalabb nálam. Egy évig a Dayka Gábor utcai, második osztálytól pedig a Bársony János úti általános iskolába jártam, majd középiskolai tanulmányaimat a Földes Ferenc Gimnáziumban kezdtem meg. Az iskolás éveim alatt a tanulás mellett sokat sportoltam (tornáztam, birkóztam, úsztam, kerékpároztam).

Gimnazistaként egyre inkább azt éreztem, hogy – Ady szavaival élve – „Pogány rímek és muzsikák között, / szomjazok valami örököt”. Elhatároztam, hogy az érettségi után teológiára fogok jelentkezni. Harmadikos koromban átmentem a kecskeméti piarista gimnáziumba, ahol – kiváló osztályba kerülve, máig példaképeimnek tekintett szerzetes tanárain hatására – tovább erősödött bennem az a gondolat, hogy egyházi pályára lépek. 1989-ben érettségiztem.

Miután felvételt nyertem az Egri Érseki Papnevelő Intézetbe, egy évig sorkatonai szolgálatot teljesítettem Hódmezővásárhelyen és Budapesten. 1990-ben kezdtem meg Egerben a teológiai tanulmányaimat. Bár a tanulás jól ment (a teológia máig érdekel), a tanév során a pályaválasztásomat illetően egyre bizonytalanabbá váltam. Mivel a bizonytalanságom fokozódott, 1991 szeptemberében – az akkor kezdődő tanévre – Bosák Nándor rektor úrtól halasztást kértem. Hosszú vívódás után, 1992 elején úgy döntöttem, hogy a papi hivatás helyett a világi életformát és a jogászai pályát választom.

Egyetemi tanulmányaimat – a sikeres felvételt követően – 1992 őszén kezdtem meg a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán. A tanulás jól ment, a főiskolán szerzett elméleti, történeti és latin nyelvi ismereteimet jól tudtam kamatoztatni egyetemi tanulmányaim során. Zlinszky János professzor úr hívására másodéves koromban szemináriumvezető lettem római jogból. A professzor úr – akit közvetlensége és rendkívül barátságos természete miatt csak János bácsinak hívtunk, s akit nagyon tiszteltem és szerettem – a nagyhéten minden évben tartott egy előadást Jézus peréről. Ezt a pert választottam nála évfolyamdolgozatom témájaként. Később ezt kiegészítettem a Szent Pál elleni eljárások elemzésével, így állt össze végül a *Bűnvádi eljárások az Újszövetségben* című szakdolgozatom. János bácsi speciális kollégiumi (Római büntetőjog; Római közjog; Keresztény erkölcs és jogászai etika) mellett Huszti Vilmos tanár úr szabadon választott óráit (*Latin nyelv haladóknak; Egyházi jogtörténet*) látogattam nagy lelkesedéssel. Vili bácsi, aki hozzám hasonlóan (közel hatvan évvel előttem) szintén egri kispap volt, hamar bizalmába fogadott (a haláláig jó barátok voltunk).

A szakdolgozatom védésekor János bácsi azt javasolta, hogy a diploma megszerzése után maradjak az egyetemen nappali tagozatos doktoranduszként, s foglalkozzak tovább a római jog kutatásával. Én erre nemet mondtam, mivel biztos jövőt akartam, s az egyetemi státuszt sokkal bizonytalanabbnak láttam a bírósági vagy ügyészségi állásnál. 1997-ben *summa cum laude* minősítésű diplomát szereztem.

Az ügyészségre és a bíróságra egyaránt beadtam a jelentkezésemet. Miután mindkét helyre felvettek, az utóbbit választottam. 1997-től egy évig a Miskolci Városi Bíróságon dolgoztam fogalmazóként. A bírósági munka mellett – János bácsi

és Szabó Béla tanácsára – levelező tagozaton megkezdtem PhD-tanulmányaimat a Római Jogi Tanszéken. 1998-ban Szabó Béla tanszékvezetőként és témavezetőként arra kért, hogy menjek vissza tanársegédnek az egyetemre. Sokat töprengtem e lehetőségen. Azt egyre jobban éreztem, hogy a bíróság nem az én világom. Ha a tárgyalások és a fogalmazóknak tartott oktatások között volt egy kis szabad időm, beültem a bírósági könyvtárba, s a jogtudományi folyóiratok római jogi tárgyú cikkeit olvastam. A folyamatban lévő peres ügyeknél és a hatályos jogi problémáknál jobban érdekelt a római jog, és jobban vonzott a kutatói pálya csendesebb és nyugodtabb világa. A „pogány rímek és muzsikák között” megint csak „valami örököt” szomjaztam. Így végül igent mondtam Béla barátom hívására.

1998-tól 2003-ig tanársegédi beosztásban dolgoztam a Miskolci Egyetem Római Jogi Tanszékén. Külföldi könyvtárakban (elsősorban a leuveni katolikus egyetemen) gyűjtött anyaggal kiegészítettem a szakdolgozatomat, mely János bácsi támogatásával (és előszavával) 2000 szeptemberében könyvalakban megjelent a Szent István Társulatnál.¹

Ugyanekkor, 2000 szeptemberében kötöttem házasságot kolléganőmmel, Geleon Magdolnával, aki akkor a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Intézetében tanított római jogot. A hasonló érdeklődés és a közös értékrend azóta is szilárdan összeköt bennünket.

Az egyetemen 2000 őszétől Lévay Miklós dékán úr mellett kari referensként is tevékenykedtem. Feladatomban képezte többek között a tanulmányi tájékoztató füzetek összeállítását, s egyúttal a Kari Habilitációs Tanács titkára lettem; e minőségemben összesen húsz habilitációs ügyben jártam el. Referensként részt vettem a Kari Tanács ülésein; e testületnek 2002-től választott tagja vagyok.

A római jogon belül a büntetőjog érdekelt a legjobban, a PhD-értekezésemet Sulla büntetőjogi reformjairól írtam. E dolgozatomban azt vizsgáltam, hogy a híres *dictator* milyen rendelkezésekkel igyekezett a köztársaság válságát megfékezni, az állam rendjét és a *senatus* hatalmát megszilárdítani, az elharapódzó bűnözést felszámolni, a büntettek törvényi tényállásait pontosabban meghatározni és a büntető törvényisékek működését hatékonyabbá tenni. Értekezésem 2002 végére készült el,² a védésre 2003 februárjában került sor. Opponenseim Zlinszky János és Molnár Imre professzor urak voltak. A *summa cum laude* minősítésű PhD-okleveletem 2003 júniusában vehettem át.

2003-tól 2007-ig adjunktusként dolgoztam a miskolci karunkon. 2003-ban – Szabó István tanszékvezető barátom hívására – részállású adjunktus lettem a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Jogtörténeti Tanszékén, ahol 2006-ban előléptettek docenssé. A kutatásaim terén visszatértem

1 SÁRY PÁL: *Bűnvádi eljárások az Újszövetségben*, Szent István Társulat, Budapest, 2000. 218.

2 SÁRY PÁL: *Sulla büntetőjogi reformjai*. PhD-értekezés, Miskolc, 2002, 197. Az értekezés téziseit l. SÁRY PÁL: Sulla büntetőjogi reformjai, *Ókortudományi Értesítő* 11, 2003. 27–36.

a szakdolgozatom témájához: átdolgoztam és kibővítettem a korábbi könyvemet,³ s önálló kismonográfiát írtam a keresztire feszítés ókori alkalmazásáról.⁴

2004-től Szabó Miklós dékán úr mellett folytattam a kari referensi munkámat, e minőségemben összeállítottam a karunk oktatóinak publikációs munkásságát bemutató kötetet.⁵ E tisztségemről 2006 végén lemondtam. Közben 2005-ben Prugberger Tamás professzor úr javaslatára a Miskolci Akadémiai Bizottság (MTA-MAB) Állam- és Jogtudományi Szakbizottságának titkárává választottak; e tisztségemet többszöri újraválasztással 2014-ig töltöttem be Prugberger elnök úr mellett.

2007 januárjában kislányunk született, ami óriási öröm volt számunkra. Életünk új értelmet és lendületet kapott, céljaink, fő törekvéseink átrendeződtek; életem legboldogabb időszakát éltem át.

2007-től 2017-ig docensi beosztásban tevékenykedtem miskolci karunkon. 2007 és 2014 között a *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica* című folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke (felelős szerkesztője) voltam. 2008-ban eljöttem a katolikus egyetemről, elsősorban azért, hogy többet lehessen a kislányunkkal. 2008 és 2017 között a *Miskolci Jogi Szemle* című folyóirat szerkesztőbizottságának tagjai közé tartoztam.

Közben kutatási téren a 4–6. századi keresztény római császárok vallás- és egyházügyi rendeleteivel kezdtem el foglalkozni. E munkámat 2008 és 2011 között az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatásával végeztem. Először a *Codex Theodosianus* rendeletanyagát dolgoztam fel. Így készült el 2009-ben egy kismonográfiám, mely a keresztény Római Birodalom jogi alapjai megteremtésének folyamatát mutatja be.⁶ A kutatásaimat ezek után – az utolsó római és az első bizánci császárként aposztrofált – Iustinianus (527–565) vallás- és egyházpolitikai céljainak vizsgálatával, rendelkezéseinek (elsősorban a releváns novelláinak) összegyűjtésével, rendszerezésével és elemzésével folytattam. E munkámmal 2011-ben sikerült elkészülnöm; a iustinianusi egyházpolitikát részletesen bemutató könyvem 2012-ben jelent meg.⁷ A Bolyai János Kutatási Ösztöndíj Kuratóriuma munkámat kiemelkedőnek minősítette.

Mindeközben a tananyagot is igyekeztem fejleszteni: a római büntetőjog témakörében 2011-ben jelent meg egyetemi jegyzetem.⁸ 2012 májusában átvettem a Római Jogi Tanszék vezetését. 2012 októberében habilitáltam; a bírálóbizottság elnökeként Bíró György professzor úr járt el, hivatalos bírálóm Molnár Imre professzor úr és Nótári Tamás docens úr volt. 2014 júliusában a Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet

3 SÁRY Pál: *Bűnvádi eljárások az Újszövetségben*, Szent István Társulat, Budapest, 2003. 240.

4 SÁRY Pál: *Keresztire feszítés az ókorban. Jogtörténeti tanulmány*, Szent István Társulat, Budapest, 2004. 127.

5 SÁRY Pál (szerk.): *Publicationes Facultatis. A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara oktatóinak szakirodalmi munkássága (1981–2006)*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006. 412.

6 SÁRY Pál: *Pogány birodalomból keresztény birodalom. A Római Birodalom kereszténnyé válása a Codex Theodosianus tükrében*, Szent István Társulat, Budapest, 2009. 159.

7 SÁRY Pál: *Iustinianus császár egyházpolitikai rendelkezései*, Szent István Társulat, Budapest, 2012. 320.

8 SÁRY Pál: *Előadások a római büntetőjog köréből*, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2011. 162.

igazgatója lettem. Áder János köztársasági elnök úr 2017-ben nevezett ki egyetemi tanárrá.

A tananyagfejlesztés terén újabb előrelépést jelentett, amikor az Igazságügyi Minisztérium támogatásával (a Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok keretében) a 2016/17. tanév során tanszéki kollégáimmal közösen összeállítottunk egy – a gyakorlati órákon jól használható – római jogi feladatgyűjteményt.⁹ 2017-ben újabb kismonográfiám jelent meg, melyben az ókori egyháztörténet terén egyre határozottabban jelentkező liberális történelemhamisításra kívántam felhívni a figyelmet.¹⁰ 2017 és 2018 között részt vettem egy – a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Karán létrehozott – kutatóműhely munkájában. A kutatóműhely szervezője és vezetője, Jakab Éva professzor asszony az ókeresztény szerzők állambölcseleti nézeteinek feltárását bízta rám; kutatási eredményeimet egy önálló kismonográfiában foglaltam össze.¹¹

Összesen több mint száz publikációval s több száz hivatkozással rendelkezem. A szakmai rendezvényeken folyamatosan szerepeltem; a hazai előadásaim mellett tíz külföldi konferencián tartottam előadást. Bekapcsolódtam a doktori képzésbe; jelenleg négy PhD-hallgató témavezetője vagyok.

Számos szakmai elismerésben részesültem. 2005-ben elnyertem az MTA-MAB kutatási díját. 2008-ban *kiváló oktató* diplomát vehettem át a Miskolci Egyetemen. 2009-ben egyetemünk érdemes oktatója lettem. Karunk 2012-ben *Pro Facultate* emlékéremmel, 2016-ban *Signum Aureum Facultatis* kitüntetéssel ismerte el munkámat. 2018-ban a köztársasági elnök úr a *Magyar Érdemrend tisztikeresztjével* tüntetett ki. 2020-ban tagjai közé választott a Szent István Tudományos Akadémia.

Az egyetemi munkám mellett mindig igyekeztem a katolikus egyházat szolgálni. Több mint harminc éve vagyok a miskolci Mindszenti-templom áldoztatója. 2014-től 2019-ig egyházközségünk képviselő-testületének világi elnöke voltam. Az elmúlt húsz évben – a könyveimben feldolgozott témakörökben – sokfelé, nagyszámú előadást tartottam különböző egyházi rendezvényeken.

Egyetemi oktatóként arra törekszem, hogy a római jog megőrizze korábbi helyét és elismert rangját a hazai jogászképzésben. Úgy vélem, hogy az abszurdításokra hajló, szellemileg és erkölcsileg hanyatló, egyre kaotikusabbá váló világunkban fokozottan szükségünk van stabil fogódzókra, hogy – József Attila szavaival élve – „ne ránts on el a semmi sodra”. Ilyen stabil fogódzókat jelentenek a római jog kikristályosodott szabályai, melyek összhangban vannak a természet rendjével, a józan ésszel és az egészséges erkölcsi érzékkel, s melyek – a görög filozófia és a keresztény vallás mellett – az európai kultúra egyik alapvető elemét képezik.

9 BAJÁNHÁZY ISTVÁN – GEDEON Magdolna – SÁRY Pál: *Római jogi feladatgyűjtemény*, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2017. 102.

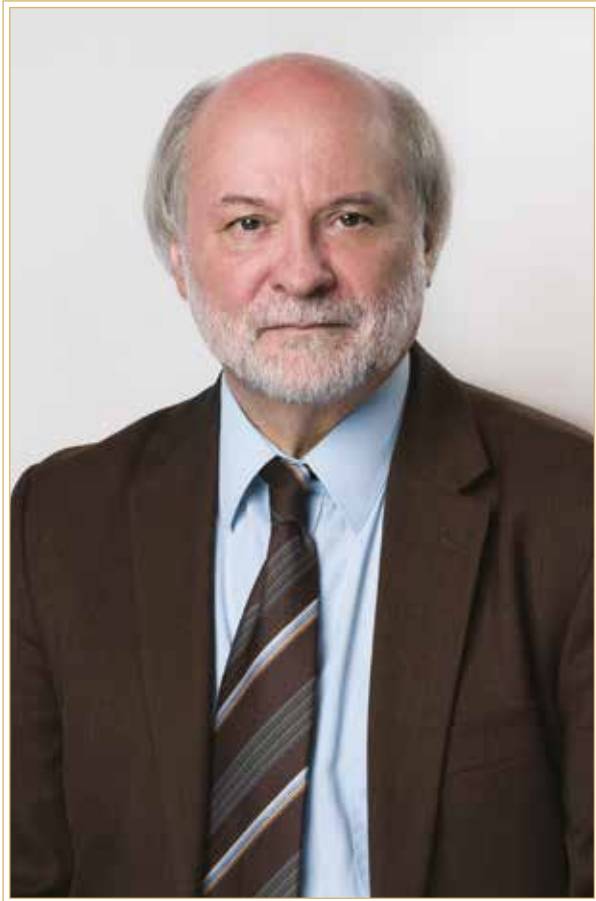
10 SÁRY Pál: *A forradalmár Jézustól a terrorista Szent Cirillig. Liberális elképzelések – konzervatív szemmel*, Szent István Társulat, Budapest, 2017. 182.

11 SÁRY Pál: *Az ókeresztény államelmélet alapvonalai*, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest, 2020. 130.

STIPTA ISTVÁN

Budapesten, 1952. március 9-én születtem, középiskolai tanulmányaimat a hajdúnánási Kőrösi Csoma Sándor Gimnázium és Szakközépiskolában fejeztem be. Sikeres előfelvételi vizsga után kerültem a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára, ahol 1971. szeptember 1-én kezdtem meg jogi tanulmányaimat. Egyetemi éveim alatt az állam- és jogtörténeti diákkör tagja és hallgatói vezetője voltam. Ruszoly József szakmai felügyelete alatt készített dolgozatommal másodéves hallgatóként az 1973-as pécsi Országos Tudományos Diákköri Konferencián kiemelt különdíjat, 1975-ben ugyanezen fórumon, Budapesten első díjat kaptam. A diákköri tevékenység jelentős mértékben meghatározta későbbi szakmai pályámat és – amikor erre lehetőségem volt – személyzeti döntéseimet is. Az oktatói munkára vezetőként kivétel nélkül olyan munkatársakat javasoltam, akik hallgatóként érdemi sikereket értek el ezen a téren. Első publikációm a diákköri dolgozatom egy fejezetéből készült 1975-ben.

Állam- és jogtudományi tanulmányaimat 1976. január 31-én summa cum laude minősítéssel fejeztem be. Ezt követően, teljesítve a társadalmi-tanulmányi ösztöndíjszerződésben tett vállalásomat, négy évig a Hajdúnánási Városi Tanács igazgatási osztályán dolgoztam, ahol jogi szakvizsgát tettem. Korábbi kutatómunkámat itt is folytattam, a rendelkezésre álló szabadidőmben regionális levéltárakban kutattam, és egy német nyelvű tanulmánnyal részt vettem a középfokú igazgatás történetét elemző nemzetközi közigazgatás-történeti konferencián.

A miskolci jogászképzés 1981-es indulásakor Ruszoly József tanszékvezető meghívására egyetemi állást vállaltam, és családommal együtt Miskolcra költöztem. Egykori tanárom és témavezetőm már 1979-ben jelezte, hogy a – nagy valószínűséggel – Debrecenben (újra)induló negyedik kar jogtörténeti tanszékén számít tanársegédi munkámra. A két város közötti befogadási vitáról és a Miskolc melletti döntés indokairól a *Debrecen helyett Miskolc. Vita az egyetemi szintű jogászképzés negyedik helyszínéről 1976–1980* című, 1997-ben megjelent tanulmányomban írtam.

A miskolci tanszéken kezdetben tanársegédi, majd adjunktusi állásban tanítottam, 1991. július 1-től tanszékvezető docens, 1994. július 1-től a Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet igazgatója voltam. 1997-ben habilitáltam, ebben az évben kaptam meg egyetemi tanári kinevezésemet a Miskolci Egyetemre. Második diplomámat az ELTE Bölcsészettudományi Karán szereztem, ahol történelmet és pedagógiát tanultam.

A korabeli vidéki jogi képzőhelyek gyakorlatának megfelelően mindkét történeti alaptárgyat tanítottam, egyetemes állam- és jogtörténetből a miskolci nappali tagozaton, magyar alkotmány- és jogtörténethez kapcsolódó kérdésekről a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán tartottam előadásokat. Az oktatási anyagok kidolgozásában tevéleges részt vállaltam, az országos tananyagok közül társszerzője voltam az *Általános jogtörténet* (Bp., 1991, 1993, 1995, 1999), *Az összehasonlító jogtörténet II.* (Bp., 1993, 1995) és a *Magyar állam- és jogtörténet* (Bp. 1995, 1999) című könyveknek. A jelenleg használatos *Magyar alkotmánytörténet* és *Magyar jogtörténet* tankönyvek szerzőtársa vagyok. 2017-ben jelent meg az *Egyetemes állam- és jogtörténet* című – Bónis Péterrel és Gönczi Katalinnal írt – közös tankönyvünk. Ennek

második és javított kiadása szerkesztésében készült, és ebben kérésemre szerzőtársként Koncz Ibolya Katalin is alkotói szerepet vállalt. Tankönyvet írtam a magyar bírósági szervezetről; ezt szlovák nyelvre lefordították, és tananyagként használják. 2014. szeptember 1-től a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán egyetemi tanári állásban dolgozom, a két jogtörténeti főtárgyat oktatom nap-pali és levelező tagozaton. Törzstagként, témavezetőként és oktatóként részt veszek a kar doktori képzésében.

Miskolci egyetemi alkalmazásom óta két évet töltöttem külföldi egyetemeken és kutatóintézetekben. Első, lipcsei tanulmányutamon a porosz önkormányzati rendszer 19. századi történetét kutattam, majd 1985-ben a Friedrich Ebert Alapítvány segítségével három hónapot töltöttem Mannheimben, ahol a Stein-féle reformok történetét, különösen az 1808-as városi rendelet létrejöttének körülményeit vizsgáltam. A Collegium Hungaricum által biztosított lehetőséggel élve Bécsben a polgári kori osztrák közigazgatás történetét kutattam, amelynek összefoglalása az egyetemes jogtörténet tankönyv vonatkozó fejezetét képezi. A DAAD segítségével 1992. október és 1993. február között Frankfurtban a Max-Planck-Institut für Europäische Rechtsgeschichte vendége voltam. Itt gyűjtöttem össze és írtam meg a német alkotmány- és jogtörténetről szóló tankönyvi anyagot. A müncheni jogi karon 1993 nyarán egy, a trieri egyetem jogi karán 1994-ben három hónapot töltöttem kutatással. Az előző helyen a jogi képzés európai történetével, Trierben a két világháború közötti német alkotmányfejlődéssel foglalkoztam. A maastrichti, 1995-ös tanulmányutamon összegyűjtött, a skandináv alkotmányfejlődéssel kapcsolatos anyagok szintén szerepelnek az egyetemi tankönyvek vonatkozó fejezeteiben. Időközben kölcsönösen előnyös szakmai kapcsolatot alakítottam ki a Münsteri Egyetem Jogtörténeti Intézetével, ahol az utóbbi években három alkalommal jártam, legutóbb a DAAD támogatásával.

Tudományos tevékenységemet segítette az 1990-ben elnyert MTA–Soros-ösztöndíj, és az OTKA 1991–1994-ig terjedő, majd 1995-től három évre szóló támogatása. 1999-től újabb két ciklusra kaptam alap kutatási támogatást. Szakmai tevékenységemet érdemben támogatta a jogtörténeti kutatásokat szolgáló (Zlinszky János érdemként elnyert) három éves TEMPUS program. 2008 és 2011 között, és jelenleg is az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoportjának tagja vagyok.

Szűkebb kutatási területeim közül első helyen áll a magyar közigazgatás-történet 19. századi fejlődésének vizsgálata. E tárgykörben publikáltam a legtöbbet, ebből írtam kandidátusi disszertációm, ezt kutattam az OTKA és TEMPUS támogatásával. A tárgykört összegző monográfiám *Törekvések a vármegyék polgári átalakítására* címmel 1995-ben jelent meg. A 19. századi államfejlődés összehasonlító vizsgálata során elsősorban németországi és osztrák párhuzamokat vizsgáltam. Kutattam és feldolgoztam a porosz önkormányzati rendszer előzményeit, a német állam- és jogfejlődést 1789-től 1944-ig, foglalkoztam az 1848 utáni osztrák alkotmánytörténettel. Monografikus formában feldolgoztam a jogtörténet-tudomány kétszáz éves történetét és kiemelkedő személyiségeinek szakmai életútját.

Tudományos tevékenységem során a kutatási tárgyak közül a feldolgozatlan területeket választottam, a forráskör meghatározása terén törekedtem az új eredményeket lehetővé tevő anyagok kiválasztására. A magyar vármegyerendszer polgári korszakának vizsgálata során is alapvetően olyan levéltári forrásokat dolgoztam fel, amelyek e fontos államszervezeti egység kialakulását és működését új színben tüntették fel. Törekedtem a nemzetközi párhuzamok kimutatására és a közigazgatási jog történetének kutatását megalapozó módszertan kiválasztására.

A hazai igazságszolgáltatás történetének kutatásakor szintén azokat a területeket vizsgáltam, amelyek a közismereti és összefoglaló jellegű közjogtörténeti művekben nem kaptak megfelelő hangsúlyt. Összefoglaltam a hazai bírósági szervezet történetét, és az egyes jellegadó korszakok igazságszolgáltatási folyamatait is nyomon követtem. A tematikai határpontokon kitekintettem a közjogtörténet fontosabb kérdéseire is. Összegző munkáimat saját tanulmányaim részmegállapításaira alapoztam. Minden esetben vizsgáltam a feldolgozott kérdéskör nemzetközi hátterét, és kivétel nélkül nyomon követtem a kutatott jogintézmény működését, az elemzett jogi normák tényleges érvényesülését.

2020-ban megvédtem MTA doktori értekezésemet. Ennek tematikája a bíróságtörténet, a közigazgatási jog és az alkotmánytörténet határterületén helyezkedik el. A közigazgatási jogvédelem hazai történetének tudományos analízise során is a valóságfeltárás forrásokra épülő módszerét követtem, feltártam és feldolgoztam minden olyan archivált forrást, amely a tárgykörben releváns és elérhető volt. A szűkebb tárgykört tekintve arra törekedtem, hogy a pénzügyi közigazgatási bíróság kialakulásának és működésének minden – történetileg számottevő – részletét feltárjam. A hazai közigazgatási jogvédelem első szervezeti egységének működését vizsgálva jól tudtam hasznosítani a történeti statisztika, az archontológia és a propopográfia elemző és feldolgozó módszereit. Az értekezésben kísérletet tettem arra, hogy az összehasonlító jogi és a köztörténeti ismereteimet és kutatási jártasságomat igazoljam.

Tudományos munkásságom alatt (az MTMT összefoglaló táblázata szerint) 305 közleményt jelentettem meg, ezekre 1838 független, közöttük 271 idegen nyelvű hivatkozást kaptam. Hirsch-indexem 19. Tudományos pályám 37 éve alatt 81 tudományos előadást tartottam, és 16 PhD-fokozatot kapott doktorandusz tudományos vezetője voltam. Tehetséggondozási tevékenységemért 1999-ben Mestertanár kiüntetést kaptam.

Oktatói és tudományos munkásságom jelentős része a miskolci időszakomra esett. A negyedik állam- és jogtudományi képzőhely tevékenységéről, országosan kiemelkedő eredményeiről és későbbi időszakáról személyes tapasztalatokra épülő feldolgozást készítek. Ezzel köszöntöm majd a jubiláló közösséget, de addig is további sikereket kívánok minden – a korábbi eredményeket továbbvivő – egykori munkatársnak és új közreműködőnek.

SZABADFALVI JÓZSEF

1961. október 27-én születtem Debrecenben. Általános iskolai tanulmányaimat Debrecenben a Tanítóképző Főiskola, majd a Kossuth Lajos Tudományegyetem gyakorló iskolájában, végül Miskolcon a 30-as számú általános iskolában végeztem. Középiskolába a miskolci Földes Ferenc Gimnáziumba jártam, fizika tagozatos osztályba. 1980-ban érettségiztem. Kalocsán és Hódmezővásárhelyen eltöltött 11 hónapos „előfelvételis” sorkatonai szolgálat után 1981–1986 között a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem (ma: Miskolci Egyetem) Állam- és Jogtudományi Intézetében (1983-tól Állam- és Jogtudományi Karán) folytattam tanulmányaimat, és szereztem diplomát. A miskolci jogászképzés induló évfolyamának voltam a tagja. Különleges élmény volt egy addig kizárólag műszaki felsőoktatási (mérnök)képzést folytató intézményben joghallgatónak lenni. Az intézet- (kar-) alapítás heroikus vállalkozását mi hallgatók is átértük, illetve átértéztük. Az évfolyam kohézióját rendkívüli módon megerősítette ez az élmény, sőt hatása mind a mai napig tart. Részt vehettünk egy különleges vállalkozásban, ahol nemcsak tanáraink, hanem az évfolyamunk számára is minden egyes nap, hét, szemeszter az újszerűség erejével hatott. Mintát, intézményt és hagyományt teremtettünk, vagy legalábbis mindezek alapját közösen raktuk le. Ötévente megtartott évfolyam-találkozóinkon igen nagy számban szoktunk megjelenni, és idézzük fel emlékeinket.

Professzoraim és tanáraink sorából hálás szívvel emlékezem vissza az elszánt küzdelmet folytató Kratochwill Ferenc intézetalapítóra és az akkor középkorú generációhoz tartozó további „alapító atyákra”, Gáspárdy Lászlóra, Holló Andrásra, Kalas Tiborra, Lamm Vandára, Novotni Zoltánra, Ruzsoly József, Vörös Imrére és az oktatói-tudományos pályájukat az időben kezdő, ma már a hazai jogtudomány meghatározó alakjaivá váló későbbi kollégákra, így Bíró Györgyre, Burián Lászlóra, Csécsy Györgyre, Farkas Ákosra, Fazekas Juditra, Íjjas József, Kenderes Györgyre, Kovács Péterre, Lévy Miklósr, Miskolci Bodnár Péterre, Stipta Istvánra, Szabó Miklósr, Takács Albertre és Takács Péterre. Közülük sajnálatosan már többen csak az emlékeinkben élnek.

Legelső vizsgaélményem az 1981 karácsonyát megelőző naphoz kötődik, amikor a *Bevezetés az állam- és jogtudományokba* nevű tárgyából szóbeli kollokviumot tettem Szabó Miklósnál az E/I. épület – ha jól emlékszem – első emeletén lévő tanszéki szobájában. Mind a mai napig meghatározó élményként őrzöm magamban az első vizsga hangulatát és a kapott jeles osztályzat nyújtotta eufórikus érzést. Talán már ott eldőlt a későbbi sorsom! Mindenesetre a szakmai érdeklődésem idejekorán az elméleti, történeti stúdiumok irányába orientálódott. Harmad- és negyedéves koromban az Állam- és Jogelméleti Tanszéki Csoport demonstrátora voltam, tevékenységemet Szabó Miklós és Takács Péter koordinálta. A tanszéki csoport további tagjai Samu Mihály és Bányai László voltak. Emellett részt vettem a hallgatók által szervezett felvételi előkészítő bizottság (FEB) munkájában, ahol a karra jelentkezni kívánó középiskolások felvételre való fölkészülését segítettük. Több nyári FEB tábor szervezésében és az ott folyó oktatásban közreműködtem.

A diploma megszerzését követően – 1986. április 1-től – a Jogtörténeti és Jogelméleti Tanszéken mint tanársegéd kezdtem el dolgozni. Az egyetemi karrier lehetőségét

Szabó Miklós, későbbi tanszékvezetőm vetette fel, az esélyt pedig Ruszoly József, a tanszék akkori vezetője teremtette meg számomra. Szakmai pályafutásom során nyújtott segítségükért mindkettőjüknek köszönettel tartozom. 1986-ban egykori évfolyamtársaim közül többek számára megnyílt a lehetőség, hogy valamelyik tanszéken kezdő oktatóként bennmaradjanak. Loss Sándor, Páricsi Viktor, Pethő Sándor, Róth Erika, Szabó Béla, Tatár Irén társaságában nekem is megadatott, hogy tagjai lehettünk egy rendkívül motivált, tehetséges, összességében fiatal tanári karnak. Egy olyan ambiciózus társaságnak, amely egyenrangú partnere kívánt lenni a másik három akkori hazai jogászképző intézményben tevékenykedő kollégáknak. Az új miskolci jogi kar számára létfontosságú volt, hogy mihamarabb egyenjogú intézményként ismertesse el magát a nagy múltú társ jogi karok társaságában, illetve a miskolci mérnökarok eleinte távolságtartó közegében. A siker nem maradt el. Tanáraim, kollégáim, egykori évfolyamtársaim elmúlt évtizedekben befutott szakmai karrierje bizonyíték rá, hogy a miskolci karon olyan tudományos műhely, közösség alakult ki, amely rendkívül inspiráló módon ösztönözte a szakmai előmenetelt. A kar vezetőinek előrelátását dicsérem, hogy hosszú távra gondolkoztak, és fiatal, lehetőleg a karon végzett pályakezdekők számára teremtettek szakmai-tudományos karrierlehetőséget.

Tanszéki tevékenységem a kezdetekben az *Állam- és jogelmélet*, később *Jog- és állambölcsélet*, továbbá a *Bevezetés az állam- és jogtudományokba* című tárgyak oktatásából állt. Alkalmanként részt vettem a *Jogszociológia* és az *Bevezetés a jogösszehasonlításba* című stúdiumok óráinak tartásában. Egyetemi munkám mellett 1987 és 1989 között a Miskolci Városi Bíróság másodállású fogalmazójaként tevékenykedtem. 1989-ben sikeres jogi szakvizsgát tettem.

1990-től kezdve a több alkalommal meghirdetett *A magyar jogbölcséleti gondolkodás története*, illetve *Bevezetés az angolszász jogelméleti gondolkodásba* című speciális kollégiumok előadója voltam. A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Filozófia Tanszék vezetőjének fölkérésére 1999 őszétől – több éven keresztül – a negyedéves filozófushallgatóknak a *Jogfilozófia* című tárgyat oktattam. 1999 szeptemberétől a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara által indított posztgraduális kurzusokban oktattam a *Jogelméleti alapok* című tárgyat.

A miskolci tanszék 1991-től intézetté vált, amelyen belül létrejött Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszéken dolgoztam 1991. július 1-től adjunktusi, 1994. július 1-től docensi beosztásban. 1992-től 1999-ig három cikluson keresztül – Novotni Zoltán és Kalas Tibor dékánása alatt – a jogi kar tanácsának választott oktatói tagja voltam. 1994. május 1-től a Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszéken tanszékvezető-helyettesi, 1995. december 1-től a Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet igazgatóhelyettesi feladatainak ellátásával bíztak meg. 1996. február 1-től féléves időtartamra – Lévy Miklóst helyettesítve – az Állam- és Jogtudományi Kar tudományos és nemzetközi ügyekért felelős dékánhelyettese voltam. 1998. június 1-től 1999. december 31-ig a miskolci jogi kar posztgraduális oktatásért felelős igazgatói teendőkkel bízott meg Kalas Tibor dékán. Feladatom a kari posztgraduális képzések irányítása, illetve új

szakirányú továbbképzési szakok akkreditálásának előkészítése, tanterveinek kidolgozása volt.

1993. június 16-án sikeresen védtem meg *Moór Gyula: Egy XX. századi magyar jogfilozófus pályaképe* című kandidátusi értekezésemet. A Tudományos Minősítő Bizottság 1993. szeptember 27-én tartott ülésén az állam- és jogtudomány kandidátusává nyilvánított. Értekezésem önálló monográfiaként ugyanezen címmel 1994-ben az Osiris–Századvég Könyvkiadónál jelent meg. 2000. január 26-án sikeresen eleget tettem a habilitációs eljárás követelményeinek, és a szakértői bizottság javaslatára a Miskolci Egyetem Társadalomtudományi Habilitációs Bizottsága egyhangúlag – 2000. február 27-én keltezett oklevelében – a dr. habil. cím odaítéléséről döntött.

2000. január 1-től 2004. június 30-ig – Lévay Miklós dékán felkérésére, Róth Erika és Miskolci Bodnár Péter mellett – a kar tanulmányi, majd fejlesztési ügyekért felelős dékánhelyetteseként tevékenykedtem. Ennek során elkészítettem a jogász szak kreditalapú mintatantervét, illetve kreditallokációját, valamint részt vettem a jogi és igazgatási képzési terület képesítési követelményeit a kreditrendszerű képzéshez igazító kormányrendelet előkészítő szakmai bizottságában, majd a jogász szak képesítési követelményeit felülvizsgáló bizottság munkájában. Egyetemi pályafutásom legkiemelkedőbb eseményét alma materemnek köszönhetem. 2000. július 1-től Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke a Miskolci Egyetemre egyetemi tanárnak nevezett ki.

Időközben megsokasodtak a szakmai tisztségeim, megbízatásaim. 1997-től a Magyar Tudományos Akadémia Köztestületének vagyok a tagja. 2005-től 2011-ig – két cikluson keresztül – az Országos Kredittanács tagjaként, 2005-től 2009-ig az OTKA Állam- és Jogtudomány – Politikatudomány szakmai zsűri tagjaként tevékenykedtem. Ugyancsak 2005-től a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága Állam- és Jogtudományi Szakbizottságának lettem a tagja. 2015 és 2018 között a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap (OTKA) Társadalom- és Bölcsészettudományi Kollégiumának, illetve 2014-től immár második ciklusban az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának vagyok a választott tagja. 2019-től a Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanács Ügyrendi Bizottsága tagjaként tevékenykedem.

1998 és 2006 között a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Doktori Iskolájának tevékenységében mint belső tag (törzstag) vettem részt. *A Hagyomány és megújulás a jog elméleti megalapozásában* című doktori alprogram keretében meghirdetett, *A jogbölcséleti gondolkodás* című részprogram vezetőjeként tevékenykedtem. 1999 és 2005 között a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Filozófia Tanszéke doktori programjában a doktori iskola külső tagjaként működtem közre.

A miskolci jogi kari feladataim közül érdemes még kiemelni, hogy 1996-tól 2007-ig a *Miskolci Egyetemi Közlemények* szerkesztőbizottságának jogi kari képviselője voltam, és a közlemények Állam- és Jogtudományi Kari Szerkesztőbizottsága elnökeként a *Publicationes Universitatis Miskolciensis: Sectio Juridica et Politica* felelős szerkesztőjeként tevékenykedtem. 2006-tól a *Miskolci Jogi Szemle* szerkesztőbizottsága

tanácsadó testületébe választottak be. Emellett több hazai és külföldi tudományos folyóirat szerkesztőbizottságának, illetve szerkesztőbizottsága tanácsadó testületének vagyok a tagja. 1995 és 2007 között a miskolci Bíbor Kiadó és a Miskolci Egyetem Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék *Prudentia Iuris* könyvsorozatának sorozatszerkesztője voltam. 1998 és 2007 között a jogi kar képviselőjeként a Miskolci Egyetem Oktatásának Fejlesztéséért Alapítvány Kuratóriumának voltam a tagja.

Az 1990-es évek közepétől számos alkalommal vettem részt bírálóbizottsági tagként, elnökként, illetve opponensként a Tudományos Minősítő Bizottság megbízásából kandidátusi, később – a tudományos fokozatszerzés átalakulásával – PhD doktori eljárásokban. Rendszeresen közreműködöm habilitációs eljárásokban, bírálóbizottsági elnökként, tagként, illetve szakmai bírálóként. Több ízben tagja voltam az MTA doktora cím megszerzésére irányuló nyilvános védés bírálóbizottságának. A Magyar Akkreditációs Bizottság több alkalommal felkért egyetemi tanári, posztdoktori pályázatok véleményezésére, illetve szakindítási, doktori iskolai akkreditációs kérelmek szakértői elbírálására. A Magyar Tudományos Akadémia felkérésére részt vettem az MTA Lendület F fiatal Kutatói Program pályázatainak szakmai értékelésében.

Számos alkalommal sikerrel szerepeltem hazai és nemzetközi kutatási és ösztöndíj-pályázatokon. 1990 és 1991 között az MTA–Soros Alapítvány ösztöndíjasa voltam. 1991 és 1999 között három OTKA, 1992 és 1995 között két *Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kutatásért* kutatási projekt témavezetőjeként tevékenykedtem. 1993 és 1996 között közreműködőként részt vettem a Zlinszky János – akkori intézetigazgatóm – koordinálta TEMPUS projektben, illetve 1997 és 1999 között tagja voltam a Varga Csaba által vezetett nemzetközi TEMPUS kutatási csoportnak. 1998 és 2001, valamint 2003 és 2006 között két ízben Bolyai János Kutatói Ösztöndíjban részesültem. 2006 és 2007, majd 2008 és 2009 között két alkalommal a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány, 2007 és 2008 között a Nemzeti Kulturális Alap által támogatott kutatási program témavezetője voltam. 2007 és 2010 között közreműködő kutatója voltam a *Der wissenschaftliche Nachlaß von Felix Somló* DFG-Projektnek. 2013-ban egy évre elnyertem a Nemzeti Kiválósági Program Szentágothai János Tapasztalt Kutatói Ösztöndíját. 2017 és 2018 között *A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés* című kiemelt KÖFOP projekt keretében működő debreceni Államtudományi Kutatóműhely kutatójaként tevékenykedtem. Jelenleg a 2017-től 2022-ig tartó *Tehetőségből fiatal kutató – A kutatói életpályát támogató tevékenységek a felsőoktatásban* című EFOP projekt debreceni jogi kari szakmai megvalósítója vagyok.

2016. február 8-án került sor az MTA doktora cím elnyerésére benyújtott *Kísérlet az „új magyar jogfilozófia” megteremtésére a 20. század első felében* című disszertációm nyilvános vitájára. Doktori értekezésem önálló monográfiaként ugyanezen címmel 2014-ben a Gondolat Kiadó gondozásában jelent meg. A Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanácsa 2016. március 18-án tartott ülésén ítélte meg számomra az MTA doktora tudományos címet.

1996. szeptember 1-től a Kossuth Lajos Tudományegyetem (jelenleg: Debreceni Egyetem) Jog- és Államtudományi Intézete (jelenleg: Állam- és Jogtudományi Kar)

Jogtörténeti és Jobbölcséleti (jelenleg: Jobbölcséleti és Jogszociológiai) Tanszékének részfoglalkozású egyetemi docenseként, majd 2002. július 1-től egyetemi tanáraként vettem részt a debreceni jogászképzés újjászervezésében. Tevékenységem az elméleti tárgyak oktatására, koordinálására, illetve az oktatói utánpótlás kinevelésére, kutatási tevékenységük segítésére terjedt ki. 2004-től a Jobbölcséleti és Jogszociológiai Tanszékot vezetem. 2005-től a Debreceni Egyetem teljes munkaidőben foglalkoztatott egyetemi tanáraként dolgozom. 2009-től 2016-ig, két cikluson át a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar dékánjaként tevékenykedtem. 2006-tól a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola alapító törzstagja, 2017-től vezetője vagyok.

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán az oktatói jogviszonyom – mely 2007-től további jogviszonyú foglalkoztatás volt – 2010. június 30-án szűnt meg. Ugyanakkor kapcsolatom egykori alma materemmel és első – 24 évig tartó – munkahelyemmel máig nem szakadt meg. Rendszeresen részt veszek elnökként a jog- és állambölcsélet záróvizsgáztatásban, illetve alkalmanként a doktori komplex vizsgabizottságok munkájában. 2013-tól immár harmadik ciklusban az egyetem rektorának felkérésére a Miskolci Egyetem Habilitációs Bizottságának, illetve Doktori Tanácsának (külső) tagja vagyok. Megtisztelő számomra, hogy e kötelékek a Miskolci Egyetemhez és jogi karához kötnek.

Szakmai kitüntetéseim közül említésre érdemes, hogy a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Tanácsa 2004-ben Pro Facultate Iurisprudentiae, illetve 2016-ban a Debreceni Egyetem Szenátusa Pro Universitate – A Debreceni Egyetem Díja kitüntetésben részesített. Szakmai munkám elismeréseként 2017-ben Moór Gyula-díjat kaptam.

Tudományos érdeklődésem elsősorban elmélettörténeti irányultságú. Kutatásaimban kiemelt szerepet tölt be a magyar jog- és állambölcséleti gondolkodás történetének, valamint egyes angolszász jogelméleti törekvések múltjának és jelenének a vizsgálata.

SZABÓ BÉLA

Munkásszülők gyermekeként 1962. június 2-án születtem Miskolcon, Diósgyőrben. Édesapám egy bodrogközi nyolcgyermekes parasztcsalád negyedik fiaként hat osztályt végezve szerzett autószerelői képesítést, és évtizedeken keresztül a Lenin Kohászati Művekben dolgozott. Édesanyám a Tisza-mellékéről Miskolcra költözött családból származott és lett gyors- és gépíró a Diósgyőri Gépgyárban. Az előbb a Kilián-lakótelepen, a Békeszállón, majd a bulgárföldi lakótelepen élő családunk 1968-ban született húgommal vált teljessé. Az általános iskolát két intézményben végeztem: előbb a 30-as számú újgyőri, majd a 39-es számú bulgárföldi általános iskolában. Gimnáziumi tanulmányaimat 1976-ban a miskolci Földes Ferenc Gimnáziumban kezdtem meg biológia tagozaton. Az iskola akkoriban az ország egyik legjobb gimnáziuma volt, és szerencsémre kiváló tanárim voltak. A biológia tagozatra járók privilégiuma volt az intenzív latin tanulás, dr. Koszorús István tanár úr vezetésével. Több latinversenyen is részt vehettem. Emellett elsősorban a történelem és az irodalom érdekelt, Barna István és Pápai Sándor tanár urak voltak nagy hatással rám. A középiskolában atletizáltam, gátfutócsapatunkkal az 1978-as országos középiskolai kupán negyedik helyezést értünk el. Egy évig a Diáksportkör elnöki tisztét is betöltöttem.

Mivel kitűnővel letett érettségim évében (1980) az egész országban egyetlen történelem–latin szakos tanári felvételi helyet hirdettek meg, tanárim tanácsára a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára adtam be jelentkezésemet. Az akkoriban elérhető 20 pontból 19 pontot értem el, de ennek ellenére sem vettek fel Szegedre, ugyanakkor azt tanácsolták, hogy adjak be fellebbezést, mivel a következő tanévben induló miskolci jogászképzésre ilyen pontszámmal bizonyosan felvesznek. A fellebbezés sikeres volt, 1980 szeptemberében bevonulhattam 11 hónapos „előfelvételis” katonai szolgálatomra, melyet rövid hódmezővásárhelyi tartózkodás után Kiskunfélegyházán töltöttem le. Több későbbi évfolyamtársammal itt ismerkedtem meg, s ez jelentősen hozzájárult az évfolyam máig tartó összetartásához.

A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Jogtudományi Intézete 1981 szeptemberében kezdte meg oktatómunkáját Kratochwill Ferenc igazgató irányításával, 120 fős, 6 „tankörre” osztott évfolyamunk számára. A tanszékek kiépítése, az oktatók megnyerése fokozatosan történt: előbb a történeti és elméleti tárgyak, a statisztika oktatóit ismerhettük meg, majd – ahogy előrébb léptünk – a többi tanszék, intézet is kialakításra került. Spártai körülmények között, az E/I. kollégium első emeletén a tanszékekkel, a felsőbb szinteken kollégista évfolyamtársaim szobáival, családias légkörben teltek az első évek. Ez a családiasság nem nélkülözte a kölcsönös tiszteletet, az odafigyelést, a „pionírok” összetartozás-érzését. A később nagy tekintélyű professzorokká vált vezető oktatókból és az ő – más egyetemeken korábban végzett – kiváló tanítványaikból (akik a elsősorban a gyakorlati életből jöttek) állt össze az a tanári gárda, amely a '90 évektől egyre meghatározóbbá vált a magyar jogászképzésben és jogtudományban. A viszonylag nagy fluktuáció ellenére a '80-as évek elején kezdő oktatók a 2000-es évek kezdetére – bizonyosan mondhatom – a legjobb hazai jogi karrá tették az intézetből 1984-ben karrá vált intézményt.

A történelem és a latin nyelv iránti vonzalmam szinte predestinált arra, hogy különös figyelmet szenteljek a római jog és jogtörténet tanulásának. A szentori hangú és hallgatóit hihetetlen mértékben lelkesíteni kész Kállay István többünket rögtön szárnyai alá vett, Gaius *Institúcióinak* fordítását bízta ránk. Az első év második félévében elvitt Szegedre a jogásznapokra, és bedobott a mély vízbe azzal, hogy nevezett az akkori négy intézmény hallgatói között rendezett, nagy érdeklődéssel kísért római jogi tanulmányi versenyre, ahol a mások mellett Benedek Ferencből és Pólay Elemérből álló „vizsgabizottság” előtt kellett számot adnom szerény tudásomról. Az ott váratlanul elért harmadik helyezésem volt talán az első „siker”, amellyel a miskolciak jelentkeztek a többi jogi kar között. Kállay István beszélt nekünk először az erdélyi szászok és a római jog szoros kapcsolatáról is, amely aztán évfolyam- és szakdolgozati témámmá is lett.

A későbbi életemet meghatározó találkozásra másodéves koromban került sor: 1982-ben az intézet vezetése Zlinszky Jánost hívta meg a római jog előadására. A Kállay István által elhelyezett csíra az ő tanári, majd baráti vezetésével kezdett növekedni. Nála jelentkeztem másodévesként, és ajánlkoztam, hogy segítenék neki a tárgy körülötti teendőikben. Mikor az antikvitás varázsától és a római jogtól kissé már megfertőzve másodévesként bekopogtam a szobája ajtaján, hogy esetleg feladatokat kérjek tőle, a hívó szóra belépve a tanár urat térdepelve találtam, egy nagy halom papír felett: kandidátusi dolgozatának oldalait szortírozta éppen. Az ebben való segítség lett az első „tudományos” feladatom. Került aztán idővel más és más, komolyabb és érdekesebb feladat is, a kép azonban mindig megmaradt bennem. Máig a tudomány iránti alázatot jelképezi számomra, ha erre gondolok.

A tanár úr bátortalan jelentkezésemet, hogy én esetleg felsőévesként is szeretnék a római joggal foglalkozni, örömmel fogadta. Demonstrátorként hamarosan oktatási feladatokat kaptam, szabadidőmben bejártam az előadásaira, és részt vettem szinte minden általa kínált foglalkozáson. Lassanként, egyre komolyabb feladatokat adva, a kezdő hibáit elnézve és javítva vezetett be az oktatás és a kutatás alapelemeibe. Évfolyamdolgozataimat nála írtam, tőle tanultam meg, lestem el azokat a fogásokat, melyek egy tudományos munka megírásához elengedhetetlenül szükségesek. Ezen a téren meghagyta a magam szabadságát, hagyta hadd jöjjenek rá magam dolgokra, mert amit maga tapasztalhat meg az ember, azt jobban meg is tanulja. De mindig számíthattam segítségére. Az ő vezetésével írtam meg tudományos diákköri dolgozatomat az erdélyi szászok római kötelmi jogáról, amellyel az 1986-os szegedi OT-DK-n második helyezést nyertem. Opponensem Szájer József volt.

Egyetemi tanulmányaim alatt tagja voltam a társadalmi munkában nagy lelkesedéssel működő Felvételi Előkészítő Bizottságnak. Első teljes órási „próbaelőadásomat” nagy izgulás közepette diáktársaim előtt tartottam meg. Utóbb – Rudi Zoltán korábbi elnök átjelentkezése után – a FEB elnöki tisztét töltöttem be éveken át. Szívesen emlékszem vissza a kazincbarcikai táborozásokra, ahol sok tehetséges későbbi hallgatóval dolgozhattunk.

Tanulmányaim végén, a Zlinszky János segítségével megírt és megvédett szakdolgozattal a hátam mögött megtiszteltetésnek vettem a tanszékére felajánlott

tanársegédi állást (1986. április 1-től). Az első jogászévfolyam hallgatói közül ekkor többen is az oktatói pálya mellett döntöttünk, néhányan az akkori kezdők közül már hosszabb ideje professzorok (Róth Erika, Szabadfalvi József). Az akkori kezdő tanársegédek kinevezésével indult meg az a folyamat, ami jórészt mindmáig tart: a miskolci jogi kar recipiensből donorrá vált, Miskolc jórészt már nem csábított oktatókat, hanem az ott végzetteket bocsátotta szinte valamennyi hazai jogi kar rendelkezésére.

Legelső tanári feladatom – Orosz Gábor tanár úrral – az őszi almaszüret leveleznylése volt a Nyírségben, amit épp bórrel megúsztunk. Folytattam a római jogi szemináriumok vezetését, segítettem a német nyelvű – utóbb Franz Wieacker nevét felvett – jogtörténeti szeminárium szervezésében a bécsi, a salzburgi és a trieri társ-tanszékek közreműködésével.

De azt kell mondanom, hogy fentiek ellenére Zlinszky János nem dobott be rögtön a mély vízbe a tanszéken, hiszen annak ellenére, hogy valóban segíteni akartam a munkáját, professzorom további éveket adott a felkészülésre. Mellette végezhettem jogtanácsosi gyakorlatomat a szakszervezeti jogsegélyszolgálatban helyettesítve (1986–1988 megszakítással). Nyelvtanfolyamokra küldött. Zlinszky János tanácsára a szokottnál korábban, 1987-ben letöltöttem a katonai szolgálatomból hátralévő hét hónapot Abasáron és Gyöngyösön. Ez azért volt célszerű, hogy az ne legyen akadálya a későbbi külföldi ösztöndíjaknak. Ugyanis katonaidőm alatt Zlinszky – bizonyosan példátlan módon – előkészített számomra egy DAAD-ösztöndíjat, és lehetővé tette, hogy leszerelvén meggyőzhessem kutatói alkalmasságomról a majna-frankfurti Max Planck Intézet vezetését.

Segítségének köszönhetően az 1988/89-es tanévre elnyertem egy DAAD-ösztöndíjat a világhírű Max-Planck-Institut für Europäische Rechtsgeschichtebe, Majna-Frankfurtba, hogy a kora újkorban külföldi egyetemeken jogot hallgató magyarországi és erdélyi vándordíjak adatait összegyűjtsem, és ezzel esetleg igazolhatóvá váljon, hogy hazánk ezeken a külföldön tanult jogászokon keresztül a 16–18. században is szorosan kapcsolódott az európai jogi kultúrához. A kutatómunka megkezdése előtt kéthónapos nyelvtanfolyamon javíthattam német nyelvi ismereteimet a Goethe-Institutban Freiburg am Breisgauban.

Frankfurtban végül is két évet tölthettem: az első DAAD-ösztöndíjat a Max-Planck-Gesellschaft egy évvel megtoldotta, így csak 1990 szeptemberében tértem vissza Miskolcra. Odaérkezésemkor, 1988 őszén indult a majna-frankfurti Johann-Wolfgang-Universität és a Max-Planck-Institut égisze alatt egy sajátos kezdeményezés, amely a németországi jogtörténeti doktori képzést kívánta némileg centralizálni és segíteni. Az ekkor létrehozott és azóta is – bár megváltozott névvel és támogatókkal – működő *Graduiertenkolleg für ältere und neuere Rechtsgeschichte* első évfolyamának foglalkozásait két éven keresztül látogathattam teljes jogú tagként. Tanárain a következő professzorok voltak: Hans-Peter Benöhr, Bernhard Diestelkamp, Gerhard Dilcher, Dieter Simon, Michael Stolleis, valamennyien a német jogtörténet meghatározó alakjai. Felejthetetlen élmény, hogy személyes ismeretséget köthettem a frankfurti évek alatt a német jogtörténet-tudomány két ikonikus

alakjával, Helmut Coinggal (akinek a házát több nyári hónapban keresztül őrizhettem könyvtárhasználati joggal) és Franz Wieackerrel. Meghatározó impulzusokat kaptam Heinz Mohnhaupttól és Filippo Rainieritől. Mindezekben jelentős szerepet játszott Zlinszky János, aki bemutatott és bevezetett a majna-frankfurti intézetbe, személyes kapcsolatait ajánlotta fel segítségül, s két éven keresztül nélkülözte segítségemet, sőt tartotta bennem a lelket a honvágyas nehéz napokban.

1990-ben visszatérve – immár egyetemi adjunktusként – Zlinszky egyre közelebb engedett ugyan az oktatáshoz, elleshettem tőle a vizsgáztatás fortélyait, de minde mellett lehetővé tette azt is, hogy befejezzem kandidátusi dolgozatomat. Tanszéki feladataim közé tartozott a római jogi szemináriumok, valamint e tárgy repetitóriumának vezetése. Az 1990/91-es tanév második félévétől fakultatív tárgyat oktattam *A római jog története Magyarországon* címmel, és római jogi felkészítőt is tartottam a gyakorlatokat vezető joghallgatók számára (római jogi szeminárium). Ezen időszak legfontosabb tanszéki eseménye az volt, hogy 1991 őszén tanszékünk rendezhette meg a *Société Internationale „Fernand de Visscher” pour l’Histoire des Droits de l’Antiquité* kongresszusát, mely több száz résztvevőjének teljes megalégedésére, nagy visszhangot kiváltva zajlott le, és Zlinszky János tanári pályafutásának egyik csúcspontját jelentette.

Erre az időszakra tehető, hogy a római jog és a jogtörténeti és elméleti tárgyak oktatása is kiteljesedett. Előbb a miskolci kar tantervében sikerült egyre nagyobb szerepet biztosítani a jogtörténeti tárgyak intenzív tanulmányozásának. A hallgatói létszámok emelkedésével, az előadások óraszámának előbb kötelező három, majd négy órára növekedésével, a gyakorlatok megfelezett tanulóköröknek való oktatásával járó személyes többletterheket nem nézve Zlinszky János folyton a történeti alapozó tárgyak jelentősége mellett foglalt állást a kar közvéleménye előtt. Hatása országos volt, hiszen miskolci dékánhelyettesként jelentős szerepet vitt azon reformtantervnek az elfogadásában, amelynek köszönhetően az ország valamennyi jogi karán mérhetően jelentősebbé vált a jogtörténeti és jogelméleti diszciplínák oktatása. Ezen munkában tőlem telhetően igyekeztem segíteni mesteremet, de ő továbbra is a felkészülésemet tartotta elsődlegesnek.

Kandidátusi dolgozatom elkészítését szolgálta, hogy 1992 januárja és áprilisa között háromhónapos ösztöndíjat szereztem az ÖAD „Aktion Österreich-Ungarn” programja jóvoltából, melyet a Bécsi Egyetem levéltárában az egyetem és Magyarország kora újkori kapcsolatainak propopográfiai feltárására használtam fel.

Kandidátusi dolgozatomat végül 1993. július 5-én védtem meg sikeresen *Magyarországi jogi stúdiiumai külföldi egyetemeken (1520–1800)* címmel. A sikeres védelem alapján a Tudományos Minősítő Bizottság 1993. szeptember 29-i hatállyal odaítélte számomra az „állam- és jogtudomány kandidátusa” címet.

1994. július 1-jétől egyetemi docensként a Miskolci Egyetem immár Jogtörténeti és Jogelméleti Intézete Római Jogi Tanszékének vezetője lettem, Zlinszky János utódként, aki alkotmánybírói leterheltsége miatt átadta nekem a feladatot. Professzorom ekkoriban kapcsolódott be a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara megszervezésének előmunkálataiba is, melynek utóbb alapító

dékánja lett. Ezen feladatok ellenére – a korábbi évtizedhez hasonlóan – sok tekintetben továbbra is tehermentesített oktatói és vezetői feladataim alól. Miután 1993. augusztus–szeptemberében Firenzében intenzív olasz nyelvtanfolyamon vettem részt, 1994. február 1. és május 31. között tanulhattam az Università degli Studi di Roma La Sapienza által szervezett *Perfezionamento di Diritto Romano* elnevezésű, több évtizedes múltra visszatekintő római jogi továbbképzésen. Tanárain Luigi Capogrossi-Colognesi, Pierangelo Catalano, Feliciano Serrao, Mario Talamanca és Salvatore Tondo voltak. Ezzel elmondhatom, hogy az Európában működő két legtekintélyesebb jogtörténeti kurzusnak a hallgatója lehettem. 1994 augusztusában a padovai egyetemen, 1995 augusztusa és szeptembere között ismét a frankfurti Max-Planck-Institutban volt lehetőségem kutatni.

Ekkoriban szinte teljes egészében átvettem a római jogi előadások tartását, korábbi fakultatív tárgyam mellett speciális kollégiumként előadtam *Római közjog*, *Római büntetőjog* elnevezésű tárgyakat, német nyelven vezettem az ME karán 1987-ben alakult s korábban Dr. Zlinszky János vezetése alatt működő *Franz Wieacker Deutschsprachiges Seminar für Rechtsgeschichte* foglalkozásait. Ezen szeminárium keretében többször vezettem hallgatói csoportokat külföldi tanulmányutakra (Linz, Trier, Münster), illetve vettem részt német és osztrák hallgatói csoportok hazai fogadásában és közös szemináriumok szervezésében. Partnereink Georg Klingenberg, Hans Wieling és Reiner Schulze professzorok voltak. Ebben az időszakban a Jogtörténeti és Jogelméleti Intézetben belül kiváló hangulatú munkakapcsolat alakulhatott ki a kollégák között, amit elsősorban a Szabó Miklós által indukált közös jegyzetek és tanulmánykötetek, valamint a Stipta István által iniciált közös kutatási projektek fémjeltek. Ekkor indult be a doktori képzés is, melynek keretében részt vettem *Az európai közös jog történeti, társadalmi gyökerei* tantárgy oktatásában, szakszemináriumokat vezettem a nappali tagozatos doktorjelöltek részére. Témavezetői munkám eredményeként – „nem akadályozó közrehatásom” révén – utóbb néhány fiatal kollégáink PhD-fokozatot szerzett: Gedeon Magdolna (2003), Sály Pál (2003), Szathmáry Béla (2005), Babják Ildikó (2006), Bajánházy István (2008), Újvári Emese (2014). 1998 és 2005 között a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolának voltam belső – mai elnevezéssel – törzstagja, illetve 1993 és 1996 között a Miskolci Egyetem jogi kara tanácsának, 1996 és 1999 között a Miskolci Egyetem Tanácsának választott tagja.

1998 folyamán kandidátusi fokozatomat a Miskolci Egyetem Doktori Tanácsa 1998. január 22-én PhD-fokozattá minősítette, majd 2000-ben, miután sikeresen elget tettem a habilitációs eljárás követelményeinek, a szakértői bizottság javaslatára a ME Társadalomtudományi Habilitációs Bizottsága 2000. február 29-én habilitált doktornak nyilvánított. Ekkor kiírásra került egy egyetemi tanári álláshely a Római Jogi Tanszékre. Sikeres pályázatom alapján 2000. június 20-án Göncz Árpád köztársasági elnök 2000. július 1. hatállyal rendeletési hely megjelölése nélkül egyetemi tanárrá nevezett ki. Feladataimat a Miskolci Egyetem Római Jogi Tanszékén láttam el.

Jelentős fordulatát jelentette személyes sorsomnak az a korábbi, 1995. végi felkérés, melynek értelmében Szegedre visszaköltözött korábbi professzorom, tanszékvezetőm és intézetigazgatóm, Ruszoly József azt kínálta fel, hogy vegyek részt az tetszhalott állapotából feltámasztandó és feltámasztható debreceni jogászképzés újjászervezésében. Engedve kérésének 1996. szeptember 1-jétől további jogviszonyú egyetemi docensként római jogot oktattam a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Intézetében. Emellett a fenn felsorolt fakultatív tárgyakat is meghirdettem Debrecenben is. Gedeon Magdolna kolléganőmmel társvezetője voltam a *Max Kaser Deutschsprachiges Seminar für Römisches Recht* foglalkozásainak, melyek keretében a linzi Johannes-Kepler-Universität Római Jogi Tanszékével működünk szorosan együtt.

1996. szeptember 1-től egyúttal betöltöttem a Jog- és Államtudományi Intézet oktatási igazgatóhelyettesi tisztét is. A Debreceni Egyetem megalakulását követően igazgatóhelyettesi tisztségemnél fogva tagja lettem több egyetemi bizottságnak.

A 2000. év első felében Ruszoly József professzor, addigi intézetigazgató visszatért szegedi tanszékére, így intézetigazgatói és tanszékvezetői tiszte is vakáns lett. Dr. Fésüs László akkori rektor felkérésére megpályáztam a DE JÁTI igazgatói tisztségét, amely pályázatot 2000. június 5-én az Intézeti Tanács két tartózkodás mellett elfogadott, s ennek alapján a rektor megbízott az intézetigazgatói teendők ellátásával. Emellett 2000. július 1-jétől elláttam a Jogtörténeti és Jogelméleti Tanszék tanszékvezetői feladatait is. Ezen feladatkörök megkívánták, hogy 2000. szeptember 1-jétől áthelyezéssel egyetemi docensként főállásban dolgozzam a Debreceni Egyetem Jog- és Államtudományi Intézetében. Újabb egyetemi tanári pályázatom alapján 2001. július 31-én Mádl Ferenc köztársasági elnök 2001. augusztus 1. napjával immár a Debreceni Egyetem egyetemi tanárává nevezett ki.

2003 szeptemberétől a DE Jog- és Államtudományi Intézetét a miniszter Állam- és Jogtudományi Karrá emelte. Ennek dékáni tisztét kétszer pályáztam meg sikeresen, és kétszer három éves cikluson keresztül, 2009. június 30-ig töltöttem be. Ezen kilencéves vezetői tevékenységem szerény mértékben hozzájárult a debreceni jogászképzés alapjainak lerakásához és a kar oktatási és tudományos tevékenységének megerősödéséhez. Az első időkben jelentős mértékben támaszkodhattunk a miskolci jogi kar segítségére, amely egyrészt több vezető oktatónk anyaintézménye volt, másrészt – a két rektor közötti megállapodás alapján – jelentős segítséget nyújtott frissen végzett hallgatóink doktori képzésében és ezzel a fiatal debreceni oktatók első nemzedékének tudományos pályán való elindításában. Különösen Lévay Miklós és Sipta István professzorokat illeti hála e tekintetben.

Debreceni vezetői tisztemnél fogva 2005 és 2008 között tagja voltam a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Bizottságának, illetve 2000 és 2006 között a Magyar Akkreditációs Bizottság Jog- és Politikatudományi Bizottságának.

Munkajogi kapcsolatam a Miskolci Egyetemmel 2000 közepétől további jogviszonyú egyetemi tanárra változott, ugyanakkor megtartottam tanszékemet és feladataimat. 2004-ben azonban már nem nyújtottam be ott tanszékvezetői pályázatot,

utódom Péter Orsolya lett. További jogviszonyú egyetemi tanári státuszom a kar kezdeményezésére 2005 nyarán közös megegyezéssel szűnt meg. Ezután még három tanítványom szerzett PhD-fokozatot a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában. Névleg mindmáig ezen iskola oktatója, 2013 óta pedig a Tudományági Doktori Iskola Tanácsának teljes jogú külső tagja vagyok.

2005 után teljes figyelmemet a Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Kara vezetésének és az ottani oktatói munkának szenteltem. Dékáni megbízatásom letelte után egy évvel megválasztottak a Debreceni Egyetem Tudományegyetemi Karok külkapcsolati és stratégiai elnökhelyettesének. Ezen tisztemet, majd az általános elnökhelyettesi feladatokat egyszeri újjáválasztással a Tudományegyetemi Karok szervezeti egységének megszűnéséig, 2014. december 31-ig láttam el. 2000 és 2016 között folyamatosan választott tagja voltam a Debreceni Egyetem Szenátusának, 2017-ig az egyetem Promóciós Bizottságának, melynek 2014 után elnökhelyettese is lehettem.

A Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola alapító tőrzstagjaként megszakításokkal voltam ezen iskola vezetője, 2017 óta programvezetője. 2013 óta megszakítás nélkül tagja vagyok a DE Egyetemi Doktori és Habilitációs Tanácsának. 2010 óta ugyancsak folyamatosan tagja vagyok a Debreceni Egyetem Társadalomtudományi Doktori Tanácsának, amelynek 2018 óta elnöki tisztét is betöltöttem. Szintén 2010 óta vagyok tagja a Debreceni Egyetem Társadalomtudományok Tudományterületi Habilitációs Bizottságának, amelynek elnöke voltam 2014 és 2018 között. 2013 óta teljes jogú külső tagja vagyok a Miskolci Egyetem Tudományági Doktori Iskola tanácsának, valamint a Szegedi Tudományegyetem Társadalomtudományi Doktori Tanácsának. Időközben (2013–2016) teljes jogú külső tagja lehettem a Szegedi Tudományegyetem Társadalomtudományi Habilitációs Bizottságának.

Kandidátusi fokozatom megszerzése óta több felkérést kaptam a Tudományos Minősítő Bizottságtól, hogy bírálóbizottsági tagként vegyek részt tudományos minősítési (kandidátusi, akadémiai doktori) eljárásokban. Tucatnyi PhD- és habilitációs eljárásban voltam bizottsági elnök, tag és bíráló. A Magyar Akkreditációs Bizottság szakértőként vette igénybe szolgálataimat egyetemi tanári pályázatok bírálatában és doktori iskolák akkreditációs procedúráiban.

2000 és 2008 között szerkesztője voltam a *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis* folyóiratnak, és 2009 óta vagyok gondozója a *Profectus in litteris* évente megjelenő doktoranduszi konferenciakötetnek. 2010-ben Fésüs László, a Debreceni Egyetem akkori rektora felkért a *Gerundium – Egyetemtörténeti Folyóirat* főszerkesztőjének, mely feladatot társszerkesztőként mindmáig ellátom. Emellett 2006 és 2019 között társszerkesztője voltam a *Jogelméleti Szemle* internetes periodikának. 2016-tól szerkesztője lettem a *Jogtörténeti Szemle* folyóiratnak.

Tagja vagyok a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének, Miskolci és Debreceni Területi Bizottságának. 2005–2006-ban alelnöke, majd 2011-ig elnöke voltam a Magyar Tudományos Akadémia Jogtörténeti Albizottságának, 2016 és 2019 között pedig elnöke az MTA Római Jogi és Európai Magánjogi Albizottságának.

Az elmúlt harminc évben több hazai kutatási projektben voltam közreműködő és témavezető. Ezek közül a jelentősebbek: két OTKA-kutatás vezetése (1994–1997: *Az európai 'ius commune' és a hazai jog irodalmának elterjedtsége a 16–18. századi Magyarországon*; 2003–2007: *A Zipser Willkür (Szepesi jog) 13 kéziratának összehasonlító elemzése és fordítása*); Bolyai János kutatói ösztöndíj (1998–2001: *A magyar jogi kultúra története az újkorban, különös tekintettel az idegen hatásokra*); oktatási-kutatási programok (1996–1998, Soros-alapítványi támogatás: *Európai közös jog történeti gyökerei* oktatási-kutatási program; 2006–2007, ÖAD-MÖB projekt: *Räume und Medien im Bildungswesen der Elite in der frühneuzeitlichen Habsburger Monarchie*); nemzetközi kutatási közreműködések (1995–1996 MPI/Frankfurt *Policey im Europa der frühen Neuzeit*; 1997–1998 MPI/Frankfurt *Recht im Sozialismus. Analysen zur Normdurchsetzung in osteuropäischen Nachkriegsgesellschaften*; 2002–2003, DAAD-MÖB kutatás: *Juristischer Wissenstransfer zwischen Deutschland und Ungarn*).

Szakmai kitüntetéseim közül megemlíthető, hogy 1988-ban az oktatási miniszter, 1992-ben a Miskolci Egyetem rektorának dicséretében részesültem. 1998-ban a tudomány napja alkalmából kiemelkedő tudományos eredményeimért az MTA Miskolci Akadémiai Bizottságától tudományos díjat kaptam. 2004-ben Magyar Felsőoktatásért Emlékplakettel tüntettek ki. 2005-ben a Miskolci Egyetem jogi karának *Pro Facultate Iurisprudentiae* díjában részesültem. Ugyanebben az évben az Ukrán Művelődési és Tudományos Miniszter Elismerő Oklevelét kaptam meg, amelyet 2006-ban a Debreceni Egyetemért Emlékérem és 2009-ben Tudományegyetemi Karokért Emlékérem követett. 2010-ben a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Díszérmét kaptam meg, majd 2015-ben a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje kitüntetésben részesültem.

Kutatási területeimként az alábbiakat jelölhetem meg: az erdélyi és szepesi szászok jogtörténete; a *ius commune* Magyarországon (peregrináció, könyvtártörténet); A jogi oktatás története Magyarországon; a Debreceni Egyetem jogi karának története; jogi kultúrtörténet; sportjogtörténet.

SZABÓ MIKLÓS

1951. január 11-én születtem Debrecenben. Édesapám tisztviselőként, ügyvédként, majd jogtanácsosként, édesanyám kisiparosként, majd szakoktatóként dolgozott. Általános iskolába Miskolcon, majd Debrecenben jártam. Ugyanitt jártam középiskolába, és érettségiztem 1969-ben a Tóth Árpád Gimnáziumban. Az egyetemi előfelvételiként teljesített katonai szolgálatot követően egyetemi tanulmányokat 1970–1975 között folytattam az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának nappali tagozatán. Oklevelet (XLIX/172/1975) 1975. március 29-én szereztem, *cum laude* minősítéssel. Mindvégig a Budaörsi úti kollégiumban laktam, amely a meghatározó közösséget jelentette számomra ezen évek alatt. Egyetemi tanulmányaim során támadt fel érdeklődésem a jogelmélet és a jogszociológia kérdései iránt. Tudományos törekvéseimnek a Jogelméleti TDK, közéleti aktivitásomnak – több éven keresztül – a Kari Tanács hallgatói tagjaként tettem eleget. Szakdolgozatomat az *Emberi elemek a jogalkalmazói döntésben* címmel írtam és védtem meg, jeles eredménnyel.

Az 1960-as évek vége és a '70-es évek első fele kedvező időszak volt egy világgal ismerkedő és helyét kereső fiatal számára. Az új gazdasági mechanizmus névvel illetett gazdasági reform az oktatás, a tudományok és a magas kultúra számára is ablakokat nyitott a világra. Filmklubok, zenei klubok sokasága, a filmes és színházi repertoár bővülése, s főleg a könyvkiadás spektrumának robbanásszerű növekedése új perspektívákat nyitott meg az érdeklődő számára. A társadalomtudományok területén is sorra jelentek meg az akkor már hiánypótlónak számító, de máig alapvető művek az addig megbélyegzett szociológia, szociálpszichológia s a filozófia területéről. A fejlemények a felsőoktatást sem hagyták érintetlenül; az új ismeretek bekerültek – főleg az elméleti-alapozó tárgyak esetében – a tananyagba, de új tárgyak is meghirdetésre kerültek, mint a szociológia, politikai és jogszociológia Kulcsár Kálmán, a pszichológia és kriminálpszichológia Popper Péter vagy a tömegkommunikáció Balogh István gondozásában. Ez inspirálta és tette lehetővé a tételes joganyag és jogtudományok mögé tekintést, s az ezt támogató könyvtáram megalapozását és máig tartó fejlesztését. Ez a háttere érdeklődésem alakulásának, amely a társadalomtudományi megközelítés és ismeretek bevonásában, a jogtudományokon belül pedig a filozófiai és elméleti szinten megfogalmazódó kérdések felé fordulást eredményezte.

Végzésemet követően közvetlenül a családalapítás feltételeinek megteremtése határozta meg döntéseimet. 1975 szeptemberében megszületett fiunk, Gergely, 1977 márciusában pedig lányunk, Sára. Feleségem, Bakos Ilona 1975/76-ban szigorlóéves medika, azt követően pályakezdő orvos volt. Ilyen körülmények között – az elmélkedést hátrahagyva – frissen szerzett oklevelem birtokában megélhetésről és lakhatásról kellett gondoskodni. Gyakorlati jogi munkát keresve és azt az ügyészi pályán találva meg 1975 áprilisától fogalmazói kinevezést nyertem a Debreceni Városi Járási Ügyészségre, majd a jogi szakvizsga letétele után, 1978-tól ügyészként, büntetőügyszakban teljesítettem ugyanott szolgálatot. 1980-tól felrendeléssel a Hajdú-Bihar megyei Főügyészségen büntető fellebbviteli ügyszakban főügyészségi ügyészi feladatokat láttam el. E beosztásokban lehetőséget kaptam a büntetőeljárás szinte minden aspektusának, (akkori) joganyagának és joggyakorlatának megismerésére, s befuthattam a szakmailag akkor befutható pályát.

1981. szeptember 1. – azaz a jogászképzés megindítása – óta, immár aktív pályafutásom végéig dolgozom a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Intézetében, majd Karán. Természetesen már az nagy adomány az élettől, ha valaki nem egyszerűen munkát, hanem hivatást választhat és vállalhat. Ezt bármelyik felsőoktatási intézmény kínálhatja. Az azonban kivételes és egyszeri lehetőség, ha ezt egy intézmény, egy kar alapítójaként, igazi, nemes értelemben vett úttörőként teheti meg. Az alapítás a teremtés megkülönböztetett, az időből kilépő pillanata: létrehozása valaminek, ami addig nem létezett.

Maga a pillanat persze korántsem az: szűkösség, gyürkőzés, kockáztatás. Egy épület – az E/1. kollégium földszintjén volt a bölcsőde/óvoda a gyerekeknek; az első emeleten a kari hivatali és tanszéki szobák; a második emeleten az oktatók és családjuk kapott helyet átmenetileg; fentebb a kollégista hallgatók; az épület oldalszárnya a szabadidős, klub- és kulturális rendezvények színhelye; az épület túloldalán a kis ABC-bolt, s aztán a nagyvilág: a campus az előadótermekkel, könyvtárral, buszmegállókkal és azon túl a város és az ország. Teljes univerzum, közepén a tudás és tudomány állócsillagával.

Úttörők voltunk abban az értelemben is, hogy egy műszaki egyetem berkeiben honosítottunk meg egy humán kart. Nem előzmény nélkül, hiszen Miskolcon közel 30 éven át otthonra lelt már az Eperjesi Jogakadémia; de nem is követők nélkül, hiszen több kar létesült már utánunk, mint előttünk. A szervezeti kiteljesedés 1983 után, karként, az új kari épület birtokbavételével kezdődhetett meg. Az addigi négy tanszék fokozatosan négy intézetté, azokon belül a tanszékcsoportok tanszékeké alakultak. A Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet keretei között működik 1991 óta a Jogelméleti és Jogszociológiai (ma már: Intézeti) Tanszék. Minthogy a jogász elsőéves alapozó tárgyak zömének oktatása ezen intézetre hárult, személyi állományát is fel kellett tölteni. Így esett, hogy 1981. augusztus 31-én a munkanapot még Debrecenben, az ügyészségen fejeztem be, majd családotól, a legfontosabb felszerelésekkel a Trabantunkban Miskolcra hurcolkodtunk, hogy szeptember 1-jén reggel ki-ki elfoglalja új helyét. Ebben az élményben osztoznak velünk együtt érkezett oktatótársaink, s természetesen az akkori első évfolyam is, hallgatóink, akikkel közösen adtuk fejünket erre a – ma már bebizonyultán sikeres – vállalkozásra. A város s az egyetem szívesen fogadott és segített, s ennek is köszönhetően gyökeret vertünk és sikerrel integrálódtunk.

Leendő tanszékünk megszervezésére és szakmai profiljának kialakítására Bihari Mihály, 1971 óta az ELTE ÁJK Állam- és Jogelmélet Tanszékének oktatója kapott megbízást. Vezetése alatt a tanszék három tanársegéddel – Bányai László, Szabó Miklós, Takács Péter – állt fel. Az oktatás megindulását követően egy hónappal azonban Bihari Mihály kinevezést kapott a Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztályának vezetésére. Bár ezt követően is vállalta a tanszék fiatal oktatóinak mentorálását, ez csak esetenkénti konzultációkkal volt lehetséges, a mindennapi munkában nem tudott már részt venni. A tanszék vezetését – rész munkaidős egyetemi tanárként – 1983-ban Samu Mihály, a budapesti tanszék vezetője vette át. Ő – szemben Bihari Mihállyal – nem kívánt önálló arculatot kialakítani ezen

a tanszéken; a fővárosi tanszék duplikátumaként jelölte ki a tananyagot, a kutatási területet, az oktatási és vizsgáztatási módszereket.

A tanszéken a képzés megindulásától kezdődően oktatási feladatokat – nappali és levelező tagozaton – tanársegédként, majd 1984. július 1. után adjunktusként láttam el. Feladataimat a tanszékcsoporthoz, majd tanszékünk által akkor felmenő rendben gondozott tantárgyak (Bevezetés az állam- és jogtudományokba, Politikai és jogszociológia szociológia, Állam- és jogelmélet) előadásainak és szemináriumainak tartásával láttam el. Változó témakörökben speciális kollégiumokat tartottam, s részt vettem a tudományos diákkör munkájának szervezésében is. A szakmai felkészülés részeként 1982–1985 között elvégeztem az ELTE Bölcsészettudományi Karának szociológia kiegészítő szakát, levelező tagozaton. 1985. augusztus 25-én kaptam meg kitüntetéses oklevelemet (1587/1985) mint „okleveles oktatási szociológus”. Az itt szerzett ismereteket az oktatásban, a tananyagfejlesztésben és a kutatásban is hasznosítani tudtam.

1987 tavaszán nyújtottam be, majd – az előírt vizsgák letétele után – 1989-ben védtem meg az organikus jogszemléletről írt kandidátusi disszertációm. A Tudományos Minősítő Bizottság 12.859. számú oklevelével 1989. október 4-én nyilvánított az állam- és jogtudomány kandidátusává. A megszerzett minősítés alapján 1990. július 1-vel docensi kinevezést nyertem el. 1991. július 1-től – a Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet s azon belül a Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék megalapításától – 2015-ig láttam el a Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék vezetését. Ez lehetővé tette, hogy immár helyi kötődésű és elkötelezettségű oktatókként saját kezünkbe vegyük szakmai sorsunk irányítását. A lokális változások egybeestek a rendszerváltás földindulásával, azonban belül a felsőoktatás szervezetének (1993. évi LXXX. tv.) és hivatásának (humboldti modell szerinti) átalakításával. Az hamar világossá vált, hogy egyeztetett tananyagfejlesztésre, új, közös tankönyvek megírására csekély a hajlandóság a – lassanként szaporodó – jogi karok között, tehát saját megújulásunkat saját erőnkől kell végigvinni.

Az így felismert körülmények jelölték ki tanszékünk számára a továbbhaladás irányait és kereteit. Törekvéseink középpontjába a tananyagfejlesztés került, tanszéki – és azon kívüli – munkatársak többnyire társszerzői együttműködésében, az ennek tudományos háttérét biztosító konferenciák szervezése és azok tanulmánykötetbe szerkesztett anyagának közzététele s a szakmai felkészülést, felzárkózást szolgáló tanulmányutak, pályázatok igénybevétele. Szerencsésen esett egybe e törekvésünkkel az 1990-es években megnyílt utazási lehetőségek és – főleg európai – finanszírozási források. Kiemelkedő jelentőséggel bírtak a TEMPUS közalapítvány által lehetővé tett tanulmányutak, könyvbeszerzések, könyvtári kutatások. Tankönyveink, tanulmányköteteink, kutatási eredményeink (FKFP, OTKA) s a kutatási profilunkba tartozó tudományos művek kiadását, a miskolci Bíbor Kiadó gondozásában indítottuk el. Első kötete 1995-ben, jelenlegi utolsó, 34. kötete 2019-ben jelent meg.

A kínálgató lehetőséggel élve magam is részt vettem tanulmányutakon; erre számomra is elsősorban a TEMPUS-projektumok kínáltak lehetőséget. Így a 2114. számú JEP keretében – amely a jogtörténeti és jogelméleti tárgyak oktatási programjainak

megújítását célozta – volt módom eltölteni 2 hónapot az Amszterdami Egyetemen (1992), 1-1 hónapot a Trieri és a Warwicki Egyetemen (1993), majd egy hónapot a Müncheni Egyetemen (1994). Tanszékünk részvétele mellett zajlott le a 09090. számú JEP – a jogelmélet doktori programjainak korszerűsítésére –, melynek keretében 1996. év nyarán 1 hónapot töltöttem a Salamancai Egyetemen, 1997 nyarán az Edinburghi Egyetemen, 1998 nyarán pedig a Groningeni Egyetemen, illetve 1 hetet a Grazi Egyetemen.

Lehetőség szerint előadóként lépek fel a hazai és nemzetközi konferenciákon is. Összesen eddig 47 konferencián tartottam előadást, közülük 13-szor külföldön. Kiemelem közülük a Finn–Magyar Jogfilozófiai Szimpózium üléseit (Helsinki, 1990, Budapest, 1993), a Critical Legal Studies mozgalom konferenciáit (Oxford, 1993, Dublin, 1995), a Comparative Legal Cultures Symposium rendezvényeit (Budapest, 1997, 1998), az IVR (Nemzetközi Jogfilozófiai Társaság) világkongresszusait (Amsterdam, 2001, Lund, 2003, Krakkó, 2007, Washington, 2015, Lisszabon, 2017), valamint a tanszékünk által Miskolcon szervezett országos jogelméleti konferenciákat (Természetjog és jogpozitivizmus és magyar jogelmélet: 2001; Szabály és/vagy norma a jogelméletben: 2003; Jogdogmatika és jogelmélet: 2006; Jogosultságok – elmélet és gyakorlat: 2008; Nyelvhasználat a jogi eljárásban: 2010; Ars iuris – ünnepi konferencia: 2016).

Az 1990-es évek során elért eredményeimet tankönyvként is használt monográfiákban foglaltam össze. Az egyik a *Prudentia Iuris* sorozat 6. köteteként 1996-ban megjelent, *A jogdogmatika előkérdéseiről* című kötet, melynek megírását az tette szükségessé, hogy Kari Tanácsunk kötelező tárgyként bevezette a jogászképzés tantervébe a Jogdogmatika című tárgyat, melynek sem oktatási, sem tananyagként vagy összefoglaló műként fellelhető szakkönyve nem állt rendelkezésre. A tárgy programjával párhuzamosan ezért a tankönyvét is ki kellett fejleszteni. Utóbb, már az oktatási tapasztalatok birtokában is új könyvet írtam *Ars iuris. A jogdogmatika alapjai* címmel (*Prudentia Iuris* 24., 2015). A másik, oktatási igényekre reagáló kötet a *Trivium. Grammatika, logika, retorika joghallgatók számára* címmel megjelent propedeutikai jellegű kötet (*Prudentia Iuris* 14., 2001), amely kommunikációelméleti keretben egységbe foglalta a jog elmélete és gyakorlata számára egyaránt triviális három diszciplínát.

Ezen eredmények alapján is 1997-ben lefolytathatóvá vált a habilitációs eljárásom, melynek eredményeképpen a Miskolci Egyetem rektora és Habilitációs Bizottsága az 1997. március 4-én kelt, 21/1997. sz. oklevéllel habilitált doktorrá nyilvánított. Pályázatomat elfogadva pedig a Magyar Köztársaság elnöke 1997. július 1-jével, a K. E. 190/1997. sz. okirattal egyetemi tanárrá nevezett ki. Ebből is fakadt az az elvárás, hogy a hallgatók és fiatal tanszéki munkatársak oktató és kutató tevékenységének irányítása mellett ellássam a doktoranduszképzés során a tanszékre háruló feladatokat is. A doktori képzésben való részvétel mellett 1998 óta *Hagyomány és megújulás a jog elméleti megalapozásában* címmel akkreditált jogelméleti részprogramot, majd önálló programot kínálunk a tudományos fokozat megszerzése iránt érdeklődők számára. A tudományterület iránti érdeklődés évente változó, de egyetemi

munkatársaink, volt hallgatóink körén kívülről is rendszeresen jelentkeznek hozzánk, s szereznek PhD-fokozatot. Saját képzéseinken túl – opponensként vagy bizottsági tagként – vettem s veszek részt társintézmények doktori és habilitációs eljárásaiban is.

A 2000-es években tanszékünk bázisán – de intézményközi és interdiszciplináris – kutatási irányt nyitottunk a jog és nyelv problémakör vizsgálatára. Az ezek eredményeként született publikációinkon kívül említést érdemel egy jogi szaknyelvi – részben beszélt nyelvi – korpusz (Miskolc Jogi Korpusz) összeállítása és kutathatóvá tétele, valamint a már negyedik évfolyamába lépett *Magyar Jogi Nyelv* című, évente két lapszámmal megjelenő folyóirat megalapítása. Emellett folytatódott az oktatáshoz kötődő könyvek kiadása is; így jelent meg *A Hart utáni jogelmélet alapproblémái* (társszerkesztésben Bódig Mátyással és Győrfi Tamással) a *Doktori Tankönyvek* sorozat első köteteként; szerzőségemben 2014-ben a *Logica Magna. Utazások a logika birodalmában* (*Prudentia Iuris* sorozat 29.) és a *Rendszeres jogelmélet* 2015-ben (*Prudentia Iuris* sorozat 30.). Természetesen ezek csak példaként szolgálnak tanszéki és egyéni munkálkodásunk gyümölcseiből.

Az oktatási és kutatási feladatokon kívül részt kell vállalni az egyetemi és tágabb szakmai közéleti teendők ellátásában is. Ezeknek eleget téve 1991. január 1. óta megbízás, majd 1991. július 1. óta kinevezés, s 1994. december 1. óta, illetve 1997. december 1. óta ismételt kinevezés alapján 1999. december 31-ig (változó elnevezéssel, de hasonló feladatkörrel) nevelési, tanulmányi, illetve oktatási rektorhelyettesi megbízást láttam el a Miskolci Egyetemen. Ez a beosztás – az egyetemi közéletben való jelenlét mellett – lehetőséget biztosított az oktatásszervezés kérdéseiben való elmélyülésre, melynek tapasztalatait saját tevékenységem során is hasznosíthatom. Ezt szolgálta különösen az Amerikai Jogász Szövetség (ABA) szervezésében megvalósult Central and Eastern European Law Initiative „Sister Law School” programja (1992. II. 24.–IV. 20.), melynek keretében három amerikai jogi karral ismerkedhettem meg; a Holland Egyetemi Szövetség (VSNU) szervezésében Utrechtben lezajlott, az oktatásszervezés, doktori képzés, minőségbiztosítás és kutatásfinanszírozás kérdéseit érintő szeminárium (1994. VI. 25.–VII. 2.) és az egyetemi irányításról rendezett szemináriumon (1997);, valamint a Kárpát-régió Egyetemi Szövetsége (ACRU) és a Déli Államok Egyetemi Szövetsége (ACS) együttműködésében az 1996. évben szervezett tapasztalatcseréje az egyetemek szolgáltató funkciójáról. 2000 és 2004 között, két ciklusban a Miskolci Egyetem Tudományos Diákköri Tanácsa elnökeként igyekeztem elősegíteni a tudományos diákköri mozgalom továbbvitelét. 2004 és 2012 között az Állam- és Jogtudományi Kar dékánjának nehéz, de megtisztelő tisztségét töltöttem be. Megalakulása óta tagja vagyok, 2014–2019 között elnöke voltam a kari Deák Ferenc (Tudományági) Doktori Iskola Tanácsának; 2006–2012 között tagja voltam az egyetemi Habilitációs Fellebbviteli Bizottságnak; 2017–2019 között az egyetem Tudományos Tanácsának.

Anyaintézményemen kívül a tudományos közéletben a Miskolci Akadémiai Bizottság Jogtörténeti és Jogelméleti Munkabizottsága elnökeként, az IVR (Nemzetközi Jogfilozófiai Társaság) tagjaként (1995–2000) és 1993-tól 1998-ig a Magyar

UNESCO Bizottság Társadalomtudományi Albizottsága tagjaként vettem részt. 2000–2010 között a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság Jogi és Igazgatási Bizottság tagja; 2008–2010 között a Magyar Rektori Konferencia Jogi és Igazgatási Bizottság elnöke; 2012–2015 között pedig az MTA IX. Osztály Állam- és Jogtudományi Bizottság tagja voltam. 2019 óta, jelenleg is az NKFIH Bölcsész- és Társadalomtudományok Kollégium: Állam, Jog, Politika szakértői testület tagja; valamint a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság Társadalomtudományi Bizottság tagja vagyok.

A bemutatottak ismeretében érthető, hogy miskolci professzori állásomon kívül más rész-, másod- vagy bármilyen, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyom nem volt, nincs, és nem is volna lelkiismeretesen teljesíthető. Elismerésben viszont többször is volt részem: 1995. szeptember 9-én a Signum Aureum Universitatis elnevezésű egyetemi kitüntetést kaptam meg; 1997. július 4-én a Kassai Műszaki Egyetem Emlékérmét kaptam meg az ACRU-ban végzett tevékenységemért; 1998-ban a művelődési és közoktatási minisztertől a magyar felsőoktatásért emlékplakettet kaptam; 2001-ben a miskolci jogászképzés megindulásának 20. évfordulóján Pro facultate iurisprudentiae elismerésben; 2003-ban pedig Mestertanár kitüntetésben részesített az Országos Tudományos Diákköri Tanács. 1998-ban 1999. január 1-től kezdődően négy évre Széchenyi professzori ösztöndíjat nyertem el; 2012-ben pedig – dékáni megbízatásom lejártakor – Szentgyörgyi Albert-díjban részesültem.

Mégis, visszatekintve, azt mondhatom, hogy a legnagyobb kitüntetés, a legértékesebb jutalom az volt, hogy hivatásomként foglalkozhattam azzal a gazdag és szerteágazó tudományterülettel – a jogbölcselettel –, amelyben kalandozni, sőt tévelyegni is bőségesen lehet, a végére érni, kimeríteni, beleunni azonban sohasem.

SZILÁGYI JÁNOS EDE

A partiumi Nagyszalontán születtem 1979. december 15. napján. Családi hagyományainkat és attitűdünket jelentős részben meghatározza Nagyszalonta városa és annak „hajdúivadék” közössége által képviselt református-keresztény értékrendszer.¹ A város hajdútelepülésként történő alapítását Bocskai István 1606-os okleveléhez kötik,² és a családi hagyomány a család több ágát is a törökök, illetve Habsburgok ellen küzdő, Bocskai István által letelepített 300 nemes hajdútól származtatja.³ Életem első tíz évében a családom az Arany János utcai többemeletes Szilágyi-házban lakott együtt az apai nagyszülőkkel és a nagynénik családjával, vagyis igazi nagycsaládos környezetben. Ugyanezen utcában található Arany János szülőháza is. Gyerekkoromban késő délutánonként számtalanszor fociztunk az Aranyház előtti utcaszakaszon, amely helynek különös varázsa, védelmező szelleme volt a „Kárpátok géniuszának” durván magyarelles diktatúrájában. Arany János kultusza más vonatkozásokban is átszötte gyerekkoromat. Így többek között azért, hogy családom oldalági rokonként tartja számon az Arany családot (egész pontosan Arany János édesanyját); ezen rokonság egy furcsa bizonyítéka volt a Csonka-toronyban (vagy más írásmód szerint: Csonkatoronyban) található egyik Arany-festmény. A festmény készítője az ifjú, írni tanuló Arany Jánost kívánta megörökíteni, és ehhez a nagyszalontai iskolából választott – Arany János feltételezett gyermekkori arcképéhez hasonlatos – modellt, aki történetesen édesapám volt. Ha gyerekkorom példaképeire kell visszaemlékezni, akkor azok közül elsődlegesen szüleimet emelném ki.

Az általános iskola alsó tagozatának legtöbb évfolyamát Nagyszalontán végeztem, a negyedik osztályt azonban már Békéscsabán fejeztem be, a József Attila Általános Iskolában, melyet a hatodik évfolyammal bezárólag látogattam. Innen a békéscsabai Belvárosi Általános Iskola és Gimnázium falai közé, annak hatosztályos, orosz, majd angol szakjára kerültem (akkoriban előbbit heti kilenc, utóbbit heti

- 1 „E közösségben erősen élt a hajdúk nemesi és történelmi öntudata, s e hagyományt egymásnak tovább is adták. Nagyszalontán egy olyan közösség élt, mely önnön fenyegetettsége ellen a múlt folyamatos újramondásával és a történelmi idősíkok egymásra vetítésével próbálta fenntartani kulturális identitását.” VADERNA Gábor: *Honnan és hová? – Arany János és a nagyszalontai hagyomány*, Reciti, Budapest, 2020. 70.
- 2 VADERNA: *Honnan és hová?*, 43–47.
- 3 Mindez napjainkban már nehezen bizonyítható; ennek okairól lásd például VADERNA: *Honnan és hová?*, 64. A város (egyik) további érdekessége, hogy a település központjában található parkban áll, „a nyomasztó évtizedek nacionálkommunista légköre ellenére”, a Romániához csatolt területek egyetlen megmaradt Kossuth-szobra; DANIELISZ Endre: A szalontai Kossuth-szobor kálváriája, *Honismeret* 1999/1., 59. Sokat elárul a város 1848/49-es szabadságharchoz való viszonyulásáról, hogy a városban előbb volt Kossuth-szobor, mint Bocskai- vagy Arany-szobor (egyébként ezek kultuszát is méltó, sőt példamutató módon ápolták; eleinte Barabás Miklóssal, ill. Éder Gyulával elkészítettett festményekkel, Arany számára pedig külön Arany-emlékszobával, illetve nem sokkal rá, azt felváltva, az átalakított Csonkatoronyban kialakított Arany-múzeummal). Érdekességképpen jegyzem meg, hogy a magyar történelmi zászlósorban található Bocskai-zászló is Bocskai István szalontai hajdúinak hadnagyi standardja alapján, azt ábrázolva készült, amelyben „a hajdúkat jelképező oroszán a császári erőket jelképező sast tépázza”; forrás: <http://www.nemzeti-jelkepek.hu/tortenelmi-galeria-10.shtml#galeriakep>

nyolc órában tanították felváltva az első, majd utolsó három évben). Mindeközben Békéscsabán került sor konfirmálásomra is. A tanulás mellett már ekkor is nagy érdeklődést mutattam a harci művészetek iránt. A japán (*karate*) illetve kínai (*wing tsun*) harcművészetek mellett több éven keresztül versenyszerűen is vívtam⁴ (néhány, számomra emlékezetes eredménnyel). A harcművészetek azóta is fontos szerepet töltenek be életemben. Habár szüleim elköltözése, majd gyulai földjeik eladása következtében a viharsarki megyeszékhellyel az érettségi találkozókat leszámítva szinte teljesen megszűnt a kapcsolatom, annak barátságos és igen értékes lakóira, különösen gimnáziumi tanáraimra⁵ és osztálytársaimra azóta is nagy szeretettel gondolok vissza.

A középiskola végén tanárain javaslatára a jogi pályát választottam. Eredetileg a fővárosi jogi karra szerettem volna bekerülni,⁶ végül a miskolci jogi karra nyertem felvételt 1998-ban. Az egyetem első három évében szinte kizárólag a tanulásra koncentráltam (talán ennek is köszönhető, hogy a nagy elismerést jelentő köztársasági ösztöndíjat kétszer is elnyerhettem), később azonban az egyetemi élet más értékeit is felfedeztem, így az igen gazdag selmeci diák hagyományokat, amelynek azóta is nagy tisztelője és hordozója vagyok. A tudomány iránti elköteleződésem is az egyetemi alapképzéshez kötődik. Mint oly sokan másokat is, úgy engem is inspirált az igazi hungarikumnak tekinthető tudományos diákköri (TDK) mozgalom. Így történt, hogy az egyetemi évek alatt először hallgatói opponensként, majd TDK-dolgozat szerzőjeként is bekapcsolódtam az országos versengésbe. Sokat köszönhetek e téren Olajos István agrárjogi, illetve környezetjogi gyakorlatvezetőmnek és OTDK-dolgozatom konzulensének, akinek iránymutatásával az európai uniós csatlakozás előtt álló országok ún. előcsatlakozási alapjaira fókuszálva készítettem el *A magyar SÁ-PARD Hivatal szervezésének tanulságai* című dolgozatomat, amellyel 2003-ban első

-
- 4 *Hajtman János* törvívómaster irányításával. Később Pézsa Tibor, Máday Norbert illetve Tóth András Tamás mestereknek hála a Magyar Szablyavívó Iskolában, immáron a magyar szablyára fókuszálva élhettem tovább ezen szenvedélyemnek (sajnos, immáron kellő szabadidő hiányában csak felületesen elmélyülve abban). Egyébiránt vívásszeretetem – a jurátusszablya eredete után kutatva – vezetett el az eperjesi–miskolci jogász hagyományokhoz is. Nagy megtiszteltetésként éltem meg továbbá, hogy fenti kutatásaimmal szerepet kaphattam a „magyar szablya, a magyar szablyavívás és a Borsody-vívórendszer” miskolci települési értéktárba történő felvételében.
  - 5 Különösen nagy tisztelettel emlékszem vissza az alábbi tanáraimra: Tóth Dorottya (magyar nyelv és irodalom, osztályfőnök), Kelemen-Kiss Ilona Helén (matematika), Martonné Dévényi-Daszner Éva (angol), Koszecz Sándor (rajz és művészettörténet), Virág László (orosz), Kelemen Sándor (fizika), Sallai Lajos (földrajz; [egyébiránt festőművész]), Lennert József (biológia és kémia, osztályfőnök), Szadai László (történelem).
  - 6 Az írásban bonyolított felvételi vizsga egyik érdekes aspektusa volt, amit a felvételi dolgozatom megtekintésekor észleltem az ELTE ÁJK-n, hogy a magyar irodalom felvételi dolgozatom második javítója a szubjektív feladatok (verselemzés) pontjait jelentősen lepontozta az első javítóhoz képest, amelynek következményeként a plusz pontjaim sem kerültek beszámításra. Mindezek okára ez irányú kérelmem ellenére sem kaptam érdemi választ. Mindezt akkoriban némileg sajnáltam, későbbi életem azonban bizonyosságul szolgált arra, hogy kitartó munkával és a gondviseléstől vezérelve egy vidéki városból is éppúgy elérhető a megálmodott célok; sok más mellett emiatt sem bántam meg, hogy végül Miskolcon tanulhattam.

helyezést értem el a Debrecenben megrendezett Országos Tudományos Diákkör jogi tagozatának agrár- és környezetjogi szekciójában. A TDK-mozgalomtól később sem szakadtam el; eleinte oktatói opponensként, később felkészítőként és a TDK-zsűri tagjaként is segítettem az utánam jövő generációk pályáját a jogtudomány megszerettetését. Oktatóként az egyik legnagyobb megtiszteltetésnek tartottam és tartom mind a mai napig a tehetséges fiatalokkal való foglalatосkodást, és pályám kiemelkedő eredményei között tartom számon tanítványaim országos szereplését, a négy első és két második helyezést, valamint a hat különdíjat, amelyekben közreműködhettem. A mindezek elismeréseként az OTDT elnökétől, az MTA elnökétől és az illetékes minisztertől 2019-ben kapott mestertanári cím éppen ezért jelent oly sokat számomra.

Az egyetemen sok nagyszerű, magasan képzett oktatónk volt (kifejezetten nagy tisztelettel emlékezek vissza például Gáspárdy Lászlóra, Prugberger Tamásra, Kovács Péterre, Csécsy Györgyre). Közeli szakmai kapcsolatba a polgári jogi gyakorlatunk fiatal vezetőjével, Leszkoven Lászlóval kerültem, akinek rendszerlátása a kezdetektől fogva lenyűgözött. Az egyetemi évek során egyébiránt majd minden tárgyat nagyon szerettem, az elméletieket éppúgy, mint a hatályos joganyagot taglaló stúdiumokat. Szerettem a mögöttük megbúvó mélyebb összefüggéseket, és kifejezetten vonzóttak a bennük rejlő (vagy néha azokból nyilvánvalóan felszínre bukó) kihívások; több más mellett lényegében ez utóbbi vonzalmam vezetett arra, hogy későbbi szűkebb területeimre (agrárjog és környezetjog) esett a választásom, ugyanis szinte idegesített azok (különösen az agrárszabályozás) rendszerezetlensége, és – oktatóim (köztük az éppen akkor tanszékvezetői beosztást elnyert Csák Csilla tanárnő) biztatására – úgy gondoltam, hogy ezek dogmatikájának kidolgozásához még magam is hozzájárulhatok. Hozzá kell persze tennem, hogy az agrárjogi terület választása kapcsán más is motivált: abban az időben sem az agráriumnak, sem az agrárjognak nem volt nagy elismertsége sem a jogtudós társadalom, sem a fiatal jogásztársak körében. Előbbiek esetében mély nyomott hagyott az, hogy e terület a szocialista időkben erőteljesen átpolitizált volt, utóbbiak pedig a rendszerváltozás után lerongyolódott ágazatot nem igazán tartották vonzóknak; többen is értetlenül kérdezték évfolyamtársaim közül, hogy miért éppen ezt a nem túl nagy népszerűségnek örvendő területet választom. Számomra azonban már korán világos volt, hogy ennek az országnak a sikere nagyban összefügg azzal, hogy a mezőgazdasága miként teljesít, s mivel ezen terület a jogi szabályozást tekintve igencsak túlszabályozott (különösen uniós szinten), ezért a mezőgazdaság jó teljesítményének kerékkötője lehet, ha hazánkban – valami furcsa előítéletesség miatt – a vonatkozó szabályozási területet nem kutatjuk, műveljük magas fokon. A megoldandó feladat tehát adott volt.

Az egyetemi évek során érdekes speciálkollégiumokkal is megismerkedhettem. Nagy élmény volt a borkultúra jogi háttere címet viselő speciálkollégium, amelynek egyik oktatójának, Farkas Attila országosan elismert tokaji és bükki borásznak szintén nagy szerepe volt abban, hogy az agrárium kérdései felé fordultam; évekkel később, amikor az eredetvédelmi kérdésekben nagyobb jártasságot szereztem, komoly visszajelzést jelentett számomra, hogy az idős borász tegező viszonyra váltott velem.

Az alapképzés különleges tárgyai közül ki kell még emelnem a retorika tárgyat is, amelynek alapjait két féleven keresztül sajátíthattam el, s amely tárgy jegyzőjének, Szitás Benedek tanár úrnak a biztatására (és útmutatásai alapján) indultam el 2002-ben a negyedik Országos Kossuth Lajos Egyetemi-főiskolai Szónokversenyen. Itt egy, a hölgyek értékeit kiemelő kossuthi idézetre írt beszédemmel s egy ehhez illesztett, rendhagyó, tánc közbeni beszélgetést imitáló előadásmóddal harmadik helyezést érhettem el; a dobogós helyezéssel együtt járt az is, hogy a beszédekről a zsűriben helyet foglaló Grétsy László professzor, a nyelvművelés kiemelkedő alakja mondott értékelést, amely méltató szavak roppant mód megihatottak; a Szitás Benedek tanár úrral innen datálódó barátságunk mellett minden bizonnyal ez is hozzájárult ahhoz, hogy a szónoklattannal azóta sem szűnt meg a kapcsolatom. Ennek ékes bizonyítéka, hogy nem sokkal végzésemet követően megkerestem Szitás tanár urat egy ötlettel, nevezetesen, hogy indítsunk el közösen Miskolc város önkormányzatával egy régiós versenyt előbb a városunk, illetve a megye középiskolásainak. A verseny 2008-ban el is indult Miskolc Város Ifjú Szónoka néven, s Szitás tanár úrral együtt tizenegy versenyt szervezhettem is; ennek során nem egy tehetséges későbbi kollégánkat már ekkor, középiskolásként felfedezhettünk (Orosz Flóra, Sereg Péter, Hojnyák Dávid, hogy csak néhányat említsek; mindhárman később – több más mellett – OTDK-n szerzett első helyezésükkel öregbítették karunk hírnevét).

Az egyetem alatt két helyen voltam gyakornok. Közigazgatási gyakorlatomat a Miniszterelnöki Kabinetiroda Kül- és Biztonságpolitikai Államtitkárságán végeztem, ahol Demkó Attila terelgetett és vont be a napi feladatokba.⁷ A munka érdekes volt (akkoriban a státusztörvény volt az egyik aktuális kérdés, amellyel kapcsolatos levelezésből én is kivehettem a részemet), nemkülönben sokat tanultam a vezetőm⁸ világlátásából. Már akkor is kiemelten kezelte a határon túli kisebbségek helyzetének kutatását (a könyvtározási feladatokba magam is besegítettem ez idő alatt). Az igazságügyi gyakorlatomat a Legfelsőbb Bíróságon, annak Polgári Kollégiumának tulajdoni pereket tárgyaló I/A. tanácsa mellett töltöttem. A gyakorlatom végén a tanácselnök, Kazay László bíró úr igencsak hízelgő véleményt állított ki rólam,⁹ amit a munkámat közvetlenül felügyelő fogalmazók javaslatára tett; mindehhez jelentős mértékben hozzájárult az a Legfelsőbb Bíróságon rendezett európai jogi továbbképzés is, amelyet bírósági fogalmazóknak és titkároknak rendeztek. Az eseményen gyakornokként csak külön engedéllyel vehettem részt, és kivételes státuszomról a résztvevők mit sem tudtak, az engem ajánló fogalmazókat leszámítva.

7 A 2001. szeptember 6. napján kiállított igazolás alapján a kiosztott feladatokat „pontosan, megbízhatóan teljesítette[m]”. Talán ennek is volt köszönhető, hogy később, amikor az államtitkárság munkáját is felügyelő (akkor már szolgálaton kívül lévő) államtitkár személyi munkatársat keresett, Demkó Attila szeretett volna a figyelmébe ajánlani; ezzel a lehetőséggel azonban nem éltem, mivel akkor már elköteleztem magam a tudományok, vagyis felvételt nyertem a PhD doktori képzésre.

8 Demkó Attila történész doktor, biztonságpolitikai szakértő, jelenleg a Mathias Corvinus Collegium Geopolitikai Műhelyét vezeti.

9 Az ajánlólevél 2002. szeptember 11. napi.

Történt ekkor, hogy az egyik uniós jogi (felelősségi) kérdésben kibontakozott vitában meglehetősen határozott véleményt képviseltem, mint utóbb kiderült, helyesen. Az érvelésem kellően meggyőző lehetett, hiszen a továbbképzés végén több résztvevő is kikérte véleményem aktuális ügyeik kapcsán.

Záróvizsgáimat 2003-ban teljesítettem jeles eredményekkel, a négy tárgyból kettő esetén ráadásul dicsérettel is, nevezetesen polgári jogból, illetve jogelméletből. Utóbbi bizottság elnöke Szabadfalvi József professzor volt, aki ismereteim szerint a miskolci jogi karon végzettek közül elsőként szerezte meg az MTA-doktori címet, mégsem erre a vizsgára emlékszem vissza részleteiben, hanem a polgárra. Történt ugyanis, hogy közvetlenül előttem egy hozzám közel álló kolléga vizsgázott, aki meglehetősen szorult helyzetbe került a kérdések súlya alatt. Mivel az egyik kérdés – meglátásom szerint – dogmatikailag pontatlanul került megfogalmazásra a bizottság részéről, magam minderre felhívtam a záróvizsga-bizottság figyelmét, amiből pedig némi vita is kibontakozott a bizottság egyik tagja és közöttem. A bizottság tagjainak, és különösen Újváriné Antal Edit tanárnőnek a jellembeli nagyságát mutatja, hogy a „kívülálló” vizsgázó merészségét nem egyfajta statáriális eljárás keretében rendezték, hanem sorra kerülésemtől kaptam lehetőséget arra – a polgári és kereskedelmi jog szerteágazó rendszerében igencsak elkalandozó kérdések segédelmével –, hogy bizonyíthassam jártasságomat. Az ügy végül mindenki számára megnyugtatóan végződött: a sorstárs kollégának sikerült a vizsga, magam dicsérettel zárhattam a számomra oly kedves diszciplínát, és úgy tűnt, hogy a bizottságban sem maradt tüske.

A jogász szak elvégzését követően, 2003-ban PhD-képzésre jelentkeztem a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájába. Felvételemet követően – választott diszciplínámnak megfelelően – a jogi kar Agrár- és Munkajogi Tanszékének kötelékébe kerültem, és vagyok aktív tagja azóta is. Kutatásom – egy rövidebb útkeresést követően – végül a szellemi tulajdon egyik részterületére, a földrajzi árujelzőkre fókuszált. Ebben jelentős szerepe volt annak, hogy ebben az időben a tanszékünket az egri borászok számos eredetvédelmi (illetve ahhoz többé-kevésbé kötődő) kérdéssel megkeresték (hegyközségek mibenléte, védett eredetű borok egyes szabályozási kérdései, egri bikavér árujelző romániai védelme, egyes magyar szőlőfajták oltalmának külföldön történő biztosítása stb.), és így a gyakorlati problémákat látva igencsak nagy kedvem támadt e szép, erős dogmatikai alapot igénylő terület kutatására. E kutatás – amellyel 2007–2008-ban az illetékes minisztérium Deák Ferenc predoktori ösztöndíjának támogatását is elnyertem – lett végül a PhD-dolgozatom tárgya is, amelyet 2008-ban sikerült is megvédenem,¹⁰ és

10 Doktori fokozatomat 2008. december 16. napján ítélte oda a Miskolci Egyetem Doktori Tanácsa. A doktori szigorlatom tagjai Csécsy György, Bobvos Pál és Fodor László voltak, a doktori disszertáció opponensei pedig Kurucz Mihály és az azóta elhunyt Tattay Levente professzorok. A doktori disszertáció védése maximális pontszámmal zárult; a védést megelőző műhelyvitán az azóta elhunyt Veres József professzor, a szegedi jogi kar korábbi dékánja – a vita jegyzőkönyvének, illetve a vitáról készült videofelvételnek a tanúsága szerint – az alábbi szavakkal méltatta az elkészült munkát: „Öt mondatot szeretnék szólni. [...] Én 56 év óta vagyok ezen a területen [...], 1952-től, és

kisebb módosításokkal, *Eredetvédelmi kérdések a borjogban* címmel 2009-ben jelentettem meg. A könyv központi kérdése a szellemi tulajdon, azon belül is az árujelzők közé sorolható földrajzi árujelzők voltak. A földrajzi árujelzők legnagyobb számban a borászati termékekhez kapcsolódnak, és az európai uniós piachoz akkortájt csatlakozott magyar borágazatnak nagy kihívást jelentett a komoly hagyományokkal bíró magyar eredetvédelmi rendszer konvertálása az éppen ekkor új alapokra helyeződjő uniós rendszerbe, amely pedig egy másik összetett rendszer, a közös agrárpolitika piacsabályozásának része volt. Így hát aztán a kutatás a nemzetközi, uniós és nemzeti jogi vonatkozásokon (versenyjog, szellemi tulajdon stb.) túl számos, agrárgazdasági és szőlészeti-borászati ismeret együttes kezelését követelte meg, mindezt komolyabb összehasonlító elemzés felvonultatása mellett; vagyis a jogintézmény és a kérdéskör alapos és értő kutatása jelentős intellektuális kihívást takart. A publikált könyv egyébiránt még 2009-ben elnyerte a több ezer európai agrárjogász szakembert tömörítő *Comité Européen de Droit Rural* (CEDR) monográfia-díját (*Prix du CEDR*). Tudtommal a díjat első magyarként nyerhettem el,¹¹ azóta – nagy büszkeségünkre – immáron egy másik magyar kolléga, Hornyák Zsófia (Csák Csilla tudományvezetőm másik témavezetettje) is kiérdemelte azt a mezőgazdasági földek öröklése témájában írt hézagpótló munkájával. A díjam átadására 2009 szeptemberében a Cambridge-i Egyetem Queens' College-ában került sor a CEDR két évente megrendezésre kerülő Európai Agrárjogi Konferenciáján; anyagi okokból a rendezvényen személyesen nem tudtam jelen lenni, ezért a díjat a CEDR magyar nemzeti delegáltja, feleségem vette át, nem mellesleg szíve alatt első gyermekünkkel.¹² A megszületett monográfiának kedvező hazai fogadtatását mutatja – a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottságának 2010-es tudományos díjának elnyerésén, illetve a Miskolci Egyetem rektorának dicséretén túl –, hogy erre tekintettel kaptam felkérést óratartásra a Pécsi Tudományegyetem jogi kara és a Bordeaux-i Egyetem által közösen jegyzett ún. borjogi szakjogász képzésen az *Eredetvédelmi jog és a Szőlészeti-borászati agrárjog* tárgyak keretében. Bizonyos vonatkozásokban ezen munkám

---

azt merem állítani, hogy ilyen tudományos igényű, nagyformátumú összefoglaló munkát még ebben a vonatkozásban nem találtam. Ennyit szerettem volna elmondani.” Véleménye erősen meghatározta az akkori műhelyvita hangulatát.

- 11 Az eddigi díjazottak listája a CEDR honlapján megtekinthető [2021. 04. 18.]: <https://www.cedr.org/about-cedr/awards/>
- 12 Mivel akkor feleségem – saját jogon – előadást is tartott a Queens' College-ban, ezért a családban első gyermekünknek viccesen csak azt szoktuk mondani, hogy ő már magzatkorában a Cambridge-i Egyetemen tartott előadást, vagyis igen jó *entréja* van immáron a tudományos pályán. Hasonló helyzet esett meg akkor is, amikor feleségem második leányunkkal volt áldott állapotban, és az új magyar alkotmány bemutatására kapott felkérést a hollandiai Leideni Egyetemen. Nem mellesleg akkori előadása (amelyen magam is részt vettem) igencsak nagy érdeklődésre tartott számot a leideni egyetem oktatói és hallgatói körében, és komoly vita is kibontakozott: a holland és nemzetközi közönség nagyszerű ötletekkel lepelt el bennünket azzal kapcsolatban, hogy miéért is kellett volna szerintük helyesen és haladó módon szabályozni Magyarország alkotmányos berendezkedését, és némileg nehezen viselte azt, hogy a magyar választók nem az általuk elképzeltek alapján tették meg mindezt.

folyományaként kért fel 2013-ban a (jelenlegi elnevezésével) agrárminiszter arra, hogy a Bor Eredetvédelmi Tanács néven futó kormányzszakértői testületnek tagja legyek. A BET tagjaként mind a mai napig lehetőségem van arra, hogy a borágazat eredetvédelmi kérdéseivel foglalkozzam.

Mint utaltam rá, a miskolci jogi kar Agrár- és Munkajogi Tanszékének mint szellemi műhelynek már 2003-tól tagja vagyok, és már a kezdetektől bekapcsolódtam a tanszék oktatási tevékenységébe és a tankönyvek írásába. Doktoranduszi státuszomat – kisebb kényszermegszakítást követően – válthattam csak egyetemi közalkalmazotti jogviszonyra. Prugberger professzor, Csák Csilla tanszékvezető, Szabó Miklós dékán és még sokak közbenjáró segítségével hála ÖAD-ösztöndíjjal a Bécsi Egyetemen – egyébiránt mind a személyes kutatásom, mind pedig a nyelvtanulásom szempontjából hasznos formában – vészelttem át azt az időszakot, ami a doktoranduszi lét és a közalkalmazotti lét közé esett. E kintlétem alkalmával értesültem az örömteli hírről, hogy a miskolci jogi kar tanácsa támogatta alkalmazásomat. Így történt, hogy a Prugberger Tamás 70. életévének betöltése miatt megüresedő státuszra tudományos segédmunkatársként felvételre kerülhettem 2006. december 15. napjától. E kutatói jogviszony később oktatóira váltott, s lettem előbb (2007) egyetemi tanársegéd, majd (2010) egyetemi adjunktus, később (2012) docens, 2020 szeptemberétől pedig egyetemi tanár, vagyis professzor. A tanszéki munka egyfajta megkoronázása volt, hogy – jelentős mértékben a korábbi tanszékvezetők (Csák Csilla és Prugberger Tamás) támogatásának köszönhetően – tanszékvezetői megbízatást kaphattam 2018-ban. A jogi kar ezen tanszékének vezetői pozíciója nagy felelősséget jelent, ugyanakkor nem jelent többletjogokat. A kari hierarchiában már régóta nem jelent a tanszékvezetői (helyesen: intézeti tanszékvezetői) cím valódi vezetői megbízatást, de a tanszékünkre fokozottan igaz az, hogy ez egy olyan tisztséget takar, amelyben az ember egyfajta *primus inter pares*, vagyis legjobb esetben is pusztán első az egyenlők között az, aki betölti: helyesen értelmezve pedig a munkában kell előljárnia az illetőnek ahhoz, hogy szavának bármilyen súlya legyen a kollégák között. Ahhoz, hogy a kar egyik legnagyobb tanszéke így működhessen, elengedhetetlen az, hogy a kollégák közül mindenki tudja, mi is a dolga, hiszen enélkül e tanszéki demokrácia nem lehetne fenntartható. Úgy látom, hogy az előző tanszékvezetőtől, Csák Csillától egy – az adott helyzethez képest – kitűnő potenciállal rendelkező tanszéket vehettem át, s csak remélni tudom, hogy a tanszék értékei (elköteleződésünk a hallgatóink oktatásában és a tehetségek nevelésében) a jövőben is megmaradhatnak. Mindezen oktatói ténykedésem fontos elismeréseként tekintek az agrárminiszter által 2018. június 7. napján adományozott állami kitüntetésemre, a Nagyváthy János-díjra.

A tanszéki oktatási működésem kiteljesedésével párhuzamosan, a PhD-disszertációm megvédését követően tudományos érdeklődésem egyre inkább a vizekkel kapcsolatos kihívások irányába fordult. Mindez jó időben történt, hiszen így már a kezdetektől aktívan bekapcsolódhattam a 2010 után Magyarországon is a közélet egyik fontos témájává váló diskurzus tudományos vonatkozásaiba. Ehhez fontos finansziális lökést adott, hogy ekkortájt a Miskolci Egyetem komoly kutatási pályázatot

nyert, és a Földtudományi Kar professzora, Szűcs Péter támogatásra méltónak tartotta a jogi kérdések kutatását is a vizek kapcsán. A vízhez kapcsolódó jogi kutatásaim megkezdéséhez jó szakmai alapot szolgáltatott az a környezetjogi képzés, amelynek alapjait Miskolcon – a Prugberger Tamás által biztosított előzmények után – Fodor László fektette le, akinek dogmatikai rendszerére magam is több ponton támaszkodom azóta is. A vízhez kapcsolódó jogi kutatásom azonban jóval több, mint pusztán a környezetjog egyik különös részi területének elemzése; igyekeztem a kérdéskört a lehető legteljesebb módon körül járni, és a kapcsolódó tudományterületek logikáját megismerve, azokra támaszkodva felmérni a jogi, illetve jogtudományi kihívásokat. A kutatást több fórum is támogatásra méltónak ítélte, így lettem e kutatás kapcsán Bolyai-, Magyar-, illetve ÚNKP-ösztöndíjas kutató. Mindezen kutatásokat „kiváló”, illetve „kiemelkedő” minősítéssel zártam, illetve 2018-ban a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai Kuratóriumának elismerő oklevelét is elnyertem. E kutatásom első monográfiáját *Vízjog* címmel 2013-ban publikáltam, s ez lett 2015-ös habilitációm¹³ alapmunkája is. E munka megszületése és Szűcs Péter közbenjárása is hozzájárulhatott ahhoz, hogy – az MTA Víztudományi Koordinációs Csoportjának tagjaként¹⁴ – 2017-ben, egyedüli jogászként részt vehettem az MTA Nemzeti Víztudományi Programjának kidolgozásában. A víztudomány számos szakértőjével folytatott diskurzus és kutatómunka volt ösztönzője a második vizes monográfiámnak, amelyet *Vízszemléletű kormányzás – vízpolitika – vízjog* címmel 2018-ban jelentettem meg. A munka sok szempontból egyfajta szótárnak is tekinthető, vagyis igyekezett egy egységes fogalomrendszert is teremteni a víztudomány művelői számára, és ezen megközelítés talaján felvázolni a jogi vonatkozásokat.

A fenti kutatási témák mellett számos egyéb területet is vizsgáltam, amelyek közül talán érdemes még kiemelni a határon átnyúló földszerzések (befektetési kérdések) kérdéskörét, a géntechnológiai tevékenység szabályozásával kapcsolatos témakört, illetve újabban a környezetvédelem alkotmányjogi vonatkozásait. A határon átnyúló földszerzések vonatkozásában nagy megtiszteltetés volt számomra, amikor 2014-ben általános jelentéstevői felkérést kaptam a CEDR 2015-ös potsdami nagykonferencia egyik munkacsoportjában. A kutatócsoport témájának (határon átnyúló földszerzések) kialakításában jelentős szerepet, illetve szabadságot kaptam. A kutatócsoport munkája – több más mellett – rávilágított arra, hogy ezen kérdéskör nem csak Európa, illetve az Európai Unió keleti felében bír jelentőséggel,¹⁵ hanem

13 A habilitáció külső bírálói szerepét Bándi Gyula jövő nemzedékekért felelős biztoshelyettes és professzor, illetve Fodor László professzor vállalták. A 2015. november 30. napi habilitáció tudományos előadásának címe *A vizsgálgatások jogi szabályozásának aktuális kihívásai Magyarországon*, az oktatási előadás címe pedig *A zöld géntechnológia jogi szabályozása* volt. A habilitációs előadások, hasonlóan korábbi PhD-védéseimhez, videófelvétellel is megörökítésre kerültek.

14 Egy másik MTA kutatócsoportnak, az MTA és Debreceni Egyetem Közszolgáltatási Kutatócsoportjának – egyébiránt szintűgy vizes kutatásaim alapján – Horváth M. *Tamás* professzor felkérésére már 2015-től tagja voltam.

15 A munkacsoport kettős vezetősű: az operatív munkát az általános jelentéstevő végzi, a reprezentatív vezető pedig a kutatócsoport elnöke. A munkacsoportom elnöki pozíciójára eredetileg Joseph Hudault sorbonne-i professzort kérték fel, azonban ő végül nem tudott jelen lenni a konferencián

bizony a nyugatiban is. A munkacsoport utolsó napján a végkövetkeztetések tárgyalásakor egyébiránt nagy vita bontakozott ki (a munkacsoport munkáját segítő tolmácsok vezetője mindezt azzal summázta, hogy ebben a csoportban volt értelme a munkájuknak), és az általam összeállított anyag egy jelentős része nem is került elfogadásra, jelentős részben azért, mivel eltérő módon ítélték meg a csoport nyugati jogászai az új tagállamok ellen földkérdésekben indított kötelezettségszegési eljárást. Mintegy utóigazolása volt munkámnak, hogy párhuzamosan, illetve nem sokkal a CEDR ülést követően az EU több intézménye (köztük az Európai Parlament) is hasonlóan kritikus megközelítést alakított ki a kérdésben, mint amit a végkövetkeztetésem sugalltak (megjegyzendő ugyanakkor, hogy az Európai Bizottság a későbbiekben is eltérő álláspontot képviselt). A ténykedésem egyik érdekes következménye lett, hogy nem sokkal rá a norvég parlament illetékes bizottsága is meghallgatott a földszabályaik (ami esetükben jelentős mértékű erdőterületet jelentett) újragondolása ürügyén.

Az oktatói, illetve kutatói tevékenységem egyik fontos terepét jelentették annak nemzetközi dimenziói. Ennek első szárnypróbálgatásai az Erasmus ösztöndíj-programhoz kötődnek, amely segítségével több helyre is eljuthattam Európában. A CEDR-hez kapcsolódóan is volt lehetőségem számos nemzetközi programban részt venni: az alkalmi, nagykonferenciákhoz kötődő munkacsoportok munkáin túl, hamarosan helyettes nemzeti delegálti minőségben, majd pedig a *CEDR Journal of Rural Law* tudományos bizottságának tagjaként, illetve egy ideig a CEDR földjogi munkacsoportjának tagjaként. Agrárjogi kutatásaimnak köszönhetően volt lehetőségem megismerkedni Massimo Monteduro ifjú olasz jogászprofesszorral, akinek köszönhetően több olasz tudományos kezdeményezésbe is bekerültem, s így lettem szakértői tagja a Springer Kiadó *Legal Issues in Transdisciplinary Environmental Studies* tanulmányorozatának és két olasz tudományos folyóiratnak is, ezek a *Journal P.A. Person and Administration* és a *Rivista Quadrimestrale di Diritto dell'Ambiente*. A nemzetközi kapcsolatépítés további keretei jelentősen összefüggtek azzal, hogy 2019-től az igazságügyi miniszter asszony, Varga Judit kinevezett a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet vezetőjének. Ennek köszönhetően a nemzetközi tudományszervezés a napi munkám meghatározó részévé vált.

Valamikor 2014 környékén fordult figyelmem ismét, immáron intenzívebben a diák hagyományok felé. A konkrét okot eleinte a vívás szolgáltatta,¹⁶ de később más vonatkozások kerültek előtérbe: egyrészt az elfeledtetni akart eperjesi–miskolci evangélikus jogász hagyomány újjáélesztése (e munkában igencsak nagy segítség

---

(időközben ért bennünket a hír, hogy elhalálozott). Hudault professzort az utolsó nagy francia agrárjogásznak tartják; ő végig az agrártulajdoni kérdések középpontban tartása, vagyis fontossága mellett érvelt, amely véleményével az újabb generációk képviselői nem mindig értettek egyet.

16 Konkrétan a borsodi vívóhagyományok, illetve a jurátusszabalya mibenlétének kutatása.

volt az utolsó¹⁷ miskolci jogakadémiai tanár, Boleratzky Lóránd professzor,¹⁸ Sereg Péter, illetve az ügyet felkaroló akkori dékánhelyettes, Csák Csilla; az ügyben nagy jelentősége volt annak is, hogy a selmeci diákhatározatok oldaláról az akkortájt végzős évfolyam is az ügy mellé állt; külön köszönet ezért Certicky Márióéknak), másrészt pedig azon megfontolás, hogy e diákhatározatok megfelelő megértése és magas színvonalú továbbadása értékes pillére lehet az észak-magyarországi értelmiségi közösség építésének, amelyre pedig nagy szükség van ahhoz, hogy minél több értelmes fiatal maradjon a régióban, vagy térjen vissza oda. Így történt, hogy ezt követően ténykedésem egy jelentős része kapcsolódott az értékmentéshez és a helyi közösségépítéshez. Mindezek kapcsán nagyszerű, közösségükért tenni akaró emberekkel hozott össze a sors (egy fontos szereplő, Csomós Attila kivételével nevük mind ott olvasható a Tradicionális Miskolci Jogászbálok meghívóin). Az ügy előmozdításának fontos sarokkövei a következők voltak: (a) 2015-ben Boleratzky Lóránd professzor közreműködésével egy dokumentumfilm elkészítése¹⁹ és egy kari kiállítás, illetve emléktábla-avatás szervezése az Eperjesi–Miskolci Evangélikus Jogakadémiáról, (b) 2016-ban azon megállapodás megkötése a Magyarországi Evangélikus Egyház és Miskolci Egyetem között,²⁰ amelyben az egyház – több más mellett – elismerte a Miskolci Egyetem jogi karát az Eperjesi–Miskolci Evangélikus Jogakadémia szellemi örökösének, (c) 2016-tól számos, a Jogakadémiával kapcsolatos tárgyi emlék felkutatása és megszerzése, valamint támogatás nyújtása Bruckner Éva könyvének megjelentetéséhez, (d) 2017-ben az első Tradicionális Miskolci Jogászbál megszervezése, (e) 2017-ben a Jogakadémia 1907-es zászlajának (pontosabban annak lobogójának és rúdjának) megtalálása az Országos Evangélikus Múzeum aktív közreműködésével, majd a zászló és annak elvesztett csúcscímjének reprodukálása, valamint 2018-as avatása,²¹ (f) 2018-ban a Miskolci Jogásztradíciók Megőrzéséért Egyesület megalapítása, (g) 2018-tól a Jogásznének zenei hagyomány projekt elindítása és ennek keretében két zenei CD kiadása (2019-en és 2020-ban),²² (h) a 2019-es

17 Sokáig aktív szerepet töltött be a miskolci jogi kar életében Novák István is; nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy vele még lehetőségem volt a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola tanácsában együtt tanácskozni. Akkoriban azonban az eperjesi hagyományokról még csak keveset tudtam, emiatt maradhatott ki azon lehetőség, hogy vele személyesen is értekezsem erről. Ő volt az eperjesi–miskolci diákhatározatok nagy összefoglalója, *Az eperjesi–miskolci jogászfűvészség diákélete* című monográfia szerzője.

18 Érdekesképpén jegyzem meg, hogy az 1940-es években Boleratzky Lóránd maga még szervezője volt a klasszikus miskolci jogászbáloknak, amely miatt személye mintegy folytonosságot teremtett a 2017-ben újtárra indított ún. Tradicionális Miskolci Jogászbáloknak, amelyeknél egészen 2019-ben bekövetkezett haláláig tiszteletbeli fővédnöki szerepet is vállalt.

19 Lásd: https://www.youtube.com/watch?v=DFVsj_hUzsg

20 A megállapodás egy fontos előzményét képezte az az 1991 áprilisában, az Evangélikus Teológiai Főiskola és a Miskolci Egyetem (akkor még mint Nehézipari Műszaki Egyetem) jogi kara között kötött megállapodás, amelyben már nevesítésre került a „szellemi örökös” konstrukció, és amelyet Fabiny Tibor, Novotni Zoltán és Zlinszky János látott el kézjegyével.

21 Lásd: <https://www.youtube.com/watch?v=zHI0tjhHFuw>

22 Lásd: https://www.youtube.com/watch?v=4W1aKepoliU&list=PLAQKEjSFN4QNP4SKgvB5alQct9_lcwOKf

Tradicionalis Miskolci Jogászbál kísérőrendezvényének, az (Eperjesi Evangélikus Jogakadémia Miskolcra költözésének emléket állító) ún. Centenárium Konferenciának a megrendezése, amelyen Petraskó István, a Miskolci Közjegyzői Kamara elnöke a miskolci jogi karnak egy 1848-as jurátusszablya-reprodukciót adományozott,²³ (i) 2019-ben a miskolci jogi kar tanácstermének „Eperjes-terem” névre keresztelése, illetve erről emléktábla avatása, az Eperjesi Collegium 1665-ös alapítóokirat-másolatának elhelyezése a karon, illetve két ikonikus miskolci jogakadémiai professzor, Bruckner Győző és a mártír Zsedényi Béla festményeinek felavatása (jelentős részben a Bruckner-rokon Pósfay Györgyné Koppányi Emese támogatásának köszönhetően),²⁴ (j) 2019-ben a Tradicionalis Miskolci Jogászbál és az észak-magyarországi közösség ünnepi öltözetének megalkotása Hampel Katalin divattervező segítségével, a hagyománykör számos elemének zsinórozási technikával történő megelevenítésével, Boleratzky Lóránd tiszteletére „boleratzky” névre keresztelve, és a 2020-as Tradicionalis Miskolci Jogászbálon²⁵ felavatva a Boleratzky család és az igazságügyi miniszter segédelmével. Remélhetőleg a Covid-járvány után tovább folytathatjuk e nemes hagyományt, és újabb támogatókat szerezhethünk az ügynök az észak-magyarországi régió fejlődése érdekében.

2019-től a központi hivatali formában megalakított Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet vezetője lettem, amelynek alaptévékenysége jogszabály-előkészítést segítő összehasonlító jogi kutatások folytatása a kormányzat különböző szereplői számára. Az Intézet 2021-től új, nagyszabású program gazdája lett, nevezetesen a Közép-európai Professzori Hálózat és Junior Program működtetőjévé vált. Utóbbi program kapcsán, a *Central European Comparative Law* elnevezésű PhD-képzés vonatkozásában a Miskolci Egyetemmel is szorosán együttműködik.

Magánéletemet jelentősen meghatározza, hogy feleségemmel három eleven gyermeket nevelünk, ezért kevés szabadidőmet velük igyekszem eltölteni.

23 Lásd: <https://jogikar.uni-miskolc.hu/centenariumikonf>

24 Lásd: https://jogikar.uni-miskolc.hu/eperjes_terem_avato

25 Lásd: <https://www.youtube.com/watch?v=fUhfq8etj-I>

TORMA ANDRÁS

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, Nagykállóban láttam meg a napvilágot 1956. február 12-én, családom második gyermekeként, hiszen bátyám, Ferenc két évvel előttem született. Édesanyám, Pacsuta Julianna takarítónő, édesapám, Torma Ferenc pedig asztalos volt. Igazi asztalos famíliában születtem, hiszen nem csak édesapám, hanem keresztapám, nagyapám és dédapám is asztalos volt. Szüleink sajnos ma már nincsenek közöttünk.

Az általános és a középiskolát szülővárosomban végeztem el, mindvégig jeles eredménnyel. A Budai Nagy Antal Gimnáziumban letett sikeres érettségít követően – 1974-ben – felvételt nyertem a József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára (Szeged). Egyetemi tanulmányaim megkezdése előtt azonban eleget kellett tennem katonai szolgálati kötelezettségemnek, így az egyetemet csak 1975 szeptemberében kezdhettem el.

Négy és fél csodálatosan szép év után, 1980. január 31-én fejeztem be egyetemi tanulmányaimat, *summa cum laude* minősítéssel. Az egyetemi évek alatt két ízben is elnyertem az Oktatási Miniszter által adományozott Népköztársasági Ösztöndíjat.

1980-ban és 1981 elején a Borsodi Erdőgazdaságnál (Miskolc) dolgoztam mint jogi előadó, majd 1981-ben és 1982-ben a Borsodi Vendéglátó Vállalatnál (Miskolc) mint jogi osztályvezető. Első munkahelyem megválasztásánál meghatározó szempont volt, hogy 1979-ben megnősültem, és feleségem – Dr. Vass Valéria – miskolci leányként természetesen Miskolcon kívánta jogász pályáját elkezdni. A későbbi egyetemi oktatói pályafutásom szempontjából oly fontos munkahelyemre – Miskolc Megyei Jogú Város Tanácsára – 1982 tavaszán kerültem, ahol jogi főelőadó beosztásban hatósági munkát végeztem, továbbá tanácsrendelet-alkotási (kodifikációs) tevékenységet fejtettem ki. Itt ismerkedtem meg igazából a közigazgatással: annak nehézségeivel és szépségeivel.

Ekkor már megszületett első gyermekünk, Zsuzsa, aki ügyészként dolgozik a Miskolci Járási Ügyészségen, és aki először egy leány (Lili, 2010) majd egy fiú (Vajk, 2012) unokával ajándékozott meg engem, illetve a családot. 1987-ben megszületett második gyermekünk, András, aki ma már szintén ügyészként dolgozik, és egy nyolchónapos gyermek (Zoé) boldog édesapja. Időközben 1989-ben elváltam, és 1991-ben házasságot kötöttem Dr. Tóth Anikó ügyvéddel. Házasságunkból 1996-ban megszületett Beatrix leányunk, aki jelenleg az ELTE joghallgatója.

I.

■ Harmincöt éve, 1984. augusztus 16-tól dolgozom jelenlegi munkahelyemen, a Miskolci Egyetemen, illetve annak Állam- és Jogtudományi Karán. Itt, a Közigazgatási Jogi Tanszéken 1984 és 1988 között tanársegéd, 1988 és 1994 között adjunktus, 1994. július 1-től docens voltam, 2003. július 1-től pedig egyetemi tanár vagyok.

1994. július 1-től az Államtudományi Intézet intézetigazgató-helyetteseként, 1995. július 1-től pedig a Közigazgatási Jogi Tanszék vezetőjeként dolgoztam. 2004.

július 1-től az Állam és Jogtudományi Kar dékánhelyettesi beosztásába, 2007. július 1-től pedig az Államtudományi Intézet intézetigazgatói beosztásába nyertem kinevezést. Az Intézet igazgatójaként három tanszéket és mintegy húsz dolgozó munkáját szerveztem és irányítottam: a Közigazgatási Jogi, a Pénzügyi Jogi és az Alkotmányjogi Tanszék munkáját. Az intézetigazgatói feladatok ellátása természetesen megkövetelte nem csak a személyzeti munka irányítását, hanem az intézet hatáskörébe tartozó gazdasági-gazdálkodási feladatok ellátását is. Mindkét vezető beosztásom 2012. június 30 hatállyal szűnt meg, hiszen 2012. július 1-től kezdve láttam el az Állam- és Jogtudományi Kar dékáni munkakörét, egészen 2013. augusztus 15-ig. Ezen időponttól vagyok a Miskolci Egyetem rektora. Második rektori megbízásom 2021. február 12-én, 65. életévem betöltésével fog – várhatóan – megszűnni. Rektori tevékenységem értékelése az utókorra tartozik, arra mindenesetre rendkívül büszke vagyok, hogy az első ciklus lejártát követően (rajtam kívül) senki nem pályázott a megbízás elnyerésére, és 2017-ben a Szenátus egyhangúlag ismét engem választott rektorral!

Egyetemi oktatói, kutatói, nevelői és vezetői munkám elismeréseként több alkalommal részesültem elismerésben és kitüntetésben. 1986-ban Rektori Dicséretet, 1988-ban pedig Miniszteri Dicséretet kaptam. 2003-ban elnyertem a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Pro Facultate Iurisprudentiae kitüntetését, 2006-ban pedig az Állam- és Jogtudományi Kar Emlékérmét. Az előbbi kitüntetést a Kar érdekében kifejtett áldozatos munkámért, az utóbbit pedig az egyetemi szintű jogászképzés 25. évfordulója alkalmából kaptam meg. 2010-ben elnyertem az Oktatási Miniszter által adományozott Nagy Tibor Gyula-díjat. Legbüszkébb a köztársasági elnök úr által 2012. március 15. alkalmából részemre átadott a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje kitüntetésre vagyok. Magyarország legmagasabb állami kitüntetését „a közjog, az európai közigazgatás és a közigazgatási informatika terén végzett kutatói és oktatói munkásságom, a nemzetközi tudományos kapcsolatok fejlesztésében játszott meghatározó szerepem elismeréseként” kaptam. Úgy hiszem, hogy ez az indoklás teljes mértékben összefoglalja az akkor már majd’ harminc esztendő egyetemi oktatói munkásságomat. Rendkívül büszke vagyok arra is, hogy majd’ tízéves együttműködést követően, 2016-ban, a Petru Maior Egyetem (Marosvásárhely) honoris causa professzora lettem.

A tudományos kutatómunka nehézségeivel és szépségeivel már egyetemi tanulmányaim alatt megismerkedtem, hiszen az Állam- és Jogtudományi Kar Politikai Gazdaságtan Tudományos Diákkör tagja voltam. Diákköri dolgozatommal 1977-ben II. helyezést értem el az Országos Tudományos Diákköri Konferencián. Dolgozatom címe *A Szovjetunió gazdaságirányítási rendszere* volt.

A tudományos kutatómunkával való kapcsolatomban nem szakadt meg a gyakorló jogász pályámon sem, aminek eredményeként 1984-ben dolgozatommal I. helyezést értem el a Minisztertanács Tanácsai Hivatala által meghirdetett Fiala Tanácsai Dolgozók Pályázatán. Dolgozatomban Miskolc megyei jogú város lakásügyi tanácsrendeleteinek történetét dolgoztam fel, és de lege ferenda javaslatokat tettem az akkor hatályos lakásügyi tanácsrendelet új normaszövegének megállapítására.

Kutatómunkám természetesen az egyetemi oktatói pályára történő lépésemtől, tehát 1984-től lett igazán aktív, és teljesedett ki. E pálya megkezdésekor adott volt számomra a fő kutatási terület: a közigazgatás korszerűsítése. Ez a kérdéskör ugyanis jól illeszkedett a Közigazgatási Jogi Tanszék egyik kiemelt és országosan elismert kutatási témájához, a közigazgatási informatikához, amelynek vezetője Prof. Dr. Kalas Tibor tanszékvezető úr volt.

Némileg egyszerűsítve, a közigazgatás végeredményben nem más, mint adott szervezeti struktúra, személyzet és működés. Sőt: a működés sem homogén tevékenység, hiszen jelentheti az ügyintézés menetét mint munkafolyamatot, de jelentheti a közigazgatási feladatok ellátását biztosító dologi eszközöket és információs folyamatokat is. A közigazgatás korszerűsítése tehát mindezen összetevők kutatását feltételezi, amire egy pályakezdő egyetemi oktató nyilvánvalóan nem vállalkozhatott. Erre tekintettel – tudományos vezetőm, Kalas Professzor tanácsára és iránymutatásai alapján – kutatási területemet leszűkítettem a közigazgatásban alkalmazható technikai eszközök vizsgálatára. Az 1980-as évek második felében és az 1990-es évek elején született publikációim döntően ebben a témakörben születtek, és e témakörben nyújtottam be kandidátusi értekezésemet is 1992 szeptemberében *A közigazgatási (hivatali) munka gépesítésének lehetőségei* címmel. Az állam- és jogtudományok kandidátusa (CSc) tudományos fokozatot 1993-ban ítélte oda számomra az MTA Tudományos Minősítő Bizottsága. Külön köszönet ezért tudományos vezetőmnek, Prof. Dr. Kalas Tibornak, az értekezésem bírálójának: Prof. Dr. Kovacsics Józsefné Dr. Nagy Katalin egyetemi tanárnak (ELTE) és Prof. Dr. Szentpéteri István egyetemi tanárnak (JATE), továbbá akkori munkatársaimnak, és természetesen nem utolsósorban családomnak.

II.

■ A kandidátusi fokozat megszerzését követően tudományos érdeklődésem köre kiszélesedett, bár az alaptéma nem változott: továbbra is a közigazgatás korszerűsítésének lehetőségeit kutattam, fokozatosan kiterjesztve vizsgálódásom horizontját a közigazgatás valamennyi összetevőjére: a szervezeti struktúrára, a személyzetre, valamint a működésre is. Az 1990-es évek közepén született publikációim jól mutatják e témabővülést.

Az 1989/90. évi rendszerváltás eredményeként a magyar államszervezeti és jogrendszeri fejlődés iránytúje Nyugat felé fordult, és meghatározó vonzáscentruma az Európai Közösség, illetve az Európai Unió lett. A Társulási Megállapodás 1991. évi megkötése, majd az Európai Unióhoz való csatlakozási kérelmünk 1994. évi előterjesztése véglegessé tette, hogy a magyar közigazgatásnak előbb-utóbb harmonikusan kell illeszkednie az Európai Unió igazgatási struktúrájához. Ahhoz azonban, hogy ez az illeszkedés zökkenőmentesen megtörténhessen, ismerni kell nem csak a mi (nemzeti) közigazgatásunkat, hanem a tagállamok közigazgatását

és az Európai Unió intézményrendszerét és működési mechanizmusát is. Ezen körülmények miatt a tudományos érdeklődésem középpontjába az Európai Unió és a tagállamok közigazgatásának vizsgálata került az 1990-es évek közepétől. E témakörben végzett kutatásaim eredményeként – és akkori publikációim mintegy összegzéséeként – monográfiám jelent meg 2001-ben *Európai közigazgatás, régiók, önkormányzatok* címmel (Budapest, Virtuóz Kiadó). A tizenhét szerzői ív terjedelmű munkát Prof. Dr. Ficzer Lajos egyetemi tanár, az Európai Jogakadémia Elnöke lektorálta. A monográfiát a szakma nagy elismeréssel fogadta, hiszen az elmúlt majd' húsz évben több mint negyven szerző hivatkozta meg. Az Európai Unió, illetve az európai közigazgatás témakörben született publikációim száma ma már jóval száz fölött van.

III.

■ Egyetemi oktatói pályám során mindvégig foglalkoztatott az információ és az informatika közigazgatási jelentősége is, alapvetően a közigazgatási munka hatékonnyabbá és eredményesebbé tétele szempontjából. Az elmúlt évtizedekben mintegy hetven publikációm érintette e témakört. 2002-ben elérkezettnek láttam az időt arra, hogy az informatikával kapcsolatos tudományos eredményeimet monográfiában foglaljam össze. Ily módon született meg a Virtuóz Kiadó (Budapest) gondozásában *Az információ jelentősége a (köz)igazgatásban* című második monográfiám, amelyet Prof. Dr. Molnár Miklós egyetemi tanár (ELTE) lektorált, és amely tizennégy ív terjedelmű. A munkát mintegy két tucat szerző hivatkozta meg.

Az informatika, a jogi informatika, a közigazgatási informatika és az e-közigazgatás iránti elkötelezettségem természetesen ezután sem szűnt meg. Ezt igazolják publikációim is, amelyek köréből mindössze kettőt emelek ki:

– *Az információs társadalom közigazgatási jogi alapkérdései* című tanulmányomat, amely a *Magyar közigazgatási jog, általános rész* (szerk.: Fazekas Marianna, Osiris Kiadó, Budapest, 2005) című egyetemi tankönyvnek egy önálló fejezetét képezi,

– *Az elektronikus közigazgatás alkalmazásának lehetőségei és elkerülendő kockázatai* című tanulmányomat, amely a *Jobb közigazgatás, helyben járás és visszafejlődés helyett* című kötetben jelent meg (szerk.: Verebélyi Imre és Imre Miklós) a Századvég Kiadó (Budapest, 2009) gondozásában.

IV.

■ Egyetemi oktatóként – a tudományos kutatómunka mellett – természetesen nagy jelentőséget tulajdonítottam a tananyagfejlesztő és tananyagíró tevékenységnek is. Azt vallottam és vallom, hogy a tantárgyfelelős vezető oktatónak kötelessége írott

tananyagot adni a hallgatók kezébe, és folyamatosan korszerűsíteni (hatályosítania) azt, mert ezzel lényegesen megkönnyíti a tananyag elsajátítását. Ennek eredményeként igen nagy számban dolgoztam ki az Állam- és Jogtudományi Kar által oktatott – különböző szakokhoz rendelt – tantárgyak oktatási programjait, és írtam tananyagot. Az elmúlt több mint három és fél évtizedben a következő képzésekhez tartozó tantárgyak oktatási programját és követelményrendszerét dolgoztam ki:

1. Az egységes (osztatlan) jogász mesterképzési szak körében: Szabálysértési jog, Közigazgatás-technika, Jogi informatika, Infokommunikációs jog, Az Európai Unió közigazgatási (önkormányzati) rendszere, Közigazgatási jog 3. Különös rész, Közigazgatási jog 4. Európai közigazgatás.

2. Az egyetemi doktorképzés körében: A mai magyar közigazgatás-tudomány főbb irányvonalai, Az Európai Unió és a tagállami közigazgatás kapcsolata.

3. Az igazságügyi igazgatási alapképzési szak, valamint a munkaügyi és társadalombiztosítási alapképzési szak (BA szakok) körében: A közigazgatási jog alapjai, Szervezési és vezetési ismeretek, Jogi informatika.

4. Az igazgatásszervező alapképzési szak (BA szak) körében: Közigazgatási büntetőjog, Közigazgatás-technológia, Közigazgatás-szervezés és vezetés.

5. A közigazgatási mesterképzési szak (MA szak) körében: Közigazgatás-elmélet, Gazdaság és a közigazgatás, Közigazgatási szakmenedzsment, Közigazgatási informatikai ismeretek, Elektronikus közigazgatás.

6. A Miskolci Egyetem Továbbképző Központja szervezésében megvalósult posztgraduális képzés körében: az Európa-tanulmányok szakon: Európai közigazgatási jog, a jogi szakokleveles orvos szakon: Közigazgatási alapismeretek, a jogi szakokleveles közgazdász szakon: Közigazgatási alapismeretek, a terület- és településfejlesztési menedzser szakon: Közigazgatási jog.

7. A Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszéke által megvalósított EU-Tempus Projekt (IB-JEP 13328-98) keretében, melynek címe *Regionalitás és közigazgatás az Európai Unióban*: Az EU-intézmény és jogrendszere.

8. Hat európai uniós tagállam jogi karai között megvalósult együttműködés körében (EuPA Project. Száma: 69682-IC-1-2005-1-RO-ERASMUS-MODUC-1) Az Európai Unió regionális politikája.

9. Négy európai uniós tagállam jogi karai között megvalósult együttműködés körében (MPEAP Project. Száma: 510222-LLP-1-RO-ERASMUS-ECDSP) Az EU intézmények és a tagállami közigazgatások kapcsolata, Az Európai Unió regionális politikája.

Az általam írt egyetemi és főiskolai tankönyvek, jegyzetek, tansegédletek és könyvrészletek száma mintegy százötven. Ezek között nem csak magyar nyelven, hanem idegen (német, francia és angol) nyelven írottak is találhatóak. E tankönyvekből elsősorban az Európai Rendőr Akadémia és a Rendőrtisztví Főiskola hallgatói, továbbá a Román Köztársaság köztisztviselő tanultak és tanulnak. Az általam írott egyéb tankönyvekből, jegyzetektől és tansegédletekből pedig gyakorlatilag valamennyi jogászképzéssel foglalkozó magyar felsőoktatási intézményben – Miskolcon,

Budapesten, Pécsen, Szegeden, Győrött és Debrecenben – tanultak és tanulnak a hallgatók.

Kiemelendő e körben az, hogy a Miskolci Egyetem – együttműködve három európai uniós tagállam egyetemeivel, illetve jogi karaival – 2010-ben elnyerte az Európai Bizottság kétéves támogatását egy Európai Közigazgatási Mesterképzési Szak tananyagának ERASMUS – ECDSF Program keretében történő kidolgozására és a képzés beindítására. (MPEAP – Project. Száma: 510222-LLP-1-RO-ERASMUS-ECDSF). A négy szemeszteren átívelő mesterképzés tizenhat (angol nyelvű) tananyagának kidolgozása megtörtént, és a képzés 2012 szeptemberében beindult. A négy jogi kar egyébként négy-négy tantárgy kidolgozását vállalta angol nyelven, jómagam ebből kettőnek a kidolgozását és a tananyag megírását. E két tantárgy a következő volt: *Az Európai Unió intézményei és a tagállamok közigazgatása közötti kapcsolat*, illetve *Az Európai Unió regionális politikája*. Az első tantárgy angol nyelvű tankönyvét már kiadták: *EU Public Administration and Institutions and their Relationship with Member States*. Petru Maior University, Faculty of Economics, Law and Administrative Sciences (Marosvásárhely, Románia). A másik tananyag, amelynek címe: *Regional Policies in EU*, elektronikusan érhető el a következő webcímen: www.mpeap-upm.ro

V.

■ A Miskolci Egyetemen eltöltött több mint harmincöt év alatt oktatói tevékenységem egyre szélesebb lett. Kezdetben „csupán” a Közigazgatási Jog mint főképzés körében tartottam előadásokat és vezettem gyakorlatokat, később pedig a Jogi informatika, a Közigazgatás-elmélet, a Közigazgatás-technológia, a Közigazgatási szakmenedzsment és az Elektronikus közigazgatás körében is.

A bolognai folyamatnak megfelelő többciklusú képzés 2002-től valósul meg az Állam- és Jogtudományi Karon, egyre szélesedő palettával, kiaknázva a felsőoktatási törvény adta valamennyi oktatási szint lehetőségét. Ez azt jelenti, hogy ma már egy felsőoktatási szakképzési szakon, három alapképzési szakon és két mesterképzési szakon folyik oktatás a Karon, az egységes (osztatlan) jogászképzés mellett. Természetesen részt vettem és részt veszek minden egyes szak oktatási programjának kidolgozásában, sőt alapítója és szakfelelőse voltam az igazgatásszervező alapképzési szaknak, valamint a közigazgatási mesterképzési szaknak.

A Miskolci Egyetemen kifejtett oktatói munkám mellett, a Közép-Európai Rendőr Akadémia igazgatójának felkérésére, két tanévben (az 1992/1993-as és az 1993/1994-es tanévben) vendégprofesszorként rendszeresen tartottam német nyelvű előadásokat a magyar államszervezetről és jogrendszeréről, különös tekintettel a közigazgatásra. Kérdező tanárként részt vettem továbbá a hét közép-európai állam (Németország, Ausztria, Szlovénia, Lengyelország, Csehország, Szlovákia és Magyarország) kiválasztott rendőrtiszt-hallgatóinak német nyelven történő államisvizsgáztatásában is. A Rendőr Akadémián kifejtett tevékenységem körében születtek

meg részben, a korábban hivatkozott, és még napjainkban is használt német nyelvű tankönyvek.

Az egyetemi szintű oktatómunkám mellett, 2000-től folyamatosan részt vettem a magyar köztisztviselői kar képzésében, továbbképzésében. A Miniszterelnöki Hivatal, a Magyar Közigazgatási Intézet, a Kormányzati Személyügyi Szolgáltató és Közigazgatási Képzési Központ, a Nemzeti Közigazgatási Intézet, valamint a különböző megyei közigazgatási hivatalok (kormányhivatalok) felkérésére rendszeresen tartottam előadásokat az Európai Unió intézmény- és jogrendszere témakörben. A megyei közigazgatási hivatalok felkérésére pedig az Európai Unió Strukturális Alapjaihoz való önkormányzati hozzáférés lehetőségei, valamint a közigazgatási hatósági eljárás szabályai kérdéskörben tartottam előadásokat. 2009-ben részt vettem a közigazgatás versenyvizsga tananyagának kidolgozásában és vizsgabizottsági elnökként a versenyvizsga tényleges lebonyolításában.

VI.

■ 1994-től az Államtudományi Intézet igazgatóhelyettese, 1995-től a Közigazgatási Jogi Tanszék vezetője voltam 2007-ig, ezt követően pedig az Államtudományi Intézet igazgatója lettem. E vezetői beosztásokra tekintettel különös figyelmet fordítottam az intézet, illetve a tanszék tudományos utánpótlásának biztosítására. Az általam, mint oktató-tanár által vezetett Közigazgatási Jogi Diákkör kiváló alkalmat biztosított, és biztosít ma is a tanszéki utánpótlás kinevelésére, és ma már elmondható, hogy munkatársaim többsége egykoron a Diákkörben ízelte meg a tudományos kutatómunka szépségeit, az én aktív közreműködésemmel.

Egykori kiváló hallgatóim közül ma már öten is tudományos fokozatot szerzett vezető oktatók a Miskolci Egyetemen, illetve a Károli Gáspár Református Egyetemen: dr. Paulovics Anita egyetemi tanár, dr. Nyitrai Péter és dr. Czékman Zsolt egyetemi docens, Dr. Turkovics István egyetemi adjunktus és dr. Csáki Gyula Balázs egyetemi docens. Különös büszkeséggel tölt el az a tény, hogy a Diákkör tagja, majd az általam vezetett tanszék doktorjelöltje volt a mongol állampolgárságú Dr. Zsalbaszüren Batzandan, aki 2005-ben szintén tudományos fokozatot szerzett, és jelenleg hazája fővárosának állami egyetemén vezető oktató, valamint a Mongol Parlamentben frakcióvezető.

Jelenleg tudományos vezetője vagyok Szabó Szandra ügyvédnek, Szabó Andrea köztisztviselőnek, Dr. Szabó Balázs és Dr. Cseh Gergely tanársegédeknek. Ők valamennyien a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájában tanultak.

VII.

■ Egyetemi oktató- és kutatómunkámat nagymértékben segítették a hosszabb-rövidebb ideig tartó külföldi tanulmányútjaim. Ezek közül a következőket emelem ki: 1987: Karl-Marx-Universität (Leipzig, Német Demokratikus Köztársaság, tíz nap), 1989: Universität Wien (Bécs, Ausztria, négy hónap), 1991: Kommunale Gemeinschaftsstelle für Verwaltungsvereinfachung (Köln, Németország, egy hét), 1992: Universität Graz (Graz, Ausztria, egy hét), 1995: Európa Tanács (Strasbourg, Franciaország, egy hét), 1996: Európai Bizottság (Brüsszel, Belgium, egy hét), 1997: Université Toulouse (Toulouse, Franciaország, egy hét), 1998: ENSZ Magyar Misszió (New York, USA, tíz nap), 2000: Universidad de Oviedo (Ovideo, Spanyolország, egy hét), 2008–2012: Université de Versailles Saint-Quentin en Yvelines (Versailles, Franciaország, egy-egy hét, illetve 2012-ben két hét), 2008–2012: Universitatea Petru Maior (Marosvásárhely, Románia, egy-egy hét), 2011: Université del Salento (Lecce, Olaszország, egy hét), 2013–2019: Beijing University of Chemical Technology (Peking, Kína, két-két hét).

Tudományos előmenetelem szempontjából különösen jelentősnek ítélem a Collegium Hungaricum bécsi ösztöndíjának elnyerését 1989-ben, amelynek keretében négyhónapos kutatómunkát folytathattam a Bécsi Egyetem Jogi Karán, Prof. Dr. Raschauer irányításával. Az ott végzett kutatásaim meghatározó jelentőségűek voltak nem csak a német nyelvű ismereteim bővülésében, hanem a kandidátusi értekezésem 1992-re történő elkészítésében, illetve az annak megvédésére való felkészülésben.

Ugyancsak kiemelkedő jelentőségű volt a 2008–2013 közötti időszakban nemzetközi együttműködés keretében kifejtett munkám, amely során igen sok francia, román és olasz professzorral ismerkedtem meg, illetve dolgoztam együtt. A teljesség igénye nélkül közülük csupán néhányat emelek ki, a következők szerint. Franciaországból: Prof. Dr. Jacqueline Morand-Deville, Prof. Dr. Stéphane Manson, Prof. Dr. Béatrice Boissard, Prof. Dr. Jean-Luc Penot. Romániából: Prof. Dr. Dragos Chilea, Prof. Dr. Zsuzsanna Szabo, Prof. Dr. Lucian Chiriac, Prof. Dr. Ioan Sabou-Pop. Olaszországból: Prof. Dr. Luigi Melica, Prof. Dr. Luigi Marcone. E professzorokkal öröm volt együtt dolgozni, és bízom abban, hogy a közös munkát folytatni fogjuk, egyetemeink és nemzeteink boldogulására.

VIII.

■ Az egyetemi oktató- és kutatómunka mellett aktívan részt vettem és jelenleg is aktívan részt veszek a tudományos-szakmai közéletben. Kijelenthetem, hogy a hazai és a nemzetközi tudományos, és szakmai közéletben – a jogi képzési területen, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai képzési területen – széles körben ismert

és elismert helyet foglalok el. Ezt nem csak a Köztársasági Elnök Úr által 2012-ben adományozott Magyar Érdemrend Tisztikeresztje kitüntetés indoklása bizonyítja, hanem az alábbi adatok is alátámasztják:

- A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán működő Közigazgatási Jogi Tudományos Diákkör oktató-vezetője (1985–1995)
- Az Igazságügyi Minisztérium, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, illetve a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Jogi Szakvizsga Bizottságának censora (1991–)
- A Magyar Tudományos Akadémia Köztisztületének tagja. IX. Gazdaság és Jogtudományok Osztálya, Közigazgatás-tudományi Bizottság (1994–)
- A Magyar Közigazgatási Kar tagja (1995–2000), az Etikai és Fegyelmi Bizottság elnöke (1996–2000)
- A Belügyminisztérium Közigazgatási Szakvizsgabizottság censora (1996–2002)
- A Jogi Informatikai Társaság tagja (1997–), vezetőségi tag 1999-től, alelnök 2005-től
- A Belügyminisztérium Köztisztviselői Etikai Kódex Szerkesztőbizottságának tagja (1999–2000)
- Az Európai Jogakadémia tagja (2000–)
- Az Országos Közigazgatási Szakvizsgabizottság censora és a szakvizsga-felkészítésben, valamint a vizsgáztatásban közreműködő oktatója (2002–)
- A FIDE (la Federation Internationale pour le Droit Europeen) Magyar Tagozat Egyesület alapító tagja (2003–)
- A *Curentul Juridic* c. jogi-szakmai folyóirat (Universitatea „Petru Maior”, Facultatea de Științe Economice, Juridice și Administrative, Târgu-Mureș, Románia) Nemzetközi Tudományos Bizottságának tagja (2008–)
- A *Jog – Állam – Politika* című szakmai-tudományos folyóirat szerkesztőbizottságának a tagja (2010–)
- A *Magyar Közigazgatás* című szakmai-tudományos folyóirat szerkesztőbizottságának tagja (2011–2012)
- A *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás* című szakmai, tudományos lap szerkesztőbizottságának a tagja (2012–)
- A *Public Governance, Administration and Finances Law Review* c. folyóirat szerkesztőbizottságának tagja (2015–)
- Tizenkét doktori értekezésnek voltam hivatalos bírálója és további tizennégy Doktori Bíráló Bizottságnak nem opponens tagja
- Öt személynek voltam habilitációs bizottság habitusvizsgálatra felkért tagja
- Doktorképzésben való részvétel a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Deák Ferenc Doktori Iskolájában
- A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Doktori és Habilitációs Tanácsának külső tagja (2015–)
- Szakmai lektori közreműködést fejtettem ki négy jogtudós monográfiája kiadásakor

- Több cikluson keresztül tagja voltam az Állam- és Jogtudományi Kar Kari Tanácsának, illetve az Egyetem Szenátusának. 2012 és 2013 között az Állam- és Jogtudományi Kar dékánja voltam, 2013-tól pedig az egyetem rektoraként a Szenátus elnöke vagyok.

A tudományos, szakmai közéletben való részvételi lehetőséget folyamatosan biztosította részemre az a tény, hogy 1991-től 2008-ig egyéni ügyvédi tevékenységet is kifejtettem a Budapesti Ügyvédi Kamara tagjaként. E minőségben elsősorban közjogi-közigazgatási ügyekben képviseltem ügyfeleim törvényes érdekeit, de nem csekély volt azon megbízatásaim száma sem, amikor munkajogi vagy büntetőjogi kérdésekben láttam el ügyvédi feladatokat. A gyakorlati munka során szerzett tapasztalataim jelentősen segítették (és segítik ma is) oktató és kutató munkámat.

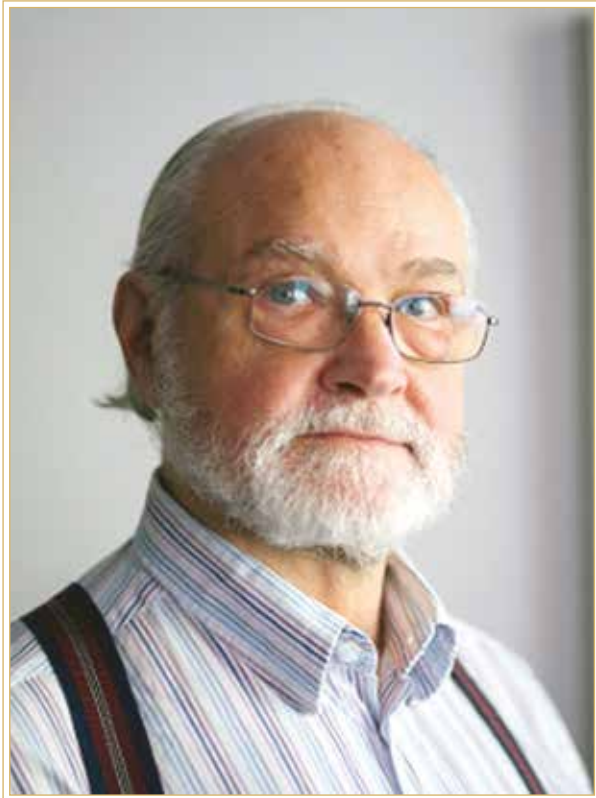
A tudományos érdeklődésem középpontjában hosszú ideje, és jelenleg is elsősorban annak vizsgálata áll, hogy *melyek* a magyar közigazgatás előtt álló azon feladatok, amelyek időben történő elvégzése nélkülözhetetlen az Európai Unió intézmény- és jogrendszeréhez való harmonikus és eredményes illeszkedésünk megvalósításához. Az Európai Unió tagjaként ugyanis csak akkor lehet sikeres hazánk, ha közigazgatási rendszerünk (is) jól működik, és uniós szinten (is) képes érvényesíteni nemzeti érdekeinket.

IX.

■ A negyven évre visszatekintő jogászi pályám során – kezdetben inkább csak tudat alatt, később már tudatosan – törekedtem arra, hogy a gyakorlati munkámba beépítsem elméleti ismereteimet, elméleti munkásságomban pedig megfelelően hasznosítsam gyakorlati tapasztalataimat. Mindenkor igyekeztem tehát szem előtt tartani báró Wlasics Gyula kultuszminiszternek száz évvel ezelőtt, a Közigazgatási Bíróság 1916. évi nyitó ülésén elhangzott következő intelmeit, illetve szavait: „Elméletünknek gyakorlatibbnak és gyakorlatunknak tudományosabbnak kell lennie”. Vallom ugyanis, hogy e sorok ma is aktuálisak.

VÖRÖS IMRE

Jogi tanulmányaimat 1963–1968 között az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán végeztem. 1970–1971-ben a Strasbourgi Académie Internationale pour l’Enseignement de Droit Comparé posztgraduális képzésén vettem részt, 1979-ben tudományok kandidátusa (CSc), majd 1989-ben tudományok doktora (DSc) címet szereztem. 2010-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, 2016-ban rendes tagjává választott.

Kutatói pályafutásomat 1969-ben az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetében kezdtem tudományos segédmunkatársként, majd végigjártam a kutatói ranglétra egyes fokozatait. 1990-ben az Alkotmánybíróság tagjává választottak, ahonnan 1999-ben tértem vissza a Jogtudományi Intézetbe. 1999–2011 között tudományos tanácsadó, majd ezt követően kutatóprofesszor, illetve 2002 és 2012 között az Intézet igazgatóhelyettese voltam.

Az Alexander von Humboldt Stiftung (NSZK) ösztöndíjasaként 1986–1988 között a freiburgi egyetemen kutattam, amelynek eredménye két monográfia lett. Számos külföldi egyetemen, többek között Hamburgban, Lausanne-ban, Kremsben és Tübingenben vendégprofesszorként működtem, tanulmányutak során végeztem kutatásokat.

Kutatói tevékenységemet elsősorban a versenyjog, a nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, európai jog és alkotmányjog területén fejtettem ki. Kutatási eredményeimet több mint két és fél száz hazai és külföldi publikációban, illetve több mint húsz kötetben tettem közzé.

A ’70-es években megkezdett kutatásaim alapozták meg a hazai versenyjog ki-fejlődését. Az 1979-ben megvédett nagydoktori értekezésemben – a nyugat-európai és amerikai piacgazdasági minták alapulvételével – a kartellek, valamint a domináns piaci magatartással összefüggő szabályozás modelljét dolgoztam ki. E kutatási eredmények is hozzájárultak ahhoz, hogy 1984-ben felkérést kaptam az Igazságügyi Minisztériumtól egy korszerű versenyjogi szabályozási koncepció kidolgozására, melynek nyomán elkészíttem az első modernnek nevezhető, bár a gyakorlatra – akkor még – kevés hatást gyakorló magyar versenytörvény és a jogalkotói indokolás tervezetét. A rendszerváltást közvetlenül megelőző időszakban (1986–1990) az európai közösségi és az európai tagállami szabályozásokra kiterjedő összehasonlító jogi kutatást szerveztem; ennek eredményeként 1990-ben a versenytörvény európai közösségi joggal konform szabályozási és intézményi reformjában vettem részt, amely az 1990-ben elfogadott korszerű és eurokonform magyar versenytörvényhez vezetett. Többek között ekkor jöhetett létre – az általam már korábban is javasolt – Gazdasági Versenyhivatal intézménye. E kutatás és szabályozási reform eredményei több tudományos és alkalmazott jogtudományi monográfia révén váltak ismertté.

A nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga terén a hazai irodalomban kutatói tevékenységem bizonyos mértékben hozzájárult e két diszciplína szétválasztásához és dogmatikai megalapozásához. A nemzetközi kollíziós magánjog, mint jogág, valamint a nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga mint jogterület lehatárolását és relatív önállóságát szerkesztőként és társszerzőként

jegyzett kötetben (*Magyar nemzetközi kollíziós magánjog*, 1. kiad. 1997), valamint önálló monográfiában (*Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*, 2004) fejtetem ki.

Kutatási tevékenységem harmadik fő iránya az Európai Unió jogának vizsgálatára irányult. Munkásságom e területen alapvetően a '80-as évek végétől a versenyjogi kutatásokból nőtt ki, és a 2000-es években már e területen túlterjeszkedő több átfogó kutatást szerveztem. Ezek közül említést érdemel a 2009–2012 között *A Lisszaboni Szerződés hatása a magyar jogrendszerre* címmel lefolytatott OTKA-pályázat, amelynek eredményei tanulmánykötetben (*Az európai uniós jogfejlődés irányvai a Lisszaboni Szerződés után*, 2012), valamint egy önálló monográfiában (*Csoportkép Laokoónnal. A magyar jog és az alkotmánybíráskodás vívódása az európai joggal*, 2012) lettek közzétéve.

Tevékenységem hozzám igen közel álló ága mégis az oktatói tevékenység. 1983 tavaszán Novotni Zoltán professzor, a Miskolci Jogakadémiát a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karaként újra életre hívó alapító intézmény alapítója felkeresett, és felkért a nemzetközi magánjog és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga tantárgyainak oktatására. Az ehhez szükséges oktatási koncepció kidolgozása nagy kihívást jelentett, nem kevés izgalommal vártam véleményét, akivel hamarosan kedves baráti kapcsolatba kerültem, és ez haláláig fennmaradt. Novotni professzor egyetértett a két joganyag elkülönült és egymásra épülő oktatásával, ami akkor eltért az egyetlen nagy tantárgy keretében folyó oktatási sémáktól. A tanszék megalapításában is sok segítséget kaptam tőle és a kar, az egyetem többi vezetőjétől, az oktatási struktúra bevált, és megtettük az első lépéseket az európai jog oktatásának bevezetése felé párhuzamosan azzal, hogy az Európai Unió felé törekvő hazánk számára ennek a joganyagnak az ismerete, így jogi karon történő oktatása egyre nagyobb jelentőségre tett szert. Sok kellemes élményem fűződik a kedves kari kollégákkal folytatott eszmecserékhez, melyek során azt latolgattuk, hogy melyik tanszék keretében az európai jog melyik területét oktassuk. A karon számos barátra tettem szerint: ezek a szakmai és emberi barátságok, kapcsolatok a mai napig fennállnak; oktatói tevékenységem meghatározó, a „nagyon kellemes” kategóriába sorolt emlékei közé tartoznak.

Miskolci oktatói napjaim során gyümölcsöző beszélgetéseket folytathattam kollégáimmal akkor is, amikor 1990-től főállásban már az Alkotmánybíróság tagja lettem. Az egyik ilyen kényes alkotmányjogi kérdésben éppen Novotni professzor igazított el. A tulajdonhoz való alkotmányos jog kapcsán elmondtam neki kétségeimet, hogy mennyire nem világos az Alkotmánynak a köz- és magántulajdon egyenrangúságát kimondó tétele, hiszen az általános diszkriminációtillalom amúgyis más helyen szerepel az Alkotmányban. Mivel egyetemi tanulmányaim során a tulajdonformák tervgazdaságra jellemző köz- és magántulajdon szerinti megkülönböztetésén nőttem fel, és ez a '70-es–'80-as évek kutatói szemléletében is realitásként alapvetésnek számított, megkérdeztem Novotni professzort, hogy mit lehet kezdeni a tulajdonformák szerinti megkülönböztetéssel a kialakuló piacgazdaság polgári jogában – hátha innen valami értelmes következtetésre tudok jutni az alkotmányjogban. Novotni professzor elnevette magát, és egy rövid mondattal válaszolt:

„Tulajdonformák nincsenek, csak »a« tulajdon és tulajdonjog van”. Ezzel meg is alapozta a hamarosan megszövegezett, máig idézett, általam előadó bíróként jegyzett alkotmánybíróági határozat elvi koncepcióját, már csak ki kellett dolgoznom.

Miskolcon oktatói pályafutásomat docensként kezdtem (1983–1994), majd egyetemi tanárként folytattam: 1994-től 1998-ig pedig az Európai Jogi és Nemzetközi Magánjogi Tanszék vezetője voltam, az utolsó években Jean Monnet professzorként.

Ezt követően a szintén új alapítású intézményben, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Győri Tagozatán egyetemi tanárként az Európai Jogi, Nemzetközi Magán- és Kereskedelmi Jogi Tanszéket szerveztem meg 1998–2002 között. 2003–2012 között a Károli Gáspár Református Egyetemen tanszékvezető egyetemi tanárként folytattam oktatói munkámat, ahol a tanszéki munka irányítása mellett a doktori iskola tevékenységében, annak vezetőjeként is aktívan részt vettem.

Kapcsolatom a Jogtudományi Intézettel máig fennmaradt: bár 2014-ben – a 70 éves korhatárt elérve – nyugdíjba vonultam, az Intézet ad helyet a MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága havonta megjelenő folyóirata: a *Jogtudományi Közlöny* szerkesztőségének. Így kapcsolatom az intézeti kollégákkal a mai napig fennmaradt, aminthogy élénk kapcsolatban állok a lapba író, számos értékes tanulmányt közlő miskolci jogi kari kollégákkal is – Miskolc így számomra nem csupán oktatói pályafutásom egy hosszú, kedves emléke, hanem ma is élő, intenzív szakmai és baráti kapcsolat.

WOPERA ZSUZSA

Középiskolai tanulmányaimat szülővárosomban, Miskolcon folytattam a Földes Ferenc Gimnáziumban, és ott is érettségiztem kitűnő eredménnyel 1986-ban. A középiskolai évek meghatározóak voltak számomra, több olyan kiváló pedagógus kezei között váltunk felnőtté, akik nemcsak a pályaválasztásunkra voltak nagy hatással. A gimnáziumi osztályközösségünk olyan baráti kapcsolatok kialakulásának is teret adott, amelyek mind a mai napig, közel 40 év elteltével is megmaradtak, és amelyek hatással voltak közös, későbbi pályaválasztásunkra, az általunk választott hivatásra.

1986-ban nyertem felvételt az akkor még Nehézipari Műszaki Egyetem egyetlen társadalomtudományi karára, az Állam- és Jogtudományi Karra, ahonnan éppen távozott a tanulmányait 1981-ben megkezdő emblemikus első évfolyam. Mi még szóbeli felvételi vizsgát is tettünk az írásbeli felvételit követően, és szerencsémre az egyik legnagyobb tudású római jogász professzornál, Zlinszky Jánosnál felvételizhettem, aki a sikeres felvételimet követően a „szárnyai alá vett”, segítette egyetemi hallgatói pályafutásomat, ösztönzött a tanulmányi versenyeken, egyetemi közéletben való aktív részvételre, és, ha kellett, a szőnyeg szélére állított. A mi évfolyamunk is abban a kivételezett helyzetben volt, hogy jogászóriásoktól tanulhatott, és a jogrendszer átalakulásának apró jelein keresztül részeseivé váltunk a rendszerváltás izgalmas folyamatának, bár akkor ennek inkább a hátulütőit éreztük, mert mindaz a tudás, amit magunkba szívtunk, a rendszerváltást követő államvizsgánk idején, 1991-ben már jogtörténet volt.

Egyetemi éveim alatt még nem köteleződtem el egyetlen jogág vagy jogterület mellett sem; minden érdekelt: a büntetőjog, nemzetközi jog, polgári jog és polgári és büntető eljárásjog, több tanszék tudományos diákköri munkájában is részt vettem, és éveken keresztül demonstrátorként tevékenykedtem. Egyetemi éveim alatt a European Law Students' Association (ELSA) miskolci elnökeként számos alkalommal nyílt lehetőségem külföldi szakmai értekezleteken, konferenciákon való részvételre, ennek keretében 1989-ben Londonban folytattam tanulmányokat. Egyetemi diplomámat 1991-ben kaptam meg, *summa cum laude* minősítéssel. A diploma mellett kitüntettek a tanulmányi emlékérem arany fokozatával.

Nem készültem tudományos pályára, de a sors úgy hozta, hogy Novotni Zoltán professzor, a kar akkori dékánja meglátta bennem a tudomány iránt érdeklődő leendő kollégát, és állást ajánlott számomra a Miskolci Egyetem Államtudományi Intézetének Nemzetközi Jogi Tanszékén, ahol gyermekeim megszületéséig tanársegédként tevékenykedtem. A Nemzetközi Jogi Tanszéken eltöltött évek meghatározónak bizonyultak későbbi tudományos pályafutásomra is, különösen az emberi és a kisebbségi jogok védelmének terén megszerzett ismeretek. 1991-ben a kisebbségi jogvédelem témakörében a finnországi University of Lapland (Rovaniemi) által szervezett III. Sarkkörü Konferencián már előadóként vehettem részt. 1992-ben elnyertem a Magyar Hitelbank Rt. Magyar Tudományért Alapítványa egyéves ösztöndíját, melynek köszönhetően elkészült *A kisebbségek jogi védelmének alternatívái* című dolgozat.

1997-ben, a jogi szakvizsga letételét követően Gáspárdy László professzor meghívására a Civilisztikai Intézet Polgári Eljárásjogi Tanszékén folytattam tudományos

pályafutásomat, ahol azóta is főállásban oktatok. 1998–2001 között a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola által szervezett posztgraduális doktori képzésben vettem részt levelező tagozaton, mely tanulmányokat 2001-ben abszolutórium megszerzésével fejeztem be.

A doktori szigorlatot 2002 januárjában tettem le *summa cum laude* minősítéssel. Doktori értekezésemet *Az ideiglenes intézkedés elmélete és gyakorlata a polgári eljárásjogban* címmel készítettem el, melyet 2002. március 27-én, az értekezés nyilvános vitáján *summa cum laude* minősítéssel védtem meg. PhD-értekezésem témáját a polgári eljárásjog klasszikus, ugyanakkor hazánkban némileg háttérbe szorult, mondhatni marginális, így nem kellően kiaknázott eljárásjogi intézményének, az ideiglenes intézkedésnek az elemzése adta. Az ideiglenes intézkedés témakörének átfogó feldolgozására a magyar szakirodalomban korábban nem került sor. Doktori értekezésemben megállapítottam, hogy szükséges lenne lazítani a magyar szabályozási koncepció szigorán, merevségén, és alkalmazkodva a nyugat-európai megoldások döntő többségéhez, és mindenekelőtt figyelembe véve a jogintézmény célját, lehetővé kellene tenni annak a keresetlevél előterjesztése előtti kezdeményezhetőségét. A sors kegyes volt hozzám, mert a PhD-értekezésem megvédését követően 14 évvel magam alakíthattam ki a korábban kidolgozott koncepciónak megfelelően az új polgári perrendtartás erre vonatkozó szabályozását.

Tudományos fokozatszerzésemet követően szakmai és tudományos érdeklődésem középpontjába meghatározóan az uniós jogalkotásban egyre kiterjedtebb és hangsúlyosabb szerephez jutó, polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés került. Tudományos érdeklődésemet e terén az is motiválta, hogy az Unióban néhány év alatt olyan jelentős joganyag látott napvilágot, melyet a magyar jogalkalmazóknak a csatlakozást követően éppúgy kell alkalmazniuk, mint a magyar jogot. Kihívást jelentett számomra már az uniós csatlakozást megelőzően megismerkedni ezzel a joganyaggal. Minél jobban elmélyültem a polgári ügyekben alkalmazandó uniós jog témakörének kutatásában, annál világosabbá vált számomra a specializáció szükségessége. Számos tényező vezetett az európai családjog kutatásához, ami az uniós jogalkotáson belül is sajátos helyet foglal el, és a jogegységesítés szempontjából jóval érzékenyebb terület, mint a klasszikus polgári és kereskedelmi ügyek. Azóta három monográfiám jelent meg az európai családjog témakörében.

Az uniós jog kutatása mellett a magyar polgári perjog egyes történeti korszakainak elemzésére is szívesen vállalkoztam gyakran valamilyen ünnepi alkalom apropóján. Ezekben az előadásaimban és tanulmányaimban rámutattam három olyan tényezőre, mely a magyar polgári eljárásjog alakulására a rendszerváltást követően döntő hatást gyakorolt: a perhatékonyság növelésének motívumára, az Alkotmánybíróság joggyakorlatára és az európai uniós jog hatására. Egyes elméleti kérdések iránti – köztük az alkotmányossági, alapjogi irányultságú – érdeklődésem kialakulásában és elmélyülésében nagy szerepet játszott egykori kiváló tanárom, későbbi tudományos témavezetőm, Gáspárdy László professzor, akinek 2006-ban bekövetkezett tragikusan korai halála még inkább arra indított, hogy az általa oly fontosnak tartott elméleti kérdésekkel is tovább foglalkozzam.

Történeti tárgyú tanulmányaimban a magyar polgári perjog történeti fejlődésének csomópontjait elemezve azon alapelvek érvényesülését vizsgáltam, amelyek sokszor novelláris szintű módosításokat indukáltak a Pp. szabályanyagán. E körben részletesen foglalkoztam a perhatékonyság érvényesülésével, mely ma is a polgári igazságszolgáltatás kritikus pontját jelenti. Megállapítottam, hogy a 90-es évek elejére mind Magyarországon, mind Európa számos országában a polgári perek elhúzódása a hatékony jogérvényesítés legfőbb akadályává vált, ezért érthető, hogy a perhatékonyság fokozása elsődleges szempontként jelentkezett. A magyar polgári perjogot elemző tanulmányaimban gyakran kritikus véleményt fogalmaztam meg a magyar perjogi jogalkotás helyzetéről.

A fokozatszerzést követő évtől – először Gáspárdy professzor támogatása révén – aktívan bekapcsolódtam külföldi kutatási projektekbe. 2003-ban a Nemzetközi Eljárásjogi Egyesület (IAPL) Mexikóban megrendezett XII. Eljárásjogi Világkongresszusának választottbíróági szekciója számára készítettem nemzeti referátumot, melynek szerkesztett változata 2005-ben, Mexikóban Prof. Marcel Storme társszerkesztésében megjelent.

A szekció általános referensével, Carmine Punzi professzorral, a római La Sapienza Egyetem polgári eljárásjogi tanszékének professzorával a későbbiekben is szoros szakmai kapcsolatban maradtam, amelynek köszönhetően 2004-ben meghívást kaptam egy római tanulmányútra a La Sapienza Egyetem jogi karára, és 2006-ban felkértek a professzor tiszteletére megjelenő kötetben való publikálásra. A 2008-ban megjelent kötetben már az európai családjog területét érintő jogalkotás változásait mutattam be 1998–2006-ig. A római tanulmányút során más olasz egyetemek oktatóival is sikerült további szoros szakmai együttműködést kialakítani, melynek eredményeként további két alkalommal tartottam előadást Olaszországban Prof. Nicola Picardi, ill. Prof. Roberto Martino meghívására, és részt vehettem az olasz–orosz kooperációban készült, az Orosz Föderáció 2003. évi polgári perrendtartását három nyelven bemutató kötet recenzenseként a könyv olaszországi bemutatóján 2008-ban.

2009–2010-ben három nemzetközi projektben is részt vettem magyar nemzeti referensként. 2009-ben a Thomson Reuters spanyol kiadója, az Aranzadi kért fel a határokon átnyúló fizetéseképtelenségi eljárásokat szabályozó 1346/2000/EK rendelet 21 tagállamban történő alkalmazásának tapasztalatait bemutató könyv magyar referátumának elkészítésére. A kötet 2010-ben jelent meg a kiadónál.

2009-ben a University of Oxford CMS Research Programme on Civil Justice Systems koordinátora, Prof. Christopher Hodges kért fel referenskénti részvétellel a *Comparative Project on Costs and Funding* kutatásban. A kutatás eredményeit összegző kötet 2010-ben jelent meg a Hart Publishing kiadásában.

2010-ben, a Washingtonban megrendezett XVIII. Nemzetközi Összehasonlító Jogi Kongresszus *Kollektív keresetek* szekciója számára készítettem nemzeti referátumot.

2014–2015-ben Simona Grossi (Loyola Law School, Los Angeles) felkérésére nemzeti referátumot készítettem *The U.S. Supreme Court's Modern Common Law Approach*

to *Judicial Decision Making* c. projektben, ami megjelent a Simona Grossi (ed.): *The U.S. Supreme Court's and the Modern Common Law Approach* (Cambridge University Press, 2015).

2011-ben sikeresen habilitáltam *Az európai családjog eredményei és jövőbeli kihívásai* címmel tartott tudományos kollokviumi előadással. A Miskolci Egyetem Társadalomtudományi Habilitációs Tanácsa 2011. április 14-én ítélte oda számomra a dr. habil. címet. Egyetemi tanári pályázatomat 2012-ben nyújtottam be. A köztársasági elnök 2013-ban nevezett ki egyetemi tanárrá.

A Miskolci Egyetem rektora 2002. július 1-jei hatállyal megbízott a Polgári Eljárásjogi Tanszék tanszékvezetői feladatainak ellátásával, majd 2007. január 1-jétől az Európai és Nemzetközi Jogi Intézet vezetésével, melyet 2017-ig vezettem. 2012–2015 között általános és tanulmányi dékánhelyettes voltam, évekig a jogász szak szakfelelőse.

Egyetemi oktatói és kutatói tevékenységem mellett mindig kiemelt fontosságúnak tartottam a tehetséggondozást, az érdeklődő és tehetséges hallgatók tudományos munkájának és pályafutásának segítését. Több éven át voltam a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Tudományos Diákköri Tanácsának elnöke, később a Miskolci Egyetem TDT elnöke. Több, általam segített hallgató ért el OTDK-helyezéseket. 2007-ben az OTDT Mestertanár Aranyérem kitüntetéssel ismerte el a tehetséggondozás és kutatásszervezés terén kifejtett tevékenységemet.

A Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában 2004-től programvezető vagyok, 2014-től a Doktori Iskola törzstagja. 2002-től rendszeresen látok el tudományos témavezetői feladatokat. 22 doktoranduszhallgató témavezetését láttam el, közülük hárman PhD tudományos fokozatot szereztek.

2002-ben témavezetőként pályázatot nyújtottam be az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA) által kiírt pályázatra *Polgári perjogunk fejlesztésének lehetőségei és szükségessége, tekintettel a nemzetközi trendekre* címmel, amelyet a 2003-tól 2005-ig tartó időszakra elnyertem. E kutatás eredményeként három év alatt 35 publikációnk született az elemzett témában, és 2006 januárjában látott napvilágot a *Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában* című, a Complex Kiadó által gondozott monográfia, a témában első magyar nyelvű kommentárként, melyben szerzői és szerkesztői feladatokat egyaránt elláttam.

2006-ban publikációs pályázatot nyújtottam be az OTKA-hoz a *Hatékony jogvédelem a magyar és az Európai Unió polgári eljárásjogában – Az ideiglenes intézkedés* c. monográfiám kiadására, melyet elnyertem. Ennek eredményeként látott napvilágot 2007 tavaszán első önálló monográfiám.

2007–2012 között témavezetőként újabb OTKA kutatási pályázatot nyertem el *A magyar polgári eljárásjog új kihívásai figyelemmel az európai közösségi jogra és joggyakorlatra* címmel. A kiváló minősítést kapott projekt keretében több mint 50 publikációnk jelent meg, köztük egy monográfia.

2012-ben elnyertem az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíját *Az európai családjog perspektívái* témakörben, amelyet 2016-ban kiemelkedő minősítéssel

zártam le. Az MTA Bolyai Kuratóriuma Bolyai Emléklap kitüntetést adományozott számomra.

A Bolyai-ösztöndíj keretében folytatott kutatásaim pontosították, hogy az Unió elsődleges jogforrásai milyen jogi keretet biztosítanak az alapjogok érvényre jutásának, és bemutattam az európai bírói fórumok joggyakorlatát e téren. Megállapítottam, hogy az európai bírói fórumok az alapjogok érvényre juttatása terén evolutív joggyakorlatot folytatnak, amelyek azonban nem teremtenek kötelezettséget arra, hogy az egyes tagállamok egy családjogi intézmény kereteinek megvonásakor alapul vegyék e bíróságoknak az értelmezett normaszövegen túlmutató intelmeit is. Az Unió szerződéseinek rendelkezései nem adnak felhatalmazást arra, hogy a több államra kiterjedő vonatkozású családjogi ügyeket célzó szabályozáson túl is jogegységesítést hajtson végre a családjog nemzeti szabályai körében.

Fokozatszerzésem óta rendszeresen részt veszek tudományos minősítési eljárásokban, PhD-értekezések hivatalos bírálójaként, bírálóbizottsági tagként, habilitációs bírálóbizottság elnökeként, illetve tagjaként, 2002–2021 között több mint 50 alkalommal.

Szakírói tevékenységemben jelentős szerepet játszik a tananyagfejlesztés. 2003-tól rendszeresen veszek részt szerzőként és szerkesztőként országosan használt és több jogi kar oktatóinak részvételével készült tankönyvek, egyetemi, főiskolai jegyzetek elkészítésében, emiatt hallgatónk naprakész tankönyvekkel való ellátottsága mindig biztosított volt. Tankönyveinket jellemzően országos könyvkiadók adják ki, köztük a Wolters Kluwer Kiadó és a HVG-ORAC Kiadó.

Publikációim száma meghaladja a kétszázötvenet, szakmai előadásaim száma a százötvenet.

2014-ben szakmai pályafutásom fontos mérföldkőhöz érkezett, amikor Trócsányi László igazságügyi miniszter felkérésére a polgári perjogi kodifikációért és a kapcsolódó jogszabályok előkészítéséért felelős miniszteri biztosként bekapcsolódhattam ebbe a „történelmi” folyamatba. A központi közigazgatásban az addig egyetemi oktatóként, kutatóként megszokott munkamódszereimen a kinevezésemet követően változtatni kellett, de az Igazságügyi Minisztériumban egy mind szakmailag, mind emberileg kivételes csapat tagjává válhattam, ahol a törvényjavaslat kodifikációja mindannyiunktól megfeszített munkát követelt. A kodifikációs folyamat kezdetén világossá vált, hogy az 1952-es Pp.-t nem indokolt tovább „toldozni-foldozni”, mert az a rendszerváltást követő több mint száz módosítás miatt így is komoly koherenciazavarokkal küzdött. Azt a perkoncentrációt célzó szemléletet, amit külföldi minták alapján az új perrendtartási törvény is célul tűzött ki, az 1952-es Pp. egységes tárgyalási rendszerén nem lehetett megvalósítani, ha pedig az elsőfokú eljárást osztottá tesszük, az szükségszerűen magával hozza a másodfokú eljárás szabályainak a megváltoztatását is, hiszen a preklúziós hatások ott is érvényesülnek. Ez is indokolta egy új kódex megalkotását. Továbbá az új kódex kiiktatja a pertárgyérték alapján differenciál eljárás szabályokat, és egységes perrendet vezet be, amit a törvényszékre modellez. A kodifikáció során törekedtünk arra, hogy ne kerüljenek olyan megoldások a törvénybe, amelyek idegenek a kontinentális, különösen a magyar

perjogi hagyományoktól, és fontos kiindulópont volt a Plósz Sándor nevéhez fűződő 1911. évi I. törvénycikk is. A per „kétosztatúsága”, ahogy Plósz fogalmazott, már az 1911. évi I. törvénycikkben is megjelent mint fontos újítás, a Pp.-vel e tekintetben is visszakanyarodtunk perjogi örökségünkhöz. De több régi jogintézmény, terminológia is visszaköszön az 1911. évi I. törvénycikk megoldásaiból, így pl. maga a perfelvételi szak elnevezése is.

Az Igazságügyi Minisztérium miniszteri biztosaként a kodifikációs folyamat irányítása mellett feladatom volt az új polgári perrendtartás megismertetése országos és helyi szakmai rendezvényeken. 2015–2020-ig több mint száz szakmai rendezvényen tartottam szakmai előadást és mutattam be a 2016-ban elfogadott, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény új rendelkezéseit.

Tanszéki kollégáim segítségével a miniszteri biztosi munkám mellett egyetemi oktatói tevékenységemet sem kellett szüneteltetnem, és remélem, hogy a hallgatóinknak olyan, a tanulmányaik és perjogi ismereteik megalapozása szempontjából is fontos tudást és szemléletet sikerül átadnom, amelyekkel részben a kodifikációs folyamat alatt vértéződtem fel. Reményeim szerint így én is visszaadhatok a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának abból, amit én kaptam az alma mater-től az elmúlt 35 évben.

ZLINSZKY JÁNOS*

1928–2015

---

* Írta: Sály Pál (egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi Tanszék) és Gedeon Magdolna (egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi Tanszék).

Zlinszky János 1928. március 7-én született Budapesten.¹ Családja régi, előkelő nemesi család, felmenői között számos neves közéleti személyiség található. Egyik őse, Zlinszky Imre (1679–1722) Pest vármegye szolgabírája, majd Esztergom vármegye főjegyzője, az 1711-es pozsonyi országgyűlés követe, később Fejér vármegye táblabírája volt.² Egy későbbi őse, akit szintén Zlinszky Imrének hívtak (1834–1880), a budapesti ítélőtábla bírása, a magyar magánjog kiemelkedő tudósa, az MTA levelező tagja volt.³ Ennek fia, Zlinszky Aladár (1864–1941), a híres irodalomtörténész és esztéta, a magyar stilisztika atyja, az MTA rendes tagjai közé tartozott.⁴

Gimnáziumi tanulmányait 1938 és 1946 között a budapesti piarista gimnáziumban végezte, ahol osztályfőnöke és cserkészparancsnoka Papp László volt, aki a latin mellett magyart és történelmet tanított számára, s akihez később is – egy fél évszázadon át – szoros barátság fűzte. A matematikát és a fizikát a híres Öveges József professzortól tanulta.

Az érettségi után előbb az orvosi egyetemre jelentkezett, de rövidesen meg gondolta magát, és 1947-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán folytatta tanulmányait. A jogász pálya választásával a családi hagyományt vitte tovább: édesapja, két nagyapja, három dédapja is jogász volt.

Az első év elvégzése után négy professzora is hívta a tanszékére demonstrátor-nak; ő Marton Gézát és a római jogot választotta. Így kezdte el 1948 nyarán a római jogi szakkönyvtár rendezését: feladatát a könyvtári állomány újrakatalogizálása és a háborús veszteség pontos felmérése képezte. Emellett e nyáron a Statisztikai Hivatalnál is munkát vállalt, ahonnan azonban két hónappal később – osztályidegenként – távoznia kellett.

Professzorai közül Marton Géza mellett Nizsalovszky Endre, Szászy István, Beck Salamon, Baranyai Jusztin és Eckhart Ferenc volt a legnagyobb hatással rá. Római jogból szakkört szervezett, tansegédleteket készített. 1949-ben lefordította és jegyzetekkel ellátta a XII táblás törvény töredékeit; e munkáját tansegédletként

- 1 Életútjáról l. HORVÁTH Attila: 75 éves Zlinszky János professzor, *Jogtörténeti Szemle* 2003/1., 50–51.; uó: Zlinszky János professzor életútja, in: uó – KOLTAY András – MÁTHÉ Gábor (szerk.): *Sapienti iniuria non potest fieri. Ünnepi tanulmányok Zlinszky János tiszteletére*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2009. 25–28.; KOLTAY András: In memoriam Zlinszky János, *Magyar Jog* 2015/7–8., 479–484.; uó: In memoriam János Zlinszky, *Pázmány Law Review* 3, 2015. 35–45.; Béla SZABÓ: János Zlinszky, *Journal on European History of Law* 6, 2015. 185–188.; Nótári Tamás: In memoriam Zlinszky János (1928–2015), *Állam- és Jogtudomány* 2015/4., 3–6.; uó: In memoriam János Zlinszky, *Fundamina* 21., 2015. 272–276.; uó: János ZLINSZKY, *Acta Universitatis Sapientiae, Legal Studies* 2015/1. 153–156. uó: In memoriam Zlinszky János (1928–2015), *Jogtudományi Közlöny* 2016/1., 70–71.; Nadja EL BEHEIRI – Katalin GÖNCZÖL: János Zlinszky, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte* 133. 2016. 664–667.; Éva Jakab: Nachruf auf verstorbene Mitglieder: János Zlinszky, in: Johann Felfernig – Ingrid Weichselbaum (hrsg.): *Almanach 2015*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2016. 372–374.; HAMZA Gábor: In memoriam Zlinszky János (1928–2015), *Jogelméleti Szemle* 2017/4., 184–186.; uó: In memoriam János Zlinszky (1928–2015), *Iura Orientalia* 66. 2018. 579–581.
- 2 Vö. ZLINSZKY János: *A gyóni Zlinszky-család*, Pressman Bt., Dabas, 2009. 23–24.
- 3 Vö. ZLINSZKY János: Zlinszky Imre (1834–1880), in: Hamza Gábor (szerk.): *Magyar jogtudósok. Második kötet*, Professzorok Háza, Budapest, 2001. 29–46.; uó: *A gyóni...*, i. m. 64–75.
- 4 Vö. ZLINSZKY: *A gyóni...*, i. m. 90–93.

sokszorosították. Magánjogból tanulókört vezetett, és Nizsalovszky biztatására dolgozatot írt a holtak nyilvánítás szabályairól.

1951 tavaszán megszüntették demonstrátori jogviszonyát, s közölték vele, hogy a továbbiakban nem tartanak igényt sem szakköri, sem tanulóköri munkájára. Néhány hónappal tanulmányainak befejezése előtt politikai alapon fegyelmi eljárást indítottak ellene, melynek során hamis vádakkal illették. Az Eörsi Gyula elnökletével eljáró fegyelmi bizottság 1951. május 17-én hozott határozatot ügyében, melynek alapján az ország összes egyeteméről kizárták.

A következő hónapban családjukat az Erkel utcai lakásukból kitelepítették a Bihar megyei Zsákára, ahol egy szegény, földes padlójú parasztház kamrájában lettek elszállásolva. A helyi állami gazdaságban a gyapotpermetezést bízták rájuk. Augusztus végén – a kitelepítő végzés ellenére – katonai behívót kapott: építő (munkaszolgálatos) századhoz rendelték, ahol hamar kitanulta az ács-állványozó szakmát. Munkaszolgálatos katonaként előbb Kunmadarason, majd Lacházán, végül Hajdúhadházán dolgozott különböző építkezéseken. 1952 júniusában szerelt le, majd egy állami építőipari vállalat ácsbrigádjában kapott munkát a Tata melletti Baj községben. 1953 januárjában szakmunkás-bizonyítványt szerzett, júniusban sztahanovista oklevelet kapott. 1953 augusztusában a szülei (dr. Zlinszky János és Niamesny Margit) és a testvérei (Mihály és Gábor) is elhagyhatták Zsákát, mivel a Hajdú-Bihar megyei rendőrkapitányság a kényszerlakhelyhez kötöttségüket megszüntette.

1954-ben Ferenczy Endre ókortörténész professzor javaslatára az MTA Latin Irodalmi Bizottsága megbízta azzal, hogy készítse elő Baranyai Decsi János (1560–1601) *Historiájának* kritikai kiadását; szabadidejét innentől kezdve könyvtári kutatásokkal töltötte. Közben három volt professzora (Marton, Nizsalovszky és Beck) a minisztériumhoz fordult az ügyében hozott fegyelmi határozat megváltoztatását kérve: a kérelmet a miniszter 1954 októberében elutasította.

Az építőbrigád a baji építkezés befejezése után Mátyásföldön folytatta a munkát. 1955 nyarán kezdett udvarolni Sternegg Máriának, akihez régi ismeretség fűzte, s aki művészettörténészként az Iparművészeti Múzeumban dolgozott.⁵ Szilveszterkor megkérte a kezét, esküvőjüket 1956 nyarán a ferencvárosi plébániatemplomban tartották meg. Házasságukból három gyermekük született: János (1957-ben), Ferenc (1958-ban) és Mária (1960-ban).

1956 októberének elején váratlanul engedélyt kapott jogi tanulmányai befejezésére. Mire azonban eljárhatott volna az ügyben, kitört a forradalom, aminek leverése után csak februárra konszolidálódott a helyzet az egyetemen. 1957. február 13-án újra közölték vele, hogy befejezheti tanulmányait. Az öt előírt pótlandó vizsgáját (három szigorlatot és két kollokviumot) február végéig letette, majd benyújtotta és megvédte szakdolgozatát. Miután az államvizsgáit is sikerült letennie, március 13-án doktorrá avatták. Munkahelyén, az állami építési vállalatnál, ahol állványozóként

5 Vö. Zlinszky Jánosné Sternegg Mária nyolcvanadik születésnapjára, *Ars Decorativa* 25. 2007. 7. Bibliographie de Marie Zlinszky-Sternegg, *uo.*, 8–9. Kiss Éva: Búcsú Zlinszky-né Sternegg Máriától (1927–2013), *Magyar Iparművészet* 2013/6., 35–37.; SZILÁGYI András: In memoriam Zlinszky-né Sternegg Mária (1927–2013), *Ars Decorativa* 29. 2013. 123–124.

dolgozott, átsorolták a jogi osztályra, és kinevezték Ajkára irodavezetőnek, az ottani főmérnök mellé. Miután néhány hónappal később – létszámleépítés során – elbocsátották, a Turistaházakat Kezelő Vállalat alkalmazta jogi előadóként.

1957-ben az ELTE Római Jogi Tanszékére kiírtak egy tanársegédi pályázatot. Marton Géza javaslatára megpályázta az állást, de a kari tanács Diósi György alkalmazása mellett döntött. Szabó Imre azt javasolta neki, hogy szerezzen kandidátusi fokozatot, s akkor bekerülhet az egyetemre tanítani. Ekkor – az egykori, sikeres szemináriumi dolgozatának témájához visszatérve – hozzálátott a holtnak nyilvánítás római jogi szabályainak kutatásához. Művét németül írta, és már 1957 novemberében elkészült vele. A kéziratot átadta Martonnak, aki nagyon elégedett volt vele. December végén azonban Marton meghalt. A dolgozatot az MTA elbírálásra nem fogadta be. A disszertációnak szánt munkát később némi rövidítéssel sikerült publikálnia.⁶ A művet külföldön elismeréssel fogadták, Max Kaser és Okko Behrends is felhasználta munkáiban.

A Kútvölgyi kórházban fekvő Marton – halála előtt két héttel – levelet írt neki, melyben megbízta egy német nyelvű tanulmánya sajtó alá rendezésével és külföldön való publikálásával, valamint egy befejezetlen monográfiája kiegészítésével, sajtó alá rendezésével és kiadásával. A német művet néhány év múlva sikerült megjelentetni,⁷ a monográfia anyagának rendezése, kiegészítése és kiadása azonban csak jóval később valósulhatott meg.⁸

1961-től 1968-ig a Tiszai Vegyi Kombinátnál dolgozott osztályvezetőként. A '60-as években már többször kiutazhatott Ausztriába és Németországba. Személyesen megismerkedett Wolfgang Kunkel müncheni római jogász professzorral, akinek a jóvoltából találkozhatott a legnevesebb romanistákkal. Kunkel ajánlására 1965-ben Humboldt-ösztöndíjat kapott két évre, ehhez azonban a belügyminisztérium nem adott neki útlevelet.

1968-tól ügyvédként dolgozott a Dunaujvárosi Ügyvédi Kamara tagjaként. Az ügyvédi kamarák alapításának centenáriuma alkalmából felkérték, írja meg a Fejér megyei kamara alapításának és 100 évének történetét. A nagy terjedelmű, részletes tanulmány, melyet Degré Alajos lektorált, 1974-ben publikálásra került.⁹ Degré javasolta Csizmadia Andornak, hogy a művet az MTA fogadja el kandidátusi értekezésésként. Csizmadia azonban további kutatásokat javasolva elutasító választ adott.

6 János ZLINSZKY: Die Frage der Verschollenheit im römischen Recht, *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 8. 1960. 95–132. = uő: *Durch das römische Recht, aber über dasselbe hinaus* (Hrsg. Nadja El Beheiri), Pan, Budapest, 2008. 34–104.

7 Géza MARTON: Versuch eines einheitlichen Systems der zivilrechtlichen Haftung, *Archiv für die zivilistische Praxis* 162. 1963. 1–87.

8 MARTON Géza: *A polgári jogi felelősség* (a kéziratot kiadás alá rendezte: Zlinszky János), Triorg Kft., Budapest, 1993. 495

9 ZLINSZKY János: Az ügyvédség kialakulása Magyarországon és története Fejér megyében, *Fejér Megyei Történelmi Évkönyv* 8. 1974. 1–143. Részben újra közölve in: uő: *A XII táblától a 12 ponton át a magánjog új törvénykönyvéig. Válogatott tanulmányok* (szerk.: Koltay András), Szent István Társulat, Budapest, 2013. 19–57.

Külföldön viszont egyre nőtt az elismertsége. 1964-től rendszeresen meghívták a Deutscher Rechtshistorikertag kétévenkénti üléseire; 1970-ben ennek keretében tartotta első külföldi előadását Baranyai Decsi János jogi munkájáról, *Ein Versuch zur Rezeption des römischen Rechts in Ungarn* (A római jog recepciójának magyar kísérlete) címmel.¹⁰ E nagy sikerű előadás hatására Walter Wilhelm professzor, a frankfurti Max-Planck-Institut für europäische Rechtsgeschichte igazgatóhelyettese felkérte arra, hogy írja meg a *Coings Handbuch* III. kötetébe a 19. századi magyar jogfejlődésről szóló részeket. A hosszú, szorgalmas kutatómunka eredménye 1982-ben, illetve 1986-ban került publikálásra.¹¹ Közben a Deutscher Rechtshistorikertag ülésein kívül a Société Internationale pour l’Histoire des Droits de l’Antiquité, valamint a Société Jean Bodin pour l’Histoire Comparative des Institutions ülésszakain is rendszeresen szerepelt.

Ügyvédi munkája mellett lassacskán bekapcsolódhatott az oktatásba. Az 1970-es években Brósz Róbert felkérésére órákat tartott az ELTE Római Jogi Tanszékén: speciális kollégiumot indított római per-, illetve öröklési jogból, s gyakorlatokat vezetett. Számos Digesta-fragmentum lefordításával részt vett *A római jog világa* című, igen jól sikerült antológia elkészítésében.¹²

Amikor megindult a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen a jogi kar (kezdetben Állam- és Jogtudományi Intézet) szervezése, Mádl Ferenc javaslatára felmerült az a gondolat, hogy a római jogot Zlinszky János oktassa. Ez az első (1981/82-es) tanév vonatkozásában – a még működő pártellenállás miatt – elutasításra került. Mivel azonban a római jog miskolci oktatását – Kállay István visszalépése folytán – nem sikerült megoldani, 1982 novemberétől állást ajánlottak neki. Ő ezt elfogadta, s a jól jövedelmező ügyvédi praxisát – az egyetemi oktatói pálya érdekében – felszámolta. Novembertől meghívott előadóként, 1983. január 1-jétől főállású adjunktusként oktatta a római jogot a Ruszoly József által vezetett Jogtörténeti és Jogelméleti Tanszéken.¹³ 1983 őszén a Jobbágyi Gábor vezetésével induló egyetemi szakszervezeti jogsegélyszolgálat munkájába is bekapcsolódott.

A Coing-féle kézikönyvben megjelent, illetve megjelenés alatt álló német nyelvű munkáját *Quellen und Literatur der Privatrechtsgeschichte Ungarns im 19. Jahrhundert* címmel 1983-ban benyújtotta kandidátusi értekezéséként, mely – elsősorban Weiss

10 Az előadás szövege az Arnold Herdlitzka tiszteletére készült tanulmánykötetben publikálásra került: János ZLINSZKY: Ein Versuch zur Rezeption des römischen Rechts in Ungarn, in: Franz HORAK – Wolfgang WALDSTEIN (Hrsg.): *Festgabe für Arnold Herdlitzka zu seinem 75. Geburtstag*, Wilhelm Fink Verlag, München, 1972. 315–326. = UÓ: *Durch...*, i. m. 335–349.

11 János ZLINSZKY: Ungarn, in: Helmut COING (Hrsg.): *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Band III: Das 19. Jahrhundert. 2. Teilband: Gesetzgebung zum allgemeinen Privatrecht und zum Verfahrensrecht*, C. H. Beck Verlag, München, 1982. 2141–2213., 2819–2838.; 3. Teilband: *Gesetzgebung zu den privatrechtlichen Sondergebieten*, C. H. Beck Verlag, München, 1986. 3512–3525., 3625–3628., 3629–3633., 4056–4059., 4202–4205.

12 DIÓSDI György (szerk.): *A római jog világa*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1973. 253.

13 Jellemző a kor politikai viszonyaira, hogy csak adjunktusi kinevezést kapott. Az akkori szabályok szerint ugyanis – ügyvédi gyakorlata és számos publikációja alapján – tudományos fokozat hiányában is kinevezhető lett volna docenssé: ez más esetében publikációk hiányában is megtörtént.

Emília professzor támogató opponensi véleményének köszönhetően – támogatást nyert.¹⁴ A kandidátusi fokozat 1984 őszén történő megszerzését követően, 1985 júliusában docensi kinevezést kapott Miskolcon. 1988 júliusában (a Szegeden tanszékvezetővé kinevezett Ruszoly József helyébe lépve) a Jogtörténeti és Jogelméleti Tanszék vezetője lett.

A római jog oktatását fokozatosan erősítette: sikerült elérnie az óraszámok növelését (az előadások száma heti kettőről négyre nőtt, mindkét félévben kötelezővé vált a szeminárium), egyre több speciális kollégiumot indított be (*Fejezetek a római jog történetéből*; *Bevezetés a római jog forrásaiba*; *Római jogi repetitórium*; *Római jogi prosezeminárium*; *Római jogi kutatószeminárium*; Szítás Benedek ügyvéddel közösen: *Ügyvédi hivatás, ügyvédi mesterség*; *Római jog Magyarországon*; *A kártérítési jog története*; *Német nyelvű római jogi szeminárium*; később *Római büntetőjog*; *Római közjog*; még később *Keresztény erkölcs és jogász etika*), a második félévet záró kollokvium helyébe szigorlat lépett.

A speciális kollégiumok közül kiemelkedett a – később Franz Wiackerről elnevezett – német nyelvű római jogi szeminárium, mely péntekenként reggel 7 órakor kezdődött (a lelkes hallgatók ezeket a közkedvelt órákat nevezték „hajnali szeánszok”-nak). Ezeket az órákat Zlinszky tanár úr színesebbé tette hazai és külföldi vendégelőadók meghívásával. A hazai római jogászok közül meghívta Brósz Róbertet, Pólay Elemért, Benedek Ferencet. 1985 szeptemberében és decemberében Wolfgang Waldstein salzburgi, 1988 áprilisában Hans Wieling trieri római jogász professzor tartott előadásokat a miskolci joghallgatók számára.

A szeminárium hallgatói külföldi tanulmányutakon is részt vehettek. 1988 májusában Werner Ogris professzor meghívására Zlinszky tanár úr nyolc hallgatóval utazott a bécsi egyetemre, ahol az ottani joghallgatókkal tartottak közös szemináriumot. 1989 áprilisában a Theo Mayer-Maly, Wolfgang Waldstein és Végh Zoltán professzorokkal való kapcsolata révén a salzburgi egyetemre vitt hallgatókat és fiatal kollégákat közös tudományos kollokviumra. 1990 tavaszán Trierbe vitt joghallgatókat Hans Wieling professzor meghívására. 1992 tavaszán harminc hallgatóval utazott Ausztriába és Németországba: a tanulmányi kirándulás résztvevői a Linz–Frankfurt am Main–Marburg–Heidelberg–Salzburg útvonalat követték.

Kezdetől fogva nagy hangsúlyt fektetett a tudományos utánpótlás nevelésére: az általa – dolgozati és vizsgaeredményeik alapján – kiválasztott felsőbb éves hallgatókat bevonta a római jogi szemináriumok vezetésébe, ösztönözte a római jogi tárgyú évfolyam-, szak- és tudományos diákköri dolgozatok készítését.¹⁵ Az oktatás fejlesztése érdekében megjelentette a XII táblás törvény töredékeinek szövegét saját – még

14 Vö. FÖLDI András: XIX. századi magánjogunk forrásai és irodalma. Zlinszky János kandidátusi értekezésének vitája, *Jogtudományi Közöny* 1985/6., 369–371. Az értekezés téziseit magyar nyelven l. ZLINSZKY: A XIX. századi magyarországi magánjog forrásai és irodalma, in: UO: *A XII táblától...*, 83–125.

15 Vö. Beszélgetés Zlinszky Jánossal, in: ANDERLE Ádám – KOÓSNE TÖRÖK Erzsébet (szerk.): *A tehetségéről. Beszélgetés a tudományos diákkörökről*, Országos Tudományos Diákköri Tanács, Budapest, 2006². 113.

1949-ben, egyetemi hallgatóként készített – fordításában,¹⁶ újra kiadatta a iustini-anusi *Institutiók* Mészöly Gedeon-féle (1939-es) fordítását (melyhez előszót írt),¹⁷ s végül – többek között lektorként is – közreműködött abban, hogy megjelenhessen Gaius *Institutióinak* újabb magyar fordítása Brósz Róbert tolmácsolásában.¹⁸

A hallgatók kivétel nélkül tisztelték és szerették. Ennek okáról Szabó Béla, aki az első demonstrátora volt, a következőket írja: „Zlinszky János Miskolcon töltött napjainak főszereplői mindig is hallgatói voltak. A kéréssel, problémával hozzá forduló hallgatók a kollégákkal szemben is elsőbbséget élveztek. Mindig, akár kora reggel vagy késő este is felkereshették az évekig a meglehetősen kényelmetlen tanszéki díványon éjszakázó tanárukat. Furcsa módon azok is bizalommal fordultak hozzá, akiknek nem éppen kellemes emléküik volt a római jogi vizsgákról. Mindez annak volt köszönhető, hogy tanárukban az őket felnőttként kezelő, nekik önmaga legjavát átadni kész embert tisztelték, aki nevelni akarta őket nem csak jogászokká, hanem emberekké.”¹⁹

Közben folytatta saját kutatásait, s nyaranta Humboldt-ösztöndíjasként (amit immáron igénybe vehetett) szorgalmasan kutatott neves külföldi egyetemek és kutatóintézetek könyvtáraiban. Így készítette el akadémiai doktori értekezését *Allam és jog az ősi Rómában* címmel, melyet 1989 végén védett meg (1990-ben nyerte el az MTA doktora címet).

1989 nyarán (még az állampárt kormányzása idején) Sólyom László kérésére vállalkozott arra, hogy az Ellenzéki Kerekasztal alkotmánybíróvá jelölje. Novemberben az Országgyűlés alkotmánybíróvá választotta. Így az 1990. január 1-jén működését megkezdő Alkotmánybíróság első tagjai közé tartozott 1998-ig, 70. életéve betöltéséig. E testületben is meggyőződése szerint képviselte a számára fontos értékeket, melyről számos általa készített különvélemény tanúskodik.²⁰

Közben 1990 júliusában Göncz Árpád köztársasági elnök egyetemi tanárrá nevezte ki. Alkotmánybírói munkája mellett másodállású egyetemi tanári munkakört töltött be. 1991 júliusában létrejött a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Jogtörténeti és Jogelméleti Intézete, melynek első igazgatója lett. Az intézet három tanszékből állt, melyek közül a Római Jogi Tanszéket vezette. 1991-ben az Egyetemi Tanács tagjává választották. Az oktatás, a kutatás és a nemzetközi kapcsolatok fejlesztése terén elért kimagasló teljesítményéért 1991 szeptemberében *Signum Aureum Universitatis* kitüntetését vehetett át.

Számos tudományos konferenciát szervezett, melyek közül kiemelkedett a *Société Internationale Fernand de Visscher pour l'Histoire des Droits de l'Antiquité* (SIHDA)

16 *A tizenkéttáblás törvény töredékei*, fordította és összeállította: Zlinszky János, Nehézipari Műszaki Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc, 1983. 35.

17 *Justinianus császár Institutiói* (ford.: ifj. Mészöly Gedeon), Tankönyvkiadó, Budapest, 1991. 228.

18 *Gaius Institúciói* (ford.: Brósz Róbert), Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995. 191.

19 Szabó Béla: Zlinszky János, a tanár, in: BÁNRÉVY GÁBOR – JOBBÁGYI GÁBOR – VARGA Csaba (szerk.): *Iustum, aequum, salutare. Emlékkönyv Zlinszky János tiszteletére*, PPKE–JÁK, Budapest, 1998. 16–17.

20 Vö. SCHANDA Balázs: Zlinszky János alkotmánybíró különvéleményei, *Iustum Aequum Salutare* 2016/1., 97–109.

1991 szeptemberében tartott miskolci kongresszusa, melyen 54 előadás hangzott el, s közel 150 vendég volt jelen. Az előadások anyagából – Zlinszky János szerkesztésében – színvonalas tanulmánykötet készült.²¹

A tanszéki könyvtár állományát folyamatosan fejlesztette. Sikerült megmentenie az ELTE jogi karának selejtezésre ítélt duplum köteteit, melyeket saját autójával szállított Miskolcra. A pannonhalmi könyvtártól vétel útján sikerült számos könyvritkaságot beszereznie. Hagyatékok vásárlásával is sokat bővült a könyvtári állomány (e körben kiemelhető Bónis György és Csizmadia Andor hagyatékának megvétele). Waldstein professzor közbenjárására a tanszéki könyvtár ajándékkul megkapta Irmischer gratzi professzor hagyatékát. A Humboldt-alapítvány jóvoltából szintén sikerült szakkönyveket beszerezni. A könyvtár igazi fellendülése azonban a Tempus-program keretében valósult meg.²²

Zlinszky János nemzetközi elismertsége, széles látóköre, távlati gondolkodása és fáradhatatlan szervezőmunkája eredményeképpen mind a négy akkori hazai jogi kar részesülhetett az Európai Unió Tempus-programjának igen magas (összesen mintegy egymillió ECU) összegű támogatásában, ami a történeti és elméleti tárgyak vonatkozásában a tananyagfejlesztést, a könyvtárak bővítését, eszközök beszerzését s főként az oktatói és hallgatói mobilitást segítette elő. A program keretében az 1991–1994 közötti időszakban szinte valamennyi oktató és nagyszámú hallgató hosszabb ideig külföldi egyetemeken tartózkodhatott, kutathatott, posztgraduális kurzusokat látogathatott. A Zlinszky János által kidolgozott és koordinált nemzetközi projektet számos külföldi egyetem (így a bécsi, grazi, salzburgi, trieri, majna-frankfurti, freiburgi, kölni, müncheni, göttingeni, edinburghi, toulouse-i, amszterdami, nijmegeni, maastrichti, liege-i és a nápolyi egyetem) részvételével sikerült megvalósítani. Mindezek mellett osztrák, német, holland, belga, olasz, francia, angol és amerikai vendégelőadók fogadására is lehetőség nyílt a program keretében.

1993 októberében az Osztrák Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. 1993 őszétől 1998 őszéig tagja volt az Európa Tanács Joggal a demokráciáért (*Avec Droit pour la Démocratie*) nevű szakbizottságának, közismertebb nevén a Velence Bizottságnak.²³ 1994-ben a párizsi Nemzetközi Összehasonlító Jogi Akadémia (*Académie Internationale de Droit Comparé*) rendes tagjai közé választották.

Az, hogy a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán 1993 őszén megindulhatott a doktori képzés, jelentős részben Zlinszky Jánosnak köszönhető, akinek a vezetésével készült a doktori program akkreditálására benyújtott pályázat, s aki az ideiglenes akkreditáció után a kilenc alprogramból álló (*A magyar állam- és*

21 János ZLINSZKY (ed.): *Questions de responsabilité. Actes de la XLVème Session de la Société Internationale „Fernand de Visscher” pour l’Histoire des Droits de l’Antiquité, 14–22 Septembre 1991 Miskolc–Eger, Hongrie*, Gazdász-Elasztik Kft., Miskolc, 1993. 438

22 Vö. ZLINSZKY János: Könyvtárról könyvtárra, in: POGÁCSÁS Anett – MOLNÁR Sarolta – TATTAY Levente (szerk.): *Pro vita et scientia. Ünnepi kötet Jobbágyi Gábor tiszteletére*, Szent István Társulat, Budapest, 2012. 355. = uó: *A XII táblától...*, 775.

23 Vö. ZLINSZKY János: A Velence Bizottságról – belülről, *Acta Humana* 35–36., 1999., 29–35. = uó: *A XII táblától...*, 501–507.

jogrendszer, jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai jogfejlődési tendenciákra című) program vezetője volt.

1994 júliusában az intézetigazgatói tisztséget Stipta Istvánnak, a tanszékvezetői tisztséget pedig Szabó Bélának adta át. Ugyanekkor dékánhelyettesi megbízatást kapott három évre, e tisztségét azonban csak egy évig, 1995 júniusáig, a Miskolci Egyetemről való távozásáig töltötte be.

Az 1994 nyarán rendezett esztergomi egyházmegyei zsinaton felmerült az a gondolat, hogy a teológiai és bölcsészkarral rendelkező katolikus egyetemen a jogi kart is létre kellene hozni. Paskai László prímás-érsek a zsinaton részt vevő Zlinszky Jánost kérte fel a felállítandó kar koncepciójának elkészítésével. A kar elhelyezésére, költségvetésére, a tanrendre és az oktatói kar tagjaira vonatkozó részletes javaslat hamarosan elkészült (a szervezőbizottságnak Erdő Péter, Jobbágyi Gábor, Tersztyánszkykyné Vasadi Éva és Varga Csaba is tagja volt). A koncepció elfogadását követően a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia megalapította a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karát, melynek dékánjává Zlinszky Jánost nevezte ki. Az új karon az oktatás 1995 őszén indult be, az első évben a Ménesi úti apácázárdában, majd a Szentkirályi utcában, a Szent István Társulat egykori székházában, melyet a rendszerváltás után a katolikus egyház visszakapott.²⁴ A kar alapításában oroszlánrészt vállaló dékán emberfeletti munkát végzett: szervezte az épület felújítását és átalakítását, vezette a Római Jogi Tanszéket, jelentős óraszámban oktatott, minden hozzáforduló kollégának és hallgatónak segített, újabb cikkeket és könyveket írt, s mindezek mellett lelkiismeretesen ellátta alkotmánybírói feladatait. Amíg alkotmánybíró volt, sem oktatói, sem dékáni, sem tanszékvezetői munkájáért nem fogadott el díjazást.

Személyisége, egyedülálló habitusa a miskolci hallgatóihoz hasonlóan a budapesti hallgatóit is magával ragadta. Koltay András, aki a budapesti tanítványai közé tartozott, így ír róla: „Zlinszky János, amikor enyhén hajlott hátával, arcán szokásos félmosolyával belépett az előadóterembe, az addigi zsbongás azonnal elnémult. Nem csak előadóművészeknek, színpadi embereknek lehet karizmájuk, hanem a csendeseknek, alázatosoknak is. Belőle ez áradt, az alázat, az odaadás, az utolérhetetlen szakmai tudás, a közösség iránti felelősségérzet, egyszerűen a minden pillanatban megélt kereszténység.”²⁵

1997-ben Pest Megye Közgyűlése díszpolgári címet adományozott számára. 1998-ban, alkotmánybírói megbízatásának lejártá után a Magyar Köztársaság középkeresztje a csillaggal kitüntetésben részesült. Ugyanekkor kiemelkedő tudományos munkásságának elismeréseként a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány kuratóriuma Deák Ferenc-díjjal tüntette ki. 70. születésnapja alkalmából

24 A karalapítás küzdelmeinek részletes történetét és dokumentumainak bőséges gyűjteményét l. ZLINSZKY JÁNOS: *A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának kezdetei*, Szent István Társulat, Budapest, 2008. 504. A kötet ismertetését l. NAGY Gusztáv: Zlinszky János: *A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának kezdetei*, *Iustum Aequum Salutare* 2008/4., 249–253.

25 Koltay: *In memoriam...*, i. m. 482.

mind a miskolci, mind a budapesti tanítványai és kollégái ünnepi tanulmánykötettel tisztelegtek előtte.²⁶ 1998-tól (2007-ig, majd 2010-től 2012-ig) a Polgári Jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság tagjaként részt vett az új polgári törvénykönyv koncepciójának kidolgozásában.²⁷ 1999-ben Akadémiai Díjban részesült. Ugyanabban az évben Dabas város díszpolgárává avatta. Az 1999-ben létrehozott Nemzeti Kegyeleti Bizottság alapítói közé tartozott, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság elnökhelyettese volt.²⁸

2000 nyarán leköszönt a dékánaságról, majd egy év múlva a tanszékvezetéséről is (a dékáni tisztséget Radnay József, a Római Jogi Tanszék vezetését El Beheiri Nadja vette át). A sokszorosan megérdemelt magas pozícióihoz egyáltalán nem ragaszkodott, fontos feladatokat viszont – ha szükség volt rá – továbbra is vállalt, így 2002-ben a PPKE Jog- és Államtudományi Doktori Iskolájának vezetője lett. 2002 decemberében vonult nyugdíjba, ugyanekkor a Pázmány Péter Katolikus Egyetem professor emeritusi címet adományozott számára. 2003-ban elsőként ő vehette át a Pázmány jogi karán akkor alapított Pro Facultate-díjat. A tudományos diákköri munka fontosságát a Pázmányon is mindig hangsúlyozta. 2003-ban – két győztes OTDK-dolgozat konzulenseként – az OTDT elnöksége neki ítélte a *Honoris Causa Pro Scientia* díjat.

A katolikus egyházat hűségesen, mindig a legnagyobb odaadással szolgálta. Gimnazista korától szorosan kötődött a piarista rendhez. Jogi diplomájának megszerzése után a rend jogtanácsosa lett, e munkáját alkotmánybíróvá választásáig végezte. Az 1989 tavaszán létrehozott Magyar Piarista Diákszövetség alapító tagja és első elnöke volt. E tevékenységéért Antall József-emlékérmet és Teleki Pál-díjat kapott a Diákszövetségtől. Tagja lett a Magyar Katolikus Jogászok Társulásának. A katolikus egyetem jogi karának létrehozása érdekében végzett kimagasló munkájáért II. János Pál pápa 2000 őszén a Nagy Szent Gergely-rend parancsnoki fokozatával tüntette ki. Egyházi érdemei elismerésül a *Pro Ecclesia Catholica Hungariae* érdeméremmel is kitüntették. A Szent István Tudományos Akadémia rendes tagjává választotta, székfoglaló előadását 2005. október 24-én tartotta meg *Az Alkotmány értéktartalma és a mai politika* címmel.²⁹

Életművének elismeréseként 2005-ben Köztársasági Elnöki Érdeméremet vehette át. 2008-ban, 80. születésnapja alkalmából reprezentatív válogatás jelent meg az 1960 és 2007 között német nyelven publikált római jogi, jogtörténeti és

26 Orsolya Márta PÉTER – Béla Szabó (Hrsg.): *A bonis bona discere. Festgabe für János Zlinszky zum 70. Geburtstag*, Bfbor Verlag, Miskolc, 1998. 609.; BÁNRÉVY GÁBOR – JOBBÁGYI GÁBOR – VARGA Csaba (szerk.): *Iustum, aequum, salutare. Emlékkönyv Zlinszky János tiszteletére*, PPKE–JÁK, Budapest, 1998. 348.

27 Elsősorban a felelősségi szabályokkal foglalkozott; l. ZLINSZKY János: *Javaslat a Ptk. felelősségi fejezetéhez*, *Magyar Jog* 2001/8., 449–456. = uő: *A XII táblától...*, 633–646.

28 E tevékenységét összekötötte a kodifikációval kapcsolatos munkájával; l. Zlinszky János: *A kegyelet magánjogi kérdései – személyi jog, vagyoni jog és kötelezettség*, *Polgári Jogi Kodifikáció* 2005/2., 12–15. = uő: *A XII táblától...*, 647–656.

29 ZLINSZKY János: *Az Alkotmány értéktartalma és a mai politika*, Szent István Társulat, Budapest, 2005. 72. = uő: *A XII táblától...*, 531–573.

alkotmányjogi tárgyú tanulmányaiból.³⁰ Ugyanebből az alkalomból ünnepi tanulmányok is készültek tiszteletére.³¹ 2013-ban az MTA Jogtudományi Intézete Iuris Consulto Excellentissimo életműdíjjal tüntette ki.³² Ugyanebben az évben gazdag válogatás jelent meg tudományos és közéleti írásaiból.³³ 2014 júniusában a Miskolci Egyetem díszdoktorává avatta.

Egy évre rá, 2015. június 18-án, életének 88. évében hunyt el Budapesten. Búcsúztatására június 29-én került sor gyászmise keretében a budai ciszterci Szent Imre-templomban, hamvait aznap délután helyezték el a dabas-gyóni családi kriptában.

2015 októberében emlékülést tartottak tiszteletére a katolikus egyetem jogi karán. Az ülésen El Beheiri Nadja kiemelte: „Zlinszky János rendkívül gazdag életművének feldolgozása és hasznosítása komoly kihívást jelent a következő generációk számára”.³⁴ Tudományos művei közül kiemelkedik a nagydoktori értekezésésként írt – akadémiai díjjal kitüntetett – *Allam és jog az ősi Rómában* című monográfiája, mely a római állam alapításának problémáit, az archaikus kor normarendszerét és jogszolgáltatásának módját elemzi rendkívül eredeti módon, számos kérdésben teljesen új meglátásokat közölve.³⁵ A különböző speciális kollégiumi tárgyainak anyagából – folyamatos csiszolódás során – több további könyve született, melyek lényeglátó módon foglalják össze a római büntetőjog szabályait,³⁶ a római közjog sajátosságait,³⁷ a római magánjog fejlődéstörténetét,³⁸ a keresztény erkölcs és a jogász etika

-
- 30 JÁNOS ZLINSZKY: *Durch das römische Recht, aber über dasselbe hinaus* (Hrsg. Nadja El Beheiri), Pan, Budapest, 2008. 483. A gazdag tanulmánykötet részletes ismertetését l. KOMÁROMY László: János Zlinszky: *Durch das römische Recht, aber über dasselbe hinaus, Iustum Aequum Salutare* 2008/3., 246–258.
- 31 HORVÁTH Attila – KOLTAY András – MÁTHÉ Gábor (szerk.): *Sapientia iniuria non potest fieri. Ünnepi tanulmányok Zlinszky János tiszteletére*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2009. 320.
- 32 A díj átvételekor tartott beszédének szerkesztett változatát l. ZLINSZKY János: *Életművem? – Díjazva!*, *Allam- és Jogtudomány* 2013/3–4., 5–8. = *Iustum Aequum Salutare* 2015/2., 7–10. A díjátadásról és a díjazott életművéről l. Nadja EL BEHEIRI: *Iuris Consulto Excellentissimo Auszeichnung für das Lebenswerk von János Zlinszky*, *Pázmány Law Review* 2., 2014. 185–187.
- 33 ZLINSZKY János: *A XII táblától a 12 ponton át a magánjog új törvénykönyvéig. Válogatott tanulmányok* (szerk.: Koltay András), Szent István Társulat, Budapest, 2013. 778.
- 34 EL BEHEIRI Nadja: *Emlékezés Zlinszky János tiszteletére*, *Iustum Aequum Salutare* 2016/1., 6.
- 35 ZLINSZKY János: *Allam és jog az ősi Rómában*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1996. 229. Ismertetését l. HOFFMANN Zsuzsanna: *Újabb monográfiák a római jog témaköréből*, *Aetas* 1999/1., 312–314.
- 36 ZLINSZKY János: *Római büntetőjog*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1991. 188. Bővebb értékelését l. JUSZTINGER János: *A büntetőjog-dogmatika és a római jogtudomány Zlinszky János kutatásainak tükrében*, *Iustum Aequum Salutare* 2016/1., 35–48.
- 37 ZLINSZKY János: *Ius publicum (Római közjog)*, Osiris-Századvég Kiadó, Budapest, 1994. 214. Ismertetését l. HOFFMANN Zsuzsanna: *Újabb szintézis a római közjogról*, *Aetas* 1996/4., 238–241.; bővebb értékelését l. PÓREZ Kovács Attila: *Zlinszky János és a római közjog*, *Iustum Aequum Salutare* 2016/1., 77–82.
- 38 ZLINSZKY János: *Ius privatum (A római magánjog története)*, Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 197. Ismertetését l. HOFFMANN Zsuzsanna: *Újabb monográfiák a római jog témaköréből*, *Aetas* 1999/1., 312.

összefüggéseit,³⁹ a közéletben és a joggyakorlatban jelentkező etikai problémákat.⁴⁰ A római jog kutatása mellett komoly eredményeket ért el mind a magyar, mind az egyetemes jogtörténet terén, s mindemellett a hatályos jog (elsősorban az alkotmányjog és a polgári jog) problémáival is kiváló érzékkel foglalkozott.

José Ortega y Gasset *A tömegek lázadása* című híres könyvében azt írja, hogy a technika fejlődése és a fokozódó specializálódás folytán a mai tudós – mint a modern tömegember prototípusa – szakbarbár, aki erénynek tekinti, hogy semmiről sem tud semmit, ami kívül esik az általa művelt, szűk szakterületen. A tudományt így fel lehet osztani nagyszámú kutató között apró szeletekre, s aki elmerül az egyikben, megfedkezhet a többiről.⁴¹ Mindez tökéletesen igaz, a professzorok között ma már egyre inkább fehér hollónak számítanak az enciklopédikus tudású emberek. Ilyen fehér holló volt Zlinszky professzor úr a maga páratlan műveltségével, kiváló nyelvtudásával, széles látókörével, gyakorlati érzékével és gazdag élettapasztalatával. 1997-ben Hercegh Géza és Mádl Ferenc az MTA levelező tagságára ajánlotta,⁴² az akadémikusok azonban nem választották tagjaik közé. Helyesen állapítja meg Földi András: „Örök adóssága marad az Akadémiának, hogy Zlinszky János nem lett akadémikus. Bécsben úgy látszik, jobban tisztában voltak azzal, hogy milyen nagy formátumú jogtudós (és persze professzor és ember) volt ő.”⁴³

Ha rá gondolunk, mindig a kedves mosolyával jelenik meg lelki szemeink előtt. Előzékeny, udvarias ember volt, mindenkinek megadta a tiszteletet. Puritán egyszerűség jellemezte, távol állt tőle bármiféle kivagyiság. Az intézeti kollégái előtt nem játszott a főnököt, professzor úr és alkotmánybíró úr helyett mindenki nyugodtan szólíhatta János bácsinak. S ugyanakkor – belső kisugárzásával – mégis fegyelmet és tiszteletet parancsolt. Nagyon jól tudta ötvözni a szelídséget a határozottsággal, az alázatot a méltóság megtartásával.

Soha nem ragaszkodott a hatalomhoz, a pozíciókhoz. Egyetemi vezetői beosztásait mindig azonnal továbbadta, amint alkalmas embert talált a helyére. Azzal, hogy ezáltal kevesebb pénzhez jut, cseppet sem törődött. A pénzkérdés soha nem volt fontos számára.

Bár pártpolitikai tevékenységet nem folytatott (alkotmánybíróként nem is folytathatott), mindig figyelemmel kísérte a politikai eseményeket, és sokszor megszólalt közéleti kérdésekben. Amikor például problémák merültek fel az állam és az egyház kapcsolata terén, világosan rámutatott arra, hogy a vallás nem magánügy, s ezért

39 ZLINSZKY János: *Keresztény erkölcs és jogászai etika*, Szent István Társulat, Budapest, 1998. 199. Rövid ismertetését l. SÁRY Pál: *Keresztény erkölcs és jogászai etika*, *Vigília* 1999/9., 712.

40 ZLINSZKY János: *Közéleti és jogászai etika a gyakorlatban*, Szent István Társulat, Budapest, 2007. 291. Ismertetését l. LABADY Tamás: *Zlinszky János: Közéleti-jogászai etika a gyakorlatban* című könyvről, *Magyar Jog* 2008/2., 122.

41 JOSÉ ORTEGA Y GASSET: *A tömegek lázadása*, Pont Könyvkereskedés, Budapest, 1995. 103–109.

42 L. *Magyar Tudomány* 1997/12., 80.

43 L. A kollégák búcsúja Zlinszky Jánostól, *Iustum Aequum Salutare* 2015/2., 17.

az egyházi közösség mint állampolgárok közössége jogosan gyakorolhat nyomást az állam szerveire, miközben az állam nem gyakorolhat nyomást az egyházra.⁴⁴

Nagy példaképének tekintette a köz javát kereső Deák Ferencet, aki – Wlassich Gyula megállapítása szerint – fanatikusa volt a törvényességnek, a jog legyőzhetetlen erejébe vetett hitnek.⁴⁵ Határozottan elutasította a „tisztá jog” kelsenii elméletét, amely az erkölcsi szabályokat kizárja a jog köréből.⁴⁶ Éppen ezért mindig felháborították a törvények kijátszásával elkövetett visszaélések, melyek során egyesek (régii kapcsolatok útján szerzett többletinformációk birtokában) forma szerint legálisan (szerződés alapján), de nyilvánvalóan erkölcstelen módon szereztek busás hasznot (felesleges állami megbízások alapján jövedelmet, áron aluli állami értékesítésből nyereséget), súlyosan megkárosítva ezáltal a köz vagyont.⁴⁷

Sokszor rámutatott arra, hogy Európa alapvetően nem gazdasági unió, hanem kulturális közösség. Az európai kultúra három alappillére a görög filozófia, a római jog és a keresztény vallás.⁴⁸ S olyan ez – magyarázta nekünk –, mint egy háromlábú szék: bármelyik pillért kivesszük, az egész felborul. Szomorú tanúi lehetünk annak, hogy mennyire helyesek voltak e meglátásai.

A vele történt számtalan igazságtalanság, a hosszú ideig tartó mellőzöttség, megaláztatás nem törte meg. A kereszteket türelemmel viselte: tudta, hogy a hittel vállalt szenvedésnek értelme és értéke van.⁴⁹ Távol állt tőle a gyűlölet és a bosszúvágy. Mindig a Lélek embere maradt, és igazi krisztusi lelkülettel tudott megbocsátani. Egyik írásában így fogalmazta meg az egész életét vezérlő hitvallását: „A szeretetlenség szeretetlenséget, az igazságtalanság igazságtalanságot, a jogtalanság jogtalanságot szül e világon. A kereszténység el akarja szegni e folyamatot. Ezt csak úgy teheti, ha szeretetlenségre szeretettel, igazságtalanságra igazsággal, jogtalanságra jogkövetéssel válaszol. Hogy akkor mindig a rossz diadalmaskodik? Ez a látszat. A megváltás óta tudjuk, csak a látszat.”⁵⁰

44 Vö. ZLINSZKY János: A vallás magánügy?, *Új Ember* 2006. április 16. = uő: *Közéleti...*, i. m. 82–83.

45 Vö. ZLINSZKY János: Deák Ferenc öröksége, *Magyar Szemle* 2003/9–10., 72–84. = uő: *Közéleti...*, i. m. 139–145. = uő: *A XII táblától...*, i. m. 319–326.

46 Vö. ZLINSZKY János: Erkölcs és társadalom, in: uő: *Közéleti...*, i. m. 11.

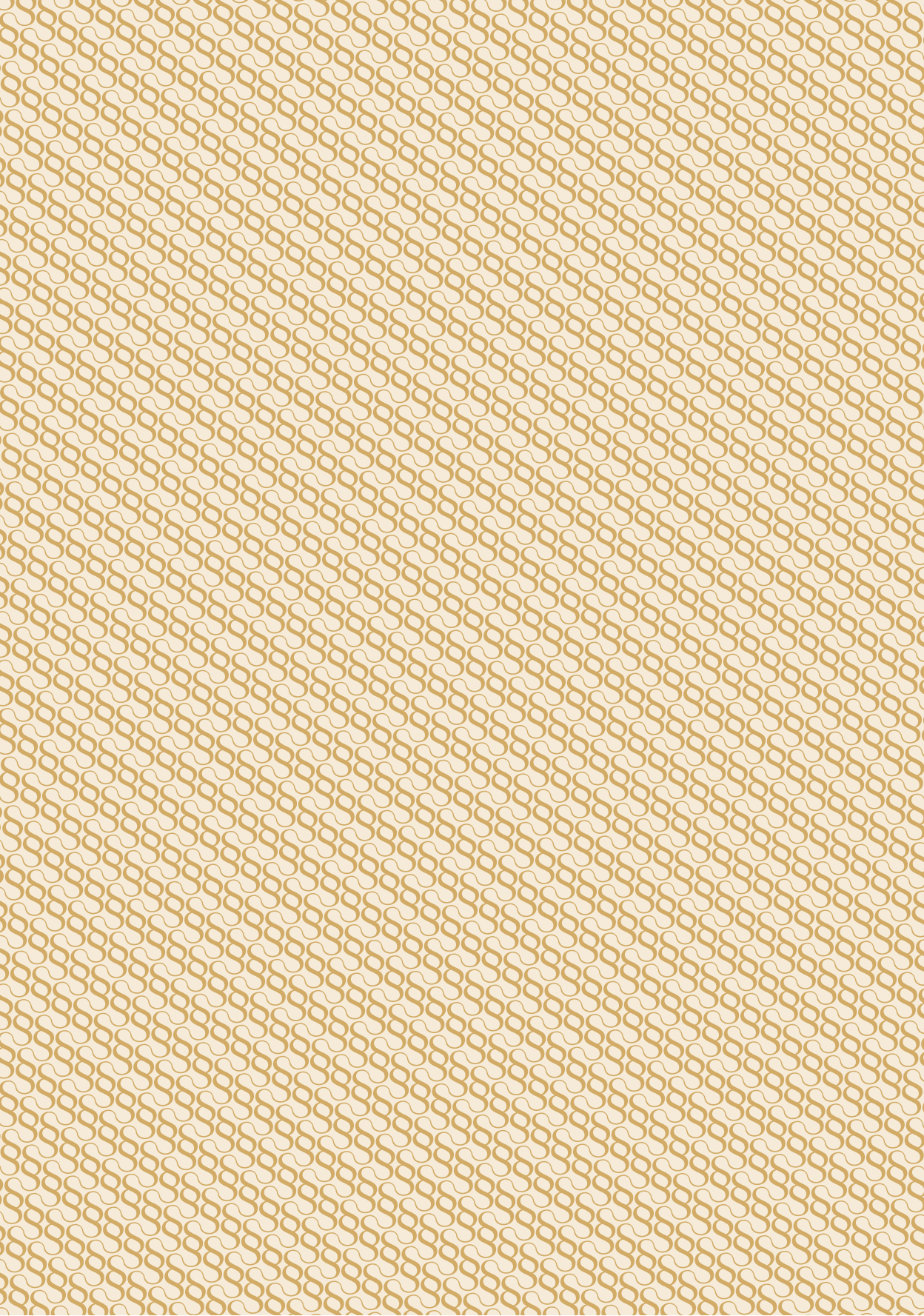
47 Vö. ZLINSZKY János: Nyertesek és vesztesek a rendszerváltás során, in: uő: *Közéleti...*, i. m. 266.

48 Vö. ZLINSZKY János: Európa három pillére, in: uő: *Közéleti...*, i. m. 223.

49 Egyik írásában az eutanáziát is ezen az alapon utasította el; l. ZLINSZKY János: Az élet értelme – az eutanáziáról, in: uő: *Közéleti...*, i. m. 249.

50 ZLINSZKY János: Mít tehetünk most?, *Új Ember* 2006. szeptember 29. = in: uő: *Közéleti...*, i. m. 277.

JUBILEUM ALKALMÁBÓL ■ A MISKOLCI JOGI KAR
FENNÁLLÁSÁNAK 40 ÉV